BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIV
D
38
NAPOLI

XIV _ D _ 38

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D. FRANCISCI

TOLETI

SOCIETATIS IESV,

Nunc S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Ampliſſimi,

COMMENTARIA

Vnà cum Quæſtionibus.

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS

De Phyſica Auſcultatione.

Nunc quinto in lucem edita.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,

Apud Iuntas. M D C.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

ANTEQVAM ad Phyſica hæc in Ariſtoteleũ com-
mẽtaria aggrediamur, Pie Lector, quæ, noſtrorum
ſtudiorum moderatores, ingenuæ iuuentutis, fidei
noſtræ commiſſæ, commodis conſulentes, in lucem
proferre conſtituunt; pauca quædam de eorundẽ in
ipſis edẽdis inſtituto, deq; vniuerſa docẽdi, & Phi
loſophãdi ratione, præfari viſum eſt. Poſtulat à no
bis ſuſcepta, diuino munere, vitæ ratio, vt in eã cu-
ram omni ſtudio incumbamus, quæ liberales adole
ſcentes & pietatem coniungant cum literis, & in his breui tempore fructus fe
rant quàm maximos. Ad eam rem plurimum conferre poſſe videbatur, ſi in
quaque diſciplina certus author exhiberetur, qui & doctrinæ genere, & facili-
tate dicendi, & illuſtri quadam breuitate ſtudioſis eius ſcientiæ tyronibus ma-
xime eſſet accommodatus. in quo & quæ explicanda à doctore eſſent, domi præ
uidere, & in gymnaſiis exploratius, præceptore docente, percipere, & iam ex
plicata, cum domi repetere ac recolere, tum vero, quoties opus eſſet, diligenti
ſtudio excutere, atque explorare poſſent. Quod ſane conſilium, ratione primo
inuentum, prudentiæ deinde, atque vtilitatis plenum eſſe, & doctiſſimorum
hominum authoritas, & longo temporis vſu experientia comprobauit. Vidi-
mus enim non raro, qui hanc in ſuis ſtudijs ſecuti ſunt rationem, adoleſcentes,
vel quàm ipſa ætas ferat, ſapientiores euaſiſſe. Etenim, quod maxime rem, cau
ſamq; continet, ſine certo libro docendi genus, & præceptoribus perdifficile eſt,
& diſcipulis valde laborioſum, moleſtum, atque inutile. Præceptoribus quidem,
quòd ita ſe deberent ad docendum comparare, ac ſi integram, & abſolutam
vniuerſi Ariſtotelis explanationem commentarẽtur. in quo ſane & firmæ mul
torum vires frangebantur, & ſi quis eſſet paulo imbecilliori valetudine, quan
tumuis ingenio & eruditione valeret, minus erat aptus ad docendum. Facile
præterea fiebat, vt qui tunc primum ad docendum accederent, vt potè quos nõ-
dum vſus docuiſſet, nimis in minus vtilibus diſputationibus morarentur, quo
poſt deficeret ipſos tempus in grauioribus. facile, vt quos nihil contineret fir-
mum ac conſtitutum, in aliquid minus tutum, vel periculoſum etiam laberetur.
facile denique, vt in ipſorum ſcriptis deſideraretur illud, quod tantopere docto-
rum animos tenere ſolet, vt ſuo quidq; loco tractaretur.

Iam vero (quod ad ipſos auditores attinet) non minora incommoda conſe-
quuntur. primum enim in prælectionibus audiendis, vel nihil memoria retine-
re poterunt, vel ad recordationem ſingula erant doctoris perpetua quadam ora
tione vtentis verba excipienda. Deinde multi ad ſcribendum tardi præcepto-
rem non aſſequebantur docentem. qui vero aſſequebantur, cum mentes excole-
re debuiſſent, tum ſcripta caſtigare, menda, & errata corrigere, ipſam veri in-

Digitized by Google

ueſtigationem intermittere cogebantur. Ac cum ſæpe falſa cum veris illis ipſis dubiæ fidei monimentis conſignaſſent, hærere ſæpe, nec illis ſatis fidere, nec certum aliquid ſibi perſuadere. Turpis præterea plerunque notarum forma, deprauata ſigna, lituræ innumeræ, & ſordida illa non tã literarum, quam liturarum ſæpe congeries, plurimum egregia adoleſcentium ingenia retardabat. Nã & vaga multorum iuuenum mens, cum nullum authorem ſequeretur, in multos & ipſis inutiles libros diſtrahebatur, & ad futuras ſcholas, diſputationeſque nulla ſe ratione parere poterat; cum nec quid docturus eſſet præceptor, nec quo ordine perſpectum haberent: mens quoque tota ad ſcribendum intenta, rei difficultate obruta, in nullam rem incumbebat minus, quàm vt, quæ tradebantur, perciperet, atque cognoſceret. Sat multis videbatur eſſe, ſi omnia fideliter conſcripſiſſent, plus tandem temporis in ſcriptis corrigendis, quàm in colendis ingenijs ponebatur. Vitioſa plane res, & præſtãtibus ingenijs valde pernicioſa. Huc accedebat valetudo, quæ non mediocriter tam aſſidua, atq; moleſta tot tantarumque rerum conſcriptione labefactari ſolebat. Ergo vt tantus hic leuaretur labor, edendus fuit liber aliquis, quo incredibilis illa præceptorum, & diſcipulorum moleſtia minueretur. Is cum non facile reperitur, dum maiora moliuntur Patres noſtri, in has meas lucubrationes inciderunt, opus & à nobis olim inter docendum philoſophiam, adumbratum potius, quàm omni ex parte perfectum, & cui nec modo, quod grauibus publiciſque negotijs eſſemus impediti, extrema manus acceſſit id vt in lucem proferatur decernunt. Prodit. Putent ergo præceptores hic iacta eſſe fundamenta, in quibus, quæ ipſis vtilia videbuntur, tute, & ſecure poterunt exædificare. Intelligant etiam diſcipuli, ſe noſtris vigilijs quaſi certum hominem conduxiſſe, cuius opera, quæ alias ipſis ſummo labore conſcribenda erant, diſtinctius, accuratius, & pulchrius conſcripta conſequantur.

Sed de cauſis, quibus adducti ſumus, vt hũc in Ariſtotelem commentarium proferremus in lucem, hactenus: de via, rationeque docendi, ac philoſophandi, quam ſequimur, nunc dicamus. Id ſane in primis curabimus, Lector, vt, quæ à nobis omnia proficiſcentur, ad illam pietatem conferant, qua adoleſcentium potiſſimum animos peroptamus imbuere. In explicandis ergo phyſicis difficultatibus id maxime complectemur, quod ex vſu noſtro & verius fuerit, & communius. Dum de Ariſtotelis mente certabitur, optimis quibuſque vtemur Authoribus, Græcis, Latinis, Arabibus: ex Græcis Theophraſto, Alexandro, Ammonio, Philopono, Porphyrio, Simplicio, Themiſtio, Euſtratio, ceteriſque, quorum nobis commentarios temporum iniuria non ademerit. Ex Latinis autẽ, D. Thoma, Boethio, Alberto Magno, Aegidio, Scoto, Marſilio, ita tamen, vt & qui ex recentioribus præſtant, ſuum quoque locum habeant. Scotus, Caietanus, Sonzinus, Iauellus, Iandunus, Burlaus, Buridanus, Zimara, Nyphus, & cæteri, ſi qui alij in hoc genere excellere videbũtur. Vnus ſane D. Thomas inſtar erit omniũ, in quo & diligentia interpretandi, & doctrinæ grauitas cum pietate coniũcta,

multa,

Digitized by Google

multa, varia ac ſolida eruditio, incredibilis preterea methodus, in integris etiã diſciplinis pertractandis, nec commentarijs ſolum quos ſcripſit in Ariſtotelem, ſed multo etiã magis Summa Theologię, Summa contra gentes, Quæſtionibus diſputatis, & cęteris eius ſcriptis, tantam, (vt de Theologia taceamus) philoſophiæ lucem attulit vnus, quantam cęteri omnes (aliorum pace dixerim) poſſint explanatores afferre: in quo, ex nullius arbitror laude quippiam detrahi, ſi id dicitur de D. Thoma, quod ipſorum quiſquè, ſi & viueret, & adeſſet, de eodem videretur eſſe dicturus.

Ex Arabibus autem (quamuis numero, doctrina, & eruditione, ſi vel cum Græcis, vel cum Latinis conferantur, longe reperiantur inferiores) vtemur Auempace, Alpharabio, Auenzoar, Auerroe, & alijs, Auicenna potiſſimum, quod eius ſcripta omni memoria grauiſſimis hominibus probata ſint, & quod vnus inter omnes Arabes proxime ad verum philoſophiæ Chriſtianæ decus, & laudem videatur acceſſiſſe.

Hoc autem loco admonendus es, lector pie, ne cum in hos, aut alios impios Ariſtotelis interpretes, ſiue Græcos, ſiue Arabes incideres, in ijs præſertim, quæ ad pietatem attinent, facile illis credas, atque committas. Nam, cum impij fere omnes fuerint, Ethnici, Idolatræ, nonnulli etiam Sarraceni, vel Mahumetani, de Deo, de diuinis rebus, de vltimo fine, de diuina prouidentia, de vita beata, de animis ipſis hominum non raro male ſcripſerunt. Vna, quam profitemur, Diuina fides philoſophiæ regula ac norma eſt, vel potius veritatis, ad quam philoſophorum, ſcriptorumque omnium opiniones referendæ ſunt: ne, quod monet D. Paulus, ab his decipiamur per inanem philoſophiam, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Deum. Quamobrem pios potius, religioſoſque viros doctrina, & ſanctitate præſtantes, quales plerique eorum latinorum ſunt, quos commemorauimus, præ cæteris ſequendos tibi eſſe conſtituas.

Nec vero ſatis mirari poſſum, ſic quoſdam in nonnullis Academijs eſſe Authoribus impijs addictos, vt tantum non apud illos, eorundem Authorum cauſa, fides periclitetur, quo cum ſermo deuenerit, de vno Auerroe pauca dicam. Sunt enim aliqui qui neſcio quid in eo tam egregium, aut inſigne viderint, quid tam eximium, & illuſtre, vt eum cæteris anteponendum putent, & quod deterius eſt, viri alioqui catholici, Auerroiſtas ſe & eſſe, & dici velint. Nam, vt illum cum cæteris interpretibus conferrent, à quorum tamen non paucis proculdubio ſuperatur, fortaſſe ferendum eſſet, ita vero eſſe ei addictos, vt in eius verba iurarint, & ea tanquam oracula ſibi edita putent, indignum ſane eſt grauitate & dignitate ſapientis, primum enim is, quem dico, pluribus erroribus fidei pietatique pernicioſis plenus eſt, vt non immerito apud aliquas celleberrimas prouincias, impij cognomen inuenerit: Deo naturæ infinitatem aufert, prouidentiam, rerumque quæ infra lunam ſunt, ſcientiam, nobis animorum rationabilium immortalitatem, & multiplicationem eripit, illudque

vnius

vnius in omnibus hominibus intellectus monſtrum, atque portentum inducit: denique & Deo Opt. Max. vt certum eſt & nobis, vt multi aſſerunt, & ex eius principijs conſequitur, improbiſſime tollit libertatem. Quibus ſane rebus efficitur, nullam eſſe debere religionem, & pietatem aduerſus Deum; nullos ipſius numini cultus, honores, preces adhibendas, cum nec curet noſtra, nec ſciat: Nulla item aut ſupplicia flagitijs à Deo, aut præmia recte factis eſt propoſita. Quid multa? omnem peccandi impunitatem & ſibi perſuaſit, &, quid in ea opinione quæreret, factis teſtatus eſt.

Iam vero, qui eiuſmodi ſectetur dogmata ac decreta, quæ, obſecro, qualiaque putauimus ad ea comprobãda comminiſci? Quæ ex his colligere conſequentia? Quæ tot erroribus credimus eſſe poſſe conſentanea ne ſecum ipſe identidem pugnare cogatur? vt profecto vix vlla Philoſophiæ ipſius pars ſit, in qua non alicuius veneni ſubſit ſuſpicio. Adde fuiſſe Mahumetanum, & (quod ipſa ſcripta facile declarant) cõceptum animo, aduerſus Chriſtianam religionem odium ſemper habuiſſe, vt neceſſe ſit, ſua eum ſordidiſſima ſecta, ſcripta quoque philoſophica infeciſſe non parum. Vſus præterea eſt corrupto Ariſtotelis libro, & pluribus in locis deprauato; id quod eius ſcripta præſeferũt. Græcis fere omnibus explanatoribus caruit; Latinis etiam, qui nec dum extabant, deſtitutus fuit: vt neceſſe ſit, in eo nec grauem, nec ſecuram ineſſe doctrinam. nam etſi acutũ quiddam raro, exile tamen dicendi, & philoſophandi genus, in eo reperitur: eſt tamen illud obſcurum, inuſitatũ, & ſæpe ab Ariſtotelis ſenſu intelligentiaq; alienum, quod recta interpretatione, ac verſione Ariſtotelis, aliorumq; interpretum luce caruerit: Nos igitur, vbi quidpiam recti dixerit, non aſpernabimur: vbi ſecus, alios ei longe doctiores anteponemus, & ipſum impietatis, vbi tale quid dixerit, condemnabimus.

Illud quoque abſurdum & pernicioſum eſt, vel diſputandi, vel loquendi genus, quo, illud ex philoſophia, hoc ex Veritate, aſſeritur; aut, idem ſecundum philoſophiã verum, ſecundum Fidem falſum eſſe affirmatur. Neq; enim philoſophia, ſed φιλοψευδία erit, quæ à veritate abhorret; neque, quæ cum diuina doctrina, id eſt, Fide pugnet, veritas eſſe poterit. Sic enim vero verum congruit, vt veritas veritati non poſſit eſſe contraria. Quo circa non immerito in Concilio Lateranenſi tertio, hoc diſputandi, ac loquendi genus, verbis exterminatur grauiſſimis. Neq; illud diſſimile eſt, Hoc in Ariſt. hoc vero in veritate, aut in Fide eſſe dicendum: vt enim id interdum neceſſarium ſit, tamen ea fieri moderatione debet, vt ne in rebus, quæ ad fidẽ & religionem attinent, Fidem ipſam, hoc eſt, à Deo acceptam diſciplinam, obiecta. Ariſtotelis authoritate præmere videamur: quod ſane iſti faciunt, qui ſummo conatu viribusq; nituntur oſtendere com pluribus in rebus. Ariſtotelem contra fidem ſenſiſſe, cum tamen conſtet pauciſſimis in rebus a Fide diſſentire, & (quod peius eſt,) idem conantur efficere multis in locis, in quibus quidem Ariſtotelẽ poſſent nõ ſine magna etiam probabilitate pro Fide interpretari; cum præſertim viri grauiſſimi Ariſtotelis ſenten-

tiam

tiam eam eſſe aperte teſtentur:In quo ſane de ipſo Ariſtotele, cui fauere ſe putant,male merentur,cum ſic eum à vera ad falſam ſententiam abſtrahunt , & cogũt falſum dicere,vel inuitum,in rebus etiam grauiſsimis errare turpiſſime. Quid quod ex hac grauiori,frequentiq́; pro Ariſtotele contra Fidem,& veritatem concertatione,grauia quædam incommoda accidunt,& Chriſtiano viro indigna,& omnino non ferenda?primum enim,nihil prodeſt, obeſt autem plurimum temere excitare tantum contra Fidem aduerſarium,eumq́; ſummo ſtudio contra illam armare,& ad eam oppugnandam omnibus rebus iuuare. Deinde plerique,cum audiunt uerum quid eſſe ſecundum Ariſtotelem,id omnino intelligunt,quid eſt ; ſecundum Philoſophiam:immo ſecundum omnium optimam (quam eſſe putant Ariſtotelis)Philoſophiam:& quod Ariſtoteles ſenſit, id credunt eſſe naturali ratione,ac lumini conſentaneum ; atque ideo ſic diſputantes, quantum in ipſis eſt idem illud Concilij decretum per imprudentiam euertũt, quod credant,rationi,& lumini naturali fidem aduerſari . Illud autem incommodum,uel grauiſſimum eſt:cum enim contra Fidem docent aliquid ſenſiſſe Ariſtotelem,id ſic confirmare nituntur argumentis,vt ipſi quoq; contra fidem cum Ariſtotele ſentire videantur; præſertim cum quæ pro Fide, & veritate adduci poſſunt,ea ſummo ſtudio conentur diſſoluere,vt Ariſtotelis ſententiã tueantur; quod ſane plurimum Fidei,& veritati obeſſe conſtat,cum eius argumenta , & rationes infirmari,frangiq́; videantur.Illi,illi,inquam, immortali laude digni cenſendi ſunt,& de Fide orthodoxa,deq́; Ariſtotele ipſo benemeriti,qui ex magna probabilium opinionum, atque explicationum Ariſtotelis varietate , eam potiſsimum diligunt,ac tuentur , quæ cum Fide congruit,eamq́; pro ſua virili parte probabiliorem reddere conantur, atque ubi Ariſtoteles a Fidei diſciplina abhoruit,curant non ſolum rationibus naturalibus ,ſed alijs euiſdem dictis, atque decretis ipſammet ueritatem oſtendere:vt quamuis in vno,aut altero loco ea ſenſerit,quæ reijciantur;tamen apparet reliquam eius doctrinam fidei,& veritati eſſe maxime conſentaneam.

Nec longe diſsimile diſputandi genus eſt,Hoc Theologos aſſerere,illud Philoſophos.Hoc Latinos Philoſophos,illud Græcos,vel Arabes . Nam ut omittam falſum hoc ſæpe eſſe commentum,hos ut prouinciis,nationibus,linguis, ita opinionibus diſſidere;In hoc diſputandi genere latet uenenum , cum per Theologos ipſam Theologiam,fidem,& religionem,per Philoſophos ipſam philoſophiam facile quiuis intelligat: & uidelicet per latinos philoſophos D.Thomã, cæterosq; Tholozos intelligi uolunt,quibus cum alij opponuntur,& eiſdem anteferuntur:in contemptum non ſolum ipſos Theologos Authores,(quod graue malum eſt)ſed etiam Theologiam ipſam abducunt,& nudam ei,diuinoq́; lumine deſtitutam Philoſophiam anteponunt.

Philoſophos igitur a Theologis diſiungere,Græcos à Latinis,hominum ſane eſt,uel ſuo quamq; rem momento non ponderãtium, uel certe ipſam ueritatem conſulto prodere,& ſibi,atq; alijs peſtem afferre ſtudentium.Vna eſt pura,ue-

ra,

ra, ſinceraque ueritas, quæ à Deo genita, impreſſa in hominum mentibus, adhibita cæleſti illa fidei norma, ex Græcis, Latinis, Philoſophis, & Theologis et colligitur integra, & petenda eſt.

Hæc habui, Amice Lector, quæ de optimo philoſophandi genere uniuerſè præciperem, ne falſis, ac prauis opinionibus deceptus in pernicioſos errores rapiaris: ſed ueritatis, pietatis, ac diuinæ religionis patrocinium, ut de Philoſophia, de Chriſti, & Dei Eccleſia bene merearis, ſponte ac lubens ſemper ſuſcipias. Præcor a Deo Opt. Max. quo Patres noſtri authore hoc velle cæperunt, ut eodem adiutore, labor hic, propoſitum ſibi diuinæ gloriæ, & publicæ utilitatis fructum conſequatur. Vale in Chriſto Ieſu.

IESVS, MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI

SOCIETATIS IESV, S. R. ECCLESIAE CARDINALIS AMPLISSIMI.

COMMENTARIA,

Vna cum Quæſtionibus.

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS

De Phyſica auſcultatione.

PRÆFACTIO.

De philoſophiæ Nomine, ac definitione.

PHiloſophia tot hominum præconiis, tot ſapientum laudibus iam olim celebrata eſt, ut noſtris non magnopere indigeat. nullus enim eſt quamtumuis indoctus, cui non aliquid ſublime, ac penè diuinum philoſophiæ nomen videatur. Hanc ergo modo nobis (diuino auxilio) explicare aggredientibus, vtile ſane erit, aliqua præmittere, quæ faciliorem ingreſſum efficiant. erunt autem iſta quinque; primum, quid Philoſophia ſit, alterum, quot eius partes, tertium, quis earum partium ordo, quartum, quis philoſophiæ ortus. tandem, quanta eius ſit dignitas, & vtilitas.

De quib. agendũ.

Circa primum, vt a nomine ipſo incipiamus, Philoſophia olim ſophia. i. ſapiẽtia dicta eſt, & philoſophi ſophi. i. ſapientes nũcupati, vt auctor eſt Diogenes lib. j. de vitis philoſophorũ. Pythagoras uero huius nominis fuit primus inſtitutor, qui ſe non ſophũ, ſed Philoſophum. i. ſapientiæ amatorem, ac ſtudioſum Leonti tyrãno, quanam arte polleret, petenti reſpondit. ac inde Philoſophia, quaſi ſapientiæ amor, deriuata eſt, ut idem Diogenes refert. idem igitur iam per philoſophiam, quod per ſophiam, ut intelligamus, uſus obtinuit. Nec oportet exiſtimare, philoſophiam aliquam eſſe peculiarem ſcientiam, quæ aliquod ens particulare contẽpletur, non enim ſic modo cõſideramus, ſed ut uniuerſale genus eſt, uarias ſub ſe ſcientias complectens. ut enim apud morales philoſophos iuſtitia aliquando pro ſpeciali quadam uirtute inclinãte uoluntatem erga ea, quæ aliorum ſunt, vſurpatur, aliquando pro omnium uirtutum aggregatione, ſecundum quam perfecte homo iuſtus dicitur, ita & philoſophia, quandoque pro ſcientia peculiari, quæ metaphyſica dicitur, ſumitur, quandoque pro omnium ſciẽtiarum cumulo. ut philoſophus non aliud ſit, quã ſciens omnia, ut ſciri poſſunt, ut dicitur 1. Metaphyſi. cap. ſecundo, hoc autem non unico habitu fit, ſed multis ſicut enim nõ unus ſenſus ineſt animalibus, quo cuncta ſentiant, ſed varii, omnibus autẽ ſimul perfecta fit ſenſatio, ita nõ vnica ſcientia, & habitu cuncta cognoſcuntur, ſed multis, omnes autem ſimul perfectiſſimã, ac generalem cognitionem omnium faciunt,

De nomine philoſophia.

Non eſſe philoſophiã particularẽ aliquã ſciam, ſed uniuerſale genus quoddã ad uarias ſciẽtias.

quæ quidem dicitur philoſophia: ac iſta ſignificatione modo a nobis primo tractatur, & petimus, quid ipſa ſit. Quid autem Philoſophia hæc ſit, non omnes eodem modo explicarunt. habitus enim, & ſcientiæ tripliciter definiri poſsũt; aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroque: ex obiecto quidem, vt Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus verſatur: ex fine, Medicina eſt ars ſanitatis effectiua: ex utroque vero, Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus verſatur, & ſanitatis eſt effectiua: hoc etiam pacto multi alii habitus definiri poſſunt. Philoſophiæ autē ex fine, & ex obiecto definitiones inueniuntur. Plato de philoſophia in Theage: & in Amatoribus, vel de Philoſophia, ex fine duas aſſignauit definitiones, quarum prior eſt moralis, philoſophia eſt mortis meditatio, quam Ammon. in explicatione Porphyrii ſic explicat: duplex. n. vinculum anima cũ corpore habet: alterum naturale, quo ei ſecundum eſſe unum cõpoſiti conſtituitur: alterum uoluntarium, quo anima ſe corpori ſubijcit, & ei ſeruit. cum igitur mors non ſit aliud, quam animæ, & corporis ſolutio, erit duplex mors, iuxta duplicis uinculi ſolutionem, altera naturalis, qua anima ſecũdum eſſe a corpore ſeparatur, altera uoluntaria, qua homo ab iſtis ſenſibilibus ſemotus, totus cõtemplationi traditur, quod per Philoſophiam contingit. ac ob id dicitur meditatio mortis, vt Philoſophũ mortem meditari non ſit aliud, quam animum a corporis ſenſibus auocare. Sic igitur primo definiebat Plato. quæ quidem definitio, prę ter quam quod metaphorica eſt, quod Ariſt. damnat: eſt etiam diminuta, cum ſolam contemplatiuam partē exprimat. Poſterior definitio a fine eſt. philoſophia eſt Dei ſimilitudo, quo ad fieri a nobis poteſt, ideſt philoſophia eſt, per quã Deo ſimiles ſumus, in Deo enim, duplex operationum genus cõſtituitur circa res has, altera operatio eſt rerum cognitio, qua omnia ſpeculatur: altera actio, qua omnia gubernat, diſponit, & prouidet, ita per Philoſophiam hæc duo contingunt homini, nam ſpeculatur & cõtemplatur res, & ſecundum eandem Philoſophiam gubernat, & regit, cum ſit philoſophia actiua, & ſpeculatiua. Dicitur autem (quoad fieri poteſt) quia iſta ſimilitudo non eſt æqualitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, ſed eſt ſimilitudo proportionis cuiuſdam, ſecundum quam infima ſupremis comparari queant. Hæ duę definitiones a fine ſunt, prior a proximo, poſterior ab ultimo. Aliam definitionem ab ipſo obiecto ſumptam idem Plato tradidit in Phædone, & Theæteto, quam Cicero recipit, nempe philoſophia eſt diuinarum, humanarum, quæ rerum cognitio. per res humanas, quæcunque ſenſibilia intelliguntur, per diuinas vero intelligibilia, & a materia ſeparata. unde definitio hæc perfecta eſt, omnem philoſophiæ partem comprehendens, cum quælibet, aut de humanis, aut de diuinis tractet.

Definitio philoſophiæ duplex ex fine, & obiecto.

1. definitio ex fine.

2. definitio ex fine.

3. definitio ex obiecto.

Ab Ariſt. uero unam philoſophiæ definitionem habemus 2. Meta. tex. 1. philoſophia eſt ſcientia veritatis, quæ a fine proximo eſt: quamuis iſta potius ſolius ſpeculatiuæ partis uideatur. Atque hoc de definitione ſufficiat.

4. definitio Ari.

De partibus philoſophiæ, eiuſque diuiſione. Cap. II.

De philoſophiæ partibus uaria fuerunt philoſophorum placita. Zeno enim Chryſippus, Appollodorus, & reliqui Stoici tres Philoſophiæ partes fecerunt. phyſicam nempe. Ethicam, Logicã: phyſicã quidē, quæ rerum naturaliũ cauſas ſpeculatur. Ethicam, quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoſcendi, & diſputandi aperit: quas partes, uariis comparationibus explicabant, vt Lib. 7. refert Diogenes primo enim ipſam philoſophiã animali comparabant; oſſibus, & neruis Logicam; carnibus Ethicam, animæ phyſicam conferentes. Rurſus ouo aſſimilabant: cuius corticem, Logicam; ſequentia Ethicam, intima phyſicam dicebant. Rurſus agro frugifero, cuius circumiecta ſepes Logica, fructus Ethica, humus, & arbores phyſica eſſent. in qua quidem diuiſione Logicam Philoſophiæ partem faciebant.

1. diuiſio philoſop.

Epicurus Philoſophus tres philoſophiæ partes fecit Ethicam, phyſicam, Canonicam: per Canonicam vero (quantum mihi uidetur) intelligebat Medicinam practicam: hanc enim Canonicam

2. diuiſio.

cum

Digitized by Google

cum naturali coniungebat: Logicam vero partem Philoſophiæ non cenſebat, *3. diuiſio.* Cleantes ſex Philoſophiæ partes, fecit Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam. *4. diuiſio.* Alij vero alijs modis diuidebant. At vt ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Ariſtotelem imitatus, Philoſophiam in duas diuiſit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, Moralem intelligit: contemplatiuæ vero tres ſtatuit partes, Mathematicam, Phyſicam, & Metaphyſicam, ut patet in 6. Metaphy. cap. 1. Dialecticam vero non partem philoſophiæ, ſed inſtrumentum, & organum hic & aliqui alij Peripatetici faciunt, vt docet Alexand. 1. Priorum: & ibidem Philoponus: & Themiſtius 1. Poſterio. capitu. 24. *5. diuiſio authoris ex triplici ignorãtia deſumpta.* At ſi licet inter tot tantorum placita virorum iudicium noſtrum adhibere; aliter philoſophiæ diuiſio conſtituenda eſt, in cuius gratiam, finem ipſius philoſophiæ oportebit conſiderare. per hunc enim maxime ipſius diuiſio fiet exacta, & manifeſta. philoſophia vero in hunc fuit finem inueſtigata, vt ignorantia, quam miſer homo propter peccatum incurrit, quo ad fieri poſſet, expelleretur, homo autem per peccatum hæc tria præter alia ſibi comparauit, rerum veritatis ignorantiam; eorum, quæ ſecundum rationem agere oportebat, ſimiliter ignorantiam, & rurſus eorum; quibus ad vitæ ſuſtentationem, & conſeruationem, propter peccatum indigebat, ignorantiam: vnde omni ex parte ignarus factus eſt in ſpeculabilibus agilibus, & factibilibus, indiguit igitur ſcientia, qua ens verum cognoſceret, qua agenda, & facienda conſideraret: & iſta eſt philoſophia, in tres præcipuas partes diuiſa ſecundum ignorantiarũ numerum, in ſpeculatiuam nempe, qua veritates rerum tantum contemplaretur. in actiuam, qua ea, quæ ſecundum rationem agere oportet, doceretur, & in factiuam, qua ea, quibus exterius indigeret, facere ſciret: quam partem philoſophi ſpreuerunt, abiectum arbitrantes facere, & exterius operari, cum tamen re vera ſcientiæ ſit pars, nec indignum homine ſit laborare, qui ſuo peccato, & ſuperbia id meruit Ariſtoteles 6. Metaphyſi. cap. 1. inquit, omnis intellectus eſt ſpeculatiuus, actiuus, aut factiuus: & eſt locus notandus. Secundum autem hanc diuiſionem multo melius philoſophia dici poteſt Dei ſimilitudo. Deus enim non ſolum cognoſcit cuncta, gubernat, & diſponit cuncta, ſed etiam operatur cuncta: ipſe enim eſt, qui cum naturalibus cauſis ſimul effectus cunctos producit. Sit igitur prima philoſophiæ diuiſio a fine ſumpta, in partem ſpeculatiuam, actiuam, & factiuam, *Subdiuiſio ſpeculatiua.* Speculatiua ſubdiuiditur in Metaphyſicam, quæ omnium communiſſima principia, & paſſiones generales ſpeculatur, in Mathematicam puram, quæ ea, quæ ſecundum ſe a motu non dependent, ſecundum rationem abſtrahendo a motu tractat, vt figuras, numeros, & his accidentia, & in Mathematicam mediam, quæ ea, quæ ſecundum naturam ſuam abſtracta ſunt, in motu tamen conſiderat, ut perſpectiua, & Muſica, & ſimiles, & in Phyſicam, quæ res ſenſibiles ſpeculatur.

Rurſus Actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea, ſecundum quæ ſe rationabiliter ordinare debet cognoſcit. *Subdiuiſio actiua.* & in Oeconomicam, qua familiam, & domum regat: & politicam, qua vſus reipublicæ, & ciuitatis, cuius pars eſt, rectos cognoſcat, & exequatur. Factiua rurſus, quæ Mechanica dicitur, bifariam ſubdiuidi poteſt: *Subdiuiſio factiua.* primo in artes neceſſarias, quæ nempe uſum uitæ neceſſarium miniſtrant, vt Lanificium, Agricultura, Atatura, & in vtiles, quæ vſum faciliorem vitæ faciunt: vt in Nauigatoria, Militaris, Equeſtris, & in delectabiles, quæ vſum vitæ iocundiorem reddunt, vt ſaltandi ars, venandi, cantandi, & ſimiles. Rurſus diuidi poteſt in eas, quæ materiam preparãt, vt ars fodiendi metalla conficiendi ferrũ, coquendi lateres, & in eas, quę materiam diſponunt, & componunt, vt Domificatoria, Fabrilis, Sutoria, & in eas, quæ materia compoſita vtuntur, vt Militaris, Equeſtris, Nauigatoria.

Aliarũ artium, & ſcientiarum ſubdiuiſio. Præter has Philoſophiæ partes ſunt quædam artes, quæ in miniſterium Philoſophiæ inuentæ ſunt, ac propterea Philoſophiæ partes non cẽſentur ab aliquibus Peripateticis, quamuis nihil vetet ex eis aliquas eſſe ſcientias: hæ autem quinque ſunt; quædam enim modum cognoſcẽdi, & verum a falſo diſtinguendi tradit, quæ

Digitized by Google

Logica dicitur,& hæc neceſſaria eſt ſimpliciter ad Philoſophiā, ac ob id Antiqui huius ſolius meminerunt, quædam alia eſt ad ſermonis peritiam obtinendā, quo Philoſophia cōmunicatur, & hæc Grammatica eſt. Tertia ad huius ſermonis ornatum, & elegātiam, & hæc eſt Rhetorica. Quarta ad delectationem in ſermone, & iſta eſt Poetica. Quinta ad experientiā in rebus omnibus ſummendā, & hæc eſt Hiſtorica. Sexta eſt ad abſentium communitatem rerum,& hæc eſt epiſtolaris. Hæ omnes ancillæ philoſophiæ ſunt, & ipſi deſeruiunt.

De ordine partium philoſophiæ inter ſe. Cap. III.

1.opi. CIrca harum partium ordinē fuerūt variæ ſententiæ ante Ariſtotelē,& poſt ipſum Zeno, & Chryſippus, Logicam primo loco diſcendam: ſecundo 2.opi. phyſicam: tertio Ethicam cenſebant. Appollodorus ſic ordinem ſtatuebat,ut poſt Logicam, Ethicam, vltimo phyſicam iuuenes diſcerent, vt refert Diogen. lib. 7. atque hi Logicam a reliquis ſcientijs ſeparabant,ac eius præcepta, & regulas ſeiunctas ab ipſis ſcientijs tradebant. Alij vero ſimul confundebant Logicam, & alias ſcientias, nec eam ſeparatam docebant, vt refert Origenes Hom. 1. ſuper Cantica verſus medium,& hos reprehendit Ariſt. 2. Metaph. c. 3. Stultum, inquit, eſt ſimul ſciētiam, & modū ſciendi quærere. Ex his fuit ſententia quorundā, qui 3.opi. ab Ethica eſſe incipiendum cenſebant, qualis fuit Diogenes. Alij vero phyſicam prius, quales fuerūt Panætius,& Poſſidonius: ita illi Antiqui ſentiebant de ordine Philoſophiæ.

At vero poſt Ariſt. tēpus Ammon. in 4.opi. præfatione Porphyrij cēſet inter ſpeculatiuas partes hunc ordinem obſeruādum, vt primo diſcatur phyſica,ſecūdo Mathematica, tertio Metaphiſica. Ratio vero eius hæc eſt, quia phyſica eſt de his, quæ maxime ſunt contracta ad materiā. Metaphyſica vero eſt de ſumme abſtractis, ſed non fit tranſitus ab extremo ad extremū, niſi per mediū,ergo prius eſt Phyſica quæ extremum eſt; poſterior Mathematica,quæ medias habet abſtractiones: tractat enim de his, quæ in materia quidem ſunt ſenſibili,ſecundum rem, ſed non ſecundum conſiderationem. Nam phyſica de his eſt, quæ ſecundum rem, & ſecundū conſiderationem in materia ſenſibili ſunt. Metaphyſica vero in oppoſito de his,quæ nec ſecundū rem,nec ſecundum rationem in materia ſunt. Albertus Ma- 5.opi. gnus hoc prologo eandem habet ſententiam, conſtituit enim duos ordines, alterum naturæ, alterum doctrinæ. naturæ eſt inter ipſas res,quantum eſt ſciētia: doctrinæ eſt inter ipſas ſcientias, ſecundum quod una prius altera dicitur. Dicit ergo primo,quod ſecundum naturæ ordinem Metaphyſica eſt omniū prima, quia tractat de communiſſimis omnium principijs,poſt hāc vero eſt Mathematica, quæ tractat de his,quę non dependent,ſecundum ſe a ſenſibilibus, ob id priora ſunt, vltimum locum obtinet Phyſica,quæ de ſenſibilibus,& poſterioribus eſt. Dicit ſecundo, quod ordine doctrinæ, primo loco eſt diſcenda Phyſica: ſecundo Mathematica,tertio Metaphyſica,ratio eſt,quia a notioribus eſt incipiendum: notior autem eſt Phyſica, quàm Mathematica, nā Phyſica probat per ſenſum, a quo Mathematicus abſtrahit. Metaphyſica vero ob eius magnam abſtractionem eſt difficillima. S. Thom. vero Opuſc. 70 ſuper Boe- 6.opi. tium,de Trinitate. q. 5. art. 1. Poſt Dialecticam Mathematicam, & poſt hanc Phyſicam diſci voluit, & Simplicius in prædicamenta primū locum Mathematicæ, ſecundum Phyſicæ, tertium Metaphyſicæ concedit. Alij vero Metaphyſicam omnium primū diſcendam voluerunt,e quorum numero videtur. S. Tho. in præſenti loco,cuius ratio eſt,quia ſermo de vniuerſalibus,eſt præferendus ſermonibus particularib. vt dicitur. 1. de partibus animalium,cap. 1. At Metaphyſica agit de communiſſimis omnium ſcientiarum, ergo illa eſt præferenda in doctrina omnibus. Hæc ſunt, quæ a uiris illuſtribus recepimus circa ordinē partium philoſophiæ.

In qua quidem controuerſia mihi videntur probabiliores concluſiones, quæ ſequuntur,quarum prima eſt. Dialecti- 7.ſententia authoris. ca præponi debet philoſophiæ partibus, hæc autem non ſcientia eſt, tradit enim ſciēdi modum,nec hic de practicis eſt ſermo, raro enim cum reliquis Philoſophiæ partibus

ſibus coniunctæ in aliquo reperiuntur; nec multa indigeat Dialectica, præter eã, quæ naturalis eſt. Secunda concluſio. Mathematica eſt prior doctrina, quàm Phyſica, & Metaphyſica, hæc eſt contra Albertum, & Ammon. ſed probatur expreſſe ex Ariſt. 6. Ethicorum, ca. 8. vbi docet, pueros poſſe eſſe Mathematicos, ſed non philoſophos, quia phyſica poſtulat longam rerum experiẽtiam, quæ non eſt neceſſaria in Mathematicis, quæ quidem experientia nõ cõtingit pueris. Præterea probatur, quia Mathematicæ tractant de ſenſibilibus per ſe, phyſica de ſenſibilibus per accidens; hæc enim de ſubſtantia ſenſibili, illa de figura, & quãtitate eſt. Conſtat autem quantitatem eſſe ſenſibile commune per ſe, ſubſtãtiam vero nullus ſenſus percipit per ſe. Nec ratio Ammo. quicquam valet, nam quod Mathematica ſit magis abſtracta, non facit eam poſteriorẽ doctrina: ſi enim ea, quæ Mathematicus conſiderat, eſſent in eodem prædicamento cum his, quæ phyſicus tractat, tunc valeret per Mathematicam medium eſſe aſcendendũ ad Metaphyſicam, medium enim debet eſſe eiuſdem rationis cum extremis, non ſic autem Mathematica, quæ de accidenti eſt, phyſica vero & Metaphyſica de ſubſtantia.

2.Concl.

3.Concl. Tertia concluſio, phyſica eſt prior natura, quàm Mathematica, licet ſit poſterior doctrina. Probatur, phyſica eſt de ſubſtantia. Mathematica de accidenti, ſed ſubſtantia eſt prior natura, quam accidens. 7. Meta. c. 1. ergo & phyſica prior eſt. Nec ualet quicquam ratio, quod abſtractum magis ſit prius minus abſtracto; hoc enim eſt in eodem genere, ut inter ſubſtantias, quæ abſtractiores, ſimpliciores ſunt, & in accidentibus, at in diuerſo gñe id nõ eſt, ſubſtantia. n. prior eſt accidẽs, ſiue abſtracto, ſiue non abſtracto.

4.Concl. Quarta cõcluſio. Poſt phyſicam eſt Ethica, vltimum vero locũ tenet Metaphyſica doctrina. Probatur, quia difficilior eſt experientia in moralibus, quam in naturalibus, ſunt enim incertiora, & difficillima eſt Metaphyſica, quæ de ſupremis eſt, quæ nullam cũ ſenſu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrarium probat, ſi enim Metaphyſica tantum de vniuerſaliſſimis in prædicando ageret, eſſet forſan anteponenda. at agit etiam de vniuerſaliſſimis cauſis ſeparatis prorſus à materia. hæ autem ſunt difficillimæ cognitu, vt teſtatur Ariſt. 2. Metaphy. cap. 2. Eſt igitur ultima doctrina, quamuis natura prima. Atque hæc circa ordinem ſufficiant.

De ortu, ſeu inuentione Philoſophiæ, ac primo de eius inuentionis modo. Cap. IIII.

Circa ortũ philoſophiæ duo oportet conſiderare: primum de modo ipſius inuentionis: alterum de ipſis inuentionibus. Eſt autem notandum, quinque eſſe vias, quibus homines per ſe ſcientiam inuenere: ſimilitudinis nempe viã, ſeparationis, reſolutionis, compoſitionis, proportionis. Primo enim homo ſingula concreta intelligebat, non diſtinguendo ſubſtantiam ab accidente, ſed omnia ſub vno conceptu cognoſcebat, ſicut ſenſu confuſe percipiebat, ante omnia uero ſimilitudines percipiens maiores, congregabat in unam naturam ea, quæ ſimilia erant. nam glorioſus Deus, quamuis intellectum hominis ſenſibus alligauerit, & ſenſus ſubſtantiam per ſe cognoſcere non poſſint, tamen ſingulis naturis accidentia ſenſibilia dedit eis propria, ſenſibilia quædam communia, quædam minus communia ſecundum naturas ipſas, per quæ accidentia homo ſubſtantias diſtingueret, & ita dedit animalibus motum a ſe: ſpeciebus animalium varias figuras: per quas varietas ipſarum intelligeretur homo: igitur has ſimilitudines attẽdens copulabat naturas magis, ac magis, ac uniuerſalia cõcipiebat; vt vidẽs figurã exteriorẽ ſimilẽ in ſpeciebus rerũ, ſingula illarũ ĩdiuidua ad ſpeciẽ vnã adunabat; poſtea in varijs ſpẽbus alias percipiens ſimilitudines ad genus cõgregabat, & ſic conſequenter. Hæc fuit prima via.

5. via. quibus ſcientia inuenitur.

1. via.

2. via. Secunda via fuit ſeparationis, per quã incepit accidens a ſubſtantia, & accidens ab accidente ſecernere; fecit autem hoc conſiderando primo ſeparationem accidentis a ſubſtantia: expertus enim eſt hominem modo calidum, modo frigidum: modo male habere, modo bene: & quod idem homo perſeuerabat, coniecit, aliquid eſſe in homine, & in rebus, quod nõ

eſt ipſa res, ſed in eis ſuſtentatur: quādoquidem nihil ex eiuſmodi rebus per ſe fuerit: & vocauit vnum eius ſubſtantiam, alterum eius accidēs. Adhuc viderat multa ſimul accidētia, nec eorum diſtinctionem perceperat: poſtea cum experitur vnum ens accidens in alio ſubiecto, vbi alterum non eſt, colligit eſſe diſtincta, vt ſentit albedinem in niue, & frigiditatem, poſtea cum experitur albedinem in calce ſine frigiditate; comperit eſſe diſtincta. Præterea videt effigiem hominis ſimul cum quātitate, poſtea experitur effigiem ſculptam ſub minoris quantitatis imagine, ergo percipit effigiem, & quātitatem rei non eſſe eandem rem: & hæc eſt via ampla, qua vſus eſt Ariſtoteles in Poſtprædicamentis, ut illic declarauimus.

3. via. Tertia eſt via reſolutionis, qua nempe cauſas, & principia rerum indagamus, retexētes ipſam rem: vt enim alicuius inſtrumenti cauſam, & partem cognoſcimus, puta horologij, ipſum deſtruentes, & in ipſius partes redigētes, ita reſoluentes rem in ſuas partes, & principia paſſionum & effectum comperimus.

4. via. Quarta via eſt compoſitionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & paſſiones inuenimus, quæ alias occulta erant. Tandem eſt proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas experti ſumus, ea cognoſcimus, quæ non ſumus experti: quomodo Ariſtoteles naturam melanchonicorum per naturam ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles ſæpe per ſenſibilium proportionem cognoſcuntur. Hæc igitur breuiter de mo-
5. via. dis inuentionis, quos frequenter in Philoſophia experiemur.

De phyloſophiæ inuentoribus. Cap. V.

CIrca inuētiones autem breuiter dicamus aliquid. Greci ſibi inuētionem philoſophiæ arrogarunt: nam Dialecticam a Zenone ortum duxiſſe, a Platone vero perfectionem teſtantur: moralem uero a Socrate, naturalem a Thalete primo Sapientium ſeptem, vt dicit Ariſt. 1. Metaph. cap. 4. auctā uero a Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus philoſophorum: alterum Ionicum, alterum Italicū, ut refert Diogenes lib. primo. & Sanctus Auguſtinus de Ciu. ca. 2. Ionicum habuit originē a Thalete Mileſio. Italicum vero a Pythagora, qui Samum patriā, a qua Samius dictus, eſt, a Tyranno Polycrate videns occupatam, Crotonem in Italiam petijt, in ea ipſius parte, quæ Calabria modo, olim magna Græcia dicebatur a Thalete deriuati ſunt Philoſophi Anaximander, Anaxagoras, & Socrates, & hucuſque perſeuerauit nomen Ionicum: habuit autem Socrates diſcipulos Platonem, & Antiſthenem. Antiſthenes fuit caput Phyloſophorum, qui dicti ſunt Stoici. Zeno enim, Chryſippus, & alij ab hoc ſumunt doctrinæ originem: dicti autem Stoici, quia Zeno docebat in portico, nā Stoaporticū ſignificat.

Plato vero fuit caput Academicorū. dicti Academici ſunt ab Academia loco in quo Plato docebat. Fuerunt autē diſcipuli Platonis Xenocrates, & Ariſtoteles ille retinuit nomen Academicum. Ariſtoteles vero docuit in Lyceo, ac quia deambulans docebat, dicti ſunt diſcipuli peripatetici: vnde tres ſectæ Philoſophorū ſuxerūt a Thalete. A Pythagora uero Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem ſumpſerunt, atque ab hoc dicti ſunt Epicurei unde ſunt quatuor philoſophorum ſectę, non ſolum nominibus, ſed etiam multi placitis, & opinionibus differentes, omnes tamen a Græcis originem ducunt. Sed non eſt ob id exiſtimandum verum, ipſos primos eſſe inuentores, cum omnes ſapiētes ſeptē Greci floruerit ab Olimpiade trigeſimaoctaua uſque ad quinquageſimā ſexcentis annis ante Chriſti natiuitatē, at multo antiquior fuit ſcientia: peruenit enim ab Adamo, vſq; ad Noe, qui docuit ipſos Armenos, & poſtea Patriarchæ illi antiqui peregrinātes in Aegypto ipſos docuerūt ad quos peruenerunt ipſi Græci diſcendi cauſa, vt refert Diogenes lib. 7. vnde ſciētia originem traxit ab Hebręis, & Chaldęis, vt refert Ioſephus. lib. contra App. & Euſeb. lib. 10. de præpara. Euangelica, & Beroſus lib. 3. Sed hæc ſatis: non enim eſt noſtrum præſens inſtitutum hæc vlterius proſequi.

De

Digitized by Google

De vtilitate, & dignitate Philoſophiæ. Cap. VI.

CIrca utilitatem, & dignitatem omnibus compertum eſt, quātæ ſit vtilitatis, & dignitatis. conducit enim multum ad conſeruationem, & gubernationē hominum: non enim reſpublicæ conſiſterent abſque ſapientia. conducit et ad eleuandā mentem in ipſum Deū auctorem omnium, & uitam inſtruendam, & mores: nō quod Philoſophia ſola hoc præſtet, cum nō ſufficiat virtutem; & bonū cognoſcere ad exequēdum, niſi adſit ſpeciale auxilium Dei uoluntatem iuuans, ſed quòd ſit magnum motiuum, & occaſio bonorū morum: & ſi adſit Dei gratia, per Philoſophiam multa bona fieri poſſunt, qua deficiente Philoſophia, vanus & inutilis profecto labor eſt. Hæc de Philoſophia in communi.

De Phyſica, hoc eſt, naturali philoſophia, ac primo, de quibus agendū.

De quib. agendū. NOs uero vnā partem Philoſophiæ Phyſicā nēpe. i. naturalē proſequi aggredimur. Circa quam quatuor potiſſimum ante omnia tradémus: primum, an ſit ſcientia, ſecundum, quod ſit eius ſubiectum, ſeu quę ſit intētio, & ipſius ſcopus: tertium, quæ diuiſio: quartum, quis modus procedendi Prius tamen quid ſibi nomen naturalis velit, exponamus. Simplicius dicit, Philoſophiam naturalem dici, quæ tractat de rebus naturalibus, ſunt autem res naturales, quæ motus ſui principium habent in ſe quales ſunt omnes hę res generabiles, & ſenſibiles, vt elementa, animalia, mixta, plantæ, & ſimilia: & de his eſt Phyſica iſta ſcientia. Sed iam ad primam quæſtionem accedamus.

Quæſt. I. An rerum naturalium ſit ſcientia.

1. opi. CIrca hanc quęſtionem fuit opinio Heracliti, vt refert Ariſt. 4. Metaph. & Ptolomęi, vt refert Albertus trac. 3. c. 2. aſſerentium, non eſſe ſcientiam de rebus naturalibus: quorum rationes hæ ſunt.

Prima infinitorum non eſt ſcientia; at res naturales ſunt indefinitæ, & indeterminatæ, ut patet ex aſſiduā earum mutatione, ergo earum non eſt ſcientia. Secunda. Generabilium, & corruptibilium non eſt ſcientia 1. Poſt. c 7. at res naturales, ut notum eſt, ſunt generabiles, & corruptibiles: ergo earum non eſt ſcientia. Tertia. Singularium non eſt ſcientia, at res naturales ſunt ſingulares, ergo earum non eſt ſcientia: Maior eſt nota: minor probatur, quia res naturales ſunt ſenſibiles. i. quæ ſenſu percipi poſſunt, at ſenſus nō eſt niſi ſingularium.

At oppoſita ſententia eſt communis, *2. opi.* Phyſicam eſſe partem Philoſophię, & rerum naturalium eſſe ſcientiam, & probatur, quia Phyſica eſt de neceſſariis per primam cauſam ergo eſt ſcientia, patet antecedens, cum ſiant multæ demōſtrationes in Phyſica, demōſtratur enim mixtū corruptibile, qa ex cōtrariis cōponitur, & animalia moueri a ſe, qa habēt animā, *Nota.* & multa alia. Eſt tamen notādum ex Liuconienſi, vt a Ianduno & communiter ab aliis aſſeritur hoc loco, in Phyſica eſſe duplices propoſitiones, quaſdam neceſſarias vt ſemper, ut ignis eſt calidus, mixta ſunt corruptibilia, anima eſt actiuum principium motu, & harū eſt propriiſſima ſciētia: quaſdam neceſſarias, ut plerunq; ut homo naſcitur cum duplici oculo, dextrā manus eſt fortior, in hyeme ſunt pluuiæ & harum eſt ſciētia propria, quamuis nō ita certa ſicut prior, non enim omnes ſciētiæ æqualem habēt certitudinis gradū. Reſpondetur igitur ad argumentum primum. *Ad 1.* Admittimus, res naturales eſſe indefinitas, tamen non eo modo, quo indefinitæ ſunt earum eſt ſcientia. ſunt enim infinitæ in ſingulari earum tamen ſcientia eſt, ut ad uniuerſales naturas reducūtur, quæ finitæ ſunt: non enim huius, vel illius equi eſt ſcientia, ſed equi.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur; aliud eſſe generabile, aliud generari: generari. n. dicit actum, qui primo ineſt ſingularibus quæ mutantur, & non perſeuerant at generabile primo ineſt naturæ, in qua eſt principium & potentia generationis: unde homo generalis dicitur, ſeu corpus, & iſta generabilia ſunt uniuerſalia, quæ ſemper ſunt, & eorum eſt ſcientia non enim deſtruuntur, niſi per accidens in hoc uel illo ſingulari, ſecundum ſe tamen perſeuerant.

Ad 3. Ad tertium dico,ſenſibile dici dupliciter:uno modo per ſe, nempe. quod primo terminat actum potentiæ ſenſitiuæ, ut coloratum, calidum ratione qualitatum,& ipſa ſingularia, & talium non eſt ſcientia: altero modo per accidens, quia. videlicet, eſt in his quæ ſentiunt per ſe,ſicut naturæ, & uniuerſalia eorum, quæ per ſe ſentiuntur: & horum eſt ſcientia.

Quæſt. II. de ſubiecto philoſophiæ naturalis.

Sequitur igitur. cum conſtet Phyſicā eſſe ſcientiam, vt videmus, quæ ſit intentio,& huius ſcopus. Auerroes reſpondet in hoc prologo Phyſicam intendere manifeſtare cauſas, & paſſiones harum rerum ſenſibilium,prout tales ſunt, nempe mutationes,motus,aliaſque ſimiles paſſiones,& harum cauſas dixit,prout tales ſunt, quia non omnia, quæ uni rei inſunt,vnius eſt ſcientiæ conſiderare, ſed propria illius rei,tam cauſas,quam paſſiones. Circa hoc eſt quæſtio ſatis celebris de ſubiecto Philoſophiæ naturalis, oportet autē ex Logica ſupponere,quid ſit ſubiectum ſcientiæ.illud nempe, ꝙ primo intenditur in ſcientia,cuius cauſæ,paſſiones,& ſpecies in ſcientia conſiderantur,a quo ſcientia unitatem, & ab aliis diſtinctionē ſumit. Circa hanc difficultatē inuenio tres præcipuas ſentētias.prima eſt ſancti Thomæ in hoc prologo aſſerentis, ens mobile eſſe ſubiectū Phyſicæ,per mobile autem non tantū intelligimus, quod ſecundum locum mouetur,ſed quod mutabile eſt quacunq; mutatione. Hanc ſententiam recipit Iādunus.q.2.& eſt Auerrois expreſſa.4.meta com.3.et in pręſenti videtur idē dicere:nam conſtituit res ſenſibiles,ut motus habent principium. Conſtat autem,quod idem eſt ens, & res: & hoc idem, quod Auerroes dicit ſimplicius. Altera ſententia eſt: corpus mobile eſſe ſubiectum Philoſ. phię naturalis, quam ſententiam recipit Albertus trac.1. cap.3. & Aegydius Romanus, Tertia eſt, corpus naturale, ſeu ſenſibile eſſe ſubiectum,hoc aſſerit Auicenna ca.1.ſuæ ſufficientiæ. rationes autem cuiuſque ſententię hę ſunt pręcipuę. Sāctus Thomas utitur hac ratione deſtruēte corpus mobile eſſe ſubiectum. ſubiectum ſcientiæ non probatur in illa ſcientia eſſe. ſed ſupponitur:at Phyſicus probat corpus mobile eſſe,ergo non eſt ſubiectum, minor probatur,nam maior certa eſt,6. Phyſic probatur omne mobile eſſe corpus, ergo Phyſicus probat corpus mobile eſſe. Aduerſus quam rationem inſurgit Aegydius: quia aliud,inquit eſt, ꝓbare,quod corpus mobile ſit,aliud,quod mobile ſit corpus,hoc facit Phyſicus.non illud unde ratio uidetur non probare intētum. Addunt aliam ſecundam rationem diſcipuli S. Tho.inter quos eſt Caietanus in q. de ſubiecto Philoſophię naturalis.corpus mobile. ut Albertus & Aegidius exiſtimant, nempe pro ſubſtantia naturali, non comprehendit omnia mobilia Phyſica.at ens mobile comprehendit, ergo hoc potius nō illud, eſt ſubiectū.antecedens probatꝰ, eſt enim corpus mobile triplex,aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum quantitatem:hæc autem ſunt ſingula in ſingulis prædicamentis: nam primum eſt in ſubſtantia, ſecundum in qualitate,tertium in quantitate ;non ergo corpus mobile pro ſubſtantia eſt commune iſtis,ſicut ens mobile;ergo hoc eſt ſubiectum.

Alii diſcipuli Sancti Thomæ addunt tertiā rationem. nam corpus mobile non complectitur materiam,quæ eſt ens mobile cum ſit partim generabilis, partim corruptibilis: at ſubiectum debet complecti omnia,quibus paſſio ſcientię ineſt: ergo ens mobile eſt ſubiectum. Hæc pro prima ſententia.

Secunda ſententia Alberti eſt declarāda. ipſe enim conſtituit triplex corpus metaphyſicum,mathematicum, & phyſicum:corpus Metaphyſicum vocat ſubſtantiam compoſitam ex materia, & forma, tantum conſideratā cum aptitudine ad quantitatē,quę eſt prędicamenti ſubſtantiæ,& hanc conſiderare eſt Metaphyſici; ſubſtantiam uero compoſitam cum ipſa actuali quantitate vocat ipſe corpus Mathematicum: at corpus cū ipſa materia ſenſibili eſt Phyſicū,& hoc corpus mobile eſt ſubiectum Phyſicæ. Probat primo: Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, cuius partes,& cauſæ in ſcientia conſiderantur: ſed partes corporis mobilis cōſiderantur in Phy-

Margin notes (left): Nota. — 1. opi. — 2. opi. — 3. o. — Ratio-(nes) pri-(mæ)
Margin notes (right): ma opinionis. 1. Ratio. — 2. Ratio. — 3. Ratio. — Rationes pro ſecūda opin. Nota. — 1. Ratio.

in Phyſica, nẽpe materia,& forma: ergo illud eſt ſubiectum. Secundo argumentatur Aegydius Romanus contra Sanctũ Thomam. Mobile,cum additur enti,uel limitat per ſe, vel per accidens ipſum, ſi per ſe,ergo Phyſica erit ſpecies Metaphyſicæ,ſicut ſcientia de animali rationali eſt ſpecies ſcientiæ de animali; ſi per accidens;ergo erit ſubalternata Metaphyſicæ;ſicut ſcientia de linea viſuali ſubalternatur ſcientiæ de linea ſecundum ſe,quorum vtrumq; eſt falſum,cum Phyſica ſit genus ſcientiæ a Metaphyſica diſtinctũ.

2.ratio.

Tertio argumentantur Scotiſtæ. Ens mobile competit Angelis,qui tamen ad Phyſicam non pertinent; ergo ens mobile nõ eſt ſubiectum, ſed corpus mobile. Hæc pro ſecunda ſententia. Tertiam uero ſententiam ego probo. Illud eſt ſubiectũ ſcientiæ, quod continet omnes paſſiones ſcientiæ:at corpus naturale continet oẽs paſſiones, non aũt ens mobile. quod probatur. nam quieſcibile eſt paſſio Phyſica,non tamen videtur ineſſe mobili,cum ſint oppoſita motus,& quies:at ineſt corpori naturali: ergo hoc potius eſt ſubiectum,non autem corpus, aut ens mobile.

3. ratio. *Rationis pro 3.opi. 1. ratic.*

Secundo,paſſio non eſt ſumenda pro ſubiecto, ſed mobile & motus paſsiones ſunt Phyſicæ: ſicut riſus,& riſibilitas:non ergo ens mobile,uel corpus mobile eſt ſubiectum,ſicut nec homo,ut eſt riſibilis,dicitur ſubiectum ſcientię,ſed ſolus homo; de quo demonſtratur riſibile. Hæ ſunt rationes pro qualibet parte probabiliores. In hac difficultate id quod certũ eſt, & quod ambiguũm,aperiam: ſententiam S Tho explicabo, poſtea omnium rationes ſoluam, in quo exacte declarabitur ſententia S.Tho. Tandem,quod mihi viſum probabilius fuerit,aperiam. Aduerte igitur, duplex ſubiectum eſſe in aliqua ſcientia:alterum materiale, & hoc eſt res illa,quæ in tali ſcientia conſideratur: alterum formale,uempe ratio, ſecundum quam res illæ in tali ſcientia conſiderantur. Omnibus compertum eſt,materiale ſubiectum Phyſicæ eſſe res omnes ſenſibiles,formale vero, quatenus habent aliquod intrinſecum ſui motus,& mutationis principium: & hoc docet Ariſt 6.Metaph.ca.1.Phyſicam,inquit, uerſari circa genus entis, quod in ſe motus principiũ habet.idem in lib. 11.c.3. Nec in hoc vlla eſt apud doctores difficultas Sed controuerſia tota fere eſt in nomine poſita: an tale ſubiectum ſit dicendum ens mobile, uel corpus mobile, vel corpus naturale, Omnia iſta quantum ad ſuppoſitionem æqualia ſunt, nec pro pluribus ſupponit vnum,quam aliud,immo inter ſe conuertuntur, ſed modus ſignificandi varius eſt.

2. ratio. *Quo agẽdũ ordine in hac quæſtiõe.* *1.fund. Duplex ſubiectũ materiale. & formale.* *In quo ſit tota cõtrouerſia.*

Sanctus Thomas vult ens mobile dici ſubiectum, quia clarius iunguntur iſtæ partes,ens mobile,quam corpus mobile. nam quod mobile ſit ens, nullus dubitat, quod vero mobile ſit corpus,eſt demonſtrabile, & non per ſe notum cum igitur clarius res ſenſibiles explicentur per ens mobile,quã per corpus mobile, illud eſt ſubiectum, & hoc intendit S. Tho. Nec contra hoc quicquam valet replica Aegydij Romani probantis corpus mobile non probari. Vt autem clarior fiat ſententia iſta, ſoluamus omnia argumenta, etiam diſcipulorum S.Thomæ,qui volentes defendere ipſius ſententiam; non ſatis id præſtiterunt. Ad illud Caietani,negatur illud triplex corpus mobile: immo vnicũ eſt corpus ſubſtantiæ, nempe compoſitũ ex materia,& forma; quod eſt mobile ſecundum qualitatem, & quod eſt mobile ſecundum quantitatem, & eadem ſunt principia illorum motuum nempe materia,& forma; non ergo multiplicare oportet mobilia corpora,& hoc nota.

Explicatur opin. D.Tho. *Solu.argum. diſcipulorũ D. Tho. qui non recte eũ defendũt* *Ad arg. Caiet.*

Ad aliud argumentum alio: ũ reſpondetur, ſicut materia non dicitur corpus mobile;ita nec dicitur ens mobile,ut ipſi exiſtimant: nam ens mobile dicitur totũ compoſitum, nec quãtum ad rem eſt differentia inter corpus mobile, & ens mobile,ut diximus quod ſi dicas, materiam generari, dico eſſe falſum. materia enim non generatur per ſe,ſed ratione compoſiti, cuius eſt pars:vnde non dicitur ens naturale,ſed natura.2.Phyſic.c.1.nec ens mobile,ſed pars entis mobilis.

Ad aliud arg.

Circa opinionẽ Alberti in primis non mihi placet diſtinctio illa triplicis corporis.non nego,poſſe ſubſtantiam compoſitã concipi intellectu abſq; actuali quantitate,vel qualitate. tamen illa ſubſtantia ſic conſiderata ex intrinſeca ſua ratione habet aptitudinem ad illa, eo ipſo, quo materialis eſt,erit ergo eiuſdem ſcientiæ

Sol.rationũ ſecundæ opin. Nota.

Digitized by Google

conſiderare ſubſtantiam quantificabilem & quantam, & ſubſtantiam qualificabilem, & qualem: non enim alterius ſcientiæ eſt cõſiderare hominem riſibilem, alterius hominem ridentem: ob id dico, nõ eſſe niſi corpus Phyſicum, aut Mathematicum, vt vult Auerroes 3. Meta. cõmen. 17 & 1. Cęli. com. 1. quamuis alia ratione procedat Auerroes, quam poſtea diſcutiemus. *Ad 1.* Ad primam ergo ipſius rationem reſpondetur facile. cum ens mobile, & corpus mobile idem re ſint, principia corporis mobilis ſunt etiam entis mobilis. *Ad 2.* Ad ſecundum Aegidij reſpondet Iandu. q. 2. quod licet ſit ens mobile inferius ente, ſicut ſubiectum ſubalternatæ, tamen non eſt ſubalternata Phyſica, quia ipſius principia ſunt immediata, nec in Metaphyſica probantur. Aliter reſpõdet Niphus dicens, quod etiam ſi ſit inferius ens mobile ente ipſo, tamen non eſt ſpecies, quia ens non eſt genus: in quo videtur Iandu. concedere, mobile eſſe additum extrinſecum, Niphus uero intrinſecum, Ego vero vtrunque nego. *Nota. Differentia entis ad ſua inferiora, & generis ad ſua.* Et eſt ſummopere aduertendum, aliter ſe habere genus ad ſua inferiora, aliter ipſũ ens ad ſua: genus enim dicit quandã naturã, & rationẽ obiectiuã, quę per varias differentias cõtrahitur ad ſpecies, aliter nõ eſſet vniuoca, niſi pręter vocẽ vnã eſſet ẽt ratio cõis, vnde addita differentia generi facit cõpoſitionẽ eſſentialẽ, & additũ accidẽs facit compoſitionem, ſed accidentalem, ut animal album: at ipſum ens non ſic: non enim dicit naturam communem, ſed omnes res immediate, ſicut nomen. Petrus, omnes Petros ſignificat non ſignificando cõmunem naturam, confuſè tamen, & indiſtinctè ſignificat omnia. vnde quando additur quicquam enti, nõ eſt compoſitio realis, ſed explicatio quædam, & determinatio confuſa: qui enim dicit ens ſubſtantia, ens album, nihil reale compoſitum dicit, quam ſubſtantiam, & album, Ex quo fit, quod ens mobile non eſt compoſitum in re, nam mobile eſt additum, ſignificationem entis confuſam determinans, & ſic ceſſat argumentũ Aegydij. & hoc eſt valde notandum, quod multi non aduertũt: nõ enim eſt compoſitum ens mobile, ſed rem vnã dicit, ſicut ſi vno vocabulo exprimeretur. *Dubiũ.* Dices, Saltem ens mobile eſt inferius ipſo ente, & idcirco eiuſdem erit ſcientiæ conſiderare ens, & ens mobile.

Dico, & nota, quod inferiora, & ſuperiora *Solutio.* eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare, quando ſunt ſub eadẽ abſtractione a materia: at quando non ſunt eiuſdem abſtractionis, non pertinent ad eandem ſcientiam: ens autem abſtrahit a materia omni: mobile vero eſt cum materia ſenſibili, ob id non eiſdem ſcientiæ genere eſt vtrunq, conſiderare, *Ad 3.* Ad tertium argumentum Scotiſtarum reſpondetur, Angelos non eſſe entia mobilia, cum ens mobile, & corpus mobile idem re ſint. Angeli autem non ſunt corpora, & quãuis ens mobile eſſet ſuperius corpore, Angeli nõ dicerent mobilia entia, non. n. habent motũ Phyſicũ, cum in loco, & tẽpore ſubiecti non ſint.

Ad primum argumentum pro tertia ſententia reſpondet primo Albertus ca. 3. quod quies eſt paſſio corporis ſicut motus, ſed eſt priuatiua: *Sol. rationum tertio opi.* quies enim eſt priuatio motus. cum igitur priuatiuum per poſitiuum cognoſcatur, non oportet dicere corpus quieſcibile, ſed poſitiuum, nempe corpus, ſeu ens mobile. Reſpondet ſecundo, quod non eſt paſſio vniuerſalis, nam quies non ineſt cuicunque corpori, cui ineſt motus: cęli enim mouentur, non tamen quieſcunt. Quod ſi dicas. Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Reſpondet, terram non moueri quidem ſecundum locum, tamen mouetur ſecundum alios motus, nam alteratur, frigeſit, calefit. Reſpondet tertio Iandun. quod etiã mobile eſt quieſcibile, cũ priuatiuorũ idem ſit ſubiectum. Ad ſecũdum aduerte, quod mobile dicit tripliciter, aut quod mouetur actu, *Ad ſecũdum. Nota.* aut quod aptitudine mouetur, ſicut dicitur riſibile, quod aptum eſt ridere, & utroq; modo mobile eſt paſſio, nec ſic in præſenti ſumitur. Tertio mobile dicitur quod intrinſecum habet principium motus. & ſic ſumitur in præſenti, nec eſt paſſio, ſed paſſionum principium, Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, immò etiã aliorum, ſunt ſatis manifeſtatæ, Supereſt, ut dicã, quid mihi videatur. Ego equidẽ reputo opinionem Sancti Thomæ valde *Sententiã propriã Authoris.* probabilem, & amplectendam: tamen mihi videtur probabilius, non ens mobile, ſed ens naturale eſſe ſubiectum Phyſicæ.

Et

Digitized by Google

Et preterquam quod Simplicius, & Auerroes videntur hoc dicere, ponunt enim Philoſophum conſiderare res naturales: rationes noſtræ hæ ſunt. Illud eſt ſubie-
1. ratio. ctum, quod cum paſſionibus nō facit prædicationes ridiculas, & fere identitas, ſed tale eſt ens naturale, non autem ens mobile. Nam dices bene, ens naturale eſt mobile, & mouetur, ſed quis dicet, ens mobile mouetur, ſeu ens mobile eſt mobile?
2. ratio. Secūdo quia ſubiectum clarius debet exprimere radicem paſſionum, at ens naturale clarius radicem paſsionū exprimit, natura eſt principium motus, ens autem naturale, quod habet principium motus,
3. ratio. Tertio, quia eſt multiplex illud mobile, vt dictum eſt: modo enim pro paſsione, modo pro principio paſsionis ſumitur, æquiuocatio autem obſcuritatem impor-
4. ratio. tat, Quarto, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale: non enim ſufficit dicere, quòd ſatis ſit exprimere paſſionem poſitiuam, nam eodem modo poſſet dici, quòd in definitione naturæ non oportebat dicere, natura eſt principium motus, & quietis, vt dixit Ariſtoteles Propter hæc mihi talis ſententia probabilior videtur, quamuis in re non ſit diſcordia, cum omnia ſignificent idem ob id apud Ariſtotelem, modo ens mobile, modo corpus inuenitur eſſe id circa quod Phyſica verſatur. Atque ſatis de quæſtione hac.

De diuiſione philoſophiæ naturalis. Cap. III.

Circa tertiū de diuiſione Philoſophię naturalis, videtur mihi ſatis commoda illa, quam aſſignant Simplicius, & Themiſtius: nempe, hæc quæ in philoſophia naturali continentur, aut ſunt de principijs, aut de his, quæ ex principijs componuntur, de principijs omnium rerum naturalium, & de communibus eſt liber phyſicorum, de compoſitis ſunt reliqui, Quæ autem componuntur ex primis, aut ſunt ſimplicia corpora ex alijs corporibus, non conſtituta, aut ſunt compoſita, & mixta. Si ſimplicia ſunt, aut incorruptibilia, & ſic ſunt cœli, de quibus traditur in libris duobus prioribus de cęlo aut corruptibilia, vt elementa, & de his agitur in duobus poſterioribus libris de cęlo, de his enim omnibus primo traditur, tanquam de ſimplicibus corporibus. De compoſitis vero, quia hoc omnibus eſt commune, nempe generatio, & corruptio, & non ſolum his, ſed etiam ipſis ſimplicibus elementis, ob id primo de generatione, & corruptione differitur, poſtea de ipſis ſeorſum. Hæc autem compoſita, quædam inanimata, quædam animata ſunt. primo de inanimatis agitur: deinde de animatis. atque inter illa quædam ſublimia ſunt, quæ Meteora dicuntur, quæ ſupra nos fiunt, venti, pluuiæ, irides, halones, & ſimilia, de quibus in libris Meteororum: quædam ſubtus in intrinſecis terræ partibus, vt metalla, lapides, de quibus in libro de mineralibus. animata autē, quia animam habent communiter, prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibuſdam ex anima procedentibus, videlicet de ſomno, vigilia, iuuentute, ſenectute, vita, morte, & ſimilibus, in libro qui parua naturalia dicitur, tractantur. Poſt hæc de ipſis animatis, atq; horum, quædam animalia, quædam plantæ: de animalibus in libro de Hiſtoria, & in libris de partibus animalium, & generatione ipſorum late differitur: tandem de plantis. Atq; hęc eſt breuis ſumma librorum Ariſt. Nec intendimus modo determinare ordinē omnium horum: ſat ſit quantum ad præſens inſtitutum attinet: hos libros omnes ſpectare ad philoſophiam naturalem.

Quarto. De procedendi modo.

Circa modum procedēdi naturalem, Auerroes dicit eſſe maneriem diſciplinæ, & viam demonſtratiuā: per maneriem diſciplinæ intelligit facilem, ac familiarem procedendi modum, qualis eſt inductio, exemplum, definitio, diuiſio, ſyllogiſmus hypotheticus: per demonſtrationem vero intelligit triplex demōſtrationis genus: eſt enim demonſtratio ſigni, demonſtratio cauſæ, demonſtratio ſimpliciter. Demonſtratio ſigni eſt, quoties per ſigna, & effectus a poſteriori rem demonſtramus: demonſtratio cauſæ eſt, cum procedit demonſtratio per cauſam, ſed

Digitized by Google

ſed effectus iam notus fuerat ante ipſam cauſam:vt ſi quis Eclypſim prius cognoſcens,cauſam inquireret,& per hanc cauſam probaret effectum : talis demonſtratio ſolũ oſtenderet cauſam, ſed non probaret,effectum eſſe: ob id dicitur demonſtratio cauſæ:at vero cũ effectus non fuit ante cauſam cognitus , ſed tunc primum per cauſam ipſam cognoſcitur,dicitur talis demonſtratio ſimpliciter, quia effectũ probat , & cauſam oſtendit . dicit ergo
4.via Auerroes . Philoſophum in omnibus demonſtrationibus vti . tamen frequentius demonſtratione ſigni,& cauſæ. quia effectus phyſici ſunt notiores nobis ſuis cauſis. De iſta demõſtratione cauſæ diximus late, primo poſter. Exiſtimo enim etiam cũ effectus præcognoſcitur ante cauſam, demonſtrationem probare effectum eſſe, quia effectus ante cauſam cognoſcitur particulariter,& non ita neceſſario, at cũ per cauſam probatur,vniuerſaliter cognoſcitur, & neceſſario : & ad hoc fit ille regreſſus , ut effectum imperfecte cognitũ perfectiſſime cognoſcamus:quãuis adhuc ſit diſtinguenda duplex demonſtratio, & quæ probat per cauſam effectum aliquo modo ante cognitum,& quæ probat effectum, nullo modo ante cognitum , licet , omnis demonſtratio ſit effectum eſſe probans,ſi per cauſam procedit. Hæc de modo procedendi.

De libris Phyſicorum Ariſtotelis, ac primo de eorum inſtituto, & ſubiecto eorum.

Quæſt. I.

Inſtitutũ & ſcopus. VT igitur ad libros hoſce, quos primos omnium interpretandos ſuſcepimus , accedamus , tria ante ipſum textum breuiter perſtringamus : primum inſtitutum horum,alterum inſcriptionẽ; tertium diuiſionem . In inſtituto,& ſcopo horum librorum omnes interpretes conueniunt , nempe hic tradi communia principia, & paſſiones entium naturalium ; oportet enim communia prius cognoſci particularibus:hæc autem communia ſecundum Simplicium, ſunt materia,forma,reliquæ cauſæ , motus , locus, tempus.

Subiectũ Sed dices, quod erit obiectum horum librorum? Dic,quòd vnuſquiſque conſtituit pro obiecto horum librorum illud idem,quod ponit obiectũ totius Phyſicę; *1.Lib. phyſ.* vnde ſecundum Albertum horum librorum obiectum eſt corpus mobile ſimpliciter ſecundũ Sãctum Thomam ens mobile;& nos conſequẽter dicemus,ens naturale ſimpliciter. Dubitabitur,quo modo idem obiectum poteſt eſſe horum librorum,qui ſunt pars Phyſicæ , & totius Phyſicæ?Hoc dubiũ mouit Alber. 1.priorũ,in principio;illic n.dixit, ſyllogiſmum ſimpliciter eſſe obiectum illorũ librorũ , qui tamen ſyllogiſmus ſimpliciter pertinet ad totam Logicam, & reſpondet ſyllogiſmũ ſimpliciter duobus dici modis , vno modo ſimpliciter,i.vniuerſaliter , vt cõprehendit oẽs ſuas ſpecies; & ſic ad totam logicam ſpectat,altero modo ſimpliciter,ideſt ſolũ,vt ſyllogiſmus eſt , & ſub ratione communi conſideratus , & ſic eſt obiectum illorum librorum.Conſequenter nos poſſumus idem dicere, ens mobile ſeu corpus mobile,aut ens naturale poteſt cõſiderari vniuerſaliter cum ſuis omnibus partibus , & ſic totius eſt phyſicæ *Alterã ſol.* obiectũ . altero modo præciſe ſub illa ratione communi tãtum: & ſic ad hos pertinet libros. Quamuis poſſet dici obiectũ eſſe commune principium rei naturalis : non enim in omni parte Phyſicæ oportet dare aliquod obiectum compoſitum , nã in libris de anima obiectum eſt anima : in libro de ſomno, & vigilia , ſomnus , & vigilia : ſic etiam in alijs , ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

De inſcriptione,& diuiſione horum librorum.

Quæſt. II.

CIrca inſcriptionem , iſti libri inſcribuntur Gręcè *περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως* , ideſt,de naturali aſcultatione : notandum eſt enim ex Themiſtio , & Cicerone 5.de Finibus, & Aul. Gel. libro 20. cap.4. libros conſcriptos ab Ariſt. eſſe in duplici differentia : quidam erant conſcripti ſtylo,& modo procedendi vulgari, & communi, & facili , vt vel mediocriter eruditi poſſẽt percipere,ac ob id exoterici dicti,quaſi pro omnibus etiam extrinſecis

ſecis

Digitized by Google

ſecis cōſcripti. Alij erāt libri profundiori ſtylo, & modo exactiori procedendi compoſiti, nempe demonſtratiuo: & hi dicebantur auſcultatorij, quaſi attentione, & ſtudio indigentes, ut intelligerentur, & dicebantur Acromatici; huiuſmodi ſunt libri phyſicæ, & præſertim hi; ob id de naturali auſcultatione dicuntur. Notat Simplicius, quamuis iſte titulus poſſit uniuerſaliter Phyſicæ competere, tamen, quia communia omniū tractant, quæ reliqua virtute continent, peculiariter his attribuitur. hoc etiam dicit Albertus. Solent etiam ab Ariſtotele hi libri de motu dici, vt patet 2. poſterio. c. 12. & 1. cęli. tex. 38. quia, ut in hoc textu notat Auerroes, maxima parte horum tractatur de motu, nempe a tertio incluſiue, vſque ad vltimum librum.

De diuiſione horum librorum Phyſices.

Circa horum librorum diuiſionem. Adraſtus, quem citant Simplicius, & Themiſtius in præſenti; & ipſe Simpli. & Andro ut refert idem Simpli. in principio 5. Phyſic. & Eudem. ut meminit idem Simpl. in principio 6. Phyſ. Omnes hi in duas partes diuidunt hos libros, altera dicitur de principijs, & hæc continet quinque libros priores: altera de motu, & hæc cōtinet libros tres poſteriores. In particulari aūt, in primo lib. de principijs intrinſecis agit: puta de materia, & forma; in ſecundo de extrinſecis, puta de agente, & fine: in tertio de motu, quia naturæ definitio fuit data per motum in libro ſecundo & quia motus eſt de genere continuorū; & oē cōtinuū eſt diuiſibile in infinitum, tractatur etiam ibi de infinito, cum autē quæ mouentur ſint in loco, & motus ſit in tempore, agitur in quarto lib. de loco, & tempore, & de uacuo, quod rationem loci uidebatur habere. De ſpeciebus vero motus, & de contrarietate ipſius traditur in quinto; & de quibuſdam communibus rerum naturalium, vt eſſe ſimul, eſſe continguū, conſequenter, & alia. In ſexto vero de partibus motus quātitatiuis diſſeritur. in ſeptimo uero, & octauo de principio extrinſeco motus. Hæc ex dictis authoribus colligi poſſunt. Poſſes dubitare quare tertius, quartus, & quintus liber dñr de principijs, cū potius ſint de paſſione corporum, quæ eſt motus? Exiſtimo, eſſe dicendū, quia in his agitur de motu, ut eſt pars definitionis principiorū, nempe ipſius naturæ, ob id totum inter libros de principijs computatur; in reliquis tribus agitur de motu ſecūdum ſe. Dubitabis, nonne etiam in ſecundo libro tractāt de materia, & forma, cum natura non ſit aliud, quā materia, & forma? qūo ergo tractatur de efficiēte, & fine? Dico pręcipue agi de efficiente, & fine, nam natura, quæ forma dicitur, habet rōnem cauſę efficiētis, vt dicetur poſtea. Porphyrius vero, vt refert Simpli. in princ. 5. Phyſic. tūi quatuor priores libros dixit eſſe de principijs, reliquos uero quatuor de motu, quā ſententiam recipit Philoponus in præſenti.

Dubiū 1. *Dubiū 2.* *Altera diuiſio.*

At ſi licet in hoc aliquid dicere, exiſtimarem, poſſe conuenientius dici, duos priores libros eſſe de principijs rerum naturalium, reliquos uero de motu, & de his, quæ motum ſequuntur, & hoc videtur ſentire Auerroes 1. Cęli. com. 38. vt diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem uerſionem antiquam, diuiſionem textuum ſequentes.

authoris ſentētia.

Quoniam cognoſcere, ac ſcire.
Tex. I.

Quæ ſit intentio, & ſcopus Ariſtotelis.

Quinque textibus primis continetur proœmium horum librorū, quamuis Simplicius exiſtimet eſſe vniuerſale, pro tota Phyſica. In primo textu manifeſtatur intentio, quæ conſiſtit in hac concluſione. Ante omnia oportet determinare principia ſcientiæ naturalis. Hanc probat hoc ſyllogiſmo, ut bene dicit Philopo. in omni methodo, cuius ſunt principia, cauſæ, & elementa, intelligere, & ſcire contingit ex perceptione ipſorum principiorum, cauſarum, & elementorū, ſed naturalis ſcientiæ ſunt principia, cauſæ, & elementa: ergo ex eorū perceptione contingit ſcire, aggrediēdum ergo eſt ipſa tractare.

1. text. expo. 1. Philo.

Nec

2. Simplicij expoſ. Nec mihi placet ſyllogiſmus Simplicij, non enim literæ conſonat. ſic enim ipſe componit. omnia habentia cauſas, principia, vel elemẽta, ex ipſorum perceptione ſciuntur: ſed res naturales habent principia, cauſas, & elementa: ergo res naturales ex horum perceptione, ſciuntur. prior videtur magis ad mentem Ariſt.

Huius ſyllogiſmi maiorem ponit cum ſua probatione, quæ eſt per inductionem communem: omnes enim ſe arbitrantur ſcire, cum principia prima, cauſas primas & vſque ad elementa cognoſcunt minorẽ ſubiicet, quia, ut dicit Simplicius, tanquã per ſe notum accepit, res naturales habere principia. Hanc vero ſuppleuit Theophra. & probauit, quia omnia compoſita; habent principia, res autem naturales cõpoſitæ ſunt: ſunt enim corpora.

Sing. verborũ expoſitio. Sed conſideremus verba Ariſt. Inquit Cognoſcere, ac ſcire, Alex. dicit, eſſe ſynonima, ac pro eodẽ accipi. Auerroes vero & Simplicius dicunt diuerſa ſignificare: cognoſcere enim eſt genus cõprehendẽs quamcunque cognitionem ſiue per cauſam, ſiue ſine cauſa, ſiue neceſſariam, ſiue non neceſſariam. At ſcire, cognitionem demonſtratiuam dicit: ponuntur autem iſta duo verba, vt unũ ſit, uelut appoſitio alterius, vt ſit ſenſus contingit ſic cognoſcere, vt ſit ſcire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem fit: per ſcire vero eam, quæ per demonſtrationem, tam. n. in definitione, quam in demonſtratione cauſæ ſumuntur. Sed cõmodior videtur expoſitio Simplicij. Alterũ verbum eſt methodus. quãuis autem methodus pro quocunq; habitu ſpeculatiuo, aut actiuo ſumatur, tamẽ hic ſecundũ Auerroem, pro arte quadã, & ratione ſumitur, ſecundum quam ea, qua in ſcientia ſunt, traduntur: & in hac methodo oportet a cauſis incipere, ut dicit, quando eſt de re habente cauſas.

Sequuntur modo illa verba (Principia, cauſę, elemẽta) in quibus innumerę ſunt

Quid intelligat Ariſ. per pricipia cauſas et elemẽta. expoſitiones. Primas adducamus. Alpharab. omnia hæc ad principia cognitionis refert, ut per principia, dignitates cõmunes; per cauſas præmiſſæ peculiares concluſionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur, ex horum enim

1. Sent. cognitione ſcientia fit rei.

Reliquæ autem expoſitiones ſunt de principijs rei, quæ in hoc conueniunt, ut ſenſus ſit Ariſtotelis, oportet ſcientiã rei *2. Sent.* procedere ex eius cauſis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus, licet autem iſte ſit ſenſus omniũ, tamen quid per ſingula verba intelligere oporteat, non omnes tamen eodem modo explicant.

Fuit igitur ſententia ſecunda Alexan. ut refert Simplicius, per principia, efficiẽtem cauſam intelligi, per cauſam formalem & finalem, per clementa materialẽ. & hanc ſententiam recipit Sanctus Tho. *3. Sent.* Tertia ſententia fuit Auerrois, & Alber. Magni, per principia, cauſam efficientem; per cauſas, finalem, per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, eſſe intelligenda.

Quarta ſententia fuit Porphyrii, & Philoponi, quod per principia, & cauſas, *4. Sent.* idem intelligitur, nempe finalis, & efficiens cauſa, per elementa uero materia, & forma. Vltima ſententia eſt Simplicij, *5. Sent.* quæ mihi magis placet, ut per principia quid commune intelligatur ad cauſas, & elementa, omnis enim cauſa, & omne elementum principium eſt, non ẽ contra, per cauſas uero, extrinſecæ intelliguntur, nẽpe finis, & efficiens: per elementa uero, intrinſecæ, materia, & forma. Vt ſit ſenſus, oportet in ſcientia principia cognoſcere hæc autem, aut ſunt extrinſecæ cauſæ, efficiẽs, & finis, vel elementa, id eſt, intrinſecæ, materia, & forma, & profecto, quod principium communiter ſumatur, patet ex cõcluſione, quam infert, oportet principia Phyſicæ determinare, vbi clarum eſt, quod ſaltẽ materiam & formam *Nota.* intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur diſiunctiuè, vt uniuerſalior eſſet propoſitio, ut notat Philoponus, nam non omnis ſcientiæ omnes habent cauſas, quædam enim formam, quædam finem ſimul, quædam omnes habent, in ſingulis autem cognitio fit ex perceptione earum cauſarum, ſeu principiorum, quæ habent.

Quid intelligat Ariſ. per pricipia prima, cauſas primas, &c. Circa probationem maioris occurrunt uerba explicãda, Principia prima, cauſas primas, vſq; ad elementa. Auerroes enim non in eadem ſignificatione accipit hæc uerba, in qua accipiebantur in ipſa maiori. nã per principia prima intelligit cauſas extrinſecas, efficientem, & finalẽ, remotas,

Digitized by Google

motas, & ſupremas: per cauſas primas in- *1. 2. Sen.* trinſecas materiam, & formam remotas etiam: per elementa vero omnes quatuor cauſas proximas. vt ſit ſenſus. Scire arbitramur, cum a cauſis primis, & remotis vſque ad ipſas proximas peruenimus. Dices tu, quæ ſunt iſtæ cauſæ primæ, & proximæ? Reſpondet, remotas eſſe, primam materiam, primam formam, primum efficiens, primum, ſeu vltimum finem. per materiam primam intelligit ipſam materiam ſecundum ſe, ex qua ſunt factæ omnes res naturales: materia vero *3. Sen.* proxima eſt cum his diſpoſitionibus induta, quæ ſunt peculiares ſingulis ſpeciebus, alia enim eſt materia lapidis, alia equi proxima, nam remota eiuſdem rationis eſt. Per formam primam intelligit ſolam formam, quæ cum materia facit *4. Sen.* compoſitam ſubſtantiam in communi: per proximam formam vero eam, quæ facit hanc vel illam ſubſtantiam, puta animal, plantam, mixtum; per agentem pri- *5. Sen.* mum, remotum, & vniuerſale intelligit, qualis eſt primus motor: per propinquũ vero intelligitur agens particulare. idem de fine. oportet ergo ab ipſis ſupremis vſque ad particularia principia deſcendere.

Cõfuta. expoſit. Auer. Hæc eſt expoſitio Auerrois, quæ mihi non placet, & merito refellitur ſic à D. Thoma, quia in tam breui contextu, & connexione verborum admittit tantam æquiuocationem. Quod ſi ipſe noluit admittere illa duo verba, Cognoſcere, & ſcire, eſſe ſynonima, quia in ſcientia non debẽt admitti vocabula talia, multo minus profecto admittẽda erant æquiuoca. *Alexandri expoſitio.* Alexander aliter intelligit, ſumit enim iſta pro principio cognitionis; vt primæ cauſæ dicantur dignitates communes, prima principia, intermediæ propoſitiones; elementa vero proximæ præmiſſæ cõcluſionis, ſcientiæ enim per hæc procedunt.

Cõfuta. Hanc expoſitionem non recipit Simplicius propter æquiuocationẽ verborũ. & merito. cum enim in maiori accepta ſint principia rei, non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, q; manet eadem ſignifica- *3. auctoris expoſi.* tio vocabulorum, ſed reſtricta, per illud. Prima. prima enim principia dicuntur quæcunque cauſæ cuiuſq; generis, ſed ſupremę: & declarantur per primas cauſas, quæ ſignificant extrinſecas ſupremas, & elementa. primas, & ſupremas intrinſecas. vt ſit ſenſus. tunc ſcire exiſtimamus, cum cauſas ſupremas, & immediatas non ſolum intrinſecas, ſed etiam extrinſecas cognoſcimus. Hæc circa literam textus.

An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ. Quæſt. III.

QVia inter exponendum diximus, non omnem ſcientiam quodlibet genus cauſæ conſiderare, merito dubitatur, an ita ſit. & primo videtur, quod Metaphyſi. non conſideret efficientem cauſam. Metaphyſicus abſtrahit a motu, at efficiens cauſa importat motum, non ergo pertinet ad Metaphyſicum. maior eſt certa. minor probatur ex definitione. efficiens enim eſt, vnde primo incipit motus. *Rationes in contrarium.*

Secundo videtur, quod conſideret ma- 2
teriam: materia eſt pars quædam entis,
vt notum eſt: ergo pertinet ad Metaphy
ſicum. præſertim cum in 8. & 11. lib. multa
dicantur de materia. Tertio, res Mathe- 3
maticæ habent omnes quatuor cauſas: er
go Mathematicus vtitur quolibet genere
cauſæ antecedens eſt notum, nã res Ma-
thematicæ ſunt formæ ſaltem habentes
materiam intelligibilem: & cum nõ ſint
a ſe, neceſſario habebunt cauſam extrin-
ſecam. Quarto ſunt multæ concluſiones 4
Phyſicæ, quæ non probantur, niſi per
vnum, aut alterum genus cauſæ, ut notũ
eſt: ergo Phyſicus non ſemper conſiderat
quatuor genera cauſarum. Hæc ſunt ar-
gumenta, quæ in hac parte difficiliora ui
dentur. Circa hoc, primum dicamus quid *Opi. cir-*
ſenſerint Philoſophi antiquiores circa *ca meta*
Metaphyſicam. Auerroes cenſet, ipſam *phy.*
ſolam uti fine, forma, & efficiente, ſed nõ 1
materia. id ipſum Albertus. Alexander 2
vero formam tantum, & finem conſide- 3
rare aſſerit. Burleus dicit, duplicem eſ-
ſe Metaphyſicæ partem: alteram, quę de 4
intelligentijs tractat, & hæc materia non
vtitur, bene tamen alijs tribus: alteram,
quæ de communibus alijs omnibus enti-
bus & hæc materiam conſiderat. *Opi. cir-*

Hoc autem non recipit Paulus Vene- *ca ma-*
tus, ſed quod nullo modo materia vtatur *them.*

Circa Mathematicam uero, Auerroes
ſola

Digitized by Google

quæ quidem dicitur philoſophia: ac iſta ſignificatione modo a nobis primo tracta tur, & petimus, quid ipſa ſit. Quid autem Philoſophia hæc ſit, non omnes eodem modo explicarunt. habitus enim, & ſcientię tripliciter definiri poſſũt; aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroque: ex obiecto quidem, vt Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus verſatur: ex fine, Medicina eſt ars ſanitatis effectiua: ex utroque vero, Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus verſatur, & ſanitatis eſt effectiua: hoc etiam pacto multi alii habitus definiri poſſunt. Philoſophiæ autẽ ex fine, & ex obiecto definitiones inueniuntur. Plato de philoſophia in Theage: & in Amatoribus, vel de Philoſophia, ex fine duas aſſignauit definitiones, quarum prior eſt moralis, philoſophia eſt mortis meditatio, quam Ammon. in explicatione Porphyrii ſic explicat: duplex. n. vinculum anima cũ corpore habet: alterum naturale, quo ei ſecundum eſſe unum cõ poſiti coniſigitur: alterum uoluntarium, quo anima ſe corpori ſubijcit, & ei ſeruit. cum igitur mors non ſit aliud, quam animæ, & corporis ſolutio, erit duplex mors, iuxta duplicis uinculi ſolutionem, altera naturalis, qua anima ſecũdum eſſe a corpore ſeparatur, altera uoluntaria, qua homo ab iſtis ſenſibilibus ſemotus, torus cõ templationi traditur, quod per Philoſophiam contingit. ac ob id dicitur meditatio mortis. vt Philoſophũ mortem meditari non ſit aliud, quam animum a corporis ſenſibus auocare. Sic igitur primo definiebat Plato. quæ quidem definitio, prę ter quam quod metaphorica eſt, quod Ariſt. damnat: eſt etiam diminuta, cum ſolam contemplatiuam partẽ exprimat. Poſterior definitio a fine eſt. philoſophia eſt Dei ſimilitudo, quo ad fieri a nobis poteſt, ideſt philoſophia eſt, per quã Deo ſimiles ſumus, in Deo enim, duplex operationum genus cõſtituitur circa res has, altera operatio eſt rerum cognitio, qua omnia ſpeculatur: altera actio, qua omnia gubernat, diſponit, & prouidet, ita per Philoſophiam hæc duo contingunt homini, nam ſpeculatur & cõtemplatur res, & ſecundum eandem Philoſophiam gubernat, & regit, cum ſit philoſophia actiua, & ſpeculatiua. Dicitur autem (quoad fieri poteſt) quia iſta ſimilitudo non eſt æqualitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, ſed eſt ſimilitudo proportionis cuiuſdam, ſecundum quam infima ſupremis comparari queant. Hæ duę definitiones a fine ſunt, prior a proximo, poſterior ab ultimo. Aliam definitionem ab ipſo obiecto ſumptam idem Plato tradidit in Phædone, & Theæteto, quam Cicero recipit, nempe philoſophia eſt diuinarum, humanarum. quæ rerum cognitio. per res humanas, quæcunque ſenſibilia intelliguntur, per diuinas vero intelligibilia, & a materia ſeparata. unde definitio hæc perfecta eſt, omnem philoſophiæ partem comprehendens, cum quælibet, aut de humanis, aut de diuinis tractet.

Definitio philoſophia duplex ex fine, & obiecto.

1. definitio ex fine.

2. definitio ex fine.

3. definitio ex obiecto.

Ab Ariſt. uero unam philoſophiæ definitionem habemus 2. Meta. tex. 1. philoſophia eſt ſcientia veritatis, quæ a fine proximo eſt: quamuis iſta potius ſolius ſpeculatiuæ partis uideatur. Atque hoc de definitione ſufficiat.

4. definitio Ari.

De partibus philoſophiæ, eiuſque diuiſione. *Cap. II.*

De philoſophiæ partibus uaria fuerunt philoſophorum placita. Zeno enim Chryſippus, Appollodorus, & reliqui Stoici tres Philoſophiæ partes fecerunt. phyſicam nempe. Ethicam, Logicã: phyſicã quidẽ, quæ rerum naturaliũ cauſas ſpeculatur. Ethicam, quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoſcendi, & diſputandi aperit: quas partes. uariis comparationibus explicabant, vt Lib. 7. refert Diogenes primo enim ipſam philoſophiã animali comparabant; oſſibus, & neruis Logicam; carnibus Ethicam, animæ phyſicam conferentes. Ruſus ouo aſſimilabant: cuius corticem, Logicam; ſequentia Ethicam, intima phyſicam dicebant. Rurſus agro frugifero, cuius circumiecta ſepes Logica, fructus Ethica, humus, & arbores phyſica eſſent. in qua quidem diuiſione Logicam Philoſophiæ partem faciebant.

1. diuiſio philoſop.

Epicurus Philoſophus tres philoſophiæ partes fecit Ethicam, phyſicam, Canonicam: per Canonicam vero (quantum mihi uidetur) intelligebat Medicinam practicam: hanc enim Canonicam cum

2. diuiſio.

Digitized by Google

cum naturali coniungebat: Logicam vero partem Philoſophiæ non cenſebat, *3. diuiſio.* Cleantes ſex Philoſophiæ partes, fecit Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Ciuilem, *4. diuiſio.* Naturalem, Theologicam. Alij vero alijs modis diuidebant. At vt ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Ariſtotelem imitatus, Philoſophiam in duas diuiſit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, Moralem intelligit: contemplatiuæ vero tres ſtatuit partes, Mathematicam, Phyſicam, & Metaphyſicam, ut patet in 6. Metaphy. cap. 1. Dialecticam vero non partem philoſophiæ, ſed inſtrumentum, & organum hic & aliqui alij Peripatetici faciunt, vt *5. diuiſio authoris ex triplici. ignorãtia deſumpta.* docet Alexand. 1. Priorum: & ibidem Philoponus: & Themiſtius 1. Poſterio. capitu. 24. At ſi licet inter tot tantorum placita virorum iudicium noſtrum adhibere; aliter philoſophiæ diuiſio conſtituenda eſt, in cuius gratiam, finem ipſius philoſophiæ oportebit conſiderare. per hunc enim maxime ipſius diuiſio fiet exacta, & manifeſta. philoſophia vero in hunc fuit finem inueſtigata, vt ignorantia, quam miſer homo propter peccatum incurrit, quo ad fieri poſſet, expelleretur, homo autem per peccatum hæc tria præter alia ſibi comparauit, rerum veritatis ignorantiam; eorum, quæ ſecundum rationem agere oportebat, ſimiliter ignorantiam, & rurſus eorum, quibus ad vitæ ſuſtentationem, & conſeruationem, propter peccatum indigebat, ignorantiam: vnde omni ex parte ignarus factus eſt in ſpeculabilibus agilibus, & factibilibus, indiguit igitur ſcientia, qua ens verum cognoſceret, qua agenda, & facienda conſideraret: & iſta eſt philoſophia, in tres præcipuas partes diuiſa ſecundum ignorantiarũ numerum, in ſpeculatiuam nempe, qua veritates rerum tantum contemplaretur, in actiuam, qua ea, quæ ſecundum rationem agere oportet, doceretur, & in factiuam, qua ea, quibus exterius indigeret, facere ſciret: quam partem philoſophi ſpreuerunt, abiectum arbitrantes facere, & exterius operari, cum tamen re vera ſcientiæ ſit pars, nec indignum homine ſit laborare, qui ſuo peccato, & ſuperbiæ id meruit Ariſtoteles 6. Metaphyſi. cap. 1. inquit, omnis intellectus eſt ſpeculatiuus, actiuus, aut factiuus: & eſt locus notandus. Secundum autem hanc diuiſionem multo melius philoſophia dici poteſt Dei ſimilitudo. Deus enim non ſolum cognoſcit cuncta, gubernat, & diſponit cuncta, ſed etiam operatur cuncta: ipſe enim eſt, qui cum naturalibus cauſis ſimul effectus cunctos producit. Sit igitur prima philoſophiæ diuiſio a fine ſumpta, in partem ſpeculatiuam, actiuam, & factiuam, Speculatiua ſubdiuiditur in Metaphyſicam, quæ *Subdiuiſio ſpeculatiua.* omnium communiſſima principia, & paſſiones generales ſpeculatur, in Mathematicam puram, quæ ea, quæ ſecundum ſe a motu non dependent, ſecundum rationem abſtrahendo a motu tractat, vt figuras, numeros, & his accidentia, & in Mathematicam mediam, quæ ea, quæ ſecundum naturam ſuam abſtracta ſunt, in motu tamen conſiderat, ut perſpectiua, & Muſica, & ſimiles, & in Phyſicam, quæ res ſenſibiles ſpeculatur.

Rurſus Actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea, ſecundum quæ ſe rationabiliter ordinare debet cognoſcit. & in *Subdiuiſio actiua.* Oeconomicam, qua familiam, & domum regat: & politicam, qua vſus reipublicæ, & ciuitatis, cuius pars eſt, rectos cognoſcat, & exequatur. Factiua rurſus, quæ Mechanica dicitur, bifariam ſubdi- *Subdiuiſio factiua.* uidi poteſt: primo in artes neceſſarias, quæ nempe uſum uitæ neceſſarium miniſtrant, vt Lanificium, Agricultura, Aratura, & in vtiles, quæ vſum faciliorem vitæ faciunt: vt in Nauigatoria, Militaris, Equeſtris, & in delectabiles, quæ vſum vitæ iocundiorem reddunt, vt ſaltandi ars, venandi, cantandi, & ſimiles. Rurſus diuidi poteſt in eas, quæ materiam preparãt, vt ars fodiendi metalla conficiendi ferrũ, coquendi lateres, & in eas, quę materiam diſponunt, & componunt, vt Domificatoria, Fabrilis, Sutoria, & in eas, quæ materia compoſita vtuntur, vt Militaris, Equeſtris, Nauigatoria. *Aliarũ artium, & ſcientiarum ſubdiuiſio.*

Præter has Philoſophiæ partes ſunt quædam artes, quæ in miniſterium Philoſophiæ inuentæ ſunt, ac propterea Philoſophiæ partes non cẽſentur ab aliquibus Peripateticis, quamuis nihil vetet ex eis aliquas eſſe ſcientias: hæ autem quinque ſunt; quædam enim modum cognoſcẽdi, & verum a falſo diſtinguendi tradit, quæ

Logica dicitur,& hæc neceſſaria eſt ſimpliciter ad Philoſophiã, ac ob id Antiqui huius ſolius meminerunt, quædam alia eſt ad ſermonis peritiam obtinendã, quo Philoſophia cõmunicatur, & hæc Grammatica eſt. Tertia ad huius ſermonis ornatum, & elegãtiam, & hæc eſt Rhetorica. Quarta ad delectationem in ſermone, & iſta eſt Poetica. Quinta ad experientiã in rebus omnibus ſummendã, & hæc eſt Hiſtorica. Sexta eſt ad abſentium communitatem rerum,& hæc eſt epiſtolaris. Hæ omnes ancillæ philoſophiæ ſunt, & ipſi deſeruiunt.

De ordine partium philoſophiæ inter ſe. Cap. III.

1.opi. CIrca harum partium ordinẽ fuerũt variæ ſententiæ ante Ariſtotelẽ,& poſt ipſum Zeno, & Chryſippus, Logicam primo loco diſcendam: ſecundo
2.opi. phyſicam: tertio Ethicam cenſebant. Appollodorus ſic ordinem ſtatuebat,ut poſt Logicam, Ethicam, vltimo phyſicam iuuenes diſcerent, vt refert Diogen. lib. 7. atque hi Logicam a reliquis ſcientijs ſeparabant,ac eius præcepta, & regulas ſeiunctas ab ipſis ſcientijs tradebant. Alij vero ſimul confundebant Logicam, & alias ſcientias, nec eam ſeparatam docebant, vt refert Origenes Hom. 1. ſuper Cantica verſus medium,& hos reprehendit Ariſt. 2. Metaph. c. 3. Stultum, inquit, eſt ſimul ſcĩetiam, & modũ ſciendi quærere. Ex his ſunt ſententia quorundã, qui
3.opi. ab Ethica eſſe incipiendum cenſebant, qualis fuit Diogenes. Alij vero phyſicam prius,quales fuerũt Panætius,& Poſſidonius: ita illi Antiqui ſentiebant de ordine Philoſophiæ.

4.opi. At vero poſt Ariſt. tẽpus Ammon. in præfatione Porphyrij cẽſet inter ſpeculatiuas partes hunc ordinem obſeruãdum, vt primo diſcatur phyſica,ſecũdo Mathematica, tertio Metaphyſica. Ratio vero eius hæc eſt, quia phyſica eſt de his. quæ maxime ſunt contracta ad materiã. Metaphyſica vero eſt de ſumme abſtractis, ſed non ſit tranſitus ab extremo ad extremũ, niſi per mediũ,ergo prius eſt Phyſica quæ extremum eſt; poſterior Mathematica,quæ medias habet abſtractiones: tractat enim de his, quæ in materia quidem ſunt ſenſibili,ſecundum rem, ſed non ſecundum conſiderationem. Nam phyſica de his eſt, quæ ſecundum rem, & ſecundũ conſiderationem in materia ſenſibili ſunt, Metaphyſica vero in oppoſito de his,quæ nec ſecundũ rem,nec ſecundum rationem in materia ſunt. Albertus Ma- 5.opi.
gnus hoc prologo eandem habet ſententiam, conſtituit enim duos ordines, alterum naturæ, alterum doctrinæ. naturæ eſt inter ipſas res,quantum eſt ſcĩetia: doctrinæ eſt inter ipſas ſcientias, ſecundum quod una prius altera dicitur. Dicit ergo primo,quod ſecundum naturæ ordinem Metaphyſica eſt omniũ prima, quia tractat de communiſſimis omnium principijs,poſt hãc vero eſt Mathematica, quæ tractat de his,quę non dependent,ſecundum ſe a ſenſibilibus, ob id priora ſunt, vltimum locum obtinet Phyſica,quæ de ſenſibilibus,& poſterioribus eſt. Dicit ſecundo, quod ordine doctrinæ, primo loco eſt diſcenda Phyſica: ſecundo Mathematica,tertio Metaphyſica,ratio eſt,quia a notioribus eſt incipiendum: notior autem eſt Phyſica, quàm Mathematica, nã Phyſica probat per ſenſum, a quo Mathematicus abſtrahit. Metaphyſica vero ob eius magnam abſtractionem eſt difficillima. S. Thom. vero Opuſc. 70. ſuper Boe- 6.opi.
tium,de Trinitate. q. 5. art. 1. Poſt Dialecticam Mathematicam, & poſt hanc Phyſicam diſci voluit,& Simplicius in prædicamenta primũ locum Mathematicæ, ſecundum Phyſicæ, tertium Metaphyſicæ concedit. Alij vero Metaphyſicam omnium primũ diſcendam voluerunt,e quorum numero videtur. S. Tho. in præſenti loco,cuius ratio eſt,quia ſermo de vniuerſalibus,eſt præferendus ſermonibus particularib. vt dicitur. 1. de partibus animalium, cap. 1. At Metaphyſica agit de communiſſimis omnium ſcientiarum, ergo illa eſt præferenda in doctrina omnibus. Hæc ſunt, quæ a uiris illuſtribus recepimus circa ordinẽ partium philoſophiæ.

In qua quidem controuerſia mihi videntur probabiliores concluſiones, quæ ſequuntur,quarum prima eſt. Dialecti- 7.ſententia authoris.
ca præponi debet philoſophiæ partibus, hæc autem notiſſima eſt, tradit enim ſciẽdi modum, nec hic de practicis eſt ſermo, raro enim cum reliquis Philoſophiæ partibus

tibus coniunctæ in aliquo reperiuntur, nec multa indigent Dialectica, preter eã,
2. Concl. quæ naturalis eſt. Secunda concluſio. Mathematica eſt prior doctrina, quàm Phyſica, & Metaphyſica, hæc eſt contra Albertum, & Ammon. ſed probatur expreſſe ex Ariſt. 6. Ethicorum, ca. 8. vbi docet, pueros poſſe eſſe Mathematicos, ſed non philoſophos, quia phyſica poſtulat longam rerum experiẽtiam, quæ non eſt neceſſaria in Mathematicis, quæ quidem experientia nõ cõtingit pueris. Præterea probatur, quia Mathematicæ tractant de ſenſibilibus per ſe, phyſica de ſenſibilibus per accidens; hæc enim de ſubſtantia ſenſibili, illa de figura, & quãtitate eſt. Conſtat autem quantitatem eſſe ſenſibile commune per ſe, ſubſtãtiam vero nullus ſenſus percipit per ſe. Nec ratio Ammo. quicquam valet, nam quod Mathematica ſit magis abſtracta, non facit eam poſteriorẽ doctrina: ſi enim ea, quæ Mathematicus conſiderat, eſſent in eodem prædicamento cum his, quæ phyſicus tractat, tunc valeret pet Mathematicam medium eſſe aſcendendũ ad Metaphyſicam, medium enim debet eſſe eiuſdem rationis cum extremis, non ſic autem Mathematica, quæ de accidenti eſt, phyſica ve-
3. Concl. ro & Metaphyſica de ſubſtantia. Tertia concluſio, phyſica eſt prior natura, quàm Mathematica, licet ſit poſterior doctrina. Probatur, phyſica eſt de ſubſtantia. Mathematica de accidenti, ſed ſubſtantia eſt prior natura, quam accidens. 7. Meta. c. 1. ergo & phyſica prior eſt. Nec ualet quicquam ratio, quod abſtractum magis ſit prius minus abſtracto; hoc enim eſt in eodem genere, ut inter ſubſtantias, quæ abſtractiores, ſimpliciores ſunt, & in accidentibus, at in diuerſo gñe id nõ eſt, ſubſtantia. n. prior eſt accidẽs, ſiue abſtracto,
4. Concl. ſiue non abſtracto. Quarta cõcluſio. Poſt phyſicam eſt Ethica, vltimum vero locũ tenet Metaphyſica doctrina. Probatur, quia difficilior eſt experientia in moralibus, quam in naturalibus, ſunt enim incertiora, & difficillima eſt Metaphyſica, quæ de ſupremis eſt, quæ nullam cũ ſenſu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrarium probat, ſi enim Metaphyſica tantum de vniuerſaliſſimis in prædicando ageret, eſſet forſan anteponenda. at agit etiam de vniuerſaliſſimis cauſis ſeparatis prorſus à materia. hæ autem ſunt difficillimæ cognitu, vt teſtatur Ariſt. 2. Metaphy. cap. 2. Eſt igitur ultima doctrina, quamuis natura prima. Atque hæc circa ordinem ſufficiant.

De ortu, ſeu inuentione Philoſophiæ, ac primo de eius inuentionis modo. Cap. IIII.

Circa ortũ philoſophiæ duo oportet conſiderare: primum de modo ipſius inuentionis: alterum de ipſis inuentionibus. Eſt autem notandum, quinque eſſe vias, quibus homines per ſe ſcientiam inuenere: ſimilitudinis nempe viã, ſeparationis, reſolutionis, compoſitionis, proportionis. Primo enim homo ſingula concreta intelligebat, non diſtinguendo ſubſtantiam ab accidente, ſed omnia ſub vno conceptu cognoſcebat, ſicut ſenſu confuſe percipiebat, ante omnia uero ſimilitudines percipiens maiores, congregabat in unam naturam ea, quæ ſimilia erant. nam glorioſus Deus, quamuis intellectum hominis ſenſibus alligauerit, & ſenſus ſubſtantiam per ſe cognoſcere non poſſint, tamen ſingulis naturis accidentia ſenſibilia dedit eis propria, ſenſibilia quædam communia, quædam minus communia ſecundum naturas ipſas, per quæ accidentia homo ſubſtantias diſtingueret, & ita dedit animalibus motum a ſe: ſpeciebus animalium varias figuras: per quas varietas ipſarum intelligeretur homo: igitur has ſimilitudines attẽdens copulabat naturas magis, ac magis, ac uniuerſalia cõcipiebat; vt vidẽs figurã exteriorẽ ſimilẽ in ſpeciebus rerũ, ſingula illatũ idiuidua ad ſpeciẽ vnã adunabat; poſtea in varijs ſpẽbus alias percipiens ſimilitudines ad genus cõgregabat, & ſic conſequenter. Hæc fuit prima via.

5. via. quibus ſcientia inueniũtur. *1. via.*

Secunda via fuit ſeparationis, per quã incepit accidens a ſubſtantia, & accidens ab accidente ſecernere; fecit autem hoc conſiderando primo ſeparationem accidentis a ſubſtantia: expertus enim eſt hominem modo calidum, modo frigidum: modo male habere, modo bene: & quod idem homo perſeuerabat, coniecit, aliquid eſſe in homine, & in rebus, quod nõ *2. via.*

Digitized by Google

eſt ipſa res, ſed in eiſ ſuſtentatur: quãdo-quidem nihil ex eiuſmodi rebus per ſe fuerit: & vocauit vnum eius ſubſtantiam, alterum eius accidẽs. Adhuc viderat multa ſimul accidẽtia, nec eorum diſtinctionem perceperat: poſtea cum experitur vnum ens accidens in alio ſubiecto, vbi alterum non eſt, colligit eſſe diſtincta, vt ſentit albedinem in niue, & frigiditatem, poſtea cum experitur albedinem in calce ſine frigiditate, comperit eſſe diſtincta. Præterea videt effigiem hominis ſimul cum quãtitate, poſtea experitur effigiem ſculptam ſub minoris quantitatis imagine, ergo percipit effigiem, & quãtitatem rei non eſſe eandem rem: & hæc eſt via ampla, qua vſus eſt Ariſtoteles in Poſtprædicamentis, ut illic declarauimus.

3. via. Tertia eſt via reſolutionis, qua nempe cauſas, & principia rerum indagamus, retexẽtes ipſam rem: vt enim alicuius inſtrumenti cauſam, & partem cognoſcimus, puta horologij, ipſum deſtruentes, & in ipſius partes redigẽtes, ita reſoluentes rem in ſuas partes, & principia paſſionum & effectum comperimus.

4. via. Quarta via eſt compoſitionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & paſſiones inuenimus, quæ alias occulta erant. Tandem eſt proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas experti ſumus, ea cognoſcimus, quæ non ſumus experti: quomodo Ariſtoteles naturam melanchonicorum per naturam ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles ſæpe per ſenſibilium proportionem cognoſcuntur. Hæc igitur breuiter de mo-

5. via. dis inuentionis, quos frequenter in Philoſophia experiemur.

De phyloſophiæ inuentoribus. Cap. V.

Circa inuẽtiones autem breuiter dicamus aliquid. Græci ſibi inuẽtionem philoſophiæ arrogarunt: nam Dialecticam a Zenone ortum duxiſſe, a Platone vero perfectionem teſtantur: moralem uero a Socrate, naturalem a Thalete primo Sapientum ſeptem, vt dicit Ariſt. 1. Metaph. cap. 4. auctã uero a Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus philoſophorum: alterum Ionicum, alterum Italicũ, ut refert Diogenes lib. primo, & Sanctus Auguſtinus de Ciu. ca. 2. Ionicum habuit originẽ a Thalete Mileſio. Italicum vero a Pythagora, qui Samum patriã, a qua Samius dictus eſt, a Tyranno Polycrate videns occupatam, Crotonem in Italiam petijt, in ea ipſius parte, quæ Calabria modo, olim magna Græcia dicebatur a Thalete deriuati ſunt Philoſophi Anaximander, Anaxagoras, & Socrates, & hucuſque perſeuerauit nomen Ionicum: habuit autem Socrates diſcipulos Platonem, & Antiſthenem. Antiſthenes fuit caput Phyloſophorum, qui dicti ſunt Stoici. Zeno enim, Chryſippus, & alij ab hoc ſumunt doctrinæ originem: dicti autem Stoici, quia Zeno docebat in portico, nã Stoa porticũ ſignificat.

Plato vero fuit caput Academicorũ. dicti Academici ſunt ab Academia loco in quo Plato docebat. Fuerunt autẽ diſcipuli Platonis Xenocrates, & Ariſtoteles ille retinuit nomen Academicum. Ariſtoteles vero docuit in Lyceo, ac quia deambulans docebat, dicti ſunt diſcipuli peripatetici: vnde tres ſectæ Philoſophorũ fluxerũt a Thalete. A Pythagora uero Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem ſumpſerunt, atque ab hoc dicti ſunt Epicurei unde ſunt quatuor philoſophorum ſectę, non ſolum nominibus, ſed etiam multi placitis, & opinionibus differentes, omnes tamen a Græcis originem ducunt. Sed non eſt ob id exiſtimandum verum, ipſos primos eſſe inuentores, cum omnes ſapiẽtes ſeptẽ Gręci floruerit ab Olimpiade trigeſimaoctaua uſque ad quinquageſimã ſexcentis annis ante Chriſti natiuitatẽ, at multo antiquior fuit ſcientia: peruenit enim ab Adamo, vſq; ad Noe, qui docuit ipſos Armenos, & poſtea Patriarchæ illi antiqui peregrinãtes in Aegypto ipſos docuerũt ad quos peruenerunt ipſi Græci diſcendi cauſa, vt refert Diogenes lib. 7. vnde ſciẽtia originem traxit ab Hebręis, & Chaldęis, vt refert Ioſephus. lib. contra App. & Euſeb. lib. 10. de præpara. Euangelica, & Beroſus lib. 3. Sed hæc ſatis: non enim eſt noſtrum præſens inſtitutum hæc vlterius proſequi.

De

Digitized by Google

De vtilitate, & dignitate Philoſophiæ. Cap. VI.

Circa utilitatem, & dignitatem omnibus compertum eſt, quātæ ſit vtilitatis, & dignitatis: conducit enim multum ad conſeruationem, & gubernationē hominum: non enim reſpublicæ conſiſterent abſque ſapientia. conducit ēt ad eleuandā mentem in ipſum Deū auctorem omnium, & uitam inſtruendam, & mores: nō quod Philoſophia ſola hoc præſtet, cum nō ſufficiat virtutem; & bonū cognoſcere ad exequēdum, niſi adſit ſpeciale auxilium Dei uoluntatem iuuans, ſed quòd ſit magnum motiuum, & occaſio bonorū morum: & ſi adſit Dei gratia, per Philoſophiam multa bona fieri poſſunt, qua deficiente Philoſophia, vanus & inutilis profectò labor eſt. Hæc de Philoſophia in communi.

De Phyſica, hoc eſt, naturali philoſophia, ac primo, de quibus agendū.

De quib. agendū. Nos uero vnā partem Philoſophiæ Phyſicā nēpe. i. naturalē proſequi aggredimur. Circa quam quatuor potiſſimum ante omnia trademus: primum, an ſit ſcientia, ſecundum, quod ſit eius ſubiectum, ſeu quę ſit intētio, & ipſius ſcopus: tertium, quæ diuiſio: quartum, quis modus procedendi Prius tamen quid ſibi nomen naturalis velit, exponamus. Simplicius dicit, Philoſophiam naturalem dici, quæ tractat de rebus naturalibus, ſunt autem res naturales, quæ motus ſui principium habent in ſe quales ſunt omnes hę res generabiles, & ſenſibiles, vt elementa, animalia, mixta, plantæ, & ſimilia: & de his eſt Phyſica iſta ſcientia. Sed iam ad primam quæſtionem accedamus.

Quæſt. I. An rerum naturalium ſit ſcientia.

1. opi. Circa hanc quęſtionem fuit opinio Heracliti, vt refert Ariſt. 4. Metaph. & Ptolomęi, vt refert Albertus trac. 1. c. 2. aſſerentium, non eſſe ſcientiam de rebus naturalibus: quorum rationes hæ ſunt.

Prima infinitorum non eſt ſcientia; at res naturales ſunt indefinitæ, & indeterminatæ, ut patet ex aſſidua earum mutatione; ergo earum non eſt ſcientia. Secunda. Generabilium, & corruptibilium non eſt ſcientia 1. Poſt. c 7. at res naturales, ut notum eſt, ſunt generabiles, & corruptibiles: ergo earum non eſt ſcientia. Tertia. Singularium non eſt ſcientia, at res naturales ſunt ſingulares, ergo earum non eſt ſcientia: Maior eſt nota: minor probatur, quia res naturales ſunt ſenſibiles. i. quæ ſenſu percipi poſſunt, at ſenſus nō eſt niſi ſingularium.

At oppoſita ſententia eſt communis, *2. opi.* Phyſicam eſſe partem Philoſophię, & rerum naturalium eſſe ſcientiam, & probatur, quia Phyſica eſt de neceſſariis per ꝓpriam cauſam ergo eſt ſcientia, patet antecedens, cum fiant multæ demōſtrationes in Phyſica, demōſtratur enim mixtū corruptibile, q̃a ex cōtrariis cōponitur, & animalia moueri a ſe, q̃a habēt animā, *Nota.* & multa alia. Eſt tamen notādum ex Linconienſi, vt a Ianduno & communiter ab aliis aſſeritur hoc loco, in Phyſica eſſe duplices propoſitiones, quaſdam neceſſarias vt ſemper, ut ignis eſt calidus, mixta ſunt corruptibilia, anima eſt actiuum principium motu, & harū eſt propriiſſima ſciētia: quaſdam neceſſarias, ut plerunq;, ut homo naſcitur cum duplici oculo, dextra manus eſt fortior, in hyeme ſunt pluuiæ: & harum eſt ſciētia propria, quamuis nō ita certa ſicut prior, non enim omnes ſciētiæ æqualem habēt certitudinis gradū.

Reſpondetur igitur ad argumentum pri- *Ad 1.* mum. Admittimus, res naturales eſſe indefinitas, tamen non eo modo, quo indefinitæ ſunt earum eſt ſcientia. ſunt enim infinitæ in ſingulari earum tamen ſcientia eſt, ut ad uniuerſales naturas reducūtur, quæ finitæ ſunt: non enim huius, vel illius equi eſt ſcientia, ſed equi. *Ad 2.*

Ad ſecundum reſpondetur; aliud eſſe generabile, aliud generari: generari. n. dicit actum, qui primo ineſt ſingularibus quæ mutantur, & non perſeuerant: at generabile primo ineſt naturæ, in qua eſt principium & potentia generationis: unde homo generalis dicitur, ſeu corpus, & iſta generabilia ſunt uniuerſalia, quæ ſemper ſunt, & eorum eſt ſcientia non enim deſtruuntur, niſi per accidens in hoc uel illo ſingulari, ſecundum ſe tamen perſeuerant.

Ad 3. Ad tertium dico, ſenſibile dici dupliciter: uno modo per ſe, nempe. quod primo terminat actum potentiæ ſenſitiuæ, ut coloratum, calidum ratione qualitatum, & ipſa ſingularia, & talium non eſt ſcientia: altero modo per accidens, quia. uidelicet, eſt in his quæ ſentiunt per ſe, ſicut naturæ, & uniuerſalia eorum, quæ per ſe ſentiuntur: & horum eſt ſcientia.

Quæſt. II. de ſubiecto philoſophiæ naturalis.

SEquitur igitur. cum conſtet Phyſicã eſſe ſcientiam, vt videamus, quæ ſit intentio, & huius ſcopus. Auerroes reſpondet in hoc prologo Phyſicam intendere manifeſtare cauſas, & paſſiones harum rerum ſenſibilium, prout tales ſunt, (Nota.) nempe mutationes, motus, aliaſque ſimiles paſſiones, & harum cauſ is dixit, prout tales ſunt, quia non omnia, quæ uni rei inſunt, vnius eſt ſcientiæ conſiderare, ſed propria illius rei, tam cauſas, quam paſſiones. Circa hoc eſt quæſtio ſatis celebris de ſubiecto Philoſophiæ naturalis, oportet autẽ ex Logica ſupponere, quid ſit ſubiectum ſcientiæ. illud nempe, ꝙ primo intenditur in ſcientia, cuius cauſæ, paſſiones, & ſpecies in ſcientia conſiderantur, a quo ſcientia unitatem, & ab aliis diſtinctionẽ ſumit. Circa hanc difficultatẽ inuenio tres præcipuas ſentẽtias. prima eſt (1. opi.) ſancti Thomæ in hoc prologo aſſerentis, ens mobile eſſe ſubiectũ Phyſicæ, per mobile autem non tantũ intelligimus, quod ſecundum locum mouetur, ſed quod mutabile eſt quacunq; mutatione. Hanc ſententiam recipit Iãdunus. q. 2. & eſt Auerrois expreſſa. 4. meta com. 7. et in pręſenti videtur idẽ dicere: nam conſtituit res ſenſibiles, ut motus habent principium. Conſtat autem, quod idem eſt ens, & res: & hoc idem, quod Auerroes dicit ſimplicius. Altera ſententia eſt: corpus mobi- (2. opi.) le eſſe ſubiectum Philoſophię naturalis, quam ſententiam recipit Albertus trac. 3. (3. o.) cap. 3. & Aegydius Romanus, Tertia eſt, corpus naturale, ſeu ſenſibile eſſe ſubiectum, hoc aſſerit Auicenna ca. 1. ſuæ ſufficientiæ. (Rationes primæ opinionis.) rationes autem cuiuſque ſententię hę ſunt pręcipuę. Sãctus Thomas tritur hac ratione deſtruẽte corpus mobile eſſe ſubiectum. ſubiectum ſcientiæ non probatur in illa ſcientia eſſe. ſed ſupponi- (1. Ratio.) tur: at Phyſicus probat corpus mobile eſſe, ergo non eſt ſubiectum, minor probatur, nam maior certa eſt, 6. Phyſic probatur omne mobile eſſe corpus, ergo Phyſicus probat corpus mobile eſſe. Aduerſus quam rationem inſurgit Aegydius: quia aliud, inquit eſt, ꝓbare, quod corpus mobile ſit, aliud, quod mobile ſit corpus, hoc facit Phyſicus, non illud unde ratio uidetur non probare intẽtum. Addunt aliam ſecundam rationem diſcipuli S. Tho. in- (2. Ratio.) ter quos eſt Caietanus in q. de ſubiecto Philoſophię naturalis. corpus mobile. ut, Albertus & Aegidius exiſtimant, nempe pro ſubſtantia naturali, non comprehendit omnia mobilia Phyſica. at ens mobile comprehendit, ergo hoc potius nõ illud, eſt ſubiectũ. antecedens probat, eſt enim corpus mobile triplex, aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum quantitatem: hæc autem ſunt ſingula in ſingulis prædicamentis: nam primum eſt in ſubſtantia, ſecundum in qualitate, tertium in quantitate; non ergo corpus mobile pro ſubſtantia eſt commune iſtis, ſicut ens mobile; ergo hoc eſt ſubiectum.

Alii diſcipuli Sancti Thomæ addunt (3. Ratio.) tertiã rationem. nam corpus mobile non complectitur materiam, quæ eſt ens mobile cum ſit partim generabilis, partim corruptibilis: at ſubiectum debet complecti omnia, quibus paſſio ſcientię ineſt: ergo ens mobile eſt ſubiectum. Hæc pro prima ſententia.

(Rationes pro ſecũda opin.) Secunda ſententia Alberti eſt declarãda. ipſe enim conſtituit triplex corpus metaphyſicum, mathematicum, & phyſicum: corpus Metaphyſicum vocat ſub- (Nota.) ſtantiam compoſitam ex materia, & forma, tantum conſideratã cum aptitudine ad quantitatẽ, quę eſt pręcimenti ſubſtantiæ, & hanc conſiderare eſt Metaphyſici; ſubſtantiam uero compoſitam cum ipſa actuali quantitate vocat ipſe corpus Mathematicum: at corpus cũ ipſa materia ſenſibili eſt Phyſicũ, & hoc corpus mobile eſt ſubiectum Phyſicæ. Probat pri- (1. Ratio.) mo: Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, cuius partes, & cauſæ in ſcientia conſiderantur: ſed partes corporis mobilis cõſiderantur in Phy-

in Phyſica, nẽpe materia,& forma: ergo illud eſt ſubiectum. *2. ratio.* Secundo argumentatur Aegydius Romanus contra Sanctũ Thomam. Mobile,cum additur enti,uel limitat per ſe, vel per accidens ipſum, ſi per ſe,ergo Phyſica erit ſpecies Metaphyſicæ,ſicut ſcientia de animali rationali eſt ſpecies ſcientiæ de animali; ſi per accidens;ergo erit ſubalternata Metaphyſicæ;ſicut ſcientia de linea viſuali ſubalternatur ſcientiæ de linea ſecundum ſe,quorum vtrumq; eſt falſum,cum Phyſica ſit genus ſcientiæ a Metaphyſica diſtinctũ.

3. ratio. Tertio argumentantur Scotiſtæ. Ens mobile competit Angelis,qui tamen ad Phyſicam non pertinent; ergo ens mobile nõ eſt ſubiectum, ſed corpus mobile. Hæc pro ſecunda ſententia. *Rationis pro 3. opi. 1. ratio.* Tertiam uero ſententiam ego probo. Illud eſt ſubiectũ ſcientiæ, quod continet omnes paſſiones ſcientiæ:at corpus naturale continet oẽs paſſiones, non aũt ens mobile. quod probatur. nam quieſcibile eſt paſſio Phyſica,non tamen videtur ineſſe mobili,cum ſint oppoſita motus,& quies:at ineſt corpori naturali: ergo hoc potius eſt ſubiectum,non autem corpus, aut ens mobile. *2. ratio.* Secundo,paſſio non eſt ſumenda pro ſubiecto, ſed mobile & motus paſsiones ſunt Phyſicæ: ſicut riſus,& riſibilitas:non ergo ens mobile,uel corpus mobile eſt ſubiectum,ſicut nec homo,ut eſt riſibilis,dicitur ſubiectum ſcientię,ſed ſolus homo; de quo demonſtratur riſibile. Hæ ſunt rationes pro qualibet parte probabiliores.

Quo agẽdũ ordine in hac quæſtiõe. In hac difficultate id quod certũ eſt, & quod ambiguum,aperiam: ſententiam S.Tho explicabo, poſtea omnium rationes ſoluam, in quo exacte declarabitur ſententia S.Tho. Tandem,quod mihi viſum probabilius fuerit,aperiam. *1. fund. Duplex ſubiectũ materiale, & formale.* Aduerte igitur, duplex ſubiectum eſſe in aliqua ſcientia:alterum materiale, & hoc eſt res illa,quæ in tali ſcientia conſideratur: alterum formale,nempe ratio, ſecundum quam res illæ in tali ſcientia conſiderantur. Omnibus compertum eſt,materiale ſubiectum Phyſicæ eſſe res omnes ſenſibiles,formale vero, quatenus habent aliquod intrinſecum ſui motus,& mutationis principium: & hoc docet Ariſt 6.Metaph.ca.1.Phyſicam,inquit, uerſari circa genus entis, quod in ſe motus principiũ habet.idem in lib.11.c.3. Nec in hoc vlla eſt apud doctores difficultas Sed controuerſia tota ferè eſt in nomine poſita: *In quo ſitu ſit tota cõtrouerſia.* an tale ſubiectum ſit dicendum ens mobile, uel corpus mobile, vel corpus naturale, Omnia iſta quantum ad ſuppoſitionem æqualia ſunt, nec pro pluribus ſupponit vnum,quam aliud,immo inter ſe conuertuntur, ſed modus ſignificandi varius eſt.

Explicatur opin. D. Tho. Sanctus Thomas vult ens mobile dici ſubiectum, quia clarius iunguntur iſtæ partes,ens mobile,quam corpus mobile. nam quod mobile ſit ens, nullus dubitat, quod vero mobile ſit corpus,eſt demonſtrabile, & non per ſe notum cum igitur clarius res ſenſibiles explicentur per ens mobile,quã per corpus mobile, illud eſt ſubiectum, & hoc intendit S. Tho. Nec contra hoc quicquam valet replica Aegydij Romani probantis corpus mobile non probari. *Solu. argum. diſcipulorũ D. Tho. qui non recto eũ defendũt.* Vt autem clarior fiat ſententia iſta, ſoluamus omnia argumenta, etiam diſcipulorum S.Thomæ,qui volentes defendere ipſius ſententiam, non ſatis id præſtiterunt. *Ad arg. Caiet.* Ad illud Caietani,negatur illud triplex corpus mobile: immo vnicũ eſt corpus ſubſtantiæ, nempe compoſitũ ex materia,& forma, quod eſt mobile ſecundum qualitatem, & quod eſt mobile ſecundum quantitatem, & eadem ſunt principia illorum motuum nempe materia,& forma; non ergo multiplicare oportet mobilia corpora.& hoc nota.

Ad al ud arg. Ad aliud argumentum aliorũ reſpondetur, ſicut materia non dicitur corpus mobile;ita nec dicitur ens mobile,ut ipſi exiſtimant: nam ens mobile dicitur totũ compoſitum, nec quãtum ad rem eſt differentia inter corpus mobile, & ens mobile,ut diximus quod ſi dicas, materiam generari, dico eſſe falſum. materia enim non generatur per ſe,ſed ratione compoſiti, cuius eſt pars:vnde non dicitur ens naturale,ſed natura.2.Phyſic.c.1.nec ens mobile,ſed pars entis mobilis.

Sol. rationũ ſecunda opin. Nota. Circa opinionẽ Alberti in primis non mihi placet diſtinctio illa triplicis corporis.non nego,poſſe ſubſtantiam compoſitã concipi intellectu abſq; actuali quantitate,vel qualitate. tamen illa ſubſtantia ſic conſiderata ex intrinſeca ſua ratione habet aptitudinem ad illa, eo ipſo, quo materialis eſt,erit ergo eiuſdem ſcientiæ

con-

Digitized by Google

conſiderare ſubſtantiam quantificabilem & quantam, & ſubſtantiam qualificabilem, & qualem: non enim alterius ſcientiæ eſt cōſiderare hominem riſibilem, alterius hominem ridentem: ob id dico, nō eſſe niſi corpus Phyſicum, aut Mathematicum, vt vult Auerroes 3. Meta. cōmen. 17 & 1. Celi. com. 1. quamuis alia ratione procedat Auerroes, quam poſtea diſcutiemus.

Ad 1. Ad primam ergo ipſius rationem reſpondetur facile. cum ens mobile, & corpus mobile idem re ſint, principia corporis mobilis ſunt etiam entis mobilis.

Ad 2. Ad ſecundum Aegidij reſpondet Iandu. q. 2. quod licet ſit ens mobile inferius ente, ſicut ſubiectum ſubalternatæ, tamen non eſt ſubalternata Phyſica, quia ipſius principia ſunt immediata, nec in Metaphyſica probantur. Aliter reſpōdet Niphus dicens, quod etiam ſi ſit inferius ens mobile ente ipſo, tamen non eſt ſpecies, quia ens non eſt genus: in quo videtur Iandu. concedere, mobile eſſe additum extrinſecum, Niphus uero intrinſecum,

Nota. Differentia entis ad ſua inferiora, & generis ad ſua. Ego vero vtrunque nego. Et eſt ſummopere aduertendum, aliter ſe habere genus ad ſua inferiora, aliter ipſū ens ad ſua: genus enim dicit quandā naturā, & rationē obiectiuā, quę per varias differentias cōtrahitur ad ſpecies, aliter nō eſſet vniuoca, niſi pręter vocē vnā eſſet ēt ratio cōis, vnde addita differentia generi facit cōpoſitionē eſſentialē, & additū accidēs facit compoſitionem, ſed accidentalem, ut animal album: at ipſum ens non ſic: non enim dicit naturam communem, ſed omnes res immediatè, ſicut nomen. Petrus, omnes Petros ſignificat non ſignificando cōmunem naturam, confuſè tamen, & indiſtinctè ſignificat omnia. vnde quando additur quicquam enti, nō eſt compoſitio realis, ſed explicatio quædam, & determinatio confuſa: qui enim dicit ens ſubſtantia, ens album, nihil reale compoſitum dicit, quam ſubſtantiam, & album, Ex quo fit, quod ens mobile non eſt compoſitum in re, nam mobile eſt additum, ſignificationem entis confuſam determinans, & ſic ceſſat argumentū Aegydij. & hoc eſt valde notandum, quod multi non aduertūt: nō enim eſt compoſitum ens mobile, ſed rem vnā dicit, ſicut ſi vno vocabulo exprimeretur.

Dubiū. Dices, Saltem ens mobile eſt inferius ipſo ente, & idcirco eiuſdem erit ſcientiæ conſiderare ens, & ens mobile.

Solutio. Dico, & nota, quod inferiora, & ſuperiora eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare, quando ſunt ſub eadē abſtractione a materia: at quando non ſunt eiuſdem abſtractionis, non pertinent ad eandem ſcientiam: ens autem abſtrahit a materia omni: mobile vero eſt cum materia ſenſibili, ob id non eiſdem ſcientiæ genere eſt vtrunq; conſiderare,

Ad 3. Ad tertium argumentum Scotiſtarum reſpondetur, Angelos non eſſe entia mobilia, cum ens mobile, & corpus mobile idem re ſint. Angeli autem non ſunt corpora, & quāuis ens mobile eſſet ſuperius corpore, Angeli nō dicerent mobilia entia, non.n. habent motū Phyſicū, cum in loco, & tēpore ſubiecti non ſint.

Sol. rationum tertiæ opi. Ad primum argumentum pro tertia ſentētia reſpondet primo Albertus ca. 3. quod quies eſt paſſio corporis ſicut motus, ſed eſt priuatiua: quies enim eſt priuatio motus. cum igitur priuatiuum per poſitiuum cognoſcatur, non oportet dicere corpus quieſcibile, ſed poſitiuum, nempe corpus, ſeu ens mobile. Reſpondet ſecundo, quod non eſt paſſio vniuerſalis, nam quies non ineſt cuicunque corpori, cui ineſt motus: cęli enim mouentur, non tamen quieſcunt. Quod ſi dicas. Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Reſpondet, terram non moueri quidem ſecundum locum, tamen mouetur ſecundum alios motus, nam alteratur, frigeſit, caleſit. Reſpondet tertio Iandun. quod etiā mobile eſt quieſcibile, cū priuatiuorū idem ſit ſubiectum.

Ad ſecūdum. Nota. Ad ſecūdum aduerte, quod mobile dicit tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, ſicut dicitur riſibile, quod aptum eſt ridere, & utroq; modo mobile eſt paſſio, nec ſic in præſenti ſumitur. Tertio mobile dicitur quod intrinſecum habet principium motus. & ſic ſumitur in præſenti, nec eſt paſſio, ſed paſſionum principium, Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, immò etiā aliorum, ſunt ſatis manifeſtatæ, Supereſt, ut dicā, quid mihi videatur.

Sententiā propriā Authoris. Ego equidē reputo opinionem Sancti Thomæ valde probabilem, & amplectendam: tamen mihi videtur probabilius, non ens mobile, ſed ens naturale eſſe ſubiectum Phyſicæ.

Et

Digitized by Google

Et preterquam quod Simplicius,& Auer
roes videntur hoc dicere , ponunt enim
Philoſophum conſiderare res naturales ;
rationes noſtræ hæ ſunt. Illud eſt ſubie-
1. ratio. ctum,quod cum paſſionibus nõ facit præ
dicationes ridiculas,& fere identitas, ſed
tale eſt ens naturale,non autem ens mo-
bile.Nam dices bene,ens naturale eſt mo
bile,& mouetur,ſed quis dicet, ens mobi
le mouetur,ſeu ens mobile eſt mobile?
2. ratio. Secũdo quia ſubiectum clarius debet ex
primere radicem paſſionum,at ens natu-
rale clarius radicem paſsionũ exprimit ,
natura eſt principium motus, ens autem
naturale,quod habet principium motus,
3. ratio. Tertio,quia eſt multiplex illud mobile ,
vt dictum eſt : modo enim pro paſsione ;
modo pro principio paſsionis ſumitur ,
æquiuocatio autem obſcuritatem impor
4. ratio. tat , Quarto , quia non exprimit princi-
pium quietis,quod explicatur per ens na
turale:non enim ſufficit dicere, quòd ſa-
tis ſit exprimere paſſionem poſitiuam ,
nam eodem modo poſſet dici,quòd in de
finitione naturæ non oportebat dicere,na
tura eſt principium motus,& quietis , vt
dixit Ariſtoteles Propter hæc mihi talis
ſententia probabilior videtur , quamuis
in re non ſit diſcordia, cum omnia ſigni-
ficent idem ob id apud Ariſtotelem, mo
do ens mobile,modo corpus inuenitur eſ-
ſe id circa quod Phyſica verſatur. Atque
ſatis de quæſtione hac.

De diuiſione philoſophiæ naturalis. Cap. III.

CIrca tertiũ de diuiſione Philoſophię naturalis,videtur mihi ſatis commoda illa,quam aſſignant Simplicius, & Themiſtius : nempe, hæc quæ in philoſophia naturali continentur , aut ſunt de principijs , aut de his , quæ ex principijs componuntur, de principijs omnium rerum naturalium , & de communibus eſt liber phyſicorum,de compoſitis ſunt reliqui , Quæ autem componuntur ex primis , aut ſunt ſimplicia corpora ex alijs corporibus,non conſtituta,aut ſunt compoſita,& mixta . Si ſimplicia ſunt,aut incorruptibilia, & ſic ſunt cœli , de quibus traditur in libris duobus prioribus de cęlo aut corruptibilia,vt elementa,& de his agitur in duobus poſterioribus libris de cęlo , de his enim omnibus primo traditur,tanquam de ſimplicibus corporibus. De compoſitis vero , quia hoc omnibus eſt commune,nempe generatio, & corruptio,& non ſolum his,ſed etiam ipſis ſimplicibus elementis,ob id primo de generatione,& corruptione diſſeritur , poſtea de ipſis ſeorſum . Hæc autem compoſita,quædam inanimata , quædam animata ſunt . primo de inanimatis agitur : deinde de animatis . atque inter illa quædam ſublimia ſunt , quæ Meteora dicuntur,quæ ſupra nos fiunt , venti , pluuiæ , irides,halones,& ſimilia, de quibus in libris Meteorotum : quædam ſubtus in intrinſecis terræ partibus,vt metalla, lapides,de quibus in libro de mineralibus . animata autẽ,quia animam habent communiter , prius de anima agitur in libris tribus de animà, & de quibuſdam ex anima procedentibus,videlicet de ſomno,vigilia,iuuentute,ſenectute,vita,morte, & ſimilibus,in libro qui parua naturalia dicitur,tractantur. Poſt hæc de ipſis animatis , atq; horum, quædam animalia,quædam plantæ : de animalibus in libro de Hiſtoria , & in libris de partibus animalium , & generatione ipſorum late diſſeritur:tandem de plantis. Atq; hęc eſt breuis ſumma librorum Ariſt. Nec intendimus modo determinare ordinẽ omnium horum:ſat ſit quantum ad præſens inſtitutum attinet : hos libros omnes ſpectare ad philoſophiam naturalem.

Quarto . De procedendi modo.

CIrca modum procedẽdi naturalem , Auerroes dicit eſſe maneriem diſciplinæ,& viam demonſtratiuã : per maneriem diſciplinæ intelligit facilem , ac familiarem procedendi modum, qualis eſt inductio, exemplum , definitio , diuiſio, ſyllogiſmus hypotheticus : per demonſtrationem vero intelligit triplex demõſtrationis genus : eſt enim demonſtratio ſigni, demonſtratio cauſæ , demonſtratio ſimpliciter. Demonſtratio ſigni eſt, quoties per ſigna,& effectus a poſteriori rem demonſtramus:demonſtratio cauſæ eſt , cum procedit demonſtratio per cauſam,

ſed

ſed effectus iam notus fuerat ante ipſam cauſam: vt ſi quis Eclypſim prius cognoſcens, cauſam inquireret, & per hanc cauſam probaret effectum: talis demonſtratio ſolũ oſtenderet cauſam, ſed non probaret, effectum eſſe: ob id dicitur demonſtratio cauſæ: at vero cũ effectus non fuit ante cauſam cognitus, ſed tunc primum per cauſam ipſam cognoſcitur, dicitur talis demonſtratio ſimpliciter, quia effectũ probat, & cauſam oſtendit. dicit ergo

4. via Auerroes. Philoſophum is omnibus demonſtrationibus vti. tamen frequentius demonſtratione ſigni, & cauſæ. quia effectus phyſici ſunt notiores nobis ſuis cauſis. De iſta demõſtratione cauſæ diximus late, primo poſter. Exiſtimo enim etiam cũ effectus præcognoſcitur ante cauſam, demonſtrationem probare effectum eſſe, quia effectus ante cauſam cognoſcitur particulariter, & non ita neceſſario, at cũ per cauſam probatur, vniuerſaliter cognoſcitur, & neceſſario: & ad hoc ſit ille regreſſus, ut effectum imperfecte cognitũ perfectiſſime cognoſcamus: quãuis adhuc ſit diſtinguenda duplex demonſtratio, & quæ probat per cauſam effectum aliquo modo ante cognitum, & quæ probat effectum, nullo modo ante cognitum, licet, omnis demonſtratio ſit effectum eſſe probans, ſi per cauſam procedit. Hæc de modo procedendi.

De libris Phyſicorum Ariſtotelis, ac primo de eorum inſtituto, & ſubiecto eorum.

Quæſt. I.

VT igitur ad libros hoſce, quos primos omnium interpretandos ſuſcepimus, accedamus, tria ante ipſum textum breuiter perſtringamus: primum inſtitutum horum, alterum inſcriptionẽ; tertium diuiſionem. In inſtituto, & ſcopo horum librorum omnes interpretes conueniunt, nempe hic tradi communia principia, & paſſiones entium naturalium; oportet enim communia prius cognoſci particularibus: hæc autem communia ſecundum Simplicium, ſunt materia, forma, reliquæ cauſæ, motus, locus, tempus.

Inſtitutũ & ſcopus.

Subiectũ Sed dices, quod erit obiectum horum librorum? Dic, quòd vnuſquiſque conſtituit pro obiecto horum librorum illud idem, quod ponit obiectũ totius Phyſicę, vnde ſecundum Albertum horum librorum obiectum eſt corpus mobile ſimpliciter ſecundũ Sãctum Thomam ens mobile; & nos conſequẽter dicemus, ens naturale ſimpliciter. Dubitabitur, quo modo idem obiectum poteſt eſſe horum librorum, qui ſunt pars Phyſicæ, & totius Phyſicæ? Hoc dubiũ mouit Alber. 1. priorũ, in principio; illic n. dixit, ſyllogiſmum ſimpliciter eſſe obiectum illorũ librorũ, qui tamen ſyllogiſmus ſimpliciter pertinet ad totam Logicam, & reſpondet ſyllogiſmũ ſimpliciter duobus dici modis, vno modo ſimpliciter, i. vniuerſaliter, vt cõprehendit oẽs ſuas ſpecies; & ſic ad totam logicam ſpectat, altero modo ſimpliciter, ideſt ſolũ, vt ſyllogiſmus eſt, & ſub ratione communi conſideratus, & ſic eſt obiectum illorum librorum. Conſequenter nos poſſumus idem dicere, ens mobile ſeu corpus mobile, aut ens naturale poteſt cõſiderari vniuerſaliter cum ſuis omnibus partibus, & ſic totius eſt phyſicæ obiectũ. altero modo præciſe ſub illa ratione communi tãtum: & ſic ad hos pertinet libros. Quamuis poſſet dici obiectũ eſſe commune principium rei naturalis: non enim in omni parte Phyſicæ oportet dare aliquod obiectum compoſitum, nã in libris de anima obiectum eſt anima: in libro de ſomno, & vigilia, ſomnus, & vigilia: ſic etiam in alijs, ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

1. lib. phyſ. *Alterũ ſol.*

De inſcriptione, & diuiſione horum librorum.

Quæſt. II.

CIrca inſcriptionem, iſti libri inſcribuntur Gręcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, ideſt, de naturali auſcultatione: notandum eſt enim ex Themiſtio, & Cicerone 5. de Finibus, & Aul. Gel. libro 20. cap. 4. libros conſcriptos ab Ariſt. eſſe in duplici differentia: quidam erant conſcripti ſtylo, & modo procedendi vulgari, & communi, & facili, vt vel mediocriter eruditi poſsẽt percipere, ac ob id exoterici dicti, quaſi pro omnibus etiam extrinſecis

Digitized by Google

ſecis cõſcripti. Alij erãt libri profundiori ſtylo, & modo exactiori procedendi compoſiti, nempe demonſtratiuo: & hi dicebantur auſcultatorij, quaſi attentione, & ſtudio indigentes, ut intelligerentur, & dicebantur Acromatici; huiuſmodi ſunt libri phyſicæ, & præſertim hi; ob id de naturali auſcultatione dicuntur. Notat Simplicius, quamuis iſte titulus poſſit uniuerſaliter Phyſicæ competere, tamen, quia communia omniũ tractant, quæ reliqua virtute continent, peculiariter his attribuitur. hoc etiam dicit Albertus. Solent etiam ab Ariſtotele hi libri de motu dici, vt patet 2. poſterio. c. 12. & 1. cęli. tex. 38. quia, ut in hoc textu notat Auerroes, maxima parte horum tractatur de motu, nempe a tertio incluſiue, vſque ad vltimum librum.

De diuiſione horum librorum Phyſices.

CIrca horum librorum diuiſionem. Adraſtus, quem citant Simplicius, & Themiſtius in præſenti; & ipſe Simpli. & Andro ut refert idem Simpli. in principio 5. Phyſic. & Eudem. ut meminit idem Simpl. in principio 6. Phyſ. Omnes hi in duas partes diuidunt hos libros, altera dicitur de principijs, & hæc continet quinque libros priores: altera de motu, & hæc cõtinet libros tres poſteriores. In particulari aũt, in primo lib. de principijs intrinſecis agit: puta de materia, & forma; in ſecundo de extrinſecis, puta de agente, & fine: in tertio de motu, quia naturæ definitio fuit data per motum in libro ſecundo & quia motus eſt de genere continuorũ; & oẽ cõtinuũ eſt diuiſibile in infinitum, tractatur etiam ibi de infinito, cum autẽ quæ mouentur ſint in loco, & motus ſit in tempore, agitur in quarto lib. de loco, & tempore, & de uacuo, quod rationem loci uidebatur habere. De ſpeciebus vero motus, & de contrarietate ipſius traditur in quinto; & de quibuſdam communibus rerum naturalium, vt eſſe ſimul, eſſe contiguũ, conſequenter, & alia. In ſexto vero de partibus motus quãtitatiuis diſſeritur. in ſeptimo uero, & octauo de principio extrinſeco motus. Hæc ex dictis au-

Dubiũ 1. thoribus colligi poſſunt. Poſſes dubitare quare tertius, quartus, & quintus liber dĩr de principijs, cũ potius ſint de paſſione corporum, quæ eſt motus? Exiſtimo, eſſe dicendũ, quia in his agitur de motu, ut eſt pars definitionis principiorũ, nempe ipſius naturæ, ob id totum inter libros de principijs computatur; in reliquis tribus agitur de motu ſecũdum ſe. Dubitabis, nonne etiam in ſecundo libro tractãt *Dubiũ.* de materia, & forma, cum natura non ſit aliud, quã materia, & forma? qũo ergo tractatur de efficiẽte, & fine? Dico pręcipue agi de efficiente, & fine, nam natura, quæ forma dicitur, habet rõnem cauſę efficiẽtis, vt dicetur poſtea. Porphyrius vero, vt *Altera diuiſio.* refert Simpli. in princ. 5. Phyſic tũi quatuor priores libros dixit eſſe de principijs, reliquos uero quatuor de motu, quã ſententiam recipit Philoponus in præſenti.

At ſi licet in hoc aliquid dicere, exiſti- *authoris ſententia.* marem, poſſe conuenientius dici, duos priores libros eſſe de principijs rerum naturalium, reliquos uero de motu, & de his, quæ motum ſequuntur, & hoc videtur ſentire Auerroes 1. Cęli. com. 38. vt diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem verſionem antiquam, diuiſionem textuum ſequentes.

Quoniam cognoſcere, ac ſcire.
Tex. I.

Quæ ſit intentio, & ſcopus Ariſtotelis.

QVinque textibus primis continetur prœmium horum librorũ, quamuis Simplicius exiſtimet eſſe vniuerſale, *1. text.* pro tota Phyſica. In primo textu manifeſtatur *expo.* intentio, quæ conſiſtit in hac con- *1. Philo.* cluſione. Ante omnia oportet determinare principia ſcientiæ naturalis. Hanc probat hoc ſyllogiſmo, ut bene dicit Philopo. in omni methodo, cuius ſunt principia, cauſæ, & elementa, intelligere, & ſcire contingit ex perceptione ipſorum principiorum, cauſarum, & elementorũ, ſed naturalis ſcientiæ ſunt principia, cauſæ, & elementa: ergo ex eorũ perceptione contingit ſcire, aggrediẽdum ergo eſt ipſa tractare.

Nec

2. Simplicij expoſ. Nec mihi placet ſyllogiſmus Simplicij, non enim literæ conſonat. ſic enim ipſe componit. omnia habentia cauſas, principia, vel eleméta, ex ipſorum perceptione ſciuntur: ſed res naturales habent principia, cauſas, & elementa: ergo res naturales ex horum perceptione, ſciuntur. prior videtur magis ad mentem Ariſt.

Huius ſyllogiſmi maiorem ponit cum ſua probatione, quæ eſt per inductionem communem: omnes enim ſe arbitrantur ſcire, cum principia prima, cauſas primas & vſque ad elementa cognoſcunt minoré ſubiicet, quia, ut dicit Simplicius, tanquá per ſe notum accepit, res naturales habere principia. Hanc vero ſuppleuit Theophra. & probauit, quia omnia compoſita; habent principia, res autem naturales cõpoſitæ ſunt: ſunt enim corpora.

Sing. verbũ expoſitio. Sed conſideremus verba Ariſt. Inquit Cognoſcere, ac ſcire, Alex. dicit, eſſe ſynonima, ac pro eodé accipi. Auerroes vero & Simplicius dicunt diuerſa ſignificare: cognoſcere enim eſt genus cõprehendés quamcunque cognitionem ſiue per cauſam, ſiue ſine cauſa, ſiue neceſſariam, ſiue non neceſſariam. At ſcire, cognitionem demonſtratiuam dicit· ponuntur autem iſta duo verba, vt unũ ſit, uelut appoſitio alterius, vt ſit ſenſus contingit ſic cognoſcere, vt ſit ſcire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem fit: per ſcire vero eam, quæ per demonſtrationem, tam.n. in definitione, quam in demonſtratione cauſæ ſumuntur. Sed cõmodior videtur expoſitio Simplicij. Alterũ verbum eſt methodus. quãuis autem methodus pro quocunq; habitu ſpeculatiuo, aut actiuo ſumatur, tamé hic ſecundũ Auerroem, pro arte quadã, & ratione ſumitur, ſecundum quam ea, qua in ſcientia ſunt, traduntur: & in hac methodo oportet a cauſis incipere, ut dicit, quando eſt de re habente cauſas.

Sequuntur modo illa verba (Principia, cauſę, eleméta) in quibus innumerę ſunt *Quid intelligat Ariſ. per pricipia cauſas et elemẽta.* expoſitiones. Primas adducamus. Alpharab. omnia hæc ad principia cognitionis refert, ut per principia, dignitates cõmunes; per cauſas præmiſſæ peculiares concluſionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur, ex horum enim *1. Sent.* cognitione ſcientia ſit rei.

Reliquæ autem expoſitiones ſunt de principijs rei, quæ in hoc conueniunt, ut ſenſus ſit Ariſtotelis, oportet ſcientiã rei *2. Sent.* procedere ex eius cauſis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus, licet autem iſte ſit ſenſus omniũ, tamen quid per ſingula verba intelligere oporteat, non omnes tamen eodem modo explicant.

Fuit igitur ſententia ſecunda Alexan. ut refert Simplicius, per principia, efficiété causam intelligi, per cauſam formalem & finalem, per elementa materialé. & hanc ſententiam recipit Sanctus Tho. *3. Sent.* Tertia ſententia fuit Auerrois, & Alber. Magni, per principia, cauſam efficientem; per cauſas, finalem, per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, eſſe intelligenda.

Quarta ſententia fuit Porphyrii, & Philoponi, quod per principia, & cauſas, *4. Sent.* idem intelligitur, nempe finalis, & efficiens cauſa, per elementa uero materia, & forma. Vltima ſententia eſt Simplicij, *5. Sent.* quæ mihi magis placet, ut per principia quid commune intelligatur ad cauſas, & elementa, omnis enim cauſa, & omne elementum principium eſt, non é contra, per cauſas uero, extrinſecæ intelliguntur, népe finis, & efficiens: per elementa uero, intrinſecæ, materia, & forma. Vt ſit ſenſus, oportet in ſcientia principia cognoſcere. hæc autem, aut ſunt extrinſecæ cauſæ, efficiés, & finis, vel elementa, ideſt, intrinſecæ, materia, & forma, & profecto, quod principium communiter ſumatur, patet ex cõcluſione, quam infert, oportet principia Phyſicæ determinare, vbi cla- *Nota.* rum eſt, quod ſalté materiam & formam intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur diſiunctiué, vt uniuerſalior eſſet propoſitio, ut notat Philoponus, nam non omnis ſcientiæ omnes habent cauſas, quædam enim formam, quædam finem ſimul, quædam omnes habent, in ſingulis autem cognitio ſit ex perceptione earum cauſarum, ſeu principiorum, quæ habent.

Quid intelligat Ariſ. per pricipia prima, cauſas primas, &c. Circa probationem maioris occurrunt uerba explicãda, Principia prima, cauſas primas, vſq; ad elementa. Auerroes enim non in eadem ſignificatione accipit hæc uerba, in qua accipiebantur in ipſa maiori. nã per principia prima intelligit cauſas extrinſecas, efficientem, & finalé, remotas.

Digitized by Google

motas,& ſupremas:per cauſas primas intrinſecas materiam, & formam remotas etiam:per elementa vero omnes quatuor cauſas proximas. vt ſit ſenſus. Scire arbitramur, cum a cauſis primis, & remotis vſque ad ipſas proximas peruenimus. Dices tu, quæ ſunt iſtæ cauſæ primæ, & proximæ? Reſpondet, remotas eſſe, primam materiam, primam formam, primum efficiens, primum, ſeu vltimum finem, per materiam primam intelligit ipſam materiam ſecundum ſe, ex qua ſunt factæ omnes res naturales: materia vero proxima eſt cum his diſpoſitionibus induta, quæ ſunt peculiares ſingulis ſpeciebus, alia enim eſt materia lapidis, alia equi proxima, nam remota eiuſdem rationis eſt. Per formam primam intelligit ſolam formam, quæ cum materia facit compoſitam ſubſtantiam in communi; per proximam formam vero eam, quæ facit hanc vel illam ſubſtantiam, puta animal, plantam, mixtum; per agentem primum, remotum, & vniuerſale intelligit, qualis eſt primus motor: per propinquũ vero intelligitur agens particulare. idem de fine. oportet ergo ab ipſis ſupremis vſque ad particularia principia deſcendere.

Cõfuta. expoſit. Auer. Hæc eſt expoſitio Auerrois, quæ mihi non placet, & merito refellitur ſic à D. Thoma, quia in tam breui contextu, & connexione verborum admittit tantam æquiuocationem. Quod ſi ipſe noluit admittere illa duo verba, Cognoſcere, & ſcire, eſſe ſynonima, quia in ſcientia non debet admitti vocabula talia, multo minus profecto admittẽda erant æquiuoca. *Alexandri expoſitio.* Alexander aliter intelligit, ſumit enim iſta pro principio cognitionis; vt primæ cauſæ dicantur dignitates communes, prima principia, intermediæ propoſitiones; elementa vero proximæ præmiſſæ cõcluſionis, ſcientiæ enim per hæc procedunt.

Cõfuta. Hanc expoſitionem non recipit Simplicius propter æquiuocationẽ uerborũ. & merito. cum enim in maiori accepta ſint principia rei, non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, quod manet eadem ſignificatio vocabulorum, ſed reſtricta, per illud. *9. auctoris expoſi.* Prima. prima enim principia dicuntur quæcunque cauſæ cuiuſq; generis, ſed ſupremę: & declarantur per primas cauſas, quæ ſignificant extrinſecas ſupremas, & elementa. primas, & ſupremas intrinſecas. vt ſit ſenſus. tunc ſcire exiſtimamus, cum cauſas ſupremas, & immediatas non ſolum intrinſecas, ſed etiam extrinſecas cognoſcimus. Hæc circa literam textus.

An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ. Quæſt. III.

QVia inter exponendum diximus, non omnem ſcientiam quodlibet genus cauſæ conſiderare, merito dubitatur, an ita ſit. & primo videtur, quod Metaphyſi. non conſideret efficientem cauſam. Metaphyſicus abſtrahit a motu, at efficiens cauſa importat motum, non ergo pertinet ad Metaphyſicum. maior eſt certa. minor probatur ex definitione. efficiens enim eſt, vnde primo incipit motus. *Rationes in contrarium.*

Secundo videtur, quod conſideret materiam: materia eſt pars quædam entis, vt notum eſt: ergo pertinet ad Metaphyſicum. præſertim cum in 8. & 11. lib. multa dicantur de materia. Tertio, res Mathematicæ habent omnes quatuor cauſas: ergo Mathematicus vtitur quolibet genere cauſæ antecedens eſt notum, nã res Mathematicæ ſunt formæ ſaltem habentes materiam intelligibilem: & cum nõ ſint a ſe, neceſſario habebunt cauſam extrinſecam. Quarto ſunt multæ concluſiones Phyſicæ, quæ non probantur, niſi per vnum, aut alterum genus cauſæ, ut notũ eſt: ergo Phyſicus non ſemper conſiderat quatuor genera cauſarum. Hæc ſunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora uidentur. Circa hoc, primum dicamus quid ſenſerint Philoſophi antiquiores circa Metaphyſicam. Auerroes cenſet, ipſam ſolam uti fine, forma, & efficiente, ſed nõ materia. id ipſum Albertus. Alexander vero formam tantum, & finem conſiderare aſſerit. Burleus dicit, duplicem eſſe Metaphyſicæ partem: alteram, quę de intelligentijs tractat, & hæc materia non vtitur, bene tamen alijs tribus; alteram, quæ de communibus alijs omnibus entibus & hæc materiam conſiderat.

Opi. circa metaphy. 1 2 3 4

Hoc autem non recipit Paulus Venetus, ſed quod nullo modo materia vtatur. *Opi. circa mathem.*

Circa Mathematicam uero, Auerroes ſola

ſola vti forma dicit. idem etiam Alexander. Hoc tamen reprehendit Simplicius: dicit enim eam etiam conſiderare materiam.nam in Muſica numeri habent ratio nem materiæ,proportiones vero formæ.

Alij dicunt Mathematicã non vti cauſa vlla,ſed procedere per quædam princi pia certiſſima,quę nec cauſę,nec effectus vere dici poſſunt : vnde ipſius demonſtrationes,nec ſunt quia , nec propter quid , certiſſimæ tamen,& notiſimæ ſunt, Hoc dicit Niphus:& videtur id cõcedere Paulus,licet non omnino . id etiam dicit Buridanus in procemio Metaphy.& procul. 1.clem. vbi dicit , demonſtrationes Mathematicas procedere per ſigna quædã . Hæc ſunt de opinionibus aliorum .

Pro huius autẽ determinatione ſit pri mum fundamentum tunc probamus per cauſam formalem, cum medium demon ſtrationis eſt alicuius extremi forma , licet accidat aliquando,quod illa forma ſit efficiens vnius extremi, v.g. quando probatur uiuentia a ſe moueri,quia animam habent:eſt quidem demonſtratio per for mam,quãuis anima ſit effectiuum princi pium illius motus,eſt tamen viuentiũ forma:& hoc ſæpe euenit, quoties per ſubie cti formã,& naturã demonſtramus, quæ frequẽter eſt cauſa effectiua proprietatũ. *1. fund.*

Nota. Aduerte autem , quod aliquando pro forma vtimur aliquibus rationibus intellectu diſtinctis , quæ dicuntur habere locum cauſarum formalium,licet vere non ſint cauſę , cũ ſint idem realiter cum effectibus:dicũtur tamen cauſæ, quia dum intellectu ſeparantur,ſunt velut antecedentes alias rationes,ſicut eſſe actum independentem in eſſe,eſt cauſa,quod anima rationalis ſit immortalis,quamuis ſecundum rem hæc duo idem ſint cum ipſa anima: & hoc demonſtrationum genere demonſtramus de Deo & de ſimplici bus rebus aliqua, quo frequenter vtitur Metaphyſicus, & ad genus cauſæ formalis reduci debet

2. fund. Sit ſecundum fundamentum , in quo oportet explicare duplicem materiã, nẽ pe ſenſibilem , & intelligibilem , quid ſit harum vtraq; .S.Tho. enim,quem multi ſequuntur , per materiam ſenſibilem intelligit ſubſtantiam indutam qualitatibus elementaribus,calore,frigiditate , humiditate, ſiccitate,& ex his compoſitis:per materiam vero intelligibilem , intelligit ſubſtantiam ſola quantitate conceptam , quam Mathematicus ſpeculatur.hoc cõmuniter dici ſolet . At vero quantum ad materiam intelligibilem , aliter mihi videtur dicendum , quod quantitas ſola ſit materia intelligibilis . Attende autem , quod Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem,ſed figuras , & formas , quę in quantitate fiunt:vt enim faber ferrarius,non de ferro,ſed de forma, quæ in ferro fit , agit , ita & Geometra , non de quantitate,ſed de figura in ea facta.

Ex quo fit,quod multo aliter Phyſicus de quantitate tractet , & Mathematicus: Phyſicus enim de illa agit,vt eſt accidens quoddam corporis ſenſibilis:at Geometra de ea agit, vt materia , in qua figuræ ab ipſo conſideratæ inſiſtunt:ob id quantitas dicitur materia Mathematici.

At quia non accipit Geometra, vel Mathematicus hanc materiam , ſicut eſt in rebus non enim ſic lineæ,& punctij,& ſuperficies ſunt,ſicut Mathematicus ſumit, ſed prius per imaginationem, vel intellectum illas ſeparat , & ſic abſtrahit , ac in ſic abſtractis figuras conſiderat ; dicitur materia intelligibilis , quamuis (vt mihi videtur probabile) crediderim, has quan titates,materiam dici intelligibilẽ,Hanc ſentẽtiam de materia intelligibili docuit Albertus in c. 1.Phyſicæ,& eſt valde notanda , Materia igitur Mathematica eſt quãtitas ſic intellectu percepta,ſicut ma teria Phyſica ſunt accidentia ſenſibilia , in quibus res Phyſicæ ſunt, vt a phyſico conſiderantur.

Sit tertium fundamentum : quemadmodum Phyſicus materiam ſuam conſiderans,probat per eam aliquas proprieta tes ex ipſa prouenieñtes rebus , quarũ eſt materia; ita Mathematicus probat etiam per ſuam intelligibilem materiã aliqua , quæ ab ipſa figuris inſunt , & hoc profecto eſt certiſſimum:nam quod figura ſit in duas partes æquales diuiſibilis , a Mathematico probatur , & non niſi per quã titatem ipſam. *Tertiũ fundamentũ.*

His ſuppoſitis.ſit prior concluſio,Methaphyſica non probat per efficientẽ cau ſam,probat tamen per agẽtem ; eſt enim differẽtia inter efficiens,& agens, nã efficiens dicitur id,quod motu agit, agẽs vero quod ſine motu , ſed actione ſolũ immanenti. *Prima cõcluſio.*

Digitized by Google

manenti. Phyſici eſt conſiderare cauſas efficientes, at Metaphyſici agentes, vnde Metaphyſicus conſiderat cauſam primã, vt diſponentem, vt gubernantem omnia, & vt ab ea omne deriuatur eſſe, ſed non vt mouentem, & producentem cũcta motu cœlorum, hoc enim Phyſici eſt. vnde D.Thom. in præſenti dicit, Metaphyſicum conſiderare cauſas finales, formales, & agentes.

2. Concluſio. Secunda concluſio. Mathematicus frequentius per formam procedit, ideſt, probando paſſiones, per ipſarum formas, vel ſubiectorum, præcipue enim figuras conſiderat, & per ipſas probat, aliquando ẽt per materiam ſuam aliqua demonſtrat, vt diximus.

Reſponſio ad argumẽta. Reſpondeamus ad argumenta, in quorũ ſolutione, quæ ſuperſunt, explicabuntur. *Ad primum.* Ad primum ſolutio patet ex dictis: admittimus enim nos conſiderare efficientes cauſas, cõſiderat tamen agentes. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum reſpondet Albertus, materiam conſiderari à Metaphyſico tãquam entis partem, nempe, ut potentia eſt, & ſecundum aliquot attributa, ſed non ut cauſa eſt, & per ipſam probat. At contra hoc eſt argumentum: nam ab Ariſtotile conſideratur. 12 Metaph. c. 4. ut omnium rerum prædicamentalium principium. Docet enim eadem eſſe entiũ principia quorum unum eſt materia, ergo poterit demonſtrare per ipſam, tãquam per principium, aliquid de ipſo ente in decẽ prædicamenta diuiſo: & ita mihi uidetur, ſalua pace Alberti. Vnde dico, quod Phyſicus probabit per materiã, ut motui ſubijcitur: ſed non ita Metaphyſicus, niſi in quantum eſt principium ipſius eſſe.

Ad tertium. Ad tertium negari non poteſt; res Mathematicas habere quatuor cauſas: ſed non ut Mathematicæ ſunt, quia Mathematicus conſiderat ſuas figuras in facto eſſe, & non ſecundum quod fiunt, aut fieri poſſunt, ob id abſtrahit ab efficiente, & fine: nam ſi productionem illarum non contemplatur, nec efficientem, nec finem opus erit ſpeculari: hæ enim cauſę ad productionem, & actionem rerum conuenire ſolẽt: quod ſi materiam conſiderat intelligibilem: hoc non conſiderat ut alicuius mutationis principium eſt ſed ut in tali materia formæ illæ ſuſtentantur.

Ad quartum. Ad quartum reſpõdetur, quod Phyſicus a toto genere utitur quatuor generibus cauſarum, quamuis non per quatuor has cauſas ſingulæ concluſiones phyſicæ probentur, aliquando enim id fieri poteſt, ſed non eſt opus, ſat eſt, vt quaſdam per hanc, quaſdam per illam cauſam phyſices probet.

An ad rei perfectam cognitionẽ opus ſit omnes eius cauſas cognoſcere.

Quæſt. IIII.

Rationes in cõtrarium. VTile eſt, hoc examinare, vt intelligamus propoſitionem textus ſcientiã eſſe per principia, cauſas, & elementa, & quod non ſit opus ad ſcientiam perfectam omnes cognoſcere cauſas, probatur primo: definitio explicat rem, at definitio conficitur ſufficienter ex materia, & forma, vt dicitur 8. Metaphy cap. 3 ergo ad perfectam rei cognitionem non erit opus omnes cauſas cognoſcere. 1

Secundo: demõſtratio facit perfectam rei ſcientiam: at demonſtratio per vnicũ genus cauſæ procedere poteſt, vt notum eſt: non ergo omnes cauſæ cognoſcendæ ſunt. 2

Tertio, ſi res non cognoſceretur perfecte, niſi omnibus ipſius cognitis cauſis, ſequeretur, quod nulla ſcientia perfecte faceret cognoſcere rem, quia non tradit quælibet ſcientia omnes ſui ſubiecti cauſas, vſque ad vltimam. 3

1. opinio Nota. Circa hanc quæſtionem Paulus Venetus, quam communiter multi ſequuntur, diſtinguit duplicem eſſe cognitionem, ſimplicem, & complexam. Simplicem, qua res ſimplici notitia, vel definitiua cognoſcitur; complexam, qua res per propoſitionem cognoſcitur, vtraque dupliciter dici poteſt, pfecta, ſimpliciter & ſecundum genus: illa dicitur ſimplex cognitio ſimpliciter perfecta, qua res ſecundum eos omnes conceptus cognoſcitur. qui de re formari poſſunt eſſentialiter, vt quod eſt homo, quod eſt animal, quod corpus, quod ſubſtantia, quod cõſtat ex materia, & forma, & ſimilia: illa ſimplex dicitur perfecta ſecundum genus, qua res ſimplex ſecundum aliquem gradum cognoſcitur, nempe vt homo, aut vt animal. Similiter complexa ſimpliciter

pliciter perfecta eſt, cum omnia prædicamus de re, quæ ei competunt, ſiue eſſentialia, ſiue accidentalia. ſecundum genus uero, cum cognoſcitur res ſecundum aliquod prædicatum, puta homo, quod eſt riſibilis, aut diſcurſiuus.

Reſpondet igitur primo, ad ſimplicem rei notitiam ſimpliciter perfectam, oportet cognoſcere omnes cauſas per ſe rei tã intrinſecas, quàm extrinſecas rei.

Dicit ſecundo, ad cognitionem ſimplicem perfectam ſecundum genus, ſufficit cognoſcere definitionem rei eſſentialem.

Dicit tertio, ad cognitionem complexam perfectam ſimpliciter, omnia ipſius prædicata eſſentialia, accidentalia, cauſas per ſe, per accidens, ultimas, propinquas, & partes oportet cognoſcere.

Dicit quarto, ad complexam perfectã ſecũdum genus, ideſt, ad aliquam unam propoſitionem de re ſufficit cognoſcere omnes cauſas unius generis, aut efficientes, aut alias quas uis a proxima, uſque ad primam & immediatam: ſic enim eſt perfecta demonſtratio.

2. opi. Hæc ſententia, & opinio Pauli Veneti eſt communis, & uera, tamen nõ uidetur mihi adeo neceſſaria illa diſtinctio notitiæ perfectæ ſimpliciter, & ſecundum genus: nam abſolute cõcedenda eſt notitia rei perfecta, quæ in ſcientia quauis traditur, & res dicenda eſt perfecte cognoſci, cum omnia ea cognoſcuntur, quæ de illa re in ſcientia, ad quam ſpectat, traduntur, perfecte enim cognoſcitur equus, cũ omnia, quæ Phyſicus de ipſo dicit, percepta ſunt: quod ſi de illa generali rei cognitione loquamur, ut loquitur Paulus, non dubium eſt rem cognoſci perfecte, cum omnia, quæ ad ipſam, utique ſpectant, cognoſcuntur: & tunc non per vnam ſcientiam contingit rem unam perfecte cognoſcere, ſed per uarias: ut homo ſecundum naturæ partes, & paſſiones a Phyſico cognoſcitur; ſecundum quod ens, ſubſtantia, & ea, quæ ab his procedunt, a Metaphyſico; ſecundum uirtutes, & actus humanos, a Morali; ſecundum quantitatum dimenſiones, a Mathematico, ita ut omnes ſcientiæ ſimul perfectam rei, & vniuerſalem cognitionem faciant, non tamen quælibet per ſe, ut dicit Iandun. q. 3.

Vnde nihil differimus a Paulo, niſi in hoc quod cognitio, quæ de aliqua re per vnam ſcientiam habetur, abſque addito, vocetur perfecta.

Ad argumenta vna eſt reſponſio, quod illa probant ſcientiæ perfectionem, quæ eſt ſecundum ſingulas ſcientias, & modos ſciendi, ſed non vniuerſalem hanc, de qua loquimur. *Sol. arg.*

Dices, de qua loquebatur Ariſtoteles in ſua maiori? Dico, de perfectione cuiuslibet ſcientiæ totalis, non huius, vel illius demonſtrationis, ſed totius habitus ſcientifici, & in hoc habitu, prius ordine doctrinæ proceditur a ſupremis cauſis illius ſcientiæ vſque ad proximas, qui modus eſt compoſitiuus. At in ſingulis ſcientiæ demonſtrationibus a cauſis proximis vſque ad ſupremas reſoluẽdo procedimus: ob id 8 Metaph. cap. 4 de tali modo procedendi dixit Ariſtoteles, quod prius eſt danda cauſa proxima, & particularis. At in præſenti de ordine totius ſcientiæ a primis dicit eſſe incipiendum.

Innata autem eſt ex notioribus.
Tex. I I.

Sanctus Thomas hos quatuor ſequentes textus de ordine procedẽdi circa principia interpretatur, quod idem dicit Philo quamuis varius, & incertus ſatis in hoc. Secundum igitur hos doctores ſenſus Ariſt. eſt, poſtquam dixit eſſe a principijs incipiendum, conſtituit, qualiter a principijs oportet incipere, ac dicit, ab vniuerſalioribus, & confuſis incipiendum eſſe principijs, vſque ad particularia. *Prima expo. S. Tho. & Philopo.*

Quod ſic probat: a notioribus nobis eſt ſecundum naturalem viam incipiendum: at uniuerſaliora ſunt nobis notiora ſingularibus, ideſt minus vniuerſalibus ergo ab his eſt incipiendum.

Minorem probat triplici exemplo: primum a toto ſenſibili: totum enim integrale notius eſt ſenſui, quam ſuæ partes: at vniuerſaliora ſunt ſicut totum quoddam quia multa, vt partes continent: ergo ſunt nobis notiora.

Secundo, a toto definibili: notius enim eſt nobis definitum homo, quàm ſuæ partes, animal rationale: at uniuerſaliora ſunt ut totum quoddam.

Dices,

Digitized by Google

Dubit. Dices, quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cum partes ſint vniuerſaliores,nempe genera, & differentiæ,quæ dicuntur notiora? Reſpondetur, poſſe hæc dupliciter conſiderari,& vt partes conſtituentes ſunt, & ſic minus notæ dicuntur,vel vt tota quædam vniuerſalia ſunt,& ſic notiora ſunt.

Tertium exemplum,vel ſignum a pueris,quibus vniuerſalia ſunt notiora:primo enim vocant omnes viros patres, & omnes fœminas matres. ita exponunt S. Thom.& Philop.

Diſcrimē inter D. Tho. & Philoponum. Quamuis in vno differant. S. Th.enim per uniuerſalia,& confuſa, intelligit vniuerſalia in prædicando, ut ſunt genera: at Philop.id reijcit dicens, iſta eſſe obſcura, & pueris (quorum exemplum Ariſt. ponit)ignota: ſed per confuſa, & vniuerſalia intelligit Philop.indiuidua vaga, ut aliqđ ens,aliquod corpus, aliquod viuens :hæc enim ſunt notiora. differunt autem ab ipſis vniuerſalibus,nam vniuerſalia naturas quaſdam communes immediate ſignificant,ut animal ipſum animal. At vaga iſta ipſa ſingularia indiuidua ſignificant, confuſè tamen, & indiſtinctè, ut aliquis homo hunc, vel illum confuſè ſignificat. ita S.Thom.& Philop.

Secunda expoſitio Simp. At Simplicius, Themiſt. Theophra. & Auer.volunt,vt hic Ariſtoteles velit methodum, & inſtrumentum indagãdi principia aſſignare.nam cum dixiſſet a principijs eſſe incipiendum,poſſet merito dubitari, cum principia nõ habeant principia per quæ probentur, quæ methodus erit indagandi principia? & hanc tradit in præſenti textu,nempe a ſigno,& a poſteriori, qui modus eſt a notioribus nobis.

Sunt autem primum nobis dilucida. Tex. III.

AT quia poſſet quis dicere, quæ ſunt iſta nobis notiora? reſpondet eſſe confuſa magis. Per confuſa autem omnes intelligunt compoſita ſenſibilia, per quæ principia oſtenduntur; nam ipſe Ariſto.per generationem, & mutationes ſenſibilium compoſitorum indagat ſtatim materiam,& formam, & per effectus ipſorum cauſæ indagari ſolent, atque iſta expoſitio mihi placet.

Literam conſidera, Innata, ideſt,naturalis,non arte,ac doctrina acquiſita. Eſt enim modus cognoſcendi noſter, quem nullo magiſtro habemus, a nobis notioribus ad nota natura procedere. *Singul. verb. ex po.tex.2 & 7.*

Via.i.modus,methodus,ac demonſtratio,ſecundũ quam ignota nobis ſcimus.

Natura,non hic naturam ſumit, ſicut in præcedenti textu, cum dixit ſcientiam de natura,illic enim pro re naturali ſumpſit habente in ſe principium motus, hic autem pro ipſa rei ſubſtantia: vt id dicatur notum natura,quod ſecundum ſe cognoſcibile eſt, & notius natura,quod ſecundum ſe cognoſcibilius eſt, quamuis nobis non ſit ita notum: & hoc notum natura uocat etiam notum ſimpliciter: dicit enim,non eſſent eadem nota nobis,& nota natura, ideſt ſimpliciter;hoc autem poſtea examinatur.

Confuſa S.Tho. vt diximus, intelligit vniuerſalia in prædicando Philop. ſingularia vaga. Alex. dignitates vniuerſaliſſimas,Alij,vt refert Simplicius,quæſtiones communes. vt in ſequenti capite proponuntur: nempe, an principia ſint plura, uel unum,& ſimilia. Simplicius uero,& Themiſt. & reliqui; quos ſupra diximus, compoſita ſenſibilia.

Qui diuidunt hæc,ideſt, diuidentibus confuſa,& compoſita ſunt nota ipſa principia: per diuiſionem intellige reſolutionem effectus in cauſam. & compoſiti in ſua componentia: tali enim reſolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex uniuerſalibus ad ſingularia. Tex. IIII.

QVamuis in textibus duobus præcedentibus omnes illi conuenerint,tamen in hoc quarto, & quinto uariant: vult enim Simplicius, vt adhuc in his fiat ſermo de via demonſtrandi, & inferat quod ex vniuerſalibus ad ſingularia ſit procedendum, quia illa ſint nobis notiora, ut oſtendit triplici ſigno ſuperius explicato. *1. expoſitio.*

Per uniuerſalia autem intelligit,ſecundum Simplicium, idem quod per confuſa,nempe ipſa compoſita,quippe in compoſito multa comprehenduntur.

Per ſingularia vero ipſas cauſas, quia ſicut ſingularia indiuidua a ſe habent eſſe,ita & cauſæ: atque videtur iſta commoda expoſitio.

2. expoſitio. At uero Themiſt. & Theophr. volunt, vt aliud fiat in his duobus textibus, nam ea intentio ſit propoſita in primo, & modus demonſtrandi in ſecundo, & tertio; nunc in quarto, & quinto proponitur ordo doctrinæ: cum enim iam via indagandi principia ſit poſita, ſupereſt, ut tradatur à quibus principijs ſit incipiendum.

Et dicit, ab uniuerſalibus ad ſingularia, ideſt, à principijs communibus vſque ad proxima, ubi per vniuerſalia principia cõmunia, per ſingularia proxima oportet intelligere. Quod autem ab uniuerſalibus ſit incipiendum, probat, quia nobis ſunt notiora.

Ac ſic cõtinuari debet iſte textus cum præcedenti: cum enim illic viam doctrinæ, & demonſtrandi a notioribus nobis eſſe docuiſſet, ac ob id à confuſis: Dicit etiam in ordine doctrinæ ab uniuerſalibus incipiendum, quia etiam hæc ſunt notiora nobis, vbi aliud per vniuerſalia, aliud per confuſa intelligi vides. Atque hæc expoſitio ſine dubio eſt admodum conueniens, quamuis & reliquæ ſint probabiles, & bonæ.

Poſtea explicatur triplici ſigno, vniuerſalia eſſe notiora nobis: primum eſt ex toto ſenſibili, quod ſuis partibus notius eſt, cauſæ autem vniuerſales ſunt vt totum quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ ſunt cauſæ inferiores, & ipſa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem.
Tex. V.

ALijs duobus ſignis explicat, vniuerſalia eſſe nobis notiora, quæ ſuperius explicauimus. Solum eſt hic aduertẽdum, pueros vocare omnes viros patres, potius phantaſia, quam uſu intellectus: non enim illud eſt uniuerſale, ſed vagum ſingulare quamuis Auerroes videatur dicere, hoc eſſe per intellectum; ſed non ita eſt dicendum.

An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus? Quæſt. V.

De quibus agendum. NOn minus difficilis, quam communis in hoc loco ſe nobis offert difficultas, de primo cognito, explicandus erit primo quæſtionis titulus, & punctũ difficultatis oſtendendum: poſtea quid viri doctiſſimi ſenſerint, proponemus: ac tandem quid in hoc ſentiendum ſit, vt probabilius viſum fuerit, determinabimus.

Tit. quæſtionis explicatio. Nota primo. Aduerte igitur, quod non hic quæri tur, quod ſit obiectum intellectus, hoc enim, ſecundum omniũ ſententiam, eſt ens, quod ſignificat actum; vt enim viſus in colorem, auditus in ſonum, vt in propria obiecta ferũtur, ita intellectus in id, quod eſt. ſed quomodo eſt, cũ multi ſint entium gradus, quidam cõmunes, & quidam minus communes: petitur, qui ſint primo ab intellectu noſtro cogniti, an cõmunes, an minus communes.

Nota ſecundo. Aduerte prçterea, vniuerſale ſumi, aut pro vniuerſali in cauſando, aut pro uniuerſali in prædicando, vniuerſale in cauſando eſt cauſa, quæ plures effectus differentes ſpecie producit, concurrendo cum cauſis particularibus, ut Deus, intelligentiæ, & celi: & talia ſunt difficillima cognitu, nec de his eſt ſermo. Vniuerſale in prędicando eſt id, quod de multis prædicatur, ut ſpecies, genera.

Et adhuc iſta dupliciter ſumuntur, aut pro ſecunda intentione, quæ dicuntur vniuerſalia Logica, nec ſic de iſtis eſt ſermo: aut pro prima intentione, nempe pro ipſa natura, quæ dicitur genus, aut ſpecies, vt homo, animal, viuens, & de his eſt ſermo, quæ vniuerſalia dicuntur in re. Logica poſt rem, in cauſando vero ante rem, quomodo loquitur Philop. hic & Albertus. Dubium igitur eſt de vniuerſali in re: an primo cognoſcatur a nobis animal, quàm homo, & communius, quàm particularius.

Nota tertio. Aduerte præterea, notitiam eſſe duplicem, alteram quidem confuſam, alteram diſtinctam: confuſa dicitur cognitio totius, non cognitis ipſis partibus, ut qui hominem cognoſceret per aliquod accidens, non per partes naturæ ipſius, haberet cognitionem confuſam. Diſtincta vero eſt cognitio totius per ſuas partes, ut qui hominem cognoſceret per animal rationale, aut per rationalem animam, & corpus, diſtincte cognoſceret.

Confuſa autem duplex eſt, ſecundum quod duplex eſt totum, eſt enim totum actuale, & totum potẽtiale, totum actua-

le

Digitized by Google

le eſt res reſpectu partiũ eſſentialium, materiæ, & formæ, vel generis, & differẽtiæ, totum potẽtiale eſt ſuperius reſpectu inferiorum, quæ dicuntur partes potentiales, illæ vero actuales: eſt ergo confuſa actualis, cum totum aliquod non per ſuas eſſentiales partes cognoſcitur, & huic correſpondet ſua diſtincta actualis, cum totum per ſuas eſſentiæ partes cognoſcitur: eſt etiam confuſa potentialis, cũ vniuerſale nõ per ſua inferiora cognoſcitur, cui reſpondet diſtincta potentialis, cum vniuerſale per ſua inferiora cognoſcitur.

Nota quarto. Attende igitur, quod non eſt quæſtio, an ad dictam actualem alicuius cognitionem, opus ſit ab vniuerſalioribus procedere, nam ſecundum omnes, cognoſci nõ poteſt quidquam per definitionem, niſi præcognoſcendo vniuerſaliora genera, & ita à ſupremo illius rei incipere oportet. Nec eſt quæſtio, an ad cognitionem diſtinctam potentialem alicuius ſuperioris incipiendum ſit a particularibus: nam ſecundum omnes diſtincte non cognoſcitur ſuperius potentiali notitia, niſi per inferiora. Nec eſt quæſtio ſimiliter, an diſtincta notitia ſit poſt confuſam, nam compertum eſt, primas omnium notitias in nobis fuiſſe cõfuſas actuales, quibus res per accidentia ſua, & proprietates, incępimus cognoſcere, & de his eſt quæſtio, An confuſa actualis vniuerſalioris ſit prior, quã particularis, & ſingularis, Ideſt propoſita re ſingulari ſenſui, Petro nempe, ſub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus, an quod Petrus, quod homo, quod animal, & quod viuens, a ſingulari incipiendo: vel contra, prius quod viuẽs, & quod magis uniuerſale: ſumimus autem hic ſingulare, pro indiuiduo, & pro minus vniuerſali.

Opiniones. Prima opin. Sic quæſtione propoſita, quatuor inter Latinos inuenio pręcipuas opiniones Prima eſt Burlei, & Buridani hoc loco, quẽ ſequitur Gregorius. 1. Sent. diſt. 3 q. ar. 2. & Duran 2. ſent. diſt. 3. q. 7. Hi aſſerunt primum, quod intellectus cognoſcit eſſe ſingulare ipſum indiuiduum, quod primo ſubijcitur ſenſui, ut primũ ſenſatum ſit primum cognitum.

1. ratio. Rationes huius opinionis hæ ſunt pręcipuæ: prima eſt Durãdi; id quod ab intellectu primo percipitur, debet antecedere actum intellectus: at vniuerſale nõ eſt ante actum intellectus, ergo nõ eſt id, quod primo percipitur: erit ergo ſingulare.

Secunda ratio eſt Gregorij: vniuerſale ſit per abſtractionem a ſingularibus, in quantum intellectus percipit ſimilitudinem illorum, ergo intellectus primo cognoſcit ipſa ſingularia. *2. ratio.*

Tertia ratio eſt Burlei. Nullus poteſt imponere nomina rebus, niſi cognoſcat ipſas: at intellectus imponit nomina ſingularibus, ut patet; ergo cognoſcit ipſa. *3. ratio.*

Quarto. Senſus non diſcurrit, at ſunt diſcurſus ſingulares, ut patet in ſyllogiſmis expoſitorijs: erit ergo id munus intellectus: ergo cognoſcit ſingularia, & cũ ſint, quæ primo occurrunt, erunt primo cognita.

Quinto. Ens eſt obiectum intellectus, ergo quo magis ens, magis percipietur ab intellectu: at ſingulare eſt magis ens, cũ includat vniuerſalia, & amplius 5 conditiones indiuiduantes: ergo magis eſt intellectum. Hæc pro hac opinione. *4. ratio.*

Eſt ſecunda ſententia, quæ adſcribitur Scoto 1. ſent. diſt. 3. q 2. ſupponit Scotus intellectum primo vniuerſalia cognoſcere, ac dicit, minus vniuerſalia eſſe nobis notiora magis vniuerſalibus: vnde primo ſpecies eſt cognita, poſtea genus. *2. opi.*

Huius ſententiæ eſt primũ argumentum diſcipulorum eius. Vniuerſale eſt pceptum a ſimilitudine reperta in ſingularibus: ſed maior ſimilitudo eſt inter indiuidua eiuſdem ſpeciei; ergo illorum vniuerſale erit primo cognitum. *1. ratio.*

Secundo. Vniuerſaliora pertinent ad poſteriores ſcientias, vt ens ad metaphyſicam: ergo ſunt ipſa vltimo cognita. *2. ratio.*

Tertio. Cauſę naturales non impeditę producunt effectum perfectiſſimũ, quem poſſunt: Sed phantaſma ſingulare oblatũ intellectui eſt cauſa naturalis ad producendam ſpeciem, & cognitionem: ergo producet perfectiſſimam ſpeciem, quam poterit, nempe ſpeciei ipſius, non autem generis primo. *3. ratio.*

Tertia ſententia eſt S. Th. 1. par. q. 85. ar. 3. & c. 1. opuſc de ente, & aliorum: hęc enim fundatur in duplici concluſione, Prior eſt, Ens eſt primo cognitum ab intellectu noſtro. *3. opi.*

Vbi aduerte, ens dupliciter poſſe ſumi: vno modo, vt commune decem prædicamentis ſignificãs immediate ipſa decem *1. Cõcl.* *Nota.*

rerũ genera, & ſic nõ ſumitur in præſenti. Altero modo, vt ſignificat immediatè quamcunque rem, ſiue ſingularem, ſiue non: & adhuc dupliciter, aut tranſcendenter, vt ſe extendit ad quamcunq; rem cuiuſq; modi: aut ut ſe extendit ad res ſenſibiles, & ſenſibus ſubiectas, & tale ens eſt obiectũ intellectus pro iſto ſtatu, quo ſenſibus eſt alligatus: & hoc vocatur a quibuſdam ens concretum quidditati ſenſibili: & tale eſt, quod ſecundum S. Thom. primo occurrit intellectui noſtro.

2. Concl. Poſterior concluſio. Quo vniuerſaliora ſunt, & propinquiora enti, ſunt nobis notiora: vnde primo genus, vltimo ſpecies vltima cognoſcitur.

1. ratio. Ratio huius ſnix prima eſt: id, quod eſt in pura potentia, non peruenit ad vltimũ actũ, niſi per actus intermedios: ſicut materia prima nõ puenit ad formã perfectã ſpeciei, niſi per intermedias. Embrio enĩ prius viuit vitã plantæ, poſtea vitã aĩalis, tandẽ vitam hoĩs, vt dicitur 2. de gene. in ca. 3. at intellectus in ratione cognitionis eſt in pura potentia: ergo nõ peruenit ad actum ſpeciei cognoſcendæ, qui eſt perfectiſſimus, niſi per actus ſuperiorum generũ: ſunt ergo prius cognita vniuerſaliora.

2. ratio. Secundo illud vniuerſale prius cognoſcitur ab intellectu, cuius ſingulare prius mouet ſenſum, at ſingulare vniuerſalioris prius mouet ſenſum, ut hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, ut patet in viſis a longe; ergo ſimiliter erit in intellectu.

3. ratio. Tertio. Quæq; potentia primo percipit ſuum obiectum: at obiectum intellectus eſt ens. ergo primo erit ab intellectu cognitum. Hæc pro Sancto Thoma.

4. opin. Quarta ſententia eſt quorundam modernorum, qui non eſſe ſemper vnum ordinem dicunt, uel ab uniuerſalioribus, vel a particularioribus: ſed ab his, quorũ accidentia magis ſentiuntur: vnde aliquando uniuerſaliora ſunt priora, vt viuens, animal, quam equus: aliquando poſteriora, nã vt dicitur 7 Metaph. c. 8. Equus, & aſinus habent unum communẽ genus præter animal, ſed ideſt incognitũ. Hæ ſunt præcipuæ latinorum ſententiæ.

Auicen. opin. Inter Arabes vero, Auicẽna 1. metap. c. 6. ens, & rem dicit eſſe primo impreſſa in anima: vnde colligitur, vniuerſaliora eſſe primo cognita.

Inter Græcos non video hanc quæſtionem agitatam: videntur tamen omnes dicere, vniuerſalia cognoſci per abſtractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius ſunt cognita, ut patet apud Ammon. in Præfatione Porphyrij, & Themiſ. 1. Poſte. c. 30. & 36. & Philop. in præſenti. & 1. Poſter. cap. 83. at talis cognitio eſt diſtinctio potentialis, de qua non eſt cõtrouerſia, quin ab inferioribus incipiat. Aliquorũ Græcorũ opi.

Sit igitur pro determinatione primo aduertendum. Duplex eſt uniuerſale, incomplexum, quale eſt cõmune prædicatum: & complexum, qualis eſt vniuerſalis propoſitio: & ſicut illa duplex notitia cõfuſa, & duplex diſtincta fuit ſuperius data pro incomplexo, ita etiam poteſt dari pro complexo: tunc enim diſtincte actualiter cognoſcitur propoſitio, cũ per ſuam cauſam cognoſcitur: tunc confuſe, cum a poſteriori. Similiter diſtincte potentialiter cognoſcitur, cum per inductionem ſuorũ inferiorum cognoſcitur: tunc confuſe potentialiter, cum ſine inferioribus. At cum incomplexa notitia ſit in nobis prior, quã complexa, ac de primo cognito abſolute ſit ſermo, de incomplexo vniuerſali hic diſputatur. 1. fund.

Aduertendum eſt ſecundo, ſed intellectus noſtri duplex poteſt ſtatus conſiderari: alter naturalis, cum priuatus eſt omni ſcientia, & primo per ſenſum incipit intelligere, alter eſt profectus, cum iam ſibi ſcientiam, & cognitionem comparauit vniuerſalium. Nos non loquimur de ſtatu poſteriori, quia cum quis iam ſcientias habet vniuerſalium, poteſt pro arbitrio in ſingularibus genus, uel ſpeciẽ primo aduertere: loquimur autem de primo ſtatu, & quæritur, vtrum primo ſit cognitum uniuerſalius, an minus vniuerſale, quod alij dicunt ſub his verbis, via originis, vtrum ſit primo intellectum a nobis inter uniuerſalia. & ſic eſt determinanda præſens diſputatio. 2. fund.

Aduertendum eſt tertio, cum intellectus non intelligat, niſi ſenſu miniſtrante phantaſmata ſenſibilia, illud primo intellectum erit, cuius phãtaſmata magis ſenſata ſunt, ideſt, cuius accidẽtia ſenſus magis mouent. Sed difficultas eſt adhuc: quę accidentia magis ſenſum moueant, generis, ut animalis accidẽtia, an ſpeciei, ideſt hominis, in hoc enim eſt tota controuer- 3. fund.

ſa: nam cum accidentia illius vniuerſalis non ſubſtent ſenſibus, erit minus notum fine dubio.

Vnde illa quarta ſententia Modernorũ nihil dicit cõtra Scotũ,nec contra S.Thomã,qui non negant, aliqua vniuerſaliora & aliqua particulariora eſſe minus nota, ſi a ſenſibus eorum accidentia diſtant.

Pro horum determinatione ſit prima

1. Concl. concluſio.Singulare ſenſibile ſub ratione ſingularis ſenſibilis ſecũdum Ariſt. viam non eſt primo intellectum; dico ſingulare ſenſibile,ſeu materiale, nam ſingulare non repugnat ab intellectu cognoſci, ſi immateriale ſit: at ſingulare materiale non eſt primũ intelligibile. Dicitur ſub ratione ſingularis ſenſibilis, quia poteſt quidem ſingulare ſub aliqua vaga ratione comprehẽdi ab intellectu, vt quod ſit indiuiduum,quod ſit ſub ſpecie,quod ſit aliquis homo: at quod ſub ea ratione, quæ a ſenſu percipitur,ſit primo intellectum,hoc dicimus eſſe contra Ariſtotelẽ expreſſe primo Phyſi.tex.49. vbi ſingularia tãtum dat ſenſibus primo,vniuerſalia intellectui.& 5.Metap.ca.11.dicit vniuerſalia priora ſecundum intellectum,ſingularia priora ſecundum ſenſum: & 3. animæ tex.32. intellectum, & ſenſum ſeparat,eo,quod vnus ſingulare, alter vniuerſale percipiat.

Ratio autẽ contra Gregorium hęc eſt. Nullum primũ materiale agit in immateriale: at ſingulare ſenſibile eſt purum materiale,intellectus vero immaterialis: non ergo per ſe primo poteſt agere in intellectum,nec ſui ſpeciem imprimere.

Ad arg. primæ opin. Nec oppoſita argumẽta quicquam valent. Ad primum Durandi pro prima opi-

Ad 1. nione reſpondetur, q̃ vniuerſale ſit per intellectum agentem abſtrahentẽ ſpecies vniuerſaliũ a phãtaſmatibus,quæ abſtractæ repræſentant intellectui poſſibili vniuerſalia, ac ipſe primo intelligit illa, non enim intellectus agens eſt,qui intelligit, ſed poſſibilis,ante cuius actum præcedũt vniuerſalia. Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quod negat intellectum agentem contra Ariſt. & quamuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentum: nam in ipſis phantaſmatibus ſunt incluſæ naturæ vniuerſales, ſicut in Petro eſt homo,animal,& reliqua:& iſtæ primo mouent intellectum poſſibilem, ſicut albedo primo mouet viſum, & non frigiditas,quæ eſt cum albedine in niue, quæ videtur.

Ad ſecundum Gregorij dico, quod *Ad 2.* vniuerſale colligitur quidem ex ipſis ſingularibus,ſed non intellectu cognitis, ſed ſenſu: vt enim in inductione ſingularis ſenſu, vniuerſalis ꝓpoſitio intellectu colligitur, ita in ſimplici cognitione vniuerſalis: & hoc eſt expreſſum dictum Themiſtij.1.Poſte.cap.35.& 36. & Philoponi in præſenti: vbi clare dicunt, ſenſu occupato circa ſingularia,intellectum vniuerſalia ex eis colligere: nec hoc eſt mirum, cum enim ſit vna anima, & vnum ſubiectum,quod cognoſcit,poteſt quidem per vnam potentiam vnum, per aliam aliud, & per omnes aliqua ſimul cognoſcere.

Et per hoc reſpondetur ad tertium, & *Ad tertium,& quartũ.* quartum argumentum: nam anima cognoſcit ſingularia ſenſu, vniuerſalia intellectu: & per vtranque potẽtiam ſimul operatur, & coniungit vniuerſalia ſingularibus ipſis.

Ad vltimum dico, ens eſſe obiectum intellectus,ſed in vniuerſali intelligi: vn- *Ad quintum.* de ſingularia ſunt quidem entia, ſed in ſingulari non ſunt intelligibilia, quia deeſt eis conditio, nempe abſtractio. Sicut color eſt quidem obiectum viſus, at non videtur ſic color, ſed in ſuis indiuiduis, quia ſentire eſt ſingularium: ita per oppoſitum in intellectu,qui reſpicit vniuerſalia.

Secunda concluſio. Non ſit vniuerſale *Secunda concluſio* in anima, niſi ex collatione indiuiduorũ inter ſe,percepta enim multorum conuenientia,& ipſorum differentia: colligit intellectus vniuerſale.

Hæc eſt expreſſa ſẽtẽtia Auerrois 12. 1 Metaph.com.4. vbi dicit, quod intellectus ex cõſimilitudine multorũ facit vnã intentionem,& id eſt vniuerſale.

Et Ariſtotelis.1.Metaph.cap.1.vbi di- 2 cit,uniuerſale ſit,cum ex multis conſimilibus vna communis ratio fiat, nam licet hic textus ſit de vniuerſali ipſo complexo, eadem eſt ratio in uniuerſali in complexo.

Idem etiam ex Themiſtio 1.Poſte.ca. 3 35 & eſt ſẽtẽtia aliorum fere Græcorũ. Ex quo patet,quod nullus poteſt habere vniuerſalis notitiam confuſam actualem per intentionem, niſi habeat ſimul ali-

Digitized by Google

quam ipſius diſtinctam potẽtialem, nempe per ea indiuidua, ex quorum conſimilitudine vniuerſale abſtractum eſt.

Tertia concluſio Tertia concluſio. Inter vniuerſalia cõceptus ſpecificus eſt primo cognitum ab intellectu noſtro. Dico inter uniuerſalia, quia forſan primo cognitum eſt uia originis uaguin ſingulare, ut dixit Philoponus, ſed hoc non diſputatur modo, ſed inter uniuerſalia. Per conceptum ſpecificum non intelligo conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ cũ Scoto, ſed conceptũ quencunq; abſtractũ ab indiuiduis immediate, ſiue ſit ſpecies, ſiue genus, ut cõceptus uiuentis abſtractus ab his, & illis indiuiduis dicitur ſpecificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum ſuperiorum.

Hæc concluſio eſt certiſſima, & probatur, uniuerſale non ſit niſi per abſtractionem ab inferioribus uia originis, ſed prima omnium inferiora ſunt indiuidua, ergo prima abſtractio ſit ab illis, ſiue ſint eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ, & talis conceptus dicitur ſpecificus.

Præterea conceptus genericus ſit per abſtractionem à ſpeciebus, ergo præcedit ſpecierum abſtractio, ergo non poteſt illud eſſe primum uniuerſale.

Nota. Caue ne decipiaris, non enim eſt idem conceptus ſpecificus, & cõceptus ſpeciei, nam cõceptus ſpecificus eſt, qui abſtrahitur ab indiuiduis immediate apprehẽſis, vt ſimilibus, & eiuſdem rationis, non percepta differentia illorum, quamuis illud quod abſtrahitur, ſit genus, & talem dicimus eſſe primo cognitum. At cum hi conceptus ſpecifici, quidam ſint vniuerſaliores, quidam minus vniuerſales, quidã ſpecialiſſimi, vt quando indiuidua formãtur ſub ratione entis, vel corporis, vel viuentis, vel hominis, dubium adhuc eſt; qui ſpecifici ſint primo cogniti, an communiores, an minus commũnes, nam in præcedenti cõcluſione non eſt diſcordia.

Quarta concluſio Quarta concluſio. In ſenſibilium perfecta applicatione primus conceptus eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ, duplex eſt enim ſenſibilium applicatio ſenſibus, perfecta, & imperfecta: perfecta dicitur, cum ſic indiuidua ſenſibus admota ſunt, vt omnia accidẽtia eorum ſenſibilia ſentiri poſſint: imperfecta vero, cum non omnia eorum accidentia ſenſibilia diſtingui valent, vt cum latent, aut remota ſunt: cõcluſio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

Et probatur: vniuerſale ſit ex conſimilitudine indiuiduorum percepta, ergo illud erit primum, cuius uehemẽtior ſimilitudo ſenſibilis occurrit: talis autem eſt inter indiuidua eiuſdẽ ſpeciei ſpecialiſſimæ, cũ perfectè applicata ſunt, erit ergo primum vniuerſale ſpeciei ſpecialiſſimæ.

Secunda pars cõc. Addenda autem eſt altera pars cõcluſionis: in imperfecta applicatione primo occurrit conceptus ſpecificus ſuperior: & quo magis imperfecta, magis ſuperior, quia indiuidua diuerſarum ſpecierũ minus tunc diſtinguuntur, & vnius apparent rationis: cuius ſignum eſt, cum uaria indiuidua remota ſunt, unius proxima rationis apparent.

Duo ordines notatu digni. Vnde duo ordines ſunt notandi, ab applicatione enim perfectiſſima incipiẽdo, primum uniuerſale eſt ſpecies: à minus perfecta primũ eſt genus proximũ, quia iam illa indiuidua minus diſcernuntur. poſtea in minus perfecta, eſt ſuperior cõceptus, uſque ad ſupremum, quia ſemper minus, & minus indiuidua diſtinguũtur. omnes tamen hi conceptus ſpecifici dicuntur, quia ab indiuiduis ſemper vniformibus apparentibus colliguntur.

Alter ordo eſt, ab imperfectiſſima incipiendo applicatione, & primus eſt ſpecificus ſupremus. Hæc omnia intellige in conceptibus ſenſibilibus; nihil enim prohibet eſſe conceptus intermedios occultos, quia ipſorum accidentia latent ſenſus.

Nota. Vnde infertur unum notandum, quod ordo horum conceptuum actualium confuſorum non ſit ſumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, ſed ex parte applicationis indiuiduorum ad ſenſum.

Quinta concl. Quinta concluſio. Vt plurimum ſunt iſtæ imperfectæ applicationes, quæ occurrunt, ac minus diſcernuntur indiuidua inter ſe, uia originis: ob id uniuerſalia dicuntur notiora nobis, & conceptus ſpecificus uniuerſaliſſimus primus; & hanc exiſtimo eſſe mentem Sancti Thomæ. quamuis enim in uno, aut altero ſit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id ſimpliciter illud aſſeri poteſt.

Sexta cõcluſio. Sexta. Abſtractis uniuerſalibus ſemel ex

Digitized by Google

ex vno ſingulari poſtea vniuerſalia indifferenter abſtrahimus, & abſtracta alijs nondum ſenſatis facile applicamus, & facilius vniuerſaliora ipſa, vt experientia ipſa monſtrat.

Septima concl. Septima. Quantum ad abſtractionem diſtinctam potentialem, nempe cum uniuerſaliora non ab indiuiduis, ſed à ſuis immediatis inferioribus abſtrahuntur. Vniuerſaliora ſunt poſteriora nobis, & hoc ſemper via originis.

Eſt enim ordo neceſſarius hic, vt prius ſpecies ab indiuiduis, quam genus a ſpeciebus, & genus ſuperius ab inferioribus abſtrahatur.

Nota. Vnde pro reſolutione, dico, actualis notitia diſtincta ab vniuerſalioribus ad minus vniuerſalia eſt: potentialis diſtincta perfecta à minus vniuerſalibus ad vniuerſaliora: actualis vero confuſa, quæ eſt per abſtractionem immediate ab indiuiduis, uia originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licet frequentius ſpecifici uniuerſaliores occurrant. Has concluſiones admodum obſerua, quas puto veriſſimas, & maxime ad mentem Ariſtotelis, & optimorum eius interpretum.

Ad argumenta tertię opinionis. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ, & Scoti reſpondere oportet. *Ad primum.* Ad primum igitur S. Tho. dicendum, quod ordo in notitijs confuſis, nec ex parte rerum, nec ex parte intellectus eſt ſumendus, ſed ex parte applicationis variæ indiuiduorum ad ſenſum, eo quod potentia intellectus eſt immediata ad omnes formas ſecundum ſe, non ſicut materia, & omnes illi conceptus ſpecifici ab indiuiduis ſumũtur immediate, propterea inter ſe ordinem non habẽt. Secus fit in notitia diſtincta actuali, & perfecta potentiali, tunc enim eſt ordo neceſſarius inter ipſa vniuerſalia, in hac enim à particularibus, in illa ab vniuerſalioribus incipiendum ordinate.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum facile reſpondetur, illas eſſe notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus. Hæ vero, vt plurimum occurrunt, tamen negamus, id eſſe ex natura intellectus; nec eſt ordo talis neceſſarius.

Nota. Et nota, quod qui ab eo, quod remote videt, format ens, corpus, animal, eſt, quia iam ipſe præhabuit talia vniuerſalia, nam ſi nullum præhaberet, ex vno indiuiduo nullum primum vniuerſale via originis, vt dictum eſt ſuperius, fieret.

Ad 3. Ad tertium, eſt magna æquiuocatio in argumento: dupliciter enim poſſumus intelligere, quod potentia feratur in ſuũ obiectum primo: vno modo tanquam in id, ſub cuius ratione fertur in quodcunque: quomodo ſenſus viſus in colorem primo fertur, quia ea tenus uidet album nigrum, & reliqua, quia colores ſunt, & ſic vnaquæque potentia fertur in ſuum obiectum: & ſic intellectus nihil intelligit, quod non ſit ens: altero modo intelligi poteſt: quod feratur in ſuum obiectum primo abſtractum, & tanquam id, quod cognoſcitur, vt ſi viſus videret colorem ſolum: & hoc non eſt in vllo ſenſu, intellectus eſt, qui ſic poteſt ferri in ens ipſum, tamen id non eſt neceſſarium, vt primo faciat, & de hoc procedit argumentum, & maior eſt falſa.

Ad argumẽta ſecũdæ opinionis. Ad argumenta Scoti reſpondetur. *Ad primum, et tertium.* Ad primum, & tertium eadem eſt ſolutio, illa enim procedunt in applicatione perfecta indiuiduorum, & ſic conceditur, primam eſſe ſpeciem vltimam, ſed negatur, quod id ſit primo cognitum neceſſariũ, nam frequentius non ſunt tales applicationes: conceptus autem ſpecificus eſt neceſſario primo cognitum, licet in plurimum accidat ſuperior.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondent Thomiſtæ, Metaphyſicam dici vltimam ordine doctrinæ, non quòd ens ſit vltimo cognitum, ſed quod de intelligentijs tractet, quæ ſunt difficillimæ: ſed hoc non euacuat difficultatem, quia cũ maxima pars Metaphyſicæ ſit de ente communi iſtis, & minima de intelligentijs: non eſt dicenda vltima doctrina.

2. Sol. S. Thom. 1. Metaphyſi. lect. reſpondet, quod quamuis iſta vniuerſalia ſint confuſa cognitione ſimplici notiora, tamen quantum ad eorum proprietates, & cauſas, quas ſcientiæ conſiderant, ſunt difficillima.

3. Sol. Poſſumus etiam dicere, quod vniuerſalia abſtracta iſta ſunt difficilia, ut diximus, quia præſupponunt priorum abſtractiones. Hæc de quæſtione præſenti ſint ſatis: ad ſextam quæſtionem iam accedamus.

An

Digitized by Google

An eadem ſint nota nobis, & natura. Quæſt. VI.

Argumenta in contrarium. *1. arg.* HAec quæſtio eſt ad examinãda magis verba capitis huius: & eſt primũ argumentũ. Hic confuſa, & compoſita dicũtur nobis notiora, ſed lib. 2. de parti. cap. 1. compoſita dicuntur notiora ſuis partibus natura. & 9. Metaph. cap. 6. quibus locis dicitur, poſteriora generatione ſunt priora natura: ergo eadem ſunt nota nobis, & natura, vel eſt contradictio locorum.

2. arg. Secundo, in Mathematicis cauſæ ſunt notiores nobis, vt dicit Auer. at cauſæ ſemper ſunt notiores natura, ergo eadem ſunt & nobis, & natura nota.

3. arg. Tertio. Hic dicitur, vniuerſalia eſſe nobis notiora ſingularibus: at 2. Poſte. cap. 2. vniuerſalia dicuntur notiora natura ſingularibus: ergo eadem ſunt illa duo: & præterea videtur iſta duo loca repugnare ad inuicem.

4. arg. Quarto. Dicit Ariſt. ſe velle a notioribus nobis procedere, & tñ incipit a cauſis, quæ ſunt notiores natura: ergo illa duo eadẽ ſunt, vel contradictio vĩ admittẽda.

1. fund. Sit primum fundamentum pro huius determinatione. Inter alias acceptiones, natura dupliciter ſumitur: vno modo pro ſubſtantia, & eſſentia cuiuſque rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturam rei: altero modo pro ſubſtantia, quæ eſt principium motus, & mutationis vſurpatur, & vtroque modo dicitur notum, ſeu prius natura, & quod ſecundum ſuum eſſe notum, & prius eſt, & quod ſecundum generationem, & motum prius eſt.

Nota. Ex quo tripliciter inuenimus apud Ariſtotelem, aliquid dici prius natura, & notius: vno modo, quod eſt prius genere, ideſt, quod ſit primo quantum ad motũ executionis, quo pacto. 9. Top. cap. 3. Elementa dictionibus, & partes toto, & genera ac differẽtiæ ſpeciebus natura priora dicũtur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, ſicut per oppoſitum compoſita, & tota partibus, & componentibus priora dicuntur, quia illa præcipue intenduntur; ſunt enim generationis, & conſtitutionis finis: & ſic loquitur. 2. de partib. & 9. Metaph. allegatis. Tertio dicitur prius natura, & notum, quod plus habet entitatis, & actus, qui eſt ratio, per quam res ſunt intelligibiles: & ſic 1. Metaph. c. 1. vocat entia immaterialia manifeſtiſſima natura, quia maxima entia ſunt.

Sit ſecundum fundamentum. Dupliciter poſſumus intellectionem noſtram conſiderare: vno modo quantum ad ſubſtantiam ipſius intellectionis: altero modo, quantum ad modum, ſi ſubſtantiam ipſius ſpectes, eſt vndique immaterialis, nam eius ſubiectum proximum, & principium eſt immateriale. nempe ſola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiam id, per quod intellectio fiat, conſideretur, eſt etiam immaterialis, fiunt enim intellectiones per ſpecies immateriales abſtractas à phantaſmatibus, Vlterius ſi obiectum reſpicias, immateriale eſt, cognoſcimus enim vniuerſalia, quæ immaterialia ſunt. at ſi modum intellectionis inſpicias, materialis eſt, fit enim per abſtractionem ſpeciei à ſenſu: vnde per ſe intelligere non valet intellectus, niſi ea, quæ a ſenſibus, & per ſenſus percipit. *2. fund.*

Hinc eſt, quod duplex ſolet conſtitui obiectum intellectus, vnum ſecundũ ſubſtantiam intellectionis, & hoc eſt ens ſimpliciter, vt dicit omnia, quæ actũ habent: alterum eſt ſecundũ modum: & hoc eſt ens ſenſibile, & materiale.

Atque hinc fluxit, vt quædam dicatur cognoſcibilia ſecundum ſe, nempe, quæ plus entitatis habent, vt immaterialia: quædam nobis, quæ magis ſenſibus ſunt manifeſta, vt materialia. *Reſp. q.*

Ex his colligimus ſenſum Ariſtotelis in hoc capite: vocat enim nota natura modo primo, ideſt, quæ ſunt priora generatione, ſicut ſunt cauſæ: vocat nota nobis ſenſibiliora, qualia ſunt compoſita, & effectus. Hoc autem in Phyſica, nam in Mathematica cauſæ ſunt notiores nobis, & natura: non enim illa propoſitio vniuerſaliter intelligenda eſt, non ſunt nota nobis, & natura eadem; ſed in Phyſica plerunque veritatem habet.

Vnde ſequitur, quod non dicuntur hic notiora natura, quæ plurimum habent entitatis, vt vult S. Thom. Sed quæ priora ſint generatione: nam materia & formæ

Digitized by Google

ſic non eſſent priores natura compoſito.

Ad arg. in opin. Per hæc patet ſolutio ad argumenta, ad primum enim dicitur aliter in 2. de parti. dici prius natura, quam hic: Illic enim prius natura dicitur, quod in generatione intenditur, ſicut cōpoſitum. Hic vero quod prius eſt generatione, ut dicit Auerro. ſicut principia.

Ad 2. Ad ſecundum diximus iā, non eſſe vniuerſaliter illam propoſitione intelligendam, ſed in Phiſica, vt in plurimum.

Ad 3. Ad tertium, non omnes eodem modo illa duo loca conciliant, S. Tho. enim hic & in Poſter. dicit illa uerba Poſteriorum eſſe intelligenda de uniuerſali in prædicando, & de ſingulari, ideſt, indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem noſtram, tam ſenſitiuam, quam intellectiuā.

Et tunc eſt ſenſus, ſingularia dicuntur notiora nobis, nempe quia ſenſu percipiuntur. Vniuerſalia vero natura, quia a ſenſu remota ſolo intellectu percipiunt.

At in hoc loco ſingulare accipitur pro minus vniuerſali, & fit comparatio ad ſolum intellectum, vnde ſenſus eſt, inter vniuerſalia, vniuerſaliora dicuntur nobis notiora.

Auerroes cum S. Tho. conuenit, quantum ad hunc locum, at de lib. Poſte. dicit per vniuerſalia intelligi cauſas proprias. & de omni, & per ſe, quæ uniuerſales dicuntur, hæ autem difficiles ſunt nobis.

Philoponus vero per vniuerſalia in libro Poſtec. intelligit ipſa genera, & communia, quæ eo ſunt obſcuriora, quo uniuerſaliora At hic per vniuerſalia vaga ſingularia intelligit, ut diximus in ipſius expoſitione, quæ quidem ſunt nobis notiora, quo vaga magis ſunt.

At mihi cum Simplicio dicendum videtur, qui locum Poſteriorum de vniuerſalibus, quantum ad diſtinctam potētialem notitiam intelligit: hæc enim quo vniuerſaliora, notiora natura, & minus nota nobis ſunt particularioribus, quia plures præſupponunt abſtractiones, at locum hunc intelligit de vniuerſalioribus, quantum ad notitiam confuſam, ſecundum quam immediate a ſingularibus abſtrahuntur; & vti latius diximus ſuperiori quæſtione, in plurimum notiora nobis ſunt, quo vniuerſaliora: & expoſitio iſta eſt ualde notanda.

Ad quartum. Ad quartū reſpōdetur, quod Ariſtoteles non dixit, ſe inceptturum a cauſis, quia ſunt notiores nobis, ſed quia ordo doctrinæ id poſtulabat. At ī modo, & via indagandi ipſas cauſas, dixit, ſe a notioribus nobis proceſſurum, nēpe a compoſito: & inter ipſas cauſas ab uniuerſalioribus inceptưrum, quia vniuerſaliora ſunt nobis notiora. Hæc circa proœmium iſtud ſufficiant.

Caput ſecundum.

QVia Ariſtoteles in his ſequentibus textibus vſque ad 41. excluſiue, nihil aliud, quam veterum opiniones extirpare contendit circa rerum naturalium principia, admodum vtile erit, in breuem quendam epilogum redatas eas omnes primum proponere, vt facilius poſtea procedere poſſimus.

Omnes igitur Philoſophi in hoc conuenerūt, nēpe rerum naturaliū eſſe principia; quot autem, & quę iſta eſſent, varie ſenſerunt: diuiſi enim ſunt in tres partes: quidam vnum, quidam infinita, quidam plura, ſed finita principia eſſe dixerunt. *Opiniones antiquorum de principiis rerū naturalium ponentium vnū principium.*

Eorum, qui unum poſuerunt principium, Meliſſus unum infinitum, & immobile principium eſſe dixit, quod autem hoc eſſet, non explicuit. Aduerte autem, quod hic de principio materiali, & intrinſeco ſermo fit. *Prima opinio.*

Secunda ſententia fuit Parmenidis, q unum, & immobile principium poſuit, finitum tamen & in hoc a Meliſſo differebat: at quod hoc eſſet, non etiam explicuit. *2. opi.*

Tertia fuit Thaletis, vt habetur 1. Metaphy. hic enim aquam omnium rerum principium dixit eſſe, forſan (ut dicit Ariſtoteles) quia humido videbat maxime viuentia conſiſtere: & hanc ſententiam ſecuti ſunt reliqui ſex ſapientes Græci, vt dicit Cicer. 4. lib Acad. q. *3. opi.*

Quarta ſentētia fuit Diogenis, & Anaximanes, qui aerem omnium naturalium principium fecerunt. *4. opi.*

Quinta Heracliti, qui fecit ignem. *5. opi.*

Sexta Heſiodi, qui fecit terram omnium principium. *6. opi.*

Septima, quorundam, qui medium inter aerem, & aquam, vt vaporem, principium *7. opi.*

pium poſuerunt. Quam ſententiam Philoponus, & Simplicius aſcribunt Anaximandro, ſed re vera, alia fuit huius ſententia, vt dicemus, forſan, eſt error in nomine. Hæ ſunt ſententiæ ponentium unum principium rerum naturalium, licet non eo ordine temporis fuerint Philoſophi iſti, quo ſententiæ numeratæ ſunt: ſuit enim Thales primus, & alijs poſterius enarrati.

Opinio eorum q infinita principia poſuerũt prima opinio. At eorum, qui infinita principia poſuerũt, Anaxagoras, dixit, rerum principia eſſe infinitas particulas indiuiſibiles, ex quibus res naturales ſunt cõpoſitæ, quas particulas vocabat atomos: particulas has diuidebat per omnes ſpecies, & ſingularũ ſpecierum ponebat infinitas, vt infinitas carnis, oſſis, ignis, & aliarum rerũ; & non ſolum ſpecie has particulas differentes ponebat; ſed etiam ſecundum accidentia contraria, vt quædam eſſent calidæ, quædam frigidæ.

Ex his atomis compoſitum quoddam confuſum prius poſuit, in quo oẽs erant congregatæ, quod vocabat Chaos, & ab hoc Mens, ideſt, Deus, ſecundum ipſum, poſtea ſeparauit, & diſtinxit rerũ ſpecies congregando atomos in varias partes.

Dicebat pręterea, in ſingulis adhuc cõpoſitis contineri atomos infinitas omnium ſpecierum, ſed non apparere, niſi atomos vnius ſpeciei; atq; hoc modo fieri generationes, nempe cum occultæ atomi apparent, & manifeſte occultantur.

Aduerte autem, quod vocabat has particulas indiuiſibiles, nõ quod eſſent ſicut puncta, ſed quod tam vltra actuali diuiſione diuidi non poſſent. Hæc ſententia fuit Anaxagoræ.

2. opi. Secunda fuit Anaximandri, qui in hoc ſolum differt ab Anaxagora: hic enim chaos ex atomis factum dicebat: at Anaximander, ex chao factas atomos affirmabat.

3. opi. Tertia ſententia fuit Democriti: Hic enim ex atomis etiam infinitis cuncta componebãt: at in his differebat a præcedentibus, aſſerebat enim has atomos eſſe eiuſdem rationis, nec eſſentialiter differre, ſed tantum figuris, quia quędã ſũt triangulares, quædam quadrangulares, aliarumq; figurarum. Pręterea habebant varium ſitum, & ordinem inter ſe atque ex his duobus proueniebant varia accidẽtia, & figuræ compoſitorum: ob id enim capui, vel corpora erant rotũda, quia atomis rotũdis erãt compoſita: obtuſa vero, quia quadrangularibus, ſimiliter calida frigida, & alterius cuiuſque rationis propter uarium ſitum, & ordinem atomorũ.

Opiniones eorũ philoſophorum, q plura principia ponebãt ſed finita prima opinio. Alii Philoſophi finita, plura tamẽ principia ponebant. Parmenides ignem, & terram, principia poſuit, Quod ſi dicas, nonne iſte vnum principium poſuit. Reſpondet Philopo. feciſſe duos libros, & vulgares, & accuratiores: in his vnum dixit eſſe principium, in illis uero duo illa. Alii dicunt: hæc duo principia poſuiſſe ſecũdum apparentiam, erant tamen ũnum ſecundum exiſtentiam, ſed parum hoc refert.

2. opi. Alij ſecundo, tria elementa poſuerũt, excepta terra.

3. opi. Alii tertio, omnia quatuor: atque hæc fuit ſentẽtia Empedoclis, & Hippocratis.

4. opi. Quarto, Plato dicebat, principia eſſe, magnum, paruum, & Idæam, per magnũ & paruum materiam intelligens.

5. opi. Quinto, Pythagoras, par, & impar rerũ principia dixit, per par materiam, per impar formam forſan ſignificans: materia enim eſt diuiſibilis ſicut Par, forma indiuiſibilis, vt impar.

Nota 1. philoſophi qui poſuerũt cauſam efficiẽtẽ. Hæ ſunt Philoſophorum ſententiæ circa rerum principia, inter quos aduerte primo, aliquos ponere cauſam efficientẽ, vt Anaxagoram, qui poſuit Mẽtem, ideſt Deum ſeparantem chaos, & Empedoclẽ, qui litem, & amicitiam, cauſas efficiẽtes poſuit; dixit enim elementa primũ fuiſſe chaos componentia: poſtea per litem eſſe ſeparata, ac mundum hunc conſtituiſſe: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos; & per litem iterum ſeparanda: vnde mundum infinities corruptum, & generatum, corrumpendum, & generandũ dicebat.

Nota 2. philoſophi non naturales, q abſtulerũt motum. Aduerte ſecundo, quoſdam ex his Philoſophos dici nonnaturales, quoſdam naturales; nonnaturales dicuntur, qui diſputãtes de rebus naturalibus motum auſugunt a principiis, qui eſt paſſio phyſica, ſicut Parmenides, & Meliſſus principium immobile ponentes. Naturales vero dicũntur, qui motum non auferunt, vt reliqui prædicti.

Nota 3. Prædicti philoſo- Aduerte tertio. Omnes hi nullã ſubſtantiæ generationem ponebãt de nouo, ſed omnes mutationes, aut eſſe ſecundũ

apparen-

Digitized by Google

phi non ponebāt generatione̅ ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecūdum accidentia, vel ſecūdum apparentiam.

apparentiam, vt dicebat Anaxagoras; aut ſecundum accidentia, vt reliqui dicebāt; nam ex varia denſatione, aut rarefactione, aut compoſitione elementorum erant varia corpora; ſed non erat ſubſtantia de nouo: non enim iſti poterant intelligere, a quo talis poſſet ſubſtantia produci.

Aduerte quarto. Aliquos ex his ob id ipſum mundum ab æterno poſuiſſe, aliquos uero materiā ipſam, & ex qua erat ipſemet mundus, vt patet ex dictis.

Nota 4. Ariſt. ſe̅tentia 1.

Ariſtoteles vero multo aliter, quā hi, proceſſit, & quantum ad numerum principiorum, & quantum ad ipſa principia: tria enim principia poſuit, materiam, formam, & priuationem: materia eſt quædā imperfecta ſubſtantia ſimplex: non compoſita ex duplici parte eſſentiali, hæc cū altera ſimplici ſubſtantia, quæ dicitur forma, compoſitum naturale cōponit, ſicut lignum, & figura cathedram faciunt.

Hec materia ſecundum ſe nullam habet formam, cum ſit ſimplex Dico ſecundum ſe, nā ſemper eſt coniuncta cum forma, tamen de ſe non habet illam, nec eſt eius pars forma: quamuis autem non habeat de ſe formam: eſt tamen in potentia ad quamlibet formam, ſicut lignū de ſe nullam habet rei artificiatæ formā, eſt tamen in potentia ad quamlibet talem formam, & ex hoc prouenit, vt iſta materia dicatur habere priuationem formarum, quia cum non habeat illas, poteſt habere: hoc autem eſt eſſe priuatum, vnde materia, quæ eſt huius ligni, eſt in potentia ad formam quamlibet ſubſtantialem.

Dices, ad quid eſt priuata iſta materia? dico, vt ſint generationes rerum, nō enim ex hoc ligno fieret ignis, niſi materia eius eſſet priuata forma ignis: nam, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo ſunt neceſſaria. Alterum, quod illa materia non ſit illud, quia ſi eſſet, nō fieret, quod enim eſt non fit. Nec ſatis eſt non eſſe, ſed quod poſſit eſſe, atque hæc duo habet iſta materia, ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

Ex quo fit; quod generatio rei non eſt aliud, quam eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis ad motus ligno, ipſum diſponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & inducat formam ignis: atque ſic fit generatio: non enim agens facit totam rē, aut corrumpit totam rem, materia enim nō generatur, nec corrumpitur ſecundum Ariſtotelem, ſed iſta fiūt ſecundum formas: vnde, ſecundum ipſum, tria ſunt generationis rerum naturalium principia.

Hanc materiam finitam poſuit, ſed per mutuam generationem, & introductionem formarum in eadem parte materiæ, dicebat duraturas, & duraſſe generationes æterno tempore. Atque breuiter hæc eſt ſententia Ariſt. qui locutus eſt probabiliſſime omnium: & ob id hoc communiter modo omnes docent; licet in hoc ſit deceptus, quod mundum æternum affirmauit, quod noſtra fides damnat.

Neceſſe eſt autem. Tex. VI.

Diſputatio Ariſt. contra prædic. Phil.

Diſputat Ariſtoteles contra Philoſophos de rerū principijs in his textibus tringintaquatuor: ac primum, contra eos, qui non naturaliter loquuntur: poſtea contra alios. Dicuntur autem non naturales, nō quod de rebus naturalibus non loquantur, immo de eis diſſerūt, ſed ꝙ de principijs rerum naturaliū loquentes non loquebantur, vt Phyloſophi naturales, cum auferrent motum; cuius principium eſt natura.

Diuiſio. ſenenū. neceſ. circa princ.

Vtitur igitur diuiſione communi circa principia, nec incipit probando principia eſſe, ſed diuidendo, quia, vt dicit Simplicius, omnes Philoſophi in hoc conuenerunt, principia rerum naturalium eſſe Facit igitur diuiſionem cum ſubdiuiſione quinq; partiū. Neceſſe eſt principia, aut eſſe vnū, aut plura: Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Meliſſus ponunt: illud vero naturaliter loquentes: Si plura, aut finita, aut infinita ſi finita, aut duo, aut tria, aut in aliquo alio numero determinato: ſi in finita, aut differentia figura, & forma accidentali, & etiam contraria, ut dixit Democritus: aut non ſic differentia, contraria tamen, vt dixit Anaxagoras. Omnes hæ diuiſionum partes non habent medium, ſed aut vnā, aut alteram neceſſe eſt conſiſtere, propterea dixit neceſſe eſt.

Nota 1.

Aduerte, quod illa verba: aut contraria: Themiſtius, & Porphyrius volunt dicta eſſe propter Anaxagorā, vt priora ad Democritum, hæc uero ad Anaxagoram referātur: at quia etiam Democritus poſuit

Digitized by Google

ſuit contrarietatem ſitus, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipſum Democritum retulerunt: & tunc oppoſita diuiſionis pars eſt ſubintelligenda. At Simplicius attendens, etiam Anaxagoram poſuiſſe contraria, principia, ad vtrunq; retulit, vt ſit ſenſus, aut ſunt figura differentia, aut non, vtroque tamen modo contraria: & ita ſuperius expoſuimus, & videtur melior expoſitio.

Nota 2. Aduerte præterea, quòd Ariſtoteles, non aſſignauit omnia mẽbra diuiſionis, omiſit enim aliqua, nempe, ſi plura, aut immobilia, aut mobilia, hoc autem omiſit, quia vt dicunt Simplicius, Auerroes, & S. Tho. nullus dixit eſſe principia plura immobilia; quicquid dicat Philoponus: omiſit etiam vnum immobile infinitum, vt dixit Meliſſus: & finitum vt dixit Parmenides: quod fecit breuitatis cauſa, vt notat Simpl. non enim referebat omnia ſtatim proponere.

Perfe. diuiſio ſeu enumer. At ſi libet completã habere diuiſionẽ hanc, erit componenda, vt componunt Simplicius, Alexander, & Philoponus. Principia, aut ſunt vnum, aut plura: ſi vnum, aut mobile, aut immobile: ſi vnum immobile, vel finitum, vt dixit Parmenides; vel infinitum, vt Meliſſus. Si vnum mobile, aut finitum, ut Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui aerem infinitum poſuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia. Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Similiter autem quærunt.
Tex. VII.

SAnctus Thomas, & Auerroes, hunc textum exponunt, vt velit Ariſto. oſtẽdere apud hos Philoſophos eandẽ eſſe quęſtione de ente, & de principio entis, vt idẽ ſit quærere, an vnum ſit ens, an plura: & an vnum ſit principium, an plura: & hoc dixit, vt notat Simplic. propter Parmenidẽ, & Meliſſum, qui non dixerunt vnum eſſe principium, ſed omnia eſſe vnum ens, & idem intelligebant, ac ſi dicerent, vnum eſt entium principium.

Dubiũ. Dices, quo modo apud hos, idem eſt dicere, an ſit vnum ens, & an ſit vnũ principium? Rñdent bene S. Tho. & Auerroes, quia iſti principium hoc exiſtimabãt eſſe totam rei ſubſtantiam, non enim ex eorũ ſententia differebãt cõpoſita, niſi accidentaliter: omnia. n. erant aqua, aut aer, aut atomi, aut elementa, ſic vel aliter ſe habẽtia, vti diximus, & cum nõ eſſent alia ſubſtantia, niſi principium, idem eſt vtrunq; petere, cum ens, & principium ſint idem. *Prima expo. S. Tho.*

2. Expoſitio Philopon. Philoponus autem ita exponit, vt dicat Ariſt. confirmare ſuam diuiſionem exemplo aliorum Philoſophorum, qui de entibus diſputantes ſtatim principia quærunt: & ſic quærunt per has diuiſiones prædictas. Vtraque eſt conueniens expoſitio.

Itaque ſi vnum eſt, atque immobile.
Tex. VIII.

PArmenidis, & Meliſſi opinionem ad Phyſicum non pertinere docet, quia negant in Phyſi. principium, nempe dum negant motum: & ſicut Geometra non diſputat cõtra negantes ipſius principia; ſed id eſt alterius ſcientiæ, cui ſecundum aliquid ſubalternatur: aut ſcientia communis, i Metaphyſicę, & Dialecticę, vt dicit Simplicius: Sic etiam nec ille, qui de principijs loquitur, debet diſputare contra hos, qui negant principia ipſa. Nam in hoc, quod dicunt, vnum eſſe principium, negãt principium eſſe, quia ſi principium eſt, alicuius alterius entis, vel aliorum principiũ eſt: at illi non ponũt aliud ens præter principium, non ergo erit principium, cum deſit principiatum. Similiter negant principium in hoc, quod dicant eſſe immobile, quia, tunc ex eo nihil fieri poſſet, quod repugnat principio. Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubiũ 1. An Phyſicus probet ſua pricipia. Sol. Simplicij. Dubitatur, An Phyſicus probet ſua principia. Simplicius mouet hoc dubiũ, & reſpondet in generali de qualibet ſcientia. Sunt enim duplicia principia, quędam per ſe fidem habentia, qualia ſunt immediata per ſe nota, vt dignitates: Quædam non per ſe nota, ſed ſuppoſitiones, vt lineam eſſe longitudinem, ſine latitudine, per ſe fidem habet in Geometria: at quod talis linea ſit in corpore ipſo, hoc non per ſe fidem habet, ſed ſupponitur. Dicit ergo, quod illa principia, quę per ſe fidem habent, non demonſtrantur in alia

ſcien-

Digitized by Google

ſcientia,nec in eadem: alia uero demonſtrantur in ſubalternante,vel a Metaphyſico,a Dialectico uero probabiliter oſtenduntur: quamuis autem hoc ita ſit, non deeſt aliquod inſtrumentum ſcientiæ circa ſua principia,licet non ſit demonſtratio: hoc autem eſt inductio: hæc Simplicius.

Explicatio Autoris. 1 Hoc tamen indiget declaratione,& limitatione: primo, nam dignitates ſi immediatæ ſunt, licet a Metaphyſico non demonſtrentur, tamen a Dialectico Topico oſtenduntur probabiliter.

Cur iterũ ad probandum conclu. neceſſarias,afferant rõnes probabiles. Dices, ad quid opus eſt hoc,nempe neceſſarium probabili ratione confirmare? Reſpondet Aegydius, quod hæ dignitates non oſtenduntur ſimpliciter, niſi illi vel illi neganti eas: & ad hunc vel illum conuincendũ ſufficit probabile argumentum:nam ipſæ de ſe ſunt neceſſariæ.Dialecticus ergo non ſolum ſuppoſitiones, ſed etiam dignitates probare tentat.

Præterea ſecundo, ſunt aliquæ dignitates,quæ mediatæ ſunt & cauſam habẽt licet immediatæ dicantur, quia ſunt per ſe notæ,nec a cauſa habent cognitionis certitudinem:ut motus eſt,in Phyſica dignitas eſt,habet tamen cauſam,ſed non ita claram, nempe naturam: Omne totum eſt maius parte,cauſam habet, & ſimiles:has autem cauſas, cum dignitates communes ſint multis ſcientijs,Metaphyſicus tradit.

Præterea tertio, ſunt principia cognitionis, & hæ non probantur ab illa met ſcientias,& de his loquitur Ariſtoteles in præſenti.Sunt etiam principia rei, ut materia,& forma in Phyſica,& hæc probantur eſſe in ipſa Phyſica,nam per mutationes a poſteriori illa demonſtrat Ariſt.

Et per hoc patet reſponſio ad dubiũ; Philoſophum non probare ſua principia cognitionis, de quibus loquitur Ariſtoteles.

Simile itaque eſt conſiderare.
Tex. IX.

EVm, qui contra hos diſputationem parat, comparat ei, qui diſputare vult aduerſus opinionem ſermonis gratia dictam.illam autem vocat opinionem ſermonis gratia dictam, vt notant Simplicius, & Philoponus,quæ dicitur abſque vlla probatione, & ratione: tales autem ſic opiniones proferẽtes non ſunt audiendi: nec cum eis diſputandum: & ponit exemplum opinionis ſermonis gratia dictæ, nempe de Heraclito: hic enim maxime extraneas opiniones habuit: dicebat enim contradictoria ſimul vera omnia eſſe in continuo motu;non eſſe ſcientiam, & alia huiuſmodi. Similiter ponit exemplum aliud,nempe, ac ſi quis diceret,omnia entia eſſe unum hominem. Vt igitur hi non ſunt audiendi, ſic nec Parmenides,& Meliſſus dicentes,omnia eſſe unum immobile.

Aut ſoluere litigioſam. Tex. X.

NOn ſolum cum his diſputare eſt ſimile, ac ſi cum his, qui ſermonis gratia opinionem proferũt,diſputaretur: ſed etiam eorum rationes ſoluere: ſunt enim controuerſiæ utriuſque,& Parmenidis, & Meliſſi rationes deficientes in forma, & in materia,ut inferius dicetur. magis tamen oneroſa,ideſt vana eſt Meliſſi ratio,eo quod nihil habeat ſubtilitatis & difficultatis.ſed uno inconuenienti dato,multa ſequuntur,ideſt, ex uno dato, & conceſſo abſurdo, multa alia ſequuntur:eo enim, quod unum principiũ ponit infinitum eſſe dicit, & ſi infinitum, immobile.

Nota verba, Hoc autem nihil difficile eſt. Simplicius exponit primo: non eſt difficile,ex uno abſurdo,& impoſſibili aliud ſequi.Exponit ſecundo: non eſt difficile oſtendere,quo modo ex uno abſurdo alterum ſequatur.Philoponus exponit: non eſt difficile eorum ſoluere rationes.

Nobis autem ſupponatur.
Tex. XI.

CVm hos negaſſe principia ex negatione motus dixiſſet,oſtendit, non ſic ſe proceſſurum, ſed ſupponendo motum eſſe,nempe omnia, aut aliqua entia naturaliter moueri, quando inductione ipſa hoc clare colligitur.

Dices,quare dixit, Aut aliqua? D.Tho. & Philoponus dicunt,id dictum eſſe propter formas,& animas,de quibus incertũ eſt,an moueantur,Alexander, & D.Tho. etiam *Cur dixerit Ariſt.*

Autem omnia, aut quædam moueri. etiam propter polus, & partes cęlorum proximas polis, & centrum terræ. Vel denique cum Simplio dicendum, quia ſolum conſtituere uolebat, motum eſſe, ad quod ſufficit, quod omnia, aut aliqua moueantur. Præterea, quia forma eſt ipſa natura, non conſtat ex natura.

Sta, im addit, Simul autem: quæ uerba ſunt continuanda cum præcedentibus, quibus dixit, non eſſe diſputandum cum his, qui negant principia: ſubiungit modo, quod nec eorum rationes ſunt ſoluendæ in illa ſcientia, niſi quando procedunt ex principiis illius ſcientiæ. Sunt enim contentioſæ rationes in duplici differentia, & quę ſupponunt principia ſcientię, & quæ non ſupponunt principia ſcientię: priores ſoluendæ ſunt in illa ſcientia, ſed non poſteriores.

Ponit exemplum de quadratura circuli, quam probare conati ſunt Hippocrates Chius, & Antiphō, vterque male, ſed prior ſumebat principia Geometriæ, poſterior non, propterea illius rationes ſoluendæ ſunt à Geometra, ſed non huius. Horum rationes pete a Simplicio, qui late eas tradit: nobis modo ſufficiat ſenſum percepiſſe.

Sed quoniam de natura quidem. Tex. XII.

Quæſtio nes extraneæ ī aliqua ſciētia dupliciter. OStendit aliqua ex parte pertinere ad Philoſopum cum his diſputare, nempe quatenus de natura nō naturales quæſtiones faciunt. Sūt enim quæſtiones extraneæ in aliqua ſcientia duplices, ut dicitur 1. Poſter. cap. 9. quædam, quæ petunt ea, quæ ſunt extra materiam illius ſcientiæ: ut ſi a Geometra petatur, an equus ſit animal perfectum: quędam, quę fiunt in materia illius ſcientiæ, ſed falſo: ut ſi petas, quo modo diameter ſit commenſurabilis, quem tamen conſtat eſſe in commēſurabilem. Priores quęſtiones nullo pacto in illa ſcientia ſunt diſcutiendæ: poſteriores vero aliquo modo, ita & iſtorum dicta ſunt aliquo modo examināda, quia de natura, licet non naturaliter, loquuntur, tamen non omnino iſta ſunt in Phyſica differenda, ſed in Philoſophia, id eſt Metaphyſica: unde ſecundum Alexādrum, iſta, quæ hīc diſputantur cōtra hos, Metaphyſico habitu diſputantur, nō patet, quia ſit ſermo de ente, de ſubſtantia quæ Metaphyſica ſunt.

Principium autem maxime omnium. Tex. XIII.

EVm, qui alicuius opinionē euellere conatur, oportet non ſolū ipſam opinionem redarguere, ſed etiam argumentis, quibus innitebatur, reſpondere, ac ipſa diluere, ut notat Simplicius. Vtrunque Ariſtoteles in parte hac facit. nam opinionem ipſam Parmenidis, & Meliſſi impugnat, ac ipſorum euertit rationes. & quia ipſorum poſitio uocibus utebatur multiplicibus, uno nempe, & ente: dicunt enim omnia eſſe unum ens, incipit a diuiſione, quæ eſt principium maxime tali diſputationi proprium, & accommodatum, ut Philoponus aduertit, ac primo a diuiſione entis exorditur, poſtea a diuiſione unius. *Intentio Ariſto.*

Ens igitur multiplex eſt, decem prædicamenta comprehendens: qui igitur dicunt, eſſe omnia unum ens, aut multa, vel ſimul intelligunt prædicamenta, nempe ſubſtantiā, quantitatem, qualitatem, aut unum ex his: ſi unum ex his, puta ſubſtāntiam, peto, quæ ſit illa ſubſtantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huiuſmodi. Idem de qualitate, & quantitate, & de aliis prædicamentis, quorum non meminit Ariſtoteles, quia certiſſimum erat, hos de illis non intellexiſſe ſuam opinionem. Facta diuiſione, dicit multum intereſſe, uno, aut altero modo dicere: quamuis ſint impoſſibilia dicta.

Aduerte, quod illa pars diuiſionis, quod ens multa contineat genera, nō exprimitur ab Ariſtotele, ſed virtualiter ponitur, quam Græci ſic explicant, ens unū nomine dicentes, ut ſit diuiſio: Omnia ſunt unum ens: aut igitur unum nomine, ita ut ſub ente multa ſint prædicamēta: aut unum re, puta aliquod genus ipſius. Hanc expoſitionem noſtram uidetur docere Porphyrius & recipit Simpl. *Nota de vi argumenti Ariſto.* *1. Expoſi.*

Sed Alexāder, & Philoponus, hæc omnia de diſtinctione unius intelligunt. Dicunt enim eſſe hanc diuiſionem: aut ſunt omnia unum ens nomine, aut unum re: ſi unum re, aut ut ſubſtantia, vel qualitas, & quanti- *2. Expoſi.*

quantitas,id eſt,unum genere:aut vt homo,equus,calidum,id eſt, unum ſpecie: & poſtea dicit,aut unum numero.

Confutatio ſecundæ expoſitionis. Sed hæc expoſitio eſt contra textum, vt legēti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, ſuppoſita opinione illorum.

Obiectiones contra vim argumē ti Ariſt. Ob cuius declarationem dubitatur,nū videtur petere principium:hi enim dicebant omnia eſſe unum,& Ariſtoteles ſupponit ens eſſe multiplex, quod erat probandum.

1 Præterea etiam admiſſo,quod ens eſ-
2 ſet multiplex, uidetur ſophiſma committere, cum ita argumentetur. omnia ſunt ens,ergo aut ſubſtantia,aut quātitas,aut aliud ex his,nā ens cōfuſe ſupponit, ſub quo non licet deſcendere:eſt enim perinde ac ſi dicas,omnis homo eſt riſibilis,ergo aut hoc riſibile,aut illud,ac propterea forſan Alexander,& Philoponus non de ente,ſed de uno diuiſionē exponendā eſſe voluerunt, nec eſt omnino facile hoc diſſoluere,licet Expoſitores in eo ſileant.

Nota 1. Explicatio Authoris de hoc argumenti Ariſto. quā partim tradunt Porph. & Sympli. Aduerte igitur,quod omnes Philoſophi antiqui principium rerum naturaliū ſpeculantes,aliquod ens actu, & omnino reale ponebant,puta aquam,aerem, atomos,uel aliquid aliud:nullus fuit ita inſipiens,qui genera,& vniuerſalia,quę a ſingularibus abſtrahūtur,principia poneret, unde dicentes,unum,aut plura eſſe principia, non de unitate generum intelligebāt,ſed de vnitate alicuius entis actu exiſtentis ſermonem faciebant. Vnde merito ab iſtis, qui unum dicunt principium, petitur quod illud ſit ex his,quæ ſunt,an aqua, an aer, an homo. Nec oportet de vnitate vniuerſali, aut generica intelligere,ſed de vnitate particulari entis exiſtentis.

Nota ſecundo. Aduerte præterea, quod iſti Philoſophi imaginabantur totum mūdum, ſicut unum omnino animal, ita ut omnia eſſent unū ens determinate, & reliqua entia ipſius eſſent partes,nō eſſentia,ſed apparentia diſtincte:unde omnia unum corpus ſunt,quamuis Meliſſus dicat eſſe infinitum,& Parmenides finitum, uterque autē immobile. Ob id Ariſtoteles petit. Si omnia ſunt unum ens actu, quid hoc eſt,& quia iſti poſſent dicere,eſt uniuerſus mundus:probat, quod non poſſit ſic dici unum ens.

Ad 1. Ad primum igitur reſpondetur,quod Ariſtoteles in diuiſione non petit principium,ſed ſolum nominis ſignificationem petit,quam omnis tenetur dare: ſignificat enim quantitatem,ſubſtantiam,& cætera: Hic enim erit communis omnium conſenſus.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod illius ens ſupponit determinate ratione illius additi unum:perinde enim eſt dicere, omnia eſſe unum ens, ac aliquod determinatum ens.

Si enim erunt, & ſubſtantia. Tex. XIIII.

Incipit Ariſtoteles ſingulas diuiſionis partes cōfutare,ac primo eā, qua quis poſſet dicere,omnia eſſe unum ens, ſub hoc tamen ente ſubſtantiam,quantitatē, qualitatemque compleĉteretur:Tunc inquit Ariſtoteles, ſiue iſta tria ſeparata ſint,ſiue coniuncta ſimul,iam non unum ens,ſed multa dicerentur. Sunt enim genera primo diuerſa,quæ in nullo)præter nomen) conuenientiam habent realem, ut diximus in prædicamentis.

Nota primo. Et nota aliud eſſe ſubſtantiam,& quātitatem,ac qualitatē,eſſe ſeparata, aliud eſſe diuerſa. Separata dicerētur iſta tria, ſi unumquodq; per ſe extra aliud exiſteret:coniuncta uero,cum illa duo ſubſtantiæ inhærent. At uero diuerſa eſſe eſt,q natura,& eſſentia ſingulorum non cōmunicet in aliquo eſſentiali ita, ut ipſorum definitiones uel cauſæ,vel quæ loco definitionum dantur,deſcriptiones non ſint idem,& huic diuerſitati,& pluralitati nō repugnat ſeparatio uel coniunctio. Quātuncunque enim ſint coniuncta uel ſeparata, non ſunt idem,ſed diuerſa,& plura.

Impugnat aliam partem,qua quis poſſet dicere: omnia eſſe unum ens, id eſt, quantum,aut quale ſolum;Docet,hoc fieri non poſſe, quia nullum accidēs poteſt abſq; ſubſtantia ſeparatum conſiſtere,ſiue ſubſtantia ſit, ſiue non ſit: Hoc enim priuilegium eſt ſolius ſubſtantiæ, ut ipſa ſit ſeparabilis:reliquā enim in ſubſtantia ſunt,ut in ſubiecto.

Nota ſecundo. Vbi aduerte cum Simplicio, quod hic uocat dici de ſubſtantia,pro eo,quod eſt eſſe in ſubſtantia,ſeu ipſi inhærere. Nota præterea,quod dicit,incōueniens eſſe ſic

Digitized by Google

dicere, nempe abſq; ſubſtantia accidẽtia conſiſtere,& poſtea corrigit uerbum:uocando impoſſibile,nam inconueniens ſeu abſurdum,quod Græce ἄτοπον,quaſi nõ habens locum,nec cõſentaneum, dicitur quodcunque falſum, At impoſſibile dicitur illud falſum,quod nec eſt,nec eſſe poteſt verum.

Nota tertio. Dices,quid eſt,quod ſubſtantia dicitur ſeparabilis,reliqua vero non ſunt ſeparabilia, cum Porphyrius accidentia aliqua eſſe ſeparabilia docuerit? quod ſi dicas, hic dici ſeparabile,quod per ſe poteſt eſſe accidẽtia vero ſeparantur a ſubſtantia, ſed per ſui corruptionem: Tunc inſurgit difficultas,nã ut accidens nõ eſt ſeparabile ab aliqua ſubſtantia, ita nec ſubſtantia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipue eſt diſputandum. 7.Meta.c.1. At uero quia hic eadem uerba proferuntur, breuiter ſunt declaranda.

Dubiũ quo modo ſubſtãtia ſeparetur ab accidẽte. Explicatur locus 7.Meta. Prima expoſitio.

Aliqui dicunt ſubſtantiã eſſe ſeparabilem non aliud eſſe, quam independentem ab accidenti: natura enim ſubſtantię abſoluta eſt.Sed hoc non placet mihi, nã cum non poſſit actu ab accidente ſeparari,ſine dubio quantum ad hoc dependens eſt.

Expoſitio Authoris. Ob id dico, hic ſubſtantiam ſumi pro prima ſubſtantia, nempe pro compoſito indiuiduo ſubſtantiæ, & hoc dupliciter dici ſeparabile ab accidente. Vno modo quia poteſt cõſiſtere abſque accidẽtibus multis,quæ in eo ſunt, ſicut fuit abſq; illis.ut Petrus poteſt eſſe ſeparatus a calore,a frigiditate,ab albedine,& aliis,& huiuſmodi,quæ in eo ſunt,nullum tamẽ ipſius accidens poteſt abſque eo conſiſtere naturaliter. Vnde non eſt intelligendum, ꝙ ab omni accidẽte ſit ſeparabilis,ſed vniuerſaliter loquendo ab accidente ſeparatur: nullum tamen ipſius accidens ab eo ſeparatum conſiſtit.

Altero modo dicitur ſubſtantia prior, ſeu ſeparabilis,quia in ratione ſubſtantiæ datur aliqua ab omni accidenti ſeparata; puta Deus:tamen in accidentium generibus, nullum accidens extra ſubſtantiam conſiſtens naturaliter datur:Dico naturaliter propter ineffabile ſacramentum altaris,ubi datur accidẽs abſque ſubſtantiæ

2. fund. ſubiecto. Hanc declarationem ſeparabilitatis nota.

Meliſſus autem quod eſt infinitum eſſe dicit. Tex. XV.

CVm partes diuiſionis aliquot confutauerit,ad opiniones horum deſcendit, & dicit Meliſſum unum quantũ omnia eſſe poſuiſſe:nam dixit, omnia eſſe unum ens infinitum. Conſtat autẽ, quod infinitũ nulli per ſe ineſt,niſi quantitati, nam ſubſtantia,& qualitas non dicuntur infinita,niſi ſecundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quod definitio infiniti non eſt per ſubſtantiam,aut qualitatem, ſed per quantitatem:quod ſi eſt ponit eſſe unum quantum, cum quantitas non ſit abſque ſubſtantia, neceſſario ponit ſubſtantiam, & quantitatem:nõ ergo unum ens, ſed duo omnia ſunt: ꝙ ſi ſubſtantiã tantũ conſtituat,non erit infinita,cũ deſit quantitas. *Nota.*

Hic aduerte, quod etiam hoc eſt intelligendum de Parmenide, qui poſuit unũ finitum: nam ſicut infinitum,& ita finitum quantitati ineſt.

Solẽt in hoc loco Reales diſputare, An quantitas realiter diſtinguatur a ſubſtantia quia locus uidetur illis fauere contra Nominales. ſed profecto aliena eſt quæſtio,& à Metaphyſico diſputãda. Satis ſit nobis,modo ſaltẽ definitione, & eſſentia diſtingui,ꝙ hic docet Ariſt nõ n.ſunt ſciẽtiæ permiſcendæ nimium, præſertim cũ ſint alia multa Phyſica dubia examinãda.

An ſubſtantia ſecundum ſe ſit diuiſibilis. Quæſt. VII.

Explicatur ſenſus quæſtionis.

DIfficultas hæc eſt grauis,& ſatis utilis. Explicãdus eſt a nobis primo ſẽſus quæſtionis,ut moris eſt,primo ſubſtãtiam non in communi hic ſumimus, ſed pro ſubſtantia ſenſibili, & corporea,quæ ex materia, & forma cõponitur. Nec hic de diuiſibilitate in partes eſſentiales,aut in ſpecies,aut in accidentia loquimur,ſed de diuiſibilitate in partes eiuſdem rationis cum toto, nempe in partes extenſionis,quæ dicũtur quãtitatiuæ,& petimus, an ſubſtantia compoſita de ſe habeat diuiſibilitatem hanc,& non a quantitate. Nec refert, quod quantitas ſit realiter diſtincta uel non, nam ſaltem eſt diſtincta eſſentialiter a ſubſtantia.

Et

Digitized by Google

Occaſio diſputandi quæſtionem. Et merito hoc dubitamus, nam dicit Ariſtoteles contra Meliſſum, quod ſi magnitudinem habet, quantum eſt: Poſſet ipſe dicere, ens habere magnitudinem, & extenſionem abſque quantitate. preterea non extra rem quæſtionem hanc examinamus.

Opinio quorundam. In hac quæſtione eſt opinio quorundam aſſerentium, materiam de ſe habere partem, & non à quantitate, ac proinde ipſam ſubſtantiam compoſitam; quam videtur ex parte recipere Scotus 2. ſent. diſt. 12. p. 2. & rationes, quæ pro hac ſententia eſſe poſſunt, non ſunt ſpernendæ, quarum prima eſt. *1. Ratio.* Quod eſt cauſa antecedentis, eſt cauſa conſequentis: ſed quantitas eſt antecedens diuiſibilitatis, hęc enim ex illa ſequitur. ergo cauſa quantitatis erit cauſa diuiſibilitatis: ſed ſubſtantia eſt cauſa quãtitatis, ergo eſt cauſa diuiſibilitatis. non igitur à quantitate habet diuiſibilitatem ſubſtantia, ſed ipſa eſt illius cauſa ſecundum ſe.

2. Ratio. Secunda. Materia eſt in potentia ad quamlibet formã, ergo poteſt plures formas ſecundum ſe recipere, non ſimul in eadem parte, ergo in diuerſis, ergo materia ſecundum ſe partes habet, quibus poſſit recipere plures formas.

3. Ratio. Tertia ratio eſt noſtra. Sumo duo compoſita, nempe hominem, & Leonem, & peto, an quælibet ſubſtantia ex iſtis ſit prior natura omnibus ſuis accidentibus, ſi non, iam ſubſtantia non eſt prior natura accidente: ſi ſic, ergo iam ſunt duo cõpoſita ante quãtitatem, & habebunt non eandem materiam: ergo ante quantitatẽ eſt materia diuiſibilis, & diuiſa.

4. Ratio. Quarta eſt contra verba Ariſtotelis: dicit enim, infinitum non eſſe, niſi in quantitate: videtur hoc falſũ, nã Deus eſt infinitus, & Angeli finiti ſunt, non tamen habent quantitatem; imò finitum, & infinitum primo inſunt enti, non ipſi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuiſum eſt.

Opin. Alberti, Iãd. etc. Aliorum eſt opinio: nec materiam, nec ſubſtantiam corpoream vllo modo eſſe diuiſibilem, ſecluſa quantitate, ſed tantum diuiſibilitatem accipere ab ipſa quantitate, quæ eſt paſſio per ſe competens corporeæ ſubſtantiæ ratione quantitatis. Hæc ſententia eſt Alberti, tracta. 2. cap. 4 Iand. quæſt. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primo Materia ſecũdum ſe, aut eſt diuiſibilis, aut ſimplex, & compoſita: non compoſita, quia tunc, aut ex forma, aut ex accidenti, quoꝛũ neutrum eſſe poteſt. nullam. n. ſecundum ſe formam, nec accidẽs habet: quod ſimplex eſt, ergo eſt indiuiſibilis: non igitur ſecundum ſe partes habet.

2. Ratio. Secũdo. Si ſecundum ſe diuiſibilis eſt, diuidatur, & ſumamus illas duas partes, tunc aut differunt hæ accidentaliter, aut eſſentialiter: non accidentaliter, cum nullum ſecundum ſe accidens habeant: nec eſſentialiter, quia ſunt eiuſdem rationis, non ergo poſſunt differre: & ita non poterit diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio. Logice, vbi ineſt paſſio, ibi eſt ſuum ſubiectum, ſed diuiſibile eſt paſſio quanti, vt patet. 5. Met. c. 13. ergo vbi diuiſibilitas eſt, quantitas erit.

4. Ratio. Quarto. paſſio definita per ſubiectum non ſe extendit extra ſubiectum, ſed diuiſio definitur per continuum, ergo non erit niſi in continuo: hoc autem quantum eſt.

1. Concl. Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Impoſſibile eſt ſubſtantiam compoſitam, aut materiam eſſe extenſam, ac in partem diuiſibilem abſque quantitate: & in hoc mihi placet ſententia Alberti. Probatur: *1. Ratio.* ſicut ab albedine paries eſt albus, ita à quantitate ſubſtantia extenſa, & diuiſibilis: ſed impoſſibile eſt, abſq; albedine parietem eſſe album, ergo & abſq; quantitate ſubſtantiam eſſe extenſam, eſt impoſſibile. Loquimur autem hic de continua quantitate. probatur maior: nã quantitas eſt formalis ratio extenſionis, & diuiſibilitatis conſequenter: ſicut albedo albi. nec enim aliam rationem, & naturã poſſumus imaginari ipſius quantitatis, quam hanc, & præterea probatur eiſdem rationibus Alberti Magni.

2. concl. Secunda concluſio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, niſi prius aliqua quantitate ſeparata, & diſcreta altera parte materiæ: probatur, ita eſt neceſſaria quantitas in materia, ſicut qualitas, cum qualitas non inſit, niſi per quãtitatem: at forma educi non poteſt è materia, niſi certis qualitatibus diſpoſita, ergo etiam neceſſaria eſt quantitas. Præterea, ſicut forma accidentalis non poteſt extrahi, nec induci, niſi in ſubiecto quan-

Digitized by Google

to, quia ipſa eſt diuiſibilis: ita formæ ſubſtantiales, quarum plurimæ ſunt diuiſibiles inducentur in materia quantitate diſpoſita.

3. concl. Tertia concluſio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuiſas, abſque actuali quantitate: nolo dicere, quod materia diuidi poſſit abſque quantitate, ſed, quod poſtquam diuiſa eſt per quantitatem poſſunt manere adhuc illę partes diſtinctæ. Dico, non repugnare, nō quod naturaliter id fiat, ſed quod poteſt ſupra naturaliter fieri.

Probatur tertia concluſio. Explico, & probo, quia ſi poteſt Deus remouere omnē quantitatem a Petro, & ab aliquo leone, tunc ſine dubio poſſet cōſeruare illas duas materias abſq; quantitate continua illarum: & probo, quod poſſit id facere: ſicut enim conſeruat quantitatem ſine ulla ſubſtantia panis in ſacramento, ita etiam poſſet & panem abſque quantitate conſeruare, & multos panes, ſicut multas quantitates. maior enim eſt dependentia accidentis a ſubſtantia, quam ſubſtantiæ ab accidente, & poteſt illud: ergo & hoc, verum eſt, quod illæ ſubſtantiæ non eſſent extenſæ, nec diuiſibiles in partes, vt dictum eſt. Nec eſt contra nos argumentum Alberti Magni ſecundum. nam illæ materiæ differrent pęnes ordinem ad diuerſas formas, quas habent vel pęnes ordinem ad quantitatē præcedentem.

Ad primū primæ ſententiæ. Ad primum igitur prioris ſententię reſpondetur, quod ſubſtantia eſt cauſa mediata diuiſibilitatis, quia eam non habet, niſi mediante quantitate, qua deficiente, ſubſtantia non eſt diuiſibilis: illud autem locum, habet, quando aliquid eſt cauſa vtriuſque immediate, & non dependenter vnius ab altero.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod licet materia ſit in potentia ad omnes formas ſecūdum ſe, non tamen recipit illas, niſi præcedentibus diſpoſitionibus neceſſarijs, quarum vna eſt quantitas.

Ad 3. Ad tertium dico, quod illæ duæ ſubſtātiæ poſſunt præintelligi abſque quantitate actuali, & eſſent diſtinctę, ſed in ordine ad quantitatem, quam habuerunt vel poſſunt habere vel per ipſas formas: ſed hoc nihil contra nos, qui tantum negamus materiam vel ſubſtantiam poſſe diuidi in partes, niſi exiſtente quantitate.

Ad quartum dico, duplicem aſſignari quantitatem, virtutis, & molis. Virtutis quæ attenditur in perfectione ſubſtantiæ rei vel operationis ipſius, ſecundum quā dicimus, Deum infinite perfectum, & magnum: & hæc in corporeis etiam inuenitur. nec eſt de hac ſermo, vt probat argumentum. Quantitas molis eſt, quæ attenditur ſecundum longitudinem, & cęteras dimenſiones, & de hac eſt ſermo in præſenti, nam iſti Philoſophi de his incorporeis non loquebantur. At finitum, & infinitum virtutis ſequuntur quantitatem priorem: molis vero ſequuntur poſteriorem: ſunt enim ipſius paſſiones, & de his procedit Ariſtoteles in ſuo argumētō. Et hæc ſatis de quæſtione. *Ad 4.*

Amplius quoniam & ipſum vnum.
Tex. XVI.

EX vnius diſtinctione probat dici nō poſſe, omnia eſſe vnum: nam vnum triplex eſt: Aut vnum continuum, quo modo vnam lineam, vnum lignum, vnum corpus, quia continua ſunt, dicimus. Aut vnum, quia indiuiſibile, quomodo vnum punctum, vnum inſtans, quia indiuiſibilia, dicimus. Aut vnum ratione, & definitione, quo pacto dicimus ſynonima idem eſſe, vt merum, & vinum; enſis, gladius. Impugnat, quod nullo de his modis dici poſſit, omnia eſſe vnum. *Aliud eſſe vnum cōtingit tripliciter.*

Dices, quare non enumerat alios modos vnius, vt genere vnum, ſpecie, per accidens, ſeu ſubiecto? Dico, quia illi Philoſophi non loquebantur niſi de vnitate entis alicuius determinati, vt ſupra diximus, & præterea quia aliæ vnitates manifeſtam habent pluralitatem entium. *Dubiū.*

Primam diuiſionis partem reprobant, quia ſi omnia dicuntur vnum continuum, iam plura entia dicenda ſunt, cum in infinitum continuum ſit diuiſibile, & multa comprehēdat.

Si

Digitized by Google

Si igitur continuum eſt.
Tex. XVII.

REprobat primam diuiſionis partẽ, vt diximus, quia ſi continuum eſt, pura potẽtia eſt. Præterea, quia dubium eſt, an totum, & pars vnum, an plura ſit. & quamuis hoc determinare non ſit præſentis loci, eſt enim Metaphyſicum: tamen ſecundum ſe dubium eſt, & difficultatem habet, an vnum ſit, an plura, & quo modo vnum, & quo modo plura, & probat, quod non ſit vnum, eo quod ſi indiuiſibilia, & non ſeparata ſunt, eadem ratione partes eſſent idem inter ſe, quia non ſeparatæ ſunt, quod tamen falſum eſt.

Dices, qua ratione hoc mouet dubiũ? dico, vt hos arguat, quia abſolute omnia proferebant vnum, quia continuum cum ſit difficile, & nõ determinatum, an pars, & totum plura ſint, vt magis videtur. & aduerte, quod hic eſt ſermo de toto, & vna eius parte, non de omnibus.

At vero ſi velut indiuiſibile.
Tex. XVIII.

IMpugnat, quod dici non poſſit vnum eſſe omnia, vt indiuiſibile, quia tũc nec eſſet ens finitum, nec infinitum, nam indiuiſibile potius eſt terminus, & finis alicuius, quam finitum, vel infinitum: hæc enim quantitatem dicunt, quæ diuiſibilis eſt.

At vero ſi omnia, quæ ſunt.
Tex. XIX.

IMmpugnat tertiam diuiſionis partem, quod omnia ſint vnum definitione; nam tunc ſequeretur primo, quod cõtraria eſſent idem, vt dicebat Heraclitus, nempe bonum, & malum: & quia malum eſt non bonũ, ſequitur ſecundo, duo contradictoria idem eſſe: Tertio etiam duo diſparata, vt homo, & equus: Quarto ſi contradictoria ſunt idem, erit idem diſputare, an omnia ſint ens, & an omnia ſint nihil, ſeu non ens; Tandem duo diuerſa erunt idem, nempe quantum, & quale, & reliqua primo diuerſa. Non ergo omnia ſunt vnum ens.

An totum diſtinguatur realiter à partibus. Quæſt. VIII.

OCcaſione textus decimiſeptimi ſolent communiter diſputare, an totum diſtinguatur à ſuis partibus, quod etiam, vt conueniamus cum cæteris, nos hoc loco diſputabimus. Pro tituli ergo declaratione primo adnertendum eſt, totum eſſe multiplex. Primum vniuerſale, hoc autem eſt quodcũque ſuperius reſpectu inferioris, vt genus reſpectu ſpecierũ, & ſpecies reſpectu indiuiduorum, nec de iſto eſt quæſtio, quia certum eſt huiuſmodi vniuerſalia ſola ratione, & intellectu diſtingui ab inferioribus. *Declaratur tituli.* *Totum multiplex.*

Alterum eſt totum potentiale, nempe ſubiectum reſpectu duarum potẽtiarum operatiuarum, vt anima reſpectu intellectus, volũtatis, & memoriæ. & quamuis ſit dubium, an tales potentiæ diſtinguantur à ſubiecto, in præſenti tamen id non diſcutimus. *Vniuerſale.* *Potẽtiale.*

Tertium totum eſt integrale, nempe quantum aliquod reſpectu partium integrantium, & quantitatiuarum, & vt lignũ reſpectu ſuarum particularum: & hoc eſt duplex, aut homogeneum, aut ætherogeneum: Homogeneum eſt, quod conſtat ex partibus, quæ ſunt eiuſdem rationis cum toto, ſicut lignum, cuius quælibet particula eſt lignum, et ignis, et aqua, & ſimilia. Aetherogeneum eſt cuius partes ſunt diuerſæ rationis inter ſe, & à toto ſicut animal, cuius partes ſunt manus, pedes, caput. De vtroque igitur toto integrali eſt quæſtio, an à ſuis partibus diſtinguatur. *Integrale.* *Integrale duplex.*

Quartum totum eſt eſſentiale, nempe compoſitum reſpectu materiæ, & formæ, quod dicitur totum Phyſicum: & definitum reſpectu generis, & differẽtiæ, quod dicitur totum Metaphyſicum: De hoc autem non eſt quæſtio, quia genera, & differentiæ ſunt idem re cum ſpecie, de illo vero Phyſico eſt quæſtio. *Eſſentiale.*

Quintum totum eſt per accidens, ſicut ſubiectum cum accidẽte, vt homo albus: & totum per aggregationem, vt cumulus, & de hoc non eſt quæſtio, quia certum eſt non diſtingui: tantum igitur eſt quæſtio de toto Phyſico, & de toto integrali, tam homogeneo, quam æthèrogeneo. *Per accidens.*

Digitized by Google

Nota, nõ quæritur an totũ diſtinguatur a ſingulis partibus, ſed ab omnibus ſimul.

Aduertendum eſt præterea, quod non eſt diſputatio, an hoc totũ à ſingulis partibus ſuis diſtinguatur: certum enim eſt, realiter diſtingui, ut homo, & anima, lignum, & una pars, ſed diſputatio eſt de omnibus partibus ſimul ſumptis: nec de quacũque diſtinctione loquimur, ſed reali, ut ſit ſenſus, an totum ſit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, ut homo, an ſit entitas quædam præter entitatem materiæ, ſeu corporis, & præter entitatem animæ. idem queritur de alijs totis, de quibus diximus diſputationem eſſe. Hæc de tituli declaratione.

Prima ſententia Scoti.

Circa hanc difficultatem Scotus. 3. ſen ten. diſt. 2. q. 2 quem multi Thomiſtæ ſequuntur exiſtimantes eſſe ſentẽtiam ſancti Thomæ, nempe Capreolus. 3. diſ. 2. & Herueus quolibet 2. q. 1. 4. & alij dicunt, totũ diſtingui realiter à ſuis partibus ad ſenſum ſuperius expoſitum. Rationes potiſſimæ huius opinionibus ſunt hæ.

1. Ratio. Prima Scoti: Si totum hoc non diſtingueretur à ſuis partibus, ſequeretur, q̃d nullum eſſet diſcrimen inter hoc totum, & totum per accidens: conſequens eſt falſum, quia magna eſt vtriuſque differẽtia: ergo totum id, cuius eſt diſputatio. quod vocatur totum per ſe diſtinguitur à ſuis partibus. probatur conſequentia, quia ita vnum eſſet duæ partes ſimul ſumptæ, ſicut & alterum.

Cõfirmatur prima ratio. Confirmatur argumentum: totum eſt terminus generationis, id eſt, id, quod generatur, non partes, vt dicitur 7. Meta. c. 2. ergo diſtinguuntur.

Confirmatur ſecundo: nam partes ſunt cauſa totius, ipſumque componunt, non ergo idem eſſe poſſunt.

2 Ratio. Secunda ratio eſt Stat totum corrumpi nulla corrupta parte, ſimiliter & generari: non ergo ſunt idem. probatur antecedens in homine: moritur enim homo, manent tamen & anima, & corpus: generatur homo, non tamen anima, nec corpus.

3. Ratio. Tertia ratio. Totum exiſtit, & ipſum eſt, quod operatur, non partes, vt notum eſt ergo diſtinguuntur.

4. Ratio. Quarta ratio eſt. Sequeretũ, quod partes eſſentiales eſſent partes integrales ſic homo eſt materia, & forma, ſimiliter pes, manus, caput, & reliqua ſunt homo: ergo hæ partes ſunt materia, & forma.

Secunda ſentẽtia D. Tho.

In oppoſitam partem eſt aliorum opinio, nempe totum nõ diſtingui à ſuis partibus ſimul ſumptis, quæ ſententia eſt ſancti Thomæ, quicquid dicant alij: nam 4. contra Gentes, capit. 51. dicit humanitatem eſſe materiam, & formam ſimul coniunctas, & 1. par. quæſ. 75. ar. 4 dicit, hominem eſſe corpus, & animal ſimul, & prima ſecundæ, q. 13. ar. 1. & eadem eſt opinio Nominalium.

1. Ratio. Et hæc ſententia probatur primo. Si totum eſt alia entitas diſtincta ab omnibus partibus, vel eſt diuiſibilis vel indiuiſibilis: non indiuiſibilis, cum tale totum corporeum ſit, ergo diuiſibilis. Si autẽ diuiſibilis, ergo in partes illas, non igitur eſt ſeparata entitas, & diſtincta ab illis. Si enim eſſet entitas tertia præter partes omnes, quo modo in eas eſſet indiuiſibilis, cum ſint extra ipſam?

2. Ratio. Secundo. Illa entitas vel eſſet ſubſtantia vel eſſet accidens: non accidens, quia homo, qui totum quoddam dicitur, ſubſtantia eſt: probo autem, quod nõ ſit ſubſtantia, nam ſi homo eſt entitas diſtincta ab omnibus partibus, ergo prius natura eſt partes ſimul eſſe, quam totum. Demus igitur formam ſimul eſſe cum materia, erit iam materia in actu, & perfecta, & hoc eſt prius natura, quam totum; ergo totum eſt accidens, & non ſubſtantia, nam quod aduenit enti in actu accidens eſt.

3. Ratio. Tertio. illa entitas per quid diſtinguitur ab omnibus partibus ſimul? non ſeipſa, quia eſt diuiſibilis: non per vnam partem, nam talis pars includitur etiã in omnibus ſimul partibus, id eſt, homo p quid differt à materia, & forma ſimul? non ſeipſo, nec per materiam vel formam, quia materia vel forma eſt in ipſo aggregato ex materia, & forma: non igitur habet, per quid diſtinguatur. Hæc eſt opinio horum Philoſophorum.

Græci cõueniunt cum D. Tho.

At inter Græcos inuenio Philoponũ, Temiſtium, Alexandrum, Simplicium, Eudemium, vnanimes in hoc loco, & cõuenientes cum D. Tho. aſſerentes totum diſtingui quidem à ſuis partibus ſingulis per ſe, ſed eſſe idem cum omnibus ſimul ſumptis: verum eſt, hos loqui expreſſe de toto integrali, tam homogeneo, quam ætheorogeneo, vt patet apud Philoponũ: at ſine dubio idem vidẽtur ſentire de toto

to

ſo Phyſico, cum oppoſitum apud eos non legatur: Idem etiam Auerroes com. 17. & Auicen. 3. Met. c. 3. & 5.

Arabes cõueniũt cum D. Tho.
Quid Ariſt. in aliquot locis de hac qõne conſtituerit.

At ſi Ariſtotelem conſideramus, videtur aſſerere, totum a partibus diſtingui, nam. 5. Meta. cap. 14. tex. 19. dicit, ſex nõ eſſe bis tria, ſed ſemel ſex. Et 7. Meta. text. vltimo dicit, ſyllabam, ba, non eſſe, B, & A & 8. Meta. cap. 6. tex. 15. totum, inquit, non eſt coaceruatio partium, ſed aliquid præter partes. & 4. Phyſi. tex. 23. totum, inquit, eſſe in partibus, & partes in toto, quod quidem eſſe non poſſet niſi diſtingueretur. & 2. Animæ in principio, & 7. Meta. capit. 3. triplicem ſubſtantiam diſtinguit, materiã, & formã, & compoſitũ, ubi diſtinctionẽ indicat totius, & partium. Hæc de opinionibus.

1. Concl.

Sit igitur prior concluſio pro reſolutione. Totum non diſtinguitur a ſuis partibus ſimul ſumptis.

Explicatur concluſio.

Aduerte. Dupliciter dicuntur partes ſimul ſumptæ, uno modo quo ad omniũ collectionem tãtum, ut nulla ſit excepta: altero modo quo ad unionem quandam inter ſe præter illam collectionem, ut partes ſimul ſumptæ dicuntur omnes partes talem unionem inter ſe habentes. Cõcluſio procedit de partibus ſimul ſumptis modo poſteriori, & eſt notanda diſtinctio, nam argumenta propoſita procedũt de partibus ſimul ſumptis modo priori.

Senſus igitur eſt. homo non eſt anima, nec corpus, nec anima nec corpus aggregatiuè: ſed anima, & corpus ſic unita inter ſe, ut altera alterã informet. Idem dico de aliis totis, & eorum partiũ vnionibus.

Probatũ cõcluſio.

Probatur concluſio præter tria argumẽta ſuperius poſita. Primo. Si illa entitas eſt diſtincta ab entitatibus partium ſimul, vel facit compoſitionem cum illis, vel non: Si non, ergo homo nõ eſt unus per ſe, ſed plura, quia habet ſubſtantias non componentes ſe: Si vero facit, ergo præter cõpoſitionem materiæ, & formę eſt illa cõpoſitio quã nullus imaginatur.

2 Secundo Profectò eſt in intelligibile, quod aliqua res tertia fiat ex duabus, niſi per mixtionem, & corruptionem illarum duarum, ſicut mixtum fit ex elemẽtis corruptis, & colores medii ex extremis: at materia, & forma nõ miſcẽtur, ſed manẽt vnitæ; non ergo intelligi poteſt, quo modo tertia ſubſtantia ab omnibus ſimul iũctis, & unitis diſtincta producatur.

2. Conc.

Secunda concluſio. Quamuis idẽ prorſus, quod de toto prædicatur, de partibus ſic ſimul ſumptis prædicari poſſit, tamen non fiunt prædicationes ita proprię, ſicut cum de toto prædicantur, propter modũ ſignificandi: vere enim dicitur, homo legit, & anima vnita corpori, uel anima ſimul & corpus legũt, ſed nõ proprie, quia homo per modum totius, hæc vero per modum partium ſignificant.

Ad argumenta Scoti.

Ad argumẽta igitur priora reſpondetur. Ad primum Scoti dicimus, eſſe magnum diſcrimen inter totum per ſe, & totum per accidens: totum enim per ſe, nõ ſolum dicit coaceruationẽ partium, ut ipſum totum per accidens, ſed dicit partes unitas inter ſe, uel ſicut actum & potentiam, uel ſicut continuum.

Ad cõfirmationes.

Ad primam, & ſecundam confirmationem reſpondetur, quod procedũt de partibus ſimul ſumptis modo priori, vt explicuimus in priori concluſione, non autem de partibus ſimul ſumptis modo poſteriori: hæ enim ſunt ipſum totum, illæ vero non.

Ad 2. & 3.

Ad ſecundum, & tertium eadem eſt reſponſio, procedunt enim de partibus non cum unione ſumptis.

Ad 4.

Ad quartum reſpõdetur, eſſe magnam fallaciam argumentari a partibus eſſentialibus ad integrales, quia homo reſpectu partium eſſentialium conſideratur tãtum ſecundum ſuam ſubſtantiam: at reſpectu partium integralium ſumitur homo cum quantitate: idem de aliis totis: & tunc eſt fallacia figuræ dictionis, mutantur enim prædicamenta.

Ad loca Ariſto.

Ad loca omnia Ariſtotelis reſpõdetur ſolum loqui de partibus abſque vnione conſideratis, & hoc eſt, quod docere intẽdit, totum non eſſe tantum ipſas partes, ſed ſuperaddere unionem, & coniunctionem certam ipſarum partium. propterea dicit, eſſe aliam ſubſtantiam a partibus, quia totum eſt ipſæ partes ſimul unitæ, non quòd ſit noua ſubſtantia ab iſtis ſic ſumptis, nã expreſsè docet. 2 Animę, tex. 10. Sicut pupilla, & viſus ſunt oculus, ita corpus, & anima animal.

Explicatur locus Ariſt. 5. Metaph.

Sed inter omnia iſta loca Ariſtotelis peculiariter eſt notandus ille quinti Metaphyſicæ, Sex nõ ſunt bis tria, ſed ſemel ſex: eſt enim ſenſus multo alius, quam aliqui.

Digitized by Google

aliqui exiſtimant: hic enim intendit Ariſtoteles docere, quale nõ eſſe idem, quod quantum, ut eſſe album, non eſt eſſe latum, & quia in numeris duo hæc conſiderantur, nempe ipſorum quantitas, & hæc eſt ipſiuſmet numeri, et ipſorum qualitas, ſcilicet figura, quod alius ſit triangularis, alius quadrangularis, vel alterius figuræ: oſtendit quantitatem nnmerorũ non conſiſtere in ipſa figura, ſed in unitatum aggregatione, et hoc eſt, quod dicit, ſex non ſunt bis tria, id eſt, figura ipſa quadrangularis, ſed ſemel ſex, id eſt, ſed ipſarum unitatum aggregatio: unde ex hoc loco nihil ad quæſtionem præſentẽ deducitur, ſi bene intelligitur. Hæc de quæſtione.

Conturbabantur autem, et quæſtiones. Tex. XX.

CVm aduerſus illos Philoſophos dicentes omnia eſſe unum, argumentatus eſſet, probãdo ſequi, quod unũ ens eſſet contraria, et diſparata, et quod unũ eſſet multa; inquit, etiam poſteriores Philoſophos conturbatos fuiſſe, & timere, ne admitterent unnm eſſe multa: nam ſi unus homo dicitur eſſe albus, & muſicus, & calidus, iam videtur unum eſſe multa entia, nam ille homo albus eſt, muſicus eſt, calidus eſt, ſunt ergo plura entia, ob id hoc cauentes aſſerebant, non eſſe ponendum illud verbum, Eſt, ſed tantum dicendum, homo albus, muſicus, calidus: & ſic non multiplicatur ens, & huius placiti fuit Lycophron. Alij vero dicebant, non ſic, ſed verbaliter eſſe enunciandum, homo dealbatur, calefit, & reliqua: Sic enim non videtur unũ ens eſſe plura entia. Huius opinionis credit Alexander fuiſſe Platonem, quem defendunt Philoponus, & Simplicius, docentes hoc non fuiſſe Platonis: ſed parum hoc refert, cuius fuerit, ſcire, dummodo ſententia intelligatur. Crediderim tamen non eſſe Platonis.

Tanquam ſingulariter dicto uno. Tex. XXI.

HOrum turbationem, & euaſionem irridet, dicens, eos turbatos eſſe, ac ſi unum non eſſet multiplex, ſicut ipſum ens, ita exponit Philoponus, vt, Aut; ſic: Velut ſicut, ac ſi diceret, eſt multiplex unum, ſicut ens, ob id non oportuit turbari: ut enim eſſe poſſunt diuerſa entia definitione, idem tamen ſubiecto, vt eſſe album, & dulce, ratione diuerſa ſunt, ſed ſubiecto idem: nempe in lacte: ita ſimiliter poſſunt eſſe multa ratione, unũ ſubiecto, & hoc pacto unum multa eſſe poteſt. Altero etiam modo ſicut in continuo vel in toto partes ſunt diuerſa entia in potẽtia, quatenus per diuiſionem poſſunt eſſe ſeparata, ſunt tamen idem totum, ita ſunt multa in potentia: vnum actu: hoc ergo pacto, unum multa eſſe poteſt. *Prima accidentia poſſunt eſſe vnũ ſubiecto.*

Hi igitur dubitabant, & confitebantur, & inferebant tanquam abſurdum, unum eſſe multa, cum tamen uerißimũ ſit unum multa eſſe, ut diximus: ſed non eo modo, quo unum eſt, multa eſt. Sic.n. fieri non poteſt, vt aliquid non eſt unum ratione, & multa ratione, unum ſubiecto, & multa ſubiecto, unum actu, & multa actu, unum potẽtia, & multa potentia: fieri tamen poteſt, vt ſit unum ſubiecto, multa ratione, unum actu, multa uero potentia.

Ex quo loco ſumere poteris, aliqua diſtingui ratione, quæ habent diuerſas definitiones: alia uero non, quæ habent eandem definitionem. Similiter aliqua diſtingui ſubiecto quæ uariis inſunt ſubiectis: aliqua uero non, nempe, quę eidem inſunt. Concludit ex his textibus contra hos Philoſophos, impoſſibile eſſe; omnia eſſe unum ens. *Nota.*

Caput Tertium.

Et ex quibus oſtendatur ſoluere. Tex. XXII.

HOrum opinione redarguta ad ſoluendas ipſorum rationes deſcẽdit, quas facile ſolui dicit, cum ſint uitioſæ, & in materia, & in forma: in materia quidẽ, quia propoſitiones falſas aſſumunt: in forma uero, quia nõ obſeruant rectã ſyllogizandi rationem. Meliſſi. tamen onerosã magis dicit eſſe argumentationem, id eſt, uanam, & minus habentem difficultatis, ſed

Digitized by Google

ſed ex uno falſo dato multa abſque diffi-cultate procedunt: horum verborum ſu-perius triplicem dedimus ſenſum, nunc huc ſufficiat.

Quod igitur paralogizet Meliſſus. Tex. xxiij.

Nota diſcurſum Meliſſi.

ARatione Meliſſi incipit, atque in forma, & materia peccare docet. In cuius gratiã aduerte, Meliſſi diſcurſum hunc eſſe: probabat primo, Ens eſſe infinitum ſic; Quod eſt factũ, habet principiũ, ergo quod non eſt factũ, non habet principium: ſed ens non eſt factũ, ergo non habet principiũ: quod non habet principiũ, eadem rõne non habet finem, ergo ens non habet finem: tale vero finem, & principium non habens, eſt infinitum, ens ergo infinitum eſt. Quod autem ens factum non eſſet, probabat ſic: Si eſſet factum, tunc vel ex aliquo vel ex nihilo. non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: nec ex aliquo, iam enim hoc eſſet ens, & ita nõ fieret, quod enim eſt, non fit.

Vtebatur ſecũdo diſcurſu Meliſſus, probans ens eſſe vnum: ens eſt infinitum, ergo eſt vnum: nam ſi infinitum, omnia continet, omnia occupat, & ex hoc tertio inferebat eſſe immobile: nam ſi infinitum eſt, omnem implet locum, ergo nõ habet vnde, & quo moueatur: ſic ratiocinatus eſt Meliſſus.

Quomodo refellat Ariſ. diſcurſũ Meliſſi.

Ariſtoteles vero primũ diſcurſum reprehendit in hoc textu, tanquam forma, & materia vitioſum. illa enim prima pars peccat in forma, eo quod procedit ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis, ac ſi quis diceret. Eſt homo, ergo animal; ergo ſi non eſt homo, non eſt animal. ita ille dicebat, Eſt factum, ergo habet principium; non eſt factum, ergo non habet principium.

Dices, hoc aliquando licere, vt homo eſt riſibilis, ergo non homo, non eſt riſibilis. Dico in conuertibilibus id licere ſolis, non in alijs: at habere principium, & eſſe factum non conuertuntur, ut poſtea dicetur: peccat igitur in forma.

Quod vero peccet in materia, propoſitiones falſas ſumens, oſtendit: & textus quidem eſt obſcurus, ſenſum tamen hunc eſſe credo.

Nota primo duplex principium.

Propter quod aduerte duplex eſſe principium (quantum ad præſentem diſputationem facit) & rei, ſeu magnitudinis, & temporis. Principium temporis dicitur illud inſtans, in quo primo aliquid habuit eſſe, ſiue tempus illi inſtanti proximum, vt dies Mercurij præcedẽs fuit principiũ ieiunij, & hoc præſens tempus eſt principium lectionis, nempe principium horæ. Principium vero rei eſt id, quod cũ principio temporis incipit, ut cor eſt primum rei, quia primo tempore fit in animali, & pars primo producta principium eſt rei. Similiter in alteratione pars primo alterata, dealbata, aut calefacta, eſt principiũ albi, aut calidi.

Nota ſecundo.

Nota præterea, quod hic Philoſophus in illa propoſitione, Quod eſt factum, habet principium, nõ ſolum loquebatur de principio temporis: ſic enim nihil concluderet, nam quod non habet principium, nec finem temporis, tantum eſt infinitum in duratione, ſed non in magnitudine, vt ille aſſerebat de ente, ſed de utroq; principio loquebatur: exiſtimabatque, ſi aliquid fit, nõ ſolum habere principiũ temporis, ſed etiam magnitudinis, quæ primum facta ſit: & hoc ſiue fit in generatione ſubſtantiæ, quæ dicitur generatio ſimplex, ſiue fit in generatione accidentis, quæ dicitur alteratio: ac in hoc ſenſu proferebat illam propoſitionem.

Quam Ariſtoteles dicit eſſe falſam. nõ enim quod fit, omne habet principium illud magnitudinis: nam aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & nõ prius una pars magnitudinis, quam altera, ſed tota ſimul, licet in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falſitas illius propoſitionis. atq; hæ mutationes dicuntur momentaneæ, quia tota magnitudo ſimul, & non per partes mutetur, licet ſucceſſu temporis id fiat.

Aduerte ſic literam eſſe legendam: inconueniens, & falſum eſt arbitrari, omnis generationis nõ ſolũ ſimplicis, ideſt, ſubſtãtialis, ſed etiam alterationis eſſe principium rei, & non ſolum temporis, cũ fiant multæ mutationes ſimul in aliqua tota magnitudine: ac ſi dicatur, poteſt eſſe in mutatione principium temporis, & non magnitudinis. Nota expoſitionem.

Deinde

Digitized by Google

Deinde & propter quid & immobile. Tex. xxiiij.

SEcundum Meliſſi diſcurſum prætermittens, tertium impugnat; inferebat enim, quia vnum eſt, immobile eſt, hoc tamen non ualet. nam ſicut in aqua quæ pars eſt vniuerſi, accidit, quod ſit una, nihilominus mouetur in ſe etiam non mutando locum, per partium mutationem, quia una cedit alteri, ut patet de aqua in naſe incluſa, quę moueri poteſt intra vas, & mare in ſuo mouetur alueo, & aer in ſua ſphæra: ita & uniuerſum licet vnum ſit, in ſe moueri poterit. Præterea, quia licet non moueatur localiter, ſaltem erit mobile ſecundum alterationem, cum non ſolum eſſe mobile contingat ſecundum locum. ſed etiam ſecundum qualitates.

Ad ſecundum vero diſcurſum rediens dicit, omnia poſſe quidem eſſe vnum ex quo, ideſt, unum materia, & ſubiecto, ut Phyſici dicebant, unum ſubiectum omnium ponentes; ſed diuerſitatem in ratione. At quod unum ſint omnia ratione, impoſſibile eſt: eſſent enim oppoſita idem ratione.

Et ad Parmenidem autem. Tex. xxv.

Agit Ariſt. contra Parmenidē. RAtione Meliſſi ſoluta ad Parmenidē conuertitur: erat autem ratio Parmenidis iſta, ut exponit Auerroes, & S. Tho. quicquid eſt præter ens, eſt non ens: ſed non ens eſt nihil, ergo quicquid eſt præter ens, eſt nihil: ens eſt unum, ergo quod eſt præter vnum, eſt nihil. iſte erat diſcurſus Parmenidis.

At quia partim opinio huius erat cum opinione Meliſſi cōmunis, nempe in hoc quod ens eſſet vnum & immobile: partim diuerſi, & Parmenidi propria, nempe qđ ens eſſet finitum, ob id dicit Ariſt. eundē eſſe modum rationum, & diſputationum contra Parmenidem, & contra Meliſſum. ſunt enim alij proprij, qua parte propriā habet opinionem, ipſius tamen rationem dicit eſſe uitioſam in forma, & in materia, ſicut rationem Meliſſi.

Quòd vero in materia peccet, oſtēdit: utitur enim Parmenides ipſo ente, ac ſi eſſet uniuocū, unam ſignificans naturam communem, cum dicit, ens eſſe unum, & tamen plura eſt, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, ut notat Philoponus, ſolam vocem communem dicit: eſt igitur illa propoſitio falſa, ens eſt unū, ſi ſumat (ut iſte putat) ipſum ens in communi omnia complectens, eſſe unū, hoc tamen falſum eſt: nam ſi ens pro ſingularibus particulariter ſumatur, uerum eſt, ens eſſe unum, ideſt, ſingula, quæ entia ſunt unum ſunt, ſed hoc non aufert pluralitatem: falſa igitur eſt materia, ut ipſe eam ſumit.

Quòd vero peccet in forma, oſtendit inſtātia quadam. Demus, quod album ſit ens, ita ut non ſit ens, niſi album, tūc non ualet, etiam ſi, quod eſt pręter album ſit non ens, quod album ſit unum, eſt enim multa: alia enim eſt ratio ipſius albi, alia ipſius, quod ſuſcipit albedinem: non quod ſit aliquid præter album, ideſt, non quod albedo ſit ſeparata a ſubiecto, ſed ꝙ aliud ſit eſſe vnius, & aliud alterius, licet coniuncta ſint: & hoc, inquit, non uidit Parmenides.

Qua rōne decipiaī Parmenides. Vbi nota valde, ꝙ Parmenides exiſtimabat ea, quæ eodem ſunt ſubiecto coniūcta, eſſe idem, & quod eſſe diuerſum, & multa, erat eſſe ſeparata, & in hoc deceptus eſt licet enim ſimul ſint multa, non ob id unum, & idem ſecundū ſe ſunt. quapropter quamuis non eſſet niſi album, adhuc non unū, ſed multa dicēda ſunt eſſe.

Dices, non eſſe bonam inſtātiam, nam album dicit formam cum ſubiecto. Dico eſſe optimam, & notandam. nam ita etiā ens ſignificat accidens, ſubſtantiam, quæ reuera non ſunt unum: ob id maxime albo aſſimilatur. ut hoc enim multa dicit, ita ipſum ens. Hoc nota.

Neceſſe eſt igitur accipere ijs. Tex. xxvj.

CVm in textu præcedenti oſtendiſſet ens ut abſolute, & communiter ſumitur, non unum, ſed plura dicere, ſicut album: dicit modo, quod hi, qui unum ens dicunt, neceſſario ipſum vnum, & ens pro ſubſtantia, quæ uere eſt, & de qua ens proprie prædicatur debent ſumere, non autem pro utroque, ſubſtantia

tia

Digitized by Google

tia nempe, & accidente, ſic enim plura ſunt. nec pro ſolo accidente, & hoc probat in hoc textu: ſi enim ſolum accidens diceretur ens, cum hoc per ſe non ſit, debet in aliquo eſſe ſubiecto, hoc ſubiectũ cum non ſit accidens, non erit ens ex ſuppoſitione, ergo erit aliquid, quod non ſit: non igitur ens hoc vnum poterit eſſe accidens alijs inexiſtens: nam non habebit rationem entis niſi etiam ſubiectum ſit, & tũc erunt iam multa entia contra ſuppoſitionem.

Si vero quod vere eſt. Tex. xxvij.

OStendit modo, quod nec poſſit dici vnũ ens eſſe ita, vt per ens ſola ſubſtantia, quæ nulli accidit, intelligatur: & ita ſunt verba iſta legenda cum interrogatione ſic: Cur magis ſubſtantia dicetur ens, quam non ens, ſi ens ſolam dicat ſubſtantiam? & probat, quod ſit dicenda non ſolum ens, ſed etiam non ens. iſta ſubſtantia ſit alba, vt poteſt re vera eſſe, tũc albũ non eſt, cum non ſit ſubſtantia ratio albi, non autem accidit cuique eſſe, niſi ſit vere, id eſt, ſubſtantia ex ſuppoſitione facta. Si igitur album non eſt, & ſubſtantia eſt alba, ſubſtantia non eſt, & ita erit ens, & non ens: quod ſi album ſit ens, profecto multa erunt entia, non vnum.

Quod ſi aliquis dicat, non eſſe abſurdum, quod album ſit non ens, puta non ens hoc, aut illud, ſicut homo poteſt dici non ens hoc, puta leo: Reſpondet, non in hoc ſenſu album, & accidens dici non ens, quia ſubſtantia non ſint, ſed abſolute ſunt nõ entia. Si enim ſic eſſent nõ entia, particulariter eſſent entia, & ita nõ vnum ſed multa eſſent ens.

Neque igitur magnitudinem. Tex xxviij.

PRobat ſecundo, quod non poſſit dici vnum eſſe ens, ſi pro ſola ſubſtantia accipiatur ens, nam ſequeretur, quod nullam haberet magnitudinem tale ens, aut eſſe plura. Si enim illud ens eſt totum aliquod, cum rõ partiũ ſit alia rõne totius, tunc aut nõ haberet partes, aut iam plura eſſent, quæ ſunt. Sed quod illæ partes ſint etiam entia, probat Ariſtoteles, quãuis poſſemus dicere eſſe nouum argumẽtum procedens adhuc, ſi ſubſtantia ſola eſſet, plura eſſe entia, quia partes ſunt etiam ſubſtantia: & tunc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Tho.

Eſt igitur argumentum: Si homo eſt ens uere, id eſt, ſubſtantia, ipſius partes etiã erũt vere entia, id eſt, ſubſtantia, puta bipes, animal, & ſic erunt iam plura entia, quod autem ſint ſubſtantia, patet. ſi. n. non ſunt ſubſtantia, erunt accidentia: tũc autem erunt accidentia cõmunia alijs ab homine, aut propria homini: vtrũque autem eſt impoſſibile, nã accidens cõmune, quod ſeparabile dicitur, eſt in cuius definitione nõ aſſumitur ſubiectũ, proprium vero in cuius definitione ſubiectum ſumitur, vt i definitione ſimi naſus eſt Ex hoc ſuppoſito Logico probat in ſequẽti textu illas partes nullo modo eſſe accidentia.

Amplius quæcunque in definitiua ratione. Tex. xxix.

RAtio hæc eſt. Ea quæ ſunt de definitione, aut compoſitione alicuius, nõ definiuntur, intellige eſſentiali definitione, per ipſum, vt genus & differentia nõ definiuntur per ſpeciem: Si ergo partes hominis, animal, bipes, ſunt accidentia, & homo non eſt in definitione ipſorum. ergo ſunt accidentia communia, & non propria. tunc ſic: ſi ſunt accidentia communia, ergo poſſunt ſeparari ab homine, & alijs accidere: hoc autem impoſſibile eſt, nam homo poſſet eſſe non animal, & non bipes; & præterea homo eſſet accidens alterius, cuius ſuæ partes accidentia ſunt.

Sed quod uere aliquid eſt. Tex. xxx.

HIc textus, quãuis ab Auer. aliter exponatur, mihi tamen expoſitio Sancti Thomæ, & Philoponi placet, ut ſit cõtinuus cum præcedenti, & ſit ſenſus, cum dixiſſet hominẽ eſſe accidẽs, ſi ipſius partes accidentia ſunt, ſubiungit, hoiem nul-

Digitized by Google

ſi eſſe accidens,& quia id non probat,dicit,ſit,id eſt,ſupponatur,nullus eſſe accidens,vt interpretatur Philoponus.quod vero ſequatur eſſe accidens,etiã alia ſuppoſitione cõfirmat:nempe de quo partes definitionis ſimul dicuntur,de eodem & definitum dici. Ex his cõcludit, quod cũ neceſſario ſequatur,ens non eſſe unum,ſi partes hẽt,neceſſe eſt dicere ens eſſe indiuiſibile,ſi ſuſtinendum eſt eſſe vnum, & ita exponunt S.Tho.& Philoponus, licet Alexander dicat ſenſum hunc eſſe,ſubſtãtiã ex indiuiſibilibus eſſe,ideſt partes ſubſtantiæ, ut hominis, non ſeparari ab ipſo homine,vt argumento eſt probatũ. Melior eſt prior expoſitio.

Dubiũ, An partes definitionis ſignificent diuerſas partes rei. Eſt hic vnum dubium de his partibus definitionis,an ſint partes rei, ita vt ſint duæ res componentes definitum. Nec loquimur de definitione Phyſica,quę datur per materiam & formam: in hac enim id certũ eſt,ſed de ea,quæ eſt per genus, & differẽtiam, de hac enim loquitur in pręſenti Ariſtoteles, ideo ſecundum Auicebron,qui multiplicabat tot formas ſubſtãtiales in unica re,quot ſunt prædicata ſubſtantialia,genera,& differentiæ erant partes ueræ rei,quia ſingula ſingulas importabant formas. At cum ſecundum rei veritatem & Ariſtotelem non ſit in unica re,niſi unica ſubſtantialis forma, aliter dicendum eſt. *Quid Auicembr.*

Quæ vera ſententia. Propterea aduerte, ꝙ genus & differentia compoſitæ ſubſtantię includunt totã ſubſtantiam, ut animal in homine non ſolam animam, aut corpus dicit. ſed totum ſimul. Similiter rationale:at cum diſcrimine.nam genera dicunt ſubſtantiam rei, vt eſt principium operationum communiorum, & uniuerſaliorum: at differentiæ eandem ſubſtantiam,ut eſt principium operationum particulariorum. Homo enim dicitur animal, ut habet ſenſũ: rationale,vt diſcurrit. Ex quo ſequitur, ꝙ genus non dicit materiam ſolam, ſed habet ſe, vt materia: vt enim hæc eſt communis, & per formam contracta, ita & genus commune quid eſt, per differentiam contractum. Similiter differentia non dicit ſolam formam, ſed habet formæ ſimilitudinem,quia eſt determinans, & particularis.

Hinc patet,quod genus, & differentia ſunt partes rei, ſed non ſicut materia, & forma,ſed ad ipſarum ſimilitudinẽ, quatenus non ſunt iſta genera & differentię realiter diſtinctæ.

Quidam autem rationibus utriſq;

CVm hucuſque probauerit: Si omnia eſſent vnum ens, ſumpto ente pro ſubſtantia,quod ſequeretur, ens eſſe non ens,& quod eſſet totum indiuiſibile: dicit,quoſdam non habuiſſe hoc pro inconuenienti, ſed conceſſiſſe non ens, qualis fuit Plato, & conceſſiſſe magnitudinem eſſe indiuiſibilem, quales fuerunt Zeno, & Xenocrates, diuiſibilitatem totius in partes negantes. Hos autem non reprehẽdit Ariſtoteles vſque in ſextũ librum:Platonem vero ex his,quæ dicet,impugnat.

Manifeſtum autẽ eſt. Tex. xxxi.

QVamuis varie iſti duo textus exponantur,exiſtimo ſenſum hunc eſſe, vt Ariſtot. uelit ad rationem ſuperius poſitam Parmenidis reſpondere ſic, quod quamuis demus quicquid eſt præter ens eſſe non ens: & demus duo contradictoria ſimul non eſſe: adhuc non eſt verum non ens eſſe nihil. Nam duplex eſt non ens. non ens abſolute, quod dicitur per negationem omnis entis,& tale nihil eſt: Aliud eſt non ens ſecundum quid, nempe per alicuius negationem, vt accidens eſt non ens,id eſt non ens perfectum, quod eſt ſubſtantia: & hoc non ens non eſt nihil, ſed ens,nec iſta ſunt contradictoria. Et quia iſte Parmenides dicens eſſe vnũ ens,intelligebat ſubſtãtiam,ob id illa ſua propoſitio eſt falſa,non ens eſt nihil:nam accidens eſt non ens,ſed non nihil: quod ſi hoc voluit Plato concedens,ens eſſe nõ ens,bene dixit.

Impugnat etiam aliud, quod ſi ens ſumatur pro uno, nempe ſubſtantia, omnia erunt vnum: hoc dicit eſſe falſum: nam omnes intelligunt per ens, quod vere eſt,id eſt,ſubſtantiam,cum hoc tamen plura ſunt,ut dictum eſt. Hæc ſint circa opiniones horum.

Simplicius dicit hos Philoſophos aſſeruiſſe,hoc ens immobile eſſe Deum,quẽ Plato dicebat non eſſe ens,non ꝙ nõ eſſet,

Digitized by Google

ſet,ſed ꝙ perfectiſſimo modo eſſet, ſicut dicimus albedinem non eſſe albam, quia albedo eſſentialiter dicit albedinē,album vero per participationem: ſed quicquid ſit,credo hos non de Deo locutos fuiſſe, ſed de mundo toto, ut ſuperius diximus.

An ſit vera hæc propoſitio, tantū vnum eſt ens.

Dubitatur de veritate huius. Tantùm vnum eſt ens. Reſpondetur, quod ſi inſpiciamus ſenſum, in quo hic ſumitur, ſic eſt proferenda. Ens eſt tantùm vnum, & eſt de excluſo extremo, & ſic exponenda, ens eſt unum, & non plura, in quo ſenſu ab Ariſtotele reijcitur. Poteſt aliter ſumi, vt ſit excluſiua, nempe tantùm unū eſt ens, uel tantúm eſt ens unum, & eſt ſenſus, omne vnum eſt ens, vel omne ens eſt unum. & ſic eſt uera, nec eſt ſic ad præſentem locum attinens. Et nihil amplius in hac re immorabor, quamuis aliter multi intelligant hanc propoſitionem, non penetrantes ſenſum Ariſtotelis in præſenti.

Caput Quartum.

Vt autem Phyſici dicunt. Tex. xxxij.

POſtquā contra non naturaliter loquētes diſputauit, ad naturaliter loquētes conuertitur, ac ipſorū ſniās in duas diuidit partes: Quidam, inquit, vnum principium faciunt, nempe unū ex tribus elementis, puta ignem, aquam, & aerem, aut mediū corpus inter ignem, & aerem. terrā nullus ſolam poſuit præter Heſiodum, qui non cōputatur inter Philoſophos, ſed inter Poetas. Hi autem hoc principiū rerū ponentes dicebant, raritate, & denſitate varias res fieri: denſitatē autem defectū, raritatē exceſſum uocant: quod idem dixit Plato, qui magnum, & paruum rerum principia eſſe dixit, quāuis non eodem modo: illi enim rarum, & denſum dicebant eſſe formas rerum, materiam uero illud elementum; at Plato magnum, & paruum materiam, unum uero, ideſt, ideam, formam dicebat, in hoc tamen vno conuenere, quod contrarietatem in principijs ponunt.

Alij uero Philoſophi multa principia ponunt, quæ proceſſerunt ex vno, in quo omnia continebantur confuſa, quod dicebant chaos: ob id unum, & multa ponebant, atque hi fuerūt Anaximander, Anaxagoras, & Empedocles, quamuis hic ab illis duobus differat in duobus. Primo hic multoties hæc principia ad chaos rediſse, & reditura, & iterum ex chao proceſſiſse, & proceſſura affirmabat, & hæc eſt circulatio: vnde multoties mundus corrumpetur, & iterum fiet. Illi vero, ſemel mundū ex illo chao proceſſiſse, nec amplius rediturum dicebant. Præterea illi infinitas particulas omnium rerum faciunt contrarias & ſpecie differentes, hic uero quatuor tantum principia facit, nempe quatuor iſta elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus ſuperius in epilogo opinionum Philoſophorum de principijs.

Videtur autem Anaxagoras ſic infinita. Tex. xxxiij.

DVo fundamenta Anaxagoræ, quibus ipſe ſuam opinionem affirmabat, ponit. Alterum eſt; quia ſibi perſuaſit illud principium commune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales receperunt, ac ob id dicebant, nihil de nouo generari, ſed generationes eſſe quaſdam alterationes, puta denſationem, aut rarefactionem unius principij: ita Anaxagoras, & alij credebant propter eandem cauſam, nihil fieri de nouo, ac ob id generationes eſſe dicebant congregationes atomorum vnius ſpeciei, & ſeparationes ab alijs atomis; ſic enim nihil fiebat de nouo, licet appareret de nouo alio modo, quam antea erat.

Amplius autem ex eo, quod fiūt. Tex. xxxiiij.

ALterum fundamentum Anaxagoræ erat, quia videbat res trāſmutari inuicem. n. aqua. n. in ignem conuertitur, caro in terram, & reliqua: tunc argumentabatur ſic: Cum ex aqua fit ignis, uel in aqua erat ignis vel non: ſi non, ergo ex non igne fit ignis, & ita ex nihilo: ſi uero ſic, ergo iam in illa aqua præceſſerant particulæ

culæ

Digitized by Google

culæ ignis, ex quibus congregatis ignis factus eſt: ante enim propter paruitatem ipſarum ſentiri non poterant. Ex quo aſſerebat, omnia eſſe in omnibus, res tamē differentes apparere propter maiorē congregationem plurium atomorum eiuſdē rationis, non quod res ſyncere, ac pure ex unica conſtent natura. Textus eſt clariſſimus.

Si igitur infinitum. Tex. xxxv.

Prima ratio cōtra Anaxagorā. INcipit multis hanc Anaxagoræ opinionem redarguere: ac primo ex ea ſequeretur, compoſitum naturale nō poſſe cognoſci, nec ipſius eſſe ſcientiam, ſic nullum infinitum, ut infinitum eſt, poteſt cognoſci: at principia rei naturalis infinita ſunt, ergo cognoſci non poſſunt. Sed ſciētia rei non eſt niſi ex principiorum cognitione. ergo rerum naturalium nō eſt ſciētia. Maior explicatur. dicitur, ut infinitū eſt, quia rès infinita poteſt cognoſci, ſed non ſecundum id, quo infinita eſt, ut de linea infinita, ſi eſſet, poſſet cognoſci, quod eſſet quantitas continua abſque latitudine: at vero eius longitudo non poſſet cognoſci, quia infinita eſt. Similiter ſi in qualitate infinitum aliquid eſt, in ea ignotum eſt. Loquimur autem de cognitione rei, nō nominis, nam infinitum cognoſcitur eſſe id, quod fines non habet. cum igitur compoſitæ res ex infinitis cōſtet principijs, ſecundum Anaxagoram, compoſitum cognoſci non poterit, nec erit ſcientia rei naturalis.

Amplius autem ſi neceſſe eſt. Tex. xxxvj.

2 ratio. SEcundum facit argumentum contra quoddam dictum Anaxagoræ: ponebat enim rerū particulas minimas, adeo, vt diuidi non poſſent: argumentatur modo Ariſtoteles, non cuiuſque rei partes poſſe eſſe ſub quacunque minori quantitate, & ita non erunt omnium rerum particulæ illæ indiuiſibiles. Argumentum eſt huiuſmodi: non quodcunque totum poteſt indifferenter eſſe ſub quacunque parua quantitate, ergo nec eius partes: nā totum a partibus dependet: antecedens patet: animal enim non poteſt eſſe ſub quacunque quantitate perfectum, ergo nec partes ipſius, oſſa, caro, nerui, & reliquæ, ſed certam ſibi determinant quantitatem, ſicut & ipſum totum, & hoc maxime apparet in totis etherogeneis, & eorum partibus.

Amplius ſi omnia inſunt. Tex. xxxvij.

TErtium argumētum eſt, in quo proponit quædam dicta Anaxagoræ, & vnum aliud ſuum, & conatur ex illis principijs reducere ipſum ad falſitatem aliorum principiorum. *3. ratio.*

Primum dictum Anaxagoræ erat hoc, Omnia ſunt in omnibus. Secundum, non fiunt res, ſed ex illis principijs congregatis, & ſeparatis fiūt. Tertium, vnumquodque denominatur a pluribus illis principijs congregatis. Quartum, quodlibet fit ex quolibet, ideſt, ex quacunq; re fit quęcunque res, cum in omnibus omnium lateant principia. Vltimum principiū eſt. omne finitum per ablationem finiti conſumitur. intellige per ablationem continuam partium æqualium conſumitur, nā per partium medietates proportionales procedendo diuiſio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quod nō in unoquoque ſunt omnia: ſumo aliquam partem aquæ, ab hac ſeparetur caro, & iterū ſeparetur caro, & iterū; clarum eſt, quod ſemper minor pars carnis ſeparabitur. cū igitur caro non procedat in infinitū, ſed ſit ſemper minor, ut dictum eſt proxime, peuenietur ad aliquam, qua minor extrahi nō poſſit: tunc petitur, uel ab illa aqua adhuc ſeparabilis eſt caro, uel non: ſi nō, ergo habetur contra ipſum, non in oībus eſſe omnia. Si ſic, illæ, quæ ſeparandæ ſunt, erunt æquales, & ſic cōſumabitur tota caro, quæ erat in aqua, per quintum principium, uel erunt infinitæ partes ęquales, & ita in magnitudine finita erunt partes finitæ æquales, numero infinitę, quod omni rationi repugnat, atq; impoſſibile eſt.

Ad hæc autem ſi omne quidem corpus. Tex. xxxviij.

QVartum conſtituit argumentū contra idem: detur minima caro quæ poſſit *4. ratio.*

Digitized by Google

poſſit eſſe, cum quodlibet fiat minus per remotionẽ alicuius partis. ſequitur quod ſi iſta ſit minima, & ab ea poſſit ſeparari aliquid, quod fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod eſſe non poteſt.

5. Ratio. Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet eſt in quolibet, in qualibet parte erunt etiam infinita, & in his infinita, & ita erunt infinita infinities in infinitis diſtincta inter ſe, & actu exiſtentia: quod quidẽ rationis metas prorſus egreditur. non ergo in omnibus ſunt omnia.

Nunquam autem non ſegregatum iri. Tex. xxxix.

QVoddam dictum Anaxagoræ laudat tanquam verũ, ſed nõ ſcienter dictum, id eſt, quod ipſe in alio ſẽſu proferebat, qui verus nõ erat. dictũ eſt hoc, nõ poſſe quodlibet ſeparari a quolibet: quod q̃dem verum eſt de accidẽtibus, quæ a ſubſtantia nequeunt ſeparari, cũ nõ poſſint eſſe, quin alterum ſit, nempe ſubiectum. Similiter verum hoc eſt de partibus cõtinui, quæ per diuiſionem nequeunt finiri cum diuiſibilitas in infinitum procedat, nec minima dari poſſit magnitudo.

Ex quo reprehendit principiũ efficiẽs quod poſuit Anaxagoras, quam Mentem vocabat: dicebat enim iſtud principium omnia ſegregaſſe in atomos proprias ex illo chao, in quo omnia erant confuſa: dicit Ariſtoteles hanc Mẽtem ſtultam eſſe, quia tentabat facere quod non poterat: non enim accidentia, & partes omnes cõtinui ſeparari poſſunt.

Nota. Nec mireris, q̃d Ariſtoteles ſuperius dixit eſſe minimam carnem, hic vero dicit non eſſe minimã magnitudinem: nam hic loquitur de partibus ſolius quanti, quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali, & ſubſtantiali, cuius diuiſio non procedit in infinitum: ſed hoc poſterius eſt examinandum.

Non recte autem. Tex. xl.

MOdum generationis Anaxagoræ reprehendit, ipſe enim per ſimilia generationem ponebat, quia nempe congregantur partes ſimiles unius rationis, hoc reprehendit: nam aliquando non fit generatio ex cõgregatione ſimilium, nã lutum fit quidẽ ex multis partibus luti, ſed aliquando ex diſſimilibus, puta ex aqua, & terra. ſimiliter domus ex lateribus & lignis, & ita aer ex aqua. non ergo omnis generatio ex ſimilibus fit. Hæc ſunt, quæ Ariſtoteles contra Philoſophos de rerum principijs diſputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis. Quæſt. IX.

HVius quæſtionis, quæ maxime notãda eſt, duplex eſt ſẽſus: alter de re, nẽpe an res naturales ſuæ magnitudinis terminos habeãt, vt nõ poſſint quoſcũq; excedere, ſimiliter & terminos paruitatis. Alter ſenſus eſt de mõ, nẽpe an hi termini intrinſeci, an extrinſeci ſint, & de hoc in quæſtione ſequenti diſputabitur: prior in præſenti eſt diſcutiendus. *Duplex ſenſus q̃onis.*

Aduerte aũt p̃ res naturales hic intelligi compoſita ſubſtantialia, tam homogenea, & inanimata, quam etherogenea, & animata, ſeu viuentia. Non enim modo de accidentibus, nec de actionibus, nec de potentijs, ſed de compoſitis ſubſtantialibus eſt ſermo: eẽt enim limites extra modum excedere, & materias confundere. *Primum fundamentũ. Quemodo hic intelligatur nomine rerũ naturalium.*

De his autem ſubſtantijs queſtio tripliciter intelligi poteſt: primo de facto eſſe, nempe an ita modo ſit, quod detur maximum, & minimum corpus. Secundo de potentia ſupernaturali. Tertio de potentia naturali: & quia non in his omnibus eſt inter Philoſophos diſſenſio, ea, quæ certa, & ſine controuerſia ſunt, primo cõſtituamus. *Triplex alius q̃onis ſenſus.*

1. cõclu. Sit igitur prima concluſio. In facto eſſe datur modo maximum corpus, & minimum non ſolum in genere, ſed etiam in qualibet ſpecie & hoc eſt certum, nam vltimum ſupremumque cœlum eſt modo maximum omnium, quæ in natura ſunt, & ita etiam eſt minimum aliquod, licet nobis forſan ſit ignotum, erit fortaſſe minimus acarus. Similiter in qualibet ſpecie datur maximum, & minimum illius ſpeciei,

ſpeciei,ſiue affirmatiue, ideſt maximum vel minimum aliorum: ſiue negatiue, id eſt,quo nullum aliud ſit maius vel minus vtroque enim modo exponi poſſunt comparatiua,& ſuperlatiua.

2. Cõcl. Secunda concluſio. Nullum corpus habet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis reſpectu Dei abſolutę potētię, ſed quocunque dato põt maius vel minus facere,prout ipſius omnipotentis libuerit voluntati. Hæc concluſio probatur ex communi conſenſu. quicquid non implicat cõtradictionem,poteſt Deus facere:ſed non implicat contradictionem, res ſub maiori vel minori eſſe quãtitate, ergo id Deo non eſt denegandum.

3. Cõclu. Tertia concluſio. Viuentia habent certos limites magnitudinis,& paruitatis de potentia naturali, ita ut natura nõ poſſit ſub quacunq; quãtitate maiori vel minori indifferẽter viuentia producere, & cõſeruare. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis in præſenti tex.36. vbi quia totũ ipſum animal quantitatem habet determinatam, quam excedere non poſſit; probat etiam partes determinatas &c.& 2. Animę,tex. 41.omnium,inquit, natura conſtantium, ideſt,viuẽtium, certus eſt terminus augumenti,& decrementi. & 7. Politicorum, cap.4.ciuitates ſuos certos terminos habere docet,ſicut animalia & plantas. Præterea probatur. Cauſa,& modus augumẽti viuentium eſt limitata, ergo & ipſum augumentum:antecedẽs declaratur: cauſa inſtrumentalis augumenti,& quantitatis viuentis eſt calor naturalis,qui conſumit partes viuentis, & nutrimento nouo eaſdem reparat:at dum magis reparat,fit remiſſior,& debilior ita,vt minus reparet quam deperdat: Si igitur hæc finita cauſa, & hoc modo auget,augumentum erit ſine dubio finitum, Præterea tertio. In uiuentibus ſunt certa organa,& partes etherogeneæ,quæ non ſub quacunq; quãtitate poſſunt componi, ergo terminus & limes determinatus eſt. Præterea quarto: quia quod natura nũquam fecit hucuſq;, ſignum eſt non poſſe facere: ſed nũquam eſt compertum,homines maiores montibus,aut minores formicis:nõ ergo id natura poteſt facere ſi enim poſſet,potentia fruſtra eſſet,niſi aliqñ perueniret ad actũ

4. Concl. Quarta concluſio. Non viuentia ex ſe, & ab intrinſeco non habent certum limitem ſuæ magnitudinis, ratione tamen extrinſeca habent: explicatur in igne: ignis ex ſe non habet certam magnitudinem, imò vt dicitur. 2. Animæ,tex.41. Si infinita combuſtibilia ei apponerentur,in infinitum creſceret: tamen quia locus ſuus naturalis eſt ſecundum naturam determinatus,& deſunt combuſtibilia, habet certam magnitudinem:idem de alijs elementis,& de mixtis inanimatis.

Ratio huius concluſionis eſt notanda ex diſcrimine augumenti uiuẽtium:& nõ uiuentium. Viuentia enim augentur ab intrinſeco,puta calore naturali conuertẽte cibũ in ſubſtantiã viuẽtis,ex qua actione ipſe calor deficit,& debilior fit. Similiter ipſa viuẽtis forma ſubintrat in illud nutrimentum: non.n. noua anima in nutrimento producitur,& poſtea viuenti copulatur: hoc enim fit in igne, ob id non verè augetur:ſed anima uiuẽtis informat illam materiam nutrimenti:at non viuẽtia per appoſitionem ſimilium augentur ab intrinſeco,puta aqua additione aquæ, & reliqua ſimiliter:idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius fecit,poſtea ſibi copulat. Ex hoc ſumitur argumentum. Tota ratio augumẽti non uiuentium eſt ab intrinſeco,ergo intrinſece non terminãtur, ſed extrinſece ad ſenſũ expoſitũ. *Rõ notãda quartę concluſionis.*

In his concluſionibus non eſt controuerſia inter Philoſophos, at de paruitate horum non uiuentium eſt difficultas, an detur minimum in homogeneis. Et attende,ꝙ nõ eſt difficultas,an in homogeneis detur minima pars:certum enim eſt,dari non poſſe:quia cum omne continuum ſit in infinitum diuiſibile,non poterit ſignari parua quantitas ita parua, quin minor ſignari poſſit,nempe eius medietas,& iterum alia,& alia. Sed quæſtio eſt de minimo per ſe exiſtẽte, an dẽtur partes minores,& minores abſq; limite per ſe exiſtẽtes: nec eſt etiam difficultas,an iſtæ poſſint reſiſtere contrario corrumpenti, ſed an hoc repugnet ab intrinſeco ex parte ipſius rei,ſemoto quouis cõtrario, ita,ut ſecundum ſe non poſſit eſſe minor, & minor abſq; termino particulari rei per ſe, & in hoc ſenſu diſputatur de minimo naturali homogeneo,an detur,au non. *Differẽtia potiſſima qõnis eſt poſita i minimo paruitatis non uiuẽtium.* *Explicatur ſenſus iſtius dubij.*

Scotus 2. Sen.diſt.2.q.9. puta tale minimum nõ dari,ſed quocunq; dato, poſſe ex ſe minus ſubſiſtere. Argumẽta huius *Prima ſentẽta Sco. de minimo non uiuẽtium.*

ſen-

ſententiæ præcipua ſunt.

1. Ratio. Primum. In illis non datur terminus magnitudinis, vt dictum eſt, ergo nec paruitatis: æqua enim videtur ratio.

2. ratio. Secundo. Ex parte materiæ non datur talis terminus, quia eſt diuiſibilis in infinitum: nō enim eſt tā parua materia, quin minor eſſe poſſit: ergo nec in ipſis compoſitis erit iſte terminus.

3. ratio. Tertio. Forma horum inanimatorū eſt diuiſibilis in infinitum, vt accidentia ipſa ſecundum quantitatem, ergo non datur terminus in compoſito.

4. ratio. Quarto. Illud tale minimum, ſi detur, eſt quantum: ergo eſt diuiſibile: reducatur ergo ad actum diuiſio, & tunc erit minus illo minimo.

5. ratio. Quinto. Agens agit ſucceſſiue, ergo prius producit minus, quam maius, & nūquam dabitur minimum, quin aliud minus productum detur: non ergo eſt terminus in his. Hæc ſunt argumenta pro opinione Scoti.

5. Concl. contra Scotum. Sit igitur circa hoc quinta concluſio. Probabilis eſt ſententia Scoti, ſed multo probabilior eſt oppoſita opinio communis, quod detur minimum etiam in homogeneis.

1. ratio. Probatur primo ex Ariſt. qui tex. 38. 2. ratio. dicit, quod ſi à minima carne aliquid eſſet ſeparabile, daretur minus minimo, quod repugnat: vide quomodo minimum admittat.

3. ratio. Præterea manifeſte probatur. Omne ętherogeneum componitur ex homogeneis: ſed per Scotum in homogeneis non datur terminus paruitatis, ergo nec in ætherogeneis dabitur, quod eſt contra ipſum Scotum, & contra Ariſtotelem, vt diximus in concluſione tertia: antecedēs autem notum eſt, nam venæ, arteriæ, oſſa, caro, è quibus partes ætherogeneę cōponuntur, homogenea ſunt.

4. ratio. Præterea tertio. Ariſtoteles. 2. Animę, tex. 24. inquit, actus actiuorum eſſe in patiente diſpoſito, non enim recipitur forma, niſi in materia diſpoſita. ſed vna ex certis diſpoſitionibus, & præcipua eſt quātitas: ergo ſicut reliquæ ſunt determinatæ, etiam & quantitas erit.

Præterea quarto, & eſt argumentum Auerrois 8. Phyſic. com. 15. Ad actionē agentis eſt neceſſaria certa quantitas, qua deficiente, actio nō erit: poteſt enim ſecuris eſſe tam parua, vt non ſcindat. Hinc ſumitur argumentum: Res nō poteſt eſſe in illa quantitate, in qua nō poteſt operari: non.n. eſt eſſe ſine operatione, ſed ad operationē eſt neceſſaria certa quantitas quo ad paruitatem, ergo etiam ad ipſum eſſe.

Ad argumēta igitur Scoti reſpōdetur. *Ad arg. Scoti.*

Ad 1. Ad primum negatur conſequentia. eſt.n. diſparatio paruitatis, & magnitudinis in homogeneis: nam magnitudo eſt ab extrinſeco prorſus, nempe per appoſitionē partium vel additionem: at vero paruitas eſt ab intrinſeco, eo quod omnis forma ſecundum ſe quātitatem petit in qua operari poſſit. hęc autem non eſt minor, & minor ſine termino.

Ad 2. Ad ſecundum neganda eſt etiam conſequentia, nam licet materia ſecūdum ſe ſit diuiſibilis in infinitum, tamen vt ſubſtat actioni agentis, & formæ introducendæ, neceſſario habet certam quātitatem, ſicut & alias diſpoſitiones.

Ad 3. Ad tertium dicitur, quod quāuis ipſa forma ſit diuiſibilis ita, vt partem extra partem habeat, & non ſit tota in qualibet parte materiæ, tamen non eſt diuiſibilis ita, vt quælibet pars, quantumcunque minor, per ſe poſſit exiſtere.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod licet illud minimum, vt quantū, ſit diuiſibile, tamen actu diuidi non poteſt, quin partes corrūpantur, non propter magnitudinem, ſed propter formam naturalem, quæ certam petit quantitatem: nec hoc eſt fictum: immo Scotus tenetur hoc ipſum fateri de cœlo, quod etiam ſi ſit quantum, actu diuidi nequit, propter ipſam cęli naturam, quæ diuidi nequit.

Ad 5. Ad quintum reſpondetur, ꝙ quamuis agens ſucceſſiue agat, tamen cū paſſum, debeat eſſe inter ſpherā actiuitatis illius agentis, neceſſe eſt, vt ſecundū plures partes ſit, & perfecte, & æqualiter applicatum, & in eis ſimul aget, & non ſucceſſiue per partes minores, & minores: quod ſi ſolum apponeretur particula materiæ minor minima diſtans ita, ut ignis non poſſet eam ſibi vnire, non induceretur ignis forma propter rationes prædictas. Atq; ſatis ſint iſta de priori quæſtione.

Digitized by Google

An terminus quantitatis rerum naturalium ſit ſemper intrinſecus.

Quæſt. X.

QVæſtione de re examinata, ſupereſt de modo ipſius termini diſputare. Ante omnia autē ſunt maxime modi iſti intelligendi vt facilius poſtea determinatio procedat.

Duplex terminus circa magnitud. nē. alter extrinſecus, alter intrinſecus. Circa magnitudinem aduerte, duos eſſe modos limitum, & terminorum: alter eſt intrinſecus, alter extrinſecus. Intrinſecus eſt, cum datur certa quantitas, quam poſſit res attingere ita, vt maiorem non poſſit, & talis terminus dicitur maximū quod ſic, & terminari per maximū quod ſic, non aliud eſt, quam quod res aliqua quātitatē poſſit attingere, vt maiorē non poſſit. Extrinſecus eſt, cū datur quantitas: quam propter ipſius magnitudinē res nō poſſit attingere, tamē minorē illa poteſt attingere, vt ſi dicas, decem pondera non poſſum portare, quodlibet minus poſſum, tunc decem pondera eſſent minimū quod non: quia inter multa pondera alia, quæ tu portare non potes, illud eſt minimum: ita dicendum de magnitudinibus ad quas res per augmentum perueniunt.

Duplex itē termi nus paruitatis, alter intriſecus, alter extrinſecus Sunt & alij duo termini paruitatis, & intrinſecus, & extrinſecus. Intrinſecus eſt cum datur aliqua parua quātitas, ſub qua res eſſe poſſit, tamen ſub minori eſſe nō poſſit, & talis terminus dicitur minimū quod ſic, id eſt, ſub hac quātitate res eſſe poteſt, ſub minori eſſe non poteſt. Extrinſecus eſt, cum datur parua quantitas, ſub qua res eſſe non poteſt, tamen ſub maiori eſſe poteſt, & talis terminus dicitur maximum quod, non quia inter quātitates, quas res nō poteſt attingere propter ſuā paruitatem illa eſt maxima, ob id dicitur maximum qđ non, quia ſub illa non, ſub maiori vero quacunque poteſt. Sunt ergo illi termini magnitudinis, maximū quod ſic, minimum quod non: Illi vero paruitatis, minimum quod ſic, maximū quod non, affirmatiui ſunt intrinſeci, negatiui extrinſeci.

Senſus q̄nis. Ex his eſt modo ſenſus quæſtionis noſter: petimus enim, ſuppoſito quod res naturales terminētur quoad magnitudinē, & paruitatem (vt dictum eſt in quęſtione precedenti) quo modo terminantur, in trinſece, an extrinſece?

Prima ſententia Pauli Veneti. Paulus Venetus, quem multi docti ſequuntur, exiſtimat, terminos hos eſſe extrinſecos, puta per minimum quod non, & maximum quod non.

1. Ratio. Ipſius argumentū potiſſimum eſt hoc. ſi enim magnitudo intrinſece terminaretur, ſequeretur, quo res deſineret p ultimū ſui eſſe, quod eſt contra omnes Philoſophos, & probatur. Detū iſtud maximū, & ſic max mus homo, qui maior eſſe non poſſit, tunc morſu veſpæ inflatur, tunc vel morietur, uel non: Si non, datur maior maximo: ſi ſic, tunc cum iſte per inflationē moriatur. & inflatio ſit motus, qui incipit per vltimum non eſſe, erit tūc uerum dicere, Nunc non eſt inflatio, & immediate poſt hoc erit inflatio: ſed ſi eſt dicere, non eſt nunc inflatio, ergo erit dicere nunc eſt homo, & immediate poſt hoc erit inflatio, ergo immediate poſt hoc nō erit homo deſinit ergo eſſe per ultimum eſſe, nēpe nūc eſt, & immediate poſt hoc non erit, quod quidem eſt impoſſibile, ut poſtea eſt probandum.

2. Ratio. Secundum argumentum eſt eiuſdē rationis de minimo. Detur enim illud minimum, tunc applicetur aliquod condenſatiuum, tunc deſtruetur per condenſationem: ſed condenſatio, cum ſit motus, incipiet per vltimum non eſſe, non eſt, ſed immediate poſt hoc erit: vnde erit verū dicere de illo minimo, Nūc eſt, & immediate poſt hoc non erit, quod eſt vltimū eſſe.

3. Ratio. Tertium argumentum. Si detur maximus ignis ſaltem ratione loci, tunc applicetur ei ſtupa, ſi non comburit eam, profecto mirabile eſt, quod tā magnus ignis non comburat: ſi vero comburit, dabitur maior maximo, quia per additionē illius creſcet maximus.

4. Ratio. Quarto Detur minimum. v. g. terrę, & cū ſit diuiſibile diuidatur, tunc vel partes permanebunt ſub ſpecie terræ, & ſic erit minor minimo, vel corrumpentur, & tūc nō apparet, qđ ex eis fieri poſſit, cū generatio alicuius ſequatur corruptionē. Hęc igitur ſunt argumenta pro hac ſententia.

1. fundam. Nota duplititer nos poſſe agere de quātitate vincetium. Circa hoc diſtinguendum mihi videtur. De quantitate enim viuentium dupliciter loqui poſſumus. Vno mō de ea quātitate quæ a virtute naturali, & calore intrinſeco augmenti factiuo prouenit, ſeu de eā, quæ ad introductionem formæ neceſſaria eſt, quę dicitur quātitas via generatio-

rationis. Altero modo de quantitate, quæ aliqua accidête prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & ſimilia ſunt. In non viuentibus locum non habet iſta diſtinctio, quia magnitudo ab extrinſeco, paruitas ab intrinſeco prouenit.

1. Concl. Quo ſuppoſito, ſit prima cõcluſio: Probabilis eſt ſententia Pauli Veneti, nec oppoſitum demonſtratur, poteſtque optimè ſuſtineri.

2. Concl. Secunda concluſio, quæ mihi rationabilis multũ apparet, ſit iſta. Viuentia quoad quantitatẽ naturalem, quam virtute caloris proprij attingũt, determinantur intrinſece per maximum quod ſic, & minimũ quod ſic: at uero ratione quãtitatis illius accidentalis extrinſecè terminantur.

Prima ratio pro prima parte cõcluſionis. Prior pars huius concluſionis videtur ſine dubio Ariſtotelis 2. Animæ, tex. 41. Omnium, inquit, natura conſtantium, id eſt, uiuentiũ certus eſt terminus augmenti, & decrementi: vbi per certum terminum intrinſecum uidetur intelligere. Et confirmatur: cauſa inſtrumentalis puta calor naturalis ipſius augmenti, ſimiliter & forma, ſunt determinatæ intrinſecè per maximum quod ſic: ergo & ipſa quantitas ab eis proueniens.

Secunda cõcluſionis pars probatur ex primo argumento Pauli Veneti, & etiam ex ſecundo, qua parte ad viuentia pertinet: illæ enim quantitates accidentales extrinſecè terminantur.

Secunda rõ pro ſecũda parte concluſionis.

3. Concl. Tertia concluſio. In nõ uiuentibus exiſtimo ſemper minimum eſſe intrinſecũ, de maximo dictum eſt non dari ab intrinſeco: & probatur ex Ariſto. tex 38. qui dicit, à minima carne nihil poſſe ſeparari, ubi minimum datur etiam uia ſeparationis, & probatur; quia ſi illud minimum paulatim corrumperetur, ut aliqui dicũt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo, quod nõ. Fatẽdum ergo eſt, minimum illud intrinſecum eſſe, & ſimul totum corrumpi.

Ad argumenta. Ad argumẽta reſpondetur. Ad primũ, non eſt contra nos: illa enim quantitas eſt extrinſeca viuenti, & ſecundum illam nõ datur maximum quod ſic, ſed minimum quod non: vnde ille homo nõ moreretur propter ſolam illã inflationem, cum poſſit etiam ſub illa conſeruari quantitate. Aliqui uero concedentes, quod moreretur, dicunt, quod non deſineret per vltimum ſui eſſe: nam illã inflationẽ præcederet aliqua qualitas illius cauſatiua, & huius daretur primum eſſe: vt ſit verũ dicere, nũc eſt talis qualitas, & tale primum eſſe huius eſſet vltimũ non eſſe inflationis, ut dicatur, nõ eſt inflatio, ſed immediate poſt hoc erit: Dicunt modo, quod in illo primo eſſe illius qualitatis non eſſet homo, & ita deſineret per primũ non eſſe, nunc non eſt, ſed immediate ante hoc fuit. Iſta reſponſio manifeſte eſt nulla: nam cum homo ille non moriatur alia cauſa, niſi propter inflationem, quandiu iſta nõ fuerit, erit ille homo: at in illo primo eſſe illius qualitatis non eſt inflatio, ut patet: ergo erit homo: & hoc conſidera. ob id dico, quod non moreretur ille homo iuxta noſtram concluſionem.

Ad ſecundum (ſi de minimo in non viuentibus intelligatur) dico, quod non eſt illa condenſatio ſine præuijs qualitatibus illius effectiuis, & primum eſſe harum ante condenſationem eſt primum non eſſe minimi illius: quia ſicut condenſationem pati non poteſt, ita nec illam qualitatem condenſationis cauſatiuam: vnde ab hac corrumpitur per primum non eſſe. *Ad 2.*

Ad tertium dicunt aliqui, quod ſi ignis eſſet iam maximus, ita ut omnem ſuũ locũ occupauerit, ſi ei apponeretur ſtupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alij dicunt, quod combureret, ſed quod non uniret eam ſibi. Alij uero, quod uniret eam ſibi, ſed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur. *Ad 3. Solutiones aliorum.*

Mihi videtur dicendũ, quod ſi iam totus locus naturalis ignis eſt occupatus, quod combureret illam ſtupam, vniendo ſibi, tamen condenſabitur parum, quantum ſufficit pro illa parte ignis. Quod ſi dicas, Quid ſi ille ignis ſit iam in tota condenſatione, quã eius natura poteſt pati? Dico, quod etiam comburet, ſed extra ſe, non vniendo illam ſibi, ſed in aere proximo: Quod ſi dicas, Quid ſi aer eſt in tota cõdenſatione, ut iam maiorẽ non poſſit pati? Dico propter vehementem actionem ignis comburet illam ſtupam, & aliqua pars aeris cõdenſabitur in aquam. Quod ſi adhuc ſis importunus, & dicas, Quid ſi iam aqua ſit maxima, & omnia elementa ſint in diſpoſitione illa, quæ decreſci non poteſt? Dico in iſto caſu imaginario, non comburet ſtupam illam totam *Ad tertium verior ſolutio.*

defectu loci naturalis capacis illius.

Ad quartum.

Ad quartum reſpondetur cum Ianduno.q.16. quòd diuidetur illud minimũ, tamen partes corrumpentur in medium circũſtans. Quòd ſi dicas, Quomodo medium circunſtans poteſt ſub illis particulis eſſe? Dico, quod nõ erit ſub illis particulis per ſe exiſtentibus, ſed ſimul cũ medio copulatis. Quod ſi petas, Diuidatur in vacuo. Dico, quod ſi eſt forma in natura quæ ſub illis partibus cõſeruari poſſit: prouidente natura, in illis introduceretur: quod ſi non, nõ poterit naturaliter corrumpi tale minimũ, ſupernaturaliter corrumpetur, ſed tunc Deus illas particulas ſub eadẽ forma minimi conſeruabit, quia (vt diximus) reſpectu diuinæ potẽtiæ non datur maximum, nec minimum. Iſta non ſunt paruipendenda, quia quãuis ex ſuppoſitione procedant ficta, aperiunt tamẽ naturam rei. Atq; hæc ſatis de quæſtione. De accidentium vero, motuum, & potentiarum termino poſtea dicendum eſt.

Caput Quintum.

Melius autem eſt pauciora. Tex. xlj.

POſtquam nec vnũ, nec infinita eſſe principia oſtẽdit, infert, melius eſſe finita & pauciora facere: plura tamẽ, id, quod Empedocles facit, qui principia quatuor ſtatuit.

Nota diſcurſum quõ Ariſto. uenaturũ uerũ principiorũ.

At quia ipſe Ariſtoteles principiorum numerum venari vult, principium quoddam primo ſtatuit, nempe principia eſſe contraria: nec hoc ponit tanquam corollarium commune opinionibus Philoſophorum, vt uolunt Simplicius, & Themiſtius, ſed tanquam fundamentum intentum ad indagandum principiorum numerum, ut exponit D Tho. licet illius probationem petat ex eo, quòd omnes ita ſentiant, & huius rei gratia refert opiniones veterum: & hoc forte voluerunt Simpli. & Themiſt.

Nota tria neceſſario regri in omni motu, & mutatione.

In cuius declarationem aduerte, quod in omni motu, & mutatione (ſecundum omnes etiam antiquos Philoſophos) neceſſario ſunt tria, id cuius eſt motus uel mutatio, id a quo, & id in quod mutatur vel mouetur: vt ſi eſt motus a loco hoc in illud, ſunt iſta tria in eo, quod mouetur, nempe animal, & locus a quo, & locus in quem mouetur. Similiter cum ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione. Inter hæc tria oportet, ut duo ſint contraria, & oppoſita. nempe a quo, & id ad quod, quæ dicuntur termini. nã ſi non eſſent oppoſita, ſed idem, non fieret ab vno in alterũ motus, aut mutatio, ex quo fit, vt in omni mutatione, & motu ſemp ſint principia, id eſt termini duo contrarij.

Nota quõ pbat Ariſt. principia eſſe cõtraria. Prima via.

Hoc igitur eſt, quod hic Ariſtoteles intendit probare, principia eſſe contraria, nempe generationis, mutationis, & motus rei principia oppoſitionem habere: & hanc propoſitionem probat duplici via: Prior eſt ex communi omnium Philoſophorum conſenſu, quo quidẽ pacto principia in ſcientijs probari ſolent. Omnes igitur Philoſophi, & qui vnum, & qui plura poſuerunt principia, non ſolum talibus principijs cõtenti fuerunt, ſed etiam contrarietatem quandam in ipſis poſuerunt, qua mediante fierent mutationes: vnde Parmenides calidum, & frigidum poſuit, nempe terram, & aquam: Alij, qui vnũ poſuerunt, aquam, & aerẽ, aut aliud tale, denſum, & rarum poſuerunt contraria, ut iſta eſſet mutatio a raro in denſum & a denſo in rarum. Qui uero plura, (vt Democritus, de quo ſuperius diximus) etiam contrarietatem poſuerunt. Democritus enim, ſolidum, & inane, quæ vocabat ens, & non ens, poſuit, & ſic ponebat generationem, & mutationem inter contraria: vocabat ſolidum, cum atomi erant coniunctæ, ut nihil relinquerent mediũ vacuum: Inane vero ſpatia media inter atomos, & ſic generationem ponebat, ut ex vacuo & inani fieret denſum, hoc eſt congregarentur atomi: econtra vero in corruptione, propter hanc contrarietatẽ terminorũ, & inter ipſas atomos ponebat contrarietatẽ, differebant enim qđ quædam erant angulares, quædã ſine angulo. Differebant præterea poſitione, quędam ſurſum, quædam deorſum: ante, & retro. Differebant ẽt ordine, q̃dam priores, quę dã erãt poſteriores: hęc aũt cõtraria ſunt.

Dubiũ. *Solutio.*

Dubitatur, quõ Parmenides duo principia poſuit, cũ non niſi vnũ ſuperius poſuerit. R̃ndet S. Tho. & communiter oẽs,

q unum

Digitized by Google

ꝙ vnum poſuit ſm intellectum, & rationem, hæc vero duo ſm apparentiam & ſenſum. Philoponus dicit, Parmenidem, non tanquam verum, poſuiſſe duo, ſed ſequendo vulgus: at ex propria ſententia vnum poſuit. Melior vr̃ prior expoſitio.

Quod igitur contraria quodammodo. Tex. xlij.

INfert, omnes contraria principia quodammodo poſuiſſe. Dicit, quodammodo contraria, quia, vt dicit Simplici. ipſa non ſunt vere contraria, ſed ipſi exiſtimabant contraria: vel quia contraria hic pro priuatiuis ſumit, & hanc rõnem recipit Auerroes. D. Th. vero exponit quodãmodo contraria, i. modo quodã, quia nõ oẽs eundẽ ponebant modum contrarietatis. Subiungit aũt Ariſt. quod merito ponebant principia contraria: & probat tali ratione. Principia ſunt, quæ non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, ſed ex ipſis oĩa fiũt: ſed prima contraria ſunt hmõi, ergo prima contraria ſunt principia, & per conuerſionem principia ſunt prima contraria. Minorem probat: quia ſi prima contraria ſunt prima, non fiunt ex alijs, alias prima non eſſent: ſi uero ſunt contraria: non ex alterutris, ideſt, ex ſe inuicem.

Nota qd ſignificet præpoſitio ex.

Vbi nota, quod iſta dictio, Ex, dicit habitudinẽ principij eſſentialis componentis, ut ſit ſenſus, principia non fiunt ex alijs, nec ex ſe inuicem tanquam ex principio eſſentiali componente: non enim vnũ principium ex alio, nec unum cõtrarium ex alio cõponitur eſſentialiter. At vero in tertio loco, Ex, dicit habitudinem partis componentis, & ẽt habitudinem termini a quo, ſicut dicimus, ex nocte fit dies: & qua parte dicit habitudinem partis, compræhendit materiam, & formam, ex quibus res componitur: qua parte vero habitudinem termini dicit, priuationem, & contrarium includit, ex quo, ut ex termino fit res, ut ex non igne fit ignis: ſed hoc poſterius examinabitur.

Nota.

Aduerte, quod prima contraria uocat ea, quæ ex alijs non fiunt: ſunt enim contraria, quæ ex alijs fiunt, ut qualitates ſecundæ ex primis: & contraria poſitiua ex priuatiuis: quædã, quę non ex alijs fiunt, ut priuatiua: & iſta ſunt principia.

Sed oportet hoc & in ratione conſiderare. Tex. xliij.

RAtione quadam ab inductione ſumpta, ut notat Auerroes, probat tertiã partem aſſignatam in definitione contrariorum principiorum, nempe, quod ex ipſis omnia fiant. Supponit autem tria: Primum, non quodlibet agit in quodlibet: Alterum, non quodlibet patitur a quolibet. Tertium, non quodlibet fit a quolibet. Hoc autem tertium explicat: reliqua enim duo in libris de generatione tractãda ſunt, quod actio vel paſſio ſolum ſit inter contraria. Quod uero nihil fiat per ſe ex alio, niſi ex ſuo contrario, manifeſtat exemplis: album enim non fit ex Muſico, ſed ex non albo per ſe: quod ſi accideret, non album eſſe Muſicum, fieret etiam ex Muſico, ſed per accidens. Eodem modo, Muſicũ primo fit ex immuſico: & ne quis deciperetur exiſtimans, non album, non Muſicum, & ſimilia ſumi indifferenter pro qualibet re, quæ habet negationem talium formarum, ſubdit, quod non ex quocunque non albo fit album, ſed ex illo, quod eſt nigrum vel medium: Similiter de immuſico, & de alijs.

Primũ dubium, quomodo vnũ contrarium fiat ex altero.

Dubitatur, quo modo vnũ contrarium hic ex alio fieri dicitur, cum ſuperius dixerit, contraria non fieri ex ſe inuicẽ? Reſpondet Simplicius, & Philoponus, quod illic dixerat, contraria nõ fieri ex ſe inuicem, ut ex partibus; hic vero dicit, fieri ut ex termino. vt enim dicimus, ex nocte fit dies, ideſt, poſt noctem, ita ex albo fit nigrum: ideſt, poſt album fit nigrum.

Solutio Simpl. et Philop.

2. dubiũ. Cur ex cõtrario ut ex termino, fiat alterũ, & ut ex ſubiecto.

Dubitabis iterum, quare ex contrario vno, ut ex termino, fit alterum? Reſpõdet S. Th. quia ſubiectum, quod debet recipere alterum contrariũ, debet eſſe in potentia proxima ad illud: & quia quando vnũ aliud vt contrarium ineſt illi, eſt in potentia proxima, quia eadem eſt potentia, & ſubiectum contrariorum, ob id unũ contrariorum fit ex altero, ut ex termino.

Solutio D. Tho.

Nota triplicẽ terminũ generationis.

Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quod triplicem terminum poſſumus aſſignare in generatione: primus eſt p ſe primus, & hic eſt priuatio formæ producendæ, ut ignis fit ex non igne, quia id, quod ante omnia eſt neceſſarium in termino,

Primus termin⁹.

 eſt,

eſt,vt non ſit id, quo tenditur per generationem vel mutationem,aliàs iſta non eſſent: iſta autem priuatio non ſolam dicit negationem formæ introducendæ,ſed ét potentiam, & propinquam ad talem formam,aliàs non eſſet primus terminus.

Secũdus termin⁹. Alter terminus eſt per ſe,ſed non primus,& iſte eſt ipſum contrariũ vel diſparatum,in quo eſt talis priuatio,vt ex igne fit aqua,& iſte terminus eſt p ſe, propter rationem Sancti Thomæ, & etiam quia eſt neceſſaria actio alicuius agentis ex tali termino educentis formam,vnde debet agere in ipſum,non autem ageret, niſi eſſet diſſimile ſibi, & aliquo modo oppoſitum:ac ob id dixit Ariſtoteles non quodlibet agit in quodlibet, nec quodlibet patitur a quolibet.

Tertius termin⁹. Tertius terminus eſt per accidens, néпe, id quod cum termino coniungitur, quod ad generationem nihil facit, ut ex Muſico fit album,vt diximus ſuperius.

Neque igitur corrumpitur incontingens. Tex. xliij.

SIcut ſuperius dixit, non quodlibet generari ex quolibet,ſed ex cõtrario vel medio, habet enim rõnem contrarij medium:ita etiam modò dicit eſſe in corruptione: vnumquodq; enim nõ in quodlibet corrumpitur,ſed in ſuum oppoſitum primo, vt album in non albũ vel mediũ, ſimiliter Muſicũ in non Muſicum,nempe contrarium uel medium,ſi quod habet.

Nota. Attende,quod non differt corruptio a generatione,niſi in hoc, quod generatio incipit ab eſſe priuatiuo, corruptio vero ab eſſe poſitiuo,& affirmato, ut generatio ignis eſt a nõ igne in ignem mutatio, corruptio uero ab igne in non ignem: terminus a quo vnius eſt terminus ad quem alterius.

Similiter autem & in alijs. Tex. xlv.

HOc principium,quòd quodlibet nõ a quolibet generetur,nec in quodlibet primo corrũpatur, in omni mutatione veritatẽ habere probat, ſiue ſit mutatio ſimplex, ſiue ſit mutatio compoſita. Simplex dicitur, cum aliquod extremum ſimplex fit, ut cum fit album, cũ fit Muſicum. Compoſita,cũ totũ aliquod habens partes fit, ſiue partes habeat ſecundum compoſitionem vt domus,ſiue ſecundum proportionem,ut conſonantia:in his omnibus ex contrario,& in contrariũ fit,mutatio,ut ex immuſico muſicum fit,& muſicum in immuſicũ corrumpitur. At hoc intereſt, quod in compoſitis non ſemper habemus nomina,quibus tales contrarios terminos explicemus: non enim dicitur, domus fit ex indomo, ſicut conſonantia ex inconſonantia: at re ipſa, talia contraria,ex quibus fiunt, & in quæ corrumpuntur,ſunt.

Nota. Vbi aduerte, cum Ariſtoteles inter antiquos modò loquatur,exempla ſolũ mutationum accidentalium ponit, ut etiam inter antiquos receptum fuiſſe confirmet hoc principium: illi autem mutationes ſubſtantiales non cognouerunt, propterea eas prætermittit; ſed veritatem in his etiam habet.

Differt autem nihil in conſonantia. Tex. xlvj.

EXempla poſuerat de toto ſecundum quandam coniunctionem,& proportionem, hoc etiam modo veritatem habere in alijs docet,ſiue quæ in ordine cõſiſtunt,ut exercitus; ſiue quæ in compoſitione,vt ſtatua, domus. In his omnibus ſemper quod fit compoſitum,ſeu totũ ex ſuo fit primo contrario,quamuis talia tota non ſint eiuſdem rationis, ſed alia in partium ordine,alia in partium compoſitione conſiſtunt.

Si ergo hoc verum eſt. Tex. xlvij.

EX his concludit tertiam illam particulam,quam probare intenderat,omnia fieri ex contrarijs:probat autem ſic. Oĩa quæ fiunt,aut ex contrarijs,aut medijs fiunt:quæ vero ex contrarijs, & medijs fiunt,ex contrarijs fiunt:media enim contraria ſunt: ergo omnia, quæ fiunt, fiunt ex contrarijs. Igitur quæ natura ſunt,aut ſunt ipſa contraria, aut ex contrarijs

Digitized by Google

trarijs ſunt, vnde conſtat principia eſſe contraria, quo autem modo iſta ſit propoſitio intelligenda, in quæſtione examinabitur.

Hucuſq; igitur ferè ſecuti ſunt. Tex. xlviij.

HOc ipſum Antiquos etiam attigiſſe docet, quãuis nõ rationibus perſuaſos, ſed ſola veritate compulſos. vt enim Sanctus Thomas dicit, Lapis ſine cognitione naturaliter in centrum fertur, ita & intellectus hominis aliquando in verũ abſque vlla ratione trahitur. Differunt tamen iſti Antiqui. Quidam enim principia contraria priora ponunt. Quidã poſteriora. Illi priora ponunt, qui notiora ſecũdum intellectum faciunt, vt qui dicũt magnum, paruum, par, & impar. Illi vero poſteriora, qui notiora ſecũdum ſenſum, vt qui calidum, & frigidum, aut ſiccum, & humidum, principia faciunt: vnde differenter loquuntur de contrarijs.

Quare eſt eadem dicere. Tex. xlix.

AT quamuis iſti non idem dicant aliquo modo, tamen idem vidẽtur dicere. Dicunt quidem idem ſecundum analogiam, & proportionem, quia omnes contraria principia ſumunt ex eadem coordinatione, id eſt, inter ſe oppoſita, aut vtraq; poſteriora, vt calidum, frigidum: aut vtraq; priora, par, impar: nullus enim confundit cõtrarium prius cum poſteriori: ſic autem idem dicere videntur, ſed nõ dicunt idem: nam alius ſumit contraria vniuerſalia, & continentia, vt magnum, paruum: alius particularia, & contẽta, vt calidum, & frigidum. vnde euenit, vt alij melius, alij peius philoſophentur. Illi melius philoſophantur, (vt notant Simplicius, & Philoponus) qui vniuerſalia contraria faciunt: illi peius, qui particularia, & poſteriora: nam principia communia & prima eſſe debent.

Vltimo explicat Ariſt. quę dicãtur notiora ſm intellectum, illa nempe, quæ vniuerſalia ſunt, vt magnum, paruum: illa vero notiora ſecundum ſenſum, quæ particularia, vt rarũ, denſum: ſenſus enim ſingulariũ, intellectus vniuerſalium eſt. Non eſt hic locus diſputandi, an intellectus ſingularia cognoſcat primo: nõ enim ex profeſſo ab Ariſtotele id traditur modo, eſt enim id ad libros de anima pertinens.

An principia ſint contraria. Quæſtio XI.

CIrca quæſtionem hãc eſt primũ argumentum. Principia rerum ſunt ſubſtantiæ: ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, principia ergo ſunt contraria. *1. arg.*

Secundo, Inter hæc principia tantum eſt priuatiuè contrarietas: ſed priuatio nihil eſt, cum ſit negatio: ergo non conuenit ei eſſe principium. *2. arg.*

Tertio Principia componunt rem. ſed contraria non poſſunt componere rem: non enim res ex contrarijs componitur, non ergo ſunt principia contraria. *3. arg.*

Quarto, cum dicitur, ex cõtrarijs fieri rem, vel eſt tanquam ex partibus, & hoc non, vt diximus in tertio argumento: nec tanquam ex termino, a quo, quia hoc non niſi priuationi ineſt, ut ex non igne fit ignis, non ergo ex contrarijs fiunt res. *4. arg.*

Primũ fundamentum Q̃uo intelligat Ariſtot. pricipia eſſe contraria.

Circa hoc aduerte: quod cũ Ariſtoteles dicit, principia eſſe cõtraria, non hoc vniuerſaliter de omnibus principijs intelligere oportet: nam ſecũdum Ariſtotelẽ materia, & forma non ſunt contraria, & ſecũdum Antiquos etiam principium materiale non erat contrarium formalibus, vt aqua non erat contraria raritati, & dẽſitati. Propoſitio igitur illa, indefinita eſt, principia ſunt cõtraria, i. aliqua principia.

Secundũ fundamẽtum. Q̃uo intelligitur, principia nõ fieri ex alijs.

Aduerte ſcdo, cum audis, principia nõ fieri ex alijs principijs, ut partibus, nõ intelligas, ꝙ nõ fiant ex alijs principijs logicis, aut Metaphyſicis, puta generibus, differentijs, & eſſe, eſſentia, & alijs, nec ꝙ non fiant ex partibus quantitatis: nã materia, & forma diuiſibiles ſunt, & partes habent ſecundum quantitatem. ſed intellige, quod non habent alia principia Phyſica, ex quibus ſint: non enim materia ex materia, nec forma ex forma, nec priuatio ex priuatione conficitur.

Tertium fundamentum

Aduerte tertio, ꝙ circa illam definitionem principiorum eſt duplex opinio. Communis opinio eſt, quod illic omnia

Digitized by Google

De diuerſis ſentẽtijs circa definitiõ in definitione principiorũ.

principia comprehendantur, & tunc illa duo priora, Ex, dicunt habitudinem partis componentis, vt ſit ſenſus: Principia ſunt: quæ ex alijs nõ componũtur, nec ex ſe inuicem. At illud aliud, Ex, dicat habitudinem partis componentis, & habitudinẽ termini, vt ſit ſẽſus, ſed ex ipſis omnia fiũt, nẽpe aut ex partibus, vt materia, & forma aut ex termino, vt ex priuatione.

Quid ſẽtiat Author de definito illius definitionis

At vero Themiſti. hoc ſolum de cõtrarijs principijs intelligi vult, & tũc illud vltimũ, Ex, ſolum termini habitudinem dicet. & ratio huius eſt, quia Ariſtoteles nihil intendit modo de materia, ſed ſolum de principijs contrarijs.

At quamuis hoc verum ſit, negari nõ debet, illam eſſe definitionẽ omniũ principiorum communẽ, præſertim cum nullam aliam ab Ariſtotele alibi habeamus. Propterea dicẽdum eſt cum opinione cõmuni, vt explicuimus. Oportet ad argumẽta deuenire, ex qbus declaratio eorũ, quæ dicta ſunt, dependet.

Ad primum.

Ad primum reſpõdetur, quod hic nõ loquimur de immediata contrarietate: hæc enim ſolum eſt inter formas mutuo actiuas, & paſſiuas ſecundum ſe, quales ſunt qualitas. Subſtantiæ vero, cum non mutuo ſecundum ſe agant, non habent hanc contrarietatem. Nõ enim cum Alexandro, & alijs Græcis ſentio, qui calorẽ & reliquas qualitates formas ſubſtãtiales elementorum ponunt: atq; ob id contrarietatem in ſubſtantijs ponunt, nos vero propriam contrarietatem, & immediatã a ſubſtantijs ſemouemus. Cum autem Ariſt. hic contrarietatem ponit, priuationem oportet intelligere, & nõ puram oppoſitionem priuatiuam, vt dicemus in argumento ſecundo: ſed habentem partem poſitionis, & affirmationis.

Nota cõtra Alexan. & alios nõ eſſe contrarietatem immediatè inter ſubſtantias.

Ad ſecũdum.

Ad ſecundum aduerte, quod illa priuatio, quam contraria dicimus formæ producendæ, non ſolum dicit negationem illius formæ, ſed importat potentiam quã dã proximam in ſubiecto, in quo eſt illa priuatio: & præter hoc ponit aliquam formã poſitiuam, aut contrariam, aut oppoſitam aliquo modo formæ producẽdę. Vnde cum audis ex nõ igne fieri ignẽ: ex nõ albo album, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cum potentia proxima in ſubiecto ad albedinem vel ad formam ignis: & præter hęc oppoſitas formas, puta aquam aut aerem vel aliud oppoſitum albo, vt ſupra declarauimus in textu. Reſponde igitur ad argumentum, quod non eſt tãtum negatio ipſa priuatio, quæ principium dicitur.

Nota qualis ſit priuatio quæ eſt vnũ ex contrarijs principijs.

Ad tertium.

Ad tertium admitto omnia principia componere, ſed generationem, & mutationem rei: at vero rem ipſam tãtum duo componunt, puta materia, & forma, priuatio vero non, vnde eſt intrinſecum generationis principium: & hoc ſufficit, nõ autem ipſius rei.

Alia ſũt principia rei in fieri, alia rei facta

Ad quartum.

Ad quartum dico, quod inter illa duo principia cõtraria, vnum componit rem, puta forma: alterum vero cõtrarium eſt terminus generationis rei, puta priuatio vt bene dixit Burleus. Vnde cum audis, res fieri ex contrarijs, intellige, ex vno, vt ex termino: & ex altero, vt ex parte formali.

Caput Sextum.

Quod igitur contraria oportet eſſe principia. Tex. L.

Diſcurſus quo colligit Ariſtot. tria eſſe principia verũ naturalium.

POſtquam principia eſſe cõtraria probatum eſt, nunc ipſorum principiorũ numerum indagare contendit: atque vult cõſtituere hãc propoſitionẽ, Principia ſunt tantum tria, in cuius gratiam (vt nihil improbatũ relinquat) probat has: principia ſunt plura vno: principia non ſunt infinita: principia ſunt plura duobus, principia non ſunt plura tribus: Omnes autem ex illo principio deducit; Principia ſunt contraria.

Principia ſunt plura vno.

Probat igitur primam propoſitionem: contraria ſunt plura vno, principia ſunt, contraria, ergo ſunt plura vno.

Prĩcipia nõ ſunt infinita.

Probat ſecundam multipliciter. Primo ſi principia eſſent infinita, compoſiti non eſſet ſcientia: quod falſum eſt. & probatur antecedens: nam compoſitum ſcitur ex principijs, hæc autem ſi infinita ſunt, ſciri non poſſunt, cum infinitum non ſit ſcibile. *1. Ratio.*

2. Ratio. In uno genere una contrarietas.

Secundo, in vno genere vna eſt contrarietas, ſed ſubſtãtia vnum eſt genus: ergo in ipſa vna eſt contrarietas; vnius autem con-

Digitized by Google

contrarietatis nō ſunt, niſi duo extrema, non ſunt ergo principia infinita.

Nota. Attende per ſubſtantiam hic compoſitam ſubſtantiam ſenſibilem intelligi: per genus vero prædicamentum, in quo tales ſubſtantiæ continentur. In hoc autem vnica eſt prima contrarietas, nempe priuatio & habitus, vt ſubſtantia, non ſubſtantia, reliquas ſub ſe continens, ſcilicet homo, non homo, ignis non ignis, & ſimiles: nam ad hanc omnes reducuntur, atque eadem contrarietas eſt etiam in alijs prædicamētis, puta priuata.

Fruſtra fit ꝑ plura, quod poteſt ꝑ pauciora. Tertio probat. Fruſtra fiunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora: Eſt enim natura maxime ordinata, nec abundat in ſuperfluis, nec deficit ī neceſſarijs, ſed ſufficiunt ad omnes mutationes finita principia: non ergo opus eſt in mutationibus infinita facere. Patet minor. nam omnia, quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empedocles facit etiam per quatuor, non ergo ſine neceſſitate ſunt multiplicanda.

4. Ratio. Quarto probat, & eſt ſic intelligenda ratio. Si infinita ſunt principia, cum illa ſint contraria, ſine dubio omnia contraria eſſent principia. at conſtat, multa eſſe contraria, quæ principia non ſunt. non ergo principia hæc contraria ſunt infinita. Quod vero ſint contraria, quæ principia non ſunt, patet: nam album, nigrum; dulce, amarum, non ſunt principia, cum ex alijs contrarijs fiant, at principia ſemper manere debent.

Dubiū. Solutio. Philop. Dices, quid eſt, quod principia contraria ſemper maneant? Dico cum Philopono quod in omni mutatione inueniūtur. vnde illa contraria, quæ ex alijs fiunt, non ſemper manent, ideſt, non in omni mutatione ſunt, nam in mutatione illa contrariorum, ex qua ipſa facta ſunt, non inerant, & per hæc dat intelligere priuatiuam oppoſitionem, quæ eſt in omni mutatione, & ad quam aliæ contrarietates reducuntur. non igitur principia vnum, nec infinita ſunt.

Quod igitur neque vnum. Tex. lj.

Principia ſunt plura duobus. 1. Ratio. valde obſeruāda. Tertiam propoſitionem probare aggreditur, nempe principia eſſe plura duobus, & facit primam rationem ſumptam etiam ex contrarietate principiorū ſic. Nullum contrarium alterum contrarium facit, non enim calor frigiditatem facit, nec lis amicitiam, nec raritas denſitatem. vt ergo aliquid fiat, vnum tertium ſubiectum eſt conſtituendum, a quo mutuo ſe illa expellant cōtraria, & hoc adeo verum eſt, vt quidam Philoſophi non ſolum præter contraria vnicum ſubiectum poſuerint, ex quo res fierēt naturales, ſed plura, imò & infinita. & hæc ratio eſt notanda, conuincit. n. præter contraria principia eſſe aliquid tertium cōſtituendum: non enim aliter imaginari poteſt, quomodo ex vno contrario alterum fiat.

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis. Tex. lij.

2. Ratio. Secunda ratione idem probat, & ſunt hæ duæ rationes maximè attendendæ. Hæc aūt ſecunda ratio ſic procedit: nulla contraria ſunt cōponentia ſubſtātiā rei, principia ſunt componentia ſubſtantiam rei: ergo principia non ſunt contraria. maior eſt certiſſima: minorem probat, & exprimit, maior enim tacita eſt. probat autem ſic: ſi principia non eſſent ſubſtantia rei, eſſent de ſubiecto, hoc eſt, accidentia: ſic autem poſteriora eſſent, cum ſubiectū ſit prius, hoc autem repugnat principijs: non ergo ſunt contraria.

3. Ratio. Tertia ratione idem probat ſic: ſubſtantia non fit ex non ſubſtantijs: at contraria ſunt non ſubſtantiæ, cum ſubſtantiæ non inſit contrarium: ergo principia, ex quibus fit ſubſtantia, non ſunt contraria.

Nota nē in diſcurſu Ariſt. Nota ingenium Ariſtotelis: nā per hæc argumenta concludit, non poſſe fieri, vt omnia principia ſint cōtraria, vt inde deducat, eſſe ponendum aliud principium tertiū, quod non ſit contrarium, puta materiam, ex qua cum forma fiat & componatur res, & nō poſſe ſimiliter omnia principia eſſe non ſubſtantiam, ſicut priuatio eſt non ſubſtantia, vt ponatur aliud, quod

ſit

Digitized by Google

ſit ſubſtãtia, puta materia, ſicut etiã forma eſt ſubſtantia, & ex vtraque fit compoſitum.

Nota. Vnde illa eſt indefinita, principia ſunt contraria, & etiam hæc, principia nõ ſunt cõtraria, & vtraque vera eſt, quod nõ poſſet eſſe ſine tertio principio, & hoc eſt, qđ dicit in textu ſequẽti, quod ſi vtraque eſt vera, debet eſſe tertium principium.

Quo circa ſi quis & priorem. Tex. liii.

Dicit igitur, quod ſi defenſare volumus vtramque rationẽ, puta principia eſſe contraria, vt ſuperius eſt probatum, & principia non eſſe contraria, vt modo probatum eſt: eſt neceſſarium tertium principiũ ſubiectũ facere, id, quod, antiqui faciunt, ponẽtes præter cõtrarietatem, aquam, aerem, aut aliud ſimile, licet iſti non ratione id perſuaſerint.

Et nota diligenter horum textuũ expoſitionem: multi enim multa dicunt, & neſcio, an mentem ipſam Ariſt. attigerint.

Videtur autem medium magis. Tex. liiij.

Laudat eos, qui potius corpus mediũ poſuerunt principium, quam elementum aliquod, nam hoc tale medium plus diſtat ab ipſis contrarijs vtriuſque. Elementa enim habent qualitates inſeparabiles, at id, quod principium eſt, debet æque ſe ad cõtraria habere, propterea melius corpus medium, quam vllum elementũ principium fecerunt. propterea, qui poſuerũt aerem, melius dixerũt, & poſt hos, qui poſuerunt aquam, quàm illi, qui ignem, nã illa duo minus ſenſibiliter contraria habent, & facile patiuntur, & recipiunt contraria. vide igitur, quanti referat ſubiectũ præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Tex. lv.

Oſtendit, non fuiſſe Philoſophos cõtẽtos hoc ſolo materiali pricipio, ſed præterea eti im contrarietatẽ ſuperaddunt, quidam rarum, & denſum, quidam abundantiam, & defectum, nempe magis, & minus, ſeu magnum, & paruum ponentes.

Addit autem, ꝙ iſta opinio de magno, & paruo, & vno eſt antiqua, quamuis non eodem modo à Platone proferatur: nã illi magnum, & paruum, pro forma, ipſum vero vnum, puta aquam, aut quid ſimile, pro materia cõſtituebãt: at Plato magnũ, & paruum materiam; vnum vero, puta ideam, formam exiſtimabat. *Nota.*

Tria igitur dicere elementa eſſe. Tex. lvj.

Qvuartam propoſitionem probat, nẽpe principia non eſſe plura tribus, dualque rationes facit. Prior eſt, Si ſunt plura tribus, oportet aliam ſaltem cõtrarietatem facere, cum principia debeant eſſe contraria. tunc illa contrarietas, vel habebit idem ſubiectum cum altera, vel non, alterum non habebit, quia ad patiendum ſufficit vnum ſubiectum: ſi vero habebit idem, tunc quicquid generatur ex vna, generatur ex altera, vel non: Si ſic, ſuperflua erit vna contrarietas: ſi non, neutra erit principium, cum ex ea nõ generentur omnia: hæc eſt ratio integra Ariſtotelis. *Principia non ſunt plura tribus.* *Ratio Ariſt.*

Poteſt etiam aliter componi, & forſan melius ſic. Si ſunt principia plura tribus, aut ex eo, quod multiplicatur ſubiectum, & hoc non, quia ad patiendum reſpectu vnius contrarietatis ſufficit vnum ſubiectum; imò vnius contrarietatis non eſt niſi vnicum ſubiectum: aut ex eo, quod multiplicantur contraria, ita vt ſint quatuor contraria prima, & hoc non, quia oportebit multiplicare ſubiecta, quod eſſe non poteſt. Nam demus aliud ſubiectũ cum ſua contrarietate, tunc peto, an ſint ſufficientia generare iſta tria per ſe, an non? clarum eſt eſſe, cum ad actionem ſufficiant duo contraria cum vno ſubiecto: ergo ſuperflua eſt alia contrarietas, cum ex vna poſſit eſſe generatio: ratio iſta eſt ſic componenda, & eſt admodum notãda expoſitio. Laborant enim multi in ratione iſta exponenda. *Eadem rõ Ariſt. aliter cõſtruitur.*

Dubitabis primo, quare ſubiectum vocet naturam mediã. Dico mediũ triplex eſſe, aut per mixtionem extremorum, ſicut *Primũ dubium, cur ſu-*

Digitized by Google

Subiectum notatur ab Ariſ. natura media. cut rubrum, viride, dicuntur media inter album, & nigrum: quia ex mixtione albi, & nigri facta ſunt. Eſt aliud medium per extremorum negationem; ut lapis eſt medium ſani, & ægri: quia nec eſt ſanus, nec eſt æger. *Nota triplex medium.* Aliud eſt medium per potentiã ad vtrunque extremum recipiendum, & ſic in præſenti ſubiectum, & materia dicitur natura media, quia eſt in potentia receptiua utriuſque extremi.

2. Dubium. Dubitabis ulterius, quomodo quælibet cõtrarietas habeat ſuum ſubiectum? non ne calor, frigus, & alia contraria mixto inſunt? Dico, quod hic non loquimur de contrarietate particulari, puta hac vel illa, ſed in genere: nam clarum eſt, in unico ſubiecto poſſe multas priuationes multarum formarũ ineſſe, & uaria contraria, puta calorem, albedinem, amaritudinem: ſed loquimur de prima contrarietate, puta priuatiua, & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat ſubiecta.

Poſterior rō Ariſt. Poſterior ratio Ariſtotelis eſt. Vnius generis nõ eſt niſi unica prima contrarietas, intellige communem contrarietatẽ: poſsũt enim eſſe multę particulares, quędam priores, quædam poſteriores, vt qualitates ſecundæ, quæ ex primis componuntur. At ſubſtantia unicum genus eſt: ergo ipſius eſt unica contrarietas prima, & ſic principia ſubſtantiæ, de quibus eſt ſermo, non poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, ut dictum eſt.

Caput Septimum.

Quod igitur neque unum ſit. Tex. lvij.

Concludit, principia nec eſſe vnũ, nec plura tribus. At quia nõ ſatis probatũ eſt, an unum ſit materiale principium, dicit adhuc, quæ dicta ſunt, dubitationem habere: id autẽ tractare aggreditur, ac primum in communi de ſubiecto mutationis loquitur, poſtea particularius de ſubiecto ſubſtantiali dicet: ſic enim eſt ordo maxime naturæ, id eſt, Phyſico accommodatus, ut a communibus ad particularia deueniat, ꝙ ẽt i proœmio docuerat.

Nota primo. At ut intentum Ariſtotelis poſſis penetrare, quia hæc, quæ hoc in loco dicũtur, ſunt fundamenta Philoſophię totius, aduerte, quod per mutationes accidentales indagat ea, quæ ſũt in mutationibus ſubſtantialibus. *Explicatur vis dicti ſus Ariſ. de principijs, quia eſt fundamentũ totius Philoſophia naturalis.* In mutatione autem accidentali inuenimus primo duo extrema, inter quæ fit mutatio, ut cum aliquid ex calido fit frigidum, eſt calor, & eſt frigiditas. Secundo inuenitur aliquod ſubiectum diſtinctum ab utraque forma, puta corpus aliquod, in quo eſt calor, & frigiditas. Tertio, iſtud ſubiectum permanet idem ſub utroque extremo, tamen unum extremũ recedit, alterum manet cum ſubiecto eodem, ut cum ex calido fit frigidum, eſt aliquid, ꝙ ante habebat calorem, & per mutationem recedit calor, & ſuccedit frigiditas, cum eodem tamen ſubiecto, & ſic fit talis mutatio accidentalis: ſic proportionaliter intelligas in mutatione ſubſtãtiali, quæ fit ſecundum formas ſubſtantiales, oportet dari unicam ſubſtantiam, & ſubiectũ, in quo fiat talis mutatio, & iſta erit ſub illis vtriſque formis, modo ſub vna, poſtea ſub altera: tamen re eadem erit materia, v.g. cũ ex aqua fit ignis, quæ eſt mutatio ſubſtantialis, oportet dare aliquid unum, quod ſit ſub utroque extremo mutationis, hoc eſt materia, quæ modo eſt ſub hac, modo eadem ſub illa forma. In hoc tamen differt hæc materia a ſubiecto mutationis accidentalis, quod hoc eſt aliqua ſubſtantia compoſita: at in mutatione ſubſtantiali ſubiectũ eſt ſubſtantia de ſe non habẽs formam, vt poſſit mutari ſecundum formas.

Nota ſecundo. Attende autem diligenter, quod modus procedẽdi Ariſtotelis ille eſt: probat. *Quam uiam tenuit Ariſto.* n ꝙ in mutatione qualibet id, quod mutatur, eſt compoſitum, id eſt, habet aliqd, quod amittat, aliquid quod permaneat ſub alio termino mutationis: ut cum album fit nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedat, puta albedinem, & aliquid, quod permaneat ſub nigredine, & id eſt ſubiectum. Hoc igitur etiam dare oportet in mutatione ſubſtantiali. eſt nãque aliquid quod recedit, aliquid, quod permanet, & hoc eſt ſubiectum, & materia, reliqua ſunt formę. Hoc eſt, quod Ariſtoteles docet, & multo latius a nobis hęc examinanda ſunt. Ad literam interpretãdam accedamus.

Dici-

Digitized by Google

Dicimus enim fieri ex alio aliud.
Tex. lviij.

Dupliciter loqui poſſumus in mutationibus.

DVplicem loquẽdi modum aſſignat in mutationibus ſubſtãtialibus,qui bus dicit aliud fieri ex alio,& in mutatio nibus acidentalibus , quibus ex altero fit alterum Nam aliud in ſubſtantia diuerſitatem facit : alterum uero in accidente. Exempla tamen in accidentali mutatione cõſtituit,quia de ſubſtantiali nihil adhuc certum eſt. Accidentali ergo mutatione aliquando aliquid compoſitum: ſimplex eſt,cum id, quod fit , id eſt primum extremum,ſeu ſubiectum verbi,& quod fit,id eſt alterum extremum,ſeu prædicatum,ſimplicia ſunt,ut homo fit Muſicus, ſeu immuſicum fit muſicum:Compoſitũ uero eſt,cum vtrumque extremum complexum quoddam eſt , vt homo immuſicus,fit homo muſicus,

Nota. Et aduerte,quod illud primum extremum dicitur,quod factum eſt,alterũ uero,quod fit,tam in ſimplici,quam in compoſito.

Simplex autem diſtinguitur, aut cum extremum primum , puta quod factum eſt,eſt ipſum ſubiectum,ut homo fit muſicus:aut cum eſt oppoſitum , ut immuſicum fit muſicum.

Hæc autem ſimplicia dupliciter differunt.Primo, quantum ad ipſam locutionem ;nam per oppoſitum dupliciter loquimur:aut in recto , dicendo,immuſicũ fit muſicum:aut per obliquũ,ex immuſico fit muſicum.at per ipſum ſubiectum, quamuis aliquãdo in obliquo loquamur dicendo,ex ære fit ſtatua : id tamen non eſt ſemper in omnibus:non enim dicitur, ex homine fit muſicus, ſed homo fit muſicus.In compoſitis uero , quamuis non meminerit Ariſtoteles , tamen utroque modo loquimur , nempe ex homine immuſico factus eſt homo muſicus,& ſimiliter homo immuſicus factus eſt homo muſicus.Rationẽ horum inferius intelliges.

Eorum autem, quæ ut ſimplicia.
Tex. lix.

ALterum diſcrimen ponit inter illas mutationes quo ad rem.Nã ſubiectum ſemper permanet cum formã,quæ aduenit,ut homo cum muſico:at oppoſitum ſiue in ſimplici , ſiue in compoſito recedit,unde immuſicum nõ manet cum muſico.Et nota hic attente textum,nam propterea dixit ſuperius eſſe duos modos loquendi,& per oppoſitum,& per ipſum ſubiectum,ut intelligas,in mutatione eſſe utrũque,& ipſum ſubiectũ, & ipſum oppoſitũ, quamuis in locutione per oppoſitum,tantum oppoſitum exprimatur,& in altera ſimplici ſubiectum,in cõpoſita uero utrumque. Et etiam diſcrimen aſſignauit , ut ſcires ſubiectũ ab extremis diſtinctum, & ſub utroq; permanere.Hæc multum meditare.

Determinatis autem his.
Tex. lx.

EX his,quæ dicta ſunt , concludit , in omni mutatione ſemper dari vnicũ ſubiectum, quod mutatur , & permanet ſub utroque extremo, etiam in illa mutatione, qua oppoſitum dicitur fieri,nempe immuſicum fit muſicum: nam immuſicum ſubiectum dicit , non diſtinctum ſecundum numerum a ſe , tamen diſtinctum ſecundum rationem , & definitionem: quod eſt dicere , immuſicum dicit ſubiectum cum forma, uel priuatione aliqua:ratione unius permanet, ratione alterius recedit.Et nota,ut ſignificaret ſubiectum hoc non eſſe ſeparatum a formis ipſis,cum,modo cum una,modo cum altera fit,dicit,unum eſſe numero cum ipſis formis,& extremis,definitione tamen non unum.Dicit unum numero accidens cum ſubiecto,ideſt, unum ſubiecto. Hoc idem accidere docet,cum id,quod fit,eſt compoſitum , unum enim manet , alterum non , ut immuſicus homo fit homo muſicus.

Sed ex aliquo fieri aliquid.
Tex. lxj.

DOcet,quamuis oppoſitũ , & ſubiectum unum ſint numero , tamen quantũ ad locutionẽ eſt diſcrimen.Nam in oppoſito magis loquimur per obliquũ dicentes , ex immuſico fit muſicũ quam

per

per rectum dicendo, immuſicū fit muſicum. At in ſubiecto ecōtra, magis per rectum loquimur, quam per obliquum dicendo, homo fit muſicus, licet in aliquibus per obliquum, nō autem per rectum loquamur. Dicitur enim, ex ære fit ſtatua, ſed non es fit ſtatua, tamen in oppoſito quocunq; vtroque modo loquimur. Similiter etiam in compoſito, in quo apparet diſtinctio oppoſiti, & ſubiecti. Vbi aduerte, in oppoſito eſſe duo, & ipsū ſubiectum, & ipſam oppoſitam formā, quæ eſt terminus a quo. ratione ſubiecti fit locutio in recto, immuſicum fit muſicū: ſenſus eſt: id, quod eſt immuſicum fit muſicum: Ratione priuationis fit obliqua locutio, ex immuſico fit muſicū. Senſus eſt, à priuatione Muſicæ peruenit aliquid ad muſicam ipſam habendam.

Multipliciter autem cum dicatur. Tex. lxij.

POſtquā in mutatione in vniuerſum ſubiectum aliquod permanens dari oſtēdit, nūc ad particulares deſcendit mutationes, etiam ſubiecta particularia in eis inquirens. Diſtinguit autem duplicem mutationem, & accidentalem, qua fit aliquid huc, ideſt, ſecundum quid, vt fit album, muſicum, calidum: & ſubſtantialem, qua fit aliquid ſimpliciter, vt fit homo, fit ignis, fit planta. Colligit, ſecūdum diuerſa, quæ fiunt, oportere ſubiecta diuerſa ſtatuere. In accidentali enim ponimus primam ſubſtantiam, quia ipſa eſt, cui omnia inſunt accidentia, & ipſa nulli ineſt, ob id ipſa eſt quæ modo hanc, modo illam formam cuiuslibet prædicamenti accidentis recipit.

Mutatio duplex accidentalis, & ſubſtantialis, et diuerſū vtriuſq; ſubiectū.

At in ſubſtantiali, in qua ipſæ ſubſtantiæ tranſmutantur, & nō ſecundum accidentia, oportet aliud ſtatuere ſubiectum permanens in mutatione, quod eſſe non poteſt, niſi ipſas ſubſtātias compoſitas dicamus ex forma, & materia, & materiam eſſe hoc ſubiectum, quæ ſecundū formas varias ſubſtantia tranſmutatur. At quod in his mutationibus aliquod ſubiectum ſit, patet: nā videmus has ſubſtantias ſemper ex aliquo præſuppoſito fieri, vt plantæ, & animalia ex ſemine, quod profecto argumento eſt materiam, & ſubiectum hoc ſub tali præſuppoſito latere.

Fiunt autem, quæ fiunt. Tex. lxiij.

VNiuerſali quadam inductione p artificiali. (vt vult Alexāder) oſtēdit omnia fieri ex aliquo præſuppoſito, quāuis Philoponus iſta ad naturalia applicet. ſed non eſt opus. nam iam dixit de naturalibus, cum dixit, ex ſemine fieri plantas & animalia: & etiam in vltima parte inductionis ex his quinque de illis dicet: inquit igitur, quæ ſimpliciter, id eſt, vniuerſaliter, fiunt, aut fiunt transfiguratione, ſicut quæ fiunt a figulis: aut fiunt acceſſione & augumentatione, ſicut quæ fiunt arte pingendi. Et hoc nota. aut fiunt ſubtractione, ſicut quæ fiunt ſculptura: aut compoſitione, ſicut arte domificatoria vel ſimiliter facta: aut alteratione ſecundum materiam, ſicut quæ fiūt arte coquendi, fundendi, vel quæ fiunt à Pharmacopolis. & ſub hoc membro mutationes naturales inanimatorum concludi poſſunt: in his autem omnibus ſemper aliquod præſupponitur ſubiectum, ex quo fiant omnia iſta.

Quare manifeſtum eſt. Tex. lxiiij.

EX quibus concludit, ſemper quod fit eſſe cōpoſitū, id eſt, habere aliquid, quod permanet ſub forma adueniente, & aliquid, quod recedat, puta formam oppoſitam, & priuationem. Deſcribit igitur in ſupra poſitis id, quod permanet, puta æs, lapis, aurum, & id quod recedit, puta infiguratio, informatio, inordinatio: nam ex infigurato fit figuratum, & ex informato formatum, & ex incompoſito compoſitum; ſimiliter in alijs. Vnde patet, in omnibus eſſe terminos mutationis & ſubiectum.

Manifeſtum igitur eſt, quod ſiquidem ſunt cauſæ. Tex. lxv.

CVm materiam, ſeu ſubiectum, & formā in mutatione eſſe probauerit, nunc, vt Simplicius dicit, & D. Tho. ea eſſe principia, & cauſas rerum naturalium *Nota.*

pro-

Digitized by Google

quales ſint cauſa componẽtes rẽ. probat, & facit hunc ſyllogiſmum. Ea, ex quibus vnumquodq;. Primo, & non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſubſtantiam eſt, & factũ eſt, ſunt principia, & cauſæ, at materia, & forma ſunt ea, ex quibus primo, & non ſecundum accidens eſt factum, & eſt vnũquodq; ergo materia, & forma ſunt principia & cauſæ: maiorem, & concluſionem huius ſyllogiſmi ponit, minorem ſubticuit.

Nota. Aduerte, quod dicitur, ex quibus primis: quia ſunt aliqua, quæ rem componunt, ſed non primo, cum ipſa principia habeant, qualia ſunt elementa, ex quibus mixtum cõponitur: at ipſa adhuc ex materia, & forma componuntur, ob id non dicuntur principia.

Nota. Aduerte præterea, quod dicitur, nõ ſecundũ accidens (vt notat Simplicius) propter priuationem: ex hac enim non componitur res, ob id non eſt principium cõponens, niſi per accidens: at vero eſt principium per ſe, & intrinſecum generationis, quamuis poſſemus dicere, quod illud ſecundum accidens ſit ex parte rei factæ, vt ſit ſenſus, vnumquodq; quod ex principijs ſit ſecundum ſubſtantiã ſuam, & non ſecundum accidens aliquod. Quod vero ex materia & forma res intrinſece componatur, probat exemplo totius accidentalis; nam homo albo ex albo, & homine quodam modo componitur, quod manifeſtatur ex eo, quod ſi definitionẽ hominis albi velis aſſignare, per definitionem hominis & albi aſſignabis. Nota quod dicitur, componi quodã modo, quia re vera non eſt compoſitum, niſi per accidens.

Manifeſtum igitur eſt, quod quæ fiunt. Tex. lxvj.

IVxta Simplicium, & D. Tho. hæc prima verba ſunt cõcluſio ſyllogiſmi præcedentis: vnde infert, quæ fiunt ex his eſſe, id eſt, iſta eſſe principia eorum quæ ſunt res naturales. Materiam rurſum diſtinguit dicens, materiam eſſe vnum principium numero, ſed duo ratione. Vnum quidem numero cum priuatione: quia ipſa priuatio eſt in materia, ratio vero eſt diuerſa: nam aliud eſt eſſe auri, æris, & materiæ, aliud eſt eſſe priuationis. At cum materiam vnum numero potius, quam priuationem dixiſſet vnam, huius rationem reddit. Materia, inquit, magis eſt numerabilis, id eſt, magis accedit ad id, quod vnũ eſt numero, puta primam ſubſtantiã, ipſius enim eſt pars: at priuatio, & contrarietas, quod idem eſt, accidens eſt, intellige rei factæ, vt diximus; forma autem non eſt, ſicut materia, duo ratione, ſed vnum eſt principium ratione. Per iſta dat intelligere, quod materia eſt, quæ habet priuationem formæ, & quod, niſi talem priuationem haberet, generationis nõ eſſet principium: quia (vt diximus) rem producẽdam neceſſario ipſius priuatio præcedit.

Quo circa eſt quidem ut duo. Tex. lxvij.

INfert ex dictis ueritatem harum propoſitionum. principia ſunt duo, & ſunt tria: ſicut contraria, & non ſunt contraria, & non ſunt plura contrarijs. Sic enim ueritatem habent: ſunt duo numero ſunt tria ratione: ſunt contraria forma cum priuatione, non ſunt contraria materia, & forma: nec ſunt plura contrarijs numero, quia priuatio vnum numero eſt cum materia.

Aduerte, quod dicit, eſſe duo numero, vt ita dicam, quia re vera, vnum numero eſt totum compoſitum ex materia, & forma: at forma, & materia imperfecte duo numero dicuntur, quia duæ res ſunt, licet non ſeparatę, & per ſe exiſtẽtes, ſicut prima ſubſtantia. *Nota.*

Quot igitur principia ſunt. Tex. lxviij.

EPilogat, dictum eſſe iam, quot ſint principia generationis rerũ naturalium, nẽpe & eſſe tria, & eſſe duo, & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictum eſt, pręter ipſa contraria, eſſe vnum tertium principium ſubiectum: & quod duo contraria ſufficiant ad mutationem: vno enim adueniente, altero recedente, ſic ſit mutatio.

Sub-

Digitized by Google

Subiecta autem natura ſcibilis eſt. Tex. lxjx.

MOdum, quo materia cognoſcatur, indicat dicens, materiam cognoſci per proportionem ad materiam artificialem. ut enim lignum, & aurum, & quodlibet ſe habet ad formas artificiales, ita intelligimus ſe habere materiam ad ipſas ſubſtantias perfectas: ut enim illud ſubiectum eſt in potentia ad recipiendas illas formas, ita & hoc ad ſubſtantias. Diſcrimen eſt, quod illud ſubiectū eſt ens perfectum, puta, compoſita ſubſtantia, materia uero eſt ens imperfectum: & ſubſtantia ſimplex: atque talem materiam unum dicit eſſe principium: alterum eſt forma, quam rationem dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationem ipſam, quæ in materia eſt.

Hæc autem quomodo duo. Tex. lxx.

EPilogum generalem ponit eorum, quæ dicta ſunt. Primo enim dictum eſt, principia eſſe contraria, poſtea dictū eſt, quod præter contraria oportebat tertium ſubiectum facere. Vltimo dictum eſt, quomodo iſta contraria ſe habeant: alterū enim forma, alterum priuatio eſt; quo modo ſubiectum cum utroque ſe habe. Reſtabat difficultas, an forma, & materia ſit ſubſtantia. Hoc enim nondum patet, ſed id diſcutere non eſt huius loci, vel (ſecundum Themiſtium) quia eſt Metaphyſici, uel ſecundum S. Thom. & Auerroem, quia pertinet ad ſecundum Phyſicorum, ubi forma dicitur magis natura, quam materia. Quod autem principia ſint tria, & quomodo, & quæ ſint, etiam dictum eſt. At antequam vlterius textum exponentes, procedamus, vtile erit de iſta materia aliqua diſſerere: eius enim cogni tio multum Phyſico neceſſaria eſt.

Vtrum materia ſit. Quæſt. XII.

QVatuor de materia diſputanda occurrunt: Primum, an ſit: Alterum, quid ſit: Tertium, qualis ſit: Quartum, quibus nominibus apud Philoſophos ſignificetur. Ante omnia tamen explicanda ſe offert ſignificatio nominis.

Quatuor de materia ſunt tractanda.

Tituli explicatio.

Eſt autem materia multiplex, nec de omnibus eſt queſtio in preſenti. eſt enim materia alterationis, id nempe, ex quo aliquid fit, non tamen permanente in ſubſtantia ſua, ſicut cibus eſt ſanguinis materia; non enim cibus manet, ſed deſtruitur, & fit ſanguis. & elementa, ſunt materia mixti. quia ſui corruptione mixtum componunt.

De multiplici materia.

Prima alterationis.

Alia eſt materia compoſitionis, ſicut lapides, & ligna domus: partes quantitatiuæ dicuntur materia reſpectu totius, & etiam partes quæcunque reſpectu cōpoſiti materia dicuntur.

Secunda cōpōnis.

Tertia eſt materia inhæſionis, qualis eſt ſubſtantia, cui omnia inſunt accidentia.

Tertia I beſionis.

Quarta eſt materia ſcientiæ, quæ dicitur ſubiectum. De his autem non loquimur in præſenti.

Quarta ſcientiæ.

Alia eſt materia mutationis ſubſtantialis ſubiectum, quæ ſub diuerſis formis; modo ſub vna, poſtea ſub altera in mutatione inuenitur, ſubſtantialis: & de hac petimus, An ſit. Et reſpondetur ex omniū conſenſu talem materiam eſſe.

Quinta materia: quæ eſt ſubiectū trāſmutationis ſubſtantialis.

Ad hoc autem inueſtigandū, omiſſis, his, quas Albertus li. 1 Phyſic. tract. 3. c. 11. ex Auicēbron, refert, ſex viæ eſſe poſſunt. Prima eſt uia tranſmutationis: eſt. n. hoc fundamentū maxime obſeruandum in Ariſtotele. In omni mutatione, quæ fit ab extremo in extremū oportet dare ſubiectum medium diſtinctum ab utroque extremo, quod idem perſeuerans modo ſub uno, modo ſub altero fit extremo. ut enim aliquid dicatur mutari, neceſſariū eſt, quod idem aliter ſe habuerit, & aliter ſe modo habeat: aliter enim impoſſibile eſt, aliquid dici mutatum. Oportet ergo idē manere ſub vtroq; extremo mutationis, & hinc eſt, q; debet eſſe diſtinctū ab utroque extremo: nō. n. poſſet modo ſub vno, poſtea ſub altero, illo recedēte, eſſe, niſi eſſet ab utroque diſtinctum. Veriſſimum

Sex uiæ ſunt ad inueſtigādā materiā eſſe.

Prima uia trāſmutationis inter extrema accidentalia.

Digitized by Google

mum igitur eſt fundamentum, quod traditur late. 11. lib. Metaphyſic cap. 11 & 8. lib. c. 1. tex. 4. alias ſæpe.

Quō ſit ſubiectū in tranſmutatione ſubſtantiali, & accidentali.

Cū igitur duplex ſit mutatio, accidentalis, quæ fit ſecundum accidentia, & ſubſtantialis, quę fit ſ.n ſubſtātias, oportebit in his ſubiectum conſtituere: in accidentali quidē eſt ipſa prima ſubſtantia, quæ cum ab omni accidente diſtinguatur, & omniū ſit ſuſceptiua, poteſt ſecundū varias accidentales formas tranſmutari: In mutatione uero ſubſtantiali hæc eſſe non poteſt: nam in tali mutatione ipſa prima ſubſtantia eſt, quæ corrumpitur, & non accidens: oportet ergo, ſi ſubiectum debet dari, quod ipſam ſubſtantiā ex duplici parte componamus, & ex forma, quæ recedat, & adueniat, & ex materia, quę eadē perſeueret ſub hac, & ſub illa forma, & tunc mutatio talis erit, ꝙ ab illa materia recedit una forma, & altera aduenit: & hoc eſt, quod dicebatur tex. 64. quod ſit eſſe compoſitum: & hæc eſt uia tranſmutationis indagandi materiam, quæ, ſicut ſubſtantia prima nullam de ſe habet formam accidentalem, ita iſta non habet ſubſtantialem.

Ad hanc viam reducitur quædā alia, qua ſubſtantiam ex materia, & forma cōpoſitam eſſe probamus. Nam vt ait Ariſtoteles. 1. de generatione. 78. Id, quod eſt omnino unum, nulla ratione eſt paſſibile (quod fuſe proſequitur ibi Philoponus: explicat etiam Diuus Thomas, diſput. 3. ca. Algaz. in ſolutione dubij 18.) impoſſibile, inquam, eſt, actionem, & paſſionem Phyſicam ab uno prouenire principio. Non enim eo, quo agimus, eo principio patimur. Cum igitur in rebus, ut elementis, viuētibus, & alijs experiamur actionem, & paſſionē, agunt enim in alia, & patiuntur ab alijs, oportet in his duas partes ſubſtantiæ aſſignare: alteram, ſecundum quam agant, & hæc eſt forma; alteram, ſecundum quam patiantur, & hæc eſt materia: unde dixit Auerroes. 8. Metaphy com. 12. & 4. Phyſic. com. 38. ſicut trāſmutatio, inquit, fecit cognoſcere materiam, ita actio formam.

Secunda uia ex mutua trāſmutatiōe rerū ſubſtantialium.

Altera uia indagandi materiam eſt ex mutua rerū tranſmutatione. Experimur enim unam rem in aliā conuerti, ut ignis in aerem, aer in aquam. Hic impoſſibile eſt imaginari, quod ipſe ignis fiat aer, neç una ſubſtantia altera: nō ergo modus eſt alius, niſi ꝙ recedit forma unius, & ſuccedit forma alterius in eadem materia. Cū enim ſint diuerſa, niſi aliquid haberent commune, puta materiam, non poſſet talis inter ea eſſe trāſitus, unde res ſimpliciſſimę, & ſpirituales, non ob aliud inuicem mutari nequeunt, niſi quia principium non habent, ſecundum quod communicent, & mutentur.

Tertia uia ex augmentatione.

Tertia uia eſt ex eo, quod in mutatione aliq d maius fieri experimur, ut ignis creſcit, conſumpto ligno; & animal, conſumpto cibo, tunc uel manet cibus, & lignum uel non prorſus: ipſum non manere, notum eſt, nihil autem manere, impoſſibile apparet, cum illud aliud fiat maius: oportet ergo aliquid ponere, quod non maneat, & id eſt forma, & aliquid, quod maneat, & id eſt materia.

Quarta uia quod omnis generatio fiat ex aliquo.

Quarta via eſt ex eo, quod experimur, omnem generationem ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiam in aliquid terminari: quod profecto nō eſſet, niſi aliquid cōe eſſet, quod eſt in corrupto, & manet in ipſo genito, & id eſt materia.

Quinta uia ex generatione, & corruptione, ꝙ debeat aduenire ab aliquo principio.

Quinta uia eſt potius ad probandum materiæ vnitatem: corruptio, & generatio eſt uniuerſalis effectus naturalibus cōpetens: ergo danda eſt aliqua cauſa una communis, in quam referatur: non eſt forma, quia res per formas differunt: ergo erit materia.

Sexta uia ex eo, ꝙ ſubſtantia ſubſiſtāt

Sexta, quia ſubſiſtere ineſt ſubſtantiis iſtis non a formis, quæ in alio ſunt, ergo ab aliquo ſubiecto nullo modo alteri inexiſtente, & id eſt materia. Hæ ſunt viæ certiores, & firmiores, quibus hanc eſſe materiam conſtitutum eſt. Accedamus ergo ad explicandum, quid ipſa ſit, quod proxime ſequitur.

An materia ſit ſubſtantia.
Quæſt. XIII.

IN hac quæſtione, ea quæ præcipuas difficultates circa naturam materiæ tangunt, argumenta proponam, ut ipſarum ſolutione natura ipſius materiæ nota fiat.

Primum argumē tum ex

Pro parte igitur negatiua eſt primum argumentum: quod eſt pura potentia, nō eſt ſubſtantia. materiā eſt pura potentia: ergo

...o, quod materia prima ſit pura potētia.

ergo non eſt ſubſtantia. Maior eſt certa: quia ſubſtantia eſt actus, potentia vero eſt contra actum; Minor patet ex Ariſtotele. 1. Phyſi. tex. 78. & 1. Gene. tex. 11. & 12. lib. Meta. ca. 2. eam eſſe potentiam docet.

2 Secundo. Id, quod non eſt per ſe, non eſt ſubſtantia, ſed materia non eſt per ſe, cum abſq; forma eſſe non poſſit: ergo non eſt ſubſtantia.

3 Tertio. Materia non habet eſſe a ſe, ſed a forma: ergo non eſt ſubſtantia. Probatur antecedens ex primo Gene. tex. 83. Materia, inquit, habet eſſe actu ab ipſa forma.

4 Quarto. Materia nō eſt quid, nec quantum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis: ergo non eſt ſubſtantia. antecedens eſt Ariſtotelis. 7. Meta. cap. 3.

5 Quinto Materia non eſt una, cum nullius ſit ſpeciei, nec vllam habeat formam. ergo non eſt ens, nec ſubſtantia.

6 Sexto. Materia non eſt bona: ergo nec ſubſtantia: antecedens patet, quia diſtat à ſummo bono, cum ſit viliſſimum entium oīum. Hæc ſunt argumenta, quæ partem cognitionis materiæ explicant magnam.

1. fund. Materia pertinet ad Phyſicū, & Metaphyſicū.

Sit primum fundm̄. Materia ad Phyſicum, & Metaphyſicum pertinet. Phyſicus eam conſiderat, ut eſt mutationis ſubiectum, & altera pars compoſiti naturalis: at Metaphyſicus, ut eſt ſubſtantia quædam, ut unum ex principijs entium. & ſecundum alia, quæ Metaphyſico inſunt: unde aliter a Phyſico definitur, aliter à metaphyſico.

Materia aliter definitur a Phyſico, aliter a Metaphyſico. Explicatur definitio phyſica.

Nam a Phyſico per motum definitur ſic, ut colligitur. 1. Phyſic. tex. 82. materia eſt primum ſubiectum ex quo fit aliquid, cum inſit, & non ſecundum accidens, id eſt, eſt id, ex quo tanquā ex parte intrinſeca per ſe componitur res naturalis. Dicitur, primum ſubiectum, ad excludendum ſubiecta accidentium, quæ abſolute non ſunt prima, cum adhuc ex alio fiant. Dicitur, ex quo, ut ex parte, ad differentiam elementorum, quæ non manent in mixto, ſed corrumpuntur, & ſolum in uirtute manent. Dicitur, non ſecundum accidens, ut removeamus modum, quo ex priuatione eſt res: eſt enim id per accidens, nempe ad generationem rei, ſed nō ad eſſe, Sic igitur a Phyſico conſideratur, & definitur.

Definitio Metaphyſica materiæ per negationē entiū perfectorū.

A Metaphyſico verò definitur per negationem entium perfectorum, nempe non eſt animal, nec uiuens, nec elementū, ſed his imperfectius: ſolemus enim res negatione definire, aut propter ipſarum excellentiam, aut propter ipſarum imperfectionem. Sic autem definitur materia ab Ariſtotele 7. Metaphy. cap. 3. quod nō eſt quid, nec quantum &c. & de hac cognitione loquitur Auguſtinus 13. confeſſ. c. 5. dicens, Humana cogitatio materiam ignorando noſcit, & noſcendo ignorat. Nos vero in præſenti materiam conſideramus, ut ſubiectū mutationis ſubſtantialis, & ſic per ſimilitudinem, & proportionem ſubiecti rerum artificialium cognoſci poteſt, ut ſupra textum expoſuimus ſuperius.

2. fund. Duplex diſcrimē īter ſubiectum mutationis ſubſtantialis, & accidentalis.

Sit ſecundum fundamentum, duplex eſſe diſcrimen obſeruandum inter hanc materiam, & ſubiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim ſubiectum eſt ſubſtantia perfecta iam, & conſummata, unde accidentia aduenientia non abſoluunt ipſum ſubiectum, cum ſit abſolutum, & factum perfecte: ſed ornant & diſponunt ad aliquid aliud. & hinc eſt, quod ſubiectum non accipit eſſe ab accidente, imò accidentia a ſubiecto eſſe habent.

Materia eſt ens quoddam medium.

At materia iſta eſt quoddam ens imperfectum, & nondum factum integre: per formam autem conſummatur, & abſoluitur, unde fit, quod forma adueniens materiam ipſam perficiat, & compleat, & ipſa det eſſe. Etenim velut medium ens ipſa materia, fit integrum per formam. Glorioſus enim Deus, cum rebus uirtutes productiuas rerum daret, & res ex nihilo non poſſent aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res poſtea per formam conſummarent: ſicut magiſter, qui paruulo dimidium characterem literæ delineat, ut paruulus abſoluat. unde agentia naturalia finiunt, non tamen totum ens producunt. Vt enim colligitur ex 1. Phyſico. tex. 76. Agentia naturalia non producunt totum ens: quia non producunt in quantum ens; producerent enim ſeipſa. Vnde D. Thom. prima par. quæſtione 45. artic. primo, ait, productionē totius entis eſſe creationem, quæ ſolum poteſt competere primo principio. & Auerroes 8. Metaphyſi. commen. 15. & 16.

Digitized by Google

Et 12. Metaph. comm. 88. agẽtia naturalia non faciunt pluralitatẽ entium, ſed perfectionem.

Attende, tamen, quod iſtam materiam nõ ſic Deus fecit, ut eſſet ſeparata a qualibet forma, imo eam varijs indutam formis creauit: reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas a materia expellerent, aliaſque inducerent. Non. n. eſt omnino materia ſicut dimidia litera, quæ non niſi vnica certa figura poteſt fieri. Materia enim varias formas, modo has, modo illas ſuſcipere poteſt.

Secundũ diſcrimẽ inter ſubiectum tráſmutationis ſubſtantialis, et accidentalis. Ex his eſt alterum diſcrimen inter ſubiecta iſta: nam ex ſubiecto accidẽtalis mutationis, & ipſa forma accidentis, non fit unum, quia iam ſubiectum eſt factum, ſolum fit unum per accideus, nempe quod ſimul ſunt: at ex materia iſta, & forma fit unum ens per ſe: quia ex eo, quod conſummatur, & completur, & ex ipſo complemento non fit niſi unum per ſe, & hoc docet Ariſtoteles, 8. Metaphyſic. capitu. 6. tex. 15. & 2. Animæ, capitu. 1. tex. 7. Ob id, inquit, ex forma, & materia fieri unum per ſe, quia unum eſt potentia, alterum eſt actus, id eſt unum perficitur, alterum perficit.

Sit tertium fundamentum. Subſtantia eſt duplex, quędam perfecta, & completa, & iſta eſt compoſitum ſubſtantiale: quædam imperfecta, quæ alteram componit, qualis eſt pars ſubſtantiæ. Adhuc iſta imperfecta eſt duplex: quædam determinãs ad aliquam certã ſpeciem, ita, ut ad aliã determinare non poſſit, & hæc dicitur formalis: quædam determinabilis, quæ ad uarias ſpecies determinari poteſt, quæ dicitur pars materialis. Vt magis fiet modo manifeſtum, his ſuppoſitis ad quæſtionem reſpondetur.

1. concl. Prima conclusio. Materia non eſt ſubſtantia perfecta, & compoſita ſecundum ſe. Probatur, quia ſi ſecundum ſe eſſet cõpoſita, non reciperet formam ſubſtantialem. hæc enim aduenit, ut perficiat materiam, & cum ea componat.

2. concl. Secunda. Materia non eſt imperfecta ſubſtantia determinans. Hæc etiam eſt nota: quia materia una poteſt ad uarias ſpecies trahi: illa uero ſubſtantia determinãs ad unicam ſpeciem contrahit: materia uero eſt ſicut cera, quæ modo hac, modo illa induitur forma.

3. concl. Tertia. Materia eſt ſubſtantia imperfecta, & ſimplex ad uaria compoſita, & uarijs formis determinabilis. quod ſit ſubſtantia, docet Ariſtot. 2. Animæ, capi. 1. et 7. Metaphyſi. cap 3. et patet, quia componit, et eſt pars ſubſtantiæ. Quod ſit imperfecta, patet, quia componit. Quod ſit ſimplex, probatur, quia receptiua eſt formarum; et eſt primum ſubiectũ. quod ſit determinabilis p uarias formas, patet ẽt quia eſt ſubiectum tranſmutationis, quæ inter plures fit formas, et ſic patet ſolutio quæſtionis ſed argumenta ſigillatim ſunt examinanda.

Circa primum argumẽtũ difficultas an materia prima hẽat propriã entitatem. Circa primum argumentũ eſt difficultas de entitate materiæ, ſolet enim diſtingui actus, & eſſe triplex. Formalis, qui ab aliqua forma ſpeciei alicuius prouenit, ut eſſe aquam, eſſe ignem: Exiſtentiæ actus, ſecundum quem res exiſtere dicũtur. Et entitatiuus, quem alij actum eſſentiæ uocãt, ſecundum quẽ res dicuntur eſſe ſubſtantiã, aut accidens in communi.

Triplex actu: Iuxta hãc diſtinctionẽ eſt triplex opinio: quædã Grægorij 2. Sen. diſt. 12. q. 2. opinãtis, materiã ſecundum ſe non habere actum formalem, ſed a forma habere tamen reliquos actus proprios.

1. opinio Gregorii.

2. opinio Scoti. Alia eſt opinio Scoti ibidem dicentis, materiã de ſe habere actum entitatiuum: at actum exiſtentiæ, & formalem habere quidem, ſed à forma.

3. opinio Tho. Tertia opinio eſt Thomiſtarum aſſerẽtium, materiã de ſe nullum actum habere, ſed omnem accipere à forma: de ſe. n. eſt pura potentia ad actum quemcũque. At quia ſingulas opiniones diſcutere, & inutile & præter Phyſicũ negotium eſſet, dicam, quæ mihi probabiliora, & ueriora apparent.

Primũ fundam. pro ſnia Auer. Aduerte igitur, ꝙ actus eſt duplex, alter eſſe rei, ut eſſe hominem, aut eſſe albũ: alter operatio ipſius rei, ſiue ſit actio, ſiue paſſio: actus prior ab Ariſt. 2. Animæ, ca. 1. dicitur actus primus: operatio actus ſecundus: nec oportet actum eſſentiæ, & exiſtentiæ diſtinguere, quia nõ diſtinguũtur realiter, & quia eſſentia non dr̃ actũ ens, niſi in ordine ad exiſtentiã: ob id non diſtinguitur ab Ariſtotele duplex actus, eſſe; & operari, licet non negamus, eſſentiã, & exiſtentiam ratione diſtingui.

Actus primꝰ ꝙ ẽ eſſe adhuc duplex, ſubſtantialis, & accidẽtalis. Iterũ actus primus, qui eſt eſſe, duplex eſt, accidentalis, qui eſt ſecundum formã acciden-

Digitized by Google

accidentalem; & ſubſtantialis, qui eſt ſecundum ſubſtantiam, vt eſſe album, eſſe hominem.

Actus primus ſubſtantialis duplex, perfectus, et imperfectus. Iterum ſubſtantialis eſt duplex: quidã perfectus, qualis eſt actus compoſiti, vt homo, leo, ignis: quidam imperfectus, qualis eſt actus componentis aliud.

His ſuppoſitis, dico primo, quod materia nõ eſt in potentia immediata actionis, & actus ipſius ſecundi, quod eſt dicere, materia ſecũdum ſe nullius eſt actiuitatis, nec agit, ſed patitur: hoc eſt Ariſtot. *1. concl.* *1. Ratio.* 2. gene. tex. 50. vbi id probat, & patet: agere prouenit a principio certo & alicuius ſpeciei: at materia non eſt certæ ſpeciei principium, cũ ſit indeterminata ad omnes formas ſecundum ſe non ergo agit, ſed patitur.

2. concl. Secundo Materia non eſt ad actũ quẽcunque ſubſtantialẽ in potentia, quod eſt dicere, materia habet actum aliquẽ ſecundum ſe, & non eſt pura potentia. Hæc eſt profecto adeo certa, vt oppoſitum intelligi non poſſit: Probatur prima, quæ ſunt *1. Ratio.* in potentia ad omnẽ actum, prorſus ſunt nihil, nec dicuntur in potentia eſſe, niſi quia agens poteſt ipſa facere: at materia ſecundum ſe eſt extra nihil: ergo ſecundum ſe habet actum.

Præterea, potentia eſſe non poteſt per ſe, niſi ſit alicuius, quod ſit in potentia: ergo potentia præſupponit actum.

Præterea, materia ſecũdum ſe eſt ſub- *2. Ratio.* ſtantia: ergo ſecundum ſe ens, & ſecundũ ſe actus eſt.

3. Ratio. Preterea, materia ſecũdum ſe eſt ſubiectum actionis agentis: ergo ſecundum ſe antecedit actionem agentis: ergo etiã antecedit formam, quæ non eſt, niſi per actionem agentis: igitur actus ſecundum ſe.

Probatur teſtimonijs. Dicit etiam Themiſt. digreſſ. 1 Phyſic. quod materia ſecũdum ſe etiam nullo ordine ad formã actus eſt. & Alber. 1. Met. tract. 2. cap. 4.

3. concl. Dico tertio. Materia eſt actus imperfectus in potẽtia ad quemlibet actum perfectum, id eſt, materia eſt ſubſtantia imp̃fecta in ſe: at ſi comparatur ad actus perfectos, quæ ſunt compoſitorum, eſt pura potentia, ſicut lignum eſt ens in ſe, ſed in genere artificiali eſt pura potentia, quia nec eſt arca, nec ſedes, nec quid ſimile, ſed eſt in potẽtia illa: ita materia eſt i potentia ens perfectum, vnde non eſt ignis, non aqua, non leo, nec quid ſimile, ſed in potẽtia iſta omnia, & hoc eſt illud Ariſtotelis, materia non eſt quid, non eſt quantũ, &c. vt diximus in argumento quarto: hoc tamen non impedit, quin materia actum aliquẽ i ſe habeat, & hæc doctrina eſt obſeruanda. Per hæc ſolutum eſt argumentum primum: quod enim in tali potentia eſt, poteſt quidem eſſe ſubſtantia, quamuis imperfecta.

Ad ſecundum argumentum diſtinguitur, duplex eſſe per ſe: Vno modo eſſe per ſe dicitur ſubſiſtere, & nullo modo in alio eſſe, qualiter prima ſubſtãtia p ſe exiſtit. Altero modo non eſſe in alio, vt in ſubiecto, & ſic etiam forma per ſe eſt, & materia, & hoc ſufficit ad rationem ſubſtantiæ imperfectæ, licet non poſſint materia vel forma extra ipſum cõpoſitũ p ſe exiſtere. *Ad 2. arg. principale.*

Sed hic eſt vna difficultas, an per potẽtiam diuinam poſſit materia abſque forma exiſtere. Sanctus Tho. 1.p.q.66.art.1. & quodlibeto 3. arg 1. exiſtimat, id eſſe impoſſibile, quia implicat contradictionem, idem Durandus 2.ſent.diſt.12 q.2. At Scotus, & Gregorius dicunt, id fieri poſſe ſupranaturaliter. *Difficultas an materia poſſit eſſe ſine forma. opiniones aliorum.*

Et mihi placet iſta ſententia, quia opi. S. Thomæ fundatur in hoc, quod exiſtimat, materiam nullum habere actum, niſi à forma. Nos vero opinamur, materiam ſecũdum ſe actum habere imperfectum, non ſolum eſſentiæ, ſed etiam exiſtentiæ: cum exiſtentia non diſtinguatur realiter ab ipſa eſſentia; & quamuis diſtingueretur, adhuc haberet exiſtentiam aliquam præter exiſtentiã formæ: nam ſicut eſſentia eſt diſtincta ita habere debet exiſtentiam diſtinctam: eſt enim actus eſſentiæ ipſa exiſtentia. poſſet ergo Deus ſua potẽtia ſub tali exiſtentia materiã abſque forma conſeruare Sed ſatis de hoc. ſat ſit, naturaliter id nullo modo eſſe poſſe: & per hæc patet ſolutio ad ſecundum. *Sententia authoris.*

Ad tertiũ dico, quod ſicut materia habet ſuam entitatem imperfectam, ita etiã habet ſuam exiſtentiam imperfectã: tunc autem perfecte eſt, & exiſtit, cum coniuncta eſt formę, & hoc eſt, quod Ariſtoteles dicit illo loco de Generatione, ex quo patet, quod materia & forma diſtinguuntur realiter, nõ ſicut duo entia perfecta, & p ſe, ac ſeparatim exiſtentia, ſed ſicut duæ *Ad 3. arg. princip.*

Digitized by Google

partes realiter exiſtentes duæ, & quarum vna non eſt altera, licet coniunctæ ſint: coniunctio enim non facit identitatem, vt diximus ſuperius.

Ad 4. Ad quartum patet ſolutio in primo.

Ad 5. Ad quintũ diſtinguitur duplex vnitas. Altera eſt tranſcendentalis, quę cõſequitur omne ens: eo enim, quo aliquid eſt, quocunq; modo, ſi indiuiſum eſt, dicitur vnum, & talis vnitas ideſt materiæ ſecundum ſe: quia vt diximus, eſt ens, ſecundũ ſe, licet imperfectũ. Altera vnitas eſt particularis, quæ cõſequitur ens perfectum, & tali vnitate non eſt materia vna, ſicut nec eſt ens perfectum. *Nota de duplici vnitate tranſcẽdentali & particulari.*

Dubiũ an materia ſit vna ſpecie. Dices, eſt ne materia vna ſpecie, an nõ? Dico, dupliciter eſſe vnum ſpecie. Vno modo poſitiuè, & hoc eſt habere formam vnius ſpeciei, & ſic materia ſecundum ſe non eſt vna, cum non habeat formã. Altero modo negatiuè, dicitur vnum ſpecie, quia non habet formam differentem ſpecie, & ſic materia eſt vna ſpecie, quia non habet formas ſecundũ ſe differentes ſpecie. Aduerte tamen, quod materia non facit ſpeciem, ſed reducitur ad ſpecies compoſitorum, ſicut partes, & forma.

Ad 6. Ad ſextum Ploti. exiſtimabat, materiã eſſe malam, nõ quia haberet qualitatem malam, ſed quia ſecundum ſe non haberet qualitatem bonam. Proclus, eam eſſe non bonam dicebat. At breuiter eſt dicendum, materiam ſecũdum ſe, ſicut eſt ens imperfectum, ita eſſe bonum imperfectũ. at vt eſt in potentia ad ens perfectum, ita eſſe in potentia bonum perfectum, actu vero non bonum.

Cur materia dicatur infimum ens, & medium inter ens et nihil. Ex his patet, quare materia dicitur infimum ens, & medium inter nihil, & ens perfectũ; vnde Auguſt. lib. 12. confeſ. ca. 5. Duo, inquit, fecit Deus, alterũ ꝑpe ſe, quo ipſe eſſet ſuperior, & hoc eſt primus angelus, quẽ vocat cœlũ; alterum prope nihil, quo nihil eſſet inferius, & hoc eſt materia, quam terram vocat. Intellige autem eſſe infimam inter ſubſtantias, nam perfectior eſt accidentibus, cum ſit ſubſtantia. Atque ſatis de quæſtione hac.

An potentia ſit de eſſentia materiæ, Quæſt. XIIII.

CVm materia ſecundum ſe ſit quædã ſimplex ſubſtãtia expers cuiuſque formæ, tamen in potentia ad omnes formas, dubitare quis poſſit, an talis potẽtia ſit accidens quoddam ſuperadditum ipſi materię, an ſit potius de eſſentia, & definitione ipſius. Circa quã difficultatẽ eſt duplex Philoſophorum opinio. alter eſt Themiſt. digreſſ. vlt. 1. Phyſicorum, quia aſſerit, materiã in ſuo primo, & eſſentiali conceptu non includere potentiam, ſed eſſe accidẽs quoddam ipſius: idem docet Auerroes com. 69 & Iandu. 1. Phy. q. 25. *1. Ratio.* Rationes duas huius ponit Auerroes; altera eſt, ſi potẽtia eſt de eſsẽtia materiæ, ſequitur, quod aduenięte forma, deſtrueretur materia, quod falſum eſt: & probatur ſequela: cum duo ſunt idem eſſentialiter, vno deſtructo deſtruitur alterũ, ſed potentia per formam deſtruitur, quæ eſt actus oppoſitus potentiæ, ergo etiam deſtruetur materia, ſi idem eſt.

Altera ratio eſt. Potẽtia eſt ad aliquid: *2 Ratio.* materia eſt ſubſtantia, ergo nõ poteſt materia eſſe eſſentialiter potentia. Hæc eſt horum opinio

Altera opinio eſt ſancti Tho. hoc lib. 1. *2. opinio* tex. 79. nempe materiam eſſe potentiam *D. Tho.* eſſentialiter, nec potentiam eſſe accidens ipſius, cuius ratio duplex eſt.

Altera, ſi potentia eſſet accidens materiæ, materia non immediate vniretur formæ ſubſtantiali, ſed per illud accidens, *1. ratio.* quod eſt expreſsè contra Ariſtote. 2. Animæ. c. 1. & lib. 8. Metaph. c. 6.

Altera: ſi potentia eſt accidẽs materię, *2. ratio.* cum illa ſit prius natura, quam forma, ſequitur, quod materia cum accidente præcederet natura formam: ſed illa materia cum accidente eſt ens per accidens, ergo per accidens ens præcedit id, quod eſt per ſe. Hæc eſt opinio ſancti Thomæ.

Pro determinatione horum ſit primũ *1 fund.* fundamentum obſeruãdum. Potentia materiæ nõ ſolum eſt receptiua, ſed etiã paſſiua, & cauſatiua rei: volo dicere, quod materia nõ ſic recipit actum, ſicut aquã vas, ſed cauſa eſt generationis illius actus, vt materia: non ſolum enim materia recipit formã aquæ, an aeris, ſed ipſa eſt talis, vt

ex ea

ex ea fiat aqua, fiat aer, non aliunde ab extrinſeco forma ducta; ex quo fit, quod non ſolum ipſa ſit ſubiectum mutationis, ſed ipſius cauſa,& principium paſſiuum.

Potẽtia materia immediate nõ tẽdit in formã, ſed in cõpoſitum.

Vnde ſequitur vnum maxime notãdũ, quod potẽtia iſta materiæ immediate, & primo non tendit in formam, ſed ipſum compoſitum, quod fit:at quia hoc nõ eſt ſine forma,inde etiã potentia materię eſt ad formam:volo dicere, ꝙ potentia materiæ eſt, vt ſit aquã, vt ſit ignis, vt ſit leo, primo cõſequẽter eſt in potentia ad formas per quas ad illum actum peruenitur;& hoc docet Ariſtoteles tex.69.ſicut, inquit,ad lecticam lignum,ita materia ad hoc aliquid, & ens per ſe, atque ſubſtantiam.& tex.84.4.Phyſic. dicit,id fieri, ꝙ erat in potentia: non fiunt autem primo & per ſe niſi compoſita,vt late poſtea dicemus. Hæc ergo primo ſunt in potentia materiæ.

Secundũ fundam.

Sit ſecundum fundamentũ. Iſta potentia materiæ primo tendit in ſubſtantiam, conſequenter in accidentia:quod eſt dicere:hæc materia primo nõ eſt, niſi vt ex ea fiat aqua,leo,planta,& ſubſtantia: at cum iſta compoſita indigeant accidentibus ad ſuas operationes,& conſeruationes, inde: materia conſequenter, & immediate tendit in ea.quod probatur. Quælibet potentia primo terminatur in actũ ſui generis ſed materiæ potentia eſt ſubſtantia, ergo primo terminatur in ſubſtantiam Secundo. Omne imperfectum tendit primo in id,quod perficit:ſed ſola forma ſubſtãtialis imperfectionẽ materiæ perficit, ergo primo materia tendit in ipſam. Tertio. Accidentia præſupponunt ens in actu,cui inſint: ſed nõ fit in actu niſi per formam ſubſtantialem: ergo prius natura materia formæ ſubſtantiali vnitur. Nolo tamen per hoc negare nonnulla accidentia inhærere immediate materiæ, ſed tamen iam per formam actuari.

Potẽtia materia immediatè nõ tẽdit ad accidẽs, ſed ad ſubſtantiam.

Tertium fundamentũ. Potẽtia dupliciter ſumitur.

Sit tertium fundamentũ.Potentia dupliciter ſumitur: Vno modo pro quadam aptitudine ad agendum,vel recipiendum proxima,& hæc accidẽs eſt in prædicamẽto qualitatis. Altero modo potentia dicitur principiũ ſubſtantiale,vnde talis aptitudo fluit, ſicut dicunt Logici, quod rationalitas aliquando dicit aptitudinem,& ſic eſt paſſio;aliquando dicit principiũ,à quo aptitudo fluit,& ſic eſt ſubſtãtia. Hæc autẽ diſtinctio clarior fiet in his,quæ ſequũtur modo in determinatione quæſtionis.

Sit prima concluſio. Si materiæ potentia ſumatur pro aptitudine ad recipiendã formam,vel pro aptitudine paſſiua, ſecundum quam tranſmutari proxime poteſt, talis potentia accidens eſt propriũ ipſius, vt argumenta Auerrois probant. *1. concl.*

Sed nondum quæſtioni ſatisfactũ eſt, propterea ſit ſecunda cõcluſio.Ipſa potentia pro principio, nempe potentia illa ſecundum quam materia tendit in ipſum compoſitum, & in formam, non ſolum vt receptiua, ſed etiam vt materialiter cauſatiua eſt de eſſentia materiæ: quod eſt dicere,materia ipſa eſt in ſe,& eſſentialiter talis,vt ad actum perfectum tendat,& formæ proportionetur recipiendæ:nam materia eſſentialiter non ſolum eſt ſubſtantia non perfecta,ſed imperfecta taliter,vt perfici poſſit: & hoc eſt eſſe materiam primam. Vnde potentia eſt de eſſentiali conceptu ipſius,cum abſque hac nec intelligi poſſit, nec integrè definiri: & forſan hoc voluit etiam Auerroes. nam lib. de ſubſtantia orbis,cap.1. potentiam de definitione materiæ eſſe aſſerit.Attende igitur eſſentiam materiæ eſſe actũ immixtum potentiæ, nec exiſtimo poſſe oppoſitum dici. *2. concl.*

Ad primum. Auerrois.

Ad primum igitur argumentum Auerrois dico,quod adueniẽte forma, non deſtruitur potentia iſta, ſed priuatio, quæ erat coniuncta cum illa potentia. quod eſt dicere proportio, & modus materiæ, quod imperfectus ſit,& perfici potẽs ſẽper manet,quam uis ante erat cum priuatione formæ, nunc autem adueniente forma, non manet priuatio: ac ob id Themiſt.loco citato dicit, nõ eſſe appellandã materiam, ſed ſubiectum illius formæ, nam materia dicere videtur priuationẽ. imò Ariſto.9 Metaph.cap.3.reprehendit Megarenſes, aſſerentes actum nõ eſſe cũ potentia: dicebant enim, ſi curro, non poſſum currere,quod reprehendit,oppoſitumque docet.

Ad 2.

Ad ſecundum dico,quod potẽtia,quãtum ad ſuum principale ſignificatum, nõ eſt relatiuum, importat tamen relationẽ quandam conſequentem, ſicut ſcientia principaliter non eſt relatio. Quod ſi dicas erit qualitas; dico, eſſe ſubſtantiam, nam potentia ad actum accidentalem eſt

E 3 qui-

Digitized by Google

quidem accidens, ſed ad actũ ſubſtantialem, qualis iſta eſt, ſubſtantia eſt: ex quo ſequitur, quod ſicut materia eſt vna, ita & potentia, quamuis ſecũdum reſpectus, quos importat, multiplex ſit iuxta multiplicitatem formarum ſpecificarum, ad quas tendere poteſt.

An aliquid ſit in materia manens in mutatione. Quæſt. XV.

POſtquam ea, quæ ad quid ſit materia pertinent, vtcunque diſcuſſimus, ſupereſt, vt qualis ſit, nunc explicemus præter ea, quæ in argumentis præcedentium quæſtionum diximus. *Senſus quæſtionis.* Eſt autem ſenſus quæſtionis propoſitæ, cum dictum ſit in mutatione materiam manere ſub termino vtroque mutationis, eſt dubium, An aliquid cum materia etiã maneat, & perſeueret in omni mutatione. Nempe an ſit aliquid coæuum materiæ, quod ſemper ſit cum ea manens in omni mutatione. & dico in omni mutatione, quia non diſputo modo, an aliquando accidens aliquod, quod erat in corrupto, maneat in genito. hoc enim diſcutietur in primo de generatione, vbi diſputabitur, an ſẽper in corruptione fiat reſolutio vſque ad materiã: ſed loquor de omni mutatione.

Circa quam difficultatem exiſtũt quatuor ſententiæ Philoſophorum.

Prima ſentẽtia Auerrois. Prima eſt Auerrois, hoc lib. com. 63. & lib. de ſubſtantia orbis, cap. 1. & 4. quam ſequitur Gregorius Arimi. 2. ſent. diſt. 12. q. 2. ar. 1. Dicunt hi, materiam habere in ſe quantitatem longam, latam, & profundam, quæ quidẽ quantitas eſt ſolius materiæ, ratione cuius variis recipit formas ad varia compoſita conſtituenda; quæ quantitas, quia varijs formis adaptatur, dicitur interminata, non enim in ſe terminum certum habet, niſi forma accedẽte: hæc enim eſt, quæ ipſam tantã, & tantam facit: quia vero ſemper manet cum materia, nec deſtruitur deſtructa forma, dicitur coæua materiæ.

1. Ratio. Præcipuum fundamentũ huius opinionis eſt hoc. Materia non recipit formã aliquã, niſi ſit ſeparata ab alijs partibus materiæ. ſed hæc ſeparatio in partes non eſt niſi ex quantitate, ergo ante aduentũ formæ præcedit in materia quantitas.

2. Ratio. Præterea ſi quantitas non eſſet coæua materiæ, ſequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimenſio ex non dimenſione, quod videtur falſum. Hæc eſt opinio Auerrois de dimenſionibus interminatis in materia exiſtentibus, & ipſi coexiſtentibus.

2. opinio Auicen. Altera opinio eſt Auicennæ, lib. 2. ſuffi cien. cap. 3. inquit, Materiam habere quãdam formã ſubſtantialem, ratione cuius eſt corpus quoddam indeterminatum, & ex hoc corpore poſtea fiunt determinata cõpoſita per particulares formas, vt ignis, aqua, leo, lapis &c. hæc forma nõ eſt producta ab aliquo agente particulari. ſicut nec materia, nec in corruptione deſtruitur, ſed eſt incorruptibilis, & ingenerabilis, cum ipſa materia, quã (quia ab ea materia habet eſſe tantum corpus) vocat formam corporeitatis.

Ratio Auicennæ. Fundamentũ Auicennæ fuit, quia ante formas particulares debet quãtitas præcedere in materia, vt in partes varias ipſã ſeparet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes: ſed iſta quantitas ſecundum Auicennam non poteſt eſſe in ſola materia, cum ſit potentia. ergo habet aliquam formam, qua ſit actu vt poſſit quantitatem recipere, & poſtea formas particulares. Hæc Auicenna.

3. opinio Scoti. Tertia ſententia fuit Scoti, 4. ſent. diſt. 11. q. 2. artic. 2. admittit eandem formam corporeitatis, ſed differt ab Auicenna in tribus: primo, quod tantum in viuentibus ponit eam: ſecundo, quod eam produci dicit ex mixtione elementorum, & corrumpi, cum viuens diſſoluitur in elementa per corruptionem.

Ratio Scoti. Fundamentum Scoti eſt, cum plura eſſe poſſunt ab vnica prouenire forma, non ſunt multiplicandæ formæ: cum vero ab vnica non poſſunt prouenire, tunc ſunt multiplicandæ in eadem re; ſed in viuentibus eſſe corpus & eſſe animatum, non poſſunt prouenire ab eadem forma, ergo opus eſt, duas formas conſtituere, alterã, à qua ſit corpus, alterã, à qua ſit animatũ: minorem probat, quia eſſe corporeũ eſt eſſe extenſum, at anima eſt indiuiſibilis, ergo ab ea non poteſt prouenire eſſe corporeum. ponenda ergo eſt alia forma. Hæc Scotus.

4. opinio D. Tho. Quarta ſententia eſt Sãcti Thomæ, q. de anima, ar. 9 & 1. parte. q 76. art. 6. quæ

nihil

Digitized by Google

nihil procedere docet in materia contra Auerroem.

Fundamentum D. Th.

Fundamentum huius ſententiæ eſt: q̃a materia ſubſtantialis immediate unitur formæ ſubſtantiali, ut dictum eſt, non ergo per quantitatem. Hæ ſunt opiniones Philoſophorum cum præcipuis ipſorum fundamentis.

1. Concl. contra Auicennam.

Pro cuius difficultatis determinatione, quamuis oẽs ſint opiniones probabiles, ſit tñ prima concluſio. Non eſt ponenda forma corporeitatis, nec ſm Ariſtotelẽ, nec ſecundũ rationem. Quod non ſit talis forma ſecundũ Ariſtotelẽ certiſſimũ eſt. nã in hoc vehemẽter reprehẽdit Antiquos, qui ponebant aliquod corpus actu, puta aquã, ignẽ, aerem, aut medium pro principio, docens, id quod ẽ ſubiectum eſt mutationis, non eſſe compoſitum: iſti vero non differunt ab his antiquis, niſi quod illi aquam, aut aerem, iſti corpus ponunt.

Probatur 2. Ariſtotel.

Ratione autem probatur ex D. Thoma in aureo illo opuſc. de pluralitate formarum, & ex Auerroe, com. 69 primo: ſi ſubiectũ generationis eſt compoſitũ aliquod ſubſtantiale, ſequitur quod generatio nõ eſſet aliud, quã alteratio, quę eſt ſecundũ qualitates. Et probatur: nã in nullo alio videtur generatio ab alteratione, & mutatione accidentali differre, niſi q̃ ſubiectum alterationis eſt compoſitum in actu. quod ſi iſti dicãt, diſcrimen eſſe, q̃ in alteratione eſt ſubiectũ compoſitũ perfectum, puta homo, leo, aqua, in generatione vero eſt imperfectum: hoc nihil ualet, nam ſolum probat, eſſe diuerſam alterationem, ſed non probat, quod non ſit alteratio, poſtquam ſubiectum eſt compoſitum actu: & cõfirmatur. Nam antiqui ob id dicebant, non eſſe veras generationes, ſed alteratione, quia ponebant ſubiectum actu: & hoc Ariſtoteles contra illos infert. Quod ſi dicas, illos ponere entia determinata, puta ignẽ, aut aquam: dico nihil eſſe, nam etiam alii ponebant ens medium, quod non eſſet elementum determinatũ; & hoc argumentum aduerte.

2. Ratio.

Secundo ex iiſdem. Nihil recipit, niſi quod eſt in potentia, ergo ſubiectũ, quod debet formam ſubſtantialem recipere, debet eſſe in potentia ad formam; ſi enim nullam haberet, iã eſſet conſummatum ens, nec forma, adueniens eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis.

3. Ratio.

Præterea tertiò. Si iſta forma ſubſtantialis eſſet in materia, altera adueniente, corrumperetur, quia duæ ſimul eſſe non poſſunt, ut alibi probandũ eſt. Multis profectò, & fortiſſimis argumentis poſſet iſta redargui ſententia, ſed iſta ſufficiant, cũ manifeſte conſtet eſſe contra Ariſtotelẽ.

2. concl. contra Auerroem.

Secunda concluſio. Nulla quantitas præcedit in materia ante formam ſemper perſeuerans cum ipſa. Hanc late probauimus in præcedente queſtione, dum oſtendimus, materiæ potentiam eſſe immediate ad actum ſubſtantialem.

3. concl. pro D. Tho.

Ex his ſequitur tertia concluſio. Nihil eſſe in generatione, & corruptione idem ſemper perſeuerãs niſi ſola materia, ac ob id dicitur ſubiectũ primũ, ex quo ſit aliquid, & vltimũ, in quod omnia reſoluuntur, quia nihil ſit in mutationibus perpetuum, niſi ſola materia. Et ultimo hæc cõfirmantur: oſtendendo fundamenta poſitarum opinionum eſſe infirma ſatis & nullius difficultatis: ob id ad ſingula reſpondetur.

Ad primũ arg. Auerrois. Nota primo.

Ad fundamẽtũ Auerrois primũ, quod præcipuũ eſt, aduerte, omnẽ generationẽ præſupponere aliquod cõpoſitũ, ex quo res generanda per tranſmutationẽ ſit, cũ materia nuda non ſubiiciatur actioni agẽtis, quod debet generare.

Nota ſecundo.

Aduerte etiã, quantitatẽ præcedentis compoſiti ſeparare materiam illam ab aliis omnibus, & durare, donec ab agente forma generanda introducatur, qua adueniente, deſtruitur illa altera forma cũ ſua quantitate, & accidentibus, & ſuccedit noua quantitas cum iſto nouo compoſito, ita vt huius primum eſſe ſit alterius primum non eſſe. Quod ſi petas, a quo corrupta ſit altera quantitas; Dico, ab ipſo corrumpente præcedens compoſitum: nam accidentia ad corruptionem compoſiti ſubiecti deſtruuntur.

Dubiũ. Solutio.

Quod ſi dicas, a quo noua quantitas producitur? Dico, ab eodem agente, qui de potentia ſubiecti educit quantitatem in actu. Sicut enim calor, & albedo, & reliqua accidentia educũtur de potentia ſubiecti, in quo erant, ita, & quantitas.

Ad 2. Nota

Per quod ſoluitur ſecundum fundamentũ Auerrois, & nota, quod ſupra diximus, priuationem non ſolũ dicere carentiam venturæ formæ, ſed etiam formam aliam in materia, vt agens poſſit in illam

agere, & etiam ut illa materia ſit diſtincta ab aliis, ut diſtincta introducatur forma: & hanc doctrinam attente conſidera.

Ad fundamentũ Auicennæ. Per hoc etiam patet deſtructio fundamenti Auicennæ. Non enim opus eſt, hãc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, ſed formas particulares compoſitorum, quæ ab agentibus transmutantur.

Ad arg. Scoti. Ad Scotum dico, quod fundamentum ipſius eſt omnium debiliſſimum. Nam nõ omnis anima eſt indiuiſibilis, cum animæ plantarum, & imperfectorum animalium ſint diuiſibiles: imò ſecundum ſententiam multorum Philoſophorum, ſola anima hominis eſt indiuiſibilis; oportebat ergo ſolum in homine hanc formam corporeitatis ponere.

Et præterea etiam ſi id admittatur, nihil valet: quia etiam ſi anima ſecundum ſubſtantiam ſit indiuiſibilis, at ſecundum operationes ſuas eſt diuiſibilis, cum nõ in eadem parte omnia operetur: ob id ſicut reliquę formę propter ſuum eſſe quantitatem in materia inducunt, ita animæ propter ſuas operationes. Patet igitur cum S. Tho. eſſe dicendum, & cum opinione communi, ſolã materiam eſſe perſeuerantem, perpetuam omnibus mutationibus ſubſtantialibus. Hæc de quæſtione 15.

An materia ſit ingenerabilis, & incorruptibilis. Quæſt. XVI.

Rõnes in oppoſitũ. SEnſus quæſtionis clarus, eſt argumentum autem eſt probãs, non eſſe ingenerabilem, nec incorruptibilem. Motus quilibet denominat ſuum ſubiectum per ſe: ſed ſubiectum generationis, & corruptionis eſt ipſa materia: ergo ab eis denominabitur, diceturque generari, & corrumpi.

1. ratio. Secũda.

Primũ fundamẽtum: In generatione ſũt duo, ſubiectum, & terminus ad quem.

Secundo. Si materia eſſet incorruptibilis, eſſet nobilior formã, & toto compoſito, quæ corruptibilia ſunt, quod tamen falſum eſt. Et ſequela patet; nam incorruptibile præſtantius eſt corruptibili.

Secũdũ fundamentũ. Duplici

Circa hoc aduerte maximè in generatione, ſeu corruptione eſſe, duo, & ſubiectum ipſum, ex quo fit aliquid, & id eſt materia; & terminum ad quem, & hic eſt ipſum compoſitum, quod generatur, aut corrumpitur, puta homo, leo, aut aliud quoduis.

ter conſideratur generatio. Aduerte, autem, ꝙ eſt una, & eadẽ operatio, per quam ex ſubiecto fit aliud compoſitum, tamen differt, eã conſiderare ex parte ipſius ſubiecti, & ex parte ipſius termini: ex parte. n. ſubiecti dicitur mutatio: quia mutatio eſt alicuius tranſitus ex uno in aliud: & ſic ſubiectum, & materia dicitur mutari, quia ab una forma in aliã tranſit: At ex parte termini eſt productio, quia productio dicit acquiſitionem ipſius eſſe in ſe, & hoc acquirit compoſitum, vnde homo producitur, ſed non mutatur per generationem: materia uero mutatur, ſed non producitur, quamuis eadem re ſit operatio.

Tertiũ fundamẽtum. Hinc et aduerte, ꝙ talis operatio aliquando ſignificatur reſpectu termini: aliquñ reſpectu ſubiecti, & tunc illa uerba non de utroque prædicabuntur: ſic accidit in præſenti: hoc enim nomen generatio, & generari, dicunt illã operationẽ, ut eſt productio quædam, ob id de materia non prædicatur, ſed de termino: at mutari, fieri, aliqui dicunt eã ratione ſubiecti: ob id de materia dicimus eſſe mutabilẽ, & ꝙ materia fit ignis, fit aqua, &c. In accidentibus ſunt priora uerba, quæ ſignificant operationem ex parte ſubiecti, ut alterari, augeri, quæ de ſubiectis prædicantur: unde cum aliquid generari uel corrũpi dicitur, intelligitur, nõ de ſubiecto, ſed de compoſito, & de eo quod per generationem acquirit eſſe, uel per corruptionẽ ipſum perdit. Hoc not.

Sit prima concluſio. Materia non eſt generabilis, nec corruptibilis per ſe, ideſt in generatione ſuum eſſe non accipit, nec in corruptione perdit. *1. Concl.* Probatur primo ratione Ariſtot. tex. 82. in omni generatione oportet ſubiectum antecedens dare: ſi *1. ratio.* ergo materia eſt generabilis, oporteret aliud ſubiectum conſtituere: unde non eſt ſubiectum primum.

Præterea, quia adhuc quærendum eſſet de illo alio ſubiecto, an fieret, & tunc 2 ex alio fieret, aut eſſet deueniẽdũ ad unũ, quod nõ fieret, aut eſſet proceſſus in infinitum, qui nullo modo eſt admittendus.

Poſſumus etiam tertio probare. Cum ex aqua fit aer, aut tota aqua perit ita, ut 3 nihil in aere maneat, ex quo ipſe fiat, aut aliquid manet. Si aliquid manet habemus intentum, non corrumpi materiam: Si uero tota aqua corrumpitur, ex nihilo

fit

Digitized by Google

ſit aër,& in nihil redigitur aqua, nam aliter eſſe non poſſunt.

4 Quarto. Omne agens præſupponit aliquod ſubiectum, in quod agat ſemper,& ex quo faciat aliquid,hoc autem non pōt eſſe contrariū purum. Nam ſi tota aqua eſſet contraria igni, aqua non poſſet calorē vllum recipere in ſe: ergo aliquid eſt in aqua non contrariū igni; ex quo faciat aliquid,puta alterū ignem, quod nō corrumpetur ab igne, cū non ſit contrarium.

5 Quinto,quia quod generatur,aut corrumpitur,eſt ens actu.Materia eſt potentia.nō ergo generatur, aut corrumpitur.

6 Denique ex analogia rerum artificiatarum, ex quarum deſtructione uel conſtructione,nec deſtruitur, nec ſit ipſarum materia: ergo idem eſt intelligendum in ſubiecto naturalium.

2. Cõcl. Secunda concluſio.Materia eſt generabilis,& corruptibilis p accidens. Eſt quidem corruptibilis per accidēs: quia amittit priuationem, quæ eſt ipſius accidens cum ea coniunctū. Eſt generabilis per accidens,quia acquirit in ſe formam,quam non habebat: ſed forma non eſt ipſamet materia. Nota aūt quod non amittit omnem priuationē materia,ſed illius formę, quā acquirit.Eſt enim impoſſibile, q omnē priuationē amittat, eo quod ſit in potentia ad oēs formas; & ſimul plures habere non poſſit, unde ſit, ut quandiu ſub una eſt,aliarum habeat priuationem.

Ex his concluſionibus ſequitur, quod tāta eſt modo materia, quāta a principio mūdi,& uſq; ad finem erit: quia ipſa,nec generatur,nec corrūpitur, hęc enim ſm formas ſiūt: Vnde materia,quæ modo eſt ſub vna forma, poteſt ſub multis præfuiſſe formis, & ſub multis ſucceſſiue erit. Imò quæ nunc eſt facta vna,poteſt in plures partes diuidi,ſub ſingulis ſingulas recipere formas,& econtra diuiſæ partes in vnam coniungi,ut notum eſt.

Ad 1. Ad argumenta igitur reſpondetur: & ad primum patet ſolutio ex fundamento præſuppoſito: motus denominat ſubiectum:ea tamen ratione, qua illius ſubiectum eſt: At generatio potius dicit illum motum, ſeu mutationem ex parte termini,ob id terminus dicitur generari:Materia vero denominatur ſecundum nomen exprimens illum motum ratione ſubiecti,puta materia mutatur.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur, tripliciter aliquid eſſe incorruptibile. Vno modo, quod extra materiā,& motum eſt, ut Angeli: Altero modo,quod non extra materiam,ſed extra priuationem, & potentiā transmutandi,vt cœli,quorū materia non eſt in potentia ad alias formas.Tertio modo,quod eſt ſubiectum primum transmutationis,vt materia prima.Quæ ſunt primo,& ſecūdo modo incorruptibilia, ſunt perfectiora,ſed non quæ tertio modo. Sic reſpondent aliqui. 1. Solu.

Sed mihi videtur ſit dicendum: q incorruptibile eſt perfectius corruptibili quando vtrunq; eſt in eodem genere prędicamentali.& ens ſimpliciter Cum vero alterum ens ſimpliciter, alterū ſecundum quid,præſtat id, quod eſt ens ſimpliciter (quāuis corruptibile) enti ſecundū quid, licet incorruptibili. Materia aūt eſt ualde diminutum ens,& imperfectum, compoſitum vero perfectum: ob id compoſitum eſt perfectius ſimpliciter,quāuis ſecundū quid, puta, quo ad durationem, materia poſſit perfectior dici,ſed non ſimpliciter. 2. Solu.

An materia appetat formam. Quæſt. XVII.

Iſta quæſtio mouetur propter Ariſt. q materiam appetere formam docet, qđ non admittit Auicenna dicens,ſe neſcire, in quo ſenſu ſit iſta propoſitio Ariſ. uera, nam ſi materia dicitur appetere formā uel eſt,quia nuda eſt omni forma, & hoc non,cum ſemper cum forma ſit.Vel quia habet tædium illius formæ quam habet, & hoc non,quia ęqualiter ſe habet ad omnem formam. Vel quia non eſt contenta illa forma, ſed plures uellet, & hoc non, quia ſimul plures recipere nō poteſt. Vel quia habet aliquem motū circa formam, ſicut lapis mouetur ad centrū: & hoc nō, quia nullum motum ex ſe habet materia. Vel quia in ea eſt aliquod principium intrinſecum impellens eam ad formam, & hoc non, quia ipſa eſt ſimplex ſubſtantia nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formam. Sentētia Auicen.

Albertus tract.3.cap.17.dicit,materiā appetere formam, eſſe dirigi a cauſa uniuerſali prima in ſingulas formas,vndē talis appetitus non eſt materia, ſed in dirigente, Sentētia Alberti.

Digitized by Google

rigente, & mouente ipſam in formas.

Primum fundam. Quid ſit, & quotuplex appetitus.

At vero circa hoc aduerte, appetitum non eſſe aliud, quam inclinationem quãdam in bonum aliquod conueniens ipſi rei. Iſte autem appetitus eſt triplex, intellectiuus, ſenſitiuus, naturalis. Intellectiuꝰ eſt inclinatio rei in bonum, quod iudicat ſuo intellectu eſſe bonum, & hic appetitus eſt in rationali creatura. Senſitiuus eſt inclinatio rei in bonum, quod ipſa res indicat bonum per ſenſum; qui appetitus & ineſt brutis, & uterq; dicitur cognoſcitiuus eo, quòd inclinatio ſit in bonum cognitum, & exiſtimatum ab ipſa re eſſe bonum. Naturalis eſt inclinatio rei in bonũ ſuum, quod tamen ipſa nõ cognoſcit, qui appetitus ineſt inanimatis etiam, & inſenſibilibus, ut lapis appetit centrum. Hic autem appetitus non eſt aliud, quam propenſio, & cõuenientia quædam ipſius rei ad tale bonum. Dixi autem, quod talis res nõ cognoſcit eſſe bonum, Nam Deus glorioſus, qui vnamquamque rem ordinauit in ſuos fines, & propenſionem dedit ſingulis in ſibi conuenientia, ipſe cognouit talia, in quæ res abſque cognitione tẽdunt, eſſe illis conuenientia.

1. Concl. Iuxta hoc dico primo: Materia nõ appetit formã appetitu intellectiuo, nec ſenſitiuo: hoc autem eſt notum: quia materia nullo modo cognoſcit, nec ſenſu, nec intellectu.

2. Concl. Dico ſecũdo, ꝙ materia appetit formã naturali appetitu. In primis, quod appetat, patet, quia habet inclinationem in ſingulas formas, ut in id, quo perficitur: ergo appetit: nec iſta inclinatio aliud eſt, quam ꝙ materia ſic ſit ꝓportionata ſingulis formis, ut quamuis ſub una ſit, ſub alijs ęqualiter eſſe poſſit: tamen dicitur appetitus, quatenus cum proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen eſt priuata, vnde appetitus hic proprie carentiam dicit, & priuationem, ſed formaliter illam proportionem ad formã. Vnde patet error Auicennæ: non enim ſumpſit hunc modum, quo materia dicitur appetere.

Appetitus materia eſt æqualis ad oẽs formas.

Ex his ſequitur, quod appetitus materiæ eſt æqualis ad ſingulas formas, nõ magis ad perfectas, quam ad imperfectas, ſed ſicut priuatio eſt æqualis, ita & potentia, & appetitus.

Quæ ſint nomina materiæ. Quæſt. XVIII.

Sex nomina materia prima ſecũdũ Auicennam.

NOmina materiæ in duplici differentia ſunt, quædam propria, quædam metaphorica. Propria Auicen. 1. lib. ſuffi. c. 2. aſſignat ſex, quæ etiam recipit Albertus trac. 3. c. 12. Dicitur enim hyle, ſubiectum, materia, maſſa, origo, elementum. Hyle dicitur, quatenus eſt in potentia ad formas cum ipſarum priuatione: ſubiectũ vero reſpectu formæ, quam habet, quam diſtinctionem receperunt ex Themi. 1. Phyſic. digreſſ. de materia. Notat autem Auicenna, quòd hoc ſubiectum eſt primum ad differentiam ſubiectorum accidentium, quę ſunt compoſita, & poſteriora. Dicitur materia, ut ex ea omnes res naturales ſunt confectæ: & ob eandem rationem ſecundum Auicennam dicitur maſſa, quamuis ſecundum Albertum dicta ſit maſſa, quatenus in diuerſas portiones diuiſa varia compoſita faciat. Dicitur origo, quatenus eſt principium generationis rerum. Dicitur elementum, quatenus ex ea omnia primo componuntur, & in eam vltimo reſoluuntur. Attende, non eſſe aliud, omnia in materiam reſolui ultimo, quam quod ex corruptione nihil ſit ſuperſtes ipſius rei, niſi ſola materia, cætera corrumpuntur. Hæc ſunt propria nomina.

Nota 1. An ſint diuerſa nomina hyle, & materia.

Sed eſt circa iſta primo notandum, ꝙ non oportet, hyle, & materiam duo nomina reputare ita; ut diuerſa ſignificent, cum prorſus alterum ſit Græcum idem ſignificans, quod apud nos materia. Id igitur, quod tribuitur hyle, tribuatur materiæ, & quod materiæ dedimus, detur etiam maſſæ.

Nota 2. Materia duplex, prima, & ſecunda.

Vlterius eſt notandum, duplicem eſſe materiam, primam, & ſecundam. Materia prima non aliud eſt, quam iſta ſubſtantia de qua diximus, nude, & ſecundum ſe cõſiderata. Secunda vero eſt eadem diſpoſitionibus, & qualitatibus induta: vnde non differunt iſtæ ſubſtãtię, ac ſi ſint duæ ſubſtantiæ, ſed ſicut eadem nuda, & eadẽ cum qualitatibus. Si prima conſideretur, eſt eiuſdem rationis in omnibus rebus naturalibus: ſi uero ſecunda; non eſt eadem, ſed uaria, ſecundum quòd variæ formæ varias habent in materia diſpoſitiones, &

de

Digitized by Google

de talibus dixit Ariſt. 4. lib. de cęlo, capite quinto, nõ eſſe vnam omniũ materiã.

Quatuor nomina metaphorica materia prima, ſecũdum Albertum.

Circa nomina metaphorica, Albertus aſſignat quatuor. Dicitur enim materia ſylua, mater, fęmina, turpe Sylua propter confuſionem. vt enim multa artificiata continentur in potentia, & confuſe in ſylua, ſic formæ in materia: hæc autem confuſio eſt indeterminatio, & indifferentia materiæ ad formas. Dicitur mater, quia ex ea procedunt formæ. Dicitur fœmina, quia recipiens ab agente formam producit compoſitum. Dicitur turpe, quia caret ſecundum ſe forma, quæ eſt pulchritudo, poteſtque per talẽ formam fieri pulchra.

Nota.

Circa hæc nomina aduerte, quod quãuis ita verum ſit tamen iuxta Ariſtotelẽ materia nõ dicitur mater formarum, ſed eorum, quę fiunt, nempe compoſitorum. Hec ſatis de materia. Ad textum Ariſtotelis redeamus.

Caput Octauum.

Quot igitur & quæ ſint principia. Tex. lxxj.

EX his, quæ dicta sũt de materia, Ariſtoteles vult ſoluere rationes Philoſophorum, quæ proceſſerunt ex huius materiæ ignorãtia. ob inexperientiã.n. id eſt, ob paucam in Dialectica exercitationẽ, qua neſcierunt per ſe, & per accidens diſtinguere, a veritate longe remoti ſunt. Dubium igitur ipſorum proponit. Si fit aliquid, vel fit ex ente, vel ex non ente: ex ente fieri non poteſt, quia iam eſſet ens, antequam factum eſſet: nec ex non ente, quia non ens nihil eſt, ex nihilo autẽ nihil fit, ſemper enim aliquid eſt præſupponendum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et ſic itaque, quod conſequenter accidit. Tex. lxxij.

NOn ſolum illo errore contenti ſunt nam conſequenter dixerũt nõ eſſe niſi ens vnum, & non multa. Multitudo enim generationem, & factionem præcedentem importat, vt dicit Philoponus: ſi multa eſſent, vnum non eſſet aliud, & ita eſſet non ens, vnde eſſet non ens, & ex tali generatio eſſe poſſet.

Nos autem dicimus, quod ex eo, quod eſt. Tex. lxxiij.

VOlẽs Ariſtoteles errorem antiquorum aperire ex diſtinctione ipſorum, conatur illorũ propoſitiones diſtinguendas eſſe probare, nempe ex ente fit ens, ſeu ex non ente fit ens: ob cuius gratiam dicit eas eſſe aliquo modo ſimiles alijs, quæ tamen ſunt diſtinguendæ. Dicit igitur, nihil differre, quãtum ad modum loquẽdi, inter has propoſitiones, ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid. Non ens agit, aut patitur, ſeu ens agit aut patitur. ſic inter has, ex medico fit aliquid, ſeu ex non medico fit aliquid, medicus agit, aut patitur. denique nihil differt in locutione per ens, aut per alium quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur. Tex. lxxiiij.

SImilitudine inter illas propoſitiones poſita, vnam illarum diſtinguit. Dicit igitur de medico dupliciter enũciamus, aut per accidens, aut per ſe. Per accidens cum illa enunciamus, quæ ipſi inſunt, ſed nõ vt medicus eſt, ſed vt aliquid aliud cõiunctum habet: vt ſi dicas, medicus ædificat, medicus fit albus: hæc enim non illi, vt medico, ſed vt ędificatori, & nigro inſunt. Per ſe vero inſunt, quę illi, vt tali inſunt, vt medicus medetur, medicus fit, nõ medicus. Cum autẽ ea, quæ ei, vt tali inſunt, enũciamus, ſine dubio maxime propriẽ enunciamus. Ita ſimiliter fit in ente, & nõ ente: enũciamus enim per ſe, & per acci-

Digitized by Google

accidens, licet maximè propriè cum per ſe, vt ea, quæ enti, vt ens eſt, & nõ enti, vt non ens eſt, inſunt. Sed nõ ob id nõ ſunt tales ppoſitiones multiplices: poſſumus enim enunciare per accidens: atq; in hoc errauerunt, inquit, Philoſophi, quod non diſſerunt, ſed contenti fuerunt ſolo ſenſu per ſe. Hic conſidera breuitatem Ariſtotelis: noluit enim propoſitiones enarrare, in quibus de non medico aliquid dicitur per ſe, vt non medicus fit medicus aliquid per accidens, ut non medicus fit muſicus. Similiter de non ente tantum dixit, non autem de ente, quia in textu ſequenti dicturus erat id latius, ne eſſet eiuſdem repetitio.

Nos autem, & ipſi dicimus. Tex. lxxv.

Diſtinctionem modo applicat, dicitq; primo, ex non ente nihil fieri ſimpliciter, id eſt, per ſe, fieri tamen ex nõ ente aliquid per accidens, fieri aliquid per ſe ex nõ ente, eſt, quod nõ ens, vt nõ ens, faciat aliquid, & hoc fieri non poteſt: fieri vero ex non ente per accidens eſt, quod non ens faciat aliquid, ſed non, vt nõ ens eſt, ſed ſecundum aliam rationem, & hoc fieri poteſt, & iſtud eſt materia, quæ eſt non ens per accidẽs ratione priuationis, non autem eſt per ſe nõ ens: & ex tali materia fit res, unde ex non ente fit ens, ſed per accidens. Nam materia eſt non ens ratione priuationis, hæc tamen eſt per ſe non ens, nec ex ea fit per ſe res. Et aduerte, quod cum dicit, ex non ente fieri per accidens, intellige, ut ex parte componente: de hoc enim eſt ſermo, nempe de principio, ex quo intrinſece res factæ ſunt. At quia Antiqui non cognoſcebant hãc materiam, quæ eſſet per accidens nõ ens, ſed omne non ens arbitrabantur eſſe per ſe non ens, & nihil; ob id dicit, adhuc eſt mirabile, & nondum patet, quomodo ex nõ ente per accidens fiat aliquid. Non enim ipſi tale principium cognoſcebant, quod per accidens eſſet non ens.

Similiter autem, nec ex eo, Tex. lxxvj.

Poſtquam vnã propoſitionem diſtinxit, nempe quod ex non ente fiat aliquid, ac docuit, veram eſſe, ſi ſenſum per accidens faciat, nempe ex aliquo, quod ſit non ens, licet non vt non ens eſt, aliquid fieri poſſe.

Alteram modo diſtinguit propoſitionem, nempe ex ente fit aliquid, dicitq; ex ente per ſe, non fieri aliquid quatenus ens, ſed per accidens, id eſt, ex illo, quod eſt ens fit aliquid, ſed non vt ens eſt. ita ſimiliter dicendum eſt de hac, fit ens: eſt enim per ſe ſumpta falſa: non enim fit ens, ut ens, quia oportebat ante illud nullum eſſe ens, alias non fieret, ſed per accidẽs eſt uera, puta fit aliquid, ſcilicet ignis aqua, leo, quæ quidem ſunt ens, ſed non ſiunt in quantum ens. *Q. ex ente. & ex non ente fiat aliqd.*

In cuius declarationem aduerte, quod ſemper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt fiat: vnde ſi ens, vt ens, fieret, oportebat nullum præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod eſſe non poteſt. At cum non fiat ens, vt ens, ſed hoc vel illud ens, ſatis eſt, quod præcedat aliquod non ens, puta non ens illud, quod debet fieri, licet hoc non ens ſit aliud ens: & hoc eſt, quod Ariſtoteles intendit docere: quod vt fiat hoc ens (vt re vera fit) non oportet, ex nihilo fieri, ſed ex aliquo ente, quod nõ ſit illud, quo debet fieri. *Nota.*

Quod ſi dicas, ſi fit hoc ens, puta lapis, & hoc ens eſt ens: ergo fit ens. Reſpondet Ariſtoteles id probare, quod ſit per accidẽs, quatenus, hoc ens, quod per ſe fit, eſt ens. Hoc etiã intellige ex parte ſubiecti, ex aliquo fit aliquid, non ex eo, quod illud ex quo fit, ſit ens, quamuis illud ſit ens: Sed ex eo, quod eſt in potentia id, quod debet fieri: ac propterea per accidẽs fit ex ente.

Hæc autem omnia veritatem habent ponendo materiam, vt ab Ariſtotele ponitur, quam non cognoſcentes Antiqui has propoſitiones non diſtinxerunt. Tu aduerte hanc expoſitionem. *Nota.*

Poſt hæc exẽplo oſtendit Ariſtoteles, quomodo ex ente aliquid per accidẽs fieri dicatur: fiat animal quoddã ex quodã animali, vt canis ex equo, ſeu vermes ex cane,

Digitized by Google

cane, tunc animal non ſolum fit ex quodã animali, ſed etiam ex animali, ſed per accidens, quia quoddã illud animal eſt animal, per ſe enim animal non fit ex animali: quia iam animal eſt, ſed ex nõ animali.

Et ſi aliquid ſit. Tex. lxxvij.

CONcludit id, quod eſt, nec fieri per ſe ex ente, nec ex non ente, imò non fieri ex ente, nec nõ ente: quia tales ꝓpoſitiones, ut dictum eſt, faciunt ſenſum per ſe. At quia poſſes dicere, quomodo nec ex ente, nec ex non ente fiunt, & fiunt ex aliquo? Videtur iam medium inter cõtradictoria dari. Reſpondet non eſſe contradictoria: cum enim dicimus, non ens, non negamus omne ens, ſed aliquod puta non ens, quod debet produci. Similiter cum dicimus ens, aliquod ens dicimus, poteſtque eſſe, quod fiat ex aliquo, quod ſecundum ſe non ſit ens aliquod, nec ſit non ens aliquod, & ideſt materia, quæ non ſecundum ſe eſt non ens producendum, ſed ratione priuationis, nec ſecundũ ſe eſt id ens, puta aqua, aut ignis, aut aliud, ex quo illud fit, ſed eſt in potentia vtrumque.

Vnus igitur modus. Tex. lxxviij.

HVnc modnm prædictũ ſoluendi eſſe docet, alterum tamen ponit, nempe per diſtinctionem entis in ens actu, & ens potẽtia, ut dicamus, id quod eſt actu, fieri ex eo quod eſt potẽtia, & ex eo, qđ non eſt actu. Vnde fit ex ente, & ex non ente: hæc.n. omnia uerificantur ponendo hanc materiã huius naturæ, ut diximus, quam non aduertentes antiqui dubitarunt, ſed per eius cognitionem ipſorum ſoluuntur dubitationes.

Caput Nonum.

Tangentes igitur. Tex. lxxix.

IN conſideratione priuationis modo antiquos reprehendit quoſdam, qui cum materiam attigiſſent, tamen inſufficienter dixerunt, non ſeparantes, & diſtinguentes priuationem. Intér hos fuit Plato, qui materiam a priuatione non ſeparauit, ac inde conceſſit per ſe aliquid fieri ex non ente, admittens argumentum Parmenidis. Quidquid eſt præter ens, eſſe non ens. Ductus autem eſt Plato ad idem exiſtimandum, priuationem eſſe cum materia, quia numero, & ſubiecto compererat eſſe vnum, ac inde eſſe unum, potẽtia ideſt ratione, collegit, quod quidem falſum eſt. Non enim, quæ numero vnum ſunt, ratione ſtatim vnum ſunt. Probat autem priuationem, & materiam differre. Primo, materia eſt non ens ſecundum accidens tamen: at priuatio eſt non ens per ſe: non ergo priuatio eſt materia.

Aduerte, quod aliud eſt per ſe nõ ens eſſe priuationem, aliud ſimpliciter non ens: Simpliciter non ens, eſt nihil, hoc autem non eſt priuatio: At per ſe non ens eſt id, quod intrinſece claudit aliquod nõ ens, & talis eſt priuatio: dicit enim negationem, ſed cum aptitudine: alterum nõ ens. alterum ens. *Nota primo, quõ priuatio ſit per ſe non ens.*

Vnde nota differentias quatuor ſecundum ſe nõ entis; hoc eſt priuatio per accidens nõ ens, hoc eſt materia, quę nõ claudit intrinſece priuationem. Simpliciter non ens, & hoc eſt nihil: non ens ſimpliciter, & hoc eſt ens imperfectum. *Nota. 2.*

Secundo probat, priuationem non eſſe materiam. Materia eſt prope ſubſtantia, non autem priuatio: non ergo priuatio materia. Per ſubſtantiam intelligit perfectam ſubſtantiam, qualis eſt prima. Dicitur autem materia prope ſubſtantia, quia eſt pars intrinſeca huius primæ, & perfectæ ſubſtantiæ.

Quidam autem quod non eſt. Tex. lxxx.

QVantum exiſtimo, obiectioni reſpõdet; Poſſet quidam dicere, nonne Plato materiam magnum, & paruum dixit? ergo diſtinxit illam in duo, ſicut ipſe Ariſtoteles. Reſpondet, non ſic Platonem tria principia poſuiſſe: nam per magnum, & paruum, ſiue ſingula per ſe, ſiue vtraque ſimul, idem principium ſignificauit, puta materiam: ſunt enim duo *Reſpondit obiectioni.*

nomi-

Digitized by Google

nomina eiuſdem principij, priuationem vero neglexit, quam Ariſtoteles principium facit.

Et ſubdit rationem, quare Plato priuationem deſpexit inter principia computare: quia materia eſt permanens in re, & eſt mater eorum quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginem, id eſt, ipſam contemplanti, videbitur potius ad maleficium, id eſt, corruptionem rei facere. Ob id enim corrumpitur res: quia materia eſt priuata alijs formis. Nõ ergo priuatio debet inter principia computari, cum principia potius faciant ad eſſe ipſius rei, quam ad non eſſe, ad generationem, & non ad corruptionem.

Exiſtente enim quodam diuino. Tex. lxxxj.

Quæ tria principia ſecũdum Ariſt. & qualia. Suam opinionem conſtituit, tria principia diſtinguens. Primum eſt diuinum quid, & appetibile, & hoc eſt forma, non Deus, vt vult Themiſt. Forma autem dicitur diuina: quia eſt quædam participatio, & ſimilitudo eſſe diuini, iuxta illud 1. de cœlo, cap. 9. ab illo ſupremo principio omnibus alijs acutius, alijs obſcurius eſſe, viuereq; dependet. Alterum principium eſt huic oppoſitum, puta priuatio. Tertio eſt ipſa materia appetens formam hanc. Iſtis uero, qui priuationem a materia non ſeparant, accidit dicere, quod priuatio appetat formam, cum ſit idem cum materia. Et ita idem appetit ſui ipſius corruptionem per ſe, quod eſſe non põt. Vnum enim contrarium per ſe non appetit alterum, nec forma ſeipſam appetit, quia caret et ſeipſa, cum nihil appetat, niſi id, quod non habet. Relinquitur q̃d materia appetat formam, ſicut turpe appetit eſſe pulchrum. At ne quis exiſtimaret, materiam eſſe turpem, addit, id eſſe per accidens, puta ratione priuationis. Et nota intentum Ariſtotelis: vult. n. oſtendere, cum forma ſit quid appetibile, ponendum eſſe appetitum, hic non erit in priuatione, ſed erit in materia, & non ſecundum ſe, ſed ratione priuationis. Oportet ergo priuationem non negligere, alias forma non erit quid appetibile, cum ſit diuinum: quod falſum eſt.

Corrumpitur autem, & fit. Tex. lxxxij.

Materiæ ſingularem proprietatem vltimo loco tradit Ariſtoteles, nempe eſſe per ſe incorruptibilem, per accidens uero corruptibilem: explicat autem vtrunque: Eſt quidem per accidens corruptibilis, quia amittit priuationem formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidens ipſius materiæ: ſed ſubſtantia eius, & potentia ſemper manet, ob id incorruptibilis eſt per ſe. Hoc autem probat: ſi enim materia eſſet corruptibilis, tunc fieret: cum autem in omni mutatione oporteat aliquod præſupponere ſubiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod ſubiectum, & ſic ſequitur, quod eſſet, antequam eſſet: nam illud ſubiectũ eſſet materia prima: Nam materia eſt primum ſubiectum, ex quo in exiſtente fit aliquid per ſe, hæc enim eſt ipſius definitio. Vlterius ſi corrumpitur, in aliquod vltimum reſolnitur. ergo eſſet corrupta, antequam corrumperetur. illud enim ultimũ materia eſt. ac ſi clarius diceret, cum in omni generatione ſemper aliquid ſit præexiſtens ſubiectum, & in corruptione aliquid permaneus, non poterit materia generari, nec corrumpi. illud enim ſubiectum permanens, & antecedens eſſet materia, non autem id, quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem ſecundum formam. Tex. lxxxiij.

Poſtquam ſufficienter de materia dictum eſt, dicit de forma, nempe prima, an vna ſit, an plures, quot, & quę ſint, non eſſe Phyſicum tractare, ſed Metaphyſicum. De formis vero generabilibus Phyſici eſt diſſerere, & in ſequentibus diſſeretur. Nunc ſatis eſt quot ſint principia, & quæ, determinaſſe. Proſequamur vlterius, aliud, inquit, ſumentes principium: intellige cum Auerroe, aliud principium ſcientiæ, nam hucuſque principia plura eſſe oſtendit, in ſecundo libro ab alio orditur principio quæ fiunt, aut natura aut alia cauſa fieri.

Hic

Digitized by Google

Nota quõ com poſitum componatur ex materia, et forma Hic aduerte, quod compoſitum naturale, ex materia, & forma conſtat, tamen non eſt eiuſdem modi vna, & altera pars. Nam materia eſt eiuſdem rationis in omnibus naturalibus, ita vt detur vna numero materia ſecundum ſe omnium eorum, non tamen datur vna forma prima ſed plures ſecundum rerum compoſitarũ pluralitatem. Quod ſi datur aliqua forma communis, illa eſt abſtracta, & ſeparata a rebus, nec eſt pars ipſarum rerum, ſicut Idea ſecundum Platonem, aut glorioſus Deus: vnde Phyſicus talem formam non conſiderat, ſicut materiam. eſt enim ſeparata a ſenſu: Metaphyſicus eſt qui illam conſiderat cum diligentia, id eſt quantum ad quid ſit, nam quantum ad an ſit, hoc eſt phyſicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi oſtendemus.

Quõ Phyſicus agat de forma Hinc eſt quod Phyſicus non agit ſeparatim de forma, ſicut de materia, ſed de ſingulis ſpeciebus formarum ſigillatim: hæ enim Phyſicæ ſunt.

Dubij ſolutio. Dices, quare ſicut fuit vna materia, nõ fuit vna forma? Dico, quod non eſſet tũc generatio, nec corruptio. Quod ſi dicas, potentia materiæ eſt communis, debuit ergo terminari in formam aliquam communem. Aduerte, quod hoc fuit vnũ motiuum Auicennæ ad ponendam formam corporeitatis: & ſine dubio, neſcio, an bene perpendit naturam potentię materię, nam potentia iſta non eſt determinata ad vnum, ſed indifferens. vt enim potentia ad contraria recipienda, & potentia generis ad differentias non eſt ad unum quid, ita hæc potentia materiæ, ſed ſemper manet apta ad recipiendam formam, & ſic eſt cõuenientiſſimum principium ad mutationes naturales.

An aliquid formæ præfuerit in materia. Quæſtio XIX.

Senſus quõnis. SEnſus huius quæſtionis eſt. cũ conſtet cõpoſitũ ex materia confici & forma, ac materia ſit ingenerabilis, formæ uero de nouo producantur, dubium eſt, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, alias n. videtur ea ex nihilo facta, materia enim non eſt pars formæ.

Circa hanc quæſtionem multæ extiterunt ſententiæ. Prima fuit illorum Philoſophorum ante Ariſtotelem; qui non intelligentes, ex quo poſſent de nouo tales produci formæ, prorſus de medio abſtulerunt generationes ſubſtantiæ de nouo, docentes generationes eſſe quaſdam alterationes, aut quaſdam atomorum præcedentium congregationes, vt late dictum eſt. *1. Sñia*

Altera ſententia fuit quorũdam, quos refert Duran. 2. ſen. d. 18 qui dicebant, in materia præcedere quaſdam entitates, ex quibus ſunt factæ poſtea formæ, vt ſingulæ ſint pro ſingulis formis, quas entitates vocabant poſſibilitates formarum. *2. Sñia.*

Tertia ſententia fuit aliorum, qui dicebant partes formarum præcedere in materia, ſed remiſſas valde, poſtea generationes intendi: & ita qualibet forma præcedit in materia ſub eſſe remiſſo, & debili. *3. Sñia.*

Quarta ſentẽtia fuit Alberti, tract. 3. c. 3. & c. 15. qui dicit formas omnes ſecundum eſſe, & exiſtere, produci, tamen in materia ſecundum eſſentiam præcedere, ita vt materia ſit, vt quidam habitus formas omnes ſecundum eſſentiam præhabens, non quod ſint plures, ſed vnũ ſunt, nempe ipſa materia. Rationes horum omnium hæ ſunt. *4. Alber*

Prima, & omnium fortiſſima eſt. Cum forma, ignis. v.g. producitur, vel aliquid illius formæ præfuit in materia, vel non: ſi præfuit, habetur intentum: Si non, ergo ex nihilo eſt facta, quod non eſt conceſſum agentibus naturalibus. *1. Ratio. quod aliquid formæ præfuit in materia*

Secundo Omne ſimile appetit ſuum ſimile: Si ergo materia appetit formam, aliquid habet, in quo ei ſimiletur, & hoc nõ eſt, niſi aliquid formæ. *Secunda*

Tertio. Si nihil formæ pręcedit in materia: ergo non eſt diſcrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quod nihil ipſius præcedat in materia. quod autem ſit diſcrimen huius, & illarum, notum eſt: hæ enim non educitur de potentia materiæ, illæ vero ſic. *Tertia.*

Quarto. Priuatio eſt principium naturale per ſe generationis, ergo aliquid dicit præter generationem: hoc non eſt forma, cuius eſt priuatio: nec ipſa materia: iſta enim ſunt principia per ſe: ergo aliquid aliud, & hoc eſt principium formæ. *Quarta.*

Hæc

Hæc ſunt argumenta communia omni opinioni prædictæ ex tribus vltimis, & ſunt præcipua eorum.

1. Concl. Vt autem hanc difficultatem a principijs aperiamus, ſit prima concluſio. Præter materiam oportet aliquam aliam partem ſubſtantialem ponere, qua ſit cōpoſitum, & ea eſt forma: probatur. Primo *1. ratio.* compoſitum ſubſtantiale eſt quoddā perfectum, & completum in ſubſtantia, hoc nō fit per materiam: eſt enim imperfecta, & in potentia, vt dictum eſt: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. Vlterius. Nullum imperfectum in aliquo genere, perficitur in illo genere, niſi per aliquid illius generis. Sed materia eſt imperfecta ſubſtātię, & efficitur perfecta in compoſito ſubſtātię: ergo per aliquid ſubſtantiæ: ergo præter materiam eſt alia ſubſtantia in compoſito, & hæc eſt forma.

2. ratio. Secundo. Omne agens, tam intellectuale, quam naturale, propriam in effectu facit ſimilitudinem: ergo in producto eſt propria ſimilitudo agētis: hæc nō eſt materia, quia materia vnius rationis eſt in omnibus, ergo aliquid aliud eſt, quo peculiariter agenti aſſimiletur, & id eſt forma. Maior explicatur: uocamus agens intellectuale, quod agit ſecundum artem: naturale, quod ſecundum naturam ſuam agit, vtrunque quidem ſimile producit, ſed cum diſcrimine: Nam naturale agit ſimile in natura, vt ignis ignem, leo leonem: intellectuale vero agit ſimile in arte, ſeu in imagine, quam ſecundum artem ſibi format in mente, vt agat.

3. ratio. Tertio. In omni motu, & mutatione non ſolum eſt ſubiectum, ſed terminus, in quem talis motus & mutatio terminetur. Sed materia eſt ſubiectum mutationis ſubſtantialis: ergo præter eam oportet ponere aliam ſubſtantiam, vt terminum: & hæc eſt forma. Multis alijs medijs poſſet probari concluſio hæc, ſed ſufficiant iſta. Vide Sanctum Thomam, q. 1. de formis. art. 2.

2. Concl. *Nota formæ definitionem.* Secunda concluſio. Forma eſt actus ſimplex formalis, vnum per ſe cum materia componens, principium propriarum operationum rei. Hæc concluſio eſt velut definitio explicans ipſius formæ naturā, ob id ſingulę partes ſunt explicādæ. Forma dicitur actus, quia dat eſſe materiæ perfectum, & determinatum in ſpecie certa. Nam actus materiæ eſt imperfectus, & communis, ac potentialis; forma determinat, & perficit ad certam ſpeciē: ob id actus determinate dicitur, quia nihil habet potentiæ. vt ab altero actu poſſit determinari phyſice. Dicitur ſimplex, ad excludendum actum, qui eſt totum compoſitum. qui ſimplex non eſt, cum in duas ſubſtantias partiales diuidatur: at forma eſt ſimplex, & incompoſita ſubſtantia, vt diximus de materia, quod probat S. Th. q. 3. de formis, ar. 1. At quamuis forma ſit ſimplex, non tamen eſt ſimplex in vltimo gradu ſimplicitatis, quia oportebat, quod non ſolum non eſſet compoſita, ſed nec cum alio cōponeret, & in hoc anima eſt minus ſimplex, quam Angelus. Vide Sanctum Thomam, quæſt. 3. de formis, articu. primo, & Albertum tracta. 3. cap. 13. Dicitur formalis, vt intelligas quo modo forma det eſſe materiæ. nempe ſeipſa, informando, & vniendo ſibi materiam, ſicut albedo ſe ipſa facit parietem album; & hoc ad diſcrimen cauſæ efficiētis, quę dat eſſe, puta ignis facit lignū ignem, ſed non dando ſeipſum, ſed aliquid aliud extra ſe producendo. Dicitur, vnum cum materia per ſe faciens, ad excludendas formas accidentales: hæ enim actus ſunt ſimplices, & formales, ſed cum eo, cuius actus ſunt, non faciunt unum per ſe, ſed per accidens: non enim complent accidentia ſubiectum, at forma complet materiam. eſt enim materia dimidium ens, vt diximus, ac ob id dicitur facere vnum per ſe cum materia. Dicitur principium operationum propriarū, quia actio formæ tribuitur, & ea omnia quæ inſunt omnibus rebus naturalibus, ſed quibuſdam hæc, quibuſdam illa. Ex his poteris naturam formæ contemplari.

Tertia concluſio. Nihil formæ præcedit in materia ante ipſius introductionem. Hæc eſt contra illas tres ſententias, quæ ſunt profecto in intelligibiles. & probatur concluſio. Primo. Illud formæ, quod in materia ponitur, vel eſt idem numero cum forma, uel non: ſi eſt idem cū forma producenda, iam forma producenda non de nouo fit. Si vero non eſt, eadem, vel ipſa conuertitur in formam, & *3. Conclu.* *1. Ratio.*

hoc

Digitized by Google

hoc eſt naturaliter impoſſibile, quod vna ſubſtantia in aliam conuertatur prorſus ita, vt una fiat altera: ſi vero non ſic, ſed ex ea fiat altera, tunc oportet, aliud ſuperaddere, ex quo ſimul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum eſt illud additum, eſſet enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

2. Ratio.

Secundo. Id quod in materia ponitur, vel eſt idem cum ipſa, vel nō: ſi eſt idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes ſoluunt: ſi vero non eſt idem cum materia, iam compoſitum facient, aut per ſe, aut per accidens ante formam, quorum neutrum eſt uerum. Multa poſſunt argumenta proponi cōtra has ſententias, ſed cum ex ipſis met earum conſtet improbabilitas, & falſitas, prætermittantur.

4. Concl. Solū compoſitū p ſe generatur, vel corrūpitur.

Quarta concluſio. Id, quod primo, & per ſe corrumpitur, generatur, producitur, eſt compoſitum ipſum, ita quod actio non terminatur primo, niſi in compoſitum: fit enim leo, aut ignis, aut aliud ſimile, non autem forma, aut materia: & hæc concluſio eſt maxime tenenda, ex cuius veritate pendent multę graues Phyſicæ determinationes, quam docet Ariſtoteles hoc textu. 84. & probauerat per textus aliquot antecedentes: & eſt notandum cap. 8 lib. 7. Meta. vbi per multa verba eam docet.

1. ratio.

Et probatur. Id primo fit, quod primo erat in potentia materiæ: Facere enim eſt id quod erat in potētia ad actum reducere, vt dicitur 4. Phyſic. tex. 84. ſed in potentia materiæ (vt diximus ſuperius) eſt primo ipſum compoſitum, & ad hoc eſt ordinata talis potentia: ergo id primo fit ac producitur. Præterea: id primo fit, cuius eſt eſſe, cum productio ſit via ad eſſe: ſed compoſiti eſt eſſe, cum ipſius ſit operari, ergo ipſum primo fit.

5. Concl. Forma per ſe nō producitur, ſed cōproducitur.

Ex hac autem ſequitur quinta concluſio. Forma non producitur per ſe, ſed comproducitur ad productionem compoſiti: quod eſt dicere, actio in ipſum compoſitum terminatur primo, & conſequenter, ac velut per accidens in ipſam formam. Hæc eſt ſingularis doctrina S. Tho. 1. par. quæſt. 9. art. 2. Ex quo patet, quid ſit formas educi de potētia materię: non enim eſt aliud, quam eadem actione cōſequenter fieri, & habere eſſe, qua fit compoſitum, quod educitur de potentia materiæ.

Nota diſcrimen inter alias formas, & animā rationalē.

Ex hoc colliges diſcrimen animę rationalis, & aliarum omnium formarum: Hæ enim omnes eadem actione habent eſſe, qua compoſitum fit. At anima rationalis a ſolo Deo creatur, & habet eſſe, agens vero naturale vniendo eam materiæ facit compoſitum, ob idque anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Ariſtoteles 2. de generatione Animalium, capite. 3. dicit, animam de foris aduenire. Vnde fit, quod deſtructo etiam compoſito, ipſa non deſtruatur, reliquæ vero ſic: ita enim ſe habent in generatione, & corruptione.

Ad arg.

Per hæc poſſumus ad argumēta reſpōdere, in quorum ſolutione magis difficultas declarabitur.

Ad 1.

Ad primum, quod erat omnium potiſſimum, negandum eſt prorſus cum Ariſtotele fieri formas, aut produci, ſed compoſita fiunt, non ex nihilo, ſed ex materia: formæ vero conſequenter fiunt, & comproducuntur: vnde non eſt ipſarum creatio: quia creatio eſt actio, qua aliquid primo fit, formæ vero non primo fiunt: hæc autem eſt vis conceſſa agentibus naturalibus, ut cōpoſitum producerent, ac ſimul mediante compoſito formas attingerent, quod non eſt creare, nec aliam Philoſophiam habemus ab Ariſtotele, & eſt optima, & notanda.

Ad 2.

Ad ſecundum negamus, ſimile appetere ſemper ſimile ſibi in forma: appetimus enim cibos, & alia, quæ nobis non ſunt ſimilia, ſed conuenientia: ita materia formam appetit, ſicut imperfectum perfectum.

Ad 3.

Ad tertium diximus iam diſcrimen inter formas reliquas, & animam rationalem.

Ad 4.

Ad quartum dico, quod priuatio dicit potentiam in materia cum negatione formę, & hoc ſufficit, vt ſit principium generationis, vt dicemus inferius.

Nota quō differat generatio a creatione.

Ex hac determinatione unū ſequitur, nempe differre generationem a creatione: generatio enim eſt ex aliquo præſuppoſito. Vnde non facit totum ens, quod generat, ſed materiam perficit: at vero creatio eſt ꝓductio ipſius rei totius. creare ergo equum, eſt totam equi ſubſtan-

Digitized by Google

tiam de nouo facere: generare vero eſt ex præſuppoſita materia, & ex parte illũ facere, ac ob id creare eſt de nihilo, id eſt, poſt nihil facere aliquid, & S. Thom. 1. p. q. 45. arti. 1. dicit, creatio eſt productio totius entis.

Dubium an agẽs naturale poſſit creare. Dubitabis, an agẽs naturale poſſit creare. Dico, quod non, quia omnis actio naturalis præſupponit aliquod ſubiectũ, & partem, ex qua fiat res: at creatio nihil præſupponit. Aliam rationem adhibet S. Thomas 1. par. q. 45. art. 5. quia eſt opus virtute infinita ad creandum, cum ſit diſtantia infinita inter ens, & nihil, virtus autem infinita non poteſt eſſe in agente naturali. *Sententia D. Th. & Authoris.*

Sententia Scoti. Scotus 4. ſent. d. 1. q. 1. reprehendit hãc rationem dicens, quod ens non diſtat a nihilo in infinitum, niſi ſecũdum eſſe ipſius entis: vnde tantum formica ab ipſo nihilo diſtat, quãtum eſt ipſum eſſe formicę, quod eſt finitum.

Notandũ ſit æſtimãda virtus agentis. At quidquid ſit de hoc, aduerte, quod virtus non ſolum eſt pẽſanda ex effectu, qui fit, ſed ex remotiori potentia materię, ex qua educitur, vnde maior virtus, & actiuitas eſt neceſſaria ad faciendum ignem ex ferro, quam ex ſtupa. cum ergo non ſit vlla potentia remota ab actu tantum, quantum eſt nihil: ſine dubio colligitur, virtutem infinitam eſſe neceſſariã ad creandum, aut ſaltem tantam, quanta naturaliter non eſt cõceſſa vlli agenti naturali. Et hæc ſufficiant de quæſtione pręſenti.

An materia ſit cauſa corruptionis, an forma. Quæſt. XX.

CVm iam duplicem hanc partem in compoſito conſtituerimus, & quid ſit vtraque, explicatum ſit, dubitare quis poſſet, cum talia compoſita corruptibilia ſint, vnde eis corruptio adueniat. non. n. patet, an à forma, an a materia id ſit, & procedat.

Prima ſententia Auicẽnę. Auicenna 1. ſuæ Phyſicæ, cap. 3 opinatur a contrario prouenire corruptionem, ob idque res corruptibilis eſt, quia cõtrarium habet.

Secunda ſentẽtia Auerr. Auerroes lib de ſubſtantia orbis contrarium, & materiam cauſas corruptionis ponit; eo quòd Ariſt. 7. Met. tex. 22. & 29 materiam inquit eſſe, ſecũdum quam res poteſt eſſe, & non eſſe.

Tertia aliorum ſentẽtia. Alij a forma corruptionem prouenire dicunt, nam Ariſtoteles hoc primo libro, tex. 68 dicit, formam ſui abſentia vel præſentia facere mutationem.

Quarta ſentẽtia Authoris. Dico ad hoc, quod aliud eſt loqui de principijs corruptionis, aliud loqui de principio, vnde iſta paſſio proueniat compoſito, nempe corruptibilitas. Si de principijs loquamur, ſunt iſta, materia, forma, priuatio, & cauſa efficiens: hæc enim in mutatione qualibet neceſſaria ſunt. Si vero de principio, vnde corruptibilitas prouenit, ſit ſermo, id eſt, materia priuationi annexa, id eſt, capax formę, & ipſius priuationis: vnde Ariſtoteles tex. 80. dicit, priuationem ad corruptionem, & maleficium facere, & idem ibi explicat Simpl. Themiſt. D. Thom. & Philop. Materia ergo eſt cauſa, & principium in compoſito, quantitatis, & dimenſionis: eſt etiam cauſa alterationum ſecundum cõtrarias qualitates, eſt etiam cauſa corruptionum rerum. At forma eſt cauſa, quod res ſit ſub certa ſpecie; eſt cauſa actionum rei: ſola enim forma eſt actiuum principium: eſt cauſa eorum, quæ peculiaria ſunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales ſunt proprietates, paſſioneſque rerũ proprię. Eſt cauſa etiam figurarum naturalium. figuræ enim rerum naturaliũ maxime ſpecificant, & ſubſtantiales formas comitantur, ipſaſque indicant.

An priuatio ſit principium naturale. Quæſt. XXI.

MVlta in præcedentibus diximus de priuatione, & in expoſitione tex. & in quæſtionibus præcedentibus. vt autem melius intelligãtur, ſit primum argumentum.

Non ens, non eſt principium rei naturalis, at priuatio eſt non ens, cum ſit negatio quædam, & id Ariſtoteles fatetur, non ergo eſt principium.

2 arg. Secũdo. Materia eſt prorſus idem re, & ratione cum priuatione, non ergo opus eſt, ipſam diſtinctum principium facere a materia. probo antecedens: materia, & priuatio ſunt idem numero, vt dicit Ariſtoteles, ergo idem ſpecie, ergo idem defini-

finitione, ac per conſequens ratione. hæ enim conſequentiæ videntur bonæ ex ip ſa logica, quæ enim ſunt idem numero vel diuerſa ſolo numero, ſpecie, & ratione eadem ſunt: maior cuius vnitas includit minorem, ut patet.

3. arg. Tertio. Si priuatio eſſet aliquid præter materiam, ſequitur, quod oporteret multiplicare tot priuationes, quot ſunt formæ, quod videtur extra rationem.

Primum fundam. Circa hæc aduerte primo, quod priuatio, ut antea dictum eſt, differt a negatione pura: Hæc enim dicit abſentiam alicuius, nihil poſitiui ponens, ut non homo ſolam hominis negationem dicit: At priuatio dicit nō ſolum negationem formę, ſed in aliquo ſubiecto, ut non homo priuatiue eſt aliquid, quod non eſt homo: ob id 4. Metaph. tex. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec ſolum priuatio ponit ſubiectum, ſed aptitudinem in ſubiecto ad illam formam, cuius eſt priuatio, ut negatio formæ in ſubiecto apto ad illam ſit priuatio, & talis priuatio eſt in materia prima. *Quō differāt priuatio, & negatio.*

At iſta non ſufficit ad generationem, ſed vlterius priuatio dicit aptitudinem, potentiam propinquam ad illam formā: vnde non homo non dicitur lignum: quia eſt potentia remota, ſed embrio, qui eſt in proxima diſpoſitione, ut fiat homo: idem de quocunque alio dicendum eſt, talis priuatio eſt, quæ dicitur principium.

Secundū fundam. Aduerte ſecundo, quod ſi puram eſſentiam generationis conſideremus, & mutationis, priuatio non dicit formā aliquam præcedentem in ſubiecto, ſed quod r on dum ſit id, quod debet fieri: ponit enim ſubiectum cum aptitudine: at quia naturaliter tale ſubiectum non eſt ſine oppoſita aliqua forma, nec agens aliter poſſet transmutare, & agere in ſubiectum, ſic euenit, quod priuatio ponit oppoſitam aliquam formam in materia: vnde non ignis eſt aqua, aut quoduis aliud, quod in ignem transmutatur. *Quid dicat formaliter priuatio.*

3. fundamentū. Aduerte tertio, Principia rei compoſitæ non eſſe, niſi duo per ſe, formam, & ſubiectum; generationis vero, & productionis eſt etiam priuatio principium: quod eſt dicere, ut ex ſubiecto fiat aliquid, oportet, quòd ſubiectum nondum ſit id, quod debet fieri, aptum tamen, ut fiat, hoc autē eſt habere priuationem. *Alia sūt principia generationis, alia rei generatæ.*

His ſuppoſitis, ſit prima concluſio Materia, & priuatio non ſunt idem ratione. Hanc multis probat Ariſtoteles. Primo, quia priuatio ſecundum ſe eſt non ens, ut puta quę claudit negationem, non autem materia. Secundo, quia priuatio non eſt pars ſubſtantiæ, materia uero ſic. Tertio, Priuatio non appetit formam, materia vero appetit. Quarto, materia perſeuerat in compoſito, priuatio recedit. nō ergo ſunt idem ratione. Alia argumenta Ariſtoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia ſunt in textu, & res eſt nota. *1. Concl. 1. Ratio. Secūda. Tertia. Quarta.*

Secunda concluſio. Priuatio eſt principium intrinſecum productionis naturalis, non tamen ipſius compoſiti: id eſt, priuatio, nec eſt ſubiectum, nec forma, ſed terminus a quo generationis. *2. Cōcl. 1. Ratio.*

Tertia concluſio. Ex priuatione hac ſequitur appetitus materiæ ad formam: quod eſt dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quòd cum ſit apta ad eam, nondum habet: ipſi tamen, vt ſitę perfectioni proportionabilis eſt, adaptari poteſt. *3. Concl.*

Per hęc ad argumēta reſpondetur. Ad primum dicitur, ꝙ priuatio nō eſt omnino nō ens: non enim eſt pura negatio, ſed quid reale ponit, & hoc ſufficit, ut ſit generationis principium, quamuis non ſit. *Ad 1.*

Ad ſecundum poſſumus vno modo dicere ſecundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid vnum numero, intrinſecè, aut extrinſece: id eſt unum numero intrinſecè, quod eſt vltimus actus non amplius in plures partibilis, qualia ſunt individua cuiuslibet ſpeciei. Extrinſece vero, quæ vnum ſubiectum habent, & tali unitate extrinſeca omnia accidētia vnius ſubiecti vnum ſunt numero, non tamen intrinſece. Per hæc reſpondetur, quę ſunt unum intrinſece numero, ſunt vnum ſpecie, ſed nō quæ ſunt unum extrinſecè. Sic autem dicuntur materia, & priuatio vnū, ob id non ſunt idem ratione. *Ad 2. Nota dupliciter aliqd dici idē numero.*

Poſſumus etiam dicere, quod accidentia non habent aliam vnitatem numericam, quam a ſubiecto, ob id, quæ inſunt vni ſubiecto, unum numero dicuntur. In accidentibus autem non valet illud, quæ ſunt vnum numero, ſunt unum ſpecie. *2. Solu. Nota de vnitate numerica accidētium.*

Ad quartum dico, quod materia ſecundum ſe vnam habet priuationem, quæ ſi reſpectu ipſius comparetur, una eſt: at ad for- *Ad 4.*

Digitized by Google

formas relata, plures dicitur.

Nota quõ in materia vna ſit, vel multiplex priuatio.

Sed aliter reſpondeo, & eſt notanda ſolutio, quod dupliciter loqui poſſumus de priuatione: aut de ea, quæ eſt in materia prima, quæ dicit potentiam prima.n ad quamlibet formã, & hæc vna eſt ex parte ipſius, ut modo dicebam: aut loqui poſſumus de ea, quæ eſt in materia proxima ad quamlibet formam, quæ eſt terminus propinquus generationis, & hæc multiplex eſt, ſicut multiplex eſt materia proxima, & multiplex forma introducenda.

Cum autem dicitur: priuatio eſt principiũ, intellige in genere, ſiue ſit hæc, ſiue illa: ſicut etiam cũ dicitur forma eſt principium, non de vna forma, ſed vniuerſaliter de qualibet forma intelligitur; & ita argumentum manet ſolutum. Nec reputamus inconueniens, multas admittere priuationes, ſed nõ in vna materia, ſed in ſingulis proximis materijs ſingulas proximas priuationes. Ipſius vero materiæ ſecundum ſe, vna eſt priuatio ſecundum ſe. Atque hæc pro præſenti ſufficiant dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

Finis primi libri Phyſicorum.

IN

Digitized by Google

IN LIBRVM SECVNDVM DE PHYSICO AVDITV.

De intentione, ac diuiſione huius Libri.

Aliorum ſentẽtia. DVbium ſtatim ſe primo offert de intentione libri huius: non enim omnes in ea conueniunt. Auerroes enim & Sãctus Thomas hic principia ſcientiæ tradi docet, nempe incomplexa, ſubiectum, paſſionem, & medium, & eſt congrua expoſitio: Simplicins uero dicit, hic tradi principia propria ſubſtantialis mutationis, nam in primo de vniuerſali mutatione tam ſubſtantiæ, quam accidentis dictum eſt. Sed hæc non placet, nam quæ dicta ſunt de accidentibus in primo, gratia exemplorum, & declarationis dicta ſunt. Philoponus non male dicit hic agi de forma, nam in primo abundãter de materia, parum de forma dictum eſt: ſed in hoc amplius de forma, parum de materia dicitur.

Sentẽtia Author. Sed mihi videtur poſſe dici, quod in primo libro de principijs generationis rerum naturalium dictum eſt: Hic uero de principijs motuum, qui cõſequuntur res naturales, & poſtea in tertio de ipſo motu, & credo hoc eſſe magis ad mentem Ariſtotelis.

Diuiſio libri. Diuiditur ergo iſte liber in tres partes, In prima de natura eſt ſermo, qui eſt principium motus: In ſecũda, quomodo Phyſicus a Mathematico differat, quia videntur de re naturali vterque diſſerere: In tertia, de cauſis eſt ſermo, vt quæ cauſa ſit natura, intelligatur. Atque hæc circa Libri intentionem.

Caput Primum.

Eorum quæ ſunt. Tex. I.

OPtima methodo, quid natura ſit, indagat. ut.n. 1. de Anima, c.2. inueſtigaturus quid eſſet anima, animata inanimatis comparauit, ac in quo differrent, percepit, nempe ꝙ animata a ſe mouentur, & cognoſcunt, indeq; colligit animam eſſe principiũ quoddam motus, & cognitionis: ita & modo naturã quid ſit oſtenſurus, id in quo naturalia a non naturalibus diſcrepent, quærit, per id enim conſtabit definitio naturæ. Ante omnia vero diſtinctionem ponit eorum, inter quæ eſt comparatio facienda. Eorum, inquit, quæ ſunt, quædã ſunt natura, ideſt, conſtant natura, quædã ob alias ſunt cauſas, ideſt, quædam ſunt naturalia, quædã non naturalia. Quæ autem naturalia sũt, exemplis explicat, nempe, animalia, ipſorum partes, plantæ, elementa quatuor, & alia huiuſmodi, puta mixta inanimata ex elementis compoſita. *Methodus Ariſto. in inueniẽdo quid ſit natura.*

Sed quid per alias cauſas intelligit? Reſpondet Themiſt. & alij, arté, electionem, fortunam: quædam enim arte, ut artificiata; quædam electione, ut actus morales; quædam fortuna, & caſu fiũt, ut monſtra, & alia huiuſmodi, & hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita ſit ſecundum ueritatem, exiſtimo tamen Ariſtotelem hic de artificiatis agere: hęc.n. maximã habẽt cum naturalibus proportionem, & ſolum eſt ſermo de cõpoſitis, non de actionibus, aut accidentibus. ſed ſenſus eſt, compoſitę res, quæ in rebus comperiuntur quædam arte, quædam a natura ſunt factæ. *Dubium ſecundũ.*

Digitized by Google

Nec modo monſtra a naturalibus ſeparantur, modo enim communiter loquitur, ut omnes ſentiunt: ex hac enim communi opinione, id quod intendit, nempe definitionem naturæ vult indagare.

2. Dubiũ Dubitabis, quare dicit animalia, & ipſorum partes eſſe naturalia entia? Them.

Sentẽtia Alexã. Alex. & Philo. reſpondent, q̃a in hoc differunt partes naturalium a partibus artificiatorum, quod partes naturalium ſunt etiam a natura, ut manus, pes, caput, & reliqua; At partes artificiatorum non ſunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides a natura, non ab arte ſunt.

Sentẽtia Simplic. Simplicius hoc nõ recipit, dicit enim, quod partes etiam ab arte ſunt, vt cubicula, muri, tecta, & in ſtatuta etiam partes ab arte ſunt: nam lapides, & aurũ, & lignum materia eſt, non pars; Materia autem, nec in naturalibus eſt naturale quid, ſed eſt natura, & mihi hoc placet, præſertim, quia hoc modo non partes animalium ſolum, ſed etiam elementorum, & mixtorum oportebat dicere eſſe naturalia entia.

Sentẽtia Authoris Præterea dico (quantum exiſtimo) ob id Ariſtotelem diſtinguere partes viuentium, quia non ſunt eiuſdem rationis cũ ipſo toto: non enim caput eſt animal, aut manus; propterea erat ratio dubitandi, an eſſent naturalia entia. In elementis vero, & mixtis cum partes ſint eiuſdem rationis cum toto, ſicut totum conſtat eſſe ens naturale, ita & partes. Vnde id intellige etiam de partibus plantarum, ſicut de animalibus, quamuis non ſint tam diuerſæ à toto, ſicut partes animalium: ob id in his explicat Ariſtoteles, & attende, quod eſt ſermo de partibus integrantibus, non de materia, & forma; hæc enim non ſunt naturalia, ſed naturæ.

Omnia autem, quæ dicta ſunt.

Conſtitutis naturalibus, modo differentiam eorum à nõ naturalibus ponit. Eſt autem hæc differentia, quòd naturalia in ſe habent aliquod principium ſui motus, vel quietis, ideſt, eo, quo naturalia ſunt, aliquo motu mouentur, cuius in ſe principium habet, ut lapis mouetur deorſum, ignis ſurſum, animalia progrediuntur, reliquaq; naturalia, vt talia, aliquem participant motum. Artificialia vero, ut talia ſunt, non mouentur, ut cathedra ratione figuræ artis nullum motum participat. Diſtinguit autem Ariſtoteles motus hoſce, eſt enim motus localis, qui fit ſecundum locum: eſt augmenti, & decrementi, qui fit ſecundum quantitatem: eſt alterationis, qui eſt ſecundum qualitates, atq; his mouentur res naturales.

Quæ autem quibus moueantur motibus, non facile eſt explicare, propter diuerſitatem opinionum. Simplicius exiſtimat hos tres motus eſſe tribuendos elementis ſolis, vt omnia dicantur moueri ſecundum locum, ignis ſecundum augmentum, aqua ſecundum alterationem, qua denſatur, & condenſatur. & hoc aſſerit Simplicius, quia exiſtimat animam non eſſe naturam, quæ eſt in viuentibus, ob id motus viuentium, ut talia ſunt, non ſunt naturales.

Sed pace Simplicij, hoc eſt fingere ad libitum. Etiam fundamentum eſt falſum: anima enim natura eſt actiua, vt dicemus poſtea. Adde q̃d eſſet ſibijpſi contrarius, nam expreſſè 8 Phyſic. tex. 27. animalia probat à ſeipſis ſecũdum naturam moueri, quæ in ſe motus præſentes habeant,

Ob id dico primo cum Themiſ. & Alexan. quod non ſic eſt ſumẽda iſta motuũ diuiſio, vt quibus vnus ineſt motus, non inſit alius, immò quibuſdam poſſunt omnes ineſſe, ſed diſtinctio eſt diuerſorũ motuum, quorum vnus non eſt alius. Vnde ſecundum Auerroem dico ſecũdo, quod ſecundum locum mouentur animalia, elementa, mixta, cœli, licet non omnia eodẽ modo, ut poſterius dicemus. Secundum augmentum mouentur ſola viuentia, reliquorum enim non eſt augmentum proprium. Secundũ alterationem omnia mouentur præter cœlos, quamuis non eodẽ modo. vnde patet, quædam eſſe, quæ non mouentur omnibus motibus, quędã vero ſic. Nã animalia omnibus mouentur, cęli tantum ſecundum locum: elementa vero, & mixta inanimata ſecundum locum, & alterationem:

Lectus

Digitized by Google

Lectus autem, & indumentum. Tex. ij.

CVm naturalia, vt naturalia aliquo moueri motu docuiſſet, nunc artificialia, vt talia ſunt, nullo modo moueri docet, vt lectus a forma artis non habet in ſe, nec motum ſecundum locum, nec alterari, nec augeri, ſed totus motus eſt ab extrinſeco. Quod ſi dicas, nonne lectus eſt grauis, vt lapis, & deorſum deſcenderet, niſi impediretur? Similiter calefit, & alteratur? Reſpondet Ariſtoteles id non eſſe, vt ab arte eſt; ſed vt naturale id participat, puta, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio eſt, quæ quidem naturalia ſint.

Tanquam natura ſit. Tex. iij.

EX propoſita differentia inter naturalia, & non naturalia colligit egregie, quid ſit natura. Cum enim naturalia in hoc à reliquis differant, quod motus in ſe principium habent, erit igitur natura principium, & cauſa motus, & quietis eius, in quo eſt primum per ſe, & non ſecundum accidens.

Nota 1. dupl ex principiũ motus intrinſecũ & extrinſecum. In cuius declarationem aduerte, quod motus duplex eſſe poteſt principium, alterum intrinſecum, alterum extrinſecũ. Extrinſecum eſt illud principium, quod nõ eſt in eodem ſubiecto cum illo motu, vt ignis eſt extrinſecum principium calefactionis aquæ: qua ille motus calefactionis eſt in aqua; at ignis nõ eſt in aqua. intrinſecum principium eſt, quod eſt in illo ſubiecto, in quo eſt ipſe motus, ut cum nobis deorſum fertur, eſt principiũ quoddam in lapide, quo fertur, idq; eſt intrinſecum; quia eſt in illo, in quo eſt ipſe motus. Attende ergo, quod natura eſt principium motus intrinſecum, id eſt, eſt principiũ, ut moueatur illa res, in qua ipſum eſt, ac ob id dicitur, eſt principiũ motus eius, in quo eſt.

Nota 2. Principium intrinſecũ motus duplex, principale, et inſtrumẽtale. Aduerte vlterius, quòd adhuc iſtud principium eſt duplex, inſtrumentale, & principale: vt in motu lapidis inſtrumentale eſt grauitas: in reliquis ſunt quædam virtutes, & accidentia ipſorum. Principale vero in lapide eſt forma ipſius ſubſtantialis: in reliquis vero, aut forma, aut materia.

Attende, quod naturā non eſt principium inſtrumẽtale, ſed principale, & ſubſtantiale: ideo dicitur in illa definitione, primum: eſt enim illa particula coniungenda cũ principio, vt ſit ſenſus, eſt principium primum, & non cum ſequenti, vt putauit Auerroes.

Nota 3. Principium motus in aliquo duplex, vel per ſe, vel per accidens. Aduerte præterea, quod principiũ alicuius motus in aliquo poteſt eſſe duplex aut per ſe aut per accidens. Per ſe eſt (loquimur autem de intrinſeco) cum illi rei competit moueri, quia tale principiũ habet, vt forma lapidis eſt principiũ intrinſecum per ſe, quia lapis ob illam formam mouetur: per accidens eſt, cum res nõ habet moueri, vt tale principium habeti, ſicut Medicus ſanat ſe, tunc medicina eſt principium motus intrinſecum: quia ſanatio eſt in ipſo Medico, ſed eſt per accidẽs: quia vt Medicus nõ habent ſanari, ſed vt infirmus: & ſignum, quod ſit per accidens, eſt, quia aliquando recipitur ſanatio, & ſanatur is, qui non eſt Medicus, qđ quidem oſtendit, medicin. m per ſe non efficere motum intrinſecum.

Attende ergo, quod natura debet eſſe principium intrinſecum per ſe, ac propterea ponitur illa pars definitionis, per ſe, & non ſecundum accidens; ad excludendas aliquas formas artificiales, quæ per accidens ſunt principia motus intrinſeci: quãuis aliæ ſunt, quæ nec per ſe, nec per accidens ſint motus principium intrinſece, vt ars domificandi, & ſimiles, quæ nullo modo poſſunt in ſe operari. Atque hęc ſufficiant pro explicatione definitionis, eſt enim poſtea magis examinãda in quæſtionibus.

Naturam autem habent, Tex. iiij.

CVm quid ſit natura, docuiſſet, quæ dicantur habere naturam, ſeu entia naturalia, explicat, dicitque ſubſtantias tale principium habens eſſe entia naturalia, nihilq; niſi ſubſtantiam dici habens naturam, quod quidem probat. Natura aut eſt ſubiectum, puta materia, aut in ſubiecto, puta forma, ſed nihil habet materiam, & formam per ſe, niſi compoſita ſubſtantia ergo ea ſola eſt habens naturam.

Digitized by Google

Nota qđ forma ſit in ſubie-

Aduerte, qđ forma dicitur eſſe in ſubiecto, non ſicut accidens, & materia dicitur ſubiectum, non ſicut accidentium ſubiectum: quæ omnia late in primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam. Tex. v.

CVm quid natura, quid habens naturã explicuiſſet, declarat modo, quid ſit ens ſecundum naturam, & dicit, ens ſecundũ naturam dici, tam compoſitum, & habens naturam, quam paſſiones, & proprietates, quæ a natura procedunt, ut ferri ſurſum, ferri deorſum, ſunt ſecundum naturam ignis, & terræ: quæ quidem proprietates non dicuntur, nec natura, nec habentes, naturam. Ex quo habes, naturam eſſe ipſum motus principium, habens naturam ipſum compoſitum ſubſtantiale, ens ſecũdum naturam, & tale compoſitum, & proprietates naturam conſequentes.

Quia igitur eſt natura. Tex vj.

EXplicato iam, quid ſit natura, quid habens naturam, quid ens ſecũdum naturam poſſet quis modo dicere, quomodo oſtenſum eſt, quid ſit natura, nondum diſcuſſo, an ſit natura? Reſpondet huic dicens quod eſt per ſe notum, naturam eſſe: conſtat autem ex 1. Poſter. ca. 8. de per ſe notis non eſſe opus tractare, aut interrogare, an ſint: dubitare enim de per ſe notis, an ſint, eſt ſignum hominis, qui non poteſt diſtinguere per ſe nota a non per ſe notis: & talibus hominibus accidit id, quod accidit cæco diſputanti de coloribus: hic enim poteſt quidem ſyllogizare & diſputare, ſed nõ habebit ſcientiam rei, niſi ſolum ſcientiam nominum, quia non diſtinguit, & cognoſcit id, quod per ſe notum eſt: ita ſimiliter iſti, qui per ſe nota non cognoſcunt, oſtendunt ſe non habere potentiam cognoſcendi per ſe nota, ideoq; ſcientiam ſolam nominum habebunt, non rei. Hoc eſt, quod dicit textus, quod contingat hoc pati, id eſt quod iſtis eueniat eo quod per ſe nota ignorẽt: manifeſtum eſt, nempe quod quantumcunque diſputent; ſicut cæcus de coloribus, quos non vidit, ſolam vocum cognitionem habent, non rerum ipſarum. & nota hanc expoſitionem, quia neſcio, an à multis locus ſit intellectus.

Videtur autem nonnullis natura. Tex. vij.

PLacet in hoc loco expoſitio Sancti Thomæ, & Auerrois, qui docent Ariſtotelem velle materiam probare eſſe naturam ex antiquorum etiam opinione. Hi enim id, quod ſecundum ſe eſt informe permanens in generatione & corruptione, vocabant materiam, vt in artificiatis lignum, æs, aurum, & ſimilia ſunt materia: hæc enim, reliquis deſtructis formis permanent. & inducebantur hoc argumento. Id, quod eſt ſubſtantia cuiuſq;, eſt natura: ſed materia eſt ſubſtantia: ergo ea eſt natura. quod eſſet ſubſtantia oſtendebant: quia id, quod permanet, & patitur ſemper, nec corrumpitur, eſt ſubſtantia: talis eſt materia, quod Antiphon hoc ſigno oſtendebat. Sumatur ſtatua lignea talis, vt poſſit lignum putrefieri, & germinare, & condatur ſub terra, tunc producitur lignum, non ſtatua. ergo ſignum erat ſubſtantia, non forma ſtatuæ, atque id eſt natura.

Si autem & horum aliquid. Tex. viij.

OStendit etiam materiam eſſe naturam in rebus naturalibus, ſicut in artificiatis, ob eandem rationem: ut enim lignum, aurum, æs permanet ſub diuerſis formis artificialibus, ita eſt etiam materia permanens in iſtis, ex qua facta ſunt, puta aqua, aer, aut quid ſimile, quæ materia dicetur etiam natura horum, ſicut illa erat natura artificiatorum,

Quocirca ſane hi quidem. Tex. ix.

COncludit, Antiquos omnes, materiã poſuiſſe naturam, ſed nõ omnes eodem

dem modo: quilibet enim ponebat naturam illam ſubſtantiam, quam exiſtimabat eſſe principium: Vnde qui aquam eſſe principium putauit, illam eſſe naturam dicebat: Similiter qui aerem, aut ignem, authorum medium, aut omnia ſimul. denique pro diuerſitate principiorum erat diuerſitas in aſſignanda hac natura: omnes tamen conuenere materiam eſſe naturam, & ſubſtantiam: formas autem eſſe accidentia, & diſpoſitiones quaſdam huius ſubſtantiæ, quorum opiniones in libro primo ſatis ſunt enarratæ, & expoſitæ.

Et horum quidem quodlibet. Tex. x.

DEclarat, qualiter iſti huiuſmodi principia ponebant. Dicebant enim iſta principia eſſe perpetua, nec corrumpi inter ſe, reliqua vero corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat, ſemper manere ignem, aquam, & reliqua duo: cætera, omnia, nempe mixtiones varias, quæ erant formæ, deſtrui infinities. Cõcludit ex omnibus, materiam dici naturam.

Nota. Vbi aduerte, quod non probat opinionem Antiquorum in poſitione materiæ, cum multo aliter (vt viſum eſt) ſentiat de materia. ſed in hoc, quod materiam naturam eſſe fatebantur, quamuis quæ vera eſſet materia, non intelligerent. Poſtea ſubiungit contra Antiquos, formam eſſe etiam naturam. At ne videretur æquiuocatio de forma accidentali, quæ figura dicitur (hæc enim non eſt natura) addit. Quæ ſecundum rationem dicitur, ideſt à qua ſumitur definitio, hæc eſt ſubſtantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur. Tex. xj.

Tribus rationibus probatur formam eſſe naturam. TRibus rationibus oſtendit, formam dici naturam, quarum prima eſt. Vt ſe habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: ſed artificiale dicitur à forma artis, ergo & naturale etiam à forma. Et aduerte, quod per artem intelligit ipſam formam ab arte factam Minorem oſtendit: lectus, & vnumquodque artificiale, nõ dicitur tale per hoc quod eſt in potentia, & nondum habet formam, ſed per ipſam actu formam. Probat etiam concluſionem, quia caro, oſſa, & reliqua nondum dicuntur ſuam habere naturã, quouſque habeant formam, per quam vnumquodque definitur, ergo forma eſt natura.

Quare alio modo. Tex. xij.

COncludit ex præcedenti ratione, formam eſſe etiam naturã eorum, quæ habent principium motus. At ne quis exiſtimaret ſe de forma abſtracta loqui, dicit, ſe ſermonem facere de formis particularibus, quæ ſunt in ipſa materia, nec ab ea ſeparatæ conſiſtunt, niſi tantum ratione, & intellectu. Intermittit autem vnum verbum, nempe cõpoſitum ipſum, cuius eſt forma, non naturam, ſed ſecundum naturam dici (vt ſuperius eſt dictum) non ſolum autem formam naturam eſſe contendit, ſed etiam magis naturam, quam materiam: quia vnumquodq; magis eſt, cum eſt actu, quam cum eſt potentia: ſed per formam ſit ens naturale in actu, per materiam in potentia: ergo magis natura forma, quam materia.

Amplius fit ex homine homo. Tex. xiij.

SEcunda ratione ma[t]eri[a]m eſſe naturã probat. Figura ſtatuæ, ob id non dicebatur natura, quia ex ſtatua non fiebat ſtatua, ſed ex ipſius ligno lignũ: at ex homine homo procedit, & ex leone leo, ergo horũ formæ erunt naturæ ob eandem rationem, qua lignum, cum in his ſimilitudo in forma ſeruetur, & permaneat.

Amplius autem natura dicta, vt generatio. Tex. xiiij.

TErtia ratio eſt. Generatio dicitur ad formã: ſed generatio dicitur na-tura: ergo forma, ad quam tendit, dicitur natura. A termino enim ad quem fit denominatio, vt dealbatio motus eſt ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices, non videtur denominatio eſſe à termino ad quem, nam medicatio dicitur,

non

Digitized by Google

non quod ſit ad medicinam, ſed potius quod procedat à medicina. Reſpondet non ſic dici medicationem, ſicut generationem: nam medicatio ſignificatur per modum actionis, & eſt motus a quodam in quiddam: at generatio eſt per modum paſſionis, & mutationis, & eſt motus ex aliqua materia in aliquam formã. Cũ igitur non denominetur à materia, dicetur à forma, vt dealbatio, & denigratio. Quod autem generatio ſit motus ex aliquo in aliquid, patet per ipſum concretum: naſci enim, ſeu generari eſt, ex aliqua materia in aliquam mutari formam.

Nota 1. Hic aduerte primo, quod hoc argumẽtum magis habet robur Græcè: nam loco generationis habetur γένεσις, quod etiã ſignificat naturã, & eſt perinde, ac ſi nos diceremus, nationem, quæ eſt motus in formam: ergo forma natura eſt,

Nota 2. Aduerte præterea, quod non quecũq; generatio dicitur γένεσις, ſed viuentiũ generatio. Differt enim multum generatio viuentium à generatione non viuẽtium.

Quõ differat generatio viuẽtiũ a generatione nõ viuẽtiũ.

Generant enim viuentia præbendo virtutem productiuam, & etiam materiam, ex qua effectus fiant. & etiam aliquod incrementum miniſtrant, vt animalia dant ſemen, in quo eſt virtus productia, & etiã materia, & poſtea per aliquod tempus fœtum per ſe alunt. Animalia enim viuipara fœtum intra ſe alunt: ouipara vero in ouo luteam partem miniſtrãt loco cibi pullo, dum eſt intra corticem, ex parte autem alba pullus fit, vt refert Ariſto. 1. Hiſto. c. 5. & lib. 2. de Gener. animalium. c. 1. vnde talis viuẽtium generatio dicitur γένεσις, & generari hoc eſt naſci. At non viuentia non miniſtrant ex ſe materiam, nec augumentum, ſed in extrinſeca materia generant, ipſam diſponentes. Per hæc patet ſenſus Ariſtotelis, qui ex viuentium generatione, quæ dicitur natura, ipſorum formas naturas dici contendit, & per has omnes etiam reliquas aliorum entium naturalium formas.

Forma itaque natura eſt.
Tex. xv.

FOrmam naturam eſſe concludit. At cũ priuatio, vt exponit Albertus, ſit aliquo modo principium generationis, & aliquo modo forma, etiã eam aliquo modo eſſe naturam docet. Vnde per priuationem terminum à quo mutationis intelligit, ut in primo libro, quicquid velit Philoponus, & alij. Vt autem ſuperius diximus, priuatio ponit aliquam formam in materia, vt non ignis eſt aqua, aut quid ſimile. In accidentibus eſt forma oppoſita, aut media, vt non album eſt nigrum, aut medium: An autem in mutatione ſubſtantiali hoc ita ſit, quod priuatio importet formam, & cõtrarium, poſterius docet eſſe examinandum, nempe in libris de generatione, & corruptione.

Ex quibus colligimus, quod ſit natura, & quod natura eſt duplex, materia, & forma, & quod forma eſt magis natura, quã materia, & quod priuatio quodam modo dici poſſit natura, & quid dicatur habens naturã, quid ens à natura, ſeu ſecundum naturam.

An definitio naturæ ſit bona.
Quæſt. I.

Argumẽta in oppoſitum.

VT magis ea, quæ in textu dicta breuiter ſunt, elucidentur, oportet ea argumẽtis, & quæſtionibus diſcutere. Igitur aduerſus definitionẽ naturæ eſt primũ argumentũ. *1. Arg.* Abſolutũ non debet per reſpectiuum definiri, vt notum eſt: at natura cum ſit ſubſtantia, eſt quid abſolutũ: principium vero, & cauſa quid reſpectiuum; non ergo debuit per ea definiri.

Secundũ. Secundo, principium, & cauſa vidẽtur idem, vel ſaltem eſt vnum ſuperius altero: ergo in definitione tanti momenti nõ debuit quid ſuperfluum poni.

3 Tertio. Alicui ineſt natura, quod tamen non quieſcit, vt cœlo, quod cum ſit ens naturale, nunquam quieſcit: & ſimilitèr econtra, terra eſt ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur: non igitur natura eſt principium motus, & quietis ſimul.

4 Quarto. Materia eſt natura, tamen non videtur eſſe principium motus, cum ſit ſubiectum: hoc autem non dicitur principium, nec cauſa: diminuta ergo videtur definitio, &c.

Quinto.

Digitized by Google

5 Quinto. Natura eſt æquiuocum quid, vt patet 5.Metaphy.ca.4. nō ergo debuit definiri.

6 Sexto.Vnum nō eſt principium primū contrariorum: motus, & quies contraria ſunt,ut notum eſt:non ergo natura poteſt motus & quietis eſſe principium.

7 Septimo ars cantandi,ſaltandi, & aliæ ſimiles non ſunt naturæ, & tamen ſunt principia motus intrinſeca de per ſe, non ſicut medicina quæ ſanat alios: hæ vero motum efficiunt in his, in quibus ſunt: quiſque.n per artem,quam in ſe habet,cātat,& ſaltat.Hæc ſunt argumenta, quorū ſolutione declaratur naturæ definitio.

1. fund. Sit primum fundamentum. Natura aliter à Philoſophis aliis,quam ab Ariſtotele definita eſt. Plato enim, unde recepit Philoponus,ſic definit: Natura eſt uita,ſeu uis quædam per corpora diffuſa, ipſorum gubernatrix, & rectrix: imaginabatur enim eſſe quandam ſubſtantiam à Deo procedentem, quæ in hæc inferiora diuidebatur,vt ſingulis ſingulæ reſponderent partes maiores, vel minores, prout magis, uel minus Deo accedebant, atque has partes in ſingulis naturas vocabat, ab ijſque motus,& reliqua prouenie bāt.Hāc ſubſtantiam,vt a Deo procedit,vnam aſſerebant: at uero corporibus erat communicata,plures.Quod luminis exemplo explicabant.quod,vt a ſole procedit, unum eſt; ut uero inferioribus communicatur, plura.

Definitio naturæ, ſecūdum Platonem.

Definitio ſecūdū Pytagorā & Herm. Triſm. Vnde Pythagoras,& Hermes Triſmegiſtus ſic definiebant naturam: Natura eſt vis, & forma abſoluta, egrediens a cauſa prima,quæ poſtquam egreſſa eſt, diffuſa eſt per corpora naturalia,& in ſingulis eſt principium motus, & ſtatus. Ariſtoteles vero longe aliter philoſophans nihil ponit in corporibus ſubſtantiale, præter materiam,& formam,quæ ſunt principia motus, atque talem ſubſtantiam a Deo procedentem rebus communicatam præter ſubſtantiam reiicit merito:iſti enim præterquam quod ipſorum opinio eſt falſa;dicunt tantum,& non probant.

2. fund. Nota acceptiones naturæ. Sit ſecundum fundamentum. Natura, ut tradit Ariſtoteles 5.Metaphyſic. capi. 4.quinque modis dicitur.Primo,pro ipſa generatione, & productione viuentium, ut in textu expoſitum fuit Secundo, pro materia prima,ex qua facta ſunt entia naturalia. Tertio pro materia proxima cuiuſque generis,vel ſpeciei entium, ut aurum dicitur natura vaſorum aureorum, & ligna natura ſcamnorum ligneorum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi.hæc enim ſunt materia ipſorum proxima.Quarto, pro forma, quæ in unoquoque eſt principium motus. Quinto, pro ſubſtantia cuiuſque rei, & eſſentia, quomodo dicimus etiam naturam in ſpiritualibus Vnde Boetius lib. de duabus naturis,dixit,perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia.In præſenti autem, ut modo definitur,tantū pro materia,& forma ſumitur.

Sit tertium fundamentum. Definitio naturæ,ut ex textu colligitur,eſt ſic intelligenda: Natura eſt principium, & cauſa: ad denotandum naturæ multiplicitatem, quæ materiam, & formam comprehēdit: Motus,& quietis eius in quo eſt,ad excludenda principia extrinſeca motuum, quæ non dicuntur propter illos motus naturæ. Nō enim quia ignis eſt principiū motus,aquæ natura dicitur, ſed quia motum in ſe facit, puta a forma habet ſurſum aſcendere. *3. fund. Explicatio definitionis naturæ.*

Dicitur Primum,ad excludenda inſtrumētalia principia motuū,qualia ſunt accidentia,& potētię,quę ſunt in compoſitis, quibus forma,aut materia operantur.

Dicitur,per ſe, & non ſecundum accidens,ad excludendas aliquas formas artificiales,quæ faciunt motum in his,in quibus ſunt,ſed per accidens, ut dictū eſt de medicina, quæ formæ non ſunt naturæ. Ex his conſtat, bonam eſſe definitionem naturæ: at,ut notior fiat,oportebit argumentis reſpondere, quorum ſolutiones exactè eam declarabunt.

Ad primum reſpondet Albertus ſecundo Phyſi.tract. 1.cap. 2. & Sanctus Thomas in præſenti,quod in his,quæ abſoluta quidem ſunt,tñ aliquem ſecum ordinem important.non eſt abſurdum,quod etiam aliquid quod talem ordinem explicet,ponatur, dum definiuntur:ſic eſt natura, nam materia, & forma conſiderantur dupliciter; aut vt ad eſſe pertinent,ſubſtantiamque compoſiti faciunt,& ſic materia, & forma, uel ſubſtantiæ dicuntur: aut ut motus ipſius compoſiti cauſæ ſunt, & ſic natura dicuntur,ob id per motum,& ordinem ad ipſum definiuntur,nec ideo natura rela- *Ad 1.*

Digitized by Google

ra relatio eſt, ſed aliquid relationis importat. Vnde fruſtra Philoponus aliā definitionem aſſignare contendit, ut diximus in primo fundamento.

Ad 2. Ad ſecundum dico etiam cum S. Thoma, & Alberto, quod principium, & cauſa non dicunt ibi idem, nec unum eſt ſuperius altero, ſed ponuntur duo ad explicandum naturam non uno modo dici. Vnde Burleus, & Auicenna dicunt, quod principium dicit formam, cauſa uero dicitur propter materiam, quamuis S. Th. dicat, ꝙ principium dicit ordinem, cauſa uero influxum, & operationem, & utrunque dici optime poteſt; unde patet, nō eſſe quicquam ſuperfluum.

Ad 3. Ad tertium reſpondent Porphyrius, & Philoponus, quod illud, Et, æquiualet in illo loco, Vel, ut ſit ſenſus, eſt principium motus uel quietis. Sanctus Thom. vero, & Auerroes dicunt, non eſſe opus hoc dicere, ſed quod ſenſum faciat copulatum, & ſit ſenſus: natura eſt principium motus, & quietis, in quibus eſt motus, & quies, & quietis ſolius, in quibus ſolum eſt quies, & motus ſolius in quibus ſolum eſt motus, ut ſit ſuppoſitio accommoda, nempe motus, & quies a natura proueniunt, non ab alio. Vtraque expoſitio quantum ad rem coincidit, & uera eſt. Non enim dicendum eſt cum Alexandro, quod hic ſolum definiantur, quæ ſimul mouentur, & quieſcunt. An uero cœli quieſcant, & an vero ſint entia naturalia, poſtea examinabitur.

Quō natura ſit princi- piū motus, & quietis.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod materia nō eſt ſubiectum motus, ſed compoſitum. Hoc enim eſt, quod alteratur, augetur, & ſecundum locum mouetur; & etiam ſi eſſet ſubiectum, adhuc cauſa, & principium dici poſſet, népe cauſa materialis, & principium materiale. Nam cauſa, & principiū etiam de materia dicuntur.

Ad 5. Ad quintum. Aliqui recte uolunt, naturam eſſe uniuocum materiæ, & formæ, ſicut genus. non enim in omnibus acceptionibus hic ſumitur quæ enarrātur in quinto Metaphyſic. & eſt magis probabilis opinio, quamuis dici non admodum improbabiliter poſſit cum Alberto, & Auerroe, eſſe analogum: poſſunt autem analoga definiri, ut dicitur 6 Topicorum, & 4. Metaph. cap. 2. de hoc autem in Logica dictum eſt.

Ad 6. Ad ſextum aduerte, quòd duplex eſt quies. Altera naturalis, quam attingit natura per motum, ut eſt illa, qua quæque res in ſuo naturali loco quieſcit, ut lapis in centro, ignis in ſua ſphæra. Similiter cum res naturalis per augumētum in proprio termino ſuæ magnitudinis quieſcit. Altera uiolenta, ut cum extra locum propriū corpora detinentur. Natura eſt principiū quietis naturalis, nec inconueniit, ut dicit Albertus, quod unum ſit contrariorum principium, cum unū ordinatur in aliud, ut in finem: ſic autem ſe habet natura. motus enim eſt cauſa, ut quietem conſequatur in his, quæ quieſcere apta ſunt.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondet Auerroes, quod illa ars eſt cauſa actionis, ſed non alicuius rei actæ. Sed mihi non ſatisfacit iſta ſolutio. Ob id dico, quod in motu ſunt duo, ipſa res quæ eſt mota, & modus, & qualitas motus quod ſit ſic, uel ſic. Vel aliter dico, quod ipſius motus ſaltandi uel cantandi non eſt principium ars, ſed natura: modum uero præſtat illa ars: ideo non eſt natura. non enim eſt motus principium. Ex his patet naturæ definitio.

An omnia entia naturalia dicantur naturalia à principio intrinſeco actiuo motus. Quæſt. II.

Exponēdus eſt quæſtionis ſenſus, antequā quicquā determinemus: Aduerte, quod motus alicuius rei duplex eſt principiū: actiuum, ꝙ illius eſt efficiens cauſa; & paſſiuū, ꝙ illum recipit. Petimus igitur, an quælibet res naturalis, quæ mouetur, habeat in ſe vtrunq; principiū, ita ut ſe moueat, & moueatur a ſe, ſecundū locum, aut qualitatem, aut quantitatem. Nec hic uocamus ens naturale, ut diſtinguitur contra ſupranaturale, ſed omne id, quod in ſe ſui motus principiū habet: unde Adamus, licet ſupranaturaliter eſſet factus, erat ens naturale: quia motus ſui in ſe habebat principium. Nec ſimiliter hic diſputamus de cœlo, de hoc enim erit quæſtio peculiaris: ſed de elemētis, & mixtis, tam animatis, quam inanimatis.

Explicatur ſēſus q̄ſtionis.

Circa

Digitized by Google

1. Expoſitio Auer. Circa quā duplex eſt opinio oppoſita. Altera eſt Auerrois.3.cœli,com. 28. quã recipit Iandu 8.Phyſic.q.12. & Gregor. 2. ſen.d.6.q.1.ar.3.& alij multi, quæ cõſiſtit in duplici diuiſione, & concluſione. Prior, diuiſio eſt. Aliquid dupliciter eſt in potentia ad motum aliquem, aut in potentia eſſentiali, aut in potentia accidentali. Id dicitur in potentia eſſentiali, quod non ſolum eſt in potentia ad motũ, ſed & in potentia ad formã, vnde fluit motus: vt Ruſticus eſt in potentia ad philoſophandum eſſentiali: quia ad actum, & habitum eſt in potentia: & id, quod non habet calorẽ, eſt in potentia hac ad calefaciendum, quæ potentia ab alijs dicitur remota. Potentia accidentalis eſt, quæ habet formam, nondum tamen ad operandum venit, vt calidum actu eſt in potentia hac ad calefaciẽdum, quæ potentia dicitur propinqua: ita ſimiliter graue, aut leue dicitur in potentia accidentali ad motum, cum iam eſt graue, aut leue, ſed nondũ mouetur: dicitur in potentia eſſentiali, cum nondum eſt graue, aut leue.

1. diſtin. ſecundũ expoſitionem Auer.

2. diſtin. pro opinione Auer. Poſterior diſtinctio eſt. Mouens eſt duplex: coniunctus, & per ſe, vt manus tactu mouens baculũ: ſeparatus, vt proijciens ex ſe lapidẽ. Quibus ſuppoſitis, ponitur.

1. concl. ſenſus Auerr. Prima concluſio ipſius. Inanimata, imò nullũ ens naturale reducitur actiuè à ſeipſis ex potentia eſſentiali ad motum. quod eſt dicere, Nihil habet in ſe ſuæ generationis actiuum principium? & clarius, Nihil ſeipſum generat.

2. concl. Auerr. Secunda concluſio. Inanimata habent in ſe actiuum principium per ſe coniunctum, quo ſe ex accidentali potentia ad actũ reducunt. i. lapis in ſe habet actiuum principium, quo ſe mouet deorſum, & ſic de alijs: & tale principium eſt ipſa forma inanimati, mediante aliquo accidente, puta grauitate, aut leuitate: vndẽ patet, qđ motus inanimatorum prouenit à principio actiuo per ſe intrinſeco.

Quod ſi dicas, in quo different à viuentibus? Dicunt aliqui horum, quod viuentia non ſolum habent ſui motus actiuum principium, ſed etiam initium, eo ꝙ à ſe mouentur, & incipiunt à ſe moueri: at inanimata non incipiunt à ſe moueri, vt patet de lapide, & de alijs, ſed incepto motu ab aliquo extrinſeco, puta generante, remouente prohibens, cõtinuant actiue ſuũ motum per formam, & virtutem formam comitantem.

1. arg. Auer. Hæc eſt opinio horum: & probatur. Primo cum lapis mouetur deorſum, vel mouetur à ſuo loco naturali, vel a medio, vel à generante, vel a ſe. Non à loco, quia locus non proprie mouet. Nõ a medio, quia medium eſt indifferens pro motu ſurſum ignis, & pro motu deorſum aquæ. Non a generante: quia poteſt eſſe, quod ſit corruptus, dum lapis mouetur: eſt enim generans cauſa particularis, quæ facit lapidem. Ergo mouetur a ſe.

Secundo. Aqua calida, remoto calefaciente, infrigidat ſe, ac reducit ſe, ad frigiditatẽ antiquã. Ergo mouet, & alterat ſe.

Tertio. Si inanimata ſolum haberent principium paſſiuum motus, ſequeretur, ꝙ motus eorum eſſent violenti, quod falſum eſt. Et patet. Nam motus lapidis ſurſum eſt violentus, & tamen habet principium paſſiuum. Nam ratione materiæ non repugnat motus ille lapidi: non ergo ſufficit principium paſſiuum, vt motus ſit naturalis.

2. Sẽt. D. Tho. Oppoſita eſt opinio S. Thom. hic, & 8. Phy. tex. 32. & 3. p. q. 32. art. 4. qa aſſerit, inanimata non moueri actiuè à ſe, ſed ab extrinſeco, puta à generante, vel remouẽte prohibens, ita vt omnia ſint principia paſſiua, quæ in ipſis ſunt inanimatis.

1. ratio. D. Tho. Et probatur expreſſe ex Ariſt. 8. Phy. tex. 32. Grauia, inquit, & leuia non habẽt principium agendi, ſed patiendi, & ratio eſt ipſius Ariſt. ſi haberẽt enim actiuum principium, & paſſiuũ ſui motus, tũc vel forma eſſet actiuum principium, & materia paſſiuum, vel aliqua pars compoſita inanimati eſſet actiua, & mouens, & altera pars mota: neutrum poteſt eſſe. Primũ enim, quia forma non mouet per ſe, nec materia per ſe mouetur. Nec ſecundũ dici poteſt, quia cum inanimata ſint homogenea, & ipſorũ partes ſint eiuſdem rationis, non videtur, quare vna debeat mouere, altera moueri.

Nota. Hic aduerte, quod vim huius rationis non ſoluit, quod ſit actiuũ principiũ continuatiuũ: nã abſolutè impoſſibile eſt imaginari, quod forma moueat per ſe, nec aliqua pars eiuſdẽ rationis aliã: In viuẽtibus, cũ ſint ætherogenea, poteſt aſſignari pars cõpoſita, puta cor, quæ moueat reliquas, ſed non in homogeneis.

Altera

Digitized by Google

2. Ratio. Altera ratio eſt ex tex. 28 eiuſdẽ libri octaui, vbi dicit, quod de iſtis inanimatis quõ eſt quid eſt id extrinſecũ, à quo moueantur: eſt enim manifeſtum, quod non à ſe: hoc enim eſt officium vitæ, & viuentium proprium. Quid clarius? Sit ergo ratio: viuere eſt à ſe moueri: inanimata non viuunt, ergo non à ſe mouentur. Quod. n. iſti dicunt, quod non initium motus habent, hoc nil eſt, nam ſolum erit, vt dicantur aliter viuere; ſed non quod non ſint viuentia: Hæc igitur eſt ſententia S. Tho. oppoſita Auerroi in ſecunda cõcluſione, in prima enim nulla eſt controuerſia.

1. concl. Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Viuẽtia habent in ſe intrinſecũ eſſentiale principiũ motus non ſolum paſſiuum, ſed etiam actiuum, ita vt à ſe moueantur, & ſe moueant. De hac nulla eſt controuerſia, ſed tamen eſt declaranda.

Nota. Aduerte, cũ duplex ſit principium primum motus, actiuum, & paſſiuum: aliquando iſta ſunt disiuncta, vt principium actiuum ſit extra motum, & motus ſolum ſit, vbi eſt principium paſſiuum, vt calefactio aquæ. Non enim actiuum principium eſt in aqua, ſed paſſiuum tantum: aliquando ſimul ſunt coniuncta, vt vbi eſt motus, ibi ſit ipſius actiuum, & paſſiuum principium, vt cum animal progreditur. Et iſta principia aliquando coniunguntur ad omnes motus, ſicut in animalibus. Hæc enim ſe mouent ſecundum locum, ſe augent ſecundum quantitatem, ſe alterant ſecundum qualitatem in nutritione: aliquando coniunguntur ad duos motus, vt in plantis, quæ ſe augent, & ſe alterant, dum ſe nutriunt.

Nota, qđ ſit viuere. Aduerte autem, quod viuere non aliud eſt quam quoddam ſe mouere, & vita eſt quidã motus ſui: & omnia, quæ ſe aliquo motu per ſe, & principio eſſentiali, puta forma, mouent, viuunt. Hinc fit quod ea quę apparent mouere ſe, licet non ſe vere moueãt, dicimus viua analogice, vt aquas viuas, argentum viuum, ignem viuacem: talis motus, qui eſt à ſe ipſo per ſe, dicitur cõprehenſiuus ab Auerroe 19. Met. com. 39. Vide igitur, quomodo vita conſiſtat in hoc, quod aliquid habeat eſſentiale principium, puta formam, actiuum alicuius motus in ſe.

2. concl. Secunda concluſio. Nec forma, nec materia inanimatorum eſt principium actiuum motus illorum, ſed tantum paſſiuũ, & in hoc tales formæ differunt à formis viuentium: hæ enim ſunt actiua principia motuum ipſorum viuentium. vnde cum lapis deorſum fertur, ignis ſurſum, nec à forma, nec à materia actiuè mouentur. *D. Tho. contra Auer.* Hanc perſuadeo rationibus ſuperius poſitis pro ratione Sancti Tho. præſertim cum argumẽta oppoſitæ opinionis prorſus ſint nullius momenti.

3. concl. Tertia concluſio. Grauitas & leuitas, & ſimiles virtutes ſunt inſtrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter ſecundũ locum, vt enim impetus impreſſus ſagittæ à proijciente, ipſam actiuè fert violenter ſurſum, ita grauitas, & leuitas ſunt virtutes naturales impræſſe à generantibus, quibus naturaliter feruntur, non violenter grauia, & leuia, ac ob id talium motus generantibus tribuitur: hæ enim virtutes ſunt velut virtus ſemen actiuè mouens, & alterans.

4 Ratio. Hanc mihi perſuadeo, quia intelligere non poſſum quõ lapis deorſum feratur, nullo mouente extrinſeco principio manente, niſi aliquid ſit in lapide, quod actiue moueat, hoc non erit forma ipſius, vt probatum eſt: erit ergo grauitas. Et quod ſola grauitas ſufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorſum deſcendunt, ſicut lapis, cuius motus anima non poteſt eſſe actiuum principium, niſi ſola grauitas. Per hæc autem poſſumus argumentis reſpondere.

Ad 1. Ad primum conceditur, motum inanimatorum non eſſe à medio, nec eſſe à loco, ſed à generante, qui impreſſit hanc virtutem actiuam inſtrumentalem ipſis, vt extra locum naturalem poſita, ſublato impedimento, mouerentur, quamuis ipſa generantia aliquando non ſint tunc.

Ad 2. Nota de reductione aquæ calidę in priſtinũ frigus. Ad ſecundum eſt multiplex opinio de reductione aquæ calidæ ad frigiditatem. Prima eſt Auerrois 2. Animæ, com. 115. dicit eſſe vapores quoſdam aquæ coniunctos, atque horum ratione ipſam calefieri. ſublato autem calefaciente, aquam infrigidare hos vapores, & ſic reduci ad frigiditatem, non quod eadem aqua ſe ipſam ad frigiditatem reducat.

Nota contra Auerroem. Iſta opinio ſine dubio eſt falſa, poteſt enim aqua in ſe ipſa calorem recipere; & talis reduci ad frigiditatem, remoto calefaciente.

Secunda

Digitized by Google

Secunda ſentẽ. ia Auicen. Secunda ſententia eſt Auicennæ, lib 1. ſuffici. cap. 5. dicit illam reductionem fieri a forma ſubſtantiali aquæ, quæ reducit ſe actiue ad ſuam naturalem diſpoſitionem. quoties eſt extra eãm, ſed hæc non placet, quia forma ſubſtantialis non poteſt agere, niſi per accidentia media Non ergo poterit ſe reducere in frigiditatem per ſe.

Tertia ſententia Pauli Veneti. Tertia ſententia eſt Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidens ſe infrigidare, nam cum eſt calefacta, eſt rarefacta, ablato calefaciente, intendit ſe condenſare, ac inde ſe infrigidat conſequenter. Hoc non placet, nam infrigidatio eſt cauſa condenſationis, priusq; eſt infrigidare, quam condenſare; non ergo aqua per accidens infrigidat condenſando.

Quarta ſentẽtia Aegydij. Quarta ſententia eſt Aegydii, qui dicit aquam per accidẽs ſe infrigidare hoc modo, quia per ſe corrumpit calorem, ac inde conſequitur frigiditas. Sed nec hoc placet, nam natura nunquam per ſe intendit corruptionem, nec corrumpit, niſi generando aliquid: non ergo aqua per ſe corrumpit calorem, niſi per ſe generando frigiditatem.

Quinta ſententia Forliuiẽſis. Quinta ſententia eſt Iacobi Forliuienſis, qui dicit aquæ partes non eſſe æqualiter calidas, ſed quaſdam minus, quaſdam magis, & ideo ſunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidant minus frigidas. Hoc non plene ſatisfacit, nã illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare ultra gradum ſuum, & cum ipſæ ſint remiſſæ, non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in ſuam frigiditatem naturalem. Et præterea nil uetat tum has, tum illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri.

Sexta ſẽtentia aliorũ. Sexta ſententia eſt quorundam, qui aſſerunt aquam per frigiditatem quandam uirtualem reducere ſe ad ſuam frigiditatem actualem, quam dicunt poſſe corrũpi totam in aqua. Hoc videtur falſum, non ſolum quia duas frigiditates ponit in aqua, ſed etiam, quia actualem frigiditatem totam deperdi poſſe, manente aqua, docet, quod non eſt Philoſophicum: Nã in illa aqua, aut eſt calor in ſummo, aut non. Si eſt in ſummo, ergo eſt ibi forma ignis: ſummus enim calor non eſt niſi cũ forma ignis, ſicut quælibet vltima diſpoſitio cum ſua propria forma ſubſtantiali. Si ergo non eſt in ſummo, ergo quantum deeſt caloris, tantum inerit frigiditatis, cum contrarium non ſit remiſſum, niſi ex admiſtione contrarii. Præterea quælibet forma non poteſt conſeruari ſine vlla ſua naturali diſpoſitione: ſed frigiditas, & humiditas ſunt naturales diſpoſitiones aquæ: ergo ſine his prorſus non poteſt conſiſtere.

Septima ſentẽtia Burlei. Septima ſententia eſt Burlei, qui dicit ab aere circunſtãte aquam infrigidari, & quia a nobis illa eſt defendẽda ſententia, oportet eam declarare, & corroborare.

1. fund. pro ſententia Authoris. Aduerte igitur, quod maior vel minor actiuitas alicuius qualitatis nõ arguit intentionem ipſius maiorem uel minorem. Poteſt enim eſſe, quod una qualitas magis agat in uno ſubiecto, quam altera eiuſdẽ rationis in altero: & quæ minus agit, ſit intenſior, ſi illa ſit in materia denſiori, ut flamma minus comburit, quam ferrum candens, & tamen calor flammæ eſt intenſior, cum ſit illic forma ignis, non autem in ferro candenti. Hoc dixerim, ut intelligas, non propterea, quod aqua uehementer calefaciat, eſſe calorem illius intenſiſſimum. Poteſt enim calor non admodum intenſus id facere, propter materiæ denſitatem.

2. fund. Aduerte ulterius, quod aer circunſtans dupliciter ex parte infrigidat, & per frigiditatem, quæ aliqua ei non deeſt, & per motum, quo ſemper mouetur: motus enim aeris infrigidat, ut patet in flatu ipſo: unde in hac infrigidatione non debes attendere ſolum frigiditatem aeris, ſed motum ipſius, quæ duo faciunt cauſam magnam infrigidationis.

3. fund. Aduerte etiam, quod calor aquæ, deficiente calefaciente, eſt multum debilis, & cito corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipſius aquæ reſiſtit, & quia deeſt conſeruans.

1. concl. Quibus ſuppoſitis, dico primo, mihi uideri impoſſibile, ꝙ frigiditas & forma aquæ ſe intendant, nec per ſe, nec per accidens: & loquor in eadem parte aquæ. Vna poteſt infrigidare alteram, ſed non ultra frigiditatis gradum, quem habet: at quod eadem ſe intẽdat, mihi uidetur improbabile, imò de motu locali id non cõceſſit Ariſt. in animalibus, ſed aſſignauit unã partem mouentem, puta cor, & alterã motã, puta reliquas partes. Et ratio eſt, quia produ-

Digitized by Google

productio alicuius eſt ex potentia, ab eo, quod eſt in actu, ſed talis frigiditas actu nō eſt. v.g. ut octo, quæ eſt ſumma diſpoſitio aquæ, non ergo faciet ſe, ut octo.

2. concl. Dico ſecundo, quod illa infrigidatio ab extrinſeco prouenit, puta ab aere circunſtante, ut diximus exponendo ultimam ſententiam, & in hoc credo eſſe non nihil deceptionis. Quia illi ſolū in aqua id ponunt, cū idem prorſus ſit in ferro calido, in ligno, & in aliis, quæ infrigidantur ſeparata ab igne, quorum formis non eſt hoc tribuendū, cū non ſint actiuæ frigiditatis.

Dubiū qd ſi aqua poneretur in uacuo. Quod ſi dicas, quid ſi aqua poneretur in uacuo, ubi non eſſet aer, nec aliud circūſtās? Dico, quod calor corrumperetur tandem, quia cōſumeretur humidum uel uinceretur ab eo, ſine quo non conſiſtit, non tamen noua frigiditas induceretur ex defectu generantis eam. Quod dico de aere circunſtante, dico de terra: hæc. n. calorem extinguit ſua frigiditate, & per hęc patet ſolutio ad argumentum ſecundum.

Ad tertiū principale. Ad tertium, dico motus illos non eſſe violentos: eſt enim alia ratio in eis, & in motu ſagittæ ſurſum proiectæ. Hic enim motus eſt contra formam grauis, & contra inclinationem eius: at in illis non ſolū materia eſt principium, ſed etiam ipſorū formæ habent naturalem inclinationem, unde ſunt naturales a forma, & a materia, & propterea eſt virtus naturalis horū actiue, ut dictum eſt.

Nota Dices, hoc modo calefactio ipſius aquæ erit motus uiolentus, cum ſit contra formam aquæ, & ipſius uirtutem, ſicut proiectio ſagittæ. Dico eſſe diuerſam rationē. nam calefactio & eſt motus ipſius aquę & diſpoſitio ad generationem ipſius ignis, quæ naturalis eſt. unde quamuis ut motus quidam aquæ eſt, ſit aliquo modo violenta, tamen ſimiliter eſt naturalis, quia diſponit ad generationem ſubſtantiæ, quę naturalis eſt: quod non ſit in proiectione illa.

Ex his ſequitur quæſtionis determinatio. Non omnia eſſe naturalia a principio actiuo, ſed uiuentia ab utroque, reliqua uero paſſiuo, tam materia, quam forma, & quod non ſemper forma eſt actiuum principium motus, ut patet in inanimatis omnibus.

An motus cœli ſit naturalis. *Quæſt. III.*

Huius quæſtionis ſenſus manifeſtus eſt, petimus enim an ſicut lapidi motus deorſum naturalis eſt, ſit etiā cœlo circularis ſuus mot⁹ naturalis. Circa hoc Auicenna lib. 9. ſuæ Metaph c. 2. quem ſequitur Scotus. 2. ſent. d. 2. q. 6. in fine, dicit cęli motum non eſſe naturalem, nec uiolentum, ſed præter naturalem, nec eſſe a natura dicendus eſt, quod etiam docet Albertus. 2. Phyſi. tract. c. 3. *Sentētia Auicennæ, Scoti et Alber.*

Huius opinionis ratio prima eſt Alberti. Motus naturalis non eſt infinitus, eſt enim natura finita, ſed cœli motus eſt infinitus, non ergo eſt naturalis. *Ratio. 1.*

Secunda ratio eſt Auicennæ. Motus naturalis eſt ad conſequendū ſuā perfectionem in rebus, ſed cœli nihil ſibi per motū parant, non ergo ipſorum motus eſt naturalis. *Ratio. 2.*

Tertio, ſi motus cœli eſſet naturalis, ſequeretur, quod duo motus contrarii naturales ineſſent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens conuertitur, & ab occidente iterum in orientem; ſunt enim termini contrarii. *3. Ratio.*

Quarto, ſi cœli motus eſſet naturalis, eſſet a natura, ſed non eſt a natura, cum non ſit quies: ergo non eſt naturalis. hæc eſt horum ſententia. *4. Ratio.*

Oppoſita vero eſt Philop. & Simpli. & S. Tho. 1. p. q. 70. art. 3. Ad quartum. qui docent motum cęli eſſe naturalem, & eſt expreſſa Ariſt. ſententia. 1. cœli, tex. 13. & ſequentibus, ubi dicit, ſicut deorſum moueri eſt naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri. *Secunda ſentētia Philoponi Simpl. et D. Th.*

1. concl. At pro huius declaratione ſit prima cōclu. Motus cœli (ſi pro orbe ſumatur cœlum) nō eſt a principio actiuo. Vbi aduerte apud. Auer. aliquando cęlum ſumi pro aggregato ex ipſo orbe, & intelligētia mouente ipſum, aliquando pro ipſo tantum orbe. Dico aggregatum, quia intelligētia non eſt unita cœlo, ſicut forma, ſed ſicut nauta naui aſſiſtit ei: & ob id unum per ſe non facit, & ſic aliquando dicitur cœlum uiuere. 2. cęli, c. 12. & mouere ſe: ſed iſtæ ſunt locutiones impropriæ, ſicut nauis mouet *Explicatur cœl.*

Digitized by Google

Mouet ſe, quia à nauta, qui in ea eſt, mouetur. Proprie cælum pro orbe ſumitur, & ſic dicit concluſio, quod non mouetur a principio actiuo, quod patet: nam ſi actiuè ſe moueret, eſſet uiuens, vt dictum eſt: hoc autem eſſe non poteſt, cum nullã uiuentium operationem habeat: non enim ſentit, nec ſe auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

2. concl. Secunda concl. Motus cęli orbis eſt a principio paſſiuo tantum. Hoc intellige non ſolum, ꝙ materia cęli ſit principium paſſiuum, ſed etiã forma, ita ut ille motus paſſiuè proueniat ab utroque principio.

Quod ſi quis diceret cęlum non habere niſi ſolam materiam, dico, quod a tota ſubſtantia cæli, ſiue ſimplex ſit, ſiue compoſita tota illa, prouenit motus, ut a principio paſſiuo.

3. concl. *1. ratio.* Tertia concl. Motus cęli eſt naturalis, & à principo paſſiuo, ut diximus. Probatur primo: cœlum eſt ens naturale: ergo ipſius motus eſt naturalis: ſi enim naturale eſt, naturam habet: ſi naturam, & motus eſt naturalis, non eſt autem alius motus præter hunc de quo eſt diſputatio, ergo eſt naturalis. Probo primum antecedens ex 7. Metaph. cap. 2. ubi inter entia naturalia cęli ponuntur: & 12. Metaphy. c. 2. duas naturales ponit ſubſtantias, alteram corruptibilem, alteram ſempiternam, & hæc eſt cœlum. Probatur præterea ratione antecedens: de cœlo tractare, aut eſt Phyſici, aut Aſtrologi, vt patet, vterq; autem artifex naturalia conſiderat.

2. Ratio. Secundo probatur: cœli figura eſt naturalis illi: ſed hæc eſt naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipſius ſubſtantia tendit ad motum: accidentia enim ſenſibilia manuducunt nos ad ſubſtantiã cognoſcendam.

3. Ratio. Præterea tertio. Actio propria cuiuſq; rei, in qua eius perfectio cõſiſtit, ei eſt naturalis, ſicut homini intelligere: ſed motus cœli eſt actio ipſius propria, & perfectio 2. cœli. c. 12. ergo eſt ei naturalis.

Ad arg. *Ad 1.* Per hæc ad argumẽta reſpondetur. Ad primum dicitur primo, quod falſum eſt infinitum motum, duratione intelligendo, non prouenire a principio naturali, cum notum ſit, materiam, eſſe primum naturale, & ſecundum ſe eſſe principium generationum infinitarum. Dico ſecundo, quod etiam ſi principium actiuũ motus infiniti non ſit naturale, at principiũ paſſiuum poteſt eſſe; & tale eſt cœlum.

Ad ſecundũ dicitur, quod nõ eſt opus, quod motus ſit ad cõſequendam aliam perfectionem, cũ ipſe motus eſt talis perfectio: huiuſmodi eſt cœlum. & hoc patet in uiuentibus. quorum perfectio in uita conſiſtit, quæ motus quidam eſt. *Ad 2.*

Ad tertium dico, quod ille motus cœli unicus eſt, nec cõtrarium habet, ob id non oportet ipſum ſeparare, ac ſi eſſent duo. *Ad 3.*

Ad quartũ de quiete cœli eſt uaria opinio. Auer. 12. Metaphy. com. 41. & lib. de ſubſtantia orbis, cap. 2. exiſtimat, cœlum habere principium, ut poſſit quieſcere, & probat ex Ariſt. 9. Meta. tex. 17: Non eſt, inquit, timendum quod cœlum quieſcat, timor autem eſt de eo, quod eſſe poteſt, cœlum igitur poteſt quieſcere, ſed non quieſcet. *Ad 4.* *Dubiũ de quiete cœli opinio Auer.*

Illa ſententia eſt falſa, nã fruſtra eſſet potentia illa, quæ nunquam ad actum eſſet reducenda. & præterea, quia in ſempiternis nõ eſt poſſe eſſe, ſed eſſe, nec Ariſt. ibi aliud dicit, quam ꝙ non ſit vlla timoris ratio, cum non poſſit cœlum quieſcere. *Nota cõtra Auerroem.*

Nec valet id. quod aliqui dicunt pro Auerroe, a motu vnius diei cęlũ quieſcere altera die: quamuis. n. iſta dici ſoleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur. iſta. n. ponitur in actu, ſed de quiete, q̃ eſt ceſſatio motus, & hanc cœlo ineſſe poſſe eſt falſum, ut bene dicit Them. hoc ſecundo cap & S. Tho. q. 5. de potentia art. 5. qui in hoc cœlos ab elementis differre docet, ꝙ illa a motu naturali non poſſunt quieſcere, hæc vero ſic. Vnde in die iudicii erit miraculum, cœlos non moueri, ſicut ignem non calefacere. *Quõ aliqui defendunt Auerro. reijcitur defenſio.*

Philop. dicit, cœlum habere quietem, nẽpe, quia eſt in ſua perfectione, quæ eſt motus, & ultimus ſtatus cuiuſque, quies dicitur. *Expoſitio Philoponi.*

Simplicius vero dicit, cœlos quieſcere, nempe ſecundum axem, & centrum: quia nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinãt quomodo orbis, & machina mundi quieſcit: & hoc etiã dicit Ariſtoteles. 8. Phyſ. tex. 76. mouetur, inquit, & quieſcit omne ſcilicet cœlum. *Opinio Simplicij.* *Nota duplicem quietẽ.*

Aduerte tamen ex Philip. in principio in explicatione definitionis Naturę, quod quies eſt duplex, altera eſt immobilitas quædam, & fixa ſtatio, & ſic poſſumus di-

Digitized by Google

cere, cœlum quieſcere. Altero modo pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & ſic non eſt quies illa cœli immobilitas, cum non poſſit ad latera moueri, & talis quies eſt propria, & ſumitur in definitione naturæ, quidquid velit Philop. talisq; non eſt in cœlo: unde ad argumentū dicitur, non ſemper naturam eſſe principium quietis, & motus ſimul. Quo autem pacto illa naturæ definitio eſſet intelligenda, diximus iam ſatis ſuperius.

Dubium de motu quo fiūt artificia, ut de dolatione lapidū, an ſit naturalis.

Vnum eſt dubium de motu, quo fiunt artificiata, an ſit naturalis, ut dolatio ligni & ſimiles. Communiter dicitur, eſſe motus artificiales, nec naturales, nec violentos, ſicut ipſæ formæ. Mihi cum diſtinctione videtur eſſe reſpondēdum: nam hi motus poſſunt aliquando ſecundum ſubſtantiam ſuam conſiderari, & ſic aliqui naturales ſunt, ut ſectiones, diuiſiones: habent tamen aliquid violenti. Si vero vt ab arte ſunt, & ad formam artis tendunt, conſiderentur, ſic nec ſunt naturales, nec violenti, ſed proprium nomen habēt, nempe motus artis, nec potentia ad eos dicitur paſſiua naturalis, ſed ineptitudo uel aptitudo, ut patet in prædicamento qualitatis. Hæc ſatis de quæſtione, An motus cœli ſit naturalis.

Caput Secundum.

Quoniam autem determinatum eſt. Tex. xvj.

Diſcrimen Phyſici a Metaphyſico ponit, cū vterq; videat de re naturali tractare. Proponit igitū duas quæſtiones. Altera eſt. An Mathematicus a Phyſico differat, & per Mathematicum, ut notat Simpl. Geometram intelligit. Ponit argumentum ad probandum, quod non differant, artifices de eiſdem rebus conſiderātes non uidentur differre, ſed Geometra, & Phyſicus de eadem re differunt: non ergo uidentur differre. Probat minorem: nam uterque agit de corporibus, de lineis, de ſuperficiebus, & punctis.

Amplius autem ſi Aſtrologia. Tex. xvij.

Altera quæſtio eſt, An Aſtrologia, ſi non eſt pure Mathematica, ſit diſtincta à Phyſica. & uidetur eadem argumento, quòd non ſit diſtincta, cum de eiſdem tractent, puta de cœlo, de aſtris. Reiicit autem quandam ſolutionem, quam quis poſſet adhibere, nempe quòd Phyſicus tractet de ſubſtantia cœli & ſolis, & aliorum, non de accidentibus, ſed Aſtrologus. Hoc dicit eſſe inconueniens, cū ſciētia tractans rei ſubſtantiam, ipſius etiam conſideret accidentia. Et Præterea Phyſici tractantes de cœlo, & aſtris, ipſorum etiam accidentia tractant, quod ſit ſphœricus ſol, aut cœlum, uel non, & ſic de aliis huiuſmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Tex. xviij.

Nota quō de eiſdē rebus agere poſſint diuerſæ ſcientiæ.

Soluit dubium propoſitum primū, dicitq;, Phyſicū quidem & Geometrā tractare de eiſdem rebus, ſed non eiſdem rationibus: Phyſicus enim ſolida, ſuperficies, & ſimilia conſiderat, ſed ut ſunt fines corporis naturalis, ac in eis ſunt: at Mathematicus ipſa ſecundum ſe conſiderat, non ut terminos corporis naturalis. Vnde Phyſicus iſta de corpore naturali oſtendit, Geometra de his ſecundum ſe ipſa dicit.

Nota abſtrahentium nō eſt mendacium.

Vnde ſequitur aliud diſcrimen, quod Phyſicus hæc non abſtrahit a motu, & materia ſenſibili: Geometra uero abſtrahit ea non quidem rē, ſed intellectu, & nihil refert, id eſt, & hoc fieri poteſt. Abſtrahentiū enim non eſt mendacium: ac ſi dicas, non ob id, quod abſtrahat intellectus quę abſtracta non ſunt re, mentitur, & falſum dicit: eſt enim illa abſtractio ſimplex cōſideratio rei, quæ nihil habet falſitatis. De hac abſtractione multa diximus in Logica, nec opus eſt repetere.

Themiſt. & alii uolunt, quod in primo diſcrimine etiā differat Aſtrologia a Phyſica, & illud ſit ꝑ Geometria, & ꝑ Aſtrologia; hæc enim conſiderat figuram aſtrorum ſecundum ſe, & motum ipſorum, ut quantum quoddam eſt: at Phyſicus ea tractat ut corporis ſunt naturalis paſſiones, unde motum, ut a natura eſt, ut ſempiternus

nus eſt, vt cauſa aliorum eſt, denique motum ille ſecundum qualitatem, Mathematicus ſecundum quantitatem conſiderat, vt notat Themiſt.

Latent autem qui hoc faciunt. Tex. xix.

REprehendit Platonẽ ex hoc vltimo diſcrimine. Plato.n.ponebat ideas ſeparatas rerum naturalium, quod reprehendit, dicens eſſe ignorãtiam, & probat. Nam cum Mathematicæ res, quæ magis ſunt abſtractæ, quam Phyſicæ, nõ ſint ſeparatę re, ſed intellectu à materia ſenſibili, non oportuit formas Phyſicas realiter ſeparari, vt Plato putat. Quod autem res Phyſicæ minus abſtractæ ſint Mathematicis, probat ex definitione eorum, quæ in Phyſica, & quæ in Mathematica ſunt, & ex paſſionibus ipſarum rerum: res enim Mathematicæ, vt figura, numerus, & ipſorum paſſiones, par, impar, curuum, rectũ, abſque motu, & materia ſenſibili definiuntur: ſed non res Phyſicæ, puta caro, os, neruus, hæc enim abſque materia definiri nequeunt.

Vtitur autem quodam exemplo ad explicandũ quomodo ſe habeant Phyſicus, & Mathematicus in definiendo. Phyſicũ enim eſt ſicut ſimum, res autem Mathematica, vt curuum: curuum, & ſimum obliquitatẽ dicunt, ſed differẽter: ſimum enim obliquitatẽ in materia determinata, & ſenſibili, puta naſo: curuum autem obliquitatem in cõmuni, ita res Phyſicæ materiam habent ſenſibilem, & determinatam, & per hanc definiuntur, non autẽ mathematicæ. Hoc autem in quæſtione examinabitur inferius.

Demonſtrant autem. Tex. xx.

VT omnes fere exponũt, Ariſtoteles hic probat, ſecũdo Phyſicã eſſe contractiorem Mathematica pura, exemplo illarum Mathematicarum, quæ mediæ ſunt, partim Mathematicæ, partim Phyſicæ, nempe Perſpectiua, Muſica, Aſtrologia: he enim differunt à pura Mathematica, quòd tractant eandem quidem rem, verbi gratia, lineam: ſed Phyſicẽ, puta in materia ſenſibili: at Mathematica tractat lineam Phyſicam nẽpe corporis Phyſici, ſed abſtrahendo, vt non ſit aliud diſcrimẽ inter purum Mathematicum, & Perſpectiuum, ac ſimiles, quam quod ille extra materiam, hi in materia idem conſiderent: & vis argumenti conſiſtit in hoc: cũ Perſpectiua, & reliquæ, quæ idẽ cum Mathematico tractãt, quod abſtrahi poteſt à materia non abſtrahant: ergo & Phyſicus qui conſiderat formas, quæ abſtrahi non poſſunt, non abſtrahet; ita exponit Themiſ. & eſt expoſitio communis. At ſi licet præter communem expoſitionem aliquid dicere, exiſtimarem hunc locũ aliter poſſe exponi, quod Ariſt. velit ſoluere ſecundã quæſtionem propoſitã de Aſtrologo, quę etiam poterat eſſe de Perſpectiuo, & Muſico, cum de ſenſibilibus tractent, & intendit dicere, quod Phyſicus tractet non de rebus Mathematicis, niſi vt fines, & proprietates ſunt corporum naturalium: ſecundum ſe vero minime, & in hoc à pure Mathematico differt. Perſpectiuus vero, ſimiles de rebus Mathematicis, ſed non abſtracte, ſed in materia, & in hoc differũt à Phyſico. Explico clare. De linea Phyſicus cõſiderat, vt eſt lõgitudo corporis naturalis. Geometria de linea ſecundum ſe. Perſpectiuus de linea ſecundum ſe, & nõ vt eſt longitudo corporis naturalis, ſed vt eſt in materia aliqua ſenſibili. Vlterius, figuram conſiderat Phyſicus, vt terminum corporum naturalium. Geometra ſecundum ſe. Aſtrologus figuram ſecundum ſe, ſed non omnem, ſed eam, quæ eſt cœli, & multũ refert, aliquid in materia conſiderare, & aliquid cõſiderare, vt ineſt alteri.

Cum autem natura duplex ſit. Tex. xxj.

INfert ex dictis, Phyſicum non ſolũ formã, ſed etiam materiam in definitione ſumere: nam res Phyſicæ ſunt ſicut ſimitas, at hæc & per formam, & per materiam definitur: ita & res Phyſicæ nõ ſunt ſine materia, ac non ſunt ſecundum materiam, id eſt, non definiuntur ſola materia, vt exponit Philop. Alber. & S.Thom. quamuis Simpl. exponat, non ſunt ſm materiam, id eſt, non ratione materiæ, ſed ratione formæ præcipue cõſiderãtur. The-

miſto. & Auerr. non ſunt ſecundum materiam, id eſt, de eorum eſſentia non eſt materia, quamuis eſſentia non ſit ſine materia, ſed verior, & melior eſt expoſitio prior, vt diximus, ſecundum Philoponũ, & Albertum.

Etenim iam & de hoc dupliciter dubitabit quis.

Nota.

NAtura in duas diuiſa, dubiũ proponit item duplici via, & modo. Et attende, quod non ſunt duo dubia, vt volũt Expoſitores, ſed idem dupliciter propoſitum: & ita ſumenda eſt illa particula, dupliciter, quæ locum fecit obſcuriſſimum. Dubitatur igitur, cũ duæ ſint naturæ, an Phyſici ſit materiam ſolam, an formam ſolam conſiderare, an vtrunque, nempe ex vtraque compoſitum: quod ſi hoc detur, nempe quod compoſitum conſideret, ēt vtramque conſiderabit naturam.

Dices, nonne dixit in principio textus, quod Phyſicus materiam, & formam conſiderat? cur modo dubitat? Reſpondet Simpl. ob id dubitare, vt demõſtret, quod tantum dixerat.

Dubiũ Reſponſio.

Vtrum igitur eiuſdem. Tex. xxij.

IDem dubium altera via proponit, an vnius ſit ſcientiæ conſiderare materiã, & formam ſimul, an vero vnius ſit formã, alterius materiã cognoſcere. Circa quod dubium dicit, quòd ſi Antiquos inſpiciamus, non eſt difficile: hi enim materiam ſolam cognouerunt, parum autem de forma, vt patet de Empedocle, & Democrito, qui multa principia aliquo modo formæ differentia poſuerunt, reliqui materiã tantum. Probat aũt triplici ratione ꝙ Phyſici ſit, non ſolum formam, ſed etiam materiã cognoſcere. Prima ratio eſt ſumpta ab analogia artis, & naturæ. Ars imitatur naturam, vt notum eſt: ergo ita ſe habebit Phyſica circa conſiderationẽ naturæ, ſicut artes circa conſiderationem artificiatorum: ſed artes non ſolum formam, ſed etiam materiam vſque ad certum tamen limitem conſiderant: ergo & Phyſica formam etiam, & materiam conſiderabit. Minorem probat. Medicus enim non ſolam formam ſanitatis conſiderat, ſed etiam materiã, puta phlegma, bilem, & reliqua, in quibus eſt ſanitas. Nec conſiderat materiam omnino, puta remotã: non enim conſiderat hominem, vt corpus, vt ſubſtantiam, ſed vt ex contrarijs humoribus conſtitutum. Similiter domificatoria ars conſiderat formam domus, & materiam, ſed non remotam, puta terram, ex qua fiunt lateres, & arbores, ſed lateres, ligna, & calcẽ ſolum, & vnaquæq; denique ars materiam ad certum limitẽ cognoſcit.

Probatur tripliciter Phyſicũ cõſiderare formam, & materiã Primo.

Inſuper eiuſdem eſt. Tex. xxiij.

SEcundum facit rationem ad idẽ probandum. Eiuſdem eſt artis, & ſciẽtiæ finem, & ea quæ ad finem ſunt media cõſiderare: ſed forma eſt finis, materia vero eſt ad finem: ergo eiuſdem ſcientiæ erit formam, & materiam cognoſcere. Maior eſt nota. minor probatur, ꝙ forma ſit finis, & per finem intellige cauſam finalem, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremum, & limitem ſignificat, aliquando cauſam finalem, & ad hãc ſignificandam dicitur finis, cuius gratia.

Probat aũt ſic. Terminus alicuius motus non interrupti, ſed continuati eſt vltimum & finis, cuius cauſa, illius motus, ſed generationis continuæ forma eſt terminus: ergo ea eſt vltimum, & cuius cauſa.

Vbi aduerte, ad cauſam finalẽ duo eſſe neceſſaria: Vnum, quod ſit vltimum, & extremũ operationis: Alterum, quod ſit gratia cuius illa operatio ſit, ac ob id dicitur finis bonũ, & optimum: quia reliqua ordinentur in ipſum. Primũ non ſufficit, nẽpe quod ſit extremũ. Si enim ego modo irem in Diui Petri templum, vt indulgentiam conſequerer, & media via occurreret aliquid impediẽs, quo minus abſoluerem: illud eſſet terminus, & extremum meæ viæ, ſed non cauſa finalis; propterea eſt opus, vt ſit gratia cuius eſt via, & operatio. Propterea bene dixit Ariſtoteles, id, quod eſt extremũ motus continui: non impediri aliunde, id verè non ſolum vltimum eſt, ſed etiam finalis cauſa. Vnde reprehendit

Nota ad cãm finalem duo ſunt neceſſaria.

Digitized by Google

prehendit Poetam, qui de morte alicuius loquens dixit, habet finem, cuius cauſa factus eſt, errauit: nam mors eſt quidem terminus vitæ, ſed non finalis cauſa, cum nõ ſit optimum, id eſt, cum non conceſſerit natura vitam hominibus & animalibus, vt moriantur. non enim omne vltimum finis eſt, cuius cauſa: & ſic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis S. Th. longe aliter exponat, referens illud verbum, vult, ad Poetam, & non deber referri, ſed eſt ſenſus affirmatiuus: ac ſi dicat, ita eſt, nõ omne vltimũ eſſe finem. Hunc Poetã Philoponus dicit eſſe Euripidem.

Quoniam & faciunt artes. Tex. xxiiij.

His duobus textibus probat materiã ordinari, vt medium ad formam: & quia locus eſt obſcurus valde, primo ſenſum aperiam.

Nota artes mechanicas i triplici differẽtia. Aduerte primo: Artes mechanicas eſſe in triplici differentia: Quędã verſantur circa materiam, & harum quædã faciunt materiam ipſam: vt ars, quæ facit lateres, regulas, calcem, ex quibus domus eſt facienda: Quædam non faciunt materiam, ſed factã diſponunt, vt ars dolandi & leuigandi ligna, ſcindendi lapides. Quædam artes ſunt in altero gradu, quæ in materiã talem formam introducũt, vt ars quæ ex leuigatis iam, & dolatis lignis triremem facit, & ex lateribus præparatis domũ erigit: & tales artes architectonicæ dicũtur, quaſi imperantes primis. Quædam ſunt in tertio gradu, quæ forma iam introducta vtuntur, vt Nautica, quæ triremi vtitur, Equeſtris, Militaris, & aliæ. Quæ ſunt in primo, & ſecundo gradu, ſunt factiuæ, tertia non dicitur factiua.

Nota 2. Cauſa artium quæ in vſu conſiſtit. Aduerte ſecũdo, quod ſi velis ſcire cauſam harum artium, quæ in vſu cõſiſtunt, ea eſt, quia homo eſt finis harum rerum quæ arte fiunt: ſunt enim ipſius gratia: propterea eſt iſta ars, ſecundum quam artificiatorum vium tenet.

Nota 3. Quæ artes qui imperat. Aduerte tertio, quòd ſic ſe habent iſtę artes, tertiæ præſunt ſecundis, imperat enim natura illi, qui triremem facit, vt talem & talem faciat, prout ipſe vſui videt fore accommodatam. Secundæ imperant primis; qui enim triremem facit, imperat his qui circa materiam verſantur, vt ſic, vel ſic præparẽt, prout ipſe fore aptã ſuæ formæ intelligit: vnde vſualis eſt architectonica, & inter factiuas ea, quæ formam inducit, quia hæ imperant.

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinetur in formam, cum hæ, quæ circa materiam verſantur artes, ab eo qui formam inducit, regantur: & hoc eſt quod Ariſtoteles voluit monſtrare exemplo horum artium materiam ordinari in formam: & admodum obſerua hanc declarationem.

Textus expoſitio. Nunc ad textum accedamus, quamuis non ſint hæc ita in littera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuiſionem artium conſiderantium materiam, & vſualium. Sunt artes conſiderantes materiam ſimpliciter, id eſt, quæ faciunt materiã, & quæ conſiderant materiam operi accõmodam, id eſt, diſponunt, & præparant materiam: & ſunt etiam artes quæ vtuntur, & reddit harum rationem, nempe, quia nos ſumus finis quodam modo omnium. At quia duplex eſt finis, alter cuius, hic autẽ, eſt id propter qđ operamur, vt Deus eſt finis cuius noſtrorum laborum: & amicus, eſt finis cuius alius ſe illius amore in negotij occupat. Et eſt etiam finis, quo, nempe quo illum finem cõſequimur, qui ſemper eſt operatio noſtra, vt finis quo ſupernaturalis eſt viſio ipſius Dei: finis quo illius, qui ad amicum tendit, eſt videre, colloqui cũ ipſo. Homo igitur finis eſt cuius harum rerum. At quia de hoc vtroq; fine non eſt modo locus tractandi, dicit, ſe in Philoſophia, puta morali hoc dixiſſe.

Duæ igitur ſunt. Tex. xxv.

Diſtinguit duas eſſe dominatrices materiæ, nempe vſualẽ, & quæ formã facit, & has cognoſcentes vocant, id eſt, non facientes materiam: vſualis enim nihil facit, formalis operatur, ſed non materiam: ob id cognoſcens, & ſpeculans aliquo modo eſt, & in hoc differt ab effectrice, nempe materiali, quæ tãtum operatiua eſt, quo fit vt illæ duæ architectonicæ ſint, & imperent; ſed vnus artifex imperat materiæ, qui nempe formam conſiderat: dicit enim ex quo ligno, & quali fiat triremis: alter imperat formæ, dicendo ex quibus motibus, & quos ad vſus illa ſit.

Digitized by Google

Ex his omnibus concludit, quod in artificiatis materia propter opus & formã fit: in naturalibus autem materia propter formam eſt, non dicitur, fit, quia nos non facimus materiam in naturalibus. Atque hæc eſt probatio minoris præcedentis ſyllogiſmi, nempe formam eſſe finem materiæ, ... eſſe finem partialem: compo... & totum eſt finis,& terminu... rationis,& materiæ.

Am... rum, quæ ad aliquid. ſex. xxvj.

3. *Ratio.* TErtiam rationem proponit: Materia, & forma ſunt correlatiua, ſed eadẽ eſt ſcientia correlatiuorũ: ergo Phyſici eſt non ſolam formam conſiderare, ſed etiam materiam. Nec exiſtimes materiam,& formam eſſe correlatiua ſecundum ſubſtantiam, & eſſentiam ſuam: ſed quod habent quendam ordinem, & relationem annexam,ſicut ſcientia,& ſcibile, vt dictum eſt in Logica.

Nota verba Ariſtotelis: materia,ĩquit eſt ad formam,& alia materia ad aliã formam: Per materiam intelligit materiam primam indifferentem ad quãcunq; formam ſubſtantialem: & per formam intelligit formas confuſè, & indiſtinctè, népe in communi. Per materiam vero aliam intelligit materiam ſecundã, nempe cum diſpoſitionibus, & accidentibus neceſſariis ad formas quaſlibet in particulari, quas vocat formam aliam: vt ſit ſenſus, materia ſecundum ſe ad formam ſecundum ſe refertur. at hæc materia ad hanc formam, quælibet enim forma habet ſuas certas diſpoſitiones in materia diſtinctas ab alijs aliarum formarum, & non ſolum in ſpecie, ſed etiam in indiuiduo, vt alia eſt materia ſecunda hominis, alia equi, & alia huius, alia illius hominis, alia huius, alia illius equi, quod docet Ariſtoteles de animalibus contra Pythagoram, 1. Animæ, tex. 54.

Quouſq; ergo Phyſicum oportet cognoſcere formam.

LOcum hũc bene exponit Simplicius. Mouet dubium Ariſt. quouſq; Phyſicus conſideret formam. Reſpondetq; ſicut medicus neruum, & faber æs conſiderat, non abſolutè, ſed vt ſunt ſuæ formæ accommodata: ita Phyſicus formas, vt ad generationem ſunt: hæ autem ſunt quæ ſunt in materia, licet ratione ſint ſeparabiles, per has enim formas generationes fiunt: vt Sol,& homo generant hominem: Sol,& equus equum. De formis autem ſeparatis, quid ſint, Metaphyſici eſt ſpeculari.

Dices, quomodo formas Phyſicas vocat ratione ſeparabiles a materia, cũ oppoſitum docuerit ſuperius? Aliqui dicunt quod debet legi, quod ſunt inſeparabiles. Hoc tamen eſt contra litteram Græcam, quæ modo habetur. Sanctus Thomas id de anima rationali intelligit, quæ eſt ſuprema forma naturalis, vltra quam Phyſicus non aſcendit,& hac ratione eſt ſeparabilis: quia ſecundum ſe non indiget organo corporeo ad ſuam operationem. Id ipſum dicit Auerroes, & eſt bona reſponſio: quamuis poſſet dici, quod ſunt ſeparabiles a materia ratione, id eſt differunt ratione, & definitione, ſed non ſubiecto, cum non ſint extra materiam: quomodo priuatio, & materia dicuntur duo ratione, ſed vnum numero, hoc autem non impedit, quin forma definiatur per materiam. *Dubium quõ forma Phyſica ſint ſeparabiles a materia ratione.*

Aduerte vlterius, quòd ſol eſt cauſa vniuerſalis cõcurrens cum omnibus particularibus ad generationes, vt dicemus inferius. *Nota.*

An Phyſica à Mathematica diſtinguatur. Quæſt. IIII.

TItulus quæſtionis clarus eſt, népe an ea, quæ Phyſicus cõſiderat,& quæ Mathematicus, ſint diſtincta, an eadem: & ſimiliter an Phyſica ſcietia, à Mathematica diuerſa ſit. Notat autẽ Auer. in præſenti, com. 16. quod aſſignare differentiam in communi, & in particulari ſcientiarum Logicum eſt, quã uis ſit vſitatum differentiam particularem in proprijs ſcientijs tradere,& huius rationem poſſumus dare, ex 2. de Anima. *Ne quis aſſignet differentiã ſcientiarũ inter ſe.*
146 Nam ad ponendam differentiam inter duo, requiritur, vt cognoſcatur, quid ſit

Digitized by Google

ſit utrunque: non eſt autem unius ſcientiæ particularis quid altera ſit cognoſcere,ob id ad communem aliquam , quæ in communi,quid ſcientia ſit,conſideret, id pertinet. Ea autē eſt Logica uniuerſalis, quamuis id non faciat , niſi aliquo modo adiuta ſcientiis particularibus, quibus ipſarum obiecta cognoſcit. Tractare igitur modo oportet in particulari de differentia harum ſcientiarum. Nec omnia quæ hic dici poterunt proponemus, quia multa diximus in poſterioribus.

Argumēta i oppoſitum. *1. Arg.* Sit igitur primum argumentum circa Quæſtionem. Mathematici tractant de ſenſibilibus,ſicut Phyſica: ergo non eſt diſcrimen.Antecedens patet , quia omnia quæ Mathematici tractant,ſunt in corpore, & in corpore ſenſibili.

Secundo. Aſtrologia eſt Mathematica, & tractat de ſubſtantia ſenſibili, vt Phyſica:ergo non eſt ſcientia diſtincta , nec res conſiderata ab Aſtrologia eſt extra genus Phyſicum, Antecedēs eſt expreſſe Ariſt. 12 Metaph.tex.44.

Præterea tertio. res Phyſicæ ſunt ſubſtantiæ, & accidentia ſunt ſenſibilia : ſed ſubſtantia poteſt abſtrahi ab accidentibus, ergo res Phyſicæ abſtrahi poſſunt a ſenſibilibus , non ergo different a Mathematicis.

Præterea,quarto ex Ariſt.Perſpectiua, Muſica , Aſtrologia ſunt Mathematicæ : non ergo dicendæ ſunt eſſe magis Phyſicæ,& adhuc dicit , quod Perſpectiua agit de linea,vt Phyſica eſt.ergo prorſus Perſpectiua eſt Phyſica ,cum conueniat in obiecto formali.

1.Concl. Primo notādū. Non ois res cōſiderata in ſcientia eſt eius ſubiectū. Pro huius determinatione ſit prima cōcluſio.Scientia Phyſica,& Mathematica licet conueniant in re conſiderata , nunquam tamen in ſubiecto cōueniunt.Hæc concluſio eſt declaranda , ob id aduerte primo:non quicquid eſt de conſideratione alicuius ſcientiæ , eſſe ſubiectum illius ſcientiæ. Sunt enim tria in ſcientia,& paſſiones demonſtrandæ , & cauſæ per quas demonſtrandæ ſunt , & ea de quibus demonſtrandæ ſunt : & hæc tantum dicuntur ſubiecta , ſiue ſit unum in communi quod eſt primum in ſcientia , ſiue multa particularia,quæ illius ſunt ſpecies. Tria igitur cum ſint de conſideratione ſcientiæ , unum illorum ſubiectum eſt , unde res , conſideratæ in ſcientia & ſubiectum habent ſe, ut ſuperius ,& inferius . Omne enim ſubiectum eſt res conſiderata in ſcientia,non ècontra.

Nota 2. Quod ſit phyſice ſubiectum,& mathematici. Aduerte ſecundo , quod Phyſicus habet pro ſubiecto ſubſtantiam non quamcunq;. Mathematicus uero pro ſubiecto accidens , non quodcunq;. Explico.Phyſica eſt quædam ſcientia quæ ſubſtantiæ paſſiones , & cauſas ſpeculatur , ſed non cuiuſcūque ſubſtantiæ, ſed illius quę motus principium habet , ac mutationibus & accidentibus ſenſibilibus eſt ſubiecta: vnde pro ſubiectis habet ſubſtantias ſenſibiles,& naturales . Mathematicus vero paſſiones ſpeculatur,non vllius ſubſtātiæ, ſed de accidente oſtendendo, non autem de quocunque accidenti.

Eſt enim duplex accidens quoddam ſecundum ſe mutationi expoſitum , id eſt, quod non eſt , niſi ex mutatione aliqua procedēs,vel mutationis alicuius eſt cauſa, ut ſunt primæ qualitates,& ex his cōpoſitę,ut colores,ſapores,odores & huiuſmodi ad Phyſicum pertinent , nec de his ſcientia vlla , præter Phyſicam eſt , cum non niſi mutatione,& motu conſiſtāt,nec aliter quam per mutationem,uel ad mutationem ſint. Quædam ſunt alia accidentia,quæ licet cum mutatione ſint , tamen ex ſe a mutatione non dependent , nec mutationis cauſa ſunt, quales ſunt quantitates,& ea quę quantitatem ſequuntur: Hæ enim non ſunt mutationum cauſa, nec ex ſe ex mutatione proueniunt , cum in cœlo ſint quantitates, & figuræ non ex mutatione factæ ; ſimiliter dimenſiones proportiones , & ſimilia non ad mutationem,pertinentia , nec tanquam ipſius effectus,nec tanquam ipſius cauſæ. Et talium eſt ſcientia Mathematica: agit enim de quantitatibus,de figuris,& proportionibus,& proprietatibus ipſarum , quæ ab ipſa abſque motu proueniunt.

3. fund. Mathematica ſūt ī duplici differētia. Aduerte tertio , ꝙ Mathematicæ ſunt in duplici differentia. Quædam quæ huiuſmodi accidentia , in uniuerſali cognoſcūt,vt quæ agit de figura in communi,& qualibet ſpecie non determinando ad materiam,ſic quæ agit de numero in cōmuni,abſtrahendo à quolibet ſubiecto,& hæ dicuntur pure Mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiuſmodi accidentibus in particulari,vt de figura cœli,de motu ipſius , tanquam de quodam

Digitized by Google

quanto, de numero ſonoro, de linea viſuali, & tales uocantur Mathematicæ mediæ.

Quo ca- rũ ſubie ctũ differat a Phyſico.

Vbi attende maxime cum Auerr. com. 18. quod hæ non tractãt de ſubſtãtia ſubiecta iſtis accidentibus, nec de ipſis vt alteri inſunt, ſed de ipſis ſecundum ſe, alia demonſtrando de eiſdem, & in hoc differunt a Phyſica omnes hæ. Phyſicus enim talia accidentia de ſubſtantiis oſtendit, ut ipſis competũt: At Mathematicus de iſtis accidentibus aliud oſtẽdit: ut Phyſicus de corpore oſtendit quantitatem, figuram, motum: Mathematici de his ſecundum alia oſtendunt: unde dixit Lincon. bene, quod id, quod Phyſicus habet ꝓ prędicato, & paſſione, id habet Mathematicus ꝓ ſubiecto, cum tale eſt quod abſq; mutatione poſſit intelligi, quamuis Phyſicus ut in ſubiecto mutabile illud eſt, conſiderat & hoc eſt quod diximus in concluſione prima, nempe quod conueniunt Phyſicus & Mathematicus in re conſiderata, ſed non in ſubiecto, nam quod unius eſt ſubiectum alterius eſt paſſio: & hoc eſt quod alii dicunt, Phyſicum, & Mathematicum differre in modo conſiderandi. Et hæc ſufficiant pro declaratione primæ cõcluſionis: & ſunt memoriæ mandanda & magis in ſolutione argumentorum iſta uota fient.

2. concl. 1. fund. Secunda concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo definiendi.

Diuerſus modus definiendi. Phyſici. Mathematici.

Aduerte duo eſſe quæ in ſcientiis præcipuè definiũtur, & ſubiecta, & paſſiones, in quibus definiendis eſt diſcrimen inter Phyſicum, & Mathematicum, Phyſicus quidem definit per materiam ſenſibilem, id eſt, per materiam motui, & mutationi, & qualitatibus ſenſibilibus ſubiectam, at cum magno diſcrimine, non paſſiones definit per materiam, non tanquam partem rei definitæ, ſed tanquam ſubiectum, uel tanquam cauſam, ut qui dicit, ſerenitas eſt uentorum, quies tranquillitas eſt maris quies, per materiã, quæ ſubiectum eſt definit: Qui uero dicit, tonitruus eſt ſonus ꝑcuſſionis, exhalationis cum nube, materiam dicit, ſed cauſam. At cum ſubiecta definit, materiam ut partem ſubſtantiæ dicit; nam ſubſtantiæ naturales includunt materiam, ut partem ſui: & ſic definitur homo per os, carnem, &c. quæ ipſius partes ſunt.

Ad explicandum hunc diuerſum modum includendi materiam, quam docet Ariſtoteles. 7. Metaph. cap. 10. tex 34. sũt duo exempla: alterum eſt ſimum, per hoc enim intelligitur modus definẽdi paſſiones: ſimitas.n. naſum dicit, ut ſubiectum & cauſam: alterum eſt ſtatua, & domus, & cætera artificialia: hæc enim materiam, ut partem ſui dicunt: pars enim ſtatuæ eſt æs, & figura, ut ibi docet Ariſtoteles, ſicut materia eſt pars hominis. unde in 8. Metaph. cap. 1. laudatur Archytas, qui in definitione horum utebatur materia. Similiter in definitione naturalium, hic eſt modus definiendi Phyſicus.

Mathematicus uero paſſiones ſuas, & ſubiecta definit, ſed nõ utitur materia sẽſibili: utitur tamen ſua materia, puta quantitate; ut enim eſt materia ſenſibilis, & forma; compoſitum naturale facientes, ita figuræ illæ, & quantitates faciunt triangulos, quadrangulos, & reliqua mathematica; unde Mathematicus paſſiones per ſubiecta ſua ut per materiam definit, ut definiendo par, impar, & reliqua. Similiter ſubiecta per quantitatem definit, ut figuras per lineas, & hoc docet Ariſtoteles 7. Metaph. cap. 11 tex. 38. ubi reprehendit Platonem, qui omnino iſta ſine ulla materia definire contendebat, & docet habere ſuam materiam, ſicut homo habet os, & cætera, licet non ſit ſenſibilis, & ſic patet propoſita concluſio.

3. concl. Diuerſus modus demõſtrandi Phyſica, et mathematica.

Tertia concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo demonſtrandi. Explicatur hoc. Phyſicus frequenter utitur demonſtratione effectus, & ſigni, quia ipſius cauſæ frequentius ſunt occultæ, nec per ſe ſenſibiles: effectus uero ſenſibiles ſunt, ut mors, corruptio, generatio, motus, & ſimilia ad ſenſum patent, ipſorum cauſæ à ſenſibus ſunt remotæ. At Mathematicus frequentius à prioribus ꝓcedit, cum cauſæ notiores ſint effectibus: à ſenſu enim abſtrahit, & in intellectu notius eſt, quod prius eſt. Nec intelligas propter hoc, quod Phyſicus per cauſas non demonſtret, demonſtrat enim, ut dicemus inferius in hoc libro.

4. Concl. Diuerſa certitudo Phyſici, et Mathematici.

Quarta concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in certitudine. Explicatur. Effectus Phyſici nõ ſemper in uniuerſum eueniunt, ſed fit defectus aliquando, ut nõ ſemper in ſenectute canities cõtingit,

git,

git,non ſemper viri habent barbam, non ſemper homo habet duos oculos, & hoc ex eo, quod materia, ex qua huiuſmodi res cõſtant,indifferens eſt, & multorũ receptiua,ob id impeditur aliquando multis diſtracta,unde 2.Meta.tex 16. tradens huius non exactæ certitudinis ratione, dicit,natura materiam habet. Non tñ ob id putandũ eſt, non eſſe ſcientiam horũ: eſt enim, ut diximus in poſterioribus, ſunt enim gradus in certitudine ſcientiarum.

At res mathematicæ, cũ ab hac materia ſeparent, ſimpliciter neceſſariæ ſunt, ſemper enim triangulus habet tres angulos,& reliquæ paſſiones ſubiectis ſuis ſemper inſunt. His igitur ſic expoſitis poſſumus ad argumenta reſpondere.

Ad 1. Ad primum: admittimus mathematicas de ſenſibilibus tractare,ſed quæ ſecũdum ſe ſenſibilia,& mobilia nõ ſunt, unde aliquæ ipſarum abſtrahunt.

Nota qd ſit abſtractio & quotuplex. Vt autem intelligas quid ſit iſta abſtractio,aduerte non eſſe aliud abſtractioné, quam ſeparationem unius ab altero ſibi coniuncto.Hæc abſtractio duplex eſt; altera realis, altera rationis, ſeu cognitionis. Realis eſt,cum re ipſa unum ab alio ſeparatur, ut cum anima per mortem a corpore ſeparatur, & manus a manu coniuncta ſeparatur. Rationis eſt,cum id non fit,niſi tantum cognitione, & conſideratione,ut cum unum intelligo, non intellectis alijs illi coniunctis, nempe intelligo animal non intellectis ſpeciebus, talis eſt abſtractio rationis.

Iſta adhuc eſt duplex, quædã ſimplex, quæ ab Alberto definitiua dicitur:quædã compoſita. Simplex eſt,cum unum ſimplici cognitione cognoſco, non intellecto alio ſibi cõiuncto. Compoſita eſt,cum intellectus enunciando unum ab alio diuidit,ut cum hominem non eſſe leoné concipimus. In hac abſtractione ſemper ineſt uerum, uel falſum: at in ſimplici non eſt ueritas,nec falſitas.

Simplex rurſum triplex. Vniuerſalis cum ſuperiora non intellectis inferioribus conſideramus;Subiecti,cum ſubiectũ abſq; conſideratione accidentium cognoſcamus; Formalis, cum accidens ab accidente,aut rem a re abſtrahimus, ut cum dulcediné ab albedine lactis abſtraho; & formam a materia, & ſimiles formæ abſtrahuntur ab alijs.

Omnes hæ ſimplices abſtractiones non ſunt aliud, quàm ſimplices conſiderationes rerum, non conſideratis alijs qui cũ eis erant,in quibus omnibus nulla eſt falſitas,aut ueritas.

Abſtractio mathematica una eſt ex his, puta formalis,cum accidentia, puta figuras, & quantitates a ſenſibilibus accidentibus ſeparamus, ideſt, illa intelligimus, ſenſibilibus non intellectis, quod abſque falſitate fit.

Ad ſecundum reſpondetur,ꝙ Aſtrologia nõ tractat de aliquã ſubſtantia,ut ſubiecto,ideſt,nec quid ſit ſubſtantia aliqua, nec qualis ſit illa oſtendit,ſed agit de ſubſtantia, tãquam determinatione ſubiecti; ipſius enim ſubiectũ eſt figura, & motus huius corporis, nempe cœli, & de his demonſtrat,non de cœlo,ideſt, de ſubſtantia ipſa,hoc enim eſt Phyſicũ, & illud eſt, quod Ariſt.in Metaph.voluit circa Aſtrologiam. *Ad 2.*

Ad tertium reſpondetur, quod ſubſtãtiæ naturales in ſua eſſentia, & ſubſtantia non habẽt motum, & mutationem, & accidẽtia,ſed ipſa eſt extra accidẽtia, in eo, quod non ſunt ipſarum eſſentiæ, & naturæ,tamen ipſæ ſubſtantiæ intrinſecè, & eſſentialiter habẽt eſſe tale,ut habeant principium motus,& mutationis,unde mutationis principium in ipſis eſſentialiter eſt, & hinc eſt, quod a ſenſibili materia non abſtrahant: homo enim, & animal, de ſe principium habent motus,non ſic res mathematicæ. *Ad 3.*

Ad quartum,S Tho.hic, & Paulus volunt,illas medias eſſe magis Phyſicas,quã mathematicas, quamuis S. Thom.ſuper Boet.de Trin.9.de diuiſione ſcientiarum, artic.5.ad tertium, cenſeat eſſe magis mathematicas. Quidquid ſit,illæ ſunt magis mathematicæ,cum in ſubiecto, quod eſt forma ſcientiæ, cum pure mathematicis conueniant:nec Ariſtoteles oppoſitum dicit,has enim non dicit eſſe magis Phyſicas, quam mathematicas, ſed quod inter mathematicas hæ propius accedunt ad Phyſicam. *Ad 4.*

Ad aliud rñdetur,cũ dr̃,ut Phyſica, illic denotat conditio, vt cũ dicimus, ignis, ut approximatus cõburit, ſed nõ notatur ratio formalis,ac ſi diceretur,ignis, ut calidus,comburit. Hæc de quæſtione. *Ad 5.*

An

Digitized by Google

An Phyſicus conſideret materiam primam. Quæſt. V.

Senſus q̃ōnis. CVm duplex ſit materia: prima, ac remota, quæ eiuſdē rōnis eſt in omnib. rebus naturalibus corruptibilibus; & ſecūda, ac propinqua, q̃ varia eſt pro formarū varietate: quęlibet. n. forma ſuas certas diſpoſitiones petit in materia: petimus, an Phyſicus materias haſce ꝓximas tm̃ conſideret, an ēt primā, & remotam.

Opinio Auicen. Hoc dubiū mouet Auer. com. 22. vbi citat Auicen. dicentē, Phyſicū non conſiderare materiam primam, ſed tantùm proximas, illa enim ad Metaphyſicum pertinet.

Fundamentum eius. Et ratio Auicen. eſt, quod ita ſe habet Phyſicus, ſicut quilibet alius artifex: ſed nullus artifex conſiderat, niſi materiā proximam, & particularem vnius generis formæ, vt notum eſt, nec ergo Phyſicus niſi proximam conſiderabit materiam.

2. ratio. Secundo, ſi Phyſicus materiam primā conſideraret, poſſet illam eſſe demonſtrare, ſed hoc non poteſt, cum ſit primū principium ſui ſubiecti, nec ipſius in Phyſica cauſa ſit: ergo non pertinet ad ipſum.

3. ratio. Tertio poſſumus contra rationem Ariſtotelis argumētari, & probare, quod nec materiam conſideret Phyſicus: nam ſi materiam cōſideraret, eſſet, quia materia ad formā refertur, ut ipſe dicit: ſed materia & forma non ſunt correlatiua, cum ſint ſubſtantiæ; imò materia non refertur niſi ad matatiā, ſeu id, cuius eſt materia, hoc autem compoſitum eſt.

Sententia cōmunis circa q̃ōnem. Circa hoc Auer. ibidē tenet, materiam primam pertinere ad Phyſicam, & communis eſt opinio, quamuis Græci non id exprimant; exiſtimo, quia id erat certum ſatis. & ratio huius poteſt eſſe.

1. ratio. Primo, artifex conſiderat materiam communē omnibus formis ſuæ artis, ſed Phyſicus conſiderat omnes formas naturales. ergo cōſiderabit materiam communem illis: hæc non eſt niſi prima.

2. Ratio. Præte ea, Phyſicus conſiderat generationes, & mutationes ſubſtantiales in cōmuni: ergo conſiderabit ipſarum cām, & ſubiectum: hoc autem eſt prima materia.

3. ratio. Præterea, materia prima eſt ſubiectū mutationum, ſed ſub tali ratione non eſt Metaphyſici, qui motus non conſiderat: ergo erit Phyſici.

Alber. trac. 1. cap. 11. arguit Auerroem tanquam imponentem hoc Auicennæ, & dicit, ꝙ materia dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ut refertur ad ipſum ens, eſt enim potentia quædam, quæ eſt altera entis pars, cui reſpondet actus, ex quibus duobus perficitur ens, & ſic non dicit priuationem, & eſt conceptus materiæ primus, & ſub tali conſideratione materia dicitur primo prima. Altero modo poteſt conſiderari, ut eſt ſubiectum mutationū, & ſic dicit ſecum priuationem, & ſub hoc conceptu, qui poſterior eſt, dicitur ſecundo prima. Modo vult quòd primus conceptus ad Metaphyſicum, ſecundus ad Phyſicum ſpectet: & hanc fuiſſe intentionem Auicennæ. Doctrina quidem hæc vera eſt, ſed parum refert, quòd fuerit illa mens Auicennæ, vel non.

Ad 1. Ad primum argumentum reſpōdetur quod eſt diſpar ratio, ut dicit Auerroes, inter Phyſicum, & alios artifices: alij eñ conſiderant aliquas formas artificiatorū, non omnes: ob id non habent conſiderare materiam omnium artificiatorum cōmunem; at Phyſicus conſiderans omnes formas naturales, ob id conſiderabit materiam illis omnibus communem, & hæc eſt prima.

Ad 2. Ad ſecūdum reſpondet Auer. ꝙ Phyſicus non demonſtrat a priori materiā eſſe, ſed a poſteriori, per ipſas mutationes, vt dictum eſt, & ſic materiam conſiderat.

Ad 3. Ad tertiū, aduerte ꝙ materia eſt in potentia, & ad compoſitum, & ad formam. Ad compoſitum quidem eſt in potentia paſſiua primo, quia ex materia compoſitum primo fit, & ſecundario ad formam, quæ ſimul producitur cum compoſito: ad formam autem eſt in potentia receptiua. vnde ad vtrunque referri poteſt, varijs rationibus, & modis.

Nec exiſtimes, quod materia, & forma prorſus relatiua ſint: ſunt enim abſoluta ſimpliciter, ut dicunt S. Tho. & Alber. ſecum tamen ferunt aliquam relationem, & reſpectum.

Nominales dicunt materiā eſſentialiter non eſſe relationē, ſed denominatiuè.

Burleus dicit materiam eſſe aliquid, i. ſubſtantiam, in ſe tamen habere ad aliquid, ideſt reſpectū, ſeu eſſe ad aliquid in

ſecundo

Digitized by Google

ſecundo modo dicendi per ſe, Omnes au tem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam.
Quæſt. VI.

Senſus quæſtionis tri plex. QVęſtio hæc ſolum ad declarationẽ eſt propoſita, non quod ſit controuerſia inter Philoſophos. Hæc propoſitio. Ars imitatur naturã triplicẽ ſenſũ facit: Primus eſt, effectus artis, ſeu artificialia ſunt ſimilia naturalibus. Alter eſt, agẽs ſm artẽ aſſimilatur agenti naturali. Tertius eſt, forma artis eſt ſimilis formæ naturali: & *Argumẽta in oppoſitum.* omnes tres ſenſus veri ſunt. Tamen ut manifeſti fiant, eſt primum argumentũ. Artificialia non habent in ſe motus princi- *Primũ argumẽtum.* pium, ut talia ſunt: naturalia vero habẽt: non ergo ſunt ſimilia.

Secundũ argum. Secundo: agens naturale non eſt liberum, ſed neceſſario agit; ignis enim non poteſt non comburere, ſi combuſtibile ſit appoſitum: ſed agens ſecundum artem eſt liberum, agit enim quãdo vult, & quo uſque vult: non ergo ſimilantur.

3. arg. Tertio. Forma naturalis eſt ſubſtantia, vt diximus, at formæ artium, & artes ipſę accidẽtia ſunt. nõ ergo ſimilitudo vlla eſt.

3. Cõclu. In huius declarationem ſit prima concluſio. Res artificiales ſimilantur naturalibus in forma, & in materia per ſe, & in toto ipſo compoſito.

Nota. Aduerte primo: accidentia ſenſibilia fere omnia natura multis communia fecit, vtpotẽ albedinem, nigredinem, calorem, frigiditatem, magnitudinem, ſapores, & reliqua. Hęc enim animatis, & inanimatis abſque diſcrimine inſunt. Vnum tamen inter hæc reſeruauit natura proprium ſingulis ſpeciebus, & id figura, ac forma exterior eſt, quam diuerſam diuerſæ entium ſpecies, in õ aliquando ſpecierum indiuidua ſortiuntur.

1. un. Et hoc optimo cõſilio factum eſt: nam cum homo, qui huius mundi rex eſt, & in cuius grãm hæc facta ſunt, a ſenſu dependeat in ſua intellectione, ac ſenſibus ſubſtantias non percipiat, niſi per accidentia, profecto deciperetur ſemper, nec poſſet rerum formas, ac ſubſtantias diſtinguere, niſi accidentia aliqua ſenſibilia eſſent, quibus tales formæ ſubſtantiales deſignarentur, & tales ſunt rerum figuræ, & formæ exteriores, quas cum viſus diſcernat, maxime ad cognitionem viſus prodeſt, vt dicitur. 1. Meta. cap. 1.

Hæ igitur figuræ ſequũtur formas ſubſtãtiales. Vide S. Th. 7. Phyſico. Lectione 5. adeoq; ſunt illis coniunctæ, & illarum comites, vt multi exiſtimarint, ipſas eſſe rerum ſubſtantias, ut refertur. 3 cęli, c. 4. & hoc volebant dicere illi, qui aſſerebant lineas, & ſuperficies eſſe rerũ ſubſtantias, vt dixit Phythagoras 1 Meta. c. 7 tex. 24. Et id dubitatur 3. Metaph. c. 5. & 7. Met. c. 2. At re vera non ſunt formæ ſubſtãtiales, ſed ipſarũ indicia. Hinc eſt, quod perfecta ſimilitudo duarum rerum maxime attenditur in figura, adeo, vt eiuſdẽ ſpeciei videantur, quæ figuram participant eandem, & eodem nomine nominentur: vnde propter hoc pictum hominẽ vocamus hominem, & imagines eiſdem nominibus, quibus ea, quorum imagines ſunt, nominamus, vt notum eſt.

Aduerte ſecũdo, quod artes circa has *2. fund.* figuras verſantur: conãtur enim effectus *Nota 1.* in figura ſecũ naturalibus ſimilare. Eſt ta- *duplicẽ* men duplex ars: quædam, quę verſatur *artem.* circa actiones, vt ars cantandi, ſaltandi, nauigãdi: & aliæ quædam, quæ verſantur circa res factas, ut domificandi, pingendi, faciendi ſtatuas, & aliæ: & in his eſt præcipua ſimilitudo, de qua loquimur, adeo, vt ars, quæ pingit leonem videatur quodam modo leonem facere propter illam figuram, quæ comes eſt formæ ſubſtantialis, & non ſolum propter figuram, ſed etiam propter modũ ipſius materiæ, ex qua fiũt res hæ: materia enim in naturalibus patitur aliquam mutationem, vt ex ea fiat aliquid, vt ex aqua fit aer, mutata tamẽ aqua: ita etiam ex ligno fit ſtatua aliquo tamen modo ligno mutato, nempe dolato, & ſciſſo, & paſſo aliquam diſpoſitionem, vt illam recipiat formam.

Ex quo fit, quod ſicut nõ dicitur, homo *Nota 2.* eſt terra, ſed terrenus, quia ex terra mutationem paſſa homo eſt factus: ita non dicitur ſtatua eſt aurum, ſed aurea, nec domus eſt lapis, ſed lapidea, ut dicitur 2 Gener. c. 1. & 7. Phyſi. c. 3. & hanc rationem huius dat Ariſt. 7. Meta. c. 7. tex. 26.

Aduerte tertio, quod ſtatua, & iſta artificiata nõ ſunt, ſicut reliqua nomina acci- *3. fund.*

denta-

Digitized by Google

dētalia, albū; calidum, curuum: hæc enim dicunt corpus, nō vt partem, ſed vt ſubiectum, at iſta ipſam materiam habent pro parte. vnde ſicut caro, & anima faciūt hominem, vt duæ partes: ita aurum, & figura ſtatuam in genere artificiali: vnde bene dixit Paulus Venetus, quod huiuſmodi nomina non dicunt formam, vt alia connotatiua, ſed totum ipſum compoſitum: & hoc docet 7. Met. c. 10. tex. 34. Ac ī hoc maxime ſimilantur naturalibus. Ex his omnibus patet ſenſus, & veritas cōcluſionis primæ, nempe quòd artificialia ſimilātur naturalibus in formis exterioribus, & in materijs aliquo modo & etiam in ipſis totis compoſitis, ad ſenſum prædictū in fundamentis.

2. Concl. Secunda concl. Artifex imitatur agens naturale in modo operandi. Iſta ſimilitudo conſiſtit in duobus: primo, ſicut agens naturale effectum producit aſſimilando eum ſibi in forma, ſecundum quam producit: ignis enim ignem, leo leonem, homo hominem producit: ita artifices tales effectus producunt, vt ſimiles ſint idolis, & imaginibus, quas ſibi in mente fingūt, & ſecundum quas operantur.

Secundo, ſicut agēs naturale operatur materiam diſponendo, & ab imperfectis incipit: ſic & artifex ipſe. & ex hoc ſequitur, quod artis forma aſſimilatur formæ naturali aliquo modo: producit enim res quælibet ſibi ſimilem, licet in arte non ſit ſimilis ſpecie effectus factus arti, & idolo ſecundum quod ſit.

3. Concl. Tertia concluſio. Ars aliquando imitatur effectus naturales præexiſtentes, aliquando eos, qui debebant præexiſtere.

Nota duplex genus artis. Aduerte duplicē artem. Eſt quędam ſimia naturæ, quæ ea, quæ natura facit, imitare ſuo modo conatur, vt ars, quæ pingit, quæ facit ſtatuas, & ſimiles, & hæc imitatur naturæ effectus præexiſtētes. Altera eſt, quæ ſupplet ea, in quibus natura deficit, vt ars faciēdi domos, veſtes, & ſimilia neceſſaria vitæ, & hæc non imitatur effectus prę[c]edētes naturę, ſed qui deberent pcedere, id eſt, tales facere conatur, quales faceret natura, ſi eos faceret.

Ex his omnibus colligitur, illam propoſitionem, Ars imitatur naturā, eſſe verā in illo triplici ſenſu, qui propoſitus eſt.

Ad argumēta. Differunt tamen in his, quæ argumenta probant, hæc enim vere concluđūt artem & naturam in illis eſſe diſſimiles: tamen, quia in alijs eſt ſimilitudo, vt diximus, propoſitio eſt vera: non enim ad illius veritatē opus eſt, vt in omnibus imitatio ſit. Ad textum redeamus.

Caput Tertium.

Determinatis autem his. Tex. xxvij.

Nota quā ob cauſam Ariſt. inſtituerit tractationem de cauſis. HAec eſt tertia pars libri huius, in qua de cauſis agit. Philop. continuat hūc ſermonem, vt poſtquam Ariſtoteles de concauſis egit, puta de materia, & forma, velit nunc de cauſis agere. puta de efficiēte, & fine. Simpli. vero non de efficiente, ſed de ſolo fine intentionem eſſe docet: at quia de fine volebat differere, cauſam in communi diſtinguit. At re uera non video, cur hic de efficiente, ſaltem proximo, non agatur, & de omnibus cauſis in communi, ut in proceſſu patebit.

Ob id aduerte, quod ratio tractādi modo de cauſis duplex eſt. Altera, quā ipſe Ariſtoteles in præſenti textu proponit, nempe vt cum Phyſicus ſcrutetur cauſas generationum, & mutationum naturalium, ſciamus, quot, & quæ ſint iſtæ cauſæ in genere, quas Phyſicus inquirit, ob id Mathematicus non habet cauſas ſic diſtinguere. Non enim niſi vnam, aut alteram, & non proprie cauſam aliquando ſpeculatur. Altera eſt, quia dictum erat in definitione naturæ eam eſſe cauſam: oportebat ergo ſcire, quæ eſſet cauſa. eſt enim formalis, & materialis, & efficiens, & finalis; vt dicemus: ac ꝓpter id de cauſis modo ſit ſermo. Et hæc eſt materia huius ſecundi libri.

Nota ad quos pertineat agere de cauſis, et ſub qua ratione. Aduerte tamen, quod de cauſis agere, & ad Logicū, & ad Phyſicum, & ad Metaphyſicum pertinet, varijs tamen rationibus. Logicus enim, ut patet 2. Poſt. cauſam diuidit & explicat, licet non proprio habitu, ut ad perfectam pertinet demonſtrationem. Phyſicus uero cauſas, ut ad mutationes pertinēt, & ad naturales effectus, tractat. Metaphyſicus autem, vt ad eſſe attinēt, vt dicit Auer. 2 Meta. com. 6

Simi-

Digitized by Google

Similiter, quia eſſe cauſam eſt vna pars entis excedẽs res naturales, cum extra naturalia etiã cauſæ ſint, vnde abſolutè demonſtrare, quot ſint cauſæ, eſt Metaphyſici: quot vero mutationum cauſæ, Phyſici: quot potiſſimę demonſtrationis media, Logici. Textum igitur exponamus.

Quot, & quę ſint cauſæ, tractandũ proponit; cuius rationem ſubdit, quæ talis eſſe poteſt in forma. Artificẽ ſcientificum eorum, quæ tractat, quot, & quæ ſint cauſæ, docere oportet: Phyſicus eſt artifex ſcientificus naturalium mutationum: ergo ipſum Phyſicum cauſas omnes docere oportet, ac diſtinguere. Maiorem illam virtualiter intellectam probat: quia non contingit ſcire, quouſque cauſam primã, ideſt propriam, & immediatam percipiamus: nec reducere quæq; poterimus ad talem cauſam, niſi quid, quæq; cauſa ſit, ſciamus, præſertim in Phyſica, quæ non vnam, aut alteram, ſed omnes quærit cauſarum modos.

Vno igitur modo cauſa dicitur. Tex. xxviij.

Nota primo definitionẽ cauſa materialis.

INcipit varias cauſas aſſignare. Eſt, inquit, uno modo cauſa id, ex quo, cum inſit, aliquid fit. Per hanc deſcriptionem notat cauſam materialem: hæc enim eſt, ex qua dicitur aliquid fieri, ut ex ære ſtatua, ex argento phiala. Nec ſufficit, vt ex aliquo fiat aliquid, ad hoc, quod ſit materia, ſed quod permaneat in eo, quod ex ipſo fit: nam ex priuatione fit aliquid, ut ex nocte dies, & ex non albo album, ſed non ut ex materia, ſed ut ex termino: quia non permanet. ob id dicitur, ex quo cum inſit.

Nota ſecundo.

Et aduerte, ꝙ hic non dicitur, Primo, & non ſecundum accidens, vt definita eſt materia ſuperius in lib. 1. tex. 82. quia illic definita eſt materia prima per ſe, hic autem tam prima, quam ſecunda, tam naturalis, quam artificialis, tam per ſe, quã per accidens, ut inferius declarabitur: ob id illa duo prætermiſſa ſunt.

Nota tertio.

Aduerte vlterius, cum aliquid dicitur cauſa, quæcunque illi conueniunt, etiam dicuntur cauſa, vt ſi æs eſt cauſa ſtatuæ, & æs eſt corpus, & ſubſtantia, etiam iſta dicuntur cauſæ ſtatuæ, & hoc non ſolum in cauſa materiali, ſed in omni alia: & ob id dicitur, Horum genera: quo autem modo iſta cauſæ ſint, poſterius ipſe Ariſtoteles explicabit.

Alio autem modo forma, & exemplar.

Quid forma.

ALium modum cauſæ ponit, nempe formam, & exemplar, quæ eſt ratio, quod quid erat eſſe, ideſt unde ſumitur definitio rei: dicitur enim forma, ut dat eſſe, dicitur exemplar, quatenus agens producit effectum ſibi ſimilem in forma: dicitur ratio definitionis, quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma eſt.

Ponit exemplum, ut forma: diapaſon eſt proportio dupla, & numerus, & partes definitionis. Nam ſicut in materia aliquid dicebatur cauſa materialis, & etiam ipſis genera, ita in forma: nam diapaſon quod eſt conſonantia perfectiſſima, habet pro forma proxima proportionem duplã & numerũ, qui ſuperior eſt, & deniq; partem definitionis, vt proportionem, nam dupla proportio, proportio eſt. Exemplũ eſt muſicum parum ad nos attinens, dum modo res intelligatur, ac ſi dicas, forma hominis eſt animal rationale, & animal, & rationale, & horum genera: definitio enim quidditatiua, & ipſius partes locum habent formæ reſpectu ſuppoſiti.

Amplius vnde principium mutationis primum. Tex. xxix.

Quid efficiens.

TErtium modum cauſæ ponit, nempe id, vnde eſt principium motus, aut quietis primum. Hoc denotat cauſam efficientem: ipſa enim eſt, quæ primo incipit operari, a qua producitur motus, & quietis principium primum.

Ponit exemplum: conſultor eſt cauſa eorum, quæ conſilio fiunt, & pater filij, faciens facti, & mutans mutati. Philop. & alij hæc duo referũt, ut ſint ſuperiora aſſignatarum cauſarum, ſicut ſupra dixerat, horum genera. nam faciens eſt ſuperius patre, & mutans ſuperius conſultore.

S. Thom. melius hoc interpretatur de diuerſis cauſis efficiẽtibus: & licet ipſe aſſignet eas, tñ non vñr textui conformes.

Ob

Digitized by Google

Ob id ſic dicamus, per conſultorem, in tellexit cauſas morales: per patrem, cauſas naturales ſubſtantiæ productiuas: per faciēs, cauſas artificiales: per mutans, cauſas naturales alterantes: eſt etiam in his ſemper repetendum, Horum genera.

Præterea, vt finis. hic autem eſt id.

Quid finis. VLtimum modum cauſæ ponit id, cuius gratia aliquid fit, per quod intelligitur cauſa finalis, ut deambulationis finis ſanitas.: deambulatur enim propter ſanitatem. Oſtendit autē finem eſſe cauſam; quia dubium poterat eſſe, cum nondum ſit, ut cum ſumitur potio propter ſanitatem, quæ nondum eſt: & dicit, quod tunc exiſtimamur reddidiſſe cauſam, cum finem expreſſimus: eſt ergo finis cuius gratia fit aliquid, cauſa.

Declarat autem quorum ſic finis cauſa, dicens: eorum omnium eſſe cauſam, quæ ſunt inter primum efficiens, & ipſū finem: vt a medico, qui eſt efficiens primus, vſque ad ſanitatem, media ſunt potiones, purgationes, euacuationes, dictæ, inſtrumenta ſcindendi uenam, & alia huiuſmodi, quorū aliqua ſunt operationes, ut ſciſſio uenæ, purgatio, euacuatio, alia organa, & inſtrumenta, quibus tales operationes exercentur, & horum omnium ſanitas eſt finis. & idem dicēdum in alijs, finis enim eſt cauſa omnium mediorum quæ ſunt ad finem.

Cauſæ igitur fere tot modis. Tex. xxx.

Tria quæ inſunt cauſis. TRia, quæ cauſis his inſunt, ponit. Primum eſt: eiuſdem effectus plures eſſe poſſunt cauſæ per ſe, non tamen vnius generis, ſed diuerſorum, ut ſtatuæ unius

1 quatuor ſunt cauſæ, materia æs, forma ipſa figura, efficiens ſtatuarius, finis id propter quod ſtatua fit: idem euenit in rebus naturalibus.

2 Secundum, quædam poſſunt ſibi inuicem eſſe cauſæ, ſed non in eodem genere cauſæ, ut ſanitas eſt finis deambulationis, & deambulatio eſt efficiens ſanitatis. Idē intellige de materia, & forma, vt dicit Auerr. nam forma eſt cauſa materiæ, ut ipſam perficit, materia etiam eſt cauſa formæ, ut ipſam ſuſtentat, & recipit.

Tertium, eadem poteſt eſſe cauſa contrariorum per ſe, ſed vnius poſitiua, alterius priuatiua, ſicut nauta ſua præſentia eſt cauſa conſeruationis nauis, abſentia autem ſubmerſionis. 3

Hoc exemplū intellige non in vniuerſum, ſed tunc dicitur cauſa ſubmerſionis, quando, ſi ipſe eſſet præſens, nō ſubmergeretur nauis: tunc conſeruationis, cum niſi eſſet præſens, non conſeruaretur. poteſt enim aliquando eſſe cauſa per accidens horum. intellige etiam quod eſt cauſa ſuo genere, non tamen totalis, nam etiam uenti, & aquæ ſunt pariter cauſa illorum effectuum. *Nota 1.*

Poteſt aliud exemplum huius aſſignari: nempe Sol, qui ſua præſentia in noſtro hemiſphærio facit diem, ſua abſentia noctem, & vtrunque per ſe facit. *Nota.*

Omnes autem nunc dictæ cauſæ. Tex. xxxi.

HVcuſq; cauſarum varia poſuit exēpla, & alia etiā occurrunt præter illa. propter quæ forſan aliquis exiſtimaſſet, plura eſſe cauſarum genera. Hoc remouet Ariſtoteles docens, ad quatuor cauſarum genera prædictas omnes cauſas reduci, præſertim cum hucuſque nondū declarauerit Ariſtoteles, quot ſint cauſæ, ſed tantum eas enumerauerit, ut dicit Auerr. Ad materialē cauſam reducit omnia iſta, elemēta ſyllabarum reſpectu, materiam factibilium, ignem, & reliqua elementa mixtorū corporum, partes totius, præmiſſas concluſionis: in quibus triplicem indicat materiam, ut notant Themiſ. & Alex. *Nota. Omnes cauſa re ducūtur ad quatuor genera.*

Eſt enim materia alterationis, materia compoſitionis, materia compoſitionis, & alterationis ſimul. materia alterationis eſt id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, ut ex pane ſanguis: compoſitionis eſt ea materia, quæ componit aliquid, nulla in ea mutatione exiſtente, ut litteræ ſunt materia compoſitionis ſyllabæ. Compoſitionis, & alterationis ſimul eſt, cum multa componunt aliquid, ſed corrupta, aut alterata, vt elementa faciūt mixtum, *Materia alterationis, cōpoſitionis, & utriuſque ſimul.*

Digitized by Google

mixtum, & acetum ac mel componunt oxymel. Has materias indicant iſta exempla.

Materia compoſitionis varia. Per elementa, & partes ſyllabarum, & totius intelligitur materia compoſitionis, quia non eſt vnius rationis compoſitio in compoſitis: aliqua enim ſolum aggregatione componunt, vt cumulus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione, & omnia intelliguntur ſub materia compoſitionis, ob id duobus exemplis explicantur. Vide 8. Meta. c. 1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmiſſas concluſionis, materia compoſitionis, per elementa vero materia compoſitionis, & alterationis ſimul.

Dubium primum. *Tria ſunt materiæ alterationis genera.* Dubitabis, q̃ materia ſit illa prima, vel ſecunda ſubſtantialis, de qua locuti ſumus? Themiſt. vult eſſe alterationis ſolũ reſpectu formę, & bene dicit. Sed aduerte eſſe tres materias alterationis: Prima eſt, quæ per alteratione aliquã in ſe facit aliquid, & talis eſt materia illa prima, nã non generatur quicquã ex ea, niſi amittat priuationem, & etiã alia ab ea expellatur forma, partim enim dicebatur corruptibilis. Alia eſt, ex qua fit aliquid, ſed per corruptionem ſui, vti ex pane fit ſanguis, tamen forma panis deſtructa. Tertia eſt, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ære fit ſtatua, æs autem prius mutationẽ, nempe partiũ aliquã ſubtractionem, vel deciſionẽ ſuſcipit: omnes igitur hæ materię alterationis dicuntur, ſed non eodem modo.

Dub. 2. Vlterius dubitabis, quomodo dicitur materia id quod corrũpitur, ut patet de pane, & elementis? non enim permanẽt. Dico, quòd manent quidem, non tamen ſecundum ſe tota, ſed ſecundum ſui partem, putã materiã, & ſecundum uirtutes, ac proprietates aliquot, vt in mixto manent materiæ elementorum, & virtutes ipſorum, puta qualitates: & hoc ſat eſt, vt materia dici poſſint. *Solutio.*

Dub. 3. Solutio. Vlterius dubitabis, quomodo hic partes dicãtur materia, cũ ſuperius tex. 28. dictæ ſunt forma. Auer. vult illud de partibus definitionis eſſe intelligendum, quę forma ſunt, hoc verò de partibus integrãtibus. S.Tho. autem melius, etiam de partibus definitionis, vult hoc intelligi, & diſtinguit bene partes definitionis: ſi enim ad ipſum definitum comparetur, formę locum habent: ſi vero ad ipſam definitionem, cuius partes ſunt, rationem habent materiæ, & tota definitio eſt, vt forma.

Dub. 4. Sed tunc quæres, quomodo definitio, quæ datur per materiam, & formam, poſſit hoc habere: non enim partes definitionis erunt definiti forma, ſed vna tantum. Reſpondet S.Tho. quod materia, & forma in communi, vt ſunt de natura hominis, & compoſiti, habent rationem formę reſpectu ipſius ſuppoſiti, quamuis vna reſpectu alterius partis ſit materia, vnde humanitatem dicimus formam hominis, & tamẽ humanitas dicit materiã, & formã. Sed hoc poſtea magis declarabitur.

Dub. 5. Vlterius dubitabis, quomodo præmiſſę dicãtur materia concluſionis. Reſpondet S.Thom. quia extremitates præmiſſarum componunt concluſionem. Melius reſpondet Simpl. quod ſi totum ſyllogiſmum conſideremus, tunc præmiſſæ ſunt, vt materia; concluſio, vt forma: quia concluſio determinat, & perficit ſyllogiſmũ. Hoc etiam recipit Auer. dicens, præmiſſas eſſe, vt potentiam, concluſionem, vt actum.

Harum autem aliæ quidem ſunt.

ALex. & Philop. iſta verba legenda eſſe cẽſent a principio textus, vt cum dixiſſet, quatuor eſſe modos cauſarum: ſequatur, harum quædam ſunt, vt ſubiectum, & materia. At Simpl. non recipit hoc, & magis ad literam dicit, quod in exemplis propoſitis non ſolum materia, ſed etiam forma cõtinebatur, ut puta ſyllaba, & elementa, totum, partes, pręmiſſæ, concluſio: ob id dicit horum enumeratorum quædam eſſe materiam, ut omnes partes reſpectu totius: quædam eſſe quod quid eſt, id eſt, formam.

Nota. Forma triplex alterationis & compoſitionis, & vtriuſque ſimul. Et nota, quod formam triplici nomine explicat: dicit enim totum, compoſitionem, ſpeciem, vt notet tres modos formarum correſpondentes tribus materijs, ut notant The. & Alexan. & Auer. Eſt enim forma alterationis, quæ eſt forma reſpectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur ſpecies. Eſt forma compoſitionis reſpondẽs materiæ compoſitionis, vt forma do-

mus

Digitized by Google

mus eſt talis compoſitio, ſimiliter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hæ formæ dicuntur compoſitio. Eſt forma cōpoſitionis, & alterationis, vt forma oxymellis, forma mixtorum, quę 8. Meta. dicitur ab Ariſtotele mixtio, & hæc dicitur totum, quamuis totum ſit vocabulū commune includens etiam compoſitionem, huic tamen modo appropriatur.

Semen autem, & Medicus.

Conſtituit modo cauſam efficientē, ad quā reducit ea omnia, vnde incipit motus, vt ſemen, Medicus, conſultor, & ipſum faciens omnia. Vbi nota, per ſemen intelligi cauſas inſtrumentales: perficiens omnia, intelligi efficientes principales. Plato enim ſeparabat nouum genus cauſæ inſtrumentalis. Ariſtoteles vero ad efficientem cauſam reducit, & inſtrumentalem, & principalem, ſicut cauſam exemplarem etiam reduxit ad ipſam formalem: vnde in numero cauſarum quantum ad rem cum Platone conuenit.

Aliæ autem, vt finis, & bonum aliorum.

Qvartum genus cauſæ ponit, nempe finem, cuius gratia aliquid fit, & eſt bonum aliorum, quæ ad ipſum ordinantur, quia id quod mouet ad operandum, & eſt finis, ſemper habet rationem boni quamuis non ſemper veri, ſed aliquando apparentis, præſertim in animalibus, & homine, quæ mouentur ad operandum ſemper propter bonum, ſed illud bonum non ſemper verum eſt, ut patet: nam in naturali appetitu finis ſemper bonum verum eſt: in animali, & rationali non ſemper, hoc rectè aduertit Albertus hic: utrobique tamen finis bonum q d eſt, vt finis eſt. Ex his concludit quatuor eſſe cauſarum genera, ad quæ omnes cauſæ reducuntur.

Cauſæ igitur tales, & tot ſunt. Tex. xxxij.

Vnamquamq; cauſam vel genus eiū ſæ in plures diuidit differētias, quę quamuis ſint numero multæ, tamen redactæ ad ſummam, & ad communia mēbra, ſunt pauciores. Dupliciter igitur vnumquodq; genus cauſæ diuiditur: Primo quędam eſt cauſa prior, ideſt vniuerſalior: quædā poſterior, & particularior, vt ſi in efficienti dicas, medicus ſanat, eſt cauſa poſterior: item artifex ſanat, eſt uniuerſalior, & prior adhuc agens ſanat, uniuerſalior. Denique ſuperiora cauſarum cuiuſq; generis dicuntur etiam cauſæ in illo genere priores, quod ſupra dictum eſt, & horū genera. Similiter ex parte formę vt diapaſon forma eſt, & proportio, & numerus: in fine ſimiliter, ſtudeo propter ſcientiā, & ſciētia eſt habitus, & bonum, etiam ſtudeo propter habitum, & propter bonum. Item ſit ſtatuā ex ære, ex metallo, ex corpore, hæ ſuperiores cauſæ dicuntur priores, particulares poſteriores in quolibet genere.

Varia differentia cauſarū.

Prima diuiſio cauſarū.

Amplius autem, ut accidens. Tex. xxxiij.

Secunda diuiſio eſt Cauſarum quędā per ſe, quædam per accidēs. Per ſe, ad quædam per effectum, ut tales ſunt, concurrunt: ut ſtatuarius cauſa eſt per ſe ſtatuæ, quia vt talis eſt, cauſa eſt ſtatuæ. per accidens, eſt id quod coniunctum eſt cū cauſa per ſe; licet ſecundum ſe non operetur, vt Polycletus eſt per accidens cauſa ſtatuæ, quia accidit, quod Polycletus ſit ſtatuarius.

Secunda diuiſio cauſarū.

Et nota, quod iſta cauſa per accidens, aut eſt ipſum ſubiectum cauſæ per ſe, ut: Polycletus; aut id quod in eodem ſubiecto eſt cum cauſa per ſe, ut ſi Polycletus eſt albus, & Muſicus, dummodo ſtatuarius; tunc albus eſt cauſa ſtatuæ, & Muſicus cauſa ſtatuæ, per accidens tamē, quāuis inter has per accidens magis accedat Muſicus ad cauſam per ſe, quia Muſica eſt in eodem ſubiecto, in quo eſt ars ſtatuaria, quæ eſt cauſa p ſe, puta in anima; albedo

Nota.

Digitized by Google

albedo enim eſt in corpore. Eſt igitur cauſa per ſe, & per accidens, & inter has, quę dam vniuerſalis, quædam particularis, vt per accidens particularis, eſt Polycletus, vniuerſalis homo, vniuerſalior animal, viuens. ſimiliter Muſicus, habituarius, qualis, idem in cauſis per ſe, vt ſtatuarius artifex, ſciens. Hoc idem intellige in omni alio genere cauſæ, & habebis magnum cauſarum numerum.

Præter omnes autem, & proprie dictas. Tex. xxxiiij.

3. diuiſio TErtia diuiſio eſt: Quædam ſunt cauſæ in potentia, quædam in actu. dicuntur cauſæ in actu operantes: dicuntur in potentia, quæ poſſunt operari, quamuis actu non operentur, vt ædificans cauſa operans, ædificator cauſa in potentia. Hoc intellige in quocunque genere, & in quacunque cauſa prædicta, tam per ſe, quam per accidens, tam vniuerſali quã particulari, vt facile eſt rem ad exempla reducere.

Perinde autem dicetur. Tex. xxxv.

Nota. effectus ipſi eaſde differentias habenti. HAs tres diſtinctiones ex parte effectuũ poſſe aſſignari docet: eſt enim effectus ſingularis, & vniuerſalis: vt hic ſtatuarius facit hãc ſtatuã, & ſtatuam, & imaginem: ſimiliter per ſe, & per accidens vt qui facit ſtatuam, ſi accidat, quòd ſit alba, magna, calida, facit hæc per accidens, Idem in alijs differentijs intellige, & diligens auditor philoſophiæ omnes hos modos ordine, & exemplo conabitur diſtinguere, quod vt eſt facillimum, ita eſt vtiliſſimum pro multis, quæ in ſcientijs, & extra ſcientias occurrunt.

Amplius autem connexæ. Tex. xxxvj.

4. diuiſio QVarta diuiſio eſt. Cauſarum quædã ſunt ſimplices, quales ſunt per accidens, & per ſe, ſingulæ ſecundum ſe ſumptæ. Connexæ, quales cõiunctæ & per ſe, & per accidens, vt Polycletus ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ. Has omnes cauſas ad duodecem modos reducit: ſunt enim hæ diuiſiones tres, quæ faciunt ſex modos cauſarum, nẽpe vniuerſalis, particularis, per ſe, per accidens connexa, ſimplex. Quælibet autem ex his diuiditur in cauſam potentia, & cauſam actu. Fient itaq; duodecim, nempe vniuerſalis actu, vniuerſalis potẽtia, particularis actu, particularis potentia, per ſe actu, per ſe potentia, per accidens actu, per accidens, potentia, ſimplex actu, ſimplex potentia, connexa actu, connexa potentia, & hoc in quolibet genere cauſæ. Vide magnã multitudinem cauſarũ breuiſſimis verbis expreſſam.

Differt autem tantum. Tex. xxxvij.

DIſcrimen vnũ aſſignat inter has cauſas actu, & potẽtia, ꝙ cauſæ actu, & ſingulares ſimul ſunt cũ effectu, vt ſi hic ignis comburit, hoc comburitur; ſi hic ædificat, hoc ædificatur; & hoc etiã intellige in vniuerſalibus, vt bene dixit Themiſt. quidquid alij dicant, vt ſi ædificans eſt, ædificium ſit. At cauſæ in potentia nõ ſunt ſimul cum effectu: non enim ædificator, & domus ſimul ſunt poteſt enim vnum abſque altero eſſe.

Et nota cum Simpl. quòd effectum vocat id, non quod poteſt eſſe, ſed quod eſt iam factum, atque extra operationẽ agentis conſiſtit, & ſic tolletur contradictio. *Nota.* Poſtea enim dicet, quod cauſa in potẽtia eſt cum effectu in potentia: tunc enim ſumitur pro eo, qui poteſt eſſe, & tunc ſi domificator eſt, domus eſſe poteſt, & econtra.

Oportet autem ſemper cauſam. Tex. xxxviij.

TRia theoremata ponit circa cauſas prædictas. Primum, vt effectus propoſiti ſemper quæramus cauſam ſummã. *Tria theoremata cauſarũ.*

Cauſa autem ſumma, vt notat Themiſt. debet habere tria. Primo, vt ſit per ſe: nã effectus propoſiti non eſt reddenda cauſa per accidens. Secundo, vt ſit propria, non vniuerſalis. non enim dices, Medicus ſa- *Primũ. Nota.*

H nat:

Digitized by Google

nat: quia agẽs, aut quia artifex Tertio, vt ſit immediata, id eſt, vt non habeat vllam ſupra ſe propriã, ſed ipſa ſit aliarum cauſa, vt ſi dicas, Sanat, quia medicus: eſt medicus, quia artem medicinę tenet. hęc eſt ſumma cauſa, & huiuſmodi cauſæ in quocunq; cauſæ genere quærẽdæ ſunt à Philoſopho: reliquæ enim ſcientiam non faciunt perfectam.

Secundũ Alterum theorema eſt. Effectus cõmunis cauſa eſt danda communis, & particularis cauſa eſt reddenda particularis, vt ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, hic ſtatuarius huius ſtatuæ, & artifex artificij.

Tertiũ. Tertiũ theorema eſt. Cauſæ in actu ad effectum in actu, & cauſæ in potentia ad effectus poſſibilitatem eſt referenda, vt ſi domificans eſt, domus fit, & domificator eſt, domus eſſe poteſt. Hæc de cauſis. At oportet, multa ex his examinare: Cauſarum enim cognitio omni artifici, præſertim naturali, vtiliſſima, & neceſſaria eſt.

An tantum ſit quatuor genera cauſarum. Quæſt. VII

Arg. in oppoſita. QVia in primo libro de materia, & forma dixim⁹ ſatis: nũc de efficiẽte, & fine in particulari diſſerere oporter, ſi prius tamẽ in cõi aliqua circa ſingulas cauſas tractemus. Eſt igitur primum argumentum contra numerum cauſarum pręfixũ ab Ariſtotele.

1. arg. Calor ignis, ſerra artificis, & ſimilia cauſæ ſunt; tamen non videntur eſſe alicuius generis ex his: ergo non eſt numerus ſufficiens. Probatur minor: nam maxime eſſent cauſæ efficientes: hoc autem eſſe non poteſt: nam efficiens eſt, vnde primo incipit motus: ſed motus non a calore: ſed ab igne, non ab aſcia, vel ſerrę, ſed ab artifice incipit: non igitur ſunt efficientes cauſæ.

Es ulterius: imago, ad cuius ſimilitudinem artifex facit imaginem aliam, cauſa eſt, nec videtur vlla ex his, cum non ſit efficiens: non. n. illa operatur: nec formalis, cum non det eſſe artifici, ſicut albedo dat eſſe albo: nec vlla ex alijs: non ergo ſunt quatuor ſolùm genera cauſarum.

Secundò. Materia nullius eſt actiuitatis, nihilque agit: non ergo eſt inter cauſas annumeranda: cauſa enim videtur aliquid agere. 2

Tertiò. Forma nullum eſſe dat, ergo non eſt cauſa: probatur antecedens, quia non dat eſſe compoſito: accipit enim ab eo eſſe, cum ad ipſius productionem forma ſit; nec dat eſſe materiæ, cũ prior ſit materia, & ex ipſa fiat quodammodo forma. 3

Quartò Sol, Deus, Angeli vidẽtur cauſæ, & non ſicut ignis, homo, leo, quia hæc producunt ſibi ſimilia, non autem illa: ergo eſt nouum aliud genus cauſæ ponẽdum. 4

Quintò. Finis non eſt cauſa poſteriorum ſe: quia ipſe eſt vltimum nõ habens poſterius, nec eſt cauſa priorum ſe, cũ nihil ſit cauſa eorũ, quæ ante ipſum habent eſſe; non ergo finis eſt cauſa. 5

Sit primum fundamentum. Quid cauſa ſit, Ariſtoteles non docuit, contentus definitionibus ſingulorum generum: ſic enim facit in his communibus, præſertim cum in ipſis analogia quædam eſt, & definitur a Proclo libro de cauſis. Cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud. Vbi nota, ꝙ ſequitur, non dicit conſecutionem logicam antecedentis, & conſequentis, ſed proceſſum, & emanationem realem, vt ſit id cauſa, quod influit, & à quo aliud emanat. Aduerte etiam, quòd dicitur, aliud, vt intelligas, effectum habere aliud eſſe ab ipſa cauſa, & aliam entitatem, & dicitur etiam, ad cuius eſſe, vt denotetur, cauſam eã eſſe, quod ſuo eſſe, & virtute propria habet hoc, ut ex ipſa aliquo modo emanet aliud. *1. fund.* *Cauſa d finit io ſecundũ Proclũ.*

At circa cauſarum numerũ varię fuerunt ſententiæ, nã Antiqui ante Ariſtotelem, & Platonem non cognouerunt niſi materiam: de forma ſubſtantiali nil dixerunt: finem, & efficientem abſtulerunt, dicentes nil de nouo generari. Aliqui parũ de efficiente cognouerunt, nam Anaxagoras mentem, Empedocles litem, & amicitiam poſuit: ſed non poſuerunt hæc ſemper efficere, ſed a principio, cum ſeparatum fuit chaos: Plato verò ſex cauſas poſuit naturales: præter quatuor enim ab Ariſtotele recitatas, addidit exemplarẽ, & inſtrumentalem. *No a opinio. circa numerũ cauſarum.*

Ariſtoteles verò tãtùm quatuor cau-

ſas

Digitized by Google

Nota quò poſuerit Ariſt. cām exemplarem: ſas recipit in generatione rerum naturalium. Dico in generatione rerum naturalium, nã in artificialibus non negat exẽplarem eſſe cauſam; ſed hoc diſcrimen cõſtituit inter naturalia, & artificialia, quòd quæ ſecundũ artem agunt, vltra habitum artis ſibi proponunt aliquod idolum, & imaginem, cuius imitatione operentur. at naturalia non habent preter ſuas particulares formas aliquod aliud exemplar. Plato enim conſtituebat Ideam oĩum exemplarem cauſam: & hoc bene notauit Philop. in præſenti: non ergo reijcit abſolute Ariſt. exemplares cauſas, ſed a generatione naturalium, formas autem ipſas particulares exemplaria vocat.

Dub. de cã exemplari. Solu. Dices, cum ignis producit ignem, vtra forma exemplar dicitur, ignis producti, an ignis producentis? Simpl. vult, formã ignis producti eſſe exẽplar: quia ipſa eſt, quã agens producere intendit, ac ſibi aſſimilari, Alexand. & Philop. formas producentes magis dici exemplares docẽt: quia agentia ad ipſarum ſimilitudinem producunt effectus: exemplar autem antecedit id, cuius eſt exemplar.

Nec intelliges, quòd ipſa agentia cognoſcant ſuas formas, & cognoſcendo eas operentur: non enim cognitione hoc fit, ſed naturaliter in forma ſibi ſimilantur effectus: ob id tales formæ exẽplaria dñr.

Cauſam autem inſtrumentalem noluit Ariſtoteles diſtinguere ab alijs, cum non proprio motu, ſed ut ab alio regitur, operetur.

Cãæ quatuor ſecũdũ Ariſ. Sunt igitur, ſecũdũ Ariſtotelem, cauſæ quatuor ad generationem naturalem conuenientes: id, ex quo fit aliquid, ideſt, materia; id per quod fit aliquid, ideſt, forma; id a quo fit, ideſt efficiens: id propter quod fit, idque eſt finis.

2. fundamentũ. Nota de ordine cauſarũ inter ſe. Sit ſecundum fundamentum, de ordine harum quatuor cauſarum. Notat Albertus trac. 2. c. 5. & bene, quadrupliciter poſſe has cauſas conſiderari, nẽpe aut ſm effectum, aut ſecundum intentionem aut ſecundum eſſe, aut ſecundum rationem
1 agendi: Primo, ſi ſecundum effectum ipſum conſiderentur, prima omnium eſt materia, quę eſt quidem de ſubſtãtia ipſius, & in qua recipitur motus, quo fit effectus: ſecundum locum tenet forma. hæc enim etiam eſt ipſius pars effectus, & terminat materiæ motum: tertium locum obtinet efficiens, eſt enim extra effectus ſubſtantiam, tamẽ eſt principium motus, quo fit effectus, vltimum locum finis habet, qui motus eſt extremum, & vltimum.

At ſi ſecundo cauſæ cõſiderentur quo 2
ad motionem, & intentionem operandi, tunc fit præpoſterus ordo, primum locũ obtinet finis: hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum: ſecundum locum obtinet efficiens cauſa, quæ à fine mouetur: tertium forma, nam ſecundum hac materia mouetur, & perficitur: vltimum materia, quę perficitur. Ex his duobus ordinibus priorem obſeruauit Ariſtoteles in textu; conſiderauit enim cauſas ex parte effectus.

At ſi tertiò, ſecundum eſſe conſideren 3
tur, tunc prima eſt efficiens cauſa: hæc. n. eſt, quæ antecedit, & materiam diſponit, & aptam facit formæ: ſecundum locum habet materia, tertium forma, quæ ex potentia materiæ habet eſſe, vltimum finis, qui quantum ad exequutionem, vltimo habet eſſe.

Tandem quarto, ſi ratio agendi conſi- 4
deretur, prima cauſa eſt forma: ipſa enim eſt ſecundum quam actio eſt: ſecunda eſt efficiens, quæ per formã operatur: tertia finis, qui cum forma in ſpecie conuenit. vltima eſt materia, quæ nihil agit, ſed ſolum recipit. Vide igitur, quomodo non idem ſit cauſarum ordo.

3. fundamentũ. De cauſa materiali. Sit tertium fundamentum de materia, hic non de materia, in qua, eſt ſermo, quale eſt ſubiectum reſpectu accidentiũ, nec de materia, circa quã, quale id, erga quod ſciẽtia verſatur, ſed de materia, ex qua fit aliquod totum ſiue naturale, ſiue artificiale: materia autem dicitur cauſa, non quia quicquam agat: modus enim cauſandi ipſius non eſt quicquã agere, ſed id, ex quo agens alquid agit; Vnde eſſe materialem cauſam, eſt concurrere, tanquam id, ex cuius potentia paſſiua aliquid fit, & aliquid producitur.

Diuiſio materiæ. Hæc materia poteſt diuidi iuxta tota ipſa, & compoſita, quæ fiũt ex ea, vt quædam dicatur ſubſtantialis, ex qua totum fit ſubſtantiale, & per ſe; quædã accidentalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Subſtantialis materia multiplex eſt, quædã ſimplex, quædã compoſita. Sim-

Digitized by Google

plex eſt, quæ non recipit formã, quia præceſſerit ipſa materia ſub diuerſis ſpeciebus formis, ſicut materia elementi, puta ignis, aquæ, terræ, aeris: horũ enim materiæ primæ immediate reſpiciunt formas eorum. Materia compoſita eſt, quæ eſt congregata ex diuerſis materijs diuerſarum ſpecierum, ut materia mixtorum: hæc enim eſt congregata ex materijs elementorũ, non quòd maneant diuerſæ materiæ, ſed ſit vna ex illis pluribus, vnde ex ſimplici materia non fit lapis, planta, aut aliud mixtum.

Hæc materia cõpoſita eſt triplex. Quędam congregata ſolùm ex diuerſis materijs ſimplicium corporum, puta elementorum, vt lapis, ferrum, argentum, quę ex elementis immediate conficiuntur. Quędam verò eſt congregata ex diuerſis materijs etiam aliorum mixtorum, vt theriaca, pharmaca, electuaria, quæ ex diuerſorum mixtorum materijs in vnum conuenientibus conficiuntur: tertia materia plantarũ, & animalium, quæ petit etiam compoſitionẽ organorum, & inſtrumentorum ad ſuas operationes obeundas.

Ex quibus ſequitur, quod materia prima non habet ordinem immediatum ad omnes formas: aliter enim ex quolibet fieret quodlibet: ſed primo ad elementorum formas, poſtea ad mixtorum, & aliorũ formas ordinatur. hoc autem eſt propter diſpoſitiones varias, quas diuerſæ formæ in materia petunt, quas materia una non habet, niſi ex diuerſis rebus ſit congregata.

Diuiſio materiæ accidentalis. Vt autem ad materiam accidentalem accedamus: Quædam eſt ſimplex, quæ eſt vnius ſpeciei, vt ex auro annulus, ex ligno ſtatua: & non multæ materiæ ad compoſitum conueniunt. Quædam eſt compoſita, cum plures materiæ conueniunt ad componendum aliquid, ſiue per aggregationem, ut in cumulo, ſiue per colligationem, ut in manipulo, ſiue per affixionem, ut in archa, quæ clauo partes habet affixas, ſiue per conglutinationem, ut in libro, ſiue per aliquam alterationem, vt in luto, ſiue per aliquam partium ordinationem, ut in dictione litteræ cõueniunt, ſiue per partium ordinationem, & ſitum, vt in domo. Omnes hæ materiæ compoſitæ dicuntur, ſed accidentales: quia huiuſmodi tota ſunt per accidens.

Sit quartum fundamentum de cauſa formali. Forma non aliud eſt, quam id, quod ſubiectum, aut materiam determinat ad aliquod eſſe, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale, ut ſuperius diximus: vnde modus cauſandi formæ iſte eſt, ſeipſa aliquid determinare, & determinando componere totum aliquod. Forma enim duo habet: & compoſitum facere determinando materiam, & reſpectu huius dicitur cauſa formalis: & ſimilem aliquando formam producere, & reſpectu huius eſt efficiens cauſa. *4. fundamentum de cauſa formali.*

Hæc forma diuidi primo poteſt in ſubſtantialem, & in accidentalem ſecundum naturam, & accidentalem ſecundum artem: voco accidentalem ſecundum naturam omnia accidentia, quæ ab arte ſola non proueniunt, & eſt diuiſio hæc notanda. *Diuiſiones formarum. Prima.*

Secunda diuiſio eſt in formam partis, & formam totius. Forma partis eſt cuiuſlibet compoſiti altera pars, quæ alteram determinat, vt anima reſpectu corporis, & forma reſpectu materiæ, & accidens reſpectu ſubiecti. Forma totius eſt natura rei reſpectu ſuppoſiti habentis naturam: ut natura humana reſpectu ſuppoſitorũ: & tales formæ ſignificantur per nomina abſtracta, vt humanitas, animalitas. *Secunda.*

Et aduerte, quòd etiam huiuſmodi formæ potius inueniuntur in totis per accidens, ut albedinitas reſpectu albi, & vt ita loquar, ſtatuitas reſpectu ſtatuæ. Differũt autem hæ formæ totius a formis partis: Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, vt anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem ſtatuæ. At formæ totius dicunt integram naturam rei, quæ locum habet formæ reſpectu habentis naturam, ut humanitas dicit naturam cõſtantem ex anima & corpore, reſpectu ſuppoſiti habentis naturam, & ſic in alijs totis. *Nota.*

Tertia eſt ſubdiuiſio formæ accidentalis partium: quędam enim ſunt ſimplices, quædam compoſitæ: & per accidentales intelligo quæ ſunt ſecundum naturam, & quæ ſecundum artem. Simplices, quæ partes habent eiuſdem rationis, vt albedo, nigredo, color. Compoſitæ, quæ partes habent diuerſę rationis, vt figura domus, *Tertia.*

Digitized by Google

mus, figura ſtatuæ, effigies viuentium, & animalium.

Quarta. Quarta eſt ſubdiuiſio formę partis ſubſtantialis. Diuiditur enim in ſex gradus ſic: quædã formæ ſunt, quæ immediatam ordinem habent ad materiam primam, quales formæ elemẽtorum, quæ ſunt infimæ omnium: quædam, quæ conſequuntur formas elementorum, ut mixta impfecta, lapides, niues, & ſimilia: quædã quæ conſequuntur mixta alia, vt formæ pharmacorum, & ſimilium: quædam formæ viuentium, vt plantarum, & hæ excedunt præcedentes, quod ſunt actiua principia motus: quædam ſunt adhuc ſuperiores, quæ cognitionem faciunt, quales formæ animalium.

Nota. In ſupremo gradu eſt, forma rationalis, quæ eſt quidem corporis forma, vt reliquæ, tamen ſimul cum corpore non habet ſuam operationem propriam, nempe intelligere: operationes enim aliarum omnium formarum non ſunt in ipſis tantùm, ſed in compoſitis: at intelligere in ſola eſt anima, & inde prouenit ei immortalitas. quod enim extra materiam operari poteſt, eſt immortale. dixi autem operationem propriam, nam communes, puta ſentire, vegetare, mouere ſimul habet cum corpore, vt patet de ſomno, & vigilia, cap. 2.

Quintũ fundam. de efficiẽte, & ſine duplex motus, intẽtionis, & executionis. Sit quintum fundamentum de efficiẽte. Eſt enim efficiens id, a quo eſt principium primum motus: vbi aduerte, eſſe motum intentionis, & executionis: motus intentionis eſt, ſecundum quem aliquid ab aliquo ſecundũ appetitum, aut voluntatem mouetur ad aliquid faciendum, & iſtius motus principium a fine eſt: motus uero executionis eſt ille, ſecundum quem agimus, vel facimus aliquid: ille enim alius eſt motio paſſiua appetitus, & voluntatis à fine, vt dicemus poſtea: & quantum ad motum hunc executionis efficiẽs eſt, quod primum excitare incipit hunc motum.

Diuiſiones efficientis. Et quamuis multipliciter diuidi poſſet efficiens, tamen ſufficiẽt aliquot principales attingere diuiſiones. Prima eſt. Efficientium cauſarum, vna eſt vniuerſalis, altera particularis: vniuerſalis eſt, quæ plures effectus ſpecie differentes producit, ſicut ſol, cœli, intelligentiæ cœlorum motrices, glorioſus Deus: particularis eſt, quę vnius ſpeciei effectum principalem producit, vt ignis ignem, homo hominẽ. Vniuerſalis cauſa dicitur æquiuoca, quia effectus ſibi diſſimiles producit: Sol enim non producit Soles, nec cœli cœlos. Cauſa particularis vniuoca dicitur, quia frequentius effectus ſimiles ſibi in ſpecie producit.

Item particulares cauſæ dicuntur ſecundæ, vniuerſales primæ, & inter vniuerſales vniuerſaliſſima, glorioſus Deus prima abſolutè dicitur. Item effectus cauſarum particularium dependent ab eis quantum ad fieri, tamen poſtquam facti ſunt, non amplius dependent in eſſe, cum ſint eiuſdem ſpeciei cum cauſis: at reſpectu vniuerſaliũ dependent ineſſe, & conſeruari: motus enim ſolis, & calor cõſeruant corruptibilia, ne poſtquam facta ſunt, pereant, & multo magis omnia in vniuerſum ab omnipotentis Dei manu ſemper dependent, quæ ſi ceſſaret tantum ab iſta conſeruatione, omnia in nihilum redigerentur citius, quàm lumẽ perit extincta lucerna.

Secũda. Nota. Secunda diuiſio eſt cauſarum plurium.

Cauſas alias eſſentialiter, alias accidẽtaliter ſubordinatas. Quędam ſunt accidentaliter ſubordinatę, quædam vero eſſentialiter: illæ dicuntur accidentaliter ſubordinatæ, quarum vna abſque altera poteſt operari, vt pater, & filius ſunt accidentaliter ſubordinatæ. nam licet filius à patre depẽdeat, tamen mortuo patre, etiam poteſt filius per ſe generare. Illæ uero dicuntur eſſentialiter ſubordinatæ, quarum neutra abſque altera operari valet, vt cauſæ particulares cum vniuerſalibus: non enim particulares ſuos valent effectus producere ſine vniuerſalibus, nec è contra; nec leo. n. ſine ſole, nec ſol ſine leone producit leonem: & glorioſus Deus, licet per ſe omnia ſolus facere poſſit, tamen dum naturaliter, & non miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus cauſis ad producendos ſuos particulares effectus, nec eis deficit.

3. Cauſa mediata & immediata. Tertia diſtinctio eſt. Quædam eſt cauſa mediata: quædam immediata. Mediata eſt, quæ non ſua virtute proxime attingit effectum, ſed media alia cauſa, vt medicus eſt cauſa ſanitatis mediata: non enim ſe ipſo, ſed per' medicamenta ſanitatem attingit. Immediata uero eſt, quæ

Digitized by Google

ſe ipſa attingit, vt ignis immediata eſt cauſa calefaciendi lignum.

4. Cauſa totalis, et partialis. Quarta diuiſio, quædam eſt totalis. Quædam partialis: Totalis eſt illa, quæ in ſuo genere, & modo poteſt per ſe producere effectum, vt ignis eſt cauſa totalis producendi ignem, quia non indiget alio efficiente particulari ad producendum ignem: vnde licet indigeat materia, & forma, & cauſis vniuerſalibus ad producendum ignem, adhuc dicitur cauſa totalis: quia illæ cauſæ non ſunt eiuſdem generis, & modi. ſimiliter etiam ſi duo ignes concurrerent, quando vterque per ſe ſufficeret producere effectum, adhuc eſſent cauſæ totales.

Cauſa partialis eſt ea, quę per ſe nõ poteſt effectum producere, niſi conueniat alia cauſa eiuſdem rationis ſimul, vt duo homines ad portandũ pondus, quod neuter per ſe portare ſufficeret.

5. Cauſa principalis, & inſtrumentalis. Quinta diuiſio. Quædã eſt cauſa principalis, quædam inſtrumentalis. Principalis eſt, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Inſtrumentalis eſt, quæ mota ab alio, & alterius virtute operatur, ut calor, ignis.

6. Inſtrumentorũ alterũ coniunctũ, alterum ſeparatũ. Vltima ſubdiuiſio eſt. Inſtrumentorũ, quoddã eſt coniunctum, quoddam ſeparatum. Coniunctum eſt, quod moueri nõ poteſt, niſi actu moueatur à cauſa principali, vt calamus ad ſcribendum. calor, qui eſt in igne, ad calefaciendum. Separatum eſt, quod quamuis alterius operetur virtute, tñ põt abſq; illius præſentia operari, vt virtus ſeminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, qui ẽt ab igne ſeparatus calefacit, & huiuſmodi alia. Poſſent aliæ diuiſiones fieri, ſed hę ſufficiãt.

Concl. quæſt. His ſuppoſitis fundamentis, ad quęſtionem patet ſolutio, ad generationẽ rerum naturalium ſufficere cauſas has quatuor, vt dictum eſt, nam ideæ nõ ſunt, & inſtrumenta ad efficiens reducuntur.

Ad arg. Ad argumenta ſolutio eſt facilis. *Ad 1.* Ad primũ dicitur, quod calor, & inſtrumenta, cum non niſi virtute aliorum operentur, non ſunt diſtinctæ cauſę ab ipſis, quorum inſtrumenta ſunt, præſertim de coniunctis: vnde ego dicor ſcribere, non calamus, quamuis calamo ſcribam: & ignis calefacere, quamuis per calorem: inſtrumenta autem ſeparata inter efficiẽtes poſſunt computari.

Ad illud aũt de idolo admittimus quidem in arte, ſed in naturalibus non eſt ab ipſa forma agentis diſtinctum.

Ad ſecundum & tertium, eſt eadem: quamuis enim dicimus materiã non agere, nec omnis cauſa agit, modus tamẽ cauſandi materiæ eſt paſſiue cõcurrere ad rei productionem: ita ſimiliter forma in genere cauſæ formalis non agit efficienter, ſed materiam determinat. & quamuis illud eſſe à materia recipiat, adhuc tamen ei dat eſſe: nam ipſa producta materiam perficit, & ens abſolutum, ac completum conſtituit. *Ad 2. & 3.*

Ad quartum dicitur, quod ſat fuit cauſam efficientem attigiſſe, quę vniuerſalẽ & particularem tanquam ſpecies complectitur: Ariſt. autem genera earum dicit eſſe quatuor, non ſpecies. *Ad 4.*

Ad quintum ſolutio patet, finis eſt primum omnium intentione, licet in executione ſit vltimum, de hoc tamen magis poſtea dicemus: & hoc ſufficiat in cõmuni de his cauſis. *Ad 5.*

An cauſæ particulares aliquid efficiant. Quæſt. VIII.

Qvæſtionis ſenſus ſatis eſt notus: petitur .n. an iſtæ cauſę particulares, puta ignis, homo, leo, & ſimiles habeant virtutẽ in ſe, qua poſſint producere, ſibi ſimiles ſubſtantias, an vero nõ ſic, ſed quod effectus à talibus prouenientes cauſis ſint facti ab alia ſuperiori cauſa, non autem ab ipſis: in qua difficultate multæ ſunt ſententiæ. *Senſus quæſt.*

Fuit enim ſententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer. 9. Metaph. comm 7. & diſput. 3. cap. 18. qui dicebant cauſas has inferiores nihil operari, ſed Deum ſolum ad ipſarum præſentiam effectus facere: vnde ſolus Deus ad præſentiam ignis comburit, ad pręſentiam cuiuſque alterius agentis operatur: ipſæ particulares cauſæ ſolum ſe habent vt ſigna actionis diuinę. *1. Sententia Arabũ quorundã, et Gabr.*

Hoc recipit inter Theologos Gabr. 4. ſent. diſtin. 1. q. 1. contra quam ſententiã diſputat S. Thom 2. contra gen. ca. 69. & qq. de potẽtia q. 5. ar. 7. & 1. p. q. 105. ar. 5. fun-

1. fund. fundamenta Gabr. ſunt duo: alterum eſt: Fruſtra fiunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora. ſed poteſt Deus ſe ſolo operari cuncta: ergo fruſtra ponitur cooperatio cauſarum particularium.

Secundu Alterum: ſi iſtæ cauſæ poſſent formas producere, poſſent errare, cũ formę ex nihilo fiant. at creare nihil pręter Deũ põt: nõ igitur hæc inferiora quicquam agunt.

2. Sententia Auic. Secunda ſententia fuit Auic. cuius meminit Auerr. 7. Metaph. com. 31. hic dixit cauſas particulares habere virtutem ſolum diſponendi materiam, qua diſpoſita forma producebatur a cauſa quadam vniuerſali; conſtituebat enim quandam vnã ſubſtantiam ſeparatã vniuerſalem, cuius erat materijs diſpoſitis per agentia particularia ſubſtantiales inducere formas, & hanc cholchodęam, idest datricem formarum vocabat, quæ ſentẽtia fuit etiã Themiſt. 1. de anima. c. 24 & 3. de anima c. 52

Quo hæc ſnia differat a priori. Hæc autem opinio differt a priori dupliciter: Primo, quia prior aufert omnem cauſalitatẽ à rebus: dicit enim quod cauſæ particulares, nec accidens, nec ſubſtantiam producunt: at poſterior, particularia agentia accidentia producere, & materiã diſponere affirmat. Secũdo prior cauſam producentem omnia dicit eſſe Deũ: poſterior vero dicit eſſe quandam intelligẽtiã à Deo mediate procedentẽ. Fundamenta huius ſententiæ in ſequenti opinione proponentur, fere enim communia ſunt.

3. Snia Tertia ſententia fuit Platonis, hic ideas poſuit, a quibus hi effectus particulares prouenirent, ſed multo aliter quã Auic. Nam Auic. vnam poſuit omnium ſpecierum: at Plato tot poſuit, quot erant ſpecies. Præterea Auic. dixit hanc cholchodæam formas in ſingulis materijs a ſe diſtinctas producere, ſed Plato ideas ſe cum materijs ipſis coniungere dixit, ob id cauſas formales eſſe aſſerebat.

1. fund. Platonis Fundamenta Plato. erant duo. contra quæ diſputat Ariſto. 7. Metaph. à tex. 16. vſque ad 32.

Secundũ. Alterum: quia niſi ideæ iſtæ vniuerſales eſſent, nulla eſſet ſcientia, cum particularia omnia ſint corruptibilia.

Alterum, & hoc etiam eſt Auice. quia vnumquodque fit a ſuo ſimili, ſed videmus multos effectus, quorum nulla ſimilis cauſa particularis præceſſit. debent ergo referri in cauſam ipſam vniuerſalem, vt patet in animalibus generatis ex putrefactione; in forma mixti ex diſſimilibus elementis proueniente, in igne producto ex lapidum concuſſione, ex motu vehementi, & radijs ſolaribus, quorum omnium formæ manifeſtant eſſe cauſam vniuerſalem, & non à particulari vlla procedere.

Quarta ſentẽtia fuit Duran. 2. ſen. d. 1. q. 5. qui valde oppoſito modo ſentit: dicit enim cauſas particulares producere effectus ſuos nulla alia adiuuante ſuperiori cauſa, ita vt Deus poſtquam fecit rẽ, quã uis ſolum conſeruet eam, ſed ipſa per ſe ſolam operatur poſtea non cooperante Deo: & ita remouet primam cauſam effectiuam omnium effectuum ac particulares tantum cauſas conſtituit pro particularibus effectibus. *4. Sententia Durandi.*

Quinta ſententia fuit Ariſt. qui tria in hoc docet. Primo, formas ſubſtantiales ipſas particulares dicit eſſe actiuas, & productiuas ſimilium ſibi, vt ignis ignem, & leo leonem per ſuas formas actiue producãt, hoc tradit, lib. 2. tex. 70. vbi formas dicit eſſe cauſas finales, formales, & efficiẽtes ſimul diuerſis rationibus. & 2. Meta. 18. & 7 Metaph. c. 9 vnumquodque, inquit, a ſuo vniuoco. i ſimili fit, vt equus ab equo, cuius cauſam tradit 2. de gen. anima. c. 1. quia vnumquodque appetit ſempiternum eſſe, & Deo ſimilari, quantum poteſt. Cum autem iſta inferiora corruptibilia ſint ac indiuidua, ac durare perpetuo non poſſint, in ſpecie ſimilia producendo conſeruare ſe intendunt. *5. Sentẽ. Ariſt. 1. eius dictum.*

Tradit ſecũdo pter particularia agẽtia concurrere ſolem, & cœlũ ad illos effectus producendos, ut patet tex. 26. ſuperiori, Sol, & homo generant hominem, & lib. 1. Metheor. cap. 2. oportet mundũ inferiorem contiguum eſſe lationibus ſuperioribus, vt inde regatur, & 2. de gene. cap. 10. motum ſolis cauſam vniuerſalem ponit generationum, & corruptionum rerum. *2. dictũ.*

Tradit tertio, præter cęlos, etiã D[illegible], & intelligentias eſſe cauſas horum inferiorum, vnde 12. Metaph. tex. 38. loquẽs de iſto ente ſeparato dicit: Ab hoc principio tum cœlum, tum natura dependet. & 1. de cœlo. cap. 9. ab his intelligentijs dicit eſſe, & uiuere omnibus communicari, alijs magis, alijs minus, & 2. Meth. cap. 1. *3. dictũ.*

Digitized by Google

dicit eas eſſe omnibus alijs cauſas, vt ſint hæc Ariſtot.

1.*Concl.* Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Auferre efficientiam ab his cauſis particularibus nec eſt ſacræ doctrinæ, nec Doctoribus ſanctis, nec verè Philoſophiç conſonum. Hæc concluſio profectò patet Gen. 1. Germinet terra herbã virentẽ, & lignum pomiferum faciens fructũ iuxta genus ſuum. ibi clare patet differentia in terra, & in lignis, & arboribus. & Dama. 2 de fide cap. 9. Dedit, inquit, Deus plantis virtutẽ altricẽ, auctricẽ, & generatricẽ. Et Ambr. li. 3. Examer. c. 6. & 8. Dedit, inquit, Deus terræ virtutẽ germinãdi herbas ex ſemetipſa ſine alterius adiutorio. Et Aug. 3. de Tri. c. 3. & 4. Vocat creaturas proximas cauſas, Deũ vero primam. Denique S. Th. qui modeſtiſſimis verbis in reprehendendis aliorũ falſitatibus vtitur, hanc tamen opinionem ſtultam, impoſſibilem, & erroneam vocat.

1. *arg.* *S. Tho.* Et argumentum S. Th. vnũ inter multa, quæ ponit. 2. contra Gen. c. 69. eſt tale. Summũ bonum decet effectus ſuos creare omni cum perfectione, quam ſecundũ naturam talem habere poſſunt: ſed multo perfectiores ſũt effectus, & res naturales ſi operentur, quam ſi non operẽtur, idque Deus præſtare potuit: ergo præſtitit.

2.*Auer.* Alterum argumentum eſt Auer. 9. Metaph. com. 7. quia eſſet ſciẽtias deſtruere, cũ per proprias operationes eſſentias earumque cognoſcamus. Quod ſi tu dicas ſatis eſſe ad hoc, quod Deus cum rebus ſingulis determinatas operationes facit, vt cum igne comburat, cum leone leonem, cum equo equum producat: dico quod eſſet hoc profectò fallere omnes homines mundi, & omnes ſenſus, quibus ignẽ ignem producere experimur, & fortiores ſunt iſtæ cõmunes experientiæ, quam ipſorũ oppoſitæ rationes, vnde addit Auer. quod hanc habentes opinionem habent cerebrum debilitatum.

Tertium argumentum eſt ex eo, quod ſunt monſtra, defectus, & peccata in natura [illegible] non eſſent, ſi ſolus Deus produceret, qui infiniti eſt vigoris: ſicut peccatũ in arte non proueniret, ſi artifex ignarus non eſſet, nec poſſet errare: alia igitur eſt cauſa particularis præter Deum.

2.*Cõclu.* Secunda concluſio. Formæ ſubſtantiales particularium agentium non omnium ſunt efficienter productiuæ ſimilium mẽdijs qualitatibus tanquam inſtrumentis: Explico. Forma ſubſtantialis eſt actiuum principium, quo ignis ſimul cum calore, vt inſtrumento, producit ignem, & ſimiliter formæ viuentium animalium, & plantarum per virtutes ſeminales, a formis actiue productas, ſibi ſimilia producunt.

Huius concluſionis prior pars probatur. Agentia particularia, vt diximus in prima concluſione, ſunt effectiua, nõ per materiam, quæ nullius eſt actiuitatis: ergo per formam. Poſterior probatur: actio non prouenit, niſi mediante cõtrarietate, ſed formæ ſubſtantiales ſecundum ſe nõ ſunt contrariæ, ſed ſecundum qualitates, ergo per illas, vt inſtrumenta, eſt actio. Item quia actio eſt ſecundum contractũ, hic autem non eſt immediate per ſubſtantiam, ſed per qualitates. 1.*Ratio.*

Tertia concluſio, agentia vniuerſalia, vt cœli, aſtra, Sol, agunt, & concurrunt ad hos effectus inferiores, non quidem tangendo, ſed producunt qualitates actiuas, quibus agẽtia particularia ſimul effectus particulares producunt. 3 *Concl.*

Vt non ſolus equus, & ſola virtus ſeminis producunt rem, ſed etiam calor cœleſtis ſimul. & hoc profectò patet ex corruptione, & generatione mutua ex vario cęlorum motu & aſtrorum influxu, quæ indicant non ſola iſta particularia agentia cauſas eſſe ſuorum effectuum, niſi adſit virtus ſuperior ſimul producens. 1. *ratio.*

Quarta concluſio. Deus concurrit immediate cum omnia cauſa particulari ad quemcunque effectum, contra Duran. & profectò hæc concluſio ex ſcriptura uidetur manifeſta, Iob 18. Manus tuæ fecerũt me, & plaſmauerunt me. & c. 38. per multa verba, & Pſal. 146. Qui producit in mõtibus fœnum, & Matth. 6. Si fœnum agri ueſtit, ſic Deus. & Io. 5. Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor. ſunt etiam alia innumera loca, præter etiã illa Ariſt. teſtimonia ſupra citata. Præterea Proclus propriè dicit, quòd cauſa prima influit in effectus, pluſquam cauſæ ſecundæ, & probatur pluribus rationibus. 4.*Concl.*

Primo, qa entitas eſt uniuerſaliſſimus effectus, & ita uniuerſaliſſimæ cauſę: Vniuerſaliſſima aũt cauſa eſt Deus, ergo eius eſt proprius effectus. Itẽ quia eſt primus effectus, ergo eſt primę cauſę effect⁹, igitur 1. *ratio.*

Digitized by Google

tur quicquid eſt entitatis in rebus, fit à Deo.

2 Secundo confirmatur: quia nõ ſolũ entitas in communi cõuenit rebus ſingulis, ſed etiam de omnibus eorum prædicatis, & attributis eſſentialibus, & de omnibus eorũ accidẽtibus prædicatur: nam. v. g. rationalitas eſt ens, & humanitas eſt ens, & animalitas eſt ens, quare Deus ẽt intima oĩa, quæ ſunt in rebus ſingulis, operatur.

3 Tertio, quia oportet neceſſario naturã omnẽ dirigi ab intellectu non errante, cũ ipſa non cognoſcat, & neſciat quo tendat: quare neceſſe eſt, vt ad ſuos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur.

4 Quarto, quia confitendum eſt Deum intelligere omnia, quæ fiunt, ne ſit ignorans, & velle illa, ne dicamus præter eius voluntatem fieri, aut contra eius voluntatem ipſo inuito: ſed Deum intelligere, & velle, vt ſit illud, eſt Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectum, & voluntatem, tum quia alias eius voluntas eſſet impotens.

5 Quinto, quia oportet vt ſit vnus, qui in vniuerſo orbe totũ rerum ordinem conſtituit, vt cum oĩbus concurrat ordinando.

6 Sexto item, eadẽ eſt difficultas de alijs cauſis vniuerſalibus eſſentialiter ordinatis, vt cœlo, & intelligẽtijs: ſi ergo illi agũt cũ inferioribus cauſis, multo magis Deus, quia Deus ſuſpendit actionem cuiuſque agentis habendo ſe ſolum negatiue, id eſt, nõ dando auxilium: ergo ſignũ eſt, ꝙ operabatur cũ eo. Explicatur antecedẽs: quia Deus facere poteſt, vt ignis nõ comburat tantum per hoc, quod nihil cum eo facit.

7. Ratio. Præterea, quia nullo alio argumento ita forti probatur præſentia Dei in omnibus, niſi quia ĩ omnibus immediate operatur.

No. diſt. pro tota q. de quadruplici mõ, quo Deus operatur. At vt modum, quo Deus cum particularibus cauſis operetur, intelligas, aduerte quadrupliciter dici aliquid cauſam actionis alicuius rei.

1 Primo, quia tribuit virtutem operãdi, ſicut generãs dicitur mouere graue, quia tribuit grauitatẽ, qua mouetur; & equus generat equũ, qui tribuit virtutẽ ſemini, quę facit equũ, & hoc modo Deus dicitur cauſa actionis rerum naturalium, quia eis virtutes, quibus operẽtur, impertitus eſt.

2 Secundo modo, aliquid eſt cauſa actionis, quia cõſeruat virtutẽ, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur cauſa viſionis, quia conſeruant virtutem viſiuam, & hoc etiam modo Deus eſt cauſa actionis rerum, quia ipſarum eſſe & facultatem, & omnia conſeruat.

Tertio aliquid dicitur cauſa actionis; 3
quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignem domui, & ipſam cõburit, & ſic etiam Deus eſt cauſa, quia nihil mouet ſine Deo. Præter hos modos eſt vnus 4
alius quartus, quo aliquid mouet per inſtrumẽtum, vt artifex penicillo pingit, ex parte effectus vna eſt operatio, vt ex parte principiorũ duplex eſt: nã inſtrumentum agit, artifex etiam agit, ſed non ſeparatim: non enim inſtrumentum ſine artifice, nec artifex ſine ipſo inſtrumento operatur. vide igitur quõmodo actio inſtrumenti ab artifice dependet, & effectus ab vtroque, ſed magis ab artifice.

Sic te oportet eleuare mẽtem, & intelligere de Deo glorioſo, qui cũ his cauſis ſic operatur, vt ſimul & ipſæ operentur, ſed à Deo motæ, & directæ, ſicut inſtrumentũ ab artifice Et quẽadmodũ artifex nõ eodẽ inſtrõ oĩa, ſed ꝑ diuerſitate effectuũ accõmodatis vtitur inſtrumentis: ita Deus non idẽ cũ oĩbus cauſis facit, ſed cũ diuerſis diuerſa, & cõcurrit cũ ipſis iuxta ipſarum naturam, cum liberis libere, cum neceſſarijs neceſſario, cũ debilibus debiliter, cum fortibus fortiter, pro ſua ſuauiſſima diſpoſitione vniuerſali operando. *No. differẽtiã inter Deũ & artificẽ i operando.*

Eſt autẽ unum notãdum, quod differt inter modum concurrendi Dei cum cauſis naturalibus, & artificis cum inſtrumẽto, dupliciter. Primo artifex non aſſimilat effectum inſtrumento, ſed arti, & idolo, quod habet in mente. At Deus effectũ ſimilat in ſpecie non ſibi, ſed cauſæ particulari, vt cum igne producit ignem, cum leone leonem. Secundo artifex non tangit effectũ niſi mediante inſtrumento, at Deus propter ſuam infinitatem immediate tangit ſua virtute effectum quemcunq;, cũ ſit vbique eſſentia ſua præſentiſſimus. *No. quõ res omnes ſunt Dei creatura.*

Et alterũ aduertendũ, ꝙ iſta actio qua res fit. ſi comparetur reſpectu cauſæ particularis, nõ ſufficit, vt ſm eã talis cã dicatur creare, quia cã particularis non facit totã rem, ſed ex materia pręſuppoſita: At reſpectu Dei conſiderata, ſufficit, vt effectus dicatur creari a Deo, quia & ſi modo nõ fiat tota res per hãc actionẽ, ſed ſecundũ formã, materia tñ fuit à principio creata à Deo, ob id Deus totã facit rem,

ex

Digitized by Google

ex quo fit,vt oīa quæ modo fiunt, dicantur pprijſſimæ creaturæ Dei. vnde Aug. ſuper illud Pſal. 73. Domine quis ſimilis tibi?inquit,Parētibus generantibus Deus creat.& epiſtola ad conſentium , & 8.ſuper Gen. ad literam.c. 19. dicit res modo creari à Deo.Et hæc omnia nota.

5. concl. contra Sco. Quinta concluſio.Qualitates quæ sūt inſtrumenta formarum,& agentium particularium actiue concurrunt ad productionem ſubſtantiæ, vt calor ignē producit,& virtus ſeminis ipſum viuens, hæc eſt contra Scot.2.diſ.12.q.3.qui nullo modo vult admittere accidentia attingere productionem ſubſtantiæ: quia imperfectum nō poteſt producere perfectius: at re vera hoc eſt contra manifeſtā experientiā, cui ipſe præcipit non eſſe fidendum , ſed ſine ratione.Phyſicus.n.non debet deſtituere ſenſus iudicium omnino: monſtrant autem clare experientiæ accidentia ſubſtātiā producere,vt patet de motu,de ferro cādenti,quæ producunt ignem per ſolum calorē. *Soluitur rō Scoti.* Nec ipſius ratio eſt alicuius momenti:videmus.n.quod imperfectum, vt eſt inſtrumentum perfecti, attingit perfectius ſe,vt penicillus imaginem pulcherrimam,quia ab arte mouetur, ita accidentia, vt virtutes ſubſtantiarum ſunt ſubſtātiam valent introducere.

Sol. arg. Nec patiaris dictum Scoti dicētis ignē in illo caſu à ſolo Deo produci: nā tunc forma illa eſſet creata,quod nulli contingit, niſi animæ rationali: aut eſſet ducta de potentia materiæ,& tunc eſſet generatio vera,vnde ſolus Deus ſine cauſa particulari generaret,quod indignum eſt Philoſopho Theologo.

Dicendū igitur accidentia,quia inſtrumenta ſunt ſubſtātiæ,poſſe attingere productionem ſubſtantiæ , & hoc paſſim docet Ariſt.

Poſſumus per hæc reſpondere ad argumenta facta ſuperius.

Ad 1. Ad primum Gabr.dicimus illud argumentum nullius eſſe momenti,cum enim æque decēter, & bene poſſunt res fieri p vnum,fruſtra fiunt per plura: at Deus ſuā bonitatem, ſuam mirabilem diſpoſitionē, ſapientiam , & prouidentiam commodat per creaturas ſuas, & ipſarū operationes, quæ quidem non eſſent ita nota , ſi ſolus ipſe cuncta faceret.

Ad 2. Ad ſecundū dicitur,ꝗ non ob id agentia particularia creant: non enim formæ per ſe fiunt,vt diximus ſupra,ſed compoſita ex materia.

Ad 1. funda. Plat. Ad primum fundamentum Plat,reſpōdetur cū Ariſt.1. Poſt c. 20. ꝗ ad ſciētias non eſt opus vniuerſalia ſeparata ponere ſecundum rem , ſed ſolum ſecundum rōnem,vt alibi late diximus. Ad alias omnes experientias reſpondetur , ꝗ vnūquodq; ſit à ſuo ſimili, vel ſecundum ſpeciem, vt homo ab homine,vel ſecundum genus,vt mulus ab equo;vel ſecundum figuram,vt domus ab arte in mente, vel ſecūdum virtutem.Id dicitur ſimile ſecundum virtutē alteri,quod facit ea,quæ aliud facit,& ſic motus eſt ſimilis igni ratificat.n. & diſſoluit ſicut ignis , ob id producit ignem.idē de radijs ſolaribus,& percuſſione lapidis: & calor ſolis producit animalia ex putrefactione,ſicut calor naturalis,& ita declarat illam propoſitionem Ariſt.7.Metaph. c.9.nec opus eſt ad ideas recurrere.

Caput Quartum.

Quot igitur cauſæ. Tex. xxxix.

De caſu,& fortuna qq. tres. Generibus cauſarum enarratis,de quibuſdam communibus cauſis, puta caſu, & fortuna loquitur , ac tres quæſtiones examinandas proponit. Prima eſt. Quæ cauſæ,ſint caſus & fortuna, & quid vtrunque ſit. Hæc autem tria ordine præpoſtero diſcutit, nam à tertia incipit, & primā vltimo loco tractat . Reddit autem rationem,cur de his tractet, dicens, caſum, & fortunam cauſas communes generationis, & eſſe multorum omnes ſentiunt.hic vero communia traduntur.

Quidam enim , & ſi ſint, an non. Tex. xl.

1.op.quorundam antiquorum. Prius quid antiqui ſenſerint , in medium proponit. Fuerūt, inquit. quidam,qui caſum & fortunam non eſſe dicebant, & hi duplici mouebātur ratione. Prior eſt,omnia quæ à caſu,& fortuna fieri dicuntur,habent iam determinatam ali-

Digitized by Google

aliquam particularitatem, in qua ſingula referri valeant: non eſt ergo ponenda fortuna. Antecedens patet: ſi aliquis adierit forum animo emendi aliquid tantum, & illic occurrit alicui, qui debebat ei pecunias, a quo eas recipit, tunc a fortuna dicitur ei occurriſſe, & recepiſſe, ſed horum cauſa eſt, quia in forum uenit: ergo quod à fortuna eſt cauſam habet determinatã. idem contingit in aliis fortuitis, & caſualibus effectibus: ſinguli enim ſuas habent cauſas particulares, non ergo eſt fortuna.

Quoniam aliquod eſſet. Tex. xlj.

2. Ratio. POſterior ratio horũ eſt Si fortuna eſſet, antiqui Philoſophi cauſas generationum tractantes de illa differerent: at nihil illi dixerunt, ergo opinabantur non eſſe: non ergo eſt fortuna. Inconueniens enim eſt dicere, quòd illa ſit, & Philoſophi nihil de illa dixerint, cum reliquas tractauerint cauſas. Argumentum eſt fere ab auctoritate.

Sed & hoc mirabile. Tex. xlij.

Sol. 1. rationis antiquorũ. ARiſt. reiicit has vtraſq; horum rationes. Ad primam dicit, omnes cõmuniter bene ſciunt iſta, quæ à caſu, & fortuna dicuntur, habere cauſam determinatam, ut dicunt iſti antiqui auferentes fortunam, cum hoc tamen omnes fatentur aliquid a fortuna, aliquid non a fortuna eſſe: ergo nihil prohibet, ꝙ eorum, quæ à fortuna dicuntur, ſint cauſæ determinatæ, quominus fortuna ſit. Et nota, quod ex communi conſenſu rationem illorũ euertit: omnes enim admittentes illud antecedens, fortuna tamẽ ponunt, & profecto id verum eſt: nullus enim eſt ita ruſticus, qui neſciat cauſam, quod ille occurrerit debitori, eſſe, quia uenit in forum, cũ hoc tamen fatetur eſſe a fortuna: aliqnid igitur de fortuna oportet tractare.

Quocirca, & quodammodo. Tex. xliij.

Sol. 2. rationis. SEcundam ipſorum euertit rationem, dicens, oportuiſſet aliquid dixiſſe de fortuna, ut probatum eſt ratione præcedẽti. quod ſi dixerit, antiquos nil dixiſſe de fortuna, reſpõdet, non dixiſſe, nec tractaſſe quicquam: nam qui Mentem, aut qui ignem, aut qui litem & amicitiã, aut quid ſimile poſuerunt rerum principium, non dixerunt iſta eſſe fortunam, unde omni ex parte ſunt reprehendendi iſti. Si enim non putarunt eſſe fortunam, arguendi ſunt, cum id ſit contra omnium opinionem. Si uero putarunt eſſe, & non tractarunt, ob id etiam reprehendendi ſunt, cũ cauſas inſufficienter inquiſierint, & diſcuſſerint, & ob id maximè, quòd fortuna utuntur aſſignantes eam cauſam aliquorum effectuũ, ut patet apud Emped. qui ideedat mundum ſæpe generatum, & corruptum, generandum, & corrumpendum, atque aerem eſſe modo ſuper aquam a fortuna: nam in alia generatione mundi, non ſic erit, nec fuit, vnde a caſu ordo elementorum eſt. Similiter animaliũ partes a caſu prouenire ſæpe dicebat: debuit igitur de tali cauſa differere. Et nota, ꝙ hic non eſt ſermo de omnibus, ſed de quibuſdam antiquis.

Sunt autem quidam, qui & cęli. Tex. xliiij.

2. op. aliorum philoſ. SEcundam aliorum citat ſententiã, inter quos) ſecũdũ Philop. & The.) fuit Democ. hic fortunam tantum conſtituerat in mundi generatione, non autem in generationibus entium naturalium. Democri. enim poſuit infinitos mundos factos ex athomis, ꝙ ſi ab eo peteres, quare hic mundus hoc loco, alius illo loco eſſet, reſpondebat caſu id eſſe ex motu athomorum: quod ſi rurſus, quare cœli. primo, poſtea elementa, & inter elementa, quædã prius, quædam poſterius facta, id etiã caſui tribuebat: quia accidit tales athomos ſic conuenire, unde caſum in mundi partibus præcipuis tantum ponebat.

Digitized by Google

Et valde hoc ipſum admiratione. Tex. xlv.

Confutatio 2. opi. HOrum opinionē reprehendit, & merito. Reprehenſio autē conſiſtit in hoc, quod iſti horum inferiorū puta animalium, plantarum, & reliquorū ponunt cauſam determinatam, puta intellectum, aut naturam, aut quid aliud: nō enim ex quolibet fit quodlibet, ſed ex principio determinato, ut ex proprio ſemine fit quodlibet anima, & planta: mundi autē, & cœlorum, quæ diuiniora ſunt iſtis, nullam cauſam determinatam ponunt, ſed ſolum fortuitum athomorum motum: debuerunt ergo cauſam multo magis determinatam ponere, cum dixerint cœlos, & mundum eſſe factum.

Atqui ſic ſe habeat hoc ipſum. Tex. xlvj.

Secundo. OB hoc tale abſurdum admiſſum dicit oportere, an ita ſit, tractare; & inquirere, & non ſolū abſurdum hoc eſt, cœlos a caſu factos, ſed abſurdius eſt dicere ſimul caſum non eſſe in his inferioribus, quod reprobat ratione hac. In iſtis ſēſibilibus multa a caſu uenire expertum eſt, cum motus ſint regulatiſſimi, & indeficientes: ergo potius in his ſenſibilibus caſus, & fortuna conſtituenda ſunt, quam in cœlis, & uniuerſo.

Sunt autem quidam, quibus fortuna uidetur. Tex. xlvij.

3. opi. aliorum philoſophorum. TErtiam ſententiam recitat, quæ eſt Stoicorum, ut notat Simpl. qui fortunam quandam cauſam diuinam ponunt humano intellectui occultam, a qua omnes effectus iſtos fortuitos prouenire dicunt, atque Deam quandam fortunam faciunt. His igitur enarratis circa aliorum ſententias, repetit illa tria, quæ diſcutienda propoſuit, ac modo eo ordine ponit, quē in eis diſcutiendis obſeruaturus eſt, quid ſit caſus, & fortuna: quo modo differant: inter quas cauſas ſint conſtituenda.

Caput Quintum.

Primum igitur cum uideamus. Tex. xlviij.

Sentētia Ariſt. 1. diſt. ad iueſtigādū quid ſit caſus, & fortuna. ALiquot præmittit diſtinctiones, ex quibus quid caſus, & fortuna ſit colligit. Prima eſt effectuum: Alii quidem ſemper, & ſimiliter eueniunt, ut Solis occaſus, & ortus: ꝙ nocti dies ſuccedat: ꝙ animal ſit cū ſenſu. Alii frequenter eueniūt, licet aliquando deficiāt, ut ꝙ homo naſcatur cum duplici oculo, quo, quod ſenes caneſcant. Neutri horum dicūtur a caſu, uel fortuna, & ſi nullus alius eſſet, non eſſet fortuna uel caſus. At conſtat eſſe alios, qui nec ſemper, nec frequenter eueniunt, ſed raro, & in his eſt caſus, & fortuna, ut omnes dicunt: unde fortuna uel caſus eſt eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt: & quæ talia ſunt, a caſu, uel fortuna ſunt: ut ꝙ fodiens uineam inueniat theſaurum, raro fit, & a fortuna eſt. unde patet fortunam eſſe, & caſum.

Eorum autem, quæ fiunt. Tex. xlix.

2. diſtin. SEcundam ponit diſtinctionem eorū, quæ fiunt tam freqnenter, quam ſemper, & raro. Quædam fiunt propter finem aliquem: Quædam uero non: ut deambulatio, quæ gratia ſanitatis eſt, propter finē fit, & motus grauis deorſum propter finē eſt, ut quietem naturalem conſequatur: Quæ uero inconſiderate fiunt, vt fricatio barbæ, cum quis contemplatur, uel alia ſimilia, quæ accidunt, abſque fine fiunt.

Tertia diſtinctio eſt ſubdiuiſio quædā eorum, quæ propter finem fiunt. Quædā ſecundum electionem: Quædā non ſecundum electionem fiunt. Vbi aduerte; quod id operatur ſecundum electionē, quod dirigit operationes, & res in finem, quæ ꝑ cognoſcit, & intendit: & tale agens eſt rationale, & hmōi actiones dicuntur in finē ſecundū electionē, ſicut operationes, quæ ſecundum intellectum, aut ſecundum artem fiunt. Id uero operatur propter finē tantum, & non ſm̄ electionem, quod fi-

nem

Digitized by Google

nem non præcognoſcit, ſed naturali, quodam inſtinctu propter finem operatur, & huiuſmodi operationes dicuntur non ſm electionem, vt operationes inanimatorũ, & viuentiũ, & ipſius hominis, quas abſq; intellectus directione facit, ſicut nutritiones, generationes, & aliæ quæ dicuntur operationes ſecundum naturam.

3. diſtin. Nota. Hanc diſtinctionẽ applicat ad rẽ Ariſt. dicens: Cũ ea, quæ fiunt in cõi, & propter finem, & nõ propter finẽ fieri cõtingat: & quæ propter finem, aut ſecũdum electionem, aut non. Manifeſtum eſt profecto, quòd in particulari inter ea, quæ raro fiũt quædam propter finem, quædam nõ propter finem, & quædam ſecundum intellectum, & electionem, quædam non, ſed natura fieri inueniamus, verbi gratia, quod aliquis cogitabũdus manu aliquid faciat, non aduertens, quod nunquam facit, raro fit, & nõ propter finem. Quod autem occurrens tanto murũ aſcendat ſalutis gratia, raro fit, & propter finem, & ſecundum electionem, quod equus in itinere conſternatus remeet domum, raro fit, & propter finem, à natura.

Huiuſmodi igitur, cum ſecundum accidens. Tex. L.

Qui nã effectus dicãtur, caſuales, & fortuiti. EX precedẽtibus colligit, qui effectus dicantur fortuiti, & caſuales, dicitq; effectus raro cõtingentes, cum ab his, qui præter finem agunt, per accidens fiunt, dici fortuitos, aut caſuales.

Nota duplex cauſa p accidens. Vbi aduerte maxime, quod cauſa per accidens duplex eſt Prior illa, quæ cũ cauſa per ſe coniungitur, vt albus, & Polycletus ſunt cauſa per accidẽs ſtatuæ, quia cõiuncti ſunt cum ſtatuario, & talis dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ. Poſterior cauſa per accidẽs eſt illa eadẽ, quæ eſt per ſe, ſi cõparatur ad id, quo per accidẽs cõiungitur cũ effectu per ſe, vt ignis cõburens trabẽ, cui domus innititur, per ſe quidẽ eſt cauſa cõbuſtionis, per accidẽs vero ruinæ, quia hæc eſt coniuncta per accidens cum effectu per ſe, & talis cauſa dicitur per accidẽs ex parte effectus, & hæc diſtinctio eſt Them. & notanda.

Nota 2. tripliciter cõiungitur effectus p accidens cũ effectu p ſe. Aduerte vlterius qđ talis effectus dupliciter cõiungitur cũ effectu per ſe, aut raro, aut freqũeter, vel ſemper, vt in exẽplo propoſito: Semper coniunctus eſt ille effectus, nempe ruina cum tali cõbuſtione trabis: ſimiliter bibit quis vinum, poſtea nocet podagræ, iſtud nocumẽtum nõ eſt raro cõiunctum cum ſimili potatione vini, aliquando effectus per accidens raro eſt coniunctus cum effectu per ſe, vt qđ fodiens vineam inueniat theſaurum, raro hoc cum vineæ foſſione coniungitur.

Nota 3. effectus raro contingens dupliciter. Aduerte vlterius, quod iſti effectus raro contingentes, aliquando ſunt intenti, aliquando non ſunt intenti à cauſa ſua principali, præſertim in agentibus ſecundum electionem: nam in alijs ſemper nõ ſunt intẽti. v.g. fodiens terram, ſeu vineã, poteſt inuenire theſaurum, aut intendendo inuentionem, aut non.

Quis effectus caſualis, et fortuitus. His ſuppoſitis, attende effectus illos eſſe fortuitos, & caſuales, qui per accidens, & raro conſequuntur effectus per ſe alicuius cauſæ, nec ſunt intenti à tali cauſa, & talis cauſa per ſe reſpectu effectus nõ intenti raro contingentis dicitur fortuna, vel caſus: vnde fortuna vel caſus eſt cauſa per accidens ex parte effectus non intenti, raro autem contingentis: & hoc eſt q modo dicit Ariſt. nempe effectus iſti raro contingentes, cum per accidens fiunt, à fortuna dicuntur.

Oſtẽdit autem effectus eſſe quoſdã p ſe, quoſdam per accidens argumẽto ipſarum cauſarum: nam etiã cauſæ, & per ſe, & per accidens dicuntur, nempe quæ cũ per ſe cauſæ iunguntur, per accidẽs cauſę ſunt, vt ædificator eſt per ſe cauſa ſtatuæ, p accidẽs vero albus, Muſicus, & alia, quę ædificatori inſunt: ita ſimiliter effectus per ſe eſt reſpectu cauſę per ſe, & effectus per accidens, qui cum eo coniungitur.

Attende hic maxime, nec decipiaris, q non dicit has cauſas per accidens, quæ ex parte cauſæ ſunt, eſſe fortunam. hoc enim falſum eſt, nec hactenus ipſe quicquã dixit de fortuna, ſed de effectu ipſius. Verũ hic ſolum vtitur argumento hoc à ſimili, effectus dici & per ſe, & per accidens, nẽpe ea, quæ effectui per ſe coniunguntur, eſſe per accidens effectus, ſicut etiam cauſa duplex, & per ſe, & quod ei adiungitur, quod eſt cauſa per accidẽs, & vlterius. Aſſimilat: ſicut cauſæ per accidens indeterminatæ ſunt, quia multa vni accidunt, cauſa vero per ſe, vna eſt: ita effectus per ſe vnus, & vnius rationis. at effectus per ac- *Nota 4.*

cidens

cidens multi ſunt, vnde cum huiuſmodi ſint a fortuna, effectus fortuiti ſunt indeterminati.

Ipſa autem adinuicem. Tex. lj.

In qbus conueniunt, quæ à caſu, & fortuna.

DIfferentiam inter caſum, & fortunã poſterius tradendam dicit, at nunc ea, quibus, ea quæ à caſu, & quæ à fortuna ſunt, conueniunt, tradit. Hæc autem ſunt tria. Primum, quod vtraque ſunt in his quæ agunt propter finem, vnde tam caſualis, quam fortuitus effectus eſt reſpectu cauſæ agentis pro fine, & hoc probat: quia effectus huiuſmodi eſt aptus, vt ſit intentus, vt finis à tali cauſa, verbi gratia ſi quis veniat in forum emendi gratia, & recipiat pecunias à debitore, caſus eſt, & fortunæ effectus illa receptio. & licet modo non ſit intenta, potuit eſſe intenta, nam ſi ille ſciuiſſet ſe recepturum pecunias in foro, veniſſet vtiq; propter illud.

Secundo. Conueniunt, quod vterque effectus accidit, id eſt non eſt per ſe intẽtus, ſed finem intentum conſequitur.

Tertio. Quod non conſequitur finem intẽtum, ſeu effectum per ſe ſemper, aut frequenter, ſed raro.

Vnum tamen pręter hæc ineſt effectui à fortuna, nempe quod ipſius cauſa non eſt natura, ſed intellectus, & electio, vt reportatio pecuniæ, eſt effectus per accidẽs huius, quod eſt veniſſe in forum, hoc autem ab electione procedit: quod eſt clarius dicere, Effectus fortuitus non eſt, niſi ab agente rationali, nec conſequitur, niſi actionem, quæ fit ſecundum electionem, & intellectum: & hoc eſt dicere, non habet cauſam in ſe ipſo, id eſt, non eſt à natura, ſed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multũ, ꝙ effectus non dicitur fortuitus, quamuis nõ ſit intentus à cauſa, ſed conſequitur effectum per ſe: hoc. n. nõ ſufficit, ſed raro, vt diximus debet conſequi, alias nõ dicetur fortuitus, nec cauſalis.

Manifeſtum itaque, quod fortuna. Tex. lij.

Quid fortuna.

MIrabili methodo Ariſtoteles, poſtquam effectum fortuitũ indagauit, quid ipſa fortuna ſit, oſtendit. dicitq;: Fortuna eſt cauſa per accidens in his, quæ raro fiunt, & propter finem ſecundum electionem. ac ſi dicat, fortuna eſt actio aliqua ſecundum electionem procedens, quam conſequitur finis aliquis non intentus, & raro contingens. Diximus enim, quod cauſa per ſe illa eſt fortuna reſpectu per accidens effectus, ſiue talis ſit actio, ſiue ars, vel intellectus, vt in finem tendunt: vnde colligit, quod fortuna eſt in his, in quibus eſt intellectus, & electio. hæc definitio nota eſt ex his, quæ notauimus tex. 50.

Indefinitas igitur cauſas. Tex. liij.

Varia epitheta fortunæ.

VAria epithẽta fortunæ p definitionem hanc declarat. Primo: Fortuna dicitur occulta, & immanifeſta hominibus: cuius ratio eſt, quia cum effectus fortuitus non habeat cauſam per ſe, ſed per accidẽs, poteſt multas habere cauſas, quia varijs effectibus per ſe poteſt coniungi, vt occurrere pontifici in via, poteſt eſſe aut quia deambulatum ieras, aut negociatum, aut emptum, aut alijs ex cauſis. Cum igitur non habeat determinatam cauſam is effectus, à qua per ſe procedat, merito videtur occultus.

Vlterius, a fortuna poſſumus dicere, ꝙ nihil fit, & quod aliquid fit: vtrumque. n. vere, & cum ratione dicitur. Nihil enim fit per ſe à fortuna, fit autem per accidẽs, hoc autem eſt ſecundum quid fieri.

Et eſt cauſa, vt accidens. Tex. liiij.

PRoſequitur attributa declarare, dicitque. Fortuna quodammodo eſt cauſa, & non eſt cauſa: Non eſt quidem cauſa ſimpliciter, ſed eſt cauſa ſecundum accidens: & repetit has cauſas per accidens eſſe infinitas, id eſt, numero indeterminatas;

Digitized by Google

tas,& exemplo utitur. Vt enim cauſæ per, accidens ex parte cauſæ ſunt indefinitæ quia multa poſſunt accidere cauſæ, ut do mificator eſt cauſa domus per ſe, multa tamen per accidens, ut tibicen, albus, muſicus: ita & cauſæ per accidens ex parte effectus multæ ſunt, & indeterminatæ, quia effectus fortuitus ex multis cauſis huiuſmodi poteſt prouenire, vt recipere pecuniam a debitore, poteſt eſſe quia ei occurri, dum fugerem ab aliquo, uel dum perſequerer aliquem, uel dum inuiſerem aliquem. Vbi ſemper attende, quod non uocat fortunam cauſam per accidens ex parte cauſæ, ut notat Themiſt. & ſupra nos diximus.

Nota.

Et dicere aliquid eſſe præter rationem. Tex. lv.

ALiud fortunæ atributum declarat dicitur enim fortuna ſine ratione: & merito, quia ratio intendit finem, qui aut ſemper, aut frequenter ſequitur: at fortuna eſt alicuius non intenti, & raro contingentis: huiuſmodi autem cauſæ indeterminatæ ſunt, ob id fortuna irrationalis, & indeterminata merito dicitur.

Attamen etiam in quibuſdam dubitabit utique.

Dub. Ari. qd potius dicendum fortuna cauſane per accidens propinqua, an remota.

DVbium mouet, quod tale eſt: Illa dicitur fortuna, quę eſt cauſa per ſe alicuius effectus, alterius uero cum eo coniuncti per accidens: modo eſſe poteſt, quod ſint multę cauſę huius effectus, q̃dam proximiores, quædam remotiores effectui per ſe: tunc dubium eſſet, quæ illarum eſſet fortuna, ut ſi aliquis tonderit caput, & uentus ſeu æſtus aliquis ſuper uenit, & præter opinionem ſanatus eſt, vtra cauſa erit fortuna; tonſio, quæ eſt remota, an uentus, quæ eſt propinqua? Et vult, ſecundum Philo quod proxima magis dicatur fortuna, vel caſus. Et ponit exẽplũ Phil. Aliquis it in forum emendi gratia, occurrit amico, cum quo moram facit; poſtea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, a quo pecuniã recipit: duplex huius receptionis eſt cauſa, & mora cum amico, (ſi enim prius ueniret, nõ occurreret debitori) & etiam ipſa itio in forum, & utraque dicitur fortuna, ſed magis fortuna eſt, quod uenerit in forum, quia magis propinqua, & potuit etiam veniſſe illo tempore alia ex cauſa, etiam ſi cum amico moram non feciſſet.

Fortuna autem bona. Tex. lvj.

Alia epitheta fortunæ, qd ſit infortunium, & eufortunium.

ALia epitheta fortunæ declarat, quæ nota ſunt, fortuna dicitur bona, uel mala ab effectu, qui accidit, ſi bonus, uel malus ſit, quod ſi magnum bonum acciderit, dicitur eufortunium: ſi uero magnum malum, dicitur infortunium. Et nota, quod ſicut, ſi bonum magnum accidit, eufortunium, ſeu proſpera fortuna dicitur, ita ſi magnum malum euadere acciderit. Similiter erit infortunium magnũ bonum caſu perdere, & non ſolum, quando mala, uel bona præſentia ſunt, ſed quando proxima ſunt; quod enim parum diſtat, quaſi non diſtare uidetur: unde a magno malo imminenti liberati, eufortunium eſt, & a ſpe proxima magni boni decidere, caſu tamen, infortunium eſt. Vlterius eufortunium eſt incertum, ſicut & fortuna: quod enim raro accidit, incertum eſt.

Caput Sextum.

Sunt igitur ambo cauſæ. Tex. lvij.

In qbus differat caſus, & fortuna.

MOdo dñiam caſus, & fortunæ indagare contendit, ac repetit ea, in quibus cõueniunt. Sunt.n. vtræquẽ cauſæ per accidens, & effectuum raro contingentium, & in his, quæ ſunt, & agunt pp finem. Sed dñia eſt, quod caſus eſt ſuperior: omnis enim fortuna eſt caſus, ſed non omnis caſus eſt fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi uidetur triplici argumento oſtendit, primum ſumitur a denominatiuo ſic. Ijs ineſt fortuna, quæ fortunata dicuntur: ſed non omnibus quibus ineſt caſus conuenit fortunata dici: ergo

1 Oĩs fortuna eſt caſus, ſed nõ econtra.

1. Ratio.

Digitized by Google

ergo non ſunt idem caſus, & fortuna. Maior eſt nota. Minorem declarat dicens, quod fortunata dici, ineſt ijs, quibus ineſt actio, ideſt libera operatio, & humana, quæ hominibus ineſt ſolis: ac ob id ſolum hominibus inerit fortuna ſecundum actiones liberas, & ſecundum electionem, vt ſit ſenſus, non eſt fortuna, niſi cũ agens ſecundum electionem intendit aliquid, ad quod aliquid raro contingens præter intentionem ipſius conſequitur.

Quocirca, & neceſſe eſt. Tex. lviij.

Probatio minoris, quod videlicet fortuna nõ inſit niſi ĩ ijs, qui ſecũdum electionem agunt. Nota.

MInorem probat, quod fortuna non inſit, niſi in quibus actio, ideſt operatio, ſecundum electionem ineſt. Fortuna aut eſt fœlicitas, cum eſt proſpera, aut prope fœlicitatem. ſed fœlicitas eſt quædam actio ſecundũ electionem: ergo fortuna etiam eſt, vbi talis eſt actio.

Nota, quod fortuna dicitur fœlicitas ſecũdum eos, qui in voluptate, & bonis externis fœlicitatem conſtituerunt. dicitur prope fęlicitatem ſecũdum Ariſt. qui non niſi in contemplatione eam poſuit: bona autem externa, ut inſtrumenta fęlicitatis poſuit, quæ bona externa dicuntur a fortuna, quia maxime ſunt fortuitis caſibus expoſita: fęlicitas autem non conſiſtit in quacunque actione, ſed in actione libera, & ſecundum rationem, ut dicitur. 1. Ethi. c. 7. vnde cum fortuna ſit coniuncta fœlicitati, ſequitur, quibus ineſt fęlicitas Ariſtotelica, ſolis ineſſe fortunam.

Ob id neque inanimatũ quippiã. Tex. lix.

Cur ſtia vſuratio nis nõ dicunt fortunata, nec eis eſt fortuna, niſi metaphorica & paſſiue.

EX hoc infert, quod inanimata, bruta, pueri carentes uſu rationis, non dicũtur fortunata, nec eis ineſt fortuna: non enim agunt propter finem ſecundum electionem. Duo tamen modi ſunt, quibus fortunata dici poſſunt. primo metaphorice, ſicut Plutarchus Philoſophus lapides ex quibus altaria fiebant, vocabat fortunatos: alios uero cum ipſis copulatos, ideſt, eiuſdem ſpeciei, ex quibus ſolaria fiebant, infortunatos eo, q illi honorarentur, hi conculcarẽtur: ſed hæc eſt fortunata eſſe per metaphoram, ac ſi illi lapides per electionem operati fuerint.

Altero modo dicuntur iſta fortunata paſſiue, eo quod ſecundum electionem agentibus ſecundum fortunam accidunt, vt quia accidit Ciceroni conſuli, quod tũc Catilina malum machinatus fuerit, quod Cicero euertit, vrbemq; liberauit: Roma dicta eſt fortunata paſſiue: & deniq; ea fortunata dicuntur quibus fortunati ſumus, ſed non quod fortunam habeant actiue, ita ut ſecundum fortunam agant.

Sed caſus, & aliis animalibus. Tex. lx.

Caſus & conuenit inanimatis, et irrationalibus.

QVod autem pluribus ſe extendat caſus, ut minor illa ſumpſit probat. nã in animalibus & in inanimatis ineſt caſus, quibus vt dictum eſt, fortuna non ineſt, & probat. Nam ſi equus in prælio ſitiens, prælium deſerat ad fluuium confugiens, & accidat omnes equos tunc qui erant in prælio occidi, caſu iſte ſaluatus, & liberatus dicetur: non enim intendebat ſaluari, ſed bibere. Vlterius: ſi ſubſellium aliquod tripes cadat ex alto, & ſuper pedes ſteterit aptum ad ſedendum, caſu profecto ita ſteterit: non enim cecidit, ut ſic ſtaret. Vide igitur caſum his ineſſe, quibus non ineſt fortuna: ille ergo eſt ſuperior.

Quare manifeſtum eſt. Tex. lxj.

COlligit argumenti concluſionẽ, quę eſt definitio caſualis effectus, unde definitio caſus extrahitur. Ille eſt caſualis effectus, qui prouenit a cauſa agente propter finem, ſiue ſecundum electionẽ, ſiue non, cum a tali cauſa non eſt intentus, ſed per accidens conſequitur cauſæ effectum per ſe, & raro: & hoc eſt dicerere, cuius extra eſt cauſa, ut dicit Philop. cauſa enim dicitur extra effectum, cum ipſum per ſe non facit, nec intendit.

Quid ſit caſus.

Ex quo poſſumus definire caſum; q eſt cauſa per accidens in his, quæ agunt propter finem, eorum, quæ raro contingũt His autem ſuperaddit fortuna, quod ea, quæ eueniunt, ſint eligibilia, & in habentibus electionem, hoc exponit bene

Philop.

Digitized by Google

Philop.dicit enim quæ a fortuna eueniũt, dici eligibilia, vt intelligas non omnia, quæ hominibus a caſu proueniunt, eſſe a fortuna,ſed ea,quæ accidunt, cum ſecundum electionem operantur: nam multa accidunt a ſolo caſu,ſicut in brutis,& inanimatis, vt ſi cadens vulnere ſanatus fuerit,caſus eſt. Vlterius dicitur fortuna eſſe in habentibus electionem, ad excludendũ ea,quæ paſſiue a fortuna dicuntur,vt ſup. declarauimus.

Signum autem eſt ipſum fruſtra. Tex. lxij.

Secũda differentia caſus et fortuna ex etymologia.

SEcundum argumentum eſt ab etymologia, pro cuius declaratione aduerte primo.Quod nos dicimus fruſtra,Græcè dicitur *μάτην*, & quod nos dicimus a caſu,Græcè dicitur *αὐτόματον*,quaſi ipſum fruſtra factum.

Nota 1. *Nota 2.* Aduerte vlterius,quòd fruſtra dicitur, quod non conſequitur finem propter quẽ eſt factũ: vt ſi quis deambulet gratia uentris purgandi,non purget, fruſtra dicetur deambulatio, dummodo tamẽ illud quod fit,ſit aptum ad talem finem conſequendum,alias nõ dicetur fruſtra: ſi enim quis lauet manus,& ſol eclipſetur, ſi poſtea nõ eclipſatur. non ob id lotio dicetur fruſtra: quia nihil faciebat ad illum finem.

Nota 3. Aduerte vlterius,quod vbi eſt caſus,ibi eſt fruſtra, licet non omnino, nam cauſa reſpectu finis non intentis fruſtra dicitur, quamuis poſſit eſſe, quòd ſimul cum fine non intento conſequatur intentum,ut poteſt lapis cadere ſimul in locum ſuum, & caſu percutere aliquem, tamen reſpectu finis non intenti,fruſtra dicitur,cum intẽtum in eo non conſequatur.

Differentia colligitur. Ex his colligitur argumentũ ab etymologia,cum fruſtra, & caſus ſecundum nominis ſignificationem, & uocem conueniat, fruſtra autem ſit ſuperius fortuna etiam erit ſuperior, & caſus. huius argumenti Ariſt.ſola duo notabilia ſuperiora, unum in hoc textu,alterum in ſequẽti notat, id uero quod concluditur notatur in illo uerbo,ſignum huius eſt, ſcilicet quod caſus ſit ſuperior fortuna.Vocat ſignificās argumentum a poſteriori, quale hoc eſt.

Sic igitur caſus iuxta nomen. Tex. lxiij.

CVm quid fruſtra eſſet declaraſſet, nunc caſum ſecundum nomen a fruſtra denominari dicit, ut ſuperius explicuimus,ut cum lapis cadit,& percutit,caſu ea percuſſio eſt,& quodammodo reſpectu ipſius lapis fruſtra cadere dici poteſt. Quod ſi dicas, nõ percutit caſu,quia quę caſu fiunt,apta ſunt, ut fiant tanquam finis:Reſpondet id etiam his euenire: nam illa percuſſio potuit eſſe intenta ab aliquo, nam lapis potuit proijci ab aliquo intentione percutiendi, quamuis modo non ſit proiectus.

Maxime autem eſt ſeparatum. Tex. lxiiij.

Tertia differentia caſus & fortunæ.

TErtium argumentũ eſt,quo dicit maxime cognoſci diuerſitatem inter caſum & fortunam.nã caſus aliquando procedit a principio intrinſeco naturali,vt fit in monſtris, quæ a caſu ſunt, & caſus in ipſis eſt cauſa interna,puta materia, ut dicemus poſt:at quæ a fortuna eueniunt, cauſam habent extra ſe. non igitur idem ſunt. Fortuna enim eſt actio humana, cui accidunt multa externa præter intentionem:ob id effectus fortuiti dicũtur habere cauſam extra ſe,caſualis uero non ſemper,vt diximus.

Quid igitur ſit caſus. Tex. lxv.

In quo genere cauſarũ ſint caſus, & fortuna.

REpetit duas quæſtiones ſuperiores, quę ſolutæ iam ſunt,nempe quid caſus,& fortuna, & quomodo inter ſe differant:tertiam autem ſoluit, nempe in quo modo cauſarum ſint, dicitq́ue eſſe in eo modo cauſarum, in quo eſt cauſa unde principiũ motus,id eſt,efficiẽs. ſunt enim cauſæ efficientes per accidens, & probat. nam effectus horum,aut eſt natura,aut intellectus,id eſt,aut agẽs naturale,aut agẽs ſecundum electionem, utrunque uero eſt cauſa efficiens, quamuis huiuſmodi cauſæ, cum per accidens ſint, non habeant determinatos effectus, ut iam ſupra declarauimus.

Digitized by Google

Quoniam autem caſus. Tex. lxvj.

No. qd potiſſimum ſit caſus, & fortuna.

VNum oſtendit, quo maxime fortunã, & caſum declarat & dicit, quòd intellectus, aut natura, id eſt agens naturale, aut ſecundum electionem reſpectu effectus per accidens, dicitur fortuna, vel caſus. At quia omne per accidens ſequitur aliquod per ſe, oportet, quòd illa agẽtia ſint primò per ſe cauſa alicuius effectus: quod eſt dicere, cũ cauſa per ſe agit effectum, & alium per accidens attingit, raro tamen, fortuna eſt, uel caſus, unde ut ſit fortuna vel caſus, prius natura debet eſſe alicuius cauſa p ſe, & hoc eſt pulchrum documentum.

Poſterior itaque caſus eſt. Tex. lxvij.

No. ante omnẽ caſum, & fortunã debere eſſe itellectũ et naturam.

COncludit fortunã, & caſum eſſe poſteriores intellectu, & natura: ſenſus iſte eſt. Prius natura intellectus, & agens naturale ſunt in aliquem finem per ſe intentum, quam in effectum per accidens, reſpectu cuius caſus, & fortuna dicuntur. Ex quo egregiè impugnat Democritum: ſi enim ipſe cœlos dixit a fortuna factos, oportuit ponere aliquod agens naturale, aut ſecundum electionem, quod prius faceret aliquid per ſe, cum non ſit effectus fortuitus, niſi agens aliud per ſe intendat. cum ergo Democritus tale non poſuerit, non debuit dicere cœlos a fortuna factos fuiſſe. Hæc Ariſt. dicit de caſu, & fortuna, & bene: de omnibus tamen diſputandum eſt gratia declarationis.

An ſint fortuna, & caſus. Quæſtio. IX.

QVamuis in textus enarratione ſatis caſus & fortuna fuerint explicata; tñ qa aliæ ſuperſunt difficultates, quæ determinatione maiori indigẽt, nõ erit inutile rurſum hanc aggredi materiam. & quia aliqui ẽt poſt tempora Ariſt. fortunã eſſe omnino negant, ipſorum argumenta proponemus, vt veritas manifeſtetur.

1. Arg.

Primum ſit. Omne ens per accidens reducitur ad ens per ſe: ergo omnis effectus per accidens reducetur ad cauſam per ſe: ſed tales effectus fortuiti ſunt p accidens, reducẽdi ſunt. ergo ad cauſam per ſe non ergo fortuiti erũt, cũ cauſam habẽt p ſe.

Secundo, omne quod verè eſt, & nõ eſt cauſa, cauſam habet veram: ſed tales effectus dicti fortuiti verè ſunt, & habẽt eſſe: ergo ueram habent cauſam: nõ ergo ſunt a fortuna: hæc enim eſt cauſa non uera.

Tertio Vna eſt cauſa vniuerſalis cõcurrens ad omnes effectus, ut dictum eſt: ergo nullus eſt effectus præter illius intentionem, unde non erit fortuitus.

Quarto: quia videtur contra fidem ponere fortunam. Vnde Aug. 1. lib. retract. in principio, accuſat ſe quod aliquando vſus fuerit hoc vocabulo, fortuna.

Quinto, etiam ſi eſſet fortuna, vt vult Ariſt. adhuc non uidetur tradenda ſcientia de ea: eorum enim, quæ per accidens ſunt, non eſt ſcientia: at fortuna, & caſus ſunt cauſæ per accidens: ergo ipſorum nõ eſt ſcientia. Hæc ſunt præcipua argumenta in hac parte.

1. fund. Duplex cã efficiens per ſe, & per accidẽs.

In cuius declarationem ſit primũ fundamentum inter cauſas efficientes, quædam ſunt per ſe, quædam per accidens, vt dictũ eſt. Per ſe illa eſt, quæ ſm ſe, & ſm ſuam uirtutem effectum operatur, ac ipſum attingit, ſicut ignis eſt cauſa per ſe alterius ignis. Per accidẽs vero eſt, quæ ſecũdum ſe non attingit effectum: ſed quæ cõiungitur cauſæ per ſe attingẽti, uel quę ipſa attingit aliquem effectum, ad quem alius effectus conſequitur.

Duplex eſt cauſa per accidens.

Vnde iuxta hoc duplex eſt cauſa per accidẽs, nẽpe cauſa per accidẽs ex parte cauſæ, & cauſa per accidẽs ex parte effectus. Dicitur cauſa per accidens ex parte cauſę illa, quæ ob id dicitur cauſa effectus, quia ineſt cauſæ per ſe illius talis effectus, quo modo muſicus, & albus, & philoſophus, ſunt cauſa per accidens ſtatuę, ſi accidat, quod ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe, ſit albus, muſicus, & philoſophus. At cauſa per accidens ex parte effectus, eſt illa cauſa, quæ ob id alicuius effectus eſt cauſa, quia iſte talis effectus coniũgitur cum effectu p ſe ipſius cauſæ, ut ſcisſio terræ eſt cauſa per accidẽs inuentionis theſauri: quia inuentio theſauri eſt effectus coniunctus cũ

eſſe

Digitized by Google

effectu per ſe ipſius foſſionis: effectus.n. per ſe eſt illa terræ apertura.

Quō differūt illa duo genera cauſarū per accidens. Differūt autem hæ cauſæ per accidēs. Prior enim, puta ex parte cauſæ, habet eū dem effectum cum cauſa per ſe, at poſterior habet alium effectum ab ipſo effectū per ſe. hic enim ſunt duo effectus, illic vero vnus ſolum. nam eadem cauſa per ſe reſpectu vnius effectus, eſt per accidens reſpectu alterius: at cauſa per accidens ex parte cauſæ habet vnum effectum, cuius dicitur cauſa ob id, quia coniuncta eſt cū cauſa per ſe notum eſt.

5. Modi cauſæ p accidens ex parte effectus. Huius cauſæ per accidens ex parte effectus quinq; ſunt modi obſeruandi, quorū primus eſt, quo vna cauſa dicitur eſſe cauſa remouens prohibens, nempe quādo attingit alicuius ſeparationem, quod impe-
1 diebat effectum, ſicut qui remouet colūnam, qua innitebatur domus, eſt per accidens cauſa ruinæ domus, & medicina quę remouet impedimentum aliquod motus, eſt cauſa motus.

2 Alter eſt modus, quo vna cauſa dicitur cauſa contrarij ſui, nempe cum remouet aliquid, quod debebat operari contrariū illius effectus, v.g. ſcamonea eſt calida, & tamen dicitur corpus infrigidare, quia remouet choleram, quæ calefacit: & ſic ſal dicitur conſeruare carnes, quia remouet humiditatem quæ corrumpit.

Nota. Et aduerte quod multū diſtat hæc cā à præcedēte: nam remouens prohibens per ſolam impedimenti ablationem effectū facit: at iſta cauſa non per ſolam contrarij ablationem facit effectū, ſed relinquit alijs cauſis, vt ipſum efficiant. dicitur autem cauſa, quia facit vt tales cauſæ operentur, & applicentur ad opus; vnde ſcamonea non eſt, quæ ſecundum ſe infrigidat, nec ſal conſeruat: & hos duos modos cauſarum per accidens docet Alber. tra. 2. cap. 8.

3 Tertius eſt, cum aliqua cauſa attingit aliquam diſpoſitionem, quę requiritur ad effectum, ſed non ex ipſa ſola ſequitur effectus, ſed ipſa abſque effectu poni poteſt: & iſta cauſa dicitur occaſio, vt tyranni fuerunt occaſiones martyrij, quia infligebāt mortem, quæ erat neceſſaria diſpoſitio ad martyrium. non tamen mors ſufficiebat: niſi fides, & patientia ad martyrium accederent. & pœna quibuſdam inflicta, eſt occaſio aliorum emendationis.

Quartus eſt, cum cauſa effectum aliquem operatur, quem alius non intentus ſequitur, & talis dicitur caſus, cum ille effectus non intentus raro ſequitur vt ſatis eſt in textu dictum quæ cauſa ſi fuerit ſecūdum electionem procedens, dicitur fortuna, & erit quintus gradus cauſæ, vnde fit, quod caſus, & fortuna ſint cauſæ efficientes per accidens ex parte effectus in his, quæ raro cōtingunt, & propter finem agentibus.

Sit ſecundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus caſualis. *2. fund.* Ad effectum caſualem ſemper conueniūt duæ particulares cauſæ, quarum vtraque aliquando eſt caſus, aliquando fortuna, aliquando altera caſus, altera fortuna, aliquando altera cauſa per ſe, altera fortuna vel caſus, v.g. ſi quis eat in forum emendi gratia, & occurrat amico vel debitori, à quo recipiat pecuniam, tunc receptio pecuniæ eſt effectus fortuitus, habens duas cauſas, nempe aduentum huius, & illius in forum: ſi neuter intendebat talem pecuniæ receptionem, vtraque cauſa eſt fortuna: ſi alter intendebat, alter non, vna eſt fortuna, altera vero per ſe cauſa. *Ad effectum caſualē ſēper duæ cāe particulares concurrunt & quō ille ſe habeant.*

Vlterius, fodit quis vineam, & inuenit illic aurum, huius inuentionis duplex eſt cauſa, & fodiens, & producens illic aurū illud: tunc una cauſa eſt fortuna, altera caſus: caſu enim illic aurum productum eſt, vt ille inuenire poſſet.

Vlterius, ſi equus currēs ad fontem bibendi gratia percutiatur, à lapide cadente, percuſſionis vtraque cauſa eſt per accidens, & caſus cum non ſit ſecundum electionem: ex quo habetur, quod fortuna vel caſus non eſt ſufficiens cauſa effectus fortuiti, aut caſualis, niſi duæ conueniant cauſæ particulares, vt dictum eſt.

Sit tertium fundamentum. differunt valde iſta, caſus, ſeu fortuna, fruſtra, temere vanum. caſus enim, & fortuna dicitur cauſa, quam ſequitur effectus aliquis non intentus, licet differat caſus, quia vniuerſalior eſt, vt ſupra diximus: at fruſtra dicitur cauſa, quæ ſuum effectum non conſequitur: vnde ratio, vt ſit fruſtra, conſiſtit in hoc, quòd non conſequatur effectum: vt autem ſit fortuna, uel caſus, oportet quod conſequatur effectum, non tamen intentum. *3. fund. Quid caſus; & fortuna. quid fruſtra, & temere. quid vanum.*

Poteſt autē eſſe, vt ſit aliqua cauſa ſi-

Digitized by Google

nihil fruſtra, & fortuna, & quod nec ſit fruſtra, nec fortuna, & quod ſit fruſtra, ſed nõ fortuna, & qđ ſit fortuna, ſed nõ fruſtra. v.g. ſi aliquis eat, vt alloquatur amicum, & occurrat Pontifici, non tamen amico, tũc illa via fruſtra eſt, quia non eſt conſequuta ſuum finem, & eſt fortuna, quia attigit finem nõ intentum. At ſi occurrat amico ſolum, tunc nec eſſet fruſtra, nec fortuna: at ſi vtrunque fieret, vt & occurreret Põtifici, & alloqueretur amicum, tunc eſſet fortuna, ſed non fruſtra: quod ſi neutrum fieret, eſſet fruſtra, ſed non fortuna. idem dico de caſu, & intelligenti exempla ſatis nota ſunt.

Verum eſt, vt in textu diximus, vbi eſt fortuna, dicitur aliquo modo fruſtra, quatenus effectus non intentus, non eſt effectus intentus.

Temere dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de ſe non eſt ordinata, vt ſi quis bibat vinum ad expellendam febrim: & effectus dicitur temere factus, qui actionem ſequitur, quam nõ eſt aptus conſequi.

Vana vero dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari poſſet, vnde vanus labor eſt, qui nõ ordinatur in requiem veram, in quam ordinari poſſet. his igitur ſuppoſitis fundamentis ſit prima concluſio.

1. concl.

Fortuna non eſt aliqua vna cauſa communis diuina, à qua effectus omnes fortuiti proueniunt. Antiqui enim conſiderantes effectus fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad conſequendum, vel cauendum, ad diuinum fauorem, & auxilium recurrebant, quaſi per ſe non ſufficerent à talibus ſe effectibus liberare, cum mali ſint, nec eos obtinere, cũ boni ſunt, ſed errantes Deam quandam huius gratia conſtituebant.

Imago fortunæ apud antiquos.

Quam, vt notat Alber. ſic depingebãt, nempe in rota ſtantem, ad ſignificandam veritatem, & conſtantiam, quæ in effectibus appareat: cæcam, ad denotandam imprudentiam effectuum fortuitorum: non enim ſecundum electionem fiunt: ſimiliter dimidiam albam, & dimidiam nigrã, ad exprimendos effectus & fœlices & infœlices.

Iſtorum ſententia falſa eſt, & erronea; & hanc etiam Ariſtoteles reijcit: nõ enim diuina agunt, quicquam inconſiderate, & imprudenter, nec eſt numerus Deorum multiplicandus, & in hoc ſenſu Doctores ſancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ.

2. concl. Reſpectu Dei nullus caſus aut fortuna.

Secunda concluſio. Effectus caſuales & fortuiti non ſunt reſpectu Dei glorioſi, & cauſarum vniuerſalium, ſed reſpectu cauſarum particularium tantum. Explicatur hoc. Cum accidunt aliqui effectus caſuales, licet non ſint intenti à cauſis particularibus, & præuiſi, ac ob id caſuales ſint ipſis, tamen à glorioſo Deo præuiſi ſunt: & ſi fuerint naturales, ſunt etiam intenti à cauſis vniuerſalibus, ob id reſpectu ipſarum non ſunt caſuales, v.g. Cum Petrus it ad forum emendi ſolum gratia, à fortuna recepit pecuniam, quam non intendebat, ob id illa receptio illi eſt caſualis. At glorioſus Deus mouẽs Petrum ad forum ſciebat optime illum effectum: ob id Deo non fuit caſualis. Cum autem Deus omnium abſque exceptione ſit præſcius, fit, vt ipſi, & ipſius actioni, quę cũ omnibus cauſis particularibus concurrit, nihil ſit fortuitum, aut caſuale. Fortuita enim ſunt in his, in quibus eſt imprudentiæ aliquid, ſecundum quam minus præuident, quæ futura ſunt. Vnde Ariſt. 8. lib. magn. moral. dicit, Ibi minus eſſe fortunæ, vbi plus eſt intellectus.

Nota, ibi minus eſſe fortunæ vbi plus eſt intellectus.

Similiter effectus naturales, qui à caſu, ſeu à natura ſunt, nõ ſunt à caſu reſpectu cœlorum, vt monſtra. Hæc enim reſpectu particularis agentis non intendentis illa ſunt à caſu, quod fœtus ſit duorum capitum, vnius oculi, & ſimilia, hæc à generante particulari non intenduntur: At à generante vniuerſali, puta cœlis, & motoribus ipſorum intenduntur, quia talis materia, ex qua illa monſtra fiunt, ad talẽ monſtri figuram eſt diſpoſita, vel quia abundans, vel quia deficiens, vel alijs de cauſis, vt dicemus. Cœli autem, & vniuerſales cauſæ id intendunt, ad quod materia talis ordinatur, vnde ex tali materia talem effectum, puta monſtrum intendunt, nõ autem cauſa particularis, quæ ſolum ſibi ſimile intendit.

Reſpectu cauſarũ vniuerſalium effectus naturales non ſunt à caſu.

Vtitur S. Thom. hoc exemplo ad oſtendendum, quomodo non ſit effectus fortuitus reſpectu Dei, ſed reſpectu cauſarũ particularium. Si quis dominus habeat duos ſeruos, & mittat vnũ ad locũ quendam, poſtea alterum mittat ad alium locum

Nota exemplum D. Tho.

Digitized by Google

cum quo iſte non peruenit, niſi alteri occurrat, & dominus quidem ſciat id, ſed neuter ſeruus id ſciat, nec intendat, tunc quod vnus alteri occurrat, illis quidē fortuitum eſt, ſed non domino talem occurſum præſcienti: ita Deus glorioſus cū omnium euētuum ſit præſcius, & cauſa, nihil habet fortuitum.

Alterū exēplū. Poſſumus etiam vti alio exemplo, ad oſtendendum, quod in caſibus naturalibus non ſit caſus reſpectu cœlorum. Sit ſartor, qui tales veſtes facit, qualem accipit pannum ab alijs. Sit autem quidam, qui exiſtimans ſe offerre pannum album, offerrat pannum nigrum, tunc præter intentionem ſuam, & à fortuna accipiet veſtes nigras, tamen reſpectu ſartoris, non eſt fortuitum id, quod veſtes nigræ ſint: ita ſunt cauſæ vniuerſales, quæ ſecundum materiam ſubiectam operantur effectus, ob id cum de ſe ad monſtrum eſt apta, monſtrum intendunt: & modo ſufficiant iſta.

3. concl. Tertia concluſio. Fortuna eſt cauſa efficiens particularis reſpectu effectus non intenti, ſimiliter & caſus. Eadem concluſio eſt contra Boetium lib. 2. de conſola. proſa. 1. qui effectus ipſos præter intētionem euenientes cēſet eſſe fortunam, aut caſum: non autem ipſam cauſam reſpectu effectus non intenti, contra Ariſtotelem. Eſt autem eadem concluſio ſatis in textu expoſita, vbi & caſus, & fortunæ definitiones explicuimus.

Modo ſolum hoc aduertendū eſt, quia conducit pro diſputatione ſequenti, nempe caſum, & fortunam eſſe efficientes cauſas, per accidens tamen, & in hoc ſenſu optime, & ſine errore concedimus fortunam eſſe, & caſum, multaq; fieri a fortuna, & caſu: & per hoc patet quæſtionis ſolutio. In hoc enim ſenſit caſus eſt, & fortuna. Sed ſupereſt, vt ad argumenta, propoſita reſpondeamus.

Ad 1. Ad primum argumentum oportet declarare illam maiorem, omne per accidēs reducitur ad per ſe; habet enim triplicem ſenſum, & verum. Primus eſt, omne accidens reducitur ad ens per ſe, id eſt, nō eſt vllum accidens, quin ſit ſubſtantia, cui tale innixum ſit accidens. Alter ſenſus eſt compoſitè intelligendo. quod alicui conuenit per accidens, debet alicui alteri cōuenire per ſe. Tertius ſenſus eſt in cauſis omnis cauſa per accidens innititur cauſæ per ſe, ſeu omnis effectus per accidēs præſupponit aliquem effectum per ſe: & hi ſenſus veri ſunt, & multum obſeruandi: ſed nihil cōcludit argumentum. nam effectus per accidens ſunt quidem reſoluēdi in ſuam cauſam per ſe, non quæ ſit cauſa per ſe illorum effectuum, ſed aliorū quibus hi per accidens cōiunguntur, vt receptio pecuniæ reducetur in cauſam per ſe, nempe itionem ad forum, quæ eſt per ſe cauſā alterius, non illius receptionis, vnde ſemper manet fortuitus effectus. & hoc nota.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondeo cū Alb. trac. 2 cap 21. eſt diſtinguenda maior. ſi enim ſit ſenſus de veritate pro eſſe reali, nēpe omne quod realiter eſt, & non eſt cauſa, habet realem cauſam, eſt concedenda: ſed nihil concludit, nam fortuna, & caſus reales ſunt cauſæ quod ſi faciat ſenſum omne quōd vere eſt, id eſt realiter, habet cauſam veram, id eſt, propriam, & per ſe, hoc falſum eſt. nam effectus per ſe cauſam habent per ſe, & effectus per accidens, cauſam per accidens.

Ad 3. Ad tertium facilis eſt ſolutio ex cōcluſione ſecunda. Non enim effectus caſuales ponimus, niſi reſpectu cauſarum particularium.

Ad 4. Perinde patet ſolutio ad quartum: eſſet enim contra fidem ponere fortunam iuxta primā concluſionem, quo modo antiqui ponebant, vt dicit Aug. Ciuit. c. 18. & id Aug. reprehendit ſed fortunam ponere, vt diximus, verum eſt, & licet.

Ad 5. Ad quintū dicimus, quod fortunæ nō eſt ſcientia ad hunc ſenſum, quod fortuna non eſt cauſa per quam vllus demonſtretur, & ſciatur effectus. nā effectus per cauſas per ſe demonſtrandi ſunt, non per cauſas p accidēs, nec ſic vtitur Philoſophus fortuna: at fortunæ eſt ſcientia, quantum ad hoc, qđ, quid ipſa ſit, & qualis, cognoſcimus. Hæc enim per ſe ſunt, & non per accidens. definitio enim fortunæ, & ipſius paſſiones ipſi per ſe inſunt, & huius eſt ſcientia: & hæc ſatis ſint de quæſtione hac.

Digitized by Google

An quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt, ſint à caſu. Quæſt. X.

Senſus quæſtionis. DIfficultas hæc eſt circa textum, nam Ariſ. fortunam, & caſum dicit eſſe eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt. cũ aũt hæc ſint duo, nẽpe quæ raro eueniunt, & quæ ad vtrumlibet. quod n. theſaurus inueniatur, raro euenit: ſedere verò, aut ſtare ad vtrumlibet eſt. nõ. n. frequentius vnũ accidit, quam alterum. Dubiũ igitur eſt, an in vtriſq; ſint caſus, & fortuna, tam in his quæ ſunt raro, quã in his quæ ſunt ad vtrumlibet, cum neutra ſint ſemper aut frequenter.

In qua difficultate eſt ſumma diſcordia inter Auic. & Auer.

Sententia Auic. Exiſtimat enim Auic. 1. lib. ſuffic. c. 13. quæ ſunt ad vtrumlibet etiam eſſe à fortuna & caſu. Et quia iſta ſententia eſt obſcura ſatis, declaratione opus eſt. Ob id

Nota 1. aduerte, quod ſunt aliquæ potentiæ, quæ de ſe non magis determinantur ad vnum quã ad alterum oppoſitorum, vt potentia corporis ad colorem, non eſt magis ad album, quam ad nigrum.

Potentia motiua animalis non eſt magis ad ſtandum, quam ad ſedendum, ad motum, quam ad quietem. Cum autem determinantur potentiæ hæ ad vnum oppoſitorum, ab altero determinantur; vt, ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem, animal ab appetitu determinatur ad ſedendum, vel ſtandum, comedendum, vel non comedendum.

Nota 2. Aduerte vlterius, q̃ iſti effectus poſſunt dupliciter conſiderari. Primo modo reſpectu ipſius potentiæ indifferentis, & æqualiter ſe habentis ad oppoſitorum vtrunque, & tunc ad vtrumlibet dici poſſunt, vt album reſpectu corporis potentiæ, non plus eſt, quam nigrum, & reſpectu potentiæ motiuæ in ſe, non eſt magis ſedere, quam ſtare. Altero modo poſſunt conſiderari reſpectu agentis ſeu potentiæ determinatæ, vt album reſpectu ſuæ cauſæ propriæ, & ſedere reſpectu appetitus determinati ad ſedendum, & comedere reſpectu voluntatis inclinatæ ad comedendum: & tunc aut ſemper, aut frequenter ſunt: ex huiuſmodi enim cauſis, aut ſemper, aut frequenter tales ſequuntur effectus. Similiter ſi conſiderentur reſpectu materiæ proximæ, & non indifferentis, non ſunt ad vtrumlibet: ex proxima enim materia actus proprius, aut ſemper, aut frequenter ſequitur. Hinc ſequitur, vt quæ ſunt ad vtrumlibet reſpectu vnius principij, ſint ſemper, aut frequenter reſpectu alterius.

Nota 3. Quibus ſuppoſitis aduerte, qđ Auic. vult, quod ſi tales effectus reſpectu cauſarum propriarum conſiderentur, non ſint à caſu, quia à cauſis determinatis procedant, & frequenter aut ſemper eueniunt: at ſi reſpectu potentiarum indifferentiũ conſiderentur, tũc eſſe à caſu, vt reſpectu ipſius corporis abſolute à caſu eſt, quod album ſit: & reſpectu potentiæ motiuæ abſolute à caſu eſt, quod animal ſedeat, & reſpectu voluntatis, & potentiæ indeterminatæ à caſu eſt, quod homo comedat, cum tales potentiæ ex ſe indeterminatæ ſint ad vnum, aut alterum oppoſitorum.

1. ratio. Auic. Hanc ſententiam probat Auicen. primo ex Ariſt. cuius opinionem eſſe hanc exiſtimat: dicit enim Ariſtotel. quæ nec ſemper, nec frequentes ſunt, à fortuna vel caſu eſſe: cum autem hæc ſint quæ raro, & ad vtrumlibet eueniunt, profecto hæc vtraque à caſu dicuntur: quod ſi Ariſt. per ea, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, tantum intellexit ea, quæ raro accidunt, tunc ipſius diuiſio eſſet inſufficiens, nempe quædam ſemper quædam frequenter, quædam raro euenire, cum præter hæc quædam ad vtrumlibet eueniant.

2. ratio. Auerr. Probat ſecundo, ex communi modo loquendi, quem dicit reijciendum non eſſe: dicimus enim; Acceſſi viſurus regem, & à caſu comedebat, vel deambulabat: ſunt autem iſta ad vtrumlibet: ergo in his aliquo modo etiam eſt caſus. Hæc eſt ſententia Auicen. fideliter expoſita, & eſt notanda, non enim paſſim intelligitur.

Sententia Auerr. quã ipſe ſũpſit ex Alex. & Them. Auer. autem hoc libro, com. 48. cenſet oppoſitum, nempe tantum, quæ raro eueniunt, à fortuna, vel caſu, dici, quæ ſententia eſt communis Græcorum, Themi. Alex. & aliorum. Eſt etiam Alber. tract. 2. c. 12. & S. Th. & aliorum Latinorum. Ratio iſtius ſententiæ duplex: Præcipua eſt prima.

1. ratio. prima. Fortuna, & caſus eſt cauſa vnũ intendens, quod conſequitur aliquid nõ intentum, ſed potentiæ illæ indifferentes nõ intendunt aliquid, ad quod ſequatur effectus non intentus, ut potentia corporis non eſt ad aliquid, quod conſequatur album, nec potentia motiua eſt ad aliquid, quod conſequatur ſedere, aut ſtare; ergo tales effectus non ſunt cauſales reſpectu harum potentiarum, nec tales potẽtiæ caſus, & fortuna ſunt. quòd ſi effectus ad ſua agentia comparentur, iam non a caſu, ſed intenti ſunt: quo argumento utitur Albertus. Vide igitur, quomodo illi effectus non ſunt ullo modo dicendi caſuales.

2. Ratio. Altera ratio eſt: Fortuna, & caſus ſunt efficientes cauſæ; at potentiæ indifferentes oppoſitorum non ſunt effectiuæ, ſed paſſiuę ex parte materiæ ſe habentes; non ergo ſunt caſus, aut fortuna. hæc tamen ratio paulo poſt examinabitur. Iſta eſt Auer. ſententia, & D Thomæ, & Græcorum, ac Latinorum communis, & mihi etiam placet.

Vt tamen magis hoc manifeſtum fiat, oportet aliquot concluſiones proponere, quarum prima ſit.

1. concl. Non omnes effectus, qui raro eueniũt, a fortuna, vel caſu ſunt, ſed qui per accidens reſpectu cauſæ per ſe eueniunt. hæc concluſio eſt Auic. loco citato, & eſt vera.

No. dupliciter aliquẽ effectum prouenire raro. Pro declaratione aduerte, duplici modo effectũ aliquem raro prouenire. Vno modo, quia cauſa eius raro ponitur, tamẽ ipſe per ſe ex tali ſequitur cauſa, quales ſunt eclipſes ſolares, multæ methoricæ impreſſiones, & huiuſmodi alia: hæc enim raro eueniunt, quia ipſorum cauſæ raro ponuntur: ſed cum eueniunt, non a caſu, aut a fortuna accidũt, ſed per ſe, ſi fuerint cauſæ ipſorum per ſe: per accidens vero, ſi fuerint cauſæ ipſorũ per accidens ex parte cauſæ, vt iam dictum eſt.

Altero modo, effectus raro eueniũt ex parte efficientis cauſæ, & per accidens, quia raro ſequuntur ad effectum per ſe illius cauſæ at inuentio theſauri raro euenit, quia raro iungitur cum effectibus per ſe cauſarum, poſſuntq; poni effectus per ſe, abſque quod hi effectus per accidens ponantur: & tales effectus raro accidẽtes a caſu, vel fortuna dicuntur.

Dub. cur hi effectus etiam poſita cauſa raro eueniant. Dubitabis, vnde eſt, quod iſti effectus etiam poſita cauſa raro eueniunt? dico, q id ex eo fit, quòd talis cauſa nõ eſt per ſe illius effectus, nec ſecundum ſe ipſum attingit, vt de ratione foſſionis, nõ eſt, quod ſit inuẽtio theſauri. quod ſi talis effectus ſequitur, eſt quia alia etiam cauſa concurrit ad illum, & raro concurrit, ut ſi inuentio theſauri eſt, non ſolum eſt foſſio, ſed etiam præceſſit cauſa ibi ponens theſaurum, quæ raro eſt.

Qñ effectus proueniat ſemper aut frequenter. Cum autem effectus cauſam habet per ſe, poſita cauſa ſequitur effectus, aut ſemper, aut frequẽter, ut dicit Alber. cap. 13. tract. 2. Si enim eſt cauſa per ſe, & non habens vllum contrarium impediens effectum ipſius, effectus ſemper ſequitur, ipſa poſita, ut ſequitur eclipſis, ſequit dies, nox, & alii immutabiles effectus: ſi uero eſt cauſa, quæ habet contrarium, i. quæ operatur circa materiam, quæ receptiua eſt multorum, tunc accidit ipſius effectũ impediri, ſed frequẽter euenit effectus, licet aliquãdo deficiat, quomodo homo naſcitur aliquando cum ſex digitis in una manu, ſed raro, frequẽter uero cum quinque: & naturales effectus cum impediri poſſint, hi nempe, qui circa materiã ſunt, frequenter eueniunt, ſed non ſemper.

2. concl. Secunda concluſio, nulla potentia naturalis proxima eſt actiuum principium effectus ad utrumlibet. Hæc concluſio eſt ad declarandum argumentum, in quo dicitur quòd potentia effectus ad vtrumlibet non eſt actiua: hoc autem declaratione indiget.

No. varia genera potentiarum paſſiuarum. Tu igitur aduerte, quaſdam eſſe potentias actiuas, quaſdam uero paſſiuas. Paſſiuæ ſunt ſecundum quas recipitur aliquid; Actiuæ ſecundum quas agitur. Paſſiuæ ſunt, aut proximæ, aut remotæ. Proximæ ſunt determinatæ ad vnum actum, & formam, vt materia proxima cuiuslibet cõpoſiti ad unum eſt, puta ad formam illius compoſiti: & ita forma reſpectu ſuæ materiæ proximæ non eſt ad vtrumlibet, ſed ſemper ſequitur, aut frequenter, eo quod talis materia ad ipſam inclinatur. Potentiæ uero paſſiuæ remotæ æqualiter ſe habent ad oppoſita, cum non magis ad vnũ, quam ad alterum aptæ ſunt, ut potentia materiæ primæ ad formas, & potẽtia corporis in communi ad album, uel nigrum: unde tales formę reſpectu materiæ remotæ ſunt effectus ad utrumlibet, cum ipſa materia non magis ad vnum quam ad alterum

Digitized by Google

terum apta ſit: & hoc ineſt omni potentiæ paſſiuæ remotæ, vt ęqualiter, & ad vtrũlibet ſe habeat reſpectu formarum, & effectuum.

Nota uaria genera potentiarũ actiuarũ. Potentiæ autem actiuæ ſimiliter ſe habent. Quædam enim ſunt proximæ, quædã remotæ. Proximę ſunt, quæ ſunt principia actionum per ſe, ut potentia ignis ad comburendum. Remotæ, quę nõ ſunt per ſe, & ſufficiẽtia principia ad actionem, ut potentia motiua non mouet animal, niſi accedente appetitu ipſius animalis.

Aduerte vlterius inter has potẽtias actiuas eſſe quaſdam rationales, quæ libera principia ſunt, ut uoluntas humana; quaſdam naturales, ut potentiæ aliorum agentium ſine libertate. Potentiæ actiuæ naturales proximæ non ſunt oppoſitorum, ſed vnius, vt potentia ignis tantum eſt ad cõburendum, non eſt autem ad non conburendum: ab extrinſeco enim accidit non comburere defectu obiectæ materiæ: ſimiliter potentia oculi ad uidendum eſt, non ad non uidendum.

Vlterius potentiæ actiuæ remotæ naturales actiuæ eſſe poſſunt aliqñ ad vtrũlibet, ut potẽtia motiua eſt ad mouendum, & quieſcendũ, potentia ad ſtandum, & ſedendum: ſed hę remotę dicuntur, quia nõ agunt, niſi determinante eas appetitu; ac ob id aliquid habent paſſionis, ut poſſit dici, nulla potentia naturalis eſt omnino actiua effectus ad vtrumlibet: & hoc eſt quod diximus in concluſione ſecunda. ac propterea bene dicitur in documento, quod talis potentia non eſt efficiens, nec fortuna. vnde cum ſedere ſtare, comedere non ſint a ſola potentia, niſi determinante appetitu, illi effectus ſunt comparandi non ad ſolam potẽtiam, ſed ſimul etiam cum appetitu, & tunc non ſunt ad vtrumlibet, nec præter intentionem.

Sed nota, quod diximus de potentia naturali: nam uoluntas, quæ dicitur potentia rationalis, eſt ad vtrũlibet, & eſt principium proximum, ſed de ea dicendum eſt alibi.

3. concl. Tertia concluſio, quæ ex his ſequitur, eſt. Illi effectus ad vtrumlibet non ſunt ſortuiti, aut caſuales: & hæc eſt propoſitio communis: ratio eſt. Si enim comparentur ad ſolam potentiam indifferentẽ, tunc ex ea & non ſequuntur, quia non eſt ſufficiens per ſe operari: ſi vero comparentur ad principium proximum, eſt iam potentia determinata, & tunc non ſunt ad vtrumlibet.

Ad primum argũ Auic. dico cum Alber. & Auer. quod per ea, quæ nec ſemp, nec frequenter eueniunt, intelliguntur, quæ raro accidunt: nec eſt inſufficiens diuiſio: illic enim diuiduntur effectus procedẽtes à cauſa agente efficiente proxima, & hi ſunt tres, nam ad vtrumlibet effectus ad materiam referuntur. *Ad 1.*

Ad ſecundum dico, quod ille dicitur a caſu deambulare non reſpectu ſui, ſed reſpectu huius inuenientis ipſum deambulantem: hoc enim præter intentionem huius, & raro euenit, quãuis reſpectu deambulantis id potuerit eſſe ex ipſius intentione Hæc ſatis de quæſtione. *Ad 2.*

An ſit fatum. Quæſt. XI.

QVia fortuna aliqua uidetur habere conuenientiam cũ fato, cum aliqui effectus fortuiti fato ſoleãt aſcribi, quid ipſum ſit, & an ſit, & quę ſub ipſo ſint, breuiter explicabimus: *De qbus agendũ. ac qd ſit fatum.*

Fatum autem varie definitum eſt a multis Appuleius enim, & Firmicus, & Ptolomæus, ut refert Alber. tracta. 2. cap. 19. dicunt fatum eſſe cauſarum colligantiam ex aſtrorum motibus, ac ui efficaciam trahentem: exiſtimant enim omnes inferiores effectus a cœlis tanquam a cauſa uniuerſali prouenire, ſed non immediate, ſed mediantibus cauſis particularibus: ut autem ſunt effectus particulares determinati, ita etiam ſunt cauſæ particulares determinatæ ad tales effectus: ordo igitur iſte cauſarum uniuerſalium, & particularium ad effectum quemlibet conueniens, dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet a uirtute aſtrorum influente in hæc inferiora, & p certas cauſas particulares operantes effectus particulares. *1. definitio fati.*

Alii aliter definiunt, Seneca. 2. lib. q. natur. c. 39. dicit Fatum eſt ineuitabilis neceſſitas rerum omnium, & actionum, quã nulla vis poteſt rumpere, eo ꝙ ſecundũ ſcientiam a Iouis diſpoſitione, & a conſilio definitio Deorum dependeat. *2. definit.*

In cuius declarationem aduerte duo: *Nota.*

Alte-

Digitized by Google

Alterum eſt, Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouiſſe ſimul: omnia enim, quæ ſucceſſiue per totum tempus futura erant, Deo ſimul ab æterno fuerunt præſentiſſima, imò ab ipſo ordinata, ut eſſent.

Alterum eſt, q̃ ſic Deus uoluit hęc omnia eſſe, vt quædam mediantibus cauſis particularibus, & vniuerſalibus eſſent: ac ob id præcognouit, & ordinauit eas cauſas, vt quædam communes eſſent, quædã particulares, quædam horum, quędam illorum effectuum: ac iſte ordo cõſtitutus in cauſis particularibus, & cauſis extra ſe ordinatus ad effectus dicitur fatum, quaſi factum & præordinatum.

Hanc duplicem ueritatẽ cõiunxerunt Stoici cum quodam errore: dicebãt enim ob id, quod iſtæ cauſæ in effectus ꝓprios præordinatæ ſunt, & præuiſæ a Deo, omnes effectus neceſſario prouenire, vnde fatum ponit neceſſitatẽ in rebus, & aufert libertatem noſtram: quod quidem falſum eſt, ut dicemus modo. Ex hoc patet definitio Senecæ prępoſita.

3. defini. Alij attendentes illas duas veritates aliter definierũt, nempe, Fatum eſt complexio cauſarum a prouidentia primę cauſæ dępendens. Ita definit Hermes Trimegiſtus, ut quidam illi tribuunt.

4. defini. optima. At omnium optima eſt definitio Boet. li. 4. de conſol. proſ. 6 Fatum, inquit, eſt inhærens mobilibus diſpoſitio, ſecundum quam diuina prouidentia ſuis quęque nectit ordinibus. At ſi dicat, eſt ordo in cauſis naturalibus conſtitutus ad effectus a Deo glorioſo præordinatus, & præcognitus.

Nota. Vbi nota, q̃ ordo cauſarum iſte poteſt conſiderari, ut eſt in diuina mente ordinante omnia, & ſic prouidentia dicitur. Altero modo, ut eſt in ipſis rebus ordinatis & diſpoſitis, & ſic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo diſpoſitio rebus inhærens, ut illic dicit S. Tho.

Confutatio aliarum defi nitionũ. Et iſta eſt optima definitio fati. Prima enim, quæ erat Aſtrologorum, non ſumpſit primam originem, & radicem fati, q̃ Deus eſt, ſed ſecundam, puta cœlorum virtutem: hæc enim licet vniuerſalis cauſa ſit horum naturalium, non eſt tamẽ prima, quia etiã ipſa eſt præordinata a Deo. definitio autem Senecæ miſcuit falſum cum vero, puta neceſſitatem eſſe in fato

Tertia definitio bona eſt: ſed non ita clare fatum explicat, ſicut iſta Boet. ob id iſta recipienda eſt.

Dubitabis tamen, an fatum vere ſit: nã videtur Chriſtiano non licere loqui de fato. dicit enim Gregor. in Homil. Epipha. abſit a fidelium cordibus, ut fatum aliqd eſſe dicant. 1. Dubiũ an vere ſit fa. ũ.

Dico, quod fatum eſſe nulli dubiũ eſt, & id a Theologis conceditur: quod tamẽ Chriſtiana ueritas negat, eſt fatum imponere neceſſitatem rebus omnibus: hoc. n. falſum eſt. Deus enim glorioſus ad effectus contingentes cauſas prçordinauit cõtingentes, ad neceſſarios autem, neceſſarias, & hoc eſt, quod dixit Boet. in definitione, Suis quęque nectit ordinibus. vnde Deus præſciens, & præordinans cauſas, & effectus, non imponit ob id rebus neceſſitatem, quia quamque cauſam agere ſecũdum modum ſuæ naturæ, & effectus pariter modo ſuæ naturæ prouenire permittit, & hæc etiam eſt ſententia Peripateticorum, ut videre eſt apud Simpl. Themiſ. & Philop. & ſic Ammon. primo Periher. c. de fut. contingentibus, & Pſellũ, & Magentinum ibidem, & Theodorum, item Metochit. hic, & Alexã. Aphro. in libro de fato. Plutarchum in opere de fortuna. Plotinum in lib. de fato. Vide itẽ Gregorium Niſſenum in lib. de fato, & inter recentiores Iulium Sirenum in opere, quod de fato conſcripſit. Reſpõſio in quo ſenſu fatũ concedendum ſit, uel negandũ.

Ex quo colligitur triplex quorundam error. Quidam enim exiſtimantes ſi tale fatum eſſet a Deo præordinatum, omnia prouentura neceſſario, dixerunt non eſſe fatum, nec Deum eſſe futurorum omnium præſcium: in quo grauiter errauerunt, & hi fuerunt Auerr. & Cic. libro de Natura Deorum, quem reprehẽdit Aug. 5. de Ciui. cap. 9. Triplex error de fato.

Alter fuit error Chryſippi, vt refert Aulus Gel. lib. 6. c. 2. & quorundam Stoicorum, qui Deum præſcium dixerunt, & fatum eſſe, ſed tamen omnia prouenire neceſſario, unde ab homine libertatem abſtulerunt, in quo etiam errauerunt, ſe bruta neceſſaria in ſuis actionibus conſtituentes. Secũdus

Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales poſſe mutari dicunt, non alia ratione niſi placando Deũ, qui ſuam ſententiam poteſt mutare, ſicut ſapien- Tertius.

Digitized by Google

ſapientes homines ſæpe faciunt, ob id dicebant propter hos euetus eſſe offerēdū Deo caput agnæ albæ: caput ad notandū Deum eſſe ſapientem: agnæ, ut noetur, ꝙ ſit manſuetus: albæ, ut mutet euentum ex malo in bonum. Sed hi errarunt: non enim Deus mutatur. hanc ſententiam refert Alber. tract. 2. c 19.

Veritas autem eſt, quod effectus mutari-poſſunt, non ob Dei mutationem, ſed quia cauſæ, quæ applicantur, ſecundum ſe mutabiles ſunt, & impedibiles.

Dubitatur, quę dicātur ſubiacere fato? dico omnia, quæ ſub cœlo ſunt: hæc omnia motibus, & mutationibus, & alijs paſſionibus a cœlo, & elementis prouenientibus ſubduntur: cœlum vero cum nō ab alia naturali cauſa corporea dependeat, non dicitur eſſe ſub fato non enim generatione, & mutatione factum eſt.

2. Dub. quæ nā fato ſubiaceant. Vlterius homo, quantum ad ſuas actiones humanas, & liberas, non ſubditur per ſe fato, quia nō à cœlo, ſed à Deo ipſo hominis voluntas regitur. per accidens vero mouetur a cœlis corpus, in quo ipſa eſt, alterantibus, ac ob id ipſam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus, non tamen cogentibus, & iſta ſatis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

Caput Septimum.

Quod autem ſint cauſæ, & quod tot numero. Tex. lxviij.

Quod nō ſunt plura, quā quatuor cauſarū genera aſſignata. POſtquam cauſas, & ipſarū numerum, ac modos expoſuit, nunc tot cauſas eſſe, puta quatuor genera, & per ea omnia Phyſicū demonſtrare probat. Primò autem oſtendit, quod non ſint plura genera, quam quatuor aſſignata, idq; ratione Logica, ut no. Auerr. ſic, Tot ſunt *2. Ratio Logica.* cauſæ, quot propter quid, & media, & vltima, & immediata, in quæ reſoluuntur, & cauſæ reducuntur demonſtrationis: ſed hæc propter quid non ſunt niſi quatuor: ergo & quatuor ſunt. Maior eſt nota. Minorem inductione probat exemplari. In rebus enim immobilibus, puta mathematicis utimur pro vltimo, & immediato, & propter quid definitione ipſi, vt quid rectum, quid commenſurabile, & huiuſmodi: at definitiones huiuſmodi formæ vicem gerunt.

Et nota, quod Geometra non ſemper *Nota.* vtitur definitionibus pro medijs, ſed per paſſiones quaſdam probat alias: ſed vltimum medium, & immediatum definitio, extremi eſt.

Aut ad mouens primum. Tex. lxix.

PRoſequitur complere inductionem. Fit, inquit, reductio aliquando ad mouens primum, ideſt, ad efficientem cauſam, vt propter quid certauerunt? efficiens cauſa eſt, quia furati ſunt. alludit ad exemplum 2. Poſter. nam bellum Thebanorum contra Phocenſes, cuius efficiēs cauſa fuit quod Phocenſes inuaſerant Thebanorum templum, illudque ſpoliauerunt. Ponit rurſus exemplum cauſæ finalis, vt propter quid certauerunt: finis fuit, ut denominarentur eorum: alludit ad bellum Regis Perſarum contra Græcos, ut ſibi eos ſubijceret. Rurſus ponit exemplum materiæ, dicens in rebus, quę fiunt, & producuntur, illic materiam eſſe unum ex propter quid: vt quare ſerra dura eſt? quia eſt ex ferro: & per ea quæ fiūt, tam naturalia, quam artificialia intelligit ſecundum Philop.

Cum autem cauſę quatuor ſunt. Tex. lxx.

NVmero cauſarum probato, alterum probare aggreditur, nempe Phyſicū *Ad Phy. ſpectat cōſiderare omnia cāerumgenera, & per ipſa demonſtrare.* omnia hæc cauſarum genera cōſiderare, & per ipſa demonſtrare, & id vt Phyſicus eſt, & non mendicando cauſas ab alijs ſcientijs. At ne exiſtimaret quis, dum audit has cauſas ſemper diuerſas eſſe, & realiter diſtingui, dicit, quod plerunque tres cauſæ, puta forma, finis, & efficiens unum *An cauſa ſemp inter ſe differāt.* ſunt, forma quidem, & finis idem numero, nam forma rei genitæ finis eſt generationis, eſt igitur eadem res, & forma, & finis, ſed ratione diuerſa: dicitur enim finis reſpectu ipſius generationis, quæ eſt gratia formæ introducendæ: dicitur forma,

ma,

Digitized by Google

ma,vt dat eſſe ipſi genito,& forma rei generantis eſt efficiens cauſa formæ genitę, cumque illæ duæ formę ſint eiuſdem ſpeciei, ſimile enim ſibi ſimilē in forma generat,ob id efficiēs cauſa,& forma,& finis vna res ſpecie ſunt:finis.n.& forma vnum numero,ſed cum efficiente vnum ſpecie.

Nota. Nota ꝙ dicit,plerunque:quia vt notat Philopo.id non ſemper fit, nam in agente æquiuoco, qualis eſt ſol reſpectu horum inferiorum,non eſt efficiens eiuſdem ſpeciei cum effecta forma.

Nota. Vlterius dicit Alex. qđ formę mathematicæ nō ſunt finis:quia ibi non conſideratur generatio vlla,hoc locū habet in formis generabilibus tantū. hæ n. ſunt fines generationum,ſed non rerum genitarū: finis enim rei genitæ eſt ſua operatio.

Cum autem cauſę quatuor ſint. Tex. lxxj.

Funda. ad inueſtigandū ex quibus cauſis demōſtret Phyſi. *Duplex efficiens, alterum mouens motum, alterum immobile.*

VNum iacit fundamentum probaturus Phyſicum vti quatuor cauſis in demonſtrādo,& inueſtigando rerum ſuarum naturas , quod fundamentum etiam conducit ad declarandum,quo pacto Phyſicus vtatur efficiente cauſa ; dicit igitur, duplex eſſe efficiens. Alterum,quod motum mouet,id eſt,dum alia mouet ipſum mouetur:ſicut ignis,dum agit in aquam, repellitur ab aqua, & manus dum mouet aliquid, mouetur & ipſa alterum eſt mouens immotum,ſicut Deus,& Intelligentiæ:mouent enim alia abſque eo , ꝙ moueātur in ſe,vel ab ipſis motis. Id ergo efficiēs quod motum mouet,Phyſicę eſt cō ſiderationis,quod vero immotum mouet non eſt Phyſicæ,ſed Metaphyſicę, ſecundum ſe : ſecundum quid enim ad Phyſicum ſpectat, non tamen ſecundum ipſius eſſentiam.

Scientiarū diuerſitas ex diuerſitate mouētium. Vnde diſtinguuntur tria negocia,id eſt tres conſiderationes, & ſcientiæ iuxta varia mouentia. Quędam enim ſunt immobilia prorſus,ſicut Deus,& Intelligentię, quæ nullo Phyſico motu mouentur,& talia ad Metaphyſicam pertinent. Quædam mobilia,ſed incorruptibilia,ſicut cœli , & hęc ad librum de cœlo pertinent , vt notat Philop. quædam mobilia,& corruptibilia,& hæc ad reliquā Phyſicæ partem ſpectant,quę ampliſſima eſt.

Dubium. Dices , quare ſcientiam de cœlo , cum Phyſica ſit,diſtinguit a reliquis partibus? Putò ob id eſſe , quod cœlum vnicum participat motum,puta localem , quia cauſa *Solutio.* eſt vniuerſalis aliorum , & reliqua omnia naturalia omnes motus ſpecies participāt ab eoque dependent. nec dicas cum Aue. *Nō legitimum ſenſum Ariſt. contra Aue.* quod per negocia , & conſiderationes intelligit res conſideratas , id enim eſt contra Græcorum expoſitionem , & literam Ariſt.peruerterit.

Quare ipſum propter quid. Tex. lxxij.

Concludit ratione Ariſ. Phyſicū per omnes cāuſas demonſtrare.

EX fundamento propoſito componit rationem Ariſt.ad probandū Phyſicum conſiderare,& demonſtrare per omnes cauſas,ſic . Phyſicus generationes rerum conſiderat: ſed in generationibus hę cauſæ conueniunt , ergo per eas demonſtrat,& ad ipſas reducit propter quid , & demonſtrationis medium . Minorem explicat, & probat:nam in generatione conſiderat,quid fiat,poſt quod,nempe, an ex igne,vel aqua fiat aer.& hoc eſt forma: ſimiliter quid primum facit generationē , & hoc eſt efficiens : ſimiliter quid paſſum eſt,id eſt,ſubiectum,& hoc eſt materia,& ſic ſemper vna cauſa poſt aliam quæritur ſecundum ordinem, quem inter ſe cauſæ habent,ut ſuperius diximus.

Duplicia autem ſunt principia. Tex. lxxiij.

Quod ſit illud mouens immotum.

REpetit diſtinctionem ſuperiorē duplicis efficientis,alterius, quod motum mouet,alterius, quod immotum mouet,ſed utrunque mouet alia motu Phyſico , ut motus , quo inferiora a Deo mouentur,ex parte ipſorum Phyſicus eſt, & in ipſis eſt : modo tamen explicat , quod ſit mouens immotum , dicitq; id eſſe id , quod non habet in ſe motus principium, ſed alia mouet, & hoc eſt primum ens omnium principium.

Nota. At quia nōdum probatum eſt tale ens eſſe , quod moueat immotum vſq; ad lib. 8.Phyſic.ob id loquitur conditionaliter , non tamen quod de eo dubitet.

Et

Digitized by Google

Et ipſum quid eſt, & forma. Tex. lxxiiij.

Quod ſit mouens motum, de quo proprie Phyſicus

MVltipliciter locus exponitur, ſed mi hi cum Philop. dicendum videtur vt cum Ariſtot. poſuiſſet duo eſſe mouentia, & vnum aſſignaſſet, nũc velit alterum aſſignare: & hoc Phyſicum eſt, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter repetit hanc diuiſionem mouentium, quam iam tex. 71. poſuerat. Illic enim non explicuerat, quæ eſſent illa mouentia, ſed cuius conſiderationis: nunc quæ ſint, docet. cumq́ue dixiſſet eſſe mouens immotum, quod eſt omnium primum ens, hic dicit alterum mouens motum, eſſe formam.

Ne quis autem diceret, quomodo formæ mobiles ſunt, nam formæ Mathematicæ, & Metaphyſicæ non mouentur, nec per ſe, nec per accidens, id declarat dicẽs, ſe loqui de formis in materia, quæ fines ſunt generationum, ac ob id mobiles, & mutabiles ſunt, intellige, non per ſe, ſed ratione compoſitorum, quorum formæ ſunt.

Quare cum natura propter aliquid.

Quod Phyſicus etiã demonſtret per finẽ, & illũ cõſideret

TRes cauſas ſolùm probauit in generatione eſſe, ac ob id a Phyſico conſiderari, finem reliquerat, hunc verò modo probat ſic. Natura agit propter finem, ſed hæc ſcientia naturam ſpeculatur: ergo & finem ipſum. Vnde ex omnibus his infert Phyſicum conſiderare omnes cauſas, & per eas demonſtrare, vt quod hoc fiat: quia hoc eſt, id eſt, per cauſam efficientem, & quod hoc fiat, ſicut concluſio ex præmiſſis, id eſt, per materiam, & quod quid erat, eſſe, id eſt, per formam, & quia melius eſt ſic propter rem hãc, id eſt, per finem. Et nota, quod finis, dicitur optimũ & melius, non ſimpliciter, id eſt, reſpectu omnium rerum, ſed ſecundum quid reſpectu eorum, quæ ad finem ſunt, hæc omnia clara ſunt ex præcedentibus.

Caput Octauum

Dicendum igitur primum quidẽ, Tex. lxxv.

Qõ. an natura agat propter finẽ, & vnde neceſſarium proueniat.

DVas quæſtiones admodum præſenti inſtituto conuenientes proponit determinandas. altera eſt, an natura propter finem agat, idest, an actiones, & res naturales, quæ factæ ſunt, propter aliquem finem factæ ſint, & hæc quæſtio oritur ex eo, quod in præcedenti textu dictum eſt, naturam eſſe propter aliquid.

Altera quæſtio eſt, vnde ſumatur neceſſarium in rebus naturalibus, id eſt, cum res naturales ſint neceſſariæ, puta quod oculi huiuſmodi ſint, quod animal tali modo, quod planta tali, quod diuerſæ partes modis diuerſis, an id proueniat à materia, vel ab aliquo fine.

Opi. antiquorum, q̃ natura non agat propter finẽ

Antiqui enim ad ſolam materiam recurrebant, puta ad calidum, frigidum, & elementa, vnde non aliarum rationẽ reddebant, quare res eſſent tales, niſi propter materiã: ex tali enim materia neceſſe hoc fieri. Quod ſi dicat antiquos præter materiam alias poſſuiſſe cauſas efficientes: poſuit enim Emped. litem, & amicitiam. Anaxag. Mentem. Reſpondet Ariſt. quod non poſuerunt has cauſas in generationibus, & rebus particularibus, ſed in ſola mundi conſtitutione, poſtquam nullam ponunt efficientem cauſam. Et iſte eſt ſenſus illorum verborum. Tangentes valere ſinunt, id eſt, a principio ponentes talem cauſam, poſtea permittunt, & remouent. Iſta quæſtio utilis eſt ad cognoſcendum, quomodo potiſſime demonſtrandum, an à fine, an à materia.

Habet autem dubitationem. Tex lxxvj.

Arg. ad probandum naturã non agere propter finẽ

PRimam quæſtionem determinaturus, ponit rationẽ pro parte negatiua, dicẽs hoc facere dubitationem, ut dicamus naturam non agere propter finem, quod antiqui exiſtimabant dicentes res omnes tales eſſe propter materiam: quod autem materia talis, ſi..., a caſu dicebant fuiſſe, uiden-

Digitized by Google

videntes ſunt tales, & oculi tales, propter materiam talem. quod vero talis fuerit materia, & quod dentes acuti in parte anteriori, oculi in loco ſuperiori ſint, a caſu factum eſt.

Argumentum autem hoc erat, cum ſit pluuia, tunc ſit, quia vapores aſcendentes infrigidātur, & graues facti cadunt in terram: non autem pluuia fit, quia frumentum creſcat, niſi per accidens. Nam ſi frumentum ſit in area, & non ſeminatum, adhuc plueret, & tunc potius nocumentum, quàm augmentum illi fieret. ſi igitur in his nō eſt finis aliquis, propter quē pluuia ſit, nec erit in ipſis animalium partibus, ſed ſolùm per accidens: vt ſicut pluuia per accidens eſt ad augmentum frumenti, ita per accidens oculi ſint in loco eminenti ad videndum, & reliquæ partes per accidens factæ ſint tales ad actiones & fines ſuos: non enim finis intenditur in rei generatione niſi per accidens.

Obiect. Quod ſi quis obijciat, quod res nō conſeruentur, niſi cum aptæ ſunt ad tales fines: ergo ſunt intētæ a cauſis: Dici poſſet, & dicebāt illi Philoſophi, verū eſt, quod res non conſeruantur, nec ſunt, niſi ad tales fines aptæ ſint. ſed non ob id à natura intenduntur, ſed per accidens, ſicut in exemplo de pluuia.

Solutio. Vnde citat Emped. admittentem non conſeruari res niſi ſit apta ad taliter operandum, puta ſecundum naturam ſuam: cum enim naſcitur animal dimidium habens tauri, & dimidium hominis, tunc nō conſeruatur, cum non poſſit propriā exercere operationem: dicebat tamen, quod non ſit animal tale propter operationem, nec propter finem, niſi per accidens. hanc igitur dicit eſſe rationem dubitandi, & ſi qua eſt alia ſimilis.

Ratio igitur quam dubitauerit. Txe. xxlvij.

Quodnā agat propter finē Multis rationibus redarguit opinionem, probatq; naturam agere propter finem, ac facit argumentum primū in ſecunda figura, ut dicit Philop. Quæ-
1. Ratio. cunque a caſu vel fortuna fiunt, nec ſemper, nec plerumque fiunt: at res naturales ſemper, aut frequenter tales euenient: ergo res naturales a caſu non ſunt: ſunt igitur propter finem. quæ enim a caſu non ſunt, propter finem ſunt. Maiorem oſtendit exemplis: quod enim pluuia ſit in hyeme, non videtur a caſu, cum plerſique fiat: ſed ſi fiat, cum Sol eſt in cane, puta in eſtate: ſimiliter quod cauma, ideſt æſtus ſit in æſtate, non eſt a caſu, ſed ſi fiat in hyeme: illud enim plerumque, hoc non plerumque ſit. quæ igitur plerumque fiunt, non a caſu, ſed propter aliquē finem fiunt: huiuſmodi ſunt naturales effectus: natura ergo propter finem eſt: ipſi enimmet Philoſophi admittunt effectus naturales fieri plerumque.

Amplius in quibuſcunque. Tex. lxxviii.

Locus hic aliter a Themiſt. & Simpli. aliter a Philopo. aliter ab alijs exponitur. omnes tamen conueniunt eſſe nouū argumentum ſecundum: quod autem ſit, non eodem modo docent: mihi videtur ſine dubio ſic eſſe componendum omiſſis illorum expoſitionibus, quæ non conſonant toti textui. *2. arg.* Eſt igitur argumentum hoc ſumptum ex arte, in qua conſtat res agi propter finem, cum ſecundum intellectum fiant, & electionem. Vbi finis eſt aliquis, illic & priora, & conſequentia aguntur propter finem: ſed in arte finis eſt: ergo in ea tam quæ fiunt prius, ut fundamenta, muri, domus, quàm quæ fiunt conſequenter, vt tecta, & reliquæ partes, aguntur propter finem. Totum hoc verum eſt, ſed vlterius colligit. Quæ aguntur propter finem, apta ſunt ex natura ſua eſſe propter finem, & ècontra: ergo illæ res artis, quæ ab arte propter finem aguntur, aptæ ſunt propter finem eſſe ſecundum ſe: natura ergo rei propter finē eſt. Quod vero ſit res apta fieri ex natura ſua propter finem, ſicut agitur ab arte, probat: quia ſi natura domum faceret, non aliter, quàm ars faceret: & ſi ars hominē, aut plantam, vel aliam rem naturalem faceret, ſicut natura faceret: vtraque igitur propter finem eſt. Et aduerte hanc argumenti huius expoſitionem.

Et

Et omnino ars alia. Tex.lxxix.

3 TErtium facit argumentum ad idem probandum. Ars aut perficit naturam,aut ipſam imitatur. Sed ars propter finem facit: ergo & natura. Vocat artem perficientem naturam, quæ ipſam iuuat; vt medicina, agricultura, naturæ operationem iuuant: ſiue quæ facit ea,quæ natura non facit, ſicut ueſtes, domos, & ſimilia. Vocat artem imitantem naturam, quæ ſimilitudines effectuum naturalium facit,ut ars pictoria, ſculptoria,& ſimiles. Poſſet etiam dici hoc non eſſe nouum argumentum,ſed præcedentis confirmationem.

Maximè autem manifeſtum eſt. Tex.lxxx.

4 QVartum facit argumĕtum, quod eſt velut inductio quædam. In animalibus comperimus illic actiones, & res propter finem eſſe,vt in araneis telas conſtruentibus, & in hirundinibus nidum facientibus, & in alijs animalium mirandis actionibus, quæ propter finem apparent eſſe,adeo, ut talia animalia videantur habere intellectum,& artem,etſi reuera nō habent. Vlterius in plantis,ſi ſcrutamur ipſarum opera, propter finem videntur: producunt enim folia,quibus fructus defendant ab extrinſecis nocumentis, mittunt radices deorſum, quibus terram ſugant:ramos ſurſum,quæ omnia videntur non temere,ſed gratia alicuius fieri: agit ergo natura propter finem,etiam in alijs, licet non ita appareat.

Et quoniam natura duplex. Tex. lxxxj.

5 QVintum argumentum eſt. Duplex eſt natura,materia nempe,& forma: ſed materia, & reliqua ſunt propter formam,quæ finis etiam eſt: ergo natura propter finem agit.

Peccatum autem fit & in alijs. Tex. lxxxij.

IVxta expoſitionem Themiſt.& Philop, 6
S.Thom.& aliorum.Ariſt.ſoluit rationem antiquorum, qua naturam non agere propter finem exiſtimabant,ita tamen ſoluit,ut ſolutio ſimul ſit argumentū nouum ad probandum intentum, & erit ſextum argumentum:dicebant ergo illi. Si natura ageret propter finĕ, non erraret a ſuo fine,ſed errat aliquando:fiunt.n.multa monſtra:Reſpōdet Ariſt. quod ſicut in arte etiam errare contingit,nō tamen ob id ars non agit propter finĕ: ita in natura.

Et argumentum ex hoc ſumitur. Non contingeret peccatum,& error in arte,niſi propter aliquĕ finem ageret: hic enim eſt error,& peccatum artis, cum finem intentum non attingit:vt medicū,cum non bene potionem miniſtrat,vt ſanitatĕ conſequamur,& Grammaticum,cum nō bene ſcribit,peccare dicimus: ergo ita ſimiliter in natura non error, aut peccatum accideret, niſi ipſa finem intenderet,quĕ non conſequens errat.

Vnde dicit cōtra Emped. qui in prima compoſitione mundi homines natos eſſe dicebat dimidium habentes bouis,& alia huiuſmodi,& hoc a caſu fuiſſe, non quod natura propter finem ageret. Dicit autĕ Ariſt.illa monſtra tunc accidiſſe,quia natura intendebat finem aliquem, & ob alicuius defectum non attingens cum errauit: ſicut modo natura intendit animalia recte conſtituta, at ob defectum ſeminis monſtra fiunt, & hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius neceſſe eſt. Tex. lxxxiij.

PRoſequitur intentum confirmare,dicta antiquorum ſimul reprehendĕdo, 7
quòd a caſu fierent res naturales, & facit argumentum ſeptimum. In quibus ordo certus,& conſtitutus inuenitur, illic vnū eſt propter aliud,& propter finem: ſed in generatione animalium ordo conſtitutus eſt:fiunt enim animalia ex ſemine præcedente, & non ſtatim ex ſemine fit animal, ſed molleſcit, & diſponitur prius ſemen: igitur

Digitized by Google

igitur generatio hæc ſecundum aliquem finem fit,& non a caſu.

Amplius,& in plantis.

ARgumentum octauum facit præcipue contra Empedocl. qui dicebat monſtra ex varijs animalibus compoſita fieri : quia natura agit a caſu, & non propter finem:argumentum eſt hoc. Si ob id illa monſtra ſunt,puta bouigenea, viriprora,ideſt, animalia ex medio bouis , & medio viri conſiſtentia, quia natura agit a caſu,ſequeretur, quod vbi minus apparet finis,& magis videtur caſus,eſſent illa monſtra frequentiora , puta in plantis : ſed id non eſt: non enim eſt monſtrum ex duabus ſpeciebus plātatum,vitigeneum,oleoprorum,id eſt,habens dimidium vitis , & dimidium oliuæ : non ergo ob id monſtra eueniunt.

Nota 1. Et nota , quod non negat Ariſt. monſtra eſſe in plantis,ſunt etenim. ſed negat talia monſtra eſſe , qualia in animalibus ponebat Emped.

Nota 2. Nota etiam,quod hic loquitur de naturali generatione,in qua partes geniti continuantur: nam per inſitionem tales plantæ compoſitæ inueniuntur , ſed illæ partes non ſunt ita continuæ.

Nota 3. Nota etiam, quod hæc nomina ſunt ſimul legenda , nempe bouigenea viriprora , id eſt,bos habens anteriorem partem hominis : ſimiliter vitigenea oleoprora,ideſt , vitis habens ſuperiorem partem oliuæ.

Nota 4. Vbi aduerte , quod quando accidit aliquod monſtrum in natura , non eſt prorſus alienum ab effectu intento: non enim homo pro homine equum,aut equus pro equo lapidem generat , ſed aliquid accedens ad effectum intentum, & hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus ſuis,propter finem aliquem agere.

Amplius oportebat, & in ſeminib. Tex. lxxxiiij.

9 NOno probat argumento.Si enim caſu accidunt res naturales , vt iſti dicunt, poſſet etiam caſus eſſe in ſeminibus vt ex qnolibet fieret quodlibet,cum nullum propter finem fit : quod tamen impoſſibile eſt:non ergo a caſu eueniunt iſta naturalia.

Et qui finem auferunt,ac dicunt naturam non intendere finem,profecto & tollunt naturam , & entia naturalia , & hoc eſt argumentum aliud decimum. Et probat id . Hæc enim ſunt entia naturalia , quæ ab aliquo interno principio mota nō ceſſant,quouſq; finem attingant,& quieſcant in eo , nec ipſum tranſgrediantur , nec in omnibus vnus eſt finis,aut quilibet finis in ſingulis , ſed in his vnus , in illis alius , quem ſi non ſemper , ſaltem frequenter attingunt,& ſemper attingerent, niſi impedirentur : ſunt ergo naturalia , & natura propter finem,& hoc experimur in motibus elementorum,& animalium , plantarum , & reliquorum , quæ non niſi certo obtento fine ceſſant, nec ipſum trāſgrediuntur.

Id autem cuius gratia. Tex. lxxxv.

ALiud dictum antiquorum reijcit: dicebant enim antiqui, quod effectus naturales ſunt a caſu , quia non ſunt intenti a natura , licet ſequantur a natura : ſicut ſi quidam veniret huc , non vt lauaretur , tamen re uera lotus eſt , tunc eſſe lotum ſequitur ex eo,quod iſte venit, ſed quia non intendebat id , a caſu dicitur . Reijcit hoc Ariſtot dicens , quod non ſatis eſt , quod non intendatur ab illo , ſed quod nec ſit ſemper,nec plerunque: cum autem naturales effectus ſemper,aut plerumque ſint , a caſu non ſunt , ſed intenti : effectus enim ſemper , aut frequenter prouenientes a cauſa ſecundum intentionem ſunt. *Sol.rationis cuiuſdā antiquorum.*

Inconueniens autem eſt non opinari. Tex. lxxxvj.

VLtimum motiuum,& maximum antiquorum redarguit:dicebant enim naturam non agere propter finem , quia non deliberat , & vtitur conſultatione : non enim agentia naturalia cognoſcunt , & in hoc decipiebantur,cum aliud ſit agere propter finem,aliud agere ex propoſito: *Sol. anterius rationis antiquorū potiſſ ma.*

Digitized by Google

to: Agere propter finem ſolum, dicit actionem ex ſe, & res ex ſe in aliquem finem tendere. Ex propoſito vero agere, ſuperaddit cognitionem illius finis in eo, quod agit, hoc autem ſolum eſt in homine, vt dicemus.

Altera ſolut. Ariſt. Ariſt. tamen hac via reijcit dubium dicens, quòd nec ars vtitur conſultatione: non enim conſulit faber lignarius, an ex ligno fiat arca, ſed abſque deliberatione ex ipſo ligno facit. vnde ſi in ligno eſſet illa ars, non ſecus faceret arcam, ac modo cum eſt in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturę, quod hæc a forma interna, illa ab externa procedit, vnde aſſimilat actioni naturali, cum medicus ſeipſum ſanat, licet non ſit vere ars natura.

Nota. Nota, quod ars ſæpe deliberationem, aut conſulrationem non habet in ijs, quæ effectus ſunt, ſed certam materiam ſumit abſque deliberatione. Prudentia conſulit de tempore, de circumſtantijs, quibus effectus fieri debet.

Caput Nonum.

Quod autem ex neceſſitate eſt. Tex. lxxxvij.

2. quæſt. in Ariſ. qualis neceſſitas requiritur in naturalibus. PRiori quæſtione determinata, poſteriorē aggreditur, nempe quomodo neceſſitas ſir in effectibus naturalibus. & aduerte quod in præſenti duplex eſt neceſſarium. Vnū quod a materia proficiſcitur, vt neceſſe eſt ſerram eſſe duram, quia ex ferro facta eſt, & hoc dicitur ſimpliciter neceſſitas: Alia eſt a fine, ut cibus dicitur neceſſarius animali propter vitæ cōſeruationem, & tale neceſſarium dicitur ex ſuppoſitione.

Senſus quæſtionis. Eſt igitur quæſtio, an res naturales neceſſario tales ſint a materia, vel a fine, poſtquam iam finis in natura, conſtitutus eſt.

Antiquorum opinio a ſola materia ſumi neceſſitatem. Citat opinionem antiquorum, hi enim non ponentes finem in natura totam neceſſitatem materiæ rribuebant, vt ſi peteres ab eis, quare domus habet quaſdam partes ſuperiores, quaſdam inferiores neceſſario? Reſpondebunt, quia conſtat ex partibus grauioribus, quæ locum inferiorem petunt, quales ſunt lapides; & conſtat ex leuionibus, quæ locum ſuperiorē appetunt, qualia ſunt ligna. Idem in rebus naturalibus dicebant ſemper neceſſitatis cauſam totam materiæ reddentes. Non enim aliam cauſam cognoſcebant, vt ſuperius dictum eſt.

Attamen non ſine his. Tex. lxxxviij.

Ariſt. ſnia quòd non ſolū a materia ſumatur neceſſitas ſed ēt a fine QVæſtioni reſpondet dicens neceſſitatem quidem eſſe a materia, tamē adhuc materia ſumit neceſſitatem a fine, quod alij dicunt, neceſſitas eſt a materia: ratio vero neceſſitaris eſt a fine, vt domus quidem talis eſt, quia talem materiam habet, vt dicunt ipſi, tamen adhuc talem haber materiam, quia ad talem finem eſt, puta ad defendendum ſe, & occultandum a noxijs exrernis: *1. Exemplo oſtēdit.* ſimilirer ſerra neceſſario eſt dura, quia ferrea eſt, ferrea tamen eſt a fine, quia ad ſcindendum.

Vnde concludit neceſſarium eſſe a materia, ſed non vt in fine, in forma vero, vt in fine eſt: rationem enim vocat formam, quia a forma ratio, & definitio procedit.

Eſt autem neceſſarium, & in diſciplinis. Tex. xxxix.

2. Similitudine. VTitur comparatione quadam, qua neceſſitatem finis explicat ſimilitudine neceſſitatis, qđ eſt in ſyllogiſmis, & diſcurſibus, ſeu demonſtrationibus, quas doctrinas vocat, in quibus præmiſſæ inferunt concluſionem: ſic quòd ſi præmiſſæ ſunt veræ, concluſio vera eſt, non ramen ſi concluſio vera eſt, ob id præmiſſæ veræ ſunt: ſed negatiuè valet, ſi concluſio non eſt vera, nec præmiſſæ veræ ſunt. Ita ſimilirer eſt neceſſarium in fine, & materia: ſed finis habet locū præmiſſarum, & principij, materia vero ſimilatur concluſioni. unde ſi finis eſt, vel futurus eſt, & materia eſt, vel erit, non ramen econtra. ſed ſi materia non eſt, nec erit finis, & forma nec eſt, nec erit.

Vnde

Digitized by Google

No. principiũ in ſpeculatione eſt finis in operatione. Vnde fit, quòd eundem locum in actionibus teneat finis, quem principia, & præmiſſæ in ſyllogiſmo: Ob id dici ſolet, principium in ſpeculabilibus eſt finis in operabilibus, id eſt, finis in actionibus, tenet locum principij primi.

Qu. finis ſit principium. At quia poſſes dubitare, cuius eſt finis, principium? Reſpondet finem non eſſe principium actionum, & operationum quibus res agitur, aut fit, ſed ipſius cogitationis, quæ non eſt actio, qua fiat aliquid: ac ſi dicat, finis non eſt principium factionis rei, puta domificationis, ſed eſt principium, quod præcognoſcitur antequam domus fiat, & mouet appetitum, vt fiat domus.

Nota. Nota hic, quod per rectum eſſe intelligit præmiſſas vnius demonſtrationis. Per triangulum habere tres angulos, intelligit concluſionem. Quæ autem ſit demonſtratio iſta, ſcire parum præſenti loco conducit, & ijs, qui Euclidis elementa didicerunt, notum eſt.

Quare ſi erit domus.
Tex. xc.

Exempla eorum, q̃ dixit. EXempla ponit eorum, quæ dixit. Sumamus enim finem, puta domus formam, ſi forma eſt, & lapides, & ligna, ac materia eſt, non tamen econtra, niſi negatiue, ſicut a negatione concluſionis ad negationem principiorum proceditur: Similiter ſerra non erit niſi ferrum ſit, & ſi ipſa eſt, eſt & ferrum, non tamen ſi ferrum eſt, ipſa eſt.

Nota. Finis duplex generationis, & rei genitæ. Aduerte duplicem eſſe finem. Alterũ generationis, & hic eſt forma geniti, ad quam materia ordinatur, & hoc vtitur hic Ariſtoteles. Alterum rei genitæ, & hic finis eſt operatio rei ipſius, vt finis oculorum eſt videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem, & econtra, ſicut a forma ad materiam, vt dictum eſt. Vnde ſi habitatio, & viſio ſunt, & domus, & oculi ſunt, non econtra, niſi negatiue: non eſt oculus: ergo nec viſio. non eſt domus, ergo nec habitatio.

Neceſſarium eſt a materia & a mutationib. ipſius. Vnde concludit eſſe neceſſarium in rebus naturalibus a materia, & motionibus ipſius, id eſt, mutationibus, & alterationibus, quæ in ipſa ſunt: non ſolũ enim neceſſarium ad materiam refertur, ſed interdum etiam ad ipſius mutationem, & quare verecũdiam patiens rubefactus eſt? quia mutatio ſanguinis facta eſt: hæc neceſſitas a motione materiæ eſt, quæ etiam a materia dicitur.

Et vtranque quidem Phyſico.
Tex. xcj.

Vtraque neceſſitatis cauſa ad Phy. pertinet. finis & materia, ſed finis potius ac forma. DVabus cauſis neceſſitatis poſitis, dicit vtramque ad Phyſicum pertinere, ſed magis finem, & formam, quàm materiam, quod dupliciter probat. Primo, quia adhuc cauſa neceſſitatis materiæ forma eſt, & finis, non econtra, vt diximus. Secundo, quia in demonſtratione potius vtimur forma tanquam principio quam materia, & hoc tam in naturalibus, quam in artificialibus, vt exemplo de domo, & ſanitate explicat, & textus notus eſt.

Fortaſis autem & in ratione.
Tex. xcij.

MAteriam non excludendam dicit, nam etiam demonſtratio eam ſumit, vt ſi ſerra eſt demonſtranda, quod ſecet, medium ſumi poteſt quod dentes tales, puta duros habeat: hos autem, quia ferrea eſt. hæc Ariſtotel. ſed oportet iſta examinare multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expoſitione breuiter propoſita, quæſtiones aliquot ad ipſum attinentes determinare oportebit, ſicut in alijs fecimus.

An natura agat propter finem.
Quæſt. XII.

1. Argũ. HAec quæſtio eſt, vt aliqua dubia, quę in textu præter miſimus, exponãtur, ob id ſingulis argumẽtis ſingula proponimus. Pr.n t m eſt contra tex. 70. vbi dicitur finem, & formam idẽ eſſe re, videtur hoc falſum: finis enim cuiuſque rei operatio eſt ipſius, vt finis ignis calefacere, & ho-

Digitized by Google

minis intelligere, & oculi videre: at operatio, & forma idem non ſunt, igitur nec forma, & finis.

2 Secundum contra tex. 75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad cauſam materialem, vt ad calidum, & frigidum: ſed iſta ſunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ ſunt qualitates. igitur falſo dicit Ariſ. illa eſſe materiam.

3 Tertium contra tex. 77. Illic enim dicitur: quod non ſunt a caſu eſſe propter aliquid & propter finem: videtur nō eſſe ita: nam corruptio non eſt a caſu, cum ſit frequenter, nec eſt propter finem: non enim natura intendit corruptionem.

4 Quartū contra tex. 73. ſuperiorem. dicitur enim quod principium immotum mouens non eſt Phyſicum videtur hoc falſum, cum in lib. 8. Phyſic. de tali principio agatur, & in Metaphyſica per rationes Phyſicas diſputatur de eo.

5 Quintum contra tex. 80. quod non operetur araneus per artem, & intellectum: opera araneorū, & hmōi animalium ſunt magis artificioſa, quam opera procedentia ab aliqua arte: ergo ſunt illa etiam ſecundum artem: & præterea, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam.

6 Sextum contra tex. 91. vbi finem, & formam cauſam materiæ, non econtra dicit eſſe, videtur hoc contra id, quod diximus ſuperius tex. 30. de mēte Auerr. q̄d materia, & forma ſunt ſibi inuicem cauſæ. Hæc ſunt argumenta præcipua in hac parte.

Ad 1. Ad primum igitur aduerte, quod duplex eſt finis, vt notant Simpli. Auerr. & Sanct. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipſius eſt, finis vero generationis eſt forma rei genitæ, Si fuerit generatio ſubſtantialis, erit forma ſubſtantialis: ſi vero accidentalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi ſumit finem, nec dicit Ariſto. omnem finem eſſe idem cum forma, ſed plerunque finem, & formam idem eſſe: hic autem pro fine generationis veritatem habet.

Cum vero dicitur, quod a fine ad materiam, & ad ea, quę ad finem ſunt, licet affirmatiue procedere, econtra vero negatiue, non ſolum finem pro forma reſpectu materiæ, ſed pro operatione reſpectu compoſiti ſumit, & in vtroque veritatem habet, vt in tex. 90. expoſitum inuenies.

Ad ſecundum reſpondet Aue. quod in agente duo poſſumus cōſiderare, & actionem ipſam, & rationem agendi formalē. Actio ipſa eſt ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis eſt, quod actio fit in finem, & quod agens ad agendum moueatur a fine. cum autē antiqui negaſſent rationem formalem actionis auferentes finem, reliquerunt actionem materialiter ob id dicitur, quod ad materiam reducebant. *Ad* 2. *Reſpōſio Auer.*

Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, quod ſit in finem, non eſt ſubſtantia ipſius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem, actio manet. *Refellitur ſol. Auer.* *Nota.*

Ob id aduerte cauſam agentem duplicem eſſe. Alterā purè agentem, quæ rem facit non componendo ipſam, vt ignis facit ignem, ſed non ſeipſo facit ignem. Alteram non pure agentem, quæ ſic agit, vt rem ſe ipſa componat, quomodo elementa ſe habent ad mixtum: agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipſum componendo, ac ipſius partes materiales efficiuntur: & huiuſmodi agentia materiæ locum reſpectu mixti facti obtinent, & ſic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, vt ipſam rem componunt. *Vera ſol.*

Vnde patet ſolutio argumenti. Licet n. elemēta, & illæ qualitates actiuę ſint, tamen mixtum materiale componunt.

Ad tertium Auerr. dicit corruptionem eſſe ex materia tantum, & nō ex fine: nec hoc mirū eſſe debet, cum corruptio ſit quid priuatiuum. Sed ſine dubio dicendū eſt, quod corruptio dupliciter conſideratur. Vno modo ex parte ipſius corrupti, & ſic nō eſt propter finem. Altero modo ex parte corrumpentis: & ſic propter finem eſt, non quod ipſa ſit intenta tanquam finis, ſed quia agens corrumpit, vt generare poſſit, ac ob id in finem eſt ordinata: vnde bene dicit Ariſt. Quæ a caſu nō ſunt eſſe ex intentione. *Ad* 3.

Ad quartum reſpondetur, duplex eſt cognitio, an ſit, & quid ſit? Quantum ad cognitionem an ſit Deus, & intelligentiæ pertinet ad phyſicam conſiderationem, quum non ſit medium aliud ad oſtendendum talia entia eſſe, niſi res ſenſibiles, motus, & mutationes, quæ omnia phyſica ſunt, ac ob id in 8. Phyſ. de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantum ad cognitionem *Ad* 4.

Digitized by Google

tionem quid ſit, ad Metaphyſicum pertinet: & hoc dicitur in iſto textu, ubi traditur duplex agens, ut expoſitum eſt: & idē dicitur 2. lib. de gen. animal. c. 3.

Ad 5. Dub. q̃uo mouean tur bruta ad ſuos fines.

1. Sentē.

Circa quintum eſt difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad ſuos fines conſequendos, & ad ſua opera exercenda Fuerūt enim multæ ſentētię. Quidam dixerunt, quod naturaliter habent inſitam præcognitionem finium, ad quos mouentur: quod enim homo diſcurſu, & intellectu pręcognoſcit, talia animalia a natura præcognoſcunt.

Confutatio 1. ſen.

Sed hoc non uidetur verum. Oportet enim fines præcognoſcere, aut in uniuerſali, & hoc non eſt conceſſum brutis, puta uniuerſalia cognoſcere: aut in particulari, & tunc non ſufficeret: non enim ſemel operantur, & ſua faciunt opera, ſed ſæpe.

2. Sentē.

Alij dicebant, quod operantur ſecundum intellectum, & artem, & huius operationis meminit in textu Ariſt.

Confutatio 2. ſēt.

Hoc autem falſum eſt, quia quę ſecundum artem operantur, temporis ſuccurſu perfectius operantur: & p̄terea non æque perfectè omnia indiuidua ſpeciei illius artis operantur: non ſic autem eſt in brutis: ſemper enim æquè bene, & perfecte ſua opera faciunt, vt araneus ſuam orditur telam, hirundo ſuum componit nidum: nō igitur arte operantur.

3. ſentē. & eius confutatio.

Alij dixerunt, quod operantur per memoriam, quam habent pręcedētium effectuum. Sed nec hoc videtur verum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquā vidit alteram nidum componentem: non igitur memoria operantur.

4. ſent. & eius confutatio.

Alij dixerunt, quod operātur inſtinctu & impulſione naturali. Sed nec hoc videtur verū, quia nō differret modus agendi horum animalium, a modo agendi inanimatorum, & inſenſibilium, quæ ſolo inſtinctu aguntur abſq; aliqua cognitione.

5. vera ſent. 1. funda. aīalia p̄ phantaſiā percipiunt cōueniētia & diſcōueniētia ſibi.

Ob id aduerte, quod animalib. a natura eſt quædā conceſſa facultas, qua ſibi cōuenientia, vel diſconuenientia percipiāt. quæ dicitur phantaſia, uel æſtimatiua, vel imaginatio: ſm hanc omnia animalia, qđ ſibi vtile, vel nociuum eſt, iudicant abſq; vllo diſcurſu, & ratiocinio, ſed ſolum ſimplici cognitione: hæc autem ſemper fertur in præſentia obiecta, & quæ ſenſibus ſubſtant, vel ſubiecta fuerunt, vnde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Quod quedā aīalia p̄uideant futura, & quedam non & q̃uo.

Tamen ſunt animalia in duplici differentia. Quædam percipiunt conuenientiam, vel diſconuenientiam præſentem ita, ut nullo modo de futuro prouideant, ſicut animalia, quæ cibo præſenti paſcuntur ſemper, nec nidum, nec quicquam aliud, quod futuro tempore eis ſit vſui futurum, faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non ſub ratione futurorum, ſed ea in præſenti iudicant, quæ poſtea vſui futura ſunt, licet non id percipiant ipſa animalia, & talia dicuntur prudentia animalia.

Nō agūt aīalia libertate aut conſultatione, ſed inclinatione imaginatiua.

Et illa imaginatio ipſorum vt fertur in conuenientia futura, licet non futura cognoſcat, dicitur per analogiam prudentia. hoc igitur eſt principiū, quo animalia ſua opera faciunt. ſemper enim præſentia cognoſcentia operantur, nec quicquam de futuro cogitantia, dum præſentia ſemper operantur, ad ſuos fines perueniunt.

Diſcrimen in mō quo agunt p̄pter finē aīalia, & inſenſibilia, et homo.

In his autem operibus nō libertate aliqua, aut conſultatione feruntur, ſed inclinatione ipſius imaginatiuæ, quæ naturalis eſt, ſicut oculus in colores naturaliter tendit, & ob id dicuntur moueri inſtinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera. nam formica aliquā memoriam habet per aliquod tempus cumuli, a quo grana ſumpſit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus; ſed non ſola memoria hæc facit opera, nec ipſa eſt ſemper neceſſaria.

Vnde eſt notandū diſcrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & inſenſibilia, & hominem ipſum, quod notauit S Tho. 1. 2. q. 1. Inſenſibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex ſe, & ex natura ipſorum ad tales fines inclinantur, nulla finium in ipſis cognitione exiſtente. Bruta vero agunt propter finē, quia naturaliter feruntur in finem, quem aliquo modo cognoſcunt, puta materialiter: cognoſcunt enim ea, quæ ad finem ſunt, & faciunt, ſed quod ad finē ſint, non cognoſcunt. Homo vero finē præcognoſcit ſub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finem ſecundum propoſitum.

Dub.

Dices, quomodo poteſt eſſe quod aliquid in certum finem tendat, & non pręcognoſcat illum? non enim poterit ipſum attingere, ſicut qui clauſis oculis aliquo tendit.

Digitized by Google

Solutio. Dico, quòd hoc conuincit eſſe aliquã vniuerſalem cauſam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinantem omnia in proprios fines, & hic eſt glorioſus Deus. Vt enim ſagittarius ſcopum inſpiciens impetum ſagittæ imprimit, quo illum attingat, ſic Deus glorioſus omnibus naturam dedit, qui etiam non præuiſis finibus abſque errore vſque ad eos producerentur, & hoc eſt, quod dicit Ariſt. 2. Phyſic. 58. & 59. & 1. Ethic. c. 13. & 10. Ethic. cap. 10. hominem agere, cæteras res naturales potius agi, quã agere, ideſt, ab alia intelligentia, quæ ipſarũ fines cognoſcit, ad illos dirigi: ob id dicitur opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis.

Vnde iſti antiqui negantes naturã agere propter finem, in alio principio peius errabant: non enim exiſtimabant Deum omnium eſſe cauſam vniuerſalem omnia prouidentem, ac diſponentẽ, vnde Auerr. comm. 75. dicit hanc quæſtionẽ, naturam agere propter finem, vtilem eſſe pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipſe poſtea neſciuit vti ad eandẽ Dei opt. prouidentiam dignoſcendam, vt ſuo loco explicabitur. Hoc enim argumento non ſolùm concludit in Deo cognitionem, & prouidentiam rerum omnium in vniuerſali, qualem ipſe ponit, verùm quod hi fines particulares ſint etiam in particulari.

Quaſi ex ipſa prouidentia ſequatur, ꝙ vnumquodq; in ſuum propoſitum finem ſine vllo errore dirigatur.

Vnde patet ſolutio quæſtionis, & declaratio, nempe naturam propter finem agere, nec opus eſt hoc argumentis alijs probare, quam his, quæ in textu ab Ariſtotele poſita ſunt.

Ad 6. Ad ſextum dico, quod materia, & forma adinuicem ſunt cauſæ, ſi forma conſideretur, vt forma eſt: at ſi vt finis eſt, tunc non habet cauſam: finis enim ut finis, eſt prima cauſa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Ariſt in textu dicens (materia non eſt cauſa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: ſi enim finis cauſam habet, tunc non finis, ſed effectus rationem habet, & hæc ſatis de quæſtione.

An monſtra ſint in natura. Quæſtio. XIII.

Circa hanc materiã de monſtris tria tractanda ſunt: primum, quid ſit monſtrum. Alterum, quibus ex cauſis monſtra procedant. Tertium, an monſtra ſint a natura intenta per ſe. *De quib. agendũ.*

Quid autem monſtrum ſit, definit Ariſtot. in 4. de gener. animalium, in cap. 4. eſſe ob læſionem rei præter naturam eius, in ijs, quæ non ſemper, ſed vt plurimum agunt. ex tex. etiam 82. hinc talis alia deſcriptio colligi poteſt. Eſt peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, a quo fruſtratur aliquo principio corrupto. Cuius etiam naturam ego commode exiſtimo deſcribi poſſe. Monſtrum eſt effectus naturalis a recta, & ſolita ſecundum ſpeciẽ diſpoſitione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nam in arte non eſt proprie monſtrum, niſi ſimilitudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum à recta regula artis deuiatur, ſed talis effectus monſtrum nõ eſt. Dicitur degenerans a diſpoſitione recta: quia effectus naturalis non dicitur monſtrum, niſi ſit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat ſecundum rationem illius effectus, ac ob id monſtra dicuntur peccata naturæ, quaſi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, ſolita: tunc enim monſtra ſunt, quando raro eueniunt, & non ſecundum ſimilitudinem aliorum effectuum, quæ frequenter procedunt. vnde modo apud nos gigantes monſtra eſſent, quæ olim non erant. Dicitur, ſecundum ſpeciem: quia tunc monſtrum dicitur, cum ſimilitudinem ſpecificam non ſeruat cum ſua proxima principali cauſa: vnde ſi canis ex ſemine humano procederet, monſtrum eſſet. *Definitio monſtri.*

Nota. Aduerte tamen, quod etiam ſi mõſtra recedant a cauſæ ſimilitudine, non tamen ita in totum recedunt, ut nullam ſimilitudinem obſeruent. non enim ex homine naſcitur oliua, nec ex arboris ſemine animal, aut lapis, ſicut error artis nunquam

eſt

Digitized by Google

eſt tantus, ut in totum deuiet ab effectu recto artis.

Quomodis cõtingat effectus in monſtris. Hæ autem obliquitates effectuũ monſtruoſorum fiunt tripliciter. Primo ſecundum quantitatem, vt cum exceditur propria quantitas, aut totius, aut alicuius membri: vel deficit, tam in continua quãtitate, quam in diſcreta, quo ad numerum partium, & membrorum. Secundo, cum non eſt debita qualitas, quæ attenditur in figura, & colore, & diſpoſitione, ac ordine membrorum, & partium. Tertio, cum tempus non obſeruatur, etiam ſi reliqua ſint, ut puta, naſcitur animal cum dentibus, puer cum capillis, & barba; ut refert Alber. omnes hæ obliquitates, effectum naturalem, aut omnes, aut ſingulæ monſtrum reddunt: vnde patet declaratio deſcriptionis.

Vnde dicatur monſtrum. Sed quare dicatur monſtrum, colligi poteſt ex Cicer. 2. de natura deorum, a monſtrando, quaſi aliquem futurũ euentum monſtret, & nunciet: ſcribit enim his uerbis. Monſtra, prædictiones, & prætenſiones rerum futurarum, quid aliud declarant, niſi hominibus, ea, quæ futura ſunt, portendi, & prædici? at quia nõ ſemper monſtra notabile quid oſtendunt futurum, dicunt alij monſtrum dici quaſi quod digito mõſtretur ab omnibus. cum enim aliquid inconſuetum appaiet, tunc ad omnibus ſignari ſolet. ſed hoc parum refert ad inſtitutum.

De cauſis monſtrorum. Circa cauſas autem aduertere oportet in generatione animalis conuenire quinque. Primum eſt virtus ſeminalis, quę dicitur formatiua, & hæc in ipſo ſemine ab animali deciſo. Alterum eſt materia ipſa, ex qua futurus eſt fœtus. Tertium, qualitates elemẽtales quatuor & calor, & humiditas naturalis, quorum contemperamento conſiſtit animalis corpus. Quartũ eſt locus, & contentiuum ſeminis. puta matrix fœminæ. Quintum eſt circunſtãs extrinſecum, & per hoc intelligo virtutẽ cœlorum, & aſtrorum, quæ ad generationem conuenit: ſimiliter aerem, & locum circunſtantem: ſimiliter imaginationem ipſorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciũt. hæc quinque ad effectum recte, & debite generandum debent inter ſe maxime habere proportionem, quæ ſi non ſeruetur, monſtrum, & defectus in effectu contingit: quæ cum multa ſint, multipliciter & error prouenire poteſt, vnde monſtrorum diuerſitas procedit.

Ex defectu materia. Primo fit error ex parte materiæ in quantitate quoad defectũ. Eſt enim aliqua materia pauca nimis, ita, vt virtus nõ poſſit omnes partes formare, & tunc homines nani paruæ ſtaturę procedunt. Aut defectus non eſt niſi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior eſt altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quoad paruitatem. Naſcitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut abſque membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte ſemen eſſe virtute etherogeneũ, cõſtat enim ex partib. virtute diuerſis. Non enim quælibet partes ſunt aptæ, ut ſint oſſa, vt ſint nerui, vt ſint aliæ partes: ſed ſunt partes virtute, & poteſtate diuerſæ. Vnde patet, quod defectus unius partis non poterit ſuppleri al tera parte, ob idq; monſtrum ex defectu prouenit non uno modo ſemper.

Ex defectu virtutis. Iſte error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis ſeminalis, cum debilis eſt, ſiue ſit in materia deficiens, ſiue non: cuius ſignum tradit Albe. quod monſtrum frequenter accidit in partibus diſtantibus à corde, & iecore, vbi reſidet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexiſtentibus: virtus enim minus agit in diſtantia.

2. ex ſuperabundantia materiæ, uel multitudine. Secundo fit error in quantitate, ſecundum magnitudinem, & pluralitatem ex materiæ abundantia, cui ſi adiungatur virtus formatiua fortis, fiunt effectus magnę ſtaturæ, & immodicæ, ſed tamen bene ꝓportionati. Si uero accedat debilis, & per totum ſemen ſparſa, fit effectus magnæ quantitatis, ſed membra indebitè ſunt ꝓportionata, quod ſi iſta materiæ abundantia vni accidat membro, uel aliquibus, in eis fit improportio, aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum numerum membrorum, ut plura ſint, quam oporteat: & hoc pendet ex diuerſitate, quam partes ſeminis in ſe habent, ut diximus.

3. ex qualitatũ nõ Tertio fit error in qualitatibus. Cum enim calor vehemẽs eſt, vel valde remiſ-

Digitized by Google

An finis ſit cauſa, & principium. Quæſt. XIIII.

DVbium hoc tractandũ erat in eo loco, quo de efficiente cauſa, formali, ac materiali diſputatũ eſt: at quia ſine libri de fine erat ſermo, huc uſque diſtulimus.

Ratio in oppoſitũ. Difficultas igitur eſt, An finis ſit cauſa. Et ratio præcipua difficultatis eſt, quia quod non eſt, non eſt cauſa: ſed finis, antequam efficiens operetur, non eſt, non ergo poteſt eſſe cauſa,

Quod ſi dicatur finem, vt eſt in intentione, & apprehenſione, eſſe cauſam, puta ſanitas, in mente infirmi concepta dicitur cauſa, licet nondum ſit in rebus: tunc eſt argumentum, quia illud eſſe in intellectu eſt intẽtionale, & rationis: at ens rationis non eſt cauſa entis realis: non ergo illo modo finis eſt cauſa, & prætetea, quia in carentibus cognitione, vel in non valentibus finem præcognoſcere, puta in brutis, non eſſet cauſa finalis, quod falſum eſt.

Sent. cõis In hac quæſtione eſt reſpõſio communis: non enim puto eſſe quo ad rem multas doctorum opiniones, licet in modo dicendi videatur aliqua controuerſia.

Aliud eſſe principium operandi aliud cõditio operandi. Aduerte pro declaratione, eſſe in aliqua operatione duo, & principiũ operãdi & conditionem operandi, v.g. In calefactione principium eſt operãdi, puta ignis. Conditio ſimiliter eſt, puta approximatio agẽtis, & paſſi in operatione: ergo in fine hæc duo ſunt, & id, quod operatur, & hoc eſt ipſe finis, ſecundum eſſe, quod realiter habet, vel habiturum eſt, vt ſanitas ſecundum eſſe reale ſuum mouet infirmum: at quod ſit in apprehenſione, eſt conditio, vt finis moueat, vnde eſſe in intentione non eſt principium operandi, ſed cõditio. Hæc eſt communis opinio, quæ vera eſt, tamẽ declaratione indiget.

1. fund. Duplex finis, quo & gratia cuius. Primo nota eſſe duplicem finem, vt tangit Ariſtot. tex. 24. & ibi Simplic. Philopo. D.Tho. & quo, & gratia cuius. Finis gratiã cuius, eſt illa res ob quam operamur, ſicut Deus eſt gratia cuius noſtrarum actionũ bonarum, & ſi quis profectus eſſet Mediolanum ipſum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia cuius. Finis quo eſt illa operatio, qua obtinemus ipſum finem, gratia cuius ſicut viſio, qua Deũ videbimus, eſt finis quo: & viſio qua etiã Mediolanum videt ille, finis eſt quo: gratia enim videndi venit.

Finis gratia cuius duplex. Finis gratia cuius, duplex eſt. Alter, qui fit per illam actionem, quæ dicitur finis quo, ſicut domificatoris finis gratia cuius operatur, domus eſt: & ipſa operatio cauſa eſt domus; ſimiliter forma eſt finis gratia cuius generat viuens, vel agens naturale: & forma effectus eſt generationis. Alter eſt finis gratia cuius, qui præexiſtit, & antecedit actionem agentis, ſicut Deus qui eſt antequã nos ipſum conſequamur, & Mediolanum antequam ille veniat. De omni fine, puta quo, gratia cuius, tã hoc, quàm illo eſt quæſtio, quomodo ſint finis. ſed præcipua difficultas eſt de fine quo, & gratia cuius non præcedente: quia cum hi non ſint, cum efficiens operatur, quomodo cauſæ ſint.

1. Concl. Ob id prima concluſio. modus cauſandi finis eſt, vt ſit id, gratia cuius aliquid fit.

Nota 1. finis conſideratur duob. modis, et vt obiectum & vt gratia cuius Circa quod nota diligenter, quod finis dupliciter conſideratur. Vno modo in ratione obiecti mouentis intellectum & appetitum noſtrum ad operandum, & reſpectu huius motionis nõ eſt finis, ſed habet rationem cauſæ efficientis: nam obiectũ ad potentiam apprehenſiuam, & appetitiuam ſe habet vt agens, & hoc eſt quod dixit Auer. 12. Meta. com. 36. balneum in anima ſe habere, vt cauſam agẽtem, vnde in hoc non conſiſtit ratio finis, aliter finis non eſſet, niſi vbi apprehenſio eſt. Altero modo conſideratur vt eſt id, gratia cuius aliquid fit, ita vt nõ eſſet operatio rei niſi tenderet in illud, & iſte eſt modus cauſandi finis, puta, vt ipſius gratia reliqua ſint.

Nota 2. Ex quo ſequitur vnum, quod iſte modus cauſandi non eſt realis, ſicut agens agit, vnde Ariſt. 1. gen. tex. 55. hũc motũ finis metaphoricum uocat.

Nota 3. Sequitur etiam vnum notãdum, quod ad iſtum cauſandi modum non opus eſt, quod finis præexiſtat actu, ſed quod ſit ens reale, quod poſſit actu eſſe, & actu obtineri, ſiue præexiſtat, ſiue non.

2. Concl. Secunda concl. finis aliquo modo præexiſtit ante motionem efficientẽ. hæc concluſio eſt notanda: finis enim nec ſic poſſet mouere, ut dictũ eſt, niſi aliquis finis præexiſteret. hoc autem in agentibus ſin intellectum eſt præcognitio, & appetitus

Digitized by Google

IN LIBRVM TERTIVM DE PHYSICO AVDITV.

Caput Primum.

Quoniam autem natura quidem. Tex. I.

De quib. agat Ariſt. i hoc lib. nempe de motu, & īfinito.

NON opus eſt intentioné Ariſt. præmittere, quam ipſe dilucidam, & claram ponit: ſeſe igitur aliqua tractaturū proponit. Primū eſt motus, quid ſit, cuius cauſam talem dat. Phyſico de natura diſſerere conuenit: at natura cognoſci nequit ſine motu: ergo ſcientiam de natura quid ſit motus tradere oportet.

Dubiū. Sed ſtatim forte dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cum ſupra dictum ſit naturam eſſe per ſe notam?

Solutio. Reſpondeo, quod natura duplicem habet cognitionem, & an ſit, & quid ſit. Ipſam eſſe per ſe notum eſt: quid autem ſit, non eſt per ſe notum, ſed ignorari poteſt: & de hac cognitione definitiua dicit, qđ qui ignorat quid ſit motus, ignorabit etiā quid natura ſit. Per motum enim natura definitur.

Alterum proponit ſe tractaturū, puta infinitum, cuius cauſam dat. Motus eſt quid continuum: ſed continuum ſæpe per infinitum definitur: ergo de infinito oportet tractare: Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu, quia natura definitur per motū. ponit autem definitionem continui, per infinitum, nempe, Continuū eſt quod eſt diuiſibile in infinitum.

Nota quō continuū definiatur per infinitum. Aduertendū eſt autem, quod dicit plerunque definiri per infinitum, quia non ſemper id eſt, vt dicit Auer. vnde notat hic Alber. φ dupliciter continuum definitur: Vno modo per ordinem partium ad ipſum, quo pacto in prædicam. quātitatis dicitur: Cōtinuum eſt, cuius partes copulantur ad vnicum terminum communē. Altero modo definitur per ordinē ipſius ad ſuas partes, & ſic per infinitum definitur, vt dictum eſt. Adde etiā, quod aliqū per ipſum motum definitur à poſteriori, quo modo ab Ariſt. definitur 5. Metaph. cap. 6. Continuum eſt, cuius motus per ſe vnus eſt.

Ad hæc autem ſine loco. Tex. ij.

De quib. poſtea acturus ſit lib. 4. de loco, vacuo, et tēpore, et cur de illis.

EA etiam, quæ poſt hæc tractaturus eſt, nempe in libro quarto proponit ea ſunt, Locus, Vacuum, & Tempus. & reddit huius duas rationes. Prior eſt: quia motus non eſt ſine his, qui ergo motū cognoſcere intendit, iſta tradere oportet. Non enim motus eſt, niſi in tempore, & in loco, & ſecundum opinionem Antiquorum erat locus vacuum, ideo ſecundum hos non erat ſine uacuo. Altera ratio eſt: quia in hoc libro traduntur communia, quia ſcientia communium debet antecedere eam, quæ eſt particularium, & iſta communia ſunt omnibus entibus naturalibus, puta locus, & tempus. Oportet ergo vt hic tradantur in ſpeculatione ipſorum communium.

Primum autem ſicut dicimus. Tex. iij.

Cur prius agendū ſit de motu, de inde de infinito.

INter ea, quæ dicenda, & tractanda propoſita ſunt, primum motus eſt, quia ipſe eſt, ad quem cætera ſequuntur, & qui in definitione naturæ conſtituitur. Poſt motum vero de infinito prius dicit, quam de vacuo loco, & tempore, quia (vt dicit S. Tho.) infinitum eſt motui intrinſecum: reliqua vero extrinſeca: illa autem ſunt his priora.

Digitized by Google

Eſt igitur eorum, quæ ſunt alind quidem actu.

Prima ſuppoſitio ad tractationẽ de motu, illa quæ ſunt alia sũt actu, alia potẽtia.

GRæci, & Arabes conueniũt Ariſtotelem præmittere quatuor ſuppoſitiones neceſſarias ad ea, quæ de motu dicẽda ſunt, quorũ prima eſt diuiſio quędam. nempe eorum quæ ſunt, aliud eſt actu, aliud eſt potentia: in quibus verbis eſt multa differẽtia, eo, quod littera Græca paſſa eſt varias lectiones, & vt dicit Simplic. in vno codice legitur vno modo, in alio vero aliter: vnde etiam Latinæ interpretationes variæ ſunt: ob id non eſt certa Ariſtotelis lectio: magis ſenſus eſt attendendus.

Prima expoſitio Auer. & aliorũ, et eius confutatio. Sed in primis expoſitio. Auer. & Alb. & aliorum nulli lectioni, nec Grææ, nec Latinæ quadrat: Nam ipſi has duas diuiſiones faciunt, eorũ, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potentia. Iterum eorum, quæ ſunt, aliud ſubſtantia, aliud quantum, aut vnum ex reliquis prædicamentis. Cõſtat autem quod iſta ſecunda non eſt diuiſio, ſed ſubdiuiſio, nam Græcę bifariàm legitur textus. Aut ſic. Eorũ, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potẽtia, & eorum, quæ ſunt actu, aliud eſt ſubſtantia, aliud quale, & reliqua, & ſic vertit Boetius noſter, & Vatablus. Aut etiam legitur ſic: Eorum quæ ſunt aliud actu ſolum, aliud potentia & actu, & horum aliud ſubſtantia, aliud quantum, &c. & ſic vertit Argyrop. non ergo illa ſecunda diuiſio, ſed ſubdiuiſio facienda eſt.

Illam tamẽ priorem diuiſionem explicat Alber. vt quædam dicantur in actu, vt omnia prædicamenta cum exiſtunt: albũ in actu, cum exiſtit album, quantum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potentia, cum nondum exiſtũt, ſed eſſe poſſunt.

Secunda expoſitio Porphy. Græci vero omnes ſequentes litteram, qua illa ſecũda ſit ſubdiuiſio, variè exponunt. Porphy. n. ſequitur litteram, quam Boet. vertit, & ſic explicat bene, & dicit ꝙ per actũ intelligitur forma omnis prædicamentalis, per potentiam vero intelligi materiam ipſam, quæ eſt in potentia ad quamlibet formam, vt ſit ſenſus: in entibus aliud eſt actus, puta forma: aliud eſt potentia, puta materia. Et quia potentia vna eſt ad actum quemlibet, actus vero multiplex eſt, ideo poſtea ſubdiuidit actũ ſecundum decem prædicamenta, non ꝙ in omnibus prædicamentis non ſit potentia: eſt enim in omni prædicamẽto actus, & potentia, vt dicit. 5. Meth. cap. 7. ſed quod potentia non multiplicetur, ſicut actus, atque iſta eſt ſententia Porphyr. fideliſſime expoſita.

Tertia expoſ. Them. Alex. & cæterorũ. Alij Græci legẽtes litteram aliter, quæ modo Græcę habetur, puta. Eorum, quæ ſunt, aliud actu ſolum, aliud potentia, & actu: aliter exponunt, nempe entiũ, quædam ſunt actu tantum, quales ſunt intelligentiæ, & ſeparata à materia; alia potentia, & actu ſimul: & hæc ſunt omnia prædicamenta, ſubſtantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu ſimul eſſe, ſed reſpectu diuerſorum: nam actu dicuntur reſpectu eorum, quæ habent: potentia reſpectu eorum, quæ habere poſſunt: vt homo actu eſt reſpectu formæ, quam habet, potentia reſpectu caloris, quem non habet.

Iſta expoſitio eſt magnæ authoritatis, propter eos, quorum eſt: eſt enim Them. Alexan. Simpli. Philop. Michaelis Pſelli. Græcor. qui omnes litterã Ariſt. ſic legẽdam dicunt contra Porphy. & mouentur ad hoc, quia plures codices ita habent. Et quia dicitur, aliud eſt actu tantum: oportuit ergo aliud membrum ſumere, aliud eſt actu, & potentia. aliter illud, tantum, eſſet inutile.

eijcit horũ expoſitio. Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum eſt codicem verum habuiſſe, forſan ita legendum eſt, ſed ipſorum expoſitio mihi in hoc nõ placet, quia non dant in vnoquoque prædicamento, quod ſit in actu, & potentia ſimul: nam quantum, quale, non videtur ad quid ſint in potentia in illo genere. Ipſi enim dicunt, quod reſpectu vnius eſt in actu, reſpectu alterius in potentia, ſed album, vt album, ad nihil eſt in potentia ſed in actu ſolum. Quod ſi dices. Quod eſt in potentia, vt ſit nigrum, iam illa potentia nõ eſt ipſius albi, ſed ſubiecti quod ſubſtantia eſt, & ipſum album ſecundum ſe, non eſt in potentia: & hæc præſertim in relatiuis, & alijs prædicamentis, in ſubſtantijs quidem id videtur magis verum: homo enim actu eſt ſecundum ſe, ſed in potẽtia ad accidens: hoc autem eſt, quia ſubſtantia eſt receptiua accidentiũ,

Digitized by Google

at accidentia non omnia ſunt receptiua aliorum accidentium.

4. Alia expoſitio Melius fortaſſe per id,quod eſt actu,& potentia, intelligi poteſt quodlibet prædicamentum, non tamen quòd ſimul ſit in actu,& potentia,ſed quod ſucceſſiuè,& diuerſo tempore,ut album in potentia,& album in actu,calidum in potētia, calidum in actu,& hoc in vnoquoque prædicamento inueniri poteſt, & tunc eſt ſenſus diuiſionis:Entium quædam ſunt actu tantū, id eſt,quædam ſemper actu ſunt,vt intelligentiæ,& immaterialia: quædam quandoque actu,quandoque potentia,ut ſunt omnia prædicamenta.

Reijcit hanc expoſitio. Sed nec mihi videtur iſta expoſitio bona, quia re uera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actum, ut motus oſtendatur eſſe actus, at actus immaterialis eſt prorſus extra motum.

Quæ ſit verior lectio litteræ Ariſt. Itaque ſi licet,quid mihi uideatur,aperire,exiſtimo non eſſe mutandam literam noſtri textus, & ſufficiat authoritas Porphy. Græci,& illorum conſitentium codicem Græcum, etiam ſic aliquando lectū fuiſſe,& etiam Boet. authoritas, & ꝙ magis eſt,ueritas,& contextus ipſe, qui magis admittit literam hanc.

1 funda. Aliud eſt eſſe actū, aliud eſſe in actu, ita aliud eſſe potētiam, aliud eſſe in potentia. Igitur aduertendum primo,quod aliud eſt eſſe actum,aliud eſſe in actu,aliud eſſe potentiam,aliud eſſe in potētia. Eſſe actu, eſt eſſe aliquam formam accidentalē uel ſubſtantialem,ſucceſſiuam,aut permanentem loquimur autem in ſenſibilibus,nam in perpetuis immaterialibus, idem eſt eſſe actum, & eſſe in actu: in iſtis uero ſenſibilibus eſſe in actu eſt participare aliquam formam, unde proprie in actu eſt compoſitum aliquod tam ſubſtantiale, quam accidētale. actus uero forma ipſius eſt,vt homo in actu eſt,ipſius forma actus eſt:album in actu eſt, albedo actus eſt, & ſic in cæteris.

Eſſe autem potentiam, eſt eſſe principium agendi,aut patiendi aliquid: id uero quod in potentia eſt, eſt habens tale principium,ut lignum dicitur in potentia ignis.at principium,quo fieri ignis poteſt, potentia dicitur. Iſta autem potentia, ut notant hic Græci bene, & Alber.nunquā eſt ſola,niſi fundetur in aliquo actu,ob id nō eſt potentia,niſi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potētia. At actus de ſe non eſt opus, quod ſit in aliqua potētia cū poſſint actus eſſe ſeparati, quales ſunt intelligentiæ, licet in ſenſibilibus actus ꝑ ſe non ſint,niſi in aliqua potentia,ut patet in ipſis formis.

2 funda. Qualis fuit illa diuiſio Ariſt. in ens actu & ens potentia. Aduertendum ulterius,quòd Ariſt.nō diuiſit entia in actum,& potentiam,ut ſumebat Porph.ſed in ens actu,& ens in potentia,& quia ens in actu, puta calidum, frigidum,homo, animal, & reliqua de ſe non neceſſario habent potentiā ad aliud, ob id dixit eſſe actu ſolum. Et quia nihil eſt potentia, niſi neceſſario ſimul habeat actum, ſi ſit in altero membro particulam excluſiuam.

3. funda. Non eſſe omnino diuerſa ens actu & ens in potētia. Aduerte etiam,quod cum audis ens in actu,& ens in potentia, non exiſtimes eſſe prorſus diuerſa, ſed ens in potentia dicit ſubiectum expers actus illius, & formæ, ad quam eſt:ens uero in actu dicit ſubiectum cum illa forma,ut corpus eſt album in potentia, cum nondum albedinem habet:at cum albedinem habet, actu album eſt,ſimiliter in aliis omnibus.

Expoſitio uera Ariſt. Hinc patet diuiſio Ariſt. Eorum,inquit quæ ſunt,quædam in actu,quædam in potentia.Id eſt,omnium, quæ dicuntur eſſe ſecundum aliquam formā,aut id eſt, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia,ut quod calidum dicitur,aut eſt potentia calidum,aut actu calidum:ſimiliter homo,aut eſt aliquid,quod homo in actu vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam adeſt ſubiecto,in actu tale eſt,cum nondum adeſt,potentia eſt. Poſtea ſubdiuidit ea, quæ actu ſunt,id eſt,quæ talia ſunt ſecundum formam aliquam, in decem prædicamenta.

Dubiū. In quo dubium occurrit. Cum ſit uerū quod quodlibet compoſitum cuiuſq; prædicamenti,ſit actu.aut potētia, quare per actum diuiſit prædicamenta?

1. Solut. Porphy. Porphyrius reſpondebat ſuperius,quia actus multiplex eſt ſecundum prædicamētorum numerum,ſed potentia una eſt,puta materia,quæ eſt quodlibet in potentia.

Confutatio eius ſolutionis. Primo. Sed iſta reſponſio non uidetur mihi uera eſt.n contra Ariſt.& ueritatem:nam ſicut ſunt plures actus, & formæ, ita ſunt plures potentiæ proximæ ad illas formas. proprius enim actus proprium habet potentiam. Et probatur ex Ariſto. qui paulo *2.* inferius diuerſam potentiam ponit alterabilis

biſis ad qualitatem; & augumentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem, & hoc profecto ſatis eſt notum. nam
3 potentia ad ſubſtantiam in materia eſt, ad quantitatem uero in compoſito ſubſtantiali; ad qualitatem uero in compoſito
4 quanto, & ſic in aliis. Præterea 12. Met. c. 4. ponens principia prædicamentorum actum, potentiam dicit non eſſe unum actum numero, nec unam potentiam, ſed eſſe eadem proportione, proportio uero multitudinem dicit.

1. *Sol. vera.* Dicendum eſt igitur, quod quamuis potentia multiplex ſit, ſicut & actus, tamen per potentiam non diſtinguuntur prædicamenta, ſed per actus. Potentię enim non multiplicant prædicamenta, nam potētia ad actionem, qualitas eſt: ſimiliter potentia ad ipſam paſſionē, imò fere omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus ī prædicamenta diuiduntur, ob id, (licet ad quemlibet actum cuiuſque prædicamenti ſit ſua fere potentia) tamen prædicamentum per actum conſtituitur, propterea ratione ipſius facta eſt diuiſio ab Ariſt. Vide igitur ſenſum Ariſt. manifeſtum eſſe ſecū dum lectionem Porphy. & Boet.

Eorum autem quæ ſunt ad aliquid.

2. *Suppo. Ariſt. ad tractatione, de modo.* Secunda ſuppoſitio eſt iſta, quamuis Auer. exiſtimans ſubdiuiſionem illorum, prædicamentorum eſſe diuiſionem, conſtituat hanc tertiam ſuppoſitionem, & illam diuiſionem pro ſecunda. At nos cū Græcis omnibus iſtam tertiam facimus, quæ talis eſt. Quædam ad aliquid referūtur dupliciter: aut ſecundum exceſſum, uel defectum vnius ad alterum, ſicut ſunt relatiua, q̄ fundantur in quantitate. Quædam uero ad aliquid referuntur, quia ſe habent ſicut mouens, & mobile, actiuum, & paſſiuum.

Nota 1. Nec numerat alia, quæ adinuicem dicū tur. quia, ut notant Græci, non opus erat ad præſentem tractationem: ſolum enim vult motiuum, & mobile dici adinuicem, ut oſtendat poſtea motum eſſe inter duo.

Nota 2. Eſt autem notandum, quod actiuum, & paſſiuum uocat ea, quæ ſecundum qualitates elementares agunt: mouens uero, & mobile ſuperius eſt comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios.

Non eſt autem motus præter res. Tex. iiij.

Tertia ſuppoſitio eſt: motum nō eſſe præter res. Explicant Græci motū non eſſe extra ea, quæ mouentur, & mouent. & addit S. Tho. & Auer. quod nō eſt alterius generis, quam res, & forma, quæ motu acquiritur: ſed hoc poſterius examinabitur: intendit autem ex hoc oſtendere non eſſe motum aliquē communem præter hos, quos eſſe experimur circa hæc p̄dicamenta, quæ ſunt quatuor, puta ſecundum ſubſtantiam, ut generatio, corruptio: ſecundum quantitatem augumentatio, diminutio: ſecūdum qualitatem alteratio: ſecundum locum latio. quod autem non ſit alius motus communis, probat: non eſt motus præter res, quarum eſt motus: ſed ſunt hæ res, quarum eſt motus tantum, & nulla res eſt eis communis: nulla enim ens aliquod prædicamentum eſt, & nihil eſt eis commune. ergo nec motus vllus eſt communis. 3. *Suppoſ.*

In quo Simpl. & Pſellus uolunt hoc eſſe contra Platonem, qui ponit ſeparatum motum ab his: unde dicunt motum eſſe æquiuocum, nec quicquam commune dicere: idem dicit Auer. hoc tamen examinabitur.

Vnum quodq; autem dupliciter. Tex. V.

Quartam ponit ſuppoſitionē. In quoque prędicamēto eſſe duplicē actū, & formam, puta duo oppoſita, ſecundum quæ duplex eſt motus in quolibet prædicamento, id eſt, ſecundum unum contrarium perfectum, quod dicitur forma, & ſecundum alterū contrarium, quod dicitur priuatio, ut in ſubſtantia eſt generatio, & corruptio. In qualitate ſunt multi motus ſecundum multa contraria. In quantitate augmentatio, & diminutio, ſecundum locum motus ſurſum, & motus deorſum: ille motus eſt ſecundum leuitatem, hic ſecundum grauitatem. Vnde colligit 4. *Suppoſ.*

tot

Digitized by Google

tot eſſe ſpecies motus, quot ſunt entis ſpecies. intellige, quot ſunt entis ſpecies, in quibus eſt motus: ſunt enim quatuor, & in ſingulis ſunt duo oppoſita, tot ergo motus ſpecies ſunt.

Caput Secundum.

Diuiſio autem ſecundum vnumquodq; genus. Tex. vj.

Deſinitio motus ex 1. ſuppoſ. collecta.

MOtus definitionẽ ponit ex prima ſuppoſitione collectã, dicens, cũ in vnoquoque gñe ſit aliquid in potentia, & aliquid in actu, actus illius, q in potentia eſt, vt tale eſt. i. vt potentia eſt, eſt motus: & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile eſt, alteratio eſt; & actus augmẽtabilis vt tale eſt, eſt ipſa augmentatio: ſiſr generatio eſt actus generabilis vt generabile eſt, & latio localiter, vt tale eſt, actus eſt: omnis ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia, vt in potentia exiſtit.

1. expoſ. definitionis motus Duplex eſt actus po tẽtia ſecundum Tho.

Circa declaratione definitionis notat Themiſt. duplicem eſſe actum potentiæ. Alter eſt perfectus, qui aufert totã rei potẽtialitatẽ, & iſte eſt ipſa forma, ad quam res eſt in potentia. Alter eſt imperfectus, non auferens omnino potentiam, cum adhuc poſſit manere, & iſte actus eſt operatio ſecundum formam, vt calefactio, frigefactio, & reliquæ operationes: hæ enim non auferunt totam rei potentiam, ſed adhuc reſtat potentia ad ipſam formam, & talis actus dicitur motus. Et ad denotandum eſſe actum imperfectum non auferentẽ totam rei potentiam, fit illa reduplicatio, prout in potentia eſt.

Dubiũ.

Quod ſi dicas, calor remiſſus, & alia huiuſmodi forma, eſſet motus, etiam ſi quieſceret in ſubiecto, cum ſubiectum adhuc ſit in potentia, quod tamen videtur falſum, tunc enim non eſt vllus motus.

Solut. S. Tho.

Reſpondet S. Tho. quod ille calor non eſt motus, quia tunc habet rationem ſolius actus: vt autem motus ſit, debet etiã eſſe actus reſpectu ipſius exiſtentis in potentia, & potentia reſpectu alterius gradus caloris, quod fit, cum eſt in ſucceſſione, & in fluxu ad ipſum. hæc eſt communis explicatio definitionis, & bona.

2. alia expoſ. de finitionis motus.

Sed poſſumus adhibere aliam explicationem ſine dubio non ſpernendam.

Nota 1. Duplex potentia actiua & paſſiua.

In cuius gratiam aduerte, quod omnis potentia Phyſica, aut eſt actiua, aut paſſiua, vt dicitur 5. Meta. c. 12. potentia actiua vt ibi dicitur, eſt principium tranſmutandi alterum, vel ipſummet in quo eſt, vt alterum eſt: vt potentia ignis, qua lignum in ignem conuertit, actiua eſt. ſimiliter potentia animalis, qua ſe mouet, actiua eſt, licet non ſub eadem ratione, quà ſe mouet, mouetur.

Potẽtia vero paſſiua eſt principiũ alicuius ab altero tranſmutandi, vel à ſe, vt alterum eſt. Ideſt principium, quod in aliquo eſt, vt ab aliquo, vel à ſe mutetur, & moueatur.

Nota 2. Omnis potentia phyſica eſt per ſe ad operationẽ & trãſmutationẽ, & per operationẽ tẽdit ad formam.

Ex hac potentiæ natura, & definitione vnum colligo notandum, quod omnis potentia phyſica eſt per ſe ad operationem, & tranſmutationem, tam actiuam, quam paſſiuam, & per operationem tendit in ipſas formas. Huius aũt duplex eſt ſignum. Alterum quod nomina, quæ potẽtiam ſubiecti exprimunt, aut actionem, aut paſſionem ſignificant, & à verbo trahuntur: potentia enim calidum dicitur calefactibile, potentia ad calorem ex parte agentis, calefactiuum, & reliqua huiuſmodi.

Alterum ſignum eſt magis philoſophicum. Nam potentiæ dantur ſolum ad operationem, ſicut ſenſationes, volitiones, & huiuſmodi, quæ operationes ſunt & non formæ: in quo apparet, potentiam vt potentiam reſpicere operationem tam quam immediatum, & proprium ſuum actum. Ex hoc vide definitionem motus: eſt actus potentiæ, vt potentiæ: vt actus calefactibilis, vt tale eſt, calefactio eſt, & non calor: actus enim potentiæ tranſmutatio eſt, ſiue actiua, ſiue paſſiua: hæc autem eſt motus.

Nota. Quid denotat illa particula, vt in potentia.

Et nota, quod illa reduplicatio, vt in potentia eſt, non ponitur, niſi ad notandum, quod illud, quod mouetur, poteſt etiam eſſe alia via in actu, ſed motus non ei ineſt, niſi vt in potentia eſt, quod inferius ipſe Ariſt. explicabit.

Quod

Quod autem hoc ſit motus. Tex. vij.

Probat motũ eſſe actũ.

DEfinitione motus conſtituta, ipſam probare ac declarare aggreditur, ac primo oſtẽdit priorem partem, puta, q̃d actus ſit. Sic autem probat. Id, quo poſito, quod in potentia erat, in actu eſt, actus eſt: ſed motu poſito quod erat in potentia, eſt in actu, ergo motus eſt actus. Minorem exemplis oſtendit varijs. Aedificabile quod eſt, actu eſt, cum ædificatur: at ædificatio motus eſt ſimiliter in alijs. Nota, quòd per adoleſcentiam augmentationem, per ſeneſcentiam diminutionem intelligit, vt dicit S. Tho.

Quoniam autem quædam. Tex. viij.

Idem nõ reſpectu eiuſdẽ poteſt eſſe ſimul in actu & potẽtia, & idem reſpectu eiuſdẽ nõ in eodem tempore.

ALteram partem explicat, nempe, q̃ ſit actus entis in potentia, vt in potẽtia. Præmittit tamen ad idem vnũ fundamẽtum, nempe: Vnum poſſe eſſe actu, & potẽtia, ſed non reſpectu eiuſdem, vel ſi reſpectu eiuſdem, non ſimul, & eodem tempore. vt idem corpus poteſt eſſe calidum in actu, & calidum in potentia, ſed tempore diuerſo. Similiter eodem tempore, ſed reſpectu diuerſorum, vt poteſt eſſe calidum in actu, & frigidum in potentia.

Ex hoc infert, quod mouens phyſicum mouet & mouetur, agit, & patitur: qua parte enim eſt potẽtia, patitur: qua parte actus, agit, vt calidum in actu, frigidumq; in potentia, qua parte frigidum in potentia eſt, patitur ab alio, ſed qua parte calidum eſt, agit in alterum, ac ob id agendo patitur, & patiendo agit. an tñ omne agẽs ſit huiuſmodi, vt quidam Philoſophi dicunt, poſterius dicit eſſe tractandum: non enim omne agens patitur: eſt enim mouens immobile, puta ens immateriale.

Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omne mouens moueri dicebant, ſed id falſum eſt, vt dicetur in 8. lib. Eſt igitur fundamentum aliquid ſimul actu eſſe, & potentia, ſed reſpectu diuerſorum, & pati, vt potentia eſt.

Eius autem quod potentia exiſtit. Tex. ix.

Motũ eſſe actum exiſtẽtis in potentia probatur.

INfert quod motus eſt actus exiſtentis in potentia, qui motus procedit ab aliquo in actu exiſtente, tanquã ab agente, ſiue ipſum agens agat in aliud, ſiue in ſe. Eſt autem motus eius, quod eſt in potentia, non qua parte actu eſt, ſed quã parte potentia eſt, vt æs actu, eſt æs, ſed ſtatua in potentia: motus igitur non eſt ipſius, vt actu æs eſt, ſed vt potẽtia eſt ſtatua, ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia eſt. Quod autem non ſit motus actus æris, vt æs eſt, probat; quia tũc idem eſſet re, & ratione, eſſe æs, & eſſe potentia ad ſtatuam, quod falſum eſt.

Nota.

Perpende autem, quod ſenſus verborum in principio textus ſecundum literam ita ordinandus eſt, vel motus eſt actus eius, quod eſt potentia, quatenus mobile eſt, quando aliquid actu exiſtens operatur aut in ſe, aut in alio. Eſt enim varietas in lectione græca, vt notat Simp. Hanc lectionem ſequitur Alex. quam noſter vertit Boe.

Manifeſtum eſt autem, & in contrarijs. Tex. x.

Non eſt idem ratione eſſe in actu, & in potentia, licet ſint idẽ ſubiecto, vbi nota non omnia quæ ſunt idẽ ſubiecto, & re, eſſe rõne et idem.

PEr ipſa contraria oñdit non eſſe idẽ ratione eſſe in actu, & eſſe in potẽtia in eodẽ: demus enim, quod aliquod actu ſubiectum ſit in potentia ægrum, & in potentia ſanum: tunc ſi idem eſt ratione hoc ſubiectum actu eſſe, & eſſe in potẽtia ægrotum, tunc ſimiliter idem erit eſſe tale ſubiectum, & eſſe in potentia ſanum. erit ergo idem ratione eſſe potentia ſanum, & eſſe potẽtia ægrum, & tunc idem ratione eſſet ſanum, & ægrum. vt enim actus diuerſi ſunt, ita & potentiæ: non ergo dicendum eſt, idem eſſe, eſſe actu, & eſſe in potentia in eodem, ſecundum rationem, ſed quod ſint idem ſubiecto, ſed nõ ratione, ob id merito ponitur illa particula. prout in potentia.

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuerſa contrariorum.

Obiect.

Reſpondet Auer. 2. cœli, com. 120. Potẽtiam propinquam eſſe vnam vnius cõtrarij, aliam alterius, remotam vero eandem.

Ob

Digitized by Google

Solutio. Ob id ſupra dicimus Porph.diſtinguere etiam potentias,ſicut & actus,quod docuit Philop.bene tex 14.ſequenti, ubi ad ſingula prædicamenta ſingulas conſtituit potentias.

Nota. Aduertendum, quod ſubiectum ſanitatis,& ægritudinis,dicit ſanguinem,aut humiditatem, ideſt phlegma , humores uolens deſignare.Dicit etiam,quod color,& eſſe viſibile,non ſunt idem ratione.

Quod igitur eſt hic , & quòd accidit tunc moueri. Tex. xj.

Probatꝰ motũ eſſe talem actũ qualis definitus eſt. CVm definitionis partes probauerit, nunc definitum de definitione probat,oſtendens,quod talis actus motus ſit, ac inde cum ſuo definito conuerti conſtabit,probat,vero ſic . Cum talis actus eſt, res mouetur,nec ante, nec poſt mouebatur : igitur actus ille motus eſt : id enim motus eſt,quo poſito monetur.quid. Sed antecedens probat:ædificabile,aut mouetur ante ædificationem, aut poſt , nempe cum domus iam eſt. ante non mouetur, cum potentia tantum ſit: poſt uero moueri non poteſt, quia non amplius ædificabile eſt:igitur mouetur,cum ædificatio eſt, quæ actus eſt imperfectus : talis igitur actus motus eſt.Idem eſt dicẽdum in quocunque motu cuiuſque mobilis.

Quòd autem bene dictum ſit. Tex.. xij.

Probatꝰ definitione eſſe rectè cõſtitutã ex definitionibus ueterum,q̃ hic repetũtur & refelluntꝰ DEfinitione motus conſtituta, oſtendit eam eſſe bonam, quod dupliciter poſſe cognoſci dicit. Primo ex definitionibus antiquorum, quæ nõ ſunt bonę. Secũdo ex eo, quod difficile inueniemus aliam definitionem , eo quod motus non poſſit ſub alio genere conſtitui, quam ſub genere actus,ut dictum eſt. Citat autem aliorum definitiones : quidam enim motum alteritatem eſſe dicebant : quidam inæqualitatem:quidam non ens:ſed nullus ex his bene dicebat. quod tripliciter probat.

1. ratio. Contra ueteres. Primo,quia inuenimus alteritatem,inæqualitatem,non ens , ubi tamen non eſt motus.Vbi tamẽ aduerte, quod iſta ratio procedit,ac ſi illi nihil aliud dixiſſent motum,niſi aut alteritatem, aut inæqualitatem,aut non ens:quod an verum ſit, parum refert:ſat ſit id Ariſt.ſupponere.

Sed nec mutatio,aut ad hæc. Tex. xiij.

2.Ratio. Contra veteres. VTitur ſecunda ratione ex parte terminorum,ad quos motus tendunt, quia poteſt eſſe motus, quin id quod motum eſt ſit alterum aut inæquale,aut non ens: quia motus tendunt aliquando ad ſimile,ad æquale,aut ad ens.

3.Ratio. Tertia ratio eſt ex terminis a quibus: non enim omnes motus ab inæquali , aut ab altero, aut a non ente procedunt , ſed ab oppoſitis:non ergo per iſta motum definiri oportuit.

No. quã tam habeãt uim iſta rõnes aduerſus ueteres. Rationes hæ non ſunt admodum efficaces, & ſolui ab aduerſariis poſſunt. Dicent enim motum alteritatem, & inæqualitatem eſſe,quia quod mouetur , ſecundum vnam formam,aliter, & aliter ſe habet,quia illa in fluxu eſt.

Subdit.Ariſt.cauſam, quare iſti eſſe nõ ens motum exiſtimabãt, nempe quia erat indeterminatum quid , cum nec ſubſtantia,nec quale,nec aliquid ex his ſit: ob id coordinationes indeterminatorum ipſum ponebant

No.duplicem coordinationẽ p̃dicamentorum apud Pythagorã. Fuit enim diuiſio prædicamentorum Pythagorica in duas partes. in una entia, & determinatæ naturæ ponebat, in altera non entia. & indeterminata : entium erat iſta,finitum,impar,unum,dextrum , maſculinum,quieſcens,rectum, lumen , bonum,quadratum. Non entium coordinatio erat iſta,infinitum,par multa,ſiniſtrũ, fœmininum, motum , curuum , tenebra, malum,altera parte longius,ſic ponit Ariſtot.lib.1.Metaph.Vide igitur, quomodo motum in coordinatione indeterminatorum conſtituentes ipſum eſſe non ens ponebant,& inæqualitatem, & alteritatem.

Cur autem uideatur. Tex. xiiij.

No.naturã motus uideri SVbdit adhuc rationem,cur naturæ indeterminatæ uiſus ſit iſtis motus:hæc autem erat cauſa, quia nec potentiam eſſe

Digitized by Google

grama. ſe motum comperiebant, cum quæ potentia ſolum ſunt, non moueantur: nec eſſe actum, quia quæ actu ſunt, iam non mouentur. quòd enim quantum eſt, non mouetur ad quantitatem, nec reliqua, quæ actu ſunt: ob id igitur cum nec actus, nec potentia ſit, non ens eſt, & inter indeterminata computandus viſus eſt.

Et motus actus quidem.
Tex. xv.

Nota quo motus ſit indeterminatū & quomodo nō. ARiſtoteles vero non eſſe indeterminatum motū docet. quamuis enim non ſit actus perfectus, nec ſit potētia pura, eſt actus imperfectus, qui partem potentiæ, partem habet actus: quamuis talis actus difficilis ſit cognitu, uere tamen eſt. Reddit autem cauſam, quare motus ſit actus imperfectus, nempe quia ens in potentia, cuius actus ipſe motus eſt, imperfectum quid eſt.

Obiect. Sed obiicies, hoc pacto. quælibet forma ſubſtantialis eſſet imperfectus actus, quia eſt materiæ imperfectæ.

Solutio. Reſpondetur, ſenſum Ariſtotelis eſſe, actum hunc puta motū, eſſe imperfectū, quia id poſſibile, quod per talem actum ſit in actu, imperfectum eſt, & inconſummatum, ita vt non ſumat ſolum poſſibile, ſeu ens in potentia, ſed ſimul cum ipſo motu, puta calefaciens, frigefiens: talia enim entia actu imperfectā ſunt, cum nōdum terminum attigerint: ergo & ipſi actus, puta motus, imperfecti ſunt.

Mouetur autem, & mouens.
Tex. xvj.

No. de cōnexiōe huius textus cū antecedētibus. VAriis modis hic text⁹, & cōnecti antecedentibus, & exponi ſolet. Crediderim ſēſum eſſe ut Ariſtot. velit explicare cuius ſubiecti ſit motus actus: & qa intendit docere, ꝙ per ſe eſt actus mobilis, ut mobile eſt, præſupponit, quod mouens etiam mouetur, ſed non qua ratione mouens eſt, niſi per accidēs: ut autem mobile eſt, per ſe mouetur.

Mouēs ī quantū mouens mouetur Explicat igitur, quod mouens ſit hoc, quod mouendo moueatur, & quomodo per accidēs, vt tale eſt, moueatur. Dicit, illud mouens mouendo moueri, quod aptum eſt moueri, quod propter mouentia immaterialia dicitur, quæ cum nō ſint apta moueri, nec in potentia ad motum, mouent, ſed non mouentur. Addit autem quod iſta, quæ moueri ſunt apta, quando non mouentur, dicuntur quieſcere: non moueri enim in his, quæ in potentia ſunt ad motum, quieſcere eſt. *non per ſe, ſed p accidēs.*

Quæ ſint q mouentes mouētur, & q non. Cælum agit alterando, & nō alteratur. Hæc autem uerba exiſtimo ſenſum hūc facere, quod illud agens mouendo mouetur, quod mouere, & quod quieſcere eſt aptum, & hoc eſt propter cœlos, qui mouent aliquando alterando, & non alterando: licet enim localiter moueantur, non tamen omni motu mouentur, ſicut omni motu mouent. ecce igitur, quid mouens ſit, quod moueatur.

Explicat modo, quomodo per accidens moueatur, & non per ſe, quia mouens, ut mouens, ſolum agit in aliquod mobile, ut tale, & ſic agere mouere eſt; at quia nō agit, niſi tangendo ipſum mobile, hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cum igitur mouens, ut mouens, non moueatur, ſit vt motus ſit per ſe actus mobilis, & ſi eſt mouentis, ideſt per accidens, & ut ipſum mouens mobile eſt.

Quō intelligendū ſit motus eſt actus mobilis, ut mobile eſt ideſt, ut in ſubiecto. Omnes fere hic exiſtimant eſſe nouam aliam definitionem motus hanc. motus eſt actus mobilis, ut mobile eſt. ſed profecto mihi non placet, imò dico Ariſtotelē ſolum hic concludere, quod eſt motus in mobili, ut in ſubiecto. Præterea, quia ſi illa eſſet definitio, eſſet mala, quia motus etiā eſt actus agentis, & mouentis, ut mouens eſt, & eſt in potentia actiua ſolum. ergo hic docemur, motum eſſe actum mobilis, ut ſubiecti. & tota expoſitio huius textus eſt conſideranda.

Accidit autem hoc tactu.
Tex. xvij.

Motus ē in mouē te per accidens. ISta priora verba ſunt continuanda cū ſuperioribus, ut cum dixerit motum eſſe in mobili, dicat modo, ꝙ p accidēs eſt ī motiuo, & mouēte, quatenus tactu agēdo patitur. Nec intelligas, ꝙ idem motus eſt tunc in mobili, & in mouente, quod per accidēs mouetur: ſunt. n. duo diuerſi cū ferrum candens agit in aquā, alio motu mouetur aqua, puta calefactione; alio ferrū, puta frigefactione, ut alibi dicendum eſt.

Statim

Digitized by Google

Ratio dat mouens, ut mouens non moueatur. Nota.

Statim ſubdit rationem, quare mouēs, vt mouens nō mouetur, nempe, quia mouens, vt tale, ſemper eſt in actu ſecundum aliquam formam, aut hanc, id eſt, ſubſtantialem; aut talem, id eſt, qualitatem; aut tantam, id eſt, quantitatem, quæ forma eſt principium motus, cum mouens mouet, mobile vero eſt in potentia ad talem formam, ſed motus eſt actus exiſtentis in potentia, eſt ergo ipſius mobilis. Maiorem oſtendit exemplo, homo actu facit ex homine in potentia hominem actu, ſimiliter calidum in actu facit ex potentia calido calidum actu.

Obſerua verbum illud, moueatur, legēdum actiue, moueat.

Caput Tertium.

Et quod dubitabitur. Tex. xviij.

Aggreditur Ariſ. probare, motū nō eſſe ī mouēte, ſed ī mobili.

EX prædictis dicit ſolutum eſſe dubium, nempe motū eſſe mobili, vt in ſubiecto. quod declarat, Motus, inquit, eſt actus huius ab hoc, id eſt motus duo habet in ſe, eſt quidē actus, ſed ab uno pcedit vt a principio, in altero recipitur, ut in ſubiecto, mouentis eſt actus tāquam principii, mobilis uero ut ſubiecti.

Ex quo infertur vnum eſſe actū utriuſque, nempe mouentis, & moti, ſed ratione diuerſum, nam potentia mouentis, & moti diuerſa eſt: mouentis enim potentia eſt poſſe mouere, & actiua; moti uero poſſe moueri, & paſſiua. Ille igitur actus, ut per eum mouens, quod poterat mouere, mouet actio eſt: vt vero per ipſum motum mouet, paſſio eſt, tamē re vnus actus eſt, licet ratio, & ordo duplex ſit, ſicut idē eſt ſpatium duorum ad unum, & vnius ad duo. ratio verò diuerſa eſt, nam duorum ad vnum dupla eſt proportio, unius uero ad duo, ſubdupla, ſimiliter idem eſt ſpatiū accliue, id eſt, ſurſum, & decliue, id eſt, deorſum, de ratio diuerſa. ita idem motus & actus mouentis, & moti, ſed ratio diuerſa, ex parte illius actio eſt, ex parte uero huius, pura moti, paſſio.

Habet autem dubitationem rationalem. Tex. xix.

Diſputat in vtrāq; partem. &c. probat nō eſſe eundē actū mouētis, & mobilis.

CIrca id, quod dixerat, nempe eūdem eſſe actum agentis, & patientis, modo logice pro vtraque parte probabiliterque diſputat. Primo probat, quod non ſit unus actus utriuſq;. dupl ci ratione. Prior, agentis actus eſt actio, patientis actus paſſio eſt: ſed actio, & paſſio non ſunt idem, nec ipſum agens, nec patiens. ergo non eſt unius vtriuſque actus.

1

2

Secunda, finis, & effectus actionis eſt alius a fine paſſionis. ergo non ſunt idem actus. antecedens patet: finis enim, & effectus actionis eſt factum ipſum, finis uero paſſionis eſt effectus, id eſt, receptum. differt autem factum a recepto. ergo non eſt idem actus.

Cum igitur vtraque ſunt motus.

Probat eundē eſſe actū vtriuſque.

Vel actio in agēte, paſſio in patiēte, uel econtra actio in patiēte, paſſio in agēte.

EX oppoſita parte argumentatur, ac probat, quod non ſint duo actus, & motus. Vtitur autem hac diuiſione. Si duo ſunt motus actio, & paſſio, vel vterque eſt in agente, uel vterque in patiēte, vel actio in agente, paſſio in patiente, vel econtra, actio in patiente, paſſio in agente, quorū nullum fieri poteſt Ariſtotel. non explicat primum membrum, quod vterque ſit in agente, quia ſuperius probatum eſt motum in mobili eſſe, ſaltem vnum motum in eo eſſe, ſi duo ſint motus.

Explicat. 1. memb. rationis.

Quartū vero excludit, vt exponit Themiſt. nempe, quod paſſio in agente actio ſit in patiente. Tunc inquit, erit æquiuocatio in nomine, ut actionem pro paſſione, & econtra ſumamus.

2. mēb.

3. mēb.

Quod ſit tertium mēbrum ſumamus, quod actio ſit in agente, & paſſio in patiēte, id etiā nō poteſt eſſe, & probat vnico argumento, Si actio eſt in agente, cum actio ſit motus, ſicut paſſio, motus erit in agente: ergo omne agens mouetur, quod falſum eſt, vt diximus, quod non omne agens mouetur. Cum autem motum habeat, ſequetur, quod aliquid habens motum non mouetur: quod impoſſibile eſt, ſicut quod habeat aliquid albedinem, & non ſit album.

Digitized by Google

Si autem vtraque in motu ſunt.

2. *Mēb.* SEcundum membrum, quod reſtabat, nempe, quod vterque actus ſit in mobili, impugnat dupliciter. Primo, q actus alicuius non erit in ipſo: actio enim, quæ agentis actus eſt, non erit in agente: quod abſurdum videtur. Secundo, quod vnum mouebitur duobus motibus tendentibus ab vnam formam, puta motu actionis, & motu paſſionis.

Et nota, quod dicit unius, & ad unam formam: quia motibus ſecūdum diuerſas formas poteſt vnicum ſubiectum moueri, vt ſanationis, & calefactionis motu. Præterea duo ſubiecta duobus motibꝰ ad vnā ſpecie formam tendentibus, vt duabus calefactionibus moueri poſſunt: at vnū ſubiectum, & ſecundum vnam formam numero moueri duobus motibus fieri nequit. non igitur actio, & paſſio, ſi in mobili ſunt, duo motus eſſe poſſunt.

At irrationabile eſt duorum ſpecie.

Obijcit Ariſ. cōtra id q̄d eſt dictū vnū eſſe motum actionē, & paſſionē.

ITerum redit ad impugnandum hoc, quod non ſit unus actus probat multipliciter. Primo, quia diuerſorum vnus eſſet actus, puta agentis, & patientis, quæ diuerſa ſunt.

Secundo, ſi vnus eſt actus actio, & paſſio, docere, & diſciplina erunt idem.

1. Opin. Tertio, idem erit agere & pati, docere, & diſcere.

2 Quarto docens erit diſcens, & diſcens

3 docens, & agens patiens, & econtra, cum

4 vnus ſit actus vtriuſque.

Nota. Aduertendum eſt autem, quod rationes ſuperiores, quibus probauit non eſſe duos motus actionem, & paſſionem, ſunt veræ, & firmæ, hæ vero ſunt contra veritatem, ob id ſtatim ſoluuntur ab Ariſto. in ſequ.

An neque alterius actum. Tex. xx.

Solutio. Obiect. RAtiones has vltimas ſoluit, & duas etiam primas, quę allatę fuerunt cōtra veram determinationem, puta quod vnus ſit actus actio, & paſſio, iſque ſit in patiente, & mobili.

Ad 1. Reſpondet igitur non eſſe incōueniēs vnum actum eſſe duorum, vt doctio (ſi ita licet dicere) eſt actus docentis, & diſcētis, quando talis actus non eſt ſic in vno quod ab altero pendeat. Cum vero vnus actus eſt in aliquo, & ſimul, etiā eſt ab alio procedens: tunc duorum vnus poteſt eſſe actus re, ſed ratione diuerſus.

At ſi dicat. Motus ſic eſt in mobili q non ſit deciſus, & ſeparatus a mouente, id eſt, eſt in mobili, ſed a mouente procedēs, & dependens ob id duorū eſt vnus actus & motus, ſed vt à mouente eſt, habet aliam rationem, vt in paſſo, & mobili eſt rationem aliam, ſicut id, quod eſt potentia ſimul poteſt actus eſſe, ſed diuerſa ratione. At ſi unus eſſet ratione, vt veſtis, & tunica, tunc non poſſet unicus eſſe duorum actus.

Motus ē actus inter duo, mouens, ut principium & mobile, vt ſubiectum. Aduerte igitur, quod motus eſt actus inter duo, videlicet mobile, vt ſubiectum, mouens, vt principium, nec ſine vtroque poteſt conſiſtere, ob id vnus poteſt eſſe duorum, ac ob id ſuperius ſuppoſuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Neque neceſſe eſt docentem diſcere. Tex. xxj.

Ad tria alia arg. Hinc ēt nota duo aliqua poſſe eſſe idem re, diuerſa rōne. SOluit alia tria vltima argumenta, dicens, quod ſi vnum eſſet re, & ratione actio, & paſſio, ita vt vtriuſq; eſſet eadem eſſentialis definitio, tunc argumenta concluderent. At cum ratio diuerſa ſit, licet unus actus ſit, non ob id tales prædicationes ſunt veræ. Hæc enim non inſunt, nec competunt his, quæ quolibet modo ſunt idem, ſed quæ ſunt idem re, & ratione.

Et ponit exemplum, quomodo actio, & paſſio dicātur eadem re, ſicut a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas eadem via, ſed ratio diuerſa eſt, vt eſt ab Athenis, & vt eſt a Thebis, propter id non dicimus idem eſſe diſtare ab Athenis, & diſtare a Thebis: ſic nec idē ſunt ratione actio, & paſſio, nec agere, & pati, licet vnus re ſit vtriuſque motus.

Omnino vere dicere eſt. Tex. xxij.

No. abſolute negandă eſſe hanc propoſitionem, actio eſt paſſio.

CONcludit propter diuerſitatẽ rationis, quæ eſt inter actionẽ, & paſſionẽ: licet motus, cui iſtæ rationes diuerſæ accidunt, vnus ſit, eſſe abſolute negandas illas propoſitiones actio eſt paſsio, doctio eſt diſciplina: & dicere oportet actionẽm nõ eſſe paſsionem cum actio ſit motus ab hoc, paſsio motus in hoc, quę duo ratione differunt.

Quid igitur motus ſit. Tex. xxiij.

Cõcludit Ariſt. motum eſſe actũ potẽtiæ actiuæ, et paſſiuæ, ſed diuerſimode.

EPilogat dicta, nẽpe quid ſit motus, in generali ſe dixiſſe, & ex tali definitione facile eſſe ſingulos motus in ſpecie definire, vt alteratio actus eſt alterabilis, vt tale eſt & augmentatio actus augmentabilis, vt tale eſt, & ſic in reliquis.

At quia in definitione motus ſuperiori non erat declaratum, de qua potẽtia eſſet ſermo, de actiua, an paſſiua, cũ dictũ eſt, motum eſſe actum entis in potentia: Cõſtat autẽ, quod vtroque modo illic ſumitur potentia: ob id dicit modo, quod clarius procedet definitio motus ſic: motus eſt actus actiui, & paſſiui, vt tale vnumquodque eſt.

Simili modo ſingulas ſpecies definire poterimus: alteratio enim actus alterantis, & alterabilis, vt talia ſunt, & ſimile in alijs, & hunc exiſtimo eſſe verum Ariſtotelis ſenſum in hoc textu.

Quæſtio Prima. An motus ſit per ſe in aliquo Prædicamento, & in quo Prædicamento. An videlicet ſit qualitas fluens, vel fluxus ipſe qualitatis; & via, an ſit actio, vel paſſio, uel quid aliud?

De quo agendũ.

MVlta, q̃ de Motu dici poſſent, ac ipſius ſpeciebus, ad alios pertinẽt Phyſicorum libros: hic ſolum ea, quæ ad ipſius naturam, & eſſentiã pertinent, tractabimus. Eſt igitur non parua difficultas, ad qđ genus motus ſpectet, & quæ eius ſit eſſentia, q; dubium tractauit D. Thomas hic in digreſſione, tex 22. Albertus trac. 1. cap. 3. & Auic. 2. lib. ſufficientiæ, c. 2. & Simp. in Prædic.

Sunt autem variæ de hoc ſententiæ, & omnes pene in hoc conueniunt, eſſe fluxũ quendam: ſed tamen varia ratione, differunt, & in diuerſis Prædicamentis eum collocarunt. *Variæ ſẽtẽtiæ circa eſſentiam motus.*

Dubitandi autem cauſam præbent aliqua Ariſtotelis loca inter ſe, vt videtur, nõ ita conſentientia. Nã in Prædicamẽtis motum connumerat inter ſpecies quantitatis: deinde extra prædicamenta reponit in poſt prædicamentis. Hoc loco videtur dicere eſſe actionem, vel paſſionem, actum videlicet actiui, vel paſſiui. At in Metaphyſicis ait, motum eſſe quantũ per accidens. *1. Opin. Auerr.*

Prima igitur opinio eſt Auerrois, hoc libro, com. 4 qui dicit motum conſiderari poſſe dupliciter: vno modo pro forma ipſa fluente ſecũdum acquiſitionem partis poſt partem, vt eſt calor imperfectus, qui in acquiſitione eſt ſucceſſurus, & iſta eſt, inquit, conſideratio vera, & ad locum præſentem pertinet, ubi res ſecundum veritatem tractatur, & ſic motus non eſt in prædicamento alio, quam vbi eſt ſua forma: nã forma imperfecta, quæ motus eſt, non differt eſſentialiter à forma perfecta: vnde fit, q; motus ſit analogum ad iſtas motus ſpecies, quæ ſunt ſecundum diuerſas formas Prædicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes cum Simplicio, et cũ quibuſdam alijs Græcis, et cum Alberto.

Altero, inquit, modo motus pro via in formam conſideratur, et ſic ab Ariſtotele in prædicamentis ponitur in prædicamẽto paſſionis: et dicit hoc eſſe ſecundũ ſententiam communem, et famoſam: ſed non ita veram Hæc eſt eorum opinio.

Sed cõtra hoc illud eſt. Primo, quod ſi formaliter loqui volumus, forma fluens duo includit, formam, et fluxum. eſſet igitur ens per accidens ipſe, ſi eſſet forma fluens. *Reijcit Auer. ſẽtẽ.* 1

Secũdo, quia fluxus, vt fluxus, formaliter nõ eſt forma, cuius eſt fluxus: oportet igitur aſſignare in quo propriè ſit prædicamento fluxus, vt fluxus: atq; adeo non effugitur difficultas, ſi dicatur ſecundum antiquorum communem ſententiam, eſſe 2

paſſionem: ſed oportet ſecundum veritatem dicere in quo ſit prædicamento.

3 Tertio, quia localis motus non poteſt dici forma fluens, nec ſpatium fluens, nec locus fluens, ſed eſſe ſolum videtur ipſe fluxus per ſpatium.

4 Quarto, quia generatio motus eſt, & non eſt forma imperfecta fluens ſecundũ partes, cum in inſtanti acquiratur.

Solut. Auct. 1 Ad hoc reſpondet Iandunus q. 2. quod generatio dupliciter ſumitur: Vno modo pro ipſa mutatione ſubſtantialis formæ, quæ in inſtanti fit, & ſic non eſt motus generatio: altero modo pro alteratione prævia generationi: non enim eſt generatio niſi præcedat alteratio ſecundum qualitates diſponentes: & ſic eſt motus generatio pro illa alteratione, & tunc eſt ille fluxus in qualitatibus.

Ita reſpondent etiam quidam alij, qui dicunt cum ſecunda opinione ſequenti, motum non eſſe qualitatem fluentem, ſed eſſe fluxum, & tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Confutatio ſolut. Sed hæc ſolutio mihi non placet, imò generatio ipſius ſubſtantiæ motus eſt dicenda: vt in præſenti definitur motus: actus entis in potentia; & actus actiui, & paſſiui: & patet apertè: nam hic diſtinguuntur quatuor motus, quorum vnus
1 eſt generatio, & corruptio, qui ſi pro alteratione ſumitur non eſſet diſtinctus eſſentialiter ab ea.

2 Præterea Simplicius 5. Phyſ. & Sanct. Thom. dicunt quod motus hic definitus eſt in genere latè ſumpto vocabulo, vt omnem mutationem includit.

3 Præterea, quia generatio eſt vera actio, & vera paſſio, & generare agere eſt, generari moueri: ergo motus eſt: nam eſſe actum actiui, & paſſiui eſſentialiter motus eſt: non igitur ſententia hæc videtur uera.

2. opin. Gilberti. Secunda ſententia eſt Gilberti i. lib. ſex. Principiorũ, qui putat motum eſſe in prædicamento actionis: quia motus eſt forma procedens, ſed hæc primo ab ipſo agẽte procedit: ergo motus ad actionem potius pertinet. Sed hæc opinio ſatis fuit ab Ariſto. in textu reprobata, cum motus ſit potius actus mobilis, & in ipſo mobili, nõ in mouente.

3 opinio. alterius. Alij tertio ad paſſionem referunt, cum motus in patiente ſubiectetur.

Reſp. utraque ſent. Sed nec hæc ſententia eſt vera, quia motus tam eſt actus actiui, quam paſſiui: non ergo magis ad hoc genus, ſcilicet paſſionis, quam ad illud genus actionis referri ab his debuit. Secundo deinde, quia motus inter poſt prædicamenta, aut in prædicamento quantitatis collocatur: at actio & paſſio diuerſa conſtituunt prædicamenta. Tertio, quia ſi paſſio eſt motus: ergo & actio eius correlatiuum erit motus, ita erunt duo motus, vnum correlatiuum alterius, quod eſt abſurdum.

4. opin. Alij ſunt in quarta ſententia, nempe motum formaliter, videlicet pro fluxu, & fieri, eſſe genus quoddam ſuperius actione, & paſſione.

Reijcit hæc opi. Sed hæc ſententia nõ eſt tenẽda, quia iam actio, & paſſio non eſſent duo prædicamenta, quod eſt contra Ariſtotelem. & modo id verum eſſe ſupponimus: in Logica enim numerus prædicamentorũ probatus eſt.

5. opin. Quarta opinio eſt cuiuſdam, quod ratio prima motus non eſt forma, nec ad formam via, ſed quod ſit actus exiſtentis in potentia: via igitur illa in formam, materiale eſt motus, & hoc videtur eſſe Ariſtotelis, qui definitione ſua non aliud eſſe motum dixit, quam actum potentiæ, vt potentia eſt: At definitio formale rei explicat.

Ex hoc infert, quod cum eſſe actum potentiæ non ſit vniuocum, nec vnam dicat rationẽ: alius enim eſt actus actiuæ, alius paſſiuæ potentiæ, quod etiam motus erit analogus, id enim docet Ariſtoteles, ſeptimo, Phyſicorum. tex. 26. nec inconueniens eſt, quod analogum definitione definiatur analoga, vt hic docet Simplicius, cum igitur ſit motus analogum, ait, non exquirendum in eo aliquam rationem communem actioni, & paſſioni, ſed ſola eſt communitas nominis. nam actio eſt actus potentiæ actiuæ, paſſio paſſiuæ: quando verò actũ potentiæ in communi aliquis ſumit, ſeu motum, analogum quid, & ſolam vocem cõmunem ſumit; & idem in quouis motu particulari conſiderandum ait, vt calefactio eſt analogum ad calefactionem actiuam, quæ eſt actio calefacientis, & actus actiui; & ad paſſiuam, quæ eſt actus paſſiui, ſcilicet, paſſio, atque in cæteris motibus.

Vade

Digitized by Google

Vnde concludit, quod actio, & paſſio formaliter ſunt motus, & quod formaliter ſunt duo motus, & duo actus. ſed re non niſi vnus, puta vna via in formam, & vnum medium inter agens & patiens.

Hinc ait, quod ſi motum materialiter conſideremus, reducitur ad prædicamentum ipſius formæ: eſt enim ſic via in formam, vt communis dicit opinio: at ſi formaliter, vt actus eſt potentiæ, duo illa prædicamenta facit, quia ſunt duo actus formaliter actio, & paſſio, quæ vniuoce non conueniunt: alios autem; aſſerit, quod materiale eſt motus, puta viam in formam, ſeu fluxum, formale eſſe; putaſſe.

Reijcit 2. opin. Reijcitur hæc quinta opinio. Primo quia ſi in motu hæc opinio diſtinguit materiale, & formale, iam fateret motum eſſe aliquid compoſitum ex duobus accidẽtibus: ex illo, inquam, materiali, & formali, videlicet fluxu, & actione: vel fluxu, & paſſione; atque adeo, nec vnum eſſe accidens, neque ens per ſe, ſed aggregatũ ex duplici accidentali ratione, materialis, & formalis, vt album in concreto, & alia accidentium concreta.

2 Secundo. Quia ſupereſt adhuc per ſe de illo ipſo materiali difficultas, nempe de fluxu per ſe, vt fluxus eſt, ſi non eſt per ſe motus: quæ ergo res ſit per ſe, vt talis, & cuius prædicamenti: nil autem per ſe, vt talis eſſe videtur, niſi ipſemet motus: ſimiliter & de ipſo per ſe formali, ſcilicet actione, vt actio, & paſſione, vt paſſio, etiã ſecluſo fluxu, quæ ſint res.

3 Tertio: quia ſi formale motus eſt actio, & paſſio, ergo duo ſunt motus formaliter, nam actio formaliter non eſt paſſio, nec paſſio formaliter eſt actio: ergo in quouis motu duos ſimul eſſe motus formaliter dicemus, quod eſt abſurdum, & paradoxon, vt duo ſint ſimul motus locales, cũ res mouetur localiter: duæ ſimul augmentationes formaliter, cum res augetur, & ita in cæteris: nam ſi motus eſt actio, & paſſio, & vbicunq; eſt actio. eſt paſſio, & econtra: ergo vbicunque vnus erit motus, erunt duo formales motus, quod eſt abſurdum: quod abſurdum cum concedat hæc opinio, eſt planè reijcienda.

4 Quarto, ſequitur etiam hos formales motus eſſe correlatiuos, ſi ſũt formaliter actio, & paſſio, ſi quidem actio, & paſſio ſunt formaliter inter correlatiua.

Quinto: ſequitur etiam quod motus, vt motus, non ſit res abſoluta, ſed res relatiua: nam actio, & paſſio res ſunt formaliter relatiuæ, & ſibi inuicem oppoſitæ. 5

Sexto: quia actio, vt actio per ſe non dicit ſucceſſionem, cum poſſit eſſe actio in inſtanti, & ſimiliter paſſio, vt paſſio, ſed abſtrahunt á ſucceſſione, & ab inſtanti at motus ſaltem proprie acceptus per ſe, & in ſe dicit ſucceſſionem, vt ſucceſſiuè fiat, & quod nunc mouetur antea mouebatur & poſthac mouebitur, vt latè oſtendit Ariſtoteles ſuperius. At quod agit, non eſt neceſſe, quod potius egerit, & poſthac etiam agat, neque quod patitur etiam patiatur poſtea, & antea pateretur, cum (vt diximus) eſſe poſſint actiones inſtantaneæ, neque in ſua intrinſeca ratione hoc per ſe includet ipſum agere, vt antea, & poſtea ſit actio. 6

Septimo, hinc etiam ſit contra eandem opinionem, motum non eſſe analogum ſuperius ad actionem, & paſſionem, quandoquidem aliqua eſt actio, quæ propriè non eſt motus, præſertim, quia ſi concederetur eſſe quid commune ad actionem, & paſſionem, vniuocum potius cenſeri poſſet, quam analogum. nam non apparet analogia actionis ad paſſionem, vel contra, non magis quam inter alia quæuis correlatiua, vt patris ad filium, & contra: non enim vni propter alterum conueniet, aut per alterum, nec prius vni quam alteri, cum ſint correlatiua actio, & paſſio. 7

Octauo: quia in motu, imò etiam in omni mutatione alij ſunt, & aliter aſſignantur, & diuerſa longè ratione termini à quo, & ad quem, & id, quod per motum fit, vel acquiritur, quam in actione, vel in paſſione. 8

Nam primo motus præſupponit mobile, quod moueatur: & in quo ſit motus, vt in ſubiecto: at actis, ſeu effectis non præſupponit inquantum talis, ſubiectum: nam etiam agens poteſt ſibi fabricare ſubiectum, & in ſubiecto poſtea operari, & agere, vt in creatione Deus, & artifices plerique ſic parant materiam, in quam agant.

Deinde in motu ſunt hęc tria: Et quod mouet, ſcilicet mouens. v. g ignis: & quod

Digitized by Google

mouetur, nempe mobile.v.g. aqua: & calor, quo aqua mouetur, quo videlicet caleſcit: Si actionis vero terminos cōſideremus, reperiemus eſſe diuerſos: erit quidē ignis agens, ſed tamen aqua non eſt, quæ agitur, ſeu efficitur: eſt autem aqua, quæ vere mouetur, & fit aqua calida, ſed non mouetur aqua calida.

Et in motu locali idem reperitur, nam mobile, vt puta corpus, mouetur, ſed non dicitur fieri id mobile, puta corpus: & mouens mouet illud, ſed non dicimus mouēs facere mobile.

Dicimus item agens, vt ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili: non autem moueri motum, vel mouēs mouere calorem.

Quamobrem perſpicue apparent alij termini à quo, & ad quem, & id quod fit, & aliter in motu, aliter in actione, & paſſione aſſignari. Non ergo dici poteſt, motum formaliter idem eſſe, quod actionē, & paſſionem.

6. opi. vera D. Tho. & com. Sexta ſentētia eſt Diui Thomæ, & Auicennæ, quam ſequuntur multi ex diſcipulis D. Thomæ, & eſt modo communior, motum dupliciter poſſe conſiderari: Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo eſt in prædicamento ipſius formæ, ſicut & ipſa forma permanēs: Vel pro ipſa acquiſitione, & fluxu formæ, & hæc eſt vera ratio, & intrinſeca motus ipſius. Hæc ſententia, quoniam & verior eſt, & Ariſtoteli conformior, à nobis erit fuſius explicanda.

1. fund. In motu ſunt quatuor, agens patiēs, forma, & via ad formā. Aduertēdum eſt ergo primo, quod in motu Phyſico ſunt omnia iſta, agens, patiens, (ſiue hæc duo ſint ſuppoſita, ſiue vnum, habens tamen rationes, & principia diuerſa, vt cum aliquid mouet ſe,) vlterius eſt forma acquiſita, eſt via, & medium, quo acquiritur, & hæc ipſa eſt motus formaliter: nec enim motus eſt agens, nec patiens, nec forma, ſed illa via, vt via in formam eſt.

Itaque motus formaliter eſt illa via, & medium: & operatio, qua forma acquiritur, quatenus eſt actus potentiæ, ſiue actiuæ, ſiue paſſiuæ, ideſt quatenus per talē viam, & operationem agens, ſiue patiens dicuntur eſſe in actu imperfecto.

2. fund. Via ad formam põt eſſe ſucceſſiua, vel īſtātanea. Aduertendum ſecundo, quod iſta via, quam formaliter dicimus eſſe motum, non eſt opus, quod ſit ſucceſſiua: licet enim in inſtanti fit, adhuc medium eſt inter agens, & patiens, & id ſufficit, vt actio, vel paſſio, & motus ſit: Vnde, vt ſupra dicebam, generatio verè eſt motus, lato accepto vocabulo: quod ſi aliquando, nempe in libro 5. Ariſtoteles dicit, Generationem non eſſe motum, illic motum, non vt hic definitus eſt, ſumpſit, ſed recte, vt ſupra ex Simplicio, & S. Thoma notaui, pro motu, cuius ſubiectum eſt aliquid in actu perfecto, & præterea habens contrarium aliquod quod reſiſtit introductioni illius formæ, qualis motus eſt alteratio, augmentatio, & latio.

3. fund. Quadruplex diuiſibilitas in motu. Tertio aduerte, vt deueniamus ad motum propriè dictum, in ipſo eſſe quadruplicem diuiſibilitatem, ex quibus videndum eſt, quænam inſint ipſi per accidens, vt illis excluſis remaneat propria, & intrinſeca ratio motus.

Prima diuiſibilitas eſt, quam poſſumus vocare ſubiectiuam: cum enim motus accidens quoddam materiale ſit, nō poteſt non extendi ad extenſionem ſubiecti in quo eſt, & de hac diuiſibilitate agit Ariſtoteles 6. Phyſi a Tex. 33. vſque ad 36. hanc certum eſt ipſi per accidēs competere, vt & cæteris accidentibus, quare non erit ipſius ratio formalis.

Secunda eſt, quæ ſumitur ex ſpatio, vt prima pars motus ſit illa, quæ fit in prima parte ſpatij: & quod dico de ſpatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intēſiua in qualitate, & extenſiua in quātitate. Et hæc etiam diuiſibilitas, non eſt dubium, quin non ſit ratio formalis motus: datur enim illa & in ſpatio, & qualitate ante, & poſt omnem motum, & de hac agit Ariſtoteles quarto Phyſicorum, tex. 99. 2

Tertia eſt, quę eſt propria motus, nempe ſucceſſio illa, uel acquiſitio ſucceſſiua diuerſorum ſituum in latitudine, vel terminorum in qualitatibus, & quantitatibus, quam eſſe ab illa ſecunda diſtinctam eſt manifeſtum, cum illa poſſit ſine hac reperiri, & hæc eſt, quam dicimus, intrinſece eſſe motum, de qua agit Ariſtoteles hic. 3

Quarta eſt ſucceſſio motus pęnes moram, ut ſit unius horæ vel duarum, &c. & hæc eſt formaliter tempus, quam eſſe ab illa tertia diſtinctam eſt manifeſtum: acquiſitio enim ſucceſſiua eiuſdem ſpatii, 4

vel

Digitized by Google

vel qualitatis modo ſit in hora, modo in duabus horis, &c. verbi gratia, ut homo ægrotus in duabus, vel tribus horis ſanatur, & ſimile. cum ergo illa diuiſibilitas ſit eadem mora variata, non eſt dubium quin diſtinguatur: de hac agit Ariſtoteſle 4. Phyſic. a tex. 100. ubi hanc morā conſtituit eſſe tempus.

4. fund. in quo ſiut prædicamēto illa diuiſibilitates. Quarto aduerte illam primam diuiſibilitatem eſſe in prædicamento quantitatis, ut manifeſtum eſt Secunda uero, ſi eſt latitudo ſpatii, eſt in eodem prædicamento quantitatis. At ſi eſt latitudo in qualitate cum ſit modus quidam ipſius, erit reductiue in quantitate. Quarta autem quoniam habet propriam, & completam rationem entis, & eſt diuiſibilitas diſtincta a cæteris, debet habere ſedem propriam, unde conſtituit propriam ſpeciem quantitatis, ut videre eſt in Prædicamentis & 5. Metaph. cap. de quantitate. At tertia illa diuiſibilitas, licet ſit a cæteris diſtincta, non tamen habet completam rationem entis, unde non poteſt eſſe diſtincta ſpecies quantitatis.

5. fund. Quod requirat̄ eſſe rem ꝓfectā, ut faciat ſpeciem in aliquo prædicamento. Pro quo quinto aduerte, ut aliquid faciat ſpeciem in prædicamento, non ſufficere ut habeat propriam rationem illius prædicamenti a cæteris diſtinctam: habēt enim materia, & forma, tñ non ſunt ſpecies ſubſtantiæ: ſed præterea oportere, ut habeat eſſe completum, ut non ſit pars, vel via, uel motus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & ſucceſſio motus: quod mora illa in ratione moræ non eſt uia ad aliud, nec pars alterius, ſed paſſio: eſſe autem paſſionem non tollit rationem ſpeciei: at uero motus, licet habeat illam propriam diuiſibilitatem, tamen quia illa eſt in ratione uiæ, eſt in ratione entis, imperfecti, unde non poteſt conſtituere nouam ſpeciem prædicamentalem.

6. fund. quō conciliētur loca Ariſt. Sexto aduerte hinc conciliari loca Ariſtotelis. Hic enim videtur tribuere verā diuiſibilitatem propriam quantitatis, at in prædicamentis cap. de quantitate, & in 5. Metaphyſicæ, cap. de quanto, ait eſſe quantum per accidens, quod recte factum eſt: hic enim, quia agebat de diuiſibilitate abſtrahendo ab ente perfecto, & imperfecto, eam illi tribuit: at uero in illis locis, quoniam quærit eam diuiſibilitatem, quæ requiritur ad conſtituendam nouam ſpeciem, & hanc non habet motus, niſi per accidens a ſubiecto, ſpatio, vel tempore, ideo illum connumerat inter quanta per accidens.

1. concl. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Motus intrinſeca ratio eſt eſſe uiam ad formam, ſeu fluxum formæ, quæ ſi ſit ſucceſſiue, erit proprie motus, ſi in inſtanti, erit mutatio.

1 Quod ergo ſit ille fluxus, & via ad formam ex dictis maxime in tertio notabili manifeſtum eſt, cum illa diuiſibilitas, & fluxus formę nullius alterius rei poſſit eſſe propria, & neceſſe ſit aſſignari cuius ſit.

2 Et ex communi etiam modo concipiendi: omnes enim motum cum fluxu quodam a termino ad terminum intelligunt.

3 Et præterea impoſſibile eſt ad terminum peruenire, niſi via præcedente, nec aliud poteſt intelligi, quam per uiam ad terminum accedere, ſaltem ratione diſtinctam: nam aliud eſt ire, aliud peruenire.

2 Secunda concluſio. motus proprie dictus, prout diſtinguitur a mutatione, intrinſece, & eſſentialiter includit, quod ille fluxus ſit ſucceſſiuus, & non inſtantaneus.

1 Probatur primo: Nam alias peto de illo fluxu formaliter, an habeat eſſe permanens, vel ſucceſſiuum Si ſecūdum, habeo intentum: Si primum, contra, ſequeretur id, quod habet totum ſuum eſſe ſimul, & eſt permanens intrinſece, poſſe extrinſece recipere contradictorium ſuæ eſſentię: quod mihi magis uidetur implicare, quā id, de quo diſputat Ariſtoteles primo de cœlo, a tex. 110. implicare, uidelicet, ut eſt incorruptibile per naturam, extrinſece poſſit corrumpi.

2 Secundo, id per quod aliquid a ceteris eſſentialiter differt, per id etiam formaliter conſtituitur, ex Porphyrio in cap. de Differentia. ſed in nullo poſſumus fingere differre motum a mutatione inſtantanea, niſi per hāc ſucceſſionem: ſi ergo. Probatur minor. non enim differt in diuiſibilitate ſubiectiua: habet enim eandem illuminatio: non indiuiſibilitate latitudinis, quod uidelicet motus ſit uia ad rem habentem latitudinem. eſt enim idem in illuminatione, quæ tamen proprie eſt mutatio: non in ſucceſſione temporis. pro-

Digitized by Google

baui enim iam illam eſſe extrinſecam motui:ergo non etiam in diuiſibilitate intenſionis formæ,ſeu graduum,qui acquiruntur:nam etiam hoc cernimus in illuminatione:ergo ſupereſt ut in hoc ſolo diſtinguatur motus a mutatione,quod in illo fluxus ipſe eſt ſucceſſiuus intrinſece,at in mutatione inſtantaneus.

3 Tertio accipiamus hanc ſucceſſionem, quam dicunt eſſe intrinſecam, & ſeparemus illam a motu,ſeu fluxu, quæro, Aut eſſet ſic conſiderata mutatio proprie dicta:& hoc non,ut ſupponimus. Aut eſſet inſtantanea, & ſic rurſus eſſet proprie dicta mutatio. Aut abſtraheret a ſucceſſione,& inſtantaneo, & tunc eſſet mutationis tertia quædam ſpecies,nec ſucceſſiua, nec inſtantanea. Præterea ſi motus proprie dictus abſtrahit in ſua ratione a ſucceſſione: ergo etiam mutatio proprie dicta abſtrahet ab inſtantaneo:quare rurſus relinqueretur eadem prorſus intrinſeca ratio mutationis proprie dictæ, & motus proprie dicti: quod eſt abſurdum, & falſum.igitur per fluxum abſtrahendo in uniuerſum a ſucceſſiuo & inſtantaneo,explicatur eſſentia ipſa motus in communi, lato accepto vocabulo,quæ poſtea per ſucceſſiuum cōtrahitur ad motum propriū, & per inſtantaneum contrahitur ad mutationem propriam:nam ſicut inſtans, & tempus differunt ſpecie; ita etiam motus proprie,& mutatio proprie, licet in communi conueniant.

Obiec. cōtra poſitam ſententiam. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet diſſoluere. *1. Obiec.* Prima obiectio. Actio etiam ipſa agentis eſt ſucceſſiua,& paſſio,ſcilicet ipſum agere,& pati: ergo iam erunt tres fluxus,unus formæ,ſeu ſpatii,qui eſt motus, alter actionis,alter paſſionis, & ita erunt tres fluxus.

Solutio. Reſpondēdum eſt,quod eſt ſolus unus fluxus formæ, ſeu ſpatii formaliter qui eſt ipſemet motus,a quo extrinſeca denominatione denominantur ſucceſſiua hæc omnia, & mouens mouere dicitur ſucceſſiue, & mobile moueri ſucceſſiue, & formam fieri ſucceſſiue ſeu ſpatium pertranſiri, uel acquiri, ſucceſſiue, & agens producere formam ſucceſſiue, & patiens recipere formam ſucceſſiue, & ipſum motum eſſe ſucceſſiuum:ſed motus quidem formaliter,& intrinſece:alia uero extrinſeca ab ipſa denominatione: ac de his hactenus.

Secunda obiectio. Videtur aliud eſſe *2. Obiec.* fluxum formæ, aliud uero eſſe uiam in formam ipſam. nam ſi formalem rationem ipſam per ſe ſpectemus, via eſt ante terminum ſaltem natura prior:nam eſt ad terminum: & ita via ad vbi, ad calorem, ideo erit ante calorem,& ante ipſum ubi, quod acquiritur, ſaltem natura:at fluxus formæ videtur quid conſequens ad formam,& eſſe poſterius natura: nam ut aliquid fluat,oportet vt prius ſit,& ſi nō ſit, fluere non poteſt.

Reſpondeo. Duplex eſt fluxus formæ, *Solutio.* ſeu duobus illum modis poſſumus imaginari.Vnus modus eſt, ſicut fluit aqua, oleum,uel butyrum liquefactum, & hoc modo prius eſt forma,& deinde fluxus,ut in argumento obiiciebatur,ſiue fluat motu locali, ſiue fluat deficiendo paulatim. Alter modus eſt,vt fluxus formæ,ſicut dicimus fluxum ſpecierū viſibilium ex obiecto,fluxum luminis ex luminoſo, in quo vna ſpecies poſt alteram emanat,& fit, in priori natura hæc illam præcedit per ſpatium ſe diffundendo,& unum lumen poſt alterum,licet in eodem inſtāti temporis, ſicut etiam eſt fluxus ſonis ſucceſſiuus,& fluxus etiam odoris per medium,& talem fluxum poſſemus cōmode vocare acquiſitionem formæ ſucceſſiuam,ſiue emanationem ſucceſſiuam: hic autem uia ipſa eſt ad formam,& ante ipſam formam,ſaltem natura prior,& talis forma fluxus eſt motus. Et nota ſolutionem.

Tertia obiectio.In motu locali apparet *3. Obiec.* quidem eſſe uiam ad ubi,quod per illum acquiritur: ſed non apparet, ſi fluxus ſit, cuius rei ſit fluxus:non enim mobilis,neque ſpatii,nec ubi,nec loci fluxus, nā hæc omnia ſunt permanentia, uel in inſtanti acquiruntur:ergo non uidetur hic ſaltem motus eſſe fluxus,ſed uia ad terminum,videlicet ad ubi. Confirmatur hoc ſic, quia fluxus dicit ſucceſſionem: at generatio fit in inſtanti: ergo generatio non eſſet fluxus, ſed ſolum via ad formam ſubſtantialem.

Reſpondeo. Non omnes motus habent *Solutio.* eandem rationem fluxus,ſed ut differunt natura,ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem eſſe fluxum non formæ alicuius

ſed

Digitized by Google

ſed termini ſucceſſiuã eſſe acquiſitionẽ, alterius, inquam, & alterius ubi, atq; adeo vbicationem ipſam paulatim ſuccedere, & fieri ſucceſſiue. Poteſt autem hic fluxus proprie vocari fluxus per ſpatium, ſicut alij motus, fluxus per formam. Sed in hoc differunt, quod in alijs acquiritur forma, & manet acquiſita, & augetur eadem, uel contra aucta minuitur: at in hoc fluxu terminus acquiſitus, videlicet, vbi, non manet ſed corrumpitur, & ad aliud tranſitur.

4. Obiec. Quarta obiectio. Fluxus dicit ſucceſſionem: at generatio, & corruptio fit in inſtanti: ergo generatio, & corruptio non eſſet fluxus, & ita non eſſet motus, ſi motus eſt fluxus.

Solutio. Reſpondeo. Quod (vt antea diximus,) motus large, vt complectitur mutationes etiam inſtantaneas, non dicit ſucceſſionẽ, ſed abſtrahit a ſucceſſione, & ab inſtanti. Diximus autem generationem, & corruptionẽ eſſe quidem motus largo accepto vocabulo, ut ſunt actus entis in potentia, ſed non ſtricte, cum fiant in inſtanti. Ita ergo nunc diximus fluxum eſſe duplicẽ, & ſucceſſiuum in motu proprie dicto, & fluxum inſtantaneum, quæ eſt illa emanatio inſtantanea, ſeu acquiſitio inſtantanea in mutationibus, ſeu motibus improprie dictis, qualis eſt generatio, & corruptio, ac de his hactenus.

An actio ſit in agente, & quæ ipſa res ſit actio. Quæſt. II.

Senſus quæſ. NOn eſt hic quæſtio de actione immanente, hanc enim certum eſt non eſſe extra ſuum principiũ effectiuum, quales ſunt uolitiones, & cognitiones, q̃ in ipſis ſiſtunt potentijs. ſed eſt quæſtio de actione tranſeunte, puta de actione, p̃ quam fit mutatio ſubiecti exterioris, ut de calefactione, qua calefit aqua, an ſit talis actio in igne, an in aqua, quæ patitur, ſimiliter de alijs huiuſmodi actionibus.

Circa hoc tres exiſtunt præcipue ſententiæ. Prima eſt quorundã Thomiſtarũ, qui putant in agente eſſe quatuor. eſt uidelicet ipſa ſubſtantia, puta ignis. eſt uirtus actiua, nempe calor. eſt relatio ad ipſum paſſum, & eſt entitas inter ipſam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas abſoluta eſt fundamentum relationis; & talis eſt actio, quæ in agente eſt. Vnde primum eſt ipſe ignis. ſecundo virtus, ſcilicet calor. tertio ipſa actio. quarto fundamentum relationis ſuperuenientis.

Primum argumentum huius ſententię 1. rō huius opin. eſt ex Ariſt. 8. Phyſ. tex. 15. quod ſi Deus de nouo produceret mundũ, quod mutaretur. Eſt igitur argumentũ. Si Deus producendo mundum mutatur ſ͂m Ariſt. ſententiam: ergo aliquid in ſe recipit, non videtur quod hoc ſit, niſi ipſa actio. eſt ergo actio in agente. ſi nihil enim reciperet, nõ mutaretur.

Secũdum. Sit unus ignis, qui comburat 2
duo ligna, tunc uel eſt una actio, vel duæ. dicere quod duæ, videtur abſurdum, cum unicum ſit agens. ſi uero una, ergo eſt in agente. ſi enim in patiente eſſet, non una, ſed duæ eſſent, cum ſint duo paſſiua.

Tertium Eſſe agens, eſt effectus forma- 3
lis, ſicut eſſe album, ſed eſſe formale non eſt, niſi a forma inherente. ergo agens nõ dicetur, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per albedinem in ſe.

Quartum. Cuius eſt potentia, eiuſdem 4
eſt actus. ſed potentia, & uirtus actiua eſt in ipſo agente: ergo etiam actio ipſa.

Quintum. Perfectio eſt in eo, cuius eſt 5
perfectio, ſed actio eſt perfectio agentis: ergo eſt in ipſo. Hæc ſunt argumenta præcipua pro hac ſententia.

Secunda ſententia eſt Scotiſtarum, qui 2. opinio.
dicũt in agente eſſe duas relationes. Vnã ad ipſum effectum, ut ignis ad calorem, & aquæ ad frigiditatem: alia eſt relatio ipſius agentis ad ſubiectum patiens, & dicunt hanc relationem poſteriorem, eſſe actionem, quæ in ipſo agente eſt.

Mouentur ad hoc: quia actio, & paſſio formaliter relatione diſtinguuntur: ergo 1. Rō pro
actio formaliter relatio ipſa eſt. nam mo- 2. opin.
tus eſt in paſſo, ut in ſubiecto: ſed actio, quæ relatio eſt, & cauſa illius motus, in agente eſt, ſicut etiam paſſio, quæ relatio eſt etiam, in patiente eſt: hæc eſt horum opinio.

Tertia opinio eſt communis Thomiſta- 3
rum, quam habet Sonci. 5. Meta. q. 37. dicunt iſti quod actio dicit fluxũ formę qui motus eſt formaliter, relationem tamen agẽtis minus principaliter, & in obliquo.

vnde

Digitized by Google

vnde conſtituunt iſti, quod forma ſi conſideretur in eſſe quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi; ſi vero vt eſt in fluxu, & tendentia ex imperfecta ac perfectam, ſic eſt motus: ſi uero cõſideretur vt eſt in fluxu, ſed cum relatione agentis ad paſſum, actio eſt, cum relatione autem paſſi, & recipientis, paſſio.

Dicunt igitur, quod actio ratione motus in patiente eſt: ratione vero relationis in agente.

Differt hæc opinio a ſecunda præcedente, quod ſecunda actionem principaliter, & formaliter dicit eſſe relationem agentis: iſta uero principaliter, & formaliter motum, ſecundario, & ex connotatione, relationem importat.

1. *Ratio pro 3. opinio.* Mouentur ad hoc: quia cum actio, & paſſio vna ſint res, eadem inquam qualitas, vel quantitas, idemve motus, niſi relationes importarent, diſtingui inter ſe non poſſent: conſtat autem diſtingui, cum ſint duo prædicamenta diuerſa. Hæ ſunt opiniones præcipue, fideliter expoſitę.

4 *ſentẽ. author.* 1. *Concl.* Sit prima concluſio. Motus non dicit rationem vnam communem actioni, & paſſioni, ſi motus formaliter ſumatur.

1 *funda.* Aduertendũ enim eſt, quod hæc quinque ſunt in quauis actione conſideranda. Agens, Patiens, Forma quæ fit, fluxus formæ, & reſpectus ac relationes variç, inter hæc cõſequẽtes, quocunq; inter ſe modo cõferantur, ut agentis ad formã vel ad patiens, vel ad fluxum formæ, vel contra: itẽ horum, & aliorum inter ſe uaria ratione.

Probatur concl. contra 3. opin. Probatur autem concluſio præſertim contra tertiam opinionem, quę communis eſt Thomiſtarum. Si actio, & paſſio dicunt unum & eũdem motum formaliter, tunc vel talis motus eſt formale actionis, & paſſionis, vel illa relatio agentis, & patientis: ſi motus eſt, ergo nõ differunt formaliter, nec ſunt duo prædicamenta diuerſa. ſi relatio eſt, ergo iam actio, & paſſio ſunt relationes eſſentialiter, quod eſt falſum, & ipſi multum abhorrent: non ergo motus formaliter vnus, & idem eſt actioni, & paſſioni.

2 Secundo. Si actio, vel paſſio dicunt ſimul motũ, & relationem determinate ad ipſum motum: ergo iam non ſunt conceptus ſimplices generaliſſima illa, cum in conceptum motus, & in conceptum relationis ſoluantur.

Tertio contra Scotum. Si actio, & paſſio formaliter ſunt motus, ergo non ſunt relatio, relatio enim non eſt motus.

Quarto. Relatio agentis reſtat ceſſante actione: ergo illa non eſt actio. quod ſi dicant, quod talis relatio non eſt actio. dicas ergo nõ tantum relatio illa actio erat formaliter. 4

Secunda concluſio. Actio, & paſſio ſunt realiter quidem res eadem, videlicet vna via, & operatio, & fluxus ſeu ipſa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex eſt. vt enim agentis eſt, actio, vt patientis eſt, paſſio dicitur, & hæc concluſio nota eſt ex præcedenti. Nam hæc conſideratur, uel ut procedit ab agente, & ſic eſt actio eius: vel vt recipitur in recipiente, & ſic eſt paſſio. Hæc autem concluſio eſt expreſſa Ariſto. in tex. 2

Tertia concluſio. Actio hæc, de qua loquimur, eſt in patiente per ſe, in agẽte vero per accidens: loquimur autem tanquã in ſubiecto. Hæc concluſio ſatis eſt nota in textu, & ex ratione Ariſt. Si enim actio eſſet in agente, tunc omne agens moueretur. actio enim motus eſt, id autẽ aperte eſt falſum. 3 *Nota.*

Declaratur tamen concluſio, cum dicimus agens per accidens moueri, nõ ſemper intelligas, quod illo motu, quo mouet ſed diuerſo, v.g. Cum ferrum cadens agit in aquam, mouetur non illo motu, quo agit: nam per calefactionẽ agit in aquam, & hæc in aqua eſt, per frigefactionem vero quę in ipſo eſt: ab aqua mouetur, vnde ut patiens eſt, motum in ſe habet: aliquando accidit, quod eodẽ motu quo mouet, moueatur, ſed per accidens, vt cum quis mouet ſeipſum.

Quarta concluſio. Ad hanc actionem dictam, & paſſionem conſequitur quædã relatio agentis ad paſſum, & ad rem factam; & viciſſim patientis ad vtrunque, & contra: quæ etiam iiſdem nominibus actionis, & paſſionis ſignificari ſolent, quæ non tam actio, & paſſio dici deberẽt, quã relatio actionis, & paſſionis: certum enim eſt oriri viciſſim inter hæc reſpectus, & relationes, ſeu habitudines quaſdam inter ſe, cũ non eodem modo ſe habeant inter ſe, ſicut antea. *4. Concl.*

Per hæc facile erit ad argumẽta reſpõdere. Ad primũ primæ opinionis reſpondeo, *Reſpõſio ad arg.*

Digitized by Google

1. opinio deo, quod non dicit Ariſt. quod illo motu quo Deus faceret mundum, moueretur, ſed ꝙ alio: quia ipſe putabat, quod ut de nouo ageret, oportebat mutari voluntatẽ ipſius, vt de nouo vellet aliquid, vnde textus nihil facit cõtra nos. Verum eſt quod in eo decipitur Ariſt. quia etiam ſi de nouo faceret, vt re uera fecit, nõ ob id mutatus eſt: nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciẽdi mundum proceſſit mũdus in tempore. ſed de hoc aliàs dicendum.

Ad 1.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod ex parte paſſibilium ſunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ paſſiones: at ex parte agentis vnica potentia, & vnus proceſſus, propterea vna eſt actio, non enim opus eſt, quod inſit actio agenti, vt dicatur vna, ſed quod ab vno agente ſic procedat.

Quamuis nihil vetat ibi duas dicere actiones, vel totales, ſi ſeparata eſſent ligna vel partiales, ſi ſunt coniuncta, ſiquidem diuerſos numero colores vtrobique producit, & diuerſis motibus alterationis ſaltem partialibus.

Ad 3. Ad tertium dico, quod eſſe agẽs, & agere, non eſt omnino formalis denominatio, ſicut eſſe album, tamen eſt denominatio formalis non habentis in ſe formam, ſed formæ ab ipſo dimanantis, & procedẽtis, & a tali forma denominatio ſumi poteſt, etſi non inhæreat denominatio, ut etiam in textu dixit Ariſt.

Ad 4. Ad quartum dico, cuius eſt potentia, eiuſdem & actus eſt ſed quod non ſemper illi inhæreat, ſed quod inhæreat, vel ab ipſa procedat.

Ad 5. Et ſimiliter reſpondetur ad quintum, non enim opus eſt, quod omnis perfectio ſit interna, quamuis aliqui dicant actiones tranſeuntes non eſſe perfectiones agentium: ſed mihi non placet, nam in vniuerſum actus agẽtium naturalium ſunt etiã perfectiones, vel certæ uiæ ad perfectionẽ ſuam, naturalis enim actus perfectio eſt, & hæc omnia ex ipſo Ariſt. deducuntur. Verum eſt autẽ, quod ſi actus agentis non tenderet ad propriam perfectionẽ acquirendam, ſed ad perficiendum aliud ſubiectum, quod quidem poſſet accidere cum res in ſe eſſet omnino perfecta, ut in perfecto artifice aliquid operante, vt etiã in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit, tunc per talem actionem non perficeret ſeipſum, ſed aliud, nempe opus, quod facit, atq; ita Ariſt. 6. Eth. concedit prudentiam ab arte in eo differre, quod prudẽtia ſeipſam perficiat, ars vero alia a ſe & res quas facit. & ex dictis liquet ſolutio ad aliarum opinionum fundamenta.

An motus diſtinguatur a ſuo termino *Quæſtio* III.

Diximus motum eſſe viã in formam aliquã, puta qualitatem, quãtitatem, ſubſtantiam, & locum: modo dubitatur, an talis uia ſeu fluxus, & motus, ab ipſo termino, & forma in quam tendit, diſtinguatur.

Et circa hoc eſt prima ſententia Pau. Ven. dicentis motum eſſe entitatem quandam ſucceſſiuam, abſolutam, realiter diſtinctam ab ipſa forma, ut calefactio eſt entitas realiter diſtincta a calore, & ſubiecto, & non eſt relatiua, ſed abſoluta, & ſucceſſiua, quæ non permanet, quando forma eſt acquiſita: idem dicit de motu locali, eſt enim entitas a mobili realiter diſtincta: ſimiliter generatio, & corruptio ſint entitates realiter a formis diſtinctæ, licet non ſint ſucceſſiuæ. 1. *opinio*

Hæc ſententia probatur. Primo; motus eſt quid ſucceſſiuum reductiue ad prædicamenta pertinens, at ipſi termini ſunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per ſe; non ergo idem eſt motus cum ipſis. 1. *Ratio.*

Secundo. Ipſa forma manet motu ceſſante, & tranſacto: ergo motus non eſt forma. 2

Tertio. Motus eſt cauſa, & uia in formam ſeu formæ fluxum: ergo non eſt ipſamet. 3

Secunda ſententia eſt ferè communis Realium, qui dicunt motum eſſe quidem realiter diſtinctum a forma, ſed eſſe entitatem relatiuam: vnde fluxus formæ, qui motus eſt, non eſt aliud, quam relatio formæ imperfectæ tendentis in perfectam, duæq; relationes conſtituunt, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem. 2. *Opin.*

Tertia ſententia eſt Nominalium, qui motum a forma non diſtingui putant, ſed calefactionem eſſe ipſum calorem, & mo- 3

Digitized by Google

motum ipſam rem, & terminum, & motum localem ipſum mobile, quod mouetur: ac propterea propoſitiones, quibus iſta inuicem affirmantur, veras eſſe docent.

1.Concl. Sit ergo prima concluſio. Iſta via, & motus, quantum ad tres eius ſpecies, puta quantum ad alterationem, augmentationem, & generationem cum ſuis oppoſitis, non eſt diſtincta realiter a termino, & forma.

Probatur, & ſumo generationem. Si generatio, eſt entitas realiter diſtincta a forma vel eſt in eodem iſtanti, quo eſt forma, vel in alio. Pau. dicit eſſe in alio, tunc ſic argumentor. Inter duo inſtantia ſemper mediat tempus; ergo inter inſtans, quo generatio eſt, & inſtans, quo forma eſt, datur tempus quo neutrum eſt; ergo datur tempus in quo abſoluta iam generatione, nondum ſit forma, & terminus; quod eſt falſum; non igitur talis entitas diſtincta realiter eſt; nec ſeparabilis eſt ab ipſa forma, & termino.

2.Ratio. Secundò. In communi eſt argumentũ. Si motus eſt entitas diſtincta realiter a forma ſuam habens propriam inexiſtentiam in ſubiecto, ergo per aliquam mutationẽ habet eſſe. impoſſibile enim eſt, ꝙ ſit aliqua entitas abſoluta ab alijs diſtincta, quæ non ſit producta aliqua productione, præſertim cum illa talis ante non fuerit, & poſtea ſit: quod ſi per mutationem aliquam habet eſſe, petam de illa mutatione, an ſit deſtincta: quod ſi non ſit diſtincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat à principio, quod mutatio, & motus nõ eſt diſtincta entitas a forma producta: ſi vero ſit diſtincta, tunc erit proceſſus in infinitum: non ergo eſt multiplicanda illa entitas realiter diſtincta.

2 Secunda concluſio. motus localis non diſtinguitur realiter à mobili, quod mouetur. in hac concluſione fuit opinio Gregor. 2. ſent. diſtinct. 1. quæſt. 4. qui putabat motum localem eſſe ipſum ſpatium, per quod eſt mobile, ſecundum quod aliter, & aliter ſe habet ad ipſum, quod mouet: vnde cum ſpatium diſtinguatur realiter ab eo, quod eſt in ſpatio: motus etiam, qui eſt ſpatium, diſtinguetur ab eo, quod mouetur.

Sed communis opinio eſt in oppoſitũ, videlicet quòd motus localis eſt ipſe modus, quo mobile aliter ſe habet, & aliter ad ſpatium, & ſecundum noſtram opinionem eſt via ipſius mobilis, qua ſe in loco cõſtituit hoc, vel illo, nec eſt diſtincta realiter ab ipſo mobili, vt in præcedenti concluſione probatum eſt.

Tertia concluſio. nihilominus motus, & terminus, ſeu motus localis, & mobile ratione, & definitione diſtinguũtur, adeo, vt talis diſtinctio ſufficiens ſit ad negandas affirmationes illas, puta calefactio eſt calor, actio eſt paſſio, & ſimiles, quas expreſſe negat in textu Ariſt.

Et per hanc concluſionem ſoluuntur omnia oppoſita argumenta adducta, & alia quæ poſſunt adduci: non enim poſſe vnum eſſe ſine altero, aut unum habete prædicata, quæ non habet alterum, arguit diſtinctionem realem illorum, ſed ſolam diſtinctionem rationis. vnde 1. Phyſic. materiam, & priuationem numero idem, ratione duo docet eſſe Ariſto. ac propter diſtinctionem rationis materia dicitur ſubſtantia, non autem priuatio: materia incorruptibilis, non priuatio, & alia huiuſmodi: ita de motu, & termino: diſtinguuntur enim ratione: ob id, nõ quę de vno dicimus, de altero affirmamus, quod tamen nõ arguit diſtinctionem realem. Ad 1.arg. 1.Opin. Ad 2.ar 2

Tertium arg. eſt præcipue notandum, & iam nos in quæſtione prima ſatisfecimus: motus enim natura præcedit formã, ſed non quod realiter, ſed ratione diſtinctus ſit. Hæc de motu ſatis. Ad 3.

Caput Quartum.

De infinito.

Quoniam autem de natura. Tex. xxiiij.

POſtquam de motu diſputauit, de infinito nunc diſſerit, ac probat duplici ratione ad Phyſicum pertinere de infinito agere. Prior eſt Phyſicus tractat de magnitudinibus, de motibus, de temporibus. ſed horum omnium paſſio eſt finitũ, vel infi- *Probatur ad Philoſ. pertinere agere de infinito.* *1. ratio.*

Digitized by Google

infinitum: ergo etiam Phyſicus de infinito tractat,& an ſit,ſi ſit,quid ſit.

Qua rõne agat phyſic de magnitudinibus, motibus & temporibus.

Aduertendum eſt autem, quod de his Phyſicus conſiderat in ordine ad corpora naturalia,nam agit de magnitudine,vt de termino corporum , & de motibus,& de tempore in ordine ad tale corpus: de magnitudine enim ſecundum ſe,& abſtracta mathematicus diſſerit, & de tempore ſecundum ſe , & ſecundum ſuas dimenſiones Aſtrologus.

Quid ſit infinitũ priuatiue.

At ne quis exiſtimaret omnes paſſiones phyſicas eſſe finitas aut infinitas , dicit id non eſſe . nam punctum , & affectus nec infinita,nec finita ſunt . Vbi nota , quod hic infinitum ſumitur priuatiue pro eo , quod non habet terminos , cum poſſit habere,& ſic punctum nõ eſt infinitum, nec finitum,eſt enim ipſe terminus . Si enim ſumeretur infinitum negatiue pro eo , quod non habet terminum , tunc punctũ infinitum dici poſſet,vt ipſemet Ariſt.ipſum vocat inferius infinitum.

Quid infinitũ negatiue dub.
Quid intelligat Ariſ.per affectũ.

Dices:quid per affectũ intelligit? Themiſt.& Philop.intelligunt qualitates omnes,vt calorem,& albedinem, ac habitus, & potentias,& reliquas: hæ enim nullam habent magnitudinem per ſe,niſi ratione quantitatis , ſecundum quam extenſæ in ſubiecto ſunt,propterea quanta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis,ſecundum ſe vero non ſunt quanta, ob id nec finita , nec infinita . Hæc enim quantitatis paſſiones ſunt , non alterius accidentis.

Qualitates non ſunt quãta per ſe, ſed per accidẽs.

Pſellus per effectum intelligit quodcũque accidens præter quantitatẽ:his enim per ſe non competit diuiſibilitas,nec finitum,vel infinitum.

At quamuis hoc verum ſit,exiſtimo eſſe dicendum cum Simpl.& S.Tho. per affectus intelligi ſenſibiles ſolũ qualitates. hæ enim ſunt , quas Phyſicus conſiderat, de talibus enim affectibus ſermo eſt.

Signum autem eſt,quod huius.
Tex. xxv.

1. rõ quã Philoſo. debẽt agere de infinito ,

POſteriorem rationem ponit , qua ad phyſicum pertinere de infinito tractare probat,nempe omnes phyſici qui bene de rebus naturalibus tractarũt , de infinito mentionem fecerunt , in ꝺ ipſum infinitum faciunt entium principium , licet non eodem modo.

Varijs modis ueteres poſuerunt principiũ entium eſſe infinitũ quidã aliqui id dicebant eſſe per ſe, alij p accidens

Ponit autem differentiam inter Philoſophos, qui infinitum principium fecerunt , ac prima differentia eſt . Quidam dixerunt infinitum eſſe ſubſtantiam, non alicuius accidens,ac iſti dixerunt infinitũ eſſe principium per ſe , & hi fuerunt Pythagorei,& Plato. Quidam dixerũt infinitum eſſe accidens ſubſtãtiæ illius, qui principium erat. ponebant.n.aliquam ſubſtantiam eſſe principium,quæ cum infinitatẽ haberet dicebant infinitum eſſe principiũ ſed per accidens.ac de his Philoſophis inferius dicetur.

Diſcrimẽ inter Pythag. et Plato.

Modo ponit diſcrimẽ inter eos,qui infinitum per ſe dicebant eſſe principium , nempe inter Pythagoreos , & Platonem ac duplex inter hos ſtatuitur diſcrimen . alterum eſt, quod Pythagoras non ponebat numerum , nec infinitum ſeparatum a ſenſibilibus,ſed in ipſis ſenſibilibus tanquam ipſorum ſubſtãtiam,& prӕterea ponebat hoc infinitum intra cœlũ , & extra .

Et vt bene dicit S.Tho.nõ dicebat duo infinita,quia mundus hic intra cęlum infinitatem non habet,ſed dicebat numerũ infinitum eſſe in his quę intra,& extra cęlum ſunt. nam totum quod extra cœlum eſt , ſenſibilibus replebat.putabat autem numerum eſſe rei ſubſtantiam.

At Plato nihil dicebat eſſe extra cœlũ nec ipſas ideas . Cum enim hæ non ſint corpora , in nullo loco dicuntur,tamẽ numerum, & infinitum ponebat,& in ſenſibilibus,& in ideis ſeparatis.

Et hi quidem infinitum.
Tex. xxvj.

2. Plato ex magno, & paruo p uenit infinitas.

ALterum diſcrimẽ ponit inter hos nẽpe in cauſa infinitatis. Plato enim tribuebat magno,& paruo.hinc enim prouenit infinitum , eo,quod diuiſio cõtinui tã verſus maiores,quam verſus minores partes procedit in infinitum . at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem,eo quod diuiſio ſecundum duas medietates procedit in infinitum.

Nota.

Et aduerte, quod nihil aliud ſignificat hoc , quam quod vterque materiam facit cauſam infinitatis , quæ diuiſibilis eſt in infinitum:at hãc materiam Plato magnũ

&

Digitized by Google

& partium, Pythagoras vero numerum parem uocabat.

No. qui ob cauſã Pyth. nocabat materiã numerũ parẽ, formam uero imparem.

Notat enim Philop. quod materia vocatur numerus par, forma uero impar. nã vt par eſt radix diuiſionis, forma vero indiuiſionis, & vnitatis, ita materia tribuit rebus diuiſionem, forma vnitatem. vnde, quia binarius eſt primus par, ternarius vero primus impar, materia binarius, forma trinarius, ex utroque compoſitum quinarius dicitur, ac propterea dicit Ariſtot. quod par cõiunctum cum impari tribuit diuiſionem, ac infinitatem. at ſi dicat, materia eſt radix, unde formæ etiam diuiſibilis proueniat.

Rõ Pythagoreorum, cur diuiſibilitas debeat tribui numero pari.

Ponit tamẽ rationem, qua Pythagorei vtebantur ad oſtendendum, quod diuiſibilitas, & multiplicitas ſit attribuenda numero pari, vnitas vero numero impari. In cuius gratiã aduerte quod ſicut Geometræ ex lineis figuras conſtituunt, ita etiã ex numeris Arithmetici. Inter figuras geometricas vna eſt quadrãgula quatuor rectis lineis cõſtans, ſimiliter eſt numerus arithmeticus quadratus, qui reſultat ex quolibet numero ducto, & multiplicato per ſe, ut bis duo faciunt quadratum, quę ſunt quatuor, & ter tria, & quater quatuor, & ſimilia.

1. No. figura ſiũt & ex lineis, & ex numeris.

2. Nota. Gnomon nec in figuris linearum, nec numerorũ mutat figuram.

Aduerte ſecundo, quod hoc inuenitur in quadratis geometricis, ut tradit Ariſt. in poſt prædic. quod per additionẽ gnomonum nunquam deperdant figurã, ſed quæ ſemel eſt figura quadrata, manet ſẽper talis. Eſt autem gnomon additamentũ, quod fit ad duo latera quadrati ſuper ipſius diametrum, quæ omnia nota ſunt, vel parum exercitato in geometria, & nos declaramus in poſtprædic.

3. No in figuris numerorũ

Hoc etiam inuenitur in numeris quadratis, quibus ſi gnomones addantur, nõ mutant figuram.

ex uno numero quadrato addito Gnomone cõſurgit alterũ quadratũ, ut etiam in figura linearum.

Aduerte tertio, quod gnomones ſunt omnes impares diſpoſiti a primo quadrato, primũ enim quadratum eſt quaternarius, reliquã vnitate relicta, quæ nõ uere dicitur quadratum, cum in eo, & quadratum, & radix ſint idem. Impares ſunt gnomones, nempe 5. 7. 9. 11. 13. & reliq. ſi ordine addas quadratis tales impares, ſemper efficient quadrata, ut quaternario adde primum gnomonem, erit nonenarius, qui etiam eſt quadratus, puta ter tria. vlterius quadrato huic nouenario adde ſecundum gnomonem, puta ſeptenarium, erunt ſex decim, qui eſt numerus quadratus, ſcilicet, quater quatuor, & huic ſi addas gnomonem tertium erit quadratus, & ſic conſequenter, quod ſi pares addideris, tunc mutantur figuræ numerorum, ut notum eſt. hac ergo de cauſa, impar formæ, & unitati ſimilatur, par uero materiæ, & diuiſibilitati, ac infinitati.

Hoc eſt igitur, quod dicit Ariſt (circũpoſitis gnomonibus circa vnum) gnomones vocat numeros omnes poſitos poſt vnitatem, tam pares, quam impares: dicitque quod ſi circa vnum ſinguli ponantur ſeorſum, idest omnes ordinare ponantur, tunc ex quibuſdam ſemper fit vna figura, puta ex imparibus modo prædicto, ex alijs vero ſemper diuerſæ figuræ, ut patet, ſi quadratis addas pares, mutantur figuræ, & hic eſt ſenſus huius loci, quamuis alij aliter exponant. eſt enim obſcurus locus.

Qui autem de natura. Tex. xxvij.

Qũo ponebant q per ſe dã ueteres prin. infinitũ per accidens.

Explicat modo quo pacto poſuerint infinitũ ij Philoſophi, qui ipſum non per ſe principium fecerunt, ſed per accidens, quatenus alia principia ponebant, quibus accidebat eſſe infinita, quorum alij qui unũ principium ponebãt, puta ignẽ, aquam, aut aerem aut medium: qui enim plura elementa ponebant, ut fuit Emped. finita illa faciebant.

Alij ponunt non vnum, ſed plura principia, infinita tamen, non continuatione, ſed tactu, & coniunctione, ac numero, atque hi fuerunt Anaxagoras, & Democritus. Hi enim chaos poſuerunt, in quo cõgeſta

Digitized by Google

geſta erant infinita rerum principia, vt in ſeminario quodam, ex quo omnia poſtea facta ſunt.

1. diſcrimē inter Anax. et Democ. Sed differenter, nam Anaxago. dicebat eſſe infinitas partes omnium rerum ſimilares, at Democr. figura differentes conſtituebat, vt diximus in 1. lib.

Atque ille quidem quamlibet. Tex. xxviij.

2. diſcrimē inter Anax. et Democr. Alterum conſtituit diſcrimen inter Anaxagor. & Democ. nempe quod Anaxago. quamlibet particulam exiſtimabat eſſe ſicut totum chaos, quia in ea erant contentæ particulæ omnium rerū: ad hoc autem inducebatur: quia videbat quodlibet fieri ex quolibet: cumq; nihil de nouo fieret, dicebat in quolibet præcedere quodlibet, ſed latere, donec per generationem manifeſtetur: ac propter hoc etiam dicebat, quod omnia fuerunt permixta ſimul in illo chao, vnde poſtea ſingulorum fuit ſeparatio.

Et ita duas ponit ſeparationes: Vna eſt ab illo chao, in quo omnia, & ſimul confuſa erant. Altera eſt a ſingulis modo corporibus, in quo etiam latent modo, licet aliter ſit iſta, aliter illa ſeparatio: & hic eſt ſenſus illorum verborum, principium diſgregationis non ſolum in vnoquoq; , ſed omnium, ideſt, non ſolum eſt ſeparatio, & ſegregatio iſta, quæ in vnoquoque eſt, ſed etiam fuit ſegregatio omnium rerum a chao illo, & ita explicat Pſellus.

1. ratio. Anaxa. Addit autē duas rationes, propter quas Anaxa. putabat talem ſegregationem vniuerſalē fuiſſe. Prior eſt, ſupponebat vnum quodq; ex ſuo ſimili fieri, vt ex materia, quia nihil de nouo fiebat, tunc dicebat omnia generabilia ſunt, licet non ſimul, ergo oportet ponere aliquod chaos in quo omnia contineantur, vt omnia poſſint generari, & fieri, ſucceſſiue tamen.

Altera ratio eſt, quia erat vna cauſa efficiens, puta Mens, cauſa illius ſegregationis. ergo vnum erat principium, in quo omnia continebantur, vt omnia poſſet ſegregare. Hunc exiſtimo eſſe loci ſenſum, & aduerte locum eſſe obſcuriſſimum, vt omnes fatentur: aliæ vero expoſitiones mihi non placent, ſed ea ſolum quam attulimus.

Democritus autem. Tex. xxix.

Explica tur ſentē. Democr. Quid vero Democrit. diceret, modo adducit. Hic enim non dicit in quālibet particula, & athomo eſſe aliorum omnium particulas, ſed eſſe ſingulas impermixtas, figura differentes, ex quibus chaos illud compoſitum erat, tanquam ex multis, & infinitis partibus figura differē tibus.

Cōcludit igitur ex hoc diſcurſu, Phyſico conuenire de infinito diſſerere, cū omnes hi Philoſophi de infinito loquantur.

Rationabiliter autem, & principium. Tex. xxx.

Commendat Philoſophos, qui infinitum ponentes, confitebantur ea, quæ ex infinito ſequebantur: non laudat, quia infinitum poſuerunt, ſed cum ipſum poſuiſſent, ipſum tale poſuerunt, quale fuiſſet, ſi ipſum eſſet. Dixerunt autem tria de infinito. Primum, ipſum eſſe principium, & hoc rationabiliter dicebat: nam infinitum ſi eſt, non debet eſſe fruſtra, & nullius uirtutis: cūm autem omne quod eſt aut ſit principium, aut principiatum, infinitumque principiatum eſſe non poſſet, fuiſſet principium. Probat autem, quod principiatum eſſe non poſſit: nam ſi principiatum eſt, principium habet: non ergo erit iam infinitum, nam infinitū principio caret. *Priſci Phil. poſt quā infinitū ma le poſue runt, be ne tria a lia de ip ſo dixerunt.*

S. Tho. dicit hanc eſſe rationem non ex ſententia Ariſtot. ſed ex mente antiquorum: eſt enim æquiuoca, & non concludit. nam primo ſumit pro principio rei, poſtea pro principio magnitudinis. infinitum vero ideſt, quod principio magnitudinis caret. *1 Quid ſē tiat S. Tho. de hac ratione.*

Græci vero hanc rationem eſſe bonam dicunt. vtrunq; enim infinitum non habet principium. Demus enim quod haberet materiam, & formam, tunc aut eſſent finitæ, aut infinitæ; ſi finitæ, principiatū non poſſet eſſe infinitum: ſi infinitæ, iam infinitum eſſet principium, & ita bene dicunt antiqui. ita exponit Simpl. & Alex. & Philop. *Quid A lex. Simpl. & Philop.*

At Auerr. dicit, quod non poſſent eſſe materia, *Quid Auerr.*

materia,& forma infinita,nec principia illius,quia duo infinita eſſe non poſſunt, ſed hoc examinabitur poſtea.

Præterea nec efficiens,aut finem poterit habere: quia vel eſſent finita, & hoc non, cum infinitum non dependeat, nec fiat a finito, nec infinita, quia iam eſſet principium infinitum, & quia duo infinita diſtincta,& ſeparata eſſent, quod repugnat: vnum enim replet omnia, bene ergo dicebant antiqui infinitum eſſe principium.

2. quod dicebant antiqui de infinito.

Dicebant ſecundo, illud eſſe ingenerabile, & incorruptibile. ſi enim generaretur haberet principium; & ſi corrumperetur, haberet finem hæc autem repugnant infinito.

S. Thom. exiſtimat etiam hanc rationem æquiuocam. nam a principio temporis procedit ad principium magnitudinis,quod infinito repugnat. at reliqui expoſitores bonam eſſe dicunt, & bene, quia ſi animal vnùm, nec totum generari,aut corrumpi ſimul poſſe videmus,multo minus infinitum. ſimiliter in reliquis generationibus rerum, vnde ſi principiũ generationis habet ſaltem,infinitum eſſe non poteſt.

Dicebant tertio, iſtud continere omnia, & gubernare omnia. hoc tamen non dicebat Anaxa.qui hoc Menti tribuebat, nec Empedoc. qui liti,& amicitiæ hoc dabat.

Et aduerte, quod id non laudat Ariſt: nam materialis principij non eſt gubernare.Dicebant ſimiliter illi phyſici plurimi, qui non niſi male principium ponebant, illud eſſe diuinum,& immortale,& perire non poſſe.

Eſſe autem aliquid infinitum. Tex. xxxj.

Arg. quibus probari poſſit dari infinitũ. 1. ex tẽpore.

AN ſit infinitum diſputaturus, ponit quinque notanda motiua, quibus eſſe infinitum ſibi quis poſſet perſuadere. Primum eſt, quia tempus eſt infinitum ſucceſſiue, nec videtur principium habuiſſe, nec habiturum aliquando finem.

2. ex diuiſione cõtinui.

Alterum eſt ex diuiſione mathematica, quæ ſit continui. Hæc enim in infinitum procedit, ac ob id mathematici utuntur infinito, diuidentes quamlibet magnitudinem adhuc in alias diuiſibiles.

3. ex perpetuitate,& continuitate generationis,

Tertium eſt ex perpetuis, & continuis generationibus. Cum enim generatio in infinitum multiplicetur ſemper, & generatio ex aliquo principio ſit, uidetur non poſſe aliter generatio eſſe perpetua, niſi infinitum ſit principium, ex quo paulatim ſumatur pars ad generationem quamlibet.

4. ex extrinſecis terminis corporũ.

Quartum eſt,quia omne corpus terminatur ab alio, ut terra per aquam, aqua ab aere, & ſic de reliquis. ſi ergo unumquodque circumſcribi debet, oportet eſſe infinitum.nec ad ultimum non circumſcriptum peruenietur.

Maxime autem. Tex. xxxij.

5. Ex mẽte noſtra

QVintum motiuum ponit, quod omnium præcipuum eſt.Dicit,eum omnibus dubitationem faciat, & magis ad rẽ pertineat, nempe quod cogitatio noſtra non deficit,nec ſiſtit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quantitate, & magnitudine, aduc maior cogitari poteſt: ſi ergo cogitatio eſt eorum,quæ ſunt in re:alias cogitatio mathematica eſſet ficta, nec mẽs impoſſibile cogitat per ſe:erit profecto in rebus numerus,& magnitudo ſine termino, & infinita.

Cõfirmatur ex ſpatio quod eſt extra cœlum.

Præterea: quia extra cœlum eſt ſpatiũ infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita utraque quantitas,magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitum ſpatium,vel eſt repletum,vel non: ſi repletum, ergo eſt corpus infinitum: ipſum.n. infinitum eſt:ſi vacuũ eſt, cur magis hoc, in quo iſte mũdus eſt,eſt repletum,quam illud,in quo nihil eſt?& præterea, quia ſi vacuum eſt: ergo eſt locus aptus repleri: hoc enim eſt vacuum, puta quod caret corpore,ſed aptum eſt repleri.(at in ſempiternis non differt poſſe,& eſſe: quod.n. potuit eſſe, fuit) ſed illud ſpatium potuit repleri, & ſempiternum eſt: ergo repletum eſt.

In æternis idem eſt eſſe, & poſſe. non eſt maxima

Vbi nota,hanc maximam non eſſe Ariſtotelis abnotaſſe Burlæum,& Simpliciũ, & alios ex Græcis,ſed Architæ, & Epicureorũ,quorũ erat hoc argumentum. imò in

Digitized by Google

Ariſ. ex aliquorum ſen tent.

in Ariſtotele cœlum eſt æternum, & tamen non eſt idem in eo poſſe monori motione craſtina, & moueri: modo enim poteſt, & non mouetur; idem in Luna reſpectu luminis, &c. Alii tamen putant eſſe Ariſtotelis. de eius vero ſenſu in quæſtione ſequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem. Tex. xxxiij.

Cõcludit Ariſ. difficilẽ eſſe tractationẽ de infinito.

EX his cõcludit habere difficultatem hanc materiã de infinito: ſiue enim dicatur ipſum eſſe, ſiue pſum non eſſe, ex vtraque parte accidunt inconuenientia multa: & vlterius, dato quod ſit, adhuc reſtant difficultates multæ, nẽpe an ſit ſubſtantia, an ſit accidens alterius, an neutro modo, ſed ſi aliquid infinitum magnitudine, aut aliqua infinita numero, & multitudine. quidquid enim dicatur ſemper ex utraque parte ſunt difficultates. & inconuenientia. At quia non hæc omnia a Phyſico diſcutienda ſunt, concludit Phyſicum debere ſolum tractare, an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis infinita.

An Phyſici ſit de infinito tractare, et de quibuſdam aliis dubiis de infinito circa tex. Ariſt. Quæſt. IIII.

QVæſtio hæc proponitur, ut quæ in textu dicta ſunt, magis factis obiectionibus declarentur.

1 Prima eſt circa circuitiõnis, in quo apparet difficultas, nam infinitum non ſolum quanto, ſed etiam enti in communi ineſt, cum ens aut finitum ſit, aut infinitum: ſed conſideratio entis non eſt phyſica: ergo nec conſideratio infiniti.

2 Secunda: quia infinitum non eſt, & ſi eſſet, illud eſſet incognoſcibile, non ergo Phyſicus tractat de ipſo.

3 Tertia: circa id quod dicitur, ſi eſſet infinitũ, non eſſet principiatum, uidetur falſum. nam ſi eſſet aliquod quantum infinitum, non eſſet ſummum ens, igitur dependeret ab alio, atque eſſet principiatum.

4 Quarta: quia eſſe infinitum ineſt quantitati: at quantitas cum accidens ſit, non poteſt eſſe principium ſubſtantiarum.

Quinta circa id quod dicitur, in æternum poſſe & eſſe non differre, uidetur falſum. nam ſecundum ipſum Ariſt. Luna eſt quid æternum, & materia, & Luna poteſt eclipſari, non tamen eclipſatur ſemper: & materia poteſt recipere aliquam formam, non tamen ſemper illam recipit: & intelligentia poſſunt facere, quæ non ſemper faciunt.

Sexta: circa id, quod dicit tex. 33. an ſit ſubſtantia, aut accidens, an neutro modo. Videtur inepta diſtinctio, omne n. qđ eſt aut ſubſtantia, aut accidens eſt: non ergo datur medium, quod nec ſit ſubſtantia, nec accidens.

Ad 1. No. multiplex infinitũ in perfectione, ĩ vigore, in quãtitate, in dubitatione, et perinde terminatione, & de quoborũ tractet Phyſic^o.

Circa primum aduertendum eſt, multiplex eſſe infinitum. Primum eſt infinitum in entitate, nempe quod perfectionẽ in ſe, ac ſua eſſentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: oppoſito uero modo finitum, quod perfectionem in ſua eſſentia limitatam, ac ad genus contractam aliquod habet. Primum ſoli Deo noſtro, ſecundum omnibus, præter ipſum competit. ac tale infinitum, uel finitum ipſum ens diuidunt, nec a Phyſico conſiderantur, ut probat argumentum.

Alterum eſt infinitum in uigore, puta quod potentiam habet operandi infinitã, & tale per ſe ad Phyſicum non ſpectat q̃tum. ad quid ſi-, quia tale infinitum eſt immateriale: bene tamen quantum ad an ſit, 1
eo, quod per motum talis uirtus, & uigor 2
probatur, vt dicetur in octauo lib.

Tertium infinitum eſt duratione, id nẽpe, quod durat tempore infinito, ſicut motus, tempus, cęlum, & tale infinitum, vt in finitum eſt, quia in duratione conſiſtit, a Phyſico conſideratur. 3

Quartum infinitum eſt per indeterminationem ad recipiendum: ſicut potentia materiæ dicitur infinita, quia indeterminata ad formas ſine limite: & tale infinitum etiam Phyſicum eſt, nullum tamen ex his in præſenti tractatur. 4

Quintum eſt infinitum in quantitate, puta quod extẽſionis, aut numeri terminum non habet, ſiue actu, ſiue potentia: & hoc ſi fuerit abſtractum a materia, eſt mathematicum: ſi vero in materia ſenſibili, eſt phyſicum, & hoc in preſenti tractatur, vt ipſe Ariſto. docet, & p hoc patet ſolu- 5

tio argumenti, non enim infinitum in cōmuni Phyſicus ſpeculatur.

Ad 2. Dub. an de infinito poſſit haberi ſcientia. Ad ſecundum reſpon. duplex eſſe infinitum in quantitate, aut actu, aut potentia. Infinitū actu eſt, quod actu habet magnitudinē infinitam, aut multitudinem, quale eſſet unum utrinque interminatū cōtinuum, aut unus illiminatus numerus: & hoc infinitum nō eſt, ut dicetur poſtea. At ſcientia eſt de ipſo quantū ad quid nominis, quātum vero ad quid rei ipſius eſt ſcientia per negationem, puta quod non ſit nec eſſe poſſit.

Nota duplex infinitū actu & potentia. Infinitum potentia eſt, quod ipſius diuiſio terminari non poteſt, nec ipſius augmētum, nec paruitas, qualis eſt numerus, quia quocunque dato datur maior, nō tamen vnquam actu infinitus eſt: ſimiliter lignum, & quodlibet cōtinuum, quod nunquam diuiſione abſumi, & finiri poteſt, & tale phyſicum eſt, cum eſt ſenſibile, vt diximus: & hoc bene comprehendi poteſt, quamuis ipſius infinitas non comprehendatur diſtincte quo ad numerum partiū, ad quas eſt in potentia, tamen abſolute ipſius infinitas intelligitur, dum tale cognoſcitur, quod nunquam ceſſet ipſius quantitas: hoc eſt enim eſſe potentia infinitū: an uero tale infinitum in rebus phyſicis eſſe poſſit, diſcutiemus: hoc tamen a Phyſico conſideratur, an ſit, & quid ſit, & ſic ſoluitur argumentum.

Ad 3. Dub. An ſi infinitū eſſet, deberet eſſe principium & nō principiatum. Solut. quorūdā Reiicitur iſta ſolu. Ad tertium aliqui dicunt, quod ſi eſſet vnum infinitum quantum, illud eſſet infinitum ens, quia haberet infinitas partes, quarum ſingulæ haberent ſuam perfectionem, unde haberet infinitam perfectionē: ſed hoc eſſet eſſe infinitum ens, unde non haberet vllum principium.

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio non excederet genus quantitatis, at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quæ ſunt, & eſſe poſſunt, in ſe habet: non ergo concedendum eſt illud ens omnino, & ſimpliciter eſſe infinitum, ſed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium. imo multi Doctores dicunt Deum poſſe infinitum facere, non tamen ob id illud tale finitum quantum eſſet infinitum ens: vnde ſi eſſet infinitum, nō eſſet ſummum ens, ſed dependeret a ſummo ente, imo poſſet materia, & forma conſtare.

Quod ſi Ariſtot. dixit nullum habiturum principium, ſi eſſet, ſed ipſum futurum eſſe principium, intellige de principiis, quæ ad generationem concurrunt, & ita eſt re uera, quòd non poſſet eſſe factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ab efficiente, nec a fine, ſed potius ipſum generationis debuit eſſe principium, non per generationē principatum: hic enim eſt ſenſus Ariſtot. maxime, quia hoc infinitum cum ſit quātum debebat eſſe in materia, unde pertineret ad principia quantitatis. *1. Vera ſolutio.*

Ad arg. Soluitur igitur argumentum, nō enim loquimur niſi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere: quod ſi haberet, non infinitum eſſet eo quod materia, forma, efficiēs, finis, quæ ad generationem conueniunt, finita omnia neceſſario ſunt ad ſingulos effectus potius: ergo infinitum eſſet materia infinita, ex qua ſingulas partes detrahēdo ſingulas faceremus generationes.

Ad 4. Nota ſi infinitū eſſet, tripliciter poſſe conſiderari. Ad quartum, notandum ex Iandu. hoc lib. 3. q. 8. q infinitū ſi eſſet, tripliciter poſſet conſiderari. Primo ſecundum formale ſuum, quod priuatio eſt, puta negatio extremorum, & limitum: & ſecūdum talem priuationem nō eſſet principium. Altero modo ſecundum quātitatem ipſam cuius terminos non habet, & tunc nō eſſet principium per ſe, ſed per accidens ſubſtantiarum. Tertio ſecundum ſubſtantiam illā, quę tali quātitati ſubſtaret, & ſic eſſet prīcipium per ſe: unde omni ex parte principium eſſet: non enim quantitas ſola per ſe eſſet ſeparata, propterea in textu vidimus, quomodo illi Philoſophi, qui dicebāt ſubſtantiam ſubſtare infinito, cōſequēter dicebant infinitum eſſe principium per accidens.

Quod ſi nihil ſubeſſet infinito, ſed ipſum per ſe ſtaret, tunc dicendum erat illud eſſe ſubſtantiam ſecundum ſe infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ: & hoc dicebant Pythago. & Plato dicentes, infinitum eſſe principium per ſe, ſed id eſſe non poteſt: non enim tale infinitum ſecundum extenſionem contingit, niſi ratione quantitatis: hinc ſoluitur argumentum.

Ad 5. dub. an ī æternis ſit idem eſſe, & poſſe. Ad quintum aliqui illam propoſitionē (vt in textu dixi,) non eſſe Ariſtot. ſed Architæ aſſerunt, vt Burlæus, Simplic. & alii Græci. Alii uero ipſius Ariſtot. eſſe dicūt:

nam

ſam & ab Ariſt. conceſſa eſt in 9. Metaphy. tex. 17. quamobrem examinanda eſt, quia aliquid veri continet, & in alio ſenſu accepta falſa eſſe poteſt.

Iandu. ergo, q. 9. huius lib. dicit duplicem eſſe potentiam, ſecundum quod duplex eſt eſſe. Eſt quoddam eſſe accidentale, quoddam ſubſtantiale, vt eſſe hominem & eſſe album. Ita eſt duplex potẽtia, ad eſſe ſubſtantiale, & ad eſſe accidentale, loquendo de potentia paſſiua: dicit ergo immaterialia, ſi ſint ſempiterna, non ſunt in potentia ad vllum eſſe, ſed potentia illorum eſt eſſe.

Potẽtiā ſubſtantialē nō eſſe in æternis, eſſe tamē accidētalem. Dicit ſecundo, quod materia etiā ſempiterna, vt cœli, & materia prima, ſecundum Ariſt. non ſunt in potentia ad eſſe ſubſtantiale, ſed poſſe in eis eſt eſſe, nec vnquam fuerunt in potentia tali, ſunt tamen, etiam ſecundum Ariſtot. in potentia accidentali, vt materia eſt in potentia ad formas, quæ cum non ſint de ipſius eſſentia, poſſunt dici velut eius accidentia: & cęli, ſeu cœlorum partes ſunt in potentia ad locum, & Luna ad eclipſim, & ſic patet explicatio illius maximæ propoſitionis.

Hęc doctrina vera eſt, & mihi placet, & Aegid. videtur idem dicere, dum docet illam propoſitionem intelligi de eſſe, & potentia ſubſtantiali.

Obiect. Quod ſi obijcias, non videri ſic facere ad rem illam propoſitionem: nam locus non eſt in potentia eſſentiali ad locatum, & corpus, ſed accidẽtali magis, quam materia ad formam, & tamen per hanc propoſitionem probat Ariſto. quod deberet habere corpus: nam poſſe, & eſſe, idem ſunt in ſempiternis.

Reſpondeo dupliciter. Vno modo ſecũdum veritatem noſtram, qua tenemus ſolum Deum æternum. Altero modo ſecundum Ariſt. qui multa æterna poſuit. Secundum veritatem de Deo dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad ea, quæ in eo ſunt, & tunc nõ differt poſſe, & eſſe: ſimul enim, & idem eſt vtrumque, vnde poſſe generare ſuum Filium, & generare ſimul, fuerunt cum ipſo Deo: poſſe eſſe bonum, & eſſe, imò nihil eſt potentialitatis receptiuæ, ſed totũ eſt eſſe. Altero modo quantum ad ea, quæ extra ipſum ſunt, quorum habet potentiam actiuam tantum: & quia iſta potentia actiua eſt libera in eo, non ſunt ſimul poſſe, & eſſe, ſed poſſe eſt æternum: quia eſt ipſe Deus. creare vero, & eſſe, quæ in creaturis ſunt, non ſunt idem, & ſimul cum poſſe creare: non enim cum potuit creare, creauit, ſic enim, æterno crearet.

2. Sol. ſecundum Ariſt. Ad ſecũdum, ad Ariſtotelem, qui multa eſſe æterna falſo putauit: reſpondeo, quod potentia, tam actiua, quam paſſiua, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, fuerunt ſimul, ſi comparentur potentiæ ad proximos actus. Deus enim ſimul habuit potentiam faciendi mundum, & fecit: materia ſimul habuit potentiam recipiendi formam, & recepit: Luna ſimul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi, & amiſit, vel recepit: vnde ſi ille locus eſſet in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepiſſet iam antea, & ita procedit argumentum. Sed ſoluitur hoc argumentum, quia illi actus non ſunt proximi, & adæquati: proximus enim actus materiæ eſt recipere formã aliquam hãc, vel illam, & hoc ſimul cum potentia recepit: proximus actus cœli, & cauſarum vniuerſalium eſt motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipſis potentijs fuit.

Itaq; in particularibus actibus, & motibus, & formarum particularium receptionibus, non eſt idem eſſe, & poſſe, etiã ſi ſecundum Ariſtot eſſent æterna, ſed in communi ſolum, vt explicauimus. Poſſet tertio dici in vniuerſum ſimpliciter, & per ſe, in æternis idem eſt eſſe, & poſſe, in telligendo formaliter, id eſt, in eo, in quo eſt æternum, ſiue ſit eſſentia, ſiue accidẽs eius.

Itaq; quicquid ſit ſempiternum: ſi eſſentia, in ea eſſet ſimul eſſe, & poſſe eſſe: ſi accidentalis ratio eius eſſet æterna, ſimul eſſet, eſſe tale, & poſſe eſſe tale: & hoc mõ maxima illa vniuerſaliter, & p ſe eſſet vera, formaliter eam intelligendo: atque hoc diligentius adnota.

Ad 6. ex poſ. Ale. Ad ſextũm, Alex. vt refert Simp. aliter exponit illum locum, & mihi placet expoſitio, quod illud verbum, Neutro modo, ſit negatio duarum illarum partium, ſubſtantiæ, & accidentis, ſingularum per ſe, vt ſit ſenſus: an ſit ſubſtantia, nec ne: iterum, an ſit accidens, nec ne, & ita exponit etiã Alber. & eſt bona expoſitio. Sed tunc videtur ſecunda quæſtio inutilis, quia ſi

Digitized by Google

non eſt ſubſtantia, eſt accidens; & ſi eſt ſubſtantia, non eſt accidens.

2. Solut. aliorũ. Alij dicunt, quod non dixit, an ſit accidens, ſed an ſit accidens per ſe, & paſſio alicuius ſubiecti, & inter proprium accidens, & ſubſtantiam, datur medium, puta commune accidens. Hæc doctrina vera eſt, ſed non videtur ad propoſitum.

3. Solut. verior. Propterea reſpõdeo duo Alterum eſt quod per ſubſtantiam, & accidens intellexit ea, quæ ſenſibilia ſunt: & per ea, quę neutro modo ſunt, intellexit ſeparata. Alterum eſt, quod non ponit hanc ſecundam partem tanquam conceſſam, ſed tanquam dubitatam: qui enim dicit an ſit homo, nec ne, non ob id dicit non eſſe hominem, ſed dubitat, ita in quæſtione hac. Atque de his hactenus.

Maxime autem Phyſici eſt. Tex. xxxiv.

Ponunt diuerſa notiones illius vocabuli, infinitũ. Cum de infinito opiniones Philoſophorum recenſuiſſet: ac rationes dubitandi de infinito poſuiſſet, nunc diſputationem aggreditur: at quia infiniti vocabulum eſt multiplex, ipſius ſignificationes exponit prius. Et quamuis Sanct. Thom. aliter in his nnmerandis procedat, tamen Græcorum omnium, & Alber. expoſitionem ſectabimur. omnes hi quinque modos, & ſignificationes infiniti faciunt.

1. acceptio. Prima eſt Infinitum dicitur, quod non eſt pertranſibile, eo quod non habet ſpatium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carent, ſic infinita dicuntur, Et ponit exemplum, vox dicitur inuiſibilis, non ſolum quia non videtur, ſed qua etiam caret potentia, vt videatur.

2 Altera eſt. Infinitũ dicitur, quod licet ſpatium habeat, & tranſitum, is tamen eſt incõſummabilis, & hoc (vt notat Simpli.) dupliciter prouenit, aut propter ſpatium ipſum, quia nimirum eſt quantitas nõ habens terminum, propter interminatam extenſionem, aut multitudinem eius, & ſic proprie dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitus: quia ratione figuræ non eſt terminus aſſignabilis.

3 Tertia eſt. Infinitum dicitur, quod habet tranſitum, & finem, ſed vix conſummari poteſt: aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem ſpatij, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figuram, ut Labirinthus dicitur ſic infinitus, & ſic exponunt hunc modum Pſellus, & Philop.

Quarta eſt. Infinitum dicitur, quod cũ 4
poſſit habere trãſitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum ſic eſt infinita: quia ratione aquæ tranſitum non habet, & ita explicant Themiſt. & Alexand. & Alber. ſimiliter via à tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æſtus non poteſt tranſiri.

Quinta. Infinitum dicitur, quod nun- 5
quam terminatur ipſius quantitas, aut in appoſitione, vt in additione continui; aut in diuiſione, aut vtroque modo, vt tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec vltimam diuiſionem accipere poſſumus.

Hic notandum ex Simplic. quod dicit, omne infinitũ eſſe huiuſmodi, non quod iſta ſignificatio comprehendat alias, ſed quod huiuſmodi infinitum ſit in rebus, & proprie dicatur, reliqua autem, aut non ſunt, aut impropriè infinita dicuntur: in præſenti vero diſputatio ſit de infinito ſecundo modo, vt propriè ſumitur.

Caput Quintum.

Separabile igitur eſſe. Tex. xxxv.

No. de infinito quãtitatis ĩ ſubſtãtijs abſtractis. Aggreditur modo diſputationem de infinito ſecundo modo, ac probat non poſſe eſſe ſubſtãtiam ſolã, & hoc eſt quod dicit, non eſſe infinitũ ſeparabile à ſenſibus, vt Græci exponũt. illo enim modo Pytha. & Plato dicebant eſſe infinitũ, ac facit argumen. *Probatũ nõ dari infinitũ in quantitate, in ſubſtantijs abſtractis. 1. ratio.* nullum indiuiſibile eſt infinitum eo modo quo hic diſputamus: at omnis ſubſtantia eſt indiuiſibilis: ergo nulla ſubſtantia eſt infinita. Minorem hoc argumento probat: omne diuiſibile aut eſt magnitudo, aut multitudo: ergo

nulla

Digitized by Google

nulla ſubſtantia eſt diuiſibilis: erit ergo indiuiſibilis.

Nota. Vbi nota omnia hæc argumenta concludere ſolum de infinitate quantitatiua: hanc enim probant non dari in abſtractis, vnde nec de infinitate Dei, nec de numero animarum, vel Ariſto. vel aliquis ex Græcis interpretibus conſtituit in hoc libro. quare licet & Deus ſit infinitus ſecundum Ariſtote. vt eſt, & animæ hominum ſint immortales, nullum hinc ſumi poteſt argumentum, vel contra veritatem, vel contra ipſum Ariſt. cum hic de ſola infinitate quantitatiua ipſius ſubſtantiæ loquatur.

Si vero ſecundum accidens. Tex. xxxvj.

Nota quō ſit itelligēdus Ariſ. phatur, nec abſtracta eſſe infinita, per accidēs. QVod ſi reſpondeatur illam ſubſtantiam non eſſe per ſe diuiſibilem, ſed per accidens, puta ratione quantitatis, & ſic poterit eſſe infinita per accidēs, argumentatur contra hoc: ſequitur, quod non erit principium, & elementum entium ſecundum id quod infinitum eſt, ſicut vox ſecundum id quod inuiſibilis eſt, non eſt materia dictionis, & ita non erit infinitum principium per ſe, vt Plato volebat.

Amplius quomodo contingit.

SEcundo probatur, quod illa ſubſtantia non ſit ſecundum ſe infinita: Minus eſt ſeparabile infinitum à quantitate, cum ſit ipſius paſſio, quàm quantitas ab infinito, cum ſit ſubiectum: paſſio autem magis dependet à ſubiecto, quàm ſubiectum à paſſione: ſed non eſt quantitas ſine finito, vel infinito: ergo nec iſta ſine quantitate. non ergo infinitum eſt per ſe ſubſtantia. Et nota quod loquitur de infinito ſecundum extenſionem, vel multitudinem, de quo illi etiam Philoſophi loquebantur ponentes principium infinitam ſubſtantiam.

Manifeſtum autem, & quod non contingit. Tex. xxxvij.

TErtio probat, quod infinitum non ſit ſecundum ſe ſubſtantia. Pro declaratione notandum. Primo quòd, in ſimplicibus, & compoſitis entibus aliter ſe habet eſſe, & id quod eſt in cōpoſitis enim tam ſubſtantialibus quàm accidētalibus, aliud eſt eſſe, aliud qđ eſt: eſſe enim præcipue à forma eſt, vt albedo dat eſſe albo, & anima dat eſſe homini: at id quod eſt, eſt totum compoſitum ex materia & forma, aut ex ſubiecto & accidente, vt homo, & album. At in ſimplicibus ſubſtantijs non inuenitur huiuſmodi diſtinctio, ſed idem eſt eſſe, & id quod eſt eſſe, propter ipſarum ſimplicitatem. *3. Ratio ꝙ eadē. 1. Nota.*

Aduertendum ſecundo, quòd cum infinitum ſecundum hos, vt principium, debet eſſe ſubſtantia ſimplex, ac conſequenter idem eſt eſſe, & id, quod eſt, ſicut idē eſt forma, & eſſe formæ: quia ſimplex eſt. Ex his ſumit Ariſt. quod ſi infinitum eſt ſubſtantia per ſe, & non eſt accidens alterius, cum ſit principium, erit ſimplex, & ita idem erit in eo eſſe infiniti, & infinitum. Vnde quicquid habet eſſe infiniti, erit infinitum. *2. Nota.*

Tunc ergo ſic nectitur argumentū. Illa ſubſtantia, vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Si indiuiſibilis, non erit infinita, vt notum eſt. Si diuiſibilis: cū ſit ſimplex, quælibet partes participabunt eſſe totius, hoc autem eſt infinitum: ergo quælibet partes habebūt eſſe infiniti. ergo ex fundamento quælibet pars erit infinita, ſicut quælibet pars aeris eſt aer: quia partes ſunt eiuſdem rationis cum toto: id autem abſurdum eſt: non ergo infinitum ſecundum ſe eſt ſubſtantia. Nota rationem hāc, quæ eſt metaphyſica, ac ob id obſcura.

Secundum ergo accidens. Tex. xxxviij.

COntinuat rationem. Cum non poſſit eſſe ſubſtantia per ſe infinita, erit per accidens, id eſt, mediante aliquo accidente: tunc autē iam infinitum non erit principium, ſed potius illa ſubſtantia, cuius accidens eſt infinitum: vnde reprehendit *Continuat rationem.*

Digitized by Google

Pythagoreos, qui dicunt infinitum per ſe eſſe ſubſtantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum ſit ſecundum quantitatem.

Sed fortaſſis hæc quidem. Tex. xxxix.

De qua infinitate agat Ariſtotel.

AT quia quæſtio iſta, nempe an ſubſtantia ſecundum ſe poſſit eſſe infinita, tranſcendebat limites phyſicos, contrahit ſermonem dicens, an in vniuerſum ſit infinitum. In Mathematicis, & intelligibilibus tractare de infinito, non eſt phyſicum; ſed ſolum diſputare, an ſit infinitum quantum in corpore ſenſibili, & hoc determinare præſentis eſt diſputationis.

Sed dubium non eſt, nullam ſubſtantiam intelligibilem poſſe infinitam eſſe, nec ipſam ſubſtantiam ſecundum ſe, niſi ratione quantitatis, loquendo de infinito extenſiue: quia extenſio, eſt ratio propria magnitudinis, quæ ab ipſa nequit ſeparari, & nos ſupra docuimus in lib. 1. vbi non eſt quantitas, nullam eſſe poſſe extenſionem.

Nota. Vbi iterum aduerte, quod ſuperius diximus de ſolo infinito in quantitate hoc loco tractari.

Logice igitur ſpeculantibus. Tex. xl.

De infinito ſenſibilibus, quod nõ ſit, diſputatio rationibus dialect.

INcipit modo circa infinitum ſenſibile rationibus logicis diſputare, ac primo probat, non eſſe corpus ſenſibile, imò nec intelligibile, id eſt, mathematicum, & abſtractum infinitum, ſic. Corpus eſt, quod ſuperficie, aut ſuperficiebus terminatum eſt: ergo infinitum non eſt: infinitum enim nõ eſt terminatum. Antecedens eſt notum: hoc enim eſt eſſe corpus quantitatis: dicitur, ſuperficie contentum, propter corpus circulare. dicitur ſuperficiebus, propter alia corpora.

Notandum autem, quod hic argu. contra eos, qui ponunt ſubſtantiã infinitam, ſed per accidens, nẽpe ratione quãtitatis.

Solutio. Obiectio. Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cum à definitione procedat? Reſpondet Philop. & bene: quia illa corporis definitio nõ eſt data ab his, qui infinitum ponunt, imò negarent ipſam, ſed probabiliter eſt ſumpta.

At vero neque numerus. Tex. xlj.

POnit ſecundam rationem logicam de numero, ac præmittit (vt dicit Simpl.) numerum non eſſe ſeparatum, ſed ipſis rebus numerabilibus inſitum. Eſt autẽ huiuſmodi ratio. Numerus aut habens numerum, numerari, & computari poteſt: hoc enim eſt eſſe numerũ, vel numerabile: ſed infinitum non poteſt computari: ergo non eſt numerus: non igitur eſt infinitum in numero. *2. ratio.*

Phyſice autem magis ſpeculantibus. Tex. xlij.

Phyſicis rationibus agit Ariſt.

POſt rationes logicas ad rationes phyſicas ſe conuertit, ac nullum ſenſibile corpus infinitum eſſe poſſe probat: atque huiuſmodi facit argumentum. Si eſſe poſſet tale corpus, vel illud eſſet ſimplex, qualia ſunt elementa: vel mixtum. Sed neutrum eſſe poteſt: nõ ergo poſſibile eſt infinitum corpus. *1 ratio. Si eſſet corpus infinitum, vel eſſet ſimplex, vel mixtum.*

Aduerte autem, quod loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nã de cœlo alia eſt ratio pertinens ad libros de cœlo.

Probat ſingulas partes illius minoris, & primo, quod non ſit mixtum. Si eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex infinitis elementis, & principijs multitudine, & hoc iam reprobatum eſt in lib. 1. contrà Anaxag. vel ex elementis numero infinitis, puta ex his quatuor, igne, aqua, & cæteris. Quod autem hoc fieri non poſſit, probat. vel omnia erunt infinita in continuo, vel vnum tantum infinitum, vel nullum infinitum. hoc tertium clarum eſt fieri non poſſe, ex finitis enim non conſtat infinitum. *Probat non poſſe eſſe mixtum ratione diſtincta ab elementis cõponentibus.*

Secundum verò, quòd vnum ſit infinitum, reprobat. Mixtum componitur ex contrarijs æquali proportione ſe habentibus ita, vt vnum non conuertat in ſe alind: non enim ſic mixtum fieret, ſed ſi vnum eſſet infinitum, ipſius virtus omnia

alia

alia vinceret, ac in ſe conuerteret. non igitur ex uno infinito, & aliis finitis fieri poteſt mixtum.

Nō poſſet unū eſſe infinitū, & c. finita. Et ponit exemplū. Sit ignis finitus alicuius virtutis: ſit aliqua aeris pars correſpondens igni, qui ſit minoris uirtutis, quā ignis, re uera ſi aer infinitus ſit, ignis autem finitus, quantumcunque ignis vincat ſingulas partes aeris per ſe, tamen a toto aere infinito vincetur.

Nota. Vbi nota quod creſcit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei, quamuis non admittat hoc Philo. ſed hoc poſterius eſt examinādum. ſolum hic notandum erit, quod in mixto unum elementum non uincit aliud, vt in ſe conuertat, ſed ad temperiem omnia redacta inuicem ſe corrumpunt, & mixtum tertium componunt, idq; eſt in mixtione. in hoc enim differunt mixtio, & generatio.

Vnumquodque autem infinitum eſſe. Tex. xliij.

3. Nō poſſint omnia eē infinita. REijcit aliud membrū, quod omnia ſint infinita. quia tunc cum corpora ſint, ſingula ſecundum omnem dimenſionem eſſent infinita, cum non maior eſſet ratio, quare ſecundum unam potius, quā ſecundum alteram eſſent infinita. & præterea, quia corpus, vt corpus, trinam dicit dimenſionem. ſi ergo unum illorum vndique eſſet infinitum, omnia repleret, nullumque alium relinqueret locum, & iam plura eſſe non poſſent, nec eſſet mixtum infinitum.

At vero neque unum, ac ſimplex. Tex. xliiij.

2. probatur altera pars argumēti, uidelicet nō poſſe dari corp⁹ ſimplex infinitum. SVperioris arg. alteram partē probauit, puta nō eſſet infinitū corpus aliquod mixtum. modo probat alteram, quod nec ſit corpus ſimplex, ac probat, quod nō ſit corpus ſimplex aliquod ex his elementis, nec quale poſuit Anaximander, ut refert Themi. & Philop. hic enim dixit principium eſſe corpus quoddam infinitum, non elementum aliquod ex quatuor, ſed mediam ſubſtantiam inter ignem, & aerem, ac ſimplicem, ex qua etiam elementa ſunt facta.

Ponit autem rationē, qua mouebatur Anaxim. ut tale corpus poneret. Ratio autem erat. quia cum principium ſit infinitum, ſi eſſet aliquod ex elementis, quia in eis eſt qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad ſui potius naturam traheret. poſuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, vt quamuis infinitum eſſet, non tamen omnia corrumperet.

Impoſſibile autem eſt eſſe tale. Tex. xlv.

REprobat nō poſſe eſſe tale corpus infinitum, ac primo reprobat nō ratione infinitatis, ſed quia tale corpus non eſt in natura: nam qua parte dicitur infinitum, ſimul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de aliis ſimplicibus non eſſe infinita. *Probat primo de facto tale corpus nō dari.*

Ratio autem, qua probatur non eſſe illud corpus, eſt hæc. Omne mixtum reſoluitur in elemēta ex quibus componitur. at ſolum ſentimus quatuor corpora, nullo autem ſenſu experimur illud, non ergo compoſitio eſt ex illo corpore vlla. Et hæc ratio bona eſt, nam Phyſicus, quamuis rationalis ſit, non debet in vniuerſum reſtituere ſenſum, præſertim quod ſi illud eſſet ſenſibile corpus, ſentiretur vtique, ac elementa in illud reſoluerentur, & uerterentur, quod non apparet.

Neque igitur ignis, neque vllum. Tex. xlvj.

PRobat autem modo, quod nullū ſimplex elemētum poſſit eſſe infinitum, & dicit, quod præter inconueniens ſupra poſitum, nempe quod ſi eſſet infinitum, non relinqueret aliis locum vllum, eſt adhuc aliud impoſſibile, quod omnia conuerter et ad ſe, quod, eſſe nō poteſt, quamuis Heraclitus dixerit, omnia, & mundum ipſum cum finitus ſit tandem in ignem eſſe conuertendum, quod falſum eſt, non ergo aliquod ex elementis infinitum eſt. *1. ex lo eo cor-pus .n. infinitum nullū locū aliis relinqueret, et p̄terea ex cōuerſione omniū in ſe.*

Digitized by Google

Eadem autem ratio eſt. Tex. xlvij.

3. Nec illud corpus poſſet eſſe natura cuiuſdam media. DIcit hoc idẽ eſſe, ſi corpus illud eſſet medium. nam ſi eſſet elementum, haberet aliquam contrarietatem: nõ enim generatio fit, niſi ſecundum contrarietatem. cum autem infinitum ſit, omnia etiã conuerteret in ſe. at quia de igne mentionem fecerat, concludit per has rationes non ſolum de igne, aut de medio corpore, ſed de quouis elemento probari poſſe nõ eſſe infinitum, ita Philop.

Dubiũ. Dubitatur, quomodo principium generationis debet habere contrarietatem, nã nec materia habet qualitates contrarias ſecundum ſe, non ergo elementum hoc habebit.

Solutio. Reſpondeo, ſi materia ſecundum ſe nõ habet contrarietatem, in ſe tamen recipit formas contrarias, unde generatio fieri poſſit, & materia cum illis contrariis, & formis, quæ ſe inuicem transmutant, facit elementa. At cum illi Philoſophi ponerẽt ſubſtantiam ſimplicem ipſum elemẽtum, tenentur dare contrarietatem illi elemẽto ſicut modo dat Ariſt. elementis. vnde nõ debent comparari materiæ primę. hęc enim ſola nõ facit generationem, ſed per contraria, quæ debent admittere hi, qui elementum ſimplex faciunt.

Quod autem omnino impoſſibile. Tex. xlviij.

2. rõ principalis nõ poſſe eſſe in cõi corpus infinitum. PRobat modo in communi nullũ poſſe eſſe ſenſibile corpus infinitũ, & facit hoc argumentum. Vel illud eſſet homogeneũ, & ſimilare, cuius partes eſſent eiuſdem rationis cum toto, vel diſſimilare, & etherogeneum. neutrum autem eſſe poteſt. Probat in hoc textu, quod non *1. Suppo.* ſit ſimilare, & ſupponit duo. Alterum eſt, omne corpus ſenſibile eſſe in loco proprio naturali, ac eſſe locum etiam cuiuſq; corporis ſenſibilis. Alterum eſt, quod idẽ *2. Suppo.* eſt locus naturalis totius, & partis, vt locus terræ, & glebæ, & locus ignis, & ſcintillæ quæ eſt pars ignis.

Si pars infiniti ſeſe ſeparetur, nec eſſet mobilis, nec immobilis. Eſt modo argumentum ingenioſum de parte huius infiniti aliqua ſeparata, & abſciſſa a toto. Si eſſet infinitum ſenſibile, ipſius pars nec eſſet mobilis, nec immobilis: hoc autem eſt falſum: ergo non eſt infinitum. Probatur ſequela: demus illam particulam: probo quod ſit immobilis. Si moueretur, moueretur ad locum totius: ſed locus totius cum infinitum ſit, & occupet omnia, & ſurſum, deorſũ, & vndequaque, illa igitur particula non magis ad locum ſurſum, quam ad deorſum, quam ad latera eſt inclinata: non ergo mouebitur, cum non habeat ullam determinationem. 1 *Probat id 1.*

2 Præterea: quia ſi moueretur, tenderet in infinitum, quia locus ſuus infinitus eſt, nec ipſa replet totum: mouebitur ergo ſine termino, quod eſt impoſſibile: nõ igitur eſt mobilis. Quod uero nec ſit immobilis.

3 Patet: Locus ipſius eſt totum ſpatium totius: cum igitur non ſit occupatum, non magis quieſcet hic, quam illic: non ergo immobilis erit ſed enim eſſet immobilis, alicubi quieſceret. at non eſt maior ratio cur hic, quam illic quieſcat: non igitur erit mobilis, nec immobilis: & conſequenter nec ipſum totum, quod eſt eiuſdem rationis cum parte, & hoc procedit ex natura ipſius rei, quæ vere non eſſet mobilis, nec immobilis.

Obiec. & Solut. Quod ſi dicat, eadem eſt ratio modo de partibus elementorum. Dico non eſſe, quia elemẽta habent determinatum locũ ſurſum, aut deorſum, & terminos loci determinatos, quos ipſa nec ipſorum partes tranſgredi poſſunt.

Si vero diſſimile ſit. Tex. xlix.

Probat alteram partem 2. arg. quod talis corpus non poſſit eſſe etherogeneum. ALteram proſequitur argumenti partem, nempe quod non ſit diſſimilare. vocat autẽ diſſimilare in loco, q. partes habet diuerſæ ſpeciei, ſicut ſimilare, quod partes habet eiuſdem ſpeciei, & facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti ſunt diuerſarum ſpecierum, vel ſunt finitæ ſpecies, vel infinitæ: vtrunque autem eſſe poteſt.

Illa ſpẽs partium non poſſunt eſſe finita. Probatur primum. Si enim ſunt infinitæ ſpecies, neceſſe eſt, quod una pars ad minus ſit infinita in quantitate. nã ex finitis partibus ſpecie. non ſit unum infinitũ, niſi una pars ſit infinitè magna: loquimur autem, quod ſingulę partes ſint propriæ ſpeciei,

ſpeciei, quod ſi vna eſſet infinita, tunc ea eſſet cauſa corruptionis aliarũ, atq; alias ad ſe traheret. vnde non eſſet diſſimilare, ſed unius ſpeciei, illius nempe, quæ eſſet infinita. hæc enim alias in ſe conuerteret, ut dictum eſt ſuperius.

Si autem infinita, & ſimplicia.

2. Non poſſũt eſſe infinita.

REprobat alteram partẽ, puta quod ſint infinitæ ſpecies, quia tunc eſſent infinita elementa, & infinita loca. pro diuerſitate enim rerum ſpecifica eſt locorũ diuerſitas, at elementa, & loca infinita eſſe non poſſunt, ut alibi, puta 2. Gen. & 2. de cœlo probat: non ergo tale corpus eſſe poteſt infinitum.

No. tale corpus nõ poſſe eſſe cõtinuũ.

Et notandum, quod hoc corpus ſi eſſet, non poſſet eſſe continuum, ſed contiguum, & unum per aggregationem, vt in principio textus dixit. quia res diuerſarum ſpecierum non poſſunt eſſe continuæ.

Sol. quã quis poſſet aſſerre refellitur.

At poſſet quis dicere, quamuis locus ſit finitus, poteſt tamen corpus infinitum eſſe. Hoc reijcit dicens, locum debere eſſe æqualem locato: cuius rationem ſubdit. ſi enim eſſet minor, non poſſet locatum ſolum in eo conſiſtere, & ita locatum eſſet extra locum naturalem ſuum ſi uero eſſet maior, non repleretur a locato ſuo naturali, & ſic maneret vacuum ex parte: quæ duo fieri nequeunt.

Et propter hoc nullus eorum.

No. hãc partem tex ulti me eſſe loco ponẽdã in eo tex. vt clarus ſit ſẽſus.

HAec verba magnam difficultatem afferunt expoſitoribus Græcis, & Latinis, nec aptam inueniunt expoſitionem, adeo, vt Philop. arbitretur deficere aliqd textui, crediderim ego eſſe tranſponenda uerba aliquot, quod nos facimus, videlicet ab illo loco (& propter hoc nullus eorum) vſque ad illum (ſi autem infinita, & ſimplicia) ſunt colloca: da in fine ipſius tex. 9 & apparet ſenſus ita clarus, & diſtinctus, ut manifeſto conuincamur id debere fieri, & ſcriptorum iniuria prouenisse difficultatem.

Cum igitur dixiſſet, nihil eſſe extra locum naturalem proprium, laudat antiquos quoſdam, qui ponentes infinitum elementum, non poſuerunt illud ignem, aut terram, quia experientia oſtendit hæc loca certa habere ſurſum, aut deorſum, quod ſi infinita eſſent, nec ad ſurſum, nec ad deorſum determinantur: ſed poſuerunt aquam, aut aerem; quia iſta partim ſurſum, partim ſunt deorſum, nec extrema determinant ſibi. Vide clariſſimum ſic reddi ſenſum: eſt autem id obſeruatione dignum.

Anaxagoras autem inconuenienter. Tex. L.

Reprehẽſio Anaxagoræ, qui dicebat infinitũ immobile eſſe ex ſe.

FActo argumento hoc bimẽbri, puta, quod nec corpus infinitũ poſſet eſſe ſimilare, nec diſſimilare, redarguit Anaxagoram qui circa priorem argumenti partem dicebat, quod infinitum ex natura ſua eſt immobile, & ſe quieſcere facit, qa eſt in ſe ipſo.

Addit autem Ariſt. parentheſim (aliud enim nihil continet) ad denotandum non eſſe in ſeipſo, ſicut amphora vini eſt in ſeipſa, ratione vini, quod cõtinet, ut dicetur in lib. 4. infinitum autem non ſic dicebatur eſſe in ſeipſo ab Anaxa. nihil enim cõtinet, ſed in ſeipſo per ſe.

1. Reprehẽſio cauſa cur infinitũ eſſet immobile.

Reprehendit primo ipſum: quia dicebat, quod in ſeipſo eſt, ex natura ſua eſſe immobile, non enim valet argumentum; corpus eſt in hoc loco: ergo natura ſua aptum eſt eſſe in hoc loco: quia corpora ſunt ſæpe, vbi non naturaliter, ſed violenter ſunt: vt corpus graue quod detinetur in aere, non ibi naturaliter eſt. non ergo, ubi res eſt, ſtatim ibi naturaliter eſt: nec ſi in ſeipſo infinitum eſt, ob id naturaliter eſt, & in hoc errauit Anaxag.

Si igitur quam maxime non mouetur. Tex. Lj.

2. Repre. cauſa cur infinitũ ex ſe eſſet immobile.

REprehendit ſecundo Anaxa. quia etſi verum ſit, quod in ſeipſo eſt moueri non poſſe, tamen nõ inde colligitur, quod ex natura ſua eſt immobile: nam aliqua manent immota, quæ ex natura ſua moueri ſunt apta. Vnde oportuit aliam aſſignare rationem, cur ex natura ſua eſt illud immobile, & penitus exemplum. Si terra eſſet infinita, & cæli, & reliqua ita, vt maneret terra ſic ſita, infinita tamen: tunc

eſſe

Digitized by Google

eſſet in ſeipſa, quia infinita, non tamen ob id eſſet ex natura ſua immobilis, ſed quia grauis, & graue naturaliter eſt in centro, quod eſt immobile. Sic igitur oportebat reddere rationem aliam naturalis immobilitatis illius infiniti, & non ſolum, quia infinitum: quam rationem non dedit Anaxagoras, ſed arbitratus eſt ſe euaſiſſe periculum, & concluſiſſe dicendo: quia infinitum ex natura ſua immobile eſt: & non valet.

Et non quia infinitum.
Tex. lii.

VErba prima textus cum præcedentibus copulantur, ut notũ eſt: in reliquis uero probat, quod illud infinitũ non ſit in ſeipſo. Partes ſunt eiuſdem rationis cum toto, ſi ergo totũ in ſeipſo eſt, ergo etiam partes in ſeipſis erunt: vt enim totũ eſt in loco, ita & partes: at in ſeipſis eſſe non poſſunt, nam ſi partes, cum finitæ ſint, in ſeipſis ſunt, etiam quodlibet finitũ in ſeipſo erit, & non ratione infinitatis aliquid in ſeipſo dicetur eſſe.

Omnino autem manifeſtum eſt.
Tex. liii.

3. rõ principalis ad probãdũ non dari corpus infinitũ ex loco totalis corporis.

TErtium argumentũ Phyſicum principale facit, quod huiuſmodi eſt. Omne corpus naturale ſibi proprium locum vendicat: at impoſſibile eſt infinitum proprium habere locum: ergo non poteſt corpus naturale eſſe infinitum. Probat maiorẽ. Omne corpus naturale, aut eſt graue, uel leue, (loquitur autẽ de his, quæ in generatione ſunt.) ergo determinat propriũ locũ graue deorſum, leue quidem ſurſũ. Minor probatur: quia infinitum omnia replet, & tunc totum non determinat ſibi naturaliter ſurſum, aut deorſum.

Solutio & eius confutatio.

Quod ſi dicas, dimidium eſt deorſum, dimidium vero ſurſum: hoc dici non põt: nam infinitum non habet medium, nec vltimum, nec principium ob id nunquam dabitur, quid ſurſum, quid deorſum ſit.

Si enim duæ partes æquales ſignari poſſent, tunc ſingulæ, aut eſſent finitæ, aut infinitæ: finitæ nõ, nam totum finitum eſſet, nec infinitæ, quia eadem eſſet difficultas ubi eſſent, & præterea, quia unum infinitum duobus conſtaret infinitis. Ariſt. non intulit hæc inconuenientia, quia certum eſt infinitum in duo æqualia diuidi non poſſe, cum medio careat.

Amplius omne corpus.
Tex. liiij.

4. Etiam ex loco.

QVartum ponit argumẽtum, & quantum exiſtimo videtur hoc eſſe. Supponit enim. quod ſi infinitum eſſet in loco, locus eſſet infinitus, & probat locum non poſſe eſſe infinitum. Loci ſpecies, & differentiæ ſunt ante, retro, ſurſum, deorſum, dextrum, ſiniſtrum: ſed hæ in infinito ſignari non poſſunt, cum talis partium diuiſio fieri nequeat: ergo locus non poteſt eſſe infinitus.

Declarat autem, quod illæ differentiæ non ſunt reſpectu noſtri, vt illud dicatur ſurſum, quod eſt ſupra noſtrum caput, illud deorſum, quod eſt ſub pedibus, & ſic de reliquis: ſed illæ differentiæ ſunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differentiæ intelligendæ ſint, dicemus ſatis in lib. 4. vbi id ex profeſſo traditur.

Simpliciter autem impoſſibile.
Tex. lv.

5. Etiã ex loco.

HAec propria uerba textus ad rationem præcedentem pertinent, quibus vniuerſaliter concludit, ſi locus infinitus eſſe non poteſt, quòd nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumentũ. Quod in loco eſt, in aliquo loco eſt, & ꝙ in genere, in aliqua ſpecie, aut indiuiduo: ſed ſi corpus infinitum eſt: ergo in aliquo loco, puta ſurſum, aut deorſum eſt, ſi eſt in loco, & præterea, aut bicubitum, aut tricubitum, aut aliquid ex his eſt: hæc tamen repugnant infinito: non ergo corpus vllum naturale infinitum eſt.

Caput

Digitized by Google

Caput ſextum.

Quod igitur actu non ſit corpus. Tex. lvj.

In cõtr. par. arg. Ariſt. et probat dari corpus infinitũ. 1. ex tempore.

POſtquam ad partem negatiuã quæſtionis eſt argumẽtatus, ac probauit non eſſe corpus actu infinitũ, regreditur ꝑ parte affirmatiua probabiliter ꝓbare eſſe infinitum, vt eas ſoluat obiectiones, idq; ex tribus probat. Primum ex tempore, quod niſi infinitum eſſet, haberet principiũ, & finem, quod eſſe non poteſt.

2. Ex diuiſione cõtinui. Secundo, quia ſi non eſt infinitũ in magnitudine, diuiſio terminabitur, & nõ ſemper magnitudo in magnitudines diuidetur, ſed perueniet ad indiuiſibilia, vt dixerunt aliqui Philoſophi.

3. Ex numero qui nõ augeĩ in infinitum. Tertio ex numero, qui non augebitur in infinitum, ex quibus apparet eſſe infinitum: cum ergo vtrinque ſint difficultates, concludit opus eſſe Iudice determinante.

Atque manifeſtum eſt, quod quodammodo.

Pro ſolu. prædictorum dub. 1. Fund. infinitũ eſſe duplex actu, & potentia.

SOluit propoſitam difficultatem diſtinctione præpoſita. Duplex eſt infinitũ: actu, & potentia. Actu quidem, quod habet actu magnitudinem, vel multitudinẽ interminabilem, nec limite vllo circunſcriptam: potentia vero, quod licet actu finitum ſit: ipſius potẽtia eſt inexhauſta, vt non ſit tantũ, quin adhuc maius fieri poſſit, ſiue ſit appoſitione, ſicut numerus dicitur infinitus potẽtia, quia non ei tanta fiet additio, quin maior fieri poſſit, ſiue diuiſione, quomodo continui diuiſio eſt infinita: quia non fit in tot partes, quin in plures fieri poſſit.

Solutio Dubiorũ. Suppoſita igitur diſtinctione, reſpõdet, actu infinitum non eſſe, & hoc probant rationes priores: potentia vero infinitum eſt. & hoc conuincunt rationes poſteriores. vnde quodam modo infinitum eſt, quodam modo non: potentia infinitum eſt, actu non: loquimur autem de infinito quantitatis.

At quia infinitum eſſe ſecundum diuiſionem dixit, cuius oppoſitum dicebãt Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes, diuiſionem finiri, & peruenire vſque ad indiuiſibilia, dicit facile eſſe hoc reijcere, & negare. id enim nõ eſt neceſſe, vt latius dicetur lib. allegato.

Relinquitur igitur potentia. Tex. lvij.

Qualis ſit illa potentia ĩ infinitĩ potẽtia.

DEclarat qualis ſit iſta potentia infinita, dicens, quod non oportet ſic intelligere eſſe infinitum in potentia, quod aliquando erit in actu perfecto, ſicut domus potentia, aliquando erit actu, non ſic eſt infinitum in potẽtia, vt actu ſit totum infinitum: ſed dicitur in potentia, ſicut certamen, & olympias & dies: hæc enim dicuntur in potentia, antequam fiãt, ſed nõ vt actu ſint tota ſimul, ſed ſucceſſiue: vnde certamen dicitur eſſe eo quod fiat: ita eſt potentia infinitum, non vt totum actu ſit, ſed continue, & inceſſanter fiat, vnde ſemper quod fit, & quod fiet, finitũ eſt: quod reſtat faciendum eſt infinitum, & hoc modo dicuntur diuiſio, & numerus eſſe infinita potentia, quod actus diuiſionis, & augumenti nunquam ceſſet.

Not. duplicẽ eſſe potentiã: in rebus alteram ad actũ perfectũ, alterã ad actũ imperfectũ.

Vbi aduertendum duplicem eſſe potentiam. Alteram ad actum perfectum, vt potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui ſemper in continuo fluxu conſiſtat, & ſic eſt potentia infinitum.

Varia genera infinitorũ in potẽtia.

Diuerſa infinita ponit. Vnum in continuo ſucceſſiuo, vt eſt tempus, motus. Alterum in diſcreto ſucceſſiuo, vt in generationibus hominum, & aliorum: Tertium, in diuiſione permanentis totius. Dicit aũt quòd hæc omnia cõueniunt in hoc, quod ſemper quæ ſumuntur, finita ſunt, vt quot quot dies, quotquot homines ſuperius finita ſunt, quotquot ſecueris partes finitæ ſunt: tamen ſemper plures, & plures inceſſanter ſumi poſſint. Quod igitur reſtat, finem non habet, quod eſt, finitum eſt, ac propterea non eſt actu infinitum.

Tamen differentiam horum infinitorũ ponit in fine textus ſequentis: in ſucceſſiuis enim quæ ſumuntur, tranſeunt, & recedunt: in diuiſione vero permanentis partes manent, quamuis ſemper quæ actu ſunt finitæ ſint.

Angelus

Amplius ipſum eſſe. Tex. lviii.

Quō habeat eſſe infinitū in potentia.

CVm dixiſſet, qualiter potentia infinitum eſt, modo docet, qualiter ipſum eſſe dicatur, & dicit ipſum non dici eſſe, ſicut ſubſtantiæ permanentes, quæ totæ ſimul ſunt, ſed ſicut res ſucceſſiuæ, quatum aliqua parte actu exiſtēte dicimus ipſas eſſe, vt dies eſt, motus eſt, cœna eſt: ſic infinitum eſt, quia diuiſio, vel fluxus, qui nunquam finitur, ſecundum aliquid ſit: vnde ipſius eſſe in continuo tranſitu conſiſtit, licet quicquid tranſit, finitum ſit, & quanuis nō ſemper id, quod tranſit, permaneat vt declarauimus in textu præcedenti.

Quod autem eſt ſecundum appoſitionem. Tex. lix.

Quō ſe habeat infinitū in potentia quoad diuiſionē, & quo ad diminutionem.

CVm ſuperius duplex infinitum ſtatuerit, vnum ſecundum diuiſionem, quod ad paruitatem, & diminutionem fit, alterum ſecūdum appoſitionem, quod ad magnitudinem, & ſecundum additionem fit, vtrunque autem in potentia, vt dictum eſt: nunc quomodo vtrunque ſe habeat oſtendit, ac dicit idem eſſe quodammodo vtrunque.

Pro cuius declaratione aduertendum eſt, quod in vnico ſubiecto actu finito reperitur ſimul vtrumque infinitum, ſed non modo eodem, verbi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, vt altera medietas ſemper in alias duas, & illa in alias: & ſic conſequenter diuidatur, atque medietates, quæ non diuiduntur iterum, ſemper apponantur primæ medietati totius, quæ indiuiſa maneat fit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum eſt, quod quanto diuiſio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tanto altera medietas indiuiſa fit maior, quia ei adduntur nouæ medietates, quamuis minores, & minores. Alterum eſt, quod quia diuiſio illius medietatis in infinitum procedit, non peruenietur ad aliquam medietatem, quæ non poſſit iterum in alias duas diuidi: ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia ſemper ei fiet additio. Cum igitur vna creſcat in infinitū, altera diminuatur, fit vt ſint duo infinita, vnum appoſitione, illius nempe partis, quæ augetur: alterum diuiſione. illius quæ minuitur: cumq; hæc duo ſint circa vnum continuum, merito dicuntur idem. Sed cum non fit modo eodem, nam alterum eſt diuiſione, alterum appoſitione, non dicuntur abſolute idem, ſed quodammodo.

Hoc igitur eſt quod hic docet Ariſtot. nempe, quod infinitum appoſitione fiat ſimul cū infinito diuiſione, licet non ſecundum eundem modum: ac dicit vtrumque infinitum eſſe idem quodammodo. Et declarat quare idem: quia circa eandē quātitatem finitam actu fiat vtrumque. Declarat, quare quodammodo idem, quia videlicet infinitum ſecundum appoſitionem fit è diuerſo. Quid autem per e diuerſo intelligat, ipſe explicat: quia quantum demitur ex diuiſa parte per diuiſionē in infinitū tantū apponitur alteri determinatæ parti quaſi dicat. Vnum infinitum eſt per diuiſionem vnius partis oppoſitæ: alterum per appoſitionem earum, quæ ab oppoſita parte remouentur, & alteri determinatæ, & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

Quō debeat fieri diuiſio cōtinui, ut pcedat ī infinitū. No. partes poſſe eſſe æquales, vel ſecundū quātitatem, vel proportionem.

EXplicat, quomodo ſit iſta diuiſio facienda in aliquo finito, vt in infinitū procedat, & nunquam terminetur.

Aduerte antē, quod dupliciter poteſt fieri diuiſio alicuius totius finiti. Vno ſecundo & ſeparādo partes æquales primis ſeparatis in quantitate, vt ſi ab vno ligno ſepares vnam pedalitatem, & à reſiduo alteram pedalitatem, & à reſiduo alterā, & ſic conſequenter, & talis diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem, & non ſecundū proportionem æqualem: quia pedalitas ſecunda quæ aufertur a reſiduo, non eſt in eadem proportione ad ſuum totum, ſicut pedalitas prima ad ſuum, licet pedalitates ſint æquales: ſimiliter nec tertia, nec aliæ ſunt in eadem proportione.

Verbi gratia, ſit lignum duodecim pedalitates habens, auferatur vna, & a reſiduo, quod vndecim habet, auferatur alia, & à reſiduo, quod decem habet, alia, & ſic conſequenter, conſtat has pedalitates ablatas eſſe æquales, ſed proportiones, ſecunſ.

Digitized by Google

cundum quas ſe habent ad ſua tota, non ſunt æquales: nam duodecim ad unum aliam habent proportionem, quam vndecim ad unum, & qu am decem ad unū, ob id iſta diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem, ſed non ſecundū rationem, & proportionem.

Altero modo poteſt fieri diuiſio ſecūdum eandem proportionem, ſed non ſecundum eandem magnitudinem, vt ſi partes non æquales, ſed in æquali proportione ſe habentes ad reſidua, ſecueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme vnā medietatem, & ab iſta medietate iterum ſuam medietatem, & ab hac iterum aliam & conſequenter a reſiduis medietatibus medietates ſeca: tunc diuiſio erit ſecundum eandem proportionem: quia id, qđ ſecatur ab eo, a quo ſecatur, ſe habet in dupla proportione, cum ſit ſua medietas: tamen medietates non ſunt æquales, ſed minores, & minores, ſicut & tota, ob id talis diuiſio dicitur ſecundum proportionem, ſed non ſecundum magnitudinem æqualem.

Iam ergo, ſi priori modo diuidas quodcunque finitum, nempe ſumendo ſemper magnitudines æquales, non procedet ſemper diuiſio, quantumcunque minime ſint particulæ: finietur enim. quod ſi poſteriori modo diuiſio ſit, in infinitum diuiſio procedet.

Et hoc eſt, quod dicit Ariſtot. nempe ſi quis accipiat in aliqua continui finiti diuiſione determinatam, & finitam particulam in eadem proportione, non abſoluet finitum diuidere, quod ſi è contra in diuiſione acceperit eandem magnitudinē abſoluet.

Nota 1. Nota uero diſcrimen inter ſumere magnitudinem in eadem proportione, & inter ſumere magnitudinem eandē in proportione. hoc enim faciens abſoluitur finitum: quia omne finitū per ablationem æqualis finiti cōſumetur: illud uero ſi fiat, non ceſſabit diuiſio.

Nota deinde illud verbum (Augeat) qđ annotauit bene Philop. cum enim æquales ſumimus magnitudines a reſiduis, augentur & fiunt maiores proportiones, verbi gratia, Si a ligno duodecim pedum auferas unum, & iterum a reſiduo auferas aliū, & a reſiduo alium, ſemper creſcunt proportiones: nā prima erat duodecupla, ſecunda undecupla, tertia decupla. Maiores autem ſunt proportiones multiplices, quanto a minori numero denominātur, ut omnium maxima dupla eſt, & poſt hāc tripla; quia maior eſt medietas, quam tertia, & tertia, quàm quarta, & minorem ſecundum numerum maioribus.

Aliter igitur non eſt, ſed ſic eſt infinitum.

Explicat ex ſuperioribus cōcludendo infinitum non aliter eſſe, quàm modo, qui dictus eſt, puta in potentia, & aliquo modo in actu, & in diuiſione: exemplíſque duobus explicat utrumque. Dicitur in actu, vt dies in actu dicitur, non qđ tota dies ſimul ſit, ſed quod in fluxu eſt, & partem habet actu. ita infinitū: non enī totum ſimul eſt, nec erit, ſed ſecundū continuam diuiſionem actu dicitur. Vlterius dicitur in potentia, ſicut materia prima, cuius potentia partem habet actus: quia cum forma eſt, nunquam tamen perfecte ad actum completum reducetur, vt omnes ſimul habeat formas, ſed in continua eſt illarum generatiōne: ita infinitum. *Infinitū in potentia aliquo modo eſſe in actu.*

Et ſecundum appoſitionem igitur. Tex. lx.

Oſtendit Ariſtot. qualiter ſit infinitū ſecundū appoſitionem in potentia. Poſſet enim aliquis exiſtimare, quod dicitur in potentia ſecundum appoſitionem infinitum, quia abſolute poteſt excedere quamcunque magnitudinē datā, ut non detur tanta, quin maior fieri poſſit. hoc autem non ita eſt: nam dabitur tanta quātitas, ut maior eſſe non poſſit, puta quantitas totius orbis finita: non enim eſt infinitum actu extra cœlum, ut illi Philoſophi dicebant. *Infinitū ſecundū appoſitionem eſſe in potentia et nō actu, ſicut etiā ſecundū diuiſ.*

Cum ergo audis eſſe infinitum potētia ſecundum appoſitionem, intellige non eſſe ſeparatū ab infinito ſecundum diuiſionem nec alio modo creſcit ſecundum appoſitionem, quam per additionē partiū,

quæ

q... ſūt ſecundū diuiſionem modo prædicto: talibus autē partibus creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, non tamen in tantum creſcit, ut omnem finitam ſuperet magnitudinem, cum nō poſſit æquare illud continuum in quo eſt: ſi enim additio fieret ſecundum partes æquales ſemper, ſuperaret omnem magnitudinē: ſed id non fit, quia diuiſio non fit ſecundum partes æquales in infinitum, nec aliter creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, niſi per talem diuiſionem.

Quō differat infinitū ſecundum diuiſ. & appoſit.

Vnde in hoc differt infinitum ſecundū diuiſionem, ab infinito ſecundum appoſitionem. In illo enim non datur pars, nec quantitas ita minima, quin minor eſſe poſſit. tamen in infinito ſecundum appoſitionem datur quantitas ita magna abſolute, quam non poſſit æquare ipſum infinitum ſecundum appoſitionem, nec maior eſſe poſſit.

Hæc omnia eò tendunt, ut intelligas, ſicut infinitum ſecundum diuiſionem non fit ſecundum partes æquales, ſic enim eſſet actu infinitum, ita nec infinitum ſecūdum appoſitionem; ſed utrumque fit ſecundum partes inæquales in eadem proportione ſumptas, ut dictum eſt in textu præcedenti. Conſideratione autem digna eſt expoſitio horum textuum.

Quoniam & Plato. Tex. lxj.

Cōfirmatur hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

HOc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui iſta etiam intellexit: per magnum enim infinitum ſecundum poſitionem, per paruum ſecūdum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonem, qui cū duplex poſuiſſet infinitum, nullo vtitur: quia numerum, quem dixit eſſe rerum ſubſtantiam, finitum poſuit: ſecundum paruum, quia vſque ad vnum decreſcit. nec quoad magnum, quia vſque ad denariū creſcit: ultimū enim numerū dicebat denarium, reliquos uero numeros cōpoſitos ex denario, & præcedentibus dicebat: ob id nō ſibi cōſtat. Si enim principium infinitum eſt, & numerus principium eſt ſecundum ipſum, debuit eſſe infinitus, quod tamen ipſe negabat.

Caput Septimum.

Accidit aūt contra. Tex. lxij.

Reprehēdit Ariſ. definitionē, quā veteres aſſignabant infinito.

DEfinitionem, quā Antiqui de infinito dabāt, reprehēdit. Dicebant antiqui infinitum eſſe, cuius nihil eſt extra, quaſi omnia cōprehenderet, nihilque ipſius eſſet extra ipſum. Ariſt. verò nō ſic, ſed aliter eſſe definiēdum docet, puta. Infinitū eſt, cuius aliquid ſemper extra eſt, ideſt, eſt id, cuius quibuſcunq: partibus ſūptis aliqua alia ſemper accipi poſſit. Et ꝓbat, quod ſic ſit definiendū, etiam ex his, quæ ipſimet dicunt. Nam annulum dicūt eſſe infinitum: quia ſumptis quibusq; partibus propter vniformem, & circularē eius figuram, adhuc ipſius partes ſumi poſſūt: non enim in eo, ſecūdum ſe terminus eſt vllus propter figuram.

No. definitio infiniti in potentia eſt in quo ſēper eſt ſumere aliqd ext.

Vnde igitur quomodo ipſi infinitum dicunt, cuius aliquam partem ſemper eſt accipere.

Declarat tamen, quod antiqui nō dicebant annulum proprie eſſe infinitum, ſed rōne figuræ: vt enim eſſet proprie infinitum, nō deberent eædem partes multoties ſumi, quod in annulo fit. Non inuenientes enim terminum eundem ſæpe diuidimus, & ipſius eaſdem partes ſæpe ſignamus. In infinito autem diuerſas oportet ſumere ſemper partes: ac ob id additur illa particula extra.

Nota.

Notandum circa literam, quod vocat annulos non habentes palam illos, qui ſunt uniformes, nec habent illam partem diſtinctam, cui ſolet apponi gemma; hi enim annuli, videntur actu principiū habere: at eum vniformes ſunt, actu finem, & principium non habent propter vniformitatem figuræ.

Infinitum igitur, ideſt. Tex. lxiij.

Cōfirmatur illa definitio etiam ex antiqs.

COncludit etiam ex antiquorū dicto, Infinitum eſſe, cuius ſecundū quantitatem accipientibus ſemper aliquid accipere eſt extra. Ideſt cuius partibus quantitatiuis quibuſcunque ſumptis adhuc diuidentes & accipientes poſſunt præter illas

las accipere alias: cum ergo ita definiendum eſſe probaſſet, probat non eſſe definiendum, vt illi definiebant, & efficit rationem hanc.

No. totū, & infinitum eſſe valde diuerſa.

Illa definitio eſt totius, ſed totum, & infinitum ſunt valde diuerſa, nec ſimul ſtant: ergo non poteſt eſſe definitio infiniti. Maiorem oſtendit in hoc textu, dicens totum non eſſe aliud, vt dictum eſt. 5. Meth. cap. 26. quam cuius nulla pars abeſt. Quod inductione patet: totus enim homo dicitur, cum nulla pars hominis deeſt: tota ciſtella, cuius nulla pars ciſtellę deeſt, & ſic quodlibet ſingulare totum definitur ergo in communi etiam definietur totum cuius nulla pars abeſt, nec extra ipſū eſt, nam cum aliqua pars abeſt, & extra eſt, totum non dicitur. id ergo eſt totum, cuius nihil eſt extra.

Totum autem, & perfectum. Tex. lxiiij.

Idem eſ fectum & perfectum.

MInorem probat, totum, & perfectū, aut idē omnino ſunt, aut proxima in natura. ſed infinitum nullo modo eſt perfectum. ergo nec totum. Minorem probat: quia perfectum eſt, quod finē habet, & terminum. hoc autem repugnat infinito, non ergo eſt perfectum.

1 Et notandum eſt, quod maiorem efficaciam habet hoc Græce: nam perfectum Græce a fine denominatur: dicitur enim τέλειον, ἀ τέλος quod eſt a finis, & Latine fere idem etiam eſt. nā perficere, eſt vſq; ad finem facere.

2 Notant præterea Simplic. & Philop. & Alber. quod totum, & perfectum re idem ſunt, ratione differunt. nam totum dicitur reſpectu partium, quarū nulla deeſt, perfectum vero ratione finis, quem res eſt conſecuta.

Totum, & perfectū ſunt idem re, differunt tamē ratione.

3 Et vlterius notant Simp. & Philo. quod totum dicit partes cum quadam coniunctione, & copulatione. at omne, dicit ſolū ipſas partes nulla deficiente.

Totum, & omne quomodo differāt.

Quapropter melius exiſtimandum eſt.

EX dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quam Meliſſus. Ille enim uniuerſum dixit totum eſſe, & finitum, cuius partes æqualiter diſtabant a centro. At Meliſſus dixit eſſe totum infinitum. Errauit autem in hoc, quod copulauit ea, quæ nequaquam poſſunt eſſe ſimul, puta, eſſe totum, & eſſe infinitum: hæc enim non cohærent, nec connectuntur, ſicut linum lino. ſunt enim illa oppoſita valde.

Scias autem illud eſſe prouerbium, vt notat Philop. quo denotamus dicta alicuius eſſe contraria vel implicantia. cum n. implicant, & inter ſe repugnant, non ut linum lino cohærere dicemus.

Prouerb. Græcum linum lino annectere.

Quoniam hinc quidem. Tex. lxv.

Qua ratione in dicti ueteres ita definierint infinitum, eiuſque reprobatio.

CAuſam oſtendit, propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem eſt, quia putarunt infinitum eſſe totum quoddam. ac cum totum cótineat, hinc etiam dixerunt infinitum continere, & gubernare, vt ſupra etiam dictum eſt. Quod ſi quæras, quare hi exiſtimarunt infinitum eſſe totum: dicit, quia ſimilitudinem habet cum ipſo toto. hæc vero ſimilitudo conſiſtit in hoc, quia ſicut totū ſuas partes comprehendit, ita infinitum ſuas.

Hoc autem Ariſto. reijcit. docetque infinitum nō eſſe totum actu, ſed materiam perfectionis, & magnitudinis, ideſt, formæ, & totius, ac eſt totum in potentia, quod patet ex diuiſibilitate. Nam totum aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, ſed ratione materiæ diuiſionem hēt, cum videamus formam eiuſdem rationis manere in omnibus partibus. infinitum ergo, quod diuiſionem continet, materiæ potius locum habet.

Infinitum hoc potius ſe habere ut materiā quā ut totū.

Præterea ſecundo. quia totum finitum eſt, & completum: at infinitum non completur ſecundum ſe. ſed ſecundum aliud, puta ſecundum formam, ut apparet in partibus, quæ in vno toto ſecundum formam aliquam colligantur. potius ergo eſt materia. & hinc eſt, quod ſecundum ſe ignotum eſt, ſicut materia ſine forma.

Et nota, quod in omnibus his hoc docemur, quod materia, quantumcūq; habeat partes ſecundum ſe, non tamen ideo dicitur totū, ſed habet rationem partis, quia cum forma unum conſtituit totum.

Quare

Quare maniſtum eſt.
Tex. lxvj.

Hoc infinitum potius habere rationem partis quam totius. Alia rõ quod infinitum non ſit totum nec cõtineat

CONcludit (vt dicebam;) infinitũ magis habere rationem partis quam totius, cum locum habeat materiæ, materia autem ſit pars.

Et iterum probat, quod infinitum non contineat, nec ſit torum, præſertim ſecundnm opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat eriam in ideis intelligibilibus. ſi ergo infinitum continet, ſequitur, quod in ideis etiam contineret. hoc autem abſurdum eſt, quod indeterminatum, & ignotum, quale eſt infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare. cum tamen ab ipſis potius determinetur, quæ cauſæ ſunt formales.

Secundum rationem autem.
Tex. lxvii.

Quod ſit diſcrimẽ in adiectione, et diuiſ. cõtinui in finita.

QVædam theoremata notanda de infinito ponit, atque primum eſt illud; quod ſupra dixit, tex. 60. Infinitum diuiſione ſic procedere, vt quæcunq; parua quãtitas ſuperetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quãtitatem ita paruam, quin minor eſſe poſſit: at cum eſt infinitum in appoſitione, non tranſgredimur quamcũque magnitudinem abſolute, ſed ſolum tranſgredimur illam magnitudinẽ, quæ, fit ex diuiſarum partium additione, non tamen ex tali additione poterit creſcere quantitas, ut excedat etiam cœlum.

Obiect. Poſſes tu dicere, quare diuidendo ſuperamus abſolute omnem minimam quantitatem aſſignatam dando minorem: at in apponendo non ſuperamus omnem magnitudinem: quia ſaltem non ſuperabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio. Reſpondet Ariſt. quia materia continetur, & eſt intra rem. infinitumque materia eſt, forma continet. ac ſi dicat; quod cum diuidimus, procedimus ad materiam quæ indeterminata eſt, & infinita: cum antem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet, & determinata eſt.

No. ex D. Tho. Notat Sanct. Tho. circa explicationem, quod totũ habet rationem formæ reſpectu partium, partes vero rationem materiæ, & merito: nam forma determinata eſt, materia vero indeterminata & indifferens: ita totum determinatum: ſingula enim per ſe vnum totum ſunt, tamen partes multis modis ſumi poſſunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis.

Quõ ſe habeat totum, & partes, & infinitum, ſecundũ appoſ. et diuiſ.

Hoc vero intereſt inter infinitum ſecũdũ appoſitionem, & ſecundum diuiſionem: in infinito enim ſecundum appoſitionem a partibus ad totum procedimus, in infinito vero ſecundum diuiſionem a toto ad partes deſcendimus: ob id in hoc a forma ad materiam, in illo a materia ad formam peruenimus.

Hinc fit, quod cũ forma, & totum determinatum ſit, quantuncuuque partes diuiſas in infinitum apponamus, non excedemus illud totũ, cuius partes ſumimus: at cum a toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ ſint propter multiformem ipſarum diuiſibilitatem, cum ad ipſas peruenimus diuidẽdo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quãtitas ita minima, quã nõ poſſet eſſe minor.

Rationabiliter autem.
Tex. lxviii.

Quõ infinitum accipiatur innumero, & magnitudine, & quõ differunt inter ſe.

ALterum conſtituit theorema, puta, Infinitum eſſe in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus enim ſurſum creſcit in infinitum: non. n. datur tantus numerus, quin maior poſſit dari. At deorſum finem habet, nã ad unitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non ſic. datur enim maxima quantitas actu, cum non ſit infinitum in actu: at non eſt dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, ſed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, ſed non minima.

Cur diuiſio numeri terminetᷣ, dat cauſam: quia numerus ex indiuiſibilibus vnitatibus cõponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi poteſt. at magnitudo cum non ſit compoſita ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, ipſius nũquam ceſſat diuiſio.

Cur numerus augeatᷣ in finitum

At cũ numerus creſcat ex diuiſione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc eſt quod numerus augeatur in

in-

infinitum, quamuis non ſit actu infinitus, ſed potẽtia ſuperans quamcunque datam, & determinatam multitudinem.

Quõ numerus cõponatur ex indiuiſibilibus. Quo autem modo numerus ex indiuiſibilibus componatur, oſtendit: quia numerus eſt ex vnis, & numerus non aliud eſt, quam plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur: ternarius enim qui tria vna eſt, quaternarius, qui quatuor, & ſic conſequenter: at vnum indiuiſibile eſt, vt vnus homo, qui in plures homines diuidi non poteſt, & vnus leo, & reliqua: ſi ergo numerus ex vnis eſt, ex indiuiſibilibus eſt, nam vnum indiuiſibile eſt.

At non ſeparabilis eſt numerus hic bipartitionis.

Numerum non eſſe aliquid ſeparatũ a rebus numeratis, nec actu infinitum. CVm numerum ex diuiſione continui creſcere dixiſſet, ne quis putaret numerum eſſe quid ſeparatum ab ipſis continui partibus, vt putabant Platonici ponentes numeros ſeparatos, huic obuians dicit numerum non eſſe ſeparatum ab ipſis cõtinui ſenſibilibus partibus. nõ enim aliud eſt numerus, quam plura vna, & plures cõtinui partes. Nec etiam eſt intelligendũ, quod numerus actu infinitus vnquam ſit: non enim eſt eius infinitas, niſi potẽtia, ſicut motus, & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur eſſe, non tamẽ tota ſimul: ita eſt numeri infinitas.

Explicat Philo. et Auerr. Philop. vult Ariſt. velle hic comparare numerum tempori: vt enim tempus dum ſit maius, & maius, non habet partes permanentes, ſed quædam recedunt, quædã de nouo adueniunt: Ita numerus dum creſcit, non permanet: nãm cum ſit quaternarius, non manet ternarius, nec cum ſit alius numerus, manet alius, & idem videtur Auer. dicere.

Explicat verior D. Tho. Sed S. Thom. hoc non placet, & merito: quia ſi formaliter loquãtur de numero, ẽt hoc ſit in infinito ſecundum appoſitionẽ. nam cum additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationem alterius totius, & alterius menſuræ. Vt ſi primus erat pedalis, poſtea additione mutatur. Quod ſi materialiter loquantur de numero, re vera ẽt manet numerus præcedens, puta, ipſius vnitates, ſicut in infinito ſecundum appoſitionem: at temporis & numeri partium temporis, nec formaliter, nec materialiter partes manent: quia tempus nullo modo permanet, nec ipſius partes, ſimiliter nec motus.

In magnitudinibus autem. Tex. lxix.

In magnitudinib. cõtrariũ ſe habere augumentum, & decremẽtũ quam in numeris in infinitum. CVm dixiſſet numerum ſurſum in infinitum tẽdere, deorſum vero ſtare in indiuiſibili, modo non ſic in magnitudinibus fieri docet, imò oppoſitum: verſus.n. maius datur vltimum eo quod ſit maxima quantitas, quæ poſſit eſſe naturaliter, vt quantitas, & magnitudo orbis: vnde magnitudo tanta actu eſt, quanta potentia eſſe poteſt. At verſus minus non eſt terminus, ſed diuiſio in infinitum procedit. Si autem magnitudo non eſſet determinata, tũc eſſet corpus actu infinitum, quod nullo modo eſſe poteſt.

Obiect. dices, quomodo magnitudo determinata eſt, cũ ſit infinitum in additione, quod ſit ſecundum magnitudinem? Si enim in infinitum additio eſſe poteſt, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio. Nota duplex genus additionis. Hoc dubium facile eſt intelligenti quæ dicta ſunt ſuperius. Additio enim duplex eſt. Altera quæ ſit ſecundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum ſit diuiſio, verbi gratia. Diuides lignũ in duas medietates, iterum aliam in duas, & 1
ſic ſemper procedendo per eandem proportionem, tunc ſi partes vnius diuiſæ medietatis apponas alteri, creſcet in infinitum. Et quia nunquam ceſſabit diuiſio alterius, nec ceſſabit augumentum prioris: tamen ipſius magnitudo quantumcunque creſcat, non ſuperabit quantitatem totius ligni: quia nunquam finietur diuiſio, & nũquam habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus eſſe infinitũ per appoſitionem, & ſic magnitudinem creſcere in infinitum creſcere.

Altera additio eſt, quæ ſit ſecundũ partes æquales, & ſi iſta fieret in infinitum, re 2
vera magnitudo perueniret, vt ſuperaret cœlos, & quodcunq; corpus: ſed talis additio non poteſt eſſe in infinitum, nec ſic magnitudo poteſt ſecundum appoſitionẽ in infinitum.

Digitized by Google

Et hoc eſt quod hic dicitur, quod abſolute loquendo datur maxima magnitudo quæ poſſit eſſe, & quamuis in infinitum in appoſitione ſit ſecundum ipſam magnitudinem, non tamen ob id perueniet, vt quamcunque magnitudinem datam ſuperet.

Infinitum autem non eſt idem. Tex. lxx.

Infinitū nō eſt genus ad motum, tēpus, et magnitudinem.

CVm de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus ſit, poſſet quis arbitrari infinitum eſſe genus quoddā ad illa tria. Hoc autem non ita eſt, imò analogum quoddam. Infinitum enim prius magnitudini, & per magnitudinem motui, & per motum tempori ineſt. At quia hoc explicare nō eſt præſentis loci, ſed ad librum quartum pertinet, ſe illuc remittit, & nos etiam id ibi tractabimus, quod faciat Deus.

Vlterius dixerat, numerum terminari deorſum: quia peruenit vſque ad indiuiſibilia. at non magnitudinem: hæc enim ſemper in magnitudines iterum diuiſibiles diuiditur: poſſet quis huius petere rationē, quare nempe magnitudo in magnitudinem ſemper diuidatur. At quia hoc in libro 6. demonſtraturus eſt late, hoc etiam in præſenti ſupponit, & probationem prętermittit, & nos etiam ſuis in locis iſta examinabimus.

Caput Octauum.

Non remouet autem ratio. Tex. lxxj.

Obiect ex geometria q illa utatur lineis infinitis, et ita ſit actu infinitum. Sol. Ariſtote.

TErtium theorema ponit, dubio ſatisfaciens. Cū enim actu infinitum non ſit, videntur theoremata aliqua geometrica deſtrui.

Dicunt geometræ datā lineam rectam in infinitum protendere, quod eſſe non poſſet, niſi actu ſit infinitū, aut excedatur quæcunque magnitudo ſenſibilis

Huic reſpōdet Ariſt. dicens. Ratio, qua negatur eſſe aliquod actu infinitum, non deſtruit vllum theorema geometricum, & huius reddit rationem. Nam geometra nō indiget infinito, nec vtitur actu infinito in vlla demonſtratione: quod ſi vtitur linea infinita, id non eſt, quia ſumat actu infinitum in demōſtratione, ſed ut habeat quamcunque finitam lineam.

Nō quod geometra egeat & vtatur infinito.

Ac ſi dicat. Mathematicus finitis vtitur lineis ſemper: at cum lineas ſumit, nequis ipſum limitaret dicendo non poſſe lineas maiores, aut minores eſſe, ſumit lineas cōtinue produci poſſe. vnde illud infinitum & continuum nō extenditur niſi ad lineas quibus vtitur, quæ omnes finitæ ſunt.

Quod vero non indigeat lineis infinitis geometra, probat. Quia lineæ minimæ æqua proportione diuidi poſſunt, ſicut maximæ, quod demōſtrat Eucl. li. 6. The. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiā in minimis poteſt oſtendere. non ergo lineis infinitis indiget. vnde dicit nihil differre ad demonſtrationē mathematicam, quod ſit in lineis minimis, aut maximis, imò ēt aliquando fictis, & extenſis vltra id, quod naturaliter poſſunt eſſe, vt cum lineam extra cœlum imaginatur. tamen eſſe & id verum, quod mathematicus probat, ſolum reperitur in quantitatibus exiſtentibus, & veris, quæ finitæ ſunt. id eſt, quamuis lineas aliquando maiores fingat, quia æque poterat probare per lineas veras, ob id verum probatur, & id quod eſt.

Quoniam autem eſt. Tex. lxxii.

Infinitū habet rōnem materia. & materia priuata forma.

QVartum theorema eſt. Cū quatuor ſint genera cauſarum, vt dictū eſt, infinitum rationem habet materiæ, non alterius cauſæ, & nō materiæ, vt cum forma eſt, ſed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo: vnū formale, & id priuatio eſt, puta (negatio actus perfecti, & conſummati mixti cum potentia,) eſt enim actus imperfectus in ſucceſſione continua conſiſtens. materiale vero eſt quantum ſenſibile, hoc enim eſt quod diuiditur, & in quo talis eſt infinitas. vnde infinitum rationē habet materiæ.

Et hoc etiam antiqui poſuerunt dicentes, & vtentes infinito, vt materia. ſed reprehēdendi ſunt. Cum enim infinitum poſuiſſent materiam, dixerunt ipſum continere, quod quidem non ita eſt: materia

enim

Digitized by Google

enim potius contentum, & determinatũ quidquàm continens,& determinans eſt.

Nota. Aduerte autem,quod infinitum nõ eſt ſola materia: nam materia ſecundũ ſe nõ dat rebus diuiſionẽ, ſed materia cũ quãtitate:radix ergo prima diuiſionis infinite materia eſt,proxima vero quantitas,totalis autem materia cum quantitate.

Reliquum eſt autem aggredi. Tex. lxxiij.

Soluũtur arg.ponẽtium infinitum. QVid infinitum ſit, & quomodo ſit, elucidatis, nunc ſoluere rationes aggreditur, quas in principio cap. quarti propoſuit tex.31. ad probandũ infinitum eſſe,nõ ſolum potentia, vt determinatum eſt,ſed etiam actu: atque harũ rationum quaſdam dicit non eſſe neceſſarias,nec demonſtrare,quod intendunt: quaſdam vero habere obiectiones veras, ideſt, quod ipſarum rationũ oppoſitæ ſunt veriores, & certiores.

Soluitur 3.ratio. Incipit autem ſoluere tertiam rationẽ quæ ſumebatur ex infinita ſerie generationum. Cumq; ex nihilo generatio non fiat,videtur aliquod eſſe futurum principium. Hoc ſoluit,dicens, eſſe ſatis principium materiam finitam,quę vnius corruptione alterius generationis principiũ eſt,& ita una materia poteſt multarũ generationũ eſſe principiũ, cum nihil generetur, niſi per corruptionẽ & expulſionẽ alterius formæ,ſeruata eadem materia.& hoc ſatis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere,& finitum. Tex. lxxiiij.

Soluitur 4.ratio. SOluit quartam dubitationem, docens aliud eſſe tangere, aliud eſſe finiri ſeu finitum eſſe. Tangere eſt ad aliquid extra ſe,& tangere eſt rei finitæ.At finitum eſſe nõ eſt ad aliquid aliud: ſed in ſe finitur res proprio termino: ac ſi dicat. Omne tãgens præſupponit aliud extra ſe, qđ tangatur: at finitum nõ ſupponit aliquid extra ſe, quo finiatur: nam ſuo termino intrinſeco,& extrinſeco finitur. Vnde falſum eſt, omne quod finitur, & finiri aliquo circunſtante: intrinſecus enim eſt finiti terminus.

Quod autem tãgere ſit ad aliquid oſtẽdit,ut explicat Philop. quia non quodlibet corpus tangit quodlibet; ſed quæ materiam communem habent:vnde cœleſte corpus non tangitur ab elementari corpore:tactus enim proprie eſt inter ea, quæ mutuam habent generationem, vt videbitur lib.de gener.

Intellectioni autem credere. Tex. lxxv.

Soluitur 5.ratio. QVintam ſoluit dubitationẽ dicens, quod non eſt credẽdum illi intellectioni, qua abſque termino intelligimus, quaſi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta eſt.cuius rationem ſubdit: quia talis magnitudo,vel paruitas, ſub qua rem ſæpe imaginamur, non eſt in re: ob id non eſt credendum imaginationi. Et ob id ꝓbat:quia non ob id res eſt,vel nõ eſt,quia ita imaginatur,aut intelligit aliquis eſſe, vel non eſſe:ſed e contra, quia res eſt,vel non eſt,inde imaginatio,& intellectio veræ,vel falſæ ſunt. Cum ergo accidat rei, quod ita intelligatur, aut quis ita eã imaginetur, non ob id talem eſſe credendum eſt,qualem quis imaginatur.

Et oſtendit id exẽplo: poteſt enĩ quis imaginari aliquem numerum multo maioris quantitatis, quam ſit, & quod extra vrbem ſit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quod non eſt argumentum bonum, ſumere quantitatẽ rerum ab imaginatione,quam hic intellectum vocat,vt notat Pſellus.

Tempus autem,& motus.

Soluitur 1.ratio. SOluit primam rationem de motu, & tempore, cũ adiungit intellectionem, quæ nunquam ceſſat. Et dicit eſſe infinita, ſed ſucceſſiua, & ita non tota ſimul: ob id non actu, ſed potentia infinita ſunt: quia id, quod accipitur, non eſt permanens. At magnitudo, nec diuiſione, nec additione etiam imaginaria, eſt actu infinita: ſecundæ vero rationis ſatis ex dictis patet ſolutio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum eſſe,quid ſit infinitum, & quomõ ſit,& quomodo etiam non ſit. hæc Ariſt.

Digitized by Google

An vnum ſit indiuiſibile. An vero in infinitum etiam poſſit diuidi. Quæſtio. V.

Nõ dubitãdi qua probatur unũ eſſe diuiſibile.

QVæſtio hæc non aliena eſt a loco præſenti: nã Ariſt. docet numerum deorſum non tendere in infinitum, quia ex vnis componitur. vnum autem indiuiſibile eſt, ut dicitur tex 68. quod profecto difficile videtur: nam homo vnus eſt, ut ipſe fatetur, & tamen diuiſibile eſt.

Inſtatur 1

Quod ſi dicas, nõ eſt diuiſibilis in duos homines vnus homo, hoc non ſatisfacit: ſummã enim ignem vnum, qui unus eſt non tamen indiuiſibilis eſt, imò in duos, & multos ignes diuidi poteſt.

Inſtatur 2

Quòd ſi dicas: ſatis eſt, quod actu non ſit diuiſus, quamuis potentia ſit diuiſibilis: verum non ualet tunc ratio Ariſt. vult enim quod numerus non ſolum nõ diuidatur in infinitum deorſum, ſed nec diuidi poſſit. Quia ergo hoc dubiũ habet aliquid difficultatis, ideo in hac quæſtione ipſum tũ enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præſupponere fundamenta, quorum primum ſit. Quod nihil aliud eſt vnum, quam quod indiuiſum eſt, & impartitum: dicit enim rẽ quatenus in partes non eſt ſeparata nec diuiſa: vnde dicitur vnus homo, qui non eſt plures, & una linea, quæ non eſt facta plures, & unus ignis, qui non eſt plures.

1. funda. Vnũ idẽ eſt quod indiuiſũ

Vnũ indiuiſum duplex eſt, vel per partiũ negatiões uel priuationes.

Sed hoc vnum duplex eſt. Alterũ, qđ dicit partium priuationem. Alterũ, quod dicit negationẽ. quod ſic clarius dicetur. Eſt quoddam vnum, quod non eſt actu in partes diuiſum, tamen diuidi poteſt, aut re ipſa, aut intellectu: parum enim refert vtrouis fiat modo, ſicut dicitur vnus ignis, quia cum in multos diuidi poſſit, actu indiuiſus eſt & unum lignum, & unum continuum; & hoc vnũ dicitur per priuationem. Alterum eſt, quod indiuiſum quidẽ actu eſt, & etiam potentia, quia tales partes in quas diuidatur nõ habet. Sicut punctum unum eſt: quia nec actu, nec potentia partitionem habet. Similiter in rõne hominis, Petrus unus eſt, quia nec actu diuiſus, nec potentia in duos homines diuidi poteſt. Hoc duplex unum breuiſſime quidem, ſed notanter diſtinxit Ariſtot. 4. Metaphyſ. tex. 4.

2. funda. Vnũ priuatiue duplex, tranſcendentale, & prædicamentale.

Sit ſecundum fundamentum. Vnum priuatiuè, ideſt, quod actu indiuiſum eſt in partes, cum diuidi poſſit, eſt duplex. Alterum tranſcendentale: alterum prædicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum diſtinguitur ſecũdum partes, q̃ ſunt in duplici differentia: Quædam enim partes ſunt ſubſtãtiæ, & eſſentiæ rei: quædam ſunt partes quãtitatiuæ. Partes eſſentiæ, & ſubſtantiæ, ut materia forma, & genera, & differẽtię, actus, potẽtia, & reliqua ex quibus rei definitionẽ, & naturã componimus: partes vero quãtitatis ſunt, quæ a rei quantitate procedunt, ut ſunt partes integrantes, partes ſecundum extenſionem, vel ſecundum diſcretionem.

Quid vnũ tranſcendentale.

Eſt igitur quoddam vnum, quod dicit actualem in diuiſionem partium ſubſtantialium, & eſſentialiũ, & iſto modo quęque res, ſiue materialis, ſiue immaterialis, quæ partes habet definitionis, & ſubſtantiæ, dicitur una, ut non eſt diuiſa in eas, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue accidens: & tale vnum dicitur tranſcendentale, & ſic quicquid eſt, vnum eſt. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicuntur quorum ſubſtantia, & eſſe diuiſum, & diſtinctum eſt, vt multa accidẽtia, multi Angeli, multi homines.

Quid quãtitatiuũ.

Alterum vnum eſt vnum quantitatis, quod actu indiuiſum eſt ſecũdum partes quantitatis, quomodo dicimus vnum continuum: quia ſuas partes indiuiſas habet; & vnum numerum, qui non eſt diuiſus in ſuas partes, ex quibus conſtat, & tale vnũ eſt in rebus, quæ quantitate participant. nec in immaterialibus reperitur hæc vnitãs, ſed in ſubſtantijs, & accidẽtibus, quę cum quantitate ſunt.

Nota, partes cõtinui, & diſcreti non ſunt eiuſdem rationis.

Oportet tamen te meminiſſe cõtinui, & diſcreti non eſſe eiuſdem rationis partes: nam partes continui habent poſitionem, cum permanentes ſunt, vel in vniuerſum copulantur termino communi. At partes diſcreti nullam habent poſitionem, nec termino communi copulantur. vnde continuum vnum dicitur, cum partes habet termino communi copulatas: diſcretum vero, cum partes habet nõ copulatas termino communi, ſed ſub vnica forma numeri, vt ternarij, quaternarij, & reliquorum.

Sit

Digitized by Google

3. fundã. vnũ qđ eſt prin. numeri eſt indiuiſibile diuiſ. q̃titatis diſcretę, licet diuidi poſſit in rõne cõtinui. Sit tertium fundamentum. Vnũ, quod eſt principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod eſt indiuiſibile ratione diſcreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter diſcretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino cõmuni. At diſcretum in partes, quæ erant diſiunctæ, nec termino communi copulatæ: vnde quodlibet continuum, (ſi continuum eſt,) non habet partes diſcretas, id eoq; dicitur indiuiſibile in ratione diſcreti, ac vnum, quod eſt principium numeri, ſeu vnitas, & ex huiuſmodi vnis, cum multa ſunt, numerus conſtat, & talia vna ſic dicuntur indiuiſibilia.

1. Concl. Sit ergo prima concluſio. Vnum, quod eſt principium numeri, eſt indiuiſibile nõ ſimpliciter, ſed ratione diſcreti: poteſt enim aliquid vnum diuiſibile ſimul eſſe, & indiuiſibile, ſed non ratione eadem. verbi gratia. Sumo vnum continuum, ut lignum, aut ignem, hoc poteſt quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino communi: at ratione diſcreti diuidi nequit: non enim habet partes diſcontinuas, & poſitionem nõ habentes, in quas diuidi poſſit: vt igitur indiuiſibile eſt ratione diſcreti, unum dicitur, ex quo numerus conſtat, & de hoc loquitur Ariſt.

Sol. arg. facti in princ. Vnde patet ſolutio argumenti, unus enim homo, vnum lignum, & reliqua, dicuntur vnum continuum, & vnum, quod eſt numeri principium. vt vnũ cõtinuum ſunt, diuidi poſſunt in partes continui: at vt vnum principium numeri dicuntur, nõ ſunt diuiſibilia ratione diſcreti: quia ſic diuidi ſolius eſt numeri continentis partes diſiunctas, & poſitionem non habentes. & hoc nota.

2. Concl. vnũ, qđ eſt prin. numeri, non dicit entitatẽ cõtinuã a quantitate cõtinua. Secunda concluſio. Vnum, quod eſt numeri principium, non dicit entitatem aliquam diſtinctam realiter a continua quãtitate, vt imaginantur multi reales, inter quos eſt Sonci. 4. Meth. q. 25. dicũt enim quòd in cõtinuo ſunt duæ entitates diſtinctæ, vna eſt continua quantitas, qua eſt vnum continuum diuiſibile, altera eſt entitas indiuiſibilis, qua dicitur vnum principiũ numeri: ratio ipſius eſt, quia quantitas continua diuiſibilis eſt, at vnitas hæc indiuiſibilis eſt.

Opi. Soncinatis & eius ratio refellitur. Sed nobis nõ placet iſta entitatũ multiplicatio abſque ratione, & neceſſitate, & preterquam quòd euidentibus poſſet redargui iſta ſententia argumentis, ratio ipſorum nulla eſt: ob id dicimus, q quantitas continua eſt, a qua eſt vnum continuũ, & à qua eſt vnum, quod eſt numeri principium, ſed non eadem ratione. Vt enim à tali quantitate partes habet actu continuatas, vnum eſt numero: vt vero a tali quãtitate procedit, quòd ſi continua eſt, non habeat partes diſcretas, & res per talem quantitatem diuidi nequeat in diſcreta, principium eſt numeri, & res ab ea indiuiſibilis eſt ratione diſcreti.

3. Concl. numeri materia ſũt ipſæ unitates Tertia concluſio. Numeri materia ſunt vnitates ipſæ, forma verò eſt illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter vero vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Hinc intelligitur id, quod dici ſolet, quod vltima vnitas aduenientes eſt forma, reliquæ materia, vt in ternario duæ vnitates ſunt materia, tertia determinans formam, quod uidetur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Thom. 8. Meth. quod non ita ſimpliciter debet intelligi: numerus enim formaliter diuiſibilis eſt, illa vnitas verò diuidi non poteſt. Præterea: quia cum omnes vnitates ſint eiuſdẽ rationis, eſſet eadem forma omnium numerorum, nec ſpecie differrent: quod nemo concedet, nec S. Thom. nec Alber. id dixerunt, vt ſonat: ſed ſenſus eſt, quod illa vnitas habet ſeſe vt forma: quia ipſa adueniente intelligitur compleri numerus: ſed non quod re vera illa eſſet forma, ſed vnitatum aggregatio, quæ variatur qualibet addita vnitate, atque ideo videtur forma, ſed non eſt.

4. Conc. numeri diuiſ. nõ procedit in infinitũ deorſum. Quarta concluſio. Numeri diuiſio non procedit deorſum in infinitum. Hæc eſt Ariſt. quæ patet ex dictis: quia cum numerus diuidatur ratione diſcreti, & ſit deuenire ad unum indiuiſibile in ratione diſcreti, non procedit ipſius diuiſio in infinitum. Non ſic in continuo: non enim in diuiſione continui deuenimus ad aliquod indiuiſibile in ratione communi, cum nõ ſit compoſitum continuum ex indiuiſibilibus in ratione continui, ſed ex indiuiſibilibus. ob id ipſius diuiſio terminum non habet, ut dictum eſt.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum. Queſt. VI.

1. argu. CVm numeri diuiſionem deorſum deſcendendo nõ in infinitũ procedere determinatũ ſit, conſequenter quæritur, an in multiplicatione ſurſum aſcẽdendi ſit proceſſus infinitus. Et vř quod nullo modo. Si .n. talis eſſet proceſſus, maxime eſſet p p illam rationem Ariſt. quia numerus creſcit ex diuiſione cõtinui, hęc autem in infinitũ procedit: ſed hæc ratio nulla eſt vt videtur. Nam vel loquimur de cõtinuo mathematico, vel de ſenſibili. Non de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Phyſicum. Si uero de ſenſibili, vt re uera eſt, tunc ipſius diuiſio non procedit in infinitum: quia ut dixit in lib. 1. Phyſic tex. 36. datur minima caro, a qua nihil iã eſt ſeparabile: & nos determinauimus dare minimũ in his rebus naturalibus etiam homogeneis: nõ igitur procedit ipſorum diuiſio in infinitum, & ſic conſequenter nec numerus.

2 Secundo videtur, quod ſi diuiſio in infinitum procedat, quod ſit numerus actu infinitus: eſt enim argumentum. Si lignũ aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum eſt diuiſibile: ergo in ipſo ſunt infinitæ partes actu indiuiſæ, ſed potentia diuiſibiles: numerus igitur illarum partium infinitus eſt: nam dato quouis numero finito, partes plures ſunt.

3 Tertio, ſi numerus actu infinitus eſſe non poteſt: vel eſſet, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis eſt: uel propter numeri materiam, quia res infinitæ non poſſunt eſſe, quarum ſit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam ſecũdum Ariſt. qui mundum ab ęterno poſuit, poteſt quis petere, quot homines ſint tranſacti, & quot dies, & re uera non eſt, quid dicatur, niſi infinitus numerus. Si igitur numerus infinitus eſſet impoſſibilis, non fuiſſet præteritus, quia impoſſibile ad actum non venit: ſed numerus infinitus tranſactus eſt, & hoc non niſi ſimul cum rebus numeratis: non ergo eſt repugnantia, vt ſit numerus infinitus: quod ſi dicas, nõ eſt permanens talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Et eſt quartum argumentum: nam nu- 4
merus trium motuum, & numerus . v. g. 1
trium lectionum eſt uerus numerus, tamen non permanent.

Et vlterius ſecũdum Ariſtot. qui tenet 2
animam hominum eſſe immortalem, & in ſingulis hominibus ſingulas animas. tunc ſi mundus fuit ab æterno, & homines infiniti tranſacti ſunt, re vera etiam & animæ infinitæ, quæ cum immortales ſint, ſequitur actu eſſe illarum infinitum numerum.

Et vlterius ſecundum Reales, qui di- 3
cunt puncta eſſe in corpore actu, & realiter diſtincta a quantitate, tunc cum ſint infinita puncta actu exiſtentia in corpore, erit & numerus infinitus.

Quintum eſt etiam argumentum con- 5
tra tex. 59. vbi dicitur, quod diuiſio quæ fit ſecundum partes æquales alicuius finiti, non procedit in infinitum. Videtur hoc falſum, & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc poſſunt dari infinitæ partes æquales, quarum vna non eſt altera, ſed omnes æquales inter ſe, ergo diuiſio finiti procedit etiam ſecundum partes æquales in infinitum & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates, & poſtea ſingulæ diuidantur in partes proportionales: tunc coniungendo partes proportionales vnius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt ſi medietas vnius coniungatur cũ medietate alterius, & tertia vnius cum duabus tertijs alterius, & quarta vnius cum tribus quartis alterius, &c. ut in exẽplo patet inter ſcripto.

Hæc ſunt argumenta, quæ potiſſimam habere videntur difficultatem, quæ quidẽ ſigillatim oportet iam ſoluere.

Ad 1. ſo lu. Albe. Circa primum Alber. cap. penul. huius libri dicit quantitatem ſenſibilem dupliciter poſſe conſiderari. Vno modo, ut terminus corporis naturalis, & ſic non dubium eſt, cum detur minimum corporum naturalium: per eam enim menſurabilia ſunt corpora: & ſic diuiſione reali ſunt diuiſibilia corpora in infinitum.

Illa

Digitized by Google

Obijcitur. Iſta ſolutio mihi non placet: quia cum menſura, qua menſuratur, finita ſit, & minima, vt dicitur 10. Meth. re vera menſurabile non menſurabitur ſecundum omnes partes, ſed ſub partibus certæ quantitatis, quanta eſt menſura. Vlterius, quia menſura eſt æqualis, & vna. non igitur menſurabile, vt tale eſt, diuidetur in infinitum, quia iam haberet partes æquales omnes inter ſe infinitas, quod eſſe non poteſt.

2. ſol. Aver. ex Pa. Ve. Pau. Ven. ſupra tex. 60. aliter reſpondet ad hoc, & de mente Commẽt. dicit, quod quantitas ſenſibilis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo vt ſubſtat formæ naturali, & ſic non datur in ea diuiſio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui ineſt, & ſic eius diuiſio procedit in infinitum.

Obijcitur Iſta ſolutio mihi non admodum placet: quia cum ipſe loquatur de diuiſione reali, non videtur talis diuiſio poſſe fieri in materia, quia ſemper eſt, & erit cum aliqua forma, quæ impediet talem diuiſionem. Diceremergo, quod non habet intelligi de diuiſion:, quæ dicit actu ilem partium ſeparationem, ſed de ea, quæ fit per partium ſignationem, vel conſiderationis reſolutionem, & ſecundum hanc non datur minimũ in homogeneis. Quod enim ſupra dictũ eſt: intelligi debet denimo per ſe exiſtente, vt illic declarauimus.

3. ſol. vera, ſit diuiſio p imaginationẽ, & non p naturalẽ diuiſ. in infinitum.

probatur ſolut. Et inducit me ad hoc dicendum ratio. quia iſta diuiſio fit etiam in tempore, & 1 in motu, vbi non fit talis partium ſeparatio niſi modo, quo dictum eſt.

2 Præterea: quia non poteſt particula extra modum minima naturaliter conſiſtere, etiam ſecundum eos, qui minimum auferunt. dicunt enim poſſe tam paruam eſſe, vt non conſiſtat, quin a contrario corrumpatur: ergo iam talis ſeparatio naturaliter non procedit in infinitum.

3 Præterea: quia cœlo, & lineis cœleſtibus iſta ineſt diuiſio: quæ tamen non poteſt eſſe, ſi intelligatur de actuali ſeparatione, cum cęlum ſit incorruptibile.

Ad 2. Circa ſecundum argumentum aduertendum erit, quod numerus nõ dicit quocunque modo partes, ſed diſiunctas & poſitionem, & terminum communem non habentes: quod ſi continuæ ſint, numerum non faciunt, ſed vnum continuum, & hæc eſt notanda ſolutio, vnde illæ partes vnius continui numerum non faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, ſed ſolum vnum continuum, quouſque ſeparentur diuiſione, & tunc numerus nunquam erit actu infinitus.

numerũ requirit partes diſiunctas aliter nõ faciunt numerũ vt in continuo ſunt.

Quod ſi petas, quot illic ſunt partes, dico actu non eſſe numerum certum, quouſque diuiſio, vel ſignatio accedat, quæ nunquam infinita eſſe poterit in actu.

Ad 3. 1. ſol. Iandu. Circa tertium, Iandu. q. 11. huius tertij dicit duplicem eſſe numerum. Alterũ rerum corporearum, quæ non multiplicantur, niſi ſecundum quantitatem, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem eſſe infinitum negat, nec eſſe poſſe permanentem, quia tũc occuparet omnia, & non admitteret ſecum alia corpora. Alter numerus eſt rerum quæ non occupant locũ, vt ſunt accidentia, quæ per ſe quantitatem non habent, & horum numerus, dicit, quod de facto modo eſt infinitus: nam materia prima cuiuslibet habet infinitas potentias actu ad ſingulas formas, quas recipere poteſt. Vnde ſecundum Iandu. non repugnat infinitum eſſe, cum ſit.

Sed re vera hæc ſentẽtia quamuis in alijs accidentibus, vt punctis, habere poſſet aliquid probabilitatis, de quibus tamen mox dicemus, tamen exemplum allatum falſum eſt: non enim eſt, niſi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere poteſt, loquendo de potẽtia materię primæ: at potentiæ proximæ ſunt variæ pro varijs formis: ſed non ſunt hæ potentiæ finitæ actu: quia non ſunt, niſi cum forma generari debet.

2. ſol. aliorum reÿcitur Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ: alij ratione materiæ, qui omnes mihi non ſatisfaciunt.

Ad 3. & 4. vera ſolut. Pro ſolutione igitur tam tertij, quam quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet, dierum, & aliorum ſucceſſiuorum, animarum, punctorum, facienda erunt aliqua fundamenta.

1. fund. multitudo, & numerus differunt. Aduerte igitur primo, q. multitudo, & numerus differunt, nec idẽ omnino ſunt. Multitudo. n. ſolũ dicit partiũ diuerſarũ aggregationem: at numerus dicit ordinem illarum partium ſecundũ prius, & poſterius numerus enim a numerando dicitur: qui autem numerat ordinem habet.

Digitized by Google

Numerus, & multitudo tripliciter reperitur i ente trãſcendẽs, in quantitate & prius in accidentib.

Iſte igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primo in ente, vbi enim diuerſitas eſt, & pluralitas entium, quæcunque ſint, ſiue ſubſtantiæ, ſiue accidentia, ſiue corporea, ſiue incorporea, ibi numerus eſt, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo tranſcendentalis dicitur.

Secundo inuenitur iſta multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iſte numerus eſt proprius quantitatis ſpecies.

Tertio. numerus eſt in his, quæ in quantitate ſunt, ſed non ſunt multiplicata per quantitatem, vt eſt numerus, & multitudo plurimorum accidentium, quæ in vnico ſubiecto eſſe poſſunt ſub vnica quantitate.

Numerus, & multitudo ſucceſſiuus, & permanens.

Et omnis hic numerus, & multitudo aut ſucceſſiuus poteſt eſſe, ita vt non ſint ſimul vnitates, vt numerus hominum, quorum aliqui tranſierunt, aliqui permanent; aut poteſt eſſe permanens totus, ut facile eſt intelligere.

1. Fund. Non dari infinitum numerum cauſarum per ſe ſubordinatum.

Aduerte ſecundo, inter fere omnes Philoſophos non eſſe dubium numerum cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, non eſſe infinitum: quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque eſſent infinitæ, vltima non poſſet operari, quia ab infinitis dependet, & hoc docet Ariſto. 2. Metha. t. 2.

Non dari in infinitum numerus permanens corporum nec accidentium quæ ſũt in corporibus.

Similiter non eſt dubium, numerum permanentem corporum non eſſe, nec eſſe poſſe infinitum, cum locus omnis naturalis finitus ſit: loquimur autem modo de potentia naturali: ſimiliter nec eſt numerus permanens accidentium infinitus, quę in corporibus ſunt: nam cum corpora ſint finita, & accidentia erunt finita: aliàs in vno corpore oporteret eſſe accidentia numero diuerſo, & cum inſint vni ſubiecto, eſſet differentia in ſpecie, & ita infinitæ eſſent ſpecies, quod non fit naturaliter, nec fieri poteſt.

At dubium eſt de numero infinito ſucceſſiuo, & de permanente rerum ſpiritualium.

De infinito numero ſucceſſiuo ſecundũ Ariſtot.

Dico ergo primo, quod ſecundum Ariſtotelem optime datur multitudo infinita ſucceſſiuorum, vnde multitudo dierum, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationum, & motuum datur infinita: nec hoc negari poteſt, licet proprie loquendo illa multitudo infinita non ſit numerus, quia numerus dicit ordinem partium, at in infinito nullus eſſe poteſt ordo, cum nec principium eius ſit, nec finis, & quia numerus in ratione ſua producit menſurabilitatem, quæ non conuenit infinito erit ergo multitudo infinita; ſed non proprie numerus infinitus ſucceſſiuorum.

Vera ſol. Ad illud de infinitate animarum ſi mundus fuiſſet ab æterno.

Illud uero de infinitate animarum multum torſit Ariſtotelis interpretes, cum ſecundum eius ſententiam mundus fuiſſet ab æterno, vnde vt illum a contradictione liberarent, in varias inciderunt ſolutiones parum conſentaneas. Alexander ergo impie, & contra ipſum Ariſtotelem, ei impoſuit feciſſe animam mortalem. ſed eã ſentẽtia ab alijs interpretibus reprobatur; & falſo id imponit Ariſtoteli, ut alibi ex Theophraſto, Themiſtio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & alijs oſtendemus cõtra Alexandrum.

Sol. quorundam minus recta. 1. Alex. 2. Auer.

Hinc etiam delirauit Auerroes cum ſuo illo vnico intellectu communi non minus impie, quam Alexander, imo duplici impietate emulatur, & corruptione animarum, & illa ficta unitate intellectus.

4. præſtãtior quorundam aliorum

Alij dicunt, quod Ariſtoteles ſolum negauit numerum infinitum ex diuiſione cõtinui, & in rebus corporeis, non tamen negauit numerum infinitum ſpiritualium, & non occupantium locum. & hæc propius ad veritatem accedit.

3. Auic.

Alij, vt Auicenna, aſſerunt, negaſſe Ariſtotelem infinitum numerum entium cõpletorum, & perfectorum, non vero incõpletorum, qualis eſt anima, & partialium entium.

5. Aliorum ſeq. Pyth.

Alij fabuloſe potius, quam Philoſophice dicunt, eſſe finitas animas, ſed migrare ex corpore in corpus, vt dicebat Pythagoras, & hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis, quod tamen ne ſomniauit quidem Ariſtoteles.

Alij dicunt eſſe cõtradictionem in ipſo Ariſtotele, qua cum mundi æternitate nõ ſibi conſiſtit, dum reprobauit infinitum: & merito quidem hoc vexauit Interpretes. nam hoc argumento ſatis efficaciter conuincitur mundum non fuiſſe ab æterno:

7. Verior omnium

Reſpondeo ergo ad illud de infinitate animarũ, quod probabiliter, imo neceſſario

rio debemus fateri, cum ſint animæ immortales ſecundum Ariſtotelem, ſi mundus eſſet ab æterno, vt ille putauit, eſſe multitudinem actu infinitam nō quantorum, non tamen numerum prædicamentalem, & proprium. Et iſta diſtinctio multitudinis, & numeri, ac numeri duplicis tranſcendentalis, prædicamentalis, quāti, & non quanti, multum eſt obſeruanda doctrina Ariſtotelis.

2 Dicendum ſecūdo, ſi de veritate ſit ſermo, infinitum nullum, nec etiam multitudine proceſſiſſe, cum mundus ab æterno non fuerit.

De eodē dubio, ſecūdū ueritatē nō repugnat ex natura rei eſſe infinitū numerum.

Quod ſi petas, an repugnet ex natura rei, quod multitudo infinita ſit, ſiue actu ſimul, ſiue tranſacta. Quamuis id ſoluere non ſit præſentis loci, ſed octaui libri, exiſtimo tamē multitudinem infinitam actu conſummatum implicare, & eſſe non poſſe, nec pertranſiri poſſe: vnde non ſolum infinita hominum multitudo, & aliorum *1. ratio.* non fuit, ſed nec fuit poſſibilis vllo modo, nec (vt videtur) imaginatio humana poteſt capere id, vt infinitum fuerit tranſactum, & hoc conuincere videtur neceſſario non fuiſſe mundum ſempiternum.

2. ratio. Et ratio præterea talem multitudinem prohibens hæc eſt: quia ſi eſſet infinita multitudo, multitudo non creſceret additione multorum, nec minueretur ablatione multorum. Patet, nam ſi homines modo infiniti ſint tranſacti, quæro, an poſt centum annos plures erunt tranſacti? Si id neges, videtur ſtultum. Si vero concedas: quomodo ergo homines illi erant infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus, aut minus? Et idem quæram, an ante centum annos ſint tot homines tranſacti, quot ſunt modo? Re vera ſi datur infinitum, ablatione, vel additione, nec ſit maius, aut minus.

Sol. quorundā in ſufficiēs. Sunt enim qui dicunt infinitum creſcere, & minui poſſe manēs infinitum, quod gratis dicitur.

Alij dicunt vnum infinitum non ſuſcipere plus, quam alterū, & admittūt æqnale eſſe infinitum, ſiue additis, ſiue ablatis finitis, hoc tamen fateor me credere non poſſe.

Præterea: quia omnis multitudo ad numerum reducibilis eſt aliquem, alijs eſſet prorſus extra genus, & nihil eſſet. At ꝙ illa multitudo infinita ſit proprie numerus infinitus, impoſſibile eſt, vt ante oſtendimus: quia numerus dicit ordinem partium, & menſuram.

Præterea: quia infiniti homines ſunt tranſacti, & infinitæ generationes: ergo non ſunt infinitæ: infinitum enim non eſſet conſumabile.

Sat ſcio reſponſuros aliquos eſſe tranſactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quod detur cauſa æterna vna productiua hominum, & non dentur homines primi, quos illa cauſa produxit ab æterno: ſed ſatis ſint iſta in præſenti, ex quibus conſtat repugnare ex natura rei eſſe multitudinem infinitam. An vero per diuinam potentiam infinitum eſſe poſſit, hoc in præſenti prætermittimus.

Ad illud de punctis, dico non eſſe actu pūcta realiter diſtincta, ſed potentia. ſunt actu per diuiſionem, quæ cum infinita nō ſit actu, nec ſunt actu infinita puncta: ſed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita plane ſatisfactum eſt argumento tertio, & quarto. *Ad illud de infinitate punctorum.*

Ad quintum facilis eſt ſolutio. Non negamus eſſe infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: ſed id eſt, quia eadem quantitas multoties reperitur, & ſumitur cum alijs, & alijs partibus proportionalibus, quæ dicuntur partes communicantes. At partes nō communicantes non ſunt æquales omnes inter ſe, vt diuiſio procedat in infinitum. *Ad 5.*

Eſt autem aduertendum, quod eſſe infinitum in diuiſione non aliud eſt, quam ꝙ nunquam ceſſet diuiſio partium, hoc eſt, quod non ſit ſignabilis minima pars continui, qua non ſit alia minor, & minor. Hæc de quæſtione.

Vtrum ſit corpus actu infinitum. Quæſt. VII.

HAec quæſtio ſatis ex ipſo textu conſtat, tñ propter quorūdam terminorū explicationem a nobis breuiter eſt dilucidanda.

Eſt argumentum. Infinitum eſt paſſio quantitatis: ergo ſi datur ſub- *1. arg. quod de-*

quæ fiūt ſecundũ diuiſionem modo prædicto: talibus autẽ partibus creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, non tamen in tantum creſcit, ut omnem finitam ſuperet magnitudinem, cum nõ poſſit æquare illud continuum in quo eſt: ſi enim additio fieret ſecundum partes æquales ſemper, ſuperaret omnem magnitudinẽ: ſed id non fit, quia diuiſio non fit ſecundum partes æquales in infinitum, nec aliter creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, niſi per talem diuiſionem.

Quõo differat infinitũ ſecundum diuiſ. & appoſit.

Vnde in hoc differt infinitum ſecundũ diuiſionem, ab infinito ſecundum appoſitionem. In illo enim non datur pars, nec quantitas ita minima, quin minor eſſe poſſit. tamen in infinito ſecundum appoſitionem datur quantitas ita magna abſolute, quam non poſſit æquare ipſum infinitum ſecundum appoſitionem, nec maior eſſe poſſit.

Hæc omnia cò tendunt, ut intelligas, ſicut infinitum ſecundum diuiſionem non fit ſecundum partes æquales, ſic enim eſſet actu infinitum, ita nec infinitum ſecũdum appoſitionem, ſed utrumque fit ſecundum partes inæquales in eadem proportione ſumptas, ut dictum eſt in textu præcedenti. Conſideratione autem digna eſt expoſitio horum textuum.

Quoniam & Plato. Tex. lxj.

Cõfirmatur hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

HOc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui iſta etiam intellexit: per magnum enim infinitum ſecundum poſitionem, per paruum ſecũdum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonem, qui cũ duplex poſuiſſet infinitum, nullo vtitur: quia numerum, quem dixit eſſe rerum ſubſtantiam, finitum poſuit: ſecundum paruum, quia vſque ad vnum decreſcit. nec quoad magnum, quia vſque ad denariũ creſcit: ultimũ enim numerũ dicebat denarium, reliquos uero numeros cõpoſitos ex denario, & præcedentibus dicebat: ob id nõ ſibi cõſtat. Si enim principium infinitum eſt, & numerus principium eſt ſecundum ipſum, debuit eſſe infinitus, quod tamen ipſe negabat.

Caput Septimum.

Accidit aũt contra. Tex. lxij.

Reprehẽdit Ariſ. definitionẽ, quã veteres aſſignabant infinito.

DEfinitionem, quã Antiqui de infinito dabãt, reprehẽdit. Dicebant antiqui infinitum eſſe, cuius nihil eſt extra, quaſi omnia cõprehenderet, nihilque ipſius eſſet extra ipſum. Ariſt. verò nõ ſic, ſed aliter eſſe definiẽdum docet, puta. Infinitũ eſt, cuius aliquid ſemper extra eſt, ideſt, eſt id, cuius quibuſcunq: partibus sũptis aliqua alia ſemper accipi poſſit. Et ꝓbat, quod ſic ſit definiendũ, etiam ex his, quæ ipſimet dicunt. Nam annulum dicũt eſſe infinitum: quia ſumptis quibuſq; partibus propter vniformem, & circularẽ eius figuram, adhuc ipſius partes ſumi poſsũt: non enim in eo, ſecũdum ſe terminus eſt vllus propter figuram.

No. definitio infiniti in potentia eſt in quo ſẽper eſt ſumere aliqd ext.

Vnde igitur quomodo ipſi infinitum dicunt, cuius aliquam partem ſemper eſt accipere.

Declarat tamen, quod antiqui nõ dicebant annulum proprie eſſe infinitum, ſed rõne figuræ: vt enim eſſet proprie infinitum, nõ debent eædem partes multoties ſumi, quod in auunculo fit. Non inuenientes enim terminum eundem ſæpe diuidimus, & ipſius eaſdem partes ſepe ſignamus. In infinito autem diuerſas oportet ſumere ſemper partes: ac ob id additur illa particula extra.

Nota.

Notandum circa literam, quod vocat annulos non habentes palam illos, qui ſunt uniformes, nec habent illam partem diſtinctam, cui ſolet apponi gemma; hi enim annuli, videntur actu principiũ habere: at cum vniformes ſunt, actu finem, & principium non habent propter vniformitatem figuræ.

Infinitum igitur, ideſt. Tex. lxiij.

Cõfirmatur illa definitio etiam ex antiqs.

COncludit etiam ex antiquorũ dicto, Infinitum eſſe, cuius ſecundũ quantitatem accipientibus ſemper aliquid accipere eſt extra. Ideſt cuius partibus quantitatiuis quibuſcunque ſumptis adhuc diuidentes & accipientes poſſunt præter il-

las

ſas accipere alias:cum ergo ita definiendum eſſe probaſſet, probat non eſſe definiendum, vt illi definiebant, & efficit rationem hanc.

No. totũ, & infinitum eſſe valde diuerſa.

Illa definitio eſt totius, ſed totum, & infinitum ſunt valde diuerſa, nec ſimul ſtant:ergo non poteſt eſſe definitio infiniti. Maiorem oſtendit in hoc textu, dicẽns totum non eſſe aliud, vt dictum eſt. 5. Meth. cap. 26. quam cuius nulla pars abeſt. Quod inductione patet: totus enim homo dicitur, cum nulla pars hominis deeſt: tota ciſtella, cuius nulla pars ciſtellę deeſt, & ſic quodlibet ſingulare totum definitur ergo in communi etiam definietur totum cuius nulla pars abeſt, nec extra ipsũ eſt, nam cum aliqua pars abeſt, & extra eſt, totum non dicitur. id ergo eſt totum, cuius nihil eſt extra.

Totum autem, & perfectum. Tex. lxiiij.

Idem eſſectum & perfectum.

Minorem probat, totum, & perfectũ, aut idẽ omnino ſunt, aut proxima in natura. ſed infinitum nullo modo eſt perfectum. ergo nec totum. Minorem probat:quia perfectum eſt, quod finẽ habet, & terminum. hoc autem repugnat infinito, non ergo eſt perfectum.

1 Et notandum eſt, quod maiorem efficaciam habet hoc Græce:nam perfectum Græce a fine denominatur: dicitur enim τέλειον, ἀ τέλος quod eſt a finis, & Latine fere idem etiam eſt. nã perficere, eſt vſq; ad finem facere.

Totum, & perfectũ ſunt idem re, differunt tamẽ ratione.

2 Notant præterea Simplic. & Philop. & Alber. quod totum, & perfectum re idem ſunt, ratione differunt. nam totum dicitur reſpectu partium, quarũ nulla deeſt, perfectum vero ratione finis, quem res eſt conſecuta.

Totum, & omne quomodo differãt.

3 Et vlterius notant Simp. & Philo. quod totum dicit partes cum quadam coniunctione, & copulatione. at omne, dicit ſolũ ipſas partes nulla deficiente.

Quapropter melius exiſtimandum eſt.

Ex dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quam Meliſſus. Ille enim vniuerſum dixit totum eſſe, & finitum, cuius partes æqualiter diſtabant a centro. At Meliſſus dixit eſſe totum infinitum. Errauit autem in hoc, quod copulauit ea, quæ nequaquam poſſunt eſſe ſimul, puta, eſſe totum, & eſſe infinitum:hæc enim non cohærent, nec connectuntur, ſicut linum lino. ſunt enim illa oppoſita valde.

Prouerb. Græcum linum lino annectere.

Sciasautem illud eſſe prouerbium, vt notat Philop. quo denotamus dicta alicuius eſſe contraria vel implicantia. cum. n. implicant, & inter ſe repugnant, non ut linum lino cohærere dicimus.

Quoniam hinc quidem. Tex. lxv.

Qua ratione in dicti ueteres ita definierint infinitum, eiuſque reprobatio.

Cauſam oſtendit, propter quam antĩqui ita definierint infinitum. Hæc autem eſt, quia putarunt infinitum eſſe totum quoddam. ac cum totum cõtineat, hinc etiam dixerunt infinitum continere, & gubernare, vt ſupra etiam dictum eſt. Quod ſi quæras, quare hi exiſtimarunt infinitum eſſe totum:dicit, quia ſimilitudinem habet cum ipſo toto. hæc vero ſimilitudo conſiſtit in hoc, quia ſicut totũ ſuas partes comprehendit, ita infinitum ſuas.

Hoc autem Ariſto. reijcit. docetque infinitum nõ eſſe totum actu, ſed materiam perfectionis, & magnitudinis, ideſt, formæ, & totius, ac eſt totum in potentia, quod patet ex diuiſibilitate. Nam totum aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, ſed ratione materiæ diuiſionem hẽt, cum videamus formam eiuſdem rationis manere in omnibus partibus. infinitum ergo, quod diuiſionem continet, materiæ potius locum habet.

Infinitum hec potius ſe habere ut materiã quã ut totũ.

Præterea ſecundo. quia totum finitum eſt, & completum:at infinitum non completur ſecundum ſe. ſed ſecundum aliud, puta ſecundum formam, ut apparet in partibus, quæ in vno toto ſecundum formam aliquam colligantur. potius ergo eſt materia. & hinc eſt, quod ſecundum ſe ignotum eſt, ſicut materia ſine forma.

Et nota, quod in omnibus his hoc docemur, quod materia, quantumcũq; habeat partes ſecundum ſe, non tamen ideo dicitur totũ, ſed habet rationem partis, quia cum forma unum conſtituit totum.

Quare

Digitized by Google

Quare maniſtum eſt.
Tex. lxvj.

Hoc infinitum potius habere rationem partis quam totius.

CONcludit (vt dicebam;) infinitū magis habere rationem partis quam totius, cum locum habeat materiæ, materia autem ſit pars.

Alia rō quod infinitum non ſit totum nec cōtineat

Et iterum probat, quod infinitum non contineat, nec ſit totum, præſertim ſecundum opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus. ſi ergo infinitum continet, ſequitur, quod in ideis etiam contineret. hoc autem abſurdum eſt, quod indeterminatum, & ignotum, quale eſt infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare. cum tamen ab ipſis potius determinetur, quæ cauſæ ſunt formales.

Secundum rationem autem.
Tex. lxvii.

Quod ſit diſcrimē in adiectione, et diuiſ. cō tinui in finita.

QVædam theoremata notanda de infinito ponit, atque primum eſt illud, quod ſupra dixit, tex. 60. Infinitum diuiſione ſic procedere, vt quæcunq; parua quātitas ſuperetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quātitatem ita paruam, quin minor eſſe poſſit: at cum eſt infinitum in appoſitione, non tranſgredimur quamcūque magnitudinem abſolute, ſed ſolum tranſgredimur illam magnitudinē, quæ, fit ex diuiſarum partium additione, non tamen ex tali additione poterit creſcere quantitas, ut excedat etiam cœlum.

Obiect. Poſſes tu dicere, quare diuidendo ſuperamus abſolute omnem minimam quantitatem aſſignatam dando minorem: at in apponendo non ſuperamus omnem magnitudiem: quia ſaltem non ſuperabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio. Reſpondet Ariſt. quia materia continetur, & eſt intra rem. infinitumque materia eſt, forma continet. ac ſi dicat, quod cum diuidimus, procedimus ad materiam quæ indeterminata eſt, & infinita: cum autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet, & determinata eſt.

No. ex D. Tho. Notat Sanct. Tho. circa explicationem, quod totū habet rationem formæ reſpectu partium, partes vero rationem materiæ, & merito: nam forma determinata eſt, materia vero indeterminata & indifferens: ita totum determinatum: ſingula enim per ſe vnum totum ſunt, tamen partes multis modis ſumi poſſunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis. Hoc vero intereſt inter infinitum ſecūdū appoſitionem, & ſecundum diuiſionem: in infinito enim ſecundum appoſitionem a partibus ad totum procedimus, in infinito vero ſecundum diuiſionem a toto ad partes deſcendimus: ob id in hoc a forma ad materiam, in illo a materia ad formam peruenimus.

Quō ſi habeat totum, & partes, infinitum, ſecundū appoſ. et diuiſ.

Hinc fit, quod cū forma, & totum determinatum ſit, quantuncuuque partes diuiſas in infinitum apponamus, non excedemus illud totū, cuius partes ſumimus: at cum a toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ ſint propter multiformem ipſarum diuiſibilitatem, cum ad ipſas peruenimus diuidēdo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quātitas ita minima, qua nō poſſet eſſe minor.

Rationabiliter autem.
Tex. lxviii.

Quō infinitum accipiatur in numero, & magnitudine, & quō differunt inter ſe.

ALterum conſtituit theorema, puta, Infinitum eſſe in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus enim ſurſum creſcit in infinitum: non. n. datur tantus numerus, quin maior poſſit dari. At deorſum finem habet, nā ad unitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non ſic. datur enim maxima quantitas actu, cum non ſit infinitum in actu: at non eſt dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, ſed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, ſed non minima.

Cur diuiſio numeri terminet, dat cauſam: quia numerus ex indiuiſibilibus vnitatibus cōponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi poteſt. at magnitudo cum non ſit compoſita ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, ipſius nūquam ceſſat diuiſio.

Cur numerꝰ augeatur in infinitum

At cū numerus creſcat ex diuiſione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc eſt quod numerus augeatur in

in-

Digitized by Google

infinitum, quamuis non ſit actu infinitus, ſed potẽtia ſuperans quamcunque datam, & determinatam multitudinem.

Quo numerus cõponatur ex indiuiſibilibus. Quo autem modo numerus ex indiuiſibilibus componatur, oſtendit: quia numerus eſt ex vnis, & numerus non aliud eſt, quam plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur: ternarius enim qui tria vna eſt, quaternarius, qui quatuor, & ſic conſequenter: at vnum indiuiſibile eſt, vt vnus homo, qui in plures homines diuidi non poteſt, & vnus leo, & reliqua: ſi ergo numerus ex vnis eſt, ex indiuiſibilibus eſt, nam vnum indiuiſibile eſt.

At non ſeparabilis eſt numerus hic bipartitionis.

Numerum non eſſe aliquid ſeparatũ a rebus numeratis, nec actu infinitum. CVm numerum ex diuiſione continui creſcere dixiſſet, ne quis putaret numerum eſſe quid ſeparatum ab ipſis continui partibus, vt putabant Platonici ponentes numeros ſeparatos, huic obuians dicit numerum non eſſe ſeparatum ab ipſis cõtinui ſenſibilibus partibus. nõ enim aliud eſt numerus, quam plura vna, & plures cõtinui partes. Nec etiam eſt intelligendũ, quod numerus actu infinitus vnquam ſit: non enim eſt eius infinitas, niſi potẽtia, ſicut motus, & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur eſſe, non tamẽ tota ſimul: ita eſt numeri infinitas.

Explicat Philo. et Auerr. Philop. vult Ariſt. velle hic comparare numerum tempori: vt enim tempus dum ſit maius, & maius, non habet partes permanentes, ſed quædam recedunt, quædã de nouo adueniunt: Ita numerus dum creſcit, non permanet: nam cum ſit quaternarius, non manet ternarius, nec cum ſit alius numerus, manet alius, & idem videtur Auer. dicere.

Explicat verior D. Tho. Sed S. Thom. hoc non placet, & merito: quia ſi formaliter loquatur de numero, ẽt hoc ſit in infinito ſecundum appoſitionẽ. nam cum additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationem alterius totius, & alterius menſuræ. Vt ſi primus erat pedalis, poſtea additione mutatur. Quod ſi materialiter loquantur de numero, re vera ẽt manet numerus præcedens, puta, ipſius vnitates, ſicut in infinito ſecundum appoſitionem: at temporis & numeri partium temporis, nec formaliter, nec materialiter partes manent: quia tempus nullo modo permanet, nec ipſius partes, ſimiliter nec motus.

In magnitudinibus autem. Tex. lxix.

In magnitudinib. cõtr. mõſchabere augumentum, & decremẽtũ quam in numeris in infinitum. Obiect. CVm dixiſſet numerum ſurſum in infinitum tẽdere, deorſum vero ſtare in indiuiſibili, modo non ſic in magnitudinibus fieri docet, imò oppoſitum: verſus.n. maius datur vltimum eo quod ſit maxima quantitas, quæ poſſit eſſe naturaliter, vt quantitas, & magnitudo orbis: vnde magnitudo tanta actu eſt, quanta potentia eſſe poteſt. At verſus minus non eſt terminus, ſed diuiſio in infinitum procedit. Si autem magnitudo non eſſet determinata, tũc eſſet corpus actu infinitum, quod nullo modo eſſe poteſt.

dices, quomodo magnitudo determinata eſt, cũ ſit infinitum in additione, quod ſit ſecundum magnitudinem? Si enim in infinitum additio eſſe poteſt, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio. Nota duplex genus additionis. Hoc dubium facile eſt intelligenti quæ dicta ſunt ſuperius. Additio enim duplex eſt. Altera quæ ſit ſecundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum ſit diuiſio, verbi gratia. Diuides lignũ in duas medietates, iterum aliam in duas, & 1 ſic ſemper procedendo per eandem proportionem, tunc ſi partes vnius diuiſæ medietatis apponas alteri, creſcet in infinitum. Et quia nunquam ceſſabit diuiſio alterius, nec ceſſabit augumentum prioris: tamen ipſius magnitudo quantumcunque creſcat, non ſuperabit quantitatem totius ligni: quia nunquam finietur diuiſio, & nũquam habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus eſſe infinitũ per appoſitionem, & ſic magnitudinem creſcere in infinitum creſcere.

Altera additio eſt, quæ ſit ſecundũ partes 2 æquales, & ſi iſta fieret in infinitum, re vera magnitudo perueniret, vt ſuperaret cœlos, & quodcunq; corpus: ſed talis additio non poteſt eſſe in infinitum, nec ſic magnitudo poteſt ſecundum appoſitionẽ in infinitum.

Digitized by Google

Et hoc eſt quod hic dicitur, quod abſolute loquendo datur maxima magnitudo quæ poſſit eſſe, & quamuis in infinitum in appoſitione ſit ſecundum ipſam magnitudinem, non tamen ob id perueniet, vt quamcunque magnitudinem datam ſuperet.

Infinitum autem non eſt idem. Tex. lxx.

Infinitũ nõ eſt genus ad motum, tẽpus, et magnitudinem.

CVm de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus ſit, poſſet quis arbitrari infinitum eſſe genus quoddã ad illa tria. Hoc autem non ita eſt, imò analogum quoddam. Infinitum enim prius magnitudini, & per magnitudinem motui, & per motum tempori ineſt. At quia hoc explicare nõ eſt præſentis loci, ſed ad librum quartum pertinet, ſe illuc remittit, & nos etiam id ibi tractabimus, quod faciat Deus.

Vlterius dixerat, numerum terminari deorſum: quia peruenit vſque ad indiuiſibilia. at non magnitudinem: hæc enim ſemper in magnitudines iterum diuiſibiles diuiditur: poſſet quis huius petere rationẽ, quare nempe magnitudo in magnitudinem ſemper diuidatur. At quia hoc in libro 6. demonſtraturus eſt late, hoc etiam in præſenti ſupponit, & probationem prętermittit, & nos etiam ſuis in locis iſta examinabimus.

Caput Octauum.

Non remouet autem ratio. Tex. lxxj.

Obiec ex geometria ꝙ illa utãt lineis infinitis, et ita ſit actu infinitum. Sol. Ariſtote.

TErtium theorema ponit, dubio ſatisfaciens. Cũ enim actu infinitum non ſit, videntur theoremata aliqua geometrica deſtrui. Dicunt geometræ datã lineam rectam in infinitum protendere, ꝙ eſſe non poſſet, niſi actu ſit infinitũ, aut excedatur quæcunque magnitudo ſenſibilis.

Huic reſpõdet Ariſt. dicens. Ratio, qua negatur eſſe aliquod actu infinitum, non deſtruit vllum theorema geometricum, & huius reddit rationem. Nam geometra nõ indiget infinito, nec vtitur actu infinito in vlla demonſtratione: quod ſi vtitur linea infinita, id non eſt, quia ſumat actu infinitum in demõſtratione, ſed ut habeat quamcunque finitam lineam.

Nõ. q geometra egeat & vtatur infinito.

Ac ſi dicat. Mathematicus finitis vtitur lineis ſemper: at cum lineas ſumit, nequis ipſum limitaret dicendo non poſſe lineas maiores, aut minores eſſe, ſumit lineas cõtinue produci poſſe. vnde illud infinitum & continuum nõ extenditur niſi ad lineas quibus vtitur, quæ omnes finitæ ſunt.

Quod vero non indigeat lineis infinitis geometra, probat. Quia lineæ minimæ æqua proportione diuidi poſſunt, ſicut maximæ, quod demõſtrat Eucl. li. 6. The. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiã in minimis poteſt oſtendere. non ergo lineis infinitis indiget. vnde dicit nihil differre ad demonſtrationẽ mathematicam, quod fit in lineis minimis, aut maximis, imò ẽt aliquando fictis, & extenſis vltra id, quod naturaliter poſſunt eſſe, vt cum lineam extra cœlum imaginatur. tamen eſſe & id verum, quod mathematicus probat, ſolum reperitur in quantitatibus exiſtentibus, & veris, quæ finitæ ſunt. id eſt, quamuis lineas aliquando maiores fingat, quia æque poterat probare per lineas veras, ob id verum probatur, & id quod eſt.

Quoniam autem eſt. Tex. lxxii.

Infinitũ habet rõnem materia, & materia priuata forma.

QVartum theorema eſt. Cũ quatuor ſint genera cauſarum, vt dictũ eſt, infinitum rationem habet materiæ, non alterius cauſæ, & nõ materiæ, vt cum forma eſt, ſed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo: vnũ formale, & id priuatio eſt, puta (negatio actus perfecti, & conſummati mixti cum potentia,) eſt enim actus imperfectus in ſucceſſione continua conſiſtens. materiale vero eſt quantum ſenſibile, hoc enim eſt quod diuiditur, & in quo talis eſt infinitas. vnde infinitum rationẽ habet materiæ.

Et hoc etiam antiqui poſuerunt dicentes, & vtentes infinito, vt materia. ſed reprehẽdendi ſunt. Cum enim infinitum poſuiſſent materiam, dixerunt ipſum continere, quod quidem non ita eſt: materia enim

Digitized by Google

enim potius contentum, & determinatũ quidquam continens, & determinans eſt.

Nota. Aduerte autem, quod infinitum nõ eſt ſola materia: nam materia ſecundũ ſe nõ dat rebus diuiſionẽ, ſed materia cũ quãtitate: radix ergo prima diuiſionis infinitę materia eſt, proxima vero quantitas, totalis autem materia cum quantitate.

Reliquum eſt autem aggredi. Tex. lxxiij.

Soluũtur arg. ponẽtium infinitum. QVid infinitum ſit, & quomodo de re ſit, elucidatis, nunc ſoluere rationes aggreditur, quas in principio cap. quarti propoſuit tex. 31. ad probandũ infinitum eſſe, nõ ſolum potentia, vt determinatum eſt, ſed etiam actu: atque harũ rationum quaſdam dicit non eſſe neceſſarias, nec demonſtrare, quod intendunt: quaſdam vero habere obiectiones veras, ideſt, quod ipſarum rationũ oppoſitæ ſunt veriores, & certiores.

Soluitur 3. ratio. Incipit autem ſoluere tertiam rationẽ quæ ſumebatur ex infinita ſerie generationum. Cumq; ex nihilo generatio non fiat, videtur aliquod eſſe futurum principium. Hoc ſoluit, dicens, eſſe ſatis principium materiam finitam, quę vnius corruptione alterius generationis principiũ eſt, & ita una materia poteſt multarũ generationũ eſſe principiũ, cum nihil generetur, niſi per corruptionẽ & expulſionẽ alterius formæ, ſeruata eadem materia. & hoc ſatis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere, & finitum. Tex. lxxiiij.

Soluitur 4. ratio. SOluit quartam dubitationem, docens aliud eſſe tangere, aliud eſſe finiri ſeu finitum eſſe. Tangere eſt ad aliquid extra ſe, & tangere eſt rei finitæ. At finitum eſſe nõ eſt ad aliquid aliud: ſed in ſe finitur res proprio termino: ac ſi dicat. Omne tãgens præſupponit aliud extra ſe, q̃d tangatur: at finitum nõ ſupponit aliquid extra ſe, quo finiatur: nam ſuo termino intrinſeco, & extrinſeco finitur. Vnde falſum eſt, omne quod finitur, & finiri aliquo circumſtante: intrinſecus enim eſt finis terminus.

Quod autem tãgere ſit ad aliquid oſtẽdit, ut explicat Philop. quia non quodlibet corpus tangit quodlibet; ſed quæ materiam communem habent: vnde cœleſte corpus non tangitur ab elementari corpore: tactus enim proprie eſt inter ea, quæ mutuam habent generationem, vt videbitur lib. de gener.

Intellectioni autem credere. Tex. lxxv.

Soluitur 5. ratio. QVintam ſoluit dubitationẽ dicens, quod non eſt credẽdum illi intellectioni, qua abſque termino intelligimus, quaſi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta eſt. cuius rationem ſubdit: quia talis magnitudo, vel paruitas, ſub qua rem ſæpe imaginamur, non eſt in re: ob id non eſt credendum imaginationi. Et ob id p̃bat: quia non ob id res eſt, vel nõ eſt, quia ita imaginatur, aut intelligit aliquis eſſe, vel non eſſe: ſed e contra, quia res eſt, vel non eſt, inde imaginatio, & intellectio veræ, vel falſæ ſunt. Cum ergo accidat rei, quod ita intelligatur, aut quis ita eã imaginetur, non ob id talem eſſe credendum eſt, qualem quis imaginatur.

Et oſtendit id exẽplo: poteſt eñ quis imaginari aliquem numerum multo maioris quantitatis, quam ſit, & quod extra vrbem ſit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quod non eſt argumentum bonum, ſumere quantitatẽ rerum ab imaginatione, quam hic intellectum vocat, vt notat Pſellus.

Tempus autem, & motus.

Soluitur 1. ratio. SOluit primam rationem de motu, & tempore, cũ adiungit intellectionem, quæ nunquam ceſſat. Et dicit eſſe infinita, ſed ſucceſſiua, & ita non tota ſimul: ob id non actu, ſed potentia infinita ſunt: quia id, quod accipitur, non eſt permanens. At magnitudo, nec diuiſione, nec additione etiam imaginaria, eſt actu infinita: ſecundę vero rationis ſatis ex dictis patet ſolutio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum eſſe, quid ſit infinitum, & quomõ ſit, & quomodo etiam non ſit. hæc Ariſt.

Digitized by Google

An vnum ſit indiuiſibile. An vero in infinitum etiam poſſit diuidi. Quæſtio. V.

Rō dubitādi qua probatur unū eſſe diuiſibile.

QVæſtio hæc non aliena eſt a loco præſenti; nā Ariſt. docet numerum deorſum non tendere in infinitum, quia ex vnis componitur. vnum autem indiuiſibile eſt, ut dicitur tex 68. quod profectò difficile videtur: nam homo vnus eſt, ut ipſe fatetur, & tamen diuiſibile eſt.

Inſtatur 1

Quod ſi dicas, nō eſt diuiſibilis in duos homines vnus homo, hoc non ſatisfacit: ſummā enim ignem vnum, qui unus eſt non tamen indiuiſibilis eſt, imò in duos, & multos ignes diuidi poteſt.

Inſtatur 2

Quòd ſi dicas: ſatis eſt, quod actu non ſit diuiſus, quamuis potentia ſit diuiſibilis: verum non ualet tunc ratio Ariſt. vult enim quod numerus non ſolum nō diuidatur in infinitum deorſum, ſed nec diuidi poſſit. Quia ergo hoc dubiū habet aliquid difficultatis, ideo in hac quæſtione ipſum tū enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præſupponere fundamenta, quorum primum ſit. Quod nihil aliud eſt vnum, quam quod indiuiſum eſt, & impartitum: dicit enim rē quatenus in partes non eſt ſeparata nec diuiſa: vnde dicitur vnus homo, qui non eſt plures, & una linea, quæ non eſt facta plures, & unus ignis, qui non eſt plures.

1. funda. Vnū idē eſt quod indiuiſū

Vnū indiuiſum duplex eſt. vel per partiū negatiões uel priuationes.

Sed hoc vnum duplex eſt. Alterū, qđ dicit partium priuationem. Alterū, quod dicit negationē. quod ſic clarius dicetur. Eſt quoddam vnum, quod non eſt actu in partes diuiſum, tamen diuidi poteſt, aut re ipſa, aut intellectu: parum enim refert vtrouis fiat modo, ſicut dicitū vnus ignis, quia cum in multos diuidi poſſit, actu indiuiſus eſt & unum lignum, & unum continuum; & hoc vnū dicitur per priuationem. Alterum eſt, quod indiuiſum quidē actu eſt, & etiam potentia, quia tales partes in quas diuidatur nō habet. Sicut punctum unum eſt: quia nec actu, nec potentia partitionem habet. Similiter in rōne hominis, Petrus unus eſt, quia nec actu diuiſus, nec potentia in duos homines diuidi poteſt. Hoc duplex unum breuiſſime quidem, ſed notanter diſtinxit Ariſtot. 4. Metaphyſ. tex. 4.

2. funda. Vnū priuatiue duplex, tranſcendentale, & prædicamentale.

Sit ſecundum fundamentum. Vnum priuatiuè, ideſt, quod actu indiuiſum eſt in partes, cum diuidi poſſit, eſt duplex. Alterum tranſcendentale: alterum prædicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum diſtinguitur ſecūdum partes, q̃ ſunt in duplici differentia: Quædam enim partes ſunt ſubſtātiæ, & eſſentiæ rei: quædam ſunt partes quātitatiuæ. Partes eſſentiæ, & ſubſtantiæ, ut materia forma, & genera, & differētię, actus, potētia, & reliqua ex quibus rei definitionē, & naturā componimus: partes vero quātitatis ſunt, quæ a rei quantitate procedunt, ut ſunt partes integrantes, partes ſecundum extenſionem, vel ſecundum diſcretionem.

Quid vnū tranſcendentale.

Eſt igitur quoddam vnum, quod dicit actualem in diuiſionem partium ſubſtantialium, & eſſentialiū, & iſto modo quęquę res, ſiue materialis, ſiue immaterialis, quæ partes habet definitiouis, & ſubſtantiæ, dicitur una, ut non eſt diuiſa in eas, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue accidens: & tale vnum dicitur tranſcendentale, & ſic quicquid eſt, vnum eſt. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicuntur quorum ſubſtantia, & eſſe diuiſum, & diſtinctum eſt, vt multa accidētia, multi Angeli, multi homines.

Quid q̃titatiuū

Alterum vnum eſt vnum quantitatis, quod actu indiuiſum eſt ſecūdum partes quantitatis, quomodo dicimus vnum continuum: quia ſuas partes indiuiſas habet; & vnum numerum, qui non eſt diuiſus in ſuas partes, ex quibus conſtat, & tale vnū eſt in rebus, quæ quantitate participant. nec in immaterialibus reperitur hæc vnitās, ſed in ſubſtantijs, & accidētibus, quę cum quantitate ſunt.

Nota. partes cōtinui, & diſcreti non ſunt eiuſdem rationis.

Oportet tamen te meminiſſe cōtinui, & diſcreti non eſſe eiuſdem rationis partes: nam partes continui habent poſitionem, cum permanentes ſunt, vel in vniuerſum copulantur termino communi. At partes diſcreti nullam habent poſitionem, nec termino communi copulantur. vnde continuum vnum dicitur, cum partes habet termino communi copulatas: diſcretum vero, cum partes habet nō copulatas termino communi, ſed ſub vnica forma numeri, vt ternarij, quaternarij, & reliquorum.

Sit

Digitized by Google

3. funda. vnũ qđ eſt prin. numeri eſt indiuiſibile diuiſ. q̃titatis diſcretę, licet diuidi poſſit in rõne cõtinui.

Sit tertium fundamentum. Vnũ, quod eſt principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod eſt indiuiſibile ratione diſcreti: Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter diſcretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino cõmuni. At diſcretum in partes, quæ erant diſiunctæ, nec termino communi copulatæ: vnde quodlibet continuum, (ſi continuum eſt,) non habet partes diſcretas, id eoq; dicitur indiuiſibile in ratione diſcreti, ac vnum, quod eſt principium numeri, ſeu vnitas, & ex huiuſmodi vnis, cum multa ſunt, numerus conſtat, & talia vna ſic dicuntur indiuiſibilia.

1. Concl. Sit ergo prima concluſio. Vnum, quod eſt principium numeri, eſt indiuiſibile nõ ſimpliciter, ſed ratione diſcreti: poteſt enim aliquid vnum diuiſibile ſimul eſſe, & indiuiſibile, ſed non ratione eadem. verbi gratia. Sumo vnum continuum, ut lignum, aut ignem, hoc poteſt quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino communi: at ratione diſcreti diuidi nequit: non enim habet partes diſcontinuas, & poſitionem nõ habentes, in quas diuidi poſſit: vt igitur indiuiſibile eſt ratione diſcreti, unum dicitur, ex quo numerus conſtat, & de hoc loquitur Ariſt.

Sol. arg. facti in princ. Vnde patet ſolutio argumenti, unus enim homo, vnum lignum, & reliqua, dicuntur vnum continuum, & vnum, quod eſt numeri principium. vt vnũ cõtinuum ſunt, diuidi poſſunt in partes continui: at vt vnum principium numeri dicuntur, nõ ſunt diuiſibilia ratione diſcreti: quia ſic diuidi ſolius eſt numeri continentis partes diſiunctas, & poſitionem non habentes. & hoc nota.

2. Concl. vnũ, qđ eſt prin. numeri, non dicit entitatẽ cõtinuã a quantitate cõtinua. Secunda concluſio. Vnum, quod eſt numeri principium, non dicit entitatem aliquam diſtinctam realiter a continua quãtitate, vt imaginantur multi reales, inter quos eſt Sonci. 4. Meth. q. 25. dicũt enim quòd in cõtinuo ſunt duæ entitates diſtinctæ, vna eſt continua quantitas, qua eſt vnum continuum diuiſibile, altera eſt entitas indiuiſibilis, qua dicitur vnum principiũ numeri: ratio ipſius eſt, quia quantitas continua diuiſibilis eſt, at vnitas hæc indiuiſibilis eſt.

Sed nobis nõ placet iſta entitatũ multiplicatio abſque ratione, & neceſſitate, & preterquam quòd euidentibus poſſet redargui iſta ſententia argumentis, ratio ipſorum nulla eſt: ob id dicimus, q; quantitas continua eſt, a qua eſt vnum continuũ, & à qua eſt vnum, quod eſt numeri principium, ſed non eadem ratione. Vt enim à tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum eſt numero: vt vero a tali quãtitate procedit, quòd ſi continua eſt, non habeat partes diſcretas, & res per talem quantitatem diuidi nequeat in diſcreta, principium eſt numeri, & res ab ea indiuiſibilis eſt ratione diſcreti. *Opi. Soncinatis & eius ratio refellitur.*

3. Concl. numeri materia sũt ipſæ unitates. Tertia concluſio. Numeri materia ſunt vnitates ipſæ, forma verò eſt illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter vero vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Hinc intelligitur id, quod dici ſolet, quod vltima vnitas aduenientes eſt forma, reliquæ materia, vt in ternario duæ vnitates ſunt materia, tertia determinans formam, quod uidetur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Thom. 8. Meth. quod non ita ſimpliciter debet intelligi: numerus enim formaliter diuiſibilis eſt, illa vnitas verò diuidi non poteſt. Præterea: quia cum omnes vnitates ſint eiuſdẽ rationis, eſſet eadem forma omnium numerorum, nec ſpecie differrent: quod nemo concedet, nec S. Thom. nec Alber. id dixerunt, vt ſonat: ſed ſenſus eſt, quod illa vnitas habet ſeſe vt forma: quia ipſa adueniente intelligitur compleri numerus: ſed non quod re vera illa eſſet forma, ſed vnitatum aggregatio, quæ variatur qualibet addita vnitate, atque ideo videtur forma, ſed non eſt.

4. Conc. numeri diuiſ. nõ procedit in infinitũ deorſum. Quarta concluſio. Numeri diuiſio non procedit deorſum in infinitum. Hæc eſt Ariſt. quæ patet ex dictis: quia cum numerus diuidatur ratione diſcreti, & ſit deuenire ad unum indiuiſibile in ratione diſcreti, non procedit ipſius diuiſio in infinitum. Non ſic in continuo: non enim in diuiſione continui deuenimus ad aliquod indiuiſibile in ratione communi, cum nõ ſit compoſitum continuum ex indiuiſibilibus in ratione continui, ſed ex indiuiſibilibus. ob id ipſius diuiſio terminum non habet, ut dictum eſt.

Digitized by Google

An numeri multiplicatio procedat in infinitum. Queſt. VI.

1. argu. CVm numeri diuiſionem deorſum deſcendendo nõ in infinitũ procedere determinatũ ſit, conſequenter quæritur, an in multiplicatione ſurſum aſcẽdendi ſit proceſſus infinitus. Et vr̃ quod nullo modo. Si. n. talis eſſet proceſſus, maxime eſſet p.p. illam rationem Ariſt. quia numerus creſcit ex diuiſione cõtinui, hęc autem in infinitũ procedit: ſed hæc ratio nulla eſt vt videtur. Nam vel loquimur de cõtinuo mathematico, vel de ſenſibili. Non de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Phyſicum. Si uero de ſenſibili, vt re uera eſt, tunc ipſius diuiſio non procedit in infinitum: quia ut dixit in lib. 1. Phyſic tex. 36. datur minima caro, a qua nihil iã eſt ſeparabile: & nos determinauimus dare minimũ in his rebus naturalibus etiam homogeneis: nõ igitur procedit ipſorum diuiſio in infinitum, & ſic conſequenter nec numerus.

2 Secundo videtur, quod ſi diuiſio in infinitum procedat, quod ſit numerus actu infinitus: eſt enim argumentum. Si lignũ aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum eſt diuiſibile: ergo in ipſo ſunt infinitæ partes actu indiuiſæ, ſed potentia diuiſibiles: numerus igitur illarum partium infinitus eſt: nam dato quouis numero finito, partes plures ſunt.

3 Tertio, ſi numerus actu infinitus eſſe non poteſt: vel eſſet, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis eſt: uel propter numeri materiam, quia res infinitæ non poſſunt eſſe, quarum ſit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam ſecũdum Ariſt. qui mundum ab ęterno poſuit, poteſt quis petere, quot homines ſint tranſacti, & quot dies, & re uera non eſt, quid dicatur, niſi infinitus numerus. Si igitur numerus infinitus eſſet impoſſibilis, non fuiſſet præteritus, quia impoſſibile ad actum non venit: ſed numerus infinitus tranſactus eſt, & hoc non niſi ſimul cum rebus numeratis: non ergo eſt repugnantia, vt ſic numerus infinitus: quod ſi dicas, nõ eſt permanens talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Et eſt quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus. v. g. trium lectionum eſt uerus numerus, tamen non permanent. 4 1

Et vlterius ſecũdum Ariſtot. qui tenet animam hominum eſſe immortalem, & in ſingulis hominibus ſingulas animas. tunc ſi mundus fuit ab æterno, & homines infiniti tranſacti ſunt, re vera etiam & animæ infinitæ, quæ cum immortales ſint, ſequitur actu eſſe illarum infinitum numerum. 2

Et vlterius ſecundum Reales, qui dicunt puncta eſſe in corpore actu, & realiter diſtincta a quantitate, tunc cum ſint infinita puncta actu exiſtentia in corpore, erit & numerus infinitus. 3

Quintum eſt etiam argumentum contra tex. 59. vbi dicitur, quod diuiſio quæ fit ſecundum partes æquales alicuius finiti, non procedit in infinitum. Videtur hoc falſum, & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc poſſunt dari infinitæ partes æquales, quarum vna non eſt altera, ſed omnes æquales inter ſe, ergo diuiſio finiti procedit etiam ſecundum partes æquales in infinitum & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates, & poſtea ſingulæ diuidantur in partes proportionales: tunc coniungendo partes proportionales vnius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt ſi medietas vnius coniungatur cũ medietate alterius, & tertia vnius cum duabus tertijs alterius, & quarta vnius cum tribus quartis alterius, &c. ut in exẽplo patet inter ſcripto. 5

Hæc ſunt argumenta, quæ potiſſimum habere videntur difficultatem, quæ quidẽ ſigillatim oportet iam ſoluere.

Circa primum Alber. cap. penul. huius libri dicit quantitatem ſenſibilem dupliciter poſſe conſiderari. Vno modo, ut terminus corporis naturalis, & ſic non dubium eſt, cum detur minimum corporum naturalium: per eam enim menſurabilia ſunt corpora: & ſic diuiſione reali ſunt diuiſibilia corpora in infinitum. *Ad 1. ſo lu. Alb.*

Illa

Obijcitur. Iſta ſolutio mihi non placet: quia cum menſura, qua menſuratur, finita ſit, & minima, vt dicitur 10. Meth. re vera menſurabile non menſurabitur ſecundum omnes partes, ſed ſub partibus certæ quantitatis, quanta eſt menſura. Vlterius, quia menſura eſt æqualis, & vna. non igitur menſurabile, vt tale eſt, diuidetur in infinitum, quia iam haberet partes æquales omnes inter ſe infinitas, quod eſſe non poteſt.

2. ſol. & uer. ex Pa. Ve. Pau. Ven. ſupra tex. 60. aliter reſpondet ad hoc, & de mente Commēt. dicit, quod quantitas ſenſibilis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo vt ſubſtat formæ naturali, & ſic non datur in ea diuiſio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui ineſt, & ſic eius diuiſio procedit in infinitum.

Obijcitur Iſta ſolutio mihi non admodum placet: quia cum ipſe loquatur de diuiſione reali, non videtur talis diuiſio poſſe fieri in materia, quia ſemper eſt, & erit cum aliqua forma, quæ impediet talem diuiſionem. Dicerem ergo, quod non habet intelligi de diuiſione, quæ dicit actualem partium ſeparationem, ſed de ea, quæ ſit per partium ſignationem, vel conſiderationis reſolutionem, & ſecundum hanc non datur minimū in homogeneis. Quod enim ſupra dictū eſt; intelligi debet de minimo per ſe exiſtente, vt illic declarauimus.

3. ſol. verior, ſit diuiſio p imaginationē. & non p naturalē diuiſ. in infinitum.

probatur ſolut. Et inducit me ad hoc dicendum ratio. quia iſta diuiſio fit etiam in tempore, &
1 in motu, vbi non fit talis partium ſeparatio niſi modo, quo dictum eſt.

2 Præterea: quia non poteſt particula extra modum minima naturaliter conſiſtere, etiam ſecundum eos, qui minimum auferunt. dicunt enim poſſe tam paruam eſſe, vt non conſiſtat, quin a contrario corrumpatur: ergo iam talis ſeparatio naturaliter non procedit in infinitum.

3 Præterea: quia cœlo, & lineis cœleſtibus iſta ineſt diuiſio: quæ tamen non poteſt eſſe, ſi intelligatur de actuali ſeparatione, cum cęlum ſit incorruptibile.

Ad 2. Circa ſecundum argumentum aduertendum erit, quod numerus nō dicit quocunque modo partes, ſed diſiunctas & poſitionem, & terminum communem non habentes: quod ſi continuæ ſint, numerum non faciunt, ſed vnum continuum, & hæc eſt notanda ſolutio, vnde illæ partes vnius continui numerum non faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, ſed ſolum vnum continuum, quouſque ſeparentur diuiſione, & tunc numerus nunquam erit actu infinitus.

numerū requirit partes diſiunctas, aliter nō faciunt numerū vt in continuo ſunt.

Quod ſi petas, quot illic ſunt partes, dico actu non eſſe numerum certum, quouſque diuiſio, vel ſignatio accedat, quæ nunquam infinita eſſe poterit in actu.

Ad 3. 1. ſol. Iãduni. Circa tertium, Iandu. q 11. huius tertij dicit duplicem eſſe numerum. Alterū rerum corporearum, quæ non multiplicantur, niſi ſecundum quantitatem, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem eſſe infinitum negat, nec eſſe poſſe permanentem, quia tūc occuparet omnia, & non admitteret ſecum alia corpora. Alter numerus eſt rerum quæ non occupant locū, vt ſunt accidentia, quæ per ſe quantitatem non habent, & horum numerus, dicit, quòd de facto modo eſt infinitus: nam materia prima cuiuslibet habet infinitas potentias actu ad ſingulas formas, quas recipere poteſt. Vnde ſecundum Iandu. non repugnat infinitum eſſe, cum ſit.

Sed re vera hæc ſentētia quamuis in alijs accidentibus, vt punctis, habere poſſet aliquid probabilitatis, de quibus tamen mox dicemus, tamen exemplum allatum falſum eſt: non enim eſt, niſi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere poteſt, loquendo de potētia materię primæ: at potentiæ proximæ ſunt variæ pro varijs formis: ſed non ſunt hæ potentiæ finitæ actu: quia non ſunt, niſi cum forma generari debet.

2. ſol. aliorum reijcitur Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ: alij ratione materiæ, qui omnes mihi non ſatisfaciunt.

Ad 3. & 4. vera ſolut. Pro ſolutione igitur tam tertij, quam quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet, dierum, & aliorum ſucceſſiuorum, animarum, punctorum, facienda erunt aliqua fundamenta.

1. fund. multitudo, & numerus differunt. Aduerte igitur primo, q multitudo, & numerus differunt, nec idē omnino ſunt. Multitudo .n. ſolū dicit partiū diuerſarū aggregationem: at numerus dicit ordinem illarum partium ſecundū prius, & poſterius numerus enim a numerando dicitur: qui autem numerat ordinem habet.

Digitized by Google

Numerus, & multitudo tripliciter reperitur ĩ ente trãſcendẽs, in quantitate & prius in acciden tib.

Iſte igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primo in ente. vbi enim diuerſitas eſt, & pluralitas entium, quęcunque ſint, ſiue ſubſtantiæ, ſiue accidentia, ſiue corporea, ſiue incorporea, ibi numerus eſt, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo tranſcendentalis dicitur.

Secundo inuenitur iſta multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iſte numerus eſt proprius quantitatis ſpecies.

Tertio. numerus eſt in his, quæ in quantitate ſunt, ſed non ſunt multiplicata per quantitatem, vt eſt numerus, & multitudo plurimorum accidentium, quæ in vnico ſubiecto eſſe poſſunt ſub vnica quantitate.

Numerus, & multitudo ſucceſſiuus, & permanens.

Et omnis hic numerus, & multitudo aut ſucceſſiuus poteſt eſſe, ita vt non ſint ſimul vnitates, vt numerus hominum, quorum aliqui tranſierunt, aliqui permanent; aut poteſt eſſe permanens totus, ut facile eſt intelligere.

2. Fund. Non dari infinitum numerum cauſarum per ſe ſubordinatum.

Aduerte ſecundo, inter fere omnes Philoſophos non eſſe dubium numerum cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, non eſſe infinitum: quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque eſſent infinitæ, vltima non poſſet operari, quia ab infinitis dependet, & hoc docet Ariſto. 2. Metha. t. 2.

Non datur in infinitum numerus permanẽs corporum nec acci dentium quæ sũt in corporibus.

Similiter non eſt dubium, numerum permanentem corporum non eſſe, nec eſſe poſſe infinitum, cum locus omnis naturalis finitus ſit: loquimur autem modo de potentia naturali: ſimiliter nec eſt numerus permanens accidentium infinitus, quę in corporibus ſunt: nam cum corpora ſint finita, & accidentia erunt finita: alias in vno corpore oporteret eſſe accidentia numero diuerſo, & cum inſint vni ſubiecto, eſſet differentia in ſpecie, & ita infinitæ eſſent ſpecies, quod non fit naturaliter, nec fieri poteſt.

At dubium eſt de numero infinito ſucceſſiuo, & de permanente rerum ſpiritualium.

De infinito numero ſucceſſiuo ſecundũ Ariſt. ot.

Dico ergo primo, quod ſecundum Ariſtotelem optime datur multitudo infinita ſucceſſiuorum, vnde multitudo dierum, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationum, & motuum datur infinita: nec hoc negari poteſt, licet proprie loquendo illa multitudo infinita non ſit numerus, quia numerus dicit ordinem partium. at in infinito nullus eſſe poteſt ordo, cum nec principium eius ſit, nec finis, & quia numerus in ratione ſua producit menſurabilitatem, quæ non conuenit infinito: erit ergo multitudo infinita, ſed non proprie numerus infinitus ſucceſſiuorum.

Vera ſol. Ad illud de infinitate animarum ſi mundus fuiſſet ab æterno.

Illud uero de infinitate animarum multum torſit Ariſtotelis interpretes, cum ſecundum eius ſententiam mundus fuiſſet ab æterno, vnde vt illum a contradictione liberarent, in varias inciderunt ſolutiones parum conſentaneas.

Sol. quorundam minus recta. 1. Alex.

Alexander ergo impie, & contra ipſum Ariſtotelem, ei imposuit feciſſe animam mortalem. ſed eã ſententia ab alijs interpretibus reprobatur, & falſo id imponit Ariſtoteli, ut alibi ex Theophraſto, Themiſtio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & alijs oſtendemus cõtra Alexandrum.

2. Auer.

Hinc etiam delirauit Auerroes cum ſuo illo vnico intellectu communi non minus impie, quam Alexander, imo duplici impietate cumulatur, & corruptione animarum, & illa ficta unitate intellectus.

4. præſtã tior quorundam aliorum

Alij dicunt, quod Ariſtoteles ſolum negauit numerum infinitum ex diuiſione cõtinui, & in rebus corporeis, non tamen negauit numerum infinitum ſpiritualium, & non occupantium locum. & hæc propius ad veritatem accedit.

3. Auic.

Alij, vt Auicenna, aſſerunt, negaſſe Ariſtotelem infinitum numerum entium cõpletorum, & perfectorum, non vero incõpletorum, qualis eſt anima, & partialium entium.

5. Aliorum ſeq. Pyth.

Alij fabuloſe potius, quam Philoſophice dicunt, eſſe finitas animas, ſed migrare ex corpore in corpus, vt dicebat Pythagoras, & hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis, quod tamen ne ſomniauit quidem Ariſtoteles.

Alij dicunt eſſe cõtradictionem in ipſo Ariſtotele, qua cum mundi æternitate nõ ſibi conſiſtit, dum reprobauit infinitum: & merito quidem hoc vexauit Interpretes. nam hoc argumento ſatis efficaciter conuincitur mundum non fuiſſe ab æterno:

7. Verior omnium

Reſpondeo ergo ad illud de infinitate animarũ, quod probabiliter, imo neceſſario

rio debemus fateri, cum ſint animæ immortales ſecundum Ariſtotelem, ſi mundus eſſet ab æterno, vt ille putauit, eſſe multitudinem actu infinitam nō quantorum, non tamen numerum prædicamentalem, & proprium. Et iſta diſtinctio multitudinis, & numeri, ac numeri duplicis tranſcendentalis, prædicamentalis, quāti, & non quanti, multum eſt obſeruanda doctrina Ariſtotelis.

2 Dicendum ſecūdo, ſi de veritate ſit ſermo, infinitum nullum, nec etiam multitudine proceſſiſſe, cum mundus ab æterno non fuerit.

De eodē dubio, ſecūdū ueritatē nō repugnat ex natura rei eſſe infinitū numerum.

Quod ſi petas, an repugnet ex natura rei, quod multitudo infinita ſit, ſiue actu ſimul, ſiue tranſacta. Quamuis id ſoluere non ſit præſentis loci, ſed octaui libri, exiſtimo tamē multitudinem infinitam actu conſummatam implicare, & eſſe non poſſe, nec pertranſiri poſſe: vnde non ſolum infinita hominum multitudo, & aliorum non fuit, ſed nec fuit poſſibilis vllo modo, nec (vt videtur) imaginatio humana poteſt capere id, vt infinitum fuerit tranſactum, & hoc conuincere videtur neceſſario non fuiſſe mundum ſempiternum.

1. ratio.

2. ratio. Et ratio præterea talem multitudinem prohibens hæc eſt: quia ſi eſſet infinita multitudo, multitudo non creſceret additione multorum, nec minueretur ablatione multorum. Patet, nam ſi homines modo infiniti ſint tranſacti, quæro, an poſt centum annos plures erunt tranſacti? Si id neges, videtur ſtultum. Si vero concedas: quomodo ergo homines illi erant infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus, aut minus? Et idem quæram, an ante centum annos ſint tot homines tranſacti, quot ſunt modo? Re vera ſi datur infinitum, ablatione, vel additione, nec ſit maius, aut minus.

Sol. quorundā in ſufficiēs. Sunt enim qui dicunt infinitum creſcere, & minui poſſe manēs infinitum, quod gratis dicitur.

Alij dicunt vnum infinitum non ſuſcipere plus, quam alterū, & admittūt æquale eſſe infinitum, ſiue additis, ſiue ablatis finitis, hoc tamen fateor me credere non poſſe.

Præterea: quia omnis multitudo ad numerum reducibilis eſt aliquem, alijs eſſet prorſus extra genus, & nihil eſſet. At q; illa multitudo infinita ſit proprie numerus infinitus, impoſſibile eſt, vt ante oſtendimus: quia numerus dicit ordinem partium, & menſuram.

Præterea: quia infiniti homines ſunt tranſacti, & infinitæ generationes: ergo non ſunt infinitæ: infinitum enim non eſſet conſumabile.

Sat ſcio reſponſuros aliquos eſſe tranſactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quod detur cauſa æterna vna productiua hominum, & non dentur homines primi, quos illa cauſa produxit ab æterno: ſed ſatis ſint iſta in præſenti, ex quibus conſtat repugnare ex natura rei eſſe multitudinem infinitam. An vero per diuinam potentiam infinitum eſſe poſſit, hoc in præſenti prætermittimus.

Ad illud de punctis, dico non eſſe actu pūcta realiter diſtincta, ſed potentia. ſunt actu per diuiſionem, quæ cum infinita nō ſit actu, nec ſunt actu infinita puncta: ſed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita plane ſatisfactum eſt argumento tertio, & quarto. *Ad illud de infinitate punctorum.*

Ad quintum facilis eſt ſolutio. Non negamus eſſe infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: ſed id eſt, quia eadem quantitas multoties reperitur, & ſumitur cum alijs, & alijs partibus proportionalibus, quæ dicuntur partes communicantes. At partes nō communicantes non ſunt æquales omnes inter ſe, vt diuiſio procedat in infinitum. *Ad 5.*

Eſt autem aduertendum, quod eſſe infinitum in diuiſione non aliud eſt, quam q; nunquam ceſſet diuiſio partium, hoc eſt, quod non ſit ſignabilis minima pars continui, qua non ſit alia minor, & minor. Hæc de quæſtione.

Vtrum ſit corpus actu infinitum. *Quæſt. VII.*

HAec quæſtio ſatis ex ipſo textu conſtat, tñ propter quorūdam terminorū explicationem a nobis breuiter eſt dilucidanda.

Eſt argumentum. Infinitum eſt paſſio quantitatis, ergo ſi datur ſub- *1. arg. quod de-*

Digitized by Google

Vt corp⁹ infinitũ. ſubiectum, datur etiam paſſio, & quantitas actu infinita.

2 Secundo. Materia eſt indeterminata in ſe: ergo ipſius quantitas: ergo eſt infinita.

Diſtinc. de infinito cathegorematico, & ſyn cathegorematico.

Aduertendum itaque, quod eſt diſtinctio vulgaris apud Nominales, vt habet Alber. Saxo. hoc lib. q. 9. de qua etiam ante meminimus, duplex eſſe infinitum. Cathegorematice, & ſincathegorematice, & quantum ad ſenſum idem eſt infinitum cathegorematice, & quod nos dicimus infinitum in actu, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue ſecundum multitudinem. Infinitum vero ſincathegorematice idem eſt & quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponunt ipſi dicentes, infinitus numerus eſt, cum non ſunt tot, quin plura poſſint eſſe. Ac ſi dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quoniam quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari poteſt. In magnitudine vero infinitum exponũt ſic. Non tantum, quin maius, id eſt, cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis proportionalis dari poteſt, vt explicuimus in textus expoſitione.

Infinitũ cathegorematicum duplex, ſimpliciter, & ſecundum qd.

Solent iterum diuidere infinitum cathegorematice in infinitum ſimpliciter, & infinitum ſecundum quid. & hoc præſertim in corporibus. Illud dicitur actu infinitum ſimpliciter, quod ſecundum omnem dimenſionem, latitudinem, longitudinem, profunditatem eſt infinitum, id vero ſecundum quid, quod ſecundum vnam, aut alteram dimenſionem, aut ex vna parte eſſet infinitum: vt ſi hinc, vbi ego ſum, corpus in infinitum tenderet ſurſum, vel ſecundum vnam, vel ſecundum omnem dimenſionem.

Nota. At vero notatu dignum eſt, quod ſi corpus, vt corpus, eſt infinitum ſimpliciter, & ſecundum omnem dimenſionem debet eſſe infinitum, & ſi naturaliter eſſe poſſet corpus infinitum, ſimpliciter eſſet, cum non eſſet maior ratio vnius, quam alterius dimenſionis.

1. concl. Sit igitur concluſio. Nullum corpus naturale poteſt eſſe actu infinitum. Præter

1. ratio. rationes autem Ariſt. etiam hæc eſſe poteſt. Nam omne quantum figuram neceſſario habet: at infinitum figuram habere non poteſt, nam figura eſt terminus quantitatis, quæ non eſt, ſi corpus eſt infinitum; non ergo eſſe poteſt. Et hæc ratio procedit etiam de corpore mathematico, & de qualibet menſione: nam linea neceſſario claudi debet termino, aliter non eſſet vllius figuræ linea, ſimiliter ſuperficies.

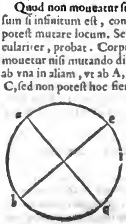
Altera ratio eſt partiſ ſumpta ex Ariſto. Si corpus aliquod naturale eſſe poſſet infinitum, tunc vel eſſet elementum, vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud ſimplex corpus. Sed nullum ex his eſſe poteſt, & patet. Non enim poteſt eſſe elemẽtum, nam (vt dictum eſt in textu,) haberet virtutem infinitam, vel tantam ſaltem, quanta ſufficeret reliqua omnia corrumpere, & in ſe trahere, quod naturaliter eſſe non poteſt. 2

Præterea, ſi eſſet mixtum, tunc vel cõponeretur ex elementis numero infinitis, & hoc non: quia, vt diximus, multitudo infinita eſſe non poteſt, præſertim actu. Aut componeretur ex finitis numero, & tunc neceſſe eſſet, quod aliqua, aut vnum illorum eſſet magnitudine infinitum: aliter enim numero finita nõ facerent actu infinitum. Si ergo illorum vnum eſt infinitum, alia in ſe corrũpet, & non erit mixtum tale corpus, ſed ſimplex.

Q̃ nullũ poſſit hẽre motũ corpus infinitũ, & primo de locali.

Quod ſi ſit aliud, tũc, cum naturale ſit, vel mouetur ſurſum, vel deorſum, vel circulariter. Sed nullus motus ex his poteſt eſſe in corpore infinito, non igitur mouebitur, nec erit naturale.

Quod non moueatur ſurſum, vel deorſum ſi infinitum eſt, conſtat: quia non poteſt mutare locum. Sed quòd non circulariter, probat. Corpus circulare non mouetur niſi mutando diametros, id eſt ab vna in aliam, vt ab A, in B, & a B, in C, ſed non poteſt hoc fieri, quia A, & B, diſtant in infinitum, & ſic tranſitus eſt incõſumabilis. Quòd vero diſtet infinite, patet: quia ab eodem puncto lineæ protractæ quanto magis tendunt, magis diſtãt. Cum ergo A, & B, in infinitum diſtent, & ſint protractæ à cẽtro, cum corpus ſit infinitum, diſtabunt infinite, nec motus eſſe poterit.

Quod

Digitized by Google

Obiect. de motu alterationis. Quod ſi dicas, non mouebitur motu locali ſecundum ſe totum, ſicut terra, ſed motu alterationis. Dico, quod moueri motu alterationis nõ poteſt, niſi mixtum, aut elementum ſit. At ſupponitur non eſſe, *Solut.* quia id probatum eſt non poſſe fieri. Cum ergo ſecundum ſe totum debeat habere motum aliquem, non erit niſi localis: & hæc ſufficiant pro concluſione. Reliqua in textu vide.

Ad 1. Ad primum dico, quod cum infinitum ponitur quantitatis paſſio, non ponitur actu infinitum ſed in potentia: quia in diuiſione conſiſtit, vel ex diuiſione prouenit, ut ſit in infinito ſecundum appoſitionem.

Ad 2. Ad alterum dico, quod materia non eſt in potentia ad quantitatem infinitam, ut aliqui putant, ſed finitam: non enim recipit quantitatem, niſi cum forma: nec tendit ad quantitatem niſi per formam, ad quam ipſius potentia terminatur primo: ſed forma finita eſt: ergo & quælibet quãtita, ad quam materia eſt in potentia, eſt finita. Et hæc ſint ſatis de quæſtione, & de libro tertio Phyſicorum.

Finis libri Tertij.

IN LIBRVM

Digitized by Google

IN LIBRVM QVARTVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Similirer autem neceſſe. Tex. I.

De quib. agat in hoc libro Ariſt. de loco inq̃ primũ, deinde de vacuo, et tẽpore, & cur eo ordine.

IN hoc libro quarto, de loco vacuo, & tẽpore tractatur. De loco quidem, tãquam de quadam cõmuni corporũ proprietate, & de eo, quod ad motum neceſſarium eſt: de vacuo, quia antiqui ad motũ neceſſarium eſſe vacuum arbitrabantur: de tempore, quia motuum menſura eſt.

Prima tamen de loco ſit conſideratio, quia locus, & motum, & tempus antecedit. Imo, vt refert Simpl. ipſum corpus: ac niſi corpus ſubſtantia eſſet, quam Phyſicus præcipue conſiderat, prius tractaſſet de loco.

Tractandum de loco an ſit, & quõ & quid ſit. Conſtituit igitur Ariſt. propoſitionem, nempe Phyſicum oportet tractare de loco an ſit, quomodo ſit, & quid ſit, ſicut etiam de infinito iſta tradita.

Per quæſtionem quomodo ſit, intelligit Them. & Auer. an ſit ſubſtantia, vel accidens. Simpl. vero qualis ſit locus, & totum eſt verum.

Nota. Quod ſi dicas, quare propoſuit quæſtionem qualis ſit, quæſtioni quid ſit? Reſpondet Simplic. quia per ea, quæ per ſe inſunt loco, indagamus quid ſit: paſſiones autẽ, quæ per ſe inſunt, pertinent ad quęſtionem, qualis ſit.

1. ratio. Duplici ratione probat, oportet Phyſicum tractare de loco. Prior eſt: quia omnia quæ ſunt, in loco ſunt: & patet hoc, quia quæ non ſunt, in loco non ſunt, vt chimæra, & monſtra.

Dubiũ. Circa quam rationem offertur ſtatim dubium, quomodo omnia quæ ſunt, in loco ſint, & vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non ſunt, non ſunt in loco, igitur quæ ſunt, in loco ſũt. Videtur. n. procedere ab oppoſito antecedentis ad oppoſitũ conſequentis.

Solut. Sed ad hoc non eſt difficilis ſolutio, ſi intelligas Ariſt. hic ex ſententia aliorum Philoſ. loqui, vt omnes interpretantur, & ipſemet oſtendit, de alijs hoc dicens, cum dicit, exiſtimant. nec omninm aliorum eſt ſententia iſta, vt dicũt Ale. & Simplic. ſed eorum, qui ſola corpora eſſe arbitrati ſunt, & nilul incorporeum, & ſpirituale. Hi enim dicebant omne ens eſſe in loco, quia apud hos ens cum corpore idẽ erat: eſt autem omne corpus in loco.

Alterũ dubium Solut. Et hinc patet ſolutio alterius dubij. Nã eſſe in loco, & eſſe ens cõuertentur apud hos: in conuertibilib. autẽ valet argumentum ab oppoſito antecedẽtis ad oppoſitũ conſeqrentis, vt dicit Simp. reſpondet ẽt ſecundo Simpl. quod poteſt illa conſequẽtia apud hos ſic formari. Non eſt in loco. ergo non eſt, & tunc ab oppoſito conſequentis, eſt, ergo in loco. Hoc dicitur ſecundum horum opinionem, nam ſecundum veritatem, cũ ſpiritualia ſint quæ in loco non ſunt, non omne ens in loco eſt.

3. dubiũ. Hinc patet ſolutio tertij dubij, qđ ſuboriri poterat. Nam ſi eſſe in loco omni ineſt enti, iam non phyſici, ſed metaphyſici erat de loco tractare. *Solut.* Solutio inquam nota eſt. quia hi ens tantum corporeum ponentes, non ſeparabant phyſicam à metaphyſica, vt bene aduertit hic S. Tho.

2. ratio. Poſteriorem rationẽ adhibet, quã phyſicum oportere de loco tractare docet. Ratio autem eſt, quia motus omnium communiſſimus, & maxime proprius, eſt localis, qui ſecundum locum fit, & latio dicitur. ſed phyſicum oportet de motu tractare, ergo etiam de loco. Motus localis dicitur communiſſimus, quia motum localem motum in communi cognoſcimus,

&

Digitized by Google

& ita exponit Simpl. Secundo, quia omnibus ineſt corporibus, non ſolum ſimplicibus, ſed etiam compoſitis, & ipſis cœlis, quibus alij motus non inſunt, & ita exponit Auer.

Varia lec. iterpretum. Alij legunt pro communi maximè, primam, vt refert Simpl. de Eudemio, & verum eſt: motus enim localis eſt primus, non ſolum, quia cœlorum motus eſt omnium primus, ſed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus, loco præſuppoſito, quem motu locali acquiſierunt. Dicitur etiam motus localis omnium maxime proprius, ideſt, principalis, vt Simp. dicit, quia eſt digniſſimus, cum ſolus ipſe cœlis, & aſtris inſit. Similiter dicitur maxime proprius, quia motus localis vere eſt communis, vt dicit S.Th. vel quia vocabulo motus maxime localem omnes intelligant. Hæ igitur ſunt cauſæ, propter quas Phyſicum oportet agere de motu.

Dub. Dubitat Simpl. cum locus ſit immobilis, vt poſtea docet Ariſt. vt q d de eo Phyſicus tractet, qui mobilia conſideret; *Solut.* Reſpondet, & bene, quod licet immobilis ipſe ſit, tamẽ motus terminus eſt, & per ipſum motus fit, & hoc ſufficit vt a Phyſico conſideretur.

Habet autẽ multas dubitationes Tex. ij.

Difficultas tractationis de loco 1. ratio. Difficultatem tractationis de loco ponit, atq; ab ea difficultate doctrinã commendat. Duas autem difficultatis cauſas ponit. Altera eſt, quia cum ex paſſionibus rei viam cognoſcendi ipſam habeamus, cum tales paſſiones difficile rem indicant, abſque dubio quid illa res ſit, difficile erit cognoſcere. Hoc autem habent loci proprietates, nam modo vnum, modo aliud locum eſſe oſtendunt: quædam enim oſtendunt eſſe materiam: quædam formam: quædam neutrum. cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipſius paſſionibus, etiam difficile erit quid ſit cognoſcere.

2. ratio. Altera difficultatis cauſa eſt: quia nihil habemus, aut traditum, aut dubitatum ab antiquis. Multum enim iuuat aliorum doctrina, vel ſaltem dubia: pars enim facultatis eſt bene dubitare vt dicit Ariſt. lib. 3. Meth. c. 1.

Quod igitur locus ſit, videtur manifeſtum. Tex. iij.

Rationes ad probandum. 1. ex motu. Incipit primam quæſtionem diſcutere puta an locus ſit: ac rationes aliquot proponit, quibus locum eſſe probat, quarum prima ſumitur ex mutua corporum ſucceſſione in eodem loco, quæ talis eſt. Vni loco multa ſuccedunt corpora: ergo locus quidquam eſt diſtinctum ab ipſis corporibus. Antecedens experientia patet: nam vbi aer erat, aqua ſuccedit aliquãdo, & contra: & vbi vnum erat corpus, alterum ſubintrat. Conſequentia nota eſt: quia niſi eſſet locus quidquam ab vtroq; corpore diſtinctum, non poſſet vnum alterius eidem loco ſuccedere. Et nota, quod argumentum non ſolum probat locum eſſe, ſed etiam quid diſtinctum à corporibus, quæ in loco sũt. Hoc enim quæritur, an ſit natura aliqua p ſe diſtincta ab his, quæ in loco ſunt. Hoc genere argumentandi ſupra vſi ſumus ad indagandum materiam diſtinctam à formis generabilibus & corruptibilibus.

Dubiũ Dubitatur. Cum locum eſſe ſit per ſe notum, vt quid probet eſſe.

Sol. quorũdam. Aliqui dicunt: quia ſunt tam fortes rationes circa quid eſt, & eſt adeo difficile ipſum quid ipſius cognoſcere, vt videatur non eſſe.

Auer. dicit eſſe rationes has dialecticas, & his poſſumus circa per ſe nota procedere. neutra reſponſio mihi multum placet.

Solu. Auerr. & aliorũ. Verior ſolo. auth. Mihi videtur dicendum, quod non ſolum hic locum eſſe probatur: id enim per ſe notum eſt: ſed locũ ſic eſſe, ideſt, vt diſtinctum à corpore locato: & ſimiliter locatum vniuerſaliter eſſe pro quocunque corpore ſenſibili, quod non eſt per ſe notum. Et hoc patet: quia poſt has rationes hæc duo infert Ariſt. in textu 6. ſequenti.

Amplius autem lationes. Tex. iiij.

2. ratio ex motu grauiũ et leuiũ. Secundum facit argumentum, ſumptũ ex motu naturali grauium, & leuium: hæc enim mouentur ſurſum, aut deorſum, cum non prohibentur ab aliquo: mouentur autem ad locum ſuum: ergo locus re vera eſt: nam motus realis termi-

Digitized by Google

terminum debet habere etiā realem. Addit Ariſt. quod iſta ratio non ſolum probat locum eſſe, ſed etiam habere virtutē, & potentiam quand. m, quia ipſa locata, & corpora ad ſe trahat, quod dicebat ille: Neſcio, qua natale ſolum dulcedine cunctos Ducit.

Dub. an locus naturalis habeat virtutē trahēdi locatū.

Dubitatur, An locus naturalis habeat virtutem, & potētiam hanc circa locatū? Reſpondet S. Thom. & bene, quod locus naturalis rei cuiuſlibet habet virtutē, & qualitatem conſeruatiuam locati corporis. vnumquodque enim naturale corpus in loco naturali maxime conſeruatur: & habet etiam locus virtutem, & potentiam hanc attractiuam non in genere cauſæ efficientis, ſicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, ſed in genere cauſæ finalis: quia omnia mouentur, & naturaliter inclinantur in proprium ſuum naturalem locum.

Solutio.

Ariſt. vlterius cum dixiſſet quædā ſurſum, quędam moueri naturaliter deorsū, addit hæc etiā loci ſpecies, & partes eſſe, & non ſolum hæc, ſed reliqua, puta, dextrum, ſiniſtrum, ante, & retro.

Dubiū de partib. et ſpeciebus loci.

Dubitabis, cur iſta partes, & ſpecies dicantur.

Aduerte verò ex Auerr. Com. ſequēti, quod iſta dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, vt ſunt termini motuum naturalium: nam latio naturalis pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur ſpecies loci: quia ſunt varia vbi, & diuerſorum motuum termini. tunc autem nō ſunt niſi ſurſum, & deorſum: quia motus naturalis horum corporum nō tēdit, niſi ſurſum, aut deorſum. Poſſunt ſecundo conſiderari, vt ſunt partes integrantes loci vnius, vel corporis exiſtentis in loco aliquo: & ſic partes ſunt, & ſex, vt dicitur in textu In loco quidem vt in cœlo, qui locus eſt vniuerſalis, ſignantur differentiæ ſex dictæ Septentrio eſt deorſum, Auſter ſurſum, Oriens à dextris: quia ab eo incipit motus, Occidens à ſiniſtris. Vbi eſt Zenith noſtrum, eſt ante, vbi Nadir, retro.

In corpore etiam locato iſta aſſignantur at in animalibus ſolis diſtinctæ, (vt notum eſt,) ſunt hæ differentiæ.

Hic in præſenti, vt ſpecies loci conſiderantur. Et quamuis non ſint niſi duæ, tamē connumerantur reliquæ, quia his coniunctæ ſunt, non quia corpora naturaliter moueantur ad omnes differentias, vt ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Tex. v.

Remouet obiec. Ariſto. oſtēdens ſurſum, & deorſum & alias loci differentias non eſſe reſpectu ad nos.

QVia ſurſum, & deorſum loca eſſe naturalia dixerat, ac potentiam habere, & virtutē circa locata: poſſet quis dubitare de eo, exiſtimans ſurſum, & deorſum non eſſe loca naturalia, ſed ſolum relationes, & reſpectus corporum ad nos, vt dicantur ſurſum reſpectu capitis, deorſum reſpectu pedum, & ſic conſequenter de alijs differentijs. Hoc in præſenti remouet, docens illas differentias eſſe ex natura rei, & non ſolum ex parte noſtra: quod ſic probat. Quæ ſunt ex parte noſtra, ſæpe mutantur, & variantur, fiuntq́; dextra ſiniſtra, & quæ ſurſum deorſum, cum nos mutamur, & variamur: at ipſa naturalia non mutantur, ſed fixa manent. locus enim quo leuia ferūtur, ſemper eſt ſurſum, quo grauia, deorſum: partes enim mundi ſuum ſemper ſeruant ſitum etiam nobis variatis: non igitur ſunt reſpectu ad nos diſtinctæ illæ differentiæ, ſed natura, & virtute.

Nota duplex ſurſum, & deorſum natura, & poſitione.

Vnde collige, quod eſt duplex ſurſum, & deorſum, & ante, & reliquæ differentiæ, naturale, & poſitione ſolum. Naturale, non mutatur, nec relatio eſt. imò contrariè opponuntur inter ſe ſurſum, & deorſum, & reliquæ. At poſitione ſumuntur in corporibus reſpectu noſtri, & ſic variantur, & relatiua ſunt, vt columna dextra poſitione dicitur reſpectu noſtri, & tectū ſurſum reſpectu noſtri, & aer ſub pedibus deorſum poſitione. Secus autē fit, cum iſta naturaliter ſumuntur: inuariata enim ſemper manent.

Oſtendunt autem, & mathematica.

Exēplū ad idem.

DIſtingui ea, quæ natura, ab his quæ poſitione ſunt, etiam exemplo oſtēdit. Mathematicæ enim figuræ locum nō habent naturalem: ſunt enim ſeparata de ſe à ſenſibus, tamen poſitionem habent ad nos. Nam in triangulo ſignare poſſumus, q angulus ſurſum, qui deorſum ſit, qui

qui ad dextrum, qui ad ſiniſtrum poſitione, & ordine ad nos: non igitur iſta ſunt idem in naturali loco, aliter mathematica haberent locum naturalem, vt talia ſunt, quod falſum eſt.

Nota. Et hic ſane eſt ſenſus illorum verborum (vt ſolum intelligatur) id eſt, conſiſtit tantum poſitio ſine loco naturali: cum igitur ſeparata inueniãtur hæc duo, idem non ſunt.

No. q̃d artificialibus, vt ſic nõ debet locus. Notat vero Simplic. quod naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, niſi per accidens, quatenus in naturalibus ſubiectis ſunt: ſicut nec motus naturalis eis per ſe ineſt. Ac ſi diceret: triangulus, & reliquæ figuræ, & artificialia locum naturalem per ſe non habent, nec ſurſum, nec deorſum, niſi ut lignea, uel terrea ſunt, vel alicui naturali inſunt ſubiecto.

Amplius vacuum. Tex. vj.

3. rõ ad probãdũ locũ eſſe Tertium argumentũ facit, ad probandum locũ eſſe quid præter corpora locata ex antiquorũ dictis. Vacuum enim definiunt eſſe locum priuatum corpore: eſt igitur locus, & diſtinctus a corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus concludit locum eſſe disiunctum a locato, & vniuerſaliter, locum eſſe pro quocunque ſenſibili corpore.

4. rõ ex Heſiodo. Et ſuperaddit quartum argumentum, ductũ ex auctoritate Heſiodi, qui docẽs terram eſſe factam de nouo, dixit ante terram fuiſſe chaos, in quod terra reciperetur, vt in locum, & receptaculum: ex quo apparet locum eſſe quid præter ipſa locata corpora.

Adducit rationem, qua Heſiodus mouebatur, ut ante terram poneret locum nempe, quia exiſtimabat omne corpus eſſe alicubi, & eſſe in loco, quod poſtea examinabitur.

Si autem tale eſt. Tex. vij.

Locus ſecundum Heſiod. prior corpore. Concludit Ariſtot. quod ſi ita eſt natura loci, qualẽ Heſiodus ponit, puta quod antecedat locatum corpus, miranda profecto eſt: quia eſt prior omnium corporum naturis, quod patet. Illud enim prius eſt, quod ſine aliis eſſe poteſt, non autem alia ſine ipſo: at locus ſine corpore, corpus non ſine loco ponitur: eſt igitur natura loci prior. Et hoc ſecundum Heſiodum.

At uero dubitationem habet. Tex. viij.

Quid ſit locus, an uero omnino ſimil. uarie expoſ. tex. Poſtquam locum eſſe probauit, nunc ad quæſtionem quid eſt; deſcendit, & ſunt variæ in hac parte opiniones. Quidã dicunt, quod velit pro parte negatiua probare modo locum non eſſe probabiliter, idq; faciat oſtendendo nullum quid, nullamq; naturam eſſe loci. & huius expoſitionis auctores ſunt D. Thom. Themiſt. Auer. Alber. 1

Alii dicunt, quod uelit non pro parte negatiua argumentari: quia locũ eſſe verũ eſt. Nõ enim eſt, vt infinitum, quod aliquo modo eſt, & aliquo modo nõ eſt, ſed quod ſolum hic circa quæſtionem quid ſit præſuppoſitam diſputet, & huius expoſitionis auctor eſt Simplic. & Philop. 2

Et re vera mihi placet, dummodo addamus hoc, quod præcipue, q d eſt indagat, & circa ipſum verſatur, & dum multis modis diſputat, & ipſum oppugnat, conſequẽter etiam minus principaliter diſputatio eſt circa an ſit, & hanc expoſitionem videtur probaſſe tex. 13. ſequẽti, vbi hæc vtraque tali modo inferuntur. *3. Expoſit. auctoris.*

Eſt igitur primum argumentum circa genus: hoc enim maxime ad quid eſt facit, ac probat, quod genus loci non ſit corpus. Omne corpus habet tres dimẽſiones, longum, latum, profundum: ſed hæc impoſſibile eſt ineſſe loco: ergo locus nõ eſt corpus. Maior eſt nota. Minorem probat. Locus debet adæquari ipſi locato: ſed ſi haberet tres dimenſiones, non poſſet ipſi adæquari, niſi ſe penetrando cum ipſo locato: quod eſſe non poteſt, nam duo corpora in eodem, & penetratiue eſſe nõ poſſunt. non igitur locus eſt corpus. *1. rõ qua probatur genus loci nõ eſt corpus.*

Amplius, ſi eſt corporis locus. Tex. ix.

Secundum facit argumentũ, quo probat locum nec eſſe receptaculum eorum, *2. q̃ locũ nõ ſit*

Digitized by Google

[r]ecepta-culum. rum, quæ ſuccedunt inuicē ſibi. Ratio autem hæc eſt. Si locus eſſet receptaculum ſibi inuicem ſuccedētium, ſequeretur ꝙ eſſet locus puncti, & ſuperficierũ, & linearum, quia iſta etiam ſuccedunt: ut enim aqua aeri, ita aquæ puncta punctis aeris ſuccedunt: deberet ergo eadem proportione horum eſſe locus hoc tamē uidetur non ita eſſe, nam puncti non videtur eſſe locus vllus, niſi ipſum punctum. pari ergo ratione non eſſet corpus locus, niſi ipſum corpus, nec aliquid præter corpus. Vnde non eſſet locus receptaculum aliquod.

Quid enim tandem, & nos ponemus. Tex. x.

3. quod locus non poſſit habere quãtitatem

TErtium facit argumentum, quo probat, quod ſi locus ſit talis naturæ, ꝙ habeat magnitudinem, & quantitatem, ꝙ non poſſit, quid ipſum ſit, aſſignari: nam vel eſt elementum, vel ex elementis compoſitum. Et ſi compoſitum ex elementis: vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principiis intellectualibus. Sed nihil horum eſſe poteſt. non. n. eſt elemētum corporeum, aut ex huiuſmodi elementis compoſitũ. eſſet enim corpus, quod eſſe non poteſt, ut ſuperius probauimus. Nec poteſt eſſe quicquam intellectuale, & incorporeum. quia magnitudinem habet: non igitur videtur compertum quo in genere ſit locus conſtituendus.

Amplius autem, & cuiuſnam. res. Tex. xj.

4. ꝙ locus nulla ſit cauſa.

QVartum facit argumentum, quo ꝓbat locum non eſſe cauſam aliquã. Poſſet enim quis exiſtimare, cum locus ſit prior eo, quod eſt in loco, forſan eſſe cauſam. Hoc remouet, quia nulla ſpecies cauſæ, eſt nec formalis, nec materialis, nec finalis, nec efficiens. Cum enim res nõ conficiatur ex loco, non videtur quod ſit forma, aut materia ex his enim compoſita conſtant. Et ex his apparet, quod nec ſit efficiens, aut finis. Hæc enim coincidunt cum forma, ac re idem ſunt, vt ſuperius dictum eſt in ſecundo libro: loquitur enim de fine generationis.

Et ita ceſſat dubium, quod poterat occurrere. Quia diximus ſuperius, quod locus naturalis mouet, vt finis. ille enim finis erat externus, hic de proprio, & interno fine ſermo eſt, qui eſt finis generationis, qui a phyſico conſideratur, quod dubium mouit etiam Simpl. quamuis ipſe multipliciter conetur ſoluere. ſed noſtra ſolutio magis conueniens eſt. *Soluitur dub. ꝙ poſſet occurrere.*

Amplius autem, & ipſe. Tex. xij.

QVartum facit argumentum, quo Zeno vtebatur contra eos, qui dicebãt omne ens, eſſe in loco. dicebat autem ſic. Omne ens eſt in loco, locus eſt ens: ergo locus eſt in loco. Et iterum argumentum fiet de illo loco alio, fietque proceſſus in infinitum, qui non eſt admittendus. Videtur igitur locus nihil eſſe, & ſic nullius erit naturæ, nec ſub aliquo genere collocabitur.

Amplius ſit vt omne. Tex. xiij.

6. Etiã locũ non eſſe.

SExtum facit argumẽtum, quo pariter probat locum non eſſe, & ſic non habere genus, & ſupponit dicta aliquot de loco, nempe, quod locus ſit æqualis locato, ſimiliter quod omne corpus eſt in loco, & ſimiliter quod in omni loco eſt corpus, nec detur vllus locus vacuus corpore. Supponit etiam alterum, quod verum eſt, nẽpe, corpora augeri, & fieri maiora.

Tunc eſt argumentum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cum ſit ei æqualis; at locus non poteſt augeri: non igitur uidetur locus eſſe. Conſequẽtia nota eſt ex primo ſuppoſito, quod ſi augetur corpus, locus augeatur.

At quia poſſet dici, quod non eſt opus, locum ad augmentum corporis augeri, ſed quod tale corpus ſumat partem alterius loci: ob id poſuit tertium principium quod omnis locus ſit corpore repletus, & ob id dici non poterit, quod illa pars quæ augetur, non ſit in loco, propter ſecundum, ubi dictum eſt, omne corpus in loco eſſe.

At quod locus augeri non poſſit, ex eiſdem

Digitized by Google

dem principiis patet: quia non eſt, unde tali loco augmentum proueniat: quia omnia occupata ſunt. Eſt autem notanda huius loci expoſitio.

Vnde concludit, quod ex his argumentis non ſolum dubium eſt, quid locus ſit, quod diſputare pręcipue intendebat, ſed etiam dubium manet, an ſit.

Caput Secundum.

Quoniam autem aliud. Tex. xiiij.

Affert rationes Ariſt. quib. ꝓbari poſſit locũ uel eſſe formã, uel materiam.

CVm ſuperius dixiſſet locũ nec eſſe formam, nec materiam, oſtendit modo rationes, quibus forma, aut materia eſſe videri poterat, ac ipſas refutat. Supponit tamen diſtinctionem de loco, quæ vulgaris eſt. Duplex enim locus dicitur, alter communis, alter proprius, & primus.

Loci diſt.

Quid locus com.

Locus communis dicitur, qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis noſtrum dici poteſt eſſe in cœlo, quia eſt in terra, & terra eſt in aqua, & aqua in aliis quæ ſunt in cœlo: ſed locus talis communis eſt huius corporis. Sic ēt nos dicimur ſinguli eſſe Romæ, ut in loco communi.

Quid ꝑ prius.

Alter locus eſt proprius, & primus, qui non niſi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego ſum, proprius dicitur, & primus. Et nota, quod locus communis dicitur reſpectu eorum, quæ particulari loco continentur: nam cœlum non dicitur locus communis ignis, ſed proprius: quia ipſum ſolum proprie continet. Hinc patet quod locus proprius eſt, qui continet, & primo terminat locatum.

1. rō qua probāt locũ eſſe formã.

Ex hoc colligit argumentum, quod locus ſit forma. Nam forma eſt terminus quantitatis, & magnitudinis, & ipſius materiæ, cui ineſt magnitudo: at locus terminus eſt talis: eſt igitur forma.

Nota.

Eſt notandum, quod materia terminatur a forma ad eſſe quoddam ſubſtãtiale: ſimiliter quantitas materiæ determinatur ab ipſa forma. iuxta formam enim eſt ipſa quantitas.

Quæ ſit diuerſitas locationis.

Hoc argumẽtum ſolum aſſertur diſputationis gratia. nã formã continet, & terminat intrinſecè, locus extrinſecè, & vt circumſcribens, vt dicetur poſtea.

Nota.

Nota cum Simpli. qui bene dicit. Aliud eſſe ſecundum aliud continere, aliud ſecũdum accidens. Vnde locus communis ſecundum aliud, puta per proprium continet, ſed non ſecundum accidens. Per ſe autẽ continere eſt primo cõtinere, & proxime, & hoc etiam in logicis eſt verum. nam poteſt quoddam prædicatum ſecundum aliud competere ſubiecto, quod nõ tamen per accidens, vt ſenſibile ineſt homini per ſe, & ſecundum aliud, puta per ipſum animal: idem enim eſt hic per ſe, & ſecundum aliud, quod immediate, & mediate. hoc etiam docet. Ariſto. libro 5. Meta. cap. 18.

Sic ergo conſiderantibus. Tex. xv.

2. rō qua ꝓbāt locũ eē materiam.

VErba hæc prima textus cũ ſuperioribus ſunt copulanda, quibus locũ formam eſſe infert, ſi ſic conſideretur, puta, vt terminus, & continens. Ex alia vero parte probatur eſſe materiam; nam locus non videtur aliud eſſe, quam interuallum, & ſpatium in quo magnitudo, & quantitas totius continetur, ut locus vini interuallum, & diſtantia magnitudinis vini, quæ tanta eſt, quantum interuallum inter latera interna vaſis: quod ſi hoc eſt, locus eſt materia ipſa totius compoſiti: hæc enim eſt diſtantia a quantitate & in ea recipitur quantitas, & forma, quæ ipſã materiam determinat, cum ſecundum ſe ſit indeterminata. Quod autem ſit materia locus, & non aliud patet: nam ſi auferamus formas, & quãtitatem, non videtur quicquam ſupereſſe, quod ſit tale interuallum, niſi ipſa materia.

Nota.

Aduerte vero quod non loquitur de illo interuallo externo, quod eſt intra latera vaſis, vt imaginatur Philop. ſed de interno ipſius rei, nam cum uinum eſt in uaſe, illud tale interuallum non videtur quid ſit niſi materia rei, cum non ſit corpus aliud. Et hoc eſt argumentum Ariſto. ꝙ ſi locus ſit interuallum a quantitate rei determinatum, quod locus non ſit aliud, quam materia: quia nihil ibi eſt præter ipſam, quod determinetur.

Quamobrem, & Plato.

Confirmat locum eſſe materiã COnfirmat locũ eſſe materiã ex Platonis dicto. hic enim & receptaculum, & locum idem eſſe arbitratur: Materiam autem, & ſuſceptiuum dicebat eſſe receptaculum, ac conſequenter materia erat locus: quamuis materiam non eodẽ nomine ſemper vocabat, nam in Timæo hoc nomine materiæ ipſam vocabat, at in dogmatibus non ſcriptis magnum, & paruum appellabat.

Nota. Vbi aduertendum eſt Platonis tunc tẽporis duplicem fuiſſe doctrinam, quãdam quidem ſcripto iam traditam, alterã quã ſolo verbo diſcipulis tradebat, quam hic vocat dogmata non ſcripta.

Dicunt enim omnes aliquid. Tex. xvi.

Concludit ex dictis difficile eſſe agere de loco. COmmendat Plat. cum enim alii Philoſophi omnes tantum locum eſſe dixiſſent, ipſe ſolus quid locus eſſet, declarare aggreſſus eſt. Concludit autem ex argumento præcedenti, quod ſiue locus ſit forma, ſiue materia, eſt difficile de loco differere, quia ſpeculatio materiæ, aut formæ altiſſima eſt, & difficilis valde, & neutra per ſe abſque altera cognoſci poteſt, ob id maior ſit difficultas. Dicit autẽ non facile eſſe vnam ſine altera cognoſcere, quia mutuo materiæ, & formæ naturales habitudinem inter ſe habent.

At vero quid impoſſibile ſit. Tex. xvij.

Contrarietates pro veritate locũ nõ eſſe formã, nec materiã 1. rõ ex ſeparatione vtriuſq; MVltis argumẽtis probare nititur locum, nec eſſe formam, nec eſſe materiam, quorum primum eſt. Materia, & forma nequeunt ſeparari à re ipſa manente; at locus ſeparatur à re ipſa manente; non igitur locus eſt materia, aut forma; imò nec pars, aut habitus, aut quæquam à re inſeparabile. Maior eſt certa. Minor patet, nam in locum vnius rei recedentis altera ſuccedit: quod non eſſet ſi locus eſſet materia aut forma: ſic enim recedere vtriq; cum ipſa re. Vnde concludit perinde eſſe locũ, ac vas, quod manet recedentibus liquoribus, & nihil eſt intrinſecum ipſorum liquorum.

Quatenus igitur ſeparabilis. Tex. xviij.

Proſequitur rõnẽ. Nota. PRoſequit̃ dicere, quod quatenus eſt ſeparabilis a re, nõ videtur eſſe forma ipſius rei. Et nota, quod hoc argumentũ, quamuis ſit commune pro materia, & forma, tamen peculiarius applicatur formæ: quia ipſa eſt, quæ nullo modo poteſt eſſe abſque re, ſiue res maneat, ſiue non: at materia quodammodo eſt ſeparabilis, quia manet corrupta re. Propterea aliquam exilem ſimilitudinem videbatur habere cum loco: ob idq; alio argumento reiicit, materiam eſſe locum: quia nempe materia continetur, & determinatur: forma vero continet, & determinat.

Videtur autem ſemper.

2. ratio a modo loquẽdi. SEcundũ facit argumentum ſumptum ex vi, & energia locutionis. Cũ enim dicimus corpus eſſe alicubi, & in loco, re vera non dicimus eſſe in ſeipſo, ſed videmus ſignificare ipſũ corpus aliquid eſſe, & exiſtere in aliquo extra ſe, & diſtincto a ſe: non igitur materia, & forma locus ſunt, cum intra ſe ſint.

Digreſſio cõtra Platonẽ Poſt hæc digreditur parum contra Platonem, qui non cõſtare ſibi viſus eſt: Nam dixit numeros, & ideas non eſſe in loco. Dixit etiam ideas participari a materia: ipſarum enim participatione compoſita eſſe. Dixit etiam materiam, ſiue magnum, & paruum, locum eſſe, vnde ſequitur ex his, quod ideæ in loco ſint, quod ſi non ſunt, tenebatur horum reddere rationẽ, & cauſam.

Amplius quomodo ferretur. Tex. xix.

3. a motu. TErtium facit argumentum ad ideam probandum, quod tale eſt. Si materia, aut forma locus ſunt, ſequitur, quod res non moueretur ſurſum, aut deorſum, quod falſum eſt. Patet ſequela, quia habet

bet intra ſe,ad quod deberet moueri.Cũ igitur videamus ſurſum,aut deorſum moueri res,habentes tamen ſuam materiam, & formam,non eſt materia,aut forma locus:non enim mouētur res ad materiam, & formam motu ſurſum, aut deorſum. At in his locus quęrendus eſt,id eſt,locus non eſt alius naturalis,niſi ad quē res motu naturali feruntur.

Nota. Notandum vero eſt, quod loquitur de motu totius rei,qui nō poteſt eſſe ad materiam,vel formam.

Si vero in ipſo locus eſt. Tex. xx.

4. quod alias loci eſſet locus. QVartum facit argumentum. Si materia,& forma locus ſunt, ſequitur quod loci eſſet locus,quod falſum eſt. Patet ſequela:nam corpora particularia cũ hinc inde moueantur localiter: non eſt dicendum,quod in vno loco ſemper ſint,ac permaneant: ſi igitur locũ mutant, cum ſemper cũ materia, & forma perſeuerēt, ſequitur, quod illarum etiam erit locus: erit igitur loci locus.

Amplius quando. Tex. xxj.

1. Varia expoſ. tex. 1. Aſpa. NOn eſt omnium eadem expoſitio loci huius Aſpaſius,vt refert Simpl.dicit, hæc verba eſſe continuanda cũ textu decimotertio. Illic enim probatũ eſt,locum non poſſe augeri: in his vero probatur,nō poſſe corrũpi aut diminui. Quod ſi eſſet æqualis locato,diminueretur:nam aliquando locatum fit minus, vt cum ex aere multo fit parua aqua. Et re vera ſi iſta verba illuc transferantur, ſenſus notus eſt. Sed difficile videtur tantam verborũ facere tranſpoſitionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

2. Alex. & Phil. Alia eſt expoſitio Alexand.Philopo.& Pſelli. Dicũt hic probare Ariſtot.tantum locum non eſſe formam,& tunc argumentum eſt.Si forma eſſet locus,cum aliquid corrumperetur, vtique locus corrũperetur. nam corruptio formæ eſt: locus autem corrumpi non poteſt, cũ contrarium non habeat.

3.Simp. Aliter Simpl. exponit, quem ſequuntur Albert.& Sanct.Thom. nempe,quod probetur locum nec eſſe formam, nec materiam,quia vtroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta: & vtitur exemplo, quo non ſolum forma corrumpitur, ſed materia mutatur, puta cum aer condenſatur in aquam. Themiſtius aliter exponit, ſed non conuenit literæ. *& D. Tho.*

Expoſit. autho. Mihi videtur ita dicendum,vt Ariſtot. velit probare locum non eſſe materiam, & tunc argumentum clarum eſt. Cum ex aere fit aqua,non manet locus idem:nam minor eſt aquæ locus, & præterea, quia alius eſt locus aquæ naturalis. At materia non corrumpitur, ſed manet: non igitur eſt ipſe locus. Vnde non deducit Ariſtoteles ad inconueniens,quod locus corrumpatur,vt illi volunt, ſed quod materia corrumpatur,quod eſſe nequit.

Ex quibus igitur. Tex. xxij.

Epilog. dictorũ. EPilogat rationem,& dicit,ſe poſuiſſe rationes veras,quibus locum eſſe ꝓbatum eſt,& rationes probabiles,& diſputatiuas, quibus quid locus ſit diſcuſſum eſt. Vbi nota,quod diximus ſupra: non.n. argumenta poſuit quibus probaret locũ non eſſe: ſed tantùm vera,& neceſſaria, quibus probatur eſſe. At circa quid locus ſit, ſolum diſputatiue procedit. nec eſt quicquam determinatum circa ipſius naturam, & quid ſit.

Circa aliqua dubia, quæ in textibus præcedentibus occurrunt. Quæſt. I.

1. arg. NE in exponendo textu nimis ꝓlixi videamur, non erit ab re, dubia aliquot poſt expoſitionē aliquorũ textuũ cōgerere. Eſt igĩ argm̃ primũ circa textum quartũ, vbi dicitur, quod locus naturalis virtutem habet aliquam cõſeruatiuam locati. Nam ſuperficies aquæ concaua locus videtur terræ, tamen habet oppoſitã qualitatem: nam terra ſicca eſt,aqua vero humida. Præterea aer eſt in ſuperfi-

cie ignis;tamen ignis ſiccus eſt, humidus autem aer: non igitur conſeruat locus locatum.

2. Secundum circa tex. 5. vbi dicitur, corpus mathematicum nõ eſſe in loco, quod videtur falſum. Nam id, ratione cuius in loco eſt, & ratione cuius locus occupatur, ſunt dimenſiones; ſed corpus mathematicum eſt trina dimẽſio: ergo ipſum per ſe, & præcipue eſt in loco.

3 Tertium argumentum eſt circa tex. 6. Laudat enim Heſiodum dicentem locum præceſſiſſe terram, quę facta eſt. Videtur hoc eſſe contra nos, qui ponimus mudi creationem nullo tamen præcedẽte loco.

4 Quartum eſt circa tex. 9. vbi dicit, q̃d punctus non eſt in loco, quia nulla eſſet differentia pũcti, & loci eius. Videtur hoc falſum, quia punctus locatus eſſet in corpore locato: punctus vero locans, ſeu loci eſſet in corpore continente: Et ſic vnum punctum alterum contineret, & illius eſſet locus.

5 Quintum circa text. 11. vbi dicitur locus non eſſe cauſa efficiens. Videtur hoc falſum: nam locus eſt productiuus rerum multarum, vt patet. Quædam enim terra fert vuas, quædam metalla, quædam alia, & alia animalia.

6 Sextum circa textũ quintumdecimũ, quod forma contineat. Videtur falſum: nam materia habet ordinem ad formas multas, & eſt receptaculum ipſarum: igitur continet illas, non autem ab eis continetur.

7 Septimum, circa textũ decimumſeptimum, quod eidem loco multa ſuccedant corpora. Videtur falſum: nam cum ego diſcedo ab iſto loco, locus perit, quia aer continuatur. cum autem alter ſuccedit, locus nouus fit, nec idem eſt. non igitur eſt ſucceſſio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine reſpõdere. ex ſingulorum enim ſolutione tota quæſtio dependet.

Ad 1. locũ naturalem duo dicere. Ad primum aduertẽdum eſt, quod locus naturalis dicit duo. Alterum eſt, q̃d ambiat, & circumſcribat exterius locatũ corpus, & hoc fit ratione quantitatis: locus enim, cum magnitudo ſit, poteſt locatum corpus ambire. Alterum eſt, conſeruare locatum ipſum, quod non eſt aliud, quam habere quãdã cõformitatẽ, & proportionẽ cũ natura locati, & hoc prouenit à qualitate aliqua, quæ eſt in ſubiecto vbi locus eſt, vt aqua eſt naturalis locus piſcis, quia ipſum ſua ſuperficie ambit, quæ ſuperficies locus dicitur, & ſimiliter quia aqua ratione ſuæ humiditatis, & frigiditatis piſcium naturæ eſt proportionata. Similiter de terra, & de alijs locis reſpectu locatorum.

Quã cõformitatem habeat locus naturalis cũ locato.

Ad locũ naturalẽ cõfert cœlorum influxio. Nec ſolum iſta qualitas conſeruatiua eſt illa, quæ eſt ipſius elementi in generali; hoc enim non eſt ſufficiens ad diuerſificanda loca omnia, cũ videamus diuerſa loca in terra pro diuerſis, quæ in ea nõ vbique generantur, ſed conueniũt etiam aliæ qualitates a cœlo fluentes, & à virtutibus aſtrorum, quæ multum influunt in hæc inferiora.

De loco naturali elemẽtorum. De loco autem elementorum, licet nõ ſit modò locus diſputandi, dicitur tamen quod vnum elemẽtum locus eſt alterius ſecundum ſuam ſuperficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero cõſeruari propter ſymbolas qualitates, quia quæ ſimul ſunt in vna qualitate communicant: & ſimiliter ex virtute cœli, quæ cõſeruat ipſa ſecundum certam diſtantiam, intra quam vnumquodque continetur.

Ad 2. corpus duplex, naturale et mathematicum. Circa ſecundum aduertendum, duplex eſſe corpus. Alterum naturale: alterum mathematicum. Corpus mathematicum eſt quantitas ipſa trinam habens dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt per ſe conſiderãtur, nuda ab omni alio ſenſibili accidente, ſed ſolùm figura terminata aliqua, quod corpus vocant prædicamẽti quantitatis. Imaginantur enim Geometræ, quod ſit vnũ punctum, in quo tres diametri ſe interſecent ad angulos rectos: non enim plures eſſe poſſũnt, vt recte demonſtrat Simpli. ad initium primi de cœlo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatem: hoc igitur eſt corpus mathematicũ, quod in re quidem eſt, ſed non tali modo nudum, vt Geometra conſiderat. Phyſicum vero corpus eſt ſubſtantia ipſa tales habens dimenſiones, ſed cum qualitatibus ſenſibilibus, & mutationibus ſubiectas, & hoc corpus ſic eſt in rebus, & ſubſtantia eſt.

Corpus mathe- Hinc patet, quod cum corpus mathematicum, vt tale, non ſit, vt tale etiam nõ

habet

Digitized by Google

matică quatenus tale careat loco. habet locum vllum: quod ſi eſſet, haberet locum mathematicum, id eſt, quo ad continentiam, ſed non naturalem, quia nullam habeat qualitatem. Et ſic poſſumus modo dicere, quod cum tale corpus in rebus ſit, quamuis non eo modo vt à mathematico conſideratur, ſed cum corpore naturali ratione diuerſũ, ſic illi correſpõdet locus idem naturalis, nõ vt naturalis eſt, ſed tantum vt contentiuus, & ſic intellige Ariſto. dicit enim, quòd non eſt in loco diſtincto à naturali, cum non ſeparetur à corpore naturali, niſi ſolum ratione, & ei correſpondet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debetur ſurſum, aut deorſum, ſed tantum contineri, & hæc nota.

Ad 3. Auer. dictum. Ad tertium Auerr. dicit Com. 6. quod in ſua ſecta, quia ponunt mundum creatum eſſe, ideo dicunt illi, qui in ea philoſophantur vacuum præceſſiſſe, in quod receptus ſit mundus, exiſtimãtque ipſe nõ poſſe aliter factum fuiſſe, niſi eſſet vacuũ, & Burle. dicit difficile eſſe, quin concedatur fuiſſe vacuum ſpatium, in quo mũdus ſit factus.

Nos dicimus vtrunq; turpiter decipi.

Primo: quia ſi vacuo fuiſſet opus, id eſſet ex eo, quod modò mundus ſecundum ſe totũ eſſet in aliquo loco ambiẽte, quod falſum eſt: non enim eſt in loco ſecũdum ſe totum, ſed ſecundum partes; nec continetur, aut ambitur loco, vt dicemus poſtea, & ipſi hoc fatentur mũdum per ſe totum non eſſe in loco: non igitur debuit aliquod præcedere vacuum, cum modo non ſit totius locus, qui dici poſſit repletus eſſe.

2 Præterea: vacuum non eſt ſola carẽtia, vel ſola negatio loci, vel corporis: aliàs extra cœlũ eſſet vacuum, quod negat Ariſt. in lib. de Cœlo. ſed vacuum eſt priuatio loci, vel corporis, in quo corpus naturaliter fuit vel naturaliter eſſe poteſt. Hoc autẽ non fuit ante creationem, cum per diuinam potentiam ſolam, & ſupernaturaliter ibi, vbi eſt, fuerit vnà cum ipſo loco creatus mũdus: poſtquam vero factus eſt locus, & corpore repletus, ſi corpus abeſſet, tunc eſſet tam corporis, & loci priuatio, quod ibi erat, & aptũ eſt eſſe naturaliter, & ſic eſſet vacuum modò, non ante creationem, non ſecus quam modò, extra cœlum, vt diximus, non eſt vacuum: quia illud nullum corpus naturaliter replere poteſt modò, licet Deus de nouo ibi creare nouum corpus, & per conſequẽns nouum locum, poſſet. Confirmatiua ſic, quia prior, ſaltem natura, eſt habitus, quã priuatio: ergo prior eſſe locus debuit, quam ſit loci priuatio quæ eſt vacuum: & prius corpus in loco eſſe, quam corporis priuatio in loco.

Nec Ariſtotel. ex profeſſo laudat Heſiodum, ſed ſecundum apparentiam quandam: quia videtur locum diſtinguere a locato. *Ad 5.*

Et perpẽde rationem, qua mouebatur Heſiodus: quia exiſtimabat omne corpus eſſe in loco ambiente: quæ ratio falſa eſt, vt ipſe ſumebat. Non enim omne corpus in loco eſt ambiente, ſecundum ſe totum, de hoc tamen in lib. 8. dicetur.

Circa quartum Simp. & Phil. dicunt, rationem Ariſt. eſſe hanc. Si pũctus haberet locum, eſſet vtique alius punctus loci: ſi igitur punctus locus eſt puncto, eſſet ipſi appoſitus: tunc autem non eſſet differentia: quia punctum coniunctum puncto facit cum eo idem punctum, non enim ſunt duo puncta immediata. *Ad 4. Solutio. Simpl.*

Hoc mihi non placet: nam licet in eodẽ cõtinuo duo pũcta immediatá eſſe nequeant, poſſunt tamen diuerſa puncta diuerſorum continuorum per contiguationem eſſe immediata: ob id, cum illorum punctorum vnum ſit corporis locantis, alterum ſit locati, non erunt idem,

Albertus ſic facit rationem, quod cum punctus ſit locus puncti, punctus erit locus, & locatum, & ſic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet. quia ſunt diuerſa pũcta diuerſorum ſubiectorum. *Sol. Alb.*

Ideo dicendum, ſenſum eſſe, q. ſi punctum haberet locum, vtiq; eſſet aliud pũctum. cum autem vtrumque eſſet indiuiſibile, neutrum contineret, neutrum cõtineretur, quia non eſſet vllum diſcrimen, quo magis vnum, quam aliud contineret, aut contineretur: & hoc eſt dicere, quod nulla eſſet illorum differentia.

Aduertẽdum vero, quod hæc ratio, vt Auer. admonuit, nõ eſt neceſſaria, ſed probabilis, & ſoluitur ſic. Admittimus punctum, & lineas non habere locum per ſe, quia, quamuis ſuccedant mutuo in eodẽ loco, non ſuccedũt per ſe, ſed per accidẽs *Deni & lius rationis Ariſt.*

Digitized by Google

cum non per ſe moueantur. corpus tamē ipſum ſuccedit per ſe, quia per ſe mouetur. Propterea alia ratio eſt corporum, alia aliorum in ſucceſſione. ſi enim omnia pariter ſuccederent,& mouerentur, eſſet argumentum ab vno ad alterum validū. ſed non ita eſt.

Ad 5. Ad quintum facilis eſt ſolutio. Locus enim formaliter dicit continentiam, quæ ratione quantitatis eſt: & illo modo nihil producit,nullius cauſa eſt: quia magnitudo non eſt effectiuum accidens. At ratione qualitatū,quas habet vt locus naturalis dicitur,productiuus eſt. Ariſt tamen loquebatur de eſſentia loci,quæ in quantitate conſiſtit, ob id dixit, non eſſe cauſam.

Ad 6. Ad ſextum reſpondeo, quod id proprie continet,quod ambit, & ad ſuos terminos trahit aliud: vt vas continet aquā, quam ad ſuam figuram internam trahit. ſi enim vas triangulare eſt, talis etiam aqua fit. Cum igitur materia terminetur à forma (nam forma adueniēs materiam ad ſui modum determinat,vt patet: nam aeris forma intrans aquæ materiā, ipſam dilatat iuxta ſui naturam) ob id formæ eſt continere. Nec idem eſt recipere, & continere:materia quidem recipit omnes formas,ſed ab omnibus continetur: quia terminatur.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondeo,quod nō ſemper corrumpitur ſuperficies,imo aliquando manet eadem,vt patet in vaſe. Dico etiam,quod licet corrumpatur,vt argumentum probat, tamen manet præcipuum formale loci, puta idem ſitus, & vbi. Et quamuis aer ambiens me mutetur ſæpe, dummodo non mouear, ego dicor in eodem manere loco, propter ſitum, & ſic multa corpora ſuccedunt eidem loco. de hoc tamen dicetur poſtea.

Caput Tertium.

Vno igitur modo. Tex. xxiij.

Quia loco præcipue cōuenit q in eo aliquid ſit,deſcribit modo,quot modis cōtingat aliqd eſſe in altero, & numerat octo. Primus eſt,quo pars dr eſſe in toto, vt digitus eſt in manu, & aīa in hoīe. *Quot modis aliq̄ ſit in alio.*

Secundus eſt,quo totum eſt in ſuis partibus ſimul:& ne videretur totum in partibus non eſſe, addit, totum non eſſe extra partes,i. in ipſis partibus nō extra eſt, ſicut nec partes extra totum ſunt. 2

Tertius eſt, quo ſpecies eſt in ſuo genere & particulare in ſuo vniuerſali, vt homo in animali. 3

Quartus eſt,quo eſt genus in ſpecie,vt animal in homine, & omnino pars definitionis in ipſa definitione. 4

Et notat hic bene Simpli. quod totum dicitur in partibus eſſe pluraliter:quia totum nō eſt in ſingulis partibus per ſe,ſed in omnibus ſimul:at genus dicitur in ſpecie in ſingulari:quia tota ſubſtantia generis eſt in ſingulis per ſe ſpeciebus,vt totū animal in homine, totum in Leone, totū in qualibet ſpecie. *Nota ex Simpl.*

Quintus eſt, quo forma in materia, vt ſanitas in animali cōpoſito ex frigidis, & calidis,ex alijsq;humorib9,& notat Alex. quod ad hunc poteſt reduci modus, quo eſt accidēns in ſubiecto: non tamen eodē modo exiſtimes formam materiæ, & accidens ſubiecto ineſſe, vt alibi declaratum eſt,ſed ſimilitudinem quandam habent. 5 *Nota ex Alex.*

Sextus eſt,quo aliquid eſt in aliquo,vt in cauſa efficiente,vt in rege eſt iudicium regni, & in patre fuerunt filij. 6

Septimus eſt, vt in fine, vt amans dr eſſe i amato. Vltimus eſt ſicut aliquid eſt in vaſe & in loco: & hūc dicit eſſe modū omnium maxime propriū: reliqui enim analogia quadam dicuntur ad hunc,quatenus id quod dicitur eſſe in loco conſeruatur,& recipitur in eo:& hac ſimilitudine reliqua dicuntur eſſe in alio. 7 *8. et maxime prius.*

Non meminit illius, quod eſt eſſe in tempore,quia paulo non dicturus erat de tem- *Nota.*

Digitized by Google

tempore de his modis diximus in Ante prædic.

Dubitabit autem aliquis. Tex. xxiiij.

Dub. an aliquid ſit in ſeipſo.

POſſet quis poſt tot modos ennarratos quibus vnum in alio eſt, dubitare, an aliquid ſit in ſeipſo. an non: ſed quicq d eſt, aut nuſquam eſt, aut ſi debet eſſe in aliquo, debet eſſe in alio diſtincto, & non in ſeipſo, & hoc determinat Ariſt. ante cuius explicationem prius eſt a nobis res explananda, poſtea textus exponendus.

1. No. tripliciter poſſe eſſe tale. ſecundũ. ſe ſecũdũ aliud & ſecundũ accidẽs.

Aduertendum igitur primo, tripliciter aliquid poſſe eſſe tale. Vno modo, ſecundum ſe, altero ſecundum aliud, tertio ſecundum accidẽs. Id in præſenti dicitur tale ſecũdum ſe, quod immediate recipit tale prædicatum. quomodo ſuperficies huius corporis dicitur ſecũdum ſe alba, quia ipſa eſt primo, quę albedinem habet. Id dicitur ſecundo ſecundum aliud tale, quod ſecundum ſui partem illud recipit prædicatum, vt homo ſecundum aliud eſt albus, quia ſuperficiem habet albam, & ſecundũ aliud ſciens, puta ſecundum animam, in qua eſt ſcientia. Id dicitur per accidens, quod eſt in eo, quod ſecundum ſe eſt tale, vt anima per accidens mouetur: quia eſt in homine, qui per ſe mouetur. Sunt autẽ iſti modi differentes inter ſe.

2. No. aliquid eſſe in alio tripliciter.

Aduertendum ſecundo: quod ſicut aliquid eſt tale tripliciter, ita ſimiliter aliquid dicitur eſſe in aliquo, & eſſe in loco tripliciter, ſecundum ſe, ſecundum aliud, & ſecundum accidens. Id eſt in loco ſecundum ſe, quod primo, & proxime in loco eſt, vt ego ſum in hoc loco. Id eſt ſecundum aliud, quod ſecundum ſui partem aliquam in loco eſt, vt dicitur arbor in fluuio, quæ ſecundum radicem, vel ſecundũ aliquam partem eſt in flumo. Id vero dicitur ſecundum accidens, quod eſt in eo, quod ſecũdum ſe eſt in loco, ut natura eſt in mari, quia eſt in naui, quæ eſt in mari: & anima eſt in loco, quia eſt in homine, qui eſt in loco.

3. No. tripliciter aliquid eſſe i ſeipſo.

Aduertẽdum tertio, quod aliquid eſſe in ſeipſo tripliciter intelligi poteſt. Vno modo ſecundum partem, quod non aliud eſt, quam quod totum habẽs duas partes, quarũ vna ſit in altera, dicatur eſſe ratione vnius in ſeipſo ratione alterius: & hoc fieri poteſt, vnde dicitur, amphora vini eſt in ſeipſa. Senſus eſt, amphora vini ſecundum vnam ſui partem, puta, ſecundum vinum, eſt in ſeipſa ratione alterius, ſcilicet Amphoræ. Altero modo aliquid poteſt dici in ſeipſo ſecundum ſe primo, vt quod in ſe ſit vinum ſecundum ſe, & hoc non poteſt eſſe, vt probabitur poſtea. Tertio modo, quod aliquid ſit in ſe ſecundum accidens, id eſt ratione alterius: nec hoc fieri poteſt, vt in textu explanabimus. Eſt quidẽ quartus alius modus, quo Deus benedictus eſt in ſeipſo: ſed de hoc non loquitur hic Ariſto. tantum enim agit de loco corporum, & modo, quo corpus poteſt eſſe in ſeipſo.

Explicat. tex. Ariſ.

Hæc ſunt, quæ hic Ariſt. docet. Accedamus ad textum. Diſtinguit igitur primo dupliciter poſſe aliquid ſecũdum ſe in loco eſſe. Aut ſecundum ſe, aut ſecundum aliud, vt declaratum eſt: puta cum ſecundum totum, aut ſecundum aliquam ſui partem in loco eſt: & ponit exemplum prædicatorum, quæ ſecundum partem dicuntur, ut homo eſt ſciens ſecundum animam, in qua eſt ſcientia, & homo albus ſecundum ſuperficiem.

Dicit igitur, cum aliquid totum habet ſic partes, quod vna ſit in alia, & altera recipiat illam ſicut locus, tunc illud tale totum dicitur eſſe in ſeipſo, ſed tamen ratione partium, ſicut hoc totum, amphora vini, in ſeipſo eſt ratione partium: per vinũ enim eſt in ſeipſo ſecundum amphoram. vtrumque enim pars eſt illius totius.

Si contingit quippiam. Tex. xxv.

Nihil poteſt eſſe in ſeipſo primo. ſed tãtũ ſecundũ partem.

SVbdit nõ aliter contingere aliquid in ſeipſo eſſe, quam ſecundum partẽ, nõ autem primo: ponit exempla, quando aliquid ſecundum partem dicitur in ſeipſo eſſe, & litera non nihil eſt obſcura. Dicit, album ineſt corpori; & huic p ſuperficiẽ, & ſcientia eſt in anima, & ab his appellamus hominem album, & ſcientem, ſed ſecundum aliud: album enim ſecundum corpus, & ſuperficiem ipſius: ſcientem vero ſecũdum animam Vocat autem corpus alteram hominis partem, quæ ab anima diſtincta eſt.

Ac ſi dicat, homo eſt albus, & homo dicitur ſciens, ſeu ſecũdum aliud: albus quidem ſecundum corpus, ſciens uero ſecundum animam. Non tamen diceretur nec albus, nec ſciens, ſi illa eſſent ſeparata, & non eſſent partes.

Similiter, cum vinum, & amphora per ſe ſunt, & vinum nondum eſt amphora, non dicetur amphora vini eſſe in ſeipſa, nec vinum per ſe, nec amphora: at cum ſimul ſunt, & partes ſunt illius totius, tunc poteſt amphora vini eſſe in ſeipſa ratione partium, ut dictum eſt.

Et ad denotandum, quod eſt in ſeipſo totum ratione partium, hoc exprimit exẽplo dicens. Eſt in ſeipſo, vt album in homine: quod idem eſt, ac ſi dicat, ſecundũ partem: nam albus homo eſt ſecundum corpus: hoc autem ſecundum ſuperficiem, in ſuperficie autem albedo eſt ſecundum ſe, & primo, & diuerſam naturam, ac potentiam habet ab ipſa ſuperficie.

Nota. Quibus verb. Ariſtotel. denotat ſubtiliter, cum aliquid eſt ſecundum ſe in aliquo, eſſe diſtinctum prorſus ab illo, nec illius partem eſſe: ſicut albedo a ſuperficie diſtinguitur, in qua primo eſt.

Neque igitur inductiue. Tex. xxvj.

Probat nihil poſſe eſſe in ſe ipſo ſecundum totum. Robat, quod nullo modo aliquid ſit in ſeipſo ſecundũ ſe totũ, idq; dupliciter. primo per inductionem modorum communem, quibus unum dicitur eſſe in aliquo, vbi nullus eſſe videtur, quo aliqd eſſe dicatur in ſeipſo ſecundum ſe.

1. induct. 2. ratio. Secundo ratione. Si totum ſecundum ſe eſt in ſeipſo, demus hoc totum eſſe amphoram vini. Eſt argumentum. Si amphora vini eſt in ſeipſa ſecundum ſe, ſequitur, quòd ſola amphora eſt amphora vini, & quod vinum etiam ſolum eſt amphora vini: quod quidem falſum eſſe conſtat.

Supp. Probat autem Ariſt. ponendo vnum, ex quo probatio deducitur. Nempe, ꝙ quãuis ponatur amphoram vini eſſe in ſe, tũ hoc eſt euidens, quod non ſit aliud, quod recipiat, niſi amphora: nec ſit aliud ꝙ recipiatur, niſi vinum, nec amphora recipit ratione vini; ſed ratione amphoræ, nec vinũ recipitur ratione amphoræ, ſed ratione vini: vnde ratio vtriuſque diuerſa eſt.

Tunc ſic. Si amphora vini ſecundum ſe totam eſt in ſeipſa: ergo amphora vini eſt, quod recipit, & amphora vini eſt, quod recipitur. Aliter in ſeipſa primo non eſſet: ſed id quod recipit non eſt niſi amphora ratione amphoræ. & id, quod recipitur, vinum ratione vini: ergo amphora vini, & eſt ipſa amphora per ſe, & eſt ipſum uinum per ſe. Hoc autem impoſſibile eſt: igitur nihil eſt in ſeipſo ſecundum ſe, & primo, ſed tantum (vt dictum eſt) ſecundum partem.

At vero neque ſecundum accidens. Tex. xxvij.

Probat tertium, non eſſe aliquid in ſeipſo ſecundum accidẽs, id eſt quia eſt in eo, quod eſt per ſe: quia ſequeretur, ꝙ duo corpora eſſent ſimul in eodem loco, & penetratiue, quod naturaliter eſt impoſſibile. Quod vero ſequatur, non perfecte probat: ſed incipit probare. Et aduerte locum eſſe maxime obſcurum. *Nihil eſt in ſeipſo per accidens.*

Quantum exiſtimo, ratio eſt hæc. Demus aliquid, quod ſit in ſe. ſecundum accidẽs, & ſit hoc amphora ſola, tunc eſt argumentum. Amphora eſt in ſe ſecundum accidens: ergo eſt in ſe, quia eſt in alio, quod ſecũdum ſe eſt in amphora. Hoc enim eſt eſſe in aliquo ſecundum accidens. Nihil eſt autem, quod ſecũdum ſe ſit in amphora niſi vinum, ſi amphora eſt uini plena: amphora ergo eſt in ſe ſecundũ accidens, quia eſt in vino, quod ſecundum ſe eſt in amphora. Tunc vlterius. Cum duo corpora ſic ſe habent, quod vnum eſt in loco, quia eſt in illo, quod per ſe in loco eſt, tũc quod eſt per ſe, eſt magis proximum loco, vt manifeſtum eſt. Amphora autẽ eſt in ſe, quia eſt in uino, quod ſecundum ſe in amphora eſt: ergo magis eſt vinum amphoræ proximum, quam ipſa ſibi, ſed ipſa non occupat, niſi vnum locum, nec eſt maior ſe ipſa: ergo vinum, cum ſit magis propinquum amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupabit, quod eſt impoſſibile. *1. ratio.*

Hæc eſt ratio integra, & eſt ſine dubio optima, & ſubtilis, qualis ad veritatẽ probandam adduci poteſt. Vide literam: dicit quod ſequeretur duo corpora eſſe ſimul. *Explicat. tex. Ariſt.*

Oſtendit quomodo ſequatur, dicens. Si cuiua

Digitized by Google

cuius natura eſt ſuſceptiua, ideſt ſi ipſum vas, cuius eſt ſuſcipere, dicatur eſſe in ſeipſo per accidens, & id, quod ſuſcipitur, puta vinum. Si illud vas vinũ eſt, vel alius liquor, ſi talis liquoris fuerat vas. Si hoc in quam, quod ſuſcipitur, ſit id ratione cuius vias in ſeipſo eſt: tunc ſequetur penetrare ſe vas, & vinum: quo autem pacto id ſequatur, non oſtendit. Diximus tamen nos quia quod eſt per ſe, & primo in loco, eſt magis proximum ipſi loco, quàm ea res, quæ eſt in eo, quod eſt per ſe in loco, & nota expoſitionem. Concludit in ſeipſo nihil eſſe primo, ideſt totum; nec ſecundum ſe, nec ſecundum accidens, ſed tantum ſecundum partem.

Quod autem Zeno dubitabat, Tex. xxvij.

Sol. Ari. arg. Ze. Reſpondet modo argumento Zenonis, quo probabat, ſi locus eſſet in aliquo, fore proceſſum in infinitum. Dicit, quod locus in aliquo eſt, ſed non vt in loco: non enim omne quod eſt in aliquo, eſt in eo, vt in loco. Locus autem in aliquo eſt puta in locato, aut in ſuo ſubiecto. eſt enim locus ſuperficies continens, quæ in corpore eſt aliquo, ſed non vt in loco, ſed vt forma in materia, vel accidens in ſubiecto. Eſt enim locus in locato, vt forma extrinſeca: in ſubiecto vero ſuo intrinſece, & inhæſiue.

Nota. In quibus verbis docemur vnum, non quicquid eſt, eſſe in loco, nec quicquid in aliquo eſt, eſſe ob id in eo, vt in loco: in quibus deceptus eſt Zeno in ſua ratione cum reliquis antiquis.

Illud autem manifeſtum, Tex. xxix.

Locum non eſſe materiã vel formam. Concludit ex his notum eſſe, materiam, aut formam locum non eſſe. Nam locus, & id, quod eſt in loco, ſic ſunt diuerſa, vt neutrũ ſit alterius pars; at materia, & forma partes ſunt ipſius compoſiti, ob id non poſſunt eſſe ipſius locus.

Poſt hæc, cum in his omnibus, quid locus ſit, nondũ determinauerit, ſed ſolum diſputãdo proceſſerit, finem dubitationibus, & diſputationibus imponens, quid locus ſit explicare incipit.

Caput Quartum.

Quid autem tandem ſit locus. Tex. xxx.

Loci naturã ex propria ſententia inueſtigaturus, ea, quę loco per ſe inſunt pmittit. Per propria enim, & per ſe accidentia, optima via eſt indagandi quid res ſit, vt dicitur, 1. de Anima. cap. 1. Colligit autem ſex, quæ loco per ſe videntur ineſſe.

Primum eſt, cõtinere locatum, hoc eſt ipſum circumſcribere, & terminare. 1

Secundum eſt. Non eſſe aliquid intrin ſecum locati, nec materiam ipſius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærens, ſed ſolum continens. 2

Hanc proprietatem cum prima quidã coniungunt, & vnam faciunt, nempe, continere ſic, ut non ſit aliquid cõtenti, inter quos eſt Philop. Alber. S. Thom. & Auer. Alij diuidunt, & duas faciunt, cum re uera, aliud ſit continere, aliud non eſſe contenti partem: & hi ſunt Themiſtius, Simplicius, & Pſellus: & mihi placet, ſaltem vt procedat cognitio diſtinctior. *Nota.*

Tertium eſt. Locum primum, & proximum non eſſe maiorem, aut minorem locato, ſed illi æqualem, ut nec plus, nec minus, quam locatũ contineat. Dicit autẽ, primum locum, & proprium: communis enim maior eſt. 3

Quartũ eſt, locus nõ deſeritur ab vnoquoque, & ſeparabilis eſt. Quæ verba dupliciter legunt Simpl. & Philop. Primo affirmatiue, & tunc idem ſignificant, puta, quod locus ſeparari, & deferi poſſit à locato, vt notum eſt: Secundo legunt primũ verbum negatiue, ut modo habet litera Græca, & verſio nña, & ita exponit Themiſtius. Et tunc eſt ſenſus, quod locus nõ eſt ſine aliquo ſaltem locato iſto, vel illo: non enim eſt vacuum, vt dicetur. Quamuis autem non poſſit eſſe ſine locato aliquo, a ſingulis tamen poteſt ſeparari, ſiue ab hoc, ſiue ab illo. 4 *Nota.*

Quintum eſt. Omnem locum eſſe ſurſum, & deorſum. Senſus eſt, ſecundum Simplic. Philopo. & Themiſt. quod locus naturalis, aut eſt ſurſum, aut deorſum, 5

non

non tamen, quod omnis locus partem habeat ſurſum, partem deorſum, ut aliqui exponunt: licet hoc partim verum ſit, ſed non ad mentem Ariſt.

6 Sextum eſt, Vnumquodque corpus naturale in ſuum locum naturaliter ferri, ibique manere, & quieſcere, puta ſurſum, aut deorſum. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis.

Hanc proprietatem fere omnes cum quinta copulant. Simpli. diſtinguit, & ſic multiplicat: parum refert, dummodo verus conſtet ſenſus Ariſt.

Suppoſitis autem his. Tex. xxxj.

Nota 1. Tria cõmoda-offert exacta rei definitio

His loci proprietatibus, vt fundamentis prætactis, oportet reliqua ſpeculari: ac docet loci definitionẽ eſſe tradendam, quæ talis ſit, vt tres habeat cõditiones. Prima eſt, ut quæ propoſita ſunt dubia ſoluantur. Cũ enim dubia circa quid eſt fuerint, ipſo cognito ceſſabunt. Altera, vt paſſiones, & proprietates, quæ loco conueniunt, non auferantur, imò per ipſam competere videantur. Tertia eſt, vt cauſa difficultates, & dubiorum aperiatur ita, vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonſtrationi erit aptiſſima.

Primum igitur conſiderare oportet. Tex. xxxij.

Locus cognoſcitũ ex motu ad locũ.

Ad naturam loci indagandam proponit viam, qua locum eſſe cognitum eſt. Hæc autem via, motus eſt ſecundum locum. Vt enim ex diuerſa formarũ ſucceſſione in eadem materia, materiam ſubſtantialem a formis diſtinctam eſſe perceptum eſt, & ex accidentium in eodem ſubiecto mutatione ſubiectum, & ſubſtantiam ab ipſis diuerſam eſſe, eſt cõpertũ, ita etiam ex corporum multorum circa eundem locum ſucceſſione, & ſimiliter ex vno corpore per motum mutato & delerente loca, ipſe locus cognitus eſt quid eſſe præter corpora.

Duplici genere motus cognoſcitũ locus.

Confirmat autem ex antiquis, qui cum per motum locum cognoſci comperirẽt, cœlum maxime eſſe in loco arbitrati ſũt, quia maxime mouetur, ſed hoc non eſt ſecundum mentem Ariſt.

Diſtinguit autem motus, quibus locus cognitus eſt, in duos. Quidam eſt latio, vt cum corpus mutat totum ſuum locum, & ad alium tendit. Quidam alter eſt, cum non totum locum mutat, ſed partem, puta, dum acquirit maiorem locũ, quod fit per augmentationem: aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Eſt autem quod mouetur.

Ex quorum mobiliũ motu cognoſcatur locus.

Cum explicuiſſet quibus motibus dignoſcitur locus, explicat quibus mobilibus, ac diſtinguit ea, quæ mouentur. Quædam, inquit, mouentur actu per ſe; quædam actu etiam, ſed per accidens. Illa mouentur per ſe, quæ ratione ſui mouentur, puta; ſecundum ipſa tota, quibus ineſt motus; vt homo mouetur per ſe, ignis per ſe; & ſimilia. Illa vero per accidens mouentur, quæ mouentur, quia ſunt in eo, quod per ſe mouetur.

Dupliciter aliquid mouetur per accidẽs.

Et hæc ſubdiuiduntur. Quædam enim ſic per accidens mouent, vt poſſint per ſe aliquando moueri; quales ſunt partes integrantes: hæ enim dum in toto ſunt, ipſius motu per accidẽs mouentur, poſſunt tamen ab ipſo ſeparari, & tunc per ſe moueri. Quædã alia ſic per accidens mouentur, vt nunquam per ſe moueri queant, qualia ſunt accidentia, albedo, ſcientia, & ſimilia, quæ a ſubiecto ſeparari non poſſunt naturaliter, ob id, ſi mouentur, per accidens ſemper mouentur.

Locus proprie cognoſcitũ per ea, quæ mouetur per ſe.

Cum igitur tripliciter moueri contingat: & per ſe, & per accidens, per ſe vt homo, vt partes & per accidens, vt accidentia, & inſeparabilia, motus proprie cognoſcitur per ea, quæ per ſe mouentur, quamuis aliquo etiam modo per ea, quæ, vt partes, mouentur. Intellige de parte ſecundum quantitatem.

Quo-

Digitized by Google

Quoniam autem dicimus in cœlo eſſe. Tex. xxxiij.

Natura loci præcipue cõſiſtit in hoc, q lo cus conti neat locatum.

NAtura loci præcipue conſiſtit in eo, quod nõ vt pars rei contineat rem, ſed vt quid externum proxime tangens, & circunſcribens ipſam: ob id aggreditur diſcrimen ponere inter modum, quo continet pars, & quo continet locus, & quando continet, vt pars, quando continet vt locus.

At quia non eſt ſimilitudo inter locum communem, & partem (quia locus cõmunis non proxime continet, nec immediate rem, ſicut totum partem, vt vltimum brachij manum, ſed ſimilitudo eſt cum loco proximo, qui immediate continet) ſeparat locum cõmunem a proprio, vt diſtinguat hunc a parte. Ob id dicit dupliciter, dici eſſe in loco. Et communi, vt quiſque noſtrum eſt in cœlo, quia in aere, & adhuc in aere, quia in hac ipſius parte, vel in aliquo contento ab aere. Et in loco proprio, & adæquato dicitur eſſe.

Alius eſt l. cõis ali' ꝓprius.

Quod autem locus communis non ſit proprius, notum eſt. Locus enim proprius eſt æqualis, & adæquatus, at communis non eſt æqualis rei: totus enim aer, aut cœlum nõ eſt æquale, cuilibet corpori horũ, quorum loca communia ſunt. Eſt igitur proprius locus, in quo quid eſt, ipſi æqualis & ad æquatus.

Cum igitur non diuiſum eſt. Tex. xxxiiij.

Diuerſi modi cõtinet locus & tõ iũ & to tum ſuã partem. 1. differ.

TRes differentias conſtituit inter id quod proxime cõtinet vt locus, & id quod proxime vt totũ ſuam partem. nam pars eſt immediata ſuo toti, & locatum loco proximo, & proprio.

Prima differentia eſt, quod pars eſt continua ipſi toti, at locus non eſt continuus locato, ſed contiguus, & ipſum tangens, ab eo quod continetur diuiſus. Iſta autem contiguitas eſt ſecundum ſuperficies, puta, vltimam continentis, quæ concaua dicitur, & locus eſt, & primam contenti, quæ connexa, & exterior dicitur, atq; has duas ſuperficies dicit eſſe æquales in ſpatio, vt vna prorſus non aliud, quam alteram ambiat: nec altera ab alio, quàm ab illa ambiatur.

Cuius rationem ſubdit, quia in eodem ſunt illæ ſuperficies, id eſt, ſimul ſunt, vt exponunt Simplicius, & Philop. Quod ſi ſic ſit continens, tunc non erit pars contẽti, nec aliquid illius intrinſecum, talis autem eſt locus.

Et cum continuum ſit, & non in illo mouetur.

ALias duas differentias cõſtituit ſumptas ex diuerſa ratione continui, & contigui. 2

Secũda in ordine eſt: quod eſt alteri cõtiguum, mouetur in ipſo, id eſt, ſuum motum habet per ſe, etiam illo in quo eſt manente immoto: vt patet de aqua, quæ in vaſe immoto mouetur: At quod eſt alteri cõtinuum, mouetur cum ipſo, ideſt per ſe nõ habet motum, niſi cum ipſo toto, & nunquam poteſt moueri, quin moueatur ipſum, in quo proxime eſt.

Tertia differentia eſt: quod id, quod eſt alteri continuum, dicitur eſſe in ipſo, vt pars in toto: quod vero eſt contiguũ, eſt in eo, vt in vaſe. Hi autem duo modi exiſtendi in alio diuerſi ſunt, vt dictum eſt. 3

Colligit ex d. di locũ eſſe vltimũ cõtinẽtis æquale cõtẽte, et cõtiguũ.

Ex quibus patet, locum eſſe vltimũ corporis continentis, æquale primo contẽto, ipſi contiguum, & proximum, nihilq; ipſius intrinſecum.

An locus ſit æqualis locato. Quæſt. II.

DE loco communi nulli dubium eſt, quin ſit maior, quam locatum: de proprio vero videtur dubium eſſe.

Eſt enim argumentũ primum. Continẽs maius eſt contento, vt cõmuniter dicitur: locus eſt continens: ergo maior eſt locato, quod contentum eſt. 1

Secundum. Si locus eſſet locato æqualis, haberet æquales dimenſiones cum ipſo: hoc autem eſt falſum: nam dolium nõ habet æqualem profunditatem cum vino, vt notum eſt. 2

Tertiũ, quia, quòd locus pro ſuperficie. 3 con-

continente ſit æqualis locato, ſm primam ipſius ſuperficiem cõtentam, videtur hoc nõ poſſe dici: quia ſi locus eſſet circularis, tunc ſupra idem centrum deſcribi duo circuli æquales poſſēt (quod videtur impoſſibile) vnus ſupra circũferentiam locati, alter p ſuperficiē loci ſupra centrũ locati. Et vlterius, illi duo circuli haberēt æqualē diametrum, quæ videntur eſſe contra propoſitiones geometricas.

1. Fund. locus cõis nõ eſt æqualis locato. Circa hæc aduertendum primo, vt diximus, difficultatem non eſſe de loco communi, ſed de proprio, & proximo. Communis autem is eſt, qui ita locatum cõtinet, vt alia præter ipſum contineat, vt cœlum, & aer eſt locus communis omnium noſtrum. Proprius autem eſt, qui nil niſi locatum illud continet. Poteſt autem eſſe, quod locus cõmunis ſit ſimul, & proprius ſed reſpectu diuerſorum, vt concauũ Lunæ locus eſt communis noſtri reſpectu, ſed proprius eſt ipſius ignis, quē adæquatè continet.

2. ex Al. & Auer. duplex eſt æqualitas altera continētia altera dimēſionis. Aduertendum ſecũdo, ex Alb. & Auer. hoc quarto lib. Comme. 77. quod duplex eſt æqualitas. Altera dimenſionis, altera continentiæ, quæ dicitur ab Alber. ſecundum extenſionem. Aequalitas dimenſionis eſt, cum vnum alteri æquatur ſecundum omnem dimenſionem, puta, longitudinem, latitudinem & profunditatē. Conſtat autem, quod iſta æqualitas non eſt loci, & locati, non enim ſecundum omnem dimenſionem ſunt æqualia: ſic enim cum locus ſit ipſius receptiuum locati penetraret ſe cum ipſo, quod eſſe non poteſt. Altera eſt æqualitas ſecundum continentiam, & hæc eſt ſecundum latitudinem, & longitudinem ſolam, qualis eſt æqualitas, quæ oſtenditur in duobus corporibus ſecundũ ſuas ſuperficies.

1. Concl. ſupficiē cõcauā loci, & connexā locati eſſe omnino æquales. fundamentũ indiuiſib. ad diuiſibili, non facit maius. De hac eſt difficultas, puta, an ſuperficies concaua continentis, & connexa locati ſint æquales. Eſt autem concluſio vnica communis omnium fere, illas duas ſuperficies eſſe æquales ita, vt vna non ſit altera maior. Ad cuius probationem oportet præmittere vnum fundamentum latius lib. 6. tractandum. Nempe, indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec ſimiliter indiuiſibile additum quanto, ipſum augere. Quod eſt dicere, punctum additum lineæ, non facit ipſam longiorem: & lineæ addita ſuperficiei, non facit ipſam latiorem: nec ſuperficies addita corpori, ipſum facit profundius, aut craſſius. Et hoc eſt vnum fundamentum magnæ partis Philoſophiæ Peripateticæ.

Et probatur: quia ſi additione horũ indiuiſibiliũ creſcerent quantitates, ſequeretur, quod partes diuiſæ non eſſent tantæ ſimul, quantũ totũ continuũ, & ſic nũquã poſſet continuũ in duas ſuas medietates diuidi. Sequela patet: nam per diuiſionē, nouæ in diuiſis partibus reſultant ſuperficies, quæ augerent partes illas. *1. Rõ qua pbat̃ illud fund.*

Præterea: quia experientia docet, quod diuiſo aliquo continuo, ſi iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant, vt nihil maneat intermedium, tunc non occupabunt maiorem locum ob illas nouas ſuperficies, quam ante, cum erant continuæ. 2

Præterea: quia non quantum non poteſt augere quantum, & non extenſum non poteſt augere extenſum, & non profundum, non poteſt augere profundum. Non igitur creſcunt quantitates additione illorũ indiuiſibilium ſecundum id, quo indiuiſibilia ſunt. 3

Stāte igitur hoc fundamēto, ratio cõcluſionis hæc eſt. Superficies loci cõcaua, & ſuperficies cõnexa locati terminant æqualem profunditatem: ergo ſunt æquales. Conſequentia eſt certa: ſed antecedēs probatur. Quia ſuperficies connexa locati eſt terminus intrinſecus totius pfunditatis locati: ſuperficies vero concaua locantis pari modo: Vlterius tamen circundat ſuperficiē locati connexam: ſed hæc nullam addit locato profunditatem, vt diximus: ergo tantam profunditatem terminat vna, quantam altera. *Ex hoc fun. probatur cõcluſio.*

Sũt igitur æquales, ita, vt ea, quæ eſt locati, poſſet æqualiter terminare quantitatem locantis, & ea, quæ eſt locus, terminare intrinſece locatum. *Nota.*

Ad argumenta patet ſolutio. Ad primũ dicitur, quod locans eſt maius locato, & continens contento, ſecũdum ſuperficies connexas vtriuſque comparatione facta: at ſi concaua continentis proxima cũ connexa contenti comparetur, tunc vtriq; ineſt æqualitas: *Ad 1.*

Ad ſecundũ nota eſt ſolutio ex primo fundamento. Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnem dimēſionem co- *A*

co-

Digitized by Google

corporis continentis, & contenti, ſed extenſionem ſolam.

Ad 3. Quo ab eodē centro poſſint duo circuli equales ſupra idem centrum ſint. Duo circuli eiuſdem magnitudinis & vnus ſupra alterum.

Ad tertium dicendum, quod in eadē ſuperficie non ſunt duo circuli æquales ſupra idem centrum: nec vnus diameter diuerſorum circulorum concentricorum: tamen in diuerſis ſuperficiebus contiguis id ſit, ac ſi duo circuli æquales vnus alteri ſuperponeretur, verum tamē eſſet dicere vnum eſſe ſupra alium, ſicut verum eſt dicere ſuperficiem concauā locantis eſſe ſuper conuexum locati: ſed tamen nō occupando diuerſum ſitū loci, ſed omnino eūdem, quaſi alteri ſuperinſcriptum. Nam indiuiſibile cum locum non occupet vllū, aut ſpatium, additum alteri immediatè, non faciet ſpatium. in eodem vero corpore id contingere non poteſt. Et ratio eſt: quia in vno corpore, & vno cōtinuo non ſunt duo indiuiſibilia immediata, quin mediet diuiſibile: at in diuerſis corporib. ſe tangentibus poſſunt eſſe ſimul, & immediata: ſed de hoc inferius in lib. 6.

Iam igitur manifeſtum eſt. Tex. xxxv.

Concluditur qđ nā ſit genus loci.

EX prædictis loci proprietatibus genus loci infert, ac ratiocinatur a ſufficienti quadam partium diuiſione, quæ talis eſt. Locus aut eſt forma, aut materia, aut interuallum, & ſpatium interceptum inter latera ſuperficiei continentis, aut ipſa ſuperficies continens: ſed non eſt forma, nec materia, nec tale interuallum. eſt igitur ſuperficies continens.

Locus nō eſt forma.

Excludit autem, quod ſit forma, ſoluendo rationem, propter quam formam videtur locus. Ratio autem eſt: quia forma eſt continens, & continens eſt in eo, quod continetur. Si igitur locus continens eſt, forma eſſe debet. Reſpondet Ariſtotel. quod tam forma, quam locus terminant, & continent, ſed non eodem modo. Nam forma terminat rem ipſam, cuius eſt forma, ita vt in ea ſit: at locus eſt terminus, & continens extrinſecus, quia eſt ipſius continentis.

Vel poteſt eſſe ſenſus, quod locus eſt etiam forma, ſed non locati, ſed continentis corporis, & reſpectu cōtenti locus eſt. Sed ſenſus prior eſt melior, quod forma terminet ipſum locatum: locus vero ipſū continens, & ſimul vtrumque ſit, ſed non ob id idem erunt: aliud enim eſt ſimul eſſe, aliud eſſe idem.

Ex eo autem, quod mutatur. Tex. xxxvj.

Locū nō eſſe interuallum. Quid ſit interuallum.

OStendit locum non eſſe interuallū: ac primo ponit rationem, pp quam locus videtur eſſe interuallum. Vbi aduerte, quod antiqui exiſtimabant inter latera ſuperficiei alicuius cōtinentis eſſe quoddam ſpatium interceptū, quod aſſerebant eſſe dimēſiones quaſdā, & corpus de prędicamento quantitatis ſolum abſque ſubſtantia, & iſtæ erant locus, in quē corpus adueniens recipiebatur: & iterum aliud adueniens recipiebatur priori recedente; ſemper enim illæ dimenſiones permanēt, atque hę cum corpore adueniente penetrantur, ſiuntq; ipſi æquales, etiam ſecundum profunditatem, & has vocat Ariſtot. interuallum.

Et ponit rationē, propter quam poteſt videri locus interuallū. Nempe, qa quolibet corpore contento, & contiguo recedente, videtur illud ſpatium, in quod recipiebatur, idem manere, quod quidem loco ineſt. Hoc tamen Ariſt. reijcit, docens egregie, quod inter latera corporis continentis non eſt vllum ſpatium, & interuallum reale, niſi quantitatis cuiuslibet corporis contenti, quod incidit, & ſuccedit. Vt ſpatiū inter latera vaſis, eſt ipſa aqua, cum plenum eſt aqua, & aer, cum plenum eſt aere, vel alio corpore, cum plenū eſt, ipſum tale corpus eſt. Niſi enim illud corpus eſſet, latera vaſis iungerentur, vt latera vtris ſubtracto interius corpore.

Eſt aūt notandum, quod dicit ſpatium eſt quodlibet corpus eorū, quę apta ſunt tangere. Nam cum eſt corpus eiuſdē rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non eſt locus, nec interuallum. Vt cum aeri continenti lignum ſuccedit aer, tunc locus deſtruitur propter cōtinuationem. Vt igitur ſeruetur locus, & dicatur eſſe interuallum, corpora debent ſuccedere quæ apta ſint contigua fieri, & latera continentis tangere.

Si

Digitized by Google

Si autem eſſet aliquod ſpatium. Tex. xxxvii.

Probantur locũ non eſſe interuallum.

1. ratio.

DVpliciter probat tale interuallũ non eſſe locũ. Prior ratio eſt, ſequeretur quod infinita eſſent loca ꝑ quolibet corpore ſuccedente. Nam quęlibet pars ꝑ ſe haberet locum, ſicut & ipſum totum.

Vbi aduertendum, quod pars non habet locum per ſe, quia non poteſt vndiq; ambiri loco: qua parte enim continua eſt cum toto, nulla ſuperficie loci circunſcribitur. quod ſi ambiretur, vtique per ſe in loco eſſent ſingulæ partes. Si igitur datur interuallum, quod ſe penetret cum locato, vtique omnes ipſius locati particulæ ambirentur vndique, atque per ſe in loco eſſent, quæ cum infinitæ ſint, erunt loca infinita per ſe vnius totius, quod impoſſibile videtur; non igitur interuallum tale locus eſt.

Simul autem locus erit mutatus:

2. ratio.

POſteriorem ponit rationem, dicens, quod loci erit locus per ſe, & vnius ꝑ ſe multa loca, quod falſum eſt. Sequela patet: mutetur locus, puta, vas, vbi interuallum eſt cum aqua, & ipſo interuallo, & totum ſimul collocetur in ſpatio alterius vaſis; tunc dimenſiones huius ſpatij penetrabunt ſe cum vaſe, & aqua, & attingent ipſam aquam, & dimenſiones, quæ præerant, alterius ſpatij: & ſic locus erit per ſe ſecundum ſpatium ipſius aquæ, & alterius ſpatium.

Vlterius, conſtituatur totũ hoc in alio ſpatio, & in alio, & alio: profectò innumera loca per ſe vnius erunt, imò locorum erunt loca. Ita eſt exponendum hoc arg. licet non ſit expreſſum in Ariſt.

Non eſt autem alius locus partis.

3. ex cõtrario q. illa incõmoda non incidant in opin. Ariſt.

HAec abſurda non ſequi ex ſententia propria Ariſtot. docet. & ſenſus eſt. Cum locus aquæ non ſit dimenſio illa penetrãs, ſed ſuperficies vaſis cõcaua, in qua modo aer, modo aqua recipitur. Cum vas mutatur, ille locus proprius idem manet, nec locum aliũ proprium acquirit aqua; ſed vas eſt, quod locum mutat; & conſequenter locus eſt aquæ, verum nõ per ſe, ſed ſola ſuperficies interna vaſis.

Notandum eſt autem, quod locum, quem vas acquirit, vocat partem loci cœli, ideſt, mundi. Ac ſi dicat, eſſe locũ mundi, & quantum exiſtimo, locum mundi vocat locum, qui non eſt ſecundum aliquod vas, quod eſt locus aquæ, ſed eſt locus alius, ſicut pro alijs corporibus, quæ nõ in vaſe ſunt: & videtur Philop. aliquo modo ſic exponere. Vnde quod alicubi eſt, & nõ in vaſe, dicitur eſſe in parte loci mundi, ideſt in loco mundano, & non arte aliqua facta, vt vas eſt. *Nota.*

Dicit ergo Ariſtot. cũ vas aquæ transfertur, manet locus aquæ, qui eſt ſuperficies vaſis ipſius proxima; ſed non manet locus mundi, qui eſt ipſius totius, ideſt, vaſis cum aqua: tamen hic locus ſolum per ſe tangit vas.

Nota, quod uocat partem, cum dicit (locus partis) ipſum contentum. *Nota.*

Hunc locum difficillimum eſſe confitentur interpretes, atq; adeo quiſque exponit, vt intelligit, mihi vero ſic videtur exponendus.

Et materia etiam videtur vtique. Tex. xxxviii.

Locus nõ eſt materia.

Q̃uo conueniat locus cũ materia.

COnſequenter probat nec locum eſſe materiam, licet aliquam habeat cum ipſa ſimilitudinem. & ponit ſimilitudinẽ loci cum materia, quæ hæc eſt. Si locus conſideratur, vt quieſcens eſt, & idẽ manens, ac continuo ſuſcipit corpora, ideſt, vnum poſt aliud, vt dicit Philop. nec ſeparatus eſt ab aliquo corpore, ſic videĩ materia, quæ eadem manens modo vnum, modo aliud recipit, nec nuda vnquam inuenitur: vt corpus quod idem manens ſit modo album, modo nigrũ, modo molle, modo durum. Hac igitur triplici ſimilitudine, materia locus videbitur, & vocat imaginationem, ſimilitudinem.

Q̃uo differant locus, & materia.

Oſtendit tamen differẽtiam triplicem. Prima eſt ex transmutatione, nam in mutatione materiæ, dicimus, quod erat aer, modo factum eſt aqua. At in loco aliter nempe, vbi erat aer, nunc eſſe aquam: nõ igitur

Digitized by Google

igitur eodem modo materia,& locus rece ptiua ſunt.

Altera differentia: materia eſt pars rei,
2 & non eſt ſeparabilis ab ipſa remanente: nō enim aqua manet materia ſeparata, at manet ſeparata à loco, in quo erat.
3 Tertia: materia continetur, & determinatur, at locus continet, & determinat: non igitur idem ſunt.

Si igitur nihil horum trium.
Tex. xxxix.

Concludit locũ eſſe terminũ cõtinẽtis, i. ſuperficiem continentis. Nota.

COncludit ex tex. precedẽtibus Cũ locus non ſit aliquod ex tribus propoſitis. Non enim eſt forma, non materia, non interuallum, relinqui quartum, quod ſit terminus continentis, ideſt, vltima ſuperficies corporis continentis.

At quia quod continet, aliquid cõtinet, explicat quid ſit, quod continetur: & dicit eſſe corpus mobile ſecundum locũ: quod exiſtimo eſſe dictum, vt intelligamus res corporeas eſſe in loco tantum, non tamen omnia quę ſunt: & ex hoc poſtea ſoluet omnia arg. Ariſt. ex præpoſitis.

Videtur autem aliquid magnum.
Tex. xl.

Inuento id genere loci, quarit Ariſ. differentiã

QVantum exiſtimo Ariſt. hic vult differentiam loci inuenire, nondũ enim tota eſt loci definitio tradita, ſed ſolum ipſius genus, quod ſit ſuperficies vltima continentis, nondum autem hæc locus eſt. Vas enim continet, ſed non locus proprie eſt, vt eſt vas, & ſolum continet. Ob id iterum repetit difficile eſſe locum inueſtigare: quia cum habeat cum multis ſimilitudinem, non ita facile ab illis diſtinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallum, propter ſimilitudinem.

No. methodum Ariſt.

Conſidera vero ſubtilẽ methodum Ariſto. modo enim ponit ſimilitudinem cum interuallo: ex ea enim colliget differentiã vltimam loci, & totam definitionem. Interuallum locus videtur, quatenus fixum manet, & quiſcens motis corporibus, quæ in ipſo ſunt; ob id non ſuperficies corporis vltima tantũ, ſed ipſum interuallũ locus videtur, quaſi locus ſit immobile quid.

Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponẽdũ. Nam cum aer nõ videatur, & incorporeus appareat, cũ vbiq; ſpatiũ hoc inuiſibile plenum eſt aere, apparet, præter latera vaſis, eſſe interuallum illud, in quod corpora recipiuntur, quod idẽ ſemper manet, quod re vera nõ ita eſt. Eſt enim aer corpus ſua raritate inuiſibile, occupans tamẽ locum nec ibi vacuum eſt, nec aliud interuallum præter aerem, cum aer eſt, ſicut cum eſt aliud corpus craſſum.

Vt autem vas locus eſt.
Tex. xli.

Quõ differũt rẽ eſſe in vaſe, & in loco.

DIfferẽtiam ponit inter modum, quo in vaſe aliquid eſt: & modum, quo in loco: & inter ipſum vas, & locum. Et dicit, quod vas ſimilitudinem cum loco habet, & differentiam. pariter locus cum vaſe. Vas enim cõtinet, vt locus; ſed vas eſt mobile. Locus continet, vt uas: ſed locus eſt immobilis. Vnde in hoc differt locus a uaſe, quod immobilis eſt.

Quid ſit locũ eſſe immobilem.

Aduertẽdum autem, quod locum eſſe immobilem, eſt, quod non ſimul cum re ipſa moueatur, ſed quod maneat, & quieſcat, remota, & recedente. Id enim, quod ſic continet, ut ſimul feratur hinc inde cũ re, continet, ut uas, non ut locus. Proprium autem eſt loci continere ſic, ut non feratur cum ipſis rebus, ſed quieſcat ipſis recedentibus.

Ex exemplo explicat. Cũ cymba fertur per fluuium, illa aquæ pars, quæ continet cymbam ſubtus, & cum cymba fertur, nõ dicitur locus proprie cymbæ, ſed uas, quia cum ipſa fertur. At totus fluuius, qui immotus ſecundum ſe totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, ut in loco & per ipſum fertur, ut per locum. At in aqua illa, in qua fertur, quia mobilis eſt, manet, ut in uaſe.

Definitio loci perfecta, ſ. prima ſuperficies continentis immobilis.

Colligit ex hoc definitionem loci perfectam. Locus eſt terminus primus continẽtis, immobilis. Dicitur, terminus, i. ſuperficies, ad excludendũ interuallum, formam, & materiam. Dicitur, primus, ad excludẽdum locum communem, qui non ſecundum ſe locus eſt, ſed ſecũdum proprium. Dicitur, immobilis, ad excludenda uaſa, quæ non continent, ut locus, ut talia ſunt,

niſi

niſi immobilia,& fixa maneant, & tunc lo ci rationem habent.

Atque propter hoc medium cęli. Tex. xlij.

Locũ eſſe immobilem. Confirmat locum immobilem eſſe,& fixum ex communi ſententia. Omnes .n. dicunt duo eſſe loca proprijſſima omnium. Vnũ ſurſum,alterum deorſum: Vnus locus eſt vltima ſuperficies cœli verſus nos,id eſt, concauum lunę. Alter eſt medium cœli,puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca ſunt proprijſſima,eſt propter ipſorum immobilitatem.Nam ſuperficies cœli,quantumcunq; circumferatur, ſemper tamen obſeruat locum eundem,nec aſcendit,aut deſcendit: nec ad dextram,aut ſiniſtram deuiat.Similiter terra in æquali manet ſemper diſtantia,ob id hæc loca maxime loca ſunt. Locus igitur fixus debet eſſe.

Quare, cum leue quidem ſit.

Quid ſit locus ſurſum. & deorſum Ex his duobus locis vter ſit ſurſum, aut deorſum,explicat per motũ corporum in talia loca,& dicit. Cum is locus ſit deorſum, quo grauia fuerunt, atq; ad medium,& ad terram ferantur, ſequitur, quod locus ille,qui mediũ ambit, qui eſt concauum aquæ,& ex parte cõcauum aeris,qua parte terra diſcooperta eſt aquis, ſit locus deorſum ; & ipſum medium,puta,terræ, quæ in tali loco eſt, dicitur eſſe deorſum.

Vlterius : cum is ſit locus ſurſum ,quo leuia feruntur, & ferantur in cœli ſuperficiem vltimam verſus nos,ſequitur, quod tale vltimum ſit locus ſurſum, & ipſum vltimum, quod in tali eſt loco, puta, ignis eſt in loco ſurſum.

Vnde colligit locum eſſe ſuperficiẽ continentem, & vt quoddam vas: talia enim loca dicta ſuperficies, & plana continentia ſunt. Et huius textus hanc eſſe expoſitionem exiſtimo, quamuis non eodem modo omnes exponant.

Amplius ſimul cum ipſa re.

Occurrit Ari. obiectioni. Videtur obiectioni reſpondere. Quia cum locus non ſit interuallum pene trans ſe cum locato,quis dubitaret,quõ locatum in loco ſit,& cum eo coniungatur. Reſpondet quodammodo coniungi, & ſimul eſſe ſecundum ſuperficies. Sunt aũt ſimul,ſicut finis eſt cum eo,cuius eſt finis, & terminus. Coniunctio.n.finis, & finiti ſecundum extremitates tantum eſt.

Caput Quintum.

Cui igitur corpori eſt aliquod. Tex. xliii.

Ex definitione loci colligit Ari. quæ ſint in loco, & quæ non. Ex loci definitione vult oſtendere,quæ dicãtur eſſe in loco,quæ vero non : dicitq; . Illud corpus, quod extra ſe habet aliquod cõtinens, eſſe ſecundũ ſe in loco,quod vero nõ extra ſe habet aliquod tale,in loco ſecundum ſe non eſſe, ſecundum tamen partes eſſe poſſe. Et explicat per motum : vt ſi aqua ſit vnum corpus, quod non haberet extra ſe aliquid,tunc ſecundum ſe totam nõ eſſet in loco, nec moueretur: & ſecundum partes tamen moueretur,& eſſet in loco,quia vna parte ab altera contineretur.

Hoc in loco eſt magna cõtrouerſia inter expoſitores, quid ſit qđ in hoc textu dicitur,eſſe in loco ſecundum partes, non autem ſecundum ſe totum. S.Tho. enim vult,quod loquatur de vltima ſphæra, & primo mobili, quod quidem eſt in loco ſecundum partes continuas,quia vna continetur in altera,nõ ſicut in loco actu, quia ſunt continuæ, ſed ſicut in loco in potentia. Si enim diuiſæ eſſent, tunc in loco eſſent actu. Vnde vltima ſphæra non eſt in loco ſecundum ſe totam,ſed ſecundum ſuas partes,non quidem in actu, ſed in potentia.

Huic expoſitioni fauet exemplũ Ariſt. de aqua. At re vera,non eſt admodum cõſona hæc expoſitio textui, vt videbitur in proceſſu:& exemplum de aqua ſolum eſt, vt doceat aliquid eſſe in loco, & moueri ſecundũ partes, non tamen quod eo modo

do ſe habeant partes in hoc toto, de quo loquitur, & in ipſa aqua.

2. Græc. expoſi. Alia expoſitio eſt Græcorum fere omnium, qui per cœlum totum aggregatum ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt non eſſe in loco ſecundum ſe totum, ſed ſecũdum partes. Et vocant partes orbes contiguo; vnus enim in altero continetur.

3. Albe. verior expoſ. Tertiã expoſitio eſt Albe. qui per totũ, & cœlum, vniuerſum mundum intelligit, qui ſecundum ſe totum, in loco non eſt: eſt tamen ſecundũ partes. Et re vera huic expoſitioni admodum fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpli.

Senſus Ariſt. Dicit ergo Ariſt. quod totum, ideſt, vniuerſum quodammodo mouetur, quoddãmodo non. Secũdum ſe quidem, non mouetur, nec mutat locum. At ſecũdum partes mouetur: ſecundum quoſdam circulariter, & non ſurſum, & deorſum, vt ſecundum orbes cœleſtes: ſecundum alias vero ſurſum, & deorſum, & vt ſecundũ elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen, quod hic locus eſt partium, id eſt ſicut ſecundum partes mouetur, ſic eſt ſecundum partes in loco aliter, & aliter pro partium diuerſitate: vbi profectò expoſitio noſtra nota fit. Si enim per totum vltimam ſphæram intelligeret, nullo modo ſui ſurſum, aut deorſum moueretur, aut ſecũdum partes: nec etiam in ſolũ aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum eſt. Tex. xliiij.

Aliquid eſt in toto dupliciter vel in actu vel in potentia. Vlt declarare quomodo ſit in loco totũ hoc, cũ explicuiſſet quomodo moueatur. Per motum enim locus apparet. Diſtinguit igitur dupliciter aliquid eſſe in loco. Vno modo potẽtia: ſicut pars ineſt toti continuo ſimulari, vt loco, non tamen actu, ſed potentia, quia diuidi poteſt, & contigua manere. Et vocat totum ſimilare, quia in hoc eſt perfecta magis cõtinuitas.

Ponit exemplum, quo vna pars contigua eſt alteri: nempe partes in aceruo ex multis cõtinuis inſunt aliæ alijs actu, quia iam diuiſæ ſunt adinuicem

Et hæc diſtinctio mouit ſatis probabiliter S. Thom. vt exiſtimaret loqui Ariſtotelem de vltima ſphæra, quæ eſt in loco in potentia, ſecũdum partes: Attamen Ariſt. ſi diligentius conſideremus, hoc non dicit, ſed ſolum vtitur diſtinctione hac ad oſtendendum, mundum ſecũdum partes eſſe quidem in loco, non potentia, ſed actu vt patebit in textu.

Atque ad quidem per ſe. Tex. xlv.

Vbdiuidit ea, quæ actu ſunt in loco. Quædam enim ſecundum ſe, quædam ſecundum accidens. Nec declarat quid vnumquodq; ſit, quia ſuperius dictũ eſt, niſi exemplis. *Quæ ſint in loco actu alia ſunt per accidens. Nota.*

Omne corpus, inquit, mobile, ſecundũ locum, aut ſecundum augmentũ, vel decrementum, per ſe in loco eſt. Et mobile ſecundũ locum vocat id quod mouendo totum ſuum locum mutat. Vnde quę circulariter mouentur tantum, non dicuntur hic mobilia ſecundum locum, & lationẽ: talis enim motus non latio, ſed circumlatio dicitur, vt notat Alex.

Dicit igitur, quod cœlum, ideſt, vniuerſum non ſic eſt in loco per ſe, cũ non ambiatur aliquo corpore, vt dictum eſt. Partes ipſius sũt quidem ſic in loco, quia vna contigua eſt alteri, & ab ea ambitur: ſed non totum ipſum, cum nulli alteri extra ſe ſit contiguum.

Alia vero ſecundum accidens, vt anima.

Onit aliam diuiſionis partem: Alia eſſe in loco per accidens, vt anima, & cœlum.

Nota. Quæ ſint in loco per accidens Et nota, quod per eſſe ſecundum accidens in loco comprehẽdit ea, quæ ſuperius dicta ſunt, eſſe ſecundum aliud, id eſt per partem: & ſimiliter eſſe per accidens, id eſt, eſſe in eo, quod eſt per ſe, vt anima eſt per accidens in loco, quia eſt in compoſito, quod eſt per ſe: Et ob id poſuit hic duo exempla, puta, animam, quæ eſt in loco per accidens, quia eſt in eo, qđ per ſe in loco eſt: & cœlum ſeu totum, quod etiam eſt in loco per accidens: verum non eodem modo, ſed ſecundũ aliud, & per partes. Et ob id dicit, cœlum eſſe in

Digitized by Google

loco per accidens, quia omnes partes in loco habet.

Dicit (quodammodo) quia non omnes Vna enim in loco, nõ eſt, puta, vltima ſphęra continens.

Nota. Et attende, quòd loquitur de loco in actu, & conſequenter de partibus cõtiguis, quarum vna eſt in altera, vt in loco: vt in altero.

Et propter hoc omnia in cęlo ſunt. Tex. xlvj.

Quæ nã partes cęli.i.mundi ſint in loco, & quæ non. SI vniuerſum in loco ſecũdũ partes eſt, dubitare quis poſſet, quæ partes in loco ſint, & q̃ partes aliarũ ſint locus: Hæc enim oportet vtraque, vt ſecũdum partes ſuas aliquid in loco ſit; loco, inquam, non extra ſe.

Ad hoc dicit Ariſto. omnia eſſe in cęlo, puta elemẽta, vt terra in aqua, aqua in aere, aer in igne, ignis in cœlo, ipſum autem celum eſt quoddam totum, in quo iſta cõtinentur, & ipſum non iam in alio.

Nota. At quia non continet cęlum, niſi ſecundum vltimam ſuam ſuperficiem, qua tangit mobilia corpora, id eſt, elementaria, ideo addit, locum eſſe ſecundum vltimũ terminum, quem vocat quieſcẽtem, quia non mutat ſecundum ſe totum locum, ſed intra locum mouetur.

Vbi notandũ, quòd noluit diuidere cœlos in orbes, ſed totum cęlum ſumpſit pro vnico corpore. Non enim ſunt orbes diuerſæ rationis, ſicut ſunt elementa: quod ſi velimus diuidere, nulli dubiũ eſt, quin vnus ſit in alio: donec ad vltimũ, & ſupremum omnium deueniamus, qui nullũ actu habet locum. Vide igitur quid Ariſto. ſentiat de loco in actu ipſius vniuerſi, quod ſecundum locum in toto non eſt, ſecundũ quidem partes eſt, & q̃d quædam partes in loco ſunt: vna eſt, quæ iam amplius in loco non eſt.

Manifeſtum autem ex his. Tex. xlvij.

Soluitur arg. 4or. SOluit rationes ſuperius poſitas, nec curat ſolutiones exprimere, quia notæ ſunt ex declaratione loci: ſed argumenta ſolum recitat; & non omnia, ſed quatuor illorũ: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Primum argumentum eſt de augmento loci, quod erat in textu. 13. & dicit, q̃d non eſt opus augeri locum, cum augetur locatum. Philop. reddit rationem. Augmẽtum enim proprie fit ſecundum trinam dimenſionem: cum enim viuens augetur, ſecundum latitudinem, longitudinẽ, ac profunditatem augetur. Cum igitur locus ſit ſuperficies circunſtans, nõ corpus aliquod cum augetur locatum, non eſt opus quòd locus augeatur, ſed quod cedat illi aer, in quo eſt, & ſuperficies extendatur. *Ad 1.*

Dices, nũquid condenſatur, & conſtringitur, cum corpora augentur? Reſpondet Philop. quod non eſt opus, quia cum non fiat augmentum niſi ex ſubtractione cibi alicuius, quod in rei ſubſtantiam conuertitur, locus ille, a quo cibus aufertur, aere, vel alio corpore impletur, & manet ſemper quo aer diuerti poſſit, & cedere augmento corporũ, præſertim cũ minus ſit augmentum quam loca, quæ deferuntur a cibis, & alimentis. Non enim quanta eſt cibi quantitas, augmentum eſt. *Obiect.* *Solut.*

Soluit ſecundam rationem, qua probatur puncti eſſe locum, & hoc negat. Cum enim locus ſit ſuperficies ambiens, ac tantum corpora per ſe ambiantur; per ſe ſola corpora habent loca. *Ad 2.*

Soluit tertium, quod duo corpora ſimul eſſent. Et dicit, quòd locus non eſt æqualis ſecundum profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus eſſet illud ſpatium, & interuallum æquale toti locato: tunc eſſet illa penetratio. Sed negatum eſt tale ſpatium, & interuallum eſſe locum, ſed ſuperficiem exterius ambientem. *Ad 3.*

Soluit quartum argumentum, quod erat Zenonis, docens locum eſſe in aliquo, nõ tamen vt in loco, ſed vt terminus eſt in terminato, & ſic dicitur eſſe in ipſo locato. Vnde non quicquid eſt in loco eſſe debet, vt illi exiſtimabant. *Ad 4.*

Et fertur igitur in ſuum. Tex. xlviij.

Declaratur ſexta proprietas loci. SExtam loci proprietatem tandem declarat, vt Simpl. notat. Nempe, omnia ferri naturaliter in locum ſuum, & ibi ma-

Digitized by Google

maneꝛe,& quieſcere. Hoc utrumq; modo declarat:& primo dicit, merito omnia naturaliter in ſuum tendere locum, ut ignis ad concauum lunæ, aer ad concauum ignis, aqua ad concauum aeris, & ſic conſequenter.

Cur omnia ferātur ad ſuum locum. Cuius ratio eſt: quia locata habēt quādam naturalem conuenientiam cum corporibus hiſce, quæ ipſa continent, & loca ipſorum ſunt. Vnde ad ipſorū ſuperficies locata tendunt propter cōformitatē, quā cum corporibus habent. Sunt enim ipſis congenea,& connaturalia. Vocat congenea corpora quæ conſequenter ſunt. Illa dicuntur conſequenter, quorum unū eſt immediate poſt aliud, ut aer,& ignis cōſequenter ſe habent,& aqua,& aer, terra,& aqua,& ignis,& cœlum. Iſta autem, quæ ſic conſequenter ſunt, congenea ſunt & ſymbola, ideſt, communicantia in vna qualitate. Ignis enim calidus, ſicut & aer ſibi proximus. Aqua humida, ſicut & aer & frigida ſicut terra: propterea magis inter ſe, proportionata ſunt. Et dicuntur tangere ſe, non vi aliqua, ſicut lapis ſurſum miſſus tangit aerem violenter: non ſic vnum elementum ſibi proximum tangit.

Dicuntur etiam adnata,& compaſſibilia, ideſt, quia a natura ſic ordinata ſunt, & non ſe deſtruunt mutuo, cum in locis proprijs ſunt,& maxime propter cœli influxum, vt ſuperius diximus, cum vero ſe tangunt alias extra locum proprium, inuicem ſe deſtruunt.

Hæc igitur ratio eſt, vt vnumquodq; ex his elementis proprium in locum merito tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur omnia in ſuis locis geſtant. Reddit rationem alterius, cur vnumquodque maneat in ſuo Et dicit rationabiliter id eſſe, quia ad locum ſuum vnumquodque tēdit, ſicut diuiſa pars ad ſuum totum: vt pars aquæ ad aquā, & terræ ad terram. Hæc aūt vlterius non procedit, cum totum ſuum attingit: Ita & totum ipſum non procedit, cum locū ſuum attingit: Eſt enim locatum vt pars, locus autem vt totum, vt in ſequenti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer ſe habent.
Tex. xlix.

Locus ſe hēt ut totū et forma, locatum ut pars & materia Oſtendit quod locatum eſt vt pars, locus autē, vt totum,& dicit, quod aqua eſt vt materia, aer vt actus,& forma. At materia rationē habet partis, actus vero rationem complet totius, quia in ipſo, & per ipſum actum totum conſumatur. Quod autem aqua ſit materia aeris, oſtēdit; quia eſt potentia aer. Et quamuis aer ſit etiam potentia aqua, tamē alio modo, quam aqua eſt aer.

No. 1. Notandum quòd elemēta habent inæqualem nobilitatis gradum. Quædam enim ſunt perfectiora: quædam imperfectiora. Perfectiora locum obtinent propius cœlum, qualis eſt ignis, poſt ignem, aer. Sunt enim minus materialia alijs: & ita quæ perfectiora ſunt, locus aliorum imperfectiorum ſunt.

No. 2. Aduertendum etiam vlterius, quod cū perfectum fit imperfectum, dicitur corruptio. Cū vero contra ex imperfecto fit perfectum, generatio. Vnde cū ex aqua aer, & ex inferiori elemento fit ſuperius, generatio dicitur: contra vero, corruptio. Ob id dicit Ariſt. quod aqua eſt in potentia aer, ſed non contra, niſi altero modo: quia illa eſt generatio, hæc vero corruptio.

Ex his vult Ariſt. dicere, quod elemēta inferiora, cum imperfectiora ſint, tendūt ad locū ſuperiorū, quæ perfectiora ſunt, & habent ſe vt partes. quia inferiora ſūt quodammodo materia, ex qua ſuperiora generantur hæc enim generatio eſt. Dicitur autē pars inferius reſpectu ſuperioris, verum non eſt abſolute pars, ſed quodammodo, quia aqua non componit aerem, niſi ſui corruptione.

Determinandum autem eſt de his.

Quia hoc ad libros de generatione potius pertinebat, ſe remittit illuc, & excuſat ſe de his, quæ dixit extra locū. Hoc tamen fuit, quia parum attinebat ad tractationem hanc de loco, vt redderetur ratio, quare vnumquodq; maneret in loco proprio.

Concludit, quod cum aqua,& inferius

Digitized by Google

quodq; ſit ſimul actus, & materia (quanquam non eodem modo, nam aqua eſt potentia aer, qui dicitur actus, eſt vero actu materia ipſa,) & aqua habebit ſe, vt pars ad ipſum totum, & dum aqua perſeuerat, & pars tanget aerem, & erit in loco: at cũ conuerſa fuerit in aerem, iam non erit in loco, ſed vnum cum ipſo.

Locus et locatum vnũ quodãmodo cõponũt. Poſſemus iſta explicare ſic, quod locus, & locatum vnum totum quodammodo componant, in quo materiæ locum habet locatum, formæ vero ipſe locus. Et ſicut materia tendit ad totum ipſum, copulando ſe formæ, nec vltra formam procedit: ita locatum ad locum, & eſt conueniens expoſitio.

Epi. Ariſt. Concludit Ariſtot. ſe iam de loco quid ſit, & quod ſit, oſtendiſſe, vt dictum fuit a principio, ac conſequenter qualis ſit. Hęc Ariſt. de loco.

An locus ſit ſuperficies continentis. Quæſtio. III.

AEquũ eſt, vt quæ diximus de loco circa textus expoſitionẽ, diligentius examinemus: eſt.n. de loco tractatio profecto admodum difficilis, in qua antiqui multũ laborarunt. Ideo quid ipſi ſenſerint circa loci naturã, oportebit conſiderare.

Diuerſæ tres ſententiarũ de loco. Quatuor fuerunt ſententiæ præcipuæ de loco alijs prætermiſſis, quæ fuſe habes apud Simpliciũ in digreſſione de loco. Primæ tres exiſtimabant locũ eſſe ſpatium illud totum, quod occupatur a corpore, *In quo cõueniebant 3. primæ.* quod dr̃ eſſe in loco: quod quidem ſpatiũ eſt longum, latum, & profundum; nec eſt idem cum ipſo corpore, quod in illo eſt, imo eidem ſpatio ſuccedunt multa corpora. Itaque locus cuiuſque corporis, eſt ſpatium totum, quod ipſum corpus occupat ſecundum ſuam trinam dimenſionem. Vt ſi imaginaremur vas omni corpore vacans, illud ſpatium eſſet diſtinctũ ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale ſpatium locum eſſe dixerunt.

1. ſentẽ. Procl. Quid tamen ſpatium hoc eſſet, nõ eodem modo omnes dixerunt, ac in hoc fuerunt diuiſæ tres ſententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simplic. dicentis, hoc ſpatium eſſe corpus animatũ, indiuiſibile, & immateriale.

Corpus quidẽ dicebat eſſe: quia ſpatiũ debet eſſe æquale locato; at nõ eſt æqualitas hæc niſi in corporibus, & quãtis. Indiuiſibile dicebat eſſe, ideſt, cuius partes non poſſunt ſeparari: quia nõ eſt poſſibile ſeparare aliquã particulam ab altera, niſi mediet ſpatium, hoc autẽ eſt ipſum corpus: eſt igitur inſeparabile, & ob id immateriale dicebat eſſe. Vlterius, erat immobile, quia non poſſet moueri, niſi ad ſpatiũ aliquod. Hoc autem fieri nõ poteſt: eſſet enim locus ad locum motus, & locus in loco. Imaginatur itaque hanc ſubſtantiam per totum mundum ſparſam, in qua tota mundus eſt, in cuius partibus varia corpora particularia cõtinentur, quæ & mouentur ſucceſſiue.

2. ſentẽ. Chryſip. pi, & Epic. Philop. Secunda ſententia fuit aliorũ, qui hoc ſpatium non ſubſtantiam, ſed ſolam quantitatem, & dimenſiones exiſtimabant, & iſti fuerunt Chryſippus, & Epicurus, vt refert Themiſt. & Academici, vt refert Albert. Huius etiam ſententiæ fuit in præſenti Philop. Non tamen omnes eodem modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando eſſe has dimenſiones ſine vllo corpore recepto in eis, & ita vacuũ eſſe in natura: Academici vero, & Philop. non admittũt tales dimenſiones vnquam eſſe ſine corpore aliquo vno aut altero, eſſe tamen diſtinctas a dimenſionibus corporum ſingulorum: & ſic defendit Philop. contra Ariſtot. & ſoluit rationes eius, & ipſum multum redarguit.

Tertia ſententia eſt quorundam, quos citat Auicen. 2. lib. ſuffici. cap. 6. Hi dicebant hoc ſpatium non eſſe quid reale, ſed ſecundũ ſe, vacuum quoddam, cuius eſſe eſt carentia corporis ita, vt repleri poſſit. Et poſſumus hoc declarare. Demus ſecũdum potentiam diuinam vacuũ vas, cum id poſſit eſſe, tunc vaſis extrema manebunt, ſicut modo ſunt diſtantiæ, & erit illud ſpatium medium, quod non eſt quid reale, tamen eſt vacuum, quod repleri poteſt. Hoc modo dixerunt iſti eſſe locum, quamuis non detur expers corporis alicuius; quia vno recedente, alterum ſuccedit.

Ariſt. Quarta ſententia eſt Ariſt. & eſt aduertenda. Putat ſpatium non eſſe quid diſtinctum à corpore, quod eſt inter extrema,

Digitized by Google

ma, vt ſpatium vaſis interius non eſt aliud quam ipſe aer, cum plenum eſt aere, aut aqua, cum plenum eſt aqua: aut quoduis aliud corpus, quod illic eſt. Tot enim ſunt ſpatia, quot ſubintrant corpora. Nihil enī eſt idem illic niſi eadem ſuperficies, cōtinens modo vnum, modo alterum corpus. Ob id exiſtimabat locum non eſſe ſpatiū, cum nullum ſit præter ipſa corpora, ſed ſuperficiem vltimam corporis continētis. Hanc ſententiam ſequitur Themi. & eam defendit Simpli. Alex. & reliqui omnes, & modo recepta eſt omnium probabiliſſima inter Latinos.

At quia iſta ſentētia non ita certa eſt, quin multis poſſit redargui, & oppugnari argumentis: proponam octo argumenta Philopo. & Epicureorum, quibus ipſorū ſententia probatur, & etiam aliquot argumenta noſtra, quæ magnam etiam afferūt difficultatem.

1. Obiec. cōtra ſē ten. Ariſto. ex trina dimēſione. Primum argumētum Philop. Corpus, vt corpus in loco eſt: ſed corpus trinā dimēſionem dicit: locus igitur trina dimenſio eſt. Si enim corpus ſecundum ſuperficiem ſuam vltimam in loco eſſe dicas, hoc iam profectò non eſt corpus, ſed corporis ſuperficiem in loco eſſe.

2. ex æqualitate loci. Secundo locus eſt æqualis locato: at locatum eſt corpus trinā habens dimenſionem: locus igitur trina dimenſio eſt. Si n. æqualitas loci ſolum fit ad ſuperficiē locati, hoc non eſt, locum locato eſſe æqualem, ſed ſuperficiei locati.

3. ex immob. loci. Tertio. Si locus eſt ſuperficies, cum hæc ſit in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis, cuius eſt ſuperficies: at locus immobilis eſt.

4. ex ult. ſphæra. Quartum eſt argumentū forte contra Ariſt. ſequitur enim, quod vltima ſphæra non eſſet in loco: hoc tamē eſt falſum. Patet, illa ſphæra mouetur uere localiter, igitur eſt in loco. Quo enim pacto, qđ non eſt in loco, localiter moueri poteſt? Nec ſufficit dicere, quod eſt in loco ſecundum partes, nam talis locus eſt in potentia, at motus localis iſte in actu eſt.

5. ex motu locali. Quinto. Si locus eſſet ſuperficies, ſequitur, quod dum quis mutat locum, non mutat niſi ſuperficiem: ex hoc autem ſequitur, quod nulla diſtantia poſſet pertranſiri, quod probatur. Quia cū ſuperficies ſint indiuiſibiles, quantumcunque cumulentur ſuperficies, ſuperficiebus, non augebitur ſpatium, ſicut nec cum addūtur, puncta punctis.

6. a rōne meſuræ. Sexto probatur, quod ſit ſpatium aliquod a corporibus diſtinctum. Menſura debet eſſe una diſtincta corporibus menſuratis: ſed corpora verbi gratia, quæ vaſis menſurantur, non ſolum quoad ſuperficies, ſed quoad profunditatem ipſorū totā menſurantur: ergo re vera eſt aliquod ſpatium menſurans dimenſiones corporum, diſtinctum ab ipſis.

7. ab experiētia. Septimo. Multæ experiētiæ docent nō poſſe unum corpus egredi ab aliquo loco, quin intret alterum, quod ideo fit, ne detur ſpatium vacuum, vt oēs fatentur: eſt igitur aliquod tale ſpatium, quod ſua vi trahit ſemper corpus, & quod natura non patitur corporis expers eſſe.

8. a medo noſtro intelligēdi. Octauo. Intellectu concipimus diſtantiam, & ſpatium inter latera uaſis, nullo concepto corpore ex his, quæ illic ſunt, igitur ſpatium in ſua ratione nullum dicit corpus, ſed illam ipſam dimenſionem. Hæc ſunt argumenta Philop.

9. ex mobilitate ſuperficiei, quæ ponitur locus. Sunt etiam argumenta alia ad probandum non eſſe ſuperficiem locū. Vnde fit nonum: ſtat aliquid in eodem loco manere mutatis multis ſuperficiebus ambientibus, non igitur ſuperficies eſt locus. Antecedens probatur. Ponamus corpus aliquod in aere poſitum per tempus aliqđ quieſcere, & quod aer venti flatu moueatur, eſt argumentum: illud corpus quieſcens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur, aer noua, & noua ſecundum ſe totum, ambitur ſuperficie. non ergo ſuperficies locus eſt: eſſet enim tunc in pluribus locis.

10. ex cōuenietia loci & locati. Decimo. Si ſuperficies eſſet locus, tunc ſuperficies ignis eſſet locus aeris, ſed hoc eſſe non poteſt: nam ignis aduerſatur aeri: locus autem naturalis rei eſt conſeruatiuus, non ergo eſt ſuperficies. Quod ſi dicas, quod eſt locus naturalis, quia communicat in vna qualitate. Nihil valet reſponſio: nam hac cauſa facilius corrumpentur inuicem, quam duo contraria elementa, quia minor eſt pugna, & minor reſiſtentia. Duo autem omnino contraria magis durant: quia ratione duarum qualitatum contrariarum, & licet una agat, altera defendit, & reſiſtit.

11. a mingratium. Vndecimo. Si ſuperficies, puta, aquæ, locus eſſet terræ, terræ partes mouerentur ad

ad illam ſuperficiem aquæ, & lapides, & reliqua grauia: at hæc prorſus ad centrũ deſcendunt, non igitur ſuperficies eſt locus.

12. quia unu corpus duo haberet loca. Duodecimo. Quia vnum corpus duo haberet loca, imo plura, quia eſt corpus partim in aere, partim in aqua, partim in terra collocatum: at nullus dicet, niſi ꝗ in uno eſt loco: ſuperficies tamen multæ ſunt, & diſtinctæ. Hæc ſunt præcipua argumenta, quæ contra ſententiam Ariſtot. fieri cõmuniter poſſunt. Pro huius quæſtionis determinatione reſpondetur aliquot concluſionibus.

1. concl. contra Proclũ. Prima concluſio. Spatium illud non poteſt eſſe talis ſubſtantia, quam Proclus conſtituebat, probatur. Si talis ſubſtãtia eſt, vel eſt incorporea, vel corporea. Si incorporea, non poterit extenſa eſſe, & profunda cum locato: hoc enim corpori ineſt. Si corporea, quantitatem ergo habet, penetrabiturque cum corpore quolibet: at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur, ut alibi probandum eſt; non igitur eſt ſpatium illud ſubſtantia.

2. contra Philop. 1. ratio. Secunda concluſio. Spatium illud non eſt ſola quantitas, aut dimenſio realis, vt imaginabatur Philop. Probatur. Si illa eſſet quãtitas vlla realis, vtique penetraret ſe cum corpore locato, quod etiam admittit Philopo. Sed quod id non poſſit eſſe, probat Themiſt. Nam ſequeretur, quod duo corpora ſe poſſent eodem modo penetrare.

Si enim dicatur non poſſe, quæro. Aut id prouenit ratione qualitatũ, aut ratione ſolius ſubſtãtiæ, aut ratione quantitatis. Ratione qualitatum eſſe non poteſt, quia multæ ſe penetrant in eodem ſubiecto, nam albedo, dulcedo, humiditas, frigiditas, in vnico lacte ſimul ſunt. Non ratione ſubſtantiæ, quia ſubſtantia de ſe penetratur cum ſubſtantia, vt forma cũ materia, anima cum corpore. id igitur prouenit ratione quantitatis, quod ſi quantitas non obſtat ſecundum opinionẽ hanc, profecto duo corpora ſe penetrabunt.

Præterea ſecundo. Si illud ſpatiũ quantitas eſt, datur iam accidens ſine ſubiecto, quod ſine dubio magis eſt abſurdũ, quã dicere locum eſſe ſuperficiem, imo illud eſt impoſſibile.

Reſpondet Philop. quod illa quantitas ſemper eſt cum corpore locato aliquo. Iſta reſponſio nulla eſt, nam vel eſt in eo, vt in ſubiecto inhæſiue, vel non. Si non, iam eſt idem inconueniens. ſi autem ſic, cum poſtea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur vnum accidẽs, quod migrat de ſubiecto in ſubiectũ, quod profecto difficilius ſuſtinetur, quã nullum eſſe locum: non eſt igitur tale ſpatium locus.

Tertia concluſio, iudicio meo, probabilis eſt opinio, aſſerens, illud ſpatium vacuum ſecundum ſe locum eſſe, nec in oppoſitum video rationem demonſtrantem. Non enim admittit iſta opinio tale ſpatium vacuum vnquam dari quin ſit repletum corpore, tamen in re eſſe tale ſpatiũ vacuum ſecundum ſe. Nec facile hoc negare poſſunt qui extra cęlum ponunt ſpatium inane, & qui dicunt Deum poſſe vacuum facere. *3. concl.*

At non obſtante hoc, eſt argumentum contra opinionem hanc. Vel illud ſpatiũ, ſecundum ſe eſt aliquid, vel nihil. Si nihil, non ergo locus eſt. Si aliquid, tunc vel ſubſtantia, vel accidens, & recurrunt argumenta ſuperiora. *1. ratio.*

Quod ſi dicat, eſſe quid priuatiuum, nempe quod poteſt recipere ſecundũ ſe. tunc argumẽtatur. Vnde illa potentia eſt aliquid, vel nihil, & ſemper argumentum procedit, donec conuincat illud eſſe nihil. *Sol. eius. & confutatio ſolutionis.*

Poſſem ego reſpondere argumento, quod eſt quid priuatiuum habens potentiam, ut repleatur. Verum iſta potentia non eſt in ipſo, cum ſit priuatio ſola, ſed in corpore quod illud replere poteſt, quicquid tamen dicatur, re vera difficultas manet.

Quarta concluſio omnium opinionum facillima, & quæ minus patet calumnijs, eſt Ariſtotelica, quod locus ſit ſuperficies continentis, & modo communiter eſt recepta, & iuxta eã nos procedemus in ſequentibus, & conabimur argumentis omnibus propoſitis ſatisfacere. *4. Concl.*

Ad primum eſt aduertẽdum, quod ſuperficies dupliciter põt conſiderari. Vno modo, vt ſuperficies eſt, & ſic nõ eſt aliud quam latitudo ſine profunditate. Altero modo, vt terminus eſt totius profunditatis ante ſe, & quod huic accidit hac conſideratione dicit toti accidere corpori, vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cũ *Superficies, dupliciter conſideratur.*

tamen

tamen ſit ſecundum ſuperficies, tamen, nō eſt tactus ratione ſuperficierum, vt ſuperficies ſunt, ſed vt profunditatis, & cuiuslibet dimenſionis termini ſunt.

Modo reſpondeo ad argumentū, quod corpus non eſt in loco ratione ſuperficiei, vt ſuperficies ſolum eſt, ſed vt totius vltimus terminus eſt. Ob id totum corpus in loco eſt, & locus tangens totum corpus locatum dicitur tangere, & hoc reſpōdet Alber. tract. 1 c. 10. & ſumpſit ex Auic. hanc ſolutionem.

Ad 2. duplex æqualitas. 1. Sol. Ad ſecundum reſpondeo ex Auer. Cōmen. 77. quod duplex æqualitas eſt, & ſecundum dimenſionem, & ſecundum continentiam. Locus quidem non eſt æqualis æqualitate dimenſionis, quia ſic haberet profunditatem; ſed æqualis ſecundum continentiam. Nam hoc eſt eſſe æquale tantū in ſuperficie, quia (vt diximus) hic ſuperficiem, vt terminus eſt totius corporis, conſideramus.

2. Sol. Aliter reſpōdet Alb. tract. 1. c. 7. dicitq; quod locus etiam habet profunditatē, non aliam a profunditate locati, ſed eandem. Verum locati eſt intrinſeca, quam vocat per eſſentiam, loci eſt extrinſeca, quā vocat ſm effectum, quatenus illa ſuperficies externa, quę locus dicitur, cū ipſo locato vnum totum ambitum, & circunſcriptum conſtituit: & vnum eſt centrum corporis locantis, & locati, vt ſuperius diximus.

Ad 3. Locus ultra ſuperficie addit immobilitatē. Ad tertium reſpondet S. Th. ſupra tex. 41 Pro cuius intellectione aduerte, quod locus non ſolum eſt ſuperficies continens: ſic enim non differet a vaſe: ſed vlterius addit immobilitatē, quod ſic cōtineat, vt ſit immobilis, & fixus. Hæc autem immobilitas eſt ſecundum diſtantiam quandam a partibus mundi, & ſecundum ſitum, qui immobilis eſt: vt hic ſitus, & diſtantia, quam ego a cœlo habeo, & a reliquis omnibus, non mutatur, ſed, quoquo tendam, ſitus, & diſtantia alia erit Locus igitur eſt ſuperficies continens cum certo ſitu, & diſtantia. Et ratione huius, locus mutari nō poteſt, nec vllo modo cū re ipſa diſcedere, ſed ipſa manet re non manente.

Reſpondeo ergo ad argumentū: quod ſuperficies, vt talis eſt, mutatur ad ſubiecti mutationem: at cū diſtantia, & ſitus, qui ad loci naturam requiritur, ſit eadem, & non varietur, locus immobilis eſt. Non enim eſſe in loco, eſt contineri: ſed ſic contineri, cum diſtantia, & ſitu determinato, & immobili. Quæ ſolutio notanda eſt.

Ad 4. Ad argumentū quartum non oportet reſpondere, quia de loco cœli fiet quæſtio paulo poſt, & id examinabitur.

Ad 5. Ad quintum reſpōſio facilis eſt, admittendo ſuperficies additas ſuperficiebus nō augere profundum: & locum eſſe ſuperficiem. Tamen neganda eſt conſequentia, quod non pertranſitur diſtantia. Debebat enim Philop. aduertere, quod ſpatiū, qđ pertranſitur, longum eſt, & locus etiam longus eſt: non enim eſt ſimpliciter indiuiſibilis, ob id ſpatium tranſitur. Nec via ſecūdū profunditatem, ſed ſecundum longitudinem cōſideratur, & peragitur: non fit enim localis motus per profundum, ſed per longitudinem.

Ad 6. Ad ſextum reſpondeo, quod vas, & locus pōt eſſe menſura profunditatis: ſed eſt opus, quod hæc mēſura per profunditatē, & diſtantiā aliam a corpore, quod in loco eſt, innoteſcat. Menſuramus enim profundū, quia ex corporibus receptis in vaſe cognoſcimus quantum diſtent extrema vaſis, qua diſtantia poſtea a quocumq; corpore particulari abſtracta, poſtea mēſuramus ſingula corpora. Sicut qui duos digitos diſtātes poneret, & aliquo corpore cognoſceret quantū diſtarent, poſtea diſtantia illa a corpore tali cognita, & abſtracta menſuraret quicquid inter digitos eſſet.

Ad 7. Ad ſeptimū argm̄ reſpondeo veras eſſe illas experientias oēs, quod nō intrat vnū corpus, niſi aliud egrediatur: nec pōt vnū egredi, niſi aliud intret: & verū eſt cauſam eſſe, ne detur vacuum: ſed non dari vacuū eſt dicere, ne partes continentis ſimul iungantur: non quod ſit aliquod ſpatium ſm ſe uacuum, cum non ſit aliud ſpatiū, quan corpus intermedium, quo ablato, opus eſt vt ſuccedente alio corpore aliud ſit ſpatiū inter duo extrema: & ſi non aliud eſſe poteſt, extrema iunguntur:

Nota. Hinc apparet, quod cū extrema fortia ſunt, non poteſt egredi corpus, niſi aliud ſuccedat, vt in clepſydra: quod ſi debilia, ſtatim iunguntur, vt in vtre: quod ſi fortia ſunt, tamē fit magnus impetus, vt corpus egrediatur; nec ita facile aliud intrare poteſt, rumpitur continens, qua cauſa ſæpe rumpuntur bombardæ, quia ab aere non ita facile repleri poſſunt, igne fortiſſime egrediente.

Quod ſi re vera illud ſpatium eſſet, dicat mihi Philoponus, cur ſaltem per paucum temporis non datur expers corporis cum tam ſtupenda fiant in natura, nec vacuum maneat. Signum ergo eſt non eſſe aliud ſpatiũ pręter corpus egrediẽs, quo deficiẽte, ab alio ſuccurri debet. Atq; hęc ſolutio in via Ariſto. eſt tenenda: ſed iam dixi, quod opinio Ariſt. probabilitatem habet, non neceſſitatem.

Ad 8. Ad octauum dico, quod quantumcunque ſpatium intelligatur inter duo latera vaſis non intellecto corpore aliquo in particulari non tamen ſequitur, quod ſit tale ſpatiũ præter particularia corpora. Mathematicus enim ſeparat quidem, & abſtrahit triangulum a corpore, non tamen ob id triãgulus eſt in re aliquis, qui ſit præter particulares.

Dicit enim Themiſt. & Simpli. & bene, quod ex eo, quod in illo vaſe omnia corpora, quæ recepta ſunt, vidimus æqualia, inde in communi ſumpſimus certam diſtantiã inter illa latera abſtrahendo a particularibus corporibus: Et ſic argumenta Philop. manent ſoluta, ſaltem probabilioribus ſolutionibus, quam ſit ipſius opinio cõcedentis penetrationem, & transmigrationem accidentis in plura ſubiecta.

Supereſt ad alia quæ propoſuimus argumenta reſpondere.

Ad 9. Ad nonum ergo aduertendum, quod diximus in ſolutione ad tertium, quod locus non ſolum eſt continens, ſed diſtantiam, & ſitum dicit. Eſt autem hoc obſeruandum, quod vnitas vel pluralitas locorum non ex ſola ſuperficiei vnitate, vel pluralitate eſt ſumenda, ſed præcipue ab ipſa diſtãtia, & ſitu. Poteſt enim eſſe, quòd plures ſint ſuperficies, & ſuccedant aliæ alijs: non tamen multipliciter locus, quià manet eadem diſtantia, & ſitus: Et contra, mutato ſitu, mutatur locus, etiam perſeuerante ſuperficie.

No. quo locus cõcludat di ſtãtiã ad puncta cœli. Nec propterea dicimus ſolam diſtãtiã locum eſſe: eſt enim ſuperficies etiam, vt dicetur poſtea. Dico igitur ad argumentum, quod ſi ſolam nos diceremus ſuperficiem locum, tunc mutata eſſent loca: at locus ſuperficies immobiliter continens eſt, & donec manet ſuperficies aliqua cũ eodem tamen ſitu, idem eſt locus: non tamen eſſet locus, ſi nulla eſſet ſuperficies ambiens.

Ad 10. No. de locis, et cõſti. elemẽtorũ. Ad decimum diximus iam de loco elementorum in prima quæſtione. At circa diſpoſitionem hanc, & conſtitutionem elementorum aduerte, quod illa elementa coniuncta ſunt, vt locus, & locatum, quæ contrarietatem habent, ſed non multum actiuam, & deſtructiuam; ſicut ignis & aer: communicant enim in calore, quæ qualitas eſt actiua valde. quod ſi contrarietatẽ habent, id eſt, in ſicco, & humido, quæ non multũ actiua ſunt, ob id melius conſeruantur, quam ignis, & aqua. Vlterius, terra cum aqua in frigiditate conueniunt, quæ actiua multum eſt: at in humido, & ſicco pugnant, quæ non ſunt valde deſtructiua. Aer vero, & aqua, quamuis in calore, & frigiditate pugnent, non tamen eſt admodum intenſus calor aeris, vt poſſit corrumpere aquam frigidam, nec frigiditas aquæ præualere poteſt cõtra magnitudinem aeris. Vide igitur, quam conuenienter, & pro conſeruatione cuiuſq; propria ſint diſpoſita elementa.

Ad 11. Sol. Alb. Ad vndecimum Alber. tract. 1. cap. 11. notat, quod quanto corpus magis proximum eſt cœlo, tanto eſt calidius: quanto autem magis elongatur, tanto frigidius eſt. Hinc eſt, quod ignis eſt calidiſſimus, aer minus calidus, aqua frigida, centrum terræ frigidiſſimum. Nota vlterius, quod corpus tendit ad locum naturalem præcipue, vt conſeruetur, vnde fit, vt vbi magis conſeruari poſſit, & magis viget virtus conſeruatiua, illuc tendat. Cumque ignis magis conſeruetur prope cœlum, cum ipſe calidiſſimus ſit, ideo tendit ſemper vſque ad cęlum: & aer conſequenter vſque ad ignem, quia ibi ſuum habet calorem non ita vehementem. At terra non ad aquæ ſuperficiem tendit: quia licet locus ſit naturalis, non tamen ibi virtus ipſius conſeruatiua reſidet, ſicut in centro, propter maximam elongationem centri a cœlo, ob id ad centrum tendunt grauia.

Contr A'b. Sed contra hoc eſt argumentum. Nam quo tendit lapis, vel eſt locus natoralis, vel non. Si non: non eſt motus nateralis: Si vero eſt: ergo præter locum aquæ eſt alius naturalis. Quod ſi dicas eſſe locum partis naturalem, non valet. Nam qui locus eſt totius, idem & partis. Præterea ſi ſuperficies aquæ locus eſt naturalis, iam deſcenſus lapidis verſus cẽtrum eſſet violentus, quia elongatur per eum lapis a lo-

co

ſo naturali. Eſt autem motus violentus, per quem corpus magis à naturali loco elongatur; eadem ſolutione Albert. vtitur Iandun.q.7.

Sol. auth. Mihi videtur eſſe dicendum, locum terræ naturalem eſſe ſub aqua, & aere ita, vt nunquam ſuper aquã, aut aerem eſſe poſſit, vbicunque ſit: ita aqua ſub aere eſt, vbicunque ſit. Si igitur lapis deorſum deſcendit in centrum, ex eo eſt, quod aerem, vel aquam ſub ſe inuenit, & locum habet ſub ipſis, & ſic deſcẽdit aqua, dum aerẽ inuenit ſub terra, quouſque terrã attingat, & aer ſtatim aſcendit, cũ ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obſeruanda eſt.

Ad 12. Ad vltimũ reſpondetur ex 5. Metaph. c. de vno, vbi dicitur: Quæ ſunt vnum in vno genere, ſunt plura in alio genere: & quæ ſunt plura in vno, in alio genere vnũ ſunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cum tamen multæ ſint ſubſtantiæ. Ita multæ ſuperficies, & diſcontinuæ, in ratione ſuperficierum faciunt locum vnũ, & continuum in ratione loci. continuus enim locus dicitur, cũ continui partes omnes nulla intermedia amplectitur: & ſic manent argumenta ſoluta, quæ contra Ariſt. facta ſunt. Hæc de quæſtione.

No. quæ ſũt vnũ i aliquo genere poſſe eſſe plura in alio.

An locus formaliter ſit ſuperficies. Quæſt. IIII.

Ratio difficultatis. HOc dubium mouetur propter latinos, qui exactius omnia perquirere ſolent. Eſt autem difficultas: cum locus non ſit tantum ſuperficies, ſed quid aliud, an forma, & natura loci conſiſtat in alio, an in ſuperficie.

1. Sen. Circa hoc Iandu.q.5.dicit, In loco duo eſſe. Alterũ eſt ipſa ſuperficies, & hoc eſt ſubiectum loci. Alterũ eſt virtus cõſeruatiua, & hoc eſt ipſius forma. adeo ꝙ tota natura loci ſit illa virtutis: ſuperficies.n. ſubiectũ eſt, non de natura eius, vnde infert, locũ eſſe in ſecũda ſpecie qualitatis.

1. ratio. Hanc ſententiam probat primo. Locus definitur per ſuperficiẽ, vt per ſubiectũ, cũ ſit accidẽs: accidentia aũt p ſubiectum definiuntur igitur aliud quid locus eſt ꝑter ſuperficiem. Non videtur autem quid aliud locus ſit, niſi illa virtus cõſeruatiua.

Secũdo: Quia ſurſum, & deorſum ſunt contraria loca: & contrarietas non eſt in ſuperficiebus, ſed in qualitatibus: ergo locus qualitas eſt. 2

Tertio: quia locus conſeruat locatum; hoc autem qualitati potius, quam ſuperficiei ineſt: ergo qualitas eſt. Hæc Iandu. 3

2. Sent. Altera eſt opinio Sco. Qd lib. 11. quæ communiter eſt opinio Realium. Hi dicunt, locum dupliciter conſiderari. Vno modo materialiter, & ſic ſuperficies eſt. Altero modo formaliter, & ſic relatio eſt: hęc autem relatio eſt alia continẽtię, qua locatum continet; & alia diſtantiæ, quam habet, vt ſit immobilis ad mundi partes, vt ſuperius diximus.

Prob. Sco. Probatur hæc opinio. Locus eſt ſuperficies cum tali relatione duplici, ſed ſuperficies contrahitur per talem relationem, vt ſit locus: ergo locus formaliter eſt relatio: nam conſtituens, vt determinans, formæ locum habet.

Tertia eſt opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum eſſe in prædicamento Vbi: & probant. Quorũ ſunt eædẽ ſpecies, eſt idẽ genus: ſed locus, & Vbi eaſdem habent ſpecies, puta, ſurſum, & deorſum: ergo & idem genus. Minor probatur: nam maior cum conſequentia nota eſt, quia ad Vbi reſpondetur per ſurſum, & deorſum: vt vbi eſt ignis? ſurſum. vbi terra? deorſum. Vlterius, etiã de loco prædicantur: omnis enim locus aut ſurſum, aut deorſum eſt, vt dixit Ariſ. tex. 30. Hæ ſunt aliorum dicta, & rationes. 3

In hoc tamen ſit prima concluſio. Locus non eſt qualitas eſſentialiter. Hæc eſt contra Iandun. & quamquam ſatis eſt certa, probatur tamen. Aequalitas, & continentia ſunt paſſiones ſaltem fluentes à natura loci, & forſan differentiæ ipſius; ſed qualitatẽ nulla ſequitur æqualitas, & cõtinentia: hæc enim quãtitatis propria ſunt: non ergo locus eſt qualitas

Præterea. Si locus eſſet qualitas cõſeruatiua, vtique ſuſciperet magis & minus: ꝙ falſum eſt. Locus.n.nõ eſt magis locus, ſed maior locus: ꝙ quantitati conuenit. Attende autem, ꝙ non negamus eſſe qualitatem conſeruatiuam in loco: Eſt enim, ſed dicimus nõ eſſe illam eſſentiam loci, ſed proprietatem adiunctam & comitantem locum ratione ſubiecti, in quo illa ſuperficies, quæ locus eſt, ineſt. 2

Secun-

2. concl. contra Sco. 1. ratio. Secunda concluſio. Locus formaliter non eſt relatio aliqua. Hanc eiſdem argumentis probo. Quia, re vera, locus, vt locus, nō eſſet æqualis: & locus, vt locus nō eſſet in prædicamento quantitatis, contra Ariſt. In re enim formale inſpiciendū eſt.

Sed præcipuum eſſe arbitror argumentum noſtrum contra illā Scoti diſtinctionē. Peto enim, an eſſentia tota loci ſit relatio: an ſuperficies cum relatione. Dicere, quod ſola relatio, videtur omnino non recipiendum. Si ergo eſt ſuperficies cū relatione, locus profectò eſſet vnum per accidens, quia ex duplici prædicamento componitur, puta, ex quantitate, & relatione. Non ergo diſtinguere oportet vnum materiale, alterū formale, & quod abſurdius eſt, vtrumque in recto prædicare de loco, vt ipſi faciunt, dicentes, locus eſt ſuperficies, & locus eſt relatio.

3. concl. cōtra 3. ſent. Tertia concluſio. Locus non eſt prædicamento Vbi. Hæc concluſio ex declaratione vtriuſque, puta, loco, & ipſius Vbi nota fiet.

Perinde igitur, quod ſicut albū eſſe, & albedo differunt, ita quodammodo vbi, & locus. Album eſſe, eſt effectus ipſius albedinis: eo enim, quod albedo in ſubiecto conſideratur, fluit album eſſe. Ita intellige: locus eſt ſuperficies continens: vbi, eſt eſſe in loco, & contentum eſſe à loco. Vnde dicebat Gilbert. vbi, eſt circunſcriptio corporis à circunſcriptione loci proueniens, id eſt, vbi eſt circunſcriptio paſſiua à loco circunſcribente proueniens. Vt ergo aliud eſt Roma, aliud eſſe Romæ; aliud claſſis, aliud eſſe in claſſe: ſic vbi, aliud eſt à loco.

4. concl. Quarta concluſio. Locus (formaliter loquendo) eſt ſuperficies, nō quęcunq; ſed corporis continentis immobiliter.

1. fund. quō differat eſſentia ſubſtantia, & accidentiū. Pro declaratione, aduertendum, multo aliter ſe habere naturam ſubſtantiæ à naturis accidentium. Subſtantiæ natura eſt abſolutè, non completa per aliquid, quod non ſit ſubſtantia. Accidentiū vero natura incompleta eſt: à ſubſtantia enim pendet, & in ſubſtantia perficitur.

Vnde ſequitur vnum notandum, quod cum ſubſtantiæ naturæ non dependeant ab alio extra ſe: omnia ſua genera, & differētias habet in ſe, quæ ſunt pariter ſubſtantia.

At accidentia, cum à ſubſtantia dependeant, non habent in ſe completam naturam, nec omnes differētias in proprio genere habent, ſed dependenter à ſubſtātia, & à ſubiecto habent.

Hinc eſt, quod Ariſ. 4. Metaph. c. 2. prædicamenta penes ſubſtantiam diſtinxit, & lib. 7. c. 5. docet accidētia definiri per additamentum, id eſt, per differentiā extra proprium ſuum genus, & ſic definimus communiter paſſiones proprias per ſubiecta, nec aliter definiri poſſunt.

Ex hoc etiam ſequitur ſecūdum fundamentum, quod non omne id, quod in definitione proponitur, vt determinans, eſt forma rei eſſentialis, & ei interna, cū differentiæ in accidentibus a ſubiectis ſumātur: vt ſimitas eſt naſi curuitas, naſus contrahit, ſed nō ob id ſimitas eſt formaliter naſus, ſed eſt curuitas, & tota ipſius eſſentia eſt talis curuitas, puta, naſi. *2. fund. Non oē, quod in defnitiōe ponitur, ut determinans e. forma eſſentialis*

Sic pari modo dico locus definitur per ſubiectum: ſubiectum loci eſt tale corpus quod continet rem immobiliter, vt declarabitur poſtea. Locus autem huius corporis ſuperficies prima, eſſentia tamen loci formaliter ſuperficies eſt, cōtracta quidē differentia materiali ſubiecti, ſicut in definitione ſimitatis: Vnde locus nō eſt relatio, ſed ſuperficies habens relationem ad locatum. *Nota eſſentiam loci.*

Et proinde locus quātitatis eſt formaliter: nam cum differentia à ſubiecto ſumitur, non eſt conſtituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius à quo ſumitur differentia: ſicut ſimitas non eſt in prædicamento, vbi naſus, ſed in qualitate formaliter. *No. 2. locus eſt, quantitas formaliter. Not. quō à ſubiecto ſumantur differentia accidentiū.*

Et vt exactius intelligas, non dico tibi, quod ipſummet ſubiectum ſit differentia, ſed quod penes ipſum ſumatur differentia. Differentia enim eſt modus accidentis ad tale ſubiectum ita, vt ſubiectū ſit, quod complet differentiam, & demum perinde iudica de loci definitione, ac de definitione ſimitatis, & alterius proprij accidentis in abſtracto. Et hæc ſunt notatu digna.

Supereſt, vt ſoluamus argumenta. Ad primum Ianduni reſponſio eſt, quod non tantum ſuperficies eſt locus, ſed talis ſuperficies, puta, corporis continentis: nō tamen, quod ſit virtus conſeruatiua. Nec locus definitur per ſuperficiem, vt p ſubiectum, ſed vt per genus, ſicut ſimitas per cur- *Sol. arg. Ad 1. Iandu.*

curuitatem. Nec locus eſt, vt album: eſt enim abſtractum locus, non concretum. Abſtracta autem per propria genera defi niuntur.

Ad 2. Ad ſecundum dicimus, ſurſum, & deorſum eſſe loca contraria, ſed non ratione qualitatum. Sic enim eſſent contraria actiua, & paſſiua inter ſe, quod falſum eſt: ſed ſunt contraria, quia oppoſitas habent diſtantias, & ſitus, & ob id ſunt termini motuum diuerſorum corporum, puta, grauium, & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum: ſed non propterea ſequitur, quod eſſentia loci ſit qualitas; ſicut ignis, & aqua contraria elementa ſunt ratione contrariarum qualitatum, ſed nō ob id elementa ipſæ qualitates eſſentialiter ſunt. Argumentum certe eſt ſatis debile.

Ad 3. Ad tertium pari modo reſpondeo. Locus conſeruat quidem ratione qualitatum, quas habet, ſed non ipſa qualitas locus eſt. Et ſunt multæ inſtantiæ circa argumenta iſta, quæ aduertendo, vel minimum nota erunt.

Ad arg. Scot. Ad argumentum Scoti reſpondeo, ꝙ relatio illa contrahit, ſed ſe tenet ex parte ſubiecti ipſius loci. Locus enim eſt ſuperficies continentis, & talem relationem habentis, ob id locus non eſt relatio, ſed ſuperficies. Et iterum nota ſolutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in ſuam ſententiam propter vim apparentem, ſed iudicio meo puto non eſſe doctrinā certam, & peripateticam.

Ad vlt. Ad vltimum dicendum eſt, quo ſurſū, & deorſum ſunt in loco, & ſunt in Vbi, ſed æquiuoce, ſicut acutum in ferro, & in voce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem vox, & ferrū; ſurſum, & deorſum ſic ſunt in loco. Locus enim eſt ſuperficies continentis, hæc autem eſt continentis ſurſum, aut deorſum.

Vbi vero, eſt eſſe in loco, hoc eſt, aut eſſe ſurſum, aut deorſum, vnde vt differūt locus, & eſſe in loco, ita locus ſurſum, & deorſum differunt ab eſſe ſurſum in loco, aut eſſe deorſum. Quare cum dicimus ignis tendit ſurſum, terra deorſum, tunc ſignificant locum: cum vero dicitur ignis ſurſum eſt, terra deorſum eſt, ſignificant Vbi. Ob id non ſunt in re eædem ſpecies, ac conſequenter non ſunt idem Locus, & Vbi, vt ex prædicamentis conſtat.

An locus ſit immobilis. Quæſt. V.

ANtiqui locum eſſe immobilem cognouerunt, vt referunt Simpli. Them. & Philop. vnde inter ſuppoſitiones loci, vnum poſuit Eudemus, locū eſſe immobilem. Et merito, vt dicit Themiſt. quia locus eſt terminus motus localis. Termini autem eſt immobilem manere; aliter vix attingi poſſet. *Quibus rōnib. ueteres aſſeruerit locū eſſe immobilem.*

Præterea quia moueri, eſt locum mutare, quod ſi locus mutaretur, profecto, qui per ſe mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus ſit immobilis, non omnes conueniunt.

Vnde circa hanc quæſtionem eſt argumentum in oppoſitum. Locus eſt accidēs corporis alicuius mobilis, puta, ipſius continentis, ſed omnia accidentia mouentur ad motū ſubiecti, locus igitur mobilis eſt. *1. arg: locum non eſſe immobilē.*

Secundo. Cœlum eſt locus ignis, tamen mobile eſt Et vnum elementum locus eſt alterius, elementa mobilia ſunt, ergo & locus. 2

Tertio. ſi locus immobile quid eſſet, a Phyſico non conſideraretur, qui mobilia ſpeculatur: at Phyſici eſt de loco diſſerere, eſt ergo mobilis. 3

Aduertendum, quod circa loci immobilitatem duo sūt modi dicendi. Alter eſt Iandu. q. 7. ſequentis Auerr. com 41. locū mobilem quidem eſſe, non per ſe, ſed per accidens ad motum ſubiecti: ſed immobilem dici dupliciter. Vno modo, quia ad motum corporis, quod in loco eſt, non neceſſario mouetur, ſed manet locus recedēte corpore. Altero etiam modo, quod nō mouetur illo motu, quo mouetur corpus ad ipſum locum. Nō eſt ſicut albedo, quę mouetur aliquo modo motus tēdentibus ad albedinem. Non ſic locus, ſed ipſe manet, corpus eſt, quod ad ipſum mouetur: nec locus verſus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatē, & videtur Philop. priori modo explicarē. Et non eſt dubiū hanc doctrinam eſſe ueram. Eſt enim locus ſic immobilis, vt non moueatur ad corporis motum. Cum enim cum corpore locato mouetur, iam non loci, ſed vaſis obtinet rationem. *2. Sent. Iandu. ex Auer.*

Alii

Alii vero longè melius aliam maiorem loci immobilitatem ponunt, vt nullo modo moueri poſſit, ſed ſemper perſeuerans, & eſt opinio Realium, & ſumũt eam ex Sancto Thom ſupra tex. 41. dicunt vnumquemque locum habere certam quãdam diſtantiam a mundi partibus, qua variata non eſt idem locus: & qua manente idem eſt locus, etiam mutatis ſuperficiebus continentibus, & ſecundum hanc relationem diſtantiæ, locus eſt immobilis prorſus. Nã licet recedat cum corpore continente ſuperficies, iam non eſt idem locus, vbicunque ſit, quia non habet eandem diſtantiæ relationem, quæ loci vnitatem præcipue facit. & ſic explicant loci immobilitatem.

Et re uera mihi placet hæc immobilitas: aliter enim oportebat dicere, quod ſi ego quieſco hic, & mutatur ſuperficies, ꝙ non ſum in eodem loco, quod non eſt cõcedendum. Vt ergo dicat in eodem loco perſeuerare, oportet loci immobilitatem prorſus conſtituere.

1. arg. cõtra ſent. D. Tho. At contra horum ſententiam ſolẽt duo fieri argumenta. Primum eſt. Illa relatio diſtantiæ, quæ eſt in ſuperficie continente eſt accidens in ſubiecto exiſtens, ergo mouetur ad motum ſubiecti, & ita eſt mobilis per accidens, imò ſequitur, quod etiam ſi quis non moueatur, quod loca omnino mutentur, mutatis ſuperficiebus, quia mutãtur relationes, & ſuccedunt nouæ relationes ex parte ſubiectorum, quæ multa ſuccedunt.

Solut. Ad hoc reſpondent ſubtiliter profecto Reales. quod illæ relationes mutantur in indiuiduo mutatis ſubiectis, & ſuperficiebus continentibus, non tamen mutantur in ſpecie; quia omnes ſunt ad eundem terminum diſtantiæ, & ſufficit ad vnitatem loci numeralem, quod ſint rationes diſtantiæ eiuſdem ſpeciei, & ad eundem terminum, & conſequenter ſic nõ mouetur ad motum ſubiectorum, nam in ſpecie eadem manet relatio.

2. arg. cõtra D. Tho. Alterum ſit argumentum. Quia dato caſu, quod cœlum mutaretur, profecto ego manerem in eodem loco iſto, ſi non diſcederem ab ea, & tamen relatio mutaretur, quia iam partes mundi mutatæ eſſent.

Sol. quorũdam. Ad hoc reſpondent, quòd non eſt opus intelligere has orbis partes veras, ſed imaginarias, quod eſt dicere, relatio diſtantiæ non eſt opus, quod ſit, & ſumatur a poſſe mũdi his, ſed a polis, & partibus, a quibus imaginantur aliquid diſtare, & hæc ſemper reſtat, quantumcunque mutentur corpora cœleſtia, & orbis partes: ita dicunt Reales locum eſſe immobilem ac mihi hæc opinio placet. nam, re vera locus videtur ſic eſſe immobilis ita vt variari nequeat.

Sol. auth. Sed tamen non eſt dicendum, quod locus ſit talis relatio diſtantiæ, nec quod in loco relatio includatur, vt quæſtione præcedente oſtendimus contra Scotum: ſed quia illa immobilitas ſumatur penes eundem modum ſic ſe habendi, nempe, quod ſuperficies ſic ſe habet, vt talis modus ſe habendi non ſit alibi: at hunc modum ſe habendi explicamus per relationem diſtãtiæ, non tamen quod ſit re uera illa diſtantiæ relatio. Et credo ſine dubio hoc eſſe ad modum rationabile. Quis enim credet eſſe relationem realem ad terminos imaginarios, niſi illa relatio non eſſet niſi imaginaria, ad loci immobilitatem explicandam?

Ad 1. Ad argumentum igitur primũ reſpondeo, quod ſuperficies quidem mouentur ad motum corporum, tamen illa fixio, & immobilitas, quæ per diſtantiam explicatur, eadem manet, etiam ſuperficiebus ſuccedentibus pluribus.

Ad 2. Et eodem modo reſpondetur ad ſecundum. Corpora enim mouentur, & elementa id tamen, quod loci rationem facit, nõ mouetur, & hoc etiam docet Ariſtot. qui cœlum locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen ſitum, & velut diſtantiã, non mutat, & hoc eſt teſtimonium cõtra Iand. & Auerroem, quod de hac immobilitate, quam S. Th. exponit, ſit Ariſtoteles intelligendus, cum dicit, locum eſſe immobilem.

Ad 3. Ad tertium dicimus ex Simp. in princ. libri, quod locus, quamuis ſit immobilis, a phyſico conſideratur, vt eſt terminus motuum corporum naturalium. Quæ enim Phyſicus conſiderat, ſat eſt, quod aut mobilia ſint, aut ad motum habeant ordinem.

An a

An incorporeæ ſunt in loco.
Quæſt. VI.

BReuiter à nobis hæc difficultas eſt determinãda, vt ſaltẽ explicationẽ terminorũ habeamus, & nudam dũtaxat veritatẽ. Nõ.n.loci pñtis eſt, eã oĩ ex parte diſcutere, cum ſit potius qõ Theologica.

Dupliciter aliquid eſt ĩ loco definitiue & circũſcriptiue

Aduerte igitur, quod dupliciter apud Theologos dr̃ aliquid eſſe in loco, vno modo definitiue, altero modo circunſcriptiue. Id definitiue eſt in loco, quod ſic eſt alicubi, quod extra illum locum non ſit. Sic.n. in ſuo quiſquis eſt loco, vt ibi exiſtens nõ ſit in alio. Hoc enim eſt definire, vel eſſe definitiue in loco, eſſe loco alicui præſentem ſecũdum ſuam propriam ſubſtãtiam: vt Angelus hoc modo poteſt eſſe in loco, tũ eſt præſens loco alicui per ſuã præſentiam, cum ibi operatur.

Quid ſit eſſe definitiue.

Nec eſt eſſe definitiue in loco, vt aliqui putant, quod ſit aliquid totum in aliquo toto, & totũ in qualibet parte, ſicut anima eſt in corpore, quia eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte: hoc enim nõ eſt ratio formalis exiſtendi in loco definitiue, eſſe ſic alicubi, quod nõ ſit ſimul alibi: hoc enim eſt definiri loco, & terminari loco, vt diximus, ſiue ſit totum in toto, & totũ in qualibet parte, ſiue non. Vnde anima nõ dicitur eſſe definitiue in aliqua ſui corporis parte, vt v.g. in pede, quia etiam ſimul eſt in manu: at in toto corpore eſt definitiue, quia non eſt alibi.

Quid ſit eſſe in loco circũſcriptiue.

Eſſe autem circunſcriptiue, eſt ſic eſſe in loco, vt non ſolum non ſit alibi, ſed ẽt cõmenſuretur loco, vt vbi vna eſt pars, nõ ſit alia: & pars locati parti loci reſpõdeat, ſicut corpora in loco ſunt circunſcriptiue. habent ſe ergo, vt ſuperius, & inferius. Quidquid enim eſt circunſcriptiue in loco, eſt etiam definitiue, non tamen, quod eſt definitiue, eſt circunſcriptiue: nã incorporea eſſe poſſunt in loco definitiue, ſed non circumſcriptiue, vt modo dicetur.

1 Eſt ergo prima cõcluſio. Glorioſus Deꝰ eſt quidem in omni loco, & vbiq;: ſed tñ, nec circũſcriptiue, nec definitiue eſt alicubi, ſed alio modo. Hæc eſt nota. Non.n.eſt circumſcriptiue, quia nõ eſt diuiſibilis, vt circumambiatur loco; & pars parti loci reſpondeat: nec eſt definitiue, quia vbiq;. eſt, & in toto mundo, & extra mundũ, nullo definitus termino, nullo circumſcriptꝰ ſpatio. Modus itaque exiſtendi Dei in omni loco eſt potius vocandus incircumſcriptus, & indefinitus, ſecundum eſſentiam, præſentiam, & potentiam.

Secunda concluſio. Angeli licet incor- 2
porei in loco eſſe poſſunt definitiue, ſed non circũſcriptiue. Definitiue quidẽ, qa ſic alicubi, quod non ſint ſimul alibi. dum .n. in cęlo ſunt, nõ ſunt in terra, & dum in hoc terræ loco ſunt, ſimul alibi non ſunt: nec in omni loco eſſe poſſunt, vel in pluribus ſimul locis niſi forte per diuinam potentiam. Sed circũſcriptiue non ſunt, quia non habẽt quantitatem, nec corpulentiã: & inde prouenit, quod nõ ſic occupent locum, vt partes partibus loci reſpondeant, vel circumſcribantur, imò in puncto poſſunt multi ſimul Angeli eſſe.

Tertia concluſio. Sola corpora in loco 3.
ſunt tam definitiue, quàm circũſcriptiue, per ſe: at ipſorum partes, & accidentia ꝑ accidẽs, quia in ipſis totis ſunt. Et de hoc modo exiſtendi in loco Ariſt. loquitur in præſenti: & ad Phyſicum de hoc tñ pertinet tractare. Sic.n. ĩ loco eſſe, ratione quãtitatis fit, & ſimiliter rõne motus, qui corporibus ineſt naturalibus. Et ita eſt intelligendus Ariſt. cum dicit incorporeas ſubſtantias non eſſe in loco. At de his ſatis.

An vltima ſphæra ſit in loco.
Quæſt. VII.

DVbium hoc præcipuũ eſt ĩ hac materia propter ſummam ipſius difficultatem: Sũt.n. variæ ſñiæ inſigniũ Philoſ. qui rẽ fecerũt difficilẽ. Quantum igitur ego potero, conabor ſñias aliorũ ex locis proprijs proponere fideliter, atq; diſcutere.

Ratio difficultatis.

Cauſa huius difficultatis eſt, quod cũ vltima ſphæra alicubi ſit, & motu locali moueatur, abſque dubio ei debetur locus aliquis: cum tamen non habeat extra ſe aliquid continens, & circundans, & iuxta Ariſtotelis debeat eſſe locus, nõ videtur eſſe in loco, vel ſaltem alterius rationis locũ habebit; & quis hic ſit, quæritur in præſẽti. In hac parte, quid Arabes, quid Græci,

quid

Digitized by Google

quid Latini ſentiant, aperiam, & quod mihi probabilius eſt, proponam.

1. ſent. & Alph. et Auemp. No. differentiã inter corpora, q̃ mouẽt motu recto, et illa, q̃ circulariter.

Apud Arabes fuit res hæc varia. Auẽpace, & Alpharabi⁹ (vt refert Auer. Com. 43.) fuerunt in hac ſententia, quod aliter debetur locus corporibus motis recte, puta, ſurſum aut deorſum, & corporibus motis circulariter. Ratio ſumitur ex diuerſitate lineæ rectæ, & circularis. Linea recta de ſe imperfecta eſt, & additionẽ patitur, quare ſi terminari debet, eſt per aliquid extra lineam, quod ipſam vlterius abire non ſinat. Linea vero circularis perfecta eſt, nec patitur additionem, ob id non indiget aliquo terminante extra ſe, ſed ſolũ terminatur per id, quod intra ſe ambit, quia ipſi commenſuratur. Hinc dicunt, quod corpori, quod mouetur per lineam rectã, debetur locus ambiens extra, & ſic talia corpora ſunt in loco circumſcribẽte extra: at corpori circulariter moto ſolum debetur locus intra, hic autem eſt connexum corporis contenti, & ſic putant ſphæras ſuperiores eſſe in inferioribus, vt in locis, non econtra.

Refellitur hæc ſent.

Iſta ſententia ſubtilis eſt, ſed non mihi placet. Primo eſt contra Ariſt. qui inferiores orbes in ſuperioribus cõſtituit in tex. 46. Præterea quia iſti fugientes difficultatem, quomodo vltima ſphæra ſit in loco, incidunt in aliam, nam cœlum Lunæ non erit in loco, niſi in igne, ignis in aere, aer in aqua, aqua in terra, iam terra non habebit locum vllum.

2. Sent. Auic.

Secunda ſententia eſt Auic. 2. ſuffi c. 8. quod vltima ſphæra nõ eſt ĩ loco ullo modo: dicit tñ, ꝙ non mouetur localiter, ſed motus ipſius eſt ad ſitũ, & ita cõtra Ariſt. habet motum eſſe aliquem, qui nõ eſt ad ſubſtantiam, nec ad quãtitatẽ, nec ad qualitatem, nec ad locum, puta illum, qui eſt ad ſitum, & talis eſt motus circularis.

Refellitur hæc ſent.

Iſta ſententia non eſt recipienda, cũ ſit contra Ariſt. & præterea eſt vna ratio cõtra ipſum: quia ſitus eſſentialiter claudit locũ vel certe ſupponit locũ, vt partes rei ſituentur in loco. Eſt enim ſitus ordo partium ad locum: non igitur ſitum poteſt habere niſi ſimul locum.

3. Sen.

Tertia ſententia eſt Auer. com. 43. plane abſurda, qui dicit cœlum eſſe in loco per ſuum centrum, nempe quia centrum ſuum habet in loco: & ita fatetur cœlũ ꝑ accidens habere locum, imò (quòd peius, eſt) quod talis locus per ſe competit corporibus circulariter motis.

Ratio Auer.

Ratio Auer. eſt: quia per id res hẽt locũ per qđ habet firmitatẽ, & immobilitatẽ, at per centrum firmitatẽ hẽt, quatenus idẽ ſemꝑ manet: per id igitur locũ habet.

2. Auer. aliud eſt moueri cœlũ ſecũdũ ſubiectũ, aliud ſecundum formã. Reijcitur ſent. Auer: & quã abſurda.

Norat autem, quod cœlum totum per ſe mouetur nõ ſecundum ſubiectum, ſed ſecundum formam. Vocat moueri ſm ſubiectum, cum totum cœlum mouetur mutãdo cẽtrum, vel ad vnam partem, vel ad alteram partem: & hoc non fit. Semper.n. circa idem cẽtrũ mouetur cœlum. Vocat moueri ſm formã, quia nouo, & nouo modo ſe habet ſm omnes ſui partes cũ centro. Quod apparet ſi lineis ipſum cœlũ diuidas per centrum, videbis nouo modo ſe habere cœlũ, dum mouetur, ad ipſum cẽtrũ: permutãtur enim lineæ, & ſuccedunt aliæ alijs: & hoc eſt moueri (vt ipſe ait) ſm formam. Sed non mihi placet hæc ſententia, & ſane miror aliquos fuiſſe, qui hanc receperint, vt Iand. q. 9. Alb tra. 1. c. 13. eſt tñ hæc opinio omnino reijciẽda. Primo quia (vt S. Tho. recte obijcit) centrum nõ eſt aliud cœli intrinſecum: nec enim eſt pars, nec totum, nec accidẽs ipſius, nõ igitur per ipsũ poteſt dici eſſe in loco. Præterea: quia centrum eſt indiuiſibile, hoc aũt nõ eſt in loco. Præterea cum eſſet idẽ cẽtrum omnium orbiũ, per idem eſſent corpora diuerſa in loco, & ita eſſent in eodẽ loco. nam Auer. concedit quoque ꝙ reliqui inferiores orbes ſunt in loco in ſuperioribus ꝑ ſe, vt circulares ſunt, & ratione motus proprij ſunt per centrum in loco; quæ ſane omnia ſunt paradoxa, & male ſecum contentiẽria. Adde, quòd ex Græcis Ariſ. interpretibus nullus vnquã eſt, qui vel innuere videatur aliquem hominum fuiſſe in hac ſententia, nedum Ariſ. Præterea: quia, ſi ob id per centrum eſſent in loco, quin per ipſum habent immobilitatẽ, eadem ratione ianua per cardinem, & per anchoram nauis eſſent in loco: non igitur videtur, quod cœlum dicatur eſſe in loco, q̃a centrum ipſius ſit in loco. Hæc dicunt Arabes, & male.

4. ſent. Them.

Græci vero nõ oẽs ẽt cõueniunt. The. enim dicit, quod vltima ſphæra, quæ ſm Ariſt. eſt octaua, non eſt in loco ſm ſuperficiem conuexam, ſed ſm concauam, & eſt in ſeptima ſphæra ſibi ꝓxima, quæ eſt Saturni. Vnde connexum penultimæ, eſt

locus

Digitized by Google

locus vltimæ ſecundum concauum.

Explicatur ſent. Themi. Quo autem modo id fiat, attende. Si diuidas ſphærã Saturni in multas portiones ſimiliter & ſphæram vltimã: videbis, quò cuiq; portioni ſuperioris reſpõdet portio inferioris. Et vlterius, cum inferior ſit tardior, in eadẽ parte, & portione inferioris ſuccedunt variæ, & multæ portiones ſuperioris, & ita partes videntur mutare locũ. iſta eſt fidelis ſententia Themiſt.

Et quamuis aliquid habeat probabilitatis, non tamen placet, quia (vt dicunt Philop. & Simpli.) non poteſt eſſe, quod idẽ ſit locatum alicuius, & locus eiuſdem: at ſphæra ſeptima, eſt in vltima, vt in loco: nõ igitur vltima erit in ipſa vt in loco, ſed vt in locato, & velut in materia.

5. ſent. Alex. Altera ſentẽtia fuit Alex. qui (vt Simp. refert) dixit vltimam ſphæram nullo modo eſſe in loco, nec per ſe, nec per accidẽs, nec moueri localiter: vnde motum illum noluit localem eſſe. Quis autem motus eſſet, non explicuit, vt dicit Simp.

Reijcitũ hac ſent. Hęc ſẽtia in hoc nõ vř vera, quod neget cœlũ vllo modo eſſe in loco, cũ ſit quoddã corpus: & in eo, q̃ motũ cęli localẽ eſſe negat, nõ videtur quis alius eſſe poſſit.

6. ſent. Simpli. fatetur quidem nullo modo in loco eſſe, & tamen cõcedit motum eſſe localem, & tunc eſt vna alia difficultas; quo modo ſi localiter mouetur, in loco nõ eſt.

Vltima ſententia inter Græcos eſt Pſelli, quã breuiter docet, nẽpe cęlũ vltimum eſſe in loco ſm partes: quia nempe partes in loco ſunt. Quod ſi petas, quis eſt locus partiũ, docet, quòd vna eſt locus alterius, ſed non locus actu, quia ipſi continua eſt, ſed locus potentia, quæ ſententia abſq; vllo dubio eſt etiam S. Th. tex. 43. & clarius 45 vbi docet vnã partem, loco alterius in potentia, & continere, & contineri ab altera, & quod ratione harum partium mouetur, & mutat locum ipſa vltima ſphæra. *7. ſent ẽ. Pſelli. D. Th.*

Hæc ſententia proxime videtur ad veritatẽ accedere, quamuis nõ omnino euacuet difficultatẽ, quia ſi vna pars locus eſſet alterius, cum ſemper ſit continua illi, nunquam altera mutaret locum, & ſic non moueretur cęlum, nec mutaret locum ſm partes, quanquam reſponderi poſſit mutari diſtantiam, & modum, quem partes habẽt illa relatione, ut ante diximus; ſed hoc non explet intellectũ omnino. Præterea, Quia & ſi eſſet contigua pars, adhuc non vř locus, cum nõ vndiq; locatum ambiat. Præterea, nõ video quomodo actu moueatur localiter, & locum habeat potentia.

8 quæ eſt Philop. Philop. & hi, qui locũ ponunt ſpatium, ab his anguſtiis liberati ſunt, cum locũ vltimę ſphęre dicant eſſe ſpatium occupatũ ab ipſa. Et hoc argumentum de cœlo fuit vnũ ex his, quæ potuit Philop. cõtra Ariſt. Et re uera (vt diximus) ſpatium illud, vt aliquid ponebant, non eſt omnino improbabile. At poſtquam illud excluſimus eſt Ariſt quid mihi videatur proponam. Si hoc ſecundũ veritatem examinemus, non eſt ſaltem tanta difficultas Nam nos ponimus cœlum empyreum omnium ſupremum immobile, quod etiam cognouit Plato, & alii veteres, vt eſt videre apud Simp. qui id etiam aſſerit in digreſſione de loco non longe a principio, vbi etiam ait illum eſſe locum, vbi Deus optimus iis, qui digni ſunt, communicat ea quæ ſunt per ſe ſpectãda, & in hoc primum mobile eſt, vt in loco, ipſum tamen, cum non moueatur, non eſſet tantum inconueniens ſi quis diceret, non eſſe in loco: at ſecũdũ Ariſt. q cœlum mobile videtur poſuiſſe, maior eſt difficultas. Et re vera dico, vel opi. D. Tho. eſſe verã, vel nullo modo eſſe in loco ſecũdum Ariſt. vt ait Alex. & Simpl. imò hæc videtur eſſe doctrina Ariſt tex 28. vbi cõtra Zenonẽ dicit, locum primum non eſſe alicubi, vt in loco, ſed vt ſanitas ĩ ſubiecto toto, ita primus locus, qui cęlum illud eſt. Et in hoc reprehendũtur Antiqui ab Ariſto. quod locum in loco volebant collocare, dicentes, omne ens eſſe in loco. *Vniuerſale cœlum non eſſe in loco ſecundũ Ariſ*

Ratio qua probatũ vltimũ cęlũ non eſſe in loco ſecundum Ariſt. Et ratio potiſſima pro hoc ſentẽtia Ale. & Simplic. eſt Si in loco eſt, vel eſt ſecundum ſe, vel ſecundum aliud, vel ſecundum accidens. Secundum ſe, non, vt notum eſt; ſecundum, aliud, minime, quia ſecundum aliud in loco eſt, quod ſecũdũ ſui partem in loco eſt, vt explicat Ariſt t. Cœlum autem non habet in loco partem vllam, niſi in potentia, vt dicit S. Thom. ſed hoc non eſt habere locum, aut certe non actu locum. Quod enim in potentia eſt, abſolute non eſt, aut (vt dicit Them.) quia eſt in ſphæra ſub ſe, & hoc iam reiectum eſt. Nec habet locum ſecũdum accidens, cum non ſit in eo, quod eſt in loco per ſe non igitur in loco eſt. Nec mirũ eſt, cum primus ſit omnium locus, quod non ſit in loco.

Quod

Digitized by Google

Obiect. Quod ſi dicas, quomodo corpus nō eſt in loco aliquo? *Solut.* Reſpondeo, quod nec ipſi Philoſophi, qui dicunt eſſe in loco, dant locum, niſi per accidens. ſi ergo non miraris quod locum non habeat per ſe, & contentus es cum loco per accidens: profectò nō debes mirari, quod nullum locū habeat: nam dicere, quod locum habet per accidēs, magis eſt verba afferre, quam dare in re locum aliquem: talis enim modus exiſtendi in loco fere nullus eſt.

Vniuerſalis cœlumquā uis non ſit in loco, tā mouetur localiter

Attende tamen, quod quamuis in loco non, ſit, ſi tueamur opinionem Alex. & Simpl. localiter tamen mouetur. Vt enim localiter moueatur, nō oportet quod ſit in loco, ſed quod circa locū ſit. Eſt enim motus ad locum, & eſt motus circa loca.

Quod ſi dicitur eſſe alicubi, id eſt, vt dicit Ariſt. contra Zeno. quia in aliquo eſt, ſed nō vt in loco, ſed vt in cōtento, vel alicubi dicitur eſſe, non quod in loco ſit, ſed quod circa locum ſit, hoc mihi rationabile ſatis videtur: vel certe ſequaris D.Tho. opinionem, non eſſe per ſe in loco ſecundum ſe totum, ſed eſſe in loco ſecundum partes, eo modo quo explicat D.Thom. vt vidimus. Et hæc de loco probabiliter ſecundum Ariſtotelem ſint ſatis.

De concordia quadam ſcitu digna, omnium opinionum de loco.
Quæſt. VIII.

Opin. cuiuſdam recēteri conciliās oēs ōpi. et oēs facile diſſoluēs difficultates de loco.

HActenus Ariſtotelis opinionem de loco defendimus, vt potuimus, quod pauciores, & minores, quā cæteræ aliæ opiniones videretur pati difficultates. At vero cuiuſdam recentioris extat valde probabilis opinio, quæ oēs quodammodo opiniones cōciliat, & omnes difficultates diſſoluit, & omnes loci proprietates, & q̄ de ipſo dicuntur, ſine magna difficultate tuetur: quam quidē ea de cauſa ad finem vſque volui reſeruare, quod ſit quaſi omnium dictorum de loco epilogus quidam, & compendium: & eo quidem libentius feci, ne vllius rei, quæ vtilis eſſe poſſet, cognitionem lectori denegarem.

Hæc igitur conſtituit duplicem locum. Alterū intrinſecum rei, quod ſit quantitatis quoddam proprium ad eam conſequens, quod vocamus ſpatium: alterum extrinſecum locum, de quo locutus eſt Ariſtoteles.

Diſt. loci primus locus alius uerus, & alius imaginarius.

Pro cuius opinionis intelligentia erit hæc notanda diſtinctio loci. Locus alius eſt verus, alius imaginarius. Imaginarius quidem eſt, vt extra Cœlū ſpatium illud imaginarium, quod ibi quiſque imaginari poteſt. Et vacuum etiam hic in Mundo, ſi eſſet, imaginarius eſſet locus, imaginariū videlicet ſpatium: poſſet etiam imaginari ſuperficies vacua.

Secūdus imaginarius loc° duplex actus, vel abſtractus ex ſing.

Eſt autem notatu dignum, locum, ſeu ſpatium imaginarium bifariam nos poſſe conſiderare. Vno modo, vt ſit res ficta omnino, & fingamus eſſe, quod non eſt, vt extra cælum, vel in vacuo, vt diximus. Altero modo, in communi abſtrahendo ab hoc, vel illo ſpatio vero ſingulorū corporum ſpatium in communi totius mundi, in quo modo ſunt corpora, abſtrahendo, inquam, ab hoc, vel illo corpore, & hæc conſideratio non eſt ficta, ſed vera. Siquidem abſtrahentium non eſt mendacium, vt ait Ariſtotel. Nam, vt huic corpori hoc ſingulare vt proprium ſpatium conuenit, ita in communi corpore conuenit ſpatium in communi, & ita conſideramus hoc ſpatium abſtractum in communi non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia: ſicut Mathematicus conſiderat quātitatē in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpatium in communi totius mundi, tanquam quieſcens, id eſt, abſtrahendo a motu eiuſdem, & à particularibus ſubiectis: & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, vt Mathematicus figuras. *Dubiū.* Sed dices: quomodo omnes ſic abſtrahunt, etiam ruſtici, & imperiti, qui ſolo ſenſu iudicant? *Solut.* Reſpondeo cauſam hāc eſſe, quia per ſenſū non facile cognoſcitur numeralis differentia accidentium eiuſdem ſpeciei. Vt uerbi gratia, ſi modo aqua calefiat vt vnum, & poſtea frigefacta iterū calefiat vt vnū, neſciet ſenſus iudicare, an ſit idem numero calor, q̄ antea, an diuerſus numero; ſolum licet ſibi videri idem, id eſt, eiuſdem gradus. Sic etiam, cum flat ventus, ſemper putat idem eſſe numero medium lumen, cum tamen ſit numero in alio, atque

que

Digitized by Google

que alio aere ſuccedente diuerſus; licet æqualis, & ita ſimilis, vt putet ſenſus idẽ eſſe numero. Ita omnino accidit in ſpatio, cum videatur æquale manere ſemper mutatis corporibus, putat eſſe idẽ numero, cum non ſit idem, niſi ſpecie, & æqualitate tãtum. Atque eo magis ſic putat, quod viſus exterius quieſcentibus, & fixis: vt, verbi gratia, lateribus vaſis, vel ambitu cœli, & a latere ad latus, videt ſemper eandem diſtantiam etiam numero, putat idẽ quoque medium eſſe numero, id eſt, ſpatiũ. Et hinc eſt, quod ſpatium in communi omnes ſic abſtrahunt, quia uident illa accidentia in communi remanere: nam quamuis mutetur ſpatium hoc, tamen manet ſpatium, & æquale ſpatium.

3. verus locus duplex intrinſec. et extrinſecus. Verus autem locus eſt duplex. Alter intrinſecus rei ipſi, alter extrinſecus. Extrinſecus quidẽ eſt circumambiens ipſum corpus locatum, videlicet, corpus continens, aut eius ſuperficies vltima, de quo locutus eſt Ariſtotel. Intriſecus vero locus rei, eſt ſpatium illud ipſum, quod ipſa res uere intra ſe occupat, ſecundum ſuam molem corpulentiam.

Hoc autem ſpatium, ſi petas, quid eſt. Reſpondetur eſſe proprium quoddam cõſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis, videlicet ipſius extenſionem.

Quid ſit ſpatiũ intrinſecũ corporis. Conſequitur autem hoc ſpatium tanquam proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam vt in quantitate ſucceſſiua ſe habet tempus ad motum, illum menſurans: ita in permanente quantitate ſe habet ſpatium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

An vero ſpatium illud, ſeu extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, vel formaliter, vel ratione, non magnopere refert. Eadem enim eſt difficultas de tempore, an diſtinguatur realiter, vel formaliter, vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris: idẽ de hoc ſpatio, ſeu extẽſione reſpectu quãtitatis dicere poteris: & quicquid illorum dixeris, vel realiter diſtingui, vel formaliter, vel ratione, probabiliter dixeris, vt in motu, & tempore.

Eſt autem hoc ſpatium vnicuiq; quantitati ſuũ proprium ſicut vnicuique motui ſua propria tẽporis ſucceſſio, & menſura propria, & particularis. Et vbicunque ſit corpus, locum ſemper idẽ habebit ſuũ intrinſecum hoc numero ſpatium. Et totius mundi ſpatium commune eſt, ſicut vna eſt vniuerſalis totius temporis menſura vniuerſaliſſimi motus.

Quid ſit ſpatiũ ĩtrinſecũ Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpatium negari non poteſt, vt videtur: quia inuicem ſeſe mutua conſequentia inferunt. Nam ſi corpus eſt, ſpatium eſt, & ſi verum ſpatium eſt, in eo corpus eſt.

Ita vt ſi extra cœlum unus homo collocaretur uere diceretur eſſe in ſuo loco, in ſpatio ſcilicet illo ipſo proprio ſui corporis: & ſi vacuo medio ſimiliter collocaretur corpus, ibi in medio vacuo intra ipſum corpus, verum eſſet ſpatium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra, ipſum corpus eſſet ſolum ſpatium imaginarium.

Imò verò ne intelligi quidem corpus, vel quãtitas poſſe videtur ſine ſpatio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræq; Philoponi hoc ipſum ſpatium intrinſecum, & quantitati proprium oſtendunt, ſed non ſeparatum, vt ipſe ponebat, ſed in rebus ipſis inhærens tanquam proprium earum accidens.

Extrinſecus locus triplex. proximus remot. remotiſſimus. Rurſus extrinſecus locus triplex eſt. Vel proximus, & immediatus, videlicet ipſa ſuperficies concaua corporis continẽtis: vel diſtãs, & remotus, videlicet, corpus aliud, vel ſuperficies ad certam diſtantiam circũ ambiens, vt verbi gratia, cum aliquid eſt in cubiculo, cubiculum eſt illius locus, & latera ipſa cubiculi, uel domus, inter quæ continetur: Aut etiam remotiſſimus locus eſt, quo modo Ariſtoteles omnium locum dicit eſſe cœlum, quòd omnia ab ipſo continentur. Et partialis eſt etiam locus extrinſecus, in quo res eſſe dr̃ quandoque vt homines ſunt in terra, & in tecto, quod pedibus ſolum tangunt. Et totalis locus, vt piſcis in aqua, cum vndique circumambitur.

Proprietates oẽs conſtãt, & difficultates diſſoluũtur a elo co. Ex hac ergo diſtinctione loci, & locorum diuerſitate, omnes prorſus difficultates, quæ de loco proponuntur, facilime diſſoluuntur, & quod plus eſt, iuxtà communem modum concipiendi omnium hominum, cum de loco loquuntur, ita mens quieſcit cuiuſque.

Quędam enim proprietates loco illi intrinſeco conueniunt, videlicet ſpatio ip-

Q ſi

ſi vero: quædam aliæ ſpatio, & loco imaginario, ficto, vel abſtracto, aliæ vero extrinſeco loco, nempe ſuperficies, aliæ proximo loco, vel remoto, aut remotiſſimo, aut tam iis, quam illis locorum differentiis. Eadem tamen ſub aliqua diuerſitate conueniunt, ſub illa videlicet, quia differunt inter ſe: quod quidem breuiter enumeratione quadam de ſingulis oſtendamus.

Ex quibus etiam apparebit iſtius opinionis, quæ omnia ſic concordat & ſoluit, probabilitas. Nam quia alii conabantur uni tantum ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates; ideo in magnas cogebantur anguſtias aliquando.

1. *proprietas loci.* Primæ ergo omnium proprietates loci potiſſimæ & maximæ ſic apparent: Quarum prima eſt: Ipſum corpus eſſe in loco, igitur eſt in loco non ſolum extrinſece in ambiente, aut in loco ſecundum extimam ſuperficiem, ſed ſecundum ſe totum eſt in loco, & eius partis etiam internæ ſunt in partibus loci.

Ad 1. Secundo. Sic dicitur corpus occupare locum, & occupare ſpatium, & partes corporis partes occupare ſpatii. Et ſic dicimus, hoc eſt in hac parte ſpatii, illud in altera, & partes corporis reſpondere partibus ſpatii, &c.

3 Tertia proprietas. Conſtat, Locum eſſe æqualem locato, non maiorem, nec minorem. Nam quamuis ſecundum ſuperficiē dicatur, ſuperficiem concauam locantis eſſe æqualem vltimæ ſuperficiei locati, tamen vera æqualitas, & perfecta loci (vt omnes intelligunt mente) eſt de toto ipſo corpore. Vt ſi diceremus, hoc corpus eſſe alteri æquale, quia æqualem quantitatem habet, vel æquale ſpatium occupat vtrunque ſecūdum omnem, dimenſioné, nam alia eſt æqualitas lineæ ad lineā, alia ſuperficiei ad ſuperficiem, alia corporis ad corpus.

4 Quarta, Locum continere locatum Nam hoc ad ſuperficiem quamuis commode referri poſſit, tamen verius, & perfectius continet, quod ſecundum totam corpulentiam continet, vt dicimus, lumen contineri in aere, & virtutem in herbis: & tempus continere omnia: & animā contineri in corpore, & formam in materia &c.

5 Quinta proprietas ex præcipuis, quod omne corpus ſit in loco, & quod eſt (vt videtur) eodem modo, quia locus, cōuenit. Quia corpus quantum eſt, nec in loco ſolum extrinſeco, ſed intrinſeco: ne abſolute cogamur dicere, cælum non eſſe in loco, vel eius locum eſſe centrum, quæ duo ſane ſunt abſurda, & paradoxa, & præter communem ſenſum hominum: ſed non eſt in loco extrinſeco ambiēte, vt recte in hoc ait Ariſtoteles, eſt tamen in loco, & ſpatio intrinſeco ſibi.

At vero econtra hæ aliæ proprietates, videlicet, Locum circumſcribere, & ambire locatum, potius conueniunt externo loco, videlicet ſuperficiei corporis ambientis, quamuis de intrinſeco ſpatio dici poſſet quodammodo circumſcribere locatū in ſe exiſtentem. *Aliæ proprietates q̃ potius cōueniūt loco extriſeco.*

Item locum non eſſe aliquid intrinſe- 1
cum locato, ſed eſſe aliud a locato, quam- 2
uis & hæc conueniat non ſolum ſuperficiei, ſed ſpatio: nam eſt aliud etiam a locato, & a quantitate, ſi non re, ſaltem formaliter, vel ratione.

Tertia item, Locum non poſſe eſſe ſine 3 aliquo locato, ſed poſſe eſſe ſine hoc, vel illo; eius quidem proprietatis ſecūda pars ſolum extrinſeco loco ſuperficiei conuenit, nempe poſſe eſſe ſine hoc, vel illo locato eandem ſuperficiem. Conuenit etiā loco imaginario & abſtracto, tamen prima pars non poſſe locum eſſe ſine aliquo locato; vera etiam eſt, non ſolum de ſuperficie, ſed de intrinſeco ſpatio loci cuiuſque corpori proprio.

Quarta, Locum verè eſſe immobilem, 4 vix poteſt extrinſeco ſuperficiei loco cōuenire, cum etiam ipſa ſuperficies moueatur & mutetur vna cum corpore: nec uero eadem manet numero diſtantia ad cœli latera, idem ve reſpectus numero ſuperficiei, ipſa mota. Sed dicitur immobilis ſecundum ſpeciem, vt diximus, quia videlicet illa, vel altera ſuperficies in tanta diſtātia, & cōſimili reſpectu ad mundi partes & cæli latera ſuccedit. Et ita dicitur manere locus immobilis ſecundum ſpeciem, abſtrahendo, inquam in communi locum & diſtantiam, ut diximus. Hoc eodem prorſus modo, hoc conueniet ſpatio proprio cuiuſque corporis: nam eo moto, aliud ſuccedit in eius locum cum conſimili reſpectu ad cœli latera, & æquali diſtantia, & erit loci proprietas in communi abſtracti,

non

Digitized by Google

nõ in ſingulari. Sed præterea immobilem dici merito alia ratione poterit, quia non poteſt ſpatium proprium cuiuſque rei ſeparari ab ipſo corpore, vel quantitate, cuius eſt proprium.

Quamuis hæc profecto proprietas immobilitatis loci videatur (vt illã ſolemus concidere,) propria eſſe loci tantum imaginarij, ſpatij videlicet imaginarij, quod imaginamur, vel extra cœlum, vel etiam intra corpora, quaſi quieſcens ſemper, & immobile, vt diximus, abſtrahendo à motu, in quo ſuccedunt alia corpora, in cuius partibus ſic imaginamur ſimilem ſemper, & eundem ſitum cum æquali diſtantia, & reſpectu ad cęli vltimam ſuperficiẽ quieſcentem. Si ſit intra cœlũ, vt in illo dicto ſecundo modo loci imaginarij, ideſt, veri, ſed abſtracti à motu, & ſubiecto, & ſi ſit extra cęlum reſpectu ad alias partes ipſas eiuſdẽmet ſpatij imaginarij fictitij, vt in primo modo fictitij videlicet loci, & ſpatij imaginarij. Et vtroque modo concipimus immobilitatem, vel abſtrahendo, vel in illo ficto.

5 Quinta. Differẽtiæ ẽt ſurſum, & deorſum, ante, & retro, conſimilibus reſpectibus, ſicut immobilitas conueniunt, vel ſuperficiei, vel ſpatio vero corporum, vel imaginario abſtracto, vel fictitio.

6 Sexta. Moueri localiter ſic etiã intelligimus, ideſt, pertranſire ſpatium illud imaginarium, vel abſtractum, quod plenum eſt vero ſpatio alicuius corporis huius, vel alterius. Aut pertranſire ſuperficiẽ cõcauã corporis, intra quod aliud mouetur, vel extremam ſuperficiem, ſi ſupra illam fiat motus. Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum, ideſt, ad ſuperficiem alterius corporis continentis. Nam in deſcenſu ſemper nouam, & nouam ſuperficiem acquirunt corporis ambientis: quæ ſit terminus motus illius: ſicut etiam imaginarium illud, vel abſtractum occupat ſpatiũ, quod antea alterũ corpus occupabat, q̃d terminus etiam illius motus localis dici merito poteſt.

7 Rurſum dicimus eſſe homines in platea ciuitatis, vel foro tãquam in loco partiali: nam ex alia parte aere ambitur, & ſolis pedibus plateam contingit. Piſces aũt ſunt in aqua, vt in totali loco extrinſeco, ſed remoto, in vltima proxima aquæ ſuperficię tanquam in proximo, &c.

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa poſita loci diſtinctione, intrinſeci, & extrinſeci, veri, & imaginarij, fictitij, & abſtracti in communi: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates diſſoluuntur, & omnes penè opiniones conciliantur, & Ariſtotelis præterea opinio defenditur, ita vt ſit locutus de loco extrinſeco tantum. Quod ſi cui ſola Ariſtotelis placet opinio, liberum ei erit iudicium, Ac de hac materia ſit ſatis. Iam de vacuo, quod loco opponi videtur q̃d dicat Ariſtoteles, videamus.

Caput Sextum.

Eodem autem modo exiſtimandum. Tex. L.

POſtquam de loco dixit, nunc de vacuo differit, ac primo ad physicum pertinere de vacuo tractare, an ſit vel non, & quomodo ſit, ſeu quid ſit, ſicut de loco proponit. Oſtendit autem, in quo aſſimiletur loco. Vt. n. locus & eſſe, & nõ eſſe videbatur ex rationibus oppoſitis, quæ circa ipsũ afferebant, ita & vacuũ & videtur eſſe, & non eſſe ex his, quæ circa ipſum dicunt. Et hoc eſt, ꝙ dicit, ꝙ incredulitatẽ, & fidẽ ſimilẽ habet, id eſt, eſſe, & non eſſe ſimile videtur; q̃uis, vt no. Philo. nõ eodẽ prorſus modo Nam locus apparenter videtur non eſſe, vacuum vero neceſſario. *Trat. de vacuo ad Phy. pertinere agere de vacuo.*

Statim probat Phyſicum oportere de vacuo tractare. Nã vacua cum loco cõiunctionem habent. Antiqui enim locum vacuum, plenum idem eſſe putabant, ſubiecto quidem, ſed non ratione. Nã id, quod corporis ſuſceptiuum erat, locũ uocabãt, dicebatur plenum, cum uero corpore uacabat, dicebatur uacuum. Ratio igitur nõ eſt eadem, ſed in re idem ſunt. *Ratio.*

Incipere autem oportet conſiderationem. Tex. LI.

TRia ſe conſideraturũ à principio proponit. Primum ea, quæ dicunt affirmantes uacuum. Alterum ea, quæ dicunt negantes. Tertium ea, quæ communiter uacuo ineſſe uidentur ſecundum cõmu- *Intentũ Ariſt. in hac diſp.*

nem opinionem. Incipit autẽ ab his, qui negãt eſſe vacuum, ipſosq; reprehendit, eo quod probantes eſſe vacuum, nõ argumentati ſunt contra intentionem principalem eorum, qui poſuerunt vacuum, ſed argumentati ſunt contra id, quod illi ex alio errore dixerunt, & iſte fuit Anaxagoras. Aduerte, quod qui vacuum ponũt, dicunt eſſe ipſum quoddam ſpatium diſtinctum à corporibus ſenſibilibus, in quo nullum eſt corpus ſenſibile.

Error quorundam ponentium vacuũ, putãtiũ aerem non eſſe corpus.

Iſtorũ quidam habebant alium errorẽ, nihil eſſe niſi corpus ſenſibile, cumq; aliqñ vas experirẽtur, in quo ſolũ eſſet aer, putantes aerẽ nihil eſſe, dicebant vacuũ.

Qui bene erat impugnaturus ſententiã, oportebat probare nullũ eſſe tale ſpatium, non autem occupare ſe in probãdo aerem eſſe corpus: hoc enim non eſt intentum impugnare, at Anax. hoc fecit.

Quibus rationibus cõntra alij, vt impugnarent vacuũ, pbabãt aerẽ eſſe corpus.

Impugnat enim vacuum, probando aerem eſſe corpus. Probabat aũt duplici experimento. Alterum eſt quod vtres pleni aere ligato ore fortiter reſiſtunt ponderi, & non comprimũtur partes, ſicut cum os apertum eſt: igitur aer aliquid eſt. Alterũ ex clepſydra, quæ ſi eius orificiũ ſuperius claudatur cum plena eſt aere, non recipit ipſam aquã: ſi vero aperiatur ingreditur aqua; aer igitur reſiſtens aliquid eſt.

Aeſtimans autem omne. Tex. lij.

Cã erroris illorum veterum.

POnit id, quod errantes Philoſophi dixerunt, non autem ex intento, nempe credebant, nihil eſſe, niſi ſenſibile corpus, ob id putabant aerem non eſſe, cum non ſentiretur, ac contra illum talem locum vacuum non eſſe.

Qua via, & mõ debeat impugnare vacuũ.

Statim ponit quid oportebat eos pbare, contra ponentes vacuum. Nempe, nullum eſſe ſpatium inter duo corpora, diſtinctum à corporibus, quod ſpatium diuidat corpora, & ſeiungat, ne continuentur, vt putabant Democr. & Leucip. ſiue ſpatiũ ſit ſeparabile, id eſt, ſiue actu non habeat corpus, ſiue habeat. Et vlterius, quod nec extra cœlum aliquod ſit continuum ſpatium. Denique abſolute debebant probare nullũ eſſe corporũ interuallum diſtinctum à corporibus, & nõ debuerunt ſiſtere in probando aerem eſſe corpus.

His igitur non ſecundum portas. Tex. liij.

COncludit, hos ſic impugnantes nõ occurrere problemati ſecundũ portas, ideſt non directè, & ad intentum procedere. Qui vero vacuum ponunt, & affirmãt, magis directe procedunt: probant enim, quod intendunt directè.

Sunt autem horum quinque argumenta, quorum vnum eſt ex motu locali, ſiue ſit augmentatio, ſiue latio. Cum.n. motus ſit, quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno, vel recipitur in aliquo vacuo.

Si in vacuo recipitur, habetur intentũ. Si vero recipiatur in pleno ita, vt penetretur cum corpore, ſequitur, quod corpus minimum recipiet adæquate maximum, quod falſum eſt. Patet ſequela. Demus, quod plenum pedale recipiat corpus pedale adæquate; tunc qua ratione primũ plenũ ſe penetrauit cũ hoc corpore, vtrũque ſe iterum penetrabit cum altero pedali adæquate, & iterũ cum alio, cum non ſit differentia vnius pleni, & alterius, tũc primum ſpatium pedale cõtinet adæquate tria, aut plura corpora pedalia, ergo cõtinebit vnum corpus tripedale adæquate, quia ſi partes continet, continebit totum. Hoc autem falſum eſt: nam licet vnum corpus cũ alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Meliſſus igitur oſtendit. Tex. liiij.

Confirmatio ex Meliſſo.

COnfirmat motũ recipi in vacuo ex Meliſſo: ob id.n. Meliſſus negabat mundũ eſſe mobilem: quia ſi moueretur, oportebat dare vacuũ. quod ipſe dicebat non eſſe: quare immobile vniuerſum poſuit, tanquã conſequens ex motu ſit vacuum, at cum re vera motus ſit: dandum igitur vacuũ eſt, & Meliſſus daret, ſi motum poneret.

Vno

Digitized by Google

Vno igitur modo demonſtrant.
Tex. lv.

2. ab experiẽtia HOc vnũ eſſe horum argumentũ dicit. Alterum eſt ex quadã experientia: experimur enim, quod ſi dolium ſit vini plenum, & vinum totum iu vtres inſundatur: tunc in eodem dolio erunt ſimul vtres, & vinum: hoc autem non aliunde prouenire videtur, niſi quia datur vacuũ intra vini partes, & poſtea comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorem occupat locum ipſum vinum: eſt igitur vacuũ: de qua experientia inferius.

Amplius autem augmentatio.

3. ex viuentiũ augmentatione. TErtium argumẽtum eſt ex viuentiũ augmẽtatione. Quod enim augetur, eſt quia in ſe recipit cibum & alimentũ. quod quidem corpus eſt: tunc illud augmentum non poteſt recipi cum corpore, & pleno: aliter eſſet penetratio: recipitur ergo in vacuo, & ita vacuum erit.

Teſtimonium autem & illud.
Tex. lvj.

4. ab experimento ductum. QVartum argumentum ponit etiam ex experimento ductum. Vas. n. plenum cinere, tantum aquæ capit, & plus cum ipſo ſimul cinere, quantum capiebat cũ eſſet ſine cinere. hoc igitur nõ poſſe videtur fieri, niſi intra corpora detur vacuum, ratione cuius ipſa comprimantur corpora.

Vlt. ex Pytagoræis. Vltimum argumentum facit ex Pythagoræis. Hi enim dicebant cauſam, quare corpora quæ conſequenter ſe habent, & vnum eſt poſt aliud, non cõfundantur inter ſe, & fiat vna maſſa: eã eſſe, quia inter corpus, & corpus mediat vacuum: & hoc etiam in numeris ponebant. Vnum enim cum alio non confunditur propter intermedium vacuum; & hoc vacuum dicebat ingredi ad iſta ſenſibilia per cœlũ ex illo magno vacuo, quod eſt extra cœlum, & eſt velut ſpiratio quædam.

Vbi nota, quod vacuum aliquando eſt minus, aliquando eſt maius. Et ſicut corpus animalis dilatatur, cum recipit ſpiritum: contrahitur, cum emittit: ita cũ multum vacuum ſit intra cœlum, velut ſpirãdo recipitur ab illo vacuo, quod eſt extra cœlum: emittitur vero cum contrahuntur corpora. hæc ſic iſti imaginabãtur. Eſt igitur argumentum hoc ſumptum à diuiſione, & corporum inter ſe ſeparatione, & diſterminatione, quod non videtur eſſe aliter poſſe, niſi vacuum inter ipſa ſit corpora.

Caput Septimum.

Ex quibus igitur alij quidem dicunt. Tex. lvij.

Quid ſit vacuũ ſecundũ antiquorum opi. & cur ſic definierunt deſcript. vacui antiquorum. COncludit hic eſſe & ea, q̃ dicunt negantes vacuũ, & ea, quæ dñt affirmantes. Ad determinãdũ tñ, quid circa hoc dicere oporteat, definitionẽ nominis accipit. Deſcribebant autem ſic. Vacuum eſt locus, vbi nihil eſt. Ariſt. aũt vult reddere rõnem harum duarum particularum. Primo quare, vbi nihil eſt dicitur. Cauſa, inquit, ratione, & ſyllogiſmo nota eſt. Hi enim omne ens corpus, & nihil idem, ac non corpus. Vnde ſi vacuum eſt, vbi non eſt corpus, profecto vacuum eſt, vbi nihil eſt; perindeq́ue eſt dicere, vbi nihil eſt, ac vbi corpus non eſt.

Vlterius. Putabant corpus omne, aut eſſe graue, aut leue, quæ corpora ſunt tangibilia. Vnde ſyllogiſmo etiam ſequitur, vacuum eſſe, vbi non eſt graue, nec leue. Declaratum ergo eſt, quid per nihil intelligatur.

Declarat deinde, quare dicatur locus: Et dicit, quòd niſi ita dicatur, punctũ erit vacuum: quia in eo eſt nec corpus graue nec leue: bene igitur additur illa particula, locus.

Nota. Nec exiſtimes, ꝙ hic reprehendat Antiquos, quaſi ex ipſorum deſcriptione ſequatur, punctum eſſe vacuum, quod alij interpretes putant, & ſane abſq; ratione. Nam & ipſi Antiqui deſcribentes dicebant, locum eſſe vacuum, vt patet ex deſcriptione poſita, locus, vbi nihil eſt, ſed ſolum in his verbis Ariſt. declarat partes deſcriptionis, & reddit cauſam, vt notum ſatis eſt.

Digitized by Google

Attamen videtur dici vacuum. Tex. lviij.

Alia vacui deſcript. VErba hæc ſũt inſerẽtis ex dictis vnã vacui deſcriptionem, puta, Vacuum eſſe non plenum corporis tangibilis, ſeu corporis grauis, aut leuis, quod idẽ eſt. Et quia definitio vacui nõdum eſt finita, colligit duas particulas, vt addat aliam.

Dubiũ. Et ita dubitat. Si vacuum eſt non plenum corporis tangibilis, ſi in tali loco eſſet calor, ſonus, aut alterius generis ſenſibile, an eſſet vacuum.

Solut. Reſpondet cum diſtinctione, quod ſi illud eſſet adhuc ſuſceptiuum corporis tangibilis, eſſet vacuum, ſin autem minime. Ac ſi dixiſſet, integra deſcriptio vacui eſt. *Nota, cõpleta vacui definitio.* Vacuum eſt locus carens corpore tangibili, aptus recipere tale corpus. Et iſta eſt expoſitio horum textuum, quæ notãda eſt.

Dubiũ. Solu. ex Them. Dices quid per calorem intelligit? Reſpondeo cum Themiſt. & Philop. omiſſis alijs, quæ dicuntur hic, quod nõ intelligit purum accidens, ſed corpus non graue, ac leue, ſed habens aliud accidens ſenſibile, quale cœlum eſt, & tunc ſpatium cœli nõ eſt vacuum, licet ibi non ſit graue, aut leue: ob id tertia particula additur in deſcriptione.

Alio autem modo. Tex. lix.

3. Vacui definitio. DEſcriptionem vacui vniuerſaliorem aliorum ponit, puta, In quo nulla eſt corpora ſubſtãtia, & reprehẽdit id, quod aliqui circa hoc dicebant. *Materia nõ eſt vacuũ.* Nempe, materiã eſſe vacuum, cum non ſit vlla ſubſtantia corporea. Illi autem non recte dicebant. Nam cum vacuum locum eſſe ponerent, tale debet eſſe vacuũ, vt ab eo poſſit res ſeparari ſicut à loco: at non poteſt res ſine ſua conſiſtere materia. Vt ergo materia non eſt locus, ſic nec vacuum.

Quoniam autem de loco. Tex. lx.

QVid de vacui exiſtentia ipſe Ariſtot. ſentiat, proponit, dicitq; quid de vacuo ſit dicẽdum, patere per id, quod de loco dictum eſt. Nam ſi vacuum eſſet, locus eſſet corpore priuatus: at dictũ eſt eſſe ſuperficiem continentis ſolam, non ſpatium aliquod à corporibus diſtinctum: hinc colligit non eſſe vacuum. Nam hi, qui ponũt ipſum, tale ponunt quale impugnatum eſt ſuperius, puta, ſpatium præter corpora, quæ in eo ſunt.

Qua propter vacuum videtur aliquid eſſe. Tex. lxj.

OStendit vacuũ ob id cõſtitui, vt ſit locus: Nam non eſt alia ratio, nec finis, aut vtilitas, ob quam vacuum eſſe videatur, niſi vt ſit locus. Et vlterius, eadẽ 2
ratione probatur, & locus, & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud à corporibus ſuccedẽtibus per motũ diuerſorum in eodem loco ſuccedentium: Ita ſimiliter probatur vacuum diſtinctum eſſe ſpatiũ à corporum ſpatijs: gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus: & gratia eiuſdem motus ponitur vacuum ab alijs: Itaque non eſt differentia loci, & vacui apud hos: quod quidam enim vocant vacuum, & conſtituunt, idem alij locum faciunt. Si ergo locus talis non eſt, vt hi ponunt: nec igitur vacuum erit, cum non differant inter ſe iſta.

Nulla autem neceſſitas eſt. Tex. lxij.

RAtiones propoſitas pro vacuo incipit diluere, ac dicit, nõ oportere vacuum eſſe pp motum De motu n. alterationis id notum eſt: nam poteſt in pleno eſſe alteratio ſecundum qualitates. *Soluit rationes propoſitas pro vacuo.* Vnde reprehendẽdus eſt Meliſſus, qui ne daret vacuum, negauit omnino motum: cum tamen vacuum non ſit neceſſarium ad alterationis motum.

An 1. Oſtẽdit etiam, quod nec ad motum localem ſit neceſſarium vacuum. Nam corpus cum mouetur, non quidem in pleno nec in vacuo recipitur, ſed locum acquirit per id, ꝙ cedit illi corpus aliquod, verbi gratia, cum piſcis mouetur per aquã, non recipitur in aqua penetratiue, nec in vacuo aliquo, ſed illi cedit aqua quia tãtum ſeparatur, quantum corpus ipſum eſt, ꝙ eſt in aqua.

No. 1. Aduertendũ eſt autem, quòd rationes iſtæ

Digitized by Google

illi probabāt eſſe vacuum ſine aliquo corpore,& iuxta id ſolutiones ſunt,non eſſe neceſſarium tale vacuum.

No. 2. Vocat uero Ariſt.reuolutiones cōtinuorum in humidis:quia cum lapis,uel aliud corpus aquis immittitur, aqua circulos quoſdā facit,vt notum eſt. Alii aliter hoc exponunt,ſed ita dicit,& bene S.Tho.

Contingit autem & denſari. Tex. lxiij.

Ad 2. Soluit argumentum ſecundū de vtribus de qua tā re fusè agit in 25.Sect. Probl. 8. de quo etiā vide Auicennā hic, qui ait ſe id eſſe expertum,& dicit, quod nō eſt opus dare vacuum ad iſtam corporum cōſtrictionem,ſed quod aliç partes, quæ ſubtiles erant in corporibus illis extrahātur,vt vinum habet quoſdam poros ſubtiliori aere plenos:aut aqua ipſa habet etiam partes aeris in ſe, cum cōſtringitur in vtribus.extrahitur aer ſicut ſpongia cōſtringitur,& minus occupat ſpatium, non propter vacuum quod fit in ea , ſed propter aquæ,quam habebat,expulſionem.

Ad 3. Reſpondet etiam ad tertium argumentum de augmento. Et primo reprehendit ipſum argumentū,quod procedit de augmento per ſuſceptionem alimenti,ac ſi nō contingeret aliter res augeri , & maiores fieri. Dicitq; etiam per alterationē, & corruptionem fieri accretionem,vt patet, cū ex aqua fit aer.tunc enim aer maior fit,& non ſuſceptione alimenti. Similiter cum ex aere fit ignis.

Nota. Non autem intelligas hic de vero augmento fieri ſermonem: hoc enim ſolū ineſt viuētibus:ſed de accretione quacunq; qua corpus maius fit,quam ante erat.

Omnino autem de augmentatione.

Retorquet Ariſt. in aduerſarios arg. de augmētatione, & cinere. Argumentum igitur de augmētatione , & de cinere iterū retorquet in illos,& ipſos ſuis argumentis conuincit,& quatuor abſurda ponit,ad quorū aliquod neceſſe eſt eos reduci,qui propter augmētum viuentium ponunt vacuum:

Inconuenientia ſunt hæc . Primum, quod non quælibet pars viuentis augeretur:quod falſum eſt. Alterū,quod alimentum non eſſet corpus. Tertium,quod duo corpora ſe penetrarent. Quartum,quod totum corpus viuentis eſſet vacuum.

1 2 3 4

Quo autem modo reducantur ad vnū ex his,ſic attēde. Si,vt augeatur viuēs per alimentum,requiritur vacuum, cum quælibet pars quantumcunq; minima corporis augeatur, profecto totum corpus erit vacuum:quod ſi neges,quamlibet partem augeri,incidis in primum abſurdum:ſi uero concedas augeri,aut dabis vacuum totum:aut ſi non,alimentum, quod corpus eſt,penetrabitur cum corpore,aut alimentum non erit corpus. Vide quam ſubtiliter retorſi argumentum contra eoſdem.

Ad experiētiā de cinere. Idem dicit de cinere. Cum enim cinis aquam recipit,totus cinis eſt madefactus, vt patet:quod ſi vt reciperet aquā , opus erat vacuo , totus cinis eſſet vacuus , aut non totus cinis reciperet aquam,aut aqua non eſſet corpus , aut ſi eſſet,penetratio eſſet. Vnde concludit , quod per vacuum volebāt iſti ſoluere difficultatem communem de augmento,quomodo ſit ſine penetratione. Et re vera nihil ſoluerunt,nec intentum demonſtrarunt.

Nota. Ariſtoteles autem nihil de augmento dicit:quia id erat admodum arduum , & ſatis erat pro præſenti oſtendere rationē non concludere.

No. 2. circa expli cationē tex. Circa literam aduertendum,eſſe ordinem mutandum,vt illud verbum(aut totum)cum verbis ſequentibus,quibus abſurdum illud quartum continetur , legas ante verbum illud(dubitationem) & ſic erit ſenſus clariſſimus,& facilis.

3. No. circa illud cineris arg. Aduertendum præterea circa illud de cinere,quod Ariſtot.Proble.ſect 25.q 8. id quæſiuit. Eſt autem ſolutio, quod cinis habet poros,qui repleti ſunt aere:non.n. eſt admodum compreſſus,quin aeris in ſe partes admittat , & aer expellitur ab his partibus ratione aquæ. Aqua etiā euaporatur ex parte. Vnde ex euaporatione aquæ, & aeris expulſione , & cineris compreſſione,ratione aquæ,euenit, vt duo ſimul recipiantur,& capax ſit ipſum vas.

3. No. circa argu. augmētationis viuentium. Aduertendum tertio circa augmentū, quamuis nō ſit præſentis loci id tractare, quod in quolibet membro noſtri corporis ſunt pori,& vacuitates plenæ ſpiritu ſubtili,aut humore aliquo. Sanguis autem, qui alimentum eſt proximum, in minutiſſimas

mas diuiditur partes, atque cedente ſpiritu vel illo, quod porum occupabat, coniungitur cum particula noſtri corporis ſolida per iuxta poſitionem: & illa particula alterat ſanguinē, & cōuertit in ſe: ſi fuerit caro, conuertit ſanguinem in carnem: ſi os in os, ſi neruus in neruum, & ſimilis in ſimilem; & tunc, præter illam mutationem, qua ſanguis in partem viuentis conuertitur, quæ dicitur nutritio, ipſa pars & mēbrum acquirit maiorem quantitatem aliquando, & talis eſt augmentatio. Vnde fit augmentum abſque vacuo per receptionē alimenti in poros, recedētibus ijs, quæ occupabant poros, & per appoſitionem alimenti ad partes ſolidas, quæ poros continet: & ſic nulla eſt penetratio. Et hoc ſufficiat de hac materia argumentationis. diffi cilima enim eſt, & alterius loci.

Caput Octauum.

Quid igitur ea, ex quibus. Tex. lxiiij.

Probat nō dar vacuū.

INcipit multis argumentis contendere, nō eſſe ſic vacuum, vt iſti ponūt, puta, ſeparatum ab omni corpore, & in quo nullum actu ſit corpus: de hoc. n. vacuo modo diſputat.

Eſt autem primum argumentum, quo probat vacuū non eſſe cauſam efficientē motus, ut Philop. exponit: nec antiqui hoc ponebant. ſed vacuum dicebant eſſe vacuum propter motum: tamen ex doctrinæ abundantia id Ariſt. probat, vt vniuerſaliter vacuum extirpet. Ratio eſt: Motus naturales determinati ſunt, & a cauſis determinatis procedunt, puta, grauitate, aut leuitate: at vacuum cum nihil ſit, indifferens eſt ad vnum, & ad alterum; non ergo vacuum efficiens eſt motus naturalis. Si igitur non eſt motus cauſa, nullius eſt cauſa, & ita non erit cauſa efficiens.

Amplius ſi eſt aliquid. Tex. lxv.

2 SEcundum facit argumentum, quo probat, vt dicit Philop. nec eſſe cauſam finalem motus. Nam ſi demus vacuum ſpatiū, & ponamus mobile in vacuo. re vera, non erit ratio maior, quare ad hoc, quam ad illud ſpatium moueatur, cū totum ſit eiuſdē rationis: & ſic nihil propter ipſum mouebitur: imò ſequitur, quod manebit potius. Et adhuc non videtur, cur debeat magis manere hic, quam alibi, cum in vacuo non ſit differentia vlla. Eandem ratio nē applicat loco ſurſum, & deorſum. Cum enim hi, qui vacuum ponunt, locum eſſe dicant ipſum ſurſum, aut deorſum debēt diſtinguere: hæc autem differentia in vacuo non videtur quomodo aſſignari poſſit, cum vacuum vniforme ſit.

Et quoniam modo inerit.

TErtium facit argumentum, ſi uacuū eſſet locus. (Nam poſſet quis dicere, quod vacuum non eſt cauſa, ſed eſſe id, in quo recipitur corpus motum, vt in loco) Argumētatur. Si in vacuo eſt aliquod corpus, tum in ipſo erit, vt in toto quodā permanēte, id eſt, penetrabitur cū ipſo quieſcente, hoc enim eſt eſſe in toto permanēte. Hoc autem eſſe non poteſt, quia pars exiſtēs in toto, haberet locum per ſe, & in actu: quod falſum eſt. Non enim pars, & totum eodem modo locum habent. Quo autē pacto id fiat, diximus iam ſuperius: nam ambiretur pars vndique ab illo ſpatio penetrante, & locum actu haberet. Colligit, quod cum vacuum locus eſſe nō poſſit, non erit, cum ſi eſſet, futurum eſſet locus corporum. 3

Accidit autem dicentibus. Tex. lxvj.

QVartum facit argumentum; Si vacuum eſſet, res vndique vacuo circū uallata quieſceret, cum æqualiter ſe haberet omni ex parte. Patet. Nam ob id terram hi immobilem dicunt, quia ſimiliter ſe habet, id eſt, æqualiter diſtat ab vniuerſis cœli partibus, cum ſit centrum: nec magis eſt, cur huc, quam illuc moueatur. Similiter ſe haberet corpus in vacuo conſtitutum: unde iſtis Philoſophis, qui vacuum propter motum ponunt, oppoſitū euenit: vacuum enim ponentes, motum auferunt. 4

Primum igitur, quoniam omnis motus. Tex. lxvij.

QVintum facit argumentum, & intendit probare, quod ſi eſſet vacuũ, nullus eſſet motus. Supponit tamen vnum, Duplicem eſſe motum, alterũ violẽtum, alterum naturalem. Violentus eſt contra naturam, & inclinationem rei, vt cum motus lapidis fit ſurſum, aut ignis deorſum. Naturalis eſt ſecundum rei naturam, ut motus leuium ſurſum, grauium deorſum. Inter hos duos motus, is qui ſecundũ naturam eſt, prior eſt, quam is qui contra naturam rei eſt. Ex quo ſequitur, quod ſi non eſſet motus naturalis, nõ eſſet violentus: & qui aufert naturalem, aufert omnem motũ, quia aufert naturalem, & uiolentum: non enim eſt motus alius, præter hos. probat hoc ſuppoſito, quod qui ponit vacuum, omnem motum auferat, quia aufert naturalem, & qui hunc aufert, ex ſuppoſito aufert omnem.

At vero natura quidem quomodo erit.

Si uacuũ & infinitum ponerentur nullus eſſet locus naturalis.

ARgumentum igitur hoc eſt, quo probatur non eſſe motum vllum naturalem ſuppoſito vacuo, & ſuppoſito infinito, quale iſti ponunt. Motus naturales differũt per ſurſum, & deorſum: at in infinito non eſt ſurſum, aut deorſum, ut in lib. 3. dictum eſt.

Præterea. In vacuo, cum nihil ſit, & priuatio quædam, non ſunt differentiæ vllæ, ſicut nec ipſius nihil: ergo uacuo, & infinito poſito, nullus eſt naturalis motus. Cũ vero motus naturales differẽtias habeant vacuum non eſt profecto.

Eſt etiam aduertendum, quod de ſolo vacuo etiã procedit ratio, & de ſolo etiam infinito per ſe. Litera facilis eſt.

Amplius nunc quidem mouentur Tex. lxviij.

SExtum argũ facit de motu proiectorum, vt cum lapis, aut ſagitta ſurſum mittuntur. Dubium enim eſſe põt in tali motu: cum lapis eſt in medio motu ſeparatus a proijciente, à quo feratur, & ſuſtineatur, quo minus redeat deorſum, imò maiori impetu fertur, quàm cum deorſum venit.

Huius redditur duæ cauſæ. Altera eſt quorundam Philoſophorum, qui dicebãt aerem ſuccedere in ſpatio, quod poſt ſe relinquit ſagitta, ne detur vacuum, & ex citiſſimo concurſu aeris ſagittam percuti. & vlterius mitti, & ſic conſequenter, & hoc eſt quod dicit, ferri ꝑ antipariſtaſim quod vertit Boet. contrarij circum obſiſtentiam.

Nota de motu proiectorum a quo fiat.

Altera cauſa erat aliorum, ob id ferri, quia aer primo a proijciẽte percuſſus, ſecum fert ſagittam, alias partes aeris diuidens ſuo impetu, nec ſinit ſagittam deorſum tendere. Hoc modo exponit Themi. Quidquid ſit, ſiue hoc, ſiue illud, quod poſtea lib. 8 examinabitur, ad motum proiectorum aliquod corpus in ſpatio eſt neceſſarium: in vacuo autem nihil eſt. igitur per vacuum non fiet motus.

Amplius nullus vtique poterit. Tex. lxix.

7. arg. Si uacuum eſſet, nec eſſet motus nec quies naturalis.

SEptimum argumentum facit, & eſt attendendum, quo probat, nec eſſe motum naturalem, nec quietem naturalem. Si vacuum eſt, tunc cum non ſint differentiæ vacui, non magis res in una parte, quàm in alia ſiſtet, & ita mouebitur in infinitum, quod eſt contra rationem motus naturalis. Si vero quieſcet alicubi, non poteſt alia ratione id fieri, niſi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipſius motum: ſicut cœlum opponitur igni ne tranſeat ad vlterius vacuum. Quod ſi ita eſt, iam quies non naturalis, ſed violenta eſt, cum non ſit quies in illo vacuo, niſi ob impedimentum.

Amplius nunc quidem. Tex. lxx.

8. arg. Si uacuum eſſet. mo uereicorpus non

OCtauum facit ãrgumentum. Ob id vacuum ponitur ad motũ, vt cedat corpori moto: ſed vacuum omni ex parte cedit: ergo, re vera, corpus non magis ex hac, quam illa parte mouebitur: imò in omnem partem fertur: quod eſt impoſſibile,

Digitized by Google

magis in unã par tẽ quam in aliã. bile, niſi in omnes ſuas diuidatur partes. quod etiam eſt impoſſibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, quod naturaliter mouetur.

Amplius autem, & ex his. Tex. lxxj.

9. Arg. ſi uacuũ eſſet, motus localis eſſet in inſtã ti. NOnum facit argumentum, & eſt admodum conſiderandum. Huiuſmodi eſt breuiter. Si motus localis eſſet per vacuum, eſſet in inſtanti. Conſequens eſt falſum, cum motus ſecundum locum ſit ſucceſſiuus: igitur nec põt eſſe per vacuũ.

vis rónis Ariſt. Sequela ſic probatur. Si mouetur aliquod mobile per ſpatium aliquod in aliquo tempore, & iterum idem mobile per aliud æquale ſpatium mouetur aliquo tẽpore, quanto minus reſiſtit ſpatium vnũ quàm alterum, tãto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt ſi per aquã mouebitur in hora, & aer eſt in duplo ſubtilior aqua, & minus reſiſtens, idem ſpatium aeris tranſibit in media hora; & ſi adhuc minus reſiſtit, in minori tempore. Sed vacuum nihil reſiſtit: ergo in nõ tempore motus fiet per vacuum. Patet: quia quanta eſt proportio ſpatij reſiſtentiæ ad ſpatij alterius reſiſtentiam, tanta eſt proportio temporum, quibus motus per ſpatia peraguntur: ſed plenum ad vacuum nullam habet reſiſtentiæ proportionem, cum nihil reſiſtat: ergo nec tempus habebit proportionem. Debet igitur in non tempore motus per vacuum fieri: ſi enim tempore fieret, eſſet tam aliqua proportio: nam tempus quantumcunque minimum proportionem habet ad tempus quantumcunq; maximum. Notanda eſt ratio.

Ad literam autem deſcẽdamus. Proponit igitur primo duplici ex cauſa vnũ motum eſſe altero velociorem, aut tardiorẽ. Vno modo, cum idem eſt ſpatium, tamen mobilia diuerſa ſunt, vnum altero fortius: quia aut grauius, aut leuius: & tunc fortius mouetur citius: velocitas hæc ex mobilis virtute prouenit.

Altera cauſa eſt, quæ ad præſens facit. Cũ mobile eſt idem, ſpatia vero æqualia quidem, ſed diuerſa, quia alterum magis, alterũ minus reſiſtit: & tunc citius fit motus per ſpatium minus reſiſtens, vt in qua

Explic. tex. proportione ſunt reſiſtentiæ, ſint & tempora, quibus motus peraguntur.

Quæ ſpatia magis reſiſtãt quã minus. Explicat autem, quæ ſpatia magis reſiſtant. Hæc ſunt duo. Cum eiuſdem quidẽ rationis ſunt, id magis reſiſtit, quod mouetur contra mobile, ut cum aer, vel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuerſæ rationis ſunt, & manent, ac quieta ſunt, tunc quod ſubtilius eſt, & facilius diuiditur, minus reſiſtit, ſemper tamen reſiſtentia eſt quocunque modo.

Id autem, in quo eſt A, mouebitur per B.

Exẽpli explicatĩo ratio ſuppoſita. SVppoſito fundamento, argumentum ponit vtendo exemplis. Et nota literam, quod idem eſt dicere, in quo eſt A, & in quo eſt B, & reliqua, ac dicere ipſum A, aut ipſum B. Argumentum eſt. Sit A, mobile, quod moueatur per ſpatiũ B, quod ſit aqua, in tempore C, puta hora: & idem mobile A, moueatur per ſpatium D, quod ſit aer ſubtilior aqua, in tempore E, ſuppoſito tamen, quod ſpatium vtrumque ſit æquè longum: Tunc quanto ſubtilior eſt aer, quam aqua, tanto minus tempus erit E, quam C, vt ſi in duplo ſubtilior, tempus erit in duplo minus; vt ſi illud erat hora, hoc erit media: & ſic conſequenter, quanto minus reſiſtit, & quanta eſt proportio reſiſtentiæ ſpatiorum, tanta eſt proportio tẽporum. Et hæc eſt maior propoſitio argumenti cũ ſua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed vacuum nullam habet proportionem cum ſpatio pleno, ſicut Nihil cum ente proportionem non habet, & Nihil cum numero: ergo nec tẽpora habebunt vllam proportionem: & ſic oportet, quod ſit non tempus, in quo mouetur per vacuum: ſi enim eſſet tempus, eſſet iam proportio vlla: in inſtanti ergo fit motus.

Si enim quatuor excedunt tria vno.

Ad nihil non eſt proportio. OStendit, quod ad nihil, non ſit proportio: & ratio hæc eſt. Vt ſit proportio rei alicuius ad aliquid, debet includi ab alio, & vltra id, aliquid vlterius. v.g. pro-

proportio eſt vnius ad quatuor: nam qua tuor includunt vnum, & vlterius, tria. Similiter quatuor ad duo eſt pportio, quia quatuor includunt duo, & vlterius alia duo. Quatuor ad tria eſt etiam proportio, quia quatuor tria, & vnum claudũt: at quatuor nullã habet proportionem ad nihil: nec linea ad punctum, cum non ſit punctum vlla lineæ pars. Cum igitur vacuũ nullam habeat reſiſtentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non reſiſtentia non eſt in proportione ad reſiſtẽtiam: ita ergo erit in non tempore, nam non temporis ad tempus nulla eſt proportio, quod non eſſet, niſi vnum eſſet non tempus, & inſtans, in quo oporteret motum fieri per vacuum.

Sed ſi per ſubtiliſſimum in tanto tempore. Tex. lxxij.

10. arg. Similiter fieret p vacuũ, æquè velociter mouetur aliquãdo per plenũ, & p vacuum

DEcimum facit argumentũ, quo probat, ſi motus fieret per vacuũ, quod æquè velociter mobile aliquod moueretur per plenum, ac per vacuũ, quod impoſſibile apparet.

Sequela probatur. Demus tempus, in quo mouetur per vacuum (cũ in inſtanti non ſit motus,) & ſit horæ pars quarta: demus etiã, quod moueatur per aliquod plenũm, per vnam horam: tunc, dum mobile per vacuũ mouetur, puta per quartã horæ: mobile per plenum tranſiuit aliquã pleni partem: igitur in eodem tempore tranſitur plenum, & vacuum.

At quia poſſes dicere, non eſt tantũ plenum, quantũ eſt vacuum. ſi vtrumq; eſſet æquale, cum non poſſet id fieri: nunc procedit vlterius argumentum: Demus ſpatium aliquod æquale vacuo: & demus illud, quod per horam peragitur, tunc ſubtilius fiat duplo illud, peragetur per mediã horam. fiat vlterius quadruplo ſubtilius, ſine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore vacuũ peractum eſt: ergo in eodem tempore æquale ſpatiũ plenum vnum, alterum vacuũ peragetur. Hæc eſt ratio.

Replic. tex.

Litera perpendenda: nam verba priora potius ad rationem præcedentem referenda videntur, vt notat Alex. ponit propoſitum argumenti: Demus vnum ſpatium vacuum, ſit F. æquale ſpacijs illis pleni ſuperioribus, D, & B, ſi tale ſpatium in tempore tranſitur, ſit G, hoc quidem tempus quamuis minus ſit, quam E, in quo plenum tranſitur, ſaltem aliquam habebit proportionem: quod ſi aliquam habet proportionem: ſequitur quod A, mobile tranſibit illo tempore, quo vacuum tranſitur, aliquam ſaltem partem ipſius D, pleni, & ſit K. Iam colligitur, quod illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetur: ex quo ſequitur plenum, & vacuũ æquali in tempore pertranſiri, quamuis æqualia nõ ſint ſpatia.

Tranſibit autem ſi etiam ſit quippiam.

VLterius probat, quod ęquale ſpatiũ plenum, & vacuum æquali tempore tranſibit: & quærit, quod poſito pleno illo quod tempore maiori tranſitur, quam vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipſius E, ſit aliud ſpatium plenum ſubtilius tanta proportione, quanta tempus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tunc re vera, ſi A, mobile feratur per tale ſpatiũ, mouebitur in tempore, G, & non in alio; quod G, vacui erat tempus: & ita plenum, & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dub. cõtra ratione Ari.

Dubitabis. Nam iſta ratio videtur petere falſum: petit enim, quod ſit plenũ ſubtilius altero pleno in tanta proportione in quãta tempus vacui eſt ad tempus pleni, & econuerſo: hoc autem debuit probari, quod eſſe poſſit. Dicitur econuerſo, quia magis ſubtile medium minori tempore, & minus ſubtile maiori pertranſitur: contrario enim modo ſe habet magis, & minus in tempore, & ſubtilitate.

1. Sol. Auer.

Ad hoc dubium reſpondet Auer. quod ſubtilitas dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo ſecundum ſe, & ſic in infinitũ procedit ipſius diuiſio, & ſic in quacunq; proportione ſumi poteſt. Altero modo vt eſt in aliquo corpore naturali, & ſic non procedit in infinitum, quod exemplo intelliges. Calor dupliciter conſideratur. Vno modo vt calor, & ſic diuiditur in infinitũ eius intentio: Altero modo, vt ignis diſpoſitio, & ſic certus requiritur calor. ita de ſubtilitate.

Sed

reijcitur ſol. Aue. Sed hæc ratio non ſufficit profectò: nã ſubtilitas ſola non eſt medium, ſed ſubtilitas in corpore: ſi igitur hæc diuidi ſemper non poteſt, nec medium erit in quacunq; portione.

2. Sol. Iand. Iandun. q. 10. dicit quod Ariſtot. ſumit duas propoſitiones, puta, motum eſſe per vacuum, & corpus diuidi in ſubtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impoſſibile, puta, quod ſi iſta darentur, ſequeretur quod motus eſſet ita velox per æquale vacuum ſicut per plenum: quod cum ſit impoſſibile, ſequitur, quod illud vtrumq; eſt impoſſibile.

reijcitur ſol. Iãd. At vero minus ſatisfacit iſta reſpõſio, nam vt ſequatur vnum impoſſibile, ſufficit vna antecedentis pars impoſſibilis. Et ita dicet aduerſarius, quod illa propoſitio eſt impoſſibilis, quod in tanta proportione ſumatur corpus, in quanta eſt tempus vacui ad tempus pleni.

3. ſolut. S. Tho. S. Th. dicit, quod Ariſt. ſumat illam propoſitionem, quæ licet non habeat veritatẽ in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore veritatem habet. Sed, quia vniuerſale in particularibus reperiri debet, dicerem eſſe hoc in communi, vt ait D. Tho. intelligendum per intellectus operationem vt ſit ſenſus, imaginari poſſumus corpus in tanta proportione ſubtilius, in quanta proportione tempus vacui ſe habet ad tẽpus pleni: tamen non eſt imaginabilis proportio vacui ad plenum, & ſic nec quod eodem tempore fiat motus per vacuum, & per plenum.

Manifeſtum igitur eſt, quod ſi erit. Tex lxxiij.

Si vacuũ eẽt, ſeq̃retur in tempore æquali tranſiri vacuũ, & plenũ INfert concluſionem ex ratione præcedente, nempe quod ſequetur in tempore æquali vacuum & plenum tranſiri, ſi detur ſpatium in tanta proportione ſubtilius altero, in quanta proportione tempus vacui minus eſt tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem, quare id ſit impoſſibile, hæc (inquit) eſt. Quia motus ad motum eſt proportio, ſicut temporis ad tempus quod eſt menſura motuũ, quando motus, & tempus finita ſunt: aliter nõ eſt proportio: at plenum, & vacuum nullam habent proportionem; non ergo motus, & tẽpus in vtriſque eſſe poteſt: aliter haberent proportionem. Nam (vt dictum eſt) quanta eſt proportio temporis ad tempus, tãta eſt reſiſtentia ad reſiſtentiam ſpatiorum.

Quatenus igitur differunt. Tex lxxiiij.

11. Rõ ſe quereẽ minus et magis graue, vel leue in æquali tẽpore moueri. COlligit rationes duas præcedentes eſſe ſumptas ex parte diuerſorum ſpatiorum, nempe pleni, & vacui: aliam rationem colligit ex parte mobilium, quæ eſt vndecima in ordine, & talis eſt. Si per vacuum motus fieret, ſequeretur, quod minus graue, & magis graue, ſeu minus: & magis leue æque velociter mouerẽtur. Hoc autem falſum eſt. nam experientia docet, grauiora, & leuiora non æque ferri per plenum, cum figuram æquam habent: multũ enim facit figura ad motũ: ergo & in vacuo talis debet obſeruari differentia. Sed, quod non ſit ita, probat. Grauia, & leuia, ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis, vel minus reſiſtentiam medij vincunt: non enim libertate, ſed neceſſitate feruntur: ergo vbi nulla eſt reſiſtentia, omnia æque velociter ferentur. quod impoſſibile videtur.

Quod igitur ſi vacuum eſt. Tex. lxxv.

COncludit iſtis accidere oppoſitum illius, quod intendunt. Ipſi enim propter motum localem ponũt vacuum ſeparatum a quocunque corpore, vt ſit locus corporum mobilium: at ex hoc ipſo ſequitur, quicquam moueri localiter non poſſe, vt probatum eſt.

An ſi eſſet vacuum, motus eſſet in nõ tempore. Quæſt. IX.

Senſus quæſt. MErito iſta difficultas examinatur, cum Ariſt. ita fortiter aduerſus Antiquos id demonſtrare uideatur. Et ut ſenſum q̃onis intelligas, aduertendum, quod Ariſto. loquitur de illo uacuo ab Antiquis con-

Digitized by Google

conceſſo, puta, de dimenſionibus diſtantibus, in quibus nullum eſſet corpus: ſicut ſi imaginareris inter cœlũ, & terram nullum eſſe corpus, ſicut modo oculis apparet, ſed eſſet diſtãtia, & dimenſio quædã. Et de tali vacuo eſt conditionalis quæſtio apud Ariſt. at apud nos, & apud Antiquos abſoluta quæſtio: An motus eſſe poſſit ſucceſſiuus per tale vacuum.

1. No. de quo uacuo loquatur Ariſt.

Aduertendum ſecundo, quod per non tempus, intelligimus inſtans indiuiſibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta breuiſſimum tempus, cũ expreſſe Ariſt. de inſtanti loquatur. Vt n. inquit, non eſt vlla prorſus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tempore, quo peraguntur, perinde debet eſſe vnum non tempus. Si enim tempus vacui eſt quantumcunque minimum, haberet proportionem aliquam ad tempus pleni, vt dicit tex. 73. quod non admittit Ariſt. quæſtio eſt igitur intelligenda de inſtãti.

2. Nota, quid intelligat Ariſt. p nõ tempus.

Aduertendũ etiam, quod ſupponimus quod mobile mutet locum, vt ſi eſt in cœlo, quod perueniat ad terrã, & quærimus, an id fiat in inſtanti. Et eſt quæſtio, vel ex ſuppoſitione ſi vacuũ eſſet, vel abſolute apud nos, qui fatemur per Dei abſolutam potentiam vacuum dari poſſe. Hic eſt igitur quæſtionis ſenſus.

3. No.

Circa quam difficultatem Ariſtoteles videtur docere in præſenti, quod per tale vacuum mobile vtiq; in non tempore, i. in inſtanti moueretur, vt ipſius ratio manifeſtat.

Quid uideatur Ariſt. docere circa qſt.

Notandũ vero, qđ fundamenta Ariſto. ſunt duo. Alterum eſt, quod graue magis, aut minus, propterea tantũ velocius, aut tardius mouetur, quia magis, vel minus vincit reſiſtẽtiam medij ita, vt ſi nõ eſſet reſiſtentia, non eſſet iſte exceſſus velocitatũ, imò idcirco ſucceſſiue, & in tpe mouetur, quia reſiſtentia eſt aliqua medij. & ex hoc ſumitur. Alterum principium, & eſt, quod tanta eſt proportio tpis quanta reſiſtentiæ ſolius medij, vt vbi nulla reſiſtentia, nullũ tempus ſit. Cumq; in vacuo nullam poneret reſiſtentiam, cum nullũ ibi ſit corpus, collegit ibi motum futurum in non tempore, & in inſtanti. Hic eſt totus neruus huius doctrinæ.

Auerr. digreſſ. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quod debet intelligi in motibus naturalibus grauium, & leuium, vbi tota reſiſtentia eſt ex parte medij. Nota aũt, quod eſt triplex reſiſtentia in motu.

Quõ Auer. defendit Ariſt.

No. triplicẽ reſiſtentiã in motu.

Prima ex parte ſitus, ſicut Sol in Oriente habet diuerſum ſitum ab Occidente, & ratione huius non poteſt in inſtanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secunda eſt ex parte mobilis: vt enim proijcimus lapidẽ ſurſum, hic reſiſtit mobile, etiam ſi eſſet vacuum, ſimiliter cum animal progreditur, reſiſtit grauitas corporis, & dicit, quod de his mobilibus non loquitur Ariſtot. quia cum habeant aliã reſiſtentiam a medio, non erunt motus ipſorum per vacuum in inſtanti, quamuis oppoſitum docet Iandun. q. 14.

Tertia eſt reſiſtentia ex parte medij, & hæc ſola ineſt grauibus, & leuibus naturaliter motis: & ſi talia per vacuum mouerentur, in inſtanti mouerentur.

Hanc ſniam ſequit̃ Alb. tract. 1. c. 7. & Pau. & Burl. & Greg. 2. ſent. d. 9. q. 3. ar. 2.

Oppoſita ſententia eſt S. Thom. ſuper tex. 75. & Philop. in longa ſua digreſſione hac de re hoc loco, vbi affert multa notatũ digniſſima, & Sco. 2. diſt. 2. q. 9. & Auic. & Auempac. Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore. Fundamenta huius ſententiæ ſunt. Dicunt enim velocitatẽ non ſolũ ſumendam ex ſpatio, ſed ex ipſa virtutis, puta, grauitatis, & leuitatis intentione ita, vt ex ſe tãtæ virtuti tanta reſpondeat uelocitas nullo medio impediente: & hãc uelocitatem uocat naturalem Auempac. reliquam uero, quæ a ſubtilitate medij ſumitur, accidentalem. Nec ſolum grauitatem, aut leuitatem penes reſiſtentiam menſurant, ſed penes intrinſecum gradum intentionis.

Oppoſ. ſentẽ. D. Tho. & Philop. &c.

1. fund.

Duplex velocitas in motu, naturalis & accidentalis.

Quod autem motus per uacuũ in inſtanti non fiant, probatur. Demus uacuũ a cœlo in terram, & colũna ſit fixa in terra uſque in cœlum: tunc ſi lapis in inſtanti a cœlo in terram deſcendit, utique in uno inſtanti tranſibit omnes partes huius columnæ ſibi correſpondentes, quarũ quælibet poteſt illi eſſe locus, unde in uno inſtanti erit in locis innumeris: quod re uera eſt imaginabile.

Probat ſentent. D. Tho. 1. ratio.

2 Præterea ſi in inſtanti deſcendit: ergo erit uerũ dicere, nunc lapis eſt in cœlo, & immediate poſt hoc erit in terra. Quero an in eodem inſtanti, in quo eſt in cœlo, ſit in terra, uel in alio. Si in eodem, hoc clare dici non poteſt. Si in diuerſo, cum

non

non ſint duo inſtantia quin mediet tempus, neceſſario intercedet tempus, in quo tranſibit ad terram. Hæc eſt ſententia horum Doctorum.

Sent. authoris & ſequitur D. Tho. Vt autem, quid mihi in hac parte videatur, aperiam, exiſtimo cum S.Tho. non fore motum in inſtanti, ſed ſucceſſiue, non ſolum in vacuo illo Ariſt. puta pro dimenſionibus ſolis ſumpto, ſed in vacuo pure priuatiuo. Nec ergo aliud vnquam potui, aut credere, aut intelligere, & vix aliud imaginari poteſt.

Vbi nota, quod præter illã reſiſtentiã medij, & preter intenſionis grauitatis, vel leuitatis differentiã, quæ faceret velociorem, vel minus velocem motũ, etiam in vacuo eſt reſiſtentia intrinſeca mobilis ipſius: ſola etiã dimẽſio ſpatij nulla interueniente qualitate, puta ſubtilitate, aut denſitate, reſiſtit, & diſtantia ipſa extremorũ oppoſita reſiſtit, quo minus fiat in inſtãti.

Quid ſit dicendũ ad rõnes Ariſt. Vnde videtur Ariſtotelis rationibus: quòd plenum & vacuum nõ ſint comparabilia in reſiſtentia ex parte qualitatum: tamen eſt alia reſiſtentia ex parte dimenſionum, quia longius ſpatium ratione longitudinis reſiſtit, & ſecundum hanc reſiſtentiam proportionem habent. Minus enim multo reſiſtit ſolum ſpatium, & ſola diſtantia extremorum, quam diſtantia cũ grauitate, & leuitate.

Ariſtoteles autem contra Antiquos bene pcedebat in ſuis rationibus. Illi enim nullam in vacuo reſiſtentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si.n. nulla prorſus reſiſtentia eſſet, in inſtanti fieret: at non poteſt ſpatium eſſe, & vacuum ſine reſiſtẽtia, nec aliter (vt videtur poteſt intelligi. Quis enim concedet, quod per vacuum ita cito venit a cęlo in aerem, & in terram mobile, vel tam cito, ſicut a tecto iſto vſque ad ſolum? ſic ergo cum D.Tho. exiſtimo dicendum, non in inſtanti, ſed in tempore in vacuo motum eſſe futurum.

Dubiũ. Dubitatur. Si medium reſiſtit etiã mobilibus naturalibus, videtur, quod patiantur aliquam violentiam.

Solutio. D.Tho. Reſpondet S.Thom. & bene, quod non eſt inconueniens id concedere: nam cum mouentur, ſunt extra loca ſua naturalia, & tendunt in propria loca; quid mirum, ſi patiantur violentiã aliquã a medio, quod locus eſt ipſorum non naturalis? ob idq; cũ magis accedũt ad loca, fortius mouentur, quaſi magis proxima loco proprio.

Caput Nonum.

At vero per ſe conſiderantibus. Tex. lxxvj.

PRoſequitur vlterius pbare non eſſe vacuũ, & hæ rationes cões ſunt, & e cõtra vacuũ ſeparatũ, & cum corporibus cõiunctum. Et primo intẽdit probare quod ſi eſſet tale vacuũ, & dimenſio pter corporum particulariũ dimẽſiones, eſſet quidẽ penetratio dimenſionum, quæ nullo modo fieri poteſt. Et argumentum dignũ eſt Ariſto. quo reducere conatur & probare hoc per ſenſum, quoad fieri poteſt. Corpus aliqđ materiale nõ poteſt ſe cum alterio penetrare, ſed vnum cedit alteri: at vacuũ eſt eiuſdem rationis cũ corpore: ergo nõ põt ſe penetrare cum corpore aliquo. *12. Ratio Ariſto. cõtra vacuum ſeparatum, & coniunctum ſimul.*

Maiorem oſtẽdit ad ſenſum. Sumatur corpus cubicũ, vel alterius figuræ, ligneũ, aut ferreum, & immittatur aquæ: tunc experimur aquam illi cedere. Similiter fit in aere, quãuis id nõ ſit ſenſu ita manifeſtũ.

Minor probatur: quia vacuum eſt dimẽſio quædam, ſicut cubus: quod ſi cubo cedit corpus, ita cedet vacuo, & nõ poterit per illud ſe penetrare.

Dices, cubus eſt ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuũ. Reijcit hoc: quia cubus ratione qualitatum cum aqua non ſe penetrat: nec illi corpus cedit, vt ligneus eſt, ſed quantus, adeo, quod ſi ſola quantitas illi relinqueretur, ei cederet aqua, vel aer. Cum autem vacuum talis ſit quantitas, vtique cedent ei corpora. *Obiect. Solutio.*

Quod vero cubo propter quãtitatem cedat aqua, ſenſus acutiſſime probat. Videmus enim, ꝙ aqua cedit illi pro modo quantitatis ipſius: ſi enim triãgulare eſt, & aqua triangularis fit, ſimiliter ſecundũ alias figuras, igitur ratione quantitatis id prouenit. Hoc eſt breue argumentũ Ariſtot. quo probat, nec eſſe vacuũ ſeparatũ, cum quo corpus penetrari poſſit, nec cõiunctum, cum quo ſit penetratum: & eſt duodecimum argumentum in ordine.

Literam

Digitized by Google

Expoſ. tex. Literam perpēde. Inquit enim primo, quòd opinio vacui, ſi cōſideretur, vere vacua, & futilis videbitur. Ac primo maioris probatione ponit, quod corpori cedat corpus, dicēs, quod omne corpus habens trāſlationem, ideſt, mobile ſic ſe habet, quod medium, & corpus per quod eſt aptū natura ferri, illi cedat, niſi ſit aliqua condenſatio: tunc enim nō eſt opus, quod rumpatur tale corpus, ſed ꝙ ad minorem quantitatem ſe contrahat. cum vero non eſt denſatio, latera rumpuntur, in quæ ſubintrat corpus.

Oſtendit autē, quomodo cedat corpus, dicitq; quod ſi fuerit terra, & graue, cedit deſcendendo deorſum, ſi ignis, ſurſum: ſi aer, cum eſt aliquid ſuppoſitum impediēs aerem ne aſcendat: cedit ad latera, quia rūpit, & ſeparātur partes: ſimiliter in aqua. At vacuum non poſſe cedere, inquit, cum non ſit corpus: oportet ergo, quod alterū corpus, quod in vacuo eſt, ipſi penetretur, quod eſſet, ſicut ſi cubus penetretur cum aqua, nec ei cederet, vt autē hoc fieri non poteſt, ita nec illud.

At vero cubus tantum habet magnitudinem.

occurri tur. obie. POſſet quis dicere, quo ĩ cubus eſt corpus ligneum, aut ferreum, aut alterius materiæ, ideirco aqua cedit illi. Hoc reijcit, nam aqua cedit ob quantitatem, ita, vt ſi qualitates omnes ab ipſo ſepararentur, & relinqueretur corpus mathematicū tantam magnitudinem occuparet, ſicut modo, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat Quod ſi tunc (inquit) in vacuo conſtitueretur, re vera nō differret ab ipſo. Quod eſt dicere, Si partem vacui ſumemus talis figuræ, non differret ab ipſo cubo ſic ſumpto: cum igitur hoc non poneretur cum corpore, nec vacuū penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, ſi exiſteret, de quo diximus in hoc lib. quæſt. 1.

Amplius autem manifeſtum. Tex. lxxvij.

13. *ar.* DEcimum tertium argumentū facit, quo ſubtiliter ꝓbat, nō oportere cōſtituere aliquas dimenſiones præter ipſa corpora, in quibus recipiantur corpora, ſiue illæ ſint aliquando a corporibus ſeparatæ, ſiue non: & argumentum eſt huiuſmodi: Si cubus eſſet ſeparatus a materia ſenſibili, & alicubi poneretur, non oporteret pro tali corpore dimenſiones, & interuallum conſtituere, cum eiuſdem rationis ſit tale interuallum, & vacuum cum ipſo cubo: ergo nec oportet ponere modo aliud ſpatium & vacuum, etiam ſi qualitates ſenſibiles habeat: nam quantitas de ſe impaſſibilis eſt, id eſt nullam dicit qualitatē ſenſibilem ex natura ſua, quamuis eis ſit cōiuncta: non ergo oportet ponere præter ipſas quantitates corporum ſenſibilium alias dimenſiones diſtinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifeſtum eſſe. Tex. lxxviij.

HIc textus apud nullum Græcū inuenitur, & a quibuſdā prętermittitur, tamen a D. Thom Alberto, & Auer. cęteriſq; Latinis exponitur, & eſt conueniens præcedentibus, vt ſit vltimum argumentum. Si tale vacuum, & ſpatium eſſet, aliquo ſenſu diſtingueretur: nullo tamen ſenſu id diſtinguitur: non ergo eſt. Quia autē poſſet dici quod propter ſimilitudinē cum ſpatio, & quantitate corporum ſenſibilium non apparet diſtinctum. Hoc reijcit: nam etiam ſi vnus ſenſus non diſcernat, alio diſcerni poſſet. vt ſi piſces eſſent ferrei, id eſt, cœrulei eiuſdem coloris cum aqua, & viſus diſcernere nō poſſet, tactus tamen diſtingueret. Hoc autem non fit in illo ſpatio: & ſi re vera eſſet, ſenſu perciperetur: quantitas enim ſenſibilis eſt. 14. *ar.*

An ſit vacuum. Quæſt. X.

QVæſtio hæc, cū tam ſuſe ab Ariſt. ſit diſputata, breuiter eſt examināda propter aliquot tantum argumenta, quæ fieri ſolent. Nam videtur eſſe vacuū. Primo, cum mundus finitus ſit, uidetur extra cœlum diſtantiam eſſe, præſertim ſecundum nos qui tenemus, poſſe Deum alios extra hunc 15. *arg.*

hunc mundum producere. eſt ergo illa diſtantia abſque vllo corpore: vnde oportet vacuum eſſe.

2 Secundo, ſi folles ſumantur vndiq; cōplicati, & orificium follium immitteretur vaſi optime occluſo vndiq;, at non poſſit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tunc vel intra folles oportebit eſſe vacuū, quia non eſſet, vnde aer ingrederetur: vel ſi aer vaſis intraret in folles, oportebit vas relinqui vacuum, quia non eſſet, qua aer in vas ingrederetur.

3 Præterea tertio. Sumatur vas fortiſſimum plenum aqua calida, & ſit optime concluſum, tunc applicetur frigidiſſima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, videtur abſurdum, cum agens naturalē ſuā actionem faciat neceſſario. Si ſic, tunc aqua minorem occupabit locum propter condenſationem, & manebit reliqua pars vaſis vacua.

4 Quarto, Sumantur duo lapides plani, & vnus ſit alteri ſuppoſitus; tunc ex æquo ſuperior eleuetur, cum aer non poſſit in totum illud ſpatium, quo lapis occupabat, intrare ita cito; dabitur per aliquod tempus vacuum. Multa ſunt alia argumenta huiuſmodi.

1. Nota vacuū dicitur dupliciter. Reſpondetur, tamen notando primo, quod vacuum dupliciter ſumitur. Vno modo pro dimenſione illa ſeparata a corpore, in qua actu nullum ſit corpus. Altero modo, pro ſpatio cum priuatione cuiuſque tam accidentis, quam ſubſtantiæ. quale eſſet, ſi Deus auferret aerem, & reliqua quæ ſunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque vacuum ſit de potentia abſoluta Dei, tamen loquendo phyſice.

1. Concl. Sit prima concluſio, quod vacuum illud pro dimenſione, nec eſt, nec eſſe poteſt, quia (vt diximus) non eſt conceſſum naturali potentiæ, vt accidens ſine ſubiecto, cui inhæreat: & vlterius, cum hoc oportebit penetrationem corporum admittere.

2. Concl. Sit ſecunda concluſio, quod vacuum etiam corpore priuatum, id eſt, ſpatium quod nullum habeat corpus, non eſt, nec eſſe poteſt, per naturalem experientiam, ſed omnia ſpatia neceſſario occupata ſunt corpore.

Probatur concluſio Hoc quippe multis experientijs cōuincitur, quibus experimur res naturales contra motus proprios ferri, ne detur vacuū. *multis experientijs.* Grauia enim aſcendunt, & ſiſtunt ſuper aerem, vt apparet de aqua in fiſtulis abſorpto aere: & de aqua pendēte in clepſydra, & in alijs multis. ex quibus eſt argumentum validum, ſi vacuum eſſet, tūc maxime eſſet, cum res naturales coguntur contra ſuos motus naturales tendere: ſed tūc non eſt, vt experientia monſtrat: ergo nunquā. Hinc videmus concurſum aeris fortiſſimū in bombardis, ne detur vacuū, & ingentia pondera leuari minimo inſtrumento eadem cauſa.

Dices, quare vacuum ſemper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dari poſſit? *Dub. 1. reſpon. quorūdā* Aliqui dicunt, quia & tūc eſſet ſuperfluum: at in natura nihil eſt ſuperfluum, nihil otioſum. Sed iſta ratio non videtur conuincere: nam ſi illud tale vacuum nullo tempore perſeueraret, vtique non eſſet concedendum: cū autem ſic tempore breuiſſimo, ac ſtatim natura ſuccurrat, non videtur propter hoc magnum inconueniens.

Secundum Ariſtotelem ratio eſt clara, *1. Reſp. ſecundū Ariſtot.* quia non eſt interuallum aliquod, niſi ipſum corpus, quod eſt inter latera continētis: vnde non poſſunt illa manere diſtantia, niſi ſit corpus aliquod inter illa.

At cum eſſe poſſit per diuinam poten- *3. Reſp. authoris* tiam tale interuallum, non ſolum per dimēſiones aliquas reales, ſed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum ſit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Exiſtimo eſſe dicendum, contiguationem corporum omnium inter ſe eſſe maximā naturæ diſpoſitionem, ita vt ſicut continua pars alteram ſibi continuam ſuo motu trahit, ita contiguum trahit ſibi contiguum, cum aliud corpus ſuccedere non poteſt. Atque hæc corporum contiguitas eſt ſecundum naturam vniuerſi, & a virtute cauſarum vniuerſaliū dependens, in inferiora hæc deriuata, vt inde virtus eorum per hæc media gubernetur, fiatq; ille virtutis contractus cauſarum ſuperiorum per media corpora: nam ſi vacuum eſſet inter medium, interciperetur illa virtus in ipſo vacuo contractus virtualis cauſarum ſuperiorum. Nec ego aliam poſſum inuenire rationem.

Ex quo fit, quod iſti motus, & effectus, *Nota.* qui ad vitandum vacuum eueniunt, non ſunt cenſendi violenti, vt quod grauia aſcen-

Digitized by Google

ſcendant, leuia deſcendant, & ſimilia. Hæc enim, quamuis videantur non eſſe ſecundum appetitum particularem ipſarum rerum, ſunt ſecundum ordinationem orbis vniuerſi, & magis eſt naturale id, quod ratione totius, quam quod ratione partis euenit.

Ad 1. Ad argumentum primum reſpōdetur quod etiam ſi ſit extra cœlum illa imaginatiua diſtantia, nō tamen dicitur vacuū, quia naturaliter nullum corpus ibi poteſt eſſe verùm a Theologis vocatur inane.

Ad 2. Ad ſecundum dicendum, quod illo caſu non eleuarentur latera folliū: quod ſi multa adhiberetur vis, rūperentur abſq; dubio, quod ſi rumpi non poſſent, non poſſent ſeparari.

Ad 3. Ad tertium admitto quod aqua infrigidaretur, & congelaretur: hoc tamen non poteſt eſſe ſine vaporum ſubtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua.

Ad 4. Ad aliud reſpondeo, quod in illo caſu vnus lapis traheret alium, quod ſi parum oblique eleuaretur vnus, vt poſſet aer ſubintrare, tunc non eſſet difficultas.

Aliqui dicunt ex Ariſt. 2. de ani. tex. 113. quod duo corpora dura non poſſunt perfecte coniungi, quin mediet aer, vel aqua: & ita multi credūt. Sed parum hoc refert ad propoſitum. exiſtimo tamen cum Philop. ibidem, quod ſi perfecte plana eſſent, coniungi poſſent: communiter tamen non ſunt perfecte plana, & ideo illud aſſerit Ariſtotel.

Quod igitur non ſit ſeparatum vacuum. Tex. lxxix.

Arg. ſūptū exrare, & dēſo, quo qdē probabāt dari vacuum

POſtquam vacuum ſeparatum nullum eſſe probauit, quorundam argumentū proponit, qui vacuū probant, eo quia, rarum, & denſum ſunt. Dicebant n. Si vacuum non eſſet, non contingeret condenſari quicquam, quia aliter non fit dēſatio, quam per vacuū: at impoſſibile eſt non eſſe condenſationem, nam ſequeretur vnū ex his inconuenientibus.

1 Aut ꝙ non eſſet motus localis. Quomodo enim corpus tranſiret per corpus, niſi eſſet denſatio aliqua?

2 Aut ſi motus eſt ſine denſatione, mundus fluctuabit, hoc eſt, corpus mobile mouebit vnam partem ſpatij in locum vlteriorem & illa aliam, & illa aliam iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur ſuos limites: & item per quietem regrediatur, ſicut mare fluctuat vndarū motu.

Quod ſi hoc non eſt, ſequeretur aliud inconueniens, quod ſi modo aliquod corpus creſcit, vt cum ex aqua fit aer, alibi opus ſit, vt aliud opus decreſcat, puta, tantum aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet. Quod ſi iſta non contingere poſſunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condenſentur, & ita dicebat Xutus Philoſ. non enim condenſationem aliter, quam per uacuum fieri putabat. 3

Si igitur rarum dicunt. Tex. lxxx.

IMpugnat modo hanc ſententiam, quæ vacuum intra corpus ipſum ponit, & diſtinguit, dicens: Aut iſti ponunt multa vacua ſeparata, aut vacuū non ſeparabile. Si ſeparata: iam impugnatū eſt non eſſe vacuū ſeparatū. Si vero non ſeparabile, minus maledicunt. *Diſputat Ari. cōtra ſic ponētes vacuum*

Quid autem per hæc duo vacua intelligat, Simp. exponit, dicēs, quod per vacuū ſeparatum intelligit, quod intra corpus ſit aliquod vnum vacuum continuum magnum, ratione cuius denſatio fiat: per vacuū vero non ſeparatum intelligit, quod ſint multæ particulæ vacui diſperſę per totum corpus: & tunc eſt ſenſus. Cum dicūt vacuū eſſe propter rarū, vel ponunt vnū vacuū in vno corpore, vel multas particulas vacui. *No. quid ſit vacuū ſeparatū, & nō ſeparatū ſecundū Simp.*

Hæc expoſitio non mihi placet: quia ſi hoc eſſet vacuū non ſeparatū, cur dicit Ariſtot. hoc eſſe minus impoſſibile, cū vtrūq; æque ſit impoſſibile? *reijcitur*

S.Th. aliter exponit, per vacuū ſeparatum intelligit vacuum ſine vllo corpore: per non ſeparatum, vacuum coniunctum cum corpore, & hoc merito dicitur minus impoſſibile, ſed vult vlterius S.Tho quod rationes, quæ poſtea ſequuntur, ſint contra vacuum non ſeparatum, quæ tamen re uera non videntur correſpondere. *Expoſ. D. Tho.*

Quare conuenio quidem cum S.Th. in declaratione vtriuſq; vacui. Sed dicendū

vlterius, quod inconuenientia, quæ poſtea infert Ariſt. ſunt contra primum vacuum ſeparatum: nam ad condenſationem non videtur ſufficere vacuum ſeparatum, ob id Ariſt. ipſum dimittit.

Dicit ergo Ariſt. quod ad rarum ponebant iſti vel multa vacua ſeparata, id eſt, inter corpora multos poros inanes: vel ponebant non ſeparata vacua, id eſt, poros refertos aliquo corpore, quod minus eſt impoſſibile, dicit iam probatum eſſe, non eſſe vacuum ſeparatum, cum probatũ fuit non eſſe locũ habentem ſpatium aliquod de ſe diſtinctum a locatis niſi ſolam ſuperficiem continentem.

Si vero non ſeparabile.
Tex. lxxxi.

Quatuor incõuenientia, quæ ſale vacuum cõſequũtur.

HOc eſt alterum membrum diuiſionis quam textu præcedenti expoſuimus: & ſtatim ponit inconuenientia quatuor, quæ ſequuntur ex eo, quod in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum eſſe poſſe, quam per vacua illa ſeparata, & inania inter corpus.

1 Primum, quod vacuum non eſſet, niſi propter motum ſurſum tãtum: quia, cum rarum ſit leue, & hoc ſurſum mouetur, vacuum non erit cauſa motus omnis localis, niſi tantum ſurſum.

2 Secundum, quod vacuũ non eſſet cauſa motus tanquã id, in quo mobile exiſtit ſed tãquam id, quod fert mobile: ſicut aer incluſus in vtrem fert id, quod ei coniungitur, ita vacuum fert mobile: Hoc autem modo vacuum non poteſt eſſe cauſa motus: nam nullo modo poteſt ferre ipſum corpus, cum nullus ſit locus vacui: nec vacuũ ferat, niſi ad vacuũ, & tũc non ferret, cũ ſit illud ipſum etiam vacuũ, nec vtriſq; ſit diſcrimen.

Amplius autẽ quomodo in graui.
Tex. lxxxij.

3 TErtium ponit inconueniens. Nã grauis nulla erit cauſa, qua feratur: denſum enim eſt, nec vacuum intra ſe habet.

4 Quartum inconueniens. Si vacuũ eſt cauſa motus, quo magis aliquid fuerit uacuũ, velocius feretur: vacuum ergo ipſum velociſſime feretur: at vacuum impoſſibile eſt moueri, & ita non poterit cõparari velocitas ipſius, quia eſſet in non tempore, ſicut nec per vacuũ motus fieri poteſt, ut dictum eſt. Non enim comparantur motus uacui, & per uacuum cum motu pleni, & per plenum: ita oportebit in non tempore motus eſſe locales: quod impoſſibile eſt.

Quoniam autem vacuum quidem,
Tex. lxxxiii.

Ad arg. de raro, & dẽſo.

CVm vacuũ eſſe negauerit, dicit, quod incontinentia tria illata videntur ſequi: niſi enim ſit denſitas, aut motus nõ erit, aut vniuerſum fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum.

1. Obie. Poſſet quis dicere, cõdenſationem eſſe ſine vacuo per expulſionem corporis ſubtilis incluſi intra corpus denſandum, vt dictum eſt. *Solut.* Hoc reijcit, dicitq; non ſufficere. Nam illud corpus expulſum ſibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet.

2. obiect. Dicet quis, poteſt eſſe motus abſq; fluctuatione nempe ſi circulariter moueatur res, quia tunc non mutãt loca. *Solut.* Hoc etiam excludit, quia non ſemper res circulariter mouentur, ſed aliquando ſurſum, aliquando deorſum.

Nota. Aduertendum autem, quod Ariſt. probat rationes has, & inconuenientia, quæ ſequuntur, niſi denſatio ſit, & rarefactio, tamen non probat opus eſſe vacuo ad condenſationem, & rarefactionem.

Nos autem dicimus ex ſuppoſitis.
Tex. lxxxiiii.

Sen. Ari. de rarefactione.

SVam ſententiam de rarefactione expoſuit, quæ breuiter primo in hoc cõſiſtit, quod raritas, & denſitas ſunt duæ contrariæ qualitates, eductæ de potentia materiæ, ſicut & aliæ. Cum autem aliquid condenſatur, aut rareſit, proprie non eſt, quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, uel quod partes coniungantur inter ſe, uel ſeparentur ratione uacui, ſed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas, raritas, aut denſitas, ita ut ſubiectum mutetur, ſicut cum ſit calidum, aut frigidum.

Anti-

Digitized by Google

Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, vel denſatione mutari dicebãt, ſed ſolum magis appropinquari, aut remoueri inter ſe. Ariſt. vero non ſic, ſed cũ rarefit, aut condenſatur aliquid, totũ mutatur, & partes mutatione accidentali recipiendo qualitatem eductam de potẽtia materiæ; quod apparet, quia in raro quęlibet pars eſt rara, quod ſi rarum ſolũ eſſet per partium ſeparationem inter ſe, partes vtique manerent denſæ; quod falſum eſt, ut apparet in his, quæ rara ſunt, & maxime in elementis. Hoc autem poſterius magis declarabitur.

Expoſi. tex. Literam perpende; repetit enim primo ex his, quæ dicta ſunt in lib. 1. Phyſic. quatuor propoſitiones de materia.

1 Prima eſt. Vna eſt materia contrariorũ, ideſt, id, quod recipit vnum contrarium, & alterum recipere poteſt. Et notãdum, quod hic, vel de ipſa materia, vel de ſubiecto intelligi iſta poſſunt; nam vt materia ſe habet ad formas ipſas ſubſtantiales, ita ſubiectum ad accidentia.

2 Secunda propoſitio eſt. Cum aliquid fit, non ex nihilo fit, ſed ex potentia in actum educitur; vt aer fit ex eo, quod erat potentia aer; & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

3 Tertia. Materia non eſt abſq; vllo contrariorum, ideſt abſque vlla forma, ſiue hac, ſiue illa, tamen ratione, & natura diſtincta eſt, & ſeparata à qualibet forma.

4 Quarta. Vna numero eſt materia contrariorum, ideſt, idem prorſus, quod ante erat album, modo eſt nigrum, nec eſt alia ſubſtantia, & cum ex aqua fit aer: eadem prorſus materia, quæ erat aqua, facta eſt aer, nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquiſitum. Hæc quatuor principia ſupponit ad declarandã rarefactionem, & condenſationẽ, quæ cuilibet Phyſico debent eſſe iam nota.

Eſt autem & corporis materia, & magni.

Eadem eſt materia, magni, et parui Applicat principia. Cum ergo materia ſit eadem contrariorum, & magnum, & paruum corpus contraria, & diuerſa ſint, eadem erit vtriuſque materia, & ſubiectum; ſicut igitur cum ex aqua fit aer, eadem prorſus manet materia, & id quod in ea erat in potentia, actu fit, ita & cum ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, ſemper eſt eadem materia in potentia vtrumque.

Et notandum, quod ex magno fieri paruum, eſt denſari, ex paruo magnum, rarefieri. *Nota 1*

Notandum etiam, quod rarefactionẽ coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & denſationem cum mutatione aquæ ex aere; vt intelligas, ſicut in illis mutationibus quo ad ſubſtantiam manere ſemper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, ſed ſolum eſſe per eductionẽ de potentia in actum; ita eſſe in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatẽ, quę condenſatio, & rarefactio ſunt; nihil etiam in his de nouo ſubintrat, nec recedit, ſed ſolum ex potentia in actũ fit eductio, & ita fit in alijs denſationibus, & rarefactionibus, quæ ſunt abſque generatione ſubſtantiæ ipſius. *Nota 2.*

Vt enim ex frigido fit calidum.

Vtitur duplici exemplo Ariſt. ad id explicãdum. Alterum eſt de calido, & magis calido. Cum enim aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab intrinſeco aduenit, ſed id, quod erat potentia, idem omnino fit actu. Vlterius, cum ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum; ita eadẽ materia, quæ erat rara, fit denſa, & è contra; ſui mutatione ex potentia in actum, & nõ quia partes recipiant inter ſe aliquod vacuum, vel eijciant. *Exẽpla explicat Ariſt. ſẽten. ſuã.* 1

Alterũ exemplũ eſt. Si ſumamus partem circunferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tũc id, quod ante erat curuum, fiet magis curuũ; non accepto alio curuo, ſed totum, quod erat curuum, factum idem eſt magis curuum. Ita in magno, & paruo: raro, & denſo idem, quod rarum ante erat, fit dẽſum, & quod erat denſum, rarũ, & non per vacui interpoſitionẽ partibus nõ mutatis, vt Philoſophi antiqui uolebant. Et nota exemplum de circulo, linea enim circuli ſe habet, quod non ſolum ipſa eſt curua, ſed & quælibet ipſius pars, & ſimiliter tota fit magis curua, & quælibet ipſius pars. Sic de raro, & denſo. 2

Digitized by Google

Amplius ſicut circuli. Tex. lxxxv.

Repetiī idē exēplum.

IDem exemplū de circulo repetit adeo, vt aliqui textum hunc non eſſe Ariſto. putent, ac proinde ab alijs interpretibus prætermittitur: legitur tamen a Philopono, nec eſt omnino reijciendus, cum a D. Tho. etiam & alijs recipiatur. Dicit igitur, quod linea curua dum magis curua ſit, non aliud fit magis curuum, niſi quod erat curuum: & ignis eſt calidus, & albus totus, & non ſolum ipſe, ſed & partes. Ita de raritate.

Nota.

Notandū, quod albedo tribuitur igni, ſicut alij colores elementis, non quia proprij colores ſint, ſed ſimilitudine quadā, vt dicitur lib. de coloribus. Subiūgit duas proprietates rarorum corporum, puta, leuitatem, & mollitiem: denſorum vero grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas oppoſito ſe habere modo docet, nam plumbum eſt grauius, non tamen ita durum: ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Cuius ratio eſt, quia plumbū eſt admodum terreſtre, & id, quod aqueum eſt, minus habet digeſtum, & concoctum, ac ea de cauſa minus reſolutum, cum ſit mollius, ſed grauius eſt, ſicut limus ante concoctionē, & carnes grauiores crudæ ſunt. Ferrum autem habet aqueum cōcoctum, idcirco durius eſt, & minus graue, quia magis reſolutum.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt. Tex. lxxxvj.

Epilogꝰ diſputationis de vacuo.

COncludit, nec eſſe vacuū ſeparatū, ideſt, ſine corpore: nec ſimpliciter, id eſt, extra corpora, nec in rara, ideſt, intra ipſa corpora, nec eſſe vacuum in potētia, ideſt, cum corporibus cōiunctum, licet diſtinctum ratione ab illis, vt exponit Philopon. Niſi quis (inquit) vtatur æquiuoce vocabulo vacui pro cauſa motus: tunc .n. graue, & leue dicet vacua, quæ ſūt cauſa motus lationis: durum aūt, & molle ſunt cauſa alterationis cuiuſdam, puta, paſſionis, vel impaſſionis: nam molle cedit diuiſioni, durum reſiſtit, ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ, vel impotentiæ, vt dictum eſt in prædicamentis. Quaſi dicat, vacuum, qualiter explicatum eſt, nullum eſt, niſi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod ſit, velit ſignificare: & ob id concludit dictum eſſe quomodo ſit vacuum, & quomodo non ſit.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio, & ex quibus cauſis & quomodo fiāt. Ex quo conſtabit, An ſine vacuo eſſe poſſint. Quæſt. XI.

TRia breuiter in hac difficultate præſtabimus. Plenior ſi quidē tractatio de rarefactione, & condenſatione nō eſt præſentis ſpeculationis. Primum quid rarefactio, quid condenſatio ſint. Secūdo, quibus ex cauſis proueniant. Tertio, quomodo fiant. Ex quibus facile conſtabit eſſe poſſe ſine vacuo illo antiquorum.

Quid ſit cōdenſatio, et rarefactio.

Circa primū, aduertendū, ꝙ condenſatio nō aliud eſt, ꝙ motus q dā in denſitatē, ſicut rarefactio motus in raritatē: cum autem raritas, & denſitas qualitates quædā ſint: fit vt rarefactio, & condenſatio alterationes ſint, nam alteratio motus eſt in qualitatem.

Quid ſit rarū & denſum.

Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ ſub multa continet quantitate: econtra denſum, quod ſub parua quātitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cum ex ſtupa fit ignis: illa enim materia ſtupæ, quæ ſub parua erat quantitate, poſtea ſub magna ignis quantitate eſt, ac raritatem recipit.

Duplex rarefactio et cō denſatio. Propria & impropria. Quid impropria.

Eſt autem aduertēdum, duplicem eſſe rarefactionem, & condenſationem, & propriam, & impropriam. Impropria eſt, quę fit abſq; mutatione, & alteratione aliqua partium rei, ſed ſolum per approximationem, vel partium ſeparationem; ſicut ſpongia, cum eiecta eſt aqua, vel aere, condenſata dr: cum vero plena eſt aere, vel aqua rarefacta eſt: talis autem denſatio, & rarefactio non fit abſque corporis externi intermiſſione, vel expulſione, & hæc mixtis ineſt frequenter: elementa enim ſaltem ignis, & aer non habent hanc denſationem, vel raritatem. Antiqui itaq; non cognoſcebant, niſi hanc ſolum cum hoc diſcrimine, quod illi ponebant intra corpora

pora

Digitized by Google

pora vacuos poros: nos vero plenos ſubtiliore corpore, & ſic diximus ſuperius cinerem condenſari.

Quid p-pria. Alia eſt condenſatio, & rarefactio propria, & hæc non fit corporis alterius expulſione, uel receptione, ſed mutatione ipſius ſubiecti ex potentia in actum: vt ſicut quod erat calidum, fit frigidum, non quia ab intrinſeco quicquam recipiat, ſed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida; ita fit rara, & dēſa actu ex eo, quod erat in potentia, vt dicitur paulo poſt.

Tribus ex cauſis generari pōt rarefactio et condenſatio. Hæc igitur denſatio uel rarefactio tribus ex cauſis prouenit. Prima eſt alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem; calefactio enim rarefactionis eſt cauſa, frigefactio vero condenſationis: non quod ipſa calefactio ſit rarefactio, aut frigefactio condenſatio. ſunt enim alterationes diuerſæ; ſed quod ex illis iſtæ ſequantur, vt ex cauſa.

1. Cauſa.

Variæ huius 1. cauſæ experiētię. Sunt autē huius primæ cauſæ aliquot experientiæ. Primo, videmus igni appoſitas caſtaneas, & oua, & glādes magno impetu rumpi, & proijci, qđ non fit, niſi qa
1 cum iſta ventoſa ſint, ipſorum aer intus incluſus a calore rarefit, ac rarefactus maiorem petit locum, quem extra quærit.

2 Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefactam vero ollam excedere.

3 Similiter, vtres, & pilæ plenę aere, ſi parum igni apponantur, optime cōprimuntur, & accidenti maxime reſiſtunt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

4 Similiter: ſi olla optime calefacta interius, poſtea vertatur; ita ut os deorſum aquæ ſuperficie occludatur, aſcendit aqua, quia aer illic incluſus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, poſtea aquæ frigiditate denſatus minorem occupat locum, ac partē ollæ deſerit propè os, quod proximum eſt aquæ: hunc autem locum aqua aſcendens occupat. Sunt etiam aliæ paſſim experientiæ, quibus ſolam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis, & condenſationis cauſam eſſe percipitur.

2. Cauſa. Altera cauſa eſt generatio. Cum enim inferiora elementa ex ſuperioribus fiunt, vt ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra, condenſatio eſt: cum vero è contra ex inferioribus ſuperiora, rarefactio eſt: & hoc ſatis eſt experientia compertum. Videmus enim ſummum ex ligno procedentem, & vaporem aquæ multo maiorem locum occupare. *Experiētia 2. cauſæ.*

Nota. In hac generatione interuenit etiā alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem: ſed quia talis alteratio eſt coniuncta cum generatione ſubſtantiæ, dicimus, & attribuimus generationi cauſam rarefactionis & denſationis ad differentiam primi modi, quo ſola alteratio ſine generatione ſubſtantiæ cauſa eſt rarefactionis, & denſationis, & quia poſt generationem ex vi ipſius formæ ſolet magis vel minus denſari materia, vel rarefieri.

Tertia cauſa eſt motus localis. Hic enī 3
denſationem facit; ex nimia enim partiū compreſſione fit aliquando denſatio: & ſic aer ex ventorum motu condenſatur; quo ceſſante rarefit. Hæ igitur ſunt cauſæ, quibus condenſatio, & rarefactio proueniunt.

De modo quō fiant rarefactio & condēſatio. At circa modū, quo fiant, aduerte mentem Ariſtot. eſſe hanc, quæ tibi ſufficiet pro preſenti. Quod denſatio, & rarefactio fiunt, quia ſicut materia fit calida, vel frigida non recepto aliquo extrinſeco, ſed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia eſt in potentia, ad maiorē vel minorem quantitatem, & cum maior fit, vel minor, proprie ex eo fit, quia erat potentia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde eſt rara, & denſa.

Nota. Eſt autem conſiderandum, quod ſicut ex materia educitur calor, qui tamen non erat in ea actu, niſi tantum potentia: ita educitur maior quātitas, vel minor quantitas, vbi non erat niſi potētia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor quantitas producitur. Raritas autem, & denſitas qualitates ſunt admodum cum quantitate coniunctæ ita, ut ipſam ſequantur.

Vnde quantum ego exiſtimo, (imò iſta eſt ſecundum Ariſtotelem) non fit mutatio ſecundum raritatem, vel denſitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo: loquor autem de propria condenſatione, & rarefactione.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam ſemper habere cōiunctam quantitatem ſibi, vt nunquam de nouo

Google

magis in unā par tē quam in aliā. bile, niſi in omnes ſuas diuidatur partes. quod etiam eſt impoſſibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, quod naturaliter mouetur.

Amplius autem, & ex his. Tex. lxxj.

9. Arg. ſi uacuū eſſet, motus localis eſſet in inſtāti. NOnum facit argumentum,& eſt admodum conſiderandum. Huiuſmodi eſt breuiter. Si motus localis eſſet per vacuum,eſſet in inſtanti. Conſequens eſt falſum, cum motus ſecundum locum ſit ſucceſſiuus:igitur nec pōt eſſe per vacuū.

vis rōnis Ariſt. Sequela ſic probatur. Si mouetur aliquod mobile per ſpatium aliquod in aliquo tempore,& iterum idem mobile per aliud æquale ſpatium mouetur aliquo tēpore, quanto minus reſiſtit ſpatium vnū quàm alterum, tāto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt ſi per aquā mouebitur in hora, & aer eſt in duplo ſubtilior aqua, & minus reſiſtens, idem ſpatium aeris tranſibit in media hora; & ſi adhuc minus reſiſtit,in minori tempore. Sed vacuum nihil reſiſtit: ergo in nō tempore motus fiet per vacuum. Patet: quia quanta eſt proportio ſpatij reſiſtentiæ ad ſpatij alterius reſiſtentiam, tanta eſt proportio temporum, quibus motus per ſpatia peraguntur:ſed plenum ad vacuum nullam habet reſiſtentiæ proportionem, cum nihil reſiſtat:ergo nec tempus habebit proportionem. Debet igitur in non tempore motus per vacuum fieri:ſi enim tempore fieret, eſſet tam aliqua proportio: nam tempus quantumcunque minimum proportionem habet ad tempus quantumcunq; maximum. Notanda eſt ratio.

Ad literam autem deſcēdamus. Proponit igitur primo duplici ex cauſa vnū motum eſſe altero velociorem,aut tardiorē Vno modo,cum idem eſt ſpatium,tamen, mobilia diuerſa ſunt,vnum altero fortius: quia aut grauius, aut leuius: & tunc fortius mouetur citius:velocitas hæc ex mobilis virtute prouenit.

Altera cauſa eſt, quæ ad præſens facit. Cū mobile eſt idem, ſpatia vero æqualia quidem,ſed diuerſa, quia alterum magis, *Explic. tex.* alterū minus reſiſtit: & tunc citius fit motus per ſpatium minus reſiſtens,vt in qua proportione ſunt reſiſtentiæ, ſint & tempora,quibus motus peraguntur.

Explicat autem,quæ ſpatia magis reſiſtant. *Quæ ſpatia magis reſiſtāt quæ minus.* Hæc ſunt duo.Cum eiuſdem quidē rationis ſunt,id magis reſiſtit,quod mouetur contra mobile, ut cum aer, vel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuerſæ rationis ſunt,& manent, ac quieta ſunt,tunc quod ſubtilius eſt,& facilius diuiditur,minus reſiſtit, ſemper tamen reſiſtentia eſt quocunque modo.

Id autem, in quo eſt A, mouebitur per B.

SVppoſito fundamento, argumentum *Explic. explicatā ratio ſuppoſita.* ponit vtendo exemplis. Et nota literam,quod idem eſt dicere, in quo eſt A, & in quo eſt B, & reliqua, ac dicere ipſum A,aut ipſum B. Argumentum eſt. Sit A, mobile, quod moueatur per ſpatiū B,quod ſit aqua,in tempore C,puta hora:& idem mobile A, moueatur per ſpatium D, quod ſit aer ſubtilior aqua, in tempore E, ſuppoſito tamen, quod ſpatium vtrumque ſit æquè longum: Tunc quanto ſubtilior eſt aer, quam aqua, tanto minus tempus erit E, quam C, vt ſi in duplo ſubtilior, tempus erit in duplo minus; vt ſi illud erat hora, hoc erit media: & ſic conſequenter, quanto minus reſiſtit, & quanta eſt proportio reſiſtentiæ ſpatiorum, tanta eſt proportio tēporum. Et hæc eſt maior propoſitio argumenti cū ſua probatione,& declaratione.

Addit minorem. Sed vacuum nullam habet proportionem cum ſpatio pleno, ſicut Nihil cum ente proportionem non habet,& Nihil cum numero:ergo nec tēpora habebunt vllam proportionem: & ſic oportet, quod ſit non tempus,in quo mouetur per vacuum: ſi enim eſſet tempus, eſſet iam proportio vlla: in inſtanti ergo ſit motus.

Si enim quatuor excedunt tria vno.

OStendit, quod ad nihil,non ſit proportio:& ratio hæc eſt. Vt ſit pro- *Ad nihil non eſt ꝓportio.* portio rei alicuius ad aliquid, debet includi ab alio,& vltra id,aliquid vlterius, v.g. pro-

Digitized by Google

proportio eſt vnius ad quatuor: nam quatuor includunt vnum, & vlterius, tria. Similiter quatuor ad duo eſt ꝓportio, quia quatuor includunt duo, & vlterius alia duo. Quatuor ad tria eſt etiam proportio, quia quatuor tria, & vnum claudũt: at quatuor nullã habet proportionem ad nihil: nec linea ad punctum, cum non ſit punctum vlla lineæ pars. Cum igitur vacuũ nullam habeat reſiſtentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non reſiſtentia non eſt in proportione ad reſiſtẽtiam: ita ergo erit in non tempore, nam non temporis ad tempus nulla eſt proportio, quod non eſſet, niſi vnum eſſet non tempus, & inſtans, in quo oporteret motum fieri per vacuum.

Sed ſi per ſubtiliſſimum in tanto tempore. Tex. lxxij.

10. arg. Si motus fieret ꝑ vacuũ, æquè velociter moueretur aliq̃d corpus ꝑ plenũ, & ꝑ vacuum

Decimum facit argumentũ, quo probat, ſi motus fieret per vacuũ, quod æque velociter mobile aliquod moueretur per plenum, ac per vacuũ, quod impoſſibile apparet.

Sequela probatur. Demus tempus, in quo mouetur per vacuum (cũ in inſtanti non ſit motus,) & ſit horæ pars quarta: demus etiã, quod moueatur per aliquod plenum, per vnam horam: tunc, dum mobile per vacuũ mouetur, puta per quartã horæ: mobile per plenum tranſiuit aliquã pleni partem: igitur in eodem tempore tranſitur plenum, & vacuum.

At quia poſſes dicere, non eſt tantũ plenum, quantũ eſt vacuum. ſi vtrumq; eſſet æquale, cum non poſſet id fieri: nunc procedit vlterius argumentum: Demus ſpatium aliquod æquale vacuo: & demus illud, quod per horam peragitur, tunc ſubtilius fiat duplo illud, peragetur per mediã horam. fiat vlterius quadruplo ſubtilius, ſine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore vacuũ peractum eſt: ergo in eodem tempore æquale ſpatiũ plenum vnum, alterum vacuũ peragetur. Hæc eſt ratio.

Replic. tex. Litera perpendenda: nam verba priora potius ad rationem præcedentem referenda videntur, vt notat Alex. ponit propoſitum argumenti: Demus vnum ſpatium vacuum, ſit F. æquale ſpacijs illis pleni ſuperioribus, D, & B, ſi tale ſpatium in tempore tranſitur, ſit G, hoc quidem tempus quamuis minus ſit, quam E, in quo plenum tranſitur, ſaltem aliquam habebit proportionem: quod ſi aliquam habet proportionem: ſequitur quod A, mobile tranſibit illo tempore, quo vacuum tranſitur, aliquam ſaltem partem ipſius D, pleni, & ſit K. Iam colligitur, quod illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetur: ex quo ſequitur plenum, & vacuũ æquali in tempore pertranſiri, quamuis æqualia nõ ſint ſpatia.

Tranſibit autem ſi etiam ſit quippiam.

Vlterius probat, quod æquale ſpatiũ plenum, & vacuum æquali tempore tranſibit: & quærit, quod poſito pleno illo quod tempore maiori tranſitur, quam vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipſius E, ſit aliud ſpatium plenum ſubtilius tanta proportione, quanta tempus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tunc re vera, ſi A, mobile feratur per tale ſpatiũ, mouebitur in tempore, G, & non in alio; quod G, vacui erat tempus: & ita plenum, & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dub. cõtra ratione Ari. Dubitabis. Nam iſta ratio videtur petere falſum: petit enim, quod ſit plenũ ſubtilius altero pleno in tanta proportione in quãta tempus vacui eſt ad tempus pleni, & econuerſo: hoc autem debuit probari, quod eſſe poſſit. Dicitur econuerſo, quia magis ſubtile medium minori tempore, & minus ſubtile maiori pertranſitur: contrario enim modo ſe habet magis, & minus in tempore, & ſubtilitate.

1. Sol. Auer. Ad hoc dubium reſpondet Auer. quod ſubtilitas dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo ſecundum ſe, & ſic in infinitũ procedit ipſius diuiſio, & ſic in quacunq; proportione ſumi poteſt. Altero modo vt eſt in aliquo corpore naturali, & ſic non procedit in infinitum, quod exemplo intelligetur. Calor dupliciter conſideratur. Vno modo vt calor, & ſic diuiditur in infinitũ eius intentio: Altero modo, vt ignis diſpoſitio, & ſic certus requiritur calor. ita de ſubtilitate.

Sed

Digitized by Google

reijcitur ſol. Aut. Sed hæc ratio non ſufficit profectò: nã ſubtilitas ſola non eſt medium, ſed ſubtilitas in corpore: ſi igitur hæc diuidi ſemper non poteſt, nec medium erit in quacunq; portione.

2. Sol. Iand. Iandun.q. 10. dicit quod Ariſtot. ſumit duas propoſitiones, puta, motum eſſe per vacuum, & corpus diuidi in ſubtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impoſſibile, puta, quod ſi iſta darentur, ſequeretur quod motus eſſet ita velox per æquale vacuum ſicut per plenum: quod cum ſit impoſſibile, ſequitur, quod illud vtrunq; eſt impoſſibile.

reijcitur ſol. Iãd. At vero minus ſatisfacit iſta reſpõſio, nam vt ſequatur vnum impoſſibile, ſufficit vna antecedentis pars impoſſibilis. Et ita dicet aduerſarius, quod illa propoſitio eſt impoſſibilis, quod in tanta proportione ſumatur corpus, in quanta eſt tempus vacui ad tempus pleni.

3. ſolut. S. Tho. S.Th. dicit, quod Ariſt. ſumat illam propoſitionem, quæ licet non habeat veritatẽ in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore veritatem habet. Sed, quia vniuerſale in particularibus reperiri debet, dicerem eſſe hoc in communi, vt ait D.Tho. intelligendum per intellectus operationem vt ſit ſenſus, imaginari poſſumus corpus in tanta proportione ſubtilius, in quanta proportione tempus vacui ſe habet ad tẽpus pleni: tamen non eſt imaginabilis proportio vacui ad plenum, & ſic nec quod eodem tempore fiat motus per vacuum, & per plenum.

Manifeſtum igitur eſt, quod ſi erit. Tex lxxiij.

Si vacuũ eſt, ſequetur in tempore æquali tranſiri vacuũ, & plenũ

INfert concluſionem ex ratione præcedente, nempe quod ſequetur in tempore æquali vacuum & plenum tranſiri, ſi detur ſpatium in tanta proportione ſubtilius altero, in quanta proportione tempus vacui minus eſt tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem, quare id ſit impoſſibile, hæc (inquit) eſt. Quia motus ad motum eſt proportio, ſicut temporis ad tempus quod eſt menſura motuũ, quando motus, & tempus finita ſunt: aliter nõ eſt proportio: at plenum, & vacuum nullam habent proportionem; non ergo motus, & tẽpus in vtriſque eſſe poteſt: aliter haberent proportionem. Nam (vt dictum eſt) quanta eſt proportio temporis ad tempus, tãta eſt reſiſtentia ad reſiſtentiam ſpatiorum.

Quatenus igitur differunt. Tex lxxiiij.

COlligit rationes duas præcedentes eſſe ſumptas ex parte diuerſorum ſpatiorum, nempe pleni, & vacui: aliam rationem colligit ex parte mobilium, quæ eſt vndecima in ordine, & talis eſt. Si per vacuum motus fieret, ſequeretur, quod minus graue, & magis graue, ſeu minus: & magis leue æque velociter moueretur. Hoc autem falſum eſt. nam experientia docet, grauiora, & leuiora non æque ferri per plenum, cum figuram æquam habent: multũ enim facit figura ad motũ: ergo & in vacuo talis debet obſeruari differentia. Sed, quod non ſit ita, probat. Grauia, & leuia, ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis, vel minus reſiſtentiam medij vincunt: non enim libertate, ſed neceſſitate feruntur: ergo vbi nulla eſt reſiſtentia, omnia æque velociter ferentur. quod impoſſibile videtur. *11. Rõ ſequerẽ minus et magis graue, vel leue in æquali tẽpore moueri.*

Qnod igitur ſi vacuum eſt. Tex. lxxv.

COncludit iſtis accidere oppoſitum illius, quod intendunt. Ipſi enim propter motum localem ponſit vacuum ſeparatum a quocunque corpore, vt ſit locus corporum mobilium: at ex hoc ipſo ſequitur, quicquam moueri localiter non poſſe, vt probatum eſt.

An ſi eſſet vacuum, motus eſſet in nõ tempore. Quæſt. IX.

MErito iſta difficultas examinatur, cum Ariſt. ita fortiter aduerſus Antiquos id demonſtrare uideatur. Et ut ſenſum qõnis intelligas, aduertendum, quod Ariſto. loquitur de illo uacuo ab Antiquis con- *Senſus quæſt.*

con-

conceſſo,puta,de dimenſionibus diſtantibus,in quibus nullum eſſet corpus: ſicut ſi imaginareris inter cœlū, & terram nullum eſſe corpus, ſicut modo oculis apparet, ſed eſſet diſtātia, & dimenſio quædā. Et de tali vacuo eſt conditionalis quæſtio apud Ariſt. at apud nos, & apud Antiquos abſoluta quæſtio: An motus eſſe poſſit ſucceſſiuus per tale vacuum.

1. No. de quo uacuo loquatur Ariſt.

Aduertendum ſecundo, quod per non tempus, intelligimus inſtans indiuiſibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta breuiſſimum tempus, cū expreſſe Ariſt. de inſtanti loquatur. Vt n. inquit, non eſt vlla prorſus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tempore, quo peraguntur, perinde debet eſſe vnum non tempus. Si enim tempus vacui eſt quantumcunque minimum, haberet proportionem aliquam ad tempus pleni, vt dicit tex. 73. quod non admittit Ariſt. quæſtio eſt igitur intelligenda de inſtāti.

2. Nota, quid intelligat Ariſt. p non tempus.

3. No. Aduertendū etiam, quod ſupponimus quod mobile mutet locum, vt ſi eſt in cœlo, quod perueniat ad terrā, & quærimus, an id fiat in inſtanti. Et eſt quæſtio, vel ex ſuppoſitione ſi vacuū eſſet, vel abſolute apud nos, qui fatemur per Dei abſolutam potentiam vacuum dari poſſe. Hic eſt igitur quæſtionis ſenſus.

Quid ui deatur Ariſt. do ce're circa q̄ſt.

Circa quam difficultatem Ariſtoteles videtur docere in præſenti, quod per tale vacuum mobile vtiq; in non tempore, i. in inſtanti moueretur, vt ipſius ratio manifeſtat.

Notandū vero, q̄d fundamenta Ariſto. ſunt duo. Alterum eſt, quod graue magis, aut minus, propterea tantū velocius, aut tardius mouetur, quia magis, vel minus vincit reſiſtētiam medij ita, vt ſi nō eſſet reſiſtentia, non eſſet iſte exceſſus velocitatū, imò idcirco ſucceſſiue, & in tpe mouetur, quia reſiſtentia eſt aliqua medij. & ex hoc ſumitur. Alterum principium, & eſt, quod tanta eſt proportio tpis quanta reſiſtentiæ ſolius medij, vt vbi nulla reſiſtentia, nullū tempus ſit. Cūmq; in vacuo nullam poneret reſiſtentiam, cum nullū ibi ſit corpus, collegit ibi motum futurum in non tempore, & in inſtanti. Hic eſt totus neruus huius doctrinæ.

Quo Auer. defendit Ariſt.

Auerr. digreſſ. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quod debet intelligi in motibus naturalibus grauium, & leuium, vbi tota reſiſtentia eſt ex parte medij. Notat aūt, quod eſt triplex reſiſtentia in motu.

No. triplicē reſiſtentiā in motu.

Prima ex parte ſitus, ſicut Sol in Oriente habet diuerſum ſitum ab Occidente, & ratione huius non poteſt in inſtanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secunda eſt ex parte mobilis: vt cum proijcimus lapidē ſurſum, hic reſiſtit mobile, etiam ſi eſſet vacuum, ſimiliter cum animal progreditur, reſiſtit grauitas corporis, & dicit, quod de his mobilibus non loquitur Ariſtot. quia cum habeant aliā reſiſtentiam a medio, non erunt motus ipſorum per vacuum in inſtanti, quamuis oppoſitum docet Iandun. q. 14.

Tertia eſt reſiſtentia ex parte medij, & hæc ſola ineſt grauibus, & leuibus naturaliter, motis: & ſi talia per vacuum mouerentur, in inſtanti mouerentur.

Hanc ſniam ſequit̄ Alb. tract. 1. c. 7. & Pau. & Burl. & Greg. 2. ſent. d. 9. q. 3. ar. 2.

Oppoſ. ſentē. D. Tho. & Philop. &c.

Oppoſita ſententia eſt S. Thom. ſuper tex. 75. & Philop. in longa ſua digreſſione hac de re hoc loco, vbi affert multa notatū digniſſima, & Sco. 2. diſt. 2. q. 9. & Auic. & Auempac. Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore. Fundamenta huius ſententiæ ſunt. Dicunt enim velocitatē non ſolū ſumendam ex ſpatio, ſed ex ipſa virtutis, puta, grauitatis, & leuitatis intentione ita, vt ex ſe tātæ virtuti tanta reſpondeat uelocitas nullo medio impediente: & hāc uelocitatem uocat naturalem Auempac. reliquam uero, quæ a ſubtilitate medij ſumitur, accidentalem. Nec ſolum grauitatem, aut leuitatem penes reſiſtentiam menſurant, ſed penes intrinſecum gradum intentionis.

1. fund.

Duplex velocitas in motu, naturalis & accidentalis.

Quod autem motus per uacuū in inſtanti non fiant, probatur. Demus uacuū a cœlo in terram, & colūna ſit fixa in terra uſque in cœlum: tunc ſi lapis in inſtanti a cœlo in terram deſcendit, utique in uno inſtanti tranſibit omnes partes huius columnæ ſibi correſpondentes, quarū quælibet poteſt illi eſſe locus, unde in uno inſtanti erit in locis innumeris: quod re uera eſt imaginabile.

Probat̄ ſentent. D. Tho. 1. ratio.

2 Præterea ſi in inſtanti deſcendit: ergo erit uerū dicere, nunc lapis eſt in celo, & immediate poſt hoc erit in terra. Quero an in eodem inſtanti, in quo eſt in cœlo, ſit in terra, uel in alio. Si in eodem, hoc clare dici non poteſt. Si in diuerſo, cum non

non ſint duo inſtantia quin mediet tempus, neceſſario intercedet tempus, in quo tranſibit ad terram. Hæc eſt ſententia honorum Doctorum.

Sent. authoris & ſequitur D. Tho. Vt autē, quid mihi in hac parte videatur, aperiam, exiſtimo cum S. Tho. non fore motum in inſtanti, ſed ſucceſſiue, non ſolum in vacuo illo Ariſt. puta pro dimenſionibus ſolis ſumpto, ſed in vacuo pure priuatiuo. Nec ergo aliud vnqnam potui, aut credere, aut intelligere, & vix aliud imaginari poteſt.

Vbi nota, quod præter illā reſiſtentiā medij, & preter intenſionis grauitatis, vel leuitatis differentiā, quæ faceret velociorem, vel minus velocem motū, etiam in vacuo eſt reſiſtentia intrinſeca mobilis ipſius: ſola etiā dimēſio ſpatij nulla interueniente qualitate, puta ſubtilitate, aut denſitate, reſiſtit, & diſtantia ipſa extremorū oppoſita reſiſtit, quo minus fiat in inſtāti.

Quid ſit dicendū ad rōnes Ariſt. Vnde rñdetur Ariſtotelis rationibus: quòd plenum & vacuum nō ſint comparabilia in reſiſtentia ex parte qualitatum: tamen eſt alia reſiſtentia ex parte dimenſionum, quia longius ſpatium ratione longitudinis reſiſtit, & ſecundum hanc reſiſtentiam proportionem habent. Minus enim multo reſiſtit ſolum ſpatium, & ſola diſtantia extremorum, quam diſtantia cū grauitate, & leuitate.

Ariſtoteles autem contra Antiquos bene ꝓcedebat in ſuis rationibus. Illi enim nullam in vacuo reſiſtentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si. n. nulla prorſus reſiſtentia eſſet, in inſtanti fieret: at non poteſt ſpatium eſſe, & vacuum ſine reſiſtētia, nec aliter (vt videtur poteſt intelligi. Quis enim concedet, quod per vacuum ita cito venit a cęlo in aerem, & in terram mobile, vel tam cito, ſicut a tecto iſto vſque ad ſolum? ſic ergo cum D. Tho. exiſtimo dicendum, non in inſtanti, ſed in tempore in vacuo motum eſſe futurum.

Dubiū. Dubitatur. Si medium reſiſtit etiā mobilibus naturalibus, videtur, quod patiantur aliquam violentiam.

Solutio. D. Tho. Reſpondet S Thom. & bene, quod non eſt inconueniens id concedere: nam cum mouentur, ſunt extra loca ſua naturalia, & tendunt in propria loca; quid mirum, ſi patiantur violentiā aliquā a medio, quod locus eſt ipſorum non naturalis i. ob idq; cū magis accedūt ad loca, fortius mouentur, quaſi magis proxima loco proprio.

Caput Nonum.

At vero per ſe conſiderantibus. Tex. lxxvj.

12. Ratio Ariſto. cōtra vacuum ſeparatum, & coniunctum ſimul. PRoſequitur vlterius ꝓbare non eſſe vacuū, & hæ rationes cōes ſunt, & e cōtra vacuū ſeparatū, & cum corporibus cōiunctum. Et rō intēdit probare quod ſi eſſet tale vacuū, & dimenſio ꝑter corporum particulariū dimēſiones, eſſet quidē penetratio dimenſionum, quæ nullo modo fieri poteſt. Et argumentum dignū eſt Ariſto. quo reducere conatur & probare hoc per ſenſum, quoad fieri poteſt. Corpus aliqđ materiale nō poteſt ſe cum altero penetrare, ſed vnum cedit alteri: at vacuū eſt eiuſdem rationis cū corpore: ergo nō pōt ſe penetrare cum corpore aliquo.

Maiorem oſtēdit ad ſenſum. Sumatur corpus cubicū, vel alterius figuræ, ligneū, aut ferreum, & imittatur aquæ: tunc experimur aquam illi cedere. Similiter fit in aere, quāuis id nō fit ſenſu ita manifeſtū.

Minor probatur: quia vacuum eſt dimēſio quædam, ſicut cubus: quod ſi cubo cedit corpus, ita cedet vacuo, & nō poterit per illud ſe penetrare.

Obiect. Solutio. Dices, cubus eſt ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuū. Reijcit hoc: quia cubus ratione qualitatum cum aqua non ſe penetrat: nec illi corpus cedit, vt ligneus eſt, ſed quantus, adeo, quod ſi ſola quantitas illi relinqueretur, ei cederet aqua, vel aer. Cum autem vacuum talis ſit quantitas, vtique cedent ei corpora.

Quod vero cubo propter quātitatem cedat aqua, ſenſus acutiſſime probat. Videmus enim, ꝙ aqua cedit illi pro modo quantitatis ipſius: ſi enim triāgulare eſt, & aqua triangularis fit, ſimiliter ſecundū alias figuras, igitur ratione quantitatis id prouenit. Hoc eſt breue argumentū Ariſtot. quo probat, nec eſſe vacuū ſeparatū, cum quo corpus penetrari poſſit, nec cōiunctum, cum quo ſit penetratum: & eſt duodecimum argumentum in ordine.

Literam

Digitized by Google

Expoſ. tex. Literam perpēde. Inquit enim primo, quòd opinio vacui, ſi cōſideretur, vere vacua, & futilis videbitur. Ac primo maioris probationē ponit, quod corpori cedat corpus, dicēs, quod omne corpus habens trāſlationem, ideſt, mobile ſic ſe habet, quod medium, & corpus per quod eſt aptū natura ferri, illi cedat, niſi ſit aliqua condenſatio: tunc enim nō eſt opus, quod rumpatur tale corpus, ſed ꝙ ad minorem quantitatem ſe contrahat. cum vero non eſt denſatio, latera rumpuntur, in quæ ſubintrat corpus.

Oſtendit autē, quomodo cedat corpus, dicitq; quod ſi fuerit terra, & graue, cedit deſcendendo deorſum, ſi ignis, ſurſum: ſi aer, cum eſt aliquid ſuppoſitum impediēs aerem ne aſcendat: cedit ad latera, quia rūpit, & ſeparātur partes: ſimiliter in aqua. At vacuum non poſſe cedere, inquit, cum non ſit corpus: oportet ergo, quod alterū corpus, quod in vacuo eſt, ipſi penetretur, quod eſſet, ſicut ſi cubus penetretur cum aqua, nec ei cederet, vt autē hoc fieri non poteſt, ita nec illud.

At vero cubus tantum habet magnitudinem.

occurritur obie. POſſet quis dicere, quod ſi cubus eſt corpus ligneum, aut ferreum, aut alterius materiæ, iccirco aqua cedit illi. Hoc reijcit, nam aqua cedit ob quantitatem, ita, vt ſi qualitates omnes ab ipſo ſeparentur. & relinqueretur corpus mathematicū tantam magnitudinem occuparet, ſicut modo, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat Quod ſi tunc (inquit) in vacuo conſtitueretur, re vera nō differret ab ipſo. Quod eſt dicere, Si partem vacui ſumemus talis figuræ, non differret ab ipſo cubo ſic ſumpto: cum igitur hoc non poneretur cum corpore, nec vacuū penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, ſi exiſteret, de quo diximus in hoc lib. quæſt. 1.

Amplius autem manifeſtum. Tex. lxxvij.

13. ar. DEcimum tertium argumentū facit, quo ſubtiliter ꝓbat, nō oportere cōſtituere aliquas dimenſiones præter ipſa corpora, in quibus recipiantur corpora, ſiue illæ ſint aliquando a corporibus ſeparatæ, ſiue non: & argumentum eſt huiuſmodi: Si cubus eſſet ſeparatus a materia ſenſibili, & alicubi poneretur, non opporteret pro tali corpore dimenſiones, & interuallum conſtituere, cum eiuſdem rationis ſit tale interuallum, & vacuum cum ipſo cubo: ergo nec oportet ponere modo aliud ſpatium & vacuum, etiam ſi qualitates ſenſibiles habeat: nam quantitas de ſe impaſſibilis eſt, id eſt nullam dicit qualitatē ſenſibilem ex natura ſua, quamuis eis ſit cōiuncta: non ergo oportet ponere præter ipſas quantitates corporum ſenſibilium alias dimenſiones diſtinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifeſtum eſſe. Tex. lxxviij.

HIc textus apud nullum Græcū inuenitur, & a quibuſdā prętermittitur, tamen a D. Thom Alberto, & Auer. cęteriſq; Latinis exponitur, & eſt conueniens præcedentibus, vt ſit vltimum argumentum. Si tale vacuum, & ſpatium eſſet, aliquo ſenſu diſtingueretur: nullo tamen ſenſu id diſtinguitur: non ergo eſt. Quia autē poſſet dici quod propter ſimilitudinē cum ſpatio, & quantitate corporum ſenſibilium non apparet diſtinctum. Hoc reijcit: nam etiam ſi vnus ſenſus non diſcernat, alio diſcerni poſſet. vt ſi piſces eſſent ferrei, id eſt, cœrulei eiuſdem coloris cum aqua, & viſus diſcernere nō poſſet, tactus tamen diſtingueret. Hoc autem non fit in illo ſpatio: & ſi re vera eſſet, ſenſu perciperetur: quantitas enim ſenſibilis eſt. 14. ar.

An ſit vacuum. Quæſt. X.

QVæſtio hæc, cū tam fuſe ab Ariſ. ſit diſputata, breuiter eſt examināda propter aliquot tantum argumenta, quæ fieri ſolent. Nam videtur eſſe vacuū. Primo, cum mundus finitus ſit, uidetur extra cœlum diſtantiam eſſe, præſertim ſecundum nos qui tenemus, poſſe Deum alios extra 15. arg.

huнc

hunc mundum producere. eſt ergo illa diſtantia abſque vllo corpore: vnde oportet vacuum eſſe.

2 Secundo, ſi folles ſumantur vndiq; cõplicati, & orificium foliũ immitteretur vaſi optime occluſo vndiq;, at non poſſit ingredi aer, & latera folliũ eleuarentur: tunc vel intra folles oportebit eſſe vacuũ, quia non eſſet, vnde aer ingrederetur: vel ſi aer vaſis intraret in folles, oportebit vas relinqui vacuum, quia non eſſet, qua aer in vas ingrederetur.

3 Præterea tertio. Sumatur vas fortiſſimum plenum aqua calida, & ſit optime concluſum, tunc applicetur frigidiſſima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, videtur abſurdum, cum agens naturalē ſuã actionem faciat neceſſario. Si ſic, tunc aqua minorem occupabit locum propter condenſationem, & manebit reliqua pars vaſis vacua.

4 Quarto, Sumantur duo lapides plani, & vnus ſit alteri ſuppoſitus; tunc ex æquo ſuperior eleuetur, cum aer non poſſit in totum illud ſpatium, quo lapis occupabat, intrare ita cito; dabitur per aliquod tempus vacuum. Multa ſunt alia argumenta huiuſmodi.

1. Nota vacuũ dicitur dupliciter. Reſpondetur, tamen notando primo, quod vacuum dupliciter ſumitur. Vno modo pro dimenſione illa ſeparata a corpore, in qua actu nullum ſit corpus. Altero modo, pro ſpatio cum priuatione cuiuſque tam accidentis, quam ſubſtantiæ, quale eſſet, ſi Deus auferret aerem, & reliqua quæ ſunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque vacuum ſit de potentia abſoluta Dei, tamen loquendo phyſice.

1. Cõcl. Sit prima concluſio, quod vacuum illud pro dimenſione, nec eſt, nec eſſe poteſt, quia (vt diximus) non eſt conceſſum naturali potentiæ, vt accidens ſine ſubiecto, cui inhæreat: & vlterius, cum hoc oportebit penetrationem corporum admittere.

2. Cõcl. Sit ſecunda concluſio, quod vacuum etiam corpore priuatum, id eſt, ſpatium quod nullum habeat corpus, non eſt, nec eſſe poteſt, per naturalem experientiam, ſed omnia ſpatia neceſſario occupata ſunt corpore.

Probatur cõcluſio Hoc quippe multis experientijs cõuincitur, quibus experimur res naturales contra motus proprios ferri, ne detur vacuũ. *multis experientijs.* Grauia enim aſcendunt, & ſiſtunt ſuper aerem, vt apparet de aqua in fiſtulis abſorpto aere: & de aqua pendẽte in clepſydra, & in alijs multis. ex quibus eſt argumentum validum, ſi vacuum eſſet, tũc maxime eſſet, cum res naturales coguntur contra ſuos motus naturales tendere: ſed tũc non eſt, vt experientia monſtrat: ergo nunquã. Hinc videmus concurſum aeris fortiſſimũ in bombardis, ne detur vacuũ, & ingentia pondera leuari minimo inſtrumento eadem cauſa.

Dub. 1. reſpon. quorũdã Dices, quare vacuum ſemper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dari poſſit? Aliqui dicunt, quia & tũc eſſet ſuperfluum: at in natura nihil eſt ſuperfluum, nihil otioſum. Sed iſta ratio non videtur conuincere: nam ſi illud tale vacuum nullo tempore perſeueraret, vtique non eſſet concedendum: cũ autem ſic tempore breuiſſimo, ac ſtatim natura ſuccurrat, non videtur propter hoc magnum inconueniens.

1. Reſp. ſecundũ Ariſtot. Secundum Ariſtotelem ratio eſt clara, quia non eſt interuallum aliquod, niſi ipſum corpus, quod eſt inter latera continẽtis: vnde non poſſunt illa manere diſtantia, niſi ſit corpus aliquod inter illa.

3. Reſp. authoris At cum eſſe poſſit per diuinam potentiam tale interuallum, non ſolum per dimẽſiones aliquas reales, ſed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum ſit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Exiſtimo eſſe dicendum, contiguationem corporum omnium inter ſe eſſe maximã naturæ diſpoſitionem, ita vt ſicut continua pars alteram ſibi continuam ſuo motu trahit, ita contiguum trahit ſibi contiguum, cum aliud corpus ſuccedere non poteſt. Atque hæc corporum contiguitas eſt ſecundum naturam vniuerſi, & a virtute cauſarum vniuerſaliũ dependens, in inferiora hæc deriuata, vt inde virtus eorum per hæc media gubernetur, fiatq; ille virtutis contractus cauſarum ſuperiorum per media corpora: nam ſi vacuum eſſet inter medium, interciperetur illa virtus in ipſo vacuo contractus virtualis cauſarum ſuperiorum. Nec ego aliam poſſum inuenire rationem.

Nota. Ex quo fit, quòd iſti motus, & effectus, qui ad vitandum vacuum eueniunt, non ſunt cenſendi violenti, vt quod grauia aſcen-

Digitized by Google

ſcendant, leuia deſcendant, & ſimilia. Hæc enim, quamuis videantur non eſſe ſecundum appetitum particularem ipſarum rerum, ſunt ſecundum ordinationem orbis vniuerſi, & magis eſt naturale id, quod ratione totius, quam quod ratione partis euenit.

Ad 1. Ad argumentum primum reſpōdetur quod etiam ſi ſit extra cœlum illa imaginatiua diſtantia, nō tamen dicitur vacuū, quia naturaliter nullum corpus ibi poteſt eſſe verùm a Theologis vocatur inane.

Ad 2. Ad ſecundum dicendum, quod illo caſu non eleuarentur latera folliū: quod ſi multa adhiberetur vis, rūperentur abſq; dubio, quod ſi rumpi non poſſent, non poſſent ſeparari.

Ad 3. Ad tertium admitto quod aqua infrigidaretur, & congelaretur: hoc tamen non poteſt eſſe ſine vaporum ſubtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua.

Ad 4. Ad aliud reſpondeo, quod in illo caſu vnus lapis traheret alium, quod ſi parum oblique eleuaretur vnus, vt poſſet aer ſubintrare, tunc non eſſet difficultas.

Aliqui dicunt ex Ariſt. 2. de ani. tex. 113. quod duo corpora dura non poſſunt perfecte coniungi, quin medies aer, vel aqua: & ita multi credūt. Sed parum hoc refert ad propoſitum. exiſtimo tamen cum Philop. ibidem, quod ſi perfecte plana eſſent, coniungi poſſent: communiter tamen non ſunt perfecte plana, & ideo illud aſſerit Ariſtotel.

Quod igitur non ſit ſeparatum vacuum. Tex. lxxix.

Arg. ſuprà extra vo. & dē ſo, quo q dē probabāt dari vacuum

Poſtquam vacuum ſeparatum nullum eſſe probauit, quorundam argumentū proponit, qui vacuū probant, eo quia, rarum, & denſum ſunt. Dicebant n. Si vacuum non eſſet, non contingeret condenſari quicquam, quia aliter non fit dēſatio, quam per vacuū: at impoſſibile eſt non eſſe condenſationem, nam ſequeretur vnū ex his inconuenientibus.

1 Aut q̄ non eſſet motus localis. Quomodo enim corpus tranſiret per corpus, niſi eſſet denſatio aliqua?

2 Aut ſi motus eſt ſine denſatione, mundus fluctuabit, hoc eſt, corpus mobile mouebit vnam partem ſpatij in locum vlteriorem & illa aliam, & illa aliam iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur ſuos limites: & item per quietem regrediatur, ſicut mare fluctuat vndarū motu.

Quod ſi hoc non eſt, ſequeretur aliud inconueniens, quod ſi modo aliquod corpus creſcit, vt cum ex aqua fit aer, alibi opus ſit, vt aliud opus decreſcat, pn ta, tantum aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet. Quod ſi ita non contingere poſſunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condenſentur, & ita dicebat Xutus Philoſ. non enim condenſationem aliter, quam per uacuum fieri putabat. 3

Si igitur rarum dicunt. Tex. lxxx.

Impugnat modo hanc ſententiam, quæ vacuum intra corpus ipſum ponit, & diſtinguit, dicens: Aut iſti ponunt multa vacua ſeparata, aut vacuū non ſeparabile. Si ſeparata: iam impugnatū eſt non eſſe vacuū ſeparatū. Si vero non ſeparabile, minus maledicunt. *Diſtinctat Ari. cōtra ſic penētet vacuum*

Quid autem per hæc duo vacua intelligat, Simp. exponit, dicēs, quod per vacuū ſeparatum intelligit, quod intra corpus ſit aliquod vnum vacuum continuum magnum, ratione cuius denſatio fiat: per vacuū vero non ſeparatum intelligit, quod ſint multæ particulę vacui diſperſę per totum corpus: & tunc eſt ſenſus. Cum dicūt vacuū eſſe propter rarū, vel ponunt vnū vacuū in vno corpore, vel multas particulas vacui. *No. quid ſit vacuū ſeparatū, & nō ſeparatū ſecundū Simp.*

Hæc expoſitio non mihi placet: quia ſi hoc eſſet vacuū non ſeparatū, cur dicit Ariſtot. hoc eſſe minus impoſſibile, cū vtūq; æque ſit impoſſibile? *reijcitur*

S. Th. aliter exponit, per vacuū ſeparatum intelligit vacuum ſine vllo corpore: per non ſeparatum, vacuum coniunctum cum corpore, & hoc merito dicitur minus impoſſibile, ſed vult vlterius S. Tho quod rationes, quæ poſtea ſequuntur, ſint contra vacuum non ſeparatum. quæ tamen re uera non videntur correſpondere. *Expoſ. D. Tho.*

Quare conuenio quidem cum S. Th. in declaratione vtriuſq; vacui. Sed dicendū

R vlte-

vlterius, quod inconuenientia, quæ poſtea infert Ariſt. ſunt contra primum vacuum ſeparatum: nam ad condenſationem non videtur ſufficere vacuum ſeparatum, ob id Ariſt. ipſum dimittit.

Dicit ergo Ariſt. quod ad rarum ponebant iſti vel multa vacua ſeparata, id eſt, inter corpora multos poros inanes: vel ponebant non ſeparata vacua, id eſt, poros refertos aliquo corpore, quod minus eſt impoſſibile, dicit iam probatum eſſe, non eſſe vacuum ſeparatum, cum probatũ fuit non eſſe locũ habentem ſpatium aliquod de ſe diſtinctum a locatis niſi ſolam ſuperficiem continentem.

Si vero non ſeparabile. Tex. lxxxi.

Quatuor inconuenientia, quæ tale vacuum cõſequuntur.

HOc eſt alterum membrum diuiſionis quam textu præcedenti expoſuimus: & ſtatim ponit inconuenientia quatuor, quæ ſequuntur ex eo, quod in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum eſſe poſſe, quam per vacua illa ſeparata, & inania inter corpus.

1 Primum, quod vacuum non eſſet, niſi propter motum ſurſum tãtum: quia, cum rarum ſit leue, & hoc ſurſum mouetur, vacuum non erit cauſa motus omnis localis, niſi tantum ſurſum.

2 Secundum, quod vacuũ non eſſet cauſa motus tanquã id, in quo mobile exiſtit ſed tãquam id, quod fert mobile: ſicut aer incluſus in vtrem fert id, quod ei coniungitur, ita vacuum fert mobile: Hoc autem modo vacuum non poteſt eſſe cauſa motus: nam nullo modo poteſt ferre ipſum corpus, cum nullus ſit locus vacui: nec vacuũ ferat, niſi ad vacuũ, & tũc non ferret, cũ ſit illud ipſum etiam vacuũ, nec vtriſq; ſit diſcrimen.

Amplius autẽ quomodo in graui. Tex. lxxxij.

3 TErtium ponit inconueniens. Nã grauis nulla erit cauſa, qua feratur: denſum enim eſt, nec vacuum intra ſe habet.

4 Quartum inconueniens. Si vacuũ eſt cauſa motus, quo magis aliquid fuerit uacuũ, velocius feretur: vacuum ergo ipſum velociſſime feretur: at vacuum impoſſibile eſt moueri, & ita non poterit cõparari velocitas ipſius, quia eſſet in non tempore, ſicut nec per vacuũ motus fieri poteſt, ut dictum eſt. Non enim comparantur motus uacui, & per uacuum cum motu pleni, & per plenum: ita oportebit in non tempore motus eſſe locales: quod impoſſibile eſt.

Quoniam autem vacuum quidem, Tex. lxxxiii.

Ad arg. de raro, & denſo.

CVm vacuũ eſſe negauerit, dicit, quod incontinentia tria illata videntur ſequi: niſi enim ſit denſitas, aut motus nõ erit, aut vniuerſum fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum.

1. Obie. Poſſet quis dicere, cõdenſationem eſſe ſine vacuo per expulſionem corporis ſubtilis incluſi intra corpus denſandum, vt dictum eſt. *Solut.* Hoc reijcit, dicitq; non ſufficere. Nam illud corpus expulſum ſibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet.

2. obiect. Dicet quis, poteſt eſſe motus abſq; fluctuatione nempe ſi circulariter moueatur res, quia tunc non mutãt loca. *Solut.* Hoc etiam excludit, quia non ſemper res circulariter mouentur, ſed aliquando ſurſum, aliquando deorſum.

Nota. Aduertendum autem, quod Ariſt. probat rationes has, & inconuenientia, quæ ſequuntur, niſi denſatio ſit, & rareſactio, tamen non probat opus eſſe vacuo ad condenſationem, & rareſactionem.

Nos autem dicimus ex ſuppoſitis. Tex. lxxxiiii.

Sen. Ari. de rareſactione.

SVam ſententiam de rareſactione exponit, quæ breuiter primo in hoc cõſiſtit, quod raritas, & denſitas ſunt duæ contrariæ qualitates, eductæ de potentia materiæ, ſicut & aliæ. Cum autem aliquid condenſatur, aut rareſit, proprie non eſt, quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, uel quod partes coniungantur inter ſe, uel ſeparentur ratione uacui, ſed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas, raritas, aut denſitas, ita ut ſubiectum mutetur, ſicut cum ſit calidum, aut frigidum.

Anti-

Digitized by Google

Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, vel dēſatione mutari dicebāt, ſed ſolum magis appropinquari, aut remoueri inter ſe. Ariſt. vero non ſic, ſed cū rareſit, aut condenſatur aliquid, totū mutatur, & partes mutatione accidentali recipiendo qualitatem eductam de potētia materiæ; quod apparet, quia in raro quęlibet pars eſt rara, quod ſi rarum ſolū eſſet per partium ſeparationem inter ſe, partes vtique manerent denſæ; quod falſum eſt, ut apparet in his, quæ rara ſunt, & maxime in elementis. Hoc autem poſterius magis declarabitur.

Expoſ. tex. Literam perpende, repetit enim primo ex his, quæ dicta ſunt in lib. 1. Phyſic. quatuor propoſitiones de materia.

1 Prima eſt. Vna eſt materia contrariorū, ideſt, id, quod recipit vnum contrarium, & alterum recipere poteſt. Et notādum, quod hic, vel de ipſa materia, vel de ſubiecto intelligi iſta poſſunt; nam vt materia ſe habet ad formas ipſas ſubſtantiales, ita ſubiectum ad accidentia.

2 Secunda propoſitio eſt. Cum aliquid fit, non ex nihilo fit, ſed ex potentia in actum educitur; vt aer fit ex eo, quod erat potentia aer; & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

3 Tertia. Materia non eſt abſq; vllo contrariorum, ideſt abſque vlla forma, ſiue hac, ſiue illa, tamen ratione, & natura diſtincta eſt, & ſeparata à qualibet forma.

4 Quarta. Vna numero eſt materia contrariorum, ideſt, idem prorſus, quod ante erat album, modo eſt nigrum, nec eſt alia ſubſtantia, & cum ex aqua fit aer: eadem prorſus materia, quæ erat aqua, facta eſt aer, nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquiſitum. Hæc quatuor principia ſupponit ad declarandā rarefactionem, & condenſationē, quæ cuilibet Phyſico debent eſſe iam nota.

Eſt autem & corporis materia, & magni.

Eadem eſt materia, magni, et parui APplicat principia. Cum ergo materia ſit eadem contrariorum, & magnum, & paruum corpus contraria, & diuerſa ſint, eadem erit vtriuſque materia, & ſubiectum; ſicut igitur cum ex aqua fit aer, eadem prorſus manet materia, & id quod in ea erat in potentia, actu fit, ita & cum ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, ſemper eſt eadem materia in potentia vtrumque.

Et notandum, quod ex magno fieri paruum, eſt denſari, ex paruo magnum, rareſieri. *Nota 1*

Notandum etiam, quod rarefactionē coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & denſationem cum mutatione aquæ ex aere; vt intelligas, ſicut in illis mutationibus quo ad ſubſtantiam manere ſemper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, ſed ſolum eſſe per eductionē de potentia in actum; ita eſſe in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatē, quę condenſatio, & rarefactio ſunt; nihil etiam in his de nouo ſubintrat, nec recedit, ſed ſolum ex potentia in actū fit eductio, & ita fit in alijs denſationibus, & rarefactionibus, quæ ſunt abſque generatione ſubſtantiæ ipſius. *Nota 2.*

Vt enim ex frigido fit calidum.

VTitur duplici exemplo Ariſt. ad id explicādum. Alterum eſt de calido, & magis calido. Cum enim aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab intrinſeco aduenit, ſed id, quod erat potentia, idem omnino fit actu. Vlterius, cum ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum; ita eadē materia, quæ erat rara, fit denſa, & è contra; ſui mutatione ex potentia in actum, & nō quia partes recipiant inter ſe aliquod vacuum, vel eijciant. *Exēplo explicat Ariſt. ſē ten. ſuā.* 1

Alterū exemplū eſt. Si ſumamus partem circunferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tūc id, quod ante erat curuum, fiet magis curuū; non accepto alio curuo, ſed totum, quod erat curuum, factum idem eſt magis curuum. Ita in magno, & paruo: raro, & denſo idem, quod rarum ante erat, fit dēſum, & quod erat denſum, rarū, & non per vacui interpoſitionē partibus nō mutatis, vt Philoſophi antiqui uolebant. Et nota exemplum de circulo; linea enim circuli ſe habet, quod non ſolum ipſa eſt curua, ſed & quælibet ipſius pars, & ſimiliter tota fit magis curua, & quælibet ipſius pars. Sic de raro, & denſo. 2

Amplius ſicut circuli. Tex. lxxxv.

Repetit idē exēplum.

IDem exēplū de circulo repetit adeo, vt aliqui textum hunc non eſſe Ariſto. putent, ac proinde ab alijs interpretibus prætermittitur: legitur tamen a Philopono, nec eſt omnino reijciendus, cum a D. Tho. etiam & alijs recipiatur. Dicit igitur, quod linea curua dum magis curua ſit, non aliud fit magis curuum, niſi quod erat curuum: & ignis eſt calidus, & albus totus, & non ſolum ipſe, ſed & partes. Ita de raritate.

Nota.

Notandū, quod albedo tribuitur igni, ſicut alij colores elementis, non quia proprij colores ſint, ſed ſimilitudine quadā, vt dicitur lib. de coloribus. Subiūgit duas proprietates rarorum corporum, puta, leuitatem, & mollitiem: denſorum vero grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas oppoſito ſe habere modo docet, nam plumbum eſt grauius, non tamen ita durum: ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Cuius ratio eſt, quia plumbū eſt admodum terreſtre, & id, quod aqueum eſt, minus habet digeſtum, & concoctum, ac ea de cauſa minus reſolutum, cum ſit mollius, ſed grauius eſt, ſicut limus ante concoctionē, & carnes grauiores crudæ ſunt. Ferrum autem habet aqueum cōcoctum, idcirco durius eſt, & minus graue, quia magis reſolutum.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt. Tex. lxxxvj.

Epilog° diſputationis de vacuo.

COncludit, nec eſſe vacuū ſeparatū, id eſt, ſine corpore: nec ſimpliciter, id eſt, extra corpora, nec in rara, id eſt, intra ipſa corpora, nec eſſe vacuum in potētia, id eſt, cum corporibus cōiunctum, licet diſtinctum ratione ab illis, vt exponit Philopon. Niſi quis (inquit) vtatur æquiuoce vocabulo vacui pro cauſa motus: tunc .n. graue, & leue dicet vacua, quæ sūt cauſa motus lationis: durum aūt, & molle ſunt cauſa alterationis cuiuſdam, puta, paſſionis, vel impaſſionis: nam molle cedit diuiſioni, durum reſiſtit, ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ, vel impotentiæ, vt dictum eſt in prædicamentis. Quaſi dicat, vacuum, qualiter explicatum eſt, nullum eſt, niſi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod ſit, velit ſignificare: & ob id concludit dictum eſſe quomodo ſit vacuum, & quomodo non ſit.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio, & ex quibus cauſis & quomodo fiat. Ex quo conſtabit, An ſine vacuo eſſe poſſint. Quæſt. XI.

TRia breuiter in hac difficultate præſtabimus. Plenior ſi quidē tractatio de rarefactione, & condenſatione nō eſt præſentis ſpeculationis. Primum quid rarefactio, quid condenſatio ſint. Secūdo, quibus ex cauſis proueniant. Tertio, quomodo fiant. Ex quibus facile conſtabit eſſe poſſe ſine vacuo illo antiquorum.

Quid ſit condenſatio, et rarefactio.

Circa primū, aduertendū, ꝙ condenſatio nō aliud eſt, q̃ motus q̄dā in denſitatē, ſicut rarefactio motus in raritatē: cum autem raritas, & denſitas qualitates quædā ſint: ſit vt rarefactio, & condenſatio alterationes ſint, nam alteratio motus eſt in qualitatem.

Quid ſit rarū & denſum.

Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ ſub multa continet quantitate: econtra denſum, quod ſub parua quātitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cum ex ſtupa fit ignis: illa enim materia ſtupæ, quæ ſub parua erat quantitate, poſtea ſub magna ignis quantitate eſt, ac raritatem recipit.

Duplex rarefactio et et denſatio. Propria & impropria.

Quid impropria.

Eſt autem aduertēdum, duplicem eſſe rarefactionem, & condenſationem, & propriam, & impropriam. Impropria eſt, quę fit abſq; mutatione, & alteratione aliqua partium rei, ſed ſolum per approximationem, vel partium ſeparationem; ſicut ſpongia, cum eiecta eſt aqua, vel aere, condenſata dr: cum vero plena eſt aere, vel aqua rarefacta eſt: talis autem denſatio, & rarefactio non fit abſque corporis externi intermiſſione, vel expulſione, & hæc mixtis ineſt frequenter: elementa enim ſaltem ignis, & aer non habent hanc denſationem, vel raritatem. Antiqui itaq; non cognoſcebant, niſi hanc ſolum cum hoc diſcrimine, quod illi ponebant intra corpora

Digitized by Google

pora vacuos poros: nos vero plenos ſubtiliore corpore, & ſic diximus ſuperius cinerem condenſari.

Quid propria. Alia eſt condenſatio, & rarefactio propria, & hæc non fit corporis alterius expulſione, uel receptione, ſed mutatione ipſius ſubiecti ex potentia in actum: vt ſicut quod erat calidum, fit frigidum, non quia ab intrinſeco quicquam recipiat, ſed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida; ita fit rara, & dẽſa actu ex eo, quod erat in potentia, vt dicitur paulo poſt.

Tribus ex cauſis generatur pōt rarefactio et condenſatio. Hæc igitur denſatio uel rarefactio tribus ex cauſis prouenit. Prima eſt alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem; calefactio enim rarefactionis eſt cauſa, frigefactio vero condenſationis: non quod ipſa calefactio ſit rarefactio, aut frigefactio condenſatio. ſunt enim alterationes diuerſæ; ſed quod ex illis iſtæ ſequantur, vt ex cauſa.

1. Cauſa

Varia huius 1. cauſæ experiētię. Sunt autẽ huius primæ cauſæ aliquot experientiæ. Primo, videmus igni appoſitas caſtaneas, & oua, & glãdes magno impetu rumpi, & proijci, qđ non fit, niſi qa

1 cum iſta ventoſa ſint, ipſorum aer intus incluſus a calore rareſit, ac rarefactus maiorem petit locum, quem extra quærit.

2 Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefactam vero ollam excedere.

3 Similiter, vtres, & pilæ plenę aere, ſi parum igni apponantur, optime cõprimuntur, & accidenti maxime reſiſtunt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

4 Similiter: ſi olla optime calefacta interius, poſtea vertatur; ita ut os deorſum aquæ ſuperficie occludatur, aſcendit aqua, quia aer illic incluſus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, poſtea aquæ frigiditate denſatus minorem occupat locum, ac partẽ ollæ deſerit propè os, quod proximum eſt aquæ: hunc autem locum aqua aſcendens occupat. Sunt etiam aliæ paſſim experientiæ, quibus ſolam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis, & condenſationis cauſam eſſe percipitur.

2. Cauſa. Altera cauſa eſt generatio. Cum enim inferiora elementa ex ſuperioribus fiunt, vt ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra, condenſatio eſt: cum vero è contra ex inferioribus ſuperiorã, rarefactio eſt: & hoc ſatis eſt experientia compertum. Videmus enim ſummum ex ligno procedentem, & vaporem aquæ multo maiorem locum occupare. *Experiētia 2. cauſa.*

Nota. In hac generatione interuenit etiã alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem: ſed quia talis alteratio eſt coniuncta cum generatione ſubſtantiæ, dicimus, & attribuimus generationi cauſam rarefactionis & denſationis ad differentiam primi modi, quo ſola alteratio ſine generatione ſubſtantiæ cauſa eſt rarefactionis, & denſationis, & quia poſt generationem ex vi ipſius formæ ſolet magis vel minus denſari materia, vel rareſieri.

3 Tertia cauſa eſt motus localis. Hic enim denſationem facit; ex nimia enim partiũ compreſſione fit aliquando denſatio: & ſic aer ex ventorum motu condenſatur, quo ceſſante rareſit. Hæ igitur ſunt cauſæ, quibus condenſatio, & rarefactio proueniunt.

De modo quo fiant rarefactio & condēſatio. At circa modũ, quo fiant, aduerte mentem Ariſtot. eſſe hanc, quæ tibi ſufficiet pro preſenti. Quod denſatio, & rarefactio fiunt, quia ſicut materia fit calida, vel frigida non recepto aliquo extrinſeco, ſed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia eſt in potentia, ad maiorẽ vel minorem quantitatem, & cum maior fit, vel minor, proprie ex eo fit, quia erat potentia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde eſt rara, & denſa.

Nota. Eſt autem conſiderandum, quod ſicut ex materia educitur calor, qui tamen non erat in ea actu, niſi tantum potentia: ita educitur maior quãtitas, vel minor quantitas, vbi non erat niſi potẽtia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor quantitas producitur. Raritas autem, & denſitas qualitates ſunt admodum cum quantitate coniunctæ ita, ut ipſam ſequantur.

Vnde quantum ego exiſtimo, (imò iſta eſt ſecundum Ariſtotelem) non fit mutatio ſecundum raritatem, vel denſitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo: loquor autem de propria condenſatione, & rarefactione.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam ſemper habere cõiunctam quantitatem ſibi, vt nunquam de nouo

R 3 acqui-

Digitized by Google

acquiratur vel deperdatur, nec tota, nec ulla quantitatis pars, dicet, quod in condenſatione, vel rarefactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur, ſed aliter, & aliter ſe habet: & probabile hoc eſt.

At nos, qui quãtitatem non in ſola materia, ſed in compoſito cõſtituimus, ac ipſam perdi, & acquiri dicimus, non reputamus inconueniens dicere, quod ſicut in remiſſione caloris, & intenſione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probabimus poſteà ita in iſta rarefactione, & cõdenſatione circa quantitatem. Imo cum ex generatione proueniunt, ſicut cum ex aqua aer, vel contra fit, probabiliter etiã dicitur, quòd tũc tota quantitas mutatur, & noua acquiritur ſub eadẽ manente materia. Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipſius accidentia corrumpuntur. de hoc tamẽ alibi latius dicemus. Satis ſit de quæſtione hac. Alius etenim eſt eius proprius diſputandi locus. Ex dictis liquet ad rarefactionẽ vel condenſationem non eſſe neceſſarium vacuum vt antiqui Philoſophi putabant, ſed ſine vacuo fieri poſſe.

An formæ intendantur additione partium gradualium. Quæſt. XII.

Senſus quæſt. *1. Nota quid ſit intenſio.*

HAec quæſtio circa tex. 84. mouetur, vbi Ariſtoteles docet magis calidum fieri ex minus calido non adueniente calido, nouo. Pro ſenſu aſit quæſtionis aduerte, quod intenſio non aliud eſt, quam motus, quo vna forma fit perfectior in eadẽ parte ſubiecti: vt cum albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt ſecundum eam manus magis, & magis dicatur alba.

Dixi autem, in eadem parte: nã aliqua qualitas dupliciter poteſt augeri.

Qualitas dupliciter põt augeri. Vno modo ſecundum quod plures partes ſubiecti informat, vt cum calor creſcit, & dilatatur per aliquod continuum ſucceſſiue calefaciẽdo plures ſubiecti partes: & talis dicitur extẽſio formæ. Altero modo augetur in eadem parte ſubiecti acquirendo maiorẽ, & maiorem vim; vt cũ calor in manu exiſtens fit maior, & maior, & tale augmentum intenſio dicitur: oppoſitum vero decrementum remiſſio.

No. quo differũt intenſio, & extẽſio. Differunt ergo intenſio, & remiſſio formæ ab extenſione, & diminutione eiuſdẽ: hæc enim ſumuntur ſecundum plures, vel pauciores partes quantitatis ſubiecti, illa vero ſecundum perfectionem maiorem, vel minorem in eadem parte ſubiecti; poteſtque eſſe, vt ſimul fiat intenſio, & extenſio, imo intenſio, & diminutio.

Explicatur magis sẽ ſus quæſt. Semper tamen obſeruandum eſt, hos eſſe valde diuerſos motus. In præſenti autem loquimur de intenſione, & remiſſione, & petimus, An cum intenditur calor, noua aliqua caloris particula producatur ſupra calorem præexiſtentem: in remiſſione uero corrumpatur: an non ſic, ſed ſemper eadem qualitas ſit abſque acquiſitione, uel deperditione alicuius partis qualitatis.

1. Sent. In hac difficultate ſunt quatuor ſententiæ principales. Prima eſt Burlei, quam ſequitur Duran. 1. ſenten. diſtinctione decimaſeptima, quæſtione octaua. & Gofredus, ut recitat Sanctus Thomas 1. ſenten. diſtinctione decimaſeptima, quæſtione ſecunda, art. 2. Dicunt iſti in intenſione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci; ſimiliter de alijs qualitatibus, ut cum ex paruo calore fit maior, & intenſior, calor ille remiſſus corrũpitur, & nouus intenſior producitur: ſimiliter in remiſſione corrumpitur intenſior & producitur remiſſior.

Rõ huius ſententiæ. Huius ſententiæ præcipua ratio eſt. Intenſio, & remiſſio ſunt motus: ergo ex contrario in contrarium tendunt terminum: ſed termini contrarij ſimul eſſe non poſſunt: ergo calor, qui erat remiſſus, & calor qui erat intenſus, cum ſint termini motus, ſimul non ſunt, ſed unus corrumpitur altero accedente.

Exẽplũ Duran. Exemplum ponit Duran. ſicut in motu locali ſemper ſunt loca diuerſa, & unus corrumpitur, altero ſuccedente; ita in formis, ſecundum quas eſt intenſio, & remiſſio.

2 *Aegy. et Grego.* Altera ſententia eſt Aegyd. li. 2. q. 14. & Gregor. 1. Senten. diſtin. 17. quæſtio. 4. artic. 1. Hi in forma accidentali conſiderant duo. Alterũ eſſentiam ipſius formæ; alterum exiſtentiam, puta, ipſam actua-

lem

Digitized by Google

lem inhærentiam in ſubiecto. vt albedinis eſſentia eſt ipſius natura, & ſubſtantia, inhærentia verò in ſubiecto ipſius eſt exiſtentia, ita in alijs qualitatibus.

Dicunt ergo, quod intenſio, & remiſſio non fit per additionem, vel ablationem aliquam in eſſentia qualitatis, & formæ, ſed eadem prorſus eſt qualitas intenſa, quæ erat remiſſa abſque acquiſitione, vel deperditione: intenſio autem, & remiſſio tantum fit ſecundum exiſtentiam, & inhærentiam, hæc enim ſuſcipit magis, & minus.

1 Probãt ex. 8. Metha. tex. 10. vbi dicitur quod eſſentiæ formarum conſiſtunt in indiuiſibili, vt vna non ſit maior, & minor; vt ternarius vnus nõ eſt altero maior: aut minor. Si igitur hoc ita eſt; non poteſt eſſe additio, vel ablatio in eſſentia.

2 Præterea, q̃a natura rei eſt in certo gradu naturæ; non ergo ſuſcipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciunt.

3 Tertia ſententia eſt Scoti. 1. Sen. diſtin. 17. q. 3. quam ſequuntur Nominales, puta qualitates intendi additione nouæ qualitatis, vt calor intenſior fit quia nouus calor producitur, & cum calore præcedenti coniungitur, & vnitur in eadem ſubiecti parte. Vnde differt a Burleo, q̃ Burle dixit priorem qualitatem non manere. Scot. vero, quod manet cũ ſequenti, & fit vnus calor intẽſus: in remiſſione verò perditur aliquid caloris, & reſiduum manet, donec fiat totius deperditio.

Hæc ſententia probatur primo. Ita ſe habet augmentum intelligibile, ſicut ſenſibile: ſed ſenſibile fit partium additione, ergo intelligibile. Vocat augmentum ſenſibile, quod fit in extenſione, vt cum aqua additur aquæ, & cum calor extenditur per ſubiecti partes: conſtat aũt hoc fieri, productione nouarum partium. Vocat augmentum intelligibile, quod fit in eadem parte ſecũdum intenſionem.

Et argumentum eſt, quod ſicut cum ex-
2. ratio. tenditur calor nouus, & nouus calor producitur, in diuerſis tamen ſubiecti partibus: ita etiam cum intenditur, producetur vtique nouus, & nouus calor in eadẽ tamen parte.

2 Secundò. Motus realis terminum habet realem ad quem diſtinctum a termino a quo: ergo calor, qui intenſione acquiritur, non eſt idem calor, qui præceſſit, ſed pars de nouo producta: ita erit in remiſſione.

Tertiò non fit tranſitus de contradicto- 3
rio in contradictorium ſine acquiſitione alicuius realis, vel deperditione. ſed cum calor intenditur, vel remittitur, ſubiectũ ex non intenſo fit intenſum, & ex non remiſſo remiſſum: ergo in remiſſione, vel intenſione noua qualitas acquiritur, vel deperditur.

Quarta ſententia eſt S. Tho. prima ſe- 4
cundæ. q. 52. art. 1. ad 2. & ſecunda ſecũdæ, q. 24. art. 5. quem ſequũtur plerique viri docti in 8. Meth. Dicit, quod cum qualitas remittitur, aut intenditur, nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, ſed eadem omnino manet intenſa, & remiſſa: ſolũ intenſio conſiſtit in hoc, quod magis eſt radicata in ſubiecto: remiſſio vero quod minus eſt radicata. Eſſe autem radicatam magis, vel minus, non eſt aliud, quã quod magis ſit educta, vel minus, ex potentia in actum. *Explicat. ſententiæ.*

Vnde radicem intenſionis, vel remiſſionis ponunt in indifferentia formæ, ſecundum quam magis, vel minus poteſt educi de potentia ſubiecti. *Nota in quo ſit poſita radix intenſionis, & remiſſionis, et de duplice indifferentia formæ.*

Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, vt non magis vni, quam alteri inſint ſubiecto, vt albedo indifferens eſt vt muro, vel cigno, vel alteri inſit, & hæc indifferentia accidentis facit commune.

Sunt etiam aliquæ indifferentes, vt a ſubiecto abeſſe, vel adeſſe poſſint, & hæc 1
in differentia facit qualitates ſeparabiles 2

Sunt tandem aliquæ indifferentes, vt 3
plus minuſue perfectè a ſubiectis participari poſſint, & hæc indifferentia ipſas facit intenſibiles, remiſſibiles.

Hæc autem indifferentia aliquãdo prouenit ex diuerſa natura ſubiectorum: vt calor ignis eſt intenſior, aeris remiſſior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris vero talem.

Aliquando prouenit ex diuerſa diſpoſitione eiuſdem ſubiecti, vt mel dum magis, ac magis comprimitur, fit albius, quia deperdit humidum, & magis diſponitur ad calorem.

Hæc eſt ſententia D. Th. fideliter expoſita, in qua dicitur intenſionem, vel remiſſionem fieri per maiorem, vel minorẽ in ſubiecto radicationem, ſiue id ſit propter naturam ſubiecti, ſiue propter maiorem, *Repetitio ſunt D. Tho.*

vel minorem diſpoſitionem.

1. rõ pro D. Tho. Probatur primo, Si intenſio fieret additione gradus ad gradum, quæro, cum illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compoſitione, vel continuatione, vel ſubiecto. Non compoſitione: quia in accidente non eſt compoſitio, niſi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ, quales non ſunt illæ, quæ ex diuerſis gradibus ſunt, præſertim cũ ſint eiuſdem rationis, & neuter ſe habeat, vt determinãs, aut vt determinatum. Nec erunt vnũ continuatione, cum illa graduũ vnio non ſit ſecundum quantitatis partes: intẽſio enim in vnica fit parte. Nec erunt vnum ſubiecto, quia quæ ſic ſunt vnum, ſunt diſtincta ſpecie, vt albedo, & dulcedo in lacte. cum ergo non poſſint vnam formam facere, nõ ſic erit intenſio.

Secũdo. Ille gradus de nouo productus vel eſt eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ. Nõ diuerſæ, nam duo gradus caloris non differunt ſpecie: ſi ergo ſunt eiuſdẽ ſpeciei, differunt numero: at duo accidentia numero tantum differẽtia in eodem ſubiecto adæquate eſſe nequeunt, cum numeralis accidentiũ diſtinctio a ſubiectis ſumatur: non ergo ſic intenſio fieri poteſt.

Tertio. Stat formam indiuiſibilem magis, & minus ſuſcipere: ergo non fit per additionem, vel ablationem. Antecedẽs probatur. Viſio eſt indiuiſibilis operatio, & intellectio, & ſtat has intendi, & remitti, dum obiectum magis, vel minus comprehenditur: non igitur illo modo intenſio, & remiſſio ſunt. Hæ fuere de intenſione opiniones.

1. Fund. explicans terminorũ adqq. Pro huius quæſtionis determinatione quorundam terminorũ explicatio eſt maxime aduertenda, quæ apud Philoſophos in hac materia ſolẽt occurrere præſertim apud calculatorem Suyſer Termini autẽ ſunt hi, gradus formę, pars gradualis, non gradus, latitudo formæ.

Quid ſit gradus forma. Gradus formæ eſt illud minimum formæ quoad intenſionem, quod poteſt actu per ſe manere in aliquo ſubiecto: ſicut vocamus minimum in extenſione, quod per ſe poteſt exiſtere ab alijs partibus ſeparatum; ita vocamus in intenſione, vel remiſſione gradum, quo remiſſior non poteſt per ſe actu in ſubiecto eſſe.

Quid ſit pars gradualis. Pars verò gradualis formæ eſt, quicquid formæ quod non poteſt ob eius remiſſionem actu per ſe eſſe; ſicut in extenſione quantitatis, ſunt particulæ ita minimæ, vt non poſſint eſſe per ſe, niſi cũ alijs cõtinuę ita in forma intenſa ſunt caloris particulæ ita remiſſæ, vt non ſint vnquam per ſe: & has vocamus partes graduales. Vnde in vno gradu ſunt plures graduales partes, qa eſt diuiſibilis in infinitum in potentia.

No. duplices partes qualitate. Et vt facilius intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intenſibili duas magnitudines. Altera eſt, ſecundum quam plures ſubiecti partes informat, & hæc intenſionis magnitudo dicitur, & quę ei externa eſt, a ſubiecto proueniens. Altera eſt, ſecundum quam in ſeipſa fortior eſt, vel debilior: maior, aut minor. Dicimus enim plus albedinis ineſſe lacti, quã ſaccharo: & talis magnitudo dicitur intenſionis, cuius partes quæ actu poſſunt exiſtere per ſe in ſubiecto: gradus dicuntur; quæ vero non poſſunt per ſe exiſtere, niſi cum alijs coniunctæ, quæ inexiſtentes dicuntur, & in potentia, graduales vocamus.

Quid ſit non gradus forma. Non gradus formæ dicitur illud; quod non eſt forma, ſed eſt in potẽtia proxima, vt forma, ita vt ſit verum in eo dicere, nũc non eſſe formam, ſed immediate poſt illud erit forma: vt non gradus caloris eſt, quod ſic eſt calori proximum, vt immediate poſt illud calor ſit.

Latitudo autem formæ eſt quantitate extenſionis formæ ſimul cum quantitate intenſionis. Vt ſi ſit aliqua forma in aliquo ſubiecto intenſa, & extenſa, tota illa ipſius extenſio cum intenſione formæ latitudo dicitur.

Et ne decipiaris exiſtimans ſolam magnitudinem intenſionis dici latitudinem; ſed vtranque ſimul, & de latitudine hac ſcripſerunt aliqui multa.

2. Fund. duplex latitudo formatũ vniformis. & difformis. Aduertendum ſecundo, quod latitudo iſta formarum eſt duplex: quædã vniformis, quædã difformis. Vniformis eſt, cũ ſic eſt forma extenſa per aliquã quantitatẽ, vt in ſingulis ipſius partibus, ſit æqualiter intẽſa: vt ſi demus particulã ignis, latitudo huius caloris eſt vniformis, qa in omnib. partibus illius calor eſt æque intenſus.

Difformis vero eſt, cum ſic eſt extenſa forma, vt non ſit in omnibus illius quantitatis partibus æqualiter intenſa, vt ſi demus lignum calidum, cuius partes quædã ſint alijs calidioris.

Lati-

Duplex latitudo difformis. Latitudo difformis ſubdiuiditur in vniformiter difformem, & difformiter difformem. Vniformiter difformis eſt, cum etiam ſi forma ſit inæqualiter intenſa per omnes partes quantitatis, tamen exceſſus, quibus vnus gradus excedit alium, ſunt æquales. Verbi gratia ſit lignum habens decem particulas, in prima calor ſit, vt vnum; in ſecunda, vt duo; in quarta, vt quatuor, & ſic conſequenter eſt difformis tota latitudo, cum ſit intenſio inæqualis. Sed vniformiter, quia exceſſus partium inter ſe ſunt æquales: nam in tanto exceſſu duo excedunt vnum, quanto duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter vero difformis eſſet, ſi exceſſus eſſent inæquales: vt ſi in vna eſſet, vt vnum: in ſecunda, vt tria: in tertia vt ſex: in alia, vt octo, & ſic conſequenter.

Latitudo difformiter difformis adhuc duplex. Latitudo difformiter difformis iterum ſubdiuiditur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quamuis ſint partes inæqualiter intenſæ, & quamuis exceſſus ſint inæquales, tamen proportione exceſſus ſunt æquales ita, vt in eadem proportione excedat vna aliam, in qua altera alteram: vt ſi prima pars ſit, vt vnum, altera, vt duo: tertia, vt quatuor: quarta, vt octo, & ſic conſequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatem intenſionis, ſed difformiter quia exceſſus ſunt inæquales, & vniformiter, qa ſeruant eandem proportionem. At ſi eadem proportio non ſeruatur, nunc latitudo prorſus eſſet difformiter difformiter difformis. Hæc ſunt valde obſeruanda pro intelligentia multorum, quæ in phyſica occurrunt.

1. concl. contra Burle. Pro determinatione igitur quæſt. ꝓpoſitæ, ſunt aliquot proponendæ concluſiones, quarum prima ſit. In intenſione non corrumpitur qualitas remiſſa, nec intenſa in remiſſione, vt dicebat Burle.

1 Hæc concluſio probatur primo. Quod corrumpitur, ſi accidens eſt: aut corrumpitur à contrario, ſicut calor a frigiditate, aut defectu conſeruantis, vt lumen in aere, extincta lucerna: aut ad corruptionem ſubiecti, nã deſtructo ſubiecto deſtruũtur ipſius accidentia: ſed illa qualitas remiſſa non corrumpitur à contrario, quia intenſa qualitas, & remiſſa non ſunt contraria, cum ſint eiuſdem ſpeciei: nec corrũpitur ex defectu conſeruantis: nam adhuc manet ipſum agens intendens: nec ad corruptionem ſubiecti, cum ſemper ſubiectum in tota intenſione moueat. Non ergo corrumpitur: ſi enim corrumperetur ab aliquo, ex his vtique corrumperetur.

Præterea ſecũdo. Si remiſſior qualitas corrumperetur in intenſione, & intenſior produceretur, ſequeretur, quod in inſtãti per primũ ſui eſſe, qualitas tota fieret, & non ſucceſſiue. Patet. In quocunq; inſtanti eſt verum dicere, dum intenſio fit, nũc eſt qualitas intenſa, & ante non fuit talis: peto, an tota illa in alio inſtanti ſit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non poteſt: nam ante hoc inſtans erat remiſſa, & ita debuit corrumpi. ſi ergo tota illa in inſtanti producta eſt, iam tota qualitas per primum ſui eſſe incipit, nec ſucceſſiue facta eſt, quod eſt contra Ariſto. vt dicetur inferius. 2

Præterea tertio. Si in remiſſione corrumpitur intẽſior qualitas, & producitur remiſſior, ſequeretur, quod contrarium per ſe produceret contrarium. Patet. Demus, quod ſit calor, vt ſex, & incipiat remitti à frigido: tunc frigidum deſtruet totum illum calorem, & produceret remiſſiorem, vt fatetur: ergo frigidum producit calidum. Vlterius ſi ſtatim totum illũ calorem deſtruxit: ad quid alium produxit, cum etiam corrumpere illum debeat? profecto hæc opinio indigna videtur Philoſopho. 3

Nec argumentũ ipſius quicquam concludit. nam calorem remiſſum, & intenſum dupliciter cõſiderare poſſumus. Vno modo formaliter: vt intenſus, & remiſſus eſt: & ſic opponuntur: & ſunt termini intenſionis, & remiſſionis, & cum remiſſus eſt, intenſus non eſt, & è cõtra. Altero modo, materialiter conſideratur pro ipſo calore, & ſic non opponuntur, nec corrumpuntur: Quod eſt dicere, calor, qui erat remiſſus, manet in intenſione, ſed non manet remiſſus; ſed manet pars caloris, quia erat intenſus, ſed non manet intenſus: ſicut cum quantitas minor ſit maior, & è contra, quantitates manent, ſed quod ſit maior, vel minor non manet, & ita ſoluitur argumentum ipſorum. *Arg. Bur. ſoluitur.*

Secunda concluſio. Intenſio, vel remiſſio *2. concl.*

contra Aegid. ſio non fit tantum ſecundum exiſtentiā, vt imaginatur Aegid.

1. ratio. Iſta concluſio probatur. Primo, quia cum exiſtentia dependeat immediate ab eſſentia, non poteſt intelligi, quomodo ſi ipſa eſſentia conſiſtat in indiuiſibili, non

2 conſiſtat etiam exiſtentia. Præterea, quia adhuc ipſa exiſtentia eſt quædam entitas, & natura: debet ergo in indiuiſibili conſiſtere.

3 Vlterius, quia petimus, an per radicationem, vel additionem ſuſcipiat iſta exiſtentia magis, vel minus: remanet enim eadem difficultas.

4 Præterea, quia ſupponit opinio diſtingui realiter eſſentiam, & exiſtentiam, cuius oppoſitum poſtea nos oſtendemus.

3. concl. Tertia concluſio. Non fit intenſio, aut remiſſio per maiorem, vel minorē in ſubiecto radicationem tantum. hæc ſine dubió facilius intelligitur, quam oppoſita opinio. Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in ſubiecto nullo prorſus acquiſito, aut deperdito? ſit quidē iſta radicatio, ſed per hoc, qđ plures, vel pauciores qualitatis gradus ſiunt. Et ita conſentio cum D. Thoma, in intenſione fieri maiorem radicationē, ſed tamen hāc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti.

Nota. Nec (vt exiſtimo) huius oppoſitum uoluit S. Thom. quamuis multi ipſius diſcipuli id putent, contra quos probatur concluſio, præter argumenta Scoti, quæ ſunt optima, ſuperius poſita. Primo ex Ariſto.

1. ratio. hoc tex. 84. qui dicit, Sicut ex non calidō fit calidum, ita ex minus calido magis calidum: eam enim calidum, quam magis calidum ex potentia educimur, ſic ergo argumentor ex hoc. Cum magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actum: ergo producitur. Fit ergo intenſio per productionem noui caloris, ſicut remiſſio per deperditionem.

2 Præterea. Cum fit aliquid magis calidum, vere mutatur per mutationē, quę non erat ante: ergo acquiſiuit aliquid, quod ante non erat.

3 Præterea. magis radicari, vel eſt, quod difficilius remoueatur á ſubiecto, vel ꝙ qualitas plures ſubiecti partes informet, vel econtra, quod plures gradus qualitatis, & partes ſint in ſingulis partibus ſubiecti. Non primū, quia ſunt qualitates intenſiſſimæ, facile tamen mobiles, vt febris ephimera, & rubores ex verecundia. Non ſecundum, quia illud eſt extendi, non intendi: erit ergo tertium.

Quarta concluſio. Intenſio, vel remiſſio fiunt per acquiſitionem, vel deperditionē partiū gradualium qualitatis circa eandem ſubiecti partem, manētibus ſemper remiſſis gradibus cum alijs in intēſione, & ſimiliter in remiſſione, manentibus illarum partium gradibus, quæ erāt inteñſæ, aliquibus eorum partibus deperditis, & in hoc conſentio cum Scoto. *4. concl. quō fiat intenſio, & remiſſio.*

Notanda tamen hic duo. Alterum eſt, quod cum intenditur aliqua qualitas, vel remittitur, non proceditur per gradus, ut in ſingulis inſtantibus ſinguli gradus producantur, ſed per partes graduales, ſicut in extenſione formæ, poſtquam ignis in primo minimo eſt introductus, poſtea ſucceſſiue extenditur per minima cōiuncta, nec alia minima ſubit, niſi paulatim, quia cum ſint continua cum primo, non datur minimus minimo per ſe: ita in diminutione paulatim, & ſucceſſiue fit, donec ad vltimum aliquando perueniatur, & illud iam ſimul corrumpitur. *1. Nota quō fiat in intenſione.*

Hæc ergo ſic intellige ſuo modo in intenſione, & remiſſione: dato enim vno gradu, intenſio ſucceſſiue fit per partes graduales aliorum graduum: ſimiliter in remiſſione, donec perueniatur ad vltimum gradum. Dictum autem eſt, quid inter gradum, & partem gradualem interſit.

Alterum adnotandum eſt, ꝙ cum dicimus intenſionem fieri graduum additione, non intelligas, quod illa additio eſt propria, quaſi addamus calorem aliquem qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquā addimus, ſed eſt impropria additio: quia id, ꝙ additur, erat ibidem, cui additur, ſed in potētia, educitur tñ in actu. Et hoc eſt quod ibi dixit Ariſt. quod non fit calidū, aut magis calidum aduenientē calido putà, in actu præexiſtenti, ſed educto ex eadem potentia in actum. *2. Nota* *Qualis additio graduus fiat in intēſione.*

Supereſt ut ad argumēta in oppoſitum reſpondeamus. Ad primum Aegid. dico, ꝙ eſſentia dupliciter ſumitur. Vno modo pro quidditate, quæ per definitionem explicatur. Altero modo pro ipſa entitate, & ipſa re, ut eſſentia albedinis dicitur id, quod albedinē conſtituit in eſſe, & natura albedinis, dicitur etiā ipſa albedo. Igitur *Ad 1. Aegyd. & ad ſecundum dupliciter ſumitur eſſentia.*

tur eſſentiæ, vt quidditatem dicit non fit additio,nec diminutio,ſed certa eſt, & indiuiſibiliter conſiſtit ;nam vnica eſt qualitatis cuiuſque definitio; ſiue ſit intenſa,ſiue remiſſa;at ipſi entitati fit additio.

Explicatur hoc exemplo.Lineæ quidditati non fit additio. vnica enim eſt ipſius natura.at ipſi lineæ partes poſſunt addi,& detrahi. Alij ſolẽt hoc idem aliter dicere quod eſſentia ſuſcipit partes ſimilares,ſed nõ diſſimilares per hoc patet etiã ſolutio ad ſin argumentum ipſius ſententiæ.

Ad 1. & opi illorũ qui opin. D. Th. ſecus intelligunt. Ad primum pro opinione illorum,qui opin.D.Th.ſecus intelligũt de ſola radicatione,ſine additione graduum,dicendum quod gradus multi faciunt vnum intẽſione,ſicut plures partes aquæ,vnum faciunt continuatione, per quantitates partium, quæ ad vnum vniuntur; ſic plures gradus eiuſdem qualitatis faciunt unum intenſione,per hoc, quod cum ſint eiuſdẽ ſpeciei ſub vna,& eadem ſubiecti quantitate ſubmittuntur,& penetrantur,ac vnicam formam,latitudinem,& magnitudinem intẽſionis habentem componunt : & ſic poſſumus dicere, quod compoſitione ſint vnum, non compoſitione extenſionis, ſed intenſionis vnius formæ.

Ad 2. Ad ſecũdum dico quod ille gradus eſt diſtinctus numero imperfecte,quod eſt dicere, Gradus vnus diſtinguitur numero ab alio,quando eſt in potentia,& alter actu. Similiter reſpectu actionis,quia talis gradus producit hac productione,non autem ille,qui erat ante: ſimiliter reſpectu temporis,quia præcedens aliquando fuit,cum non fuit,qui producitur.

Perfecte tamen numero non diſtinguitur,quia poſtquam productus eſt, & in actu,vnicam actu formam cũ altero facit,ſicut etiam partes continui vnum efficiunt continuum: Nec Metaphyſici dicunt contra hoc quicquam:nam cum dicitur, duo accidentia numero differentia,nõ dicitur duo accidentia actu exiſtentia , nec dicit de differentia perfecta numero.

Ad 3. Ad tertium ſimiliter patet ſolutio;Nã viſio intenditur , ſicut & aliæ qualitates per additionem , imo & accidentia ſpiritualia,vt intellectio,& volitio, & habitus in anima exiſtentes;quamuis enim extenſionem non habeant , tamen intenſionem habere poſſunt in ſubiecto . Non enim partes intenſionis,ſunt partes extẽſionis, nec his neceſſario indigent : taliaque accidentia habebunt intenſionem,ſed non latitudinem, quia latitudo vtrunque claudit , vt diximus , ac ſatis de quæſtione hac.

Caput Decimum.

Tractatio de tempore.

Conſequens autem eſt ad ea. Tex. lxxxvij.

POſtquã de motu infinito, loco , & vacuo diſſeruit, nũc tandẽ de tẽpore facere ſermonẽ aggreditur. Eſt.n.tempus menſura rerum ſenſibilium communis , Duo tamen tractanda proponit , alterum,an ſit;alterum quid ſit ; nam quale ſit , ex ipſius natura ſemel percepta facile erit cognoſcere. *Int. Ari.*

At circa an ſit,prius diſputatiue procedit,ac rationibus exteris , quæ logicæ dicuntur, (vt notant Themiſt. & Simplic.) contendit probare ipſum non eſſe. Nam quamuis tempus eſſe ſit certiſſimum , eſt tamen adeo difficile cognitu(vt dicit Philop.)& rationes in oppoſitum fortes,vt videatur ex parte non eſſe.

Aduertendum , quod logicæ rationes ſunt , quæ ex communibus principiis , & probabiliter,non neceſſario procedunt,et probant:non enim faciunt ſcientiam, ſed opinionem,vt alibi diximus. *Quid ſint logica rationes.*

Quod igitur omnino non ſit, aut. Tex. lxxxviij.

INcipit rationes proponere, quibus tẽpus non eſſe pobatur.Inquit autem rationes probare vix,& obſcure tempus eſſe.Quod dicit, quia rationes nõ cõuincũt ipſum non eſſe , cum demonſtrationes nõ ſint,ſed difficultatem faciunt,& perſuaſionem,vt non ita facile, & diſtincte tempus appareat eſſe. *An ſit tempus.*

Eſt autem ptima ratio huiuſmodi.Cuius partes non ſunt,nec ipſum eſt,aut entitatem, *1. ratio.*

titatem,

titatem,& ſubſtantiam habet: ſed temporis partes non ſunt: non ergo tempus eſt. Minor probatur, nam reliqua ſunt nota. Temporis partes ſunt præteritum,& futurum:ex præterito enim tempore,& futuro componitur quodcũque tempus,quod in infinitũ ꝓcedit,& ſemper accipitur, id eſt totum ipſum tempus,quod indeterminabile eſt,ex præterito, & futuro conſtat. At neutrum horum eſt: præteritum enim non eſt, futurum nõdum eſt: Ergo partes totius temporis non ſunt.

Nota. Notãdum,quod dicit,Totum tempus, quod infinitũ accipitur. Nam tempus in particulari non ſemper ex duplici hac parte conſtat, vt præteritum per ſe,futurum per ſe.tamen tempus totum,quod in fluxu eſt,ex duplici hac parte conſtat.

Ad hæc autem omnis rei. Tex. lxxxix.

2. ratio. Alterã facit rationem. Quæcunq; res diuiſibilis,& plures partes habens,ſi eſſe debet,neceſſe eſt,vt aliquam ſui partem,quæ ſit,habeat, quando non omnes haberi poſſunt: ſed nulla pars temporis eſt: igitur nec tempus eſt. Maior eſt nota. Minor probatur. Præteritum, & futurum ſunt partes temporis,& nulla ex his eſt.

Obiect. Dices tu, non ſunt iſtæ omnes partes, nam nunc præſens, eſt pars temporis, & illud modo eſt.

Solut. Reiicit hoc Ariſt. probando nunc non eſſe temporis partem,& ſic probat. Pars menſurat totum,quia toties replicata totum adæquat:ſimiliter pars componit totum cũ aliis partibus:at nunc non menſurat tempus,nec ex multis nunc componitur tempus.ergo non eſt pars temporis.

Aduertendum enim, quod ſicut punctum in linea indiuiſibile quid eſt,ita nũc in tempore:nam quod præſens eſt,nõ poteſt eſſe diuiſibile:ſi enim diuiſibile eſſet, cum ſit ſucceſſiuum,vtiq; partem haberet præteritam,partem futuram,iamque non eſſet totum præſens,& nunc: quod igitur præſens eſt,indiuiſibile eſt. Et ſicut linea ex punctis non componitur, nec puncta partes ſunt lineæ, ſed continuatiua lineæ partium: ita nec nunc eſt temporis pars, ſed partium temporis,puta, præſentis, & futuri continuatiuum: & hoc itendit ratio hæc.

Amplius autem,& ipſum nunc. Tex. xc.

Probat nõ eſſe ipſum nũc et primo quod nõ ſit aliud, & aliud in tẽpore.

Conuertitur ad ipſum nunc,& contẽdit probare,quod nõ ſit,& quod difficile ſit percipere,an ipſum ſit.& ratio huiuſmodi procedit. Si eſſet nunc, aut eſſet vnum, & idem per totum temporis, aut aliud & aliud ita, vt uno deſtructo ſuccedat aliud:ſed neutrum vr̃ poſſe dici: non ergo eſt. Probat, quod non ſit aliud, & aliud oſtendendo,quod non corrumpatur nunc,quod alias dici poteſt inſtans.

Vis rationis Ariſt. ꝙ nunc nõ poſſit corrũpi nec i ſeipſo, nec in alio nunc.

Et ratio eſt huiuſmodi. Si corrumpitur ipſum nunc, aut corrumpitur in altero nunc,quod ſit ſimul cum illo, aut corrumpitur in ſeipſo, aut corrumpitur in ſequenti nunc: quia omne,quod corrumpitur in tempore corrumpitur: nullo autem modo ex his corrumpi poteſt.

Primo, non corrumpitur in alio nunc quod ſit ſimul, quia nunc non eſt extra tẽpus: vt ergo duo nunc ſint ſimul, ideſt, quando eſt vnum: quod ſit alterum debet duo tempora eſſe ſimul, vt duo dies, aut duæ horæ:ſed hæc hoc impoſſibile eſt: nã nunquam duo tempora ſunt ſimul, niſi cum vnum eſt pars alterius, vt dicimus, nunc eſt talis hora, talis dies,talis menſis, talis annus ſimul: ad hoc autem ſufficit vnum nunc:ſed duo tempora diuerſa,quorum vnum nõ includatur in altero, ſimul eſſe non poſſunt. Si ergo nunc ipſum corrumpitur, non corrumpitur in alio nunc, quod ſit tũc,& ſimul; ſicut ego lectionem lego in hoc tempore,ita vt lectio & tempus ſimul ſint.

2. Pars

Probat ſecundo, quod non corrumpatur in ſeipſo: quia cum ipſum eſt, tunc eſt: non ergo poſſibile eſt,vt tunc dicatur corrumpi.

3. Pars argum.

Probat,quod non corrumpatur in nũc ſequenti: & petit ſuppoſitionẽ quod duo nunc non ſint ſimul, & immediata, quin mediet tẽpus, ſicut nec duo puncta, quin mediet linea:hoc enim poſtea in lib. 6 probandum eſt, dicitur igitur. Si nunc corrumpitur in nunc conſequenti, cum inter ipſum, & hoc mediet tempus, conſe-

quenter

Digitized by Google

quenter ſequitur, quod in illo tēpore durabit tale nunc: ſunt autem infinita nunc in quilibet particula temporis; erit ergo ſimul vnū nunc cum alijs: quod eſſe non poteſt; ergo nullo modo nunc ipſum corrumpi poteſt, & ita non erunt diuerſa nunc per totum tempus Hæc ratio ſubtilis eſt, & notanda, & aduerte expoſitioné: nam primam argumenti partem multi non attigerunt.

At vero neque ſemper idem. Tex. xcj.

Probat non poſſe eſſe vnū nunc in toto tempore.

1. ratio.

OStendit alteram principalis argumēti partem, quod non ſit vnicum nunc per ſe eſſe totum tempus Omne finitum, ſiue ad vnum, ſiue ad plura, ideſt, ſecundum vnam dimenſionem, vt linea: aut ſecundum plures, vt ſuperficies, & corpus, vno termino ſolo non poteſt eſſe terminatum, ſed duobus ad minus: at tempus accipi poteſt finitum, vt dies, hora, menſis: ergo ad minus erunt duo termini in tempore, & ſic duo nunc, ſicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius, ſi ſimul eſſe. Tex. xcij.

2. ratio.

PRobat ſecundo, non poſſe eſſe vnum nunc, ſequeretur enim quod quæ facta ſunt ante mille annos, & quæ modo fiunt: ſimul eſſent ſecundum tempus. Patet ſequela, nam illa ſunt in eodem tēpore ſimul, nec eſt vnum altero prius, quæcunq; in eodé nunc temporis facta ſunt: ſi igitur vnicum eſt nūc in toto tempore, nihil erit prius, nihil poſterius, ſed omnia ſimul ſecundum tempus.

De his igitur, quæ inſunt ipſi. Tex. xciij.

Quid ſit tēpus eſt valde difficile cognoſcere.

COncludit ſatis dubitatum eſſe circa eſſe ipſius temporis. poſtea ad quid ſit, conuertit ſe; ac docet, quid ſit tempus. difficile eſſe cognoſcere. & difficultatis cā eſt duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tēpore dicunt: non enim omnes conueniūt. Altera eſt ex rationibus poſitis circa an ſit: nam ex illis videtur temporis natura eſſe ſolum ſecundum intellectum, at dicit Philopo cum ipſius partes non ſint. Incipit autem aliorū ſententias proponere.

Antiquorū opinio de tēpore duæ.

1. et 2. rō quod motus cæli non ſit tēpus.

Quidam dixerunt, tempus eſſe motū circularem cęli. Alij dixerunt eſſe ipſum cœlum, & ſphæram. Impugnat autem dupliciter eos, qui motum circularem dixerunt eſſe tempus. Primo. Pars tēporis eſt tempus, ſed pars circulationis non eſt circulatio: ergo circulatio nō eſt tempus. Secundo impugnat. Si eſſent plures cœli, tūc eſſent plures circulationes: eſſent ergo plura tēpora ſimul, quorū vnum non eſt pars alterius, quod eſt impoſſibile.

Nota.

Dicit Philop. quod quamuis plures eſſent mundi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum eſſet tempus pro omnibus; & vna communis duratio; ſed hoc poſterius magis examinabitur.

Nota.

Hāc opinionem de circulatione Alex. & Theophraſt. tribuunt Platoni, quamuis Simplic. ipſum defendat.

Vniuerſi autem ſphæra. Tex. xciiij. & xcv.

Rō qua quidam exiſtimabant cœlum eſſe tempus.

AD ſecundam opinionem ſe conuertit, ac rationem ponit opinionis: nēpe, quia omnia continentur in tempore, & omnia continentur in ſphæra cœleſti; inferebatur, ſphæra cœleſtis eſt tempus: quam opinionem Ariſto. negligit impugnare dicens, eſſe adeo irrationabilem, vt non opus ſit contra eum quicquam inferre. Et merito, cum aliter dicantur res eſſe in ſphæra, aliter in tempore. In ſphæra enim, vt in loco communi, in tempore, vt in menſura vniuerſali actionum, & motuum.

Iſtam ſententiā tribuit Simpl. Pythag.

Dub. 1.

Solut.

Dices, quis defectus eſt ſyllogiſmi? Reſpondent Philop. & Auer. quod eſt in ſecunda figura ex duabus affirmatiuis: ſic enim eſt formandus ſyllogiſmus. In ſphæra ſūt omnia: in tempore ſunt omnia: ergo tempus eſt ſphæra.

Dub. 2.

Dices rurſus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapti? Dico, quod debet formari in ſecūda, quia concludit vniuerſaliter. Et quamuis in tertia eſſet, adhuc non deberet ſic concludi, ſed ſumendo totale extremū. Sed de hoc ſatis:

Digitized by Google

ſatis: pertinet enim ad libros priorum logicæ.

3. Sent. ocm motum eſſe tẽpus. Proponit tertiam ſententiam, quã Simpli. tribuit Stoicis, nempe quemlibet motum eſſe tempus, quamuis peſſimus dicero, quod nullam ſententiam dicat, ſed tantum, quod tempus videatur eſſe quidam

1. rõ circa hanc ſentẽtiã qđ non ſit motus aliquis. motus, & mutatio, quamuis non ſit circularis. Quod reijcit dupliciter Primo, motus, & mutatio ſunt tantum in ſuo ſubiecto, & vbi eſt ſuum ſubiectum, non alibi: at tempus in omnibus eſt vt tempus, & duratio iſta vbique eſt: non ergo tempus motus eſt aliquis. Hic eſt tex. 95.

Amplius autem mutatio. Tex. xcvj.

2. ratio. Alteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur: ſed tempus non eſt tardum, aut velox: non ergo eſt motus. Probat minorem. Nã velox, & tardum tempore mẽſurãtur. velox enim, quod in pauco tempore multum tranſit, tardum quod multo tempore paucum facit, & tranſit ſpatium. at tempus non menſuratur tempore.

Nota. Dicit autem, quòd tempus, nec vt quale, nec vt quantum, tempore menſuratur. Vocat tempus quantum, ipſum abſolute conſideratum pro duratione, vocat quale pro duratione hac, vel illa, puta hyemali, vel æſtiuali, nocturna, vel diurna.

Tempus quidem vnum altero breuius aut longius dicitur, non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas

Nota. non tempori, ſed motui in ordine ad tempus ineſt.

Eſt autem notandum, quod hic iam incipit indagare, quid tempus ſit. Et quoniam determinatum erat quod tẽpus eſſet aliquid motus, præmittit non eſſe motum: poſtea addit, non eſſe abſq; motu. Eſt autem methodus bona docendi.

Caput Vndecimum.

Quod igitur non eſt motus. Tex. xcvij.

Concludit tẽpus nõ eſſe motum ex dictis. At qa indifferẽter vtit vocabulo motus, & mutationis, cum tamen ſuperior ſit mutatio, quam motus, dicit qđ in præſenti parũ refert dicere motũ, aut mutationẽ: intelligimus enim hic motũ pro quadam ſucceſſiua mutatione. Poſtquam aũt probauit non eſſe tempus motũ, probat eſſe aliquid ipſius motus, & ratio conſiſtit in hoc. Tempus non percipimus, niſi aliqua percepta mutatione, & motu. tempus igitur aliquid eſt motus. Antecedens ponit dicens, (cum non mutamur ſecundum intelligentiam,) .i. cum intelligentia nulla apprehendimus mutationem, vt declarat Philopo. & alij communiter, quod poſtea exponit per diſiunctionem illã, vt dicit Simplic. aut latet nos mutari, ſcilicet cum mutationem aliquam non apprehendimus, tempus non percipimus.

Probat antecedẽs exemplo, & ratione. *Exẽplo id probatur.* Exemplum eſt de dormiẽtibus. Quis dormiunt enim, non percipiunt tempus, in quo dormiunt, ſed nunc, in quo inceperunt ſomnum, coniungunt cũ eo, in quo expergiſcuntur. nec tempus medium cognoſcunt, quia non perceperunt vllam mutationem.

Adducit dictum quoddam fabuloſum de his, qui apud heroas i Sardo dormiſit. narrat Simpl. cũ Sardi capti eſſent à Græcis, in antro inuentos eſſe nouem Herculis filios mortuos, ita tamen bene aromaticus conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas. Dicit aũt Philop. q̃ qui male habebant ferebantur ad hos, qui ſtatim magno ſomno corripiebantur, ita vt euigilantes non perciperent tempus longum ſomni.

Quidquid autem ſit de hoc, rei veritas eſt certa, dormientes non percipere ſomni tempus.

Narrat Endemus hiſtoriam conueniẽtem propoſito. Dicit quoſdã poſt epulas nocturnas dormiuiſſe per totam illam noctem, & ſequẽtem diem, & noctem illius diei.

Digitized by Google

diei. Quidam, qui experrectus eſt nocte ſequenti, exiſtimans eſſe illam eandem noctem, qua dormire incępit, iterum continuauit ſomnum vſque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, non diſtinguens ſecundum.

Rõne idẽ probat. Ratione idẽ ꝓbat. Si vnicũ eſſet nũc, tunc non eſſet tempus, vt ſi hoc nũc eſſet tantum, nõ eſſet tempus poſt hoc: ergo q non diſcernit, nec apprehendit niſi vnum nunc, non percipit tempus.

Concludit, quod cum anima non percipit mutationem aliquam, & variationem aliquorum, ſed hæret fixa in vno: ſicut qui contẽplantur, & ex guſtu fixi manent, nõ percipiunt tempus: tempus ergo aliquid eſt ipſius motus.

Quod igitur neq; motus, neq; ſine motu. Tex. xcviij.

No. ap prehẽſionem tẽporis ori ri ex ap prehẽſio ne mot9

CVm igitur tempus nõ ſit motus, ſed aliquid motus, dicit oportere inquirere, q d ſit ipſius motus. Repetit autem quantum dependeat apprehenſio temporis ex apprehenſione motus, dicens, quod ſi nullus apprehẽderetur motus exterior, ſed eſſet quis in tenebris cõſtitutus, tunc non apprehenderet tempus, niſi per mutationem aliquam, nempe, ſi ſecundum animam moueretur cogitando, aut imaginando: tunc enim ex cognitione mutationis factæ perciperet tempus. Sicut etiam, cum tempus percipimus, etiam motum factum percipimus, vt tẽpore horæ percepto, motum lectionis percipimus: prius tamẽ per motum tempus perceptum eſt. Cũ igitur tempus abſq; motu nõ ſit, nec ſit ipſe motus, erit ipſius aliquid.

Quoniam autem quod mouetur. Tex. xcix.

1. fund. Ariſ. motus et tẽpus cõti nuitatẽ et prius, & poſte rius ha bent ab ipſa magnitudine.

QVid ſit tempus determinaturus accipit duo. Primum eſt motum ac tempus cõtinuitatem, ac prius & poſterius habere ab ipſa magnitudine, & ſpatio ita, quod motus cõtinuus eſt, ac prius habet, & poſterius propter magnitudinem, & ſpatium, quo ſit: tempus autem propter motum. Dicit igitur. Quod mouetur localiter, a quodam loco, & magnitudine in aliam mutatur: cumque omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid continua ſit, motus etiam continuus erit, ac tempus ſimiliter propter motum. Sequitur enim tempus motum, & motus magnitudinem.

No. 1. Aduertẽdum hic, quod loquitur de motu regulatiſſimo, cuius paſſio tempus eſt, qualis motus eſt primi cœli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quantus motus, tantum tempus.

No. 2. Attende etiam, cum dicit, motum accipere continuitatem a magnitudine, nõ intelligas tantum ab ea: plura enim neceſſaria ſunt, vt dicemus in lib. 5. ſed magnitudinis continuatio unum eſt ex neceſſariis ad motus cõtinuitatem, quod ſufficit pro præſenti, vbi ſupponimus vnicum eſſe mobile, quod etiam requiritur ad continuitatem motus.

Prius autem, & poſterius in loco.

Prius & poſterius in motu ſiunt a magnitudine, & in tẽpore a motu.

OStendit etiam prius, & poſterius eſſe in motu a magnitudine. Magnitudo quidẽ habet prius, & poſterius poſitione, ſecundum quod habet quaſdam partes priores, quaſdã poſteriores, tanquã locus; locus habet poſitionem, vt dictũ eſt in prædicam. Motus autem ſuum prius, & poſterius ſecũdario habet, nẽpe ab ipſa magnitudine proportionaliter, & correſpondẽter, vt id ſit prius motus, quod eſt i priori parte magnitudinis; id poſteri9 motus, quod eſt in poſteriori parte magnitudinis. Tempus autem habet prius, & poſterius correſpondenter a motu: prius enim eſt temporis, in quo ſit prius motus: poſterius eſt temporis, in quo poſterius ſit motus; alterum enim, id eſt, tempus, ſequitur alterum ipſorum, id eſt, motum, ſicut etiã motus magnitudinem ſequitur.

Prius, & poſterius in motu ſũt idem cũ motu licet rõne differãt.

Addit tamen vnum notatu dignum, q prius, & poſterius, in motu ſunt idem re cum motu, tamen ratio ipſorum diuerſa eſt. Nam motus, vt motus, ſolum eſt actus entis in potentia: quod habeat prius, & poſterius, hoc ei accidens eſt, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinem ſit. Vbi vide ſententiam noſtram, quam propoſuimus lib. i. de motu, non conſiſtere motus

in

Digitized by Google

in communi accepti eſſentiam in fluxu cōtinuo, ſed in proceſſu formæ ab agente, vel agentis in formam, ſiue etiā patientis: Quod eſt dicere, eſſe actum entis in potētia, prout eſt in potentia, quamuis motus proprie acceptus includat ſucceſſionem, & fluxum ſucceſſiuum, vt ibi diximus.

At vero & tempus quidem cognoſcimus. Tex. C.

2. fund. tēpus eſt aliqd motus, & tūc pcipitur cum prius & poſterius motus pcipitur.

ACcepto primo fundamento motum habere pri⁹, & poſterius: accipit vnū alterum, puta, tēpus eſſe aliquid motus, non motus ſecundū ſe, ſeu vt prius, & poſterius habet. Inde enim optime colliget definitionē temporis. Probat autē, quod dictum eſt: quia tunc determinare percipimus tempus, cum cognoſcimus, & percipimus motum non quidem, vt actus eſt entis in potentia, ſed vt prius, & poſterius habet.

Explicatur. Cum lectiō, vt actus quidā eſt, percipitur, nō definite tempus cognoſcitur: at cum in lectione id, quod præceſſit, & id, quod ſecutum eſt, conſideratur, tunc tempus impenſum percipitur.

Nota, in quo cōſiſtit apprehenſio tēporis.

Hoc igitur eſt, quod dicis Ariſtoteles; quod cum intellectus recipit duo nunc, vnum ſub ratione prioris, & alterum ſub ratione poſterioris, tunc percipit tempus: nam cum percipit extrema ac diſtinguit, & medium extremorum diſtinguit. Eſt autem tempus quod inter duo nunc clauditur. At quia ſupponit Ariſtot. id tempus eſſe, quod terminatur nunc, dicit id verū eſſe & ſupponi debet abſque vlla in præſenti probatione.

Quando igitur tanquam vnum. Tex. cj.

Idem explicatur magis.

PRoſequitur explicare, tunc percipi tēpus, cū prius, & poſterius in motu percipiuntur. dicitq; Cum ipſa nunc non diſtinguimus, ſed vt vnum apprehendimus, tūc tempus non percipimus. Similiter, cū vnum, nūc eſt, & non ad prius, & poſterius relatū percipimus, non adhuc tempus apprehendimus: quaſi tūc tempus apprehendamus tātū, cū in motu prius, & poſterius percipimus. Colligit ex his definitionem.

Definitio temporis.

Tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quaſi dicat, non eſt aliud tempus, quam prius, & poſterius ſimul ipſius motus. Clarius. Tempus eſt illa motus ſucceſſio, & fluxus ſecundum prius & poſterius. Eſt enim quædam quātitas motus, quæ quantitas cōſiſtit in prioris ac poſterioris fluxu. Vnde tempus motui ineſt, ut numerabile quid eſt, ſecundū prius, ac poſterius, Imò eſt id, quod motum facit numerabilem ſecundum prius, & poſterius. Et hoc pro præſenti ſufficiat: declarabitur enim hoc magis in futura quæſtione hac de re.

Signum autem eſt. Tex. cij.

Tp̄s eſt numerū.

SIgno quodam a poſteriori oſtendit, tempus numerum merito dici: nam numero menſuramus, quod plus, minuſue eſt; replicando enim vlnas, aut palmos, menſuramus. Cum igitur tempore menſuramus mot⁹ partes, & mēſurabiles ſint; merito tempus quidam dicitur numerus.

Numer⁹ Duplex, numerans, & numeratus.

Quis autem ſit numerus, explicat, dicens. Numerum eſſe duplicem. Alter eſt numerus numeratus, qui in ipſis rebus eſt, ratione cuius tales ſunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum, eſt numerus in ipſis formaliter exiſtens, ratione cuius ſunt numerabiles, ſicut eſt linea mēſurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipſum reddit mēſurabile, ſecundum longitudinem. Alter eſt numerus numerans, puta, ille, quem anima apprehendit abſtractum ab omni materia, vt cum ternarium, quaternarium, & alios in ſe conſideramus.

Tempus eſt numerus numeratus.

Cum igitur tempus numerus ſit, non eſt numerans, ſed numeratus, puta, exiſtens in ipſis partibus motus, ratione cuius motus numerabilis eſt formaliter ſecundū prius, & poſterius. Nec idem eſt numerus numeratus, & quo numeramus, id eſt, numerans, vt magis in quæſtionibus elucidabitur.

Et ſi motus ſemper alius, Tex. ciij.

Tempus eſt ſuc-

MAgna eſt horum ſex textuū difficultas, & interpretū varia expoſitio.

Digitized by Google

coſſuum tio. Proponam id, quod mihi magis ex
ſicut & Ariſt. mente viſum fuerit. Tempus igitur
motus. numerum prioris, & poſterioris motus di xerat, modo tempus ſucceſſiuum, quid ſicut & motum, eſſe docet.

Inquit ergo: Sicut motus alius eſt, & alius, ideſt, partes habet ſuccedentes diuerſas, ita ſimiliter & tempus. At ne quis ob id tempus non eſſe vnum arbitraretur, dicit, totum tamē eſſe idem: quamuis enim partes, alias, & alias habeat, totum tamen vnum eſt.

Et reddit rationem. Quia vnicum eſt nunc re, licet diuerſum ratione. Senſus eſt Prius, & poſterius, quæ temporis partes ſunt, diuerſa inter ſe, vnum tamen cōtinuum faciunt, cum copulentur vnico nunc, quod eſt finis prioris, & principium poſterioris; ſicut pūctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationē facit tex. 121. qui poſtea ſequitur.

Ipſum autem nunc tempus metitur. Tex. ciij.

Qūo ſe DVo explicat de nunc ipſo, & quomo
hēat nūc do ſe habeat ad tempus, & quomo-
ad tēpus. do vnum ſit. Ita igitur ſe habet ad tēpus, quod ipſum metitur.

Notandum verò, ꝙ tēpus eſt numerus quidam habens duas vnitates. Altera eſt primus motus Altera eſt, poſterior mot⁹. Cumq; iſta diſtinguantur duobus nunc, poſſumus dicere: Tempus eſſe numerum duorum nunc, alterius prioris, alterius poſterioris, non quod ex ipſis duobus nunc tantum, quod indiuiſibilia ſunt, tēpus conponatur, vt arbitratus eſt Themiſtius, hoc enim eſſe non poteſt: eſſet enim nūc pars temporis, ſed componitur ex nunc terminante partem priorem motus, & terminā te alterā partē poſteriorem motus, ita, vt tempus ſit numeratus ipſarū partium diſtinctarum per diuerſa nunc. Et hoc eſt, quod dicit, nunc, vt habet rationem prioris, & poſterioris, metitur tempus.

No. 2. Notandū ſecūdo, quod cum tale nunc ſit ſicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione ſui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerū: optime per huiuſmodi nūc priora, & poſteriora, quæ vnitatum rationem habeant, tempus metimur, quod numerus quidam eſt.

Ipſum autem nunc eſt quidem, vt idem.

EXplicat modo quomodo nunc ſit idē *Nūc eſt*
in tempore, & dicit quodammodo *idē cū tē*
non eſſe idem: vt enim aliter, & aliter ſe *pore, ſed*
habet, id eſt, quantum ad ipſum eſſe, & *rōne di-*
rationem ipſius non eſſe vnum, & idem *uerſum.*
in tempore compoſito ex priori, & poſteriori, quantum tamen ad ſubiectum, & rem ipſam, idem, & vnum eſt: Quaſi dicat, eſt vnum re, ratione tamen non vnum nec idem.

Hoc autem exemplo explicare nititur *Ratio.*
quod & ſit exemplum, & ſit argumentū. Dicit igitur, quod motus ſequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum eſt. Modo ſuperaddit, quod punctum ſequitur mobile, quod fertū, & per quod in motu prius, & poſterius cognoſcimus. Vt. n. mobile aliter, & aliter ſe habet in ſpatio, diſtinguitur prius, ac poſterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc eſt, quod punctum vnum eſt re, continuans diuerſas partes mobilis ratione diuerſū, prout cū vna, vel altera ſumetur; eſt enim vnius principium, alterius vero finis. Ita mobile vnum eſt in diuerſis ſpatii partibus ratione diuerſum, vt hic, & alibi eſt, ſicut Sophiſtæ dicunt. Coriſcum eſſe alium, cum eſt in foro, & alium, cum eſt domi.

Tam ergo pūctum in diuerſis partibus mobilis, quam mobile in diuerſis partibus ſpatii re, eſt vnum, & idem; ratione uero non vnum, nec idem.

Ipſum autem nunc ſequitur id, quod fertur.

APplicat modo exemplum, & primo *Nunc in*
aſſimilat nunc mobili ipſi Vt enim *motu ſe*
mobile aliter, & aliter ſe habens motum *hēt ſicut*
diſtinguit in prius, & poſterius: ſic etiam *mobile.*
nunc ipſum, vt numeratur cum priori, & numeratur cum poſteriori, tempus facit, & per ipſum tempus cognoſcimus. Quod eſt dicere. Sicut mobile motus eſt cauſa, dum per diuerſas ſpatii partes

S proce

procedit: ſic & nunc temporis eſt cauſa, dum numerabilem motum facit procedendo a priori in poſterius: duo enim nunc, & prius & poſterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterũ cõcluditur ſ tpe eſſe idẽ nunc re diſtin ctũ rõne. Eſt igitur idem nunc re, quatenus prius & poſterius re vnum ſunt cũ motu: & motus vnus eſt, ob id, & nunc vnum erit ſubiecto, tamen ratio diuerſa eſt. Nec vnum nunc, eſt formaliter: nam in ratione numerabilitatis, in quo conſiſtit ratio temporis, & ipſius nunc, plura ſunt nunc, vnũ numerabile prius, alterum numerabile poſterius, ſeu alterum accipitur cum parte poſteriori, alterum cum priori numerabili, vt dictum eſt.

Et notum maxime hoc eſt.

Obiect. in Ariſ. AT quia poſſet quis dicere, non eſſe ſimile nunc mobili, quia per mobile cognoſcitur motus in cõmuni, motus localis per id, quod localiter fertur, cum mobile ſit compoſitum, & hoc aliquid, at motus non eſt hoc aliquid, eſt autem compoſitum notius; de nunc vero non ſic.

Solut. Hoc remouet Ariſtoteles, dicens, eſſe etiam nunc magis notum. Semper enim per ipſum cognoſcitur. Vnde concludit nũc ipſum aliquo modo eſſe idem, aliquo modo non, cum ſit ſimile ei, quod fertur, & mobili, & hoc eſt primum exemplum.

Explicatur adhuc ſolu. Ariſt. Et vt ipſum perfecte intelligas, nota ſimilitudinem clare eſſe hanc. Vt mobile ſumptum in ſpatio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione ſumptum dupliciter, puta prius, & poſterius, facit tẽpus, non quod ſit idem nunc ratione, quod ſumitur in priori, & poſteriori; ſunt enim diuerſa; ſed re idem & vnũ eſt, quatenus prius ipſum, & poſterius non ſunt ſeparata, ſed in vnico motu continuantur.

Vnde non eſt tanta vnitas nunc, & mobilis. eſt enim maior mobilis, cum ſit intrinſeca, ipſius vero nunc extrinſeca à motu, ſed eſt vnitas proportionalis. Et admodum nota hanc expoſitionem, non enim opus eſt confugere ad imaginarium fluxum ipſius nunc, per totum tempus, ſicut puncti per lineam: ſic enim doctrina non eſſet vera, ſed imaginatiua. Et præterea, quia ſic tempus, vt continuum, conſideratur: hic autem, vt diſcretũ conſideratur, vt ſatis patet ex ipſo contextu. ego ſane ita intelligo.

Manifeſtum eſt autem quod etſi tempus non ſit. Tex. cv.

OStendit dependentiam temporis a nũc, ſicut motus a mobili. Inquit, ſi non eſſet nunc, non eſſet tempus, nec nũc eſſet, ſi tempus non eſſet. Iterumque comparat nũc mobili, & ponit hæc duo ex vna parte motũ, & mobile, ex altera parte tẽpus, & nunc: & oſtendit ſimul eſſe tempus cum nunc, quia motus, & mobile ſimul ſũt: numerus ergo motus, & numerus mobilis ſimul erunt. At tempus eſt numerus motus, nunc autem quidem non eſt numerus mobilis, quia non eſt niſi vnũ mobile: erit tamen vnitas mobilis, quæ pars eſt numeri: ſimul ergo erunt nunc & tempus, ſicut mobile & motus. *Tẽpus dependet a nunc, motus a mobili.*

Et continuum eſt tempus ipſo nunc.

OStendit modo vnitatem ipſius nũc alia via, puta: quia aſſimilatur puncto continuanti lineæ partes, ac ob id præſupponit, tempus continuari ipſo nunc, ac vnitatem ab eo habere. Prius enim, & poſterius vnico medio nunc continuata vnũ ſunt. *Tẽpus cõtinuatur ipſo nũc, ſicut linea puncto.*

Vnde etiam in hoc: ſimilatur nũc mobili. Nam ab ipſo etiam ſumitur motus continuitas, & vnitas, non ab ipſo quidem ſe vno modo habente: ſic.n. non eſſet motus, ſed quies: ſed ab ipſo aliter, & aliter ſe habente, & faciente prius, & poſterius.

Cum igitur nũc continet temporis partes, vt punctum lineæ partes, erit idem re, ratione diuerſum, ſicut & punctum, quod idem re eſt principium vnius, & finis alterius partis: eſt igitur vnum nunc in tempore, ſiue tempus conſideretur in ratione diſcreti, ſiue in ratione continui, vt expoſitum eſt per duo exẽpla.

Sed

Sed cum ſic quidem. Tex. Cvj.

Obiect. SVbtiliter reſpondet ad obiectionem, Cum enim dixiſſet vnicum nunc eſſe re, & duo ratione, ſicut punctum: poſſet quis dicere. An cũ dicitur, tempus eſſe numerum ipſorum nunc, ſumamus vnum nũc re, & duo ratione, & ſit numerus duorum nunc ratione, ſicut numerus duorũ punctorum ratione.

Solutio. Hoc remouet dicens, tempus eſſe numerũ duorũ nunc re, ſicut ſi eſſet numerus duorum punctorum extremorum lineæ: nam ſicut, ſi non eſſet, niſi vnũ punctum re, quamuis eſſent duo ratione, non eſſet motus, ita ſi non eſſet niſi vnicum re nunc, non eſſet tempus: vt igitur ſuccedat tempus, & ſic plura nunc re ſunt neceſſaria, ſicut ſunt plures partes, puta prius, & poſterius.

Et inſuper manifeſtum eſt. Tex. Cvij.

Nũc non eſt pars tẽporis. EX hoc autem, ꝙ tempus continuum eſt, & nunc ipſius continuũ eſt, colligit non eſſe partem temporis, ſicut nec punctum lineæ, nec diuiſionem ipſius motus. Vocat diuiſionem id, quod partes motus continuat; quod indiuiſibile etiam eſt & ab alijs vocatur, mutatum eſſe, de quo latius dicetur lib. 6.

Vnde concludit, quod ſicut lineæ pars linea eſt, & punctum non eſt linea: ſic nec nunc eſt tempus, cum non ſit ipſius pars, ſed accidit tempori, id eſt, eſt terminus ipſius, vt exponit Philop.

Si tẽpus ſumatũ, vt quid diſcretũ, nunc ſe habet, vt eius pars. At ſi tempus in ratione diſcreti cõſideretur, & vt numerus eſt, tunc nunc numerat, & eſt pars, ſicut vnitas numeri. Hoc tamen ſi ſumatur cum ipſis partibus, quaſi ſunt nunc numeri, cum ipſis enim debent computari, tũc tempus numerus eſt duorum nunc, prioris, & poſteris, vt expoſuimus ſupra tex. 104.

Nota. At non inquit, eſt numerus tẽpus, ſicut numerus decem hominum, & aliorum, id eſt, numerus numeratus, ꝗ poteſt multis applicari, ſed eſt numerus numeratus ipſorum nunc, quod etiam ſupra docuerat.

Hũc eſſe ſenſum horum textuum exiſtimo: nec mireris ſi nullum expoſitorem in totum ſequor; ex omnibus enim, quæ diligenti textus inſpectione, probabiliora mihi viſa ſunt, collegi.

Caput Duodecimum.

Quod igitur tempus numerus motus eſt. Tex. Cviij.

Explicatˢ definitio tẽporis. INfert ex dictis, tempus numerũ eſſe motus ſm prius, & poſterius: ſic aũt eſſe numerũ, vt ſit continuũ, cũ ſit numerus motus continui, ſicut numerus partium continuarum, continui etiã rationem habet. Vnde nec omnino diſcretum; nec omnino continuum eſt, ſed vtriuſq; rationem participat: ex his autem vult concludere aliquas proprietates temporis.

Supponit autem, quòd numerans ſimpliciter, ideſt, numerans, & numeratus etiã, qui ex diſcontinuis componitur, habet minimũ. Nam dualitas, & ad ſummum vnitas eſt minimum numeri. At quidem numerus numeratus, puta, qui eſt partiũ continuarum, ſicut numerus duarum partium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, aliquo modo non Nam qua parte diſcretum eſt, minimum habet, cum vſque ad dualitatem poſſit decreſcere; qua vero parte continuum eſt, minimo caret, cum diuiſio continui in infinitum procedat verſus minus.

Sic igitur erit tempus. Ratione diſcreti, minimum habet: eſt enim dualitas prioris, & poſterioris; at ratione continui, non habet minimum. *1. Proprietas tpis ĩ rõne diſcreti hẽt minimũ nõ ñ in rõne continui.*

Manifeſtum autem eſt, propter qd velox. Tex. Cix.

2. ꝓprietas tẽporis. Cõpetũt vocabula continui, & diſcreti. OStendit aliam temporis proprietatem. Qua parte enim diſcretum eſt, vocabula ſibi diſcreti vendicat: dicitur enim multum & paucum. Qua vero parte continuum, vocabula continui ſunt ei attributa: dicitur enim longum tempus, dicitur breue etiam tempus, velox aũt, & tardum, non dr: id enim velox & tardum di-

S 2 citur,

Digitized by Google

ſitur, quod menſuratur tempore, vt ſuperius dictum eſt: At tempus non menſuratur altero tempore extra ſeiuon igitur tardum, aut velox dicitur.

Et idem etiam vbique ſimul eſt. Tex. Cx.

3. ꝓprietas idem eſt vbiq; tempus. TErtiã temporis proprietatem aperit, puta eſſe idẽ vbique, id eſt reſpectu eorum, quæ ſunt in tempore, vt idem eſt modo annus, & talis duratio apud omnes ſimul. Non enim modo ad hos, poſtea ad illos tempus idem peruenit, ſed idem eſt pro omnibus, quæ ſub illo ſunt, & ſimul. At temporis partes non ſunt idẽ, & ſimul, ſed quædam ſuccedunt alijs diuerſis recedentibus.

Probat hoc: Quia tempus eſt numerus numeratus ipſorum nunc: cum ergo diuerſa ſuccedant nunc, diuerſum ſuccedit tempus; ſicut numerus numeratus diuerſus eſt pro diuerſitate rerum numeraturum, quamuis numerus numerans, & formalis idem ſit pro omnibus tali ſpeciei numeri numerabilibus.

Amplius autem contingit. Tex. Cxj.

4. Proprietas eo modo quo reuertitur idẽ motus, reuertitur idem tẽpus. QVartum aliud habet tempus. Quod ſicut regreditur idem motus, ita regreditur idem tempus. Regreditur idem motus ſpecie, qui factus eſt, ſed non idem numero: vt redit eadem deambulatio, eadem cœna, idem prandium, non numero, ſed ſpecie, ita idem dies, idem Ver, eadem tempora regrediuntur, non tamen numero, ſed ſpecie eadem.

Non ſolum autem motum. Tex. Cxij.

5. Tẽpus cõtingit mẽſurari motu, & mo⁹ tempore. SVbdit aliud temporis attributum, ꝙ motu menſuratur. Contingit enim tẽpore motũ, & motu tempora menſurari: nam dicimus multum temporis, vel paucũ temporis, in quo multa vel pauca facta ſunt. Sed differenter ad inuicem menſurantur: nam tempore metimur motum, tanquam menſura ipſum menſurabile, ſicut qui pecunia mẽſurat ſingulos equos: at cum motu tempus menſuramus, eſt ſicut cum menſuram menſurabili menſuramus, vt qui vno equo menſuraret pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit. Tex. Cxiij.

Rõ quintæ ꝓprietatis. SVbdit rationem, quare tempus menſuramus motu, & motũ tempore. Quia ſicut ſe habet motus ad tempus, ita magnitudo, & ſpatium ad ipſum motum. Contingit autem ſpatium motu, & motũ ſpatio menſurare: nam aliquando cognoſcimus viæ factæ diſtantiam per motum factum; vt cum quis deambulando defeſſus eſt, ſentiat viam longam eſſe factam. Aliquando etiam econtra, motum diſtantia menſuremus, & ſpatio, vt cum quis Neapoli Romam venit, per diſtantiam ipſam cognoſcit tantum fuiſſe motum. Cum igitur ſic motus, & magnitudo ſe habeãt, eodem etiam modo tempus, & motus ſe habebunt.

An tempus ſit numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quæſt. XII.

NOn ab're erit, ĩtermiſſa textus expoſitione, circa tẽporis naturam parum immorari, eſt.n. difficilis valde. Aliquot itaq; argumenta, vt veritas eluceſcat, proponemus.

Et primo cõtra ipſius exiſtentiã ſic. Cu 1
ius partes nõ ſunt, nec ipſũ eſt: at tpis partes non ſunt: non ergo erit ipſum tp̃s. Minor patet. Nunquã de tpe eſt, niſi nunc indiuiſibile, ꝙ non eſt pars. Præteritũ, aut futurũ non ſunt, dum talia ſunt: nam ꝙ ipſorum eſt, inſtans eſt tantum.

Secũdo. Si tempus eſſet, vtiq; corruptibile eſſet: ergo cum corruptio ſit in tpe, tp̃s corrumpetur in tempore, ac duo tempora ſimul erũt. Iterum petam de alio tẽpore, in quo tempore corrumpatur. & cũ debeat eſſe in alio, dabitur proceſſus in infinitũ: non ergo tempus eſt: nam incorruptibile eſſet; & ſic non eſſet ſucceſſiuum

Tertio

Digitized by Google

3 Tertio contra definitionem. Temporis partes continuantur termino communi: igitur continuum eſt: non ergo debuit definiri per diſcretum.

Cõfirmatur arg. Præterea quod tẽpus ſit numerus,contra;vel numerus eſt eius forma,vel non.Si nõ,vt quid definitur per numerum?Si ſic: ergo tempus eſt in genere,& ſpecie quãtitatis diſcretæ,contra Ariſt. in Prædicam.

Obiect. Solut. Quod ſi dicas illum eſſe numerum partium continui,ob id igitur continuum eſt. Hoc non valet: nam ſi ſic eſt tempus cõtinuum ſicut numerus duarum partium lineæ cõtinuæ, profectò malè definitur per numerum:ſic enim quodlibet continuum numerus eſſet.

Quarto.Illud prius,& poſterius, qđ in definitione tpis ponitur. Vel eſt prius, & poſterius ſpatii, & hoc nõ, qu a tale eſt permanens,ſicut ſpatium. Vel eſt prius & poſterius motus, & ſic tam tẽpus eſſet mot*, cum ſit aggregatũ ex partibus motus. Vel tãdem eſt prius,& poſterius ipſius temporis,& tunc tempus definiretur per tẽpus, & idem per ſuas partes quantitatiuas, vt linea eſt numerus partium lineæ.

Quinto. Dicitur,quod tẽpus eſt menſura; menſura vt dicitur 10.Meth.eſt indiuiſibilis,& minima: at tempus diuiſibile eſt, & longiſſimum:non ergo eſt menſura.

1. ſent. Stratonis circa definitionem tẽporis. Circa hoc Strato Philoſophus diſcipulus Theophraſti (vt dicit Simpl.) exiſtimauit non bene tempus per numerum definiri,cum ſit quid continuum, ideoq; ipſe ſic definiebat. Tempus eſt quantitas in actionibus. cuius ſenſum hunc eſſe arbitror. Sicut corpora habent dimenſionem aliquam,& longitudinem, ſecundum quã ipſius corporis partes poſſumus permanẽtes ſumere: ita motus,& operationes, habent intenſionem quandam, non eã, quæ corporum eſt,ſed durationis cuiuſdam,ſecundum quam habent partes non permanentes,ſed ſucceſſiuas, ac fluentes:& talis quantitas, & duratio tempus dicitur. ita Strato ſentiebat.

2. defini. Plotini. Aliter definiebat Plotinus, puta, tẽpus eſt vita animæ in motu tranſeunte ex alia in aliam vitam. Cuius ſenſum exiſtimo eſſe: quod tempus eſt ſucceſſio tranſiens apprehenſa tamen ab ipſa anima,ita, vt non ſit tempus, niſi cum anima totam ſucceſſionem ſimul intelligit, & percipit: ac ob id vitam animæ vocabat in motu trãſeũte. De hoc tamen inferius dicemus.

4.ª ſent. Alber. Saxo. & Nominalium. Alber.Saxo.q.14.Tẽpus eſſe motũ exiſtimat, ita vt res vna ſit vtrumq;, quãuis diuerſis vocabulis ſignificata. quam opinionem ſequuntur Nominales: fugientes enim diſtinctiones realium, omnia idem eſſe volunt, & ſolam vocabulorum differentiam faciunt: at vero vtrumque extremum fugiẽdum eſt. Vt enim diſtinguere, quæ non ſunt diſtincta, vitium eſt:ita nõ minus eſt vitium idem affirmare,quæ eadem non ſunt.

1. funda. Motus dupliciter habet partes alias à mobili, alias ſpatio. Pro determinatione autem ſit primũ fundamentum.Quod motus geminas habet partes,quaſdã à mobili,quaſdã à ſpatio,& latitudine,in qua fit motus. Verbi gratia,mouetur animal,cum progreditur; hic motus,cum quoddã ſit accidens in ipſo mobili inhærens,eſt extẽſum extenſione ſubiecti, ſicut albedo cũ corpori ineſt: & ſecundum has partes diuiditur motus, diuiſione mobilis, vt alia ſit pars motus, quæ eſt in capite,alia, quæ in manu, alia, quæ in alijs corporis partibus. Hæ autem partes ſimul ſunt,vt cũ vna eſt, altera ſit.

Partes motus, q̃ eueniũt à ſpatio, non ſunt ſimul, ſed ſibi inuicem priores et poſteriores. At cum aliquid mouetur per ſpatium aliquod, quia in ſpatio ſunt partes diuerſæ priores, & poſteriores, euenit, vt motus per tale ſpatium factus habeat partes correſpondentes ſpatio priores, & poſteriores.

Sed non ſunt partes motus, ſicut partes ſpatij: nam prius, & poſterius in ſpatio permanentia ſunt:at in motu non, ſed in mutatione conſiſtit, quæ fluit, & non permanet.

Not. Radix prioris,& poſterioris in motu. Radix ergo prioris, & poſterioris ĩ motu eſt prius, & poſterius in magnitudine: ſed alterũ eſt vnũ prius,& poſterius,puta, motus priori, & poſteriori magnitudinis.

2. funda. ex priori,& poſteriori ĩ motu ſucceſſio q̃dam variabilis. Sit ſecundum fundamentũ.Hoc prius, & poſterius motus, quod in ſucceſſione per ſpatiũ conſiſtit,ac inde fluit,efficit & cauſat quandam durationem variabilem, vt alia ſit duratio ſucceſſionis prioris, altera poſterioris,& hæc talis duratio,& dimenſio quædam,ac extenſio prioris, & poſterioris motus,tempus eſt.

Vnde aduertendum,quod tempus duratio eſt,non quæcunque: eſt enim duratio quædam ſemper manens,nec variationem habens, ſicut ſi fingeres hoc nunc indiuiſibile manens, & non fluens, & talis duratio nõ eſt tempus,ſed dicitur æternitas,

tas, & ab antiquis tempus ſeparabile: eſt autem tota ſimul.

Non ſic autem eſt tempus, ſed eſt duratio ſuccedens, nec modo ſtans: ob id dicitur, eſt duratio motus prioris, & poſterioris, id eſt, duratio ſemper mutabilis, & in eodem non permanens. Vnde tempus eſt effectus motus: & prius, & poſterius in tempore, quæ ſecũdum durationem ſunt ex priori, & poſteriori motus conſurgunt quæ in ſucceſſione circa ſpatium conſiſtunt. Motus ergo ipſius prius, & poſterius, ſucceſſionem, dicunt, temporis vero dicunt durationem. eſt enim tempus duratio variabilis.

[*3 funda. numer⁹ duplex, numerans, & numeratus.*] Sit tertium fundamentum. Numerus duplex eſt. Et numerans, qui formalis dicitur: & numeratus, qui materialis vocatur. Numerus numerans, eſt abſtractus à materia quacunque: vt ternarius ſecundũ ſe, & quaternarius, & ſimiles. Numeratus vero eſt contractus in materiam: vt numerus hominũ, numerus lapidum. Differunt aũt numeri hi, ſicut figura abſtractè conſiderata, & figura in materia aliqua.

[*Res ſunt in ſe formaliter. numerabiles per numerũ numeratum nos vero numeram⁹ per numerũ numerãtẽ.*] Aduertendum præterea, q̃d numerus numerans, cum abſtractus ſit, communis eſt omnibus rebus, vt ternarius ſecundum ſe, communis eſt lapidibus, hominibus, & alijs: at numeratus non, ſed ſolum illis ineſt, in quibus eſt; ſicut ternarius hominis in ipſis eſt, & ternarius lapidum in ipſis lapidibus.

Vlterius, cum numerus numeratus ſit in ipſis rebus, fit, vt per ipſum formaliter res ſint numerabiles Vnde ſicut albedo in pariete, ipſum facit viſibilem: ita numerus in ipſis rebus, ipſas facit, vt numerari poſſint, ob id numeratus dicitur.

At qui abſtractus eſt, non facit ipſas res numerabiles, imò per ipſum numerantus res, quatenus res numerantes ſub aliquo numero, quem mente habemus, complectimur: ac ob id talis numerus numerans dicitur.

[*Tempus eſt numerus numerat⁹.*] Tempus ergo (vt dictum eſt) non eſt numerus abſtractus, ſed numeratus eſt, puta, numerus partium motus prioris, & poſterioris.

[*Nota numerũ numeratum dupl.*] Aduertendum tamen diligenter, quod numerus numeratus duplex eſt. Alter, cuius vnitates, & partes diſcretæ ſunt in qualitate, & quantitate, vt numerus hominũ, numerus lapidum, & ſimilium, & talis numerus non eſt tempus, tum tempus continuum ſit. Alter, cuius partes diſcretæ ſunt in qualitate, licet non in quantitate: vt dicimus numerum partium eiuſdẽ cõtinui, cum partes etherogeneæ ſunt: cum enim ſimilares ſunt, non faciunt vllum numerum propriè: talis numerus eſt tempus: nam tempus eſſentialiter dicit fluxũ, & variationem partium præcedentium, & ſubſequentium.

[*Cur tps dicatur numerus prioris ac poſterioris in motu.*] Ac ad explicandam hanc varietatem, dicitur numerus, motus prioris, & poſterioris, ac ſi dicatur, Eſt quantitas, & duratio quædam varias habens partes, puta, priores, & poſteriores: & ita tempus conſequitur motum, qua parte motus ex diuerſis partibus conſtat, puta, priori, & poſteriori, & non quatenus motus ſimilaris eſt: nam partes motus motus ſunt, ſicut partes tẽporis, tempus.

At in eſſentia ſua tempus hoc habet, vt ſecundum diuerſas partes Pluat: ob id numerus dicitur, ſed non numerus in indiſcretione quãntitatis, vt dicemus adhuc in ſolutione argumentorum.

[*1. concl. Tps eſt.*] His igitur ſuppoſitis ſit prima concluſio. Tempus eſt, & non eſt motus, ſed eſt aliquid motus. Quod tempus ſit, ſatis ex communi omnium conſenſu patet. Quod vero non ſit motus, (præterquam quod manifeſtè id docet Ariſtoteles) probatur.

[*Tps non eſſe motũ, probatur primo.*] Quorum ſpecies, & differentiæ ſunt diuerſæ, & ipſa ſunt diuerſa; ſed motus, & temporis differentiæ ſunt diuerſæ, ſimiliter & ſpecies; ergo & ipſa diuerſa ſunt. Minor patet de differentijs. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum, motus ſic. Præterea motus ſurſum, aut deorſum dicitur: non tempus. De ſpeciebus patet. Nam augmentatio, alteratio, latio, ſpecies ſunt motus, ſed non temporis.

[*2*] Præterea ſecundo. Quia tempus, & motus diuerſas habent definitiones, vt notũ eſt: ſunt igitur diuerſa.

[*Tps licet nõ ſit motus, eſt tamẽ aliqd motus.*] Ar quamuis non ſit motus, aliquid tamẽ motus eſt, puta, ipſius paſſio: eſt enim illa extenſio prioris, & poſterioris motus ſecundum durationem. Et merito motus paſſio ponitur: nam tempus cum variationem, dicat, adiungirur naturæ, & accidenti, cuius eſſe variationem patitur, qualis res eſt motus.

Secun-

Digitized by Google

Tp̃s ĕ duratio ſa ciens p̃tes ĩ mutatione cõtinua.

2 Secũda cõcluſio, Tempus duratio quę dam eſt, non quæcunque, ſed parteshabẽs in mutatione continua conſiſteutes: differt enim duratio, quæ æternitas eſt, hæc enim tota ſimul eſt, nec partes habet, ſed in indiuiſibili conſiſtit; at tempus partes habet, vt ſæpe dictum eſt, ac ob id optime ab Ariſtotele dicitur numerus, quo explicare partium variationem, & diuerſitatem.

Nota duplicẽ eſſe mẽſurã.

3 Tertia concluſio. Tempus eſt menſura formalis motus.

Aduerte duplicem eſſe mẽſuram. Altera eſt formalis, quæ mẽſurara dicitur. Altera menſurans, quæ actiua dicitur.

Menſura formalis eſt, q̃ inhærens alicui ipſum facit formaliter menſurabile, aut numerabile: ſicut linea huic ligno inhærens ipſum facit formaliter menſurabile, ideſt, vt menſurari poſſit; & hæc ratio menſuræ ineſt cuicũque quantitati reſpectu ſui ſubiecti; eo enim quo ſubiectum quantum eſt, vel diſcretum, vel continuũ, menſurabile, aut numerabile eſt formaliter: ſicut partes per albedinem formaliter ſunt viſibiles.

Menſura menſurans eſt, a qua ſumpta, vt quadam regula certa, alia extra te menſuramus, vt vlna, vel palmo menſuramus alia quanta.

Q̃uo differãt hæc duo genera mẽſuræ. Primo.

Differt autem vtraque menſura, quod formalis eſt in eo, cuius eſt menſura, cum ſit illius accidens, & forma; at menſurans eſt extrinſeca rei numeratæ, cum non ſit illi inhærens.

Vlterius, formalis ineſt cuicunq; quantitati: omnis enim quantitas ſubiectum facit menſurabile: at menſurans non inuenitur in omni quantitate, ſed in certa, quæ ſit parua, & minor re menſutata, vt ſui multiplicatione menſuretur, vt palmo menſuramus quantitatem magnam ſpatii. Tota ergo ſpatii quantitas menſura eſt formalis, nam menſurabilem facit totum pannum; at parua quantitas menſurans eſt.

Vtrũque genus mẽſuræ ineſt tempori.

Aduertendum igitur, quod vtraq; menſura ineſt tempori. Primo tamen formalis: ipſum enim eſt, quo formaliter motus menſurabiles ſunt ſecundum prius, & poſterius: menſurare verò ineſt parti temporis, quę aſſumitur, vt certa quãtitas ad menſurandum totum motum. Vnde diebus, horis, annis, menſuramus ipſa multiplicando: quod ſi aduertis, tempore, vt menſurante menſuramus motum, ratione temporis, vt menſuræ menſuratæ, ſicut quantitate actiua aliqua menſura mẽſuramus totum ſubiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius tempore quodam menſuramus, vtraque enim menſura eſt tempus.

Tamen communiter, & vniuerſaliter tẽpus eſt menſura formalis motus, id eſt, per ipſum motus formaliter redditur mẽſurabilis, & numerabilis ſecundum prius, & poſterius: & per hæc patet concluſio, & ſunt iſta valde notanda.

Ad 1.

Poſſumus igitur reſpondere ad argumenta, ex quorum ſolutione adhuc magis iſta clara fient. Ad primum facilis eſt ſolutio; dicimus enim tempus eſſe: nã res ſucceſſiuæ, & quarum natura non eſt permanens, nõ ſunt, neque exiſtunt, ſicut res permanentes: harum enim partes omnes ſimul ſunt: at rerum ſucceſſiuarum non eſt vlla tota pars: id enim naturæ ipſarum repugnat: ſed ſat eſt, quod aliquid continuatiuum partium ipſarum ſit: licet enim tempus prius, & poſterius non ſint ſecundũ ſe tota, ſicut nec etiam tota motio, eſt tamen nunc vtrumque coniungens, & terminus vtriuſque: & hoc ſat eſt ad ipſius exiſtentiam affirmandam.

Ad 2. Varia ſẽtẽ. de termino corrupti onis ipſius nunc An ſit intrinſecus vel extrinſecus.

Ad ſecundum, inuenio aliquos dicendi modos. Aliqui dicunt, quod nunc temporis corrumpitur in ſeipſo, per vltimum ſui eſſe, vt ſit verum dicere, nunc modo eſt, cũ ipſum eſt, tamen immediate poſt hoc non erit: nec ex hoc ſequitur, quod ſit cum corruptum eſt, vt patet. De tempore autem conſequenter oportet dicere, quod tempus corrumpitur in ſuo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc, & quæcunque alia pars temporis, & ſic per vltimum ſui eſſe deſinit, vel primum non eſſe: non tamen oportet, quod nunc corrumpatur in alio nunc, nec tempus in alio tempore; & ſic dicit Simplic.

1. Sent. Simpl. 2. Sent. Alex.

At Alexan. 3. Meth. c. 5. tex. 17. dicit, tempus non corrumpi, nec generari: ſimiliter nec ipſum nunc, quod idem dicit hic Albet. Tract. 3. capit. 1. dicit non corrumpi, aut generari nunc, ſed incipere, aut deſinere eſſe.

In cuius declarationem aduerte: quod non quidquid eſt, quod ante non erat, nec quidquid eſt, & poſtea nõ erit, eſt generabile,

bile, aut corruptibile:non enim valet con ſequentia.Hoc non erat,& modo eſt:ergo generatum eſt. Nam generatio, & productio,& motus ipſe de nouo ſũt,& ante nõ erant ſæpe, tamen non eſt facta generatio alia generatione;nec motus alio motu:eſſet enim proceſſus in infinitum, vt docet Ariſtot.lib 4.

Si igitur motus non fit, nec generatur (nam eſt ipſum fieri,& generari,& tẽpus eſt cum motu) nec tempus generabitur, aut corrũpetur,quamuis deſinat eſſe, vel incipiat eſſe. Vnde non oportet aliud tempus conſtituere,quo ſit,& fiat tẽpus;ſicut nec eſt alia mutatio,qua fiat mutatio, q̃d ſi tempus,deſinit,vel incipit eſſe ſecundũ partes,& nunc, id eſt,quemadmodum dixi prius. Hæc autem obſerua.

Ad 3. Ad tertium attende.quod tempus non eſt numerus partium quantitatis diſcretione,ſed quãtitate partium. Quod eſt dicere. Nõ ſic tempus numerus eſt prioris, & poſterioris, quaſi hæc in quantitate diſcreta ſint;ſed in qualitate, cum alia ratio prioris, alia poſterioris ſit. Quod autem ſic eſt numerus,eſt continuum quantum, & tale eſt tempus: unde Stratonis definitio in re non eſt diuerſa ab Ariſtot.definitione,cum motus quãtitas illa ſit tempus,tamen exactior eſt definitio Ariſtot. quæ explicat, in quo tempus formaliter conſiſtit,puta in duratione variabili, non ergo ad quantitatem diſcretam, ſed ad cõtinuũ tempus reduci debet,vt dictum eſt in prædicam.

Ad 4. Dub. an tẽpus ſit numerus prioris, & poſterioris illius quod eſt pars ipſi⁹ motus. Ad quartum, vna occurrit difficultas, An,cum tempus dicitur numerus prioris, & poſterioris motus:ibi prius, & poſterius ſint ipſius motus partes,ita vt tempus nõ ſit aliud,quam duæ partes motus: An nõ ſic,ſed quod tempus ſit alia quantitas pręter prius,& poſterius motus. Cõmuniter enim videntur dicere interpretes,tempus eſſe illum numerum duarũ partium motus:quod videtur inconueniens: nam tũc idem erit prius,& poſterius tẽporis,& motus,& eadem continuitas,cum tamẽ tex. 105.aliud prius, & poſterius in tempore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur,ſimiliter de continuo.

Primus modus dicendi. Alii dicunt, quod tempus eſt quantitas quædam,& non partes motus: ponuntq; motum habere quantitatem continuam, ratione cuius partes habet,& præter hanc ponunt tempus. Plures alii ſunt modi dicendi, quos omitto,at ſecundum nos res eſt manifeſta, qui ſuperius propriam diuiſibilitatem aſſignauimus tempori, motui & ſpatio, & omnes illas oſtendimus eſſe inter ſe diſtinctas.

Solutio. D. Tho. Vnde reſpondeo ad argumentum cum S.Thom.tex. 101.quod prius,& poſterius, quæ in definitione tẽporis ponuntur,ſunt ipſius motus in ordine ad ſpatium, & hoc nõ tollit motum habere alias partes a ſpatio;nam definitur tempus per ſubiectũ, & genus;ſicut qui dicit,Riſibilitas,eſt aptitudo hominis ad riſum:ita tempus eſt numerus motus prioris, ac poſterioris, ac ſi clariſſime dicas.Tempus eſt quædam duratio, & velut longitudo mouentis ſe per partes diuerſas priores, ac poſteriores ſpatii alicuius,& loci.

Ad 5. Ad quintum facilis eſt ſolutio:menſura enim menſurans eſt, quæ debet eſſe certa indiuiſibilis,id eſt minima,& parua, nõ tamen menſura menſurata: hæc autem primo tempori conuenit, vt declaratum eſt in concluſione tertia.Hactenus de quęſtione hac.

An ſit vnicum nunc in toto tempore. Quæſtio. XIII.

Senſus quaſ. Irca titulum aduerte,quod ſicut lineę partes pũcto indiuiſibili copulantur,ita etiã partes tẽporis quodã indiuiſibili continuantᷣ, quod dicitur Inſtans,aut Nunc. Eſt autem difficultas,an vnicum ſit inſtãs per totum tempus,ita,vt non ſit aliud tẽpus quam vnicum inſtans aliter, & aliter ſe habens.Et in hoc difficultatẽ facit Ariſ. qui tex. 104. docet,nunc eſſe in temporẽ, ſicut vnũ mobile in motu. S.Tho. 1. q. 10. art. 4. ad 2.& Alber. libro de quatuor coæquæuis q.3. art. 12. videtur aſſerere eſſe vnicum nunc per totum tempus. *1. Sent. D.Tho.*

Q̃uo explicant aliqui D.Tho. Diſcipuli autem S. Th. explicant ipſũ in hac ſententia,quam ſequitur Capre. 2. d. 2. q. 2. ſic eam explicãs,dicit,quod in linea eſt punctum intrinſecum, & eſt aliud extrinſecum.Intrinſecum eſt,quod in ipſa eſt linea continuans eius partes,& huiuſmodi ſunt multa pũcta in linea. Aliud eſt extrinſecum, quod ſuo motu lineam totam facit, & hoc vnicum eſt per totam lineam.

Digitized by Google

neam. Dicitur autem extrinſecum, quia non eſt in linea, vt continuans, cum ſit p totum, nec eſt pars, cũ ſit indiuiſibile. Ita dicit in tempore, eſſe nunc intrinſecum continuans partes ipſius, & hoc non vnũ, ſed multa ſunt Eſt autem aliud nunc extrinſecum, quod non eſt aliud, quã præſentia mobilis facientis tempus, quatenus eſt ſub mutato eſſe, & indiuiſibili motus: & tale vnum eſt per totum tempus. Hæc autem non ſecundum imaginationẽ tantum ponunt iſti doctores, ſed etiam in re. Imo dicunt motum diſtingui realiter a tẽpore, ſi⟨cu⟩t a mobili.

Reÿcit illa expoſitio.

Iſta explicatio ſententiæ D. Tho. mihi non probatur. Nã non poteſt percipi, quæ res ſit illud punctum extrinſecum, niſi ipſamet linea: nam quod dicitur, punctum ſuo motu lineam facere, id locum habet in imaginatione tantum: nam multis probat Ariſt lib. 6. punctum ſeparatũ moueri non poſſe. Quod ſi ſumas punctũ exiſtens in corpore mobili, cui videtur reſpõdere linea tãquam ſpatiũ, illud punctum non facit lineam illam, imò præſupponitur linea puncto, ſicut ſpatium mobili. Quod ſi ſumas punctum aliquod ſeparatum, impoſſibile eſt, quod faciat lineam: non enim in vllo genere cauſæ non quãtum, & indiuiſibile, poteſt facere diuiſibile: non igitur tale punctum eſt, niſi per imaginationem Mathematicam.

Vnde cõſequenter nunc non poteſt eſſe vnum: nam præſentia mobilis non eſt formaliter nunc, quamuis ſit eadem, non tamen ob id, vnũ nunc eſt. Nam ſi ſumas mobile, ut eſt ſub motu, ſicut nũquam eſt ſub vnica parte motus, niſi ſub alia, & alia & ſub vno, & alio mutato eſſe, ita non eſt ſemper ſub vnico nũc. Adde quod ſi vnũ nunc eſſet per totum tẽpus procedens, iã tempus eſſet ex nunc ſolis compoſitum. nam ideo Ariſt. docet punctum ſi ſit ſeparatũ, non poſſe moueri per lineã aliquã, quia linea tunc eſſet cõpoſita ex punctis, vnde punctum per lineam gradiens non tangeret, nec mutaret aliud, quam pũcta.

Alia varia ſent. quomodo ſit vnum nunc in tempore.

Quamobrem exiſtimo non eſſe vnum formale nunc per totum tempus, ſed plura, & plura, quod expreſſe docet Ariſt. 3. Meth. c. 5. tex. 17. in fi.

Ad id autem, quod Ariſt. dixit, eſſe vnũ nunc, reſpondet Simpl. quod ob id inſtantia, & nunc ſecundum ſe vnum dicuntur, quamuis plura ſint, quia non habent, per quid diſtinguantur, vt ſola conſiderantur. Scot li. 3. Meth. loco citato, dicit eſſe vnũ nunc ſpecie, nũc numero. Thom. dicit eſſe vnum ſubiecto.

Sent. authoris.

Exiſtimo ergo eſſe dicẽdũ, ſicut in textu expoſuimus, quod comparatio Ariſt. in hoc cõſiſtit, quod ſicut mobile diuerſis in partibus ſumptum ſpatij motus eſt cauſa; ita nunc ſumptum in priori, & in poſteriori facit tempus, non tamen quod ſit prorſus idem nunc ratione, ſed ſubiecto, ideſt, quod non debet multiplicari ſubiectũ cũ nunc, ſed idem ſubiectum eſt, nũc tamen multiplicatur formaliter. Non enim eſt tanta vnitas mobilis in motu, quanta nũc in tempore, cum illa ſit maior, quia ipſum mobile eſt ſubiectum, quod vnum eſt: at nũc ab ipſo ſubiecto vnitatẽ habet. Hæc eſt etiam ſententia Græcorum: nec oppoſitum reperitur in S. Tho. vt etiam ex diſcipulis ipſius aliqui confitentur.

Cõſenſio authoris cũ ſent. Græc. & D. Tho.

Quõ differat tẽpus a motu.

Circa diſtinctionem temporis a motu nõ opus eſt ex profeſſo id cõtendere. Sat eſt, quod tempus non realiter a motu, ſed ratione, ſicut motum a mobili diſtinctum ponimus, & oẽs rationes oppoſitum probantium non conuincunt niſi hanc formalem diſtinctionem: nam hæc ſufficit, vt res habeant diuerſas definitiones, ſintq; in diuerſis prædicamentis, & generibus, poſſintq; ab inuicẽ ſeparari, vt multoties dictum eſt, quamuis contraria etiã opinio ſit probabilis. Ad textum redeamus: nam quæ circa temporis naturã reſtant, in proceſſu ipſo examinabimus:

Quoniam autem tempus eſt menſurá motus. Tex. Cxiiii.

Quid ſit eſſe in tẽpore.

Poſtquam explicuit quid ſit tẽpus, explicat, quid ſit eſſe in tpe, & quæ dicantur eſſe in tpe. Primo explicat quid ſit motum eſſe in tempore, & hoc ex definitione: cum enim tẽpus ſit numerus, & menſura motus, non erit aliud motũ eſſe in tempore, quam motum menſurari a tempore ita, vt ipſi tanquam mẽſuræ ſubdatur, vt ſicut tempus partes habet non ſimul, ita etiam ipſe motus.

Quõ motus menſuretur à tempore.

eſſe in tẽ

Intermittit aũt, quomodo motus menſuretur a tẽpore, & loquitur de menſura mẽſurãte, de qua diximus. q. 11. Dicit autem

tem quod motus aliquã partem mẽſu ramus parte certa temporis: poſtea per illã menſuramus totũ motum multiplicando: ſicut in continuis ſumimus vnam partem longitudinis certam, puta, vlnam, & hanc multiplicando totum ſpatium menſuramus: ita tempore certo partẽ motus menſuramus, puta die, aut anno, aut menſe, & poſtea talem partem multiplicando totum motum menſuramus.

Quid mẽſuret. in motu

Oſtendit autẽ, quid menſuretur in motu. Dicitq́; duo in motu mẽſurari: Alterũ eſt ipſius quantitas, quam a ſpatio habet. Alterum eſt ipſius eſſe, nam ens ſucceſſiuum eſt, ob id totus motus tempore menſuratur: vnde & pp hoc in principio tex. dicit, tempus mẽſuram eſſe motus, & moueri. Per motum intellexit eſſe motus: ꝑ moueri quantitatem ipſius, quam habet, dum fit in magnitudine, vt explicat San. Tho. Eſt igitur motum eſſe in tempore, ab eo menſurari.

Manifeſtum eſt, quod & aliis. Tex. Cxv.

Quid ſit in vniuerſum eſſe in tẽpore.

HInc colligit in vniuerſum, eſſe in tẽpore non aliud eſſe quã menſurari a tempore, & habere ſucceſſionem, & mutationem cum ipſo tempore, qđ eſt menſura ſucceſſiua, & mutabilis. Hoc autem probat diſtinguendo duplicem ſenſum, q. poteſt eſſe huius, quod eſt eſſe in tempore, & excludendo illorum vnum.

Eſſe in tempore poteſt facere hũc ſenſum; Eſſe, quando tempus eſt; Vt illa dicãtur eſſe in tempore, quæ ſunt, cum tẽpus eſt. Alter ſenſus eſt, vt eſſe in tempore ſit, ſicut eſſe in numero.

Nota.

Dupliciter autem aliqua dicuntur eſſe in numero. Vno modo, q̃a partes, vel accidẽtia ipſius ſunt, vt par, impar, & vnitates in numero ſunt. Altero modo, quia a numero continentur, & numerantur, puta, quia numerus ipſorum dicitur eſſe, vt denarius hominum, & aliorum.

Tripliciter põt dici aliqđ eſſe in tẽpore.

Vnde poſſumus colligere tripliciter poſſe dici eſſe in tẽpore. Vno modo eſſe, cum tempus eſt. Altero modo, eſſe partẽ, aut paſſionem temporis. Tertio, a tempore menſurari. Dicit autem, quod duobus vltimis modis aliqua dicuntur eſſe in tẽpore: nam tempus numerus quidam eſt: ob id, ſicut in numero, ſic etiam in tempore aliqua dicuntur eſſe; nã nunc, prius, poſterius tanquam aliquid temporis in ipſo dicuntur eſſe. At reliqua omnia, quę in tempore eſſe dicimus, vt in mẽſura quadam in ipſo ſunt, ſucceſſiua tamen, ſicut res in loco permanenti.

Manifeſtum autem, & quod non eſt. Tex. Cxvi.

Excluditur 1. modus eſſendi in tẽpe.

EXcludit primum modum, quo dicebat res eſſe in tempore, quia ſunt, cũ tempus eſt; & dicit, quod ſicut non dicit eſſe in loco, aut in motu eſſe cum locus, aut motus eſt, ſic nec eſſe in tempore: nã ſic poſſemus dicere, quod cœlum eſt in grano milij, quia eſt, cũ hoc eſt, imò quodlibet eſſet in quolibet.

Vlterius probat: Nam eſſe in tempore cum tempus eſt, profecto eſt quid accidẽtale: accidit enim, quod tempus ſit illud cum res eſt, & accidit rei, quod tempus tale ſit; ſimiliter de loco, & motu: at eſſe in tempore dixit cõnexionem neceſſariam, vt vnum nõ accidat alteri: habet enim habitudinem ad illud intrinſece, & neceſſario ſicut menſura ad menſuratum.

Quod eſt dicere; ſi non eſſet aliud eſſe in tempore, quam eſſe cum tempus eſt, accidentale hoc eſſet, & poſſet eſſe, quod tempus non eſſet: at eſſe in tempore non ſic eſt: non enim poteſt eſſe id, quod eſt in tempore, ſine tempore quodam, ſicut nec menſuratum ſine ſua menſura.

Quoniam autem eſt in numero. Tex. Cxvii.

Quõ ſe habeant ea quæ ſunt in tempore.

OStendit qualiter ſe habeant eã, quę ſunt in tempore. Hæc enim continentur, & exceduntur a tempore, ſicut numerus excedit numeros minores, & vnitates ſub ſe contentas. Hinc eſt, quod nulla eorum, quæ in tempore ſunt, ipſi tempori æqualia ſunt, ſed alicui parti tãtum, aut præteriti, aut futuri, aut vtriuſq́;.

Ratio.

Et ratio huius ſuperioritatis eſt, quia quæ ſunt in tempore continentur ab ipſo tempore, ſicut quę ſunt in numero ab ipſo

ſo numero: quæ autem in numero compræhenduntur, minora ſunt ipſo: unde euenit, quæ in tempore ſunt, omnia finita eſſe.

Res patiuntur a tpe. Non ſolum autem a tempore excedun tur, ſed ab eo patiuntur, quod probat ex communi dicto omnium. Nam dicere con ſueſcimus, omnia tempore tabeſcere, & alia ſeneſcere, alia obliuiſci.

Nota. Et nota per hæc tria uocabula notari omnia, quæ in tempore ſunt: nam tabeſce re, & corrumpi omnibus ineſt etiam inanimatis; ſeneſcere uiuentibus: obliuiſci hominibus. Hæc autem tempore adueniunt.

Dub. an ſit generation s cã ipſum tps, ſicut & corruptionis. Dices, an tempus ſicut eſt cauſa corruptionis, ſit ēt generationis, ut cauſa pulchritudinis, & perfectionis circa talem, iuuentutis circa ſenectutem, & recordationis circa obliuionem? Reſpondet, non; & cauſam dat: quia tempus in motu conſiſtit: motus autem receſſus eſt a propria diſpoſitione, quam res habet: ob id quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt: & propter hoc tempus corruptionis potius eſt cauſa.

Obiect. Solut. Dices tu, nonne etiam tempore res perficiuntur, & tempore aduenit ſapientia, & prudentia? ut quid tempus non generationis cauſa etiam ponitur? Aduertendum ergo, quòd nec generationis, nec corruptionis tempus ſolum cauſa eſt: effectus enim particulares hi a cauſis prouenium particularibus, & tempus horum cauſa dicitur quia in ipſo fiunt, ut inferius in tex. 128. dicit Ariſto.

Nota tẽpus præciſe nec eſſe cãm generationis, nec corruptionis. At hoc intereſt inter generationes, & perfectiones, ac corruptiones: quod generationes habẽt ſæpe cauſas determinatas, ob id non attribuũtur tempori: at corruptiones ex indeterminatis cauſis proueniunt, vt ruinæ, mutationes, & uariationes aliæ: & hæc tempori tribuũtur, & ita dicit Philop.

Adde etiam, ꝙ non ſolum cum cauſa indeterminata eſt, ſed etiam corruptiones aliæ, quæ ſecundũ naturam fiunt, tribuuntur tempori magis, quam generationes: quia motus continuus, qualis tempus eſt, potius eſt cauſa corruptionis, nec vero perfectionis cauſa eſt, niſi quatenus inuenit rem diſpoſitã, vt perfectioni ſit proxima; tamen ſua continuatione ab illa perfectio ne expellit rem & in corruptionem impellit, ob id per ſe cauſa corruptionis dicitur non tamen ſolum tempus cauſa eſt, vt diximus, & patebit inferius.

Quare manifeſtum eſt.

Ea, quæ ſemper ſunt, non ſunt in tempore. CVm dixiſſet quæ in tempore ſunt, ex cedi, & ſuperari a tempore infert, res ſemper exiſtentes non eſſe in tempore, cũ non contineantur, nec ſuperentur a tempore, qualis eſt Deus glorioſus, & Intelligentiæ Aducit autem ſignum, quod non patiuntur a tempore: non enim corrũpuntur, non ſeneſcunt, non tabeſcunt, ſed vno eodemq; modo ſe habent, vt docet 1. cœli, tex. 100. dicit autẽ, quæ ſemper ſunt, qua tenus ſemper ſunt. nam iſta quæ ſemper ſunt, habent aliqua, quæ non ſunt ſemper, vt Sol mutat loca varia, & ſecundum hos ſitus & mutationes tempore ſubditur.

Quid ſit proprieeſſe in tempore. Ex quibus perfecte colligitur, quid ſit eſſe in tempore, puta, menſurari a tempore, vinci a tẽpore, pati a tẽpore, vnde qua parte res menſurantur tempore, euenit, vt quæ faciunt, non poſſint tota ſimul poſſidere. Vnde non eſt tota cœna ſimul, non tota lectio, ſed pars expellit partẽ, pars expectat partem. Præterea, ſi vincantur a tẽpore, non ſunt perpetua: ſi à tempore patiuntur, multis miſerijs, varietatibus, ac mutationibus ſunt compoſita.

Quoniam autem tempus eſt menſura. Tex. Cxviij.

Quietẽ eſſe in tẽpore. CVm dixiſſet, quid ſit eſſe in tẽpore, & motũ eſſe in tempore, oſtẽdit modo quietem eſſe in tempore, per accidens tamen, i. per aliud, ut explicat Phil. nempe per motum. nam tantam eſſe quietem menſuramus tempore menſurantes ſimul aliquem motum.

Obiect. Obijciet quis. Quomodo, cum tempus ſit quid motus, poteſt aliquid eſſe in tẽpore, quin ſit in motu? non ergo quieſcentia uidentur eſſe in tempore.

Solutio. Reſpondet, tempus non eſſe motũ, ſed numerũ motus. ob id, poteſt aliquid quieſcens eſſe in tempore, ſicut ẽt in numero quin ſit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quieſcere, illa nempe, quæ ſic non mouentur, ut moueri ſint apta, ut iam dictum eſt, eſt igitur quies in tempore.

Eſſe

Eſſe autem in numero eſt eſſe.

Res alias ſunt i tẽpore ſecũdum motũ, et quietem.

VVlt vlterius oſtendere res alias eſſe in tẽpore; ſecundũ motum & quietem, ac propterea dicit, eſſe in numero eſt quod ſit numerus rei illius, & quod ſit menſurabilis res per talem numerũ. Si igitur numerus fuerit tempus, ſic erit in tẽpore eſſe, quod a tempore menſuretur, & quod tempus illius ſit. Cum igitur tempus ſit aliquid motus, menſurabit vtique quæ mouentur & quæ quieſcunt: quies enim priuatio motus eſt. Priuatiuorum autem eadem eſt regula.

Quare quod mouetur. Tex. Cxix.

Res non ſunt in tempore rõne ſuarũ q̃tita tũ, ſed ſecũdũ q̃ titatẽ ſuorũ motuum.

COncludit res ipſas, quæ mouentur, & quieſcunt, non eſſe in tempore ſecũdum ſuam quantitatem, ſed ſecundũ quãtitatem ſuorum motuum, cum tempus ſit menſura motus: idem etiã euenit de quiete, ſed per accidens. Illa autẽ, quæ nec mouentur, nec quieſcunt, ſed prorſus immobilia ſunt, in tempore non ſunt.

Nota. Notãdum igitur, quod motus per ſe in tempore eſt: ipſius enim primo tempus eſt menſura, per motum autem quies etiam eſt in tempore, vnde per motũ, & quietẽ ſubſtantiæ ſunt in tempore.

Manifeſtum igitur eſt. Tex. Cxx.

Ea, quæ nõ ſunt quõ ſũt, et quõ ñ ſunt in tempore

OStendit ea, quæ non ſunt, quomodo ſint in tempore. Dicit quod ea, quę non ſint ita, vt non poſſint vnquam eſſe, vt diametrum eſſe commenſurabilem, & impoſſibilia, iſta non ſunt in tempore. Et ratio eſt, quia huiuſmodi nullum habent ordinem ad motum, aut quietem, per quæ res in tempore ſunt.

Quæ vero ſic non ſunt, vt poſſint eſſe, vel fuerint, vel futura ſint, hæc in tempore ſunt: qualia generabilia, & corruptibilia. Dat rationem, quia hæc ſuperantur a tempore: nam maius eſt tempus his, quæ ſic non ſunt. Nam quæ erunt, exceduntur a tempore ſm præteritum: quæ fuerunt, exceduntur ſecundum futurum: quæ autẽ nunquam ſunt, non vincuntur a tempore, ob id non dicuntur eſſe in tempore.

Eorum autem, quæ non ſunt.

Diuiſio rerũ, q̃ non ſunt in tẽpo.

DIuidit ea, quæ non ſunt, ſed in tẽpore ſunt, & in tẽpore excedũtur. Quę dam fuerunt, vt Homerus; quædam erũt, quædam partim fuerunt, partim erunt, vt manifeſtum eſt. Vocat autem futurum ad vtrumuis, quia poteſt eſſe, & nõ eſſe: At ea quæ nec ſunt, nec fuerunt nec erunt, non continentur a tempore. Explicat autem, quæ ſint iſta. Ea nempe, quæ ſic non ſunt, vt oppoſita ipſorum ſemper ſint, idest impoſſibilia quorum oppoſita neceſſaria dicuntur: neutra autem in tempore ſint, nõ vincũtur a tempore; illa enim ſemper nõ ſunt, hæc vero ſemper ſunt. At quorũ oppoſita non ſemper ſunt, qualia ſunt cõtingentia, hæc generabilia, & corruptibilia ſunt, & talia omnia a tempore continẽtur, & ſuperantur, ac ob id dicuntur eſſe in tẽpore. Patet ergo motum, quietem, res mobiles, & quieſcibiles, generabiles, ac corruptibiles in tempore eſſe.

Caput Decimumtertium.

Ipſi autem nunc. Tex. Cxxj.

Res diuerſiſsimo de ſũt in tempore Explicatur illa differentia ipſis. Quid ſit nũc i primo acceptione.

DIfferentias aliquot explicat, quib⁹ aliqua differũt inde dñr eſſe in tpe, quę ſunt ſex, puta, Nũc, Aliqñ, Iam, Nuper, Quondam, Repente. Incipit autem ab ipſo Nunc, duoq; diſtinguit nũc. Alterum eſt, cuius huc vſq; meminit, & hoc duplici proprietate, & officio diſtinguit. Alterum eſt, quod eſt temporis continuatio, idest, quo tempus futurum, & præteritũ continuantur. Alterũ, qđ eſt terminus vtriuſq; puta præteriti finis, principium vero futuri. Diſcrimen autem ponit inter nunc, & punctum lineæ, cui etiam hæc duo competere videntur. Punctum tamen eſt quid permanens, ſed nũc non permanet, ſed recedit cum ipſo tempore.

Occurrit obiec.

Ne aũt quis exiſtimaret nunc tempus diſtinguere actu ita, vt duas partes temporis actu ſeparatas faciat: id remouet, do-

Digitized by Google

cetq; non actu diuidere: ſed poteſt, quatenus ſi actu tempus diuidẽdũ eſt, (quod quidem intellectu cõtingit, vt dicit Phil.) tunc in nunc eſſet diuiſio facienda, ſicut in puncto diuiditur linea.

Oſtendit ſtatim hoc nunc, qđ diuidit, & quod etiam vnit, vnicum eſſe re, diuerſum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abſtracta, punctũ, quod diuidit potentia, & punctum, quod vnit, aliud eſt ratione, ſed vnum re. Ita & nũc, vt continuat, vnũ eſt, vt huius principium illius finis eſt, ratione diuerſum eſt.

Ipſorum igitur nunc, hoc quidem. Tex. Cxxii.

Quid ſit Nunc in ſecunda acceptio ne. HAec eſt prior ſignificatio ipſius nũc. Altera eſt, qua ſignificatur tps proximum præſenti nunc: quod enim parum diſtat a nũc præſenti, ſiue præteritum ſit, ſiue futurum, reputat pro nunc; vt, nunc veni, nunc veniam, dicitur, quia hodie veni, aut veniam: at tempus remotum non dicitur nunc, vt ſatis totum eſt.

Ipſum autem aliquando tempus eſt. Tex. Cxxiii.

Quid ſit aliquando. EXplicat ſecundam differentiam temporis, puta aliquando. Dicit autem, quod eſt tempus determinatũ non nunc præſenti, ſed præterito, aut futuro, vt aliquando capta eſt Troia; aliquando erit diluuium. Cum igitur, Aliquando, ſit tempus diſtans a nũc præſenti; alio nunc aut priori, aut poſteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præſenti, vſque ad illud ſeu futurum, ſeu præteritum erit tempus quantum terminatum, quod dicitur aliquando.

Si vero nullum tempus. Tex. Cxxiiii.

Dubiũ. DVbium proponit, quod ex dictis ſuboritur. Si enim aliquando eſt tempus determinatum alio nunc a præſenti, cum omne tempus ſit aliquando, videbitur omne tempus eſſe finitum, quod remouetur per interrogationem, dicendo motum eſſe infinitum, nec ob id tempus conſequẽter eſſe infinitum.

Solutio. Ad dubium autem, quantum exiſtimo reſpondet, dicendo, quod ſi eſſet idem, aliquando, ſæpe ſumptum, eſſet finitum tẽpus, cum tamen ſit aliud, & aliud ſemper aliquando, tempus erit infinitum: quod autem ſumatur, & ſit nouum, & nouum. Aliquãdo, ſemper, ex motu patet, qui ſemper alius, & alius eſt. Conſiſtit igitur eius ſolutio in hoc, quod dato, quod omne aliquando finitum ſit, ſemper tamẽ, & inceſſanter ſunt noua, & fuerunt noua aliquando: ob id tempus infinitum eſt.

Nota 1. Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt ſæpe ſolet.

Nota 2. Sed tamen Ariſt ipſe decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, vt latius dicemus in lib. 8. vbi id examinabitur ex profeſſo.

Quoniam autem ipſum nunc. Tex. Cxxv.

Probat temporis infinitas ex ipſo nunc. PRobat temporis infinitatem ex ipſo nunc: nunc enim eſt principium, & finis: at hæc non habet reſpectu eiuſdem: aliàs oppoſita ſecundũ idem, vni ineſſent: ſed reſpectu diuerſorum, præteriti quidẽ eſt in fine, & principium.

Nota. Ex hoc patet, quod ſemper tẽpus totũ eſt in fine, & principio: nam eſt nunc, qđ futuri eſt principium, finis præteriti: non ergo definit tempus, cũ ſemper ſit in principio: eſt enim nunc quod principium eſt futuri, eſt autem tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua ſimul, & conuexa, ratione tamen diuerſa; ſed idem re. ita tempus in principio, & fine: quare idem ſunt.

No. errorẽ in rõne Ariſt. Aduertendũ, quod hoc falſum eſt: non enim omne nunc, eſt principium, & finis, ſed datur nunc, quod fuit principium, & non finis, cum tempus incæperit, ſicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ ſint principium, & finis, vt dicetur in li. 8.

Ipſum autem iam. Tex. Cxxvi.

Quid ſit eſſe Iam. EXplicat tertiam differentiam temporis, quæ eſt Iam. Iam enim dicitur futu-

futurum, aut præteritum parum diſtans a nunc præſenti, vt Iam veni, Iam legam, ideſt parum eſt, quod veni parum reſtat vt legam.

In quo differt a Nunc. Et non confundaris, non enim eſt Iam idem quod nunc in poſteriori ſignificatione, vt aliqui exiſtimant. Nunc. n. dicit tẽpus propinquum, nunc præſenti: dicit autem ipſum, ac ſi eſſet nunc, ideſt, per modum præſentis ſignificando, at Iam dicit propinquum, ſed per modum futuri, vel præteriti: quæ vero diſtant a nunc præſenti, non dicuntur Iam, vt notum eſt.

Ipſum autem nuper. Tex. Cxxvii.

Quid ſit eſſe quondam, nuper, repẽte. Tres alias temporis differentias explicat. Nuper dicit propinquum nunc præſenti, præteritum tamen. Quondam, ſeu olim, dicit præteritum diſtans. Repente dicit tẽpus paruũ, in quo facta eſt mutatio: quod quidem tempus adeo eſt paruum, vt propter ipſius paruitatem diſtingui, ac dignoſci nõ poſſit, quantum fuerit. Hæc omnia notiſſima ſunt.

Mutatio omnis natura remotiua eſt. Tex. Cxxviii.

Quõ tẽpus ſit cã corruptionis. Cvm oſtendiſſet differentias quibus exiſtunt in tpe entia, quæ non ſunt, regreditur ad explicandum, quõ tempus ſit cauſa corruptionis, dicitq́; Quidam ſapientiſſimum vocabat tempus, quaſi in tempore ſcientiæ compararentur: at Pythagoras dictus Paro indoctiſſimũ uocabat, quaſi ſcientiæ pereant cum tempore. Laudat autem magis hoc dictum: nã tempus magis per ſe cauſa eſt corruptionis, quam generationis: quod probat ratione facta ſuperius. Quia mutatio, vt talis eſt, remotiua eſt, & corruptiua magis: per accidens vero generationis cauſa eſt. Hanc ratione ſuperius declarauimus.

Probat etiam ſigno. Videmus enim nõ fieri quicquam, niſi ſit cauſa aliqua: at videmus corrumpi, nulla apparente cã, & tales corruptiones damus tpi: non quod tps ſit cauſa illarũ, ſed quod in tpe fiant, & cauſa particularis non apparet, ſicut apparet in generationibus. Repete tex. 117.

Epilogus dictorũ Ariſt. Poſt hæc epilogat, quæ dicta ſunt, puta tempus eſſe, quid eſt tempus, & quot modis dicatur Nunc, & quæ ſint aliæ temporis differentiæ, nempe Iam, Nuper, & reliquæ prædictæ.

Caput Decimumquartum.

His autem nobis ſic determinatis. Tex. Cxxix.

Omnem mutationẽ, et omnem motũ eſſe in tempore. Repetit propoſitionẽ ſuperius poſitã, vt modo ipsã probet. Eſt aũt propoſitio. Omnis mutatio & motus eſt in tẽpore, ac tempore menſuratur, & quod mouetur, ac mutatur. Hãc probat duplici rõne. Prior eſt. Velocius, aut tardius in tempore ſunt: at motus motu velocior: igitur motus in tpe eſt. Minorem explicat, dicendo, quis motus ſit velocior. Inquit, illum eſſe velociorẽ, qui citius fit, & peruenit ad eundẽ terminũ, quam alius: *1. ratio.* duplici tamen conditione. Altera, vt ſit p idem ſpatium: nam ſi vnum mouetur ab A, in B, per arcum, alterum per cordam, licet tps ſit æquale, tamen velocius mouetur id, quod per arcũ. Similiter eſt altera quod motus ſit regularis. Nã etiam ſi ſit eadẽ magnitudo prorſus, tamen vnũ difformiter, alterum vniformiter mouetur; non ob id erit velocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia penſanda, de quibus dicemus in lib. 7. latius: hæc enim obiter tangit Ariſt. & non ex profeſſo. *2. ratio.*

At vero prius in tempore eſt.

2. ratio. Alteram facit rationem. Prius, & poſterius in tẽpore ſunt: at prius & poſterius ſunt a motu: motus ergo in tẽpore eſt. Quod prius, & poſterius ſint in tẽpore, probat: quia prius, & poſterius ſint diſtantiæ ab ipſo Nunc: ſed Nunc in tempore eſt, nam diſtantia, & termini ad idẽ pertinent.

Explicat autem, quod alio modo prius & poſterius ſunt in preterito tẽpore, alio in futuro. In præterito enim quod a nunc præſenti remotius eſt, prius dicitur: quod autem propinquius, dicitur poſterius. Ac in

in futuro econtra, quod remotius erit dicitur poſterius: quod magis proximum prius. Hæc omnia etiam parum aduertenti facillima ſunt, & textus clariſſimus.

An omnia entia ſint in tempore.
Quæſt. X I I I I.

Rationes oppoſ. Q Væſtio hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta

1 Ariſto Primo dicit, Omnẽ motum eſſe in tempore. Videtur falſum: Motus cœli motus eſt; at non eſt in tempore, cum non ſuperetur a tempore: eſt enim ita æternus, ſicut tempus, quod eſt ipſius paſſio.

2 Secundo dicit, Omnem mutationem eſſe in tẽpore. Videtur etiam hoc falſum: nam mutatio ſubſtantialis eſt in inſtanti: ſimiliter illuminatio, viſio, & aliæ huiuſmodi: non ergo ſunt in tempore.

3 Tertio dicit, Res eſſe in tempore ratione motus. Contra: Eſſe rerum generabilium, & corruptibilium eſt mutabile, & variabile: ergo ſubſtat tempori, & experientia oſtendit, quod vitam rei, & eſſe tempore metimur.

4 Quarto circa id, quod dicit. Quæ ſemper ſunt, non eſſe in tempore. Contra. Differentiæ ipſius temporis de Deo prædicantur. Eſt enim nunc Deus, & fuit heri, & ſemper: ergo erit in tempore.

1. Fund. qd ſit eſſe in tempore. Aduertendum primo, (vt in textus explicatione docuimus) eſſe in tempore nõ ſolum eſt, eſſe cũ tempus eſt: ſed menſurari ab illo, ſuperari ab illo, & pati ab illo. Menſurari autem ab illo, eſt ſe illi adaptare iuxta ipſius naturam, vt ſicut partem poſt partem tempus habet, vel ſimul eſt totum; ita etiam quæ ab illo menſurantur ſuperari eſt: quod ſint minora, quam totũ tempus, ita vt tempus maius ſit quocunque ſubſe contento, & inde prouenit, quod paſſibilia ſint, & alterabilia, quæ ſub ipſo ſunt.

2. Fund. Tẽpus diuerſimode eſt mẽſura. Aduertendum ſecundo, quod ſecũdum Ariſto. (vt paulo inferius dicemus) cum tempus ſit ſolum in motu primi mobilis, aliter ipſum facit menſurabilem, aliter alios motus inferiores; ſimiliter aliter eſt mẽſura motus illius, aliter horũ inferiorũ.

1. motus cœli, & aliorũ motuũ. Primo tempus facit motum primi cœli menſurabilem formaliter, & intrinſece, ſicut mea quantitas me formaliter facit menſurabilem, quia in me ineſt; reliquos vero motus facit menſurabiles extrinſece per hæc quæ ipſi ſubduntur.

Exempl. Accipe exemplum. Sume lignum magnum, & ſuperpone ſpatio; tunc menſura lignum; mẽſurabis quidem ſpatiũ ſimul, quia ligni illius longitudo vtrum facit mẽſurabile, ſed differenter, lignum intrinſece, ſpatium extrinſece. Ita tempus, cũ ſit primi motus paſſio, illum facit formaliter menſurabilem; at reliquos motus extrinſece, quatenus ipſi ſupponuntur; fiunt enim motus in tempore.

Idẽ eſt de menſura menſurãte. Similiter intellige de menſura menſurante. Aliter enim tempus menſurat motum cœli, aliter horum inferiorum. Motum enim cœli menſurat intrinſece, ſicut pars totum, at reliquos motus extrinſece ſicut vlna pannum.

Exempl. Accipe exemplum, ſit pannus aliquis dupliciter menſurari poteſt. Vno modo, vnica ipſius particula, quam multiplicando cognoſcitur totius quantitas: Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cum motum cœli temporaneus menſuras, accipis horam, aut diem, quæ eſt pars illius moti quanti; at reliquos motus eodẽ die, aut hora menſuras, ſed ſicut per vlnam externam. Hæc admodum nota.

3. Fund. Aduertendum tertio, quod non ſolum hic loquimur de motu locali, ſed etiam de reliquis motibus, puta, alterationibus, & augmentationibus. Hi enim etiam tempore menſurantur. At tempus non, niſi paſſio motus localis cœleſtis, ab Ariſt. ponitur.

Ad 1. His ſuppoſitis ad primum argumentũ reſpondetur, ꝙ motus cœli non eſt menſurabilis. nec eſt in tempore ſecundum ſe totum, ſecundum Ariſt. ſic enim infinitus eſt, eſt tamen ſecundũ omnes partes ſuas, & tales à tempore ſuperantur, vnde quod de motu menſuratur, totum finitum eſt, menſurantur autem omnes partes copulatiue, ſed non copulatim, vt loquar Dialectice. Et hæc eſt ſententia Alber. Saxon. q. 55, & bene dicit, infinitum enim immenſurabile eſt, ſecundum ſe totum.

Ad 2. Solut. Auer. Ad ſecundum, Auer. comm. 129. quẽ ſequitur Alber. tract. 3. c. 15. dicunt, quod mutatio dupliciter accipitur. Vno modo

pro

pro fine motus, vt cum accipitur pro generatione ſola ſubſtantiæ, quæ eſt terminus alterationis: non enim quicquam generatur, niſi alteratione præcedente: ſimiliter illuminatio pro productione luminis, quæ eſt terminus motus localis: nam dum ſol fertur, lumen producit, & ſic dicunt non eſſe in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cum termino, vt pro alteratione ſimul cum generatione, & illuminatio pro latione, cum luminis productione, & ſic eſt in tempore, eſt enim ſucceſſiua.

Reijcitur ſol. Aut. Iſta reſponſio omnino mihi non placet: nam generatio, & illuminatio ſunt mutationes diſtinctæ a motu locali, & ab alteratione, vt notum eſt, debent ergo habere aliquam menſuram. Cũ enim dicuntur eſſe termini, non ſic ſunt termini, vt faciant vnum motum per ſe: ſunt enim termini extrinſeci: vnde latio cum illuminatione nunquam conſtituit vnicam per ſe ſpeciẽ. Præterea, quia dicimus generationes, & mutationes rerum temporeas eſſe: fatendum ergo eſt in tempore eſſe.

Sol. auth. Ob id dicerẽ, quod eſſe in tempore dupliciter contingit. Vno modo proprie, & adæquatẽ, & ſic ſunt illa, quæ ſucceſſionem habent cum tempore diuiſibilem: Altero modo, velut inadæquatẽ, & talia ſunt, quæ ſunt in nunc temporis indiuiſibili.

Nec exiſtimes, quod eſſe in nũc temporis ſit tantum habere totum ſuum eſſe in vno nunc: hoc enim non ſufficit: ſed ſimul in nunc habere eſſe, & cum ipſo nũc recedere: & ſic iſtæ mutationes dicuntur eſſe in tempore, cum in nunc tẽporis ſint.

Ad 3. ex Alber. Ad tertium Alb. tract. 6. c. 10. dicit, ſubſtantias quantum ad eſſe Phyſicum eſſe in tempore. Vocat eſſe Phyſicũ ſubſtantiam cum ſenſibilibus qualitatibus diſpoſitam, puta, formam in materia ſenſibili: at non eſt vtcũque cum tempore, cum vt permanens ſit talis ſubſtantia, ſed eſt in nunc tẽporis, prout aliter, & aliter ſe habet in tẽpore; nam tales ſubſtantiæ aliter, & aliter ſe habent, cum variabiles ſint, at ſecundũ eſſentiam, & definitionem ſuam non ſubduntur tempori.

S. Tho. S. Tho. 1. p. q. 10. ar 15. dicit eſſe rerum corruptibilium, eſſe in tempore: cuius mẽtẽ vt intelligas, cõſiderare oportet, quod in tempore eſſe, dupliciter contingit, loquendo non de nunc, ſed de ipſo tempore. Vno modo per ſe primo, & hoc eſt, quod ſecundum ſe a tempore mẽſuratur, nec aliud eſſe poteſt, quam motus qui ſucceſſiuus eſt. Altero modo, ſecundario, & per aliud, & hoc eſt id, quod motui & mutationi in ſe ſubditur, qualis eſt ſubſtantia corruptibilis: vnde in tempore quidem abſolute eſt, nec ipſius menſura quęrẽda, ſed non immediate ſubditur tempori, niſi per actiones, & mutationes ſuas: dico mutationes ſuas, quia ſubſtantia cœli non eſt in tempore, quamuis ipſius motus in tempore ſit, quia non habet mutationem nec alterationem aliquam circa ſuum eſſe. *Dupliciter aliqd eſt in tẽpore.*

Ad vltimum dico quod Deus coexiſtit tempori: ſimiliter, & angeli: quia ſunt quando tempus eſt, non tamen ſunt in tẽpore, cum in ſe ſucceſſionem non habeãt; præſertim Deus, qui nec in ſuo eſſe, nec in ſuis operationibus habet ſucceſſionem in ſe. *Ad vlt.*

Quod ſi illi tribuimus differentias temporis, id eſt ſecundum modum noſtrum intelligendi: & per tales differentias non ſucceſſionem, ſed durationem volumus ſolum ſignificare, ipſe tamẽ in æternitate indiuiſibilis eſt totus.

Angeli vero in Aeuo. Aeuum enim eſt menſura, qua menſurantur incorruptibilia, quæ tamen habẽt operationes ſucceſſiuas, ſicut Angeli, & cœli: reliqua ſunt in tempore, vt dictum eſt.

Dignum autem conſideratione. Tex. Cxxx.

Poſtquam de tẽpore dixit, aliquot circa ipſum proponit dubitationes, quibus magis, quæ dicta ſunt, explicantur. Eſt primum dubium, Cur tempus dicatur eſſe vbiq;, puta in terra, in mari, & in omni loco. Alterum dubium eſt, An tempus ſit extra animam ità, vt ipſius eſſentia nõ dependeat ab intellectu. *Proponit Ariſ. circa rõnes ipſius duo dubia.*

Ad primum reſpondet, quòd cum tempus ſit paſſio motus, ac motus ſit vbique, conſequẽter tempus vbique dicetur eſſe: in quocunque enim loco aliquis motus reperitur. *Ad 1. Quõ tẽpus ſit vbique.*

Vtrum

Vtrum autem cum non ſit anima. Tex. Cxxxj.

Ad 2. Du. qũo tẽpus pẽdeat ab anima. SEcũdam ſoluit dubitationem, & rationem hanc facit. Si nõ eſt poſſibile eſſe quod numeret, vel numerare poſſit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam eſt: ergo ſi nullum ſit poſſibile numerans, nec tempus erit. Cũ autem intellectus, & anima rationalis ſit id, cuius eſt numerare, ſi non ſit anima rationalis & intellectus, non erit tempus, niſi quantum ad id quod eſt, ideſt, niſi ratione motus, & durationis materialis.

Imò addit, quòd ſi nõ eſſet anima, nec eſſet motus, ſi motus ſit ab anima, qđ dicit propter Plato. qui exiſtimabat motum cœli eſſe ab ipſa anima eius: tunc autem remota anima, remoueretur motus cœli, quo ablato reliqui auferentur. Vide igitur, quomodo tempus abſque intellectu non eſt numerabilis.

An tempus ſit ens rationis, uel reale. Quæſt. XV.

1. Sent. Auer. abſurda. SEnſus qõnis eſt, an ita tempus depẽdeat ab intelectu quod non ſit, niſi exiſtẽte intellectu. Circa quã difficultatẽ, quæ digna eſt cõtẽplatione, Aue. com. 131 dicit in motu eſſe duo. Vnum formale, & id numerus eſt: Alterũ materiale, & id motus eſt. Ratione materialis tempus ab anima non dependet: at ratione formalis dependet: vnde eſt medium ens, inter rõnis & reale, cum partim in intellectu cõſiſtat, partim in rebus, hoc ſequitur Iandu. q. 27

1. ratio Auer. Ratio pro hac ſentẽtia duplex eſt. Altera eſt: quia tempus formaliter in numerato eſſe conſiſtit: at hoc non conſiſtit abſq; intellectu numerante. ergo tempus formaliter ab anima dependet.

Altera eſt, tempus, nec ſecundũ totum, nec ſecundum partem exiſtit vnquam; quod enim in re eſt, indiuiſibile eſt: at aliqua pars diuiſibile, aut totum, non eſt, niſi per intellectum apprehendendum; ergo tempus ab anima dependet.

At iſta ſentẽtia eſt abſque dubio intolerabilis, & eſt commentum quoddam nullum habens fundamentum, quam meritò reprehendit Albe. cap. 3. & 10. & in primis ſunt rationes apertæ contra ipſam. *reijcitur ſent. Auerr.*

Prima, ſi tempus formaliter eſt ens rationis, ergo eſt in ſpecie entis rationis, nã a forma ſumitur ſpecies, & penes ipſum formale iudicium de re ſumitur, cuius generis, & ſpeciei ſit: ergo nõ pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quantitatẽ: nam prædicamenta entia realia ſunt formaliter. *1. Ratio contra Auerr.*

Secundo. Si tempus formaliter eſt ens rationis, ceſſante in intellectu ipſius operatione actuali, non erit actu tempus, ſed potentia, ita concedit Iandu. ſed re vera, falſiſſimum eſt. In primis, quia tunc eſſent motus locales, & aliorum genetum: haberent ergo actũ menſuram. Quis enim patitur audire, quod motus elementorũ non fierent in tempore actu, quod perinde eſt ac dicere quod non fierent in tẽpore, niſi quis ſit actu, cõprehendens tempus? quod aſſerere indignum eſt Philoſopho: eſt enim tempus menſura Phyſica, realis, ſicut motus: ſunt enim vtraque paſſiones entis naturalis.

Præterea, ſi res eſt numerabilis ab intellectu, ergo aliquid eſt in rebus, ratione cuius ſit numerabilis: ſicut ſi paries eſt viſibilis, aliquid eſt in ipſo, ratione cuius ſit viſibilis: hoc autem, cum ſit reale, non deſtruetur, deſtructa potentia, vt quamuis viſus deſtruatur, non deſtruetur color, ſed etiam in ſe, & ex ſe manet viſibilis: non ergo deſtruetur deſtructo, etiam intellectu id, ratione cuius motus numerabilis eſt: id autem tempus eſt. Nam tempus non eſt numerus numerans in anima, ſed numeratus in rebus, puta, in motu: & hæc eſt ratio Alber. *3. contra Auerr.*

Præterea, quarto ex Ariſto. in prædicamen. ad aliquid. Deſtructo ſenſu, aut ſcientia, non deſtruitur ſcibile, nec ſenſibile: ſed ſic ſe habet id, qđ eſt numerabile ad animam numerantem; ſicut ſenſibile ad ſenſum, & ſcibile ad ſcientiam: ergo numerante ablato, non auferetur numerabile: Nec ſat eſt dicere, quod iam non erit numerabile; hoc enim non aufert, quin ſit id, quod eſt numerabile; & ratione cuius erat numerabile, vnde rectè dicit Simpli. digiti quinque eſſent, etiam ſi nullus vnquam numeraretur. *4. contra Auerr.*

5 Præterea quinto. Secluſo, & ſemoto quocunque intellectu, in motu eſt prius, & poſterius, & ratio vtriuſque non eſt eadem, ergo eſt tempus, ſecluſo intellectu.

Sexto circa primam rationem oppoſitę
6 opinionis arguitur. Nam ex illa probatur, quod omnis numerus eſt ens rationis, cũ numerabile ſit, quod ſi ens rationis eſt, iam diſcreta quãtitas nõ eſt genus reale: quod eſt abſurdiſſimum.

7 Præterea, ſeptimo circa alteram rationem. Nam ex illa etiam probatur motum eſſe per intellectum, cũ nulla ipſius pars conſiſtat, niſi tota ſimul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui paſſio eſt potiſſima entis naturalis, & via eſt in formam realem, concedere ipſum eſſe ens rationis?

Sent. D. Tho. & Albe. & Simplic.

Igitur dicamus nos cum Alb. & S. Tho. opuſcu. de tempore, cap. 1. & in præſenti, quod tempus formaliter eſt ens reale, & hoc etiam egregie fatetur Simpl.

In cuius declarationẽ aduertendũ primo cum Simpl. quod in tempore duo cõſideramus. Vnũ, quod ipſius eſt eſſentia, & hoc eſt duratio quædam partium motus prioris, & poſterioris. Alterum eſt quædam paſſio, puta numerabilitas quædam, & menſurabilitas partium. Eſſentia quidem temporis abſoluta eſt, & ablato quouis intellectu maneret: at paſſio reſpectiua eſt, & ad numerantem refertur. Sed hoc duobus modis. Vel actu, vt cum res numerata eſt, & menſurata: & tunc requirit alterum terminum, & correlatiuũ numerantem, & menſurantem: & ita ablato eo, aufertur eſſe numeratum actu. Altero modo in potentia eſt paſſio, id eſt, menſurabilitas ipſa, & numerabilitas, & hæc refertur ad numerum menſurantem in potentia, vt ſcibile ad ſcientiam. Quare ablato eo actu menſurante, non aufertur rei menſurabilitas, ablata tamen potentia eius: ſi non eſſet poſſibilis numerus numerans, nec poſſibilis menſura menſurans, tunc nec eſſet potentia menſurabile, aut numerabile.

Aliud mẽſurãs & mẽſuratũ actu aliud mẽſurabile potẽtia.

Sed tamen adhuc eſſe menſurabile & numerabile, bifariã intelligi poſſunt. Aut vt dicant potentiam phyſicam ad hoc vt poſſint menſurari & numerari; & hæc potentia, ſi non eſſet poſſibilis potentia actiua quæ poſſet mẽſurare & numerare, abſq; dubio nulla eſſet paſſiua. Aut ut dicant ſolam aptitudinẽ, vel non repugnantiã, & hæc aptitudo eſſet etiam ſi nullus poſſet menſurare, vt cœlum eſt diuiſibile etiã ſi nulla ſit potentia naturalis, quæ illud diuidat: ſpecies Solis eſt ex ſe apta, vt ſit in pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex ſe, etiam ſi per nullã cauſam naturalem id fieri poſſit.

Igitur potentia actiua ablata, aufertur potentia & paſſio numerabilitatis: & hoc eſt, quod hic dicit Ariſtoteles: licet ex ſe, & in ſe talis eſſet res, & eius eſſentia; non potentiam habens, ſed aptitudinem ad id tantum, & non repugnantiam.

Et hæc doctrina bene conſonat cũ his, quæ diximus alias. Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extenſionis, aut diſcontinuationis partium conſiſtit, paſſio eſt menſurabilitas, aut numerabilitas.

2. Fund. ex D. Thom.

Aduertendum ſecundo cum S. Tho. in præſenti textu, qui optime notauit, quod iſta numerabilitas, aut menſurabilitas nõ dependet ab intellectu creato: hic enim non eſt rerum cauſa, ſed ab intellectu primo, qui omnium eſt cauſa. Vnde quantumcunque nullus eſſet homo, nullus intellectus creatus; adhuc res numerabiles, adhuc menſurabiles eſſent reſpectu diuini intellectus. Vnde antiqui numeros non dependentes a nobis, ſed rerũ cauſas ponebant.

Nota.

Quod ſi Ariſt. dicit, quod ſi nulla eſſet anima, nullus eſſet numerus, ſic numerabilis, procedit ex ſuppoſitione, ſcilicet quod ſola ipſa ſit, quæ numeret per animã non noſtram & ſolam intelligit, ſed omnem intellectum lato ſumpto vocabulo, vt putauit, cum dixit, quod etiam motus auferetur anima ablata.

Nota. 3. Fũ. ex D. Tho. & Alb.

Aduertendum tertio, quod tẽpus quantum ad ſuam totalitatem, vt contra ſuas partes diſtinguitur a nobis in dies & annos, & omnes eas ſimul concipimus, non eſt niſi per intellectum: quia in re non habet partes has ſimul, & ſi quas tales ſimul habet, id eſt per intellectũ apprehendentem aliquod tempus ſimul totum, vt diẽ, horam, aut annum, non tamen hoc facit ipſum eſſe ens rationis; habet enim exiſtentiam realem, quæ cum ſucceſſiua ſit non eſt ſicut aliarum exiſtentiarũ permanentium, vt habeant omnes partes ſimul, ſed per inſtãs, vel per aliquod indiuiſibile ſui.

Digitized by Google

ſui.Et hoc fundamentum eſt ex Alb. cap. 10.& ex S.Tho.in præſenti.

In hoc aliquot ex diſcipulis S. Tho. male ipſum intelligunt. In quo aliquot diſcipuli eius, neſcio an ipſius mentē perceperint: putant eū falſo ipſum dicere eſſe ens rationis, cum tamen id non dicat:dicit enim realiter exiſtere,ſed non habere totalitatem aliquā, ſcilicet reſpectu partium ſic apprehenſarū ſimul exiſtentiū, niſi per intellectum: & hoc quidem etiam de motu,& de quocunque ſucceſſiuo eſt verum: non tamen ob id colliges eſſe ens rationis, & hæc ſentio de iſta difficultate.

Ad arg. Argumenta autem in oppoſitum ex dictis manent ſoluta: primum enim ex primo fundamento, ſecundum ex tertio ſoluuntur.

Dubitauerit autem aliquis. Tex. Cxxxij.

3.dub.cuius motus ſit numerus ipſū tempus. TErtiam ponit dubitationem. Cum enim tempus numerus motus ſit,dubium eſt,cuius motus ſit numerus. Sunt enim motus plures,puta Alteratio,Augmentatio,Latio, Generatio: Reſpondet vniuſcuiuſque, quatenus motus eſt, non vt alteratio eſt, non vt augmentatio, aut latio: ſed ut motus in communi, & ſimpliciter.

At ne quis putaret tempus eſſe numerū duorum motuum, id excludit dicens, quod eſt numerus vnius motus continui, ſed cuiuſq;,puta,aut lationis,aut cuiuſuis alterius,ita exponit Philop.& alij.

Sed eſt nunc motum eſſe, & aliud.

4. Dub. vnum ſit vnū tantum tps. QVartam ponit dubitationem conſequentem ex præcedenti. Si eñ tempus eſt numerus cuiuſuis motus,cum ſint diuerſa mota,ſeu mobilia, vnū, & aliud, erunt etiam diuerſi motus:& ſic ſingulorum motuum erunt ſinguli numeri: erūt ergo plura,tamen æqualia ſimul, puta, ſi plures æquales motus ſimul ſint. Et per interrogationem dicit non eſſe plura tēpora ſimul,dicens; Tempora, quæ ſimul ſunt,& æqualia vnū eſſe,& idem: at quæ ſimul non ſunt, tñ ſpecie vnum ſunt, vt duo dies,duo menſes, quæ ſimul nō ſunt.

Ponit vnum exemplum notandum: ſi ſint plures ſeptenarij ſimul,lapidum, hominum,& equorum, hi quidem materialiter differunt,tamen idem numerus formaliter ſunt. Sic plura ſunt tempora materialiter ſecundum motuū pluralitatē; vnus enim latio, alius alteratio; vnus velox,alter tardus eſt,at tempus idem eſt. *Solutio.*

An tempus ſit vnum numero. Quæſtio. XVI.

QVæſtio hæc diligenti indiget contemplatione. Themiſtius duo argumenta facit contra Ariſtot. quę inſoluta reliquit nobis; quæ a nobis erunt examinanda,quorum primum eſt contra text. 132. vbi dicit Ariſtot. tempus eſſe numerum aliorum motuum,non ſolum localis, ſed alterationis,& reliquorum: contra ſic argumentatur. Quia illi motus non habēt prius, & poſterius, cum non per ſpatium aliquod fiant. nam Ariſt.a ſpatio ſumpſerat prius,& poſterius motuum, cum definiuit tempus. Alterum,cū dicit,tempus eſſe idem, & vnum omnium motuū: aut loquitur de identitate ſpecifica,aut numerica. Si de ſpecifica,iam tempora duo ſimul ſunt æqualia, & duo nunc: ſi de numerica;vnum erit numero tempus, quomodo ergo in multis poteſt eſſe motibus ſubiecto differentibus?

Quod ſi in illis non ſit,quomodo tempus eſt paſſio,& habitus motus, vt dixit tex.130.Hæc Themiſt.

De vnitate autem temporis inuenio quoſdam aſſerentes eſſe vnicum numero in omnibus motibus:in vno quidem, puta, primi mobilis intrinſece; in reliquis extrinſece,vt dictum eſt ſuperius. Huius ſententiæ eſt Alber.c.17. eſt etiam S.Th. in tex.hoc vſque in finem libri:eſt Auerr. etiam quicquid velit Iandu.nam in commen.132. dicit tempus eſſe numerū motus cuiuſuis, ſed differenter: nam motus primi eſt numerus,& forma ipſius, aliorum extrinſecam. Cum igitur ille ſit vnus motus, erit vnum tempus: nam non habent niſi vnicum ſubiectum. Et in commēto 133.dicit, quod tempus eſſe idem, poteſt intelligi dupliciter: Aut quod ſin- *1.ſenten. D. Tho. Alb. A. uer.tempus eſt unum numero.*

guli motus habeant ſua tempora, quamuis dependeant a primo: Aut quod omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non ſit aliud; & hoc ſecundum approbat.

2. Greg. Iandu. Philop. &c. In oppoſita ſententia eſt Greg. 2. ſent. diſt. 2. q. 1. & Ocha, cum Nominalibus, & Iand. q. 22. & (quod notandum eſt) Simpl. etiam reſpondens argumēto Themiſt. cuius ſententiam explanabimus poſtea. Hi omnes dicunt, tempora eſſe plura ſecūdū pluralitatem motuum, ita vt quilibet motus ſuum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop. huius opinionis, quam quam varie loquitur, vt patet in tex. 99. & 134. Aliqui autem Græci. vt Alex. Eudemus, & Iamblicus in hac quæſtione explicanda aperte videntur confugere ad decreta Platonis de Idæis.

1. prob. a teſtimo nio Ari. Sed quia eſt nobis partim ſubſtinendū eſſe tēpora plura in motibus pluribus, probo id ex Ariſt. & ratione. Et Ariſt. quidē, primum, quia tex. 130. dicit tempus vbiq; eſſe, quia vbique motus reperitur; cuius paſſio, & habitus eſt tempus. Ex hoc colligo, ſi tempus vnū eſt, non poteſt ineſſe pluribus motibus differentibus: quia id implicat: ſi non ineſt ipſis, non ergo erit, vbi motus ſunt: nec dicitur ipſorum habitus, habitus enim ineſt.

Obiect. Solut. Quod ſi dicas, ſat eſt, quod menſuret omnes motus, licet non ſit ipſis. Hoc nil valet: nam non ſufficit id, vt dicatur eſſe, vbi motus eſt: non enim menſura, puta vlna, vbique dicetur eſſe, nec habitus dicetur propter menſurata extrinſeca, quæ ſunt vbique.

2. a teſt. Ariſt. Pręterea tex. 132. dicit tempus eſſe numerum cuiuſuis motus. Quæro, An ſit numerus numeratus, an numerans. Numerans non eſt, vt dicit Ariſt. Si numeratus ergo non eſt diſtinctus, nec ſeparatus ab ipſis motibus: debet ergo plurificari cū motibus; nam vnum numero impoſſibile eſt eſſe inhærere in pluribus.

3 Præterea, eodem tex. vt dicebamus, dicit, quod ſicut plures ſeptenarij vnus numerus dicuntur, ita eſt idem tps; ſed illa eſt identitas, & vnitas ſpecifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tēpus, aliàs exemplum eſſet ineptiſſimum.

4. ratio. Sed ad rationes deueniamus. Sit primū argumentum. Vnuſquiſque motus habet ſuum prius, & ſuum poſterius diſtinctū ab alijs: ergo & ſuum tempus. Conſequentia eſt nota; Nam ex priori eſt certiſſimum. Nam ſicut ſunt diuerſa ſpatia, per quæ ſit motus, ita diuerſa erunt priora, & poſteriora.

Secundo. Tempus conſequitur motū: vt motus eſt, ſiue ille ſit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens eſt: ergo vbicunque motus eſt, ibi ſuum proprium eſt tempus. Et hoc argumentum profecto cōuincit. Quis enim poteſt intelligere, quod motus primi mobilis habeat tempus in ſe, & non motus aliorum orbium, cum ſi per aliquam potentiam auferretur illud primum, adhuc maneret tempus? 2

Tertio argumentor cum Aug. 11. Confeſſ. c. 23. in illo prælio Ioſue ceſſauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus tēpus fuiſſe abſque motu cœli: Per hoc autem cognoſcimus, hanc veritatem phyſicam motum illum non ſolum habere in ſe tempus, ſed etiam alios. 3

Ob id exiſtimo eſſe dicendum primo, quod duplex eſt tempus. Vnum primum, & principale: alterum ſecundarium. Tempus primum eſt, quod aliorum eſt cauſa, & ipſa antecedit, quale eſt tempus cœli: fundatur enim in motu, qui omniū aliorum eſt cauſa, & tale vnum eſt, nec plura eſſe poſſunt, & de hoc negat Ariſtot. duo Aequalia eſſe ſimul. *1. Concl. Duplex eſt tps. 1. principale, alterū ſecūdariū.*

Secundarium tempus eſt extrinſeca duratio cuiuslibet motus, & hoc plurificatur, & multiplicatur ſecundum multitudinem motuum, vt probatum eſt.

Et proculdubio S. Tho. & alij dicentes eſſe vnicum numero tempus, loquuntur de hoc primo & principali, & extrinſeca menſura, & communi omnium aliorum quod ſit vniuerſaliſſimū, & communiſſimum. Et ſic eſt D. Thomas defendendus, & interpretandus: ſic etiam viri plerique doctiſſimi ex eius diſcipulis interpretandi.

Secundo annotandū, quod quamuis iſta tempora ſint in ipſis motibus, tamen non vtimur illis ad ipſos menſurandos motus, ſed tempore cœleſti, & hoc, quia nō ſunt nota, & manifeſta. Scias n. quod tempus niſi coniugatur cum aliquo ſenſibili, notū non eſt: vnde prouenit, quod tempora aliorum motuum tunc diſcernimus, cū aliqua qualitate ex illo afficimur, putā, *2. Concl. Non utimur tēpore ſecūdario ad menſurādum.*

quia

Digitized by Google

quia mouentes defeſſi ſumus, vel quid ſimile. At tempus cœli eſt notiſſimum propter lumẽ, quo fiunt dies, & noctes. ob id tali motu vtimur pro menſura mẽſurata & menſurante motuũ omnium aliorum eo modo, quem q. 14. ex. plicui: ac ob id vnum eſſe tempus fatentur omnes, videlicet commune, & vniuerſale, omniũ menſura, tamen hoc non aufert, quin multa ſint particularia tempora, hoc eſt particulares, & propriæ durationes ſingulorum motuum propriæ.

3. Concl. Tempore primi cœli vtimur pro menſura propter quatuor rationes. Dicendum tertio, quod iſto tẽpore cæli vtimur loco vtriuſque mẽſuræ, propter quatuor. Et quia latiſſimum eſt omnium, & quia maxime eſt vniforme, & regulare, & quia perpetuũ eſt, & ita cõtinet ſub ſe quodcunq; aliud, & quia commune eſt omnibus, nam aſſiſtit cuicunque alij motui, & tempori. Menſura autem debet eſſe cõmunis omnibus menſuratis: ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, ſi Ariſt. tempus motui cœli tribuat, cum illud ſit menſura cõis omnium motuũ, quam communem menſuram Phyſicus indagat, & contemplatur, & ob has ẽt cauſas hoc ſolum vocari ſolet tempus per antonomaſiam: aliæ vero particulares durationes ſingulorum motuũ propriæ non ita, dicuntur quidem durationes, ſed non tempora abſolute, nec ſimpliciter, & tu obſerua iſtam doctrinam.

Ad arg. Themiſ. Iuxta quam poſſumus reſpondere ad argumenta Themiſt. nam alij non habent aliud argumentum, quam doctrinam Ariſtot. ſed iam oſtendimus ſecundum Ariſt. mentem, plura etiam particularia tempora eſſe, vnum tamen omnium primum.

Ad 1. Ad primum Themiſt. (licet non ſit ad rem præſentem admodum) dicitur, quod in alijs motibus etiam eſt prius & poſterius non penes ſpatium, ſed penes latitudinẽ formæ. Vt diximus enim in præcedẽtibus, forma ſecundũ quam eſt alteratio, & augmentatio, gradus, & partes habet aut intenſionis, aut extenſionis: at Ariſto. explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpl.

Generatio vero & corruptio nõ habẽt prius & poſterius, quia ſubſtantia in inſtãti producitur: at Ariſt. illas etiam numerauit inter motus, quia non eſt ſolicitus modo determinare, an generatio & corruptio ſit inſtantanea, necne.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod tempus dicitur vnum numero, ſi primum eſt: dicitur autem abſolute vnum ſpecie, ſicut plures ſeptenarij vnus ſunt numerus, vt docet ipſe Ariſt. & apparebit hoc in ſequenti expoſitione. Et duo tempora prima numero ſimul non ſunt, aut duo alia tempora, quæ non ſunt prima, non ſunt idem numero, ſed idem ſpecie tempus.

Quoniam autem eſt latio.
Tex. Cxxxiij.

Tempus eſſe menſurã aliorum motuum. VUlt oſtẽdere, quod tempus ſit aliorum mẽſura, & ſupponit eſſe lationem, ideſt, motum localem, & huius vnã ſpeciem eſſe circularem.

1. Suppo. Supponit ſecũdo, quod vnumquodq; aliquo ſui generis numeratur, & menſuratur, vt decem homines vno homine, decem lapides vno lapide; decem vnitates vna vnitate. *2*

3 Supponit tertio, quod tempus menſurat motum, & ipſum tempus, & etiã motus menſurat aliquando tempus, ſed motus, qui tẽpore iã determinatus eſt, ſicut pannus menſuratus vlna, menſurat reliquum pannum. Dicit autem, quod tẽpus finitum menſurat tempus, ideſt quædam pars certa tẽporis ſumitur ad menſurandum totum tempus.

Ex his concludit motũ circularem cæli diuinam eſſe menſurã menſurantẽ, quia eſt primus, & maxime regularis, & ipſius tempus notiſſimum eſt, ut diximus quæſtione præcedenti. Reliqui motus, & ipſorum tempora non ſunt primo mẽſuræ, quia difformes, & irregulares ſunt, cum non habeant continuitatem tantam, quantam cæli latio.

Quapropter & videtur tempus eſſe.

Excuſatio antiquorũ. EXcuſat modo Antiquos circa naturã temporis, dicens, quod ob id illi cœli circularem motum exiſtimabant tempus, quia cum illo menſuramus motum, & tẽpus: at re vera non eſt ille, ſed illius numerus tempus.

Quõ' ſit verũ oẽs Declarat etiam dictum commune vulgi. Dicũt enim, res humanas eſſe in circu-

 lo,

res humanas eſſe in circulo, & in rota. lo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodammodo bene dicūt; nam circulatio eſt menſura omnium horum durationis; ob id finem, ac principiū videntur habere ſimul, quod eſt in circulatione. Nec aliud eſt dicere eſſe res in circulo quam menſurari circulatione; hæc enim menſura eſt.

Imò & totum tempus circulatio eſt: nā ſicut totum non eſt aliud, quam multæ menſuræ ſimul ſumptæ, vt multæ vlnæ panni eſt totus pannus, ita multæ circulationes ſunt tempus. loquitur autem de tempore omnium primo, & notiſſimo.

Dicitur autem recte.
Tex. Cxxxiiii.

Nota. REgreditur ad explicandum id, quod ſuperius dixit, plures ſeptenarios eſſe eundem numerū, ac ponit documentū. Cum aliqua conueniunt in aliquo ita, vt per illud differentias differant, nō dicuntur idem in illo; Verbi gratia, Scalenus, & Iſocheles non ſunt idem triangulus, quia differunt per trianguli differentias: dicūtur tamen eadem figura, quia non differūnt differentia figuræ, imò ſub vna illius differentia continentur. *Simile quod dicaī vnū tempus.*

Circulus, & triangulus non dicenī eadem figura, quia ſub diuerſis figuræ differentijs ſunt: ſicut homo, & equus non dicentur idem animal.

Nota. At cum nō differunt differentia illius, ſunt idem in illo, vt Scalenus, & Iſocheles eadem figura, ita ſeptenarius hominum, & leonū, non ſunt idem ſeptenarius, ſunt tamen idem numerus.

Ex hac doctrina vult, Simpl. quod intēdat docere diuerſa priora, & poſteriora mutuō dici idem tēpus: nam tempus numerus eſt, & diuerſa priora, & poſteriora ſunt ſicut diuerſa binarij: vnitas ergo temporis ſpecifica eſt. Mihi itaque nec præ cęteris placet expoſitio Simpl. Hæc de tempore, & de libro quarto.

Finis libri Quarti.

IN

Digitized by Google

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Mutatur autem omne, quod mutatur. Tex. I.

Int. Ari. QVID Ariſt. intendat in hoc libro quinto, omnes vnanimes ſentiunt Ariſto. de ſpeciebus motuum loqui, ita dicunt Simp. S. Thom. Auerroes, Albertus: cum enim de his, quæ motum in communi ſequuntur, dixiſſet; Puta, Loco, Tempore, Infinito, nunc de ipſius eſſentiali diuiſione tractat. Iſta autem intentio non eſt ſic præciſe intelligenda, vt exiſt. metur ſolum de ſpeciebus motus tractare: ſed ſimul agit de contrarietate, vnitate, & alijs, quæ ſpecies motus ſequuntur.

At quia ſpecies motus ſumitur ex motibus per ſe, nō autem ex motibus per accidens: ſeparata primo ea, quæ per ſe mouentur, a mobilibus incipiens, vt a clarioribus, vt dicit Auer.

1 Statuit igitur in hoc textu vnum theorema, in quo continetur trimembris diuiſio mobilium. Quædam enim mouentur per accidens, nempe quæ ob id dicuntur moueri, quia ſunt accidentia ei, quod mouetur per ſe: vt albū currit per accidens, quia accidit, quod equus currens ſit albus quo pacto motus rei poteſt attribui omnibus accidentibus illius rei in concreto.

Tex. expoſitio. 1. theorema, & triplici mobiliū differentia

2 Secundo. Quædam mouentur ſecundum partem, vt cum motus partium toti tribuitur, vt cum oculus ſanatur, aut manus, aut pectus, abſolute dicitur, homo ſanatur.

Nota vero differentiam inter hos duos modos, nam quod mouetur per partem, ſic mouetur vt eius pars vere per ſe moueatur: oculus enim per ſe ſanatur, & caput. At id, ratione cuius mouetur per accidēs, non per ſe mouetur: non enim albedini ineſt curſus per ſe, & iſta eſt differētia, & non illa, quam dat Auer. quod pars poteſt ſeparata moueri, nō autē accidens. Hoc enim licet aliquando ſit verum, tamen ſæpe partes non mouentur motu, quem habebant in toto, cum ſeparatæ ſunt, non enim oculus abſtractus ſanabitur.

Tertio. Quædam ſecundum ſe ipſa mouentur, vt ignis ſurſum mouetur, & animal ſecundum ſe ipſum augetur. Iſta autem, quæ ſic mouentur, diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem motuū. Nam quædam alterabilia ſecundum qualitatē, quædam ſecundum quantitatem augmentabilia, & iterum in his ſingulis ſunt variæ ſpecies mobilium ſecundum ſpecies motuū. Eſt enim in alterabili calefactibile, condenſabile, rarefactibile, & alia huiuſmodi. Similiter in augmentatione, in motu cœli, & alijs, vt magis declarabimus in ſequentibus. 3

Eſt autem & in mouente ſimiliter. Tex. ij.

SEcundum conſtituit theorema, in quo eādem prorſus diſtinctionem ponit in mouente, quam poſuit in mobili, puta: Quædam mouent per accidens, vt quæ accidunt mouenti per ſe, vt album ædificat. Quædā per partem, vt homo percutit, quia manus percutit; quædam per ſe primo, vt ipſa manus percutit, ignis calefacit, medicus ſanat, & eſt ſatis nota diſtinctio.

2. theorema, & triplici mouentium differentia.

Quoniam autem eſt quidem aliquid. Tex. iii.

TErtium conſtituit Theorema, vno tamen præſuppoſito, ſcilicet, in motu quolibet eſſe quinq;. Quod mouet, quod mo-

5. in quouis motu reperiun

tur, qui mouet, et mouetur tēpus, terminus à quo, & ad quem

monetur, tempus in quo monetur, terminus a quo mouetur, & in quem mouetur. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua: ibi iſta quinque inueniuntur, Aqua eſt, quod monet: lignum quod mouetur: frigidum, terminus ad quem, quia in ipſo terminatur motus: calidum, terminus a quo, eſt etiam certum tempus quo id fit. Ita etiam inuenitur in alijs motibus.

3. Theorema: motū eſſe ī eo, in quo eſt.

Eſt igitur Theorema. Motus eſt ſolum in eo, quod mouetur, non autem in termino ad quem. hunc autem vocat Formam, Locum: Tantum. Per formam, ſubſtantialem, & qualitatiuam, pro motu, generationis, & alterationis intelligit, vt notat Aue. per locum, & per tantum, reliquos motus ſignificat, vt dicit Simpli. nempe, localem & augmentationem.

Sed eſt mouens, & quod mouetur. Tex. iiii.

Nota. Motus ā nominatione ſumit à ter mino ad quem.

TErminum non moueri dixerat, ſed motum in mobili eſſe, ob id colligit eſſe quod mouet, & quod mouetur, & in quod mouetur. Quaſi dicat, eſſe alia, quæ mouent, & mouentur, diuerſa a terminis ad quos.

Hi autem non ſunt adeo motus expertes, quin aliquid ad motum faciant: nā motus denominationem ſumit a termino ad quem. Vt calefactio dicitur motus in calorem, licet procedat a frigido, & frigefactio motus in frigiditatem, licet ſit ex calido in frigidum, non enim a termino a quo, denominatio eſt. Similiter corruptio eſt mutatio in non eſſe, quamuis enim ſit ab eſſe tamen quia tendit in non eſſe, corruptio dicitur: e contra generatio a non eſſe in eſſe. Obſerua igitur, cum duo termini in motu ſint diuerſi, a termino ad quē motus denominatio ſumitur.

Quid igitur motus ſit, dictum eſt. Tex. v.

Termini motus ſūt immobiles.

MOtus definitionem ſe tradidiſſe docet, at terminos non moueri dicit, quaſi illis non inſit motus definitio. Sunt enim accidentia per ſe immobilia, vt ſciētia, albedo, & reliqua: eſſe autem formas immobiles per ſe metaphyſici eſt oſtēdere, vt dicit Auer. ob id prætermittitur probatio, ſed ſupponitur.

Dubium

Obijcit tamen ſtatim dubium. Nā qualitates, puta albedo, calor, & ſimiles, quæ dicuntur termini motus, ſunt paſſiones, nam ſunt de tertia ſpecie qualitatis, at paſſio motus eſt: ergo motus eſt terminus motus, & ita eſt motus ipſius mutatio, quod poſtea oſtendetur fieri non poſſe.

Solutio.

Reſpondet ad hoc, has qualitates non dici paſſiones, quia motus ſint, ſed tantum quia termini motus ſunt: vnde calor non eſt motus, ſed calefactio; nec albedo, ſed dealbatio.

Eſt autem & in illis, & quod eſt. Tex. vj.

Triplex diuiſ. termini ad quē, mobilis, & mouētis & termini a quo.

TErminum ad quem, ſicut & ipſum mobile, & mouēs tripliciter diuidit, nempe, in per accidens, in ſecundum partem, in per ſe: quod idem etiam in termino, a quo intelligi poteſt. Id dicitur per accidens, quod accidit termino per ſe: nam terminus per ſe eſt, in quem primo terminatur motus, vt in albedinem dealbatio: at quia albedo eſt viſibilis, & intelligibilis, cum dealbatur aliquid, dici poteſt, quod eſt mutatum in quid intelligibile, ſed per accidens.

Similiter in dealbatione, color eſt terminus, ſed ſecundum partem, puta ſecundū albedinem, & Europa eſt terminus ſecundum partem tendentis Athenas, quæ ſunt pars Europæ: at dealbationis color albus terminus eſt per ſe.

Id etiam explicari poteſt in termino a quo, vt notum eſt.

Epilogus

Ex his expilogat ea, quæ dicta ſunt, nēpe, quod tripliciter cōtingit moueri, & id ipſum etiam in mouente. & quod motus non in forma eſt, ſed in mobili in actu, per formam autem modo intelligit ſiue ſubſtantiam, ſiue qualitatem, locum, aut quātitatem, vt dicit D. Thom. quæ ſunt motus termini ad quos.

Quæ igitur ſecundum accidens eſt mutatio. Tex. vi.

Ab Ari. reijcitur

AD mutationem per ſe conuertitur omiſſa mutatione, & motu per accidens.

Digitized by Google

motus per accidēs, & ideo de motu per ſe agendū. dens. Reddit autem rationem, cur id fiat, dicens, quod motus ſecundū accidens eſt in omnibus, & omniū, & ſemper. Per quæ verba dat intelligere, motum per accidēs ex parte termini, & ex parte mouentis, & mobilis. Dicitur motus per accidēs in omnibus, ideſt in omnibus prædicamentis, vt dicit Simp. & Alb. nam cum omnia prædicamenta in vno poſſint inueniri, per accidens moueri dici poſſunt. Vt ſi homo currit, quantū currit, coloratum currit, filius currit, agens currit, & reliqua. Dicitur ēt motus per accidens eſſe omnium, quantū ad terminum, quia omnia prædicamenta termini poſſunt eſſe per accidens. Dicitur ſemper, vt vult Simplic. ac ſi dicat, quod etiam res, cum non ſunt, mouentur ſecundum accidens: vt corpus Petri mouetur ipſo mortuo, ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Eſt igitur ſenſus integer, quod in motu per accidens nec eſt determinatum mobile aut mouens, nec terminus, nec tempus, ob id ab arte reijciatur. Auerroes motum per partem, ob indeterminationem cum per accidens coniungit.

At motus per ſe, non ſic, imò inter terminos determinatos fit; eſt enim inter cōtrarios, aut contradictorios: vt ab albo in nigrum, & à non nigro in nigrum; à calido in frigidum, & à non frigido in frigidum, à non aqua in aquam, & hoc inductione per omnes motus patet.

Dubiū. Poſſet quis obijcere. Nam fit motus à medio, & ad medium, vt à fuſco in albū. *Solut.* Reſpōdet, quod medium habet rationem duorum contrariorum quodammodo: relatum enim ad vnum, habet alterius rationem, vt fuſcum reſpectu albi nigrum eſt: reſpectu nigri, album eſt: & media chorda acuta dicitur reſpectu primæ, & grauis reſpectu vltimæ, & ideo idē de medio, ſicut de contrario iudicium haberi debet. Dicitur, quodammodo: nam medium non eſt perfecte contrariū, cum extrema in eo remiſſa ſint, & forſan non in actu, ſed in potentia? de quo poſtea dicetur.

Quoniam autem omnis tranſmutatio eſt. Tex. vij.

Qd mutatio eſt ab vno i aliud. MVtationū numerū venatur, vt qui ex eis motus dicatur, oſtendat. Ab ipſo autem nomine mutationis ſumit in mutatione eſſe duo extrema i. mutatio. n. Græcè dr̄ μεταβολὴ, quaſi ſit mutatio ex vno in aliud, & vnū poſt aliud, eſt enim vnum prius, alterum poſterius, eſt igitur mutatio ex vno in aliud.

Nota. Quadruplex mutationis modus. Hæc autem quadrupliciter intelligi poteſt, aut ex ſubiecto in ſubiectum, aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex nō ſubiecto in ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum. Per ſubiectum autem intelligit terminum, ſiue à quo, ſiue ad quē affirmatum, & poſitiuum, vt cum dicitur ab albo in nigrum, vterque terminus eſt ſubiectum. Per non ſubiectum intelligit terminum negatum, vt non album, non ignis.

Ex his igitur quatuor combinationibus tres dicit eſſe mutationes. Illa autem, quæ eſt à non ſubiecto in non ſubiectum, non eſt per ſe mutatio: nam tales termini, nec contrarie, nec cōtradictorie opponuntur, cum vterq; ſit negatus, reliquæ tres ſunt, vt ordine declarabuntur.

Quæ igitur ex non ſubiecto eſt.

Quæ mutatio ſit generatio et corruptio, et quotuplex. MVtationes duas, quæ inter terminos contradictorios fiunt, diſtinguit, dicens, quod illa quæ à non ſubiecto in ſubiectū eſt generatio dicitur, quæ verò ècontra, à ſubiecto in non ſubiectū, corruptio: differunt enim terminis tranſmutatis.

Vtraque autem eſt duplex, ſimpliciter, & ſecundum quid Simplex generatio, aut corruptio eſt, quæ eſt ſubſtantiæ alicuius; quæ verò accidētis, ſecundum quid eſt. Vt generatio albi ex non albo ſecundū quid eſt; hominis verò ex non homine ſimpliciter: ita in corruptione. Et textus clarus eſt.

Si igitur id, quod non eſt. Tex. viij.

Generatio et corruptio nō ſunt motus. INter has adhuc tres mutationes, nec generationem, nec corrupitionem motum eſſe contendit. Facit autem rationem hāc priorē de generatione. Quod non eſt, non poteſt moueri: quod generatur, non eſt: ergo quod generatur non poteſt moueri. generatio ergo non eſt motus.

Simili

Sumit autem tanquam notum, Quod non eſt, moueri non poſſe: diſtinguit tamen, de quo non ente loquatur.

Trip' x non ens. Triplex enim eſt non ens. Vnum quod in compoſitione, vel diuiſione intellectus conſiſtit tm̄, qualia ſunt ficticia, & falſa, vt dicit Albertus: & hæc nullo modo mouentur. Alterum non ens ſimpliciter, puta, ſubſtantia in potentia, quæ opponitur actui ſimpliciter; vt ignis potentia, Leo potentia: & hoc eſt, quod non poteſt moueri, cum eſſe non habeat. Tertium eſt, non ens ſecundum quid: vt quod non eſt albū, quod non eſt ſanum, & tale non ens, cum ſit ens aliquod ſimpliciter, moueri poteſt. At quia poſſes dicere: Nō ne materia eſt, & ipſa generatur? igitur generatio motus eſt. Hoc reijcit, dicens, quod quamuis maxime accidat eſſe generationem per accidens, ideſt, quamuis id, quod generatur per accidens, puta, materia ſit, tamen id, quod ſimpliciter generatur, nempe compoſitum, non eſt. vnde reſpectu ipſius, generatio non eſt motus.

Expoſitio Auer. reijcitur Vbi aduertendum, quod Auerro. cum alijs rationem Ariſtotelis ita intellexerūt vt velit dicere, generationem nō eſſe motum, quia materia, quæ ipſius eſt ſubiectū, eſt non ens; quod autem non eſt, non habet motum Sed mihi hoc non placet, quia diceret aduerſarius, quod materia eſt, & eſt ſubſtantia, licet autem non ita perfecta, quæ tamen ſufficeret moueri tali motu. Nec video, quomodo qui hoc diceret, impugnari poſſet: vnde enim habet, quod ad quemcūque motum oporteat eſſe ens actu perfecto, cum tamen motus ſit actus entis in potentia?

Vera expoſitio. Ob id dico, quod Ariſtoteles, per quod non eſt, non materiam, ſed compoſitum, quod generari dicitur, intelligit, & tunc ſenſus eſt certiſſimus, & verus, cum illud non ſit, dū generatur, non poteſt moueri.

Vnde patet, quod ſi generatio ad materiam referatur, ipſius motus eſt: at ſi ad compoſitum, quod proprie, & per ſe generatur, non motus, ſed mutatio eſt.

Eſt enim hoc diſcrimen, quod notauimus in libro primo, inter alios motus, & generationem. Nam motus alij ſuum ſubiectum ſimpliciter denominant: eſt enim homo, qui albeſit, & aqua, quæ calefit. At generatio terminum per ſe nominat: homo enim, non materia, per ſe generatur. Et hoc eſt, quod hic docet Ariſt. Id, quod per ſe generatur, non moueri, nec ipſius reſpectu, generatio eſt motus: at ſi ad materiam referatur, negari non poteſt, motum eſſe, cum ſit paſſio quædam, & propria, ac vera.

Similiter autem, & in quieſcente.

OStendit etiam, quod nec generatio eſt quies. Nā quod non eſt quieſceret. Et denique abſurda, quæ ſequuntur ad hoc, quod non ens moueatur, ſequuntur etiam, ad hoc quod non ens quieſcat. Statim adhibet poſteriorem rationem ad oſtendendum, quod non eſt, non moueri: quia non eſt in loco, cum non ſit in aliquo loco. Cum igitur quod generatur, non ſit, non erit in loco, & ſic non mouebitur. *Quod generatio non ſit quies.*

Quod vero corruptio non ſit motus ꝓbat. Quia ſi corruptio motus eſt, generatio ei contraria motus eſſet, aut quies. Nā motui non niſi motus, aut quies opponitur: At generatio nec eſt motus, nec qes, ergo nec corruptio. *Qd corruptio nō ſit motus, nec quies.*

An generatio ſit motus. Quæſt. I.

SEnſus quæſtionis manifeſtus eſt. Videtur autem multis, generationem nō eſſe motum. Primo, quia ita videtur docere Ariſtoteles in præſenti textu. *Arg. qd non ſit motus.* 1

Præterea, quia motus eſt ſucceſſiuus: at generatio eſt in inſtanti, non ergo motus eſt. 2

Præterea: Motus eſt inter contraria: at generatio eſt inter contradictoria: nō ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione. 3

In oppoſitum tamen facit, quia videtur actu entis in potentia, vt eſt in potentia: eſt enim actus materiæ exiſtentis in potentia. 1 *Ar. quod ſit mot⁹. Solutio.*

Nec valet gloſſa Simplici, quod per ens in potentia intelligitur compoſitum, quod eſt in potentia. Hoc enim fictum eſt, cum Ariſtoteles dicat ens in potentia, ſub quo etiam materia comprehenditur. *Confut. Solut.*

Præ-

Digitized by Google

Præterea,quia potentia materiæ eſt vera potentia trāſmutabilis,ergo actus eius, vt talis eſt,motus eſt.

2. fund. Pro ſolutione huius difficultatis Notandum eſt,motum duobus modis accipi poſſe. Aut lato vocabulo,quo pacto definiuit Ariſto.motum actum entis in potētia Aut ſtricte,& proprie,vt tex.ſuperiori 8.quo reiicit generationē & corruptionem a motu, per motum intelligens quo moueri res dicitur,ſcilicet ſucceſſiue, qa ſpatium,vel forma,quæ acquiritur, habet latitudinem.

1. concl. His poſitis ſit prima concluſio. Si generatio,& corruptio ad materiam comparētur,ſunt ipſius motus, & actus imperfecti quibus venit in formas,ad quas eſt in potentia:ſicut ſubiectum peruenit in accidētales formas per alios motus. At ſi ad id, quod generatur, aut corrumpitur comparatur,motus non ſunt,cum per eos non dicatur moueri,ſed fieri,id,quod generatur vt diximus ſupra textum, nec ſucceſſiue, nec in inſtanti.

In cuius declaratione aduertendū primo,quod de ratione motus in communi, non eſt ſucceſſio illa temporanea, vt aliqui exiſtimant: ſunt.n. veri motus in inſtanti perfecti, vt patet de illuminatione, ſecundum Ariſtotelem, & de coagulatione,& congelatione,quæ in inſtanti extenditur. At ratio motus in communi in eo tantum cōſiſtit,quod ſit actus entis in potentia ; ſucceſſio vero aduenit motui proprie dicto , & eſt ipſius quantitas conſurgens ratione ſpatii,aut ratione extremorum,inter quæ ſit.Nam cum termini latitudinem habeant,& præterea ſit reſiſtentia , non poteſt tranſitus fieri in inſtanti perfectus ab vno in alterum, niſi cum indiuiſibili conſiſtunt.

1 Differentia multiplex generationis ab alijs motibus. Aduertendū præterea, Generationem differre ab alis motibus multipliciter. Primo in ſubiecto. Nam generationis,& corruptionis ſubiectum materia prima eſt: hæc enim eſt,quæ permanet ſub extrinſecis formis:at aliorum motuum ſubiectum compoſitum ipſum eſt.

2 Secundo,differt in terminis: Nam termini generationis,& corruptionis contra dictorii ſunt: at reliqui motus ſunt inter contrarios : fit enim motus ab albo in nigrum:at generatio ignis ex non igne.

No. diſcrimen inter formas ſubſtantiales & accidentales. Dices,quare hoc ita fit? Reſpōdeo maximum diſcrimen eſſe inter formas accidētales , & ſubſtantiales. Nam accidentales formæ habent non ſolum repugnantiam, ſed determinatam repugnantiam, vt albū cum nigro,vel medio:calidum cum frigido,& ſimilia Hæc autem determinata repugnantia conſiſtit in hoc,quod circa proprium ſubiectum,aut vna,aut altera inueniatur,nec abſit vna,niſi adſit altera. At inter formas ſubſtantiales eſt repugnantia quædam,ſed nō eſt determinata,eo quod forma ſubſtantialis ex æquo cuilibet repugnat:nec circa materiam conſequenter ſe habet , cum materia abſque illis duabus, aut tribus eſſe poſſit.

Ex hoc procedit, vnum notatu dignū. *No. 2.* quod in accidentalibus formis eſt mutatio determinata. Cum enim in vnam tenditur,ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum,& ècontra. At in ſubſtantia hoc non eſt:modo enim ignis ex aqua, modo ex aere,modo ex alio fit. Quod ſi in ſubſtantiis aliquando ex determinata forma proceditur,vt in viuentibus ex embrione,aut ex ſemine, non tamen ècontra proceditur,neque eſt æqua vtriuſque ratio.

Hinc etiam proceſſit alterum notandum,quod terminos in tali ſubſtantiarum mutatione ſumamus penes contradictionem,& non penes formas poſitiuas, cum non ſit forma determinata ſemper,quām *No. 3.* ſumamus. At in accidentali motu,non ſolum per contradictionem, ſed penes affirmationem terminos per ſe ſumamus: & hæc eſt ſecunda differentia,et differentię ratio,& eſt notanda.

Tertio differt generatio in menſura. Hæc enim inſtanti menſuratur:reliqui motus frequentius tempore, eo quod quantitatem diuiſibilem habeant. Ex his igitur patet,quid inter generationem,& reliquos motus differat. quare ob differentiā hanc dicitur ab Ariſtotele mutatio:at reliquos vocat motus nomine motus proprii ſumpto,tamen in communi ſumendo nomen motus, vt definitur in 3. Phyſicorū, motus dicitur etiam generatio, & corruptio,vt dictum eſt.

Ad Ariſtotelem dico, ſolum negare generationem eſſe motum illius,quod generatur, & motum proprie, non tamen reſpectu materiæ. *Ad 1.*

Ad ſecundum,negatur prorſus de ratione *Ad 2.*

tione

Digitized by Google

tione motus in communi eſſe ſucceſſionem, vt diximus ſed eſt de ratione motus illius, cuius ſpatium, vel terminus, qui acquiritur, habet latitudinem cum reſiſtentia, quem proprie, & ſtricte ob id motum vocamus.

Ad 3. Ad tertium dico, quod motus proprie particulariter dictus, inter contraria fit, non tamen motus in communi ſumptus: ſic enim comprehendit etiam mutationem, ſiue inter contraria, ſiue inter contradictoria fiat. Sic autem ſumitur in libro tertio, & ſic nos generationem, & corruptionem dicimus motum, late ſumpto vocabulo, quia videlicet eſt vere actus entis in potentia.

Quoniam autem omnis motus. Tex. ix.

Quæ illarũ triũ mutationum ſit motus. Concludit ex tribus mutationibus dictis, vnam eſſe motum, puta, eã quæ eſt a ſubiecto in ſubiectum. Quę enim inter contradictorios terminos fiunt, mutationes dicuntur. Explicat autem per ſubiectum intelligere contraria, aut media, aut priuatiua, quæ affirmatiua ſignificant; vt nudum, tenebroſum, mortuum, cœcum: quæ pro contrariis reputantur.

Quotuplex ſit motus. Statim motum, qui a ſubiecto in ſubiectũ fit, diuidit in tres ſpecies, in eum, qui ſecundum quantitatem, & eum, qui ſecũdum qualitatem, & eum, qui ſecundũ locum fit: quorum ſufficientiam probat, diuidẽdo prædicamenta, & excludendo alia ſeptem, ad quæ non eſt per ſe motus.

Caput Secundum.

Secundum ſubſtantiam autem. Tex. X.

In ſubſtantia, relatione, actione, et paſſione non eſt motus. Incipit a ſubſtãtia, dicens, non eſſe motum in ſubſtãtia. Ratio eſt. Motus eſt inter cõtraria: at ſubſtantię nihil eſt contrariũ, in ipſa ergo non eſt motus. Sic nec ad relationem: Quia ſtat, inquit, vnũ relatiuũ acquirere relationẽ ſine aliqua ſui mutatione, vt ſi ego ſum albus, & alius fit albus, acquiro abſque aliqua mei mutatione ſimilitudinẽ, non ergo ad relationẽ motus eſt. Probat vlterius de actione, & paſſione. Si enim iſta per motum acquirerentur, tunc motus ipſius eſſet motus, & mutationes mutatio, quod eſſe non poſſe ſtatim probare incipit.

Dub. 1. Quõ in ſubſtantiis nõ ſit cõtrarietas. Duplex tamen hic occurrit dubium. Alterum eſt, quomodo in ſubſtantiis non ſit cõtrarietas, cum elementa ſint contraria. Præterea, vel loquitur de perfecta contrarietate, vel nõ. Si loquitur de perfecta, profecto nec ad quantitatem, nec ad locũ eſt motus, in ipſis enim non eſt perfecta contrarietas. Quod ſi non loquitur de perfecta contrarietate, ſed de oppoſitione quadam extremorum poſitiua; cum in ſubſtãtia inueniamus duas formas ſic repugnantes erit profecto motus. Sine dubio nõ eſt facile hoc dubium ſoluere.

Sent. Alex. Mouet dubium Simplicius, & Auerr. de eodem, & citat Alexandrum dicẽtem, elementa eſſe proprie contraria, eo quod exiſtimat, qualitates eſſe formas ſubſtantiales elementorum. Ad Ariſto. autem dicentẽ ſubſtantiis nihil eſſe contrarium, reſpõdet, quod dupliciter intelligi debet. Vno modo de ſubſtantiis compoſitis & mixtis, his enim non ineſt contrarium. Aut ſecundo, quod nulla ſubſtantia eſt contrariũ habẽs ratione materiæ, bene tñ ratione formæ.

Refellitur ſent. Alex. Iſta ſententia, quamuis non ſit in præſenti examinanda, mihi nõ placet. Primo, quia qualitates ſubſtantiam elementorũ exiſtimat, & quod eſt paſſio, cũ forma confundit. Secundo, quia adhuc non declarat Ariſtotelem. Nã poſſet dici, quod ſufficit contrarietas informis, vt ſit in ſubſtantia motus: nã mutatio ſecundum formas fit.

Sent. Auer. Auerro. elementa contraria putat, ſed ratione qualitatum: S. Tho. vero etiam ipſas formas aliquam contrarietatem habere, docet, ſecundum quod ſubſtantiæ omnes inæqualitatem habent in perfectione ſubſtantiali.

Sed quicqd de hoc ſit, nõ video, quid ad Ariſtotelem dicendum ſit, quomodo in ſubſtantia non ſit contrarietas, & ſit in quantitate.

Refellitur ſent. Auer. Auerr. dicit, ſermonem Ariſtotelis eſſe probabilem. & poſſe dici, ſubſtantiis eſſe aliquid contrarium. Sed hoc profecto non eſt rem ſoluere.

Dub. ſolu. Oportet igitur maxime perpẽdere, quod

etiam

vera. etiam in præcedenti quæſtione cœli dicere. *Nota.* Hic Ariſto. non vocare propriam contrarietatem, ſed repugnantiam duarũ formarum determinatam, quæ eſt in qualitate, & quantitate: nam à maiori in minorem: & ècontra, determinate proceditur, & à loco ſurſum in deorſum, & è contra. At in ſubſtantijs non eſt iſta determinata formarum repugnantia, vt diximus: ob id non fit inter contraria mutatio ſubſtãtiæ, & hoc nota.

Dubi. 2. Quo acquiratũ relatio ſine mutatione. Duplex relatiuorum genus. Alterum dubiũ eſt, quomodo relatio abſq; mutatione acquiratur. Aduerte igitur, quod 5. Meta. cap. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Ariſtotele. Alterũ eſt mutuum, puta, quod ad terminũ ſuum & terminus ad ipſũ mutua relatione reali referuntur, vt filius ad patrem, pater ad filium, album albo ſimilitudine mutua refertur. Alterum eſt non mutuum, quod non refertur vnũ ad aliud, niſi quia hoc refertur ad ipſum: vt ſcibile non refertur relatione reali ad ſcientiam, ſed ob id dicitur ſcibile, quia ſciẽtia refertur ad ipſum. De priori relatiuorum genere eſt ſermo.

Circa quod notandum eſt, quod relatiuorũ natura non ſolum eſt dependens inter ſe, ſed etiã à fundamẽto, puta, ab alio accidente abſoluto, cum quo ſimul producitur, & deſtruitur.

Notat vero S. Tho. vnum dignum conſideratione in præſenti. Quod cũ producitur vnum fundamentũ, ibi in virtute, & in radice producitur relatio: & cum inſurgit alterũ relatiuum, tunc cõſumatur relatio. v.g. cum quis ſit albus, iam in virtute, & radice ſit ſimilis: formaliter vero cũ eſt alterum album: vnde cum aliud albũ fit, tunc inſurgit ſimilitudo in altero non per aliam mutationem, quàm illam, quæ erat ipſius fundamenti. Eſt enim dependens maxime relatio à fundamento.

Primum enim dupliciter cõtingit. Tex. xj.

Quod ad motũ nõ ſit motus nec ad mutationem mutatio. MVltis argumentis ꝓbare nitiĩ motũ non eſſe motus, nec mutationem mutationis. Primo tamen diſtinguit duplicem ſenſum huius propoſitionis mutationis eſt mutatio, ſeu ipſius motus eſt motus. Alter eſt, quod motus, & mutationis ſit mutatio tanquã ſubiectũ, ita vt motus dicatur moueri, ſicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hũc ſenſum reijcit, dicens motum non eſſe eorum, quæ ſubiecta ſunt, ſed potius ipſe in ſubiecto eſt. *Senſus qq. duplex et reijcit primus.* Nec aliter id probare nititur, quia ſatis notum eſt, motus non eſſe ſic motum.

Aut ex eo, quod aliquod aliud. Tex. xij.

Alter ſenſus qq. ALterũ ſenſum ponit. Nempe quod mutationis ſit mutatio, vt termini, ita vt ſicut aliquod ſubiectum ex vna forma in aliam mutatur, puta, ex ſanitate in ægritudinem, ita ex vna mutatione vnius ſpeciei in alteram formam, id eſt, in alterius ſpeciei mutationem per ſe mutetur. Et oſtendit hoc fieri non poſſe, niſi per accidens.

1. Ratio Ari. qđ ad motũ non ſit motus nec ad mutationem mutatio. Perpendendus eſt ſenſus, nã ratio in litera eſt valde obſcura. Supponit itaque quod motus, & mutatio quælibet iter duos terminos oppoſitos fit, differenter tamẽ: cõtrarios, ſi fuerit motus; contradictorios, ſi fuerit generatio, vel corruptio.

Facit ergo hãc rationẽ Si ex vna mutatione in aliã mutatur aliquid, tunc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius: vt poſtquam per ſanationem mutatus eſt in ſanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationem: ſed poſtquã in vna mutatione mutatus eſt, non eſt opus ad aliam mutari, quia poteſt quieſcere in ea, ergo per ſe nõ eſt mutatio ex vna mutatione in aliam.

Quaſi dicat. Omnis mutatio ex ſuis terminis procedit per ſe, quibus poſitis non eſt opus alia mutatione alios habẽte terminos, quod ſi ponitur, id non eſt per ſe, vt dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliam proceditur, erit hoc maxime in contrarijs mutationibus: ſicut ab albo in nigrum mouetur, ita à ſanatione in ægrotationem, quod ſi hoc eſt, vnum mouebitur motibus contrarijs. Nam per ſanationem ab ægro in ſanum, per ægrotationem à ſano in ægrum mouebitur, & hoc ſimul: quia quod mouetur, ſimul eſt ſub termino à quo, & ad quem. Id autem impoſſibile eſt. Hæc eſt ratio Ariſto. paulo vberius explicata.

Addit tamẽ, quod per accidens poteſt eſſe,

Digitized by Google

eſſe,quod idem ab vna in aliam mutationem mutetur, ut ſi a ſanatione i deābulationem mutetur,& ab obliuione in recordationem, & ſic accidit vnam mutationē in aliam ſæpe terminari,ſed non per ſe.

Amplius autem in infinitum. Tex. xiij.

2. *Rō ad idem.* SEcūdam rationem facit ad idem, qua probat mutationem nō fieri alia mutatione, nec motum alio motu, & rō non minoris obſcuritatis eſt in litera. Sic autē eſt componenda. Si generatio,aut motus ſit per alium motum,hic etiam fieret per alium, & hic rurſus per aliū, cum non ſit maior ratio vnius,quam alterius,eritque proceſſus in infinitum.

Quo admiſſo, ſequitur, qđ nullus erit motus.Et probat.Suppoſito,quod res,dū fit,nondum eſt,tunc ſi res per motum fit; ergo nondum eſt, dum fit, ſed ſecundum quid tantum eſt. Quod ſi rurſus motus etiam fiebat: ergo dum motus fit,non eſt vlterius,ſi ille rurſus alio motu fiebat,pariter non erit,dum fit.Sed non datur primus motus quo motus fiat: ergo nullus erit motus,aut mutatio. In infinito enim non datur primum.

Sol.rationis. Confut. Quod ſi dicas: Iſta ratio nō videtur bona: nā non datur ſm Ariſt.primus homo, tamen reliqui homines dicuntur eſſe.

Reſpondeo,quod non eſt eadem ratio. Nā homo vnus non eſt ſubordinatus per ſe alteri,cum poſſit abſque illo cōſiſtere: at motus,qui fit, eſt ſubordinatus motui, per quē actu fit, nec ſine eo cōſiſtere poteſt.In his autem,quæ per ſe ſubordinata ſunt, non poteſt eſſe talis proceſſus. Niſi enim detur primum, impoſſibile eſt dari vltimum,vt ſi hoc lumen dependet ab illo, & hoc ab alio, & id à Sole, niſi vnum primum,non dabitur vltimum.

Amplius eiuſdem eſt motus. Tex. xiiij.

3 TErtiā facit rationē.Si motus ſit motu,eadē ratione quieſceret motus, & corrūperetur motus alia corruptione. Nā cuius eſt vnū contrarium, eſt ēt alterū. Tūc ſi mot⁹ ipſius eſt corruptio,pero, vel corrumpitur antequam ſit,& hoc nō: quia nūc non eſt,& quod non eſt, nō corrumpitur. Vel cum eſt;ꝗ ſi, cum eſt corrūpitur,tunc etiam generatur,quia motū eſſe, eſt motum fieri: ergo ſimul generatur,& ſimul corrumpitur, quod eſſe non poteſt, non ergo motus ſit motu.

Amplius oportet materiā ſubeſſe. Tex. xv.

QVartā facit rationē.Quod fit,materiā habet,vt patet. In eo,ꝗ alteratur,eſt corpus,aut anima:Similiter in eo, quod augetur,in alijsq;. Si ergo motus fit alio motu,oportet dare materiam cū qua fiat, & iterū aliam pro alio motu, & aliā, quæ materiæ non ſunt. 4

Notandum,quod aliàs dictum eſt,forma non fit, ſed compoſitum: non albedo, non nigredo,ſed album fit,& nigrum. Similiter in ſubſtantijs. Si igitur motus fit, non ipſe,ſed cum aliquo ſubiecto fit.Hoc autē non eſt,nam ſubiectū eſt formæ,quę cum motu fit,non ipſius motus,non ergo motus alio fit motu, ſed ipſe eſt, quo alia fiunt. *Nota.*

Et rurſus aliquid in quod mouentur. Tex. xvj.

QVinta ratio eſt.Terminus motus aliquid debet eſſe,in ꝗ motus terminetur,vt in eo ceſſet,& quieſcat:at motus & mutatio non eſt huiuſmodi,vt in ea ceſſet motus: ergo non eſt per ſe terminus motus,ſed aliqua forma manens. 5

Sexta ratio eſt.Quia ſi mot⁹ eſſet motus, eſſet vnius ſpeciei vterque,vt generationis generatio: at hoc non fit,non n. eſt diſciplinationis alia diſciplinatio. non ergo motus ipſius erit motus, niſi ſint motus alterius rationis, præter aſſignatos: quod nullo modo verum eſt. 6

Amplius ſi tres ſpecies. Tex. xvij.

VLtimam rationem facit.Si enim motus eſſet motus,vt termini,aut vt ſubiecti, tunc de alio vnus prædicaretur,vt *7.rō motus moueri pōt ꝗ* loci

accidẽs. loci mutatio alteraretur,& alteratio loco
ſed non mouerẽtur,quod nullus admiſit.
per ſe. Forſan iſta non eſt noua ratio, ſed pars præcedẽtis. Nam poſtquam probauit per motum eiuſdem ſpeciei non produci motum:oſtẽdit modo, quod nec per motum alterius ſpeciei.

Poſtea docet,quomodo vnus motus moueatur nempe per accidens, ratione ſubiecti,in quo eſt,quod accidit ſimul alio motu moueri,vt currens frigeſcit: at quia hoc eſt per accidens,dicit eſſe relinquendum, ſermo enim eſt iam de motu per ſe.

Quoniam autem neq; ſubſtantia. Tex. xviij.

CONcludit,cum nec in ſubſtantia,neque in Ad aliquid,nec in Actione,& Paſſione motus ſit, cum non ſit contrariũ in ipſis, ſolum erit triplex ſpecies motus, ad Quantitatem,Qualitatem,& Vbi.

Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autem,ſe non de qualitate ſubſtantiali,qualis eſt differentia,loqui,ſed de accidentali, qualis eſt prædicamenti quarti.Motus ad quantitatem,non habet vnum commune nomen, tamen dupliciter nominatur. Si fuerit ad perfectum dicatur Augmẽtatio: ſi ad imperfectũ, dicatur Diminutio.Motus vero ad Vbi,non habet nomen,nec in communi,nec proprium,at dicatur Latio, quamuis hoc vocabulum non conueniat, niſi his, quæ naturaliter mouẽtur, nec in ipſorum eſt facultate motũ incipere, aut finire:iſta enim proprie dicuntur ferri. At vocabulum extendatur iam ad quemcunque motum,ſecundum locum.

1. dub. Duplex hic occurrit dubium. Alterũ eſt,quomodo Ariſt. omiſit alia tria prædicamenta, ad quæ videtur motus: Nam in ſitu motus eſt,a ſtatione ad ſeſſionẽ:ſimiliter in habitu,a nudo ad veſtitum:ſimiliter in tempore ab vno in aliud.

Solut. Simpli. in Theophr. Simplic. mouet dubiũ, & citat Theophraſtũ dicentem ad omnia prædicamenta eſſe motũ.Ipſe dicit,quod Ariſt.omiſit iſta tria,quia ſunt extrinſeca ſubiecto:habitus enim,& tempus externa ſunt.

Reijcitur Sol. Simp. Sed mihi non placet hoc.Nam locus &t extrinſecus eſt,& debuit prętermitti.Prę terea,quia ſitus non eſt omnino extrinſecus:dicit enim ordinem partium cũ loco.

1. vera ſolut. Præterea dico,quod aliud eſt eſſe motũ ad aliquid,aliud eſſe per ſe motũ: Motus quidem eſt ad omnia accidentia,eo quod motu acquirantur; ſed non eſt ad omnia per ſe motus,eo quod non omnia ſint per ſe, & immediati termini motus. Et hoc eſt,quod Ariſtoteles docet. vnde ad ſitũ non eſt per ſe motus,ſed ad vbi, ꝙ ſequitur ſitus. Similiter ad tempus non eſt per ſe motus,ſed ad id,quod eſt in tempore. Ad habitum videtur per ſe motus:at quia habitus non eſt forma naturalis, ſed artificialis,ab ipſo Ariſt.eſt prætermiſſus.

2. dub. Alterum dubium eſt. Quare in qualitatenon fuit duplex nomen,ſicut in quantitate?

Solut. Reſpondeo; quia in quantitate reperitur contrarietas vna totum genus amplectens:puta,maius,& minus,perfectum, & imperfectum: at in qualitate non eſt una communis contrarietas, ſed multæ particulares: ob id vnum nomen fuit omnibus communiter impoſitum,puta alteratio:in quantitate vero duplex,augmentatio, & diminutio. At in particulari multa ſunt nomina in qualitate, ſecundum multos motus contrarios.

Quæ autem eſt in eadem forma. Tex. xix.

OStendit,eam mutationẽ,quę fit ſecũdũ magis & minus eiuſdem formæ,etiam eſſe alterationem, & fieri a cõtrario ſecundum quid, vt quæ fit a minus albo in magis albũ; quæ vero fit ex nigro in album fit a cõtrario ſimpliciter. Explicat autem quomodo quæ fit ſecundũ minus,& magis,fiat a contrario.Quia vbi eſt minus, ibi eſt permixtio cum contrario, nam minus album participat nigrum, ob id quod ex minus albo procedit, a nigro procedit. Dicit autem,quod cũ in minus tendit forma: vt cum ex albo fit minus album, tunc tendit forma in ſuum contrarium,at cum fit magis, nempe, ex minus albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in ſeipſum.Quod eſt dicere,per remiſſiones tendit forma in ſuum contrarium:per intenſionem ècontra, a ſuo contrario tendit in ſeipſum; ſemper tamen motus hic alteratio eſt.

Immo-

Digitized by Google

Immobile autem eſt. Tex. xx.

Tractat Ariſt. de immobili, q triplex eſt.

POſtquam de eo, quod mouet, & motu dixit, nūc de oppoſito dicere aggreditur nempe, de immobili. Triplex autem ſtatuit immobile. Primum quod non eſt capax motus, vt intelligentiæ, & Deus. Alterum, quod ægre mouetur, ſicut ſaxum difficile mobile, immobile dr: & ſimiliter homo, qui ob aliquam infirmitatē difficilem habet motū. Tertium, quod nō mouetur, cū poteſt moueri, nec eſt aliud impedimentum, & tale dicitur quieſcens & quies non eſt aliud quam priuatio motus. Textus clarus eſt.

Caput Tertium.

Poſt hæc autem dicamus. Tex. xxi.

De ſeptē q ad motus vnitatē, et pluralitatē cognoſcē da ſūt neceſſaria.

VOcabula aliquot ad ea, q mouent pertinentia, explicat. Hæc autem sūt ſeptē. Simul, Separatim, Tāgere, Inter, Conſequenter, Cōtinuū, Contiguū. Hæc.n. omnia mobilibus, aut motibus cōpetūt, ob id explicari oportuit antequā motus vnitatem vel pluralitatem oſtenderet: nam illa motibus inſunt.

Similiter igitur dicuntur hæc eſſe ſecundum locum. Tex. xxij.

Quid ſit ſimul.

INcipit explicare terminos, ac primum ipſum. Simul, dicens, illa dici Simul ſecundū locū, quæ in eodē loco primo ſit, Dicit, Simul ſm locum nam etiam contingit eſſe ſimul ſm tempus, quæ in eodem sūt tempore. Dicit, in eodem loco primo, & proprio: nam quæ in eodem loco communi ſunt, non ob id ſimul eſſe dicuntur.

Nota.

Aduertendū autem, quod duo corpora ſimul eſſe naturaliter non poſſunt: non.n. in eodem loco primo ſunt: at anima, & corpus ſimul dicuntur eſſe: ſimiliter ſubſtantia, & ipſius accidentia. Hæc enim eundē primum locum occupant.

Quid ſeparatim

Explicat ſecundum vocabulum, puta, Separatim. Ea dicuntur ſeparatim eſſe, quæ diuerſum habent locum primum, vt duo corpora dicuntur ſeparatim eſſe.

Quid tāgere.

Tangere autē dicuntur, quorū extrema ſimul ſunt, vt duo corpora ſe tangunt, quorū ſuperficies ſimul ſunt abſq; aliquo intermedio. Similiter duæ lineæ, duæ ſuperficies ſe tangunt, q extrema ſimul habēt.

Quid inter.

Inter, autē id dicitur, in quod peruenit prius id, q ab vno extremo, & contrario in alterum mutatur continue, id eſt, cum aliquid naturaliter mouetur continue ab vno extremo in alterū. Id quod antequā ad extremum oppoſitum perueniat tranſit, id dicitur eſſe, inter.

Nota.

Vnde concludit, quod vbi eſt Inter, ibi ad minus ſunt tria; duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur eſſe.

Continue autem mouetur. Tex. xxiij.

Quid ſit continue moueri.

CVm dixiſſet, id eſſe Inter, ad qđ primo peruenit, quod ab vno contrario in aliud continue mouetur, antequam ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continue moueri dicatur, & quid cōtrarium in loco. Dicit igitur id continue moueri quod ſine aliqua temporis interruptione mouetur, quamuis parum ſpatii interrumpatur. Ponit exemplum. Si quis pulſet primam chordam, & immediate pulſet vltimam, talis motus continuus eſt, quia, quamuis intermiſſa fuerit chorda media, tamen tempus non eſt interruptum. Similiter in aliis motibus, vt cum quis ambulat, quamuis ſpatii aliquid intermittat quia non totum continue tāgit, tamen ſi nihil temporis intermittat, ambulatio continua eſt. Hoc tamen poſterius examinabitur.

Contrarium autem ſecundum locum. Tex. xxiiij.

Quæ ſint loca contraria.

STatim explicat, quomodo loca contraria ſunt ſumenda, vt inueniatur, quod inter eſt: dicit autem loca eſſe ſumenda ſecundum lineam rectā: quæ enim maxime diſtant ſecūdum lineam rectam, oppoſita loca ſunt. Et hoc bene fit: nam linea recta eſt breuiſſima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci poſſunt; ob id ea maxime menſura eſt: Nam menſura eſt finita

&

Digitized by Google

& breuis. Diuerſa igitur loca ſecundum li neas rectas ſumenda ſunt. Et id proprie di citur inter, quod medium eſt inter duo lo ca ſecundum lineam rectam diſtantia.

Conſequenter autem eſt, inter quod. Tex. xxv.

EXplicat quintum vocabulum, puta, eſſe conſequēter, vt autem aliquid ſit conſequenter ad aliud, multa ſunt neceſſa ria. Vnum eſt, quod ſit vnum principiū, ad quod aliud conſequenter dicatur. Qđ aūt eſt principiū, non dicitur cōſequenter, ſed id, quod poſt principiū ponitur. Vt ſecun dus dies lunæ cōſequēter ſe habet ad pri mum: & binarius ad vnitatem, & ternarius ad binarium: non autem è contra.

Requiritur præterea, quod nihil ſit eiuſ dem generis inter id, quod conſequenter ſe habet, & id ad quod conſequēter ſe ha bet: vt vnus miles conſequenter ſe habet ad alium, qui ſibi eſt proximus. Dicitur, eiuſdem generis: quia quamuis aliud ſit intermedium, dummodo non ſit eiuſdem generis, adhuc dicetur conſequenter, vt miles conſequenter ſe habet ad aliū, quan do inter eos nō mediet miles, licet mediet lapis, vel aliud alterius rationis.

Eſſe cōſe quenter varijs modis. Præterea id, quod conſequēter ſe habet ad aliud, multiplex eſt. Quoddam poſitio ne, vt id quod conſequenter ſe habet, cō tinuum quid eſt: vt domus ad domum, li nea ad lineam. Aliud natura ſicut vnus nu merus ad aliū. Aliud alio modo, ſicut per fectione, vt elephantus eſt conſequens ad hominem in perfectione. Et eſt conſequē ter tempore, aliiſq; modis.

Contiguum autem eſt. Tex. xxvj.

Quid cō tiguum. EXplicat, quid contiguum dicatur, pu ta, id quod conſequenter ſe habet, & tangit: ſicut duo corpora immediatè ſe tangentia dicuntur contigua, inter quæ non eſt aliud.

Occaſione autem huius regreditur ad oſtendendum, quando reperiatur Inter, & medium, quamuis verba hæc videantur cum ſuperioribus cohærere. Dicit, in mo tu eſſe Inter, nō autem in generatione, & corruptione. Et ratio eſt, qa motus fit in ter contraria, in quibus eſt medium: at ge neratio in contradictoriis terminis, in qui bus non eſt medium: ob id illic eſt Inter, non autem hic.

Sed hic eſt dubiū: nam 2. Metaph. tex. 7. dicit, quod inter terminos generationis media eſt generatio: & inter id, quod eſt, & id, quod non eſt, medium eſt, id quod fit. Vlterius, quia non omnia contraria me dium habent.

Aduerte igitur circa hoc, quod termini generationis non ſunt puri cōtradictorii, alias enim ex nihilo fieret res. Vnde cum dicitur, non homo, non ignis, & ſimilia, nō oportet intelligere, eſſe purā negationē, ſed priuationem, quæ ponit potētiā pro pinquam in materia ad formam. Vnde non ignis eſt, quod non eſt ignis, ſed eſt in potentia proxima, vt ſit ignis. *No. 1. termini genera tionis nō ſunt pu re cōtra dictorij.*

Aduertendum vlterius, quod in contra riis datur medium per participationē ex tremorum, & per remiſſionem, vt inter al bum, & nigrum, eſt fuſcum, & inter cali dum, & frigidum in ſummo, datur remiſ ſus gradus. In priuatiuis vero datur me dium, ſed non eiuſdem rationis cū extre mis, ſed per negationem extremorum, & ſic generatio, & id, quod fit, eſt medium, quia nec eſt, quod eſt, nec quod non eſt. *Nota 4. Quō de tur medi um in cō trarijs, & priua tiuis.*

Modo ad dubium. Reſpondeo quod in Metaphyſica locutus eſt de medio, quod quæ: at in præſenti tantum de medio eiuſ dem rationis cum extremis, & hoc ſolum eſt inter contraria, non inter terminos ge nerationis. Loquitur autem de huiuſmo di medio, quia hoc facit, ne termini ſint conſequenter ſe habentes, non autē quod alterius eſt rationis. *Sol. dub.*

Continuum autem eſt quiddam. Tex. xxvij.

Quid cō tinuum. EXplicat quid continuum ſit, puta, cō tiguū quoddā: Nempe, id alteri con tinuum eſt, quod ſic ipſum tāgit, vt vtriuſ que terminus vnus & idem ſit, vt media linea alteri eſt cōtinua. Differt à cōtiguo: nam vbi contiguitas eſt, duo ſunt termini ſe tangentes: at vbi continuitas, vnus eſt terminus, vt vnum punctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea ſuperfi cies, & vna ſuperficies corpora. Ob id, n.

V dici-

Digitized by Google

dicitur continuum, quaſi vno termino cõtineantur, quæ continua ſunt.

Hoc autem determinato.

Quæ ſint apta vt fiãt cõtinua. & quot fiat modis cõtinuum.

OStendit illa poſſe vnũ continuũ fieri, quæ apta ſunt eſſe vnum totũ ſecundũ contactũ; quæ uero vnum totum fieri non poſſunt, vt lapis, & aqua, neque erunt vnum continuum. Fiunt autem vnũ continuum, cum vnicum habent communem terminum. At quia variis modis vnicum totum fit, multipliciter etiam continuum ſe habet. Quædam enim clauo, quædam glutino, quædam inſitione, & tactu vnum continuum fiunt, & vnum totum, Sed non eſt hæc tam propria continuitas, ſicut ea, qua cõtinua ſunt, quæ vnicum per ſe terminũ habent, vt duę aquæ, & ligni partes.

Manifeſtum autem eſt.
Tex. xxviij.

Quõ ſe habeat conſequẽter eſſe ad tangere.

COmparat conſequenter eſſe, ad tangere, ac dicit illud eſſe ſuperius. Omne.n. quod tangit, conſequenter ſe habet: at non omne, quod cõſequenter ſe habet, tangit. Nam in numeris eſt conſequenter, non tamen tactus: ob id conſequenter ſe habere eſt ponendum inter priora ratione, ideſt, inter vniuerſaliora tactu.

Comparat etiam continuũ ad tactũ, & dicit, quod tangere ſuperius eſt: nã omne continuum tangit, non tamen ſi tangit continuum ſtatim eſt: vnde inſitio, & copulatio poſterior eſt generatione, ideſt particulatior tactu, cum quæ conſita ſint tangant, non ècontra.

In his verbis manifeſtat non loqui de propria continuitate, ſed de illa, quæ clauo, glutino, vel inſitione fit: in his enim tactus eſt, non autem in vera continuitate. Nam tactus petit duo extrema, & terminos actu: in vera autem continuitate vnicus eſt terminus.

Quare ſi eſt punctum, & vnitas.
Tex. xxix. & xxx.

Diſcrimen pũcti. & unitatis

EX hac differẽtia cõcludit vnũ. Quod quamuis ſit punctus, & vnitas ſeparata realiter, vt aliqui voluerunt, adhuc non eſſent idem Et ponit duplex diſcrimẽ. Alterum eſt, quod puncto ineſt tactus, vnitati autem tantum conſequenter ſe habere. Alterum eſt, quod inter puncta debet aliquid mediare, puta, linea: in continuo enim duo puncta immediata eſſe non poſſunt: at inter vnitates non opus eſt, quod aliquid mediet; in numero .n. vnitas vnitati immediata eſt. Poſtea in ſequenti textu epilogat. Quæ eſſe hæc vocabula dixit.

Caput Quartum.

Vnus autem motus dicitur.
Tex. xxxj.

De vnitate motũ incipit agere Ariſ.

POſtquam de motus ſpeciebus dixit, nunc de vnitate motuũ diſſerit. Cum autem vnum multipliciter dicatur, fit vt vnus motus multipliciter dicatur. Primo, dicitur vnus motus genere, qui eſt ad rem vnius prædicamenti. Vnde omnes alterationes, quæ ad qualitatem ſunt, motus vnus generẽ dicũtur. Similiter oẽs augmentationes, & omnes lationes, ad inuicem tamẽ genere differunt vt alteratio ab augmentatione, & augmentatio a latione, & denique hi tres motus inter ſe.

Vnitas generica

Secundo: Motus eſt vnus ſpecie ſpecialiſſima puta, qui eſt ad terminũ vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ, quæ cum ſub vno genere ſit, iã amplius in ſpecies diuidi nequit. Et ſic omnes dealbationes ſunt vnius ſpeciei, alterius vero denigrationes, & calefactiones, & ſimiles motus ſpecie.

Vnitas ſpecifica.

Tertio: eſt vnus motus ſpecie ſecũdum quid, puta, cuius terminus eſt genus ſubalternum, partim genus, partim ſpecies, vt diſciplinatio, quæ eſt motus in ſcientiam, ſcientia vero eſt ſpecies habitus, genus vero ſcientiarum: Similiter coloratio, & ſimiles motus, qui ad genera ſubalterna ſunt.

Vnitas ſecundũ quid.

Deniq; terminus ad quẽ eſt reſpiciẽdus, taliſq; erit vnitas motus, quales termini.

Dubitabit autem aliquis.
Tex. xxxij.

Vnitas ex parte ſpatij.

INtendit docere, præter dicta, adhuc in motu locali eſſe vnum inſpiciendum, nempe

Digitized by Google

ſæpe vnitatem ſpatij. Quamuis enim ad locū eundem ſint diuerſi motus, ſi tamē vnus per circulum, alter ꝑ rectū fiat, diuerſi ſpecie, & non vnus cenſendi ſunt.

Dubiū. Hoc aūt docet, proponendo dubiū contra prædicta. Dubium autem eſt. Si idem punctum, puta, mobile, moueretur ab A, in B, an eſſet idem, & vnus motus ſemp. Quod ſi hoc eſt, ſequeretur, quod circulatio, & mot⁹ rectus eſſent vnus ſpecie motus, quia vterque poteſt eſſe ab A, in B.

An determinatum eſt.
Tex. xxxiij.

Sol. dub. RESpondet, non eſſe eundē ſpecie motum, ſed diuerſum. Ex quo patet, nō ſolum in motu locali inſpiciendum eſſe terminum, ſed etiam ſpatium ipſum, vt vtrumque ſit vnius ſpeciei, aut rectum, aut circulare. Suppoſita autē vnitate ſpatij, terminus inſpiciendus eſt. Cum enim ſpatium ſpecie differt, tunc nil prodeſt vnitas ipſius termini.

Simpliciter autem vnus.
Tex. xxxiiij.

Vnitas numerica. ALium quartum vnitatis motus modū ponit, & hunc præcipuū, ac ſimpliciter vnum vocat. Puta, quo vnus motus numero, & ſubſtantia dicitur, ſicut ſingulares, & indiuidui motus.

Ad oſtendendū autem, quis motus ſic vnus dicatur, diſtinguit tria, quæ in motu ſint. Nempe, quando, ideſt tempus, in quo fit motus quod, ideſt mobile, quod mouetur, in quo, ideſt terminus, ad quem tēdit motus. Reliqua, puta, terminus à quo, & mouens prætermittuntur, quia non ſunt neceſſaria ꝑ præſenti vnitate numerica, quamuis poſſumus dicere per, In quo, intelligi vtrunque terminum, à quo & ad quem, in quibus fit motus.

Horum autem genere quidem.
Tex. xxxv.

Quid requirat ad vnitatē generica, ſpecifica, et numericam. HIs tribus dimiſſis docet, ad vnitatē ſpecificam, & genericā ſat eſſe terminū inſpicere, nec eſt neceſſaria vnitas tēporis: Præterea, ad motus contiguitatē ſat eſſe vnitatem temporis: licet enim motus ſint ad varias formas vnius mobilis, ſi tamen in vnico continuo tempore fiant, poſſunt eſſe contigui: vt paulo inferius dicemus. At ad vnitatem ſimpliciter, & numericā motus, omnia iſta tria conuenire debent, vnitas temporis, formæ, ſeu termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicens, quod terminus debet eſſe vnus, & indiuiſibilis, ſ. vnus numero: nam vnitas numerica motus vnitatem etiam numericā termini ad quem petit. Tempus etiā debet eſſe vnū, ideſt, non interruptum: cum enim vel minimū motus ceſſat, iam vnus numero eſſe nequit. Similiter requiritur vnitas mobilis, quod ſit vnū mobile, vnum inquam per ſe, & particulariter. Vnde albū, & Petrus non dicuntur vnum, quia ſunt in eodem ſubiecto, ſed ſm accidens vnū ſunt. Similiter Petrus, & Paulus non ſunt vnū, licet ſint eiuſdem ſpeciei; nec ſi vterque ſanatur, nempe, ex lippis oculis acquireret ſanitatem, eſſet eadem ſanatio numero, ſed ſpecie. Ad vnitatem enim numericam, & vnicum numero, & per ſe debet eſſe mobile.

Socratem autem ſecundum eādē.
Tex. xxxvj.

De vnitate motus qua prouenit ex vnitate tēporis, quod hac etiā ad numericam requirat. AD vnitatem temporis regreditur, & dubium proponit. An ſi Socrates in hoc tempore ſanetur, & iterum alio tempore ſanetur poſt aliam ægritudinem, ſit eadem ſanatio numero. Ad quod reſpondet, quod ſi idem numero poſtquā corruptum eſt; redire poteſt, erit eadē ſanatio numero. Si vero non poteſt redire idē numero, ſed ſpecie, tunc erit illa ſanatio non vna numero, ſed eadem ſpecie. Quaſi dixiſſet: Non eſt eadē ſanatio illa poſterior, quia prior corrupta eſt. Quod autem corruptū eſt, non poteſt idem numero reparari, vt volebat Plato.

Habet autem dubitationem.
Tex. xxxvij.

Dub. Ariſt. An CVm de motu dubitaſſet, an idem, & vnus numero eſſet, q diuerſis ſit tē-

 pori-

Digitized by Google

eadē numero formā eſſe poſſit diuerſis tēporibus idē terminus motus. poribus, dubitat modo de forma, & de termino. An ſit eadem ſanitas, quæ diuerſis temporibus eſt in eodem ſubiecto: ſimiliter de alio quocunq; accidēte. Et alia parte videtur, quod non ſit eadem: nam corpora ſubiecta mutantur ſecundum tempora: non ergo ſunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur eſſe eædem, nam ſi ſanitas duraret per tres dies in vnico ſubiecto, abſque dubio eſſet eadem: ergo quamuis i die medio fuerit deſtructa, & tertio die reparata, erit eadem ſanitas: & ita erit motus, nec erit neceſſaria vnitas temporis.

Eadem enim ratio erit. Tex. xxxviij.

Quod ēt ſi eadē forma, uel terminus idem eſſet, tñ motus nō eſſet idē numero diuerſis temporibus. TExtus difficilis eſt apud expoſitores, tamen ſine dubio ſenſus eſt iſte. Nēpe quamuis eſſet eadē ſanitas, & rediret idem terminus, motus tamen non eſſet vnus numero. Et dicit quod ſi actus plures ſunt, non ob id habitus plures ſunt. Pōt.n vnus habitus plures actus producere: at ſi plures ſunt habitus, tūc plures ſunt actus. Ita motus eſt actus, terminus eſt vt habitus. Non valet quod ſi vnus ſit terminus, ob id vnus ſit motus, nam ad eum locum plures motus repeti poſſunt. Bene tamē, ſi plures ſunt termini, plures ſunt motus. In quo docemur, vnitatem motus petere termini vnitatem, non tamen ita, vt exiſtimemus ecōtra valere, ſi vnus eſt terminus, vnum eſſe motum.

Reſpōſio ad dub. At de dubio. An ſit eadē ſanitas, dicit, non eſſe præſentis negocij id ſoluere. Sat eſt, pro præſenti ſcire, quod ſiue vnus ſit, aut plures, adhuc vnitas numerica motus non colligitur, niſi adſit vnitas temporis. Et nota hanc expoſitionem.

Quoniam autem continuum omnis motus. Tex. xxxix

CVm oſtendiſſet, qui motus eſſet vnus numero, oſtdit modo numero vnum motum eſſe continuum, & econtra, continuum eſſe vnum numero: & ad continuitatem requiri eadem, quæ ad vnitaté numericam: ac ob id proponit, motum continuum eſſe ſimpliciter vnum: & econtra ſimpliciter vnum eſſe continuum.

Obiter tamen motum eſſe continuum probat, quia diuiſibilis eſt, puta in partes, quæ erant actu vnū; ſicut diuiditur continuum.

Statim declarat, qui motus continui ſint. Illi nempe qui extremum, & terminum eundem habent, ac illi continuari poſſunt qui vnicū communem terminū habere poſſunt, ſicut in alijs continuis. Aliqua enim termino carent, ac ob id continuari nequeunt, vt res incorporeæ, aliqua terminos habent: ſed ineptos ad continuationem vt linea, & deambulatio: & quæ æquiuoca, ac diuerſæ rationis ſunt. Quæ vero eiuſdē ſunt rationis, continuari poſſunt: ita etiam motus, qui eiuſdem ſunt rationis, ac communem vnum terminum habere poſſunt.

Contigui igitur erunt. Tex. xl.

OStendit, ad contiguitatem motuū ſat eſſe tēporis vnitatem, quamuis ſint diuerſæ ſpeciei, & generis. Vt ſi poſtquam quis cucurrit, immediate ſanetur, hi motus contigui & conſequenter ſe habentes ſunt: non tamen ſunt cōtinui, quia non habent vnum communem terminū. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis vnitatem vnius termini cōmunitas, quo contineatur motus. *Ad cōtiguitatē motus ſat eſſe ſolā temporis unitatem.*

Qua propter neceſſe eſt. Tex. xlj.

COncludit ad cōtinuitatem motus requiri vnitatem ſpecificā termini, aliter enim non poterunt duo motus vnicū habere communem terminum. Opus ēt eſt, cum vnitate termini, & mobilis, vnitate etiam temporis. Hæc autem vnitas tēporis eſt, vt non interrūpatur per aliquā quietem mediam. Cū enim mobile in medio motum, vel minimum quieſcit, & vacat à motu, impoſſibile eſt, quod illi duo motus vnum continuum faciant. *Quot requirant ad continuitatē motus.*

Eius

Eius vero, qui eſt in ſpecie non vnus.

OStẽdit etiam cum temporis vnitate eſſe opus vnitate termini ſpecifica. Poteſt.n. eſſe cũ vnitate temporis motuũ pluralitas. Qui igitur eſt vnus in ſpecie, & tẽpore, vnus ſimpliciter eſt: qui vero tñ habet vnitatem temporis, hunc, nõ eſt neceſſe, eſſe vnũ ſimpliciter.i. numero eſſe.

Ex omnibus colligit vnitatem quartã motus numericam eſſe ſimpliciter vnitatem: Hæc enim omnium aliarum, quæ dicta ſunt, maxima eſt.

Amplius autem dicitur vnus. Tex. xlij.

De alia vnitate motus, vel perfectionis.

ALiam vnitatem motus ponit, nempe vt is, qui perfectus eſt, vnus dicatur ſiue ĩ genere, ſiue in ſpecie, ſiue numero. Idem enim eſt dicere; motum vnũ & totum, ac perfectum, ſicut in alijs ẽt rebus, quod perfectum eſt, vnum dicitur. Eſt autem motus perfectus, qui ad ſuum terminum peruenit, in quem ordinabitur.

At ne quis putaret, imperfectũ motũ non eſſe vnum, nempe, eum, qui ad terminum nondum peruenit, addit eſſe vnum, quamuis minus vnum: eſt autẽ vnus, quia continuus eſt.

Nota ex D. Tho.

No. bene S. Th. quod dupliciter attẽditur vnitas. Eſt vnitas in ſubſtantia rei, & hæc eſt penes formã: res enim vna ꝑ vnã formam eſt. Eſt etiam vnitas in quantitate, vt res eſt vna, quæ cõtinua eſt Hæc ẽt duplex vnitas eſt in motu, & in ſubſtãtia ipſius, & hæc eſt per terminum ad quẽ, q motus eſt forma: & hanc vnitatem habet motus perfectus. Vnitas ẽt eſt in quantitate motus per continuationẽ; & hæc etiam imperfecto motu reperitur: ac ob id motus imperfectus, & incõſumatus vnus dr.

Amplius autem aliter. Tex. xliij.

Alia vnitas mot⁹ id eſt, regularis & vniformis.

ALiam ponit motus vnitatem, vt is dicatur vnus, qui eſt regularis, & vniformis: irregularis enim aliqua ex parte videtur vnus motus, aliqua ex partẽ non vnus: differt tamen à regulari, ſecundum magis, & minus, nẽpe, quia regularis eſt magis vnus: irregularis vero minus. Reperitur autem in quocunque genere, & ſpecie motus regularitas, & irregularitas, & in alteratione, & in augmentatione, & in latione.

Nota hæc eſt vnitas ĩ motus.

Aduertendum vero, quod iſta vnitas non eſt in ſubſtantia motus, nec in continuitate, quia hæc ſunt etiam in irregulari: ſed in modo motus: nam regularis vno modo ſe habet in omnibus ſuis partibus, & quoad velocitatem, & quoad ſpatium: at irregularis diuerſimode ſe habet, dum pars velocior altera eſt, aut diuerſo fit ſpatio: ob id motus irregularis in textu diuiſibilis d citur, intellige, ſecundum modum. quia partes habet diſformes, ob idq; non tam vnus dicitur.

Irregularitatis autem differentia. Tex. xliiij.

Duæ radices irregularitatis motus ſpatium, & velocitas.

DVas radices ponit, ex quibus irregularitas procedit. Altera eſt ſpatiũ in motu locali, cũ diſforme eſt; vt ſi q̃d moueretur per lineã tortuoſam, & giratiuã, talis motus irregularis eſſet, eo quod partes non ſunt rationis eiuſdem. Altera eſt, cum ſtante eodem tempore, & eodem termino, & ſpatio, eſt diuerſa velocitas, eo quod mobile velocius mouetur per vnam quam per alteram partem ſpatij. vt lapis deorſum mouetur velocius in fine, quam in principio: ob id irregularis eſt: eſſet.n. regularis, ſi per totum ſpatium eandem ſeruaret velocitatem.

No. velocitas, et tarditas maior vel ĩ minor; grauitas vel leuitas non efficiunt motus ſpecie differentes.

Ex his concludit duo. Alterũ eſt, quod eſſe velociorem, aut tardiorem, non ſunt ſpecies motus, nec differentiæ ſpecificæ, cum idem motus ſpeciei modo velocior, modo tardior, modo regularis, modo irregularis ſit. Alterum eſt, quod grauitas, & leuitas in eodem maior, vel minor nõ faciunt motum differre ſpecie: nõ enim differt motus plumbi deorſum à motu eiuſdem, cũ vnus eſt per aerẽ, alter per aquã, quamuis hic tarde, illic velociter feratur: nec differt ſimiliter à motu, qui maiori fertur grauitate.

Digitized by Google

Vnus igitur irregularis eſt.
Tex. xlv.

Irregularis motus eſt minus vnus, quã regularis.

Concludit, irregularẽ motum vnum dici, cum continuus ſit, ſed minus vnum, quam regularem: vt patet de illo motu, qui per ſpatium obliquum, & irregulare fit. Cum autem ſit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis: nam vbi eſt minus, ibi eſt aliquid contrarij, vt quod eſt minus album, habet aliquid nigri: ita motus irregularis, cum ſit minus vnus, pluralitatem habet in modo, cum non ſit vniformis ſecundum ſuas omnes partes.

Dubiũ. Dices, quomodo verum habet, quod ſi aliquid eſt minus, ibi ſit contrarium: nam contingit eſſe minus lumen ſine contrario: lumen enim contrario caret.

Solutio. Reſpondeo, per contrariũ eſſe intelligendum, aut verum contrarium, aut ſaltem priuatiuum, & tale in lumine eſt: vbi enim eſt minus lumen, ibi ſunt magis tenebræ.

Motus ſpẽ differẽtes nõ poſſunt eſſe continui. Statĩ concludit Ariſto. motus differentes ſpecie non poſſe eſſe continuos. Ratio eſt, quia motus omnis continuus aliquando eſſe regularis, aliquando irregularis poteſt: at motus cõpoſitus ex duobus ſpecie differentibus, vt ex latione, & ſanatione, non poteſt eſſe vnquã regularis: ergo nec continuus quod autem regularis eſſe nequeat, notum eſt: non enim poteſt partes vniformes habere.

An vnitas ſpecifica motus ſit tantum à termino ad quem. Quæſt. II.

Difficultas hæc eſt circa textũ 31. vbi Ariſtoteles vnitatẽ motus ſpecificã, ab vnitate termini ad quem ſpecifica docet eſſe ſumẽdã: contra quã ſententiã videntur multa inſurgere argumenta.

1. arg. Primum eſt. Sequeretur, quod motus ab albo in fuſcum, & à nigro in idem fuſcum eſſent eiuſdẽ ſpeciei: terminus enim ad quem, puta fuſcum, idẽ eſt ſpecie. At re vera, iſti motus videtur ſpecie differre quia magis differt à motu ab albo in fuſcum motus à nigro in fuſcum, quam differat alius motus ſimilis ab albo in fuſcum: ſed hic differt numero: ergo ille differt ſpecie.

2 Secundo. Sequitur, quod augmentatio eſſet diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, eſt augmentatio. Iterum moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, eſt diminutio, idem tamen eſt terminus vtriuſque motus ad quem, nempe, tripedale: erunt ergo eiuſdem ſpeciei, quod falſum eſt, cũ ſint contrarij.

3 Tertio. Eodẽ modo ſequeretur, quod duo motus locales eſſent eiuſdẽ ſpeciei, cum tamen ſint contrarij. Patet: aer moueatur ad ſuam ſphæram ſemel ex terra, & talis motus erit aſcẽſus. Semel moueatur ab igne, hic erit deſcenſus, & tamẽ ad eundem locum, & terminum ad quem: erũt ergo aſcenſus, & deſcenſus vnius ſpeciei. Idem de aqua, quæ aſcendit à terra, deſcendit ab aere.

4 Quarto. Aſcendat lapis motu violento vſque ad locum A, deſcendat iterum naturaliter vſque ad idem A, iſti motus ſunt ad eundem terminum: alter tamen naturalis, alter violentus eſt, qui videntur ſpecie differre.

5 Quinto. Aſcendat lapis vſq; ad aerem, iterum proijciatur vſq; ad ignẽ ſequitur, quod iſti motus differunt ſpecie, quia termini ad quos, nẽpe ignis, & aer differunt ſpecie. Quod vero non differant, notum eſt; nam ſequeretur, quod motus, qui eſt lapidis ad ignem, eſſet compoſitus ex motibus ſpecie differentibus: nam motus ille etiam fit per aerem, & ignem. Simile eſt, cum deſcendit ab igne vſq; in terrã: tranſit enim per loca ſpecie differentia.

6 Sexto. Item ſequeretur, quod motus ab albo in nigrum per fuſcum, & alius per viride, & alius p aliud mediũ eſſent vnius ſpeciei, cũ omnes ſint ad nigrum. Id autẽ uidetur falſum; nam eodẽ modo ſequeretur, quod motus ad A, per circulũ, & per rectum eſſent vnius ſpeciei.

7 Septimo. Moueatur aer vſq; ad cẽtrũ: moueatur lapis vſq; ad idem centrũ: motus hi ſunt ad eundem terminum, at videtur differre ſpecie; alter enim naturalis, alter violentus eſt.

2. ſent. Alb. de Saxo. Circa hanc difficultatem Alber. Saxo. q. 6 dicit, vnitatem ſpecificam motus eſſe ſumendam ex tribus ſimul, ita vt ſi vnũ deſi-

Digitized by Google

deficiat, motus differant ſpeciei Népe ex vnitate termini ad quem vltimati, & termini, a quo, & medii formalis; ita vt cum termini a quibus ſunt differentes, ſpecie, motus ſint ſpecie differentes, vt patet in quatuor argumentis propoſitis. Similiter cum media differunt, vt in ſexto argumento: concedit enim illos motus ſpecie differre, propter media diuerſa; quod idem concedit Burleus, quamuis Paulus Venetus tex 33. dicat eſſe eiuſdem ſpeciei.

Nota. Vocat autem Alber. terminum vltimatum illum, in quem per ſe tendit motus, vt cũ lapis mouetur deorſum, licet ſiſtat in aere, tamen ex ſe in centrum tendit, & per talem terminũ eſt iudicandus motus. Vocat medium formale in motu locali, quod conſideratur in ratione quãti, vt eſt rectum, vel circulare; quod enim ſit aer, vel aqua, nõ variat motum, dum vtrunq; rectum, aut circulare ſit.

2. Sent. Alii propter argumentum ſeptimũ, dicunt eſſe opus vnitate ſpecifica mobilis; vnde ob id illi motus ſpecie differũt, quia mobilia ſpecie differunt. Intellige hos, cũ mobilia differunt in ratione principii motus, puta, in ratione grauis, aut leuis, nam motus plumbi deorſum, & motus ſimiliter deorſum lapidis non differunt ſpecie, quia mobilia non cenſentur ſpecie differre in ratione mobilium, cum vtrunque ſecundum grauitatem moueatur.

3. auth. ſenten. Hæc ſunt, quæ dixerunt alii potius conuicti argumentis, quam doctrina Ariſtotelis. Et quamuis aliqua bene dicta ſint, tamen non ſunt Ariſtotelis verbis conſona; & citra regulam aliquam. Ob id exiſtimo ad difficultatem ſic eſſe dicendum.

1. concl. Sit igitur prima concluſio. Vnitas ſpecifica motus a termino ad quem, non autẽ a termino, a quo eſt ſumenda.

1 Hæc ſatis eſt expreſſa Ariſtotelis, & probatur. Quia terminus a quo, & terminus ad quem ſpecie differunt: a duobus ergo ſpecie differentibus non poteſt vnius ſpeciei vnitas ſumi; nõ ergo a termino a quo, & ad quem eſt ſumenda ſpecies motus.

2 Præterea a quo ſumitur definitio, & nomen rei, ab eo ſumitur ſpecies: ſed a termino ad quem nomen ſumimus motui, & per ipſum definitur: ergo ab ipſo ſumitur ſpecies.

3 Præterea. Quia motus in ſe non aliud, eſt, quam via, & proceſſus ipſius termini ad quem: ab huius ergo vnitate ſumi debet vnitas motus.

Præterea. Quia dum motus creſcit, recedit terminus, a quo, & magis eſt terminus ad quem. motus ergo præcipue in termino ad quem conſiſtit: ab ipſius ergo vnitate vnitas motus ſumetur. 4

Secunda concluſio. Vnitas termini ad quem formalis, non autem materialis eſt inſpicienda. 2

Aduertendũ ergo fieri poſſe, quod re vnus ſit terminus ad quem, tamen ratione ſit duplex, ſi formaliter conſideretur, puta, ſi comparetur ad ſuum terminum quo, ad quem refertur. V. g. fuſcum ſi ad album cõparatur, nigri rationem habet ſi vero ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Ariſt tex. 9. ob id non eſt idẽ terminus ad quem in motu ab albo in fuſcum, & a nigro in fuſcũ, ſi terminus formaliter conſideretur. Similiter locus aeris, re vnus eſt, tamen ſi ad ignem comparetur, deorſum eſt: ſi ad aquam, & terram, ſurſum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem. *Not. q̃lo termini ad quẽ debeant accipi formaliter non materialiter.*

Quod autem terminus formaliter ſit conſiderandus, notum eſt. Nam, vt terminus eſt ad quem, refertur ad terminum a quo, & talis terminus ad quẽ ad talem terminũ a quo. Huius conſideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos a quibus in vnitate motus, cũ tamẽ non ab eis, ſed a terminis ad quos formalibus tamen, ſumatur vnitas motus: & per hanc concluſionem ſoluuntur argumenta tria prima.

Ad primum enim concedimus, motus ad fuſcum ex albo, & ad fuſcum ex nigro ſpecie differre, tamen negamus eſſe vnicũ terminum ad quem formalem: fuſcum. n. rationem duorum habet. *Ad 1.*

Similiter ad ſecundũ. Tripedale enim habet rationẽ minoris quantitatis reſpectu quadrupedalis, & maioris reſpectu bipedalis, ob id non eſt idem terminus formaliter, cum & habeat rationẽ maioris, & minoris: ac ob id illi motꝰ ſpecie differũt. *Ad 2.*

Ad tertium. Quamuis aliqui velint, illum aſcenſum aeris ab aqua, & deſcenſum ab igne in ſuum locum eſſe eiuſdem ſpeciei, mihi non placet: eſt enim unus aſcenſus, alter deſcenſus, qui magis differunt, quam duo aſcenſus, vel duo deſcenſus eiuſdem aeris. *Ad 3.*

Igitur aduerte, quod elementa media ſicut non habēt ſimplicem locum, ita nec ſimplicem motum omnino Ignis quidem habet locū ſimpliciter ſurſum, ob id motus eius ſimplex eſt. Similiter terra deorſum aqua, & aer, partium ſurſum, partim deorſum: partim grauia, partim leuia ſunt. Ignis reſpectu aer grauis eſt, & deorſum: aquæ vero reſpectu leuis, & ſurſum. Similiter aqua reſpectu terræ, & aeris. Cū igitur mediæ naturæ ſint, & geminos habent motus, & ſurſum, vt leuia, & deorſum, vt grauia; quamuis ſecundum vnam rationem nō habeant niſi vnicum ſpecie motum. Deſcendit igitur aer ab igne, & aqua ab aere: aſcendit tamen aer ab aqua, & aqua a terra. Et tales loci rationem habent duorum formaliter: ſurſum enim, & deorſum ſunt, ſi ad diuerſos terminos a quibus comparentur.

Nota de motu medioꝝ elemētorū.

Tertia concluſio. Vnitas termini formalis, & vltimati eſt conſideranda ad vnitatem hanc motus ſpecificam.

Aduertendum ergo, vt diximus, quod terminus duplex eſt. Alter vltimatus, alter non vltimatus. Vltimatus is eſt, quem motus ſecundum ſe attingere poſſet, niſi ab extrinſeco impediretur: vt mouetur lapis deorſum, vltimatus locus eſt centrum, quamuis impediatur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter: Vltimatus terminus eſt vltimum, in quod naturaliter poteſt proiici, niſi vires, aut aliud impedirent. Nō vltimatus vero eſt, quem attingit ob impedimentum aliquod, in quo aliàs nō quieſceret, vt ſi lapis cadens ſiſtat in cathedra.

Not. duplex terminꝰ ad quem in motu, alter vltimatꝰ, alter nō vltimatus.

Poteſt etiam fieri, quod aliquis ſit vltimatus terminus alicuius motus, non autem alterius, vt ſi aer perueniat ad ſuum locum; ſimiliter lapis. Iſti motus non habent eundem vltimatum terminum; nam aeri ſuus locus eſt vltimatus terminus, quia eſt motus naturalis: at lapidi non. Cum enim ſit motus violentus, vlterius, poſſet procedere, & etiam vlterius: quia, vt motus violentus eſt, incertum terminū habet. Et vlterius terminus eſt, quem poteſt attingere de potentia naturali nullo exiſtente impedimento. Ad examinādum ergo vnitatem motus, terminus vltimatus eſt inſpiciendus.

Ad 4. Et per hoc ſoluitur argumentum quartum: cum enim lapis aſcendit vſque ad A, tunc non habet iſtum terminum vltimatum. Similiter cum naturaliter deſcendit, terminus vltimatus centrū eſt, quamuis etiā poſſemus dicere, quod ille locus A, ratione duplex eſt; eſt enim ſurſum, & deorſum reſpectu diuerſorum.

Quarta cōcluſio. In locali motu medii vnitas formalis eſt attendenda. Dico formalem, vt ſi vnum eſt rectum, vel circulare, alterum ſimiliter ſit. Hæc eſt expreſſa ſententia Ariſtot. vt viſum eſt in textu. *4. concl.*

Sed aduerte, quod medium non debet attendi, niſi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus, & hoc eſt valde notandum. V.g. cum per rectum peruenitur ad A, & per circulum, A non eſt vtrunque vltimatus terminus: nam circulus, vt circulus, non habet finiri in A, per ſe cum terminum non habeat: & linea non habet ſecundum ſe in A finiri, cum recta eſt, ſed vltimate vltra circulū procedit. Quod ergo in A terminetur, hoc p accidens eſt: ob id ex medio ſumenda eſt vnitas. At in alteratione, cum ex albo proceditur, ſiue per fuſcum, ſiue per viride, per ſe tenditur in nigrum, ob id hi motus ſunt eiuſdem ſpeciei, & eſt Burlæi, & Alber. Saxo. & contra Albertum: & ſic ſoluitur argumentum ſextum. Nam quintum ex concluſione præcedenti ſolutum eſt. Terminus enim vltimatus lapidis non eſt aer, licet in eo ſiſtat: ob id, & quādo vſq; ad aerem, & quando vſque ad ignem proiicitur, motus ſunt eiuſdem ſpeciei propter vnitatem termini vltimati.

Not. medij tātū hētur ratio i motu locali.

Alb. trac. 3. ca 8. ad 5. & 6.

Quinta concluſio. Vnitas ſpecifica accidentalis motus etiam a mobili ſumi debet, vt mobile eſt. *5*

Aduerte iaq; dupliciter differre aliqua ſpecie. Vno modo ſpecie eſſentiali, cum ſecundum ſubſtantiam duo differunt, vt homo, & leo. Altero modo ſpecie accidentali, cum ſecundum accidentia ſpecie differentia differunt, vt homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus: Motus enim duo ſpecie eſſentiali differunt. Cum in ratione motus differūt, puta, in terminis ad quos vt motus ſurſum, & deorſum; accidentali vero differunt, cū per accidentia, quomodo violentum, & naturale faciunt motus ſpecie accidentali differre, non autem eſſentiali. Poſſunt enim duo motus vnius ſpeciei eſſe,

No. dupliciter aliqua differūt inter ſe ſpecie.

eſſe, alter naturalis, alter uiolentus. hæc enim accidentia ſunt motus, non differentiæ, ſicut album, & nigrum reſpectu hominis, & ad talem differentiam conducit mobile in ratione grauis aut leuis.

Ad ult. Vnde ad ultimum argumentum dicitur, quod motus aeris ad centrum, & motus lapidis, eiuſdẽ ſpeciei ſunt eſſentialis: nam uiolentum, & naturale tantum non mutant ſpeciem ſubſtantialem, cum terminus ad quem unus eſt ſpecie. At ſpecie accidentali differunt, quia alterũ mobile eſt graue, alterum leue. Ariſtoteles autem dum de unitate ſpecifica loquitur, de ſpecie loquitur eſſentiali, ad quã unitas termini ad quem eſt inſpicienda, ut dictum eſt.

An vnitas numeralis motus ſumatur ex tribus, videlicet ex vnitate numerica termini, mobilis, & temporis. Quæſt. III.

Difficultas eſt circa id, quod Ariſtoteles docet ad vnitatem numeralem motus eſſe opus tribus, vnitate numerica termini, & mobilis & temporis in quo occurrunt aliquot argumenta.

1. *Arg.* Primum eſt. In textu enim 35. dicitur, ad unum numerum motũ, terminum requiri vnum, & indiuiſibilem, id eſt unum numero: In textu autem 41. dicitur, ad continuitatem opus eſſe vnitate ſpecifica termini. Hæc videntur pugnare cum tex. 40. ubi dicitur, motum unum numero eſſe continuum, & econtra. Eſt igitur argumentum. Idem eſt motus vnus numero, & continuus; ergo ſi ad continuationẽ terminus debet eſſe vnus ſpecie, pariter ad vnitatem numericam; vel ſi ad iſtam debet eſſe vnus numero, etiã erit ad continuationem.

2. Secundo. Contra id, quod dicit, ad vnitatem, & continuationem motus debere eſſe unicum mobile. In primis videtur cõtra ipſum Ariſt. text. 21. dicit enim, quod motus primæ chordæ, & vltimæ in vnico tempore eſt continuus, & tamen mobilia diuerſa ſunt, puta diuerſæ chordæ.

Præterea ratione. Deſcendat canis a media regione aeris inceſſanter, & in media via moriatur: tunc motus hic continuus videtur: at mobilia ſpecie differunt. Nam canis unus eſt animatus, mortuus vero inanimatus. Idem argumentum eſt de gutta aquæ cadente, quæ in medio fit grando, & lapis.

Tertio. Contra id, quod dicitur motus diuerſæ ſpeciei non poſſe continuari, videtur falſum. Nam res diuerſæ ſpeciei cõtinuas experimur in multis, primo de virga vna, cuius medietas aruit, & vitam amiſit, reliqua manet viridis, & alterius ſpeciei, & tamen ibi eſt cõtinuitas: Præterea de homine moriẽte ſæpe, cuius pedes primo uita deſtituuntur, ac aliam formam habent ſubſtantialem, & tamen cum partibus animatis continui ſunt. Similiter, de circulo, & circumferentia, & ſemicirculo, & chorda, quæ continua ſunt: curuum autem, & rectum, necnon linea, & ſuperficies ſpecie differunt. Præterea, de lapide, qui aſcendit, & ſtatim deſcendit: vbi uidetur eſſe continuatio aſcenſus, & deſcenſus differentium ſpecie. Idem de pila, qua fit percuſſio, & repercuſſio. 3

Præterea ponatur, quod ſit ſpatium ab vna parte circunferentiæ terræ uſque ad alteram per centrum, ut ſit uelut quoddam foramen, tunc ſi proijcietur lapis, ſine dubio deſcenderet ad centrum, & aſcẽderet ex alia parte: tunc eſſet motus hic aſcenſus, & deſcenſus, & tamen cõtinuus: res igitur ſpecie differentes continuari poſſunt.

Quarto, eſt argumentum. Motus accidens quoddam eſt: ſed accidentia vnitatẽ numericam habent a ſubiecto: ergo vnitas motus tantũ a mobili ſumi debet, non a tempore, non a termino. 4

Quinto. Tempus vnicum eſt, & continuũ, non interruptum noſtris actionibus: cum ſit in motu cœli, qui cõtinuus eſt: nõ ergo oportet exprimere, ad vnitatem motus opus eſſe vnitate temporis, cum ſemper tempus vnũ ſit, nec plura eſſe poſſit.

Pro determinatione huius, ſit primum fundamentum. Aliud eſt, motus eſt ſimul, aliud eſſe contiguos, vel conſequentes, aliud continuos. Vt duo motus ſimul dicantur, opus eſt, vt eadem prorſus temporis parte menſurentur, ſiue ſint in diuerſis mobilibus, ſiue in vno; vt ſi modo quis deambulet, & modo quis calefiat, ſiue idem, ſiue alius, motus hi ſimul eſſe dicuntur: *1. funda. Aliud eſt motus eſſe continuos, aliud continuos, aliud ſimul.*

Con-

Digitized by Google

Contigui vero dicuntur, qui ſunt in tẽpore continuo nõ interrupto aliqua quiete, tamen non vna parte menſurantur, ſed vna vnus, altera alter, & hoc, ſiue in vno ſiue in diuerſis mobilitas ſit: vt ſi deambulem modo, & poſtea ceſſante ambulatione, calefiam, ita vt nullum ſit tempus medium, in quo ambulem, aut calefiam, tunc iſti motus contigui, ſeu conſequentes, ſed deinceps dicuntur. Poteſt autem vnus plus temporis durare, quam alius, cum non eadem temporis parte menſurentur.

At continuus motus non eſt, niſi cum vnus eſt terminus ad quem numero, & vnicum tempus, & vnicum mobile, ut dictum eſt ſupra textum.

2. funda. Not. non requiriẽ unitas motoris, neq; ſpatij, ad vnitatem motus numericã. Sit ſecũdum fundamentum. Ad motus continuitatem non opus eſſe vnitate motoris, niſi ex accidenti, cum motor, & mobile idem ſunt: nec opus eſt ipſius ſpatij continuitate. Aliquando enim motor, & mobile idem ſunt, ſicut cum aliquid ſe mouet: tunc non poteſt vnicum eſſe mobile, quin & motor vnus ſit, Aliquando motor, & mobile diuerſa ſunt, ſicut in his, quæ ab alio mouentur: tunc autem dicimus motus vnitatem non conſiſtere in unitate motus. Poſſunt enim plures eſſe motores & motum unum numero, ut de motu grani lato ab una formica, & poſtea inceſſanter ab altera & de motu illius facis, quæ ab uno, poſtea ab altero fertur, ut diximus tex 40.

Ratio autem huius eſt, quia motus in mobili, ut mobile eſt, non in motore ſubiectatur, ob id ſuam unitatem numericã ab ipſo ſumit.

Diximus etiam ulterius, quod non opus eſt motus unitati, & continuitati ipſa medij cõtinuatione. unde ſi lapis ab igne uſque in terrã caderet, profecto eſſet motus continuus: at elementa, per quæ tranſit, non ſunt ſibi continua.

Et huius ratio eſt. Nam ad motũ illa continuitas eſt neceſſaria, quæ ſufficit ad unitatem loci. Diximus autem, quod poteſt eſſe, duas eſſe ſuperficies in ſe, & diſcontinuas, & in ratione loci eſſe unum continuũ, vt ſi baculus ſit partim in aqua, & partim in aere, duo illa vnum ſunt in ratione loci, quia quamlibet locati partem ambiunt, nulla relicta, aut intercepta.

3. fund. Sit tertium fundamentum. Eſſe vnum numerum dupliciter contingit. Vno modo formaliter, & per identitatem: vt lignum hoc, & quælibet res ſingularis vna eſt numero. Altero modo extrinſece, & velut effectiue, quia facit vnum numero, quomodo duæ partes eiuſdem continui dicuntur vnum numero: non quod ſit vna eadem cum altera: hoc enim eſſet, ſi eſſent vnum priori modo, ſed quia faciunt vnum numero. *Dupliciter aliud eſt idem numero.*

Hæc duplex vnitas in motu attendenda eſt, & extrinſeca, & formalis: & hæc vnitas eſt aut in ipſo toto motu, aut in ſingulis partibus per ſe. Eſt etiã altera vnitas, ſecundum quam duæ diſtinctæ partes vnum numero dicuntur, quia vnicum cõtinuum faciunt. *2. vnitas.*

His igitur ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Ad vnitatem intrinſecam motus, & formalem, opus eſt vnitate mobilis numerica omnimoda: ita vt ſicut hæc albedo eſt in tali ſubiecto, quo mutato, & deſtructo iam non eſt alia eadem albedo: ita hic motus, qui in hoc ſubiecto eſt, non poteſt eſſe in altero ſubiecto. *1. concl.*

Hæc concluſio nota eſt, quia cum motus ſit accidens ipſius compoſiti, hoc deſtructo, pariter deſtruitur motus. *Prob.*

Secunda concluſio. Ad vnitatẽ alterã motus, id eſt, vt dicatur vnus, quia vnum facit motum continuum, non opus eſt omnimoda vnitate mobilis. *2. concl.*

Declaro. Sicut duæ partes motus diuerſæ vnicũ motum continuum faciunt, ita poteſt eſſe quod mobile non ſit omnino idem, ſed aliter ſub vna parte motus, aliter ſub altera ſe habeat.

Impediunt enim, vt vnus ſit motus, ſuppoſita mobilia, cũ diuerſis materijs, ſicut Petrus & Paulus: impoſſibile enim eſt, quod horum ſit vnus motus continuus. At cum non ſic ſunt diuerſa, ſed materia ſit eadem, vt cum recedente forma Petri, ſuccedit forma cadaueris, profecto nõ video, cur non poſſit eſſe vnus motus continuus, ſi adſit vnitas temporis, & termini ad quem.

Nec talem diuerſitatẽ mobilis, vbi eſt materia vna cẽſuit Ariſtoteles, impedire continuationẽ. Solum enim hoc conuincit, quod illa pars motus ſequentis mobilis non eſt pars motus ſequentis, ſed diuerſa pars: tamen ob id illæ duæ partes non erunt continuæ, cum ſint eiuſdẽ ſpeciei,

ciei, & tempus vnum, & mobile ſecundum vnã ſui partem, quod ſatis eſt vnum

Multi tamen motum contiguum putant, vt eſt motus canis viui, & mortui, & guttæ cadentis, vt diximus in tertio argumento: & quamuis hoc probabile ſit mihi ſaltem probabilius videtur, illos motus continuari propter vnicam eandem materiam, cui cum inhæreant accidentia iſta materialia, vt dicemus primo de generatione, fit, vt licet denominatiue cõpoſitum ſit quod mouetur, tamen dũ manet eadem materia, licet mutẽtur compoſita, non mutatur motus, ſed id, quod a motu denominabitur.

Et videtur ratio huic fauere: nam cum in hac eadem materia illo inſtanti, quo canis corrumpitur, ſit verum dicere, nunc non eſt motus canis, & immediate poſt hoc erit motus cadaueris, videtur, motus illos eſſe cõtinuos, cum vnico termino cõmuni copulentur. Adde, quod in quocunque inſtanti, & in illo mutationis, eſt verum dicere. motus eſt: ergo motus illi continui ſunt. aliter enim in inſtanti non conceditur, motus eſt, niſi quia cõtinuatiuum motus tunc eſt.

Ad ſingula tamen argumenta reſpondere oportet.

Ad 1. Ad primum. Circa illos textus Ariſtotelis dicimus, quod in textu 41. loquitur de continuatione facienda inter duos motus, & tunc dicit, vt duo motus continuétur debent habere terminos eiuſdem ſpeciei: imaginatur enim, ac ſi eſſent diuiſi, ſicut duæ aquæ. Ita duo motus; & hi continuantur, cũ terminus a quo vnius eſt eiuſdem ſpeciei cũ termino ad qué alterius: ſic enim continuantur: At facta continuatione vnicus terminus numero manet. & ſic eſſe continuum; & vnum numero, idé eſt, & ad vtrũnque vnus debet eſſe terminus numero ad quem.

Ad 2. Ad ſecundũ reſpondetur, & primo ad illum locum Ariſto. dico, non eſſe intelligendum de motu, qui in chorda eſt: nam vnius chordæ motus diſcontinuus eſt ab altero alterius, ſed de motu pulsãtis: chorda enim, vt ſpatium conſideratur. Ad illud de cane, iam diximus in poſteriori cõcluſione.

Ad 3. Ad tertium ſunt Thomiſtæ, qui concedant, virgæ illius partes eſſe diſcontinuas, tantum eſſe contiguas: ſimiliter partes mortuas hominis cum partibus viuis non eſſe continuas.

Sed ego non poſſum hoc mihi perſuadere, cum manifeſte contradicat ſenſui, imò & rationi: nam cum partes viuæ paulatim moriantur, concedere debent, quod mortuæ iterum continuantur cum mortuis, & ſic ſunt innumeræ continuationes & diſcontinuationes, quas ipſi poſſunt concedere, ego non poſſum.

Vnde dico illas eſſe continuas, cũ non differant ſpecie perfecta, ſed imperfecta: vna enim eſt velut alterius priuatio, & pceſſit continuitas, & deinde ſunt continua continuatione materiæ, licet non continuatione formæ: Quod ſi Ariſtoteles dixit, res diuerſarum ſpecierum non poſſe continuari, id intelligi ſic debet, quod cũ duæ res diuerſæ ſpecie fuerint, diſcretæ, & diſiunctæ, nequeũt cõtinuari manentes ſub ſuis ſpeciebus. Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempe virgæ & hominis, & linea recta cum circulari: ſed hoc nihil facit ad probandum motum eſſe cõtinuum alteri diuerſæ ſpeciei, cum perfecta ſpecie differant. *Nota. val de de cõtinuitate eorũ q̃ differũt ſpecie.*

Ad illud de lapide dicimus, quod cum lapis ſurſum projicitur, & deſcendit, paũ quieſcit in puncto deſcenſus. Similiter de motu percuſſionis, & ratione illius quietis tempus interrumpitur: & ita illi duo motus non ſunt continui, inter quos quies quantumuis minima intercesſit. *No. opti mũ ſen ſũ Ari.*

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidem vltra centrũ tranſiturum, quia aſcenſus, & deſcenſus eſſent continui. Dico tamen quod dupliciter poteſt graue deſcendere. Vno modo naturaliter, cum ſecundum velocitatem ſuæ grauitatis deſcendit. Altero modo, violenter, cum impetus etiam ab extrinſeco imprimitur: vt cum projicitur ab aliquo deorſum, vel cadit ex magna diſtantia, tunc enim aliquid violentiæ quodammodo acquirit, propter rationem quam alibi expli cabimus.

Dico igitur, quod cum naturali tantũ impetu deſcendit, quieſcit in centro: at cũ violenter deſcendet, non eſt dubium quin per aliquam diſtantiam vltra centrũ mouebitur, & poſtea regreditur, & tũc tales motus, nempe deſcenſus vſq; in centrum, & aſcenſus a centro, erunt continui, non tamen erunt diuerſæ ſpeciei Q... tales

lis deſcenſus ſit violentus, debet ipſius terminus reputari, non centrum, ſed locus, in quem ob impetum fertur.

Nec eſt vllum inconueniens, aſcenſum & deſcenſum aliquando continuari, non ſolum in caſu allegato, ſed etiam in alijs. Verbi gratia proijcitur ſurſum lapis, aut pila, & dum ſurſum aſcendit, antequã quieſcat, ingens lapis deorſum cadens, ei obuiat, nec ſint quieſcere, tunc videtur continuus aſcenſus cum deſcenſu.

Nota. Verum eſt, quod ſi ſubtiliter hoc ſecundum exemplum cõſideres, inuenies, quod non eſt ibi continuatio vera: nam pila, cũ ei occurrit lapis, quieſcit in ipſo lapide parum, id eſt, non mouetur motu proprio, ſed motu per accidens, quatenus cum lapide ipſo defertur: & ſic nõ eſt deſcenſus per ſe ipſius pilæ. Deſcenſus autẽ, & aſcenſus per ſe eiuſdem cõtinuari nequeunt, niſi vterque ſit aut violẽtus, aut vnus per ſe, alter per accidens. Poſſet etiã dici, illos motus facto foramine continuari materialiter, ſcilicet, ſecundum entitatẽ motus: ſed non formaliter, vt motus ſunt, quia ſecundum hanc rationẽ formalem, vnus eſt ſurſum, alter deorſum: & ita ratio eorum formalis eſt diſcontinua, licet materialis ratio motus, & entitatis ipſius ſit continua.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, quod nõ hic conſideramus vnitatẽ numeralem extrinſecam motus, hæc enim a ſubiecto eſt, ſecundum quam accidentia etiã genere diuerſi, ſi eidem inſint, vnum numero dicuntur: ſed conſideramus vnitatem intrinſecã ipſius indiuidualem: & hæc a tribus ſumitur, vt dictum eſt.

Ad 5. Ad quintum dicimus, quod totum tempus continuum eſt in ſe, tamen diſcontinuum vocamus, cum quiete aliqua motus interruptus eſt. Cum igitur duæ partes tẽporis ſumuntur, in quibus eſt motus, ita, vt inter illa ſit medium tempus, in quo quies fuit illa plura tempora vocamus, & diſcontinua, licet in ipſo tempore intrinſece non ſit diſcontinuatio.

Caput Quintum.

Amplius autem determinandum. Tex. xlvj.

De cõtrarietate motuũ. Poſtquã de vnitate motus diſſeruit, tũc de eius contrarietate tractat, ac docet, qui motus cui motui, & quæ mutatio cui mutationi, & quæ quies cui quieti, & quæ quies cui motui opponantur, & contraria ſint.

Quinq; modi quibus poſſet imaginari motum eſſe contrarium motui. A motus tamen contrarietate incipit, quam diuiſionem argumento colligendã dicit. Facit ergo argumentum quinq; partibus conſtans. Si motus contrariatur motui: tunc aut illi motus erunt contrarij, cuius terminus a quo vnius, eſt terminus ad quem alterius: vt motus a ſanitate, & motus in ſanitatem. Aut ſecundo, quorum termini a quibus ſunt contrarij, vt motus a ſanitate, & motus ab ægritudine. Aut tertio, quorum termini ad quos ſunt contrarij, vt motus in ſanitatẽ, & motus in ægritudinem. Aut quarto, quorum terminus a quo vnius, eſt contrarius termino ad quẽ alterius, vt motus a ſanitate, & motus in ægritudinem. At tandem quinto, quorum termini a quibus, & ad quos inuicem ſunt contrarij, vt motus a ſanitate in ægritudinem, & motus ab ægritudine in ſanitatẽ. Concludit, aut vnum, aut plures ex his modis habere contrarietatem: non enim aliter termini ſecundum contrarietatem diſponi poſſunt. 1 2 3 4 5

Eſt autem qui ex contrario ei. Tex. xlvij.

Incipit excludere aliquos modos ex dictis, in quibus non eſt motuum contrarietas. Et primo excludit quartum, nempe cum terminus a quo, & terminus ad quẽ ſunt contrarij. Et ratio eſt. Vnus & idem motus non poteſt ſibi eſſe contrarius: at motus a contrario in contrariũ vnus eſt, puta, motus ab albo in nigrum, non igitur eſt ſibi contrarius. Declarat tamen, quod quamuis vnus motus ſit a contrario in contrarium, id eſt, re, ratione tamen diuerſitatem aliquam habet, prout ille motus

Digitized by Google

tus eſt acquiſitio termini ad quem & deperditio termini a quo: & eſt acceſſus ad vnum, receſſus ab altero.

Neque qui eſt ex contrario. Tex. xlviij.

Excludit ſecundus modus. *1. ratio.* EXcludit ſecundũ modũ, nempe cum termini, a quibus ſunt contrarij: & probat tripliciter in terminis, a quibus, nõ conſiſtere motuum contrarietatem. Primo, quia poſſunt eſſe termini a quib. diuerſi, & contrarij, & tamen vnus terminus ad quem: & ita motus illi propter terminum ad quem vnum erunt eiuſdẽ ſpeciei, & non contrarij: vt motus ab albo in fuſcum, & a nigro in fuſcum.

Nota. At quia hoc argumentum nihil concludebat, quia poſtea tex. 52. dicturus eſt, illos motus eſſe contrarios, & medium induere rationem duorum, remittit ſe ad dicenda: & iterum ſecundo probat alio argumento, quod potius in terminis ad quos contrarietas conſiſtat, quam in terminis, a quibus.

2. ratio. Argumentum eſt. In his magis contrarietas conſiſtit, quæ magis vigent, dũ motus fiunt, & ſunt: at dum motus ſunt, fit acceſſus ad terminos ad quos, & recedunt termini a quibus: magis ergo eſt contrarietas in terminis ad quos: aliter enim motus contrarij, dum magis tendunt, minus eſſent contrarij.

3. ratio. Probat tertio. Quia a quo ſumitur nomen, & definitio, debet ẽt ſumi ſpecies, & contrarietas, id aũt eſt terminus ad quẽ: non ergo ex terminis a quibus contrarietas prouenit.

Qui motus ſint contrarij nempe 3. & 5. modo. Ex hoc colligit duos modos contrarietatem habere. Nempe, tertium, & quintũ ad terminos contrarios, & a terminis contrarijs in terminos contrarios.

Nota. Repetit autem motum a contrario in contrarium eſſe idem, & vnum re, ratione vero diuerſum, vt dixit ſuperius, & nos inferius examinabimus.

Quoniam autem differt mutatio. Tex. xlix.

Modus 3. & 5. VVlt reducere ad vnum modum illos duos, puta tertium ad quintum, & oſtendere, quod motus illi ſunt contrarij qui ſunt ex contrarijs in contrarios terminos. *ad vnũ modũ reducũtur*

contrarietatis. Repetit autem differentiam motus, ac mutationis, quod mutatio nõ a contrario in contrarium procedit, motus vero ſic.

Ex quo argumentum ſumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit: ergo quę ſunt ad terminos contrarios vere ex contrarijs etiam procedent. In his ergo contrarietas eſt, qui ẽ contrarijs in contrarios terminos tendunt, vt motus a ſanitate in ægritudinem, & ab ęgritudine in ſanitatem contrarij ſunt.

Manifeſtum eſt autem. & ex inductione. Tex L.

Inductio per ſingula motuum genera. INductione per ſingula motus genera diuerſorũ motuũ contrariorũ exempla ponit. In alteratione. n. corporali, ægrotare, & ſanari contrarij ſunt motus. In alteratione ſecundum animam, diſcere, & ab alio decipi. Diſcere eñi eſt acquirere ſciẽtiam ab alio, & huic opponitur decipi ab alio: nam inuenire, quod eſt ſcire per ſe, opponitur errare per ſe, & a ſe. Similiter in motu locali, motus ſurſum motui deorſum contrarius eſt ſecundum longitudinem: motus ad dexterã, motui ad ſiniſtrã ſecundum latitudinem, motus ante, motui retro ſecundum profunditatẽ. Secundum enim cuiuslibet dimenſionis terminos ſumitur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notũ etiam eſt.

Quę autem eſt in contrarium ſolum. Tex. LI.

De contrarietate mutationum. OStendit modo cõtrarietatem in mutationibus. Mutatio enim non eſt a contrario in contrarium, ſed in contrariũ ſolum, qualis eſt mutatio accidentalis, vt ex non albo in album, aut in ſubiectũ, vel non ſubiectum, cum non eſt contrarium, vt in mutatione ſubſtantiali.

Nota 1. In mutatione igitur contrarietas ſumitur ſecundum primum modum dictũ ſuperius, de quo nihil dixerat, puta cũ terminus a quo unius, eſt terminus ad quem alterius: vt generatio, quæ eſt ad eſſe contraria eſt corruptioni, quæ eſt ab eſſe.

Non

Digitized by Google

Mutatio num contrarietas ſumitur ſecundum medũ. Non autem debet ſumi penes non eſſe quia id negatio eſt in qua contrarietas non conſiſtit, ſed penes eſſe, quatenus vna mutatio eſt acceſſus ad eſſe, altera receſſus ab eodem eſſe: vnde generatio ignis cõtraria eſt corruptioni ignis. Et contrarietas conſiſtit in hoc, quod generatio acceſſus eſt ad ignem: ab eodem autem corruptio receſſus eſt.

Qui autem ad medium motus ſunt. Tex. LII.

De contrarietate motuũ à contrarijs terminis ad mediũ. DE eo, quod ſuperius dixerat, nunc ſermonem facit, puta cum a terminis contrarijs tenditur ad terminum, ad quẽ medium, ac docet illos motus eſſe contrarios, & medium tenere locum diuerſorum cõtrariorum, ſi ad diuerſa comparatur: vt fuſcum reſpectu albi nigrum eſt, ob id motus ab albo in fuſcum eſt denigratio. at reſpectu nigri album eſt, ob id motus a nigro in fuſcum dealbatio eſt. Sunt igitur motus contrarij etiam, qui ex contrarijs ad mediũ ſunt. Concludit motus eſſe contrarios, qui a terminis contrarijs in contrarios tendunt. Atque hæc de motuum contrarietate.

An ſint duo motus re, cum aliquid ex contrario in contrarium mouetur. Quæſt. IIII.

HAec quæſtio mouetur circa tex. 47. ubi motum a contrario in contrarium unum reuocat, ratione tamen diuerſum. Quo autẽ pacto ſit hoc intelligẽdũ, *1. ſenten. D. Tho. Alber. et Auer.* uaria eſt opin. Primo D. Tho. & Alber. & Auerro ſuper illũ textum, Dicunt re eſſe plures motus a contrario in contrariũ, vt ab albo in nigrũ. ſubiecto uero ſunt unũ: alius enim eſt motus albi, alius motus nigri. at quia ſimul in eodem ſunt ſubiecto, unus dicitur.

Pro hac ſententia eſt ualidiſſimum argumentum. Cũ ex albo fit quid nigrum ibi eſt fluxus albedinis, qui motus eſt, & fluxus nigredinis, qui motus eſt, ſed albedo, & nigredo realiter diſtinguuntur, ergo ſunt etiam motus realiter diſtincti: nã quiſque motus, & fluxus a ſuo termino, & forma non eſt realiter diſtinctus, vt dictum eſt.

Objicitur contra hanc ſent. Hæc ſententia non mihi admodum placet. Primo, quia Ariſtoteles vnicum re motum dicit, & vnius ſpeciei a contrario in contrarium, non igitur ſunt duo motus; eſſent enim ſpecie diſtincti. Præterea, quia cum quis ex nigro fit albus, ſi eſſent duo motus, tunc quiſque ex contrario in contrarium procederet: at non eſt niſi vnus, qui ex contrario in contrarium procedat.

2. Sent. Altera opinio eſt Pauli Veneti ſuper hunc textum Diſtinguit enim, motum dupliciter ſumi: Vno modo, materialiter pro ipſa forma: Altero modo formaliter pro fluxu. Si priori modo conſideratur, tunc duos eſſe motus fatetur re, cum ſint duæ formæ contrariæ: at ſi poſteriori modo pro fluxu, tunc eſt vnicus motus.

1. ratio. Probat ſuam ſententiam. Primo; Vbi eſt vnus terminus ad quem, ibi vnicus eſt motus: at cũ albedo deperditur, & nigredo acquiritur, quod fit in motu ab albo in nigrum, vnus eſt terminus ad quẽ: unus ergo eſt re motus. Minor patet. Nam deperditio albedinis in nigredinem terminatur, ſicut acquiſitio nigredinis.

2. ratio. Secũdo. Si illi duo motus eſſent, ſequeretur, quod vnus motus haberet duos motus contrarios, quod falſum eſt. Sequela *3. ratio.* patet: Nam acquiſitio albedinis haberet pro contrario deperditionem albedinis, & acquiſitionem nigredinis, ſi duo ſunt motus ex albo in nigrum.

Tertio. Sequeretur etiam, quod unum duobus motibus contrarijs moueretur, puta, deperditione albedinis, & acquiſitione nigredinis. Quod autem hi motus contrarij ſint, patet. Nam acquiſitio nigredinis terminatur in nigredinem; deperditio uero albedinis in albedinem, ſunt autem hi termini ad quos contrarij. ergo & ipſi motus. Cum autem hoc eſſe non poſſit, unus erit motus ab albedine in nigredinem.

Reijcitur hæc 2. ſen. en. Hæc ſententia nõ omnino mihi placet. Nam cum in motu ab albo in nigrum fit receſſus ipſius albedinis in ſe, & acquiſitio ipſius nigredinis, re uera, nõ põt intelligi, niſi quod ſint duo fluxus, niſi uocet fluxũ unum compoſitum ex illis duobus, nõ

enim

enim accidit eſſe duo diſtincta, quorum vtrumque mutetur in tempore; niſi duos fluxu in illis intelligas.

3. Sent. Tertia eſt quorundã opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrum eſſe duas mutationes. Altera eſt termini a quo, ſecundum quam ex albo fit non album: Altera eſt termini ad quem, ſecundum quam ex nõ nigro fit nigrum: Altera eſt generatio, altera vero corruptio accidentalis. Motus ergo ex vtraq; mutatione cõſtat: ſimiliter in alijs contrarijs: eſt ergo vnus motus a contrario in contrarium, duas vero habẽs mutationes.

reijcitur 3. Sen. Iſta ſententia non videtur admodum exacta: Nã tunc motus eſſet vnum per accidens, nempe aggregatum ex duplici mutatione ſpecie diuerſa; quod re vera falſum eſt. Quicquid ergo dicatur, ſiue ſecundum hinc, ſiue ſecũdum illam opinionem, videtur difficile ad ſuſtinendum. Dicam, quod mihi conformius veritati, & Ariſtoteli videtur.

4. Auth. Sent.: 1. Fund. termin.ꝰ a quo nõ eſt intrinſece de eſſẽtia motus, ſed terminꝰ ad quẽ. & Exẽp. Aduerte igitur primo, quod terminus a quo nõ eſt intrinſecus, nec de eſſentia motus, ſed ſolum terminus ad quem. Cum enim motus nõ ſit aliud, quam actus entis in potentia. i. proceſſus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum, & conſummatum, re vera, motus de ſe non dicit, niſi viam in terminũ ad quem: ipſe enim eſt qui procedit: vnde motus ab albo in nigrum non eſt aliud, quam nigredinis proceſſus, & via, quæ quidem intrinſece incipit initiatiue ab albedine.

Vt qui tẽdit in diui Petri eccleſiã vere non habet fluxum, & motum, niſi in ſpatio, quod locum habet termini ad quem. Cõſtat enim ſpatiũ ex multis terminis ad quos nõ vltimatis; at terminus a quo eſt extrinſecus, puta, locus, a quo incipit via: at ille locus non eſt via, nec viæ pars, nec de eſſentia viæ, niſi quatenus finita eſt.

Ita motus in nigrum non eſt aliud, quã via, & proceſſus in nigrum, qui proceſſus eſt realiter in nigredine & extrinſece incipit ab albedine: non quod talis terminus pars ſit ipſius motus, quamuis ſine illo nõ fiat motus.

Et hæc eſt ratio, quare ſpecies, vnitas, *3. Ratio a poſteriori.* contrarietas a termino ad quem ſumatur, tanquam ab eſſentiali motus.

Et quod eſt valde notandum. Ariſto. 1. dixit motus contrarios, quorum termini ad quos ſunt contrarij, intelligens, hoc eſſe intrinſecum motui, puta terminum ad quem: Poſtea dixit, cũ non fiet motũ eſſe in contrariũ, niſi a contrario, motus a contrarijs in contraria ſunt contrarij, quaſi id eſſet per accidens, & contra, & non ad naturam motus, vt motus eſt pertinens: & hæc doctrina eſt notanda. *4. Ariſto. conſtituitur*

Aduertendum ſecundo, quod in motu a contrario in contrarium, cum extrema ſuſcipiunt intenſionem, ſunt tres motus, & duæ mutationes, & vnũquodq; ex his habet ſuos terminos diſtinctos. Prior mutatio eſt termini a quo, quæ corruptio ſecundum quid eſt, vt in motu a nigro in album: mutatio eſt, ex nigro fit non nigrũ. Altera mutatio eſt termini ad quem, quæ eſt generatio ſecundum quid: puta ex nõ albo fit album. *2. fund. ĩ motu a contrario in cõtrarium cũ ſuſcipiunt intenſionẽ ſũt 3. motus, & duæ mutationes.*

Motus autẽ hi ſunt. In termino a quo eſt motus remiſſionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini ſunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, poſtquam iam producta eſt aliqua pars, eſt motus intenſionis a minus albo ad magis album.

Diſtinguuntur autem hi motus inter ſe, & mutationes inter ſe realiter, ſicut & ipſa contraria nigredo, & albedo; motus vero a mutationibus non niſi ratione.

At motus tertius eſt ſimpliciter ab ipſo nigro in album, quo motu ſubiectum ipſum mutari dicitur ab vno contrario ad aliud: Et hic differt à motu intenſionis ratione tantum: nam motus a nigro in album dicitur ex ſe incipere extrinſece a nigro, & eſt totus proceſſus albedinis: at intenſio per ſe, incipit ſolum ab aliquo gradu albedinis, & eſt via in perfectam albedinem. Nota igitur hos omnes motus, & mutationes, & ipſorum terminos diſtinctos. *Dicitur ab vno cõtrario ĩ aliud.*

His ſuppoſitis, ſit prima concluſio *1. Concl.* Motus ab albo in nigrum, & vniuerſaliter a contrario in contrarium vnus eſt, ſicut eſt vnus terminus ad quem.

Hæc concluſio patet ex fundamento *Ratio.* priori. Hic enim non eſt motus, niſi via ipſius termini ad quem, incipiẽs a termino a quo, neceſſario quidem, ſed extrinſece. cum igitur vnus ſit terminus ad quẽ, vnus erit motus.

Se-

Digitized by Google

2. Concl. Secunda concl. Iſte motus, cũ unus ſit, ſecum fert mutationes duas, & termini a quo, & termini ad quem.

Ratio. Hæc concluſio eſt nota. nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Nota quod motus eſſentialiter eſt generatio termini ad quẽ eſt n. via in terminũ ad quem, qui non eſt ſine hac mutatione.

Nota. Nota tamen, quod motus nõ diſtinguitur realiter a mutatione termini ad quẽ, vt diximus: diſtinguitur tamen a termino a quo & ipſius mutatione.

Ad arg. D. Tho. Et per hoc ſoluitur argumentum pro S. Tho. & alijs. Dicimus enim in motu ex contrario in contrarium eſſe duos fluxus, ſed ſolum fluxum termini ad quẽ eſſe motum: termini vero a quo fluxus mutatio quædam eſt.

3. Concl. Tertia cõcluſio. Illa via termini ad quẽ quæ motus dicitur, licet re vnus ſit, at rationem diuerſam habet: eſt enim receſſus a termino a quo, acceſſus vero ad terminum ad quem: & ſic intelligendus eſt Ariſtoteles.

Nota. Notãdum vero, quod latitudo termini ad quem ſecundum intenſionẽ vel extenſionem, ſe habet ſicut ſpatium in motu locali in hoc, quod in illo eſt motus, non autem in termino a quo ſpatij.

Ad arg. 2. opi. Ad argumenta Pauli reſpondetur. Licet enim pro nobis ſit, tamen quia aliter intendit Paulus dicere, ſolui debent. *Ad 1.* Ad primum dico, quod deperditio albedinis nõ eſt motus, ſed mutatio, cuius terminus vltimus eſt, non album; extrinſece n. terminatur in nigrum: Ob id diſtinguitur a mutatione, quæ eſt acquiſitio nigredinis, quæ ad alium terminum habet.

Ad 2. Ad aliud, nos fatemur illos non eſſe motus, ſed mutationes.

Ad 3. Ad tertium negamus acquiſitionem albedinis, & deperditionem nigredinis eſſe motus contrarios, & probatio eſt falſa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, ſed in non nigredinẽ, non nigredo autem, & albedo non opponuntur: ob id nec illæ mutationes, nec motus, quamuis motus eſſe fateamur, quod quidem non ita eſt.

Obiect. Sed poſſes replicare; Sumo intenſionẽ, & remiſſionem cum aliquid ex nigro fit album, tunc intenſio terminatur in albũ, remiſſio in nigrum: ergo ſimul ſunt contrarij motus.

Solut. Dico, quod intenſio non in album, ſed in magis album terminatur, remiſſio vero non in nigrum, ſed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis albũ non ſunt ſimpliciter contraria, ſed minus nigrum magis nigro, magis album minus albo opponuntur: ob id illi motus nõ ſunt contrarij, hi autem ſunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempe intenſio, & remiſſio eiuſdem formæ, & hi motus nunquam ſimul ſunt. Diuerſarum vero formarum non ſunt contrarij, imò ſimul ſunt, nec vnum abſque altero fit.

Caput Sextum.

Quoniam autem motui. Tex. liii.

De contrarietate quietũ cũ motu. Poſtquam dixit de contrarietate motuum, nunc de contrarietate quietis cum motu tractat. Primo tamen oſtẽdit, aliter motum motui, aliter quietem motui eſſe contrariam. Motus enim motui eſt contrarius ſimpliciter, id eſt, perfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiue, priuatio autem quodã modo contraria dici poteſt.

Aliter motus motui, et aliter quies motui ẽ cõtraria. Suppoſito tamen quietẽ motui eſſe cõtrariam, dicit, non quietem quamcũque, ſed quæ eſt eiuſdem generis opponi motui: vt quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur ſimiliter in quantitate.

Quies motui cõtraria dẽt eſſe in eodẽ genere. Hoc tamẽ eſt loqui in communi, & in vniuerſali: adhuc enim reſtat examinandum, quæ quies in loco cui motui in loco opponitur: an quies in termino a quo motui ab illo termino, an quies in termino ad quem. Idem eſt dubium in alijs motibus.

No. quid ſit queſcere in aliquo. Et aduerte, quòd quieſcere in aliquo, eſt ab illo, ad aliud non moueri, ſed in eo ſtare: vt eſſe album, eſt quieſcere in albo. Idem eſt in alijs motuum generibus, & ſpeciebus.

Ma-

Digitized by Google

Manifeſtum eſt igitur, quod quia in duobus. Tex. liiii.

Duplex quies, et cui eorum motui ſit cōtraria.

OStenſurus, quę quies motui opponatur, diſtinguit duos terminos in motu quolibet eſſe, ac cōſequēter duas quietes. Eſt terminus a quo, & quies in termino a quo: eſt terminus ad quem, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea, quæ eſt in termino a quo contratur ipſi motui, vt quieſcere ſub albo, opponitur motui ab albo in nigrum, non autem quieſcere ſub nigro.

Quę qes cui quie ti ſit cōtraria.

Conſequenter, quietes ſub terminis a quibus motuum contrariorum, ſunt inuicem contrariæ, vt quies ſub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrum, & quies ſub nigro, quæ opponitur motui a nigro in album. Quod autem hæ quietes cōtrariæ, ſint probat: Quia inconueniens eſt, ꝙ motus ſint cōtrarij, & non quietes. Quaſi dicat quæcunq; ſunt contraria; cōtrarijs, ſibi inuicem ſunt cōtraria. ſed quietes terminorum a quibus, ſunt contraria motibus contrarijs: ergo & ipſæ ſunt cōtrariæ, Maxima eſt Topica illa maior. Vnde concludit, quod quies in ſanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui a ſanitate in ægritudinem.

Eſt autem, quæ eſt ex ægritudine in ſanitatem.

Quietem motuno opponi.

CVm dixiſſet quietem in ſanitate opponi motui a ſanitate in ęgritudinē, dicit modo non opponi motui ab ægritudine in ſanitatem, tūc enim eſſet iā quies in termino ad quem, quod eſt abſque ratione, quietē in tali termino ad quem motui opponi, & probat.

1. Ratio Ariſt.

Ratio autem eſt. Motus ex ſe tendit in quietem termini ad quem, in quo ſtat, & quieſcit res: vnde motus quietatio quædam, id eſt via in quietem dici poteſt, quę partim eſt cum ipſo motu. Nam quod mouetur, partim quieſcit ſub parte termini ad quē, & partim ad reliquas mouetur partes, ergo non eſt contrarius ipſi quieti: non enim contrarium in ſuum contrariū tendit.

Dubium

Dices. Quamuis quies ſub termino ad quem motus, non ſit contraria motui, non ob id erit contraria quies ſub termino a quo illius motus: ſed quies in termino alterius motus.

Solutio.

Hoc autem reijcit Ariſtotel. tanquam manifeſte falſum. Vnde concluditur, quietem ſub termino a quo eſſe motui contrariam.

2. ratio

Et poſſumus nos aliam rationē huius manifeſtiorem dare; Quia illa quies, motui opponitur, quæ ponit potentiam ad illum motum, (eſt enim quies priuatio) ſed quies in termino a quo ponit potentiam ad motum (tunc enim nondum eſt motus factus.) cum autem eſt quies termini ad quem, iam amplius motus non eſt, cum ſit conſumatus: illa ergo quies termini a quo motui opponitur. V.g. quod quieſcit in albo, eſt in potentia ad motum ab albo in nigrum, non autem quod quieſcit ſub nigro. Quod enim in actu eſt, non eſt in potentia ad actum illum.

Quibus autem non ſunt contraria. Tex. lv.

Declaratio quietis cū mutatione.

INtendit modo docere, an mutationi qes opponatur. Ac primo repetit, ꝙ mutatio mutationi opponatur, cum inquit. Mutatio fit in his, quæ nō habent contrarium, id eſt, fit non inter contraria: nam mutatorum contrarietas eſt penes eundē terminum poſitiuum, quatenus vna eſt ab ipſo, altera eſt ad ipſum mutatio: non autem eſt, ſicut in ea mutatione, quæ eſt ab opente in ens, id eſt a contrario in contrarium, quæ motus eſt.

Quamutatio cui mutationi opponatur.

Oſtendit ſecundo, quod in mutatione non eſt proprie quies, ſed immutatio quędam: vt eſſe ignem eſt immutatio quædam oppoſita mutationi ab igne in non ignem.

Nota in mutatione nō eſt proprie quies.

Oſtendit tertio, quod cum in mutatione detur vnum ſubiectum ſub vtroq; termino contradictorio, puta materia (extremum enim vnum non eſt ſimpliciter negatio, ſed priuatio ponens ſubiectum in potentia) tunc immutatio ſub termino a quo, opponetur mutationi, ſicut quies motui, vt eſſe non ignem opponitur mutationi a non igne in ignem, & eſſe ignem mutationi ab igne in non ignem. Idem in mutatione accidentis.

Quamutatio cui quieti opponatur.

Quæ quietes mutatio nū oppo- nuntur. Pari ratione quietes terminorum a quibus ſeu immutationes oppoſitæ ſunt, vt immutatio ſub ente immutationi ſub nō ente: Idem in particularibus terminis.

Si vero non eſt aliquid id, quod non eſt.

Dubium CVm dixiſſet, illud non eſſe dicere ſubiectum aliquod, dubium ponit. Si illud non eſſe eſſet pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente cui immutationi opponeretur, quam non eſſet non entis, & nihil immutatio.

Nota. Hæc autem verba rationem indicant, propter quam non ens dicatur ſubiectū, quia nempe immutatio ſub ente non haberet contrarium: & ob hoc Ariſt. non ſoluit dubium, quia ipſius ratio eſt ad inconueniens ducens.

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum eſt, quod illa immutatio non ſit dicēda quies; ſi enim quies eſſet, tunc non omnis quies eſſet contraria motui, quod eſt contra communem ſententiam. Id enim quieſcit, quod moueri aptum eſt. Aut ſequitur, quod generatio eſſet motus, quod etiam falſum eſſe ſuperius dictum eſt. Verum eſt, quòd licet quies non ſit, habet ſe tamen ſicut quies, quia vtraque priuatio eſt; hæc motus, illa mutationis.

Alterū, quod dixit, eſt, quod immutatio ſub termino a quo opponitur mutationi, & hoc dicit, puta, quies, ſeu immutatio, quæ eſt ſub ente, opponitur mutationi ſub non ente, aut nulli, ſi non ens nihil eſt. Opponitur præterea corruptioni, quæ eſt ab ente, & non generationi. Rationem eandem dat, quia generatio tēdit in ipſam immutationem ſub ente, corruptio vero recedit ab ipſa: ergo talis immutatio ſub ente eſt corruptioni, quæ ab ente eſt, non autem generationi, contraria: illa autem eſt terminus a quo corruptionis.

Dubitabit autem aliquis. Tex. lvj.

Aliꝰ modus contrarietatis i motibꝰ. INtendit alium modū contrarietatis in motibus, & quietibus conſtituere, nēpe ſecundum violentum, & naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nempe, quare in motibus ſm locum inuenitur quiddam ſecundū naturam, quiddam præter naturam, nō autem alijs hoc motibus ineſſe videtur. Quod in motu locali id ſit, notum eſt; qđ vero nō inſit alijs motibus inductione manifeſtat, diſcurrendo per cōtrarios motus, & mutationes cuiuſque generis, in quibus vterque motus contrarius ſecundū naturam ineſſe videtur. Et litera ſatis eſt nota: ſunt enim exempla varia. *& gen(er)ibus ſi ponẽs violẽtũ, et naturale. dub. Ariſto. i tex.*

At ſi eſt, quod violentia ſit. Tex. lvii.

Sol. Ari. DEterminat dubiū, dicēs: Quod ſi præter naturam dicatur id, qđ vi aliqua ſit, puta, quod violenter dr̄ vtiq; accidit et omnibus alijs motibus, & mutationibus violentum eſſe, & naturale: & ſic quędā eſt corruptio violenta, quædam naturalis. Similiter in generatione, & in augmētatione, & diminutione: vt q augetur præter tempus, propter alimētum delicatius, dicuntur augeri violenter, quæ vero ſecū dum tempus debitum, naturaliter.

Nota. Notandum eſt autem, quod corruptio ſeu mors, ſi ad materiam nudā referatur naturalis dicitur: at ſi ad diſpoſitiones cōparetur, quædam eſt naturalis, puta, quæ ex defectu diſpoſitionū in ſe prouenit, vt eſt mors in ſenibus: quædam violēta, quę ab extrinſeco prouenit, vt interfectio: & hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto. Tex. lviii.

IDem eſſe in alterationibus docet. Eſt enim quædā violēta, quædam naturalis, vt ſanari in diebus iudicatorijs, & criticis naturale eſt: at ſanari in diebus nō indicatorijs, violentū eſt. Vocat.n. dies iudicatorios, quibus morbus, & natura ſenſibiliter pugnāt: non.n. pugna cōtinua eſt ſemper.

Cōcludit generationem cōtrariari corruptioni, & alteri generationi, quarū vna eſt naturalis, altera violenta: ſimiliter de corruptione. Nec hoc eſt inconueniens: nā contrarietas ſecundū violentum, & naturale eſt, vt ſic.i. ſecundum qualitatē: at ea contrarietas, quæ eſt inter generationē, & corruptionem, eſt ſecūdum ſpeciē & ſubſtantiam, quod ſupra declarauimus.

Omnino

Omnino igitur contrarij motus. Tex. lix.

COncludit ſic, motus, & quietes cõtrarietatẽ habere: eſt enim contrarietas motuũ ſecundum ſpeciem, quæ eſt penes terminos ad quos: Cum tamẽ vterq; motus eſt naturalis, aut violentus, & tũc motus hi cõtrarij ſunt diuerſorum mobiliũ: vt motus ignis ſurſum, & terræ deorſum contrarij ſunt. Eſt alia cõtrarietas motuũ ſecundũ uiolentũ, & naturale, & ſic duo motus contrarij eiuſdem mobilis eſſe poſſunt, ut motus ignis ſurſum, & eiuſdem deorſum. Similiter lapidis.

Et quietes etiam ſimiliter. Tex. lx.

Quietes etiã contrarias eſſe ſecũdum uiolentũ & naturale.

QVietes etiam cum motibus ſecũdũ violentũ, & naturale opponi docet. Cum.n.quies naturalis eſt, motus violentus eſt: cũ vero quies violenta eſt, motus naturalis eſt: loquendo de locali motu: vt quies lapidis deorſũ naturalis eſt, eius cõtrarius motus a deorſum in ſurſũ uiolentus. Vlterius, quies lapidis in aere violẽta eſt, eius aũt contrarius motus in deorſum naturalis eſt. Similiter in alijs mobilibus.

Habet autem dubitationem. Tex. lxj.

Primum dubium an quies violenta generẽ.

DVbia aliquot proponit, quorũ primum eſt, An quies, quæ nõ ſemper eſt, qualis eſt uiolenta, generetur, & producatur, & quieſcere ſit idem, quod ſtare, ideſt ſuppoſito quod quies in motu ſit ſtare, & ceſſare, ut uere eſt.

Quod nõ

Si igitur quies, quæ non ſemper eſt, generatur quies, violẽta eius, quod violenter mouetur, generabit, vt quies lapidis ſurſum. Sed quod hoc fieri nõ poſſit, probat. Si enim illa quies producit, tunc producitur illo motu uiolento, quia non eſt alia pductio. Et hoc eſt, quod dicit, (quod ſurſum ferebatur violentia, ſtabat) i. ille motus ſurſum violentus tendebat in ſtatum, & quietem: ſed hoc videtur falſum & probat duplici ratione.

1. ratio.

Prior eſt quod ſtat. i. quod ad quietem fertur, velocius fertur in fine motus, quã in principio, & medio: re patet de his, quę naturaliter mouentur in ſua loca: impetu enim maiori feruntur, cum propius loca ſunt naturalia: at qđ violentia fertur, remiſſius eſt in fine: ergo non pp quietẽm fertur: quies igit̃ violenta nõ producitur.

2. ratio.

Altera ratio eſt. Quia non dicitur proprie quieſcere, niſi quod eſt in ſuo loco naturali: nec ergo motus tendit in quietem, niſi is, quo in proprium locum fertur, aut proprio loco accedit.

Nota. Aliter ſe habet quies in motu naturali, et aliter in violento.

Aduertẽdũ vero, quod aliter ſe habet quies in motu naturali, aliter in violento. In naturali eſt intenta ab ipſo mobili per ſe, & a virtute ipſius, quæ per ſe attingit illam quietẽ, ſicut calor calorem productum. At in violento non eſt intenta, nec per ſe puenit ex aliqua virtute operãte, ſed potius deficiente: eo enim qđ impetus impreſſus violenter, finitur, fit quies: impetus tamen, & virtus illa non per ſuã efficientiam, ſed per ſui deficientiã, quietem talem facit: in naturali vero per efficientiam. Et hoc eſt, quod hic docet: qđ quies violenta p accidens producatur: & argumentum eſt: quia in fine motus, cum quies eſt, deficit, & remittitur virtus, quę illam producturã erat: quod non eſſet, ſi motus ille ex ſe in quietem tenderet.

Hęc autem dubitationem. Tex. lxij.

2. Dub. an quies termini a quo ſit cõtraria motui.

ALterum dubium proponit cõtra id, quod dictum eſt, quietem termini a quo motui ipſi eſſe contrariam. Si enim hoc ita eſt, videntr̃ duo cõtraria ſimul eſſe. Nam cum mouetur aliquid in terminũ ad quem, manet aliquid in termino a quo ſub quo quieſcit mobile. Non enim in inſtanti totus terminus a quo abijcitur, ut dum motus eſt in album: manet mobile ſub hoc, vel illo gradu nigredinis: ſunt igitur duo contraria ſimul.

Sol. dub.

Reſpondet, id non eſſe abſurdum, quod contraria ſecundum aliquid ſint ſimul maneant, ut quies ſub aliquo gradu nigredinis, & motus ad aliquẽ gradum albedinis: At duo motus contrarij ſecundum nullũ gradum ſimul eſſe poſſunt: non eñ ſimul ab albo, in nigrum, & a nigro in albũ vnũ moueri poteſt. Ex quo ſequitur, quod magis eſt contrarius motus motui, quam

Digitized by Google

4 Quarta. Quies ſub termino a quo cõtraria eſt motui ab eodem termino: duæ vero quietes ſub terminis a quibus motuum contrariorum contrariæ ſunt.

5 Quinta. Duo motus contrarij diuerſorum mobilium poſſunt eſſe, quorũ vterque ſit naturalis, ut motus terræ deorsũ, & ignis ſurſum: aut quorum uterque ſit violentus, ut motus terræ ſurſum, ignis deorſum.

6 Sexta. Duo motus contrarij eiuſdem mobilis ſic ſe habent, vt ſi vnus naturalis eſt: alter uiolentus erit.

7 Septima. Idem eſt dicendum de quietibus inter ſe contrarijs: vtraq; enim poteſt eſſe naturalis diuerſorum mobilium, vt quies ignis, & terræ in locis proprijs: aut utraque uiolenta, vt è conuerſo terræ ſurſum, ignis deorſum: aut eiuſdem mobilis: una eſt naturalis, altera non, vt terræ, uel ignis quies ſurſum, & quies deorſum.

Octaua. Si quies naturalis eſt, motus contrarius uiolentus eſt, ſi uiolenta, tunc motus naturalis. 8

Notandum autem, quod contrarietas ſecundum violentum, & naturale eſt ſecundum qualitates motus, altera vero eſt ſecundum motus naturam, quæ in terminis conſiſtit. Hæc de libro quinto. *Nota.*

Finis libri Quinti.

Dubium Dices, non ſat eſt, eſſe medium, niſi ſit eiuſdem generis.

Solut. Reſpondeo, quod bene procedit Ariſtoteles. Nam ſi inter duo indiuiſibilia data mediat continuum, vt inter duo puncta, linea, cũ in quolibet continuo ſit indiuiſibile, vt in qualibet linea punctum, erit profecto medium eiuſdem generis. Vnde non eſt accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud ſit intermedium, cum inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc ſunt puncta.

Amplius autem diuideretur. Tex. iii.

3. Ratio ex diuiſ. continui TErtiam ponit rationem. Si continuũ ex indiuiſibilibus eſſet compoſitum, vtique in ipſa diuideretur. Nam res diuiditur in ea, ex quibus compoſita eſt. Si ergo cõtinuum diuiditur in diuiſibilia, iam non diuiditur in ſemper diuiſibilia. Hæc autem eſt continui definitio, puta, quod in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Quod ĩter indiuiſibile mediet cõtinuũ. Statim interponit verba, quibus ꝓbat inter indiuiſibilia mediare continuum, vt inter puncta lineã: vt exponit S. Thomas: & probatio eſt. Continuum vel mediat inter indiuiſibile, vel non. Si non, erit indiuiſibile, & ita erunt duo indiuiſibilia immediata. Si diuiſibile, vel in ſemper diuiſibilia, vel non. Si non, perueniretur ad indiuiſibilia, contra dictam definitionem: & præterea quia tunc indiuiſibilia ſimul erunt. Si vero in ſemper diuiſibilia diuiſibile eſt, erit contiguũ. Vnde inter duo indiuiſibilia, continuum eſt medium. Quod autem continuũ ſit diuiſibile ſemper in diuiſibilia probat. Quia indiuiſibilia non diuiderentur, ex indiuiſibilibus conſtaret: & ita indiuiſibile tangeret indiuiſibile, quod eſt contra id, quod iam probatum eſt.

Eiuſdem autem rationis eſt. Tex. IIII.

Quod ſit eadẽ rõ de tẽpore, et motu, q̃ de magnitudine. QVod dixit de magnitudine, nempe non componi ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, idem de tẽpore, & de motu dicendum cenſet. Sunt enim omnia hæc eiuſdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia conſtant ex indiuiſibilibus, vel nullum ipſorum. non enim ſtat vnum conſtare, & non aliud.

Manifeſtum eſt autem ex his. Tex. v.

MOtum diuiſibilem, ſicut magnitudinem, nũc probat, & eſſe eiuſdem rationis; poſtea de tempore probabit. Cum enim motus magnitudini, & ſpatio correſpõdeat, pars motus parti ſpatij correſpõdebit, & æquabitur: ſi ergo magnitudo A, B, C, componitur ex indiuiſibilibus, puta, A, & B, & C, re vera, motus D, E, F, quo mobile P, mouetur, conſtabit ex indiuiſibilibus: puta, D, & E, & F, ita vt ſingula ſingulis magnitudinis indiuiſibilibus æquentur, & reſpondeant, puta D, ipſi A, E, ipſi B, F, ipſi C, eadem igitur eſt ratio magnitudinis, & motus ſimul.

Si igitur præſente motu. Tex. vj.

QVartam rationem intendit conficere ad eandem cõcluſionem ſuperius propoſitam, quæ ſumitur ex motu, ad quẽ ſuppoſuit fundamentum vnum in textibus duobus præcedentibus. Nempe, ſi magnitudo ex indiuiſibilibus componeretur etiam motus componeretur, quod falſum probabit. *4. Rõ ex motu. Suppoſ. 1*

Supponit tamen primo alterum fundamentum: Nempe, cum motus eſt, tunc rem moueri: & cum res mouetur, motum eſſe; & ſi motus ex indiuiſibilibus eſt, etiã ipſum moueri. Ex priori autem fundamẽto concludit, Cum aliquid mouetur per illam magnitudinẽ, A, B, C. motu. D, E, F, tunc per ſingulas partes illius magnitudinis mouebitur ſingulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, per C, motu F. Nam ſicut motus totus toti ſpatio reſpõdet, ita partes motus partibus ſpatij reſpondebunt, & vt quod mouetur per totum ſpatium toto motu mouetur, ita, et partem ſpatij parte motus mouebitur: quod probat eſſe non poſſe. *Suppo. 2*

Digitized by Google

Si igitur neceſſario eſt id, quod mouetur. Tex. vii.

QVod per ſingulas magnitudinis partes indiuiſibiles motus fieri nō poſſit, probat. Id, quod mouetur; dum mouetur, nondum peruenit ad id, quò mouetur: & prius eſt moueri, quam motum eſſe: Sed quod indiuiſibile eſt, non habet quo motus eſt, & vnde motus eſt: igitur, quod per indiuiſibile mouetur, ſimul mouetur, & motum eſt; id eſt ſimul eſt in eo, quo mouetur, & vnde mouetur: hoc autem impoſſibile eſt: ergo impoſſibile etiam eſt in partibus illis ſocijs aliquo modo motum eſſe.

Excludit reſpōſionē quādam. Quod ſi dicas, quod p indiuiſibile mouetur, non ſimul eſt, vnde eſt motus, & quo motus tēdit: ex hoc iam ſequitur profectò ipſum eſſe indiuiſibile: oportet.n. in ipſo dare medium, in quo ſit verum dicere, quod nec quieſcit: hoc enim eſt ſub termino a quo, nec motū eſt: hoc enim eſt ſub termino ad quem, ſed mouetur: hæc autem repugnant indiuiſibili: impoſſibile eſt ergo in partibus illis ſpatij datis motū fieri, aut rem moueri: & tamen poſitum eſt in illis partibus motum eſſe: contingit ergo motum eſſe, & rem non moueri contra ſuppoſitionem.

Si vero per totum A, B, C. Tex. viii.

Excludit alterā reſpōſionē inferens plura inconueniētia, EXcludit, quod poſſet reſponderi, nēpe, quod mobile mouetur per totam magnitudinem A, B, C, non tamen per ſingulas eius partes: hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

Primum eſt. Si non eſt motus in ſingulis partibus, puta in A, nec in B, nec in C, tunc motus ex non motibus componetur.

1. inconueniens. Quod ſi hoc ita ſit, infertur alterum in *2. inconueniens.* cōueniens, quod aliquid motum eſt, quod nunquam motum fuit. Si enim per totam ſimul magnitudinē motus eſt, in fine magnitudinis res eſt mota; & tamen ſi in illa parte præceſſit motus, eſt mota nullo præcedente motu: quod impoſſibile eſt. Similiter tranſiuit ſpatium nunquam tranſiens, & erit tranſiuiſſe, non præcedente tranſitu.

Si igitur neceſſe eſt, omne aut quieſcere. Tex. ix.

3. inconueniens. INfert tertium inconueniens. Si enim in ſingulis partibus non mouetur, quieſcit; nam mobile, cum non mouetur, quieſcit; quod ſi in omnibus quieſcit partibus tunc dabitur, quod idem ſimul quieſcat, & continuo moueatur: nam per totam illam magnitudinem mouebatur ſimul, & quieſcebat.

Obie. & Solut. Dices, quieſcebat ſecundū partes, mouebatur ſecundum totum. Hoc reijcit: nā partes omnes totum ſunt, ſi igitur ſecundum omnes partes quieſcit, ſecundum totum quieſcit.

4. inconueniens. Vltimum infert inconueniens. Vel illo indiuiſibili, in quo quieſcit, eſt motus, vel non. Si non, motus ex non motibus eſt. Si vero eſt motus, eſt abſurdum contra fundamentū, nempe, motu præſente res quieſcit, & non mouetur.

Perinde autem neceſſe eſt. Tex. x.

5. rō Ariſ. ex tēpore. ARgumentū aliud a tempore ſumit. Nēpe, quod ſi ex indiuiſibilibus magnitudo conſtat, pariter & tempus: at cum tempus non conſtet, nec magnitudo. Prius tamen aſſumit, quod conuertantur in diuiſibilitatem tēpus, & magnitudo, ita, vt ſi vnum ex indiuiſibilibus, & alterum. Si vero non, nec alterum componatur.

Si tēps diuiſibile ſit, & magnitudo, & cōtra & alterū ex altero ſequitur. Probat primum, quod ſi vnum ſit diuiſibile, & ſit alterum. Demus magnitudinē ex indiuiſibilibus: ſi mobile vnū æquè velox tranſit tanto tempore illam, ipſius medietatem in medio tranſiuit tempore: ergo ſi magnitudo diuiſibilis eſt, etiā erit tempus. Econtra, ſi in tanto tempore illud mobile tranſit magnitudinem in medio tranſiuit medietatem: ergo ex temporis diuiſibilitate colligitur diuiſibilitas magnitudinis in infinitum id eſt, in partes diuiſibiles.

Digitized by Google

Caput Secundum.

Quoniam autẽ omnis magnitudo. Tex. xj.

INtendit iterũ oſtendere, ſi magnitudo in magnitudines ſemp diuiſibilis eſt, nec ex indiuiſibilibus componitur, vt probatũ eſt ex eius continuatione, quod tempus pariter nec ex diuiſibilibus componitur, ſed in partes iterum diuiſibiles diuidatur. Eſt autem probatio notanda.

Supponit tamen duo, quorum primũ eſt, quod ſequitur ex diuiſione magnitudinis data, puta, velocius mobile in tẽpore æquali tranſire maius ſpatiũ, & in minori aliquando maius, aliquando æquale, quam tardius mobile.

1. fund. Ariſ. ſeu ſuppoſitio tripartita. De velocitate, et tarditate mobilis. 1. partis probatio.

Has tres partes ordine probat. Primo, quod in æquali tempore velocius mobile tranſeat maius ſpatium, quam tardius B, ſit ſpatium, per ꝗ motus eſt C D. Tũc eſt argumentũ. Velocius mobile citius peruenit ad terminũ motus, quã tardius; ergo in eo tempore, quo A, velocius eſt in D, ipſum B, quia tardius eſt, nondũ peruenit ad D, ſed eſt citra ipſum, quod eſt minus ſpatiũ: ergo in eodẽ tempore velocius trãſit maius ſpatium quam tardius.

At vero, & in minori plus. Tex. xij.

2. partis prob.

ALteram probat partem, quod in minori tempore plus ſpatij tranſit velocius, quam tardius. Probatio eſt. Signetur ex probatione præcedente illud punctũ, in quo B, tardius fuit, quãdo A, velocius fuit in D, ſit B, diſtans per aliquod ſpatium in D, in eodẽ tẽpore F, G. Sed inter hos duos terminos eſt ſpatiũ mediũ, nẽpe vltra terminũ tardioris, in quo fuit ipſum A, qui terminus ſit H. hoc ſpatiũ erit maius, quã ſpatiũ tardioris, cũ ſit aliquid plus, erit ẽt minus ſpatio priori velocioris, cũ ſit aliquid minus: tp̃s ergo erit etiã minus, quam præcedens, quod erat æquale cum tempore tradiori, ergo in minori tempore, quod ſit C, H, velocius tranſit plus ſpatij, quam tardius.

Manifeſtum autem eſt. Tex. xiij.

3. partis prob.

PRobat tertiã fundamenti partem, nẽpe, quod velocius mobile in minori tẽpore trãſit æquale ſpatium, quod tardius mobile in maiori tempore tranſit. Supponit autem duo. Alterum, quod iam probatum eſt, quod in minori tẽpore velocius pertranſit maius ſpatium, quam tardius: Alterum, quod idem mobile ſecũdum ſe, id eſt, nulla facta ad alterum comparatione, ſed ipſum ſolum, ſiue ſit tardũ, ſiue ſit velox in tãto tempore tranſit tantum ſpatium, in maiori maius, quam in minori, & in minori minus ſpatium, quam in maiori; & deducit hoc ad exemplum.

Nota.

Vbi aduertendum, quod ex ſuperiori fundamento datur ſpatium maius, quod velocius tranſit, dum tardius trãſit ſuum ſpatium minus, in tempore æquali Vlterius in ſecunda parte fundamenti datur maius ſpatium, quod velocius tranſit in minori tempore, quam ſit illud ſpatium tardioris.

Spatium hoc velocioris vocatur L, M, ſpatium minus tardioris L, O. tempus velocioris E, R. tempus tardioris, quod maius eſt Q, Y.

1. Ratio Ariſt.

Dicit igitur, quod velocius moueatur per L, M, & L O. clarum eſt, quod cũ L, M. ſit maius quam L O, tempus, quod velocius conſumit in L, M, erit maius quam quod conſumit in L O, quod tempus dicatur Q, S, ex his argumentatur, Si tempus, Q, R, quod velocius conſumebat in magnitudine, L, M. eſt minus, quam tempus, Q, Y, quod tardius conſumebat In magnitudine minori, L O, & tempus, Q, S, quod velocius cõſumit in eadem, L, O. eſt adhuc minus, quam quod conſumebat in L. M. profecto tempus Q, S, minus multo erit, quam Q, Y, tempus tardioris in eadem magnitudine. eſt enim tempus hoc minori minus. Hæc eſt litera Ariſt.

Senſus rõnis Ariſt.

Sed ſenſus clarus hic eſt ex ſecũda parte fundamenti. Velocius tranſit maius ſpatium in minori tempore, quam tardius, ergo idẽ velocius trãſibit æquale adhuc in minori tempore: æquale enim eſt minus reſpectu illius, quod velocius tranſibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius

Et ſi alterum infinitum. Tex. xviij.

Altera cõcluſio ſi magnitudo finita, vel infinita eſt pariter & tps et cõſimili modo. Dupl. ex infinitũ actu, et potẽtia, diuiſione.

COnſtituit alteram cõcluſionẽ de tẽpore, & magnitudine, puta, ſi magnitudo finita eſt, vel infinita, pariter etiam tẽpus: & eo modo, quo finita, vel infinita eſt, etiam & tempus. Diſtinguit autem duplicẽ modum infiniti. Et infinitum actu quod vocat infinitum extremis eſt infinitum potẽtia, quod vocat diuiſione: & hęc ex ſuperius dictis patent.

Vult ergo, quod ſi magnitudo, & ſpatium eſt infinitum actu, ſimiliter & tempus infinitum actu: ſi vero potentia, etiam tempus potẽtia, & diuiſione erit infinitũ: quod ſi vtroque modo, & actu & diuiſione, ſimiliter etiam tempus.

Quapropter & Zenonis ratio. Tex. xix.

Soluitur arg. Zenonis quo contendebat nihil moueri.

EX hac diſtinctione ſoluit argumentũ quoddam Zenonis, quo cõtendebat, nihil moueri. Argumentum erat. In quolibet ſpatio ſunt infinita puncta, & partes. ſed infinita non poſſunt tranſiri, ergo nullũ ſpatium trãſitur. Minor probatur. Quia infinitum non tranſitur, niſi tempore infinito, at quodlibet tempus finitum eſt; nõ ergo in aliquo tempore contingit moueri per aliquam magnitudinem.

Hęc eſt ratio Zenonis, quam reprehẽdit Ariſtoteles tanquam æquiuocam: nam ſumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus vero infinitũ actu, cum tamen non ita ſumere oporteat, ſed pari ratione vtrumque, & tunc verum eſt. quod ſi magnitudo eſt potentia infinita, ſimiliter & tempus: vnde vtrumque infinitum eſt, potentia tamen Nec eſt inconueniens, magnitudinem potentia infinitam tempore actu finito tranſiri: hæc tamen duo fieri nõ poſſunt. quod magnitudo ſit finita, & tempus infinitum, aut quòd magnitudo infinita, tempus vero finitum: ſumptis finito, & infinito in actu.

Sic enim magnitudo finita. Tex. xx.

Magnitudo finita nõ pot pertranſiri in tẽpore infinito.

PRobat, finitã magnitudinem tempore infinito actu nõ poſſe pertranſiri. Argumentum eſt. Detur magnitudo finita A B. & tempus ſit infinitũ C. & ſupponitur, quod æqualis magnitudo ab eodem mobili in tpe æquali pertranſitur. Tunc ſumatur aliqua pars temporis finita, puta, C D. & ſit argumẽtum infinito, C D mobile tranſibit aliquam partem magnitudinis A B. & ſit B E. ergo in ęquali tẽpore finito tranſibit aliam partem tantã, & in alia aliam: finitæ autem partes menſurãt, & complent totã magnitudinem A B, ergo & tempora illa finita partium complẽt totum tempus totius magnitudinis & ſic finitum eſt, quia ex finitis finite ſumptis conſtat.

At quia illa pars magnitudinis ſumpta poterat eſſe non aliquota, ſed aliquoties ſumpta, quæ aut excederet, aut deficeret a toto ſicut quaternarius reſpectu nouenarii; ſubdit parum hoc referre: nam ſi nõ eſt aliquota illius magnitudinis, aut erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertranſire.

Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem. Tex. xxi.

2. ratio. fere eadem.

FEre idem argumentum, alia tamẽ via fortiori, proponit, vt vult Themiſt. Sumit enim modo partem aliquotam totius magnitudinis finitæ & facit argumentum Nam quælibet magnitudo eodem tempore tranſiri debet. ergo ſi totum infinito tẽpore, aliqua pars finito tranſibitur. Vlterius, hæc pars i tẽpore finito trãſibitur, & finities ſumpta facit totum finitum: ergo, & tempus correſpondens partis finitę, cum ſit æquale aliis temporibus partium æqualium, cum ipſos faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quod vero illam partẽ, quæ eſt totius magnitudinis, non tranſeat tempore infinito, Probat. Quia vtræq; partes temporis illi parti correſpõdẽtes, terminum habẽt. Primo ex principio, q; ſicut incępit motus in ipſa, ita & tẽpus. Secũdo ex parte finis: & patet, q; plus temporis ſequẽtis

quid, quod diuidi non poteſt actu in partes, quamuis illas habeat, qualia ſunt minima naturalia.

1. Sent. Anaxa. Et iuxta hoc fuit prima ſententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, cõtinuũ componi ex infinitis indiuiſibilibus ſm quid, quæ dicebantur athomi.

2. Sent. Zenon. Secunda ſententia fuit Zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Ariſt. continuũ componi ex indiuiſibilibus ſimpliciter, vt lineam ex pũctis, ſuperficiem ex lineis, & ſimilia continua ex indiuiſibilibus ſuis.

3. aliorum. Tertia ſentẽtia fuit aliorum, quos recitat Algazel, lib. 1. ſuæ Logicæ, qui continuum non componi dicunt, ſed eſſe quid ſimplex, & incompoſitum.

4. Sent. Ariſt. Vltima ſententia fuit Ariſtotelis, cõtinuum ex partibus etiam continuis, & diuiſibilibus componi.

1. argu. quod cõtinuũ cõponatur ex idiuiſib. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuiſibilibus componi probatur, Primo: Numerus, & continuum eiuſdem ſunt generis quantitatis; ſed non repugnat numerum ex indiuiſibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent, & componunt, ergo & continuum ex indiuiſibilibus componetur, & augebitur. Adde, ꝙ ex diuiſione continui numerus fit: ſed numerus eſt ex indiuiſibilibus; ergo & continuum in indiuiſibilia diuiditur.

2. arg. Secundo. Vnumquodque componitur ex his, per quæ definitur, ſed linea definitur per puncta: ergo conficitur ex pũctis. Minor patet ex 1. Poſter. cap. 3. Puncta dicuntur ſubſtantia lineæ: præterea, quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

3. arg. Tertio. Si diuiſio continui eſt in continua ſemper, diuiſio ipſius nunquam finitur: ergo continuũ maius, & minus ſunt æqualia: vtrumque etiam in infinitum eſt diuiſibile. His argumentis probatur continuum ex indiuiſibilibus componi.

1 Concl. bipartita. At ꝓ determinatione huius ſit prima concl. Indiuiſibilia ſunt in re, quamuis nõ omnino à continuo realiter diſtincta.

Hæc concluſio duas habet partes. Altera eſt, eſſe in re puncta, & lineam, & ſuꝑ; & reliqua indiuiſibilia, nec eſſe tantum in imaginatione. Altera eſt, quod ſic ſunt in re, & in continuo, vt nõ ſit prorſus ab illo diſtinctum, ſicut res à re.

Prior pars patet indiuiſibilia eſſe in re primo ex tactu phyſico. Prior pars probari poteſt ex quatuor capitibus. Primũ eſt tactus Phyſicus. Duo enim corpora (vt experientia monſtrat,) ſe adæquate tangunt, vel igitur in aliquo diuiſibili. Et hoc non, quia illa duo diuiſibilia adhuc non ſe adæquate tangũt, niſi ſm aliquid ſui: ergo tactus eſt in indiuiſibili, ſed ille tactus eſt verus, & realis; igit vere eſt indiuiſibile reale, puta ſupficies, ſecundum quam eſt tactus corporum.

2. ex tactu mathematico. Alterum eſt tactus mathematicus, tamen conſtitutus in corporibus phyſicis, voco tactũ phyſicum in præſenti, qui ſcilicet fit inter duo corpora ſenſibilia: voco tactum mathematicum, qui fit inter mathematicas quantitates, quamuis ſumatur cum corporibus naturalibus. Eſt igitur argumentum. Non repugnat eſſe corpus perfecte ſphæricum, imo eſt cœlum ipſum, nec repugnat eſſe planum pfectũ. Tunc his datis, corpus ſphæricum tangeret planum in pũcto, vt Geometræ facillimum eſt demonſtrare: ergo vere in continuo punctum eſt.

3. ex continuatione. Tertiũ eſt ex continuatione. Duæ partes nõ poſſunt continuari, niſi ſit aliquid vtrãque connectens: hoc autem debet eſſe commune vtrique, aliàs non connecteret vtrumque: quod ſi commune eſt, indiuiſibile eſt: nam ſi diuiſibile eſſet, nõ eſſet commune, ſed pars eſſet vnius, pars alterius partis cõtinuatæ, & ſic opus eſſet alio continuante: eſt ergo indiuiſibile, cum autem vere, & realiter continuatio ſit realiter etiam indiuiſibile eſt.

4. ex terminatione. Quartũ caput eſt ex terminatione. Nã corpora terminãtur realiter. terminus ergo aut diuiſibilis eſt, aut indiuiſibilis. Si diuiſibilis, non eſt terminus: nam vna medietas terminabitur per alterã; debet ergo eſſe indiuiſibilis. eſt igitur indiuiſibile in re. His rationibus conſtat, eſſe huiuſmodi idiuiſibilia, puto ſuperficies, lineas, puncta.

Indiuiſibilia, vt pũcta nõ diſtiguũtur re à cõtinuo. Sed non ita eſſe intelligas in continuo, vt ſint duo accidentia ſimul, puta, albedo & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim ſic diſtinguitur, cum non ſint diſtincta à continuo re, niſi ſicut pars continui ab ipſo toto. ita etiam indiuiſibile à continuo ac ob id dicitur in altera cõcluſionis parte, non eſſe omnino à continuo realiter diſtincta, quãuis in re ſint. Et hoc fieri põt. eſt enim realiter natura animalis

Digitized by Google

lis in homine, ſed non realiter diſtincta ab homine, quamuis maiorem habeãt diſtinctionem indiuiſibilia à continuo ſunt.n. quodammodo ſicut pars a toto continuo diſtincta: dico quodammodo, quia non ſunt partes.

1. concl. cõtinuũ nõ cõponitur ex indiuiſibilibus. Secunda concluſio. Fieri non poteſt ex huiuſmodi indiuiſibilibus continuum eſſe compoſitum.

Hæc concluſio, præter argumenta Ariſtotelis, quæ in textu ſunt expoſita, quæ nõ eſt neceſſe repetere, adhuc alijs tribus probatur. Primum eſt ex motu ſumptũ. Si magnitudo ex indiuiſibilibus eſſet cõpoſita, ſequeretur, quod motus velociſſimus, & motus tardiſſimus in eodem tempore p̃ æqualia fieret ſpatia, quod eſt impoſſibile. Sequela probatur. Detur ſpatiũ decem indiuiſibilium, per quod A. velociſſimũ, & B, tardiſſimum mouetur. tunc in quo tempore A, tranſit vnam partẽ, vnũ videlicet indiuiſibile ſpatij, in eodẽ B, trãſit eandẽ, & ſic de ſingulis partibus, ergo in quo toto tempore A, tranſit totum ſpatium, & B. Conſequentia eſt nota. Antecedens probatur. Nã ſingulæ partes ſũt indiuiſibiles, & dum velox illarum vnam, tranſit etiam & tardum.

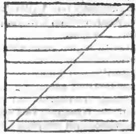
Obiect. Dices non eſſe ſic, ſed dum tardũ tranſit vnam, velox tranſit duas.

1. Cõfu. Contra. Si dum velox duas tranſit, tardum vnam tantum, tunc dum velox vnã trãſit, tardum tranſibit dimidiã, & ſic diuidetur indiuiſibile. Quod ſi nihil trãſit, non mouebitur, contra ſuppoſitionem: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rurſus ſequitur, ꝙ ſi velox in vno puncto retro, tardũ in altero puncto ante, & ſimul moueri inciperent, nunquã velox vnam, tardus alteram tranſit æqualẽ partem: eſt enim vtraq; indiuiſibilis. Hæc aũt ſunt falſa, & contra experientiam nõ ergo magnitudo ex indiuiſibilibus cõſtat.

2. ratio. Secũdo. Si ita eſſet, ſequeretur multas eſſe magnitudines, vt lineas, ſuperficies, quæ ĩ duas medietates diuidi nõ poſſũt. ꝙ quidẽ falſum eſt. Omne.n. continuum duplam habet proportionem ad ſuã medietatẽ. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quæ ex imparibus ĩdiuiſibilib. conſtãt, puta ex tribus, ex quinque, & huiuſmodi, quæ diuidi in duo æqualia non poſſunt abſq; indiuiſibilis diuiſione. Oſtẽdit autem contrarium Euclides demonſtrando in primo libro propoſitione decima, lineam datam in duas partes æquales ſecari.

3. ratio. Tertium ſumitur argumẽtum ex reb. mathematicis: & eſt argumentum Sco. 2. ſent. diſt. 2. q. 9. & Gregorij ibidẽ, q. 2. Primo ſequeretur, q̃d diameter quadrati, & eius coſta eſſent æquales, ꝙ eſt impoſſibile. Et quod ſequatur, patet. Nam tot puncta habet vna, quam altera. Si.n. à ſingulis pũctis quadrati coſtæ deducant̃ lineæ ad alteram coſtam, omnes illæ tranſibunt per omnia puncta idametri, nec habebũt aliud punctum, nam lineæ illæ totum ſpatium quadrati replent, vbi tantum eſt diameter.

Vlterius ſequitur, q̃d circulus maior & circulus minor ſunt æquales, & quod tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentrici deſcribantur, & vſq; ad maiorem centro deducantur omnes lineæ ab ipſo centro: tunc omnes lineæ tranſibunt etiã per minorem: ergo tot puncta vnus habet, quot alter.

Obiect. Dices; non ita, ſed duæ lineæ maioris tranſeunt per vnum punctũ minoris.

Confut. Cõtra. ſequitur ergo, quod illæ duæ lineæ maioris à centro vſque ad circulum minoris ſunt vna linea tantum: ab vno enim puncto in vnũ rectè tendunt: non poteſt autem à pũcto in punctum niſi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vſque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vſque ad circunferentiam à centro ducta.

Vlte-

Vlterius dicit Greg. Sequitur, quod linea intra latera trianguli ſupra baſim deſcripta eſſet maior ipſa baſi, quod eſt impoſſibile. Sequela patet. Detur triangulus ex lateribus, quæ conſtent ex ſex, ſingula indiuiſibilibus, & baſis ex tribus & deducantur a latere in latus lineæ: tunc ab ipſo B in H, ad minus habebit duo: a C, in K, tria a D, in L, quatuor, Vide igitur hanc maiorem eſſe baſi, quæ tantum habet tria ex ſuppoſitione? His, & aliis multis conſtat continuũ non poſſe ex indiuiſibilib. componi.

3. concl. cõtinuũ cõponi ĩ ex continuis. Tertia concl. Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quod dico, componitur, contra tertiam opinionem: eſt enim vere continuum compoſitum.

1. ratio. Cum enim in re inuenimus eſſe pluralitatem, & diuerſitatem aliquam cum vnitate, ibi damus compoſitionẽ in his rebus: cum autem in cõtinuo inueniamus, quod vni parti ineſt, alteri non ineſſe, & quod illæ duæ vnum ſunt, neceſſario damus compoſitionem.

Nota. Et notatu dignum eſt, quod ratio, partis non conſiſtit in ſeparatione a toto, imò in coniunctione. Quod aliqui nõ aduertunt dicentes, eſſe partes in potentia, ſed non actu in continuo, niſi cum ſeparata ſunt. quod quidem falſum eſt: imò cũ ſeparantur, iam non actu partes, ſed tota quædã dicuntur: dũ in toto ſunt, actu partes sũt.

Partes ĩ continuo actu sũt vel nõ actu d. ſtiũcta.

Dicitur autem in cõcluſione, quod iſta compoſitio ex continuis eſt: hoc autẽ ex dictis ſequitur Si n. partes continui indiuiſibiles eſſe nõ poſſunt, erũt diuiſibiles, & continuæ vnde ex diuiſibilibus & continuis componetur continuum.

4. concl. cõtinuũ nõ habet actu infinitas partes. Quarta concluſio. Cum audis continuum diuidi in infinitum, non intelligas partes ipſius infinitas eſſe actu, ſed quod nũ in tot diuidetur partes, quin in plures ſemper tamen partes ex diuiſione finitæ erunt, vt dictum eſt in libro tertio. Per hæc poſſumus ad argumẽta ſuperius propoſita reſpondere.

Ad 1. Ad primum dico, aliam eſſe rationẽ cõtinui, & diſcreti. In continuo ob id negamus compoſitionem ex indiuiſibilibus, non quia quantitas eſt, ſed quia partes habẽt inter ſe talis continuitas loco, & ſitu diſtantes, ſecundum quas motus fieri poſſint. Hæc.n. omnia non poſſent eſſe, ſi ex indiuiſibilibus componeretur. at numerus abſtrahit, a cõtinuo, a loco, a ſitu a motu, ob id ipſum ex indiuiſibilibus componi nil repugnat.

Nota. Et nõ ex his cõponitur numerus, vt indiuiſibilia ſunt in ratione continui, cum continuorum multorum & nun erus ſit, ſed vt ſunt indiuiſibilia in ratione diſcreti, de quo locuti ſumus in libro tertio.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod Ariſt. puncta vocat ſubſtantiam lineæ ſecũdum opinionem communem, quæ tunc vigebat: quin illic pro exemplo vſus erat: at ſecundum rei veritatem, pũcta nõ ſunt partes lineæ, ſed partium continuatiua.

Ad 3. Ad tertium dico, quod non valet iſta conſequentia, Tot partes habet hoc totum, ſicut & hoc: ergo hæc duo ſunt æqualia, niſi ſint etiam partes æquales. vnde in duas medietates diuiditur maius, & minus, ſed medietates minoris ſunt minores, quam maioris: ob id non ſequitur, quod ex diuiſione partium æquali, quoad numerum ſequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuiſibilibus continuum componatur.

LIcet quæſtio hæc ſufficienter a nobis fuerit diſputata, tñ quẽ nia hæc de cõpoſitione continui veritas eiuſmodi eſt, vt præclara & ſemp ingenia multũ in ipſa, diuq; laborarint; conabor hic ad calcẽ antecedentis q̃ſtionis, quo magis veritas eluceſcat, oẽs, quas aduerſus id potero, maioris momẽti obiectiones, & dubia congerere, & diluere: & præſertim cum nõ deſint noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philoſophorũ verã arbitrentur.

1. Obiect. Eſt ergo contra ea, quæ dicta ſunt argu-

mentum

a diuiſione continui, & nō poteſt eſſe infinita, cū cōpoſitionō ſit ex infinitis.

mum argumentum. Diuiſio nulla poteſt in infinitum procedere, niſi præexiſtant partes diuidēdæ infinitæ: ſed in continuo non ſunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuiſio non poteſt in infinitum procedere. Cōſequentia ſatis eſt nota: Sed maior probatur. Si enim non procedunt infinitæ partes, vtique procedent finitæ: ſi ſunt ergo finitæ partes finita diuiſione ab ſoluentur, nec vlterius diuiſio procedet, & ſic non ibit in infinitum: procedunt ergo infinitæ. Reſpondebit quis, vt communiter reſponderi ſolet ad hoc, & ad minorem illius ſyllogiſmi, quod procedunt infinitę potentia, ſed actu finitę. Sed contrà hoc eſt argumentū validum, dicere, quod ſunt infinitæ potentia, vel quod partes nō ſint actu in illo continuo, ſed de nouo producantur: vel, quod ſunt illic infinitæ, ſed non actu diuiſæ inter ſe. Primum eſt impoſſibile: quia diuiſio quantitatis eſt in partes, quæ inſunt, vt inquit Ariſtoteles. 5. Metaph. cap. 13. præterea, quia plures eſſent partes diuiſæ, quàm erant in toto, nec toti æquarentur. Deinde, quia tunc eſſet generatio nouę ſubſtantiæ. Alterum vero ſi dicas, quod ibi infinitæ ſunt, ſed non actu diuiſæ: tunc ſequitur, primo, quod cum vna non ſe penetret cum alia, ſed diſtet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci dictam partem, & ſic erit infinitum actu continuum, habet enim infinitas partes, quarum vna non eſt alia, & ſunt æquales inter ſe: Nam ſi ſūt infinitæ medietates, maiores hæ, minores illæ, in maioribus ſunt æquales: maius enim claudit æquales, erunt ergo infinitæ æquales non communicantes. Quod enim non ſint actu diuiſæ, ſolum prodeſt, vt non ſit numerus actu infinitus, ſed non, vt non ſit continuum infinitum.

Vlterius, cum ſingulæ adhuc partes, & medietates iterum ſint diuiſibiles, eadē ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod eſt abſurdiſſimum.

2. obiect. a partibus componentibus quarū videtur neceſſario debere primam.

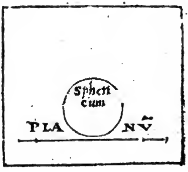
Secundum eſt. Vbi inueniuntur gradus plures, neceſſe eſt dare primum: ſed in cōtinuo ſunt partes ſecundum plures gradus, vt maiores, minores, poſteriores, priores ergo opportet dare primas partes. Hæ diuiſibiles non ſunt: non enim primæ eſſent, erunt ergo indiuiſibiles, ergo continuum tandem ad indiuiſibilia reducitur. Diſcurſus hic notiſſimus eſt, tamen illa maior, a quo totus pendet ſyllogiſmus, probatur, quia re vera in imaginabile videtur, quod in continuo ſaltem permanēte dentur partes compoſitæ ex aliis, & aliæ ex aliis, & non dentur prima componentia. Et eſt argumentum. Deſtructo primo, non ſtat ſecundum ab illo dependens, ſed partes compoſitæ ſunt ſecundæ; ergo niſi primæ ſint, impoſſibile eſt ipſas ſecundas eſſe.

3. Obiectio. a cognitione Dei, quæ dēt cognoſcere oēs partes continui.

Tertium eſt Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic ſimpliciter indagemus, licebit a quacunque facultate auxilium petere. Argumentum eſt. Vel Deus cognoſcit diſtincte omnes partes cōtinui, vel non. Si non, abſurdum fateris, cum Deus omnia cognoſcat, etiam infinita, ſi eſſent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoſcit diſtincte: Si ergo cognoſcit omnes diſtincte partes, peto, An ſingulæ harum, quæ a Deo cognoſcuntur, ſint diuiſibiles adhuc, an indiuiſibiles. Si diuiſibiles, iam non erant illæ omnes cognitæ diſtincte, ſed confuſe, vt in aliis includuntur, ſicut nos cognoſcimus, dum tres, aut quatuor partes continui cognoſcimus, & in eis reliquas. Si uero indiuiſibiles: ergo re vera ex indiuiſibilibus primo componitur continuum. Cognoſcit enim Deus, quod in rebus eſt.

4. Obiectio. a ſphæra tangēte planū in puncto.

Quartum eſt. Detur corpus perfecte ſphæricum ſuper planum tangens in puncto, vt dictum eſt, & moueatur continue:

Quod quidem duobus modis poteſt accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primo moueatur rotando ſuper

per planum: iam ſic. Perfecte ſphæricum tangit perfecte planum ſolum in puncto: ergo in toto illo motu ſemper tantum tãgit in puncto, & tranſit totum illud ſpatium: ergo totum illud ſpatium conſtat ex punctis. Secundo modo poteſt motus fieri, vt ſphæricum ſic tangens in puncto, trahatur per totum planum: tunc tale pũctum tranſibit totum ſpatium, nihil relicto, & ſemper ei tangens punctum. ergo totum illud ex punctis conſtat.

Nec opus eſt ad hoc argumentum ſoluendum recurrere ad corpus ſphæricum perfecte, ſed ad id, quod in omni corpore reperitur. Demus enim quodcunque mobile ſignetur punctum in eo, cui correſpõdet punctum loci, tunc tale punctum motu ipſius ſubiecti tranſit lõgitudinem ſpatii, & non niſi tangendo puncta: ergo illa longitudo ex punctis eſt.

Nec alio argumento probauit Ariſtoteles textu 89 indiuiſibile moueri non poſſe, niſi quia linea ex punctis componeretur, quia tranſiret ſemper tangendo puncta: vnde qui noſtrum argumentum ſoluit, argumentum Ariſt. deſtruit.

5. Obiectio. arg. Zenonis Quintum eſt argumentum Zenonis allatum ab Ariſt. ſed nõ facile ſolutum. Motus nõ poteſt eſſe ſuper ſpatium aliquod, niſi prius mobile tranſeat minus, quã maius: ſed quacunque parte data, alia minor eſt, & hoc in infinitum: ergo non poteſt motus fieri per ſpatium. Infero ego aliud a Zenone, hic enim motũ non eſſe concludebat, ego infero: Cum motus ſit, nõ componetur, nec diuidetur ſpatium in infinitum. Reſpondet Ariſt. ꝙ in ſpatio nõ ſũt niſi infinitæ partes potentia. Sed hæc ſolutio videtur inintelligibilis: nam (vt diximus argumento primo) cum iſtæ partes ibi ſint, nec per diuiſionem multiplicẽtur, impertinens eſt, ꝙ diuiſæ non ſint, nam nec duæ medietates vnius cõtinui diuiſæ ſunt, at motus per vnam prius, quam per alteram fieri debet: quòd ſi iſto modo dat partes infinitas, reuera motus nunquam ad terminum perueniret.

6. Obiectio de motu, & tẽpore ab exiſtẽtia ipſorũ. Sextum argumentum eſt de motu, & tempore. De tẽpore nihil exiſtit, niſi nũc, nec de motu niſi mutatum eſſe: ergo, reuera tempus non eſt aliud, quam plura ſucceſſiua nunc. Quis enim capit id fuiſſe, aut fore, de quo nec fuit unquam verum dicere modo eſt, nec erit verũ ẽt dicere, modo eſt? Similiter de motu, nihil niſi mutatio inſtantanea vel mutatum eſſe, perpetuo fit. Quod enim dicunt in ſucceſſiuis non exiſtere, niſi indiuiſibile, non aliud videtur eſſe, quã quod ſucceſſiua ſola ex ſimilibus indiuiſibilibus componantur.

Augetur nis in Ariſto. Et vt maior pateat in Ariſtotele difficultas, attende in textu octauo. Ipſe ſumit cõtra alios hoc pro certo principio: Impoſſibile eſſe aliquid trãſire, quod nunquam fuit tranſiens, & motum fuiſſe, quod nunquã fuit tale, vt diceretur moueri. Ex hoc ſumo argumentum, quomodo enim motus, aut tempus erit, de quibus nunquam fuit dicere, motus, tempus ve exiſtit? Nam quæ exiſtunt, indiuiſibilia ſunt, quæ ſecũdum ipſum non ſunt partes temporis, nec tẽpus, nec motus, nec motus partes. Cum igitur iſta non exiſtunt vnquam, niſi ſecũdum indiuiſibilia, non aliud, quam ex his compoſita videntur.

Cõfirmatur ſecũdo. Et cõfirmatur iterũ. Sumo inſtans hoc, & argumẽtor ſic. Quid primo exiſtit poſt iſtud nunc, vel tempus, vel nunc aliud? Si nũc aliud: duo ergo erũt nunc immediata. Si tẽpus, cũ tempus non exiſtat, niſi ſecundum nunc, & inſtans, erunt adhuc duo immediata inſtantia. Idem eſt argumentum de mutato eſſe, quod non ſequitur motus niſi per aliud mutatum eſſe, imo etiam in quolibet continuo argumentum hoc fieri poteſt.

7. Obiectio ex duratione temporis, & motus. Septimum argumentum eſt. Videtur ſequi, quod nũquam motus, nec tempus abſolui poſſit, nec poſſimus peruenire ad vltimum, nunc, vel vltimũ mutatũ eſſe. Et attende rationem Sit hora, & motus quidã æqualis, ſi quis proportionaliter diuideret in duas partes verſus finem, nũquã perueniret ad vltimũ, nec diuiſio finiretur: ſed dum fluit tempus, & motus, ſit diuiſio talis, quia ſemper medietas prius tranſit, ergo nunquam finirentur.

8. Obiectio. Octauum. Sumo tempus aliquod, & dealbationem, quæ in eo fiat peto, Vel in tali tẽpore ſunt finita, vel infinita inſtantia. Si dices finita, cum debeant eſſe in aliquo numero certo, ſumam duo illorum: quæ cum non ſint immediata, habebunt inter ſe tempus, in quo erũt inſtantia, & ſic erũt plura, quam aſſignata ſunt. Neceſſario ergo debes dare infinita inſtantia tranſacta in quolibet tempore. Ex hoc ſequuntur duo impoſſibilia. Alterum eſt, quod tum

tranſacta infinita numero ordine, quia vnum fuit poſt aliud. Alterum, cum in illo tēpore ſit albefactio, & in quolibet inſtāti ſit mobile ſub alio gradu, & gradu albedinis; vtique erit infiniti intenſa qualitas: & ſi eſſet motus ſecundum quantitatem, eſſet infinita quantitas.

9. Ex interſecatione lineæ a ſuperficiebꝰ immediatis cōcaua, & cōuexa.

Nonum Dubium. Probatur lineam cōponi ex pūctis, vnde motus, qui per illam lineam fieret, componeretur ex mutatis eſſe, & tēpus illius motus ex inſtantibus. Semper enim puncto ſpatii correſpondet mutatum eſſe, & mutato eſſe, inſtans: Vnde, ſi probatum fuerit lineam componi ex indiuiſibilibus, probatum eſſet, idē in omni genere continui. Probatur autem. Imaginemus lineam a centro terræ duci ad aliquod pūctum extimæ ſuperficiei primi mobilis, illam lineam ſecabunt omnes ſuperficies cælorum: Concipiamus ergo duas, conuexam videlicet Lunæ, & concauam Mercurii, & quoniam linea, quam ſuperficies aliqua ſecat, in vno aliquo pūcto ſecatur: complectamur animo duo illa puncta, in quibus talis linea ſecatur a dictis ſuperficiebus. Tunc ſic, vel illa ſunt inter ſe mediata, vel immediata. *Nota.* Non mediata, quia ſi inter illa duo puncta mediaret aliqua linea, ſequeretur inter duas illas ſuperficies mediate aliquod ſpatium, quod proculdubio eſſet vacuum; ergo illa duo puncta ſunt immediata, ex quo ruit ratio illa Ariſtot. (vel ſe tangerēt, vel non, &c.) Et aduerte hoc argumentum eandem habere vim in quacunque linea. quam imagineris duci a ſuperficie locati ad ſuperficiem loci, ſed propoſuimus in cælo, vt eius vis eſſet manifeſtior.

Opi. Neotericorū quorūdā circa cōtinui cōpoſitionē ex indiuiſibilibꝰ.

Decimum. Deinde non deſunt (vt diximus) noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum; quos impugnat Ariſt. probabilem putent, & conentur ſoluere rationes omnes cōtrarias Ariſtotelis. Quorum ſententia, in his potiſſimum fundamentis conſiſtit.

1. Fund. Primum eſt, Eſſe duplices partes in quolibet continuo, & primas, & ſecundas partes. Primæ ſunt, quæ ſunt iam vltimæ, nec in alias iterum ſecundum illud genus reſolubiles ſicut in nouenario ſūt vnitates, & in quolibet numero. Secundę ſunt, quę iterū reſolubiles ſunt, & diuiſibiles, ſicut ternarij, ſunt nouenarij partes ſecundæ, & quidam numeri minores aliorū numerorum maiorum, partes ſecundæ ſunt. Ita in continuo ſunt partes primæ, & hæc indiuiſibilia ſunt, vt in linea puncta, in ſuperficie lineæ, in corpore ſuperficies, in tēpore inſtantia, in motu mutationes inſtātaneæ, quæ dicuntur mutata eſſe. Partes vero ſecundæ ſunt, quæ ex his indiuiſibilibus tantum compoſitæ, iterum cōponunt magnitudines: ex pluribus enim indiuiſibilibus magnitudo, vel cōtinuum conſtat, quod iterum cum alio continuum aliud maius componit. Et quemadmodum in numero partes primæ nō ſunt numerus formaliter, ita nec in continuo partes primæ continuæ dicuntur vnde indiuiſibile per ſe, non eſt magnitudo; nec inſtans, tempus, nec mutatum eſſe motus: Non enim prima componentia eiuſdē rationis, & denominationis ſunt cum compoſito.

Secundum eſt. Quod iuxta hoc, dici poteſt tempus non eſſe aliud quam multas morulas, & durationes īdiuiſibiles ſibi ſuccedentes abſque ceſſatione, & ſingula inſtantia, & nunc, dicuntur: ſingulæ autem per ſe tempus non ſunt, ſed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna receſſit, altera ſequitur, tempus ſunt. Vnde bene dicitur. Tempus incipere, p vltimū non eſſe. Data enim hac prima morula tēporis futuri, dicetur, modo non eſt tēpus, tamen immediate poſt hoc erit tempus, quia erit altera morula, & in multa innumerabilitate conſiſtit tempus. Similiter deſinit per primum non eſſe; nam in vltimo nunc huius temporis, eſt verum dicere, nō eſſe tale tempus, ſed immediate ante hoc fuit, quia erat alterum inſtās, quod cum hoc vltimo tempus facit. Hoc tamen eſt verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non ſolum prima, ſed etiam ſecunda; minima enim ex duobus integratur nunc. *2. Fund.*

Tertium eſt fundamentum. Idem dicendum eſſe de motu; Eſt enim motus plura mutata eſſe, & plures mutationes inſtantaneæ ſecundū varias partes formæ, vel ſpatij, quæ mutata eſſe fluunt: vno enim recedente alterum aduenit. Nec ſingula per ſe dicenda ſunt motus, ſed ſi plura ſint, & ideo motus ſucceſſiuus eſt, ſicut & tēpus, & incipit, & deſinit, ſicut & tempus, habetque primas, & vltimas partes. *3. fund.*

Hoc tamen vnum aduertendum erit, *Nota.*

quod

quod cum audis in continuo eſſe indiuiſibilia, non ſic eſſe illic iſta intelligas, quaſi plura accidẽtia realiter diſtincta: ſic enim non poſſent vniri inter ſe: ſed quantitas continua eſt vnum accidens extenſum, & vna actu entitas, in qua ſunt ipſa indiuiſibilia: ſed non in actu diuiſa, nec diſtincta, ſed vnum actu cum continuo facientia: quæ quidem ſuperius diximus, eſſe indiuiſibilia re, ſed non realiter diſtincta, quod alij dicunt eſſe in potentia.

Sol. rationũ Ariſ. ex illorũ Neotericorum ſent. Ex his videntur poſſe ſolui argumenta Ariſtotelis. Primo negando illam, quam ſupponit, continui definitionem, eſſe videlicet continuum, quorum vltima ſunt vnũ, qua probabat indiuiſibilia non poſſe componere continuum, quia non habent vltima. *1. ſol. cõtra definitionẽ cõtinui.* Nam oportet in definitione, & principijs vt vtraque pars cõueniat, negaret igitur hæc opinio illam continui definitionem. Sed diceret continuum eſſe, cuius vna actu eſt quantitas, & ſic duo indiuiſibilia ſunt continua, quia vnicam actu quantitatem faciunt.

Nota. Quod ſi petas, quare iſta quãtitas vna actu eſt? dicitur, quia partes eius inter ſe non habent plures actu terminos: nam indiuiſibile terminans vnam medietatem, non diſtinguitur re ab ipſa quantitate altera, niſi cum ab illa ſeparatur: atque ſic poſſet probabiliter, vt videtur, ſolui argumentum primum Ariſtotelis.

2. ſol. cõtra id, quod pũcta ſe tangunt per ſe tota. Deinde ad id, quod puncta ſecundum ſe tota ſe tangunt, & ideo non poſſunt magnitudinem extenſam facere: diſtinguendum eſt: quæ ſe tangunt ſecundum ſe tota, ita, vt ſe penetrent, nõ efficient magnitudinem: at quæ ita ſe tangunt, vt non ſe penetrent, ſed ſint immediata, facient magnitudinem. Eſſe autem ſic poſſunt immediata vt conſtat in duabus lineis ſe tangentibus in extremis pũctis, & duabus ſuperficiebus concaua, & conuexa orbium cœleſtium aliorumve corporum. Quod ſi in diuerſis continuis quãtitatibus eſſe ſic poſſunt pũcta immediata non ſe penetrãtia, quid vetat, quominus eſſe poſſint in eodem continuo?

3. ſol. cõtra id, quod cõtinuũ ſit ſemper diuiſibile. Rurſus tertio, cum dicitur, continuum eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Reſpõdetur, verum id tantum eſſe, quoſque ad minimas partes eſſet ventum, ſed vlterius non eſt diuiſibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto nõ poſſe fieri, & componi quantum; nec ex non continuo, continuum: Negandum quidem eſſet de primis, & minimis partibus: concedendum vero de ſecũdis. Nam ſicut ex non numero fit numerus, videlicet, ex vnitatibus: ita ex non quantis componitur quantum: ſicut etiam ex non igne ignis, ex materia, inquam & forma: quorum neutrum eſt ignis: poſtea tamen additur ignis igni ſicut continuum continuo.

4. ſol. cõtra commẽſurationẽ tẽporis ſpãtij, & motus. Præterea reliqua argumenta, quæ ex motu facit Ariſtoteles, & ſpatio & tempore, omnia pendent ex duobus principijs, quæ ab aduerſario negari poſſunt, videlicet, tempus, & ſpatium tot diuiſionibus diuidi, & tempus, & motũ ſimiliter. Negari enim poteſt, in inſtãti vnicum indiuiſibile ſpatij pertranſiri imò concedẽdum eſſet, multa indiuiſibilia ſpatij vnico indiuiſibili temporis pertranſiri poſſe, ſi mobile præſertim ſit velociſſimum: nã & velocius mobile plura indiuiſibilia pertranſibit, quam minus velox in eodem inſtanti: ſic etiam in vno inſtanti, plura mutata eſſe fluent in motu velociſſimo, quã in minus veloci, & ita corruerent arg. Ariſtot. vt videtur.

5. ſol. cõtra id, quod omne cõtinuũ in duas partes poſſit diuidi. Nec etiã eſſet admittendũ, omne continuũ in duas partes æquales diuidi poſſe, ſicut neque omnem numerum: ſed ſolum illud, quod ex paribus indiuiſibilibus conſtaret, non vero quod ex imparibus conſtat: aut certe ita diuidi poſſe in duas medietates; vt punctus medius vel pereat, vel maneat, vtrinque medietates diuidens, ipſo non numerato, ſed excluſo. Hæc ergo ſunt, quæ maxime videntur Ariſtotelicæ, & communi ab omnibus receptæ doctrinæ repugnare.

Reſp. ad obiect. Nihilominus, licet dubia hæc ſuperius propoſita magnam videantur afferre difficultatem, conſiſtendum eſt in ſupradicta Ariſtotelis ſententia, vt quæ & cõmunis ſit, & veræ rationi conformis: Vt autem his dubijs plenius ſatisfiat, proponam prius aliquot, quibus quaſi iactis fundamentis, Ariſtotel. ſententia ſit manifeſtior.

1. fund. Primo ergo nota id, quod Ariſtotel. libro de lineis inſec. cum in has ipſas diuiſionis continui ſalebras incidiſſet, egregie obſeruauit: Imbecillis, & ignari

Digitized by Google

(ita ipſe loquitur) ingenij eſſe, opinionem aliquam, quam euidens ratio perſuadeat, propterea deſerere, quod alicui argumento non poſſis plenè ſatisfacere. Sunt enim apud nos tam falſa permixta veris, vt [illegible] mens noſtra ægre diſtinguat.

Quæ potiſſimũ rõnes demonſtrẽt cõtinuũ non componi ex indiuiſibilibus. Certiſſime igitur tenendum eſt continuum non componi ex indiuiſibilibus, & propterea in infinitum eſſe diuiſibile. Id euidenter probant inter alia demonſtrationes illæ. Prima, quod indiuiſibilia, ſi iungantur, maius non efficiunt: cuius rationem explicauimus ad initium ſexti. Secunda, quod diameter ex tot punctis cõponeretur ex quot coſta, & ita diameter eſſet æqualis coſtæ. Tertia, quod paruus circulus eſſet æqualis maiori, & tot haberet finita puncta numero, quot magnus, & quod intra triangulum lineæ parallelæ ſupra baſim intra latera trianguli ductæ, eſſent maiores, quam ſit baſis, vt oſtendimus.

Quarta: quod non omnibus linea eſſet diuiſibilis in æqualia, nẽpe illa, quæ conſtaret ex indiuiſibilis imparibus contra decimam propoſitionem primi Euclid. Sic etiam, nec omne tempus, vel motus, vel ſuperficies, vel corpus, nec omnis continua quantitas in duas poſſet diuidi medietates, quæ videlicet ex imparibus indiuiſibilibus conſtaret.

Quinta, quòd nullæ lineæ eſſent inuicem commenſurabiles: omnes enim communem haberent partem aliquotam, nẽpe punctum: contra vltimam decimi, & plures alias Euclidis in eodem libro, vt omittam cæteras, quæ tamen omnes demonſtrationes mathematicæ ſunt, & propterea in primo gradu certitudinis.

2. fund. Secundo pro ſolutione argumentorum videndum eſt, quid ſit, continuum eſſe diuiſibile in infinitum. Non enim eſt habere infinitas partes ſimul actu, vt dici ſolet, categorematice: nec eſt habere potentiam, vt per diuiſionem procreentur. Diuiſio enim nullam molem de nouo ꝑducit: ſed eſt habere infinitas ſyncategorematice, id eſt non tot, quin plures, quod Ariſtotel. & alij dicunt infinitas in potentia, atque adeo eſt eſſe quandam molem, ex qua in infinitum ſemper poterit aliquid detrahi: ad quod non requiritur, vt ſit aliquod infinitum, nam ex finito ſemper auferri poterit, ſi ſemper minus & minus auferatur, puta, pars eius partis, quæ ſuperaret.

Pro quo aduerte: quod ſi alicui finito *Nota.* fiat in infinitum adiectio alicuius finiti, nunquam prodibit infinitum, niſi infinitæ additiones finiantur æquales, quod eſſe non poteſt. Verbi gratia aſſumamus binarium, adijce vnitatem, erit ternarius; ternario adijce vnitatem, erit quaternarius: denique licet in infinitum addas ipſi finito vnitatem: nunquam facies infinitum. Et ratio eſt euidens: quia nullum finitum ex additione vnius vnitatis fit infinitum, & infinities infinitæ additiones fieri nunquam poterunt. Quare ſemper in quacunque parte vnius additionis erit numerus finitus. Et denique, quamuis numerus creſcere poſſit in infinitum, nihilominus quicunque numerus, qui ſumatur in illo augmento ac decurſu, erit finitus.

Hoc quod dico de adiectione in nume *Nota.* ro, accipe etiam de actione in continuo: Poterit enim fieri in infinitum detractio, & tamen nunquam erit detractum infinitum, & eo amplius, quòd illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta, vnitatis: at in detractione, & diuiſione in infinitũ ſemper oportebit minores, ac minores accipere, vt poſſit ſemper procedere diuiſio: alias ſi æquales acciperentur, finiretur diuiſio.

Tertio nota. Cum dicimus diuiſionem *3. fund.* continui eſſe in infinitum, nos non intelligere de diuiſione tali, nam cum omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali (non enim reperitur quantitas ſeparata.) Et cum omnia corpora naturalia terminentur ad minimum, fit, vt quoad rem, reperiatur continuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo lib. Senſus ergo eſt, nullam eſſe quantitatem, in qua nõ poſſumus intellectu concipere duas partes, & plures ſitu diſtinctas, & hoc in infinitum.

Ex his facile ſoluitur primum dubiũ: *Ad 1.* dico enim non debere præexiſtere partes infinitas actu, ſed potentia, non categorematice, vt abſolute dicuntur infinitæ, ſed ſyncategorematice, (vt diximus) non tot, quin plures, atque ideo nec eſt vltima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuiſio poſſit terminari. Quare eodem

modo

Digitized by Google

modo ſunt infinitæ, quomodo debet fieri diuiſio in infinitum. Vnde cum hæc diuiſio dicatur infinita, quia nullum habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuiſiones infinitæ aliquæ, ita etiam præcedunt partes tot, vt nullum habeat terminum intrinſecum, ſed ſolum terminentur extrinſece ad infinitum, omnes autem ſunt finitæ. Vnde concedimus, nihil ex diuiſione p̄duci: Item omnes partes eſſe diſtinctas ſi.n: tamen non ſequi molem debere eſſe infinitam, aut infinitum ſpatium occupare, quia ſemper ſunt minores, & minores, & ita occupat minus, & minus ſpatium. Nec vero inconueniens eſt, quod vltimo infertur, vt quælibet pars ſic poſſit rurſum in infinitum diuidi.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondeo, quod prima pars in continuo aliquo poteſt vel ſimpliciter conſiderari reſpectu omnium partiū ipſius continui, & ſic nec eſt prima pars, nec vltima continui, ſecundum ſe totum, quia (vt recte oſtendit Ariſtoteles) illius adhuc partis, pars eſt prior eius altera. Vel cōſideratꝰ prima pars reſpectu nō omnium partium continui, ſed aliarum à ſe ipſa in eodem continuo, & ſic concedimus dari primam, & vltimam. Vt verbi gratia diuidatur in decem partes, erit prima decima, & vltima decima, & ſic nil cōcludit argumentum.

Nec maior vera eſt ſimpliciter, ſed cū ſunt partes poſteriores, & priores determinatæ, non vero indeterminatæ, vt in continuo accidit ante diuiſionem factam tantum intellectu: & ita ſimiliter, nec poteſt reperiri maxima, nec minima reſpectu omniū, & indeterminate: ſed ſolum reſpectu aliarum facta diuiſione determinatarum, & certarum partium. Vt v.g. ſi diuidatur in vnam medietatem, & duas alias quartas, vel in vnam quartam, & reſiduū &c. nam tunc ſicut aſſignantur certæ quædam maiores, vel minores; ita aſſignabuntur quoque maximæ, vel minimæ illius determinatæ diuiſionis.

Quod ſi omnes partes aliquando fuiſſent diſtinctæ, & poſt conueniſſent, vt componerent vnum totum, tunc ſimpliciter eſſet verum, quod ſi nulla eſſet pars prima nulla fieret compoſitio: at res non ita ſe habet, vt ſint, vel fuerint aliquando omnes diuiſæ; ſed tota illa quantitas, tanquam quid vnum fuit, & eſt coniuncta quam nos imaginamur poſtea diuidi in infinitum eo modo, quo ſuperius explicauimus.

Vnde cū dicitur, deſtructo primo non ſtat ſecundum ex illo pendēs: Reſpondemus, quod ſi indeterminatas accipiat aduerſarius partes omnes continui, nec eſſe primas, nec ſecundas, &c. Si vero determinatas partes accipiat facta iam per intellectum diuiſione, puta, in medietates, vel quartas &c. tunc concedamus, & primas eſſe, & poſtremas poſſe.

Ad tertium. Non eſt dubium non modo ſecundum Theologiam ſacram, ſed etiam ſecundum Ariſtotel. & omnes fere veteres Peripateticos, quos alius attulit, Deum opt. cognoſcere omne id, quod fuerit cognoſcibile. Cum ergo quæritur, an cognoſcat diſtincte partes continui. Reſpondeo habere duplicem ſenſum: vel cognoſcit diſtincte ex parte ſubiecti, ideſt cognitione diſtincta, vel diſtincte ex parte obiecti, ideſt eſſe diſtinctas, quæ duo non ſunt idem. Ego enim video diſtincte partes ſuperficiei, quas nō video eſſe diſtinctas. Deus ergo cognoſcit omnes partes cognitione diſtinctiſſima, non tamen cognoſcendo illas eſſe diſtinctas, primo enim cognoſcit non eſſe diſtinctas, & hæc eſt diſtincta cognitio continui: cognoſcit enim eas partes, vt ſunt in ipſo continuo, eſſe, inquam, infinitas, ſed potentia. Altera vero cognitio non modo non eſt diſtincta, ſed eſſet falſa. Ad 3.

Ad quartū de ſphæra mota ſuper planum, Reſpondeo ad primam illam difficultatem, ſi moueatur rotando, quod illa maior, perfecte ſphæricum tangit planum in puncto, eſt vera de ſphærico quieſcente, & puncto quieſcente. Aliud ergo eſt, conſiderare ſphæricum quieſcens, nam tunc in quiete tangit in pūcto: aliud, ſphæricum in motu; nam ſphæricum motum tangit planum in linea: vnde iſta proportione ſibi reſpondent punctus, & linea, Inſtans, & tempus motus, & mutatum eſſe. Dicimus itaque, quod punctus tangit punctum in inſtanti, & in mutato eſſe, & linea lineam immediate poſt hoc, in tempore, & in motu ipſo: atque ita prima difficultas, cum ſphæricum rotando mouetur, eſt diſſoluta. Ad 4.

Ad alterã partẽ arg. Ad alteram difficultatem, cum trahitur ſphæricum per planum. Reſpondent aliqui, quod punctus mobilis in hoc inſtanti eſt in hoc puncto, ſed immediate poſt hoc erit in non aſſignabili, nec in puncto immediato. nã immediate poſt hoc, eſt tẽpus, in quo ſunt infinita inſtantia, in quorum ſingulis fuit in alijs punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc ſolutio eſt multorũ.

Reijcitũ ſolut. Sed hæc perſpicue eſt contra Ariſtotelem. Nam ita etiam poſſet reſponderi argumento Ariſtotelis, quo probat, ſi punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens puncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non ſunt, poſſet itaq; conſimilis ſolutio Ariſtoteli dari.

2. Sol. probabilis. Burleus aliter reſpondet: negat enim pũctum illum proprio motu moueri, aut tranſire minus ſpatium prius, quam maius, dum mouetur ad motũ corporis: non enim mouetur ſicut pars in toto, ſed ſicut accidens in ſubiecto. & ita non correſpondet illi pars motus, nec pars ſpatij, ſicut reſpondet parti mobilis, ſecus eſſet, ſi per ſe moueretur.

Hæc ſolutio eſt probabilis, & eidẽ addi poſſet, non quidem reſpondere illi pũcto partem motus, nec partem ſpatij, ſicut etiam nec partem temporis: ſed reſpõdere illi in tali motu mobilis ipſa pũcta ſpatij illius, & mutata eſſe, & inſtãtia temporis, ita vt in quouis inſtanti alio, & alio tangat alia, & alia puncta, & habeat aliud & aliud mutatum eſſe, motus vero ſit mobilis ipſius. Atq; ita vno verbo reſpõdendum, punctum illud tangere ſolum omnia, & ſingula puncta in omnibus & ſingulis inſtantibus: mobile vero moueri in tẽpore, & per ſpatium moueri.

Ac profecto ita videtũ in cuiuſuis mobilis motu: nam puncta eius puncta ſpatij tangunt, & lineæ eius lineis ſpatij reſpondent, & ſuperficies eius ſuperficiem ſpatij tangit, & corpus tandem ipſum mobile totum implet, & tranſit ſpatium, non vero punctus lineam, vel linea ſuperficiem, vel ſuperficies corpus, aut ſpatium.

Hæc itaque ſatis eſt probabilis ſolutio, & defenditur ſententia Ariſtot. punctum ſcilicet non moueri per ſe, ſed ſolum coexiſtere punctis ſpatij, per ſingula temporis inſtantia.

Tertia ſolutio fortaſſe eſt verior, quãuis non ad mentem Ariſt. ſi dicamus indiuiſibile poſſe moueri per ſe cũ Scoto. 2. ſent. d. 2. q. 9. ad 3. & alijs, ac tunc ita dicẽdum punctum illum mobilis in quiete tãgere pũctum ſpatij tactu per ſe manẽte. at in motu ipſum percurrere lineã, & ſucceſſiuo tactu tangere lineam: quare in ſingulis inſtantibus erunt ſingula mutata eſſe, & erunt tactus pũcti in ſingulis pũctis ſpatij, ſed immediate poſt hoc erit tẽpus, & erit punctum moueri, & ita ſucceſſiuo tactu, & fluxu, lineam tangere immediate poſt hoc. *3. Sol. probatior.*

Quod ſi obijcias, impoſſibile eſſe, vt pũctus lineam tangat. Reſpõdeo diſtinguẽdo de tactu. Tactus enim duplex adæquatus, & inadæquatus, & permanẽs, & ſucceſſiuus. De tactu igitur adæquato, & permanente concedo, non poſſe tangere lineã, ſed alterum punctum tantum: at inadæquato ſucceſſiue poſſe. Simile eſt, vt digitus vnus poteſt ſucceſſiue tangere totum ſpatium palmi, quod ex multis conſtat digitis: adæquato vero tactu & permanente tantum poteſt alterum digitale ſpatium tangere. Sic tactu quidẽ permanẽte adæquato non poſſet, niſi punctus punctum tangere, ſed ſucceſſiue poteſt inadæquate. Simile etiam eſſet de inſtanti, ſi vnũ aliquod inſtans conſeruaretur à Deo per annum ſequentem, tunc toti anno idem illud inſtãs coexiſteret, & omnibus alijs illius anni inſtantibus: Ita hic idem numero punctus in caſu per totum ſpatium lineale deducitur, & trahitur, ſicut illic inſtans conſeruaretur. *Obiect. Solut.*

Ad quintum, iam eſt ſolutum partim ſupra, partim ex fundamento ſupra poſito: tantum enim concludit, ſicut ſpatium eſt diuiſibile in infinitũ, ita & motus, qui ſit in illo ſpatio: at ſicut ſpatium non habet partes infinitas actu, ſed potẽtia, & ſyncategorematice non tot, quin plures, vt dixi, ita nec motus. Præterea, ſicut partium diuiſio in infinitum tantum eſt, ſecundum magnitudinem, tantum concludit illud mobile, quod vellet moueri, diſtinguendo prius per imaginationem omnes partes, nunquam poſſe ſic abſoluere motum: at vero mobile ſicut eſt integrũ mouetur. *Ad 5.*

Ad ſextum reſpõdetur, falſum eſſe putare de tempore non exiſtere, niſi nunc, nec *Ad 6.*

Digitized by Google

nec de motu,niſi mutatum eſſe.nam tempus ipſum,& motus exiſtunt, & vere dicimus diem eſſe,& curſum, & ambulationem eſſe,tamen non immediate ſecũdum ſe exiſtunt,ita,vt partes ſimul ſint,ſed ſecundum continuationa ſuarum partium, quia hæc eſt natura ſucceſſiuorum entiũ.

Simile etiam eſt in quantitate permanẽte:nam ſignato quouis medio puncto lineæ, poſſum uere dicere, hic eſt linea, & hic, cum tamen demonſtratio ſola ſit puncti continuantis huius,vel alterius.

Ita etiam in loco continuo ſimiliter eſſe dicimus totum,demonſtrando tantum particulam aliquam paruam loci eius, aut punctum,vt dicimus,ſphæram eſſe in plano, cum tamen tangat in puncto ſolum; & ſic etiam dicimus, gẽma eſt in annulo, cum ex infima ſolum parte contingat, ſic etiam crux in turri, aqua in vaſe,&c.& lignum tranſuerſum ſupra aliud, dices eſſe in altero inferius ſuppoſito,cum tamẽ per mediam ſolum partem contingat, & extrema vtrioque in aera pẽdeant.Sic etiam in hoc inſtanti,verum eſt etiam dicere eſſe tempus,& motum, & deambulationẽ, & ſonum, & quodcunque aliud ſimiliter ſucceſſiuum,dum fit,& ſuccedit. Ad confirmationem ex dictis liquet ſolutio immediate poſt hoc inſtans eſſe tempus, nec vero eſſe primum aliud inſtans immediatum.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondeo: quod tantũ probat,quod nunquam finiretur, non abſolute,ſed intra terminum ipſius diuiſionis,& intra terminũ illius temporis, quo fit diuiſio:nam ſemper quacũque data diuiſione vlterior diuiſio ſupereſt. Sed non probat,quod illud tandem tempus totum non finitur,vel quod ille motus,qui in eo fit,non finietur. Vnde argumentum hoc tunc probaret,non poſſe perueniri ad vltimam diuiſionem, ſi partes aſſumerentur æquales ſemper motus,vel temporis: nã tunc & tempus, & motus excreſce:et in infinitum. Et quidem ſimile argumentũ hoc eſt illi Zenonis,quo probabat velociſſimum in motu non poſſe conſequi tardiſſimum; quod Ariſtoteles eodem modo ſoluit.

Præterea dicimus, quod ſi eſſent omnes illæ partes diuiſæ,in eodem tempore pertranſirentur realiter,in quo modo pertranſeuntur cõiunctæ,licet per imaginationem:nec ſi eſſent diſtinctæ,nec coniũctæ,a nobis pertranſirentur.Vnde in argumento eſt deceptio:ex eo enim quod nũquam abſoluet imaginatio noſtra diſtinguens diſtinctionem, argumentatur ad tranſitionem realem, quæ,etſi partes diſtinguantur,vel coniungantur,ſemper erit finita,vt dixi.

Ad 8. Ad octauum reſpondeo,non eſſe inconueniens, eſſe infinita puncta in quauis parte lineæ, & infinita inſtantia in quauis parte temporis in potentia,& ſyncategorematice,vt dicimus, id eſt, non tot aſſignari poſſe,quin ſint plura,ſicut etiam infinitas diuiſibiles eſſe partes cuiuſuis continui eſſe concedimus. Nec impoſſibile eſt tale infinitum, quod tempore finito clauditur,vel magnitudine finita, ſic pertranſiri,cum ipſum ſit finitum continuũ, quod motu pertranſitur, in quo illa ſunt indiuiſibilia inſtantia,vel puncta,quæ nec ſpatium faciunt,nec tempus maius per ſe, cum ſint indiuiſibilia: imo ſi non eſſent in continuo, ſed per ſe, omnia ſimul in vno inſtanti pertranſirentur: modo vero per ſe,& proprie cõtinuum eſt,quod pertranſitur non indiuiſibilia, cum illis nulla pars,nec temporis, nec motus reſpõdeat, ſed parti mobilis.

Ad alterum inconueniens reſpondeo, quod nunquam erit albefactio,vel intenſio albedinis infinita, ſed erit ſemper maior,& maior, quouſque finietur terminus albefactionis Vt v. g. a ſeptimo gradu ad octauum ſemper eſſe poteſt maior,& maior, vt ſeptimo cum dimidio, & dimidio reſidui,& alterius reſidui dimidio,&c.tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus cõtinentur.In ſingulis vero inſtãtibus non acquiritur noua intenſio,ſed noua incenſa eſſe,& noua albefacta eſſe:nam (vt ſæpe diximus) hęc ſibi inuicem correſpondent,albefactionis motus,& tempus, & albefacta eſſe,& inſtantia.

Ad 9. Ad nonum reſpõdeo,illas duas ſuperficies ſecare lineam in vno,& eodem puncto. Et ratio eſt manifeſta:quia cum ſe tãgant,& ſint indiuiſibilia ſecũdum profunditatem,ſecundum ſe tota debent ſe tangere: unde ſecundum ſe tota nõ attollunt maius; eadem ergo diſtantia eſt a centro terrę ad vtranque: & cum illa linea metiatur illam diſtantiam, erit eadem linea: quare in eodem puncto ſecabunt.

Digitized by Google

Quo fit, vt, ſi imaginemur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterum extendi vſque ad illam ſectionem, eodem ductu deſcribãtur duo circuli in illis duabus ſuperficiebus, & hoc congruit Ariſto. qui in 5. Phyſic. tex. 21. definit illa ſe tangere, quorum vltima ſunt ſimul, ſimiliter illa eſſe continua: unde oportet, cum ſe tangant cœli, & ſint continui, vt ſua extrema ſimul habeant, quare duæ ſuperficies ſe ſecabũt in eodem puncto, aliâs enim duo cœli non eſſent contigui, ſed potius ſe haberent conſequenter, vt definitur ibi, tex. 25.

Atqui duo indiuiſibilia eſſe conſequenter non poſſunt, vt idem oſtẽdit: nec plus multa ſimul, quam vnum ſolum ſpatium occupãt: quãdoquidem ſeorſum nullum illorum aliquid ſpatii occupat, & ſe tangunt per ſe tota. Quare tãtum vna ſuperficies, ac duæ, occupabit ſecundum latitudinem, id eſt, indiuiſibiliter; atque hæc de tota quæſtione dicta ſufficiant.

Obiect. At obiicies: Si illæ duæ ſuperficies ſe penetrãt; ergo & corpora, ac ſubſtantiæ, quę ſub illis ſunt ſuperficiebus, ſe penetrabũt: non enim accidens eſt ſine ſubiecto. At hoc eſt impoſſibile, vt duæ ſubſtantiæ extenſæ, vel corpora, ſe penetrent, &c.

Solutio. Reſpondẽdum eſt: Superficies quidem ſibi ſuperpoſitas, ſeu indiuiſibilia, quãuis inuicem ſuperpoſita, non ſe proprie penetrare; quia penetrare proprie eſt corporũ; ſed ſunt ſimul ſecundum ſe tota indiuiſibiliter, vt ait Ariſtoteles, niſi hoc velis improprie vocare penetrationem indiuiſibilium: hanc, inquam, ſimul coexiſtentiam. Sed vtcunque voces, dicimus corpora illa ſe tangere, & eſſe ſolum contigua quorũ vltima, ideſt, ſuperficies ſuæ ſũt ita ſimul, (vt diximus) ſecundum ſe tota ſe, inquã, dicantur tangere ipſa corpora, quia ſunt immediate poſt ipſas ſuperficies, & inter illa ſolum ſunt mediæ ſuperficies. Et eſt quidem ſuperficies in corpore vt in ſubiecto, ſed nõ reſpondet ei ſubſtãtia ſuperficialis, ſicut nec puncto reſpõdet pro ſubiecto ſubſtãtia pũctualis, quæ ſit vere ſubſtantia indiuiſibilis, ſed ſuperficies, & quãtitas eſt in ſubſtantia, & in corpore, & tangit per ſuperficiem, ſicut ſubſtantia agit, verbi gratia per calorem.

Ad 10. Ad decimum, ex dictis ſatis liquet, quid ſit dicendum, nempe, non eſſe vllas eiuſmodi partes indiuiſibiles, & commentum eſſe, alias eſſe partes primas continui indiuiſibiles, & alias eſſe ſecundas diuiſibiles in quantitate continua permanente, motu, vel tempore; ſed plene eſſe hoc falſũ. & fictum commentum: & quamuis ea ratione aliquã ſaluari poſſent, vt, de fine, & initio temporis, & quædam alia; non tamen omnia incommoda, vt vidimus, eaq; grauiſſima.

Ad 11. Ad ſol. rationũ Ariſt. Ad ſolutiones vero rationum Ariſt. ex dictis conſtat eſſe inſufficiente, & negari nõ poſſe, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamen negabat, & negare cogebatur illa opinio; cum ſint à mathematicis demonſtrata, & a Philoſophis præſertim poſt Ariſt. validiſſimis rationibus oſtẽſa, atque iccirco ab omnibus iam recepta. Sed ad ſingulas ſolutiones confutandas particulatim accedamus.

Ad 1. ſol. Ad primam illam igitur ſolutionem dicimus, quod non debet negari illa continui definitio: continua ſunt, quorum vltima ſunt vnum: nam ſi negetur, non poterunt rationem reddere continuitatis, aut quæ ipſa ſit continuitatis eſſentia, & in quo conſiſtat: aut cur potius illa puncta ſint continua, quam contigua, vel ſe tangentia: aut cur non diſcreta inter ſe, cum nullo copulentur.

Ad 2. ſol. Ad ſecũdam ſimiliter dicendum, quod illa diſtinctio de punctis ſe tangentibus, nulla eſt, videlicet quæ ſecundum ſe tota ſe tangunt: ſi non ſe penetrent, quantitatem facere, nõ uero ſi ſe penetrent: nulla, inquam, eſt, nam ſi ſecundum ſe tota ſe tangunt, neceſſe eſt ſe tota penetrent, nec vnum ſit extra alterum.

Secundo, nec poſſunt eſſe puncta cõſequenter immediata in eodem continuo, vt oſtenſum eſt, alias eſſent contigua, & oporteret præterea aſſignari, per quid ipſa puncta continuantur, & quid plus habẽt continua, quam cum ſunt contigua, aut cur continuentur.

Tertio. Sed nec ſi eſſent immediata, quãtitatem augerent, aut locum maius occuparent; nec enim duo puncta plus loci, quam vnũ occupare poſſunt, cum ſint res indiuiſibiles, & neutrum per ſe locum occupet; imò omnia puncta ſimul, nullum omnino locum extenſum per ſe occupabunt; non magis quam duo, vel plures angeli ſimul, plus loci quã vnus angelus, occupabunt,

Digitized by Google

cupabunt, aut quæcunq; aliæ res indiuiſibiles, quarum omnium eadem eſt ratio.

Ad 3. ſol. Ad tertiam ſimiliter ſolutionem negari non debet illud axioma. Indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere maius. Nec concedendum contra, non quanta quantitatem componere tanquam videlicet partes continuas integrantes.

Nam quod ex non igne componatur ignis ſcilicet ex materia, & forma, vt obijciebatur; nihil ad rem facit, cum non ſint eius partes integrantes, ſed Phyſicę, & eſſentiales.

3 Nec vero ſolùm in quantitate, ſed in omnibus homogeneis de illorũ integrantibus partibus id verum eſt non, inquam, augeri aquam niſi addita aqua, & ignem non niſi addito igne, & carnẽ non niſi addita carne, & ita cæteris omnibus homogeneis. Sic etiam fatendum neceſſario, non augeri quantitatem, niſi addita quantitate: cum hæc ſit partium integrantium continuarum compoſitio, non eſſentialiũ, aut diſcretarum.

Ad 4 ſol. Ad quartã. Primo gratis negatur eiuſ-
1 modi cõmenſuratio ſpatij, motus, & temporis, ſed nec negari debet, nec poteſt: nã aliàs aſſignari non poteſt, in quanto tempore pertranſibitur illud indiuiſibile ſpatij, uel quanto tempore a velociſſimo mobili, & in quanto a tardiſſimo, vel in quanto a mediocriter ueloci pertranſibitur, aſſignari, inquam, non poteſt in hac re aliquid certi.

2 Secundo. Deinde etiam, pro libito dicatur, a velociſſimo mobili in vno inſtanti temporis puncta multa pertranſiri, ut verbi gratia decem puncta ſpatij, eadẽ nihilominus ſequentur Ariſt. incommoda. Nam ſi ſic eſt, a minus veloci pauciora pũcta pertrãſibuntur: & ſi in culpa ſit tarditatis proportio ad illud velociſſimum mobile, quod verbi gratia decem indiuiſibilia loci pertranſibat in inſtãti, tunc ab illo tardiori in decuplo, in inſtanti punctus unus tantum pertranſibitur, & ſi ulterius augeretur tarditatis proportio, etiam minus quàm punctus in inſtanti pertranſiretur, quę ſunt inconuenientia, illata ab Ariſtotele, cum alijs.

3 Tertio. Quod ſi contradixeris velociſſimo v.g. in inſtanti pertranſiri illud indiuiſibile ſpatij, & a tardiſſimo in decẽ. v.g. inſtantibus, vel in hora illud indiuiſibile pertranſiri, vel alia quauis proportione pro libitu: tunc iam redirent omnia argumenta Ariſtotelis facta ex commenſuratione ſpatij, motus, & temporis, variata videlicet velocitate mobilis, maiori, vel minori; vt ille demonſtrat, quæ hic non repetuntur ob prolixitatem.

Quarto. Et præterea eſt impoſſibile, in eodem puncto ſpatij, per plura inſtantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidẽ diutius in eodem ſemper ſiſtens pũcto cũ moueatur pluribus inſtantibus permanere: nam ſic ſimul eſſet verũ mobile quieſcere, & moueri, in illo vno & eodem exiſtens puncto. Quare neceſſe eſt, omnino admittatur illa commenſurabilitas ſpatij, loci, & motus, ab Ariſtotele poſita.

Ad quintã. Facile refellitur illa ſolutio. Ad 5. ſol. qua negatur illud axioma, continuum in duas partes ęquales poſſe diuidi, cum Mathematici, vt Euclides, & alij ſimpliciter, & abſolute demõſtrent, diuidi poſſe oẽm finitam lineam, vel quantitatem cõtinuã in duas partes æquales: idq; demonſtrent per ſe ſimpliciter, & in uniuerſum; nullã quidem excipiendo, quæ vel ex paribus, vel ex imparibus partibus conſtet.

In numeris vero non ſic concedunt, in duas omnes numeros medietates poſſe diuidi, ſed ſolum numeros pares: quã parium, & imparium diſtinctionem in continua quantitate non faciunt: ſed de quacunque in genere, in duas (vt diximus) medietates diuidi poſſe demonſtrant. De his ergo dubijs, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac indiuiſibilium, & partium continui compoſitione, dicta ſint ſatis.

De dubijs quibuſdam circa textum Ariſt. Vtrũ omne, quod mouetur, tardius, & velocius moueri poſſit, &c. Quæſt. II.

PRopoſita eſt quæſtio pro quibuſdam alijs dubijs, quæ etiam ex textibus aliquibus oriuntur.

Eſt ergo primum argũ contra textum 8m, vbi dr̃ continuum non componi ex his, quæ ſecundum ſe tota ſe tangunt Mixtum componitur ex elemẽtis, quæ corpora ſunt: & 1. arg.

tamen

Digitized by Google

tamen elementa ſecundum ſe tota in ipſo ſe tangunt: Nam quælibet pars mixti, mixta eſt & in ipſa quatuor elementa inueniuntur, ergo totum põt ſecundum ſe totum tangere.

2 Secundum eſt contra textum quartũ, vbi dicitur, eiuſdem rationis eſſe tempus, motum, magnitudinẽ quoad diuiſionem. Videtur hoc falſum, illa enim tria differũt genere, ergo impoſſibile eſt eandem habere rationem.

3 Tertium eſt contra textum ſeptimum, vbi dicitur: Nõ eſſe ſimul, fieri motum, & mutatum eſſe. Videtur falſum. Nam illuminatio motus eſt, & tamen ſimul ſunt, illuminatio, & illuminatum eſſe. Eſt enim illuminatio inſtantanea. Imò vlterius, de congelatione, quæ verus eſt motus, dicitur lib. de ſenſ. quod tota congelatio fit ſimul, ergo ſimul erunt congelatio, & congelatum.

4 Quartum eſt contra eundem textum, vbi dr̃. In indiuiſibili non fieri motũ. Contra eſt argumentum. Signetur in magnitudine aliquod indiuiſibile, vt punctũ, & moueatur mobile per illud ſpatium:, tunc oẽs partes mobilis tranſeunt per illud indiuiſibile; ergo per indiuiſibile eſt motus.

5 Quintum eſt contra tex. 15. circa quẽ eſt titulus quæſtionis; vbi dicitur. Omne mobile tardius, & velocius moueri. Videtur falſum. Primo de cœlo, mouetur enim velociter, ita vt nec velocitas, nec tardius moueri poſſit, cum motus ille neceſſarius ſit. Vlterius, virtus motiua elementorum eſt determinata; ergo etiam motus, ut nõ poſſit eſſe uelocior, aut tardior.

6 Sextum eſt contra tex. 18. ubi dicitur. Quòd ſi tempus infinitum eſt extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc non ita eſſe, cum tempus ſecũdum Ariſtotelẽ ſit infinitum a parte ante, & erit infinitũ a parte poſt, & tamen ſpatium, circa quod fit motus cœli, quod temporis eſt cauſa, finitum eſt, imò in magnitudine circulari finiri non prohibet motum, & tempus fieri infinita.

Ad hæc ſingula oportet reſpõdere. Ad primum Iandu. q. 4. dicit, quod elementa in mixto non iunguntur, nec miſcentur ſecundum ſuas quantitates, ſed ſecũdum ſuas formas ſubſtantiales. Imaginatur enim, quod ſiunt partes diuerſæ diuerſorum elementorum, & quantitates ſingularum non penetrantur, ſed quæque ſuũ occupat locum; tamen mixtio in hoc eſt, quod vnumquodque elementorum inducit, & producit in alio ſuam formam vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis ſtante forma aquæ, & iterum aqua producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducunt ſuas formas in alijs, & recipiunt ab alijs ipſorum formas: vnde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum, & hæc eſt mixtio.

Ad 1. Sol. Iad

Hæc ſententia non mihi placet: putat enim elementa manere in mixto ſm̃ ſuas formas ſubſtantiales, & ꝙ ſubſtantia recipit magis, & minus, & quod in eadem materia multæ ſimul eſſe formæ poſſunt ſubſtantiales: quæ improbanda ſunt, cum de mixtione aliàs diſputatio fiet. *Improb*

Alij dicunt fieri diuiſionem vſq; ad minima tantum elementorum: & ita non ſe tangunt ſecundum totum: quia illa minima ſunt extenſa.

Alij aiunt eſſe irregularem mixtionẽ vt cum aqua in vino infunditur, & nec ſic ſe tangunt ſecundũ tota. Verum nos, quia elementa formaliter in mixto remanere non admittimus, facilius reſpondemus.

Dico igitur ad argumentum, quod cũ elementa ad mixtum cõueniunt ſuas formas ſubſtãtiales amittunt, & pariter quãtitatem; & omnium ipſorum vna fit materia, in quam forma mixti inducitur, & quantitas de nouo producta: vt enim formæ elementorum non manent, ita nec ipſorum dimenſiones. Et vt noua mixti forma ſubſtantialis educitur ex potentia materiæ, ita etiã noua mixti quantitas. Hinc patet ſolutio, quod non eſt ibi contactus elementorum ſecundum ſe tota, cum ipſorum dimenſiones non maneant, ſed vna omnium fiat materia. *Sol. uera*

Ad ſecundum reſpõdeo, quod cum dr̃citur, vnam eſſe rationem illorum triũ, non oportet intelligere de unitate ſpecifica, aut generica, ſed de unitate conſequentiæ, vt dicit Iandu q. 5 ita vt valeat, ſi vnum diuiſibile eſt, & etiam aliud. *Ad 2. 1. Solut.*

Sed melius eſt dicere, quod ſit identitas proportionalis. Nempe, quod ſic ſe habet tempus ad ſuas partes, vt motus ad ſuas, & magnitudo ad ſuas: vt ſi vnum nõ ex indiuiſibilibus componitur, nec alterũ componatur. *Altera ſolutio.*

Vel

3. Sol. Vel ſimiliter de identitate ſimultatis: Nam dum vnum diuidimus, etiam fit alterius diuiſio, vt poſtea Ariſt oſtendit.

Ad 3. Ad tertium dico, quod Ariſto loquitur de motu, qui fit a contrario in contrariũ, qui ſucceſſiuus eſt, non autem de eo, qui non fit a contrario in cõtrarium, & mutatio dicitur: hæc enim eſt inſtantanea, & ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe.

No. ĩ motu duas eſſe partes. Sed adhuc reſtat dubium de cõgelatione. Dico autem quod motus duas habet partes. Quãdã a ſubiecto, quod mouetur: dum enim homo mouetur, partes ipſius pariter mouentur: & has partes ſimul habet, & quantum ad has totus ſimul eſt, & de his loquitur Ariſtoteles, cum ſermonẽ facit de congelatione, nempe, quod congelatur, ſimul quoad omnes ſua partes congelatur: Alias habet partes a ſpatio, & forma, quæ acquiritur, & hæ ſucceſſiuæ ſunt, & quantum ad has totum motum eſſe ſimul eſt impoſſibile, nec congelatio tota ſimul fic eſt, ſed paulatim fit, & in præſenti hoc pacto loquitur. puta, non eſſe ſimul motum, & mutatum eſſe: non enim totus motus ſimul eſt.

Ad 4. Ad quartum dico quod dupliciter poſſumus imaginari, motum fieri localẽ ſuper indiuiſibile. Vno modo per ſe, ideſt, quod ſit ſpatium, in quo fit motus, & ſic eſt impoſſibile, cum in eo ſignari non poſſint terminus a quo, & terminus ad quẽ: & iſto modo procedit Ariſtoteles; quod nullus motus ſupra indiuiſibile fieri poſſit. Altero modo per accidens, quatenus eſt coniunctũ, cum cõtinuo, in quo fit motus per ſe, & ſic ſuper indiuiſibile motus eſt, non tamen ſuper ipſum per ſe, ſed cũ continuo ſumptum.

Ad 5. 1. ſol. Alex. & Eudemi. Ad quintum non eſt idem reſpondendi modus. Auerr. eodem comm. citat duas ſententias. Alteram Alexan. & Eudemi dicentium, motum cœli poſſe eſſe velociorem, & tardiorem, pro voluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auerr. quia cum ille motus ſit neceſſarius, non poteſt procedere a voluntate libera. Alteram citat aliorum, qui dicunt, motum cœli poſſe eſſe velociorem, aut tardiorem, ſi in alio ſubiecto ſumatur. Nec hoc recipit Auerr. quia motus vnius non poteſt accipi in ſubiecto altero.

2. ſo. utio Auerr. Tandem ipſe dicit, quod motus dupliciter conſideratur: Vno modo ſecundum ſe, altero modo, vt huius, vel illius mobilis eſt. Si ſecũdum ſe conſideretur, vt motus eſt, non eſt ita velox, aut tardus, quin velocior, aut tardior eſſe poſſit & ſic ab Ariſtotele cõſideratur. Vt autem huius, vel illius eſt, limitatus eſt, vt probat argumẽtum, & eſt exemplum ipſius de quantitate. Hęc enim poteſt ſecundum ſe cõſiderari: & ſic eius diuiſio in infinitum procedit: at, vt quãtitas rei naturalis eſt, determinata eſt, vt nec maior, nec minor eſſe poſſit.

Hæc ſententia nõ mihi omnino placet, propter duo. Alterum eſt, quod putat accidentiam ſecũdum ſe, non habere determinatum gradum, nec quoad maximũ, nec quoad minimum: quod eſt valde incertũ. Alterum eſt, quod conſiderare motum ſecundum ſe, non eſt ſpeculatio mere phyſica: Phyſicus enim de accidente, vt corpori naturali ineſt, tractat: loquitur ergo Ariſtoteles hic de motu corporum naturaliũ, vt corporum eſt. *Improb.*

Reſpondent aliqui, quod cum dicitur quod tractat de motu ſecundum ſe, non oportet intelligere, quod conſideret motum abſtractum, ſed quod tractet de motu corporum, non tamen horum, vel illorum, ſed abſtrahendo a corporibus particularibus. *Defenſio quorũdã*

Iſta defenſio nulla eſt. Nam tunc non poſſet eſſe motus in infinitum velocior, aut tardior: non enim in vniuerſali aliquid eſt, quod non reperiatur in aliquo ſingulari: at motus omnes naturales determinati ſunt: eſt enim maxime velox motus primi cœli. *reijcitur defenſio.*

Ob id dico ad Ariſtotelẽ, quod ſenſus eſt, quod omne mobile tardius, & velocius mouetur, ideſt, in quocunque genere motus datur tardior, & velocior, non tamen quod in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior eſſe poſſit, & ſic ſoluitur argumentum. Illa etiam Alexandri, & Eudemi ſolutio vera quidem eſt, cũ vere intelligentia cœlũ mouens ſit Angelus, & agens liberum, quam ſi qui ad mentẽ Ariſt. eſſe dixerint, hos interpretes eius ſequendo, profecto maxime inde argumẽtum pro libertate Dei ſecũdum Ariſt. deſumi poſſet, quãdoquidẽ ſecundum hoc intelligẽtia pro eius voluntate cęlum tardius, & velocius mouere poſſet. *Vera ſol.*

Ad ſextum dici poteſt primo, quod loquatur de motu ſimplici, qualis eſt rectus *Ad 6. arg.*

aut

aūt circularis quantum ad primam circulationem: nam cum plures circulationes cumulantur, iam quodammodo motus ille compoſitus,& geminatus eſt. Motus autem ſimplex, ſi infinitus fuerit ſecundū extrema, ſpatium etiam erit infinitū ſecūdū extrema:& ita poteſt intelligi Ariſt. Vel dici poteſt, quòd circulus dici poteſt infinitus,cum careat actu extremis, vt dictum eſt in libro tertio.

Caput Tertium.

Neceſſe eſt autem, & ipſum nunc. Tex. xxiiii.

De diuiſ. mot⁹, ac primo d̄ Nūc tē poris.

Poſtquā diuiſiones magnitudinis & tēporis oſtēdit: nūc diuiſionē motus tractare aggreditur: ac primo probat,motum in tēpore eſſe: hoc enim ad ipſius diuiſionem conducit.

Quod Nunc tē poris ſit indiuiſibile.

In hoc vero textu ꝓponit ipſum: Nūc, eſſe indiuiſibile, vt probet in ipſo nō eſſe motum,ſed in tempore.Dicit ergo: Nūc, quod ſecundum ſe,terminus eſt, & nō ſecundum aliud,eſt indiuiſibile, & eſt in tēpore vtroque,quod terminat, puta præterito,& futuro:finis quidem præteriti, vltra quod nihil illius præteriti eſt; initium futuri,ante quod nihil illius futuri eſt: eſt enim vtriuſque terminus.

No. Duo b⁹ modis pōt aliqd termi nare.

Notandum autem,quod aliquid poteſt terminare dupliciter, ſicut tangere adæquate,& inadæquate.Id tangit inadæquate, quod non ſecundum ſe totum tangit, ſed ſecundum aliquid ſui,ſicut vnus digitus tangit lignum inadæquate, quia non ſm ſe totum,ſed ſecundum vltimum ſui. Illud autem vltimum, quod ſecundum ſe totum tangit, cū indiuiſibilis ſuperficies ſit, adæquate tangit. Ita ſimiliter de termino. Aliquis eſt in adæquatus,qui non ſm ſe totum terminat, alius adæquatus, & hic indiuiſibilis eſt. Et hoc eſt,quod dicit. Nunc, quod ſecundnm ſe terminat, eſſe indiuiſibile: vt enim dictum eſt in libro quarto: Nunc,etiam vocatur,tempus proximum nunc præſenti; ſed id non ſecundum ſe terminat, ſed ſecundum ſuas partes,ob id tale non eſt indiuiſibile.

Hoc autem ſi demonſtretur. Tex. xxv.

Si ſit idē Nūc terminās vtrūq;, tēpus erit indiuiſibile.

AD probandum, Nunc eſſe indiuiſibile,docet id facere, ſi probetur, vnū eſſe,& idem Nunc,quod ſecundum ſe terminat vtrūque tempus. Si enim probatur eſſe vnum, & idem quod ſecundum futurum,& præteritum terminatur,tunc in diuiſibile eſſe conſtabit.

Neceſſe eſt igitur idem eſſe ipſum nunc. Tex xxvi.

1. Rō idē Nūc eſſe vtriuſq; tēporis p̄teriti,et futuri.

PRobat, tale Nunc vnum,& idem eſſe. Argumentum eſt. Si non eſt vnum Nunc quod finis præteriti, & initiū futuri ſit,erunt duo,vnum vnius,alterum alterius. Tunc,cum duo Nunc ſint indiuiſibilia & immediata eſſe non poſſint, non erunt abſque medio, erit igitur medium tempus. Nam quod mediū eſt inter fines alicuius continui, eſt vniuocum, & rationis eiuſdem cum eo,cuius fines ſunt. vt inter fines lineæ mediat linea,inter fines corporis mediat corpus; ita inter fines temporis,qui ſunt Nūc,mediat tempus; Tūc; ſi mediat tempus, cum non ſit præteritum, nec futurum,inter quæ eſt,erit Nunc, & præſens copulans vtrunq; & erit finis præteriti,& principium futuri.

Vlterius,Illud tēpus eſt diuiſibile. Omne enim tempus in præteritum, & futurū diuiditur.Si igitur illud Nunc eſt in præterito,cum ſit ipſius finis, iam aliquid futuri erit in præterito ſimiliter eſt in futuro, cum ſit eius principium;ergo aliquid præteriti erit in futuro nam in tali termino, cum diuiſibilis ſit, vtrunque reperitur,& ſecundum vtrunque terminabit:quod eſt impoſſibile. Non ergo ſunt duo Nunc,ſed vnum,& idem; Si enim duo ſunt, terminus erit diuiſibilis.

Simul autem nec per ſe erit. Tex. xxvii.

2. ratio.

REprobat adhuc terminum talem nō eſſe tēpus intermedium,& diuiſibile.Quia non eſſet terminus per ſe,ſed ſecundum aliquid ſui,puta, ſecūdum vnam par-

Digitized by Google

partem vnius, ſecundum alteram alterius. Hoc autem falſum eſt, quod alicuius finiti non ſit terminus per ſe, & adæquatus: quod ſi terminus eſt per ſe, indiuiſibilis eſt. Non enim diuiditur id, quod per ſe terminus eſt.

2. ratio. Adducit aliam rationem ad idem probandum, quod non ſit medium diuiſibile. Nam cum diuiſibilis alia ſit pars præterita, alia futura, ſequitur, quod non erit idē præſens, & Nunc vnquam; quia tempus multipliciter diuiditur, & in illis partibus, alia nunc inueniuntur continuatiua, quæ recedunt, & alia adueniunt.

Vel melius poteſt ſic exponi. Nūc vnū & idem eſt in tota ſua duratione; ſi igitur ex præterito, & futuro conſtat, nō eſt idem in tota ſua duratione, cum præteritum non ſit futurum. Antecedens eſt per ſe notum. Nunc enim vocamus, quod totum eſt, & idem durationis præſens. Non igitur duo ſunt termini, ſed vnus.

Quare ſi impoſſibile eſt. Tex. xxviij.

Cōcludit ex dictis illud Nunc eſſe indiuiſibile. COncludit, cum iſta non poſſunt iſti Nunc competere, puta, quod ſit diuiſione, quod non ſit per ſe terminus, quod non ſit totum ſimul, & idem; Re vera, vnū eſt, & idem, quod vtriuſque temporis eſt terminus, quod unum eſt, & indiuiſibile erit. Aliter enim ſequentur prædicta inconuenientia, erit enim diuiſibile, & non ſecundum ſe terminus: & præteritum in futuro, ac futurum in præterito erit. Nec erit idem Nunc vnquam, quæ iam reprobata ſunt.

Quod igitur ſit aliquid in tēpore indiuiſibile. Tex. xxix.

Qđ nullus motus eſt in Nunc, in diuiſibili, ſed in tempore. PRiora verba textus concluſio ſunt p̄cedentium, poſt quæ concluſionē intentam ponit, uidelicet: Nullus motus eſt in nunc indiuiſibili, ſed in tempore. Probat. Si enim motus in inſtāti ſit, tunc & motus velox, & tardus in inſtāti fieri poſſet. Demus igitur ſpatium A B. per hoc moueatur iam mobile velocius in inſtāti N. ſi in inſtanti velocius tranſit A B. ergo tardū in eodem inſtanti tranſibit minus ſpatiū, vt dictum eſt ſit A, C. iterum hoc tranſit tardum in inſtanti; ergo velox in minori tranſibit idem, & ſic inſtans, & nunc erit diuiſibile: quod eſſe non poteſt.

At vero neque quieſcere. Tex. xxx.

Qđ quies ſit etiā in tē nō in Nunc indiuiſibili. ALterā conſtituit concluſionē. Quies etiam in tempore ſit, non autem in inſtanti: Hāc tripliciter probat. Primo: id quieſcit, quod non mouetur, quando moueri poterat, & modo, & loco, quo poterat & aptum erat, vt diximus ſuperius; ſed in inſtanti non eſt quicquam aptum moueri vt probatum fuit: ergo nec quieſcere. *1. ratio.*

Amplius ſi idem nunc. Tex. xxxj.

2. ratio. SEcundo probat idem, & ſupponit duo. Vnum eſt, quod idē ſit nunc continuatiuum temporis vtriuſque, & preteriti, & futuri, vt iam probatum eſt. Alterū, quod dati alicuius temporis aliquid in tota medietate præterita moueatur, & in tota altera quieſcat. Ex his ſequit, quod motus, & quies ſunt ſimul. Patet: Motus eſt in tota medietate prima; ergo etiā in nunc cōtinuatio illius medietatis, eſt enim terminus intrinſecus ipſius. Vlterius. Quies eſt in tota altera medietate; ergo erat in illo nunc, cum ſit futuri etiā terminus intrinſecus; ergo in vno nunc ſimul aliquid quieſcit, & mouetur: ſi quies in inſtāti eſſet, in inſtāti eſſet & motus, eſſet autem motus in nunc, ſi quies eſſet in nunc. vtriuſque enim ratio eſt eadem.

Dub. contra rōnē Ariſt. Contra hanc rationem Ariſt. dubitaē. Nam non videtur valere, quod quies, & motus ſimul eſſent in vno nunc, ſed quod illud unū nūc eſſet finis extrinſecus tum motus, vt dicatur, in tali nunc non eſt motus, ſed immediate ante hoc fuit, ſic enim definitur motus. Similiter eſſet vltimum non eſſe quietis, puta, nunc nō eſt quies, ſed immediate poſt hoc erit.

Solut. Ad hoc reſpondetur, quod ſi motus in inſtanti poſſet eſſe, tūc, ve uer , non per vltimum non eſſe inciperet, ſed per primū eſſe: ſimiliter & quies. Vnde cū illud inſtans præteriti ſit ipſius preteriti, in quo toto motus eſt, qui in inſtanti [illegible]

fu-

ſupponitur,eſſe vtique in illo inſtanti: ſimiliter & quies,& ſic ſimul eſſent.

Dub. 2. cõtra rationem Ariſt. Sed profecto adhuc non ſatisfacit hoc. Nam quamuis in inſtanti fieret motus,& quies,adhuc ſimul eſſe non probatur, qa cum in continuo tempore ſit immediata mutatio unius ad alterum, licet ſit inſtantanea,non pôt vnicum inſtans eſſe vtriuſque intrinſecum.

Et declaro,& confirmo hoc euidenter. Demus,quod generatio,& corruptio ſubſtantiæ ſint in inſtanti (quod verum eſt.) demus modo, quod in media prima hora materia ſit ſub forma ignis, & in tota alia media ſub forma aquæ , per corruptionẽ vnius,& alterius generationem.Tunc argumẽtor, iſtæ mutationes in inſtãti ſunt , ſed in tota media prima ignis eſt,ergo ẽt in ultimo nunc , in tota iterum media altera aqua eſt,ergo & in illo nunc, ergo ſimul aqua,& ignis.

Clarum eſt, quod Ariſtot. non admittet caſum,ſed dicet, poſtquam datum eſt, quod in tota media hora ſit aliqua forma non oportet dare,quod in tota altera continua ſit altera:nam inſtãs illud eſt intrinſecũ vnius,extrinſecum alterius, eſt enim primum non eſſe ignis , primũ eſſe aquæ. Ita dicam de motu,& quiete,quãuis admittantur eſſe in inſtanti , nõ ob id erunt ſimul , imò eſſe primum non eſſe motus, & primum eſſe quietis, nec ſua petitio eſt admittenda,ob id exiſtimo,argumentum hoc eſſe probabile,non autem demõſtratiuum.

Amplius autem quieſcere quidem.

3. ratio. TErtio probat idem ex definitione quieſcentis. Id enim quieſcit, quod ita ſe habet, ſicut prius: quod enim mouetur,in continua eſt variatione.At quod quieſcit,in uariationem habet, vt ſic modo ſe habeat , vt prius : at in nunc non eſt aſſignare prius,cum ſit indiuiſibile : ergo non eſt quies in ſolo nune,quod ergo mouetur, & quod quieſcit , in tempore mouetur , & in tempore quieſcit.

Quod autem mutatur omne. Txe. xxxij.

DIuiſionem motus indagaturus , primo mobile diuiſibile eſſe probat hac ratione.Omne,quod mutatur,partem habet ſub termino a quo, partem ſub termino ad quem ; ergo omne quod mutatur, eſt diuiſibile. Antecedens probat. Quia cum mobile eſt totum in termino a quo , uel totum in termino ad quem quieſcit, & non mouetur.cum igitur mouetur,partim eſt in vno,partim in alio:dicere enim quod in neutro eſt,eſt impoſſibile. *1. ratio. Omne mobile neceſſario eſt diuiſibile*

At quis dubitaret, cum aliquid Roma mouetur Neapolim , non eſt partim Romæ,partim Neapoli. *Dub. Ariſt.*

Reſpondet ſe non loqui de vltimis terminis,ſed de proximis motus illius, puta, de his, in quibus ſit primum mutatio: vt cum proxime mouetur in A,ex B,partim eſt in A, partim in B , ſicut quod mouetur ex albo , pro proximo termino habet medium , puta fuſcum ; non tamen opus eſt, quod ſit ſimul in terminis primis ; & remotis, ſed in proximis opus eſt. *Solutio.*

Circa intelligentiam Tex.32. Ariſt. An omne mutabile ſit diuiſibile. Et an mutatio eſſe poſſit in non tempore. Quæſt. III.

NOn hic quærimus, an indiuiſibile moueri poſſit;hoc enim poſtea examinandũ eſt inferius, vbi Ariſtoteles id tradit , ſed difficultas ſolum eſt intelligendo ſenſum Ariſt.in hoc tex.32.vbi docet,omne mutabile eſſe diuiſibile , in quo laborant interpretes adeò ut dicat Auer.hanc eſſe eius quæſtionem quaſi inſolubilem contra Ariſtotelem. *Senſus quæſt.*

Difficultas autem in hoc cõſiſtit, vt notat Auer.Ariſtoteles enim facit hoc argumentum. Omne,quod partim eſt in termino a quo, partim in termino ad quem, eſt diuiſibile . Omne mutabile partim eſt in termino a quo, partim in termino ad quem,ergo omne mutabile eſt diuiſibile . Peto,An in concluſione loquatur de omni mutabili ſecundum generationem , & *Rõ difficultatis contra Ariſt.*

de

Digitized by Google

de mutabili in tempore,& in non tempore,vel non.Si non de omni loquatur,tunc eſt demonſtratio particularis: nam prædicatum,diuiſibile, conuenit omnibus mutabilibus : nam quæ in non tempore mutantur,etiam diuiſibilia ſunt, vt patet de aere,qui in non tempore illuminatur. Similiter materia,in qua generatio fit,diuiſibilis eſt.

1. Sent. Alex. Si autem de mutabili omni ſermo fiat, tūc incidimus in aliud peius; minor enim eſt falſa, nam quod in inſtanti mutatur, non eſt partim ſub termino a quo, partim ſub termino ad quem.

reijcitur opi. Alexan. Circa hanc difficultatem, Auerroes,in huius loci digreſſione citat tres ſentētias, & eas impugnat, tandem ſuam ponit quæ etiam mihi non probatur,vt poſtea oſtendam.Prima eſt Alexand.qui nullam exiſtimat eſſe mutationem in non tempore,ſed omnes eſſe in tempore : aliquas tamen in tempore ita breui,vt lateat:ob id apud ipſum clarum eſt, Ariſtotelem loqui de omni mutabili.Hanc reijcit Auer. dupliciter. Primo;quia eſt contra Ariſtotelem,quem magnum, & famoſum magiſtrum vocat. Ariſtoteles enim 1.Phyſic.tex.23. contra Parmen. dicit, mutationes aliquas eſſe in inſtanti. Secundo : quia eſt contra rationem : illuminatio enim generatio, corruptio,& aliæ ſunt mutationes, quæ fiunt in inſtanti.

2. Sent. Themi. Altera ſententia eſt.Themiſt. admittit enim Themiſt. eſſe mutationes aliquas in nō tempore:ſimiliter admittit, omne mutabile,ſiue in tempore, ſiue in nō tempore,eſſe diuiſibile;tamē dicit,quod Ariſtotelis demonſtratio procedit de mutabili in tempore,eo quod mutabile in nō tempore per ſe notum eſt,eſſe diuiſibile; nam ex definitione id notum fit ; Id enim eſt in non tempore mutabile, quod totum & ipſius partes ſimul motæ ſunt;vnde patet ipſum habere partes.

reijcitur ſen. Themiſt. Auerroes reijcit illam ſentētiam dupliciter. Primo;quia nō eſt per ſe notū mutabile in non tempore habere partes, & eſſe diuiſibile ; imò magis videtur ipſum eſſe indiuiſibile;nam vt ſe habet mutabile in tempore ad mutationem in tēpore, ita ſe habet mutabile in non tempore ad mutationem in nō tempore; ſed mutatio in tempore colligit ipſum mutabile eſſe diuiſibile,ergo mutatio in nō tēpore, quæ indiuiſibilis eſt,videbitur magis colligere, ipſum mutabile eſſe indiuiſibile;non ergo per ſe notum eſt,diuiſibile eſſe.

Secundo,quia tunc Ariſt.demonſtratio nulla eſſet. daret enim non cauſam pro cauſa, puta habere partem in termino a quo,& partem in termino ad quem,& ob id diuiſibile eſſe; conſtaret autem nō eſſe id cauſam; nam mutabile in nō tempore diuiſibile eſt, & non habet partem in terminis a quo,& ad quem.

3. Sent. Auēpace *Nota duplex mobilis diuiſio.*

Tertia ſentētia eſt Auēpace; iſte enim duplicem diſtinguit mobilis diuiſionem. Vnam, ſecundum quam diuiſibile eſt ſecundum ſuam quantitatē,quam vocat diuiſionem ſecundum vltima; Alteram, ſecundū quam diuiditur in formas contrarias,quas ex motu habet; quod enim mouetur participat de termino a quo, & de termino ad quem,dum mouetur.

Exiſtimat autē Ariſt.nō loqui de priori diuiſione, quia poſtea probat non eſſe mobile indiuiſibile, ſed de poſteriori, & hoc in tribus ſpeciebus motus, quæ ex cōtrario in cōtrarium fiūt. Tunc ſenſus eſt: Omne mobile, dum mouetur participat terminum a quo,& ad quē:ob id diuiſibile eſt in formas,vt quod dealbatur, partē habet albedinis, partem nigredinis, & ſic in alijs,ſiue ipſum mobile ſit in ſe diuiſibile,ſiue indiuiſibile: de hoc enim modo nō eſt ſermo.

Obijcit Auer.cōtra Auēpac. Hanc ſententiam dicit Aue. eſſe meliorem alijs,eo quod nullum inconueniēs ex prædictis in ea ſequitur,atque fatetur ſe multo tempore in ipſa fuiſſe. Sed modo reijcit, eo quo diuiſio ſecundum formas accidentalis eſt ſubiecto:de prædicato autem accidentali non fit demonſtratio.

Soluitur Auerro. Obiect. Sed iſta ratio Auerrois eſt debiliſſima; nā diuiſio ſecundum formas accidit quāto, vt quantum eſt : at vt mobile eſt,non ipſi accidit,ſed valde de per ſe eſt, & neceſſaria.

Altera Obiect. D. Tho. Potior ratio eſt S.Tho.quia talis expoſitio non conuenit literæ Ariſtotelis,vbi dicitur,quod mutatur, habere partē in vno termino, partem in altero:vbi de diuiſione quantitatiua mobilis ſermo eſt.

4.Sen. Auer. No. 1. duplicem eſſe mutatio nē,per ſe & per accidens. Tādem Auerroes ſuam ponit ſententiam quartam, quā latuiſſe omnes expoſitores dicit. Notat tamen primo aliqua. Primum eſt,quod mutatio eſt duplex. Altera per ſe,altera non per ſe. Mutatio per ſe

ſe eſt, quæ ex quiete tendit in quietem, vt cum aliquid ex albo mutatur in nigrum: ex quiete enim albi tēdit in quietē nigri. Similiter reliqui motus, qui ex contrario in contrarium tendunt: Mutatio vero non per ſe eſt, quæ ex motu tēdit in quietem: & hæc nimirum eſt, quæ non eſt ſola niſi coniuncta motui alicui tanquam ipſius terminus; vt generatio ſubſtantiæ, quæ ſequitur alterationem; illuminatio, quæ ſequitur motum localem illuminantis, & huiuſmodi aliæ, quæ mutationes tantum, non motus dicuntur: ac ob id appellantur mutationes non per ſe, quaſi non ſint niſi alijs iunctæ.

Nt. 2. mutatio nō per ſe a motu ꝗ tēduplex Notat ſecundò, quod mutatio non per ſe, duplex eſt. Altera, quæ habet alterum ſpecie terminum a mutatione per ſe, vt generatio, quæ alterationi iūgitur, ſed illa in ſubſtantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ eſt cum motu locali. Altera eſt, quæ terminū habet eundem, vt cum motu ex nigro in albū, eſt mutatio ex non albo in album.

Nt. 3. Notat tertio, quod mutationes nō per ſe ſunt in inſtanti, quia ſunt in termino præcedentis motus, qui terminus eſt inſtans, reliquæ in tempore ſunt.

mutationes nō p ſe ſunt i inſtan. Sēſus Ariſt ſecū dū Aue. His ſuppoſitis, dicit, quod cōcluſio Ariſtotelis eſt vera in vniuerſum, ſed differēter. Nam de mutatione non per ſe eſt vera, ſed per accidens, quod eſt dicere, quod mutatur nō per ſe, eſt diuiſibile, non propter id, ſed quia illud tale mutatur ſimul mutatione per ſe, a qua diuiſibilitas prouenit. De mutatione vero per ſe, eſt vera p ſe: quod enim mutatione per ſe mutabile eſt, diuiſibile eſt, & quia quod eſt per accidens omittitur in demonſtratione, ob id Ariſt. demonſtratio in mutabilibus per ſe fit, per ipſa enim veritatem habet etiā in mutabilibus non per ſe.

reijcitur ſent. Auerr. Iſta ſententia nō mihi placet Nam, vel ſequitur de diuiſione ſecundū formam. Et hoc non: eſſet enim incidere in ſententiam Auempa. impugnatā ab ipſo in hoc vel loquitur de diuiſibilitate ſecundū vltima, vel quantitatē ſubiecti, & tunc minor non eſt propoſitio per ſe, ſed per accidēs. Nam alterabile, vt alterabile nō habet vnam partem in termino a quo, & alteram in termino ad quem, cum in vna ſola parte poſſit alteratio perfecta fieri: nec quod alteratur, opus eſt, vt ſit quantum.

Defenſio Aue. a quibuſdam Quod ſi dicas cum quibuſdā, quod id quod alteratur, non habet partem in vno partē in altero termino, vt alteratur, niſi quia quod alterabile eſt, mobile localiter eſt, & quod localiter mouetur, id habet.

reijcitur reſp. Hæc reſponſio nihil valet, nam etiam ſi id admittatur, iam alterabile non per ſe habet partem in vno, partem in altero termino, & ita nō eſt minor de per ſe, ſicut nec cōcluſio de mutabili mutatione non per ſe: ſicut ergo excluſit ipſe Auerroes mutationem nō per ſe, ita debuit eadem cauſa excludere alterationem, imo & augmentationem, quamuis ſint mutationes per ſe. Hoc argumētum validiſſimum puto contra Auerroem, adeo vt diſcipuli ipſius fateantur, non conſtare ſenſum Auerrois in hoc. Relinquatur igitur hæc expoſitio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera.

5. Sent. D. Tho. Quinta ſentētia eſt S. Tho. in præſenti. vult S. Th. quod hic fiat ſermo de diuiſione quantitatiua mobilis, dicit tamē, quod verū habet illa demonſtratio in omni mutabili, etiam ſecundum generationem.

1. Ratio Quod mutatur enim, eſt partim in termino a quo, partim in termino ad quem, & de motu locali notum eſt, ac de generatione ſubſtantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor ſanctus. Quod mutatur in generatione ſubſtātiæ eſt partim ſub termino a quo, puta ſub priuatione, partim ſub termino ad quem, nō quidem forma, ſed ſub aliquo formæ, puta ſub ipſius diſpoſitione, nam cum forma eſt, priuatio non eſt.

De alteratione vero dicit, ꝙ id, quod alteratur, quamuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alteram alterat, vt vna medietas aliam, & vna extrinſeca aliam intrinſecam, quia nō omnes partes æqualiter ab agente ad moto primum alterantur. & ſic alterabile diuiſibile eſt.

Dub. cōtra ſent. D. Tho. Iſta ſententia eſt S. Th. quæ licet ſit melior cæteris, tamen mihi non plene ſatisfacit; primo, quia cum ipſe fateatur hic agi de diuiſione ſecūdum partes mobilis, quo modo verum habet, quod dicit de generatione, iam enim recurrit ad partes ſecundum formas cum Auempace. 1

Præterea, quod dicit de alteratione, nō habet efficaciā, quia per accidēs eſt, quod pars altera alteram alteret: illa enim falſem partis alteratio eſt vera alteratio; & 2

tamen

tamen non ſit ſecundum diuerſas partes, quarum vna ſit in termino a quo; altera in termino ad quem.

Iand.q.3.arguit etiam cōtra S.Tho. & probat,quod nec ſecundum formarum diuiſionem locum habeat hoc in generatione, quia cum materia eſt ſub priuatione, & ſub diſpoſitione formæ, profecto non eſt ſub parte formæ, diſpoſitio enim alterius eſt generis.

Præterea,quia ſunt formæ, ad quas nullus eſt diſpoſitionis motus præcedens, vt patet in lumine, non enim diſponitur aer ad ipſum recipiendum.

Senten. auth. Ob hæc igitur in tāta varietate opinionum mihi videtur, Ariſto. rationem eſſe de mobili localiter, de quo haſtenus locutus eſt, quia talis motus communis eſt omnibus naturalibus; reliqui enim particulares ſunt, atque in alios libros dimittuntur. & tunc procedit de diuiſione quā tractat mobilis. de hoc enim videntur loqui verba textus:aliter enim expoſitio Auempa.erat optima:quod ſi Ariſtoteles loquitur,& concludit vniuerſaliter de omni mutabili,id eſt,quia in omni mutabili, veritatem habet, ſed nō per ſe,ſed quatenus quæ alterantur,& augentur, motum localem præſupponunt,ad quem eſt neceſſaria mobilis diuiſio.

Obiect. Nec te moueat exemplum Ariſtotelis de fuſco, in quo videtur confirmari ſententia Auempa.

Solut. Nam exemplum ſolum eſt ad explicandum,quod ſit primum, & proximum, ad quod peruenitur in motu: tale enim in quocunque motu reperitur.

Ad arg. Auer. Nec argumentum Auerro.in principio quicquam valet. Nam quamuis diuiſibile alijs inſit mobilibus, id tamen eſt mediate,& per mobile localiter:& iuxta hoc dici poteſt procedere per cauſam rationem Ariſt.nam cauſa, ꝙ mobile localiter diuiſibile ſit,vt mobile eſt, ea eſt,quia partem in vno,partē in alio termino habet: de neceſſitate tamen, & veritate huius poſtea latius dicetur,cum examinauerimus, an in diuiſibile moueri poſſit.

Caput Quartum.

Motus autem eſt diuiſibilis. Tex. XXXIII.

Diuiſionem motus tractat,ipſumque dupliciter diuiſibile eſſe dicit: Vno modo, ad diuiſionem motuũ partium ſubiecti: Altero modo, ad diuiſionem temporis. Diuiditur ergo motus alicuius totius in motus partium illius totius mobilis. Hoc autem probat ex eo, quod motus totius magnitudinis mobilis non eſt alius quam motus conſtans ex partiũ motibus,ſic enim diuidetur in tales partes: atquò 1 motus totius conſtet ex motibus partium,tripliciter probat. *Mot⁹ dupliciter ē diuiſibilis ad diuiſ ſubiecti,et ad diuiſionē temporis*

Nota vero, quod hæc argumenta non probant primo motum eſſe diuiſibilem, quod aliqui expoſitores putarũt, ſed qđ motus totius mobilis ſit cōiunctus ex motibus partium, hinc enim eſt manifeſtũ, diuiſibilem ipſum eſſe in motus partiũ, quia vnumquodque reſoluitur in ea, ex quibus componitur. *N. ſcopũ Ariſt.*

Argumentum igitur primum eſt. Sumamus totum,quod mouetur A C,quod ſi mouetur, ipſius duæ medietates mouebuntur duabus partibus motus, quarum vna non eſt alia: tunc ſic partes mobilis mouentur partibus motus diſtinctus,ergo totum mobile toto integro motus ex vtraque parte conſtante. *1.Rō Ariſt. quod motus diuiditur ad diuiſ ſubiecti mobilis.*

Vis argumenti eſt. Ita ſe habent partes motus ad totum, vt partes mobilis ad ipſum mobile: ſed partes mobilis ſunt totum ſimul iunctæ: ergo & partes motus ſimul totus motus.Vlterius. Sicut partes mobilis ad partes motus,& totum mobile ad totum motum: eſt igitur motus totus, totius mobilis cōpoſitus ex partibus motus partium mobilis, & ita eſt diuiſibilis in tales partes. *Vis arg.*

Conſideranda literā. Nam per A C,notat totum mobile: per A B, vnam ipſius medietatem; per C B,alteram. Item per D F, notat motum compoſitum ex motibus partium:per D E,motum prioris medietatis mobilis:per E F, motum alterius medietatis eiuſdem mobilis. *No.literæ expoſ.*

Digitized by Google

Amplius autem ſi omnis quidem. Tex. xxxiiii.

5. Ratio. Ariſto.

SEcundo, idem probat deducendo ad incôueniens Si motus ille compoſitus ex partibus, non eſt totius magnitudinis mobilis, tunc vel erit partium, vel alterius mobilis. Nō partium, quia ſingulæ partes ſingulis partibus illius mouentur, non toto ipſo. (Vide autē quod loquitur de partibus per ſe, & nō ſimul ſumptis: hæ enim ſunt totū.) Nec talis motus poteſt eſſe alterius mobilis, quia ſi totus ille motus eſſet alterius mobilis, partes etiā eſſent partiū alterius mobilis, cuius enim totus eſt motus, & partes motus ſunt: ſed partes illius motus nō ſunt alterius, cū ſint ipſius A C. nec plurimum mobiliū eſt vnus motus: ergo nec totus motus erit alterius mobilis. Ergo oportet dicere, quod motus coniunctus ex motibus partium magnitudinis mobilis alicuius, ſit ipſiuſmet totius mobilis: & ita motus totius diuiditur, in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem ſi eſt quidem totius. Tex. xxxv.

5. Ratio Ariſto.

TErtium ponit argumentum, quo probat idem, puta, motū coniunctum ex motibus partiū mobilis eſſe totius ipſius mobilis: ante probauit eſſe ipſius mobilis, quia non poterat eſſe alterius mobilis, modo probat eſſe ēt ipſius totius, quia alius motus, præter illum non poteſt eſſe illius mobilis. Eſt igitur argumentum. Si motus compoſitus ex partibus, puta, D F, nō eſt illius totius mobilis, erit aliquis alius, detur ille, & ſit, H I. tunc ab iſto oportet abſcindere duas partes æquales illis, duobus motibus, quæ erūt partium mobilis. Niſi enim auferentur, tunc partes mobilis haberēt duos motus ſingulæ, vnum poſitum iam, alterum ab illo, qui modo datur.

Ablatis igitur partibus a motu H I. peto, vel ſupereſt aliquid ex illo motu, vel prorſus eſt ęqualis partibus ablatis, vel minor. Si ſit æqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi cōpoſito, de quo eſt argumentum. Quod ſi illi æqualis eſt, pfecto ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius ſpeciei nō ſunt in vno. Si vero excedit, iſte exceſſus nullius erit: nam non totius mobilis, cum ſit minor: non partiū, quia habent iam ſuum motum: non alterius ſubiecti, quia non eſſet motus continuus. Quod ſi minor ſit, quam partes ſimul ſumptæ, tunc exceſſus partium nullius erit: eſt ergo motus æqualis partibus ablatis.

Vis arg. Ariſto.

Aduerte itaque vim argumenti totam hanc eſſe. Si motus compoſitus ex motibus partium non eſſet motus totius, ſed alius motus, ex eo eſſet, quod non eſſet æqualis ipſi toti: Sed quicunq; alius motus ponatur, erit neceſſario æqualis iſti motui compoſito, non maior, nec minor. ſi debet eſſe totius mobilis, ergo præter motū cōpoſitum ex partibus non oportet ponere motum alium totius mobilis. Vnde concludit, hanc diuiſionem motus eſſe, & neceſſariū eſſe, ipſam fore quoties ſubiectum mobile eſt.

Alia autem eſt ſecundum tempus. Tex. xxxvi.

De diuiſ. motus ſecundum tēpus ad temporis diuiſ.

ALteram conſtituit diuiſionem motus, qui in ſucceſſione conſiſtit, & hanc habet ſecundum temporis diuiſionem: & probat. Quia totus motus in toto tempore eſt, minor motus in tempore minore: igitur motus ad diuiſionem temporis diuiditur, ipſius enim partibus cōmenſuratur, & correſpondet, vt patet.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. xxxvii.

De diuiſ. mot' mobilis, & tēporis, & termini ad quē eandem eſſe omniū iſtorum diuiſione proportione, licet nō eadēm ſit in omni

DIuiſionem motus, mobilis, & temporis etiam in alijs, quæ in motu ſunt, reperiri docet. Et cōſtituit quinque, puta, Motus, tempus, Moueri, ideſt motus in concreto, Mobile, In quo ſit motus, ideſt terminus ad quem. Hæc, inquit, omnia proportionaliter diuidi eodem modo docet in hoc, quod diuiſio vnius correſpondeat diuiſioni alterius.

Quamuis diuiſionis rō non omnibus ſit eadem. Nam quantitates, ad quas eſt augmentatio per ſe diuiſibiles ſunt: qualitates vero, ad quas alteratio eſt, per accidens diuiduntur ad quantitatis diuiſionem.

6ª ratio

Incipit autem oſtēdere, quod tempus,

&

Digitized by Google

Motus & tēpo-ris diui-ſiones ſe cōſequun-tur. & motus ſe in diuiſione conſequantur. Primũ de motu, quod ſequatur tēpus ſic. Totus motus eſt in toto tempore, in parte temporis pars motus, in dimidia dimidia, in tertia alia tertia, & ſic cōſequenter: ergo ad temporis diuiſionem motus diuiditur è cōuerſo etiã totum tempus eſt mēſura totius motus, pars uero tēporis partis motus: ergo tempus pariter diuiditur ad diuiſionem motus.

Eodem autē modo, & ipſum moueri. Tex. xxxviij.

Moueri diuidi ĩ diuiſione motus. OStendit modo q̃d moueri etiam diuiditur motus diuiſione ſic. Moueri totũ eſt ſecundum totum motum: moueri minus ſecundum minorem motum, maius ſecundum maiorem. Tunc multũ eſt res mota, cum motus magnus eſt tunc parum, cum paruus eſt: ergo moueri diuiditur ad motus diuiſionē. Eſt autem eadem argumentandi forma cum ſuperiori.

Eſt autem & cum quis deſignauerit ipſum.

1. expoſ. SAnctus Tho. exponit, modo Ariſt. è cõuerſo oſtendere motus ad diuiſionem moueri diuidi.

2. expoſ. quod partes ipſius moueri rñdeant partibus motus. Forſan tamen conformius literæ dicemus, ꝙ reijcit id, quod dici poterat nēpe, partes ipſius moueri correſpōdere partibus motus, ſed non totum moueri toti motui: Quod eſt dicere, Totum moueri non eſt compoſitum ex moueri partium, quod ante de motu dicebatur.

1. ratio. Hoc aũt reijcit multipliciter. Primo, Signetur utraq; pars ipſius moueri D C, C E. tunc partes ſingulis motibus correſpondent, ergo & totum toti motui compoſito. Nam ſi aliud moueri eſſet, tũc duo moueri ab uno motu eſſent. Vt enim probatum eſt iam, in mobili toto non eſt niſi vnus motus ex partibus conſtans; ergo & vnum moueri.

2. ratio. Probat ſecundo (vt puto.) Motus totius eſt ex motibus partium, vt dictum eſt, ergo & ipſum moueri ex moueri partium: ita moueri totum reſpondet toti motui, ſicut partes moueri partibus motus.

3. ratio. Item tertio. Quia ſicut ex vtroq; motu vnus eſt cōpoſitus motus continuus, & æqualis toti mobili, ita ex vtroq; moueri fit vnicũ, & continuum moueri, eſt igitur mutua correſpondentia vtriuſque.

Similiter autem demonſtrabitur. Tex. xxxix.

Termino ad quem diuidi ſicut motum. QVod dictum eſt de motu, moueri, & t̃pe, quantũ ad diuiſionē, idē docet eſſe de termino ad quē, vt de longitudine in augmento, & de alijs aliorũ motuum terminis, qui pariter ſunt diuiſibile, quã uis quædã horum ſint per accidens diuiſibilia, puta penes ipſum mobile.

Item docet, hæc omnia non ſolum ſe conſequi quantũ ad diuiſionem, ſed etiã quantum ad finitum, vel infinitum, quod ſuperius de ſpatio dictũ eſt. Attende autem, quod hic ſpatiũ cũ termino ad que coniungitur. Spatium enim eſt latitudo termini ad quem in locali motu.

Ex diuiſibilitate mobilis omnium aliorum diuiſibilitas procedit. Vtrumq; tamen, puta, diuiſibile, & finitum, vel infinitum in his maxime ab ipſo mobili procedit: eo enim quod quantum eſt, & ſecũdum diuerſas ſui partes in vno loco ſuccedit, facit in motu, & tempore diuiſibilitatem, & quatenus termini in ipſo ſunt, diuiſibiles redduntur.

Vnde vide, quomodo radix diuiſibilitatis in illis omnibus: Primo a mobili quanto ortum habet, eo modo, qui dictus eſt. ſic enim ſunt partes mobilis ſumendæ, puta, vt vni loco ſuccedunt: nã ſic diuidunt tempus, & motũ effectiue, vt dicit Aegydius: & non ſolum diuiſibilitas prouenit alijs a mobili, ſed & finitum, & infinitum, de quibus modo dicetur. Sunt enim hæc cōiuncta, ut mobili iſta ſtatim, & per ſe inſunt. eſt enim ipſum aliorum primum.

Caput Quintum.

Quoniam autem omne quod mutatur. Tex xl.

De ordine partium motus & primum de ipſius principio & fine. ORdinem partiũ motus tractare aggreditur, ac de ipſius principio ac fine diſſerit prius. Conſtituit tamē duo fundamēta neceſſaria ad hęc, quorũ alterum eſt

in hoc textu. Nempe: quod mutatum eſt, cũ primum mutatum eſt, eſt in eo, in quo primum mutatũ. Explicat hoc. Mouetur a nigro in album mobile aliquod, cum primum eſt iam mutatum, eſt ſub albo dico, cũ primum mutatũ eſt, quia poteſt inde mutari ab illo albo: at tunc, cum primum mutatio eſt facta, vtique ſub illo albo eſt.

Probat Ariſt quod mutatur, relinquit terminum a quo. & mutari eſt relinquere: aut ſaltem non eſt mutari, niſi ſit relinquere terminum a quo. ergo mutatũ eſſe erit reliquiſſe terminum a quo: vtriuſque enim eadem ratio, nempe inter mutari, & relinquere, & mutatum eſſe primum, & reliquiſſe. Cum igitur, quod mutatũ eſt reliquerit terminum a quo, erit tunc ſub termino ad quem, receſſus enim vnius, acceſſus eſt alterius.

Quoniam ergo vna mutationum. Tex. xli.

a. inductio, ac primo in gñatione & corruptione.

QVod id, quod mutatũ eſt poſtquam reliquit terminũ a quo ſit mutatũ ſub termino ad quem, oſtendit per ipſas mutationes: & primo per generationem, & corruptionem. nihil enim clarius hoc eſt, ob id, quia earum termini ſunt cõtradictorij, puta, eſſe, non eſſe, quæ nõ habẽt medium. propterea receſſus ab uno erit acceſſus ad alterum.

Dicit ergo, quod mutatum eſt, ex eo ꝙ non eſt, in id, quod eſt, puta p generationem, reliquit id, quod nõ eſt. erit ergo ſub eo, quod eſt. E cõtra in corruptione, mutata eſt res ex eo, ꝙ eſt. igitur erit ſub eo, quod non eſt. non enim eſt medium. Qđ ergo mutatum eſt, cum primum mutatũ eſt, eſt ſub termino ad quem in his mutationibus, quæ ſm contradictionem fiunt, ꝙ ſi ſic in his hoc eſt, erit etiam in alijs.

Amplius & per ſe unamquamq;. Tex. xlij.

3.ª in alijs mutationibus idẽ oſtendit.

NOn cõtẽtus probare id in mutatione ſm ſubſtantiam; ac per eam in alijs, etiam vult in alijs mutationibus hoc idem oſtendere. & facit argumẽtũ. Quod mutatum eſt, cum mutatũ eſt, nõ eſt ſub termino a quo, quia reliquit ipſum. ergo erit alicubi, ideſt in altero loco, ſi motus fuerit localis. vel in alio termino, ſi alius fuerit motus, vt alteratio vel augmẽtatio: tũc vel eſt in hoc, in quo mutatum eſt, vel in alio: in alio eſſe non poteſt: erit ergo in eo quo eſt mutatum.

Probat, quod non in alio. & deſcribit hoc literis. Sit aliquod mobile, quod eſt mutatũ in B, ex alio termino motu continuo: ſi cũ primum mutatũ eſt in A, nõ eſt in ipſo; erit ergo in aliqo termino aute, puta, C. Cum aũt iſta duo non ſint contigua, & immediata, quia motus uſque ad B cõtinuus eſt: nec poteſt ſignari aliquid ipſi immediatũ, quin detur medium. Tũc profecto ex C, mouebit in B. & ita mouetur & mutatur res ad id, in quo iam eſt mutata, tunc cum eſt mutata: quod eſt impoſſibile. Nam cum ego iam ſum mutatus in hũc locum, eomet tẽpore impoſſibile eſt me moueri ad eundem locum: unde concludit intentum, & eſſe in B.

Manifeſtum igitur eſt. Tex. xliii.

COncludit, quod cũ id, quod mutatũ eſt, cum primũ mutatũ eſt, ſit in termino ad quẽ, ſequitur, quod factum eſt cũ primum factũ eſt, eſſe, & quod corruptũ eſt, cum primum corruptũ eſt, nõ eſſe. Dico, cũ primum, nã quod factum eſt, poteſt poſtea non eſſe, ſed non cũ primum factũ eſt. Et quod in generatione dicitur, etiã in omni alia mutatione uerũ eſt, licet notius id ſit in generatione, & corruptione propter rationẽ dictã. Ex his concludit fundamentũ, quod mutatum eſt, cum primum mutatũ eſt, eſſe ſub eo in quo mutatũ eſt. *Concluſ. 1. fund.*

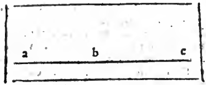
In quo autem primo mutatũ eſt. Tex. xliiii.

ALterũ fundamentum eſt; Id, in quo primo mutatum eſt, quod eſt mutatum, indiuiſibile eſt. Explicat autem, quid vocet mutari in aliquo primo. Nẽpe mutari in aliquo ratione ſui, no n aũt ratione alicuius partis eius: unde lectio eſt in hoc die, ſed non primo, quia in diei parte eſt. *2. fund. Ariſt. & 1. mutatum eſſe eſt in indiuiſibili temporis*

Dicit

Dicit ergo, quòd id, in quo eſt primũ mutatum eſſe, ideſt primũ eſſe motus facti, eſt indiuiſibile. Exponit Themiſt. & bene de tempore, quod primum mutatum eſſe eſt in indiuiſibili tẽpore. V.g. mouetur a nigro in album aliquid in tempore; quoties eſt ſub albo, finitus eſt motus. Dicit quod illud primum, in quo ſub albo eſt, eſt indiuiſibile temporis, & inſtans.

1. ratio. Et probat. Nã ſi eſſet diuiſibile tẽpus detur illud, & ſic A C. diuidatur p̄ B. erũt

duę partes, AB, & BC. Tũc peto. Aut res eſt mutata in altera parte harum, uel utraque per ſe, aut in vtraque mutatur, in altera eſt mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata eſt: ergo iam nõ eſt illud totum in quo primo mutata eſt, cũ in parte, niſi detur prius primo, pars enim fuit prior tempore.

Si vero in utraq; mutabatur, iam etiã in toto mutabatur contra ſuppoſitionem. Dicimus enim, quod in illa ſit mutata.

Si vero in vna mutatur, in altera eſt mutata, ſequitur idem inconueniens, qđ ad primam partem, nẽpe, quod non erit totum primum, in quo eſt motum, & mutatum eſſe non ergo erit diuiſibile id, in quo primo dicitur, res eſt mutata, & motus eſt factus.

Manifeſtum eſt igitur, quod & id Tex. xlv.

Concludit. INfert ex dictis, quod id, quod generatum, & corruptum eſt, in nunc generatum, & corruptum eſt, & mutatũ: Ideſt, id, in quo motus finitur: vt ſit uerum dicere, nunc primo motus eſt factus, eſt indiuiſibile inſtans.

His ſuppoſitis, diſtinguit dupliciter dici primum mutatum eſſe. Vno modo verſus finem motus, vt ſit primum mutatum eſſe id primum, in quo abſoluta eſt mutatio. Altero modo verſus principium, ut primum mutatum ſit, in quo incipit primo mutatio fieri. An tamen vtrumque in motu ſit, explicat ſtatim.

Quod igitur circa finem. Tex. xlvj.

OStendit verſus finem motus, & mutationis dari primũ mutatum eſſe, ideſt inſtans, in quo ſit verum dicere, nũc primo mutatio facta eſſe, ante enim mutatio erat, nec erat motus finitus. *Verſus finem motus datur primum mutatũ eſſe.*

Notandum, quod tale primum factum ſeu mutatum eſſe, non eſt motus, ſed ipſius terminus, quod alij vocant primum non eſſe motus. Nam in eo primo, in quo eſt iam verum dicere, motum eſſe factũ, eſt etiam verum dicere, nunc non eſt iam motus, ſed immediate ante hoc erat, ſeu fuit, quod dicitur primm non eſſe. *Nota.*

Ariſtoteles autem probat, dari hoc inſtans, quia datur mutatum eſſe, quod ſit finis motus. Non enim mutatio in infinitum durat: at primum mutatum eſſe, indiuiſibile eſt: ergo te uera datur primũ mutatum eſſe, cum in plura diuidi nequeat.

At circa principium motus, & mutationis, dicit, non dari primum mutatum eſſe.

Notat hic Themiſt. quod principium, & finem motus dupliciter cõſiderare poſſumus. Vno modo pro parte, ut id ſit primum mutationis, ſeu motus, quod eſt prĩma pars motus primo facta: Id vltimum, ſeu finis, quod eſt ultima motus pars vltimo facta, & tunc vtriuſque eſt ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuiſibilitatem, ita nec datur ultima pars. Altero modo, finis motus poteſt conſiderari pro ultimo inſtanti, in quo deſinit motus, & principiũ pro inſtanti, in quo incipit: & tũc ſicut datur finis, ita & principium. Finis enim eſt primum non eſſe, puta, nõ eſt motus, ſed immediate ante hoc fuit, principiũ vero vltimum non eſſe, puta, nunc non eſt motus, ſed immediate poſt hoc erit: Hæc, q̃ Themiſt. hucuſque dicit, uera ſunt.

Themiſt. interpretatio Ariſt. Dicit tamen ulterius, quod Ariſtoteles aliter ſumit finem motus hic, aliter principium: finem enim ſumit pro vltimo inſtãti motus, in quo non eſt motus, ſed primo res eſt mutata; & talis finis datur in mutatione: at principium ſumit pro parte motus,

tur, & nunc non datur primum motus, id eſt, non datur prima pars.

Reijcit hac interpretatio, & uera proponit. Hoc dictum Themiſt. non recipio, procedit enim contra Ariſtotelis ſenſum, ut patebit. Senſus enim Ariſtot. hic eſt, quod ſicut in fine motus datur inſtās vltimum, in quo dici poteſt nunc primo res eſt mutata: non ſic in principio datur vnum mutatum eſſe, a quo incipiat motus, vel quod ſit primum in motu. Propterea ſubdit rationem in textu. Nam mutatum eſſe ſupponit mutationem, ſed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior: ergo nec datur primū mutatum eſſe, a quo incipit motus, ſicut dicit in fine quem motus præceſſit. Vnde quod non ſit prima pars motus, adducit in probationem huius, quod non detur primū motus: non ergo idem ſunt, ut vult Themiſt.

Sit enim primum, in quo A D.

Probat non dari .i. in motu, nec mutatio nē primo ex tpe quo fit. PRobat, quod aſſumpſerat, Nēpe non dari primam mutationis partē: & probat hoc primo per tempus, eo qđ non datur prima pars temporis, in quo mutatio fit. Argumentum eſt; Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars ſit, & vocetur tempus: A D hoc, uel eſt diuiſibile, vel indiuiſibile: ſed neutrū eſſe poteſt: ergo non datur primum tempus, & ſic nec prima pars mutationis. Probatur primo, quod non ſit indiuiſibile, puta, nunc, dupliciter. Primo, quia ſequeretur, duo nunc eſſe immediata, ſed quod ſequatur, non oſtendit. *1. Rōnis pars qđ nō poſſit eſſe primū indiuiſibile tēporis.*

2. ratio. Puto autem ſic oſtendi: ſi enim in hoc inſtanti ſit prima motus pars, cum proxime ſequatur pars æqualis, & non minor, erit in inſtanti proximo, & ſic eſſent duo inſtantia ſimul. Quod ſi diceres, nō ſequi alteram partem æqualem, ſed minorem, tunc eſſet in minori tempore quam nunc indiuiſibile, quod tamen eſſe non poteſt. Si vero dicas eſſe maiorem, id eſſe non poteſt: nam in motu, quod minus eſt, prius eſt, & idcirco prius ſequetur pars minor, quàm maior: ſic mihi uidetur probare illud.

2 Secundo probat. Demus, quod in aliquo tempore quieſcat toto C A. ſic qeſcet in A. Moueatur tunc; Re vera, ſi in inſtanti eſt primum motus, tunc erit motus in A, cum quiete: nam in proximo inſtanti non poteſt eſſe, cum duo inſtantia non ſint contigua: nunquam ergo datur vlla pars motus, quæ prima dicatur, quia alia, & alia prior ſit.

Quoniam autem non eſt impartibile. Tex. xlvij.

2. pars rōnis, qđ nō poſſit etiā eſſe illud primum in tempore primo. ALteram argumenti partem probat, quod non detur prima pars temporis, in qua ſit motus, & illa ſit diuiſibilis. Diuidatur ergo in duas partes: tunc vel in utraq; eſt motus, vel in neutra, vel in altera tantum. Si in vtraque, igitur non eſt illud totum primum, in quo eſt motus dum in parte etiam motus ſit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus, contra ſuppoſitionem. Dictum enim eſt, illud eſſe, in quo primo motus eſt. Si in altera tantùm, iam illud totum non eſt primum. Cum igitur non detur primum tempus, in quo dicatur moueri primum, diuiditur enim tempus in infinitum, nec dabitur prima motus pars, & ita non eſt primum mutatum eſſe. Motus enim præcedit mutatum eſſe; nulla autem eſt prima motus pars; nullum ergo eſt verſus principium mutatum eſſe primum.

Nec igitur eius, quod mutatum eſt. Tex. xlviij.

SEcundo idem probat, non dari primā motus partē verſus principium ex parte mobilis. Probatum enim eſt, quod mouetur eſſe diuiſibile; moueatur ergo lignum ſupra vnum locum ſecundum partes ſuccedentes vnam poſt alteram; vel ca leſiat ſecundum partes extenſionis. Tunc argumentum eſt: Quod mouetur, diuiſibile eſt; ſit igitur motus primus in parte mobilis D F. & tempus motus N I. ſi tota pars in illo tēpore mota eſt; ergo in medio temporis media pars; & rurſus in alio medio alia media, & ſic in infinitum; non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili, & ſic nec primum mutatum eſſe verſus principium.

Explicatur. Tranſeat digitus meus per hunc locum, A, ſucceſſiue; tunc qđ tranſit,

ſit, indiuiſibile eſſe non poteſt, erit ergo diuiſibile. Prius ergo tranſit vna pars, quam alia; ſed non datur pars prima tranſiens, quin fuerit alia prior, cum ſit diuiſio in infinitum; ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatum eſſe. Similiter cum per partes ſucceſſiue quid alteratur.

Quod igitur, nec eius, quod mutatur. Tex. xlix.

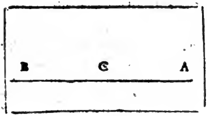
CVm nec ex parte tẽporis, in quo motus fit, nec ex parte mobilis primam mutationis dari partem probaſſet; nunc ex parte etiam termini, ad quem motus eſt, non dari primam partem acquiſitam, oſtendit.

Dicit tamen, quod quamuis iſta tria diuiſibilia ſunt, puta, Tempus, Mobile, Terminus ad quem: non tamen ſemper eodẽ modo,

Nota. Nota vero, quod ſpatium in motu locali reputatur pro termino ad quem: eſt enim ſicut latitudo, ſeu longitudo ipſius termini.

Duplex diuiſibile, per ſe, & per accidẽs. Diſtinguitur dupliciter diuiſibile. Vno modo per ſe, & ſic quantum, vt tempus, mobile, ſpatium per ſe diuiſibilia ſunt. Altero modo per accidẽs, quia nimirum eſt in quanto, ſicut qualitates.

Probat autem, quod non ſit primum in magnitudine per ſe diuiſibili motus facti. Sit ſpatium A B. motus autem primus ſit ex B, in C.

Tunc, vel C, eſt contiguum ipſi B. & ſic erunt duo indiuiſibilia ſimul: vel non eſt contiguum, ſed mediat ſpatium. ergo in illo fuit primus motus. Et cum ſpatiũ ſit diuiſibile in infinitum: non dabitur prima ipſius pars motu acquiſita. Idem eſt in mutatione ſecundum quantitatem, id eſt, in augmentatione, quæ ſecundum continuam quantitatem ſit. At in alteratione, cum ſit qualitas, non datur iſte proceſſus diuiſibilitatis eodem modo, ſed eſt ad qualitatem indiuiſibilem per ſe, diuiſibilem per accidens.

No. duplicẽ ſucceſſionem ĩ alteratione ſecundum ſ. intẽſionẽ, et extenſionẽ. Aduerte autem duplicem ſucceſſionẽ in alteratione. Vnam ſecundum intenſionem formæ, vel remiſſionem. Et quantũ ad has, pars diuiſibilis eſt forma per ſe: Alteram, quantum ad extenſionem, ſecundum quam extenſarum partium pluralitatem alterabile alteratur.

Et de hac loquitur Ariſtoteles, dum dicit eſſe diuiſibilem per accidens, nec dari primam partem, quia hæc notior eſt. Altera enim ſecundum intenſionem obſcura eſt, & ad alios libros pertinet, cum non ſecundum quantitatem ſit, quæ commune accidens eſt. An tamen etiam quoad intẽſionis partes non detur prima, paulo poſt in ſuo loco id examinabimus.

Caput Sextum.

Quoniam autem omne quod mutatur, in tempore mutatur. Tex. L.

De ordine partiũ motus. DE ordine partiũ motus modo differit, atq; duo docere intẽdit: Alterum, quod ante quamlibet partẽ motus diuiſi præcedit vnũ mutatũ eſſe: & alterũ, quod ante quodlibet mutatũ eſſe præcedit aliqua motus pars. Sunt. n. mutata eſſe, ſicut puncta in linea, terminant enim motus partẽ.

Suppoſ. Ariſt. Ad probationem primi vnum præmittit. Nempe: Omne, quod mutatur, in aliquo tempore primo mutari, id eſt omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, id eſt in aliquo toto tempore.

Diſtinguit tamen primo, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo non primo, ſed ſecũdum alterũ: vt quod in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dicitur: vt quod in die hoc fit, dicitur tali anno fieri. Altero modo fit primo in tẽpore, & hoc eſt, quod in toto tempore aliquo fit, & in vtraque eius parte. Quod autem fieri in tem-

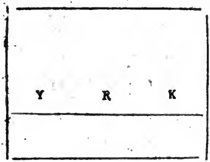
Digitized by Google

tempore primo, ſit fieri in omni eius parte, vt pars motus parti temporis, & totus toti reſpondeat.

1. proba tur ſup. Probat ex definitione primi ſupra data. Id enim eſt primum, in quo ſecundum ſe, non ſecundum alterum, puta ſecundum ſui partem motus ſit: & idem probat ratione ſequenti.

Sed & ex his manifeſtum eſt. Tex. li.

2. eadẽ probatur RAtione id probat: nẽpe, motum, qui in tẽpore primo ſit, fieri etiã in omnibus illius partibus. Sit tempus, quod primum ponitur Y K. & diuidatur per R, in duas partes. Y R K R.

Tũc, vel in neutra mouetur, vel in vna, vel in vtraque. Si in neutra mouetur, vtique in illo toto quieſcit: impoſſibile enim eſt moueri in aliquo tempore, & non in vlla eius parte. Si vero in vna tantum mouetur: tunc iam non eſt primum, cum in eo ratione vnius partis motus ſit. Si autẽ in vtraque, habetur intentum: ergo neceſſe eſt, ꝙ ſi aliquid in aliquo tẽpore primo mouetur, ꝙ in qualibet eius parte mouetur. Cũ autem omnis motus in tẽpore ſit, erit in tẽpore primo: nam quod in tẽpore primo nõ eſt, ratione primi eſt, cuilibet n. motui tempus æquale reſpondet.

Hoc autem oſtenſo. Tex. lii.

Ante om ne moue ri eſt mu EX hoc principio ſic oſtẽſo concludit ante quamlibet motus partem præcedere mutatum eſſe, ſumpta diuiſioue a ſine verſus principium motus: probat autem hoc tripliciter.

tatũ eſſe ſi diuiſio ſumatur a ſine ver ſus prin cipiũ mo tus.

1. R ex ſpatio & tempore. Primo, ex ſpatio, & tempore. Detur tẽpus primum, in quo eſt motus, Y R. detur magnitudo, & ſpatium K L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & ſpatij mutatum eſt. Iterum, ſi in dimidio mutatum eſt, ante motus medietatẽ præceſſit mutatum eſſe per dimidiũ. Rurſus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum eſſe, quod partẽ motus præceſſit. Cũ igitur ſit diuiſibile ſpatium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatũ eſſe ſit finis præcedentis, quod ſequens præcedit, vtiq; ante quamlibet motus partem præcedet aliquod mutatum eſſe, partem motus antecedentis terminans.

Immedia tis e mutatũ eſſe. Verbi gratia mouetur ab A, in B, ſpatio, re vera, cum iſtud ſpatium ſit diuiſibile in infinitum, & per totum ſit motus, etiam motus diuidetur in infinitum. Et ſicut in ſpatio ante ſpatiũ datur punctum, diuiſione facta verſus extremum: ita dabitur ante quemlibet motũ mutatũ eſſe.

Quod autem in medio tempore ſit mutatũ eſſe, probat ſubtiliter. Sumatur aliud mobile æque velox per æquale ſpatium, & ſimul moueatur cum illo mobili per dimidium tantum, tunc hoc dicetur in illo mutatum. Si ergo hoc in medio tempore mutatũ eſt in medio, cum re vera moueatur in eodem tempore, & æquali ſpatio, quãuis hoc vlterius moueatur, hoc enim nõ impedit, quin in parte qualibet ſit mutatum. Et ſic de quacunq; parte eſt idem argumentum, quod ſit mutatio: motum ergo præcedit mutatum eſſe.

Amplius autem ſi in toto tempore. Tex. liii.

2. Ratio. SEcundo idem probat. Ob id in illo toto tempore primo Y R, dicitur aliquid mutatum, quia eſt vnum nunc terminans tale tempus, in quo res mutata dicitur: ſed qualibet pars temporis ſuo nunc terminata eſt: ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum eſſe. Cum ergo pars partem præcedat propter ipſarũ diuiſibilitatem in infinitum etiam mutatum eſſe, quod eſt in vna parte, præcedet mo-

Digitized by Google

motum, qui eſt in alia: & ſic motu ſem per antecedit mutatũ eſſe, quod eſt finis cuiuſque partis.

Amplius autem ſi id. Tex. liiij.

3. *ratio.* TErtio probat. Omne, quod continue mouetur, in aliquo tempore (dico autem, continue mouetur, quia non eſt corruptum tale mobile: non enim continue mouet ur, nec ceſſauit a mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatum eſt in illo tempore: ſed in nunc non mouetur; ergo in nunc eſt mutatum. Sed ſunt infinita nunc in tempore, ergo ſunt infinita mutata eſſe: ergo non dabitur pars motus quam non antecedat aliquod mutatum eſſe in altero nunc, & inſtanti antecedenti.

Nota. Aduerte igitur, quod dicit, niſi ſit ceſſatio a motu, quia mutatum eſſe, quod in fine totius motus eſt, nõ eſt ante motum, hic autem loquitur de intermedijs. Similiter, ſi in medio motu corrũpitur res, motus cõtinuus eſt, vt diximus; ſed illud mutatum eſſe, in quo res corrumpitur, non antecedit motum eiuſdem rei, vt patet in cane, qui in deſcenſu moritur.

Non ſolum autem id, quod mutatur. Tex. lv.

Ante ẽt mutatũ eſſe præcedere motũ. ALterũ, quod ſuperius diximus, oſtẽdere aggreditur, nempe, ante mutatum eſſe præcedere motum, & ꝙ mutatum eſt prius mutari.

Suppo. Omne, quod mouetur econtrario in cõtrariũ in temporẽ mouerĩ. Ad cuius probationem præmittit vnũ aliud principium, puta; Omne, ꝙ à quodam in quiddam, id eſt, a contrario in cõtrarium mutatur, in tẽpore mutari, & mutatum eſſe, id eſt, mutationem factam eſſe in tempore.

Hoc probat. Mutetur aliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A, in B, tunc ſi res eſt mutata in eodem inſtanti, in quo erat ſub A, puta, nigro, pfecto ſimul erit ſub albo, & nigro, & ſub diuerſis locis, & formis ſecundum alios motus. Nam ſi facta eſt mutatio, res debet eſſe ſub termino ad quẽ, vt dictum eſt: ſi vero in alio nunc eſt ſub termino ad quem, cum duo nunc immediata non ſint, quin ſit intermedium tempus, erit ille motus à cõtrario in contrarium factus in illo tempore. Non ergo eſt vllus tranſitus, aut mutatio ab vno contrario in alterum, niſi in tempore, quamuis ſint in gradu remiſſo cõtraria; cũ in eodẽ nunc duo termini motus ſimul non ſint. Nã motus eſt acceſſus ad vnũ, receſſus ab altero. Si igitur in duobus nunc, erit motus in tempore. Hæc ratio poſterius examinabitur. Colligitur ergo principium motus ab vno in aliud in tempore fieri.

Quoniam igitur in tempore. Tex. lvj.

EX fundamento ſuppoſito colligit, ante quodlibet mutatum eſſe præceſſiſſe motũ, & ratio eſt. Omne tempus diuiſibile eſt in minores partes abſque vllo termino, ita vt non detur nunc, quod nõ præcedat temporis pars, ergo & in motu, qui in tempore fit, idem erit. Si enim motus præcedit mutatum eſſe, & iterũ ille motus diuiſibilis eſt, & terminatur pars per mutatum eſſe, hoc iterũ præcedit illa motus particula, quę iterum diuiſibilis eſt, & ſic in infinitum; ergo ante quolibet mutatum eſſe datur motus antecedens. 1. *Ratio Ariſt.*

Amplius autem in magnitudine. Tex. lvij.

ADducit alterum argumentum in motu locali, quod clarius rem conuincit, quia ſpatium eſt per ſe continuũ. Moueatur ergo aliquid a C, in D. Tunc, vel vterque terminus eſt cõtiguus, & hoc nõ, quia duo indiuiſibilia ſimul erunt. termini enim primi indiuiſibiles ſunt. Si ergo inter illa, C, D, medium diuiſibile eſt & continuum, erit diuiſibile in infinitum, & inter terminum, & terminum dabitur medium in quo fit motus, ergo ante quodlibet mutatum eſſe, quod in termino fit, præcedit aliqua motus pars, & quod mutatum eſt, mutatur prius. 2. *Idem in motu locali.*

Eadem

Eadem enim demonſtratio eſt.
Tex. lviij.

3. Idem in alijs motibus non continuis.

IDem, quod demonſtratum eſt in motu locali, vbi ſpatium eſt per ſe continuũ oſtendit etiam in alijs motibus non continuis, vt in generationibus, & alterationibus, quamuis non ſint harum termini quanti, niſi per accidens, tamen cognoſcemus in his per tempus ipſum, ſicut in motu locali per ſpatium.

Concludit.

Ex quibus oĩbus cõcludit, ꝙ mutatur mutatũ fuiſſe, & ꝙ eſt mutatũ prius mutari. i. ante motũ mutatũ eſſe, & ante ipſũ mutatũ eſſe quodlibet motũ præcedere.

Nota 1.

Et omnia hæc probantur ex illo principio, quod continuum nullum ex indiuiſibilibus componitur, ſed in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Nota 2.

Aduerte autem, quod alterationem, & generationẽ vocat non continuos motus, ideſt, quorũ termini à quo, & ad quẽ continui non ſunt, cũ ſint contrarij ſpecie differentes: at in ſpatio termini cõtinui ſũt, ob id magis ineſt tali motui continuitas: tamen non ob hoc illi continui non ſunt.

Nota 3.

Aduerte etiã, quod hic, vt dicit Auer. per generationem, nõ præciſam ſubſtantiæ mutationem intelligit, ſed ſimul cum præuia diſpoſitione.

Manifeſtum eſt igitur.
Tex. lix.

4. Idem in omni mutatione in vniuerſum.

INfert in vniuerſum, & in quacunq; mutatione continua. & diuiſibile, eſſe hoc verum, quod ante quodcunque mutatũ eſſe præcedit mutari, & ante mutari mutatũ eſſe: & hoc ob id, quia non datur prima pars in vllo continuo propter diuiſibilitatem in infinitum: & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus, factionibus, corruptionibus & alijs, in quibus generari, ſeu fieri præcedit factum eſſe, & econtra.

Quamuis non ſit idem prorſus, ꝙ ſit: ſat eſt, ꝙ ſit pars illius, vt cõtinuo domus ſit, tamen modo fundamentum, poſtea muri, poſtea reliqua: ſic in alijs: Per generationes intellige ſimiliter mutationes cũ præuijs motibus, vt dictum eſt.

Caput Septimum.

Quoniam autem omne id.
Tex. lx.

Theoremata ſex de infinitate, & finitate motus, magnitudinis, & mobilis.

THeoremata quędam de infinitate, ſeu finitate motus, magnitudinis, & mobilis conſtituit. Et quãuis ſuperius de hoc ẽt tractauerit, id tñ non ex profeſſo fuit, ſed vt motus diuiſio, & aliorum magis innoteſceret. Modo tamen ex profeſſo id docet, ob id vniuerſalius, & diſtinctius loquitur.

1. theor. impoſſibile eſt per tranſire magnitudinẽ finitã tẽpore infinito.

Sex igitur Theoremata cõſtituit, quorũ primũ eſt: magnitudinem finitã tẽpore infinito impoſſibile eſt pertrãſire, tam in motu regulari, quando mobile vniformiter per totum ſpatium mouetur, ſiue velociter, ſiue tarde; quàm in motu irregulari, cum motus non eſt in toto ſpatio vniformis, ſed modò tardus, modò velox.

Limitatur 1. Theor.

Hoc Theorema limitat, vt not. D Th. eſt intelligendum; Cum motus non ſit ſæpe per eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem; tunc enim magnitudine finita exiſtente, tempus erit infinitũ, vt in circulo, ſed debet ſumi vna magnitudo tota, in qua totus motus fiat, non repetito toto ſpatio, nec parte.

Fund. ꝓbationis

Ad probationẽ huius ſupponit; Quod mouetur, in tẽpore moueri, & in maiori tempore maius pertranſiri ſpatium; quod in motu regulari intelligi debet.

Probatio de motu regulari.

Hoc ſuppoſito, ꝓbat Theorema in motu regulari. Detur magnitudo hæc finita, & diuidatur in partes æquales, quarũ vnaquæque erit finita in magnitudine, & omnes ſimul numero finitæ; tũc quæq; iſtarum pertranſibitur, in tẽpore finito; vna enim in tãto finito, & alia in æquali, & iterum alia in æquali. ergo omnes oportebit tranſire in tempore finito, puta in tempore tanto, quantum eſt aggregatum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis. quæ tempora pariter etiam in multitudine, ſeu numero, & magnitudine finita erunt. ac ob id totum non erit infinitum. non enim finita finite ſumpta, infinitum complent.

Sed

Digitized by Google

Sed & ſi non æque uelociter.
Tex. lxj.

Probatio in irregulari. IDem probat cum motus eſt irregularis. hic enim maior eſt difficultas, eo quod æquales partes non habent æquale tẽpus propter difformitatem. & breuiter ratio eſt iſta: Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes, quæ sũt finitæ, puta, in decem: tunc tempus in ſingulis conſumptum, quamuis non ſit vnum alteri æquale, tamẽ in ſingulis erit finitũ: ſi enim infinitum eſſet, tunc tantum temporis in toto, quãtum in parte cõſumeretur: quod eſt impoſſibile. igitur tempus cõſumptum in tota magnitudine erit aggregatum ex finitis partibus in numero finito. ergo impoſſibile eſt totum eſſe infinitum. Nam infinitum nullam habet partem aliquotam, quæ ſumpta toties ipſum æquet, cum non ſit in vlla proportione: ergo magnitudinem finitam non eſt poſſibile tempore infinito tranſire.

Explicatur ratio Ariſt. Ariſtoteles ergo antequam rationem hanc proponat, ſumit per literas magnitudinem finitam, quę ſit A B. & tempus in infinitum, quod ſit C D. ſumit ſtatim ſupdamentum. (Quod prius pertranſitur vna pars, quam alia, & prius eſt vna pars motus, quàm alia, cum vna pars in priori tempore, alia in poſteriori ſit, vlterius in maiori tempore magis de aliquo ſpatio pertranſitur, quam in minori, ſiue æqualis ſit motus, ſiue non vniformis Et idem dicendum eſt de manſione, & quiete.

Hoc autem ſic debet intelligi. Quod ſi difformiter motum in tanto tempore trãſit tantum ſpatium, idẽ difformiter motum in maiori tempore tranſibit vltra illud ſpatium, ſicut etiam in uniformi, & regulari

His ſuppoſitis, diuidit magnitudinem AB, in partes ſuas aliquotas, & menſurantes æquales, quarum ſingule dicuntur A F, & facit argumentum. Quælibet harum ſiue æqualis, ſiue inæqualis, tempore finito menſuratur, cum debeat eſſe minus, quàm totius tempus. ergo totum tempus finitum eſt. Nam infinitum nõ habet partes menſurantes, quæ finities ſumptæ ipſum æquent.

Quod enim partes finitę infinities ſumptæ faciant infinitum, fieri poteſt. quod vero finitæ partes finities ſumptæ faciant infinitum, impoſſibile eſt.

Concludit idem eſſe in quiete. Nõ enim eſt quies finita tempore infinito. Idem de generabili, & corruptibili. Non enim finitum generabile, poteſt generari infinito tempore, nec corrumpi. *Idem infertur I quiete et generatione, & corruptione.*

Eadem autem ratio eſt.
Tex. lxij.

SEcundum conſtituit theorema. Magnitudinem infinitam tempore finito non eſt pertranſire. Probat hoc tempore finito diuiſo in partes ęquales finitas in numero, & magnitudine, cum ſit finitum. *2. Theo. magnitudinẽ infinitũ tẽpore finito nõ eſt ptrãſire.*

Et eſt argumentum. In qualibet parte huius temporis mobili finitam tranſit magnitudinem. ergo in ominibus ſimul partibus tranſit finitas partes, quoad numerũ & quoad magnitudinem ergo magnitudo, quam illo toto tempore tranſiuit, finita eſt: Finita enim finities ſumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt, ſiue infinitum ſit verſus unum extremum, vt ſi hinc linea verſus hoc extremum protenderetur in infinitum, ſiue infinitum ſit ex vtroque extremo. Nullum enim finitum ſit ex finitis finities multiplicatis. *Probatio theore.*

His autem demonſtratis.
Tex. lxiij.

TErtium theorema conſtituit de mobili cum aliis Nempe, nullum mobile finitum poteſt tranſire infinitum ſpatiũ in tempore finito. *3. Theo. Nullum mobile finitũ põt ptrãſire infinitũ ſpatium in tempore infinito.*

Nota, magnitudinem, finitam in hoc textu vocari mobile infinitum: hoc enim fuit aliis occaſio aliter exponẽdi, ſed abſque dubio ſic eſt exponendum, vt ex cõtextu patet.

Hoc theorema dicit pręcioſè rationem ſupra poſitam. Diuiſo enim tẽpore ęqualiter finite, cum in qualibet parte tranſeat finitum ſpatium, in toto etiam tempore finitum tranſibit.

Quoniam

Quoniam autem finitũ non tranſibit. Tex. lxiiij.

4. Theorema mobile infinitũ nõ tráſibit magnitudinẽ finitã tẽpore finito. Probatio theore.

EX tertio Theoremate quartũ colligit vbi manifeſtatur, illud fuiſſe tertiũ. Eſt igitur quartũ. Mobile infinitũ, nõ tranſibit magnitudinẽ finitam tempore finito. Hoc ex præcedenti ſequi probat.

Et ratio profecto eſt ſubtilis. Imaginare ergo, quod ſit ſpatiũ infinitum, per quod moueatur lignum cubitale. imaginare item locum, & ſpatium cubitale, per quod paulatim ſuccedens moueatur infinitum: tunc modo vtroque accidit infinitũ tranſiri a finito. nam in priori mobile finitum tranſit infinitum, in poſteriori ſpatium finitum tranſit quodammodo ipſum mobile infinitum. vt igitur repugnat tempore finito tranſiri infinitum ſpatium, ita & finitam magnitudinem tempore finito, illud a mobili finito, hoc a mobili infinito.

Duob. modis imog na ri poſſet infinitũ tranſiri a finito.

Nec aliter poſſe infinitum a finito tranſiri, docet: niſi quod ſpatium ſit finitũ mobile infinitum. & hoc eſt quod finitum vtatur infinito in mouendo: aut quod ſpatium ſit infinitum, mobile finitum, & hoc vocat finitum vti infinito, vt latione.

Quaſi dicat non aliter infinitum finitũ tranſit, niſi duobus modis aut quod mobile ſit finitum, ſpatium uero infinitum, autècontra: neutrum autem fieri poteſt in tempore finito.

At vero neque finitum. Tex. lxv.

5. Theorema mobile infinitũ in tempore finito nõ põt trãſire ſpatiũ infinitũ.

QVintum conſtituit Theorema. Mobile infinitũ in tẽpore finito nõ poteſt tranſire ſpatium infinitum. Probat dupliciter. Quia infinitum non poteſt tranſire aliquod ſpatiũ, niſi aliqua ipſius pars finita illud tranſeat, & hoc vocat infinito ineſſe finitum. Sed (vt probatum eſt) finitum mobile non tranſit infinitum tẽpore finito: ergo nec tranſibit mobile finitum.

Probat theore. 1. prob.

Idem dicit poſſe probari per tempus. Si enim tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna temporis parte trãſeat finitum ſpatium, vtiq; in toto tempore tranſibit finitũ, vt ſuperius diximus. Nam infinitum ſic debet tranſire, nempe ſecũdum partem finitam ſuã. Hũc crediderim eſſe ſenſum horum verborum, licet S. Tho. aliter exponat.

Quoniam autem neque finitum. Tex. lxvj.

EX his omnibus colligit ſextum Theorema Motus infinitus non poteſt eſſe tempore finito.

6. Theo. Motus ĩfinit⁹ nõ põt eſſe tẽpore fi ni o.

Probat. Quia eadem eſt ratio magnitudinis, & motus, ſe. n. conſequuntur quantum ad hoc. ſed infinita magnitudo non trãſitur tempore finito: ergo nec motus infinitus eſt tempore finito.

Probatio theorẽ. illatio q̃dã ex prædictis.

Relinquitur ex his, magnitudinẽ infinitam in tempore infinito poſſe pertranſiri a finito, vel infinito mobili; magnitudo enim, & tẽpus, & motus parem rationem, & coniunctam habent in hoc.

An detur primum, & vltimum in motu. Quæſt IIII.

Colligũtur ea q̃ tradit Ariſt. de 1. & vlt. ĩ qbus qõ ĩſtituit.

ARiſtoteles circa hãc difficultatẽ vt in textu expoſitũ eſt, docuit aliqua. Primũ eſt. In motu verſus finẽ dari primũ mutatũ eſſe, id eſt vnũ inſtãs, in quo eſſet verũ dicere, nunc primo motus eſt factus, & ſimiliter nunc nõ eſt motus, ſed im- 1
mediate ante hoc fuit motus. At vers⁹ principium, non datur primum mutatum eſſe: quia cum mutatum eſſe præcedat motus, & motus ſit diuiſibilis in infinitum, nõ dabitur mutatum eſſe, ante quod non ſit aliud, nẽpe, in medietate motus antecedẽtis illud mutatum eſſe. Nã quælibet pars motus finitur in mutatum eſſe.

Alterum eſt, quod ante quamlibet mo- 2
tus particulam præcedit mutatum eſſe, & econtra ante quodlibet mutatũ eſſe præcedere motũ, diuiſione facta motus p partes proportionales vt diximus in textu.

Tertium eſt. Quod a contrario in con- 3
trarium non fit tranſitus, niſi in tempore.

1 arg. q detur 1. et vlt. in motu.

Iam ergo, quod detur primum, & vltimum in motu ſunt aliquot argumenta.

Primum eſt. Motus fit in aliquo tẽpore primo, & adæquato, puta, vna hora: ſed in tali tempore datur vnum nunc terminans in fine, alterum in principio: ergo dabitur

in motu

Digitized by Google

in motu ex vtraq; parte mutatum eſſe,nẽ pe,primum,& vltimum.

2. arg. Præterea ſecũdo. Motus fit adæquate per ſpatium aliquod,puta ab A,in B: ſed huius ſpatij ex vtraq; parte datur punctum, ergo & in motu mutatum eſſe ẽt ex principio,ſicut ex fine. Sic.n.ſunt mutata eſſe in motu, vt puncta;in linea, & nunc in tempore.

3 Tertio. Oẽ finitum ex vtraque parte habet principium,& finẽ,ſed motus vni' horæ ex vtraq; parte finitus eſt: vt ergo habet principium,ita etiam habet finem.

4 Quarto. Ariſtoteles verſus finem dicit dari primum mutatum eſſe: hoc videtur falſum. Mutatum eſſe verſus finẽ eſt poſt multa mutata eſſe,quæ ſunt in medio motus:ergo illud non debet primum,ſed potius vltimum dici.

5 Quinto.Demus motum diuiſum in decẽ partes æquales: ſi ante quamlibet motus partem præcedit mutatum eſſe ergo ante primam illarum præcedit mutatum eſſe; at ante illam nõ eſt motus:ergo erit illud primum mutatum eſſe in principio, quod non præcedit motus.

6 Sexto.Contra rationem in tex.55.qua probat, ab albo in nigrum tranſiri in tempore,facit argumentum.Vel in vno nunc, quo eſt ſub albo,eſt ſub nigro: Et hoc nõ quia ſimul non ſtat ſub vtroque termino. Vel in alio, & tunc erit tẽpus medium,in quo fit factus motus Hoc argumẽtum vĩ nihil valere:nam per ipſum etiã probaretur , generationẽ ſubſtantiæ eſſe in tẽpore,vt cum ex aqua fit aer:quod falſum eſt.Et illud patet. Nã cum non in eodẽ inſtanti materia ſit ſub vtraq; forma erit ſub diuerſis inſtantibus,& ſic in tempore.

7 Septimo.Si calor,nigredo,& huiuſmodi qualitates per motum acquiruntur ſẽ per: ſequitur,quod nunquam datur minimum in eis:nã cum per motum totæ acquirantur, non dabitur pars minima, ſed minor,& minor fuit prius acquiſita. Hoc tamen videtur falſum Cum.n.formæ ſubſtantiales habeant certam minimã quantitatẽ,etiã habebunt formæ accidentales, quæ in illas ordinantur , vel ipſas conſequuntur.

1. fund. No.dupliciter res, qua de Pro huius declaratione aduertendum. Primo,Res,q̃ de nouo eſſe habẽt,dupliciter habere eſſe.Quædã acquirunt eſſe p motum,& cum motu:quædã,quamuis p motum, non tñ cum motu acquirunt eſſe.Id dicit per motum,& cum motu eſſe, quod non ſolum per motum fit, ſed etiã ipſi motui adæquatur:vt pari p partẽ motus,& totũ per totũ motũ acquiratur. Vt albedo habet eſſe per dealbationẽ, & cũ ipſa.quælibet.n dealbationis pars in albedinis partẽ terminatur:& quæ huiuſmodi ſunt,eandẽ cũ motu diuiſionẽ patiuntur, fiuntque in tempore.

nouo incipiunt. acqrunt eſſe vel p g motũ & cũ motu. vel per motũ ſine motu.

Illæ vero aliæ per motũ , ſed non cum motu habent eſſe , quæ non in ipſo motu ſunt, ſed in inſtanti totũ ſuũ eſſe habent, quãuis aliquis motus præceſſerit: quales ſubſtãtiæ generabiles,quæ fiunt in inſtãti,& in fine motus. Ad hoc genus rerũ reducuntur ea omnia , quæ in inſtanti totũ ſuũ eſſe habent , & ſimul ſunt ſm ſe tota, vt Angelus a Deo productus . Similiter inſtantia ſingula mutata eſſe, & huiuſmodi,quæ in indiuiſibili conſiſtunt.

2. Fund. *Qua nõ cũ motu acqrunt eſſe dupliciter ſe habent . vel n. cũ contrarij expulſione vel ſine ea.* Aduertendũ ſecundo,iſta, quæ non cũ motu habent eſſe acquiſitũ,dupliciter ſe habere.Quædã enim acquirunt eſſe cum contrarij expulſione: ſicut forma ſubſtantialis: vna.n. cũ accidente expellitur altera.ſimiliter aſſenſus,cum ſequitur diſſenſum . Alia abſq; contrarij expulſione hẽt eſſe,vt inſtans,quod modo eſt , & ſingula huiuſmodi Similiter aſſenſus intellectus, cũ ſola intellectus operatio eſt,nõ pcedẽte diſſenſus. Similiter Angeli productio.

3. Fund. *Partes ĩ rebus duplices, in tẽſionis . & extenſionis.* Aduertendum tertio, quod partes rei ſunt in duplici differentia. Quædam ſunt ſm extenſionẽ;quales,quæ à magnitudine ſumuntur, vt albedo habet partẽ extẽſionis à ſubiecti magnitudine,in quo extẽſa.Quædã ſunt partes ſm intenſum,& remiſſum: quales ſunt gradus formæ ſuſcipientis magis & minus, vt cũ albũ fit magis,& magis album.

Sunt autẽ res, quæ vtraſq; habent partes,vt albedo,calor,& huiuſmodi. habent enim extenſionis partes à ſubiecto,cui inſunt:habent etiam intenſionis partes, ſecundum quod magis , aut minus actuant ſubiectum idem.

Formæ vero ſubſtantiales, & aliquæ accidentales non recipientes magis,aut minus,habent ſolas extenſionis partes,quãuis ſint partes per accidens.nõ enim à ſe, ſed à quãtitate eas habent Contingit autẽ quantum ad has partes per motum eſſe,ſiue intẽſionis, vt cum albedo ſucceſſiue

ue intenditur: ſiue extenſionis, vt cũ ſucceſſiue per ſubiecti partes extenditur, & hoc non repugnat formæ ſubſtantiali: poteſt enim quantum ad extẽſionem in materia motum admittere.

4. fund. d ſplici- ter res ĩ- cipiũt, et d ſinũt, extrinſe- ce, vel ex trinſece. Aduertendum quarto, quod ſunt duo modi quibus res incipiunt eſſe, duo etiã modi quibus res deſinunt. Modi incipiendi ſunt vltimum non eſſe, & primum eſſe. Tunc res incipit per vltimum non eſſe, cũ datur inſtans, in quo, quamuis nondũ ita res ſit, tamẽ ſtatim poſt illud erit. Vnde vltimum non eſſe, eſt ꝙ in hoc inſtanti nõ ſit res, tamẽ immediate poſt hoc erit. Tunc autem incipit per primum eſſe, cũ datur inſtans, in quo primo res ſit ita, vt immediate ante illud nõ fuerit. Prior modus dicitur extrinſecus, propterea ꝙ in illo inſtanti inceptionis nõdũ ſit res: Poſterior intrinſecus, quia in illo iã ſit res.

Modi autẽ deſinendi ſunt pariter duo: vnus extrinſecus, qui dicitur primũ non eſſe, alter intrinſecus, qui dicitur vltimũ eſſe. Tunc res deſinit per primũ non eſſe, cum datur inſtans, in quo licet dicere, modo non eſt res, ſed immediate ante hoc fuit: Tũc vero deſinit per vltimũ eſſe, cũ dat inſtãs, in quo licet dicere, nũc eſt res, ſed immediate poſt hoc non erit Horum omniũ exactior paulo poſt reddit ratio.

1. Concl. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquiſita, nec vltima vltimo tẽpore acquiſita: hoc idem dicendũ eſt de re, quæ cum motu habet eſſe quantum ad eas partes, quas cum motu acquirit.

1 pars concl. Prima pars huius concluſionis nota eſt ex textu. Cum enim motus & tempus, in quo ſit motus, ſint diuiſibilia in infinitũ & ſucceſſiua, non habentia partes ſimul, pfecto neutrius dabitur ita minima pars in principio, quin minor, & minor præceſſerit, nec ita minima in fine, quin minor & minor ſuccedat, puta, illius medietas.

2. pars concl. Altera pars concluſionis eſt, eſſe idẽ de re, quę cum motu incipit; Vt enim nõ datur minimũ motus, ita nec erit minimũ albedinis, & alterius formæ, quæ cũ motu acquiritur: & hoc eſt ſatis manifeſtũ Nam ſi daretur minimum formæ, nõ dato minimo motus, tunc illud motus, quod eſt vltra illud minimũ, eſſet ſine forma, ꝙ eſt impoſſibile. motus enim non eſt ſine forma, cum ſint ſimul, & ipſius fluxus.

Tertia pars concluſionis, nempe, quantum ad partes, quæ motu acquirũtur, duplici ex cauſa eſt poſita. *3. pars concl.*

Altera eſt vt intelligas nõ omnia quæ motu acquiruntur, eſſe diuiſibilia omnino, niſi ſecundum partes, quas per motũ habent: vnde forma ſubſtantialis ſecundũ partes extenſionis motu acquiſitas, non habet minimum: aliæ formæ nec ſecundũ extenſionis, nec ſecundum intẽſionis partes, minimum habent. *Nota 1.*

Altera cauſa eſt, qa eſt grauis difficultas, an omnes partes extenſionis, & intenſionis motu acquirantur: tunc enim non daretur minimum naturale, nec in intenſione, nec in extenſione ſubſtantiæ vel accidentis, de quo inferius dicemus. modo tñ generaliter dicimus, in his partibus, quæ motu acquirũtur, non dari minimũ, ſicut nec in motu. *Nota 2.*

Secunda concluſio. Motus, tempus, & res, quæ cum motu, & tempore acquirũt eſſe, incipiunt per vltimum nõ eſſe, & deſinunt per primum non eſſe. Hæc concluſio ſequitur ex præcedenti. Cum .n. non detur prima pars horũ, quæ primo ſit, nõ dabitur inſtans, in quo dicatur, nunc primum iſta eſſe, nec ſimiliter vltimum, in quo poſtremo ſint: ſed extrinſece incipit, & deſinit ex his vnumquodq;, ſignato inſtãti, in quo nõ ſũt, ſed immediate ante illud fuerũt vel immediate poſt illud erũt. *2. Concl.*

Vbi nota cum S. Tho. ſupra tex. 55. ꝙ hoc nunc vnum eſt terminans præteritũ, & incipiens futurum tempus: vnde poſt nunc immediate ſequitur tempus, & ante nunc immediatum eſt tẽpus: quæ ꝑ nunc continuantur Sicut ſi ſumas punctum in media linea, ante ipſum enim, & poſt ipſum immediate eſt linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum non eſſe, eſt dicere, quod in illo nunc non eſt, ſed in tẽpore, quod illi nunc proximũ eſt, illa erit: ſimiliter in definitione per primum non eſſe, hæc res non eſt nunc, ſed immediato tempore ante fuit. *Nota ex D. Th.*

Et merito ita fit, quia cum res hæ in inſtanti eſſe non poſſint, ſed in tempore: in tempore autem non ſit prima, nec vltima pars, initium ſuum, & finem ab extrinſeco ſumunt: perinde .n. eſt dicere, ipſas ſic incipere, ac definire, quàm quod non habeant primam, nec vltimam partem propter earum diuiſibilitatem in infinitum.

Tertia

3. *concl.* **Tertia concluſio.** In motu verſus finẽ, datur primum mutatum eſſe, non tamen verſus principium:in re ſimiliter,quę mo tu acquiritur, datur totius primum eſſe, ſed non primum eſſe partis.

Explico. Illud primum non eſt motus, in fine,in quo dicitur,nunc nõ eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit:illud,inquã, eſt primum, in quo eſt verum dicere nũc primo factus, & perfectus eſt iam motus, & ſimiliter nunc primo talis, & tanta for ma acquiſita eſt : & hoc eſt dicere , quod in fine motus datur primum mutatum eſſe:eodem modo in fine cuiuſque partis.

At cum motus ſit diuiſibilis in infinitũ verſus principium , non dabitur primum mutatum eſſe,quia ante tale mutatum eſſe præceſſit motus diuiſibilis , vbi fuit aliud & aliud mutatum eſſe.

Et ob hoc nec datur primum eſſe omnium partium, nam ante illud prius , fuit minor pars formæ acquiſitæ.

Nota diſcrimẽ ĩ fine, & principio motus. Nec eſt eadem ratio in fine, & in principio motus, nam in fine datur mutatum eſſe,quia ante illud fuit motus at in principio non poteſt dari primum mutatum eſſe,quia debet antecedere motus,qui cũ diuiſibilis ſit ſemper,habet aliud,& aliud mutatum eſſe prius.

Nota diſcrimen pũcti, & mutati eſſe. Non enim omnino mutatum eſſe ſimile eſt puncto. nam punctum non neceſſario antecedit linea , ideo datur primum,at mutatum eſſe neceſſario præcedit motus.

4. *concl.* Quarta concluſio. Res, quæ ſine contrarii expulſione acquirunt eſſe, incipiũt per primum ſui eſſe,deſinunt per vltimũ ſui eſſe. Vnde,nunc temporis,mutatum eſſe motus,angelus,mundus,per primum eſſe inceperunt nunc autem mutatum eſſe , per vltimum eſſe deſinunt , reliqua enim non corrumpuntur.

5. *concl.* Quinta concluſio.Quæ cum abiectione contrarii corrũpuntur, vel generantur incipiunt eſſe, per primum eſſe. deſinunt per primum non eſſe . vnde cum ex aqua fit aer,aqua deſinit per primum non eſſe vt ſit verum dicere,nunc nõ eſt,& immediate ante hoc fuit aqua , aer vero incipit per primum eſſe, nempe, nunc eſt aer, & immediate ante hoc non fuit.

Probatĩ actu Hæc concluſio eſt Ariſtotelis.8.Phyſic. tex.66.& huius ratio eſt notanda. Semper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius diſponitur ſubiectum.vnde dum motus ille eſt, nondũ eſt forma generata, quia diſpoſitio nõ eſt perfecta,finito autem motu, forma inducitur in eo inſtanti primo, in quo eſt primum mutatum eſſe in fine motus. Cum autem detur tale primum mutatum eſſe, datur etiã primum eſſe formæ productæ. Cum autem talis forma nondum ſit cum motus eſt, erit forma , quæ corrumpitur: non enim eſt materia ſine forma.vnde ſi cum forma generanda non eſt,dum fit motus,forma corrũpenda eſt, quouſque motus ſit finitus.

Vnde ſequitur, quod deſinente motu, nunc nõ erit forma corrupta, ſed deſinet, ſicut motus , & deſinet per primum non eſſe,& tunc erit forma generata.

Vt autẽ clarius intelligas . Fiat motus calefactione aquæ , vt ex ipſa fiat ignis. dum calefactio fit , eſt aqua , & non ignis. facta calefactione, eſt ignis non aqua : datur enim in fine motus vnum inſtans , in quo licet dicere. Modo primum abſoluta facta eſt calefactio , & hoc idem inſtans. eſt primum non eſſe motus , & primum non eſſe ipſius formæ aquæ, primum vero eſſe ignis , hæc enim omnia illi inſtanti inſunt.

Per hæc patet ſolutio ad argumenta po ſita.Ad primum enim,& ſecundum æqua eſt reſponſio. Nõ enim mutatum eſſe omnino ſimile eſt puncto.& nunc. De ratione enim puncti non eſt,quod ipſum linea præcedat. at de ratione mutati eſſe eſt, quod ante ipſum ſit mutatio, ob id nõ poteſt incipere motus a mutato eſſe;quia neceſſe eſt,quod ipſum antecedat motus:eſt enim mutationis finis. *Ad 1. & 2.*

Nec inde ſequitur, quod motus nõ poteſt eſſe in tempore,aut ſpatio adæquatis: nam motus non ſit niſi in tempore, & magnitudine. at nunc non eſt temporis pars nec indiuiſibile magnitudinis.

Ad tertium, non negamus motum habere principium: dictum enim eſt , quod ſicut nõ datur prima pars , ita nec vltima. at ſicut detur vnum inſtans , in quo deſinit motus, quod dicitur primum non eſſe motus , ita etiam datur aliud inſtans , in quo incipit,quod ſit vltimũ nõ eſſe ipſius. *Ad 3.*

Diſcrimen eſt, quòd inſtans finis dicitur mutatum eſſe, quia motus præceſſit, imò præceſſit totus motus : in principio motus:

Digitized by Google

motus tamen non eſt mutatum eſſe, quia non præceſſit motus, tamen vtrunque inſtās, & vterque terminus eſt extrinſecus, quia in eo non eſt motus.

Ad 4. Ad quartum non ſic eſt intelligenda illa comparatio: ſi enim mutatum eſſe, quod in fine eſt, abſolute ad alia mutata eſſe cōferatur, quæ in illo motu fuerunt, ipſum vltimum dicetur: tamen nō ſic debet hoc intelligi; ſed quod ipſum eſt primū poſt totum motum factum, & reſpectu temporis ſequentis. Vt ſit ſenſus, in hoc inſtanti *Nota.* omnium ſequentium primo motus totus dicitur eſſe factus, & perfectus; ante enim non fuit totus factus, poſt vero fuit, ſed non primo, niſi in tali inſtanti, in quo dicitur primum mutatum eſſe.

Ad 5. Ad quintum dicimus, non ſic illam diuiſionem motus fieri debere, ſed proportionaliter verſus principium, & tunc non dabitur pars, quam non antecedat mutatum eſſe, vt dictum eſt.

Ad 6. Ad ſextum dico, in generatione ſubſtātiæ eſſe aliam diuerſam rationem; nam generatio ſubſtantiæ, & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cum autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno inſtanti fiunt illa: quod ſit primū non eſſe vnius, quàm eſſe alterius: tunc enim forma recedit cū motu quo generatur res; at vero cum ex calido fit frigidum, cum nullus alius antecedat motus, ille tranſitus non fit in inſtanti ſed in tempore. Si enim diceretur, quod inſtans vnum eſt, in quo frigidum primo eſt, & calidum non eſt non videtur, quare in illo non ſit calidum, cum nullus motus aut mutatio præceſſerit, qua expulſum ſit; & ob hoc Ariſt. nunquā admittit mutationes inſtantaneas, niſi adiunctas motibus. Sic puto eſſe reſpondendū ſecundū viam Ariſtotelis.

Ad 7. Ad ſeptimum difficultas eſt magna, an detur minimum in formis accidentalibus in inſtanti productum, quod nos tractabimus. 8. lib. tex. 23. Interim tamen dico, cū S. Thoma ibidem, quod hic Ariſtoteles ſolum loquitur vniuerſaliter, nempe, quæcunque forma motus acquiritur, non habet minimam partem, primā illius, quod motu acquiritur. & hoc ſatis conſtat ſecundum prædicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic diſputabitur, quamuis, re vera, hoc Ariſtoteles videatur docere, ſed poſtea latius diſcemus.

Caput Octauum.

Quoniam autem omne, aut mouetur. Tex. lxvij.

Quæ de motu docuit, puta non dari primum: idem de quiete, & de quietatione, id eſt motu quo quies acquiritur docet, & tale moueri ad quietē vertit Boetius (ſtare) quaſi ad ſtandum ire, poſſet id verbo non ſatis Latino, tamen rei energiā exprimente, dicit quietatio. Probat autem primo, quod quietatio illa ſit in tempore dupliciter. Primo, quia eſt motus, & quod ſtat, id eſt ad quietem mouetur, re vera mouetur: in hoc autem textu, tale ſtare motum eſſe probat; ſic. Omne, quod aptum eſt moueri, & loco, & modo quibus aptum eſt moueri, aut mouetur, aut quieſcit, ſed ſtans (ſi ſic licet dicere, quod quietatur) eſt huiuſmodi, & nō quieſcit; ergo mouetur. Non. n. eſt ſic dare medium. Quod autem non quieſcat, probat; Quia quod ſtat, tendit in quietē: quod autē in quietē tendit, nondū quieſcit: ergo ſtans non quieſcit. *De 1. & vlt. iṅ ſe ea. ratio quæ in motu. 1. fund. quietationē eſſe in tpe.*

Aduertenda eſt declaratio illarum particularum, quæ in maiori ponuntur. Non enim omne, quod non mouetur, quieſcit, ſed quod aptum eſt natura moueri: unde immobilia non dicuntur quieſcere proprie. Vlterius, non omne aptum moueri, cum non mouetur quieſcit, niſi ſit tunc, cum aptum eſt moueri; unde in inſtanti non mouetur, in inſtanti etiam non quieſcit res. Nec ſatis adhuc eſt, ſed etiam requiritur ex parte loci, nam in puncto non eſt motus, etiā tempore, & mobili poſitis. Similiter non eſt motus; nec quieſcit res à motu, quo non eſt apta moueri; vnde cœlū non mouetur recte, tā non quieſcit à motu recto, non enim ſic moueri eſt aptū. Cum igitur aliquid eſt aptum ſic moueri, & tali loco, & tempore, & non mouetur, tunc quieſcit. Quies. enim priuationē dicit, quæ negatio eſt cum aptitudine, & circunſtantiis illis. *Nota.*

Hoc

Hoc autem demonſtrato. Tex. lxviij. & lxix.

1. ratio. HOc principio oſtenſo quod ſtat, id eſt, quod quietat moueri, facit prio rem rationem. Omnis motus & quod mo uetur, in tempore mouetur: at quod ſic ſtat, mouetur; ergo quod ſtat, in tempo re ſtat.

2. ratio. Affert alteram ratiõnẽ in altero textu. Velocius, & tardius in tempore ſunt: quod ſtat, velocius, & tardius ſtat; ergo quod ſtat, in tempore ſtat: & uide per ſtare, in telligi motum in ſtatum, & quietem, vt diximus iam. quam quietationem dicere poſſumus.

In quo autem tempore. Tex. lxx.

1. fund. quod in aliquo tẽ pore pri- mo ſtat, in quali- bet parte illo' ſtat. ALterum ſtatuit ſimile principium, ſi cut in motu. Nẽpe quod in aliquo tempore primo ſtat, in qualibet parte il lius temporis ſtat. & facit eandem ratio nem cum ſuperiori. Diuidatur illud tẽ pus primum, non enim eſſe poteſt indiui ſibile: aliter enim non eſſet in eo motus: diuidatur ergo in duas partes. Tunc non eſt dicendum, quod in neutra ſtat: tunc enim non ſtaret in toto: Similiter non eſt dicendum, quod in neutra ſtat: tunc enim non eſſet illud totum primũ, in quo ſtat, ſed illius pars. Colligitur ergo, quod in vtraque ſtat, & ſic de aliis ipſius partibus. Ex his concludit, quod intenderat; nempe non dari primum in ſtatu, & motu iſto, ſi cut nec in motu vniuerſaliter dicto datur.

Neque enim ipſius motus. Tex. lxxj.

Nõ dari primum in ſtatione. PRobat, non dari primum in ſtatione hãc. Si eſſet primum, vel eſſet in indi uiſibili temporis, vel non; ſed neutro mo do eſſe poteſt: primo non poteſt eſſe in in diuiſibili; ſic enim non eſſet motus: at di ctum eſt, motum eſſe: Præterea, nec poteſt in diuiſibili eſſe: eſt enim diuiſibile id tem pus primum, in quo erit immediate mo tus ille, quia alias non eſſet in illo tempo re primo, & adæquate; ergo illa medietas fuit prior: cumq; in temporis diuiſione nõ perueniatur ad vnã partem omnium pri mam, cum illa adhuc diuiſibilis ſit, profe cto nec in tali motu quietationis, quæ ſta tus dicitur, dabitur prima pars, ſed ſem per erit alia, & alia, vt in tempore.

Neque igitur quieſcens. Tex. lxxij.

QVod de motu in quietem dixit, id etiam de ipſa quiete tradit, puta: nõ dari primã ipſius partem. Et hoc probat: quia in tẽpore quies eſt, & quod quieſcit in tempore quieſcit: temporis autem cum non detur prima pars, nec dabitur in quie te. Quod autem in tempore ſit quies, du pliciter probat. Primo; Tunc res quieſcit, cum non mouetur, & moueri apta eſt: ſed in inſtanti non eſt moueri apta: ergo nec quieſcere, ſed in tempore. *Eadẽ rõ de quie- te, quade motu in quietem. 1. ratio.*

Amplius autem, & tunc dicimus. Tex. lxxiij.

SEcundo idem probat ex deſcriptione quieſcẽtis. Id enim quieſcere dicimus quod ſic ſe habet modo, ſicut ante quali quies non dignoſcatur, niſi per diuerſa nunc: ſed inſtans non habet modo & an te: ergo in tempore quieſcẽs eſt. Vtraque ratio ſuperius expoſita eſt. Nam conclu dit prouenire ex diuiſione continui in in finitum, qua ſuppoſita, ſequitur, non dari primum in motu: & ſimiliter nec dari vlti mam partem, *2. ratio.*

Quoniam autem omne, quod mo- uetur. Tex. lxxiiij.

ARiſt. præparans ſe ad ſoluendum ar gumenta Zenonis, præmittit vnũ in hoc textu: Nempe, cum aliquid mouetur in aliquo tẽpore primo, & adæquato, non poteſt in aliqua parte illius temporis eſſe in vno loco æquali aut in vno gradu for mæ ſecundũ alios motus; ſed ſemper mu tat, & mutat locum æqualem, aut eſt ſub alio, & alio gradu formæ. *Aggredi tur Ariſ. ſoluere arg. Ze- nonis, ia cii ad id 1. fund.*

Attende, quod dicit in tempore primo. Si enim ſumas tempus non primum, po- *No. 1. Qũo ſu*

in cl'gi dum 2 fund. Ariſt. teſt in vno loco eſſe in aliquo tempore, v. g. ego dicor moueri in claſſe in hoc die quia moueor in tempore huius horæ; ſi-nito iſto motu poſſum manere in loco, in quo motus ſum per horam aliam eiuſdem diei; tamē in hac eadem hora, in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in eodem loco æquali mihi impoſſibile eſt.

No. 4 Attende etiam quod loquitur de loco æquali, in quo toto eſt mobile. nam intra totum ſpatium maius, intra quod totus fit motus, per tempus manet: At de illo loco, in quo adæquate eſt ipſum locatum, loquentes dicimus, quod dum mouetur, non permanet in uno per tempus particula, vel minima, ſe mutat, & mutat loca alia, nec in eodem permanet, dummodo moueatur ſecundum ſe totum, quod ſi ſecundum partem mouetur, illa ſaltem pars nunquam in eodem loco æquali erit per aliquod tempus, quo mouetur.

Probat fund. Probat hoc: quia ſi in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret, vtiq; quieſceret, quieſcere enim eſt eodem modo ſe habere in duobus nunc temporis continui. i. in aliquo tempore, & ſi quieſceret, iam eſſet illud tempus primum motus.

Si uero non ſic eſt, ſed uno ſolo nunc.

Concludit, quod cum non ſit in ulla parte temporis in uno, & eodē loco, quod in inſtanti erit in illo loco ſibi æquali & in alio inſtanti in alio: tamen in tempore ſemper mutat loco ęqualia: nec propterea admitti debet, quod quieſcat in illo. Nam ſicut in inſtanti non eſt motus, ita nec quies ob id in tempore primo toto mouetur, & in parte qualibet temporis locum ęqualem alium, & alium mutat, nec quieſcit, licet per inſtans ſit in vno, & eodem ſibi ęquali loco: inſtans. n. tempus non eſt.

Caput Nonum.

Zeno autem male ratiocinatur. Tex. lxxv.

Ex doctrina textus præcedētis ſoluit ſophiſma Zenonis, quo probabat, nō eſſe motū. Dicebat aūt ſic. Qđ in quolibet nūc temporis quieſcit, non mouet̃ in illo tempore: ſed id quod moueri dr̃, puta ſagitta, in quolibet. Nunc tp̄is quieſcit, ergo non mouet̃. Probat minorē. Quia qđ eſt in ſibi ęquali loco, non mouetur: ſagitta in ſingulis Nūc eſt in ſibi ęqualibus locis: ergo in illis non mouetur: quòd ſi non mouetur, ergo quieſcit. Omne. n. in ſibi ęquali loco, aut mouetur, aut quieſcit. *Arg. contra motū*

Hoc autem falſum eſt. Tex. lxxvj.

Soluit prædictam rationem, dicens quod tempus nō componitur ex ipſis Nunc, ſed ex diuiſibilibus partibus: ideo non ſit verum quod in omnibus. Nunc non mouetur, in toto non mouetur: nam in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc eſt ſolutio potiſſima. Hinc enim prouenit, quod non ſit in Nunc non moueri, uel quieſcere, nō enim Nunc eſt pars temporis. Quod autem in omnibus partibus temporis in loco ęquali non ſit per aliquam temporis partem, dictum eſt in textu antecedenti. *Sol. Ari,*

Quatuor autem ſunt rationes. Tex. lxxvij.

Huius occaſione a principio incipit numerare quatuor rationes Zenonis, quibus cōtendebat, nō eſſe motū, quas difficilis ſolutionis dicit. Prima ratio erat. Suppoſito, quod ſi eſſet motus, eſſet a termino in terminū alicuius ſpatii, & quod ſpatium diuiſibile eſt in infinitum: tunc eſt argumentum. Mobile nō poteſt peruenire ad terminum per ſpatium, niſi prius tranſeat dimidium ſpatii nec poteſt hoc tranſire, niſi prius aliud huius dimidium: *4. argu. Zeno contra motū 1*

nec

Digitized by Google

nec hoc, niſi huius aliud dimidium. Sed ſic eſt, quod ſunt infinita dimidia, quæ prius oportet tranſire; ergo nunquam contingit moueri per ſpatium aliquod. Infiniti enim non eſt finis.

Solut. De hac autem diuiſione ſe locutum ſuperius dicit. Vel poteſt eſſe ſenſus, quod iam iſta ratio ſoluta eſt per diſtinctionem ſuperius, puta, tex. 19. vbi dictũ eſt, ſpatium non eſſe actu infinitum, ſed potentia: vnde non opus eſt, quod infinitæ partes ſint, quas actu oporteat tranſire. Sed hoc poſtea in fine libri examinabimus magis.

Secunda autem ea, quæ vocatur. Tex. lxxviij.

PRoponit ſecundã rationem Zenonis, quã dicit vocari Achillem. Ratio autem erat, quia vtebatur exẽplo Achillis, qui erat celerrimus. & ſic exponunt Themiſt. Simpli. Pſelius. Vnde male. Interpretes aliquot putant dici Achillem, quia erat ratio validiſſima. Ratio autem ducit ad inconueniens, quod velociſſimũ, puta Achilles, nunquam apprehẽderet tardiſſimum, puta teſtudinem. Probabat autem: quia ſemper erit aliquod ſpatiũ inter vnũ, & alterum. Sed quo modo id probet, optime explicat Themiſt. Demus ſpatium, in quo fit motus. Sit miliare, quod octo ſtadijs cõſtat, & Achilles incipiat moueri à principio primi ſtadij, & teſtudo à dimidio illius ſtadij. Sitque Achilles in decupla proportione velocior. Eſt argumentum. Dum Achilles tranſit illud medium ſtadij, teſtudo ſaltem tranſiuit decimam partem alterius dimidij, & ſic nondũ eſt apprehenſã. Iterum dum Achilles tranſit illam decimam, teſtudo tranſibit aliam decimam illius decimæ; & dum hanc decimam decimæ Achilles, teſtudo aliam decimam decimæ alterius decimæ tranſibit: cumque ſint infinitæ huiuſmodi diuiſiones, nunquam Achilles teſtudinẽ motam conſequetur.

Eſt autem & hæc ratio eadem. Tex. lxxix.

Cõparat Ariſt. HAnc ſecundam rationem cum prima comparat, ac dicit eſſe eandem. Nempe, quia idem ſupponit cum ea; non tamen omnino eandem, quia alia aliter procedit. Supponit igitur idem, quia infinitum putatur ſpatium, nec ad terminum peruenire poſſe in vtraque ratione. Sed non eſt idẽ modus. nã prima diuidit ſpatium ſemper in duas partes proportionaliter: at poſterior non diuidit, niſi ſecundum proportionem, & rationem velocioris, tardioris. Vnde quamuis diuerſo modo procedant, ad idem tendunt, eademque eſt vtriuſque ſolutio. Quod ſi in argumento ſecundo ſumatur velociſſimum, & tardiſſimum, fuit tragico modo ad faciendũ argumentum admirabile, ſed non quod nouam difficultatem faceret. *1 arg. Zenon. cum 2.*

Solutio ergo eſt, quod velox nõ apprehendet tardum, dum non attingit ipſum, & tamen attinget. Maius enim ſpatium tranſit velox in eodem tempore, quã tardum, cum ſpatium finitum actu ſit. Argumentum autem procedit, ibi eſſe infinitas actu partes: quod falſum eſt. *Solut. Ariſt.*

Tertia autem, quæ nunc dicta eſt. Tex. lxxx.

TErtiam rationem Zenonis dicit eſſe eam, quæ iam propoſita eſt tex. 85. Nempe, quod, ſi in quolibet inſtanti quieſcit mobile, cum non mutet locum, in toto tempore quieſcit. *3. arg.*

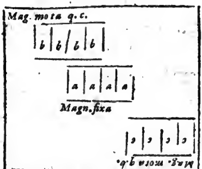
Et repetit ſolutionem eandem, quia innititur ratio in hoc, quod tẽpus ex Nunc componitur. Hoc autem negato, nihil cõcludit. Dicetur enim, quod in qualibet parte mutat locum, & mouetur, licet in ſingulis inſtantibus ſit in ſingulis locis, nec in illis motus ſit: non tamen propterea dicendum eſt, mobile quieſcere, vt dictum, eſt. In inſtanti enim, nec quies, nec motus eſt. *Solut. Ariſt.*

Quarta autem ea, quæ de ijs eſt. Tex. lxxxj.

QVartam facit rationẽ Zenonis quæ re vera difficile colligi poteſt. aliqui enim eam ſic conſtruunt, vt nec minimã apparentiam faciat, quod credendum nõ eſt. Exiſtimo, ſic eſſe proponendam: & in hoc magis accedo ad expoſitionem ſancti *4. ratio*

Tho. Zeno in hac ratione ducebat ad impoſſibile. Nempe ſi motus eſſet, tempus duplum eſſet æquale ſuo dimidio, nēpe, vna hora æqualis mediæ. Ad hoc oſtendēdum ſumebat hoc principium. Cum duo mobilia æquè velocia æqualem magnitudinem percurrūt, tempora vtriuſque motus ſunt æqualia.

Ex hoc principio argumentabatur; & ſumebat tres magnitudines æquales, ſingulas quatuor partium æqualium. Et primam ponebat immobilem, quæ dicebatur, A A A A. Alteram conſtituebat ſuperius, quæ inciperet ex media parte fixæ & immobilis, quæ dicebatur B B B B. ita vt primū B. eſſet cum ſecundo A. Tertiam ſumebat, quæ dicebatur CCCC. & ponebat à principio immobilis, vt eſſet primum C, cum primo A, contra alterā magnitudinem, vt notum ſit in figura infra deſcripta.

Moueatur igitur tertia, quæ dicitur C per totam magnitudinem A, per horam, ita vt cum perueniat ad ſecundum A, vbi incipiebat B, moueatur ipſū B, verſus A. à quo incœpit C. Tūc, quia nō habet niſi duo A, pertranſeundā, per mediā horam mouebitur: & in illa media ipſum C. tranſibit alia duo A. & tunc in fine mediæ horæ vltima omniū horum ſimul erunt, primū C, cū vltimo C, & A. & primū B, cū vltimo C. & A, ac ſi eſſent iuxta poſita.

In hoc igitur caſu tempus ipſius C, eſt duplū ad tempus ipſius B, quia C, trāſiuit quatuor A & B, non niſi duo. Quod ante iſta tēpora ſint æqualia, probatur. Ipſum B, in media hora tranſit per omnia quatuor C. vt notū eſt, quia in principio mediæ horæ eſt cū primo C, in fine cū vltimo; ſed quatuor C. ſunt æqualia quatuor A: ergo B, tranſit tantam magnitudinem; ergo per fundamentum tempora ipſorū B, & C, ſunt æqualia.

Solutio huius eſt quod illud fundamē- *Solut.*
tū intelligi debet, quod duo mobilia tran- *Ariſt.*
ſeant æquales magnitudines fixas; nā cū vna eſt fixa a tera mouet contra mobile, citius tranſitur mota; & ita errabat Zeno.

Hic eſt ſenſus horum duorū textuum, *Litera*
& eſt notanda expoſitio. Ad literā deue- *Ariſt. 4.*
niamus. Quartam rationem dicit eſſe eā, *arg. ex-*
in qua ſumebat magnitudines ęquales cū *poſ.*
alijs æqualibus, & applicabat ſtadio vnā à principio, alteram à medio, & econtra: & per hoc probat duplum tempus æquale dimidio, ſumpta duplici illa magnitudine mobili æqualiter veloci.

Et attende, quòd vna magnitudo poni- *Nota.*
tur in principio, altera in medio illius tertiæ, quæ dicitur ſtadium, & non vtraq; in medio: vt multi expoſitores ponūt: ideoque vix intelliguntur.

Eſt autem deceptio in eo. Tex. lxxxij.

Solutionē cauilli ponit in hoc, ꝙ falſi- *Solut.*
tatē fundamenti aperit. Putat. n. ꝙ cum duo mobilia æque velocia mouētur per æqualem magnitudinē ita, vt vnū per fixam, alterum per motā moueatur, quod tempora ſunt æqualia. Et hoc quidē falſū eſt: aut enim vtraque debet eſſe fixa; aut vtraque æqualiter mota.

Conſtituit aūt caſum argumenti. Sint *Caſus ar-*
tres magnitudines, prima ſit A A A A. *gum.*
fixa. aliæ motæ, tamen æquales & numero, & partium magnitudine, quarum vna B B B B, ſit incipiens a ſecundo A. altera vero CCCC, à primo A. econtra: contingit duas has ſimul coniungi cum vltimis. A.

Sed intellige, ꝙ C, incæpit moueri, nec *Nota.*
B, motum fuit, quouſq; ad ipſum peruenit C, vt diximus. Hoc caſu poſito, dicit, cū B. tranſierit duo A; ipſum vero, C. quatuor A. erit tempus B, dimidiū ad tēpus C. nam in ſingulis B, æquale tempus conſumptū eſt. Tunc vlterius ſequitur quod B, tranſiuit per omnia C. in illo medio tēpore Cumq; tantum temporis ſit cōſumptum in C. quantum in A, vt ipſe inquit, erunt tempora æqualia.

Ec

Nota. Et nota, ꝙ dicit, (vt ipſe inquit.) nam re vera, plus temporis conſumit B, in vno A. quam in vno C. imò dum duo A, tranſit, percurrit quatuor C: nã A, fixum eſt: C, vero contra ipſum mouetur. Et in hoc cõſiſtit deceptio, & cauillus Zenonis. Hæc eſt expoſitio clara textus huius difficilis.

At vero ſecundum eam, quæ in contradictione. Tex. lxxxiij.

Duo alia arg. contra motum. ALia duo argumenta ſoluit, quibus motum eſſe negabatur, & quãuis multi ea eſſe Zenonis putent, mihi non placet, quia, ſolum quatuor rationes eſſe ipſius dixit. & præterea Pſellus expoſitor Græcus, has non eſſe Zenonis, ſed aliorũ, dicit. Quidquid tñ ſit ratio proponitur, quia mutationẽ non eſſe, probatur: præſertim eã quæ inter contradictoria fit, vt ex non albo in album.

1. arg. Argumentum eſt. Dum res mutatur, nec eſt ſub vno extremo, nec ſub altero. Cum aũt extrema ſint contradictoria, dabitur ꝙ neutrum cõtradictorium vni cõpetat, vt nec ſit album, nec non album.

Sol. Ariſ. Reſpondet Ariſtotel. hoc argumentũ nihil concludere. Nam tunc eſſet inconueniens, ſi vnum totum nec eſſet album, nec non albũ in mutatione. Sed hoc falsũ eſt, nã cum mouetur, partim eſt album partim non album: nã cum album dicitur aliquid, nihil vetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur non album, quamuis habet partes aliquas albas. Fit .n. denominatio à pluribus, ſui præcipuis partibus. Nõ ergo, propterea quod nõ ſit ſub albo, nec ſub non albo, ob id inferri debet, ꝙ totum non ſit album, & totum non ſit non album, erit.n. partẽ habens in albo partẽ in non albo; Idemque dicetur de alijs extremis contradictorijs, vt de eſſe, & non eſſe in generatione.

Nota. Hic aduerte, ꝙ Ariſto. loquitur hic de mutatione albi ex nõ albo, & de mutatione generationis, quibus fit album vel aliquid ſecundum partes extenſionis: tũc.n. quandam partem ſub vno, quandã ab altero habet extremo. Nõ tamen loquitur de generatione, quæ in vnica parte, & de mutatione, quæ in inſtanti fit; tunc.n. non eſt ſm partes diuerſas mobilis: ſed dicendum eſt, quod eſt ſub termino ad quem. In mutationibus.n. inſtãtaneis ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe, vt dicetur in li. 8. Modo tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forſan non argumentabãtur, ſed de mutationibus quæ ſucceſſiue ſecundum extenſionis partes fiunt, quamuis non omnes ſucceſſiue extenſionem acquirant, vt alibi dicetur.

Rurſus in circulo. Tex. lxxxiiij.

ALteram facit rationem ipſorum. Accidit id, quod moueri dicĩ, non mutare locum, nec ſecundum totum, nec ſecundum partes in tẽpore: ergo non mouetur. Antecedens patet de ſphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totũ, nec partes locum mutãt, cum circa idẽ ſemper voluantur, quod ſi motus non eſt circularis, nec alius motus vllus erit. Quod ſi dicatur, adhuc ſphærã moueri, vtique motus, & quies ſimul erunt, quieſcit.n. cum locum non mutet. *2. arg.*

Primo namque partes. Tex. lxxxv.

SOluit argumentum; Et primo negat, partes non mutare locum mutant.n. ſingulæ. Vt ſi conſideres partes octauæ ſphæræ, q̃ ſub nona mouẽtur, partes nonæ ſphære continentes octauã nõ reſpondẽt ſemper eiſdem partibus octauæ. imò vna octauæ ſuccedit vbi erat altera, & alia vbi erat illa. Secundo negat etiam totum non mutare locum: imò mutat locum. *Sol. Ariſ.*

Aduerte autẽ, ꝙ in aliquo circulo poſſumus multos circulos ſumere, ſi incipiamus à varijs punctis illius circuli: tamen iſti non ſunt omnino diſtincti. Cum vnus ſumatur in alio; Differunt autẽ, ſicut homo, & homo albus: vnum enim alterum includit. Ex quo ſequitur, quod corpus circulare, quod mouetur interius totũ, ſit ſemper in alio, & alio circulo, & loco: & hoc pacto dicit Ariſtoteles etiam totum mutare locum, dummodo in circumferentia ſit, quæ incipit ab A, modo in ea, quę incipit à B, modo in ea, quæ incipit à C, & ſic in alijs.

Aduerte præterea, quod in non circu- *Nota.*

Google

laribus etiam inuenimus loca, quorum vnus eſt alterius pars. Vt ſi ego ſim in hoc loco, & parum diſcedam ita, vt non deſeram totum; tunc locum alium habeo. Sed non omnino, quia iſte partem habet alterius. Corpus igitur illud circulare cum in quolibet tempore mutet locum, & ipſum, & ipſius partes non quieſcent, ſed mouebitur in illo tẽpore, & ſic ſoluitur argumentum:

Caput Decimum.

Demonſtratis autem his. Tex. lxxxvj.

Qõ apud Ariſt. an indiuiſibile poſſit moueri. Senſus 99.

TRanſit Ariſtoteles ad vnũ problema determinãdũ. Nẽpe, an indiuiſibile moueri poſſit. Explicat autẽ primo ſe de indiuiſibili in quantitate loqui, vt de puncto, linea, ſuperficie, non de alijs indiuiſibilibus, puta, ſm formã, qualiter ſpecies vltima indiuiſibilis ea, cum in plures ſpecies diuidi nequeat. Vel de indiuiſibili ſm indiuiduum, vt Petrus indiuiſibilis dicitur in plura illius ſpeciei ſingularia: de his non eſt ſermo.

Reſp. ad q. indiuiſibile põt moueri p accides.

Reſpondet igitur, ꝙ indiuiſibile moueri poteſt p accidens ad motum magnitudinis, in qua eſt ſicut nauta mouetur ad motum nauis. At nequis exiſtimaret, indiuiſibile moueri per accidens, ſicut pars ad motum totius: explicat, quod non ſic mouetur, ſed ſicut accidens ad motum ſubiecti, vt exponit S. Tho. & hoc ſignificatur per nautam in naui.

Aliter mouetur per accidens pars aliter accides, et pũctum.

Mouetur autem pars ita in toto, quod habeat alium motum ab ipſo toto: alius enim eſt motus partium ſingularum, alius totius. Nã quælibet pars parte motus exiſtẽte, in ſe mouetur, & inde poteſt ſeparata moueri. at accidens non habet alium motum à motu totius, nec ſeparatum poſſet moueri: & huic aſſimilatur punctum.

Quod autem partes ſingulæ ſuis motibus moueantur, dicit hoc oſtendi in ſphæra. Si enim partes profunditatis conſiderent, quæ propinquiores ſunt centro, tardiorem motum habent, cum breuiorem circulum deſcribant, quam remotiores maiorem deſcribentes circulum. Non tñ ob id intelligas, eſſe motus partium, & totius diuerſos actu, ſed potẽtia: actu enim vnus eſt motus continuus. Indiuiſibile igitur mouetur per accidens, vt in ſubiecto accidens; per ſe autem nullo modo.

Mutetur enim ex A B, in BC. Tex. lxxxvij.

Indiuiſibile non põt moueri per ſe. 1. ratio à terminis.

TRiplici ratione probat, indiuiſibile per ſe moueri non poſſe. Prima eſt. Detur, quod moueatur ab vno termino in alium ſiue motu locali, ſiue quocunq; alio; & ſit tempus motus aliquod. Tunc in hoc tempore, aut eſt in termino à quo, aut in termino ad quem, aut partem habet in vno, partem in alio. Si dicas in aliquo eſſe termino: erit iam quies, cum ſit illud tempus. Si dicas tertium, erit iam diuiſibile. dicere autem quod nullo modo eſt in terminis, eſt impoſſibile, ergo tale indiuiſibile, verbi gratia, non poteſt moueri per ſe ſolum.

Quare non contingit id. Tex. lxxxviij.

Reijcitur fuga qua quis poſſit in arg. 1

VNum modum reprobat, quo quis poſſet affirmare, punctũ per ſe moueri. Puta, ſi tempus tantum ex inſtantibus cõponeretur, & tunc in quodlibet inſtanti eſſet in aliquo indiuiſibili. Hoc reijcit primo: quia tempus ex inſtantibus nõ componitur. 2

Secundo, quia tunc in quodlibet inſtãti eſſet mobile mutatum, & tunc nõ eſſet motus: nam motus non eſſet, niſi plura mutata eſſent. Hoc autem reprobatũ eſt: nullum enim continuum ex indiuiſibilibus componitur. Hoc enim ſuppoſito, illud eſſe non poteſt.

Amplius autem & ex his. Tex. lxxxix.

2. Ratio à partib. ſpatij.

ALteram facit rationem. Omne quod mouetur per ſpatium maius ſe, debet prius trãſire minus & æquale ſibi, vt motum eſt. Si ergo punctum mouetur p ſpatium maius, tranſibit vtique prius per minus, aut æquale ſibi. Per minus nõ poteſt,

Digitized by Google

teſt, ergo per æquale. Si ergo totam lineã trãſiit ſemper, & non niſi tangendo æqualia: ergo linea componitur ex punctis, cum menſuretur a puncto tranſeunte per totam lineam, & non niſi per puncta. Illud autem impoſſibile eſt; ergo punctum per ſe moueri non poteſt. Idem intellige de linea, quæ per latitudinem, & ſuperficie, quæ per profunditatem, non poſſunt moueri niſi magnitudo ex indiuiſibilibus componatur.

Amplius autem ſi omne in tempore. Tex. xc.

3. ratio. a tpe. TErtiam rationem facit, quæ ducit ad hoc incõueniens, quod eſſet tempus minus quocunque motu: quod eſt impoſſibile, cum motus, & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primo, quod omnis motus eſt in tempore: & quodcunque tempus eſt diuiſibile. Moueatur igitur, quod eſt indiuiſibile, ab vno in alterum indiuiſibile: cũ iſte ſit motus, erit in aliquo tempore; hoc quidem tempus diuiſibile eſt, motus autem ille non, cum in vno puncto ſolo nõ ſit motus: ergo medietas illius temporis erit tempus minus *Aliud & infertur inconueniens.* tali motu, quo minimus eſt. Quod autem talis medietas ſit tẽpus minus patet; nam totum tempus erat æquale toti motui.

Ex hoc autem abſurdo ſequitur, quod aliquid mouetur in tempore aliquo, & in minori non poteſt minus moueri, niſi in diuiſibile diuidatur.

Poſſet quis dicere, quod a puncto in punctum in inſtanti mouetur.

Hoc reiicit ſicut ſuperius: tunc enim ex mutatis componeretur motus, & ex indiuiſibilibus quodlibet continuum, quod fieri non poſſe demonſtratum eſt ſuperius.

Mutatio autem nulla eſt infinita. Tex. xcj.

Nulla mutatio ĩ actu infinita. EX his omnibus, quæ circa diuiſionẽ mutationum dicta ſunt, ne quis infinitam eſſe mutationem arbitraretur: concludit tandem nullam eſſe mutationem actu infinitam, ita vt ſit extrema infinite *1. Rõ de omni mo* diſtantia. Probat autem hac ratione. Omnis mutatio ſit ab vno extremo in alterũ extremum ſiue contrario, ſiue contradictorio: ſed talia extrema finitam habent inter ſe diſtantiam. ergo & mutationes finitæ ſunt: non enim vltra extrema ſua ſingulæ ſunt. *tu extremo ex extremum.*

Et in augmentatione, ac diminutione explicet, quæ ſint extrema: quia hic videbatur res obſcurior, quia quantitas certũ terminum non habet. Dicit illud eſſe extremum augmenti, puta, quantitatem, quam vnumquodque ſecundum ſuam naturam attingere poteſt: & huius remotio eſt terminus diminutionis. Vbi vides, res terminari certo termino magnitudinis, & paruitatis.

Latio autem ſic quidem. Tex. xcij.

DE motu locali, qui ſecundũ voluntatem ſit, non videtur certum quomodo extrema ſint determinata: propterea alia ratione oſtẽdit, nec talem motum infinitum fieri poſſe. Impoſſibile eſt motum ſeu mutationem eſſe, cuius mutatũ eſſe eſt impoſſibile: ſed ſecundum motum infinitum impoſſibile eſt eſſe motum, vel mutatum: ergo ille motus impoſſibilis eſt. Maior ſuo exemplo, ſeu inductione ponitur. Impoſſibile eſt diuidi, ſecundũ quod impoſſibile eſt eſſe diuiſum, & generari, ſecundum quod impoſſibile eſt eſſe genitũ, & mutari, ſecundum quod impoſſibile eſt eſſe mutatum. *2. Rõ de motu locali; qui ſit ſecundum voluntatẽ.*

At quia impoſſibile multipliciter dicitur, quod non poteſt fieri, & quod difficulter ſit; dicit, ſe loqui de eo, quod non poteſt fieri. Ac propterea dixit, quod eſſe diuiſum; eſt impoſſibile tale, vt non contingat, nec poſſit eſſe diuiſum, hoc tale impoſſibile eſt diuidi.

Et attende literam. nam quidam infinitiui, de præſenti, quidam de præterito ſumendi ſunt, vt expoſui: quamuis in litera omnes ſint de præſenti: ob id parum habet obſcuritatis.

Si ergo id quod fertur. Tex. xciij.

COncludit, in motu locali, cũ non ſit motus, nec moueatur aliquid, niſi *Concludit, omn* poſſit

Digitized by Google

motū, & mutatio nem eſſe finitam. poſſit ſecundum talem motum, eſſe mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quæcunq; alia mutatio etit finita.

Sed ſi eſſe poſſit ſic, vt tēpore ſit. Tex. xciiij.

Quō poſſit infinitas in motu reperiri. Ostendit, quomodo in mutatione poſſit infinitas reperiri: in vna enim per ſe, quæ ad determinata extrema tendit, non poteſt eſſe, vt dictum eſt: tamen in vna per accidens, puta, per contiguationem ratione temporis eſſe poteſt. Vt ſi alterationi ſuccedat generatio, & generationi augmentatio, & huic latio, & huic iterum generatio. Hoc modo nihil probet. Non enim eſt vna mutatio ſecundum extrema: at in vnico continuo motu id non eſt, præter motum circularem, de quo libro octauo dicetur: in eo enim ſunt quodammodo plures motus & circulationes, quamuis propter continuitatem vnus dicatur. Et ita abſoluit librum Ariſtoteles.

Finis libri Sexti.

IN

IN LIBRVM SEPTIMVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Omne,quod mouetur,neceſſe eſt ab aliquo moueri. Tex. I.

LIcet ea,quæ ab Ariſtotel. traduntur in hoc libro, rationibus tantum dialecticis comprobentur, eademque poſtea ab eodem Ariſtot. in 8.lib. fuſius, & accuratius pertractentur,adeo,ut liber hic Alexand. nothus, & adiectiuus viſus fuerit,quam etiam ob cauſam, Eudemus, & Themiſtius ueteres Ariſtot. interpretes,eius expoſitionem omiſerunt. Tamẽ quoniam Simplicio, D.Tho. alijſque grauiſſimis Peripateticis dignus uiſus eſt quem ipſi interpretarentur, nos etiã non inutile fore arbitramur ſi quæ in eo docet Ariſtot.breuiter more noſtro, & ſummatim proſequamur.

Inſtitutũ Ariſt. in hoc li. eſt ut aliquot principia, ſeu theo. proponat ex quib. cãm efficientem motus in 8.lib. poſtea oſtẽdat.

Poſtquam ergo de motu quid ſit, quæ ipſius ſpecies,quales ipſius partes, diſſeruit:nunc de ipſo efficienti principio tractat,quod facit in octauo libro. At in præſenti aliquot ſtatuit principia maxime ad id indagandum neceſſaria.

Diuiditurque in duas partes liber hic. In priori quædam theoremata proponit circa motus principium. In poſteriori de motuum comparatione loquitur, quoad uelocitatem,& tarditatem.

2. Theo. Ariſt. oẽ quod mouetur ab aliquo moueri.

Proponit igitur in textu primo theorema hoc. Omne,quod mouetur,ab aliquo alio mouetur. Hoc primo inductione quadam manifeſtat, poſtea ratione demonſtrat. Inductio eſt. Nam quæ mouentur aut a principio externo mouentur, ut proiecta:aut a principio interno, vt viuentia. Et loquitur de actiuo principio. In his,quæ ab externo mouentur,ſatis cõſtat ab alio moueri: at in his, quæ ab interno, non ita conſtat. Sed etiam hæc ab alio mouentur: nam habent duas partes; alteram,quæ mouetur; alteram quæ mouet:& dum mouetur,per accidens mouetur,ſicut nauta in naui. Namque enim,quę mouetur, nauta mouet, & ſimul nauta mouetur motu nauis. Sicut igitur, quãuis nauis tota non moueatur ab aliquo extra nauim,non propterea dicetur moueri a ſe; ita nec illa, quæ ab intrinſeco mouentur. Et qui dicit, ea a ſe moueri, neſcit diſtinguere partem, quæ mouet,& partem,quæ mouetur.

Probat inductione.

Hoc eſt,quod Ariſt.dicit. Sumatur inquit, A B, quod mouetur ſecundum ſe totum,& non quia pars mouetur,(hic enim loquimur de his,quæ moueri dicuntur, quia tota mouentur.& per AB,intelligit uiuens,uel id, quod ab intrinſeco mouetur)dicere, quod A B,mouetur a ſe, quia totum videtur moueri,& non ab extrinſeco,eſt ſimile, ac eſſet ſi unicum totum D E F, motũ, cuius una pars E F,mouetur ab altera D E. & ob id totum mouetur. Et quis propter ignorantiam duarum harum partium exiſtimaret moueri a ſe; Quaſi dicat: illa talia mota ab intrinſeco habere partem aliam mouentem, aliam motam. Et quia mouens mouetur per accidens ad motum partis motæ,totum mouetur: cumque nõ appareat extrinſecum mouens,exiſtimatur a ſe moueri, Sed nõ ita eſt, vt oſtendit in exemplo de naui, & nauta. Colligitur ergo, quæ mouentur, ab alio moueri.

Amplius id, quod a ſeipſo. Tex. II.

Probatῖone tribus ſuppoſitis.

IDem modo demonſtrare cõtendit. Sumit autem tria. Primum eſt; Quod a ſe 1 ipſo mouetur, non definet moueri,quãuis quodcunque aliud a ſe, quod moue-

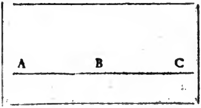
tur,

tur, quieſcat, & moueri deſinat. Quaſi dicat; motus eius, quod a ſeipſo mouetur, non pendet ex alterius motu, ita ut ſi al-
2 terum ceſſat moueri, ceſſet & ipſum.

Alterum principium ex hoc ſequitur. Si quod mouetur, ceſſat moueri, quia aliud ceſſat moueri; tunc illud non a ſeipſo mouetur.

3 Tertium eſt, quod mouetur eſſe diui-
Neſt. tur ratio. ſibile.

Ex his eſt argumētum. Detur mobile, quod a ſeipſo moueri dicitur, (& attende, quod loquimur de motu ſecundum ſe totum.) hoc mobile A B, diuiſibile erit per tertium principium. Diuidatur ergo in duas partes in B C, & A C.

Peto, vel quieſcente una parte, puta, B C, mouebitur, uel non. Si mouebitur totum, cū non moueatur niſi ratione vnius partis A C, iam non totum primo mouebitur. De hoc enim ſermo eſt: Si autem nō mouebitur, ergo deſinet moueri, quia aliud, puta, pars mota quieſcit, ergo per primum, & ſecundum principium, totum illud non a ſeipſo mouetur.

Poteſt autem tota ratio ſic in forma ordinari. Omne, quod mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit, non mouetur a ſe, ſed ab alio: omne, quod mouetur, eſt huiuſmodi, ut quieſcat, ſi eius aliqua pars quieſcat, ergo omne, quod mouetur, nō a ſe, ſed ab alio mouetur. Ratio hæc in quæſtione poſtea examinabitur cū alijs.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. iii.

2. theor. Ariſt. qđ localiter mouetur ab alio moueri.

EX hoc uniuerſali theoremate infert ſun particulare. Quod localiter mouetur, ab alio mouetur. Et quamuis contingat unum ab alio, & hoc ab altero, & hoc rurſus ab alio moueri; non tamen poteſt eſſe in infinitum proceſſus; ſed peruenire oportet ad vnum primū mouens, quod rurſus non ab alio mouetur.

Si enim non, ſed in infinitum abibit. Tex. iiii.

QVod omne motum localiter ab alio moueatur, nō probat, quia in ratione præcedenti de quocunque motu vniuerſaliter probatū eſt. Quod uero in mouentibus non ſit proceſſus in infinitum, modo demonſtrat. *3. theor. in mouētibus nō eſſe proceſſū in infinitū.*

Exemplum ponit. Si A, mouetur a B, hoc rurſus a C, & hoc C, rurſus a D, non erit ille proceſſus in infinitum, ſed erit in aliquo uno ſtatus. *Ex. plū.*

Statuit ad hoc aliquot principia. Primum eſt, Quod ſimul mouebitur A, & B, & aliorum vnumquodque. Ratio eſt, quia quod mouet, dum mouet, mouetur. Cū igitur A, mouetur, B, mouetur: ſed dum B, mouet, mouetur: ergo dum A, mouet, etiam B, mouetur: & dum B, ſimiliter etiā C; ob eandem rationem, & cæterorum vnumquodque. *Supp. 1.*

Alterum principiū eſt. Motus cuiuſq; horum finitus eſt, & vnus numero, vt motus, A, & motus, B, & motus, C, quamuis enim infiniti omnes ſint, vnuſquiſque tamen finitus eſt extremis: eſt enim ab vno loco in alium determinatum locum. *Supp. 2.*

Aut enim numero accidit. Tex. V.

OCcaſione illius, quod dixerat, ſingulos illos motus eſſe finitos, & quēque pro ſe vnum eſſe numero motum. Diſtinguit, tripliciter dici motum vnum, numero, genere, ſpecie. Vnus numero eſt, qui ab vno numero termino a quo, ad vnum numero terminum ad quem, in vno numero, & non per quietem interrupto tempore fit Vt ab hoc albo in hoc nigrum, in hoc tempore. Vnus genere, qui eſt ad terminum vnius prædicamenti. Vnus ſpecie, qui ad terminum eſt vnius ſpeciei. Quæ omnia ſatis expoſita iā ſunt in libro quinto. *Motus tripliciter vnus*

Acci-

Digitized by Google

Accipiatur igitur motus ipſius A. Tex. vj.

Supp. 3. Motus ſi finitus erit in tẽpore finito. Vis rõn's Ariſt.

POnit tertium principium. Quod cum motus A, ſit finitus, erit in tẽpore finito, & ſit R. Ponit autem nomina motibus illis, motus A, dicitur E, motus B. dicitur F motus C eſt G, motus autem ipſius D, ſit H. Ex his omnibus colligit argumentum. Motus ipſius A, eſt in tempore R, finito; ſed oẽs reliqui motus ſunt ſimul cum motu, A, vt dictum eſt in primo principio, ergo omnes illi motus ſunt in tempore finito. At illi motus infiniti ſunt. motus ergo infinitus eſt in tempore finito, quod impoſſibile eſt.

At quia poſſet quis dubitare; An motus A, & aliorũ ſint æquales Reſpõdet, parũ hoc referre: ſiue enim æquales, ſiue inæquales ſint, motus totus infinitus eſt, tẽpus autem finitum eſt.

Si igitur videbatur demonſtrari. Tex. vij.

Obiect. Ariſt. cõtra rat onẽ ſupra dictam.

OBijcit huic rationi. Non enim videtur demonſtrare intentum. Nã motum infinitum, cũ vnus eſt, repugnat eſſe in tempore finito. At cum plures ſunt motus, mobilibus exiſtentibus infinitis, non videtur repugnare. poſſunt enim multa ſimul moueri. In præſenti autem caſu ille motus non eſt vnus, cũ mobilia ſint multa, ob id nullum ſequitur inconueniens.

Sed ſi id, quod mouetur primo. Tex. viij.

Solut.

EXcludit obiectionem, ſuppoſito vnico fundamento. Quod ſm locum immediate mouetur ab altero mouente motu corporeo, neceſſe eſt illi eſſe continuum per tactum, aut eſſe continuum. Ex hoc argumentatur. Cum illa mobilia ſaltem ſint contigua, ponetur, quod continuentur. Non enim minus contigua, quã continua occupant ſpatium, nec minor motus eſt in illis, quam in his. Sumatur igitur vt in vna magnitudo, A B C D. motus tunc vnus erit ex ipſis, puta. E F G H. erit igitur iam motus vnus infinitus tempore finito. quod impoſſibile eſt ſiue magnitudo, & mobile finitum ſit, ſiue infinitum. Vtroq; enim modo motus infinitus tempore finito eſſe non poteſt: ob id nihil refert, quo mobile ſit finitum, aut infinitum, ſi motus infinitus eſt. Ita hæc verba Simplicius exponit, & ſic excluditur obiectio, & perficitur demonſtratio.

Manifeſtum eſt igitur. Tex. ix.

Infertur cõclu. ſic prædicta nõ eſſe proceſſum ĩ infinitũ in mouentibus.

INfert concluſionem. Quod non erit proceſſus infinitus in mouentibus; ſed ad primum deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ ſumpta ſunt in textu præcedenti. Alterum eſt, quod ponatur illa mobilia continuari. Poſſet quis dicere, rationem eſſe nullam, quæ ex ſuppoſitione procedit. Ad hoc reſpondet, quod ſuppoſitione vti, cum id, quod petitur, eſt poſſibile non officit rationi. Nam poſſibili poſito in eſſe nullum ſequitur incõueniens. Eſt igitur modus argumentandi iſte: ex vno poſſibili dato; puta, quod illa continuentur, inferre vnum impoſſibile, nempe, quod vnus motus infinitus eſſet in tẽpore finito, vt inde colligatur. Cum hoc impoſſibile non ſequatur ex hoc, quod continentur (nam poſſibile non infert impoſſibile.) profecto ſequetur ex eo, quod infinita mobilia ſunt, & ita hoc erit impoſſibile. Nam impoſſibile ex impoſſibili ſequitur. Alterum declarat, quomodo, quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſunt. Dicit autem duo. Primo eſt, quod loquitur de mouente efficiente. Nã, quod mouet, vt finis, poteſt diſtare a re quæ propter ipſum mouetur. Alterum. Quod omne mouens, & motũ ſunt ſimul ita quod non ſit inter ipſa mediũ, ideſt, ſe inuicem tangant.

An vtraq; ratio Ariſt. neceſſario concludat, qua probatur omne, quod mouetur, ab alio moueri. Quæſt. I.

1. Obiect. Gal. contra 1. rationem. PRima rõ, qua omne, quod mouetur, ab alio moueri probatur, tripliciter impugnatur. Primo a Galeno, vt refert Simpl. Galenus.n. dicebat, quod nõ bene infertur, illud mobile non moueri per ſe quia par quieſcat, & pars moueatur. Quod .n. ꝑ partẽ ſuã mouetur, per ſe moueri dr̃, & ſic Auerroes explicat argumentũ Galeni.

2. obiect. aliorum Secundo impugnatur ab aliis, vt refert Simplicius. quia ratio illa petit principiũ nam petit partẽ quieſcere, partem moueri: & hoc idem eſt, totum nõ per ſe primo moueri. Nam quod per ſe primo mouetur, ſecundum omnes partes mouetur.

3. Auic. Tertio impugnatur ab Auicenna, quia petit vnum impoſſibile. Nam ſi totũ per ſe primo mouetur, impoſſibile eſt, quod pars ipſius aliqua quieſcat: ob id ratio nulla eſt, quia in compoſſibile ſupponit.

Obiec. contra 2. rationem. Poſterior rõ põt adhuc tripliciter impugnari. Primo; ſupponit, ꝙ cum vnũ mouetur, reliqua mouẽtia ſimul mouẽtur. Hoc
1 aũt videtur falſum. Stat .n. lapidẽ proiectũ moueri, quieſcent proijciente; & elementa moueri, non exiſtente generante.

2 Secundo impugnatur. Quia ipſe ſumit motum infinitum ratione partium ſubiecti, & non ratione partium ſucceſſionis. Motum autem infinitum: ſic non repugnat eſſe in tempore finito; nam ſecundũ tales partes non diuiditur ad diuiſionem temporis, ſed ſubiecti.

3 Tertio impugnatur. Quia exſtimat poſſibile, illa mouentia cõtinuari, & tamẽ videtur impoſſibile: quia ſpecie differẽtia impoſſibile eſt cõtinuari, vt dictum eſt in quinto libro. Hæc igitur ſunt obiectiones contra Ariſt. quæ iam ſunt diſſoluendæ.

Ad 1. obiect. Galeni. Prima ergo obiectio Galeni nulla eſt, & ſoluitur facile ab Auerroe. Nã per ſe moueri dupliciter dr̃. Vno modo, vt diſtinguitur contra per accidens, & ſic ẽt, quod ratione partis mouetur, ꝑ ſe mouetur: & hoc probat Galenus. Altero modo, vt diſtinguitur contra per accidens, & ſecundũ partẽ, vt quod ſecũdũ ſe totum mouetur, per ſe moueri dicatur: & de hoc loquitur Ariſt. Cõſtat aũt ꝙ ſi vna pars quieſcit, non per ſe mouetur, hoc modo: vnde nulla eſt obiectio contra Ariſt.

Ad 2. & 3. ſol. Auer. Circa ſecundum, & tertium argumentũ, maior eſt difficultas. Auerroes dupliciter cõſtituit demonſtrationẽ Ariſt. Primo ſic. Omne, quod quieſcit ad quietẽ alterius, mouetur ab alio, ſed quod mouetur, omne quieſcit ad alterius quietem: ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Dicitq; hanc rationem confici ex maiori de neceſſario, & minori de poſſibili, ex quibus ſequitur concluſio de neceſſario.

Obijcit tamen ſibi. Nã minor videtur impoſſibilis, ſiquidẽ ſingulares habet impoſſibiles: cœlũ.n. mouetur, cuius aliquã partem quieſcere eſt impoſſibile. Reſpondet, ꝙ cęlo, quatenus corpus eſt, non repugnat partem quieſcere: & ſic debet minor intelligi. quod mouetur, vt corpus eſt, non repugnat, ipſius partem quieſcere.

reijcitur. ſol. Aue. S.Tho. merito reijcit hanc reſponſionẽ propter duo, quæ dicit Auicenna. Primũ,
1 ꝙ aliqua propoſitio impoſſibilis eſt, cum prædicatũ repugnat ſubiecto ratione ſpeciei, licet non ratione generis: vt homo eſt irrationalis, eſt impoſſibilis, licet non ratione animalis: ita cœli partem quieſcere eſt impoſſibile. Alterũ eſt, quod eodẽ mo-
2 do poſſumus dicere, quod mouetur per ſe quieſcere non eſſe impoſſibile, quia quod per ſe mouetur, vt corpus eſt, quieſcere poteſt. Et ſic nullũ eſſe impoſſibile, quod infert Ariſto. in ſua ratione, ſcilicet quod per ſe mouetur, quieſcere.

Quo ſit conſtruẽda Ariſ. ratio. Vnde dico non eſſe illam rationem ſic cõſtruendam. Nam Ariſto. non abſolutas, ſed conditionatas ſumit propoſitiones. Propterea etiam Auerro. aliter proponit rõnem, vt diximus in textu: Nempe, Omne, qd mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totũ quieſcit, mouetur ab alio: omne motum eſt huiuſmodi: ergo omne motũ, ſeu quod mouetur, ab alio mouetur.

Et notat S.Tho. quod cõditionalis propoſitio, vera eſſe põt, quamuis vtraq; pars ſit impoſsibilis, ſi tamẽ vna ſequitur ex altera. Vnde impoſsibile eſt (vt dicebat Auicẽna) ꝙ pars illius, quod per ſe primo mouetur, quieſcat. Impoſsibile ẽt eſt ꝙ omne quod mouetur, eius aliqua pars quieſcat: tamẽ hoc eſt neceſſarium, quod ſi cuiuſq; mobilis per ſe aliqua pars quieſcat, totũ quieſcet: Et hoc ſumit Ariſtoteles ad proban-

Digitized by Google

bandum: omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Soluitur 2. & 3. obiec. ex D. Tho. Et ſic ſoluitur ratio Auicennæ, quæ erat tertia obiectio, ex hac doctrina D.Thom. Non enim petit, quod pars quieſcat, nec quod totū, ſed conditionali vſus eſt propoſitione. Vt ſenſus demonſtrationis clarus ſit iſte, Si aliquid mouet ſe per ſe primo, vtique motus eius a nullo alio dependeret: ſed motus cuiuſque mobilis totius dependet ex partibus, & ipſarū motibus, cum ſi ipſæ quieſceret, totum quieſceret: non autem econtra: nam poteſt vna pars moueri, non moto toto: ergo motus non ineſt alicui toti habenti partes a ſe primo. Eſt autem omne mobile partes habēs: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & per partes ineſt ei motus.

Dubium Dubitat Auerroes, An ſit demõſtratio cauſæ. Et dicit, quod eſt ſigni tantum. S. Thom. autem dicit eſſe per cauſam.

Solut. Auer. Poſſemus vtrumq; cõciliare. Auerroes enim conſiderauit terminos demonſtrationis, puta, quod moueť moueri ab alio per hoc medium, quia quieſcit, alio quieſcente. Quies autem ſignum videtur, qđ ab alio moueatur: non enim eſt cauſa motus. At S. Tho. profundius rem conſiderauit. Res enim hæc eſt: propterea mobile ab alio moueri, quia motus eius a partibus dependet. partes autem ſicut ſunt cauſa totius quoad eſſe: ita motus partiū cauſa ſunt motus totius: ipſum enim cõponunt. Ob id per cauſam procedit, & ſic poteſt vtranque conciliari: loquimur autem de partibus etiam integrantibus.

At circa alteram demonſtrationem nō minor eſt difficultas, quamuis argumentum primum facile ſit, de quo eſt pugna inter Galenum, & Auerroem. Galenus.n. exiſtimat dictum Ariſtotelis, ſi primum mouetur, reliqua mouētur, etiam eſſe verum de quiete: vt ſi primum quieſcat, reliqua etiam quieſcāt. Vnde id erit principium motus primum, quo moto, reliqua mouentur: quo quieſcente, reliqua quieſcant. Hinc infert contra Ariſtotelem, quod cor non eſt principium primū motum animaliū, quia ipſe inquit, ſe expertū fuiſſe, animalia moueri, corde ablato: *Nota.* vnde ceſſante corde, motus membrorum non ceſſabit. Auerroes vero dictum Ariſtotelis, de motu tantum intelligendum docet. Vt ſi primum moueatur, etiam reliqua moueantur: non tamen de quiete. Pōt enim primū mouens quieſcere, alijs motum habentibus, vt patet in proijciente. Affert etiam contra Galenum aliā experiētiam, quod ipſe vidit arietem ambulantem abſciſſo capite, non igitur cerebrū eſt principium motus, vt vult Galenus. *Nota* Etiam docet Albertus ſe vidiſſe cicadam abſciſſo capite ambulantem per dimidiū milliare, & cantantem, ſicut prius.

In hac controuerſia dico primo, Quod motus ſunt in duplici differentia. Quidā eſſentialiter ſubordinati, quidam vero accidentaliter. *Aut. ſtr. 1. No. motus alij ſunt eſſentialiter ſubordinati, alij non.* Illi ſunt eſſentialiter ſubordinati, cum mouens, & mobile ſic ordinantur, vt non ſit motus mobilis ſine motu mouentis: quomodo cœlorum motus, & elementorū ordinati ſunt. Non enim poſſunt elementa moueri, niſi exiſtente motu cœlorum. Illi ſunt accidentaliter ſubordinati, qui licet vnus ab altero procedat, non tamen dependet in eſſe ſemper, ſicut dictum eſt ſuperius in cauſis, vbi iſta diſtinctio data fuit. Si de priori motu ſermo fiat, verū dicit Galenus. Si de poſteriori, verū dicit Auerroes, & de hoc procedit argumentū. At in præſenti Ariſt. de motib. eſſentialiter ordinatis loquitur, aliàs omnia mobilia non mouerentur ſimul.

2. No. contra Aue. & Gal. Dico ſecundo, quod neuter loquiť ad mentem Ariſtotelis. Ipſi enī ſumunt primum, & ſupremum mouens: & dicunt, quod hoc moto inferiora mouentur. At Ariſtoteles non hoc, ſed vltimum ſumit, puta, ſi vltimum mouetur, ſuperiora mouentur, vt manifeſte patet in textu. Dicit enim, ſi A, mouetur a B, & B, a C, & C, a D, quod ſi A, mouetur, & reliqua ſupra ipſum mouentur.

3. Nota. Dico tertio, ꝙ nulla experientia quicquam oſtendit, nec pro vna, nec ꝓ altera parte. Nām cū cor, aut cerebrū moueant partes dſtantes medijs ſpiritibus, euenit, vt principio abſciſſo, per aliquod tps maneat virtus a principio impreſſa ſpiritib. per quā ille ſit motus, ſicut in lapide proiecto, manet adhuc impetus, quieſcente proijciente. Et ſic ſoluitur primum arg.

Circa ſecundum dubium, quod proponit Burleus, re vera, magnam habet vim contra rationem Ariſtotelis. *Solut. 2. obiect.* Non ſolum concludit, quod infinitum continuum ſecundum omnes ſuas ſimul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil pro-

prohibet: nam motus partium, cum vnus non ſit poſt alium; nihil prohibet eſſe ſimul. Repugnantia eſſe, ſi infinitum ſecundum omnes ſui partes abſolueret, & tranſiret ſpatium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Ariſtot. Vnde dicendum, quod intelligitur ratio Ariſtotelis, quod ſi vna eſſet magnitudo infinita, tūc vnum continuum infinitum moueretur tempore finito. Hoc autem impoſſibile eſt: quia continuum infinitum moueri nō poteſt, non ſolum tempore finito, ſed nec infinito, vt demonſtratum eſt in libro 3. Phyſic.

Nota. Nota autem, quod per iſtam rationem Ariſtoteles cōcludit, quod deuenire oportet ad vnum primum, quod non moueatur ab alio extrinſeco, ſiue ipſum moueatur a principio intrinſeco, ſiue ſit omnino immobile.

Ad 3. ex D.Th. et Alb. Ad tertiū reſpondent S.Tho. & Albertus, quod quamuis in ratione ſpecifica repugnet illa continuari, tamen ſub ratione communi, qua quanta, & corpora mobilia ſunt, non eſt impoſſibile continuari. Hic autem ſub tali ratione communi conſiderantur, ut mobilia ſunt.

Nota. Nec putes, quod iſta potentia, per quā dicantur poſſe continuari, ſit potētia phyſica, quæ ad actum reducetur: ſed eſt potentia logica, ſecundum quam, quod fieri non repugnat, poſſibile, & fieri poſſe dicitur. Reliqua in textu dicta ſunt.

Caput Secundum.

Quoniam autem tres ſunt motus. Tex. X.

Mouens, & mobile debere eſſe ſimul probatur in omni motu.

QVia Ariſtoteles ſumpſit in ratione præcedēti mouēs, & motum eſſe ſimul, & immediata, ob id nō prohibere continuari poſſe: id modo probat, & non ſolū in aliquo motuum genere, ſed in omni verum id eſſe, oſtendit. Ideoque triplicem motum diſtinguit, putà, Alterationem, Augmentationem, & Diminutionem, & Motum localem.

Incipit autem in locali motu id oſtendere tali ratione. Omne, quod localiter mouetur, aut ab intrinſeco, aut ab extrinſeco mouetur principio: ſed in vtroq; motu, mouens, & motum ſimul ſunt: ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro alterā parte ſatis nota eſt. Quæ enim ab intrinſeco mouētur, ſimul habent & quod mouet, & quod mouet; cum vnius partes ſint. in his vero, quæ ab extrinſeco mouentur, non eſt ita notum, quare in his probabit idem.

Quod autem ab alio mouetur.

PRobaturus in his, quæ ab extrinſeco mouētur, & quod mouet, & quod mouetur, ſimul eſſe, hos motus locales ab extrinſeco principio prius diſtinguit in quatuor, poſtea reducit ad duos, & in his illud oſtendit. *2. in latione qu. fiat ab externo.*

Motus igitur ab extrinſeco locales quatuor ſunt; Pulſio, Tractio, Vectio, Vertigo. Pulſio eſt motus, quo aliquid vel a ſe, vel ab alio in aliud pellitur. A ſe, vt cū quis ſe proijcit in mare, vel deijcit ſe è turri. Ab alio, vt cū liber proijcitur a manu: quamuis etiam poſſit intelligi illud verbum (a ſe,) & quod inferius dicitur in definitione pulſionis, vt ſit ſenſus. Pulſio eſt motus, quo aliquid a ſe, vel ab alio remouet aliquid. *4. ſūt ſpecie mot' localis a principio externo.*

Huius pulſionis duplex ponitur ſpecies, Impulſio, & expulſio. Impulſio eſt, cū quod pellit, non remouetur a pulſo in toto motu. Expulſio vero cum deſerit ipſum pulſum. Vt cum aliquid extra ſe mittit aliquid, licet non ſit ſemper ſimul cum illo, quod mittitur. *Quid pulſio, & quæ eius ſpecies.*

Et adhuc huius ponitur ſpecies alia inferius, quę eſt proiectio. Cum quod pellit, relinquit quidem pulſum, ſed imprimit ei motū fortiorem, quam ſua natura poſtulabat; vt qui lapidem etiam deorſum mittit vt maiori, quàm ipſe deſcenderet.

Tractatio eſt motus oppoſitus, cū aliqd ad ſe, vel ad aliud trahit aliqd, & hoc maiori motu, quam res ſecundum ſe moueretur. Cum eſt motus ad ſe, dicitur Attractio: cū ad aliud, Extenſio dicit. Quod fit maiori motu, quia cum res ſuo motu fertur, Tractio non eſt. *Quid tractio, & q motus ad tractionē reducantur.*

Ad hos duos modos multos alios reducit, nā inſpiratio tractio quædam eſt, expiratio expulſio. Similiter operationes, qui-

Digitized by Google

quibus naturales virtutes, aut alimẽta trahunt, aut excrementa propellũt. Similiter ſpatio, & ſeparatio. i. diuulſio, aut dilaceratio: & radiatio. i. motus iuſſi, quo tenẽt mulieres, & denique vocabulo cõmuni tractiones, congregationes dici poſſunt, quaſi quod mouet, & quod mouetur, coniunguntur. pulſiones vero diſgregationes.

Vertigo eſt motus circularis, vt motus, quo trahitur rota.

Vectio vero, quo pondera ſupra alia feruntur.

Inter hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Nã vectio non diſtinguitur ab alijs tribus. Ratio eſt, quia quod vehitur, non proprio motu fertur, ſed alterius, ſupra quod vel in quo eſt. ob id, ſi ipſum pellitur, trahitur, aut vertitur. ſimiliter etiam & ipſum vectum. Vlterius; vertigo non diſtinguitur a pulſione, & tractione: eſt enim ex vtraque compoſita: nam quod circulariter fertur ſecundum vnam partem recedit a mouẽte, & pulſio eſt. ſecundum alteram accedit, & tractio eſt. Hi igitur motus ab extrinſeco ad pulſionem, & tractionem reducuntur.

Quod ſi in his ſimul ſunt mouens, & motum, profecto in omni motu locali ab extrinſeco, ſimul erũt quod mouet, & quod mouetur.

Eſt autem litera valde clara, quãuis ob maiorem dilucidationem, & claritatem harum ſpecierum non ſeruaui eundem ordinem in exponendo, qui in textu eſt.

Proiectio autem quando velocior motus.

De motu proiectorum quõ mouens, & mobile ſint ſimul.

DIfficultas maior erat in motu proiectionis. Id n. quod proijcit, nõ ſimul cũ eo, quod proijcitur, vt ſimul eſſe. ob id in hoc oſtendit, illud etiam verũ eſſe. Definit autem motum proiectionis eſſe, cum res fertur motu vehementiori, quàm ſua poſtulet natura, eo quod mouens maiorẽ impetum imprimit, & maiori vi ipſam expellit. Tamdiu aũt durat iſte motus, quãdiu durat illa vis, & expulſio. Per quod vult intelligere, vt dicit S.Th. ꝙ immediate mouetur proiectũ ab aere cõtiguo pulſo, cuius vi ceſſante ceſſat proiectio. Ex quibus colligit vniuerſaliter quæ mouẽt, & mouentur motu locali eſſe ſimul.

At vero neque inter id, quod alteratur. Tex. xi.

3. Prol. a. tenin alteratione mouẽs, et mobile debere eſſe ſimul.

QVod in motu locali docuerat, idem in alteratione oſtendit, magis tamen explicuit propoſitionem in præſenti, nempe quomodo quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſint. Dicit autem ſe loqui de alterante vltimo, & de alterato primo. Aliquãdo enim quod primo alterat, & quod vltimo alteratur, diſtant, vt cum ignis lignum a longe calefacit, & talia ſimul non ſunt. Si tamen alterans vltimũ ſumamus, ſimul erit cũ alterato primo: vt aer ligno proximus, qui calefactus, lignum calefacit. & hoc vltimum alterans dicitur. Poteſt etiã intelligi, cũ aliquid alterat, & aliquid alteratur, non ſunt ſimul ſecundum ſe tota, ſed ſecundũ id, quod primo alteratur ex parte alterati: & quod primo alterat ex parte alterãtis. Ideſt, vltima pars alterantis cũ prima alterati eſt coniuncta, vt ſit ſenſus. Quod nunquam alteratio vlla contingit, niſi ſit aliquis tactus alterantis, & alterati, qui ſecundum extrema primo fit, vel ſecundum proxima alterantia, & alterata

In quib. accidat alteratio

Artificioſe autem Ariſt. hoc probat. Explicat tamen primo duo. Alterũ eſt, in quibus accidat alteratio. Alterum, quæ dicãtur alterari. Dicit igitur, quod quale alteratur, vt ſenſibile. i. ſecundũ qualitates ſenſibiles alteratio accidit: Sunt autem ſenſibiles qualitates, quibus corpora cõmuniter differunt, vt albedo, nigredo, calor, humiditas, ſiccitas, & reliquæ, quæ ſunt paſſiones ſubiectæ qualitatis, i. quæ ſunt termini paſſionum: ſubiectum. n. terminum vocat. Per has autem qualitates differũt corpora dupliciter. Aut quia eiuſdem magis, vel minus participant: ſunt enim quædam calidiora, quædam calidiſſima, & ſic in alijs qualitatibus. Aut differunt, quia diuerſas habent qualitates.

Quæ dicantur alterari.

Explicat modo alterum. Quæ dicantur alterari. Et dicit, ſecundũ has omnes qualitates alterari corpora tã animata, quam inanimata, & partes animatorum inanimatæ, vt pili, vngues, & aliæ huiuſmodi, quæ anima carent. Hæc enim omnia caleſiunt, frigeſiunt, reliquaſque patiuntur alterationes ſecundum tales qualitates.

Digitized by Google

Atque etiam ipſi ſenſus alterãtur. Tex. xii.

De alio alteratio nis genere, q eſt ſenſatio. ALiam peculiarem alterationem animalibus dat, puta ſentire, quæ non eſt conceſſa aliis. Vnde quæ patiuntur inanimata, & patiuntur animalia, vt albeſceri, caleſieri, & alia, quæ fiunt aliquando nobis non ſentientibus. Nõ enim animalia omnes alterationes ipſorum ſentiunt: mutantur enim ipſis non ſentientibus ſæpe, vt accidit in alterationibus interioribus corporis. Inanimata autem non omnes alterationes habent animalium, quia ſenſu carent. Quod autem ſentire alteratio ſit, oſtendit: quia non fit ſenſatio, niſi corpore patiente, i. non ſentimus, niſi in organo corporeo ſenſus recipiamus ſpecies ſenſibilium: & hoc alterari quoddam eſt, vt alibi dicetur.

Cõſtitui tur ratio Ariſto. Ex his rationem conſtituit ad probandum intentum. Alteratio fit ſecundum qualitates ſenſibiles, quæ obiecta ſenſuũ ſunt, ſed hæc agunt ſemper per medium illius contiguum; ergo inter alterans, & alteratum primum nullum eſt medium.

Oſtendit medii cõtiguitatem; nam corpori eſt contiguus aer, ſimiliter & uiſui & ſic lumen agit in corpus, & ſuperficiem per aerem contiguum: & color ſimiliter per aerem in uiſum. Similiter in aliis ſenſibus hoc idem eſt.

Similiter autem, & inanimatis. Tex. xiii.

4. Idẽ ꝓbatur de augmentatione, & diminutione. DE augmento, & diminutione id oſtendit: nec loquitur de ea, quę fit in ipſis animatis. Cum enim ab intrinſeco fiat, manifeſtum eſt ſimul eſſe, quod auget, & augetur: ſed de ea, quę in inanimatis eſt, quę additio uel ablatio dicitur, in quibus notum etiam eſt augens, & auctum; diminuens, vel auferens, & ablatum, eſſe ſimul. Ex quibus omnibus uniuerſaliter concludit, primum mori, & ultimum mouentis ſimul eſſe, quia ſolum immediate duo ſe tangunt ſecundum ultimas ſuperficies.

An motus, & motum ſimul ſint. Quæſt. II.

IN hac difficultate ſunt aliquot argumẽta, qbus mouens probatur agere in rẽ motã diſtanté abſq; eo, ꝙ agat in mediũ. Sunt ét argumenta, qbus attrahens non vr̃ ſimul cum attracto: quæ duo ſunt contra Ariſto. vt viſum eſt in tex. Primum argm̃ eſt. Sol agit in iſta inferiora caleſaciendo, producendo metalla, & alia: tñ horum nihil patiuntur orbes intermedij, cũ ſint incorruptibiles, & impaſſibiles. Eſt aũt Sol in quarto cęlo: ergo aliquid agit in diſtans & non per medium: *1. argu.* Secundo, Eſt piſciculus, qui Torpedo dr̃, qui facit obſtupeſcere manus piſcatoris, & tñ non obſtupeſcit rete. & dicit Plinius, ꝙ ſi tangatur extremitate haſtę, manus tenentis haſtam obſtupeſit. *2* Huius Torpedinis tãta eſt vis, quod narrat Alber. lib. 24. de animalibus, quẽdam extremitate digiti leuiter ipſum attigiſſe, & ipſius brachiũ ita fuit obſtupefactum, vt per dimidiũ annum loturis calidis, & vnguentis vix ſenſũ receperit. *Nota de torpedine.* Similiter dicit, quod piſces ipſum tangẽtes obſtupeſcunt. Idem dicit Ariſt. lib. 9. Hiſt. cap. 37. Hic igitur piſcis cum diſtantia ẽt obſtupeſcere faciat, videtur agere iu mediata, & non agit in medium.

Tertio Dicit Auicenna, ꝙ homines ſua imaginatione faciũt pluuias, & immutant res extrinſecas, & non per mediũ: imo ex periuntur imaginationem immutare partes corporis diſtantes. *3* Similiter faſcinatores nocent animalibus diſtantibus, nihil tamẽ iu his videtur in medio eſſe.

Quarto. Magnes trahit ferrum diſtans, nec eſt ſimul cũ illo, nec trahit aerem medium. *4* Similiter electrum, ſeu ambra trahit diſtantes paleas. Et membra ſibi trahunt cibum, in quibus non videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta.

1. Fund. Duplex agẽs alterum mediatũ, et remotũ alterũ ꝓximũ, & immediatum. Circa horum ſolutionem ſit primũ fundamentũ: Quòd mouens eſt duplex. Alterum mediatum, & remotum: Alterum immediatum, & proximum. Immediatũ eſt, inter quod, & rem motam, non eſt aliud mouens mediũ, vt cum ignis ſibi lignum proximum comburit: mediatum vero, cũ inter ipſum, & rem motam aliud mediat;

vt cum ignis calefacit diſtantia, prius tamen calefaciendo medium aerem.

Iſta autē mediatio, vel immediatio dicitur ſuppoſitum. Alia enim eſt immediatio, vel mediatio virtutis. Cum.n.aliquid propria uirtute agit, dicitur immediatum immediatione virtutis: cum vero agit virtute recepta, & dependente ab altero, agit mediato mediatione virtutis. Vnde ignis cum manum calefacit per medium aerem dicitur mediatum mediatione ſuppoſiti, tamen immediatum ſecundum virtutem quia proprio calore agit. Aer vero licet, immediatus ſit ſecundum ſuppoſitum, tamen mediatus eſt in virtute, quia calore dependente ab igne calefacit. Aliquando etiam fit, quod ſimul ſit mouens immediatum, quantum ad vtrumque; vt cum aqua ſibi manum adiunctam frigefacit, & ignis calefacit.

Nota. Hic autem attende, quod iſta virtus, quæ recipitur in medio a mouēte mediato quantum ad ſuppoſitum, & immediato ſecundum virtutem, quamuis à tali mouente pendeat, tamen non omnis æqualiter. Eſt enim virtus, que per parum tempori durat in medio, vt calor receptus in aere: ob id ſit idem effectus per illud tempus, etiam recedente primo mouēte, licet non ſit tam fortis motio. Quædam vero virtus, nec per minimum tempus manet, vt lumen in medio, & virtus magnetis in aere: ſemper enim dependent huiuſmodi virtutes a mouente immediato ſecundū uirtutem, vnde abſque illo nihil agunt in ſibi proxima, & immediata, vt ſenſui notum eſt.

2. Fund. Agēs, qd agit ī medium, & extremū non ſemp idē vtrobique producit. Sit ſecundum fundamentum ex Alex. 1. Meteo. com. 17. & etiam Themiſt. quē recitat Auer. lib. 2. cœli, com. 42. Quando aliquid agit in medium, & in aliquid diſtans non ſemper eſt idem effectus in medio, & in diſtāti obiecto. Poteſt hoc exemplo manifeſtari; lignum per vitrum medium calefacit ceram, tunc cera liqueſit, non tamē vitrum: & hoc vniuerſaliter eſt verum, quod idem accidens ſecundum varias diſpoſitiones ſubiectorum, in quibus recipitur, poteſt varios effectus facere v.g calor in quibuſdam albedinem, in quibuſdam nigredinem facit: Solis lumen hic aurum, illic argentū, illic plumbum facit: & ex hoc prouenit, quo quamuis idem accidens ſit receptū in medio, & in obiecto remoto, non ſemper idem ſequatur in vtroq; effectus. Et hoc maxime eſt obſeruandum: nam ex hoc ſolutio pendet multorum.

Sit tertium fundamentum. Quod attractio eſt quadruplex. Prima, quia finis trahit ad ſe, quod ad finem eſt, quod ſic trahitur, nō trahitur per virtutem aliquā receptam, & impreſſam ab ipſo fine, ſed ſua virtute in proprium finem tendit. Vnde, quia ſic locus trahit locata, non recipiunt locata aliquam virtutem a loco, ſecundum quam ferantur, vt bene notat hic S. Th. & Aue. ſed ipſa proprijs virtutibus in loca mouentur, nec de illa attractione loquitur hic Ariſt. *3. Fund. attractio eſt quadruplex.* 1

Alia eſt attractio, quæ fit ſecundum vacuum, cuius meminit Conciliator differentia, vel quæ fit, cum aliquid attrahitur, quia remouetur illi contiguum, quo ablato datur vacuū, niſi illud tale corpus moueatur: & ſic per fiſtulam abſorpto aere attrahitur aqua. 2

Tertia attractio eſt, quā Auerroes com 1. E. vocat æquiuocam, & impropriam; cum id, quod trahit, manet immotum; quomodo magnes, & electrum trahunt ad ſe ille ferrum, hoc vero paleas: nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrum, quod ad ſe cibum trahit. 3

Eſt autem diſcrimen inter id, quod ſic trahitur, & id, quod a loco trahi dicitur. Nam quod ad locum mouetur, non recipit virtutem a loco, ſecundum quam fertur, ſed a ſe habet, vel a generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit virtutem, qua fertur. *Diſcrimē inter 1. et 2. attractionem.*

Vnde eſt notandum ex Alber. & S. Th. quod ſicut per grauitatem, aut leuitatem feruntur res in loca propria: ita ferrum, & palea feruntur ad magnetem, & electrum per virtutem talem. Vnde fit, quod in his omnibus illa virtus ſit inſtrumentum actiuum motus illius. Cæterum diſcrimen eſt quod grauia, & leuia non a loco, ſed a generantibus receperunt virtutes illas: at ferrum, & paleæ à magnete, vel electro receperunt virtutes: ob id altetā prius ab ipſis; ad eadem feruntur. *Nota de magnete ex D. Th. &c.*

Addit etiam aliud diſcrimen, quod motus grauium, & leuium naturalis eſt ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non eſt talis motus naturalis, ſed

præcipue uiolentus eſt: quamuis non omnino propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Ex hoc ſequitur, quod grauia, & leuia a loco finaliter: iſta uero a magnete, electro. Similiter a virtute membrorum trahuntur effectiue.

4. attra. Quarta attractio eſt. Cũ quod trahit, pariter mouetur, & ſuo motu mouet tractum vehementiori motu, quam poſtulabat ipſius natura, vt dictum eſt in textu: & de hoc præcipue loquitur Ariſto. quamuis etiam verum ſit in omnibus tribus modis in quibus contingit effectiue trahere, vt dicemus.

1. Concl. vbi nullum eſt mouens immediatum, paſſio nulla eſſe pôt. His ſuppoſitis, ſit prior concluſio. Vbi nullum eſt mouens immediatum, paſſio nulla eſſe poteſt. Hoc eſt velut principiũ omnibus Peripateticis. Nõ enim intelligi poteſt, quo modo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per ſe, nec per aliud. Cum.n. operatio ſequatur eſſe, vbi res non eſt nec ipſius operatio erit. cũ autem in medio non agit, quod eſt proximum obiecto diſtanti, tunc nullo modo eſt vbi illa res eſt: & ſic nihil efficere põt: Imo hoc eſt vnum validum argũ, quo Theologi oſtendũt præſentiam Dei vbiq; quia vbique operatur. Auice. autẽ lib. de anima, par. 4. c. 4. oppoſitum exiſtimauit conuinctus argumento tertio, quod facile ſoluetur a nobis poſtea.

2. Concl. Mouẽs proximũ & mo bile ſemp debẽt eẽ ſimul. Secunda concluſio. Mouens proximũ, & motũ ſemper ſimul, & immediata ſunt; quod ſi mouens primum ſit aliquando remotum ſecundum ſuppoſitum, tamen ẽm virtutem immediatum eſt: & ſic eſt intelligendus Ariſt. quaſi velit dicere, non contingere motum, quin quod mouet, & mouetur ſint ſimul: non tamen quod omnia mouentia ſimul ſint.

Ad 1. Ad primum igitur argũ patet ſolutio ex ſecundo fundaméto. Sol enim agit quidem in orbes medios, & in inferiora per lumen, & omnes ſuas virtutes: at lumen non eoſdem vbique effectus facit, ſed orbes illuminat, aerem calefacit, & in terra varios producit effectus. Nec hoc impedit cœlum eſt incorruptibile, vt notat bene Alex. loco citato, quia lumen non eſt qualitas deſtructiua, imo, (vt inquit) luna, & aſtra, quæ eiuſdem ſubſtantiæ ſunt cũ cœlo, lumen a ſole recipiunt.

Ad 2. Torped. Per hoc idem reſpondetur ad ſecundũ de Torpedine: eſt enim eadem qualitas in manu, & in retibus, ſed non idem operatur; manum enim obſtupefacit, non autem retia: & hoc fit etiam in alijs qualitatibus, vt dictum eſt.

Ad 3. De homi nis imaginatione Ad tertium dico, quod homo per imaginationem ſæpe ſe ipſum immutat; ſed hoc non fit, niſi ſpiritibus in imaginationis organo exiſtentibus immutatis, per quos fit celeris immutatio partium corporis.

Quod antem dicitur de faſcinante oculo non negamus; ſed dicimus, vapores nociuos egredientes per oculos aerem offendere, & aer nocet alijs, ſicut homines peſte tacti alijs etiam diſtantibus nocent, ſed hoc non fit, niſi per medij immutationem.

Quod autẽ dr̃ de his, qui pluuias, & alia multa faciunt per imaginationem: id falſum eſt: ſæpe.n. prouenit arte Dæmonũ, vel caſu aliquo, vt dicit Iand. Aliud autẽ eſt, cum miraculoſe accidunt effectus; ibi.n. virtus diuina operatur.

Ad 4. De magnete ſent. Ale Ad quartum de magnete Alex. lib. 2. q. naturalium c. 23. recitatis aliorum ſententijs, dicit moueri ferrum a magnete, tanquam fine propter conuenientiam, quam cum eo habet.

At iſta ſententia non eſt tuẽda. Omiſſis 1 autem multis, quibus poterat impugnari, id ſat ſit, quod (vt notant S. Th. Alb. & Auer.) in quacunque diſtantia moueretur ferrum ad magnetem, ſicut ignis ad ſuum locum. Præterea: quantumcumq; magnũ 2 eſſet, traheretur, quæ tamen duo non ita 3 eueniunt. Præterea: quia ſi tingatur, ſeu vngatur alijs ferrum, aut magnes, non trahit; & ſimiliter niſi motu comprimatur electrum, vt calefiat: quod vtique oſtẽdit vnde agit quidem in ferrum, vt diximus: magnetem agere in ferrum, ſed nõ prius niſi immutando medium.

Nota de magnete intincto alijs, & hircino sãguine. Sed hic ſunt duo notãda; Alterum eſt, quod Concilia. dña. 51. dicit, ſe expertum eſſe, magnetem vnctum alijs ferrũ trahere. dicit tamen, quod ſi magnes, aut ferrũ per diem ſanguine hircino intingeretur, non eſſet talis attractio. nec ego dubito aliquãdo decipere illam experientiã de alijs.

Cauſa autem, quare allium talem virtutem habeat, exiſtimo eſſe, quia calidum eſt, & calor eius mordax, & diuiſiuum partium ſubtiliorum, & ita appoſitum magneti diuertit partes calidiores, quæ magis

magis actiuæ ſunt, & ita impedit ab actione: & hinc prouenit aliquando, quod non impediat propter debilitatem caloris aliorum.

Cur electrum debeat calefieri, ut attrahat paleas.

Alterũ eſt, quod electrum ob id prius motu calefit, vt dicit Alber. vt fiat diſgregatio partium, & facilius virtus poſſit agere, quod ſi calore ignis calefiat, non trahet, quia talis calor conſumptiuus eſt uirtutis. Et quamuis hoc uerum ſit quantũ ad hoc, quod eſt de ignis calore, exiſtimo etiam calefactũ attrahere, quia calor attractiuus eſt ex ſe, vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidum magis trahit minus, ut dicit Conciliator. Hæc de magnete, & cæteris ſatis ſint dicta; nam eadem fuſius perſequi non eſt noſtri muneris.

Caput Tertium.

Quod autem ea, quæ alterantur. Tex. xiiij.

Alteratio nõ fit ſecundũ qualitates tertias ſpeciei.

CVm alterans, & alteratum ſimul eſſe probauerit, idque ſolũ in qualitatib. tertiæ ſpeciei oſtenderit; nũc huius rõnem reddit, docens, alteratiõe non eſſe niſi ſecundum tales qualitates, & quæ alterantur, non niſi ſecundum has alterari.

Nota.

Nota autẽ, quod ſunt qualitates quartæ ſpeciei, quales ſunt figuræ, & formæ: ſunt etiam primæ ſpeciei, quales ſunt habitus. Habitus autem ſunt in triplici differentia, quidam corporis, vt robur, ſanitas, & alia: quidam animæ appetitiuæ, quales ſunt virtutes morales: quidam animæ intellectiuæ, ut ſcientia, prudentia, ars, & ſimiles: Hoc etiam intellige de habitibus oppoſitis; In omnibus his probat non eſſe alterationem.

Nota.

Prætermittit autem ſecundam ſpeciẽ Nam, vt dicit S. Tho. talis qualitas, puta potentia, vel impotentia, naturalis eſt, & non de nouo acquiritur, ſed cũ ipſa generatione rei.

Aliorum enim maximum utique. Tex. xv.

Alteratio non eſt ad 4. ſpeciem qualitatis. ſi ad figurã.

PRimo de figuris probat, in quibus dicit maxime apparere alterationẽ eſſe, cum fiat remotio; & acquiſitio ipſarum: at vere alteratio non eſt ad ipſas primo, ſed ad aliquid aliud, ex quo ipſæ ſequuntur, vt dolatio tendit ad partium remotionem; actio pingendi ad partium vel accidentium appoſitionem, vnde ſequuntur figuræ; ſicut dealbatio primo ad albedinem tendit a qua ſequitur ſimilitudo; ob id ad ſimilitudinem non eſt alteratio per ſe ſic ad figuras. Materia enim, & ſubiectum pariter eſt ad alias alterationes, vt denſationem, rarefactionem, uel alias mutationes ſecundum artem: ex his conſequuntur figuræ: ad has tamen non eſt per ſe alteratio. Hoc autem probat duplici ratione. Prior eſt. Quæ alterantur,

1. ratio.

denominantur a qualitatibus, ſecundum quas eſt alteratio, ita vt ſit prædicatio æquiuoca, ideſt æquæ vocis, nempe, quod alteratur ſecundum ſuam vocem prædicatur de qualitate, & econtra: at hoc non fit in figuris: ergo ſecundum eas non eſt alteratio. Maior patet. Dicimus enim, æs eſt humidum, homo eſt albus, & econtra, album eſt homo, humidum eſt æs: at cum æs eſt ſtatua, nec eſt ſtatua æs, ſed ærea: nec cathedra lignum, ſed lignea: & hoc eſt non æquiuoce prædicari, i. non æqua uoce, ſed mutata: nam non aurum, ſed aureum prædicatur, non æs, ſed æreum. Aliter enim æquiuoce ſumitur hic, quàm in Prædicamentis.

Nota.

Amplius & aliter incõueniens eſt. Tex. xvj.

2. ratio.

ALteram rationem facit ad idem probandum. Res cum fit, non dicitur alterari: eſt enim alteratio rei iam factæ, & exiſtentis: ſed cum res accipit formã ſeu figuram fit. ergo per figuram vel formam non alteratur. Et hoc eſt, quod dicit: ridiculum eſſe, parietem aut regulam eſſe demus alterationem, & domum alterari, cum tegitur, & tot parietibus clauditur: cum enim tunc fit, fit, ſed non alteratur. Eſt enim alteratio perfectorum, ſcilicet

Digitized by Google

eorum, quæ iam ſunt. Et ſic eſt intelligenda ratio hæc,& non vt declarat Auer. vt dicemus in quæſtione.

Manifeſtum autem eſt. Tex. xvij.

VErba hæc priora cũ ſuperioribus copulantur,quibus dicit id,quod ſumptum fuit,puta quod ſit, non alterari eſſe manifeſtum, & dedimus nos rationem, quia nondum eſt res cum fit.

Quod ad corporis habitus nõ ſit alteratio. Statim proſequitur declarare,non eſſe alterationem ſecundum alias qualitates a tertia ſpecie:& ſecundo oſtendit de habitibus corporis,& facit argumentum.Omnis habitus, ſiue virtus, ſiue vitiũ ſit, eſt ad aliquid: ſed eorum, quæ ſunt ad aliquid,non eſt per ſe generatio,nec alteratio, ergo nec talium habitum. Explicat, quomodo ad aliquid ſint iſta,& primo de ſanitate. Sanitas enim eſt calidorum,& frigidorum commenſuratio, aut eorum, quę ſunt intra,aut quæ ſunt ad cõtinens.

Explicatio rõnis Ariſt. Quod ſic explicat Auerr.vt per temperiẽ caloris, & frigiditatis intrinſecæ intelligit ſanitatem animalis: per temperiem caloris,& frigiditatis continentis, ſanitatem quæ dicitur aeris vel aquæ, ſecundũ quam aer temperatus uel aqua ſana dicuntur ipſis animalibus.

Probat Ariſt. quod alij corporis habitus ſint ad aliquid,quia ſunt diſpoſitiones præfectis,& perfecti ad optimum.

Vbi nota, quod habitus ſuperueniunt naturæ perfectæ,& potẽti operari, ſed adueniunt ad hoc,vt melius operetur.Vnde *Habitus eſt diſpoſitio perfecti, & optimũ.* habitus corporis ſupponunt naturam conſtitutam, & perfectam per ſanitatem, & temperiem,& ipſam ad operationes perfectius ſupponunt,ut robur,& macies: per *Nota.* maciem intelligit aptitudinem ad motus veloces,& curſus,quę in obęſis non ineſt. Hi igitur etiam habitus ad aliquid ſunt, ut ſanitas:& hic eſt ſenſus illorum verborum, quod habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum,ut explicat bene S.Tho. nec expoſitio Auerr.eſt ad rem.

Nota. Hic attende maxime vnum, quod dicere hos habitus eſſe ad aliquid,nõ eſt aliud quam quod conſequantur ex habitudine multorum inter ſe. Vnde ſanitas ad aliquid eſt,quia conſurgit ex certa temperie qualitatum:& pulchritudo,quæ ex debita partium proportione,& diſpoſitione procedit,& robur ex membrorum coaptatione.Vult ergo Ariſt.quod alterationes terminentur in qualitates illas primo, vel in partes,vel in membra:& inde per accidẽs tales habitus ſequantur. Vnde qui ſanat, ipſas qualitates temperat, & ſecundum has eſt alteratio: inde conſurgit ſanitas. Similiter in alijs corporis habitibus.

Neque igitur circa animę virtutes. Tex. xviii.

TErtio idẽ oſtendit in virtutibus moralibus:& facit duas raiones. Altera eſt, (vt bene dicunt Themiſt. & S.Tho.) ſimilis ſecundæ rationi, quam fecerat de figura. Cum res perficitur,non alteratur: ſed homo per virtutes maxime perficitũ, & conſumatur: ergo non eſt dicendus ſecundum illas tunc alterari, quia nondum eſt perfectus homo. Probat,quod homo perficiatur. Quia tunc quodque maxime perficitur,cum attingit ſummã perfectionem ſuæ naturę, vt circulus,cum maxime circulus eſt:ſed homo per virtutes maxime ſecũdum naturam perfectus eſt: ergo per illas fit perfectus: non ergo illarum eſt alteratio,nec oppoſitarum,puta vitiorum;ſed corruptiones potius ſunt.Profecto magna eſt virtutis laus. Tunc enim dicitur completus homo,cum virtutem habet,tunc diminutus,cum vitium.

Fit igitur cum aleratur. Tex. xix.

ALteram rationem ponit ſimilem ei, qua probauerat in habitibus corporis non eſſe alterationem. *2. ratio.* Quia virtutes hæ ad aliquid ſunt, & præſupponũt aliud in quo fit alteratio, & quod ipſæ conſequunt. Vt autem explicet,quid eſt,quod præſupponat virtutes,dicit ipſas eſſe impaſſibilitates,vel paſſionum ſit,id eſt,paſſiones temperatas.

No. ex Peripat. & Stoic. quid vir. ſint. Nota, quod Stoici, tunc eſſe virtutem putabant, cum nullus eſt in ſenſu appetitus motus,nec paſſionis vllius inſultus; & ideo impaſſibilitates eas vocabant, quaſi ex

ex tali paſſionum negatione inſurgerent virtutes. At Peripatetici tunc virtutem eſſe exiſtimant, cum paſſiones & motus ſenſuum ſecundum rationẽ frænati ſunt: vnde licet inſurgant contra rationem,tamen ratione ſuperantur, & eas moderatur ratio.

At quia in præſenti nihil huius ex profeſſo determinat. vſus eſt diſtinctione, et vt oſtenderet, in quacũque opinione eſſe hoc certum,quod virtus ad aliquid eſt,& inſurgit, cum alteratio facta eſt in paſſionibus, ſecundum quam dominæ ſunt, & frænatæ;ſicut dictum eſt de ſanitate. Per victoriam enim, & ſuperantiam paſſionũ virtus aduenit.

No. circa uniuerſalẽ materiã virtutũ.

Ad hoc autem oſtendendum, dicit,virtutem totam moralem poſitam eſſe in voluptatibus,& triſtitijs,idest, in domandis his paſſionibus appetitus. At voluptas,& triſtitia ſenſus ipſius eſt: nam uoluptas,& triſtitia,aut in actu præſenti, aut in memoria, aut in ſpe poſita ſunt: hæc autem ſenſus ſunt ipſius. Explicat hoc. Nam in memoria ob id eſt uoluptas, aut triſtitia, quia actus boni, uel mali præſenti ſimilis recordamur: in ſpe vero, quia ſimilem præſenti ſperamus,quæ in ſenſibus ſunt. In his igitur paſſionibus primo accidit alteratio,per accidẽs autem in virtutibus, quæ factas alterationes ſequuntur.

At vero neque in intellectu. Tex. XX.

Idẽ oſtẽditur in habitib. intellectualib.

QVarto id in habitibus intellectiuis oſtendit, & vtitur ratione eadem. ſcientia eſt ad aliquid; nec eſt, niſi cum aliquid aliud alteratur,puta ſenſus. Nam ex alteratione,quæ in ſenſu fit,puta, cum experientia partium,& ſingularium acquiritur,anima vniuerſale colligit,& ſcit abſque mutatione,ſeu alteratione per ſe,niſi ex ſenſus alteratione. Et hoc eſt,quod dicit: quod cum ſit ſcientia, non eſt motus in nobis ſecundum aliquam animæ potentiam,ſed tantum per experientiam, quæ fit in ſenſibus. Particulariter tamen oſtendit,quod alteratio non ſit ſcientia.

Eſt autem duplex ſcientia,& actus; alter,qui eſt iam in homine docto,& ſciente,& alter etiam eſt actus,qui eſt a principio,per quem fit doctus.Sunt enim actus antecedentes, & conſequentes habitus. Dicit igitur de actu conſequente, de quo dixit, quod nõ eſt alteratio. Dicit modo, quod nec ipſius eſt generatio,vel quod ſicut nec eſt alteratio,ita nec eſt generatio; quemadmodum viſio, guſtatio non ſunt generationes.Sed melius puta intelligendum, quod ipſius non ſit generatio, quia non procedit vlla alteratio ipſum in anima,& intellectu.

Dubiũ.

At de actibus primis hic videtur difficultas:ob id docet, quod nec ipſorum eſt per ſe alteratio uel generatio: ſed conſequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exemplo dormientiũ, & ebriorum, & etiam exemplo male habentium. Hi omnes, poſtquam receſſerunt iſta impedimenta, per nullam aliam alterationẽ intelligunt: ſed facta quiete humorum infeſtantium,nullo alio adueniente, facta eſt ſcientia; ita fit in pueris de nouo ſcientia. facta enim quiete, & humorum peccatione,uel per ætatem, vel alijs cauſis, puta diſciplinis,& exercitio, accedit ſcientia, nulla in anima alteratione facta, ſed ſolum in ſenſu, & corpore. non eſt igitur alteratio primo, niſi ad qualitates ſenſibiles:ad reliqua vero accidens eſt.

An ad qualitates tantùm tertię ſpeciei ſit alteratio. Quæſt. III.

I. arg.

QVæſtio hæc tota erit poſita in rationibus Ariſt.examinandis, & declarandis: ideoq; proponemus argumenta contra ipſas.

Primum eſt vniuerſale. Ipſe.n.ad qualitates aliarum ſpecierũ docet,non eſſe alterationem,quia cõſequuntur alterationem factam in alio: quod ſi ita eſt, ſequitur etiam, quod ad multas qualitates etiam ſenſibiles non eſt alteratio,puta,albedinem,nigredinem, & omnes colores:ſimiliter raritatem, aſperitatem,& alias omnes ſecundas,quia iſtæ nõ ſunt, niſi ex antecedente primarũ alteratione.quia enim eſt alteratio ſecundũ calorem, frigiditatem, & humiditatem,ac ſiccitatem,aliæ conſequuntur: ergo illarũ non eſt alteratio.

Digitized by Google

2 Secundo, contra rationem primã: qua ad figuram non eſſe alterationem probat quia ſubiectum de ipſa non prædicatur, quod fit in alijs qualitatibus: eſt argumentum. Vel ſumit figuram in abſtracto, & tunc ſubiectum non prædicatur de ipſa: ſicut etiam ſubiectum non prædicatur de qualitate ſenſibili. vt enim non dicitur, cathedra eſt lignũ, ita nec albedo eſt corpus. Vel ſumit in cõcreto, & tunc prædicatur: vt enim dicitur, album eſt corpus, & corpus eſt albũ, ita lignum eſt figuratũ, & triangulare, & econtra: & ita licet ſumere nomina cõcreta aliarum figurarum, quãuis opus ſit aliquando fingere ea.

3 Tertio, contra alterã rationem, qua dicit, quod domus ſit, ob id non dicetur alterari. Si iſta ratio valeret, ẽt nec calidũ, aut frigidum, cum ſit calidum, aut frigidum, dicendum eſſet alterari. Quod ſi dicatur ſubiectum, puta corpus alterari ſecundum illas qualitates: ita nos profectò dicemus, lignum, aut lapides ſecundum tales figuras alterari. Vel ergo ratio nulla eſt, vel contra ipſummet probat.

4 Quarto, contra id, quod dicitur, virtutes eſſe ad aliquid. Habitus ſunt abſolutæ qualitates diſtinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur: ergo profectò anima alteratur ſecundum ipſas. Explico antecedẽs. Scientia non ſolum eſt quies humorum, ſed qualitas in intellectu. Similiter virtutes morales ſunt qualitates, & non ſolum quietes paſſionum. Similiter in corpore ſanitas, & robur: ergo ſecundum has alteratio eſſe videtur.

5 Quinto, contra id, quod dicitur, hominem perfici ſecundum virtutem. Vel loquitur de perfectione eſſentiali, & hoc nõ quia virtus eſt accidens, quod non perficit eſſentialiter ſubſtantiam. Vel de perfectione accidentali: & tunc quodlibet corpus ſenſibile perficitur per accidẽtia: vnde ſecũdum illa non eſſet alteratio: quod falſum eſt.

6 Sexto, contra vltimam rationem. Si homo in potentia ſcientiæ acquiſitæ habet ſe, ſicut qui dormit. ergo ſicut in dormiẽte, & ebrio ſcientia præfuit, ſed erat impedita: ita etiam in puero. Quod ſi ita eſt, ſcire eſt reminiſci, & de nouo non acquiritur ſcientia, quod eſt cõtra ipſum Ariſt. 1. Poſte. c. 14. & 2. Poſte. c. vltimo, qui in hoc a Platone diſſentit.

Septimo. Ibi eſt alteratio, vbi eſt vera contrarietas: at in habitibus, & huiuſmodi actibus eſt contrarietas: ſunt enim aſſenſus contrarij, qui ſe motuo expellunt, vt habetur 2 Periherme. cap. 4. & 1. Poſter. cap. 12. ſunt etiam uitia contraria: ergo ſecundum hæc eſt alteratio: 7

Ad 1. Dupliciter eſt alteratio, ad aliq formam, per ſe, & per accidens.

Ad primum aduerte: quod dupliciter ad aliquam formam eſt alteratio. Vno modo per ſe, altero per accidens: Per ſe alteratio eſt ad illas formas, quæ ſunt contrariæ, ac mutuam habent inter ſe pugnã, inuicẽ agendo, & patiendo. Per accidens alteratio eſt, cum formæ non ſunt contrariæ, nec inuicem agunt, aut patiuntur, ſed tantum conſequuntur ad eas, quæ contrariæ ſunt, & inuicem agunt quomodo alteratio dicitur eſſe per accidens ad ſimilitudinem, quæ ex qualitate conſurgit: ſimiliter ad figuras, quæ ex alijs formis oriuntur.

Alteratio autem per ſe duplex eſt: altera immediata, altera mediata. Immediata eſt ad qualitates, quæ contrariæ ſunt, & per ſeipſas agunt, & patiuntur: huiuſmodi ſunt ſolæ quatuor elementares qualitates: quæ primæ dicunt, hæ enim ſecundum ſe agunt inuicem, ac immediatam habent contrarietatem. Mediata vero eſt ſecundum qualitates contrarias quidem, ſed quæ non ſecundum ſe agunt, ſed ſecũdum primas, ex quarũ cõmixtione fiunt: huiuſmodi ſunt omnes qualitates ſenſibiles, quæ ſecundæ dicuntur, vt colores, ſapores, & odores, & aliæ huiuſmodi. In his quidem vera eſt, & per ſe alteratio, cum contrariæ ſint, & pugnent, quamuis pugna ſit medijs primis.

Vnde ſoluitur argumentum. Eſt enim differentia inter figuram, & qualitates ſecundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ ſunt, nec ſecundum ſe, nec ſecundum ſui aliquid: non enim ex primis componuntur: At ſecundæ contrarietatem habent, & actionem, & paſſionem mutuam, vt ex primis fiunt. *Solu. 1.*

Ad ſecundum nota, quod eſt duplex cõcretum. Vnũ primum, quod ex ſola inexiſtentia formæ in ſubiecto fit, vt album, calidum: dicunt enim iſta ſolas qualitates in ſubiecto. Alterum ſecundum, quod ab hoc deducitur, quod propter formam in ſubiecto dicit mutationem ſubiecti ſecundum illam formam, vt dealbatum, calefactum, *Ad 2. duplex eſt concretũ alicuius accidentis.*

ctum, denigratum. Huiuſmodi duplex concretum in figuris reperitur: & primũ, vt cathedra: dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua, & ſecundum, quod mutationem ſubiecti notat, vt triangulare, & vt ita dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Sol. arg. Ariſt. ergo bene comparauit arcam, ſtatuam albo, & calido, quia vtraq; ſunt concreta prima: (Nec ſunt audiendi, qui arcã, ſtatuam, & ſimilia putant abſtracta, ſicut albedinem, & calorem: hoc enim falſum eſt: dicunt enim materiam tanquam partem) hæc enim inueniuntur in ſubiecto. Eſt enim duplex cõcretum abſolutum, vt æs, aurum: & denominatiuum, vt æneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis abſolutum prædicatur, vt calidum eſt corpus, terra, aut ignis: at in formis non, ſed denominatiuum, ſtatua terrea, aurea, aut ærea dicitur; quæ nomina denotãt mutationem factam prius, vt conſequantur tales figuræ, vt dicitur 7. Meta. tex 26. in alijs vero non fit alia mutatio in ſubiecto, niſi ſecundum tales qualitates, vt dictum eſt. Et ſic ſoluitur argumentum, quo etiam pacto ſoluit Burlæ. hic enim fatetur illa eſſe concreta, ſed prima, puta ſtatuam, & ſimilia.

Ad 3. rerum figuræ magnã habẽt proportionẽ cũ formis ſubſtantialibus. Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialibus: vt enim propriæ formæ ſubſtantiales res, & ſpecies ſingulas ſequuntur: ita etiã & figuræ iſtæ exteriores: adeo vt multi, non aliam eſſe ſubſtantialem rei formam, quã illam exteriorem decepti exiſtimauerũt.

Ex quo fit, vt ſicut ex forma, & materia ſubſtantialibus fit vnum per ſe compoſitum: ita etiam ex figura, & ſubiecto proportione quadam compoſitum fiat quodammodo per ſe, ita vt in modo ſignificandi non differant voces ſignificantes compoſita ſubſtantialia, vt homo, leo, capra, & voces ſignificantes huiuſmodi artificiata, vt ſtatua, domus, lectus: immo aliquando ſunt eadem voces: ſculpturas enim, & rerum picturas eiſdem nominibus nominamus.

Explicatur uis rationis Ariſt. Vide igitur quam bene procedat Ariſ. ex hac proportione. Sicut generatio non eſt alteratio eius, quod fit: ſed productio in ſubſtantijs; Ita in figuratis, figuræ productio non eſt alteratio ipſius figurati. cum enim fit homo, non dicitur alterari: ſimiliter etiam cum fit ſtatua, non dicitur alterari.

Obiect. Solut. Quod ſi dicas, ſubiectum dicitur alterari, vt lignum. Reſpondetur, licet obiectio ſit bona, tamen iam in primo argumento probauit Ariſto. non alterari ſubiectum ſecundum figuram, ſed ſecundum accidens aliud prius, vnde ſequitur figura. Et quia reſtabat, An ſaltem alteretur compoſitum figuratum; ob id adiecit hoc ſecundum argumentum, quo illud alterari non dici probaret.

Vnde argumentum de albo nullum eſt. Nam quamuis totum album non alteretur, ſubiectum tamen alteratur; in figura vero ſuppoſuit ex primo argumento, non alterari ſubiectum, & in ſecundo probat, quod nec ipſum compoſitum, & ſic concluditur quod nulla ex parte ſecundũ figuram per ſe alteratio eſt.

Ad 4. Ad quartum dico, quod nõ eſt eadẽ ratio de ſanitate, pulchritudine, & ſimilibus ac de alijs habitibus animæ. Exiſtimo enim habitus animæ eſſe qualitates diſtinctas re a paſſionibus ſenſus, & ab experientijs, & reliquis ſenſibilibus; quæ qualitates exiſtunt in potentijs ad faciendas eas promptiores, ac faciliores in ſuis operationibus, & hæc eſt cõmunis ſententia. At in corporis habitibus exiſtimo probabilius non eſſe re diſtinctos habitus ab ipſis ſenſibilibus. Volo dicere, quod ſanitas nõ eſt qualitas realiter diſtincta à qualitatibus primis, ſed ſunt ipſæ qualitates ad temperiem redactæ, ſicut harmonia, & conſonantia non eſt vox diſtincta, niſi multæ voces proportionem habentes. ſimiliter ipſa pulchritudo eſt perfectarum partium recta illa ordinatio.

So. arg. Et patet, quomodo non eſt alteratio niſi ad qualitates primas, & ad partium conſtitutionem. Nam pulchritudo, & ſanitas ſola ratione ſeparantur ab ipſis, cum ordinem, & commenſurationem ſuperaddant. At de reliquis habitibus quomodo ſecundum ipſos alteratio non fit cum puræ qualitates ſint, dicetur in ſolutione aliorum argumentorum.

Ad 5. & Aue. Rijcitur ſol. Aue. Ad quintum Auerroes dicit, propterea id, quod perficitur, non alterari, quia alteratio eſt ſucceſſiua, at qđ perficitur, in inſtanti perficitur. Perfectio enim in indiuiſibili conſiſtit. Sed hoc mihi non pla-

æqualis velocitatis: in hoc enim comparatio fit. Si igitur æque velox eſt motus per circulũ motui per rectum: ergo in æquali tempore trãſibit ſpatium æquale. ergo iam datur curuum, & circulare æquale recto: quod tanquam impoſſibile infert: nõ igitur quilibet motus cuilibet comparari poteſt in velocitate.

1. ratio. Alterum facit argumentum. Nã ſi motus omnis omni motui comparatur, latio, & alteratio eſſent æquales, puta ſi ĩ æquali tempore mouerentur: ſed impoſſibile eſt, ꝙ ſint æquales: quod probatur. Nam æquales motus in vno tempore tranſeũt æquale: at qualitas non dicitur æqualis ſpatio: ergo alteratio in qualitatem non tranſibit æquale: ineſt enim quantitati æqualitas.

In circulo autem, & recta. Tex. xxij.

Excludit ſol. quandã 1. rationis. EXcludit reſponſionem, quæ dari poterat ad argumentum primum. Nã dici poterat, quod motus per circulum, & motus per rectum ſunt quidem cõparabiles, non tamen æque veloces ambo, ſed ſemper vnus altero velocior; hoc autem modo non ſequitur, rectũ æquari curuo. Excludit hoc dicens, quod inconueniens eſt, quod nunquam contingat, ſimiliter moueri, & æque velociter duo ſaltẽ, hoc per rectum, illud per curuum: ſed quod ſemper ſit vnus motus velocior altero, quaſi per circulum & per rectum moueri, eſſet moueri per accliues, & decliues; frequentius enim motus decliuis velocior eſt.

Amplius nihil differt. Tex. xxiij.

Iterum reijcit eãdem ſol. REijcit vlterius eandem reſponſionẽ. Dicens, quod adhuc illa ratio manet in ſuo vigore. Nam quamuis detur, ꝙ motus vnus ſit velocior altero, adhuc ſequitur, quod ſicut datur maior circularis, & minor, quàm recta, debeat etiam dari æqualis. Et probatur. Demus vnum, quod velocius moueatur per circulũ B, alterũ tardius per rectum C, in vno tempore A. tunc per prædicta maius erit, quod tranſitur de B, quam quod de C. Tũc vlterius, quod mouetur per B, in eodem tempore tranſit maius, quam C. ergo per definitionem velocioris in minori tempore tranſibit de circulo æquale. ita vt quod mouet per C, in toto tempore A, & quod mouetur per B, in minori tempore, tranſeant æquale. Sequitur igitur adhuc æquale eſſe circulare recto. Perpende autem expoſitionem hanc, quia alij aliter exponunt, ſed præter ſenſum Ariſt.

Dubitabis hic, quia videtur Ariſtoteles dicere, quod ſi datur maius, & minus, quod debet dari æquale: hoc autem videtur falſum rationibus multis. Nam angulo ſemicirculi datur vnus rectilineus maior, puta, rectus, aut obtuſus: datur etiam minor, puta, acutus, tamen impoſſibile eſt illi dare rectilineum æqualem.

Vlterius. Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius, minor, ſed non æqualis. 2

Præterea. Circulo datur quadratũ maius, aliud minus, ſed non æquale. 3

Præterea. Datur elementum maius aere, datur aliud minus, non tamen datur aliud æquale. Burleus, & alij, neſcio qua diſtinctione æqualitatis ſoluunt argumẽta. ſed quicquid ſit, non eſt dubium, non valere conſequentiam illam in omnibus, vt argumenta conuincũt, quorum aliqua id demonſtrant. 4

Sed nota, quod Ariſt non facit hoc argumentum abſolute, puta, datur maius, & minus, ergo datur æquale; ſed quod ſi illud mobile tranſit maius, & tranſit minus, quod ex hoc probabitur, quod tranſeat æquale, & poſtea id probat argumento velocioris, quod in minori tempore tranſit æquale, vt diximus. *Sol. dub.*

At vero ſi ſunt comparabilia. Tex. xxiiij.

COncludit, non eſſe omnes motus cõparabiles inter ſe, & argumẽtatur ex oppoſito conſequentis ſic. Si quilibet motus cuilibet eſſet comparabilis, ſequeretur, quod linea recta, & circularis eſſent comparabiles: at non ſunt. ergo nec ipſi motus omnes.

Incipit autem explicare leges eorum, *Leges eo*

quæ

Digitized by Google

rum quæ debēt inuicem cō parari.

quæ cōparari poſſunt: & prima eſt, quod non ſit æquiuocum id, in quo eſt comparatio.

Prima lex, Ne ſit æquiuocū id, in quo ſit comparatio.

Vnde non dicetur, gladius eſt acutior, quàm vltima chorda liræ: quia acutum æquiuoce dicitur de vtroque: eſſet tamen comparatio inter ipſas chordas, an vltima an proxima acutior ſit. ſimiliter inter gladios, quia æquiuocatio non eſt: tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita ſimiliter velox non eſt idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto & in alteratione, ac latione multo minus; ob id inter ſe hi motus comparabiles non ſunt.

An primum quidem. Tex. xxv.

Dub. an ſufficiat eſſe vniuocum.

1. rō. quo eſt non ſufficiat.

ALiam conſtituturus legem comparabilium, dubium proponit. an ſufficiat vt fiat comparatio in aliquo, quod non ſit æquiuocum, ita vt in quocunque vniuoco comparatio fieri poſſit, & ponit argumentum, quo probat, non ſufficere. Multum dicitur vniuoce de aqua, & aere & tamen non comparantur aer & aqua; ergo illa prior lex non ſufficit.

Sumitur autem hic, multum, vt diſtinguitur contra paucum. At quia poſſet quis negare de ipſo multo propter vniuerſalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum enim videtur vniuoce de aqua prædicari, & de aere, tamen inter ſe non comparantur, quia aer non dicitur duplus ad aquam. Quod autem duplum ſit vniuocum, probat ex definitione. Eſt enim bis vnum ideſt, bis vnam quantitatem amplectens.

Aduertendum autem eſt, quod dupliciter poteſt aqua aeri comparari, vt notat Simp. vno modo in quātitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quantitate eſt ipſa conferre ſm quantitatem, quam actu habent in ſe: comparare vero ſecundum facultatem eſt conferre ſecundum quantitatem, quæ eſt in ipſorum potentia, ſi aer fieret aqua, & ſi aqua aer.

Fit autem, vt non eadem ſit ratio quantitatis, & facultatis. nam parua, & minor aqua ſm quantitatem poteſt multo maior eſſe: quàm aer ſecundum facultatem; & hinc prouenit, quod non conferatur aer aquæ, ſicut aer aeri, vel aqua aquæ in his enim vtriuſque, & quantitatis, & facultatis ſimul collatio eſt, in illis vero non, propterea abſolute non confertur, niſi aut ſm quātitatem per ſe, aut ſm facultatem per ſe, ſimul tamen nulla eſt collatio.

An & in his eadem ratio. Tex. xxvi.

Solut. ad rationē dub.

SOluit dubium dupliciter. Primo dicit illa eſſe æquiuoca, puta, multum, æquale, duplū, vnū. Nec obſtat vnam definitionem, vt multū eſt tm̄, & amplius. æquale, quod habet eandem menſuram; duplum quod bis ſe habet ad vnum: nam definitiones etiam æquiuoce dicuntur, & non ſecundum eandem rationem de aqua, aere propter rationem dictam: nā ſingula, aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non ſunt, ſicut nec acutum in voce, & in gladio.

Nota.

Vbi nota non inconueniens eſſe analoga, ſeu æquiuoca definitione etiā æquiuoca definiri; non enim hæ definitiones quidditatiuæ ſunt.

Verum propter quid alia. Tex. xxvij.

Altera ſolu.

ALiam ſolutionem inquirit, & dubitat. Admiſſo, quod multū, & duplū ſit vniuocum, & ſm eandem naturam prędicetur de aqua, & aere: quare non ſunt comparabilia? Reſpondet, quia non ſunt in eodem ſuſceptiuo primo, i. non habent ſubiectum idem immediatum.

2. lex eorum quæ debēt cōparari, vt ſit ſuſceptiuū immediatum idem. & eiuſdem rationis.

Eſt enim hæc ſecunda lex eorum, quæ in aliquo accidente comparantur, vt quāuis ſit vniuocum id, in quo comparātur, & ipſa diuerſa ſint, ſit tamen ſuſceptiuū immediatū idem, & eiuſdem rationis in vtroque. v g. equus poteſt dici albior cane non ſolum quia albū vniuocū eſt vtrique, ſed quia immediatum ſuſceptiuum albedinis eſt eiuſdem rationis in vtroq;, puta ſuperficies, quāuis ipſa ſubiecta mediata ſint diuerſa: non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitͬ in aqua: nam in ipſa aqua ratione ſuperficiei, in voce vero non huius ratione recipitur.

Ad.

Digitized by Google

Nota. Aduerte, quod per albedinem claritatē ſignificat vocabulum enim græcum commune & claritati, & ipſi colori, qui albedo dicitur exiſtit.

Ponit etiam exemplū. Equus, & canis comparari etiam poſſunt ſecundum magnitudinem: habent. n. idem receptiuum, primum, puta materiam primam eiuſdem rationis, quam ſequitur quantitas.

Per hoc idem ſoluitur illud de aqua, & aere, quia nō eſt idem ſuſceptiuum & primum: nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem, in altero dicunt quantitatem: & hoc modo non eſt comparatio.

An manifeſtum eſt. Tex. xxviij.

Dubiū, quod non ſit ſatis ſe ſuſceptiuū primum, & eiuſdē rationis.

ALiam legem declaraturus ſubtiliter dubitat contra id, quod dictum eſt: nempe, quod non eſt comparatio in natura, quando diuerſum eſt ſuſceptiuum primū, quaſi natura illa iam eſſet multiplex facta. In hoc autem videtur inſinuari diſtinctionem naturarum non eſſe, niſi per materiam, quod Plato dicebat. Hoc autem falſum eſt. Primo, quia ſequeretur, quod dulce, album, æquale, ſecundum ſe vna eſſet natura, & ſolum differrent in receptiuo: & ſic eſſet omnia vnum ſecundum ſe facere.

Nota.

Amplius ſuſceptiuum. Tex. xxix.

SEcundo impugnat idem. Nam primum ſuſceptiuum eſt multiplex ſecū dum ſubiectorum multiplicitatem, ideſt quæque forma habet proprium ſubiectū. & materiam proximam. ergo & ipſæ formæ ſecundum ſe diuerſæ ſunt, aliter enim non eſſent receptiua propria pro propriis formis.

No. aliā l x, quod forma, in qua fit cō paratio, ſit vna ſpecie.

Nota artificium. Cum enim dixiſſet, formā, in qua futura eſt comparatio, debere eſſe vnam, ſeu vniuocam, & receptiuū vnum ſpecie, & rōne: inſēdit, quod præter hoc forma debet eſſe in ſe vna ſpecie; nec ſat eſt, quod ſit vniuoca. propterea dubitabit, An vnitas ſit ex receptiuo. Si enim eſſet, non oporteret addere hanc legem. At quia non eſt, nam receptiuum poteſt eſſe vnum ſpecie, & forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua eſt ſuperficies. ob id ad iunxit legem tertiā In qua debet attendi, præter vniuocationem formæ, quod non habeat differentias, ſed ſit vltima ſpecies (non ſolum quod, ſed in quo). i. non ſolū debet eſſe eadem ſpecie ipſa forma, quæ dicitur, quod, ſed ipſum receptiuum, quod dicitur, in quo. Vnde non comparabitur in colore, quia genus eſt: non enim dicitur, album eſt magis coloratum, quam nigrum, ſed comparatio debet eſſe in albedine, aut nigredine, aut in alia ſpecie.

Ex his concludit, illos motus eſſe æque veloces, qui in eodem tempore æquale ſpatium tranſeunt in hoc, ideſt, ſecundum ſpeciem, ac ſi dicat: motus eiuſdem ſpeciei comparandos eſſe.

Si autem aliud quidem. Tex. xxx.

Quod latio, et alteratio nequeūt cōparari in velocitate, nec circuitionis motu, & rectus in æqualitate.

AD dubiū modo reſpondet, quod in ſecūdo argumento tetigerat tex. 21. puta. An latio, & alteratio, quæ æquali tempore fiunt, dicantur æquales, & comparabiles, ſint. Reſpondet, non comparari poſſe, quia motus eſt genus quoddā, in quo non eſt comparatio. Vt enim album non dicitur magis, aut æquæ coloratum cum nigro: ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior vel minor alteratione.

Similiter etiam nec motus circularis & rectus ſunt æque veloces, niſi circularis linea, & recta ſint æquales: quod eſſe non poteſt.

Dub. 1.

Proponit ſtatim duo dubia ad horum declarationem. Alterum eſt, cum dicitur motum rectum, & circularem non cōparari in motu, dubium eſt, an hoc fit, quia motus eſt genus; an quia linea, quę eſt terminus ad quē, eſt genus. Reſpondet propter vtrunq;, quia vnum ſequitur aliud: ſi enim motus genus eſt, & terminus motus vnus erit genere. Ac ſi clarius dixiſſet. motus circularis, & rectus non ſunt comparabiles, quia eſſet non ſolum comparare duos motus ad vnicū genus, ſed etiam comparare duas lineas, puta curuam, & rectam ad vnum genus. Vt autē hæ duæ lineæ non comparantur ſub linea in cōmuni;

Digitized by Google

muni; ſic nec etiam ipſi motus ſub motu in communi locali.

Dub. 2. Alterum dubium eſt. Si debet conſiderari ad vnitatem ſpecificam motus vnitas inſtrumentorum: vt ſi motus fiat pede, vt in progreſſu: an alia, vt volatione; an inſtrumento alio, vt in natatione. Reſpondet, omnes eſſe eiuſdem ſpeciei, ſi per rectum fiant, aut per circularem, nam ſola ſpatii diuerſa figura impedit motus comparationem. Vnde concludit, motus eſſe æque veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem ſpecie, & ſic ipſi ſunt idē ſpecie, vt dictum eſt: ſecus autem, comparabiles non ſunt.

Quare hoc conſiderandum. Tex. xxxj.

Neceſſe ē inquirere motuū differentias ad eorū cōparationē.

AD motuū comparationem, neceſſarium eſſe docet, motuum inquirere differentias. Ex his enim cognoſcetur, qui comparabiles ſint, qui vero non. Differētias autem cōſiderare oportet, quia re vera, in genere multæ latent; vt quamuis in ipſo vnitas appareat, tamē multa varietas in eo ſit cauſa æquiuocationis. Et per genus vniuerſale aliquod, & vocem communem intelligere oportet.

Tres ſunt gradus æquiuocationis.

Diſtinguit autem tres gradus æquiuocationis, qui ſua communi voce concludi poſſunt. Primus eſt, quem remotum vocat eo, quod ſub eo prorſus diuerſa contineantur ita, vt non ſit, niſi ſola vox communis. Huiuſmodi ſunt æquiuoca a caſu. Alter gradus eſt, qui analogiæ proportionis dicitur, cum res multæ ſub aliqua voce ſunt propter aliquam tamen ſimilitudinem, ſic ut homo viuus, & pictus ſub homine ſignificantur. Tertius eſt proportionalitatis, cuiuſdā ve cōuenientiæ vnius genericæ naturæ, vt ridere de prato, & homine, gubernator de nauta, & duce, animal de leone, & equo: & in hoc tertio gradu eſt deceptio. Nam apparet vnicam eſſe naturam, quæ tamen multiplex eſt: ob id maxime prodeſt omnia hæc diſtinguere ad eliciendas ſpecificas naturas, in quibus ſolis comparatio eſt.

Qñ forma di diuerſa ſpecie.

Statim autem, cum determinaſſet non eſſe comparationem in diuerſa forma ſpecie, ſed eadē, quærit. Quando forma dicetur diuerſa ſpecie: an quando fuerit in diuerſo ſubiecto, vt in homine, & leone albedo: an quando, præter hoc, etiam eſt in ſe diuerſa. Et quamuis non reſpondeat, tamen hæc pars eſt ſumenda, puta, quòd ſit alia, & alia in ſe.

Subiungit alteram quæſtionem quando definitio formæ ſignificabit illam eſſe diuerſam ſpecie, an quando in alio, & alio ſubiecto illam ſignificat, an quando ipſam in ſe non eandem ſignificat, ſed diuerſam ab aliis. & ſumenda eſt hæc poſterior pars.

Deniq; formarum diuerſitas ſpecifica, non ſolum in ſubiectis, ſed in ſe ipſis eſt attendenda, nihil enim prodeſt ſola ſpecifica ſubiectorum diſtinctio. *Nota.*

De alteratione autē quomodo eſt. Tex. xxxij.

An alteratio alterationi poſſit cōparari.

COmparatione duarum alterationū inquirit. Et primo, eas comparari poſſe probat: nam duo eodem tempore ſanari æque poſſunt: ſi igitur ſanatio alteratio eſt, altera alteri comparari poteſt.

Dubitatiue autem loquitur de ſanatione, quia ſupra dictum eſt, ad ſanitatem non eſſe per ſe alterationem: tū argumentum adhuc fit in eo in quo poteſt eſſe per alterationē, vt in qualitatibus primis. poſſunt enim duo æqualiter ſanari, & etiam caleſieri, vel humectari.

Ex altera parte argumentatur, & probat quod non ſint æquales illæ alterationes. Nam quæ alterata ſunt, ſeu ipſæ qualitates, ſecundum quas alteratio eſt, non dicuntur æquales, ſed ſimiles, quòd enim in quantitate eſt æquales, in qualitate eſt ſimile: non ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed ſit idem, quod mutatur in æquali.

Not. idē cōe eſt uocabulum ad ſimile, & æquale.

ARiſtoteles ſubtiliter ad indagandam alterationum cōparationem, ſe trāſfert ad vocabulum commune, ad æquale, & ſimile, vt notat Simpli. puta, Idem. Nam ſimilia, & æqualia communiter dicuntur eadē. Et dici, quod motus dicentur æque veloces, qui ſunt ſecundū eundem terminum

Digitized by Google

num, ſiue ſit ſimilis, ſiue ſit æquali, hoc enim ſupponatur ad cognitionē identitatis alterationis.

Qō.1.an comparatio duarū alterationū ſit ſumenda penes qualitates, an penes ſubiectum.

Tunc autem eſt quæſtio duplex in alteratione. Prior eſt: an comparatio duarum alterationum ſit ſumenda penes qualitates, & paſſiones, quæ ſunt termini, ad quos an penes partes æquales vel inæquales ſubiectorum, quæ alterantur.

Quaſt.2.

Altera eſt; Si penes qualitates ſumatur, an oporteat reſpicere identitatem, & diuerſitatem ſpecificam qualitatum ſolam, an ſimiliter etiam gradus intenſionis formarum; vt illæ dicantur eædem alterationes, quæ ſunt ad formas vnius ſpeciei, & ſimiliter ſe habentes, id eſt, æque intenſas.

An ſit ſumēda penes ſpēm diuerſā qualitatū an ſecūdū gradus intenſionis.

Et ad hoc poſterius reſpondet. Ad comparationem alterat onum oportere reſpicere, quod formæ ſint eiuſdē ſpeciei. Cū enim ſunt ſecundum diuerſas ſpecies, cōparari non poſſunt vt dealbatio, & ſanatio. Sicut nec comparantur in latione, circulari, & recta. Idcirco prodeſt alterationis ſpecies cognoſcere, & diſtinguere, vt comparare quis poſſit.

Ad 2.qq. reſp.

Statim regulam hoc cognoſcēdi ponit, nempe (quæ mouentur) ideſt, terminos ad quos eſt motus reſpicere, an idem ſpecie, genere, numerove ſint. Qualis enim vnitas in termino, talis eſt in motu. Loquimur de termino per ſe, qui primo per talem motum habetur. Quæ omnia ſuperius declarata ſunt.

Nota.

Sed vtrum oportet ad paſſionem. Tex. xxxiij.

Iterum quæſtionem priorem proponit & ſoluit. In alterationibus enim poſſumus duplicem identitatem conſiderare: alteram ſimilitudinis, alteram æqualitatis. Ad ſimilitudinem oportet, quod ſint termini eiuſdem ſpeciei, & eiuſdem intenſionis gradus; aliter erunt diſſimiles: ad æqualitatem vero debemus reſpicere partes ſubiecti alterati, an ſint æquales vel inæquales in eodem tempore.

Itaq; alterationes dicentur ſimiles, quę in tempore æquali ſecundum gradus eoſdem formarum vnius ſpeciei ſunt. Vt ſi caleſiat vnum in hora ſecundum calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiā vt quatuor: Secus vero ſunt diſſimiles. Illæ uero ſunt æquales, ſecundum quas ſubiecta eodem tēpore alterata ſunt ſecūdum partes ſuas æquales: ſecus vero, alterationes inæquales erunt. Et ſic comparantur ipſæ alterationes.

Et in generatione quoq;, & corruptione. Tex. xxxiiij.

Comparationem generationē facit, & hic ſumit generationem non ſolum pro introductione puta formæ, ſed etiam pro ſucceſſione, qua partes præſertim viuentium paulatim formantur. In generatione autem non ſumitur velocitas ex parte æqualitatis; ſicut in alteratione; quia ſubſtantia non eſt in ſubiecto: ſed velocitas attenditur ex parte identitatis termini; vt æque veloces ſint generationes, cum in eodē tempore termini vnius ſpeciei indiuiſibilis ſint ſecundum idem producti. Vt cum in menſe vno vnus homo generatur ſecundum eaſdem partes, ſecundum quas alias. Sed non de alio animali, quod non ſit eiuſdem ſpeciei: quod ſi non ſecundum eaſdem partes, tunc vna eſſet velocior altera.

Notat tamen, quod deſunt vocabula, quibus explicemus hos gradus generabilium. Nam in alteratione ſunt duo nomina, intenſum, remiſſum: in quantitate, ęquale, inæquale, maius, minus. In ſubſtantiis; nec eſt vnum nomen, nec multa: nam homo imperfectus, & vnumquodq; cum ſic paulatim perficitur, non habet nomina diſtincta: & ſic generationes diſtingui non videntur, ſed omnes videtur æquales. At nō ſunt ęquales. Si haberemus ſententiam Platonis, qui res ex numeris inęqualibus componebat: tunc per nomina numerorum poſſemus generationes diſtinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nunc ad quatuor; ſed hoc non eſt. Sic igitur comparabiles ſunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cum localibus cōputantur; in vtriſque enim quantitas eſt. *Nota.*

De cōparatione augmentationū.

An comparatio tantum ſit in ſpecie vltima. Quaſt. IIII.

In quo cõſiſtat difficultas 91. DVo in cõparatione aliqua neceſſario couenĩut, & ea, quæ comparantur, ac cõferuntur quæ plura ſunt: & id, quo comparantur. Dubium autem non eſt, ea, quæ conferũtur, poſſe eſſe diuerſæ ſpeciei, & generis. Lapis.n. & animal aliquod in albedine comparari poſſunt, cum diuerſi ſint generis. At difficultas eſt de eo in quo comparatio fit; Docet enim Ariſtoteles debere eſſe vnius ſpeciei vltimæ, ita vt comparatio in ſpecie ſpecialiſſima fiat. Aduerſus qđ ſunt aliquot argumenta.

1. Arg. Primum eſt. Iſta comparatio eſt bona, nigrior eſt coruus, quam ſit albus cignus, & tamen albedo, & nigredo ſpecie differunt: imo huiuſmodi cõparationes ſunt frequentes: dicitur enim melior eſt vnus, quam alter ſit malus. Et dicitur in Euangelio: Filios huius ſeculi eſſe prudentiores in generatione ſua, quam filij lucis ſunt prudentes in ſua: & tamen diuerſa eſt vtraque prudentia. non igitur comparatio tantum in ſpecie fit.

2 Secundo: Hoc eſt commune axioma Geometrarum, quod omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud breuiſſima eſt recta, & tamen conſtat, reliquas eſſe arcuales. Aliter enim duci non poſſunt plures lineæ inter duo eadem puncta: comparatur ergo linea recta curuis, cum ſit harum breuiſſima.

3 Tertio, eſt argumentum contra id, qđ dr in genere latere multa, atque ideo non eſſe in eo comparationem ſicut ſpecies. Puta homo dicit vnam naturam cõmunem multis vnius definitionis, & vniuocam: ita etiam genus dicit ſuam naturam vnius definitionis, & vniuocam multis ſpeciebus, vt animal naturam ſenſitiuam: ergo ſicut duo indiuidua comparantur in natura ſpecifica, non obſtante quod ſimul multa contineat; ita etiam duæ ſpecies comparari poterunt in natura generica; quamuis ipſa multa contineat; ergo non tantum eſt comparatio in ſpecie.

4 Quartũ. Iſtæ ſunt cõparationes rectę; homo eſt perfectius animal, quam leo. ſubſtantia eſt perfectius ens, quam accidens, & tamen vna eſt ſecundum genus, altera ſecundum analogum.

5 Quinto. Velocitas eſt accidens motus, ſicut albedo corporis; ſed duo corpora et differentia poſſunt in albedine cõparari; ergo & duo motus, puta, rectus, & circularis in velocitate non.n. maior ratio vnius, quàm alterius videtur eſſe.

Ad ſingula horum reſpondeamus: in ipſorum enim ſolutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, eſſe, duplicẽ comparationem. Alteram ſimplicem: alteram compoſitam.

Ad 1. Nota duplicem eſſe comparationẽ, ſimplicẽ, et compoſitam. Simplex eſt, quæ ſecundum vnam formam fit, quatenus magis, & minus, perfecte, vel imperfecte, vel equaliter à multis participatur, ſicut in albedine, calore, grauitate, aut alio quouis aliqua cõferri accidit quam aliqui cõparationem ſecundũ proportionem vocant. Eſt enim proportio habitudo vna duorum numerorum inter ſe, vt habitudo quatuor ad duo, & ſex ad tria, aut cuiuſuis numeri ad alterum, ſecundum quam excedit, aut exceditur ab ipſo.

Compoſita eſt, quæ fit inter duas formas, ſicut in exemplis argumenti primi: quæ quidem dicitur comparatio ſecundum proportionalitatem. Eſt enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum, vt dicimus, ita ſe habet quatuor ad duo, ſicut ſex ad tria, ita etiam fit comparatio inter formas diuerſas.

Nota. Tamen ſi rectè aduertas, inuenies, quod etiam hic comparatio fit virtualiter in vna forma. Dicere enim, hoc eſt nigrius, quam illud ſit album, eſt dicere, hoc nigrum eſt intenſius, quam illud album: & ſic in forma intenſionis comparatio eſt.

Soluitur 1. arg. Dico igitur ad argumentum, quòd Ariſtoteles loquitur de comparatione ſimplici, quia ipſa eſt potiſſima: & quia compoſita ad ipſam reducitur. Sed an ſimplex fiat in ſpecie, hoc in ſolutione aliorum argumentorum examinabitur.

Ad 2. ſol. Auer. Ad ſecundum reſpondet Auerroes cõmen. 29. quod illa eſt impropria cõparatio. Nõ enim linea recta ſub forma rectæ comparatur curuis, ſed ſub forma curuæ.

Vt

Digitized by Google

Vt ſit ſenſus: illa recta eſt breuiſſima omnium aliarum circularium, ideſt, ſi illa recta incurvetur, ſicut aliæ, & efficiet curuã aliarum breuiſſimam.

Obiect. Dices tu, an maneat eadem linea, cum ex recta fit curua.

Solut. Reſpon. quod manet ſecundum ſubiectum, ſed non ſecundum formam: ſicut cum album fit nigrum, ſubiectum manet, *Alia ſol.* ſed non albedo; ita manet quantitas lineæ, ſed recedit illa rectitudo; accidit curuitas eidem tamen quantitati, hæ enim qualitates ſunt. Sed melius reſpõdebitur ibi comparationem eſſe in breuitate, & longitudine, quæ communis eſt lineis, vt lineæ ſunt, quæ longitudo minima in vna earum ſpecie reperitur, ſcilicet in recta. Nam ex recta curuam facere, eſſet curuas curuis comparare, non autem rectam curuis.

Ad 3. No. aliter Phyſ. cõſiderare ſua vniuerſalia, aliter logicum, & metaph. Ad tertium: Maxime aduertẽdum eſt, quod Phyſicus aliter conſiderat ſua vniuerſalia, aliter logicus, & metaphyſicus. Hi enim eſſentias puras, & abſtractas ſpeculantes conſiderant naturas, non conſideratis iis, quæ extra eſſentias ipſarum ſunt, vnde conſiderant animal, vt dicit puram naturam ſenſitiuam, & vnumquodq; vniuerſale, vt præciſam dicit naturã. At Phyſicus, cum non ita puras eſſentias ſpeculatur, niſi concretas cum ſenſibilibus, non vtitur tanta abſtractione: ſed ſolum a ſingularibus abſtrahit. Vnde animal phyſice dicit ipſa indiuidua ſenſibilia, non tamen determinate hoc, aut illud.

Hinc infertur vnum: vt quod apud Logicum, ſeu Metaphyſicum vnum ſit, puta genus, quia abſtractum cõſideratur; apud Phyſicum multiplicitatem quandam habet, quia concrete conſideratur, quod optime notauit Alber. tract. 1. c. 2. & S. Tho. tex. 29.

Ex hoc ſequitur vlterius, quod Logicus, & Metaphyſicus comparant aliquando in genere, quia apud ipſos vna eſt natura: at Phyſicus, non, quia non ſpeculatur genus ſub illa abſtracta vnitate naturæ, ſed ſub multiplicitate ſpecierum, & indiuiduorum ſenſibilium.

Obiect. Dices, ergo etiam ipſa ſpecies erit multiplex.

Solut. Reſpon. quod nõ ſic multiplicatur ſpecies per indiuidua, ſicut genus p ſpecies. Nam forma ſpecifica vna eſt, & non multiplicatur niſi per materiam: unde propterea ſunt multi homines, nõ quia multæ formæ ſed quia multæ materiæ; ita vt ſi vna eſſet vnius tantum corporis materia, vnus tantum homo eſſet: ob hoc ſemper nõ ratione formæ ſpecificæ, quæ vna tãtum eſſet, ſi vnum tantum eſſet corpus fit illa multiplicatio, ſed ratione materiarum. At ſpecies ſeipſis multiplicantur, quia ex ſe diuerſæ formæ ſunt ita, vt ibi nulla eſt materia, ſicut inter angelos, ibi diuerſas ſpecies intelligimus & ſunt. Genus ergo multitudinem ſpecierũ dicens multiplicitatem formæ continet. ideoque Philoſophus non in eo comparat, at in ſpecie comparationem facit: & ſic ſoluitur argumentum.

Ad quartum patet ſolutio partim. Nã comparationes, quæ fiunt in genere, vt in vnica natura, ſunt potius metaphyſicæ, quàm Phyſicæ. De his autem Ariſtoteles loquitur. *Ad 4.*

Aduerte autem, quod vniuerſaliter loquendo, comparatio, vt notat Alb. tracta. 2. c. 1. eſt triplex, & loquor de ſimplici. Quædam, quæ fit in ſpecie, & phyſica eſt, de qua Ariſtoteles hic loquitur. Altera quæ in genere fit, quam metaphyſicã poſſumus vocare, ſeu logicam, cum in forma generica comparatio fit; & in hac fit cõparatio ſecundũ magis, & minus, aliquando ſecundum æquale. Dicitur enim duo eſſe æqualiter colorata: aut vnum magis, alterum minus, ſicut in ſpecie. Tertia cõparatio eſt laté dicta, quæ fit in analogo, quæ fit ſecundum quod vnum magis, aut minus accedit, vel recedit ab vno primo, quod eſt in analogo. v. g. angelus eſt perfectior homine, quia magis accedit Deo, quàm homo; & homo, quam brutum. Et in hac comparatione non eſt æquale, quia non eſt æqualis acceſſus, aut receſſus: & iſta comparatione conferimus ſpecies penes vnam, quæ nobiliſſima ſit ipſius generis. Et ſic ſubſtantia eſt perfectior accidente, cum magis accedat ſummo enti Deo; & per hæc ſoluitur argumentum. *Nota. Triplex & ſimplex cõparatio.*

Ad quintum dico, quod quamuis velocitas non differat eſſentialiter in omni mobili, & motu localiter recto, & curuo: tamen quia non eſt idem modus menſurandi vtraſque velocitates, nec eadem regula, ideo non fit comparatio, ſicut fit *Ad 5.*

in

Google

ia albedine. Aliter enim definimus definitione ab effectu velocitatis circularis, & recti motus.

No. aliud eſt motũ eſſe longiorẽ, vel breuiorem. Aliud eẽ velociorẽ, et tardiorem.

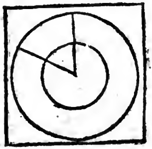
Vt autem hoc intelligas, aduertendum primo. Aliud eſt, motum eſſe breuiorem, aut longiorem: aliud autem eſſe velociorem, & tardiorem, ſiue ſit motus rectus, ſiue circularis, ſiue quicunque alius. Is breuior eſt, qui citius ſuum terminum conſequitur, ſiue ſit tardus, ſiue velox. Vt ſi moueтur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria; ſi id, quod per milliare mouetur, citius abſoluit illud, tunc breuior dicitur, quamuis tardior ſit: ſi vero non ita cito, longior dicitur. Ita ſimiliter in motu circulari, cum duo æque cito circulum faciunt, dicũtur æque longi, aut breues, quamuis non ſit æqualis velocitas. Vt ſi ſint duo orbes, vnus altero maior; ſi tamen vno eodemque tempore ſuum motũ compleant, æque breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur, qui maior eſt.

Nota.

Hanc autem breuitatem, ſeu longitudinem motus circularis, vocant alii velocitatem circulationis: & dicunt, quod poſſunt eſſe æque veloces circulationes, cum tamen ſint nõ æque veloces motus.

Qũo cognoſcatũ velocitas motus circularis.

Cognoſcitur autem, & menſuratur hęc velocitas circularis penes angulos deſcriptos in centro. Vt ſi imaginemur vnum punctum in circunferentia vna, & aliud in alia alterius circuli, a quibus incipit motus, & imaginemur alia puncta, ad quæ peruenit pars motus in eodem tempore: tunc deſcribamus triangulum a primo puncto, & vltimo motus, & vſque ad centrum: ſi angulos æquales facit in vno, & altero, circulares motus ſunt æquales; ſi autem, non ſunt. At de velocitate, ſeu tarditate motus, alia eſt ratio.

Qũo cognoſcitũ velocitas motus vniformis.

Aduerte igitur ſecũdo, quod velocitas recti uniformis ſic ſumitur. Nẽpe, ſuppoſita æqualitate temporis penes ſpatii proportionem, vt id ſit velocius, quod æquali tempore maius tranſit ſpatium: ſi duplum, erit in duplo velocius, ſimiliter in alia quauis proportione. Poteſt etiam ſumi temporis variatio, non variato ſpatio, vt ſit velocius, quod minori tempore æquale; aut vtroque variato, puta, quod minori tempore maius tranſit ſpatium; at æque velox eodem tempore æquale tranſit.

At velocitas circulari motus non ſic definitur, nec menſuratur, ſed penes circulum deſcriptum à puncto maxime diſtanti à polis corporum illorum, vt illud velocius moueatur, quod maiorem circulum eodem tempore præſcribit. v.g. primum mobile, & octaua ſphæra, quamuis ſimul ab oriente in occidens moueantur, tamẽ velocius mouetur primum mobile, quia circulus deſcriptus à primo maior eſt, puta æquinoctiali. Dico autem, quod ſit à puncto maxime diſtanti: nam ſi alios circulos ſumas, ſunt minores, quàm octaua ſphæra: ſic igitur menſuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiect.

Dices, nonne, ſi formica moueatur per circulum, & vno tempore maiorem partẽ circuli tranſeat, & alio æquali tẽpore minorem, dicetur ille motus velocior penes ſpatium, ſicut in motu recto? ergo eadem eſt ratio vtriuſque.

Solut.

Reſpon. ita ſe habere motus per circulũ inter ſe, cũ idem eſt, & rectos inter ſe: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionem habet, ſicut recta pars ad rectum ſpatiũ. At recta pars nullam habet proportionẽ cum curuo, nec poteſt eſſe aliquota pars curuũ recti, nec rectũ curui ob id non habent vnã menſuram velocitatis: ac propter ea comparabiles non ſunt: Et hoc eſt quod docet Ariſt. & hoc aduerte.

Caput

Caput Quintum.

Quoniam autem mouens.
Tex. xxxv.

7. reg. ad cognoſcẽdam proportion motuũm Supp. CVm motus comparabiles eſſe oſtẽdiſſet, & qui eſſent comparandi; nunc quomodo comparandi ſunt, tractat; ac ſeptem regulas proportionum motuum conſtituit, ante quas proponit, quod mouet, mouere aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod ſpatium: unde conueniunt in motu iſta quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouens: Reſiſtentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobile: Tempus, & Spatium, in quibus motiua uirtus reſiſtentiam mouet.

Eſt igitur prima regula, ſi aliqua virtus
1. Regu. mouet aliquam reſiſtentiam per aliquod ſpatium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in eodem tempore per duplum ſpatium. v.g. ſi mouens poteſt portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

Altera regula eſt. Si virtus aliqua in ali
2. Regu. quo tempore mouet reſiſtentiam aliquam per aliquod ſpatium: eadem aut æqualis virtus mouebis dimidiam reſiſtentiam in dimidio tempore per æquale ſpatium. v.g. ſi in vna hora mouens poteſt portare decem libras per milliare, in media hora portabit, quinque per idem milliare.

Harum regularum dat rationem, quia
Ratio. ſic (inquit) ſeruatur eadem proportio, puta, ſpatii ad tempus, & mobilis ad mouens.

Pro quo aduerte, quod motus prouenit ex exceſſu virtutis mouentis ſupra reſiſtentiam mobilis. Niſi enim ſuperet virtus, non erit motus. Vnde fit, quod quãto ſuperat virtus reſiſtentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore, vel adi ſpatio: quia velocior in minori tempore tranſit æquale, aut in eodem maius ſpatium. Cum igitur in prima regula virtus ſit dupla, & tempus ſit idem, debuit ſpatium duplicari: in ſecunda vero cum ſpatium ſit idem, debuit tempus diminui ad ſubduplum. nam ſecundum vtranque regulam, virtus eſt dupla ad reſiſtentiam.

Etſi eadem potentia idem in hoc.
Tex. xxxvi.

TErtiam regulam conſtituit, quæ ſatis *3. Regu.* nota eſt. Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam aliquo tempore per aliquod ſpatium; eadem, aut æqualis virtus mouebit eandem reſiſtentiam, in dimidio illius temporis, per dimidium ſpatium.

Eſt notanda litera horum textuum, nã per A, virtus mouens; per B, mobile, & reſiſtentia; per C, ſpatium; per D, tempus intelligi debent.

Adiungit quartam regulam. Si A, mo- *4. Regu.* uens virtus mouet reſiſtentiam B. per tẽpus D, in ſpatio D, dimidium virtutis mouebit dimidium reſiſtentiæ, in eodem tẽpore, per æquale ſpatium; vocat autem virtutis dimidium E; reſiſtentiæ vero dimidium F.

V.g. ſi mouens vt ſex, mouet reſiſten- *Ratio.* tiam vt quatuor, per milliare in hora: tũc mouens, ut tria mouebit pondus ut duo, per milliare idem in eodem tempore.

Rationem aſſignat; Quia eadẽ eſt proportio virtutis, & reſiſtentiæ, ſeu grauitatis totius ad totum; & dimidiæ ad dimidiam reſiſtentiam; erit ergo tempus æquale, ſimiliter.

Et ſi ipſnm E, ipſum F mouet.
Tex. xxxvij.

QVinta regula eſt negatiua, ex qua *5. Regu.* tamen ſumetur affirmatiua. Regula eſt. Si uirtus aliqua, puta, E, mouet reſiſtentiam F, in aliquo tempore D, per aliquod ſpatium: non eſt neceſſarium, quod eadem uirtus moueat duplam reſiſtentiã in eodem tempore per dimidium ſpatiũ:

Adde tu, nec quod moueat in duplo tempore per idem ſpatium.

V. g. ſi mouens, ut ſex, moueat reſiſtentiã ut quatuor per horam, & per milliare: non eſt neceſſarium, quod eadem virtus vt ſex moueat reſiſtentiam, vt octo, quæ dupla eſt ad priorem: nec per duas horas in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius eſt: quia a proportione minoris inæqualitatis non eſt actio, id eſt, nunquam æquale agit in æquale, ſed in inæquale. Vnde actio, & paſſio eſt, cũ virtus, & reſiſtentia inæquales ſunt, & vlterius, id quod minus eſt, non agit per ſe in maius, ſed maius in minus. Vnde minor virtus non poteſt mouere maiorẽ ſe reſiſtentiã: quod ſi hæc regula valeret, vtiq; minus ageret in maius, vt in ipſo exemplo patet.

Nota. Ex quo ſumi poteſt, quod hæc regula valet. Cum dupla reſiſtentia adhuc eſt minor, quam ſit virtus. V. g. virtus, vt decẽ, mouet reſiſtentiam, vt quatuor, per horam, & per milliare: ergo virtus eadem; vt decem mouebit reſiſtentiam duplam, puta vt octo, in hora vna per dimidium milliare: vt per idem milliare duabus horis. Propterea Ariſtoteles non dixit, illam regulam nunquam eſſe; ſed non eſſe neceſſarium. quaſi aliquando illud eſſet.

Si igitur ipſum A, ipſum B, mouebit.

6. reg. Regulam ſextam ponit etiam negatiuam, ex qua iterum affirmatiuã ſumemus. Regula eſt. Si virtus A, mouet reſiſtentiam B, in tempore D, per ſpatium C; non eſt neceſſarium, quod dimidium virtutis, puta, E, moueat ipſum totũ B, per dimidium ſpatium in toto tẽpore D, imo nec per vllam ſpatii partem, quæ ſit in eadem proportione, & analogia, ad totum ſpatium: in quanta pars virtutis E, eſt ad totam virtutem: Atque ſi dicat: tertia pars uirtutis non mouebit idem mobile per tertiam partem ſpatii, ſicut nec dimidia uirtus per dimidium ſpatium, nec quarta per quartum ſpatii. Denique pars virtutis non mouebit totam reſiſtentiam nec quantouis tempore, nec per quamuis partem ſpatii, propter idem inconueniens:

V. g. ſi mouens, vt ſex, mouet reſiſtentiam, vt quatuor, per horam, & milliare, virtus, vt tria, non mouebit eandem reſiſtentiam vt quatuor, nec per minimam partem ſpatii in quouis tempore: quia minus non mouet maius.

Ratio ab exẽplo. Ponit autem vnum inconueniẽs, quod ſequeretur ex hoc, puta, quod vnus ſolus homo traheret nauim. V. g. ſi diuidatur virtus, & ſpatium ſic. Centum homines trahant nauim per centum milliaria centum horis, ſi regula eſſet vera, centeſima pars virtutis puta vnus homo, traheret totam nauim eodem tempore per centeſimam partem ſpatii, nempe per milliare: quod eſt impoſſibile.

Sophiſ. Zenonis ſoluitur. Ex hoc ſoluit ſophiſma Zenonis Zeno enim dicebat, quod quælibet particula milii etiam minima faceret ſonum in aere, quia totus modius granorum ſimul facit ſonum. Hoc non valet; quia quamuis cum toto modio, faciat, id eſt, quia vincit reſiſtentiam aeris: at per ſe non vincit.

Vnde docet, quod pars in toto facit aliquid, quod ſeparata non faceret, quia dum eſt in toto, vnum facit actu cum ipſo, nec per ſe eſt, niſi in potentia. Idem dici poteſt de parte quauis alterius corporis. *No. 1.*

Hinc poteſt ſumi regula affirmatiua, quod id verum habet. Quando pars virtutis adhuc vincit totam reſiſtentiam. v. g. ſi mouens, vt decem, mouet reſiſtentiam, vt quatuor per horam, & per milliare, dimidium virtutis, vt quinque, mouebit eandẽ reſiſtentiam, vt quatuor, eodem tempore per dimidium, aut duplo tempore per idẽ milliare. Idem de aliis partibus ſecundum quamlibet proportionem. *No. 2.*

Si vero duo, & vtrumque. Tex. xxxviij.

7. Regula. Septima regula eſt. Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam, per aliquod tempus, & per aliquod ſpatium, & iterum alia æqualis virtus æquali tempore, & ſpatio

tio mouet æqualē reſiſtentiam: tunc compoſitum ac duobus virtutibus mouebit compoſitum ex vtraq; reſiſtentia per idē ſpatium eodem tempore.

V.g. Si virtus, vt tria, portat duo pondera per horam, & per milliare, & altera ſimilis virtus, vt tria, portat alia duo pondera æquali tempore, & ſpatio tunc vtraque virtus, puta, vt ſex portabit vtranque reſiſtentiam, ut quatuor, per vnū milliare, & vna etiam, hora.

Num igitur ſic eſt in alteratione.

Reg. fere eadē de alijs motibus alterationis, & augmentationis. QVærit, an ita ſit in aliis motibus, puta, augmentatione, & alteratione. Sunt enim in eis etiam quatuor quod alterat, ſeu quod auget: & quod alteratur, ſeu augetur: tempus etiam in quo ſunt alteratio, & augmentatio: & loco ſpatii in augmento eſt ipſum quantum maius, aut minus: in alteratione autem magis, & minus formæ. Conſtituitque aliquot regulas fere ſimiles.

1 Prima eſt. Si aliquod alterans, vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore, in duplo tempore duplum alterabit, aut augebit: : & hoc eſt, quod dicit (duplum in duplo)

2 Secunda: Virtus dupla in æquali tempore alterabit, aut augebit duplum: & hoc eſt, quod dicit, (aut duplum in duplo.)

3 Tertia eſt. Si virtus aliqua auget, aut alterat mobile in aliquo tempore: eadem virtus dimidium faciet in dimidio temporis: & hoc eſt, quod dicit, (dimidium in dimidio.)

4 Quarta eſt. Si virtus alterat, aut auget mobile in aliquo tempore ſecundū quantitatem, vel qualitatem aliquam: medium virtutis mouebit ſecundum dimidium quantitas, aut qualtiatis in eodem tempore: & hoc eſt, quod dicit, (aut dimidio dimidium.)

6. & 7. Excludit etiam regulas duas negatiuas ſicut in motu locali. Si enim virtus dimidia ſit, non mouebit, ſi fuerit minor quàm reſiſtentia, tam in alteratione, quam in augumentatione, vt dictum eſt de pōdere in motu locali.

An regulæ hæ vniuerſaliter habeant verum. Quæſt. V.

1. arg. NOn eſt modica difficultas, quæ in examine harū regularum poſita eſt: breuiter tamen attingā ea, per quæ ipſarū veritas appareat. Eſt autem in oppoſitum argumentum primum. Intelligentia mouet cœlum tāto tempore: & tamē non poteſt ſumi aliqua pars huius virtutis, quæ cęli partem moueat, eo quod virtus iſta indiuiſibilis eſt, cum ſit incorporea: ergo non habet locum in huiuſmodi virtutibus regula.

2 Secundo. Sequeretur, quod id, quod non poteſt moueri per aliquod ſpatium moueretur per ipſum. Patet. Sit homo, qui per centum milliaria non poteſt moueri, poteſt tamen per vnum milliare moueri, & ferre vnam libram. Eſt argumentum. Iſte vnam libram poteſt per vnum milliare portare: ergo cēteſimam partem poterit per centū milliaria portare: quod eſt impoſſibile. Præterea. Nō valet, quod ſi per ſtadiū poteſt aliquis lapidem iacere, quod decimam illius partem poſſit p decem ſtadia iacere.

3 Tertio, contra primam regulam, ſecundum quam eſt verum: quod ſi virtus, vt octo, pōt quatuor pōdera portare per ſtadiū: quod eadem virtus portabit duo pōdera per duo ſtadia eodē tempore: & ſic erit motus in duplo velocior. Eſt contra hoc argumentū. Velocitas motus cōſiſtit in exceſſu virtutis ſupra reſiſtentiam: ergo proportio velocitatis duorum motuū conſiſtet in proportione exceſſuum: ſed virtutis, vt octo, exceſſus ſupra quatuor eſt tātum quatuor: exceſſus autem ſupra duo eſt, vt ſex. ſed hi exceſſus ſunt in ſex qui altera proportione: ergo & vnus illorum motus non in duplo, ſed in ſex qui altero erit velocior altero.

Ad 1. Solut. Auer. Circa argumentum primum Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis, non autem in incorporeis, eo quod in his non eſt proportio vnius ad alteram, quia ſunt indiuiſibiles: nec virtutis ad reſiſtentiam, quia reſiſtentia eſt in corpore: At indiuiſibile non eſt in proportione ad diuiſibile.

 ſibile.

Digitized by Google

ſibile. Quod ſi quæras ab Auerroe, quarę vna virtus velocius mouet, quã altera, & in tanta proportione velocius, cum nulla ſit proportio inter ipſas virtutes corporeas? Reſpondet, quod hoc eſt ex eo, quod vna virtus, & intelligentia eſt nobilior altera.

Reijcit Sol. Aue. 1. Ratio contra Auer.

Sed mihi non placet iſta ſententia Primo, quomodo vna eſt nobilior altera, niſi excedat illam in nobilitate; Quod ſi excedit, iam aliqua profectò diuiſibilitas eſt puta, illius, in quo excedit, & illius, in quo non.

2 Præterea. Vbi eſt motus, & determinatus motus, ibi eſt virtutis, & reſiſtẽtiæ aliqua proportio: at motus cæli ab intelligentia eſt determinatus, vt nõ poſſit eſſe velocior: ergo ibi eſt proportio inter mouens, & motum.

3 Præterea. Quia ibi eſt actio, & paſſio: ergo & proportio agentis, & patientis.

Solut. auth. No. duplicem quãtitatẽ, molis, & virtutis.

Reſpondetur ergo, quod quantitas duplex eſt. Altera propria, quæ eſt molis, & dicitur quãtitas corporea, & dimenſionis quæ tantum rebus ineſt corporeis; & ſecundum hanc ſumitur proportio aliqua. eſt alia quantitas virtutis, ſecundũ quam vnum eſt perfectius alio, tanto plus, minusve. Similiter vna qualitas alia eſt intenſior, & remiſſior, & ſecundum hanc etiam proportio eſt. Dicimus enim, calorem vnum duplo intenſionem altero: & huius generis quantitatem, diuiſionẽ, ac proportionem etiam in ſubſtantijs indiuiſibilibus finitis inuenire poſſumus: & ſecundum hanc etiam veritatem habent regulæ Ariſtot.

Nota in quo differat quãtitas vnitatis, & perfectio nis à quantitate intẽſionis.

Nota tamen, quod non ſic vna intelligentia, & ſubſtantia eſt perfectior alia, ſicut calor intenſus perfectior eſt remiſſio. Hi enim calores ſunt ſpeciei vnius: at illæ perfectiones non ſunt vnius ſpeciei, ſunt tamen vnius generis: & ita habẽt gradus in genere, & proportionem in genere, ſecundum quam vna eſt perfectior ſubſtantia quam altera. Et ſic ſoluitur argumentum primum. Sunt enim tales virtutes indiuiſibiles mole, ſed non vigore, & perfectione graduali.

Ad 2.

Ad ſecundum, omiſſis aliorũ reſponſionibus, dico duo. Alterum eſt, quod loquitur Ariſtoteles de virtute motiua ſola, & ſimiliter de reſiſtentia. Declaro. Non eſt idem mouens, & virtus motiua puta: cum enim equus mouet pondera, equus non eſt virtus motiua pura, ſed ſimul hẽt reſiſtentiam. Nam corpus ipſius ei reſiſtit, & non ſolum pondus. Vnde fallacia eſt exiſtimare, ſola pondera eſſe reſiſtentiam. Similiter cum iacitur lapis, non ſolus lapis eſt reſiſtentia, ſed aeris dẽſitas, & raritas; quæ motiuæ virtuti reſiſtunt. Vnde cum lapis multum minuitur creſcit potius reſiſtentia: nam minus ei cedit aer.

Debet igitur per mobile intelligi totã reſiſtentiam, ſiue proueniat ex mouente, ſiue ex medij denſitate, ſiue ex ipſo pondere: & per mouens oportet etiam intelligere ſolam virtutem motiuam, non mixtam cum reſiſtentia; & per ſpatium ſolam quantitatem abſque reſiſtentia: & ſic procedunt regulæ Ariſtot. nec argumentum quicquam facit contra ipſas.

Dico præterea alterum, quod adhuc ſupponit Ariſtotel. quod medium ſecundum ſolam diſtantiam non reſiſtit, niſi ratione denſitatis maioris, vel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & reſiſtentia. Hoc autem pacto facile eſt intelligere rationes, & regulas haſce.

Ad 3. Dub. vnde petatur proportio velocitate motuum.

Ad tertium argumẽtum petit difficultatẽ: in quo conſiſtat proportio velocitatis motuũ, vt in cauſa. Quod eſt dicere: cui cognoſcatur, quanto vnus motus ſit altero velocior. Quatuor enim modis poſſumus dubitare. Primo: an proportio velocitatis duorum motuum ſit eadem ꝓportio, quæ eſt inter virtutes motiuas. V.g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera: mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motus prior ſit duplo velocior, quia virtus, vt octo, eſt dupla ad virtutẽ vt quatuor.

Primo non ſumitur penes ꝓportione virtutũ motiuarũ.

Dico non ſic eſſe ſumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundo nec penes reſiſtentiam.

Secundo: an penes proportionem reſiſtentiarum. V.g. Virtus vt octo vnum mouet põdus: virtus, vt quatuor, mouet duo pondera, an ille ſit duplo velocior motus quia reſiſtentia eſt dupla ad reſiſtentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

Tertio, nec penes ꝓportionẽ exceſ

Tertio: an penes proportionem exceſſuũ ſupra reſiſtentias, v.g. Virtus, vt octo, mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnũ pondus. Virtus, vt octo, excedit ſuam reſiſtentiam in ſeptem: virtus, vt quatuor excedit in tribus an ille

ino-

Digitized by Google

ſui virtutis ſupra reſiſtentiam.

motus ſit uelocior in tanta proportione, in quanta ſunt exceſſus: ſeptem enim ad tria eſt proportio dupla ſex qui tertia: dico nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

Quarto, ꝓportio in velocitate motuū ſumitur penes proportionalitatem proportionum virtutū ad ſuas reſiſtentias.

Quarto vero modo ſumitur penes proportionalitatem virtutem ad ſuas reſiſtentias, quod eſt dicere vt clare explicemus. Datis duobus motibus, conſidera in qua proportione virtutes excedāt reſiſtentias ſuas: iterum conſidera, quæ proportio ſit inter illas duas proportiones, nam in hac erit vnus motus altero velocior.

V.g. Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: ſit etiā virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo, prior virtus eſt in proportione dupla ad ſuam reſiſtentiā; poſterior vero in quadrupla, puta, octo ad duo. Quia ergo proportio quadrupla eſt dupla ad duplam, & iſte motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: ſi tamen cognoſcatur: in qua proportione ſit vna ad aliam: & ſic patet ſolutio argumenti, Non enim illo modo eſt ſumenda proportio velocitatis motuum, puta, penes proportionem exceſſum, ſed modo, qui dictus eſt. Hæc de libro ſeptimo.

Finis libri Septimi.

IN LIBRVM OCTAVVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Vtrum autem factus eſt aliquando motus. Tex. I.

Inſtitutũ Ariſt. in hoc libro. NVNC tandem Ariſt. de primo motus prĩcipio tractat, ac qualis ſit motus prim⁹, motor primus, ac mobile primũ differere aggreditur hoc vltimo Phyſicæ auſculationis libro. Prius tñ difficilẽ quandam determinat quæſtionem de motus ſempiternitate, ex qua, quæ dicenda ſunt poſtea, pendent.

Q. quã. ĩ tracta. Ariſt. An motus habuerit princip. In principio igitur quæſtionem ipſam proponit, quæ talis eſt. An motus principium habuerit ita, vt non eſſet vllus ante motus; & finẽ ſimiliter ſit habiturus ita, vt aliquando nullus ſit futurus motus: an non ſic, ſed ſemper fuerit, & ſemper futurus; nec ſit generatus in totum, nec corrumpendus totus vnquam; qui quidem motus ſit, velut vita immortalis rebus hiſce naturalibus, & mundo huic ſenſibili.

Motus ceu vita rerum. Attende, quod motum hunc dicit eſſe veluti vitam, quia, vt notat Simplic. non
1 eſt prorſus vita: non enim omnia naturalia viuunt, ſed quæ motus actiuum habent principium intrinſecum, vt alias diximus. Sed aliquo modo motus hic vita dicitur, quatenus intrinſecus eſt rebus naturalibus.

2 Adde etiam, quod licet in particulari non ſit vita huic, vel illi rei naturali: tñ toti mũdo in generali eſt veluti vita, quatenus in eo ſunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non eſt tamen omnino vita quia mundus totus non eſt vnum compoſitum per ſe, vt animal quoddam: ſed vnũ eſt ordinata aggregatione.

Dub. de quo motu hic quærat Ariſt. Auer. Circa hãc quæſtionem Ariſtotelis, dubiũ eſt, de quo motu procedat Auerroes etiam in Commẽ. 1. tex. Aui. Alphara. & Auempa. Arabes Hiſpanos dicentes, hic Ariſt. nõ loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo; ſed in genere de motu ita, vt dubiũ ſit, an motus ſemper fuerit, & ſẽper futurus ſit, ſiue ſit vnus, & idẽ, ſiue alius, & alius motus, & mutatio.

Ratio Auer. Auer. vero hoc recipit: ſed qđ ſermo ſit de vnó motu continuo, qualis eſt primus cœlorum motus. Ratio ipſius eſt: quia aliter rationes, quas inducit Ariſtot. eſſent diminutæ, quia nõ probant, quod ſit motus ſempiternus continuus, niſi id eſſet in quæſtione ſuppoſitum.

At mihi non placet iſta expoſitio. Vnde melior eſt ſentẽtia Arabum, quę quidem eſt communis, & Simplicij expreſſa, & S. Tho. Et expoſitioni huic ratio fauet. *Sent. cõ. Simplic. D.Tho. et Auer.*
Primo ex ipſamet quæſtione, quę vniuerſaliter propoſita eſt de motu omniũ naturalium. Secundo ex ipſa prima ratione, 2
qua probatur pars negatiua de pluribus motibus, non de vno continuo. Tertio, 3
quia inferius per hoc principiũ cõmune venit ad probandum in particulari vnũ eſſe motũ primũ ſempiternum. Quarto, 4
quia hæc eſt methodus bona, vt ab vniuerſalib. ad particularia progreſſus fiat.

Ad rõnẽ Auer. Nec ratio Auerrois quicquam valet: nam ex his rationibus non concluditur, eſſe motum continuum ſempiternũ: hoc enim alijs vijs inferius probatur.

Eſſe igitur motum, omnes affirmant.

1. in quo oẽs naturales cõueniebãt circa qq. ſ. motũ eſſe. QVæſtione propoſita, aliorũ ſententias circa ipſam proponit. Ac primo ponit id, in quo oẽs conueniebant, poſtea id, in quo erant diſcordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc cõcordes erant, nempe motũ eſſe. Qđ duplici ſigno oſtendit. Primum eſt: quia mundũ fa-

faciunt, id eſt, de mundi conſtitutione loquuntur, ſit ne in tempore, an non: quod quidem non periiſſent, niſi motu eſſe exiſtimaſſent. Alterum eſt: quia tractat de genrationibus, & corruptionibus, quæ quidem ſine motu, & alteratione præcedenti non ſunt.

Nota. Attende, quod dicit hos Philſophos naturaliter loqui: quia qui motũ negant, vt diximus in lib. 1. non ſunt Phyſici, nec naturales: qua natura eſt motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simpli. reſpõdet tacitæ obiectioni, qua poſſet quis ipſum redarguere, quare de ſempiternitate motus diſſerat, & nõ primum ſtatuar, motum eſſe reſpondet: id ab omnibus conceſſum eſſe. Sed mihi videtur, quod hæc verba nulli obectioni reſpondeant. Iam enim libro tertio excluſa fuit obiectio talis. Poſtea vero proponit id, in quo Philoſophi concordes erant: at quamuis in motu non differant, varii tamen ſunt in eius ſempiternitate. proponit autem tres ſententias Philoſophorum. Prima fuit eorum qui infinitos poſuerunt mundos: quales fuerunt Democritus, Leucip. Epicur. Hi enim mundum ſempiternũ ponunt: quod patet ex eo, quod non ſimul mundos ponebant, ſed vnum generari ex alio ita, vt ſit perpetua ſeries mundorum generationum: ex quo ſequitur, quod motus ſit ſempiternus. Nam generatio non eſt ſine motu, & alteratione aliqua.

2. Vnum fuiſſe mũdum, & illum æternum. Secunda opinio eſt eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debet addi. & ſemper fuiſſe, & fore, nam hæc litera manca videtur. & ita exponit Simplic. & Themiſt. Hęc ſententia eſt Ariſt. qui vnũ mundũ, & eundem ſempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simpl. Platoni quoq; hanc ſentẽtiam tribuunt: ſed verius eſt in contraria eum fuiſſe opinione, vt alii aſſerunt.

3. Vnum mundũ & nõ ſẽpiternũ. Tertia ſententia eſt eorum, qui mundum vnum, ſed non ſemper fuiſſe poſuerunt; quales Anaxagoras, & Empedocles; & hi duo ſecundum rationem de motu dixerunt, id eſt, quod dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim ſempiternũ vnum mundum dicunt, pariter etiam motum ponunt ſempiternum: qui vero mundum non ſempiternum ponunt, pari etiã ratione motum non ſempiternũ ponunt.

Nota. Notandum vero quod Empedocles dicit fuiſſe de nouo mũdum, quia quamuis infinities generatum, & corruptum dixiſſet: tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cum chaos durabat. At Democritus nõ ponebat nec inſtans, in quo non eſſet aliquis mundus.

Præterea iſte diuerſos mundos dicebat ſubſtantia. Empedocles vero non niſi vnum. Hæ igitur ſunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquãdo nihil moueri. Tex. ij.

Dupliciter cõtingere poterat mundum non eſſe, et poſtea incæpiſſe. Tertiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquãdo nõ eſſe, poſſe dicitur. diſtinguit dupliciter accidere, motum aliquando nõ eſſe, ſed incępiſſe. Vno modo, vt dixit Anaxago. nempe, quod mundus factus fuit de nouo tamen præceſſit chaos tempore infinito quieſcẽs, ex quo ipſa mens, & Deus poſtea mundum, & motum fecit.

Altero modo, vt dixit Empedocles, quod motus incępit eſſe, non ſic, vt ante nullus 1
fuerit: fuit enim alius, & alius motus. ſed 2
quod poſt longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem. & cum ex mũdo per amicitiam fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum. & cum per litem ex chao fiebat mundus, & ex vno multa fiebant, puta, corpora ipſa naturalia. At quietem ponebat in ſpatiis intermediis, puta, dum erat chaos, & dum erat mundus.

Allegat autem quædam ipſius carmina, quorum ſenſus hic eſt. Eatenus fit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt, & mutantur. id eſt, ex chao mundus, & ex mundo fit chaos. & ſic res non habent firmitatem, at in hoc habent conſtantiam, & firmitatem, quod nunquam prorſus pereunt, ſecundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Ariſtot. quod ponebat quietem. nam dicere, [quatenus mutantur,] denotatur, quod ex vno in aliud eſt mutatio. & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio eſt.

Dices, cur qui motum de nouo factum ponunt, neceſſe eſt, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere? nam datur aliud medium, puta, quod ſic incæpit mo-

tus,quod nec alius motus,nec quicquam, chaos præfuit,ſed ſola efficiés cauſa,quod nos Chriſtiani fatemur.

Rñdeo,q̃d hoc omiſit Ariſt.ſupponens vnum ab antiquis conceſſum,q̃ ex nihilo nihil fit,ſed ex aliqua materia: & propter hoc deceptus fuit,vt poſtea dicemus.

Conſiderandum igitur de hoc. Tex. iij.

Quantũ ſit utilis cognitio huius q. et ad res Phyſ. & metaph.

PRopoſitis aliorũ ſententiis, dicit eſſe admodũ vtile, hoc diſcutere, & hoc maxime eſt vtile ad duo.Alterum eſt, ad ſciẽtiam naturalem.Alterum eſt,ad ſciẽtiã de primo principio,qui Deus eſt, quæ ſcientia pars eſt Metaphyſicæ.

Dices,quomodo hoc eſt vtile ad philoſophiam naturalem; Reſpondet Simplic. quia data motus ſempiternitate, Phyſicus colliget eſſe quoq;quædam entia naturalia ſempiterna; puta cœleſtia corpora; & quædam alia corruptibilia.Eſt etiam hoc vtile ad cognitionẽ primi principii, quia motus eſt via maxime apta ad indagandã ſempiternitatem ipſius primæ cauſę.Si enim motus æternus eſt, & ipſa cauſa erit ſempiterna.

Incipiemus autem primum ex definitis. Tex. iiij.

1. ratio p æternitate mot°. ei° fund. mobile dẽt præxiſtere motui.

MOtus æternitatẽ rõnibus probare intẽdit.At ꝑ prima pręmittit vnũ principium.puta, mobile ſecundum motũ ꝑcedit illũ motũ, quo mouetur, vt prius eſt,quod poteſt deambulare,quã ſit deãbulatio,prius cõbuſtibile,quam quod comburatur. Hoc autem principium dupliciter oſtendit.Primo ex motus definitione, a qua probationis ſumit exordiũ. Motus eſt actus mobilis, vt mobile eſt.ergo mobile debet exiſtere ante actum ipſum,qui motus eſt. Vt enim actui præſupponitur potentia:ita motui,qui actus eſt, mobile præſupponitur,quod eſt in potentia.

Secundo probat ex communi conſenſu, etiam ſecluſa motus definitione, vt patet per ſpecies motus, & mobilis. Oportet enim præcedere alterare, vt ſit alteratio. & mobile localiter,vt moueatur, & combuſtile, vt comburatur,& ſic de aliis. Mobile igitur ſemper motum præcedit.

Ergo & hæc neceſſarium eſt. Tex. V.

Vis rationis Ariſ.

EX hoc principio facit argumentũ.Detur ille motus primus,q̃ erit ſi incepit eſſe motus, tunc mobile debuit illum præcedere.Peto,vel mobile illud fuit factum per aliã mutationẽ,vel non;ſed ſempiterno præceſſit, & poſtea motum fuit: non enim datur medium inter iſta: ſed neutrum dici poteſt,vt probabitur: ergo motus nullus eſt primus,nec incępit.

Si igitur factum eſt. Tex. vj.

Mobile non eſſe factum.

REprobat priorẽ partem arguméti, & probat,quod nõ ſit factum mobile.Si enim factum eſt, per aliquam mutationem factum eſt: hanc autem per principium debuit præcedere mobile,& mutabile:quod ſi factum eſt, erit alia mutatio, & de hac eritidẽ proceſſus,& præterea iã ille motus primus non erit primus, cum ſit prior alia mutatio,& motus.

Si autem quæ ſunt, ante erant. Tex. vij.

Mobile nõ ꝑceſſit ſine motu æterno tẽpore.

REprobat alterã partẽ,puta, q̃ ꝑceſſit mobile æternũ ſine motu;Dicit, q̃d hoc irrationabile vr̃ ẽt iis,qui nihil didicerunt.i.etiam iis,qui ſolo intellectu vtuntur abſq; habitu ſcientię,quia (vt dicit Simplicius,(cum ſit mobile æternum, & etiam mouens,non poterit aſſignari ratio quare modo,& non ante mouerit.

Vlterius probat Ariſtot. dicens, quod (parum progreſſis) ideſt,qui iam aliquid didicerunt,ratio contra hoc apparebit,puta,exiſtẽte mouente primo,& mobili. Et ſi aliquãdo eſt quies,aliquãdo eſt motus, neceſſe eſt dare aliquam cauſam quietis qua ſtante,non erit motus.ergo ſi ad motum poſtea tranſitus ſit;præcedet alia mutatio, qua aufertur cauſa quietis:ergo ante primum motum præceſſit alius;& iterum quæretur, quare iſta mutatio modo eſt,& nõ ante, & ſic erit ſemper proceſſus infinitus. Quod autem aliqua debeat re moueri cauſa, vt ſit motus,probat. Nam quies eſt priuatio motus: at priuatio non eſt,niſi aliqua ex cauſa motũ impediente.

Alia

Digitized by Google

Alia enim mouent ſingulariter. Tex. viij.

2. ex parte mouẽtis, nõ poteſt incipere mouere qđ nõ mouebat niſi permutationem.

CVm oſtendiſſet, non eſſe motum aliqñ poſt quietem, niſi præcedẽte mutatione, & hoc probaſſet ex parte mobilis: nunc id oſtendit ex parte mouentis, vt notat Simpl. Et probat, quod tam in mouẽtibus, quæ ad unum determinata ſunt, vt ignis ad calefaciendum, & frigidum ad frigefaciendũ, nunquã accidit fieri de nouo actionem ſine ipſorum mutatione, quam etiam in ipſis, quæ ad contraria determinantur, qualia ſunt agentia per intellectũ, & ſcientiam. Nã ſicut frigidum non cales facit niſi per ſui mutationẽ puta, quia recedit & abeſt, & ſciens non decipit, niſi cõtrario modo ſe habeat, quam ſm ſciam: impoſſibile eſt igitur, quod agens aliquod quietem illam faciat, & poſtea motũ, niſi mutetur vt dicit Auerr. ſaltem ex concupiſcentia vna in aliam, qua vult mouere: non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunq; mouente: impoſſibile eſt, quod aliquod moueat, & aliquod moueatur, niſi ſint ſibi inuicem propinqua, & proxima potentia: & ſi ſic ſe habent, profecto fieri etiam non poteſt, quin ſit motus.

Si igitur non ſemper mouebatur. Tex. ix.

Concludit tota, 1. ratio.

EX principio poſito in fine textus cõcludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motum ab æterno: vel ſic erãt, vt eſſent in potentia propinqua, vt vnũ moueret, alterum moueretur: vel non. Si ſic, fuit motus æternus. Si vero nõ: ergo præceſſit alia mutatio, per quam vnum; aut vtrumq; ſibi inuicem eſſent propinqua, ſicut in relatiuis. Cum enim de nouo vnũ ſit duplum ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroque, vt ſic ſe habeant; Ita in mutuo; & mobili: quod ſi præceſſit mutatio, iam non fuit ille motus primus: & præterea, quia idem peti poteſt de motuo, & mobili ſecundum illam mutationem.

Ad hæc autem prius. & poſterius. Tex. X.

2. ratio pro ſempiternitate motus a tẽpore.

ALteram facit rationem, qua motus ſempiternitatem oſtẽdit, quæ ſumit a tempore: Ponit autem vnum principiũ: quod ubi eſt prius & poſterius, ibi eſt tẽpus: & ubi tempus eſt ibi motus eſt. Quia tempus, aut eſt motus, vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Ex hoc fit argumentum. Tempus eſt æternum, nec incæpit, nec deſinet: ergo & motus eſt æternus. Cõſequentia. n. certiſſima eſt. Antecedens vero dupliciter probat. Primo ex conſenſu omnium philoſophorum præter vnicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incæpiſſe: ob id Democritus dicebat, impoſſibile eſſe omnia fuiſſe facta, quia ſaltem tẽpus non potuit fieri. At Plato dixit, factum eſſe, quia dixit tempus ſimul eſſe cum cęlo, & ſimiliter dixit, cœlum eſſe factum, conſequitur ergo, quod tempus etiam ſit factũ. Aliqui uolũt defendere Platonem interpretantes ipſum: ſed parum refert nobis hoc; ſequamur modo Ariſtotelem, qui ſic ipſum exponit, quique eius optime mentem nouiſſe credendus eſt.

Si igitur inpoſſibile eſt eſſe. Tex. ix.

Tempus non incæpiſſe probatur ratione.

IDem probat ratione. Quodlibet nunc temporis eſt ſimul principium, & finis, ſed impoſſibile eſt, quod ſi incæpit, aut deſinet tempus, quod quodlibet nunc ſit principium, & finis, ergo tempus eſt ęternum; quod ſi tempus eſt æternum, etiam erit motus æternus. Minorem probat. Nam cum tempus non exiſtat niſi ratione ipſius nunc, ſi inciperet tempus, vtique illud non, quod incipit, non eſſet finis, quia non præceſſit aliud tempus cuius eſſet finis: ſicut nec vltimum eſſet principium, ſi non ſequetur tempus. Non enim reſpectu eiuſdem principium eſt, & finis, quod ſi verum eſt, omne nunc eſſe huiuſmodi, profecto non incępit, nec deſinet tempus.

Obiect. contra Ariſt.

Dubitabis; Nam vr̃ petere principium hęc ratio: debuit enim probari, quodlibet nũc eſſe principium, & finem: poſſet enim

hoc

hoc negari, & dicere, quod ita ſe habet nunc,ut pũctum:in linea autem datur primum punctum,quod non ſit finis: & ultimum,quod non ſit principium.

Solut. Auer. Reſpondet Auerr. quod non eſt eadem ratio. Nam nunc non poteſt ſumi niſi in motu,ſicut nec tpſ: Vnde ſicut ante quod libet mutatum eſſe,datur motus: ita ante quodlibet nunc ſumptum in illo motu, datur tempus. Nam nunc reſpondet mutato eſſe:tempus autem motui, cuius eſt illud mutatum eſſe.

Reijcit Solutio Auerr. Iſta reſpõſio nõ ſatisfacit: quia ex hoc nõ habet, niſi quod ante quodlibet nunc ſumptum in motu,eſt tempus, & motus. Hoc tamen non ſufficit facere motum, & tempus æterna,nec incœpiſſe. Nam quãuis motus,& tempus finita ſint,adhuc tamen ante quodlibet mutatũ eſſe, eſt motus:& ante quodlibet nunc ſumptũ in mutato eſſe,eſt tempus.

Solut. D. Tho. Propterea melius ſoluit D.Th.ꝙ nunc omne eſſe principium,& finem ex eo probatur,quod ubi eſt prius & poſterius, ibi eſt tempus: ſi ergo datur primum nunc, quod non eſſet finis, tunc prius illo nihil eſſet: ergo eſſet tpſ:nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter,ſi daretur vltimũ poſt illud, ſeu poſterius nihil eſſet: igitur iam eſſet tpſ: nam poſt, & poſterius dñt tẽpus:& ſic non poteſt eſſe,ꝙ non ſit principium, & finis,ideſt,ꝙ non antecedat tẽpus,& quod non ſequatur tempus.

Eadem autem eſt ratio,& de eo. Tex. xij.

Motum non habere finẽ QVia in priori ratione ſolum oſtenderat,motum non incœpiſſe,quia ſemper labitur motus, & mutatio prior motu primo: nunc oſtendit eadem ratione poſſe probari motum non habere finẽ, quia dabitur mutatio poſterior vltima.

Suppoſitio. Et ponit principium aliud. Nam ſicut motum antecedit mobile: ita etiam poſt motum eſt mobile, vt poſt dealbationem manet corpus; & poſt combuſtionem cõbuſtibile,ideſt ſubiectum mutationis. Similiter in actione, poſt motionem manet motiuum, & poſt actionem manet actiuum.

Et ipſum autem corruptibile. Tex. xiij.

FAcit argumentum modo. Si poſt vltimum motum manet ipſum mobile, & motiuum, cum iſta corruptibilia ſint, alia mutatione corrumpentur, ergo dabitur mutatio poſterior vltima. Iterum poſt hanc mutationem manebit mutabile, & ſic alia corruptione corrumpetur, ut ſit infinitus proceſſus. Nec reprobat aliam partem,quod illud mobile ſit incorruptibile,& duraturum ſempiternum,quia eſſet ponere motum. Nam cum mobile ſit, & motiuum,erit aliquando motus,ſicut a principio. Ex his concludit,quòd motum dicere incœpiſſe,& definiturum,eſt ſimile figmento, ideſt, eſt dictum, & non ratione probatum. *Neſciẽ ratio.*

Caput Secundum.

Similiter autem,& dicere. Tex. xiiij.

COnuertit ſe contra Empedoclem dicens,eſſe etiam figmentũ,quod dicit Empedocles,nempe,quod ſit iſta quies, & motus per litem,& amicitiam,quia ſic res apta eſt fieri. Et hoc non probat, ſed ſumit tanquam principium. Si enim peteres:quare modo eſt quies,& non lis, vel econtra. Dicebat, quia ſic eſt natura rei: nec amplius cauſam reddit. Hoc autem dicit Ariſtoteles eſſe figmentum,& abſq; ratione aſſertum. *Contra Empedoclem.*

Fortaſſis autem,& unum principium. Tex. xv.

POſtquam refutauit Empedoclem,modo refutat Anaxagoram:& dicit quod fortaſſe illi, qui vnum principium ponũt, vt Anaxagoras, eadem ratione vtuntur, puta,quod chaos fuit ab æterno, ſed motus tempore factus eſt, non alia ratione, niſi quia talis eſt natura rei,vt ſic fiat.Hoc reijcit Ariſtot.duplici ratione. Prior eſt. Natura eſt cauſa ordinis, & rationis, ac pro- *Contra Anaxagoram.*

Digitized by Google

proportionis, at quod chaos æterne quieſcat, & poſt moueatur, nullus eſt ordo, nulla proportio: ergo impoſſibile eſt, quod talis ſit natura rei. Major eſt certa ipſa experientia, quæ naturam ordinate in ſuis operibus omnibus procedere oſtendit: vt patet in cælorum curſibus, in elementorum diſpoſitionibus, in animalium cæterórum generationibus. Minor probatur: Quia infiniti ad finitum nulla eſt proportio, & ob id nec ordo.

Nota ex Auerr. melius aſſignari cauſã inceptionis mundi diuinã voluntatẽ.

Vbi Auerroes fatetur authores ſuæ legis Sarracenos melius dicere, quam Anaxagoram: quia non in rei naturam, ſed in diuinam referunt voluntatem, quod mundus, incœpit eſſe in tempore, quia Deus operatur, vt vult: ſed hoc examinabitur poſterius.

Poſterior ratio eſt. Opera naturæ, aut ſemper eueniunt, aut ſi aliquãdo deficiũt id fit ob aliquam cauſam, vt notum eſt. Diximus enim quod effectus naturæ, aut ſunt ſemper, aut frequenter. At quod motus tempore incœpit poſt infinitum tranſactum, non eſt huiuſmodi: ergo non eſt opus naturæ: non ergo cauſa huius naturæ tribui poteſt.

Quare melius eſt, vt Empedocles.

Cõparatur ſentẽtia Empedoclis cũ ſentẽtia Anax.

EMpedoclem comparat Anaxagoræ in hoc: dicitque melius dixiſſe quã Anaxagoram ipſum Empedoclem. Hic enim ab æterno poſuit mundum modo quieuiſſe, modo eſſe motum, & ſic tali variatione ſemper ſe habuiſſe: in quo ordo quidam eſt, puta, quod tempore æquali ſit motus alio vero æquali quies, & ſic ſemper.

At etiã in hoc reprehẽdit ipſum vnica ratione. Philoſophus non debet quicquam aſſerere, quod non demonſtratione, aut ſaltem inductione oſtendat: at Empedocles illius, quod dicit, nec cauſam, nec inductionem aliquam affert: ergo reprehenſione dignus eſt, nec vt Philoſophus procedit.

Minorem probat. quia vtitur lite, & amicitia pro cauſis, hæ autem non ſufficiunt: nam litis, & amicitiæ eſt congregare, & diſgregare. Et hoc quidem inductione poteſt oſtendi. Nam homines amicitiã congregantur, lite ſeparantur, & ita in mundo. At quod tanto tempore ſit congregatio, tanto diſgregatio, hoc non inductione colligitur, nec huius cauſa ſufficiens eſt lis, & amicitia. Oportebat ergo cauſam huius aſſignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem exiſtimare.

Excluditur ſolutio q̃ afferri poſſet.

EXcludit reſponſionem. Poſſet quis dicere. Eorũ, quæ ſemper ſunt, non eſſe aſſignandam cauſam. Imo ita fecit Democritus, qui cauſas eorũ, quæ aliquãdo ſunt, dedit: eorum vero, quæ ſemper ſunt, noluit dare. Ad hoc reſpondet, quòd non bene fecit. Nam quamuis aliqua cauſam non habent eorum, quæ ſemper ſunt, vt prima principia, ſiue incomplexa, vt Deus ſiue complexa, vt propoſitiones immediatæ: † tamen multa ſunt ſemper, & perpetua, quæ tamen cauſam habent, vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſemper eſt. at cauſam habet. & huiuſmodi multa. Debuit igitur aſſignari illius, quamuis perpetui, cauſa; quod nõ eſt factum ab ipſo Empedocle.

† videtur de gen. anim. c. 3.

Contraria autem his non difficile. Tex. xvi.

Soluit Ariſt. rões qbus probari põt motũ cœpiſſe.

TRiplici via, vt notat Simplici. ſtabilitur aliquod problema. Prima eſt, adducere demonſtrationes pro ipſo. Altera eſt aliorum ſententiam reprehendere, & inſufficientiæ arguere. Tertia eſt ipſorum ſoluere rationes. Cum autem Ariſtoteles circa motus æternitatem duo priora præſtitiſſet: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incæpiſſe poterat probari, ſoluit; prius tamen ipſas proponit: quarum prima eſt. Omnis mutatio eſt a contrario in contrarium: at nulla mutatio, quæ a contrario in contrarium fit, infinita eſſe poteſt, cum contraria finite inter ſe diſtent, ergo non poteſt eſſe mutatio infinita, & ſic æterna.

1. ratio.

Amplius uidemus. Tex. xvij.

SEcunda ratio eſt experientia: Aliquid a de nouo mouetur, cum tamẽ de nouo

sit

ſit motus in illo, & non ante fuerit, vt cū lapis,aut ignis mouetur, ergo poteſt vniuerſum de nouo moueri, nullo in vniuerſo præcedente motu. non ergo, ſi motus incipit, ſtatim dabitur motus prior primo.Quod ſi non poteſt de nouo incipere motus in aliquo:ſequitur, quod quæ mouentur, ſemper mouentur : & quæ quieſcunt,ſemper quieſcunt:quod non eſt.

Multo autem magis quod tale eſt.

3 QVia reſponſio in promptu erat ad argumentum ſecundum, puta. quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur : non tamen motus abſolute incæpit eſſe: quia nihil mouetur niſi aliquo extrinſeco moto, cuius motus præceſſit, quod in vniuerſo dici non poteſt. Ob id facit tertiam rationem magis apparentē in animalibus. Animalia enim mouentur a ſe, cum ante quieſcerent, & non moto aliquo extrinſeco: vnde non fuit alius motus præcedens in alio:ergo ita erit in toto mūdo, quod mouebitur a ſe poſt quietē non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animalia accidit, nec etiam accidet in mundo magno, puta,ipſi vniuerſo. Hæ ſunt rationes contra motus æternitatem. Addit,quod ſi mundus totus poteſt a ſe moueri, etiam infinitum a ſe mouebitur, ſi tamen infinitum moueri poteſt.

Horum igitur id, quod primum dictum eſt. Tex. xviij.

INcipit ſoluere rationes; ad primam reſpondet primo. Et notat bene Simpli. quod poſſet reſponderi facile concedendo, quod quamuis vna mutatio non poſſit eſſe infinita,attamen in genere poſ- *Soluitur 1* ſunt eſſe motus infiniti, vnus poſt alium hoc enim in præſenti ſufficiebat: Tamen non dat hanc ſolutionem: ſed reſpondet, quod etiam poteſt vnus motus continuus eſſe infinitus. Ob id dicit ad argumentum, quod bene in hoc dicit, quod vnus motus a contrario in contrarium non eſt infinitus, quāuis fortaſſe poſſit eſſe vnus infinitus hoc modo : ſi ab albo in nigrum, & iterum a nigro in album, & horum fiat perpetuus regreſſus in vnico ſubiecto; ſicut cum chorda percutitur, nunc mouetur ſurſum, & deorſum, vel dextrum, & ſiniſtrum multiplicando motus: quod ſi hic eſt vnus motus, illud non eſt abſolute verum.Tamen ſi iſti ſunt plures motus, nec ſufficit vnum ſubiectum, tunc bene procedit argumentum. Hoc tamen in præſenti non determinat, ſed dicit,quod ſat nobis ſit, quod eſt aliquis motus æternus,puta,circularis,quia non fit inter contraria, vt dicetur poſtea. Et ita falſum eſt, omnem abſolute motum eſſe inter contraria. De motu chordæ,& an motus reflexi continui ſint poſtea diſſeremus.

Moueri autem id, quod non mouetur. Tex. xix.

REſpondet ad ſecundū,& dicit;Quod nihil prohibet in particulari moueri, *Soluitur 2* quod ante non mouebatur:tamen hoc fit, quia aliud extrinſecum prius mouetur, vt dictum eſt.

At dubium eſt,quare cum ſit cauſa motiua ſemper ſit, vt aliquando moueantur res, & aliquando non. Reſpondet, quod *Dubium Solutio.* hæc quæſtio eſt eadem cū alia,puta,quare quæ mouētur,non ſemper mouentur, quæ quieſcūt,non ſemper quieſcunt:quæ tractanda eſt in capite ſequenti.Sat ſit modo argumento propoſito ſatisfeciſſe,puta, quod præceſſit motus in alio.

Maxime autem videbitur. Tex. xx.

SOluit tertiam rationē,in qua magis apparere difficultatē docet,eo quod nul- *Soluitur 3* lus videatur motus exterior,qui animaliū motus ſit cauſa. Docet tamen,quod verè eſt motus exterior,nam animalia mouentur eo,quod a continente mouēātur. Cōtinens autem,quod eſt aer,vel cœlum,vel exteriora iſta,mouent ea, quæ in animali ſunt,puta,corpus,appetitum, aut phantaſiam:quibus motis,animal mouet ſe;& ita re vera eſt.Si enim animal ambulat,prius appetitu alicuius exterioris eſt motū:imò intra ipſum ſunt mutationes neruorum,& alio-

Digitized by Google

aliorum,quæ non apparent:vnde non eſt ille motus primus,cũ mouetur , exterius localiter.

Et ponit exemplũ de dormiente , qui aliquando a ſe videtur vigilare : & nõ ita eſt,niſi alio motu interius facto, puta qđ calor naturalis conſumpſit vapores occludentes meatus neruorũ , & impedientes motum ſpirituum in cerebro.

Dubium de animalibus an ſint pricipia actiua ſui motus.

Dicet quis : ergo iã animalia non ſunt principia actiua cuiuſque motus, cum ab extrinſeco moueantur. Reſpondet Ariſtoteles, verũ id eſſe animalia.n. augmenti, & localis motus habent actiuum principium,non tamen aliorum omnium : imò ab iſtis rebus exterioribus patiuntur: caleſiunt enim,& frigeſiunt, alimentum,cibum,& animalia recipiunt: ſimiliter a rebus exterioribus ſpecies, & cognitionem capiunt.

Vnde patet,quod cũ animal ſe mouet, licet non appareat extrinſecus motor, tamen re uera eſt præcedens alius, & alius motus,antequam animal ſe ipſum ſecundum locũ moueat, & antequam ſeipſum nutriat,& augeat.

An mundus cum motu , & tempore habuerit initium. Quæſt. I.

Occaſio qõnis.

QVamuis iſta difficultas nulla ſit apud nos Chriſtianos,qui fide certa,& quæ decipere non poteſt, tenemus, oĩa facta a Deo in tpe, ſolumque ipſum eſſe æternũ:tñ quia Ariſtoteles , & aliqui alij Philoſophi errãtes in hoc , diuerſa ſenſerunt,& a veritate inanibus argumẽtis depulſi ſunt, oportebit hoc contra ipſos diſcutere , & ipſorum rõnes fallaces oſtendere. Nulla.n.ratio,quæ contra fidem noſtram adducit̃,vera eſſe põt,quia vero veritas non repugnat . Quamuis & res fidei ſupra naturalem ordinẽ ſint , non tamen ſunt contra ipſum : & hoc quidem oſtendemus nos in difficultate præſenti , Dei auxilio: quod quidem facere præcipit ſacrum Concilium Lateranenſe tertium , Seſſione octaua,ſub Leone X.

Nota.

Nota.

Aduerte igitur imprimis , qđ ethnici Philoſophi circa præſens dubium in quatuor conueniebant cũ his,quæ modo nos ſecundum fidem fatemur. Primũ eſt: Aliquid præceſſiſſe,& fuiſſe ab æterno quicquid illud ſit: & hoc euidenter probatur. Nam ſi nihil eſſet prorſus aliquando,impoſſibile profectò eſſet,aliquid poſtea eſſe. Nihil enim non facit, nec facere poteſt aliquid,nec idem ſeipſum.

Ethnici Philoſophi in quatuor conueniebant nobiſcum.

1. Aliqđ ens fuiſſe ab æterno.

Secundò conueniunt; Cauſam efficientem fuiſſe ab æterno . Non dico vnam, aut plures,ſed abſolutè , ſiue vna & eadẽ ſit,ſiue alia , & aliã . Et hoc irrefragabiliter conuincitur,vt egregiè docet Sanctus Thom. textu 4. ſiue motus ab æterno ponatur,ſiue non . Si enim motus eſt æternus , etiam debet motor ab æterno præexiſtere . Si autem motus incæpit , non utique incæpiſſet, niſi cauſa præexiſteret effectiua ante tempus, & motum:imò profecto melius probatur æternitas,& poteſtas efficientis , ſi mundus incæpiſſe ponatur, quam ſi non incæpit,ut alibi oſtendemus.

2. Cãm efficientem fuiſſe ab æterno.

Tertio conueniunt. Non omnia,quæ facta ſunt,eſſe in æternũ deſtruenda. Dicũt enim duraturum mundum ſempiterno. Et in hoc partim nobiſcum conſentiunt. Dicimus enim nos, mundum duraturum in perpetuum , licet non cum motibus,& generationibus horum,ſed ſecundum partes principales,nempe cęlos,& elementa. Similiter homines reſurrecturos,& in perpetuum duraturos.

3. Non oĩa quæ ſunt facta ſunt interitura.

Quarto: Mundum eſſe genitum omnes antiqui Philoſophi ante ipſum Ariſt. poſuerũt,vt Anaxagoras,Democritus , Empedocles,Meliſſus,Plato cum cæteris: ſed ipſe Ariſt. omnium primus ingenitum, & æternum fecit , vt de ſe ipſemet ait 1. de cęlo tex. 102. Imo uero ab ipſomet Deo mundũ fuiſſe factum aſſeruit Plato in Timæo unà cum tpe,& duraturũ perpetuo, ſicut & nos: & ante illum quoq; Anaxagoras,factum eſſe a Mente dixit,& infinito ante tempore Mentem anteceſſiſſe , & poſtea mundum feciſſe, quem Deũ haud dubie eſſe intelligebat.

4. Genitum eſſe mũdum oẽs ante Ariſt. dicebant.

At in quinto differentia ẽſt nõ ſolũ nobiſcum, ſed inter ſe . Nam plerique eorũ dicunt, non ſolũ principiũ eſſe æternum, puta,efficiens; ſed etiã aliud præter ipsũ. Anaxagoras enim chaos , & materiam æternam ponit,ex qua producatur mũdus. Alij æternos ponunt athomos, ex quibus gene-

5. In quo a nobis diſſidẽt, dari aliqđ æternũ pter primum principium.

Digitized by Google

generatur,ut Democritus. Alij unum elementum. Alij plura elementa. Empedocles,&c. Aliqui etiam non vnum,ſed plures,& infinitos aiunt genitos mundos, vnum poſt alterum, ut idem Democritus. Ariſtoteles autem (vt diximus) oĩum primus,& qui illum ſequuntur, mũdum ingenitum,& ab æterno,ponit: Sic ergo inter ſe differunt. At noſtra fides ſoli Deo æternitatem concedit: omnia facta cũ tẽpore docet.

Radix errorum Philoſophorum alia æterna pter Deũ poſuit, q nil putabãt fieri poſſe ex nihilo, ſed ex aliqua materia.

Radix autem errorum Philoſophorum illa alia æterna,præter Deum,ponentium fuit: quia nihil ex nihilo fieri poſſe putabant, etiam a prima cauſa: ſed ex aliqua materia. Ob id autem mundũ æternum, aut materiam æternam, ex qua mundus in tempore fieri poſſet, conſtituebant: & ita fatetur Auer. Com. 4. vbi id oſtendit, quod ex nihilo nihil fit: & dicit, vulgus exiſtimare, quod aliquid poteſt ex nihilo fieri,quia decipitur in duobus. Alterum eſt; quod putat vulgus, nihil eſſe, quod non videt. Et quia aliquando experitur fieri aliquid viſibile, ex eo quod non videt,putat,ex nihilo fieri: quod tamen fal-
1 ſum eſt.

2 Alterum eſt: quia putat eſſe potentiæ imperfectæ agere aliquid ex materia: cũque Deus ſit perfectiſſimus,nõ debet agere ex materia,ſed ex nihilo. Et decipitur (inquit) vulgus: quia agere ex materia, nõ eſt propter imperfectionem agentis, ſed ꝓpter naturã motus,& mutationis, quæ neceſſario requirit ſubiectum. Sed profecto magis decipitur Auerro. Nã quamuis ex natura motus ſit agere ex ſubiecto: tamen imperfectio eſt per motum,& mutationem agere Et perfectius eſt,in actione a nullo alio extra ſe pendere:Et potius ipſe cum alijs Philoſophis ideo ſic exiſtimarent,quod viderent homines,& artifices non niſi ex aliqua materia aliquid facere,& ex nihilo nil poſſe facere, & ita de Deo idem ſtulte putarunt, præterquam quod ex nihilo,tanquam ex cauſa efficiente,verum eſt, nil poſſe fieri; at exiſtente cauſa efficiente, non fiunt ſimpliciter ex nihilo,ſed ex aliquo,ſ.a Deo,quamuis nõ ex aliquo,tanquam ex materia. Denique iſta fuit radix erroris omnium illorũ Philoſophorum ethnicorum, alia ponentium æterna.

Nota cõtra Aue.

At vt omnia iſta explanentur, dicemus quatuor. Primum oportet rationes Philoſophorum, præſertim Ariſtotelis,& ſequacium proponere pro ſuo errore. Secũdo, aperire, quid fides dicat, & Ariſtotelem ac alios male ſentientes Philoſophos redarguere. Tertio, ad quæſtionem reſpondere. Quarta, ipſorum ſoluere rationes fallaces.

Quæ & quot ſint facienda in hac qõne.

1. Pars qõnis. Aliorũ male ſentientiũ rationes proponũtur.

Hæc autem ſunt fortiſſima argumenta ipſorum pro mundi æternitate, quæ partim ex Proculo, partim ex Auerroe collegimus, omiſſis alijs multis,quia hæc præcipua ſunt.

1. arg. p æternitate.

Primo. Si Deus fuit ab æterno,& mundum non produxit,id petitur ſtatim: Aut potuit,& voluit: aut nec potuit, nec uoluit:aut voluit,ſed nõ potuit: aut potuit, ſed non voluit. Si primum detur: profecto mundus fuit ab æterno. Si vero alterum,quod nec potuit,tunc nec voluit, ſequitur,quod nec poſtea vellet,nec poſſet, & eſſet imperfectus,& perfectior poſtea. Si tertium,quod voluit, ſed non potuit; pariter eſſet id imperfectionis,quæ repugnat primo principio. Si quartum,potuit, ſed non voluit, ſequitur, ꝙ fuit inuidus: quia cum poſſet bonũ cõicare, noluit id facere. Cũ igitur nihil ex his dici poſſit:ſequitur,quod mundus æternus fuit.

Secundo. Cauſa in actu, ſimul eſt cum 2
effectu in actu: ſed Deus ab æterno fuit cauſa in actu: ergo debuit eſſe effectus in actu,puta,mundus. Quod ſi neges minorem,ſequitur, Quod Deus ſit in potentia cauſa,& potentia opifex.ergo factus eſt in actu ab aliqua cauſa in actu,q̃a omne potentia tale,ſit actu ab eo,qđ eſt tale actu, & ſic eſt mutabilis. Et vlterius quæretur idem de illa alia cauſa, & dabitur proceſſus in infinitum, niſi perueniatur ad aliquam cauſam actu ab æterno,qua poſita, & mundus erit æternus.

Tertio. Deus eſt exemplar huius mun- 3
di,quia ad ipſius eſt productus ſimilitudinem. ſed exemplar eſt æternum. ergo & ipſum exemplatum. ſunt enim correlatiua ſimul.

Quarto. Omne id,quod producit effe- 4
ctum modo, & non ante, aliam habuit proportionem modo ad effectum, quam non habuit ante. Si ergo Deus de nouo produxit mundum, ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quam ante non habuit: ergo eſt mutatus, quod ſi non ſe-

cundum

Digitized by Google

cundum locum, ſaltem ſecundum concupiſcentiam, & voluntatem, quam de nouo habuit producendi mundum.

5 Quinto. Perfectiori modo ſe habet cauſa cum eſt actu, quam cum eſt potētia, ſed Deus eſt perfectiſſima cauſa ab æterno: ergo ab æterno fuit actu, & operans: ergo & ipſe mundus ab æterno fuit.

6 Sexto Si mundus incepit, pariter etiam tempus, ſed hoc non potuit habere initiū. ergo nec ipſe mundus. Minor probatur: Incepit tempus, ergo dabitur primum. Nunc, aute quod non fuit tempus. Tūc ſi cuilibet Nunc correſpondet mutatum eſſe in motu, (non enim tempus eſt extra motum.) ergo illi primo Nunc reſpondet mutatum eſſe in aliquo motu. At ante quodlibet mutatum eſſe, eſt motus. ergo etiam ante illud Nunc erit tempus, quod fit in illo motu. Et ſi nunquam dabitur primum Nunc, ante quod nō ſit tempus. non igitur principium habere poteſt.

7 Septimo. Si incepit tempus, ergo aliquando non fuit. Et ſi deſinet. ergo aliquando non erit. At, Aliquando, dicit tempus; & durationem: ergo erit tempus, cū non erit; & fuit tempus, cum non fuit. quod eſt impoſſibile.

8 Octauo. Si incepit eſſe mundus, aliqua mutatione incepit. at omnis mutatio ſubiectum neceſſario ſupponit, ergo antequam mūdus eſſet factus, fuit ſubiectum non ergo ex nihilo factus eſt. Nec potuit fieri, quia omnis mutatio fieri non poteſt ſine ſubiecto. ergo ſi mundus eſſet generatus, vtique deſtrui poſſet. Sed mundus eſt incorruptibilis. ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrumpi poſſet, maxime ab eo qui fecit eum corrūperetur. Sed ab hoc non poteſt. ergo à nullo. Probatur minor. Si à Deo corrūpi poteſt, & id eſt poſſibile, ponatur in eſſe: tūc vel mūdus erat perfectus, vel non. Si non: ergo nec cauſa fuit perfecta, quod abſonum eſt. Si autem perfecta fuit; ergo à Deo diſſolui non poteſt; quia praui hominis eſt, & vitiū, perfecta deſtruere. At Deꝰ nullam poteſt committere prauitatem, & ſic nec ſecūdum deſtruere. Hæc ſunt argumenta, quibus maxime nixi ſunt Ariſto. cum ſequacibus ad mundi æternitatem ſibi perſuadendam, quæ non ſolum contra fidē militāt, ſed et cōtra omnes antiquos Philoſophos mundum generantes.

Circa ſecundū aduerte, quod nos Chriſtiani in hac parte quatuor tenemus. Primum eſt Deum eſſe liberam cauſam ita, vt producat, & etiam poſſit non producere mundum, & effectus omnes. qua in re quid ſenſerit Ariſto. inferius oſtendemus. *2. Pars q. qd Fides ſentiat.* 1

Aliqui certe veteres, liberū eſſe. vt Plato; aliqui, vt Anaxagoras, Empedocles ipſum eſſe cauſam neceſſariam videbantur aſſerere, quia (vt diximus in textu) cauſam, quare modo eſſet mundus, & non ante, in naturam rei referebant, & non in Dei liberam volūtatem, quamuis de Anaxag. non ita ſit certum, cū Ariſto. fortaſſe ait. Anaxagoram eandem rationem redditurum, quam Emped.

Secundo. Fatemur nos, quod Deus ex nihilo produxit omnia, & mundum totū in tempore ita, vt ſi vellet, potuiſſet ante producere, & poſt, & non producere, prout ipſius voluntati diuinæ, & liberrimæ placuiſſet. At Ariſtoteles dicit productum æternum mundum, ita vt aliter fieri non poſſet. Anaxagoras tunc fuiſſe in tēpore productū, vt nō ante, nec poſt poſſet. 2

Tertio. Fatemur, quamuis glorioſus Deus in tempore produxit mundum, non tamen eſt mutatus in voluntate: quia ab æterno voluit mundum producere tunc, cum illum produxit: ſicut qui poteſt cœnare modo, & vult cœnare poſt tres horas: non ergo voluntas Dei mutata eſt, & innouata, ſed ex voluntate æterna, & libera proceſſit opus nouum, & in tempore. & hoc non potuerunt Philoſophi intelligere, vt notat B. Auguſtinus lib. 11. de Ciuita. Dei, cap. 4. Quo modo, ſi de nouo mundus eſt productus, non fuit mutata Dei voluntas. 3

Quarto. Fatemur, quod iſta mundi productio eſt ſine mutatione. Creatio enim non eſt mutatio: nam ſi mutatio eſſet, vtique eſſet aliquod præcedens ſubiectum. At nullum eſt, quia totus eſt factus mundus ex nihilo: ob id ſimplex productio eſt, nulla mutatione exiſtente ipſius producti aut producentis. Niſi placet ipſum productum eſſe, quod ſimul incipit cum re, inſtantaneam dicere mutationem rei: quia ſit primo res cum antea non fuerit, ſicut etiam formæ ſunt, cū antea nō fuit, vt ſit tranſitus de non eſſe ad eſſe; aliæ vero mutationes ſint trāſitus ab vno eſſe ad aliud. ſed nos inferius dicemus de hac re. 4 *Redarguuntur Ariſt. & ei conſentientes philoſophi ex contradictioni°.*

Sed

[...]a ſunt in Ariſ. ſi mundus ponitur ab æterno.

Prima implicatio.

Sed iam, vt promiſimus ſecundo loco, ipſum Ariſtotelem redarguamus in ſuis dictis, & alios ſuos ſequaces. Nam ſi cauſam neceſſariam, vt aliqui volunt, ponit Deum, ſimul etiam mundum æternum, & non eſſe ex nihilo productionem, ſed cum ſubiecto aliquo. multa ſequuntur, quæ implicant in ipſius doctrina. Primũ. Ipſe docet, numerum non poſſe eſſe infinitum, quia numerari nõ poteſt infinitum. Præterea. Docet, infinitum actu eſſe inconſumabile. Præterea. Infinitum non habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero. Sed hæc omnia deſtruũtur, ſi mũdus ab æterno ponitur. Primo enim numerus datur infinitus: nam dies infiniti, & homines, & equi trãſacti ſunt. Quod ſi dicatur: non ſunt iſta ſimul: profectò iſta euaſio nullius eſt momenti. Nam cum numerus, vt numerus eſt, non dicat, niſi ſolam partium multiplicitatem, & ordinem: quod illæ partes exiſtant, vel non, impertinens eſt ad numeri rationem, & naturam.

Et probatur. Quod illa non ſint ſimul, vel eſt repugnantia propter numeri rationem. Et hoc non quia (vt dixi,) ratio numeri in multitudine conſiſtit. Vel quia illorum omnium quantitates non poſſunt ſimul cõſiſtere. Etiam hoc nihil eſt: quia id non ex parte numeri, ſed ab extrinſeco procedit. Cum autem ipſe numerum, vt numerum eſſe infinitum non poſſe doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Præterea, quia tũc etiam ſequerentur eadem inconuenientia, quæ ipſe, & alij inferunt contra infinitũ. Nam numerus hominum, & leonum, maior eſſet, quam hominum tantum: haberet ergo proportionem, infinitum ad finitũ. Et vlterius. Si tempus infinitum eſt tranſactum, ergo infinitum actu tranſactum eſt. Similiter de hominibus, & alijs omnibus quæ cum infinita ſint, & vnum poſt aliud tractum eſt infinitum actu.

2 Eſt ſecunda implicatio notanda. Deus vel cognoſcit omnes hos effectus in indiuiduo, vel non. Si dicas, quod non: profectò eſt argumentum, vel quia noluit, vel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, quis hoc credet, quod Deus, q̃ cauſa eſt horum, non poſſit vnum hominem diſtinctè cognoſcere, quod eſt conceſſum alteri homini? Et præterea. quia ſi voluit orbem, quomodo poteſt eſſe, quòd nõ poſſit cognoſcere ſingulas circulationes.

Quod ſi potuit cognoſcere, vel cognouit, (quia parum refert, ſi de potentia, vel actu loquamur,) tunc peto, vel ſimul omnia cognouit, & poteſt cognoſcere; vel ſucceſſiue modo hæc, modo illa. Si ſucceſſiue, iam Deus mutabilis eſt ſecundum ſuam ſcientiam, & de nouo poteſt cognitionem àcquirere: & ita fateberis, quòd cognoſcit has circulationes, & poſtea obliuiſcitur harum, & alias cognoſcit.

Deus in Ariſ. prĩcipijs infinitus, & liber euidẽter cõuincitur.

Quòd ſi dicas, vt dicẽdũ eſt, quòd omnia ſimul cognoſcit: euidenter colligitur eſſe infinitæ potentię, & naturæ, quia actu infinitum non poteſt ſimul comprehendi niſi a potẽtia infinita; At quæ cognoſcuntur infinita ſunt, quòd ſi infinitæ naturæ eſt, & potentiæ, non eſt agens neceſſariũ: quia ab agente illimitatæ potentiæ neceſſario agẽte non procedit finitus effectus. Et vlterius, ſaltem potuiſſet mũdus perfectior fieri, vel alia producta fuiſſe. Quare ergo producta non ſunt? Profectò non inuenietur cauſa, niſi recurras ad liberam actionem cauſæ.

No. incõuenientia quæ cõſequũtur ſẽtentiã Ariſtot.

Attende igitur, in quas redigitur anguſtias Philoſophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipſa quæ facit, aut mutari in ſcientijs, & cognitionibus ſuis, alias profectò infinitus euadet, & liber; Quod ſi liber, vtique potuit mũdum non producere.

Eſt tertia magna impeditio. Nam, vel Deus eſt cauſa efficiens huius mũdi æterna, vel non. Si dicas, non eſſe cauſam efficientem Deum, & repugnas Ariſt. & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impoſſibili, nam mundus hic finitus eſt, & limitatus, & perfectionis determinatæ: ergo neceſſarium eſt, quòd aliqua cauſa ſit determinans, & tantam perfectionem, & non maiorem communicans; præſertim cum numerus horum finitus ſit.

Præterea; quia cœli non haberent motum ab alio, niſi eſſe haberent ab alio: Quomodo enim ſi cœli ſunt a ſe, nec ab alio eſſe accipiunt, ſuum motum ab alio haberent?

Quõ eui dẽter cõcludatur Deũ eſſe

Quod ſi dicas, Deum eſſe cauſam efficientem, ſed tñ quæ ab æterno mundum producit neceſſariò. & ita ſẽſiſſe Ariſtotelem, & alios. Tunc ſi efficiens cauſa fuit,

vtique

Digitized by Google

efficientē cauſam Mundi. Qũo deducatur euidenter Deum feciſſe mũdum ex nihilo.

vtique produxit mundum. Nam impoſſibile eſt, quòd ſit efficiens, aut agens cauſa, niſi agat, & producat. Si ergo produxit; ꝓ ſecto ex nihilo produxit.

Dices: Illa nō fuit niſi emanatio quędā mūdi a primo principio. At vero hoc non eſt aliud, quam dicere, quod fuit ſimplex productio abſque mutatione, cum nō præfuiſſet ſubiectum, & hoc eſt quod nos ipſi confitemur.

No. emanationē quo ad hoc, ꝗ eſt ex nihilo produci idem eſſe cum creatione.

Attende ergo ſummopere, quod dicere, cauſam efficientem aut agentem Deũ, eſt dicere, quod mundum ex nihilo fecit. Illa enim ſimplex emanatio, creatio eſt, & creatio ab æterno. Sed in hoc eſſet differentia ſolum, quod illa emanatio libere a Deo eſſe, & non æterna poneretur; aut neceſſaria, & æterna, non tamen ob hoc negari poteſt, quin ſit ex nihilo productio, ſicut qui inter nos docent, Deum potuiſſe ab æterno mundum producere; profecto illam emanationem ponerent, liberam tamen. Vide ergo quanta ſit veritas noſtræ fidei, quod etiam Philoſophi negantes ex nihilo fieri aliquid poſſe nolentes, & non aduertenter idem fateantur, & hoc negare eſt dicere, Deum non eſſe cauſam mundi, vel non cauſam omnium: quod eſt falſiſſimum.

Et multo magis hoc apparet in elementis, & alijs naturis corruptibilibus. Si.n. iſta corruptibilia ſunt ſecundum ſuas partes quaslibet, quis poterit ſibi mentis compos perſuadere, non habuiſſe efficientem cauſam æternam? Hoc etiam conſidera, quia multũ pro veritate facit contra Philoſophos. Præterea. Nō minoris potentiæ eſt dare alicui eſſe ab ęterno, quã dare ci eſſe in tempore. Si ergo Deus potuit dare eſſe mundo ab æterno: ergo etiã potuit in tempore dare eſſe, quæ eſt ipſa mundi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio eſt in ratione Ariſt. quæ fortiſſima habetur. Eſt igitur aduertendum obiectiones eſſe Philoponi, quas conatur Simplic. refellere, & ſimiliter alteram Auerrois reprehendit, ſed malè, vt poſtea oſtēdemus, ac reuera vterque videtur, vel non intellexiſſe rationes Philoponi, vel ſi hoc non eo quod ſint valde apertę oſtinato animo noluiſſe conuinci ab ipſa veritate: ſunt enim obiectiones eneruantes prorſus rationes Ariſtotelis, quæ ſunt contra illud principium tex. 4. quod mobile debet eſſe ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus; tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile, non ergo eſt iam motus ab æterno. Quod ſi dicas, motum finitum antecedit mobile, non motum infinitum. Hoc eſt gratis dictum, & petitio principij. Nã ſicut æternus motus eſt ſimul cum mobili, ita etiam eſſe poteſt finitus motus. Et e contra, ſi motus finitus non poteſt ſimul eſſe cum mobili, ergo nec infinitus, nec poteſt id iam ex definitione motus oſtendi, vt Ariſt. oſtendebat.

Prima obiectio contra primam rationē Ariſto.

2. obiect.

Altera obiectio eſt. Quod poteſt ſimul res cum motu produci, vt gutta aquæ, quæ tunc cum in aere producitur, incipit moueri, & ignis fit in aere, & tunc aſcendit. Ita ſimiliter mundus productus incipit moueri ſecundum partes, & motus, & tempus ſimul cum mobili produci poſſunt.

Solutio Auerr. reijcitur

Dicit Auerr. quòd guta non tunc fuit, nam ante fuit aer, ex quo facta eſt. Sed quid hoc ad rem? Non enim aer eſt mobile illius motus deorſum, ſed gutta.

Solutio Auerr.

Præterea. Quia cum nos non dicamus, quod mundus, qui cum motu ſimul productus eſt, fuit factus ex aliquo, ſed ex nihilo: ſic nihil concludit contra nos ratio Ariſtotelis, ſed ſolum probaret contra illos Philoſophos, qui dicebant mundum factum per motum ex aliquo, contra quos ipſe diſputauit. Nec ſimiliter altera ratio ipſius quicquam probat, vt dicemus in argumento ſeptimo.

3. pars q̃ſtiōis, in qua reſpō detur ad queſt.

Circa tertiam quęſtionis partē reſpondetur ad quęſtionem, & ſit prima concluſio. Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productũ ponimus.

1. Concl.

Eſt autem notãdum, quód modo loquimur de potentia, hoc enim magis ratione naturali comperiri poteſt; de facto tamen, an ita fecerit, dicetur poſt. Concluſio hæc eſt contra Ariſt. & fere contra omnes Philoſophos ethnicos, ſed probatur fortiſſime ex duplici radice. Altera eſt, quod Deus eſt libera cauſa. Altera eſt, ꝙ poteſt ex nihilo facere. Eſt igitur primum argumentum. Deus eſt cauſa libera: nec vlla neceſſitate tenetur, quin poſſit nõ facere, ergo potuit non operari, & ſic mun-

1. Ratio, pro cõcluſione.

dus nō fuiſſe nō poteſt ab æterno. Iſta cō ſequētia eſt indubitabilis, difficultas tota eſt in antecedente, quod multipliciter probatur. Primo Deus eſt infinitæ virtutis, vt ſupra probatum eſt, ergo non poteſt eſſe agens neceſſarium. Probatur conſequentia. Nam agens neceſſario, agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, quod ſi Deus ageret ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, vtique mundum perfectiorem faceret, imò

Nota de libertate Dei.

1 & infinitum.

2 Præterea ſecundo. Ab agēte neceſſario vno, non niſi vnum procedere poteſt: at mundus plures naturas, & diuerſas continet, quæ non niſi per accidens vnum faciunt: ergo impoſſibile fuit ab vno agente per ſe, neceſſario procedere primum eius effectum, qui eſſet vnum per accidēs, & non potius vnum per ſe. Nec valet dicere, quod diuerſitas materię facit diuerſitatem hanc, nam etiam materiæ, & omnia a Deo ſunt.

3 Præterea tertio. Quia in mundo poteſt de nouo aliquid eſſe, vt ſpecies, quæ arte, & induſtria fit: & mulus, & plantæ, & alia huiuſmodi, quæ arte, & vi naturæ producuntur. Vel ergo Deus potuit iſta facere ab æterno, vel non. Si non: manifeſte falſum eſt, vt viſum fuit. Si vero ſic, & non fecit: profecto non poteſt, niſi in liberam ipſius referri voluntatem, quia ita voluit.

4 Præterea quartò. Quia diuina volūtas eſt cauſa voluntatis humanæ, at iſta eſt libera, ergo etiam diuina. Neceſſariū enim quomodo facit liberum, & quod melius eſt, nempe Deus, cur liber non erit? Profecto ſatis liquet, & cōuinci poteſt, liberum eſſe Deum circa mundi productionem. Imò vero ex principijs Ariſt. idem conuinci poſſet. Sed poſtea quæremus circa Dei libertatem, quid ſenſerit Ariſto. Satis nūc ſit ex veritate conuiciſſe, Deum eſſe liberum in ſuis operibus, atque adeo in mundi productione.

Quō probatur Deum poſſe aliqd facere ex nihilo rō ne naturali.

Alterum etiam probatur, quod ex nihilo produci poſſit aliquid ab ipſo. Primò. Ipſe eſt infinitæ potentiæ, ſed hæc nō poteſt exerceri in effectu infinito, quia infinitum non eſt factibile; ergo erit in modo, quia infinite producit, quod nō eſt aliud, quam ex nihilo producere.

1 Præterea ſecundo. Quia eſt cauſa effi-
2 ciēs, (vt diximus) vniuerſi, ergo ex nihilo producit. Conſequentia probata eſt ſatis clarè in ſuperiori parte quæſtionis.

Præterea tertio. Quia oīum principio 3
primo danda eſt actio nobiliſſima oīum naturalium, at oēs naturales actiones ſunt cum mutatione. ergo prima erit ſine mutatione, & ſic ſine ſubiecto: vnde errabant in hoc Ariſt. & alij philoſophi. Non enim per actiones naturales debebant colligere ſimilem eſſe actionē Dei, ſed potius eſſe ſupra omnes illas.

Præterea. Vt natura eſt ſupra artem, ita 4
& Deus ſupra naturam. Nam natura facit materiam arti, vt bene notat S. Tho. quia facit lignum, & reliqua, ex quibus ars operatur. Ergo & Deus faciet materiam naturæ, & ita ex nihilo faciet rem, quia non eſt alia materia. Cum igitur Deus ex nihilo poſſit operari, poteſt abſque dubio mūdū in tempore facere, & eſt argumētum hoc potiſſimum. Addamus præterea alias rationes ex D. Tho. contra gentes, lib. 2. cap. 16. ex pluribus quas ibi affert pulcherrimas. Sit ergo quinta ratio.

Quāto aliquis effectus eſt vniuerſalior 5
tanto habet propriam cauſam altiorem: quia quanto cauſa eſt altior, tanto ad plura virtus eius extenditur: Eſſe autem eſt vniuerſalius, quam moueri: ſunt enim quædam entia immobilia, vt etiam Philoſophi tradunt, vt lapides, & hmōi: oportet ergo, quod ſupra cauſam, quæ nō agit niſi mouēdo, & tranſmutando, ſit illa cauſa, quæ eſt primum eſſendi principium. Hoc autem oſtendimus eſſe Deum. Deus igitur non agit tantummodò mouendo, & transmutando. Omne autem, quod nō poteſt producere res in eſſe, niſi ex materia præiacente, agit ſolum mouendo, & tranſmutando. Facere enim aliquid ex materia, eſt per motum, vel mutationē quandam. Non ergo impoſſibile eſt producere res in eſſe ſine materia præiacente: producit igitur Deus res in eſſe ſine materia præiacente.

Præterea: quod agit tantum per motū, 6
& mutationem, non competit vniuerſali cauſæ eius, quod eſt eſſe: Non enim per motum, & mutationē fit ens ex non ente ſimpliciter: ſed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem eſt vniuerſale eſſendi principium, vt oſtenſum eſt: non igitur ſibi competit agere tantum per motum, aut per mutationem: neque igitur ſibi competit indi-

Digitized by Google

indigere præiacente materia ad aliquid faciendum.

7 Amplius. Vnumquodque agens ſibi ſimile agit quoquomodo: agit autẽ vnumquodque agens ſecundum quòd actu eſt. Illius igitur agentis erit producere effectũ, cauſando aliquo modo formam materiæ inhærentem, quod eſt actu per formam ſibi inhærentem, & non per totam ſubſtantiam: vnde Philoſophus 7. Metaphy. probat, quòd res materiales habentes formas in materijs, generantur a materialibus agentibus habentibus formas in materia, non a formis per ſe exiſtentibus. Deus autem non eſt ens actu per aliquid ſibi inhærens, ſed per totam ſuam ſubſtantiam, vt ſupra probatum eſt: igitur proprius modus ſuæ actionis eſt, vt producat rem ſubſiſtentem totam, non ſolum rem inhærentem, ſcilicet formam in materia. Per hũc autem modum agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem non requirit in ſua actione.

8 Amplius. Quorumcunque in rerũ natura eſt aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet vnum eorum eſſe ab alio, vel ambo ab aliquo tertio. Oportet.n. ordinem in vno conſtitui reſpondendo ad aliud, alias ordo vel proportio eſſet a caſu, quẽ in primis rerũ principijs ponere eſt impoſſibile: quia ſequeretur tanto magis omnia alia eſſe a caſu. Si igitur ſit aliqua materia diuinę actioni proportionata, oportet, vel quod alterum ſit ab altero, vel vtrumq; a tertio. Sed cum Deus ſit primum ens, & prima cauſa, non poteſt eſſe effectus materiæ, nec poteſt eſſe ab aliqua tertia cauſa: relinquitur igitur, ſi inuenitur aliqua materia proportionata diuinæ actioni, quod illius ipſe ſit cauſa.

9 Adhuc: Quod eſt in entibus primum, oportet eſſe cauſam eorum quæ ſunt: ſi enim nõ eſſent cauſata, non eſſent ab ipſo ordinata, ut iam oſtenſum eſt. Inter actum & potentiam talis eſt ordo, quod licet in vno, & eodem quod quandoq; eſt potentia, quandoque actu, potentia ſit prior tempore quam actus, licet actus ſit prior natura: tamen ſimpliciter loquendo oportet actum potentia priorem eſſe: qđ patet ex hoc, qđ potentia non reducitur in actũ, niſi per ens actu: Sed materia eſt ens in potentia: ergo oportet, quod Deus qui eſt actus primus, & purus, ſit ſimpliciter prior, & per conſequens cauſa ipſius: non ergo ſuæ actioni præſuppoſitur materia ex neceſſitate.

Item, Materia prima aliquo modo eſt, 10
quia eſt ens in potẽtia: Deus autẽ eſt cauſa omnium quæ ſunt, ut ſupra oſtenſum eſt. Deus igitur eſt cauſa materiæ primæ, cui nulla alia materia, præexiſtit: diuina igitur actio materiã præexiſtẽtem non requirit.

2. concl.

Secunda cõcluſio. Mundus a Deo cum ipſo motu, & tempore de nouo eſt factus. Mundum quidem eſſe genitum in vniuerſum conſenſus eſt omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtot. vt diximus ex ipſius Ariſt. teſtimonio, ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt, & omnia ex Deo nulla materia, aut ſubiecto præſuppoſito eſſe facta, & ipſam quoque materiam a Deo factam, vt poſtea dicamus quæſtione ſequenti. Sed nota ex Alberto, tract. 1. cap. 13. quod cũ audis, mundum de nouo productum, non ſic intelligas, ꝙ præceſſerunt inter Deum & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præceſſit, niſi æternitas Dei, quæ ſemper eadẽ eſt, fuit & erit. Et quamuis ante, & ante mundus eſſet factus, ſemper eſſet æternitas, in qua eſſet Deus, & mundus poſt: Vnde non expectauit Deus tempus nec durationem aliam, ut mundũ faceret, quia non eſt ſucceſſio in eo. Hanc cõcluſionem, quæ de fide eſt, hoc loco nõ probamus rationibus, aut teſtimonijs, quod ſequenti quæſtione manifeſta futura ſit, cum probatum fuerit, mundum non poſſe eſſe ab æterno.

Nota ex Alb.

4. Pars quæſt. ſoluuntur. Ariſt. & falſigraphæ rationes.

His igitur conſtitutis, deſcendamus ad vltimam quæſtionis partem, qua ſoluamus fallacia Philoſophorum argumenta. Ad primũ dico, quod Deus ab æterno potuit, & ab eterno, voluit producere mũdũ: verum nõ producere ab æterno, ſed in tẽpore. Quod eſt dicere Deꝰ habuit hãc voluntatem æternam volo producere mundum in tempore, ut dictum eſt iam.

Ad 1.

Cur voluit Deꝰ mũdum potius in tpe facere, & id fuit melius quã ſi ab æterno.

Nec eſt inuidię aſcribendum, quod nõ ante fecerit, ſed diuinę uoluntati, quæ cauſa prima eſt. Nam non facere bonum cum poſſis, non eſt inuidiæ debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem, mundum in tempore facere, quia nõ oportebat creaturam eſſe ſuo creatori coæternam. Et

Digitized by Google

vlterius ita factum eſt, vt nobis oſtenderet, Deum nõ eguiſſe ipſum hoc mundo, ſed mundum ipſius egere. Et ulterius, ut cognoſceretur clarius ipſum eſſe authorẽ omnium: quod cognoſci vix poſſet, ſi mũdus eſſet coæternus. Rurſus, ut ſic clarius cognoſceretur eſſe creatorem. Item, vt ſic cognoſceretur melius, & clarius eſſe infinitæ uirtutis, qui ex nihilo fecerit. Poſtremo, vt cognoſceretur eſſe agens liberum, quia produxit, cum voluit. Demum, quia ſic homines illũ timeant, honorent, venerentur, cum videant omnia ab ipſo eius nutu, & poteſtate pendere, ac voluntate. Ob has ergo cauſas Deus merito voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quam ab æterno.

Ad ſecundum bene reſpondet Philop. *Ad 2.* argumento quarto contra Proculum. Breuiter attende, quod in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua peruenire ad actũ ſecundum poteſt agens abſq; ſui mutatione: vt ignis ex non calefaciente fit calefaciens abſque ſui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia, vt ex Ariſtotele habes, agens, vt agens, nõ mouetur: eſt enim actio in paſſo. Ita Deus ex non producente eſt producens: nam productio in ipſo nõ eſt, niſi in producto.

Dices; ſaltem mutatur ſecundum actũ *Obiect.* voluntatis, quo vult producere modo, & *Solut.* non ante. Id negamus, ſed actus voluntatis, quo vult producere, eſt terminus, non vt producat ab æterno, ſed vt producat in tempore.

Ad tertium dico, quod ipſum exẽplar *Ad 3.* fuit æternum, licet relatio non ſit ab æterno: ſicut homo poteſt eſſe, imò eſt ante filium, licet relationem ſimul cum ipſo habeat. Ita ſimiliter eſt ipſe Deus, qui exẽplar eſt, ſed non refertur, niſi in tempore.

Dices: ergo iam de nouo relationẽ ac- *Obiect.* quirit. Reſpondeo, quod hæ tẽpotales re- *Solut.* lationes nõ ſunt reales in Deo, ſed in creatura, & per eaſdem denominatur Deus de nominatione extrinſeca: vt dicitur Deus Dominus, & creator noſter, quia nos ſerui ipſius, & creaturæ ſumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationem tuã, qui ad illam te refers ſiniſtrũ, cũ prius ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina eſt ignorata ab Ariſtot. nam in Metaphy. cap. 15. docet, ſcibile dici, non ꝙ referatur ad ſcientiam, ſed quia ſcientia ad ipſum: & huiuſmodi eſſe relatiua.

Ad quartũ dicitur, quod agenti volun- *Ad 4.* tario non competit illud: nam poſitis omnibus requiſitis ad operandũ, poteſt non operari, ſi nõ vult, & iterũ operari, ſi vult. Ita glorioſus Deus. Præterea, cũ Deus ſẽper in eadem eſſet diſpoſitione, mundũ tamen produxit in tempore, quia ita voluit voluntate æterna: voluit autem merito ob cauſas ſuperius dictas.

Ad quintum dico, quod Deus ex parte *Ad 5.* ſua ſemper fuit cauſa actu in ſe, quamuis mundus in tempore ſit factus: nec ob id aliqua conuenit perfectio Dei.

Deinde diſtinguendũ eſt de actu. Nam alius eſt actus perficiens operantem: alius eſt actus perficiens non operantem, ſed opus ipſum, quod fit, ut ait Ariſto. 6. Ethicorum, cap. 5. diſcrimen ponens inter artem, & prudentiam, ait prudentiam perficere ſua operatione appetitum, & habentem artem verò ſua effectione non perficere appetitum, ſed perficere ipſum opus factum. Et prudentiam conſultare ad bonum ipſius operantis, & ad eius finem: Artem verò, non ita, ſed ad finem ipſarum artium, & particularium rerum ipſarum: vnde fit, vt ibidem ait, quod magis laudatur artifex, qui volens peccat, quam qui nolens: è contra verò in ipſa prudentia, plus vituperatur, qui volens peccat, quam qui nolens: vnde artifex aliquis ſi ſit perfectus, non perficitur cum facit. v.g. annulum, vel ſertam: nec in perfectione ipſe creſcit, cum ſit in ſe perfectiſſimus, nec ideo operatur, vt ſe perficiat, ſed perficit opus. Sic ergo Deus perfectiſſimus artifex cũ ſit: fabricãdo mundum, & res alias, nõ ſe, ſed opera ipſa ꝑfecit, res, inquam, ipſas factas. Vnde notandum etiam eſt, ꝙ potentia ad talem actum, quo quis non ſe, ſed alia perficit, non dicit imperfectionem in agẽte, ſicut nec ille ipſe actus addit perfectionem ipſi agenti. Vnde ſicut actus, ita & potentia eſt duplex. Vna ad perfectionem ſuam, & ad actum ſe perficientẽ: & hæc dicit imperfectionẽ, nempè, carere tali perfectione. Altera eſt potẽtia perfectæ iam rei, non ad ſe perficiendum, ſed poteſtas ad perficiendum alios, & hæc non dicit imperfectionem, ſed potius perfectionem intrinſecam rei, & cum agit exterius, perficit exteriora, non ſe; vt

cum,

Digitized by Google

cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipſe, ut dicebamus : nec gemma applicata ſanans, nec calor ipſe vt octo, calefaciens.

Ad 6. Ad ſextum dico, quod productio mundi fuit indiuiſibilis, & non ſucceſſiua: & illi productioni correſpondet unicũ inſtans, quod inſtans fuit ultimũ non eſſe motus, quia tunc non fuit motus, & immediatè poſt fuit: & ſimiliter vltimũ non eſſe temporis, quia immediate poſt fuit tempus: & hoc eſt, ſi mundum ſimul cum cœlorum motu produxit.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondet benè Philo. ꝙ Aliquando dicitur uno modo poſitiuè: & ſic tempus dicit. Altero modo negatiuè: & tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur, Aliquando fuit hora matutina, nõ ſignificat, quod in aliquo alio tpe illa hora fuit, ſed quod non ſemꝑ fuit. Ita cum dicitur, Aliquando non fuit, aliquando non erit tempus, ſignificat, qđ tempus non eſt ſemper, nec erit ſemper, ſed ceſſabit, & initium habuit. Imò hoc etiam poſſumus ex ipſo Ariſtotele confirmare. Ipſe dicit, extra cœlum non eſſe locum. Dicã ergo: ſi extra cœlũ: ergo locus ibi eſt. Reſpondebit, quod non valet: quia ſenſus eſt, non eſſe locum infinitum, ſed finem habere; Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore.

Ad 8. Ad octauum facilis eſt reſpõſio. Negamus enim, quod mundus productus ſit per motum, aut mutationem; tunc enim opus erat ſubiecto. At non eſt, niſi ſimplici productione, quæ creatio dicit, productus; & ita non opus fuit ſubiecto. Deinde, ſi illam ſimplicem productionem uelis uocare mutationem, diſtinguimus de mutatione, & dicimus eſſe duplicem. Alteram ab eſſe ad eſſe alterum; & hanc dicimus requirere ſubiectum prius. Alteram a nõ eſſe ad eſſe; & hæc quidem, vel a nõ eſſe ſecundum quid, ſiue ſecundum partem, ut alteratio, & generatio a non eſſe formæ ad formam, & hæc etiam requirit ſubiectum, uel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At aliter eſt a non eſſe ſimpliciter totius, ad eſſe ſimpliciter totius, & hanc negamus requirere ſubiectum præcedere, imo implicat, ut reqrat prius ſubiectum, quia eſt a non eſſe totius ipſius ſubiecti, ad eſſe illius. Quare hæc eſt quidem in ſubiecto ipſo, qui fit, quia dicitur primò eſſe, & non fuiſſe.

Ad 9. Ad nonum dico, quod mũdus poteſt à Deo deſtrui, ſicut eſt factus. Nec ſi deſtrueretur, ob id prauus eſſet: quia tũc deſtrueret propter aliquem rectum finem. Nec deſtrueret perfectum, vitium eſt, cũ iam nullius uſus eſt, ſicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iã non vult pulſare. Ita Deus glorioſus poſſet benè ipſum diſſoluere mundum, quia in tantum vſus ipſius eſt, in quantum ipſi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam valet. Nam illo probaretur, quod homo non poſſet diſſolui; nec alia, quia perfecta ſunt. Vnde attende, ꝙ mundus, ſicut ingenerabilis fuit, ideſt, nõ per generationem factus: ita eſt incorruptibilis, ideſt, nõ corrumpi poteſt per mutationem; At ſicut creabilis eſt, ita eſt a Deo corruptibilis; hæc enim inter ſe opponuntur.

Ad oẽs ſimul rationes Ariſt. Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Ariſtotelis rationes, (vt ijs etiã ſatiſfiat, qui putant eſſe demonſtrationes) reſpondemus, quod D.Thom. ait in ſumma Theologiæ 1.p.q.46.art.1. in corpore, ſic dicens: Quod omnes rationes, quas inducit Ariſtotel. non ſunt demonſtratiuæ ſimpliciter, ſed ſecundum quid ſcilicet, ad cõtradicendum rationibus Antiquorũ ponentium mundum incipere, ſecundum quoſdam modos in veritate impoſſibiles. Et hoc, ait, apparet ex tribus. Primò quidem: Quia tam in 8.Phyſic. quam in 1.de Cœlo, præmittit quaſdam opiniones, vt Anaxag. Empedo. & Platonis, cõtra quos rationes contradictorias inducit. Secundò. Quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia Antiquorũ, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis: Tertio. Quia expreſſe dicit in 1.lib. Topicorum, quod quædam ſunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, vt, vtrum mundus ſit æternus. Hæc D.Thom.

Dicimus ergo, ſi ſubtilius conſideremus, omnes rationes Ariſto. non pugnare cum fide, ſed rectè concludere, ſcilicet ꝑ motum non fuiſſe productum mundum ex aliquo ſubiecto, quod ſane ipſe Ariſt. intẽdebat cõtra Philoſophos alios. Et hoc manifeſtè patet: quia ſemper in eis ex motu procedit. Intulit autem concluſionem latius patentem, quàm rationes ipſæ probabant,

babant, quia fortè non cognouit, vel non conſiderauit alium modum per creationē incipiendi. Certè contra hunc modum directè, per ſe non diſputauit, ſed ſemper ſuppoſita materia, vel ſubiecto, & motu. Rationes ergo retinēdæ, ſed cōcluſio moderanda, atq; ita in paucis videbitur Ariſtoteles in hac re fidei repugnare. Impiè verò agens, quia talibus rationibus cōtra fidem, & veritatem creationis abutuntur, quod ſanè non fecit Ariſtoteles. Atque hactenus de quæſtione.

An potuerit mundus eſſe ab æterno. Quæſt. II.

Cur nūc agēdum ſit de hac q̄ōne q̄ grauiſſima eſt, & digniſſima.

CVM teneamus mundum in tēpore, & cum tempore incipere potuiſſe, imò incæpiſſe ſupereſt examinare: An ab æterno potuerit eſſe ita, vt mundus hic durationis eſſe potuerit æqualis cum ipſa prima cauſa: ſi enim hoc fieri non potuiſſe fuerit oſtenſum, maxime erit impugnata opinio Ariſto. & ſequacium. Vt enim ipſi mundum nō incæpiſſe, nec potuiſſe incipere arbitrabātur, ita nos, & ipſorum opinionem non eſſe veram, nec potuiſſe eſſe veram probabimus, ac ſi oſtenderimus nō potuiſſe eſſe ab æterno, abſq; dubio etiā conſtabit non fuiſſe. Eſt autem quæſtio nimis grauis propter placita diuerſa inſignium Doctorum, & propter rationes validas ex vtraq; parte, & propter rei ipſius magnitudinem.

Rōnes, quod potuerit mūdum eſſe ab æterno.

1. ratio. Imprimis eſt argumentū primum, quo probatur, mundum potuiſſe ab æterno eſſe. Deus ab æterno fuit iā omnipotens, ſicut cū produxit mundum. ergo ab æterno potuit producere mundū: Conſequentia certiſſima eſt, & antecedēs veriſſimum. Et hoc argumentum eſt præcipuum pro hac ſententia.

2 Secundò Deus ab æterno cognouit mūdum, & voluit; ergo potuit mundū producere. Probatur conſequentia. Quia tantæ facilitatis eſt ipſi, mundū producere, quantæ cognoſcere, & velle: imò ſola cognitione, & uoluntate producit res hæc.

3 Tertio. Si ab æterno nō potuiſſet mundum producere: ſequitur, quod debuit expectare per æternitatem, vt mūdum poſſet producere. Aeternitas autem maior eſt quocunq; tempore, & ſic expectaret p multum temporis: quod abſurdum eſt, & impoſſibile.

Quartò. Si mundus non potuiſſet ab æterno eſſe, ex eo foret, quia non poſſunt eſſe in vnico inſtanti ſimul cauſa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falſum eſt, vt colligitur ex his ſenſibilib. Si enim Sol ab æterno eſſet, lumē ab æterno eſſet: & ſi pes, ſimiliter veſtigiū. At lumen, & ueſtigium effectus ſunt efficiēter Solis, & pedis: potuit ergo cum cauſa æterna effectus coæternus eſſe.

Doct. illius ſent.

Huius ſententiæ eſt S. Tho. Theologorū primus. 1. p. q. 49. ar. 2. & cum eo ipſius diſcipuli. Similiter Duran. 2. diſt. 1. q. 2. & Grego. 2. ſen. d. 1. q. 3. Quamuis Durādus non ſimpliciter id conceſſit, ſed cū diſtinctione, de rebus tantum permanentibus, & incorruptibilibus eſſe poſſe ab æterno: non autem de corruptibilibus; imò etiam D. Thomas ex infinitate animarū ait eas non potuiſſe eſſe ab æterno.

Doct. contraria opin. ſcholaſtici, et ſacri, q. mundus non potuerit eſſe ab æterno.

At oppoſita pars ſuſtinetur a Doctoribus magnæ authoritatis, puta a Bonau. 2. d. 1. q. 2. Enric. de Ganda. quodlibeto. 1. q. 7. Marſil. 2. ſent. d. 1. art. 2. Adde, quod eſt ſententia Doctorum Græcorum. Ambro. lib. 1. Examer. c. 3. dicit, eſſe inconueniēs, putare, creationem poſſe eſſe coæternam creatori. Et Baſil. dicit eſſe blaſphemum. Damaſ. 1. lib. de Fide. cap. 9. id etiam negat. Præterea Auguſt. 12. de Ciuit. ca. 15. dicit, Angelos non potuiſſe eſſe coæternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib. 1. de Sacramentis. cap. 10. hoc inquit: Fugit diuinam virtutem, quod aliquid ſibi coæternū faciat. Hoc inter Philoſophos aſſerit Philopo. c. 3. contra Procul. & ſolutionem argumenti primi: idem etiam Burlæ.

1. ratio. quod nō potuerit eſſe ab æterno.

Eſt autem argumentum primum pro iſta ſententia. Si mundus potuiſſet ab æterno eſſe, vtique eſſent tranſacti homines infiniti; ſed quiſque habet ſuam animam immortalem, ergo eſſet numerus animarum actu infinitus: quod eſt impoſſibile.

Hoc argumentum apud Philoſophos, qui æternitatem mundi poſuerunt, tantū faceſſit negocium, vt in varia abſurda, eaque grauiſſima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui, ut euaderent, uel animam mortalem impie fecerunt, ut Alexander: vel eorum tranſmigrationem, vel circu-

lum

Digitized by Google

lum certo quodam tempore; vel vnicum intellectum tantum eſſe in omnibus hominibus, vt ſtulte pariter, & impie Auerroes; aut non eſſe incõueniens infinitum in rebus incompletis concedere; qualis eſt anima: non vero in rebus omnino completis, & perfectis, vt Auicenna. Quæ omnia ſunt cõtra rationem naturalem, & nos id alibi oſtendimus; ſed probare hic non eſt præſentis loci. Satis ſit, abſurda, ad quę eos cogit, indicaſſe.

Aliqui ex catholicis, vt Heruęus 2. ſen. d. 1. q 1. reſpondet ad hoc: quod ſi mundus eſſet ab æterno, tũc animæ eſſent corruptibiles, vel vna plura corpora ſucceſſiue informaret. Sed profecto hoc eſt non minus abſurdum. Nam ſi anima ex ſe eſt incorruptibilis, non ideo eſſet corruptibilis, quia eſſet mundus ab æterno: cum nõ ſit maioris potentiæ cõſeruare, quàm producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam ſingulas conſeruare? *Solut. et eius confutatio.*

Quod ſi dicas: Hoc eſſe, ne ſit infinitum: Profecto reſponſio nulla eſt, & petitur principium in reſponſione: hoc enim conuincit argumentum, quod poſſet tũc eſſe infinitum: vnde oportet negare infinita produci poſſe; & ſic nec mundus fuit ab æterno.

S. Thom. 2 lib. contra gen. cap. 81. poſt quam attulit illas varias euaſiones, & incommoda Philoſophorum, in quę inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non eſſe inconueniens ſecũdum Ariſtotelem infinitum actu in rebus ſpiritualibus ponere. Sed hoc non videtur ſatisfacere; nam numerũ infinitum actu nõ repugnat eſſe, niſi ab intrinſeco, puta, vt numerus eſt, vt patet ex ratione Ariſtotelis: quia infinitũ non eſt numerabile: impertinens ergo eſt, quod ipſæ vnitates ſint ſpiritualia, aut corpora. In Summa vero Theologiæ re maturius conſiderata 1. par. q. 46. art. 2. ad 8. reſponſiones illas aſſerens varias Philoſophorum, qui æternitatem mundi defenderent, cum videret eas non ſatisfacere, ait. Conſiderandum tamen, quod hæc ratio eſt particularis, vnde q̃s poſſet dicere quod mundus, vel aliqua creatura poſſit eſſe ab æterno, vel Angelus, non tamẽ homo. Nos autem intendimus in vniuerſali, quod aliqua creatura fuerit ab æterno, hæc ille. Vnde etiã ait Caietanus, quod ſecundum D. Th. doctrinam, & mentem, qui ſuſtinet animam immortalem, & ſine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, in intelligibile eſſe, quod generatio humana ſit æterna: & iubet Thomiſtas eſſe cautiores, vt cum concedant mundum potuiſſe eſſe ab æterno, non ſimpliciter concedant, ſed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus ſecundum D. Tho. hanc rationẽ concludere tum de hominibus, & eorum generatione nõ potuiſſe eſſe ab æterno: tum etiam ex conſequenti nec mundum talem, qualis nunc eſt, & qualem repetit Ariſt. eſſe potuiſſe ab ęterno, nempe cum omnibus his ſuis ſpeciebus perfectis.

Præterea: eſt argumentum, quo probatur, non in ſolis animabus eſſe infinitum, ſed etiam in alijs. Nam cum eſſent dies infiniti tranſacti, in ſingulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conſeruare, ſiue cõtinuando vnum alteri, ſiue non; tunc profecto eſſet quanta infinita, nec poteſt bene intelligi, quomodo Deus nõ potuit in ſingulis diebus id facere. Nec valet dicere, quod infinitum occuparet omnia, nec alijs locum relinqueret. Hoc enim nil valet: nam illud non eſſe infinitum ſecundum omnem dimenſionem, ſed ſecũdum longitudinem. Et præterea, quia poteſt Deus facere, quod vnum corpus cum alio penetretur. *Iterũ eſt futatur ſolu. cõce dẽtiũ in finitũ in ſolis animabus.*

Nominales admittunt infinitum fieri poſſe. Sed hoc videtur intellectu valde difficile: q̃ ſit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos proriſus: vnde argumentum profecto vim habet.

Secundum eſt. Si mũdus potuiſſet eſſe ab æterno, vtique dies eſſent tranſacti infiniti, vnus poſt alium: eſſet ergo infinitum pertranſibile, quod profecto eſt in intelligibile cõtra ipſum Ariſt. qui ait, infinitũ eſſe impertranſibile 3. Phyſi. to. 59. & 62. & 8. Phyſ. to 68. *2. Ratio, quod nõ potuerit eſſe ab æterno.*

Dicunt aliqui, quod infinitum eſt impertranſibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ eſt infinita diſtantia: at in diebus non datur primus dies omnium, a quo vſque in præſentem ſint infiniti. *Obiect.*

Sed hoc primo videtur impoſſibile, ſi recte aduertas. Nam illud tempus, & dies a Deo facta ſunt: quomodo ergo poteſt *Solut.*

Digitized by Google

comprehēdi,quod fuit dies a Deo, & ordine fluant, & non cognoſcat ipſe quam primo produxit? Similiter,ſi homines creauit etiam ab æterno,profectò dicendū eſt, primum ipſum cognouiſſe,& probatur. Nā hæc propoſitio eſt falſa: Nullus homo immediate factus eſt a Deo: ergo eius contraditoria eſſet vera, aliquis homò immediate factus eſt a Deo: ille ergo eſſet primus,& illum ipſe,quē primo fecit,cognouiſſet. Ergo quāuis nos primum aſſignare non poſſumus, quia non omnes cōprehendimur;tamen Deus ipſe,qui primo fecit, & omnia comprehendit poterit aſſignare: & negare eſſe primū iudicio meo, eſt negare eſſe a Deo productum, vt dicetur inferius.

Deinde: eſto quod non poſſit aſſignari primū;nō effugitur difficultas: nā ſemper rerum eſt pertranſita eſſe infinita,dies,inquam & annos, & generationes infinitas, etiam ſi non detur primum.

Præterea:ſic neceſſaria illatione cōuincimus,quod non præceſſerit tempus infinitum:infinitiue dies, aut anni at tēpus præteritum infinitum, non eſt minus, quam tēpus futurum infinitum, neq; futurū eſt maius,quam præteritum:Sed impoſſibile eſt, pertrāſiri tempus futurum infinitum: ergo impoſſibile fuit pertrāſiri tēpus præteritum infinitum.Sane fateor hanc mihi videri demonſtrationem.

3. Rō. q nō potuerit eē ab æterno. Tertium eſt argumētum noſtrum,quo puto demonſtrari hoc præſertim contra Ariſtotelem. Si mundus potuit eſſe ab æterno, vtique motus, & tempus potuerūt eſſe ab æterno, quod ipſe & ſequaces omnes conceduut: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo mundus non potuit ab æterno eſſe.

Hoc antecedens probatur.Detur,quod ignis,& ſtupa fuit ab æterno, quæro an calefactio potuit eſſe æterna. Manifeſte patet,quod non.nam ignis in inſtanti eſt; at impoſſibile eſt intelligere, ſeu imaginari, quod illud inſtans ſit ignis, & quod tunc ſit calefactio: nam motus non in inſtanti eſt,nec incipit per primum eſſe. Si igitur motus nō pōt habere coæternitatem cum mobili,ſignum clariſſimum eſt,non potuiſſe ab æterno fieri.

Corroboratur rō Idem dicitur de cœlo,& ſuo motu. Eſt enim neceſse,quod detur inſtans cœli, & tunc adhuc nō eſt motus. vnde motus, nec poteſt coæternitatem habere cum ipſo Deo; ergo nec mundus.

Et confirmatius fit. Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione æterna,niſi per horam forte,vel inſtās,aut aliquod tempus finitum, quod non poteſt facere ex nō æterno æternū.Et in hoc rurſus probatur cōſequētia illa poſita. Nā ſi mobile eſset æternū,& nō motus,eſset pfecto mobile ſine motu per ſpatiū æternū, quod eſt impoſſibile, & cōtra ipſum Ariſ. at ſi fuit per finitam durationem, & ante motum,non fuit æternum.

Idem etiam confirmatur de muliere, *Cōfirmatur rō exemplo.* quæ ab ęterno fuit grauida: peto enim de partu,an ſit ęternus. Si enim hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, ſicut mulier,quod eſt impoſſibile. Si vero non:ergo nec mulier:nam per nouem menſes diſtat a partu: niſi dicas,quod infinito tempore manet grauida. Colligimus ergo fortiſſimo argumento, non potuiſse mūdum ab ęterno produci,ſicut nec motus, & ſub inde tempus.

Quartum eſt.Mundus non potuit eſse, *4. Ratio.* niſi a Deo productus,& factus: at eſse factū,& eſſe ęternū implicat;ergo id eſt impoſſibile Minor patet: nam maior eſt certa.Si mundus factus eſt,in aliquo inſtanti poſitiuo,& determinato ſaltem a Deo cognito,factus eſt; at nullū eſt inſtās,in quo Deus primo fit, quia non fuit primo, ſed ſine principio; ergo non poteſt mundus cum Deo habere coæternitatem. Vnde vix poteſt intelligi,quomodo Deus ſit efficiens cauſa mundi, & mundus ſit abſque vllo principio alicuius durationis, ſicut Deus; quæ enim facta ſunt,determinato inſtanti facta ſunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores ſancti hoc noluerūt creaturę poſse concedi,vt creatura poſset eſse coęterna creatori, quia ideſt Deum tunc non creatorem facere, & factorem mundi eſse negare.

Confirmatius fit: quia cauſa prior eſt effectus:ſi ergo Deus prior fuit.igitur fuit propria duratione prior,non aliena. Propria autem duratio Dei eſt æternitas. ergo ipſa ęternitate Deus præceſſit mūdū; & ipſum tempus. Nam ſi fuit cauſa temporis:ergo fuit prior tempore, idque alia duratione,videlicet ęternitate. Nam implicat contradictionem, vt antequam ſit tempus,ſit tempus. Nec Deus tempore

men-

Digitized by Google

menſuratī, ſed æternitate:ergo neceſſariū eſt concedere,quod Deus tota æternitate præceſſit tempus.

5. ratio. Quintum eſt. Sequitur,ꝙ tunc mūdus neceſſario procederet à Deo,quod eſt impoſſibile.probatur : Detur,quod ſit coæternus;tunc non licet,nec vnū inſtans cognitione ſumere, in quo ſit Deus,in quo etiam nō ſit mundus. Si igitur libere produxit mundum:ergo potuit nō producere. Tunc,vel in eo inſtanti,in quo mūdus eſt,potuit à Deo ꝓduci,vel ante,vel poſt. Non in eo:quia tunc eſt,& quod eſt,cum eſt neceſſe eſt eſſe.Nō poſt,quia ſemel ꝓductum neceſſario eſt productū.Ergo ante ; & ſic prius fuit Deus , vel neceſſario productus eſt mundus.

Ad hæc addendum hoc eſt. Quod negare infinitum poſſe à Deo fieri,& cū hoc mūdum poſſe æternum fuiſſe, vix poteſt capi . Videtur enim neceſſario ſequi ex æternitate mundi actu infinitum eſſe poſſibile.

6. ratio. Præterea.Si mūdus fuit factus ab æterno per emanationē , vel quocunque alio modo voles; quæro, cum emanauit,& factus eſt.v.g.Sol,aut factus eſt in Oriente, aut ī Occidēte. Septētrione,vel Meridie. aut in omnibus his ſimul locis, & poſitionibus,aut in nulla earum. Nō in omnibus ſimul: quia implicat naturaliter rem eſſe ſimul in pluribus locis.Non in nulla earū poſitionum ; quia etiam implicat hoc, & eſt in intelligibile , vt Sol eſſet, & nullibi eſſet. Ergo in aliqua poſitione,& ſitu factus eſt,& emanauit.

Obiect. Dices fortaſſe, te neſcire vbi erat cum emanauit,vel non poſſe dari, vel aſſignari primam poſitionem loci,vbi fuerit Sol.

Solut. At hæc fuga nulla eſt. Nam ſiue fuerit prima , ſiue non, nil curo: neceſſe tamen eſt concedere , vel in aliqua poſitione factum eſſe, vel in nulla,vel in omnibus ſimul , aut concedere duas contradicentes eſſe ſimul veras vel ſimul falſas : nam hæ contradicunt ſibi in omni, & in aliqua non in nulla , & in aliqua ſic : Oportet ergo aliquam iſtarum neceſſario concedere . Et præterea non erit verum, quia tu neſcias.

Dices,forte erat ī Oriēte.(perinde eſt autem , ſi in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti.)Quæro itaque. Aut māſit infinito tempore immotus, Et hoc nō, quia eſſet contra naturam, & infinito tēpore violēta actio. Aut cępit ſtatim moueri ab æterno, At nunc quæro , quanto tēpore motus eſt ab Oriēte in Occidēs,aut infinito tempore, aut finito . Non infinito,tum quia ridiculum eſt dicere,infinito tempore tantum abſoluiſſe ſemicircularionem vnam: tum quia infinito tempore infinitæ circulationes ſunt trāſactæ,nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriēte ad Occidens tempore finito.v.g.ſpatio duodecim horarum.

Iam ſic argumentor. Igitur ſupputādo 1
à fine iſtius ſemicirculationis,vſq; ad initium, quo factus fuit Sol in Oriente,reperitur tempus finitum tantum duodecim horarum,atq; adeo nō fuit factus ab æterno, quia à certo dato poſtea termino, & inſtanti aſcēdendo ſuperius,non procedimus in infinitū : quod quidem oportet,ſi ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim inſtans acceptum poſt æternum, oporteret infinita eſſe diſtātia, vſque ad æternum.

Rurſus ſupputādo ab eo tempore, quo 2
fuit in Occidente vſque ad nos , peto, an fuerit etiam tempus finitum , an infinitū. Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus,poſtquam factus Sol eſſet, reperiēt finitum : nam ab Occidentis poſitione ad nos eſſet per ſe finitum : & ab illa rurſus, vſq; ad poſitionem in Oriente cū fuit factus , eſſet finitum quoque.v.g. duodecim horarum ; ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus , ſed finitum .

Si vero dixeris; infinitum tempus fluxiſſe ab eo tempore, quo Sol fuit in Occidente ad nos vſque : iam ergo ſequitur aliud abſurdum non minus ; imò & impoſſibile, videlicet, quod infinito poſſet fieri additio verſus illam partem, qua eſt infinitum,quod implicat. Velut ſi accipias lineam infinitam , quæ ducatur à puncto hoc.v.g. in infinitum ſurſum verſus , illi quidem lineæ poſſet fieri additio verſus hoc extremum finitum , quæ terminatur in puncto , ſed non ſecūdum alterum extremum, quod tendit in infinitum . Probatur autem illatio euidenter.Nam vltra æternū adderentur illę duodecim horæ , vſque dū Sol prius factus fuit in Oriente.Itē ſequitur,quod vtrunque fuiſſet ab æterno,ſcilicet Oriēte,& Occidēte,& tamen

mē alterū fuiſſet prius altero:igitur omnibus modis implicat,Solē factum fuiſſe ab æterno.

Et quod de Solis circulatione,& motu diximus,idē de omnibus rebus,quę mouētur,vel corrumpuntur,demonſtrari; ut de illa combuſtione ſtuppę vnā cum igne ab ęterno creatæ,an finito tēpore fieret, an infinito & ita de cæteris omnibus mutationibus,generationibus, & corruptionibus eodē modo probari poſſet, eſſe nō potuiſſe ab æterno, quod quiſque facile poterit deducere.

7. ratio. Rurſus ſeptimum ſit argumentū. Aeternitas eſt propria quædā Dei duratio, videlicet infinita ab æterno,ſicut & ſapiētia infinita,& bonitas,& perfectior infinita,ſed nō poteſt alicui puræ creaturæ cōmunicari ſapientia infinita,nec bonitas infinita,vel perfectio infinita:ergo nec duratio æterna,& infinita.Probo illationē:Nā tā æternitas eſt Dei proprietas,quàm ſapientia infinita, vel bonitas: & omnium æqua eſt ratio.

Obiect. Dices, non communicari æternitatem mundo,ſed æuum,vel tempus æternum, & ita alterationis menſuram, & durationem diuerſam. Sed hoc facilè confuta-
Solutio. tur, quia ſimiliter diceretur cōmunicari quidem poſſe creaturæ ſapientiam alterius ſpeciei à Dei ſapientia, ſed infinitā; nam & ſapiētiæ varia ſunt genera, & ſpecies, ſicut & durationis, vt v.g. ex phantaſmatibus,& p diſcurſum, qualis eſt noſter: & ſine phantaſmatibus, aut diſcurſu per ſimplicem contemplationem & intelligentiam, vel per eſſentiam ipſam, qualis eſt Dei: & bonitas ſimiliter creaturis diuerſa cōmunicaretur,ſed infinita, quāuis à Deo diuerſa eſſet,quæ eſt per eſſentiā bonitas; At hoc eſt impoſſibile: ergo etiam erit impoſſibile, quòd communicetur duratio infinita ab æterno,etiam ſi alterius ſit ſpeciei à diuina æternitate: & denique impoſſibile eſt creaturam eſſe coæternam creatori.

Atq; hactenus videntur rationes,quas
8. ratio. attulimus demonſtratiuas. Sunt autem aliæ,quæ proxime accedunt.Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione,& alimento probemus impoſſibile eſſe: generationes rerum fuiſſe ab æterno,& probatur ſic. Suppoſito, quod omnes medici, & Ariſtoteles conſitentur per cibum,ſeu alimentum non reſtaurari æque bonum humidum radicale, & per conſequens neque æque bonum,& æque viuidū calorem naturalem, quod in ipſo humido conſeruatur, vel eſt ipſummet, ſed quotidie fieri deterius ex alimento cōuerſo in naturā alti,quam id,quod quiſque à pueritia accepit.Imò ſi æque bonū reſtauraretur, animalia, & homo viuerēt ſemper, ſi humidum radicale ex alimēto acquiſitum eſſet æque bonum, niſi fortè violenter,vel ex accidenti necaretur.Imò & cibus ipſe,& alimētum cum ſit diſſimile, & contrarium in initio nutritionis, & contrariæ qualitatis, neceſſe eſt animalis virtutem aliqua ex parte quotidie magis ac magis debilitari:& præſertim cū agens agendo repatiatur, & ita per totam vitā patiatur ab alimento ipſum animal, & eius virtus.

Igitur,eo ſuppoſito,manifeſte ſequtur, patrem,& matrem generaturum filios cū peiori humido radicali,quam ipſi fuerāt, & præſertim cum varijs etiam vitæ euētibus contingat corpus hominis labefactari morbis,laborib',vulneribus, fame,ſiti,& alijs innumeris. At vero ſemel labefactarū nunq; reſtituitur naturaliter in meliorē ſtatum,quā fuerat. Iam ſi ita eſt,cū infinitæ generationes præceſſerint, ſi mundus fuit ab æterno:ergo eſſent iam debilitatæ in infinitum generationes:& vis gēneratiua, & nutritiua omnino iam ceſſarent,& humidi naturalis virtus tota deperiſſet; ſi quidem in ſingulis generationibus pars aliqua debilitabatur, & virtus humidi & innati,& radicalis. A finita aūt virtute,ſi finitæ partes æquales adimanē, nil remaneb.t,imo etiam ſi infinitæ,nedū finitæ.

Nonum argumentum ſit ex multipli- *9. ratio*
catione hominum, quæ quidem, ſi mundus fuit ab æterno, eſſet infinita, ita, vt nunc ſimul eſſe deberent infiniti homines actu viuētes. Probatur autem vno ſuppoſito. Quod plures homines naſcantur, quàm moriantur:quod ſane videtur verū
& ex fide,& experientia,& ratione. Ex fi- *1. ex Fide.*
de quidē quia ex vno Adam, & Eua omnes multiplicati ſunt,& poſt diluuium ex vno Noe cū tribus filiis,& vxoribus, octo videlicet, totum vniuerſum genus humanum, quod hunc videmus, eſt propagatum. Et ex vno Abraham,& Iacob totus

popu-

Digitized by Google

2. *Experientia.* populus Iſrael Hebræorum. Experientia etiam deprehenditur. Nã in pluribus oppidulis deprehẽdet, oẽs pene illius oppiduli ex vno atauo, uel proauo originem duxiſſe:& familiæ etiam plurimę in ciuitatibus ſingulis multorum hominum, & numeroſiſſimæ ex vno illius familię primo originem trahere:& quotidie videmus ex vno patre plurimos naſci filios. Imo aliquãdo referunt hiſtoriæ,ad centum,& ſexcentos, vt de Priamo,& aliis.

3. *Rõne.* Ratio etiam idẽ ſuadet. Quia cum homo(ſi communem naturæ curſum ſpectemus,& communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & ſexaginta annos, vel ſeptuaginta certe,vel quadraginta,aut triginta,ſingulis haud dubii annis poteſt generare:cum ipſe vnus tantum ſit: & ita toto illo medio tempore ipſe durat, nec moritur: & idem de cęteris dicendum. Si itẽ naturę per ſe curſum ſpectemus, ſuo etiã medio vitę tempore communiter perdurant: igitur maior vera videtur,plures homines naſci, quam mori.

Probatur illatio ex tus rationis. Iã vero ex hoc illatio eſt manifeſta, videlicet:Oportere nũc eſſe infinitos homines viuentes ſimul in mundo quod eſt impoſſibile. Nam ſi ab ęterno plures naſcantur, quàm moriuntur: ergo ſemper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm antea erant, & numerus creſceret. Cum ergo tempus pręceſſerit infinitũ, & infinitę generationes; ergo infiniti uiuerent modo.

2 Præterea. Quia ſi infinitæ generationes præceſſerũt, imo infinitæ ætates hominũ & ex ſingulis ætatibus ſaltem vnus homo plus quam antea, ſupereſſet nunc, iam infiniti ſimul eſſent homines.

3 Et ẽ contrario rurſus, ſequitur: Cum uere. modo ſint finiti tantũ homines, ſequitur inquam, ꝙ nullus homo fuiſſet ab æterno.& probatur:quia ſint v.g. nunc mille millia hominum, ante hanc ætatem eſſent pauciores, ſaltem vno minus, & ante duas ætates eſſent ſaltem duo minus,& ſic perpetuo retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, ſcilicet ætates mille millia, nulus fuiſſet homo, ſit ſemper plures naſcantur, quam moriuntur. Nam quiuis finitus numerus, ablatione tandem facta, finitur.

Solutio. Dices: quamuis plures naſcantur, quã moriantur, tamen bello, & peſte, ac fame, & terremotibus,& ſimilibus, contingit vt illi plures, qui nati etiam, ſimul omnes intereant vna die forte ducenta millia,& ita ſit vt non ſint plures quàm erant, nec ſimul infiniti.

Confutatio ſolutionis. Hæc ſolutio non aufert difficultatem. Primo quidem, quia iam Philoſophus hic diuinat,& dicit aliquid, cuius nullam poteſt redere rationem, nec probare, ſed gratis id dicit:nẽpe bello,& peſte, & ſimilibus, tot interire, quot aliàs nati plures erant. 1

Secundo. Non eſt conſentaneum rationi Nam actio violẽta, & contra naturam, non poteſt eſſe æqualis actioni naturali in vi,& virtute,vt quot illa efficiat, hæc deſtruat. Sẽper.n.naturalis actio,& id, quod eſt ſecundum naturam,fortius,& præſtantius eſt: peſſime ergo ſic philoſophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus naſcebantur. 2

Tertio. Quia peto. Num quotidie ſic fiat, vt tot violenter ſic intereant, quot naſcũtur. An intra hebdomadã tñ, vel intra menſem, vel intra annum, vel decem, vel centum, vel mille annos. An vero nullo ſeruato ordine id fiat, ſed caſu, vel fortuitu: An vero ex electione ab aliqua cauſa, puta, Deo, ſic volente, ne homines creſcerent in infinitum in mundo. Nil horum Philoſophus certo reſpondere poteſt, ſed irrationabiliter unum quodque horum affirmaret, cut certam aliquàm afferre non poſſet probationem. 3

Quarto. Quia natura non debet eſſe, nec eſt erronea,& ſibi contraria. Primum, vt tot naturaliter ſupflue generet, quos, cum ſuſtinere non poſſit, cogatur poſtea perdere.& numero minuere. Hoc ſane eſſet ſtultitiæ, vt artifex, ꝙ in ædificãda domo vellet plures parietes erigere, quã ſit neceſſe, quos poſtea diruet, relictis neceſſariis. Deinde: Nec ipſa ſibi debet habere violentas actiones in remedium ſuarũ actionum naturalium exorbitantium a recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales a debito ſuo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, quod peſte, aut bello tot moriantur, quot naſcũtur, ſatis aperte manet confutata. 4

Igitur, cum dici non poſſit, tot homines mori, quot naſcuntur: dicendum erit, aut quod plures moriũtur, quam naſcuntur; 5

Digitized by Google

Quæ ſunt in Ariſ. ipſi ſi mundus poni tur ab æterno.

Sed iam, vt promiſimus ſecundo loco, ipſum Ariſtotelem tedarguamus in ſuis dictis, & alios ſuos ſequaces. Nam ſi cauſam neceſſariam, vt aliqui volunt, ponit Deum, ſimul etiam mundum æternum, & non eſſe ex nihilo productionem, ſed cum ſubiecto aliquo. multa ſequuntur, quæ implicant in ipſius doctrina. Primò. Ipſe docet, numerum non poſſe eſſe infinitum, quia nmerari nõ poteſt infinitum. Præterea. Docet, infinitum actu eſſe inconſumabile. Præterea. Infinitum non habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero. Sed hæc omnia deſtruũtur, ſi mũdus ab æterno ponitur. Primo enim numerus datur infinitus: nam dies infiniti, & homines, & equi tráſacti ſunt. Quod ſi dicatur: non ſunt iſta ſimul: profectò iſta euaſio nullius eſt momenti. Nam cum numerus, vt numerus eſt, non dicat, niſi ſolam partium multiplicitatem, & ordinem: quod illæ partes exiſtant, vel non, impertinens eſt ad numeri rationem, & naturam.

Prima implicatio.

Et probatur. Quod illa non ſint ſimul, vel eſt repugnantia propter numeri rationem. Et hoc non quia (vt dixi,) ratio numeri in multitudine conſiſtit. Vel quia illorum omnium quantitates non poſſunt ſimul cõſiſtere. Etiam hoc nihil eſt: quia id non ex parte numeri, ſed ab extrinſeco procedit. Cum autem ipſe numerum, vt numerum eſſe infinitum non poſſe doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Præterea, quia tũc etiam ſequerentur eadem inconuenientia, quæ ipſe, & alij inferunt contra infinitũ. Nam numerus hominum, & leonum, maior eſſet, quam hominum tantum: haberet ergo proportionem, infinitum ad finitũ. Et vlterius. Si tempus infinitum eſt tranſactum, ergo infinitum actu tranſactum eſt. Similiter de hominibus, & alijs omnibus quæ cum infinita ſint, & vnum poſt aliud tractum eſt infinitum actu.

2 Eſt ſecunda implicatio notanda. Deus vel cognoſcit omnes hos effectus in indiuiduo, vel non. Si dicas, quod non: profectò eſt argumentum, vel quia noluit, vel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, quis hoc credet, quod Deus, q. cauſa eſt horum, non poſſit vnum hominem diſtincte cognoſcere, quod eſt conceſſum alteri homini? Et præterea. quia ſi voluit orbem, quomodo poteſt eſſe, quòd nõ poſſit cognoſcere ſingulas circulationes.

Quod ſi potuit cognoſcere, vel cognouit, (quia parum refert, ſi de potentia, vel actu loquamur,) tunc peto, vel ſimul omnia cognouit, & poteſt cognoſcere; vel ſucceſſiue modo hæc, modo illa. Si ſucceſſiue, iam Deus mutabilis eſt ſecundum ſuam ſcientiam, & de nouo poteſt cognitionem acquirere: & ita fateberis, quòd cognoſcit has circulationes, & poſtea obliuiſcitur harum, & alias cognoſcit.

Quòd ſi dicas, vt dicedũ eſt, quòd omnia ſimul cognoſcit: euidenter colligitur eſſe infinitæ potentię, & naturæ, quia actu infinitum non poteſt ſimul comprehendi niſi a potẽtia infinita; At quæ cognoſcuntur infinita ſunt, quòd ſi infinitæ naturæ eſt, & potentiæ, non eſt agens neceſſariũ: quia ab agente illimitatæ potentiæ neceſſario agẽte non procedit finitus effectus. Et vlterius, ſaltem potuiſſet mũdus perfectior fieri, vel alia producta fuiſſe. Quare ergo producta non ſunt? Profectò non inuenietur cauſa, niſi recurras ad liberam actionem cauſæ. *Deus in Ariſ. prĩcipijs infinitus, & liber eui deter cõuincitur*

Attende igitur, in quas redigitur angustias Philoſophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipſa quæ facit, aut mutari in ſcientijs, & cognitionibus ſuis, alias profectò infinitus euadet, & liber; Quod ſi liber, vtique potuit mũdum non producere. *No. inconueniẽtia quæ cõſequũtur ſẽtent iã Ariſtot.*

Eſt tertia magna impeditio. Nam, vel Deus eſt cauſa efficiens huius mũdi æterna, vel non. Si dicas, non eſſe cauſam efficientem Deum, & repugnas Ariſt. & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impoſſibili, nam mundus hic finitus eſt, & limitatus, & perfectionis determinatæ: ergo neceſſarium eſt, quòd aliqua cauſa ſit determinans, & tantam perfectionem, & non maiorem communicans; præſertim cum numerus horum finitus ſit.

Præterea; quia cœli non haberent motum ab alio, niſi eſſe haberent ab alio: Quomodo enim ſi cœli ſunt a ſe, nec ab alio eſſe accipiunt, ſuum motum ab alio haberent?

Quod ſi dicas, Deum eſſe cauſam efficientem, ſed tñ quæ ab æterno mundum producit neceſſariò. & ita ſẽſiſſe Ariſtotelem, & alios. Tunc ſi efficiens cauſa fuit, vtique *Quo eui dentere & eludatur Deũ eſſe*

efficientē cauſam Mundi. Q̄ito de ducatur euidenter Deum feciſſe mūdum ex nihilo.

vtique produxit mundum. Nam impoſſibile eſt, quòd ſit efficiens, aut agens cauſa, niſi agat, & producat Si ergo produxit; ꝓfecto ex nihilo produxit.

Dices: Illa nō fuit niſi emanatio quędā mūdi a primo principio. At vero hoc non eſt aliud, quam dicere, quod fuit ſimplex productio abſque mutatione, cum nō præfuiſſet ſubiectum, & hoc eſt quod nos ipſi confitemur.

No. emanationē quo ad hoc, q eſt ex nihilo productionis idem eſſe cum creatione.

Attende ergo ſummopere, quod dicere, cauſam efficientem aut agentem Deū, eſt dicere, quod mundum ex nihilo fecit. Illa enim ſimplex emanatio, creatio eſt, & creatio ab æterno. Sed in hoc eſſet differentia ſolum, quod illa emanatio libere a Deo eſſe, & non æterna poneretur; aut neceſſaria, & æterna, non tamen ob hoc negari poteſt, quin ſit ex nihilo productio, ſicut qui inter nos docent, Deum potuiſſe ab æterno mundum producere; profecto illam emanationem ponerent, liberam tamen. Vide ergo quanta ſit veritas noſtræ fidei, quod etiam Philoſophi negantes ex nihilo fieri aliquid poſſe nolentes, & non aduertenter idem fateantur, & hoc negare eſt dicere, Deum non eſſe cauſam mundi, vel non cauſam omnium: quod eſt falſiſſimum.

Et multo magis hoc apparet in elementis, & alijs naturis corruptibilibus. Si.n. iſta corruptibilia ſunt ſecundum ſuas partes quaslibet, quis poterit ſibi mentis compos perſuadere, non habuiſſe efficientem cauſam æternam? Hoc etiam conſidera, quia multū pro veritate facit contra Philoſophos. Præterea. Nō minoris potentiæ eſt dare alicui eſſe ab æterno, quā dare ei eſſe in tempore. Si ergo Deus potuit dare eſſe mundo ab æterno: ergo etiā potuit in tempore dare eſſe, quæ eſt ipſa mundi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio eſt in ratione Ariſt. quæ fortiſſima habetur. Eſt igitur aduertendum obiectiones eſſe Philoponi, quas conatur Simplic. refellere, & ſimiliter alteram Auerrois reprehendit, ſed malè, vt poſtea oſtēdemus, ac reuera vterque videtur, vel non intellexiſſe rationes Philoponi, vel ſi hoc non eo quod ſint valde apertę obſtinato animo noluiſſe conuinci ab ipſa veritate: ſunt enim obiectiones eneruantes prorſus rationes Ariſtotelis, quæ ſunt contra illud principium tex. 4. quod

Prima obiectio contra primam rationē Ariſto.

mobile debet eſſe ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus; tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile, non ergo eſt iam motus ab æterno. Quod ſi dicas, motum finitum antecedit mobile, non motum infinitum. Hoc eſt gratis dictum, & petitio principij. Nā ſicut æternus motus eſt ſimul cum mobili, ita etiam eſſe poteſt finitus motus. Et è contra, ſi motus finitus non poteſt ſimul eſſe cum mobili, ergo nec infinitus, nec poteſt id iam ex definitione motus oſtendi, vt Ariſt. oſtendebat.

2. obiect.

Altera obiectio eſt. Quod poteſt ſimul res cum motu produci, vt gutta aquæ, quæ tunc cum in aere producitur, incipit moueri, & ignis fit in aere, & tunc aſcendit. Ita ſimiliter mundus productus incipit moueri ſecundum partes, & motus, & tempus ſimul cum mobili produci poſſunt.

Solutio Auerr. reijcitur

Dicit Auerr. quòd guta non tunc fuit, nam ante fuit aer, ex quo facta eſt. Sed quid hoc ad rem? Non enim aer eſt mobile illius motus deorſum, ſed gutta.

Solutio Auerr.

Præterea. Quia cum nos non dicamus, quod mundus, qui cum motu ſimul productus eſt, fuit factus ex aliquo, ſed ex nihilo: ſic nihil concludit contra nos ratio Ariſtotelis, ſed ſolum probaret contra illos Philoſophos, qui dicebant mundum factum per motum ex aliquo, contra quos ipſe diſputauit. Nec ſimiliter altera ratio ipſius quicquam probat, vt dicemus in argumento ſeptimo.

3. pars q̄ſtiōis, in qua reſpō detur ad queſt.

Circa tertiam quęſtionis partē reſpondetur ad quęſtionem, & ſit prima concluſio. Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productū ponimus.

1. Concl.

Eſt autem notādum, quód modo loquimur de potentia, hoc enim magis ratione naturali comperiri poteſt; de facto tamen, an ita fecerit, dicetur poſt. Concluſio hæc eſt contra Ariſt. & fere contra omnes Philoſophos ethnicos, ſed probatur fortiſſime ex duplici radice. Altera eſt, quod Deus eſt libera cauſa. Altera eſt, q̄ poteſt ex nihilo facere. Eſt igitur primum argumentum. Deus eſt cauſa libera: nec vlla neceſſitate tenetur, quin poſſit nō facere, ergo potuit non operari, & ſic mundus

1. Ratio, pro cōcluſione.

dus nõ fuiſse nõ poteſt ab æterno. Iſta cõſequẽtia eſt indubitabilis, difficultas tota eſt in antecedente, quod multipliciter probatur. Primo Deus eſt infinitæ virtutis, vt ſupra probatum eſt, ergo non poteſt eſse agens neceſsarium. Probatur conſequentia. Nam agens neceſsario, agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, quod ſi Deus ageret ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, vtique mundum perfectiorem faceret, imò

Nota de libertate Dei.

1 & infinitum.

2 Præterea ſecundo. Ab agẽte neceſsario vno, non niſi vnum procedere poteſt: at mundus plures naturas, & diuerſas continet, quæ non niſi per accidens vnum faciũt: ergo impoſſibile fuit ab vno agente per ſe, neceſsario procedere primum eius effectum, qui eſset vnum per accidẽs, & non potius vnum per ſe. Nec valet dicere, quod diuerſitas materię facit diuerſitatem hanc, nam etiam materiæ, & omnia a Deo ſunt.

3 Præterea tertio. Quia in mundo poteſt de nouo aliquid eſse, vt ſpecies, quæ arte, & induſtria fit: & mulus, & plantæ, & alia huiuſmodi, quæ arte, & vi naturæ producuntur. Vel ergo Deus potuit iſta facere ab ęterno, vel non. Si non: manifeſte falſum eſt, vt viſum fuit. Si vero ſic, & non fecit: profecto non poteſt, niſi in liberam ipſius referri voluntatem, quia ita voluit.

4 Præterea quartò. Quia diuina volũtas eſt cauſa voluntatis humanæ, at iſta eſt libera, ergo etiam diuina. Neceſsariũ enim quomodo facit liberum, & quod melius eſt, nempe Deus, cur liber non erit? Profecto ſatis liquet, & cõuinci poteſt, liberum eſse Deum circa mundi productionem. Imò vero ex principijs Ariſt. idem conuinci poſset. Sed poſtea quæremus circa Dei libertatem, quid ſenſerit Ariſto. Satis nũc ſit ex veritate conuiciſse, Deum eſse liberum in ſuis operibus, atque adeo in mundi productione.

Q̃ño probatur Deum poſſe aliqd facere ex nihilo rõne naturali.

Alterum etiam probatur, quod ex nihilo produci poſſit aliquid ab ipſo. Primò. Ipſe eſt infinitæ potentiæ. ſed hæc nõ poteſt exerceri in effectu infinito, quia infinitum non eſt factibile; ergo erit in modo, quia infinite producit, quod nõ eſt aliud, quam ex nihilo producere.

1 Præterea ſecundo. Quia eſt cauſa effi-
2 ciẽs, (vt diximus) vniuerſi, ergo ex nihilo producit. Conſequentia probata eſt ſatis clare in ſuperiori parte quæſtionis.

Præterea tertio. Quia oĩum principio 3
primo danda eſt actio nobiliſſima oĩum naturalium, at oẽs naturales actiones ſunt cum mutatione. ergo prima erit ſine mutatione, & ſic ſine ſubiecto: vnde errabant in hoc Ariſt. & alij philoſophi. Non enim per actiones naturales debebant colligere ſimilem eſse actionẽ Dei, ſed potius eſse ſupra omnes illas.

Præterea. Vt natura eſt ſupra artem, ita 4
& Deus ſupra naturam. Nam natura facit materiam arti, vt bene notat S. Tho. quia facit lignum, & reliqua, ex quibus ars operatur. Ergo & Deus faciet materiam naturæ, & ita ex nihilo faciet rem, quia non eſt alia materia. Cum igitur Deus ex nihilo poſſit operari, poteſt abſque dubio mũdũ in tempore facere, & eſt argumẽtum hoc potiſſimum. Addamus pręterea alias rationes ex D. Tho. contra gentes, lib. 2. cap. 16. ex pluribus quas ibi affert pulcherrimas Sit ergo quinta ratio.

Qñto aliquis effectus eſt vniuerſalior 5
tanto habet propriam cauſam altiorem: quia quanto cauſa eſt altior, tanto ad plura virtus eius extenditur: Eſse autem eſt vniuerſalius, quam moueri: ſunt enim quædam entia immobilia, vt etiam Philoſophi tradunt, vt lapides, & hmõi: oportet ergo, quod ſupra cauſam, quæ nõ agit niſi mouẽdo, & tranſmutando, ſit illa cauſa, quæ eſt primum eſsendi principium. Hoc autem oſtendimus eſse Deum. Deus igitur non agit tantummodò mouendo, & tranſmutando. Omne autem, quod nõ poteſt producere res in eſse, niſi ex materia præiacente, agit ſolum mouendo, & tranſmutando. Facere enim aliquid ex materia, eſt per motum, vel mutationẽ quandam. Non ergo impoſſibile eſt producere res in eſse ſine materia præiacente: producit igitur Deus res in eſse ſine materia præiacente.

Præterea: quod agit tantum per motũ, 6
& mutationem, non competit vniuerſali cauſæ eius, quod eſt eſse: Non enim per motum, & mutationẽ fit ens ex non ente ſimpliciter: ſed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem eſt vniuerſale eſsendi principium, vt oſtenſum eſt: non igitur ſibi competit agere tantum per motum, aut per mutationem: neque igitur ſibi competit

indi-

indigere præiacente materia ad aliquid faciendum.

7 Amplius Vnumquodque agens ſibi ſimile agit quoquomodo: agit autẽ vnumquodque agens ſecundum quod actu eſt. Illius igitũ agentis erit producere effectũ, cauſando aliquo modo formam materiæ inherentem, quod eſt actu per formam ſibi inhærentem, & non per totam ſubſtantiam: vnde Philoſophus 7. Metaphy. probat, quòd res materiales habentes formas in materijs, generantur a materialibus agentibus habentibus formas in materia, non a formis per ſe exiſtentibus. Deus autem non eſt ens actu per aliquid ſibi inhę rens, ſed per totam ſuam ſubſtantiam, vt ſupra probatum eſt: igitur proprius modus ſuæ actionis eſt, vt producat rem ſubſiſtentem totam, non ſolum rem inhærentem, ſcilicet formam in materia. Per hũc autem modum agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiam pręiacentem non requirit in ſua actione.

8 Amplius. Quorumcunque in rerũ natura eſt aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet vnum eorum eſſe ab alio, vel ambo ab aliquo tertio. Oportet.n. ordinem in vno conſtitui reſpondendo ad aliud, alias ordo vel proportio eſſet a caſu, quẽ in primis rerũ principijs ponere eſt impoſſibile: quia ſequeretur tantò magis omnia alia eſſe a caſu. Si igitur ſit aliqua materia diuinę actioni proportionata, oportet, vel quod alterum ſit ab altero, vel vtrumq; a tertio Sed cum Deus ſit primum ens, & prima cauſa, non poteſt eſſe effectus materiæ, nec poteſt eſſe ab aliqua tertia cauſa: relinquitur igitur, ſi inuenitur aliquã materia proportionata diuinæ actioni, quod illius ipſe ſit cauſa.

9 Adhuc: Quod eſt in entibus primum, oportet eſſe cauſam eorum quæ ſunt: ſi enim nõ eſſent cauſata, non eſſent ab ipſo ordinata, ut iam oſtenſum eſt. Inter actum & potentiam talis eſt ordo, quod licet in vno, & eodem quod quandoq; eſt potentia, quandoque actu, potentia ſit prior tempore quam actus, licet actus ſit prior natura: tamen ſimpliciter loquendo oportet actum potentia priorem eſſe: qđ patet ex hoc, qđ potentia non reducitur in actũ, niſi per ens actu: Sed materia eſt ens in potentia: ergo oportet, quod Deus qui eſt actus primus, & purus, ſit ſimplr ea prior, & per conſequens cauſa ipſius: non ergo ſuæ actioni præſupponitur materia ex neceſſitate.

Item, Materia prima aliquo modo eſt, 10 quia eſt ens in potẽtia: Deus autẽ eſt cauſa omniũ quæ ſunt, ut ſupra oſtenſum eſt. Deus igitur eſt cauſa materiæ primæ, cui nulla alia materia, præexiſtit: diuina igitũ actio materiã præexiſtẽtem non requirit.

2. concl. Secunda cõcluſio. Mundus a Deo cum ipſo motu, & tempore de nouo eſt factus. Mundum quidem eſſe genitum in vniuerſum conſenſus eſt omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtot. vt diximus ex ipſius Ariſt. teſtimonio, ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt; & omnia ex Deo nulla materia, aut ſubiecto pręſuppoſito eſſe facta, & ipſam quoque materiam a Deo factam, vt poſtea dicimus quæſtione ſequenti; Sed nota ex Alberto, tract. 1. cap. 13. quod cũ audis, mundum de nouo productum, non ſic intelligas, ꝙ præceſſerunt inter Deum & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præceſſit, niſi æternitas Dei, quæ ſemper eadẽ eſt, fuit & erit. Et quamuis ante, & ante mundus eſſet factum, ſemper eſſet æternitas, in qua eſſet Deus, & mundus poſt: Vnde non expectauit Deus tempus nec durationem aliam, ut mundũ faceret, quia non eſt ſucceſſio in eo. Hanc cõcluſionem, quæ de fide eſt, hoc loco nõ probamus rationibus, aut teſtimonijs, quod ſequenti quæſtione manifeſta futura ſit, cum probatum fuerit, mundum non poſſe eſſe ab æterno.

Nota ex Alb.

4. Pars quæſt. ſoluuntur. Ariſt. & falſigrapha rationes à Ad 1.

His igitur conſtitutis, deſcendamus ad vltimam quæſtionis partem, qua ſoluamus fallacia Philoſophorum argumenta. Ad primũ dico, quod Deus ab æterno potuit, & ab ęterno, voluit producere mũdũ: verum nõ producere ab æterno, ſed in tẽpore. Quod eſt dicere Deꝰ habuit hãc voluntatem æternam volo producere mundum in tempore, ut dictum eſt iam.

Cur voluit Deꝰ mũdum potius in tpe facere, & id fuit melius, quã ſi ab æterno.

Nec eſt inuidię aſcribendum, quod nõ ante fecerit, ſed diuinę uoluntati, quæ cauſa prima eſt. Nam non facere bonum cum poſſis, non eſt inuidiæ debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem; mundum in tempore facere, quia nõ oportebat creaturam eſſe ſuo creatori coæternam. Et

Digitized by Google

vlterius ita factum eſt, vt nobis oſtenderet, Deum nõ eguiſſe ipſum hoc mundo, ſed mundum ipſius egere. Et vlterius, ut cognoſceretur clarius ipſum eſſe authorẽ omnium: quod cognoſci vix poſſet, ſi mũdus eſſet coæternus. Rurſus, ut ſic clarius cognoſceretur eſſe creatorem. Item, vt ſic cognoſceretur melius, & clarius eſſe infinitæ uirtutis, qui ex nihilo fecerit. Poſtremo, vt cognoſceretur eſſe agens liberum, quia produxit, cum voluit. Demum, quia ſic homines illũ timeant, honorent, venerentur, cum videant omnia ab ipſo eius nutu, & poteſtate pendere, ac voluntate. Ob has ergo cauſas Deus merito voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quam ab æterno.

Ad 2. Ad ſecundum bene reſpondet Philop. argumento quarto contra Proculum. Breuiter attende, quod in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua peruenire ad actũ ſecundum poteſt agens abſq; ſui mutatione: vt ignis ex non calefaciente fit calefaciens abſque ſui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia, vt ex Ariſtotele habes, agens, vt agens, nõ mouetur: eſt enim actio in paſſo. Ita Deus ex non producente eſt producens: nam productio in ipſo nõ eſt, niſi in producto.

Obiect. Dices; ſaltem mutatur ſecundum actũ voluntatis, quo vult producere modo, & non ante. *Solut.* Id negamus, ſed actus voluntatis, quo vult producere, eſt terminus, non vt producat ab æterno, ſed vt producat in tempore.

Ad 3. Ad tertium dico, quod ipſum exẽplar fuit æternum, licet relatio non ſit ab æterno: ſicut homo poteſt eſſe, imò eſt ante filium, licet relationem ſimul cum ipſo habeat. Ita ſimiliter eſt ipſe Deus, qui exẽplar eſt, ſed non refertur, niſi in tempore.

Obiect. Dices: ergo iam de nouo relationẽ acquirit. *Solut.* Reſpondeo, quod hæ tẽporales relationes nõ ſunt reales in Deo, ſed in creatura, & per eaſdem denominatur Deus de nominatione extrinſeca: vt dicitur Deus Dominus, & creator noſter, quia nos ſerui ipſius, & creaturæ ſumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationem tuã, qui ad illam te refers ſiniſtrũ, cũ prius ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina eſt ignorata ab Ariſtot. nam in Metaphy. cap. 15. docet, ſcibile dici, non ꝙ referatur ad ſcientiam, ſed quia ſcientia ad ipſum: & huiuſmodi eſſe relatiua.

Ad quartũ dicitur, quod agenti voluntario non competit illud: nam poſitis omnibus requiſitis ad operandũ, poteſt non operari, ſi nõ vult, & iterũ operari, ſi vult. Ita glorioſus Deus. Præterea; cũ Deus ſẽper in eadem eſſet diſpoſitione, mundũ tamen produxit in tempore, quia ita voluit voluntate æterna: voluit autem merito ob cauſas ſuperius dictas. *Ad 4.*

Ad quintum dico, quod Deus ex parte ſua ſemper fuit cauſa actu in ſe, quamuis mundus in tempore ſit factus: nec ob id aliqua conuenit perfectio Dei. *Ad 5.*

Deinde diſtinguendũ eſt de actu. Nam alius eſt actus perficiens operantem: alius eſt actus perficiens non operantem, ſed opus ipſum, quod fit, ut ait Ariſto. 6. Ethicorum, cap. 5. diſcrimen ponens inter artem, & prudentiam, ait prudentiam perficere ſua operatione appetitum, & habentem artem verò ſua effectione non perficere appetitum, ſed perficere ipſum opus factum. Et prudentiam conſultare ad bonum ipſius operantis, & ad eius finem: Artem verò, non ita, ſed ad finem ipſarum artium, & particularium rerum ipſarum: vnde fit, vt ibidem ait, quod magis laudatur artifex, qui volens peccat, quam qui nolens: è contra verò in ipſa prudentia, plus vituperatur, qui volens peccat, quam qui nolens: vnde artifex aliquis ſi ſit perfectus, non perficitur cum facit. v. g. annulum, vel ſertam: nec in perfectione ipſe creſcit, cum ſit in ſe perfectiſſimus, nec ideo operatur, vt ſe perficiat, ſed perficit opus. Sic ergo Deus perfectiſſimus artifex cũ ſit: fabricãdo mundum, & res alias, nõ ſe, ſed opera ipſa ꝑfecit, res, inquam, ipſas factas. Vnde notandum etiam eſt, ꝙ potentia ad talem actum, quo quis non ſe, ſed alia perficit, non dicit imperfectionem in agẽte, ſicut nec ille ipſe actus addit perfectionem ipſi agenti. Vnde ſicut actus, ita & potentia eſt duplex. Vna ad perfectionem ſuam, & ad actum ſe perficientẽ: & hæc dicit imperfectionẽ, nempè, carere tali perfectione. Altera eſt potẽtia perfectæ iam rei, non ad ſe perficiendum, ſed poteſtas ad perficiendum alios, & hæc non dicit imperfectionem, ſed potius perfectionem intrinſecam rei, & cum agit exterius, perficit exteriora, non ſe; vt cum,

Digitized by Google

cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipſe, ut dicebamus: nec gemma applicata ſanans, nec calor ipſe vt octo, calefaciens.

Ad 6. Ad ſextum dico, quod productio mundi fuit indiuiſibilis,& non ſucceſſiua:& illi productioni correſpondet unicū inſtans, quod inſtans fuit ultimū non eſſe motus, quia tunc non fuit motus, & immediatè poſt fuit:& ſimiliter vltimū non eſſe temporis,quia immediatè poſt fuit tempus:& hoc eſt, ſi mundum ſimul cum cœlorum motu produxit.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondet benè Philo.ꝙ Aliquando dicitur uno modo poſitiuè: & ſic tempus dicit. Altero modo negatiuè:& tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur,Aliquando fuit hora matutina, nō ſignificat, quod in aliquo alio tp̄e illa hora fuit, ſed quod non ſemp fuit. Ita cum dicitur,Aliquando non fuit, aliquando non erit tempus,ſignificat, qđ tempus non eſt ſemper, nec erit ſemper, ſed ceſſabit, & initium habuit. Imò hoc etiam poſſumus ex ipſo Ariſtotele confirmare. Ipſe dicit, extra cœlum non eſſe locum. Dicā ergo: ſi extra eſt:ergo locus ibi eſt.Reſpondebit,quod non valet: quia ſenſus eſt,non eſſe locum infinitum,ſed finem habere; Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore.

Ad 8. Ad octauum facilis eſt reſpōſio. Negamus enim, quod mundus productus ſit per motum, aut mutationem; tunc enim opus erat ſubiecto.At non eſt,niſi ſimplici productione,quæ creatio dicit, productus;& ita non opus fuit ſubiecto. Deinde, ſi illam ſimplicem productionem uelis uocare mutationem, diſtinguimus de mutatione,& dicimus eſſe duplicem. Alteram ab eſſe ad eſſe alterum;& hanc dicimus requirere ſubiectum prius. Alteram a nō eſſe ad eſſe;& hæc quidem, vel a nō eſſe ſecundum quid, ſiue ſecundum partem,ut alteratio, & generatio a non eſſe formæ ad formam, & hæc etiam requirit ſubiectum,uel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At aliter eſt a non eſſe ſimpliciter totius; ad eſſe ſimpliciter totius, & hanc negamus requirere ſubiectum præcedere, imo implicat,ut reqrat prius ſubiectum, quia eſt a non eſſe totius ipſius ſubiecti, ad eſſe illius. Quare hæc eſt quidem in ſubiecto ipſo, qui fit, quia dicitur primò eſſe,& non fuiſſe.

Ad 9. Ad nonum dico, quod mūdus poteſt à Deo deſtrui, ſicut eſt factus. Nec ſi deſtrueretur,ob id prauus eſſet:quia tūc deſtrueret propter aliquem rectum finem. Nec deſtrueret perfectum,vitium eſt, cū iam nullius uſus eſt,ſicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iā non vult pulſare. Ita Deus glorioſus poſſet benè ipſum diſſoluere mundum, quia in tantum vſus ipſius eſt, in quantum ipſi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam valet. Nam illo probaretur, quod homo non poſſet diſſolui; nec alia,quia perfecta ſunt. Vnde attende,ꝙ mundus,ſicut ingenerabilis fuit, ideſt, nō per generationem factus: ita eſt incorruptibilis,ideſt, nō corrumpi poteſt per mutationem; At ſicut creabilis eſt, ita eſt a Deo corruptibilis; hæc enim inter ſe opponuntur.

Ad oēs ſimul rationes Ariſt. Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Ariſtotelis rationes, (vt ijs etiā ſatiſfiat,qui putant eſſe demonſtrationes) reſpondemus,quod D.Thom. ait in ſumma Theologiæ. 1.p.q.46.art.1. in corpore, ſic dicens:Quod omnes rationes, quas inducit Ariſtotel.non ſunt demonſtratiuæ ſimpliciter,ſed ſecundum quid ſcilicet, ad cōtradicendum rationibus Antiquorū ponentium mundum incipere, ſecundum quoſdam modos in veritate impoſſibiles; Et hoc,ait,apparet ex tribus. Primò quidem:Quia tam in 8.Phyſic.quam in 1.de Cœlo,præmittit quaſdam opiniones, vt Anaxag. Empedo.& Platonis,cōtra quos rationes contradictorias inducit. Secundò. Quia vbicunque de hac materia loquitur,inducit teſtimonia Antiquorū, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Tertio. Quia expreſſe dicit in 1.lib. Topicorum, quod quædam ſunt problemata dialectica,de quibus rationes non habemus,vt,vtrum mundus ſit æternus. Hæc D.Thom.

Dicimus ergo, ſi ſubtilius conſideremus,omnes rationes Ariſto.non pugnare cum fide,ſed rectè concludere, ſcilicet ꝑ motum non fuiſſe productum mundum ex aliquo ſubiecto, quod ſane ipſe Ariſt. intēdebat cōtra Philoſophos alios. Et hoc manifeſtè patet: quia ſemper in eis ex motu procedit.Intulit autem concluſionem latius patentem,quàm rationes ipſæ probabant,

babant, quia fortè non cognouit, vel non conſiderauit alium modum per creationẽ incipiendi. Certè contra hunc modum directè, per ſe non diſputauit, ſed ſemper ſuppoſita materia, vel ſubiecto, & motu. Rationes ergo retinẽdæ, ſed cõcluſio moderanda, atq; ita in paucis videbitur Ariſtoteles in hac re fidei repugnare. Impiè verò agens, quia talibus rationibus cõtra fidem, & veritatem creationis abutuntur, quod ſane non fecit Ariſtoteles. Atque hactenus de quæſtione.

An potuerit mundus eſſe ab æterno. Quæſt. II.

Cur nũc agẽdũ in ſi d hac qõne q̃ grauiſſima eſt, & digniſſima.

CVM teneamus mundum in tẽpore, & cum tempore incipere potuiſſe, imò incæpiſſe ſupereſt examinare: An ab æterno potuerit eſſe ita, vt mundus hic durationis eſſe potuerit æqualis cum ipſa prima cauſa: ſi enim hoc fieri non potuiſſe fuerit oſtenſum, maxime erit impugnata opinio Ariſto. & ſequacium. Vt enim ipſi mundum nõ incæpiſſe, nec potuiſſe incipere arbitrabãtur, ita nos, & ipſorum opinionem non eſſe veram, nec potuiſſe eſſe ueram probabimus, ac ſi oſtenderimus nõ potuiſſe eſſe ab æterno, abſq; dubio etiã conſtabit non fuiſſe. Eſt autem quæſtio nimis grauis propter placita diuerſa inſignium Doctorum, & propter rationes validas ex vtraq; parte, & propter rei ipſius magnitudinem. Imprimis eſt argumentũ primum, quo probatur, mundum potuiſſe ab æterno eſſe. Deus ab æterno fuit iã omnipotens, ſicut cũ produxit mundum. ergo ab æterno potuit producere mundũ. Conſequentia certiſſima eſt, & antecedẽs veriſſimum. Et hoc argumentum eſt præcipuum pro hac ſententia.

Rõnes, quod potuerit mũdum eſſe ab æterno. 1. ratio.

2 Secundò Deus ab æterno cognouit mũdum, & voluit; ergo potuit mundũ producere. Probatur conſequentia. Quia tantæ facilitatis eſt ipſi, mundũ producere, quantæ cognoſcere, & velle: imò ſola cognitione, & uoluntate producit res hæc.

3 Tertio. Si ab æterno nõ potuiſſet mundum producere: ſequitur, quod debuit expectare per æternitatem, vt mũdum poſſet producere. Aeternitas autem maior eſt quocunq; tempore, & ſic expectaret per multum temporis: quod abſurdum eſt, & impoſſibile.

Quartò. Si mundus non potuiſſet ab æterno eſſe, ex eo foret, quia non poſſunt eſſe in vno eo inſtanti ſimul cauſa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falſum eſt, vt colligitur ex his ſenſibilib. Si enim Sol ab æterno eſſet, lumẽ ab æterno eſſet: & ſi pes, ſimiliter veſtigiũ. At lumen, & ueſtigium effectus ſunt efficiẽter Solis, & pedis: potuit ergo cum cauſa æterna effectus coæternus eſſe.

Huius ſententiæ eſt S. Tho. Theologorũ primus. 1. p. q. 49. ar. 2. & cum eo ipſius diſcipuli. Similiter Duran. 2. diſt. 1. q. 2. & Grego. 2. ſen. d. 1. q. 3. Quamuis Durãdus non ſimpliciter id conceſſit, ſed cũ diſtinctione, de rebus tantum permanentibus, & incorruptibilibus eſſe poſſe ab æterno: non autem de corruptibilibus; imò etiam D. Thomas ex infinitate animarũ ait eas non potuiſſe eſſe ab æterno. *Doct. illus ſent.*

At oppoſita pars ſuſtinetur a Doctoribus magnæ authoritatis, puta a Bonau. 2. d. 1. q. 2. Enric. de Ganda. quodlibeto. 1. q. 7. Marſil. 2. ſent. d. 1. art. 2. Adde, quod eſt ſententia Doctorum Græcorum. Ambro. lib. 1. Examer. c. 3. dicit, eſſe inconueniẽs, putare, creationem poſſe eſſe coæternam creatori. Et Baſil. dicit eſſe blaſphemum. Damaſ. 1. lib. de Fide. cap. 9. id etiam negat Præterea Auguſt. 12. de Ciuit. ca. 15. dicit, Angelos non potuiſſe eſſe coæternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib. 1. de Sacramentis. cap. 10. hoc inquit: Fugit diuinam virtutem, quod aliquid ſibi coæternũ faciat. Hoc inter Philoſophos aſſerit Philopo. c. 3. contra Procul. & ſolutionem argumenti primi: idem etiam Burlæ. Eſt autem argumentum primum pro iſta ſententia. Si mundus potuiſſet ab æterno eſſe, vtique eſſent tranſacti homines infiniti; ſed quiſque habet ſuam animam immortalem, ergo eſſet numerus animarum actu infinitus: quod eſt impoſſibile.

Doct. contraria opin. ſcholaſtici, et ſacri, q̃ mundus non potuerit eſſe ab æterno.

1. ratio. quod nõ potuerit eſſe ab æterno.

Hoc argumentum apud Philoſophos, qui æternitatem mundi poſuerunt, tantũ faceſſit negocium, vt in varia abſurda, eaque grauiſſima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui, ut euaderent, uel animam mortalem impie fecerunt, ut Alexander; vel eorum tranſmigrationem, vel circu-

lum

Digitized by Google

lum certo quodam tempore; vel vnicum intellectum tantum eſſe in omnibus hominibus, vt ſtulte pariter, & impie Auerroes; aut non eſſe incõueniens infinitum in rebus incompletis concedere; qualis eſt anima: non vero in rebus omnino completis, & perfectis, vt Auicenna. Quæ omnia ſunt cõtra rationem naturalem, & nos id alibi oſtendimus; ſed probare hic non eſt præſentis loci. Satis ſit, abſurda ad quę eos cogit, indicaſſe.

Aliqui ex catholicis, vt Heruęus 2. ſent. d. 1. q 1. reſpondet ad hoc: quod ſi mundus eſſet ab æterno, tũc animæ eſſent corruptibiles, vel vna plura corpora ſucceſſiue informaret. Sed profecto hoc eſt non minus abſurdum. Nam ſi anima ex ſe eſt incorruptibilis, non ideo eſſet corruptibilis, quia eſſet mundus ab æterno: cum nõ ſit maioris potentiæ cõſeruare, quàm producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam ſingulas conſeruare?

Solut. et eius confutatio.

Quod ſi dicas: Hoc eſſe, ne ſit infinitum: Profecto reſponſio nulla eſt, & petitur principium in reſponſione: hoc enim conuincit argumentum, quod poſſet tũc eſſe infinitum: vnde oportet negare infinita produci poſſe; & ſic nec mundus fuit ab æterno.

S. Thom. 2 lib. contra gen. cap. 81. poſt quam attulit illas varias euaſiones, & incommoda Philoſophorum, in quę inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non eſſe inconueniens ſecũdum Ariſtotelem infinitum actu in rebus ſpiritualibus ponere. Sed hoc non videtur ſatisfacere; nam numerũ infinitum actu nõ repugnat eſſe, niſi ab intrinſeco, puta, vt numerus eſt, vt patet ex ratione Ariſtotelis: quia infinitũ non eſt numerabile: impertinens ergo eſt, quod ipſæ vnitates ſint ſpiritualia, aut corpora. In Summa vero Theologiæ re maturius conſiderata 1. par. q. 46. art. 2. ad 8. reſponſiones illas aſſerens varias Philoſophorum, qui æternitatem mundi defenderent, cum videret eas non ſatisfacere, ait. Conſiderandum tamen, quod hæc ratio eſt particularis, vnde qs poſſet dicere quod mundus, vel aliqua creatura poſſit eſſe ab æterno, vel Angelus, non tamẽ homo. Nos autem intendimus in vniuerſali, quod aliqua creatura fuerit ab æterno, hæc ille. Vnã etiã ait Caietanus, quod ſecundum D. Th. doctrinam, & mentem, qui ſuſtinet animam immortalem, & ſine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, in intelligibile eſſe, quod generatio humana ſit æterna: & iubet Thomiſtas eſſe cautiores, vt cum concedant mundum potuiſſe eſſe ab æterno, non ſimpliciter concedant, ſed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus ſecundum D. Tho. hanc rationẽ concludere tum de hominibus, & eorum generatione nõ potuiſſe eſſe ab æterno: tum etiam ex conſequenti nec mundum talem, qualis nunc eſt, & qualem repetit Ariſt. eſſe potuiſſe ab ęterno, nempe cum omnibus his ſuis ſpeciebus perfectis.

Iterũ cõfutatur ſolu. cõcedẽtiũ infinitũ in ſolis animabus.

Præterea: eſt argumentum, quo probatur, non in ſolis animabus eſſe infinitum, ſed etiam in alijs. Nam cum eſſent dies infiniti tranſacti, in ſingulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conſeruare, ſiue cõtinuando vnum alteri, ſiue non; tunc profecto eſſet quanta infinita, nec poteſt bene intelligi, quomodo Deus nõ potuit in ſingulis diebus id facere. Nec valet dicere, quod infinitum occuparet omnia, nec alijs locum relinqueret. Hoc enim nil valet: tum illud non eſſe infinitum ſecundum omnem dimenſionem, ſed ſecũdum longitudinem. Et præterea, quia poteſt Deus facere, quod vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri poſſe. Sed hoc videtur intellectu valde difficile: ꝙ ſit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos prorſus: vnde argumentum profecto vim habet.

2. Ratio, quod nõ potuerit eſſe ab æterno.

Secundum eſt. Si mũdus potuiſſet eſſe ab æterno, vtrique dies eſſent tranſacti infiniti, vnus poſt alium: eſſet ergo infinitum pertranſibile, quod profecto eſt in intelligibile cõtra ipſum Ariſt. qui ait, infinitũ eſſe impertranſibile 3. Phyſ. tc. 59. & 62. & 8. Phyſ. to 68.

Obiect.

Dicunt aliqui, quod infinitum eſt impertranſibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ eſt infinita diſtantia: at in diebus non datur primus dies omnium, a quo vſque in præſentem ſint infiniti.

Solut.

Sed hoc primo videtur impoſſibile, ſi recte aduertas. Nam illud tempus, & dies a Deo facta ſunt: quomodo ergo poteſt

comprehẽdi, quod fuit dies a Deo, & ordine fluant, & non cognoſcat ipſe quam primo produxit? Similiter, ſi homines creauit etiam ab æterno, profectò dicendũ eſt, primum ipſum cognouiſſe, & probatur. Nã hæc propoſitio eſt falſa: Nullus homo immediate factus eſt à Deo: ergo eius contraditoria eſſet vera, aliquis homò immediate factus eſt à Deo: ille ergo eſſet primus, & illum ipſe, quẽ primo fecit, cognouiſſet. Ergo quãuis nos primum aſſignare non poſſumus, quia non omnes cõprehendimur; tamen Deus ipſe, qui primo fecit, & omnia comprehendit poterit aſſignare: & negare eſſe primũ iudicio meo, eſt negare eſſe a Deo productum, vt dicetur inferius.

Deinde: eſto quod non poſſit aſſignari primũ; nõ effugitur difficultas: nã ſemper rerum eſt pertranſita eſſe infinita, dies, inquam & annos, & generationes infinitas, etiam ſi non detur primum.

Præterea: ſic neceſſaria illatione cõuincimus, quod non præceſſerit tempus infinitum: infinitiue dies, aut anni at tẽpus præteritum infinitum, non eſt minus, quam tẽpus futurum infinitum, neq; futurũ eſt maius, quam præteritum: Sed impoſſibile eſt, pertrãſiri tempus futurum infinitum: ergo impoſſibile fuit pertrãſiri tẽpus præteritum infinitum. Sane fateor hanc mihi videri demonſtrationem.

3. Rõ. q nõ potuerit eẽ ab æterno. Tertium eſt argumẽtum noſtrum, quo puto demonſtrari hoc præſertim contra Ariſtotelem. Si mundus potuit eſſe ab æterno, vtique motus, & tempus potuerũt eſſe ab æterno, quod ipſe & ſequaces omnes concedunt: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo mundus non potuit ab æterno eſſe.

Hoc antecedens probatur. Detur, quod ignis, & ſtupa fuit ab æterno, quære an calefactio potuit eſſe æterna. Manifeſte patet, quod non. nam ignis in inſtanti eſt; at impoſſibile eſt intelligere, ſeu imaginari, quod illud inſtans ſit ignis, & quod tunc ſit calefactio: nam motus non in inſtanti eſt, nec incipit per primum eſſe. Si igitur motus nõ põt habere coæternitatem cum mobili, ſignum clariſſimum eſt, non potuiſſe ab æterno fieri.

Corroboratur rõ Idem dicitur de cœlo, & ſuo motu. Eſt enim neceſſe, quod detur inſtans cœli, & tunc adhuc nõ eſt motus. vnde motus, nec poteſt coæternitatem habere cum ipſo Deo; ergo nec mundus.

Et confirmatius fit. Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione æterna, niſi per horam forte, vel inſtãs, aut aliquod tempus finitum, quod non poteſt facere ex nõ æterno æternũ. Et in hoc rurſus probatur cõſequẽtia illa poſita. Nã ſi mobile eſſet æternũ, & nõ motus, eſſet ꝑfecto mobile ſine motu per ſpatiũ æternũ, quod eſt impoſſibile, & cõtra ipſum Ariſ. at ſi fuit per finitam durationem, & ante motum, non fuit æternum.

Idem etiam confirmatur de muliere, *Cõfirmatur rõ exemplo.* quæ ab ęterno fuit grauida: peto enim de partu, an ſit ęternus. Si enim hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, ſicut mulier, quod eſt impoſſibile. Si vero non: ergo nec mulier: nam per nouem menſes diſtat a partu: niſi dicas, quod infinito tempore manet grauida. Colligimus ergo fortiſſimo argumento, non potuiſſe mũdum ab ęterno produci, ſicut nec motus, & ſub inde tempus.

Quartum eſt. Mundus non potuit eſſe, *4. Ratio.* niſi à Deo productus, & factus: at eſſe factũ, & eſſe ęternũ implicat; ergo id eſt impoſſibile Minor patet: nam maior eſt certa. Si mundus factus eſt, in aliquo inſtanti poſitiuo, & determinato ſaltem a Deo cognito, factus eſt; at nullũ eſt inſtãs, in quo Deus primo ſit, quia non fuit primo, ſed ſine principio; ergo non poteſt mundus cum Deo habere coæternitatem. Vnde vix poteſt intelligi, quomodo Deus ſit efficiens cauſa mundi, & mundus ſit abſque vllo principio alicuius durationis, ſicut Deus; quæ enim facta ſunt, determinato inſtanti facta ſunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores ſancti hoc noluerũt creaturę poſſe concedi, vt creatura poſſet eſſe coęterna creatori, quia ideſt Deum tunc non creatorem facere, & factorem mundi eſſe negare.

Confirmatius fit: quia cauſa prior eſt effectus: ſi ergo Deus prior fuit. igitur fuit propria duratione prior, non aliena. Propria autem duratio Dei eſt æternitas. ergo ipſa ęternitate Deus præceſſit mũdũ; & ipſum tempus. Nam ſi fuit cauſa temporis: ergo fuit prior tempore, idque alia duratione, videlicet ęternitate. Nam implicat contraditionem, vt antequam ſit tempus, ſit tempus. Nec Deus tempore men-

Digitized by Google

menſurat, ſed æternitate: ergo neceſſariũ eſt concedere, quod Deus tota æternitate præceſſit tempus.

5. ratio. Quintum eſt. Sequitur, ꝙ tunc mũdus neceſſario procederet à Deo, quod eſt impoſſibile. probatur: Detur, quod ſit coæternus; tunc non licet, nec vnũ inſtans cognitione ſumere, in quo ſit Deus, in quo etiam nõ ſit mundus. Si igitur libere produxit mundum: ergo potuit nõ producere. Tunc, vel in eo inſtanti, in quo mũdus eſt, potuit à Deo ꝑduci, vel ante, vel poſt. Non in eo: quia tunc eſt, & quod eſt, cum eſt neceſſe eſt eſſe. Nõ poſt, quia ſemel ꝑ ductum neceſſario eſt productũ. Ergo ante; & ſic prius fuit Deus, vel neceſſario productus eſt mundus.

Ad hæc addendum hoc eſt. Quod negare infinitum poſſe à Deo fieri, & cũ hoc mũdum poſſe æternum fuiſſe, vix poteſt capi. Videtur enim neceſſario ſequi ex æternitate mundi actu infinitum eſſe poſſibile.

6. ratio. Præterea. Si mũdus fuit factus ab æterno per emanationẽ, vel quocunque alio modo voles; quæro, cum emanauit, & factus eſt. v. g. Sol, aut factus eſt in Oriente, aut ĩ Occidẽte. Septẽtrione, vel Meridie. aut in omnibus his ſimul locis, & poſitionibus, aut in nulla earum. Nõ in omnibus ſimul: quia implicat naturaliter rem eſſe ſimul in pluribus locis. Non in nulla earũ poſitionum; quia etiam implicat hoc, & eſt inintelligibile, vt Sol eſſet, & nullibi eſſet. Ergo in aliqua poſitione, & ſitu factus eſt, & emanauit.

Obiect. Dices fortaſſe, te neſcire vbi erat cum emanauit, vel non poſſe dari, vel aſſignari primam poſitionem loci, vbi fuerit Sol.

Solut. At hæc fuga nulla eſt. Nam ſiue fuerit prima, ſiue non, nil curo: neceſſe tamen eſt concedere, vel in aliqua poſitione factum eſſe, vel in nulla, vel in omnibus ſimul, aut concedere duas contradicentes eſſe ſimul veras vel ſimul falſas: nam hæ contradicunt ſibi in omni, & in aliqua non in nulla, & in aliqua ſic: Oportet ergo aliquam iſtarum neceſſario concedere. Et præterea non erit verum, quia tu neſcias.

Dices, forte erat ĩ Oriẽte. (perinde eſt autem, ſi in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti.) Quæro itaque. Aut mãſit infinito tempore immotus, Et hoc nõ, quia eſſet contra naturam, & infinito tẽpore violẽta actio. Aut cœpit ſtatim moueri ab æterno, At nunc quæro, quanto tẽpore motus eſt ab Oriẽte in Occidẽs, aut infinito tempore, aut finito. Non infinito, tum quia ridiculum eſt dicere, infinito tempore tantum abſoluiſſe ſemicirculationem vnam: tum quia infinito tempore infinitæ circulationes ſunt trãſactæ, nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriẽte ad Occidens tempore finito. v. g. ſpatio duodecim horarum.

Iam ſic argumentor. Igitur ſupputãdo à fine iſtius ſemicirculationis, vſq; ad initium, quo factus fuit Sol in Oriente, reperitur tempus finitum tantum duodecim horarum, atq; adeo nõ fuit factus ab æterno, quia à certo dato poſtea termino, & inſtanti aſcẽdendo ſuperius, non procedimus in infinitũ: quod quidem oporter, ſi ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim inſtans acceptum poſt æternum, oporteret infinita eſſe diſtãtia, vſque ad æternum. 1

Rurſus ſupputãdo ab eo tempore, quo fuit in Occidente vſque ad nos, peto, an fuerit etiam tempus finitum, an infinitũ. Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus, poſtquam factus Sol eſſet, reperiet finitum: nam ab Occidentis poſitione ad nos eſſet per ſe finitum: & ab illa rurſus, vſq; ad poſitionem in Oriente cũ fuit factus, eſſet finitum quoque. v. g. duodecim horarum; ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus, ſed finitum. 2

Si vero dixeris, infinitum tempus fluxiſſe ab eo tempore, quo Sol fuit in Occidente ad nos vſque: iam ergo ſequitur aliud abſurdum non minus; imò & impoſſibile, videlicet, quod infinito poſſet fieri additio verſus illam partem, qua eſt infinitum, quod implicat. Velut ſi accipias lineam infinitam, quæ ducatur à puncto hoc. v. g. in infinitum ſurſum verſus, illi quidem lineæ poſſet fieri additio verſus hoc extremum finitum, quæ terminatur in puncto, ſed non ſecũdum alterum extremum, quod tendit in infinitum. Probatur autem illatio euidenter. Nam vltra æternũ adderentur illæ duodecim horæ, vſque dũ Sol prius factus fuit in Oriente. Itẽ ſequitur, quod vtrunque fuiſſet ab æterno, ſcilicet Oriẽte, & Occidẽte, & tamen

mẽ alterũ fuiſſet prius altero: igitur omnibus modis implicat, Solẽ factum fuiſſe ab æterno.

Et quod de Solis circulatione, & motu diximus, idẽ de omnibus rebus, quę mouẽtur, vel corrumpuntur, demonſtrari; ut de illa combuſtione ſtuppę vnà cum igne ab ęterno creatæ, an finito tẽpore fieret, an infinito & ita de cæteris omnibus mutationibus, generationibus, & corruptionibus eodẽ modo probari poſſet, eſſe nõ potuiſſe ab æterno, quod quiſque facile poterit deducere.

7. ratio. Rurſus ſeptimum ſit argumentũ. Aeternitas eſt propria quædã Dei duratio, videlicet infinita ab æterno, ſicut & ſapiẽtia infinita, & bonitas, & perfectior infinita, ſed nõ poteſt alicui puræ creaturæ cõmunicari ſapientia infinita, nec bonitas infinita, vel perfectio infinita: ergo nec duratio æterna, & infinita. Probo illationẽ: Nã tã æternitas eſt Dei proprietas, quàm ſapientia infinita, vel bonitas: & omnium æqua eſt ratio.

Obiect. Dices, non communicari æternitatem mundo, ſed æuum, vel tempus æternum, & ita alterationis menſuram, & durationem diuerſam. Sed hoc facilè confutatur,

Solutio. quia ſimiliter diceretur cõmunicari quidem poſſe creaturæ ſapientiam alterius ſpeciei à Dei ſapientia, ſed infinitã; nam & ſapiẽtiæ varia ſunt genera, & ſpecies, ſicut & durationis, vt v.g. ex phantaſmatibus, & p diſcurſum, qualis eſt noſter: & ſine phantaſmatibus, aut diſcurſu per ſimplicem contemplationem & intelligentiam, vel per eſſentiam ipſam, qualis eſt Dei: & bonitas ſimiliter creaturis diuerſa cõmunicaretur, ſed infinita, quã uis à Deo diuerſa eſſet, quæ eſt per eſſentiã bonitas; At hoc eſt impoſſibile: ergo etiam erit impoſſibile, quòd communicetur duratio infinita ab æterno, etiam ſi alterius ſit ſpeciei à diuina æternitate: & denique impoſſibile eſt creaturam eſſe coæternam creatori.

8. ratio. Atq; hactenus videntur rationes, quas attulimus demonſtratiuas. Sunt autem aliæ, quæ proxime accedunt. Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimento probemus impoſſibile eſſe: generationes rerum fuiſſe ab æterno, & probatur ſic. Suppoſito, quod omnes medici, & Ariſtoteles confitentur per cibum, ſeu alimentum non reſtaurari æque bonum humidum radicale, & per conſequens neque æque bonum, & ęque viuidũ calorem naturalem, quod in ipſo humido conſeruatur, vel eſt ipſummet, ſed quotidie fieri deterius ex alimento cõuerſo in naturã aliti, quàm id, quod quiſque à pueritia accepit. Imò ſi æque bonũ reſtauraretur, animalia, & homo viuerẽt ſemper, ſi humidum radicale ex alimẽto acquiſitum eſſet æque bonum, niſi fortè violenter, vel ex accidenti necaretur. Imò & cibus ipſe, & alimẽtum cum ſit diſſimile, & contrarium in initio nutritionis, & contrariæ qualitatis, neceſſe eſt animalis virtutem aliqua ex parte quotidie magis ac magis debilitari: & præſertim cũ agens agendo repatiatur, & ita per totam vitã patiatur ab alimento ipſum animal, & eius virtus.

Igitur, eo ſuppoſito, manifeſte ſequitur, patrem, & matrem generaturum filios cũ peiori humido radicari, quam ipſi fuerãt, & præſertim cum varijs etiam vitæ euẽtibus contingat corpus hominis labefactari morbis, laborib9, vulneribus, fame, ſiti, & alijs innumeris. At vero ſemel labefactarũ nunq̃ reſtituitur naturaliter in meliorẽ ſtatum, quã fuerat. Iam ſi ita eſt, cũ infinitæ generationes præceſſerint, ſi mundus fuit ab æterno: ergo eſſent iam debilitatæ in infinitum generationes: & vis generatiua, & nutritiua omnino iam ceſſarent, & humidi naturalis virtus tota deperiiſſet; ſi quidem in ſingulis generationibus pars aliqua debilitabatur, & vires humidi & innati. & radicalis. A finita aũt virtute, ſi finitæ partes æquales adimanĩ, nil remaneb.t, imo etiam ſi infinitæ, nedũ finitæ.

Nonum argumentum ſit ex multiplicatione hominum, quæ quidem, ſi mundus fuit ab æterno, eſſet infinita, ita, vt nunc ſimul eſſe deberent infiniti homines actu viuẽtes. Probatur autem vno ſuppoſito. Quod plures homines naſcantur, quàm moriantur: quod ſane videtur verũ & ex fide, & experientia, & ratione. Ex fide quidẽ quia ex vno Adam, & Eua omnes multiplicati ſunt, & poſt diluuium ex vno Noe cũ tribus filiis, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuerſum genus humanum, quod hunc videmus, eſt propagatum. Et ex vno Abraham, & Iacob totus *9. ratio* *1. ex Fide.*

popu-

Digitized by Google

2. Experientia. populus Iſrael Hebræorum. Experientia etiam deprehenditur. Nã in pluribus oppidulis deprehẽdi, oẽs pene illius oppiduli ex vno atauo, uel proauo originem duxiſſe: & familiæ etiam plurimę in ciuitatibus ſingulis multorum hominum, & numeroſiſſimæ ex vno illius familię primo originem trahere: & quotidie videmus ex vno patre plurimos naſci filios. Imo aliquã do referunt hiſtoriæ, ad centum, & ſexcentos, vt de Priamo, & aliis.

3. Rõne. Ratio etiam idẽ ſuadet. Quia cum homo (ſi communem naturæ curſum ſpectemus, & communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & ſexaginta annos, vel ſeptuaginta certe, vel quadraginta, aut triginta, ſingulis haud dubii annis poteſt generare: cum ipſe vnus tantum ſit: & ita toto illo medio tempore ipſe durat, nec moritur: & idem de cęteris dicendum. Si itẽ naturę per ſe curſum ſpectemus, ſuo etiã medio vitę tempore communiter perdurant: igitur maior vera videtur, plures homines naſci, quam mori.

Probatĩ illatio tertius rationis. Iã vero ex hoc illatio eſt manifeſta, videlicet: Oportere nũc eſſe infinitos homines viuentes ſimul in mundo quod eſt impoſſibile. Nam ſi ab ęterno plures naſcan-
1 tur, quàm moriuntur: ergo ſemper viui plures homines quotidie relinquuntur, quam antea erant, & numerus creſceret. Cum ergo tempus pręceſſerit infinitũ, & infinitę generationes; ergo infiniti uiuerent modo.

2 Præterea. Quia ſi infinitæ generationes præceſſerũt, imo infinitæ ætates hominũ & ex ſingulis ætatibus ſaltem vnus homo plus quam antea, ſupereſſet nunc, iam infiniti ſimul eſſent homines.

3 Et ẽ contrario rurſus, ſequitur: Cum uere. modo ſint finiti tantũ homines, ſequitur inquam, ꝙ nullus homo fuiſſet ab æterno. & probatur: quia ſint v.g. nunc mille millia hominum, ante hanc ætatem eſſent pauciores, ſaltem vno minus, & ante duas ætates eſſent ſaltem duo minus, & ſic perpetuo retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, ſcilicet ætates mille millia, nulus fuiſſet homo, ſit ſemper plures naſcantur, quam moriuntur. Nam quiuis finitur numerus, ablatione tandem facta, finitur.

Solutio. Dices: quamuis plures naſcantur, quã moriantur, tamen bello, & peſte, ac fame, & terremotibus, & ſimilibus, contingit vt illi plures, qui nati etiam, ſimul omnes intereant vna die forte ducenta millia, & ita fit vt non ſint plures quàm erant, nec ſimul infiniti.

Confutatio ſolutionis. Hæc ſolutio non aufert difficultatem. Primo quidem, quia iam Philoſophus hic diuinat, & dicit aliquid, cuius nullam poteſt redere rationem, nec probare, ſed 1
gratis id dicit: nẽpe bello, & peſte, & ſimilibus, tot interire, quot aliàs nati plures erant.

Secundo. Non eſt conſentaneum rationi Nam actio violẽta, & contra naturam, 2
non poteſt eſſe æqualis actioni naturali in vi, & virtute, vt quot illa efficiat, hæc deſtruat. Sẽper. n. naturalis actio, & id, quod eſt ſecundum naturam, fortius, & præſtantius eſt: peſſime ergo ſic philoſophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus naſcebantur.

Tertio. Quia peto. Num quotidie ſic 3
fiat, vt tot violenter ſic intereant, quot naſcũtur. An intra hebdomadã tñ, vel intra menſem, vel intra annum, vel decem, vel centum, vel mille annos. An vero nullo ſeruato ordine id fiat, ſed caſu, vel fortuitu; An vero ex electione ab aliqua cauſa, puta, Deo, ſic volente, ne homines creſcerent in infinitum in mundo. Nil horum Philoſophus certo reſpondere poteſt, ſed irrationabiliter unum quodque horum affirmaret, cui certam aliquàm afferre non poſſet probationem.

Quarto. Quia natura non debet eſſe, 4
nec eſt erronea, & ſibi contraria. Primum, vt tot naturaliter ſupflue generet, quos, cum ſuſtinere non poſſit, cogatur poſtea perdere. & numero minuere. Hoc ſane eſſet ſtultitiæ, vt artifex, q in ædificãda domo vellet plures parietes erigere, quã ſit neceſſe, quos poſtea dirueт, relictis neceſſariis. Deinde: Nec ipſa ſibi debet habere violentas actiones in remedium ſuarũ actionum naturalium exorbitantium a recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales a debito ſuo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, quod peſte, aut bello tot moriantur, quot naſcũtur, ſatis aperte manet confutata.

Igitur, cum dici non poſſit, tot homi- 5
nes mori, quot naſcuntur: dicendum erit, aut quod plures moriũtur, quam naſcuntur;

tur; & ſic iam omnes homines periiſſent, & nullus eſſet ſuperſtes, ſi ſemper numerus ab æterno minuitur. Aut contra: ſi plures naſcuntur, quàm moriuntur, & ſic eſſent actu viuentes infiniti homines, ſi numerus hominum ſic ab ęterno augetur.

10.Rō. Decimo. Sequeretur quoddā abſurdū valde graue, & paradoxon, imo & omnino incredibile. Sequeretur, inquam, ſi mūdus fuit ab æterno, quod tot præceſſerint inſtantia, quot horæ, & tot horæ, quot dies, & tot dies, quot mēſes, & tot menſes quot anni, & tot anni, quot ſecula. Id neceſſario conſequitū. Nā eſſent hæc omnia infinita, quę præceſſerunt & tamen vnū infinitum non eſt maius altero: etiam ſecundum Ariſtotelem.

11.Rō. Eſt præterea nō perexiguum argumētum, ſed ſatis probabile, quod ſumitur ex decremento tum vitæ hominis, tum ſtaturæ ipſorum. Nam ſi finem ſpectemus, certū eſt ex geneſi, & ætate, & ſtatura im minutos homines a uita mille annorum, vſque ad ſeptuaginta annos tempore Dauid, & nunc forte communiter ad quinquaginta, vt nunc experientia comperimus. Nam ſi ita eſt profecto mundus ab æterno, ſaltem homines eſſe non potuerunt. Conſequentia eſt manifeſtiſſima. Antecedens probatur multipliciter. Primo enim in hac ſententia eſt Plinius lib. 7. cap. 16. vbi hęc habet uerba. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri ſtaturam prope modum obſeruatur, raroſque patribus proceriores, conſumēte vbertatem ſeminum exuſtione, &c. D. etiam Auguſtinus lib. 15. de Ciuitate Dei cap. 9. & ſequentibus pluribus probat imminutam fuiſſe hominum ętatem & ſtaturam: quo etiam cap. 9. ait de molari dente humano, quem ipſe vidit cum aliis pluribus, qui ſi conſcinderetur in partes, centum dentes molares ſui temporis efficerentur. Alibi etiam ait, ſe in ſepulchris antiquis vidiſſe, oſſa tantæ magnitudinis, vt tibiæ ſolum os ęquaretur cum integro crure ſui temporis, a coxa ad pedem vſque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Geneſim, vbi & rationes uſq; varias nititur afferre. Conciliator ēt multa hac de re cōgerit in differentia 9. & Petrus Crinitus, idē oſtendit 7. de honeſta diſciplina c. 2. imò, quod magis miremur Auerr. 2. de generatione, tex. 85. id videtur fateri. Huc pertinet illud Virgil. 12. Aeneidos, cum de lapide a Turno fracto loquitur.

„ Vix illam lecti bis ſex ceruice ſubirent
„ Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Et primo Georgicorum:

„ Grādia, quæ effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. De eodem Gellius lib. 3. cap. 10. Sanctus Cyprianus ēt de eodem multa aſſert contra Demetrianum. Quod ſi vetuſtiſſimos conſulimus, Homerus huius diminutionis conquerebatur ſæpe, de quo Iuuenales Satyra 15.

„ Nam genus hoc viuo iam decreſcebat Homero
„ Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

Id ēt ratione patet, tùm quia hominū intemperantia efficit, vt imbecilli patres liberos procreent imbecilliores: ſecundo, quia ex communi ſentētia Medicorū, (vt ante diximus) certum eſt humidum radicale ſemel amiſſum, nunquam poſſe per nutritionē perfectius, vel æque perfectū inſtaurari, quo fiet, vt nunquam parentes per ſuam nutritionem æque bonam materiā parere poſſint ſoboli, vt ipſi habebant: igitur hoc poſito antecedenti, conſequentia eſt manifeſta, ab æterno homines eſſe non potuiſſe.

Iam vero idem oſtendamus ex conſenſu totius antiquitatis tum Philoſophorū, tum Hiſtoriarum, & gentium conſenſu. Eſt autem magnifaciendus hic conſenſus tot teſtimoniorū, in rebus præſertim, quæ ex facto pendent. Et quia quo propriores fuerunt mundi origini, eo memoria recentior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetuſtiſſimis id ſolet accidere, vt quo proprius ad originem accedas earum, fama reperiatur magis celebris. 12. Rō. *conſenſu tot' antiquitatis.*

Itaque cum de orbis conditione, & origine antiquiſſima quæras, eo manifeſtiora reperies teſtimonia, quo authores illi fuerunt vetuſtiores: & maiores eſſe in hac re debebunt momēti, & authoritatis, quo fuerunt vetuſtiores.

Igitur, primo, in hoc eſt conſenſus omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtotelem, genitum eſſe mundum, Anaxagoræ, Democriti, Heracliti, Empedoclis, &

Digitized by Google

dis, & cæterorũ, quamuis de modo quo genitus eſſet, inter ſe differant, vt vidimus, ſed in illo genere, mundum eſſe genitum, omnes conueniebant: vt etiam ex pſſe ait Ariſtoteles 1 de Cœlo. tex. 102. omnes ante ipſum genuiſſe mundum, ſicut ante diximus. Idemmet Ariſtoteles idem ait lib. de mundo ad Alexan. ſic dicens: Vetus fama eſt, & quidem hæreditaria, mortalium omnium vniuerſa à Deo, & per Deum nobis eſſe conſtituta. Imo vero aliqui eorum ex nihilo productionē admiſerunt in mundi generatione, vt Plato in Timæo: qui non ſolum mundum, ſed etiam tempus generat, teſte etiã Ariſtotele; quare cum nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tēpus præfuiſse: ſi tempus generat Plato: ergo omnia cum tempore ſecundum Platonem ortũ habuere. Præterea ex eo probatur, q̃a Plato in Timæo, & 6. de Republ. Deũ patrem ait primo generare Deum filiũ non quidem ex materia, ſed ex ſe, & deinde factam tertio loco animam mundi, & quarto loco naturam, & poſtea dæmones, ſeu Angelos factos à Deo, & iſtis Deum dediſse ne corrumperentur. At vero iam hæc Plato ex nihilo, & ſola efficiente cauſa generabat, ſcilicet, Deo, & in tempore, vt in eodem Timæo manifeſtum eſt. Et quamuis aliqui, vt Simplicius in 8. Phyſ. tex. 10. conati fuerint trahere Platonem ad æternitatem: tamen id cæteris omnibus Platonicis, reclamantibus, & alijs grauiſſimis authoribus Plutarcho, Philone Iudæo, Attico, imò & ipſomet Ariſtotele, q optime mouerat ſui magiſtri ſententiam, qui tamē aſseruit, vt diximus, illum mundum generaſse, atque id manifeſtiſſime oſtendit Philoponus in ſolutione ſexti argumenti Procli. à cap. 7. vſque ad 29. & ex Neotericis quoq; Marſilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platonis cap. primo. Igitur tum Plato, tum Platonici, & qui illum ſequuntur, re ipſa, non ſolum mundum generant in tempore, ſed etiam ex nihilo rerum dictarum productionem admittunt neceſsario, niſi à magiſtro diſcedant.

Ante Platonē & Triſmegiſtus ex nihilo videtur etiam mundum à ſola cauſa efficiente generatum, affirmare, à quo vult omnia eſse accepiſse. Item Pythagoras ex vnitate, quam Deum eſse putabat, tanquam primo principio generabat oĩa.

Itē Auicenna 9 Metaph. vltra conceſſit creationem Ait enim Deũ creaſse primum ſubſtantiam ſeparatam, & hanc rurſum creaſse ſecundam, & ſic quodã ordine vſque ad vltimam. Itaque non ſolum Deo creationē conceſſit, ſed alijs quibuſdam ſubſtantijs ſeparatis a Deo. Itē Simplicius conceſſit creationem vere eſse, licet ab æterno, & productionēm ex nihilo mundi illã. ſ. emanationem ab æterno, & ita materiam à Deo ex nihilo factam, in 1. digreſſione contra Philoponum, lib. 8. Phyſic. & alibi.

Alij vero ex antiquis Philoſophis, ex chao, vel materia, aut ex athomis indiuiſibilibus, idque vel caſu, & fortuito, vel à mente & intellectu, vel alijs cauſis, & modis: Tamen in hoc omnes conſentiebant, quod mundum generabant, vt vidimus, licet in eo differrent, q aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia Antiquorum ſcripta, tũ Hiſtoriographorum, tum Poetarũ, & antiquorum populorum id teſtantur, quæ quidē Auguſtinus Eugubinus diligentiſſime lib. 7. de perenni philoſophiã, à cap. 8. vſq; ad 22. in vnum colligit Homeri, Heſiodi, Sophoclis, Phocylidis, Arati, Mercurij Triſmegiſti in Pimandro, & Orphæi aſserentium mundum genitum fuiſse, & incępiſse, inter quos Orphæus, quem primum Theologum Græci vocant, etiam pulchre addidit, res nõ verè dici poſse factas ex nihilo, quoniã factæ ſunt ex Dei ſapientia, in quo præerant omnia: quæ quidē nos ob prolixitatē non citabimus. quiſque poterit apud illum videre.

Itaque omniũ rerum agnoſcimus initia, idque conſtat ex illis, qui ſcripſerunt de rerum inuentoribus. Ergo Mundus non eſt æternus imò idem ipſe Ariſtoteles in proœmio Metaph. aſserit eſse inuētores artiũ, & 19. Sectione Probl. probl. 18. ait Mathematicas eſse in Aegypto inuentas, quod ibi genus ſacerdotum aleretur e publico: & fuiſse ante ipſum pueritiam Philoſophiæ & alia ſimilia, quæ oſtendunt mundum in tempore fuiſse factum.

Itē nulli ſunt ſcriptores: qui explicent áliquid fuiſse geſtũ ante ſex, vel ſeptem millia annorum, quod merito mirabatur Lucretius, ſic dicens.

„ Præ-

Digitized by Google

„ Præterea, ſi nulla fuit mundi genitalis origo;
„ Terrarum, & cœli, ſemperque æterna fuere;
„ Cur ſupra bellum Thebanum, & funera Troiæ.
„ Nō alij alias quoq; res cecinere Poetæ? Nam ꝙ aliqui confingunt, interiectis quibuſdā certis ſpatijs per cōbuſtiones, & inundationes aboleri omnes memorias rerum. Præterquā, quod per ſe ipſum eſt fictitium, ſine vllo fundamēto id dicitur, cum nulla veterum monimēta id aſſerāt fuiſſe factum: id etiam in argumento nono confutauimus.

Concl. Ego igitur acquieſco ſententiæ ſacrorū Doctorum cōtra Auerroem, aſſerentium creaturā nō poſſe eſſe coæternam Creatori, & id demōſtrati ſufficiēter arbitror ſuperioribus rationibus, quarum etiā plures putamus eſſe veras demonſtrationes. Cæterum alij fortaſſe aliud iudicabunt, non carere, inquam, probabilitate cōtrariam ſententiam, aut etiam problema vtrinque, ſicut putauit Scotus 2. ſen. d. 1. q. 3. Quorum iudicium alijs relinquimus. Nos certe putamus & pium id eſſe, & demonſtrari creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori.

Solutio rōnum. Sed argumenta oppoſita ſoluenda iam ſunt, in quorum ſolutione adhuc magis hoc notificabitur. *Ad 1.* Ad primum; Concedo Deum eſſe omnipotentem ab æterno: & concedo, quod ab æterno potuit mundū producere. Sed dico, quod non potuit mundus æternus fieri; Quod eſt dicere: ſemper potuit mūdus produci ita, vt nō ſumatur inſtans aliquod imaginatione, quin Deus poſſit tunc mundum producere: tamen non ob id mundus eſſet coæternus: nam adhuc Deus excedit, & antecedit quodcunque inſtans acceptū, quia vacat principio: hoc autem creaturæ repugnat.

Nota. Vnde non eſt hoc impotentiæ Dei, ſed quia res nō eſt factibilis in ſe, nec talis, aut tantæ durationis capax, qualis, & quātus eſt ipſemet Deus. Sicut facere rem abſq; productione, eſt impoſſibile; ita etiā producere rē, & non in principio alicuius durationis eius: æternitas aūt nō habet principium. Et nota ſolutionem, quam puto eſſe veriſſiam.

Ad 2. Ad ſecundum dico: Quod eſt diuerſa ratio de cognitione Dei, & volitione, ac de mundi productione. Ille n. actus eſt increatus, & eſt ipſe Deus, ideoq; principiū non habet, ſicut nec eſſe ipſius Dei: at mūdus, & eius ꝓductio eſt, quid creatū, nec potuerūt eſſe niſi in aliquo principio durationis.

Ad 3. Ad tertium dico: Quod non expectat Deus ſucceſſionem, ſed ſemper, & ſemp creare poteſt: Aeternitas enim non eſt diuiſibilis in ſe.

Ad 4. Ad quartū dico. Quod impoſſibile eſt, quod cauſa deſficiēs, & effectus ſint in vnico inſtāti primo. *1. Solut.* Vnde ſicut vltima diſpoſitio ignis, quæ inducitur cū forma ignis, non eſt effectus ab illa forma, ſed ab eo, quod generat: ſimiliter veſtigium ſimul cum pede incipiens, non fit a pede, ſed ab eo, qui pedem fecit: & eodē modo de Sole, & lumine dicendum: ita profecto, ſi in vnico primo inſtanti mundus, & Deus eſſent, impoſſibile eſſet, mundū eſſe factū à Deo, niſi ponatur aliquid, quod Deum cum mundo fecit, quod eſt pluſquam impoſſibile. Vnde hoc eſt argumentū potiſſimum pro hac ſententia, quia eſt intelligibile, cauſam efficientem verā coæternam cum effectu facere.

2. Solut. Deinde ſecundo reſpōdeo, quod ſi cauſe, & effectus eadem eſſet, & eiuſdē ſpeciei menſura, concedi tunc poſſet, effectū poſſe eſſe coæqualem cauſæ, vt in diuinis perſonis dicimus, in quibus communis eſt menſura ipſa æternitas Patris, & Filij, potuit alterum ab altero generari, & nō eſſe generante poſterior, vt re ipſa eſt. Sic etiam, ſi vtriuſq; communis eſſet mēſura tempus, & vt Solis, & luminis, pedis, & veſtigij, & cum eſſet ab æterno tempus, etiā alterū poſſet eſſe ab æterno.. At vero cū illorū diuerſa eſt natura, & ratio menſuræ, non ita, ſicut ſunt Deus, cuius propria menſura eſt æternitas, & res aliæ, quarum propria mēſura ſunt æuum, vel tempus eſt impoſſibile, vt ſint coæqualis durationis cauſa, & effectus. Atque hactenus de hac quæſtione.

An

An Deus ſit cauſa libera; an vero agat ex neceſſitate naturæ. Quæſt. III.

SVperius ad cõfutandã mũdi æternitatẽ, obiter, quantum fuit ſatis, oſtẽdimus: Deum eſſe liberam cauſã, ideo nunc diligẽtius id oſtẽdendum erit etiam ſm Ariſto. ſicut illic promiſimus. Aliqui.n. falsò aſſerunt, nec Ariſtotelem, nec Peripateticos vllam primæ cauſæ libertatẽ concedere: ſed contra impie affirmant, eam omnino agere ex neceſſitate naturæ.

1. Ratio. oppoſitũ. Id autem probant ex aliquot locis. Primo. illa ratio Ariſtotelis in 8. Phyſ. tex. 7. & 8. id videtur ſupponere. Ait enim: Si mouens non mouebat prius, oportebat, vt poſtea moueret, auferri illud impedimentum, a quo prohibebatur: Quod uidetur ſupponere agere ex neceſſitate naturæ. Nam alias poſſet reſponderi, primũ mouens eſſe liberum, atque ita ſine aliquo impedimento prius non mouiſſe, quia noluit.

2 Secundo. Ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait eſſe abſurdum, & ſimile figmento, Deum ab æterno non feciſſe, & poſtea feciſſe.

3 Tertio. Ratio Ariſtotelis in tex 79. ẽt id ſupponit. Ait enim: Virtutẽ infinitam, quæ eſt in Deo, ſi eſſet in magnitudine, moturam in non tempore.

4 Quatto. Cœlum eſt ingenerabile & incorruptibile, ſecudum Ariſtotelem. 1. Cœli cap. 10. & ſequentibus. At ſi Deus ſecũdum Ariſtotelẽ eſſet cauſa libera efficiens cęli & mundi, poſſet igitur cęlum & mundum corrumpere.

Quinto. Item. 9. Metaph. tex. 17. & li. 12. tex. 30. itẽ lib. 2. Cæli tex. 17. ait, Cęlũ non poſſe non moueri, & Deum ac intelligentias non habere potentiam, vt non moueant: nec eſſe in potentia, ſed eſſe actu ſemper mouentes.

Sexto. Ratio etiam hæc difficultatẽ facere videt̃: Quia, ſi eſſet liber, poſſet velle, & nolle, ac facere & non facere, atq; ita poſſet mutari Deus: Eſt autem Deus immutabilis.

1. Concl. Quòd nõ Loca hæc, & aliquot forte ſimilia multos induxerunt, vt Deo, ſecũdum Ariſtotelem, tollerent omnem libertatem. Vt autem aperiam quid ſentiunt primo dico, nõ eſſe certum apud Peripateticos Deũ nullo modo eſſe liberũ ex Ariſtotele. De inde dico, poſſe pluribus lo cis ex principiis Ariſtotelis probari. Deum in quibuſdam rebus eſſe liberum, etiam ſecundum Ariſtotelem. *c. 5. at in Ariſt. Deus ex neceſſitate natura agere imò in pluribꝰ libere agere.*

Oſtendamus ergo primo ex teſtimonio Ariſtotelis: deinde ex teſtimoniis Interpretum eius: tertio, neceſſariis rationibus ex principiis etiam ipſius Ariſtotelis deſumptis. *Quot vijs probãda cõcluſio.*

1. Via ex teſtimonijs. 1. Teſtimoniũ. Primo enim ſunt hæc teſtimonia Ariſtotelis. Primo in 4. Topic. 5. loco 94. ait Ariſtot. non debere dici calumniatorem, vel furem eum, qui poſſit talia agere, ſed qui fecerit. Nam, inquit, multa poſſunt facere, & Deus, & homines, quæ non faciũt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide ẽt Alexandrum, qui benè explicat, quomodo in Deo ſit potentia ad facienda aliqua, quæ non facit.

Secundo. 10. Ethic. cap. 8. Ariſtot. ait, illos eſſe Deo chariſſimos, qui ſint verè ſapientes, & rõnem ducem ſequentes, optimo animo ſunt affecti. Vbi & curare Deũ res humanas manifeſtè confitetur, & plurima iſtis beneficia cõferre, qui tales ſint: & delectari Deum optimis, & ſibi ſimilibus hominibus, & illos ei eſſe chariſſimos. Hæc ibi. Inclinari autem, & mouere ſe ad amandum, viſa illorum ſapientia, & virtute, neceſſitatis non eſt, ſed libertatis, & propriæ voluntatis. *2. Teſtimon.*

Preterea: Curam habere rerum humanarum, & beneficia largiri eis velle, voluntatis eſt.

Rurſus cum homini in Ariſto. liberum ſit, vt in ſtudia incumbat, & ſapiẽs ſit, uel non ſit, virtutẽ eliciat, aut ſecus, profecto actus ille Dei, qui diligit ſapientem, & ſtudioſum, non erit neceſſarius.

Obiect. et eius cõfutatio. Eſt autem ridicula illorum expoſitio: qui, ut effugiãt, dicunt, Ariſto. illa in Ethicis populariter, & minus verè dixiſſe, vt homines alliceret ad virtutẽ; tum quia nil tale ibidẽ ipſe iudicat, & in vniuerſis Ethicis ſerio agit. & eodẽ maximè loco verbis grauiſſimis: tum quod Euſtratius Græcus auctor Ethicorum Ariſtot. præcipuus interpres longè aliter dicat, q ẽt ei rei rationem reddit, & in eo maximè ridendi ſunt, quod non poſſint Ariſtotelẽ

pro

pro ſuo impietate defendere, niſi dicant illum ſponte fuiſſe mendacem, & impoſtorem.

3. *Teſtimonium* Tertio. Ex 2. de Gener. tex. 59. omnia eo modo compleuit Deus, quo ipſorum natura debebatur. Itē ex 12. Metaphyſi. tex. vltimo: res eo modo gubernantur, quo optimo poſſunt. Sed dantur entia, cō tingentia, & libera: ergo contingenti, & libero modo gubernari debent: aliter non gubernarenť, neque complerentur ſecundum ſuam naturam. Non poſſunt autē libero modo gubernari, niſi a cauſa libera: ergo &c.

4. *Teſtimonium* Quarto. Ariſtoteles in 8. Ethic. cap. 7. & ſæpe etiam alibi docet Deum erga bonos habere amicitiam; non quidem vt inter æquales, ſed ex ſupereminentia, quam ipſe vocat, vt ſuperioris ad inferiorem. Idem ait in cap. 12. & cap. 14. & ſæpe alibi tradit de honore debito & cultu, ac laude Dei. Imò vero in teſtamento, quod condidit antequam excederet ex hac vita, quod extat in ipſius vita apud Laertium: Deum orat, & aliqua fieri iubet religionis ipſius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuiſſe videretur, niſi Deum eſſe liberū putaſſet.

5. *Teſtimonium* Quinto. In libro de Mundo ad Alexandrum, ſiue is ſit Ariſtot. ſiue alterius, dignus ſanè eſt, qui tribuatur Ariſtoteli: Poſtquam omnia dixerat Dei eſſe opera, cœlum, terram, animantia, atque omnibus dare vitam, & cuncta gubernare, ac regere, tandem ait. Deus cum in re immobili collocetur, omnia, quo vult, mouet, arbitratuque ſuo, in diuerſis rebus generibus & naturis verſat, &c. Atque hactenus ex Ariſtotelis quibuſdam teſtimoniis: iam ex interpretibus quoque eius, idem oſtendamus.

2. *Via ex teſtimonijs interpretũ Ariſtot.* Præterea: ad id probandum ſuppetunt multa interpretū Ariſtotelis, & Peripateticorum teſtimonia ex Ariſtotelis ſententia ſic arbitrantium Primo enim apud Theophraſtum. Si intellectus agens eſt Deus, vt
1 ipſe putat, etiam ſecundum Ariſtotelem in libro de intellectu. c. 17. qui immittit cogitationes hominibus, cum ii intelligant contingenter, ipſe contingēter immittet. Idem dixerim de Alexandro, cuius eadē fuit ſententia de intellectu agente, ſecundū etiam Ariſtotelem, vt patet ex ſuo 1. de Anima. c. 25.

Secundo. Alexāder expreſſe in lib. de Fato ad Antoninū, & Seuerū Imperatores in epilogo, vbi profitetur ſe explicare ſententiam Ariſt. ait: A Deo eſſe petendū, vt concedat beneficia, quoniam ipſi dādi, & non dandi, facultas eſt. 2

Tertiò. Simplicius in 2. Phyſic tex. 77. ait: Deum vti natura, vt vult, & cuncta in æquitate dirigere. 3

Quarto. Idē in 4 Phyſic. in digreſſione de loco, paulo poſt initium, ait: Deum in cœlo empireo illuſtrare mentes hominū, & oſtendere illis ea, quæ per ſe ſunt ſpectabilia. Et ſuper Epicte. c. 54 & 27. ait, animas hominū in reditu poſt corpus, bonas manere præmia: de quo vide orationem, quam habet ad Deum, ad calcē illius operis in Epictetum, qua ipſum precatur, ut mentes noſtras illuminet. Idem ēt Simplicius, quod plus eſt, in Phyſica. ait intelligentias poſſe mouere Cœlum, velocius, vel minus velociter pro earum voluntate: & ibi ita ipſum intelligit Ariſtotelē, ut ſuperius citauimus. 4

Quinto Philoponus præterea, Ammonius, & alii ex veteribus, quorum attuli ad calcem primi periherm. Themiſtius, Euſtratius, Pſellus, & Magentinus cum pleriſque aliis: qui ponunt in Deo prouidentiam ſecundum Ariſtotelem, conſequenter libertatem confiteantur, neceſſe eſt, ſecundum eundem: hæc enim non poteſt eſſe ſine libertate, nec haberi de rebus liberis a cauſa omnino neceſſaria: atq; hæc ex teſtimonijs interpretum Ariſtotelis. 5

Sed ex doctrina Ariſtotelis, & ipſius principiis multa etiam deduci poſſunt argumenta: 3. *Via ex neceſſarijs rōnibus ex principiis Ariſt. deſumptis.*

Primo. In Ariſtotele: Homo eſt liber, vt patet ex 2. Phyſic. tex. 58. & 59. ait, hominē agere, cætera agi & i 2. Ethic. cap. 6. ait in nobis eſſe virtutes, & vitia, quæ tamen verſantur circa ea, quæ ſubdūtur noſtræ electioni. Et in 3. Ethico. cap. 2. ait, in brutis eſſe ſpontaneum, in ſolo homine electionem. Et ab Alexandro in libro de Fato. cap. 8. & 9. id ſupponitur, vt primum principium, in ſententia Ariſtotelis. Idem Simplic. 2 Phyſic. tex. 1. & 32 & ſæpe alibi, vt alios omittā innumeros Sed impoſſibile eſt cauſam ſecundam eſſe liberā, prima exiſtente neceſſaria: ergo, &c. Probatur minor. Quia alias ſecunda cauſa poſſet operari ſine prima: qa poſſet efficere 1

id, ad

Digitized by Google

id,ad quod prima non poſſet cooperari; & præterea ſecunda tunc cauſa videretur domina primæ, ſi pro eius arbitrio primam ad agendum ſecum traheret,vel reiiceret; ac fieri demum poſſet,vt actionem neceſſariam primæ cauſæ ſecunda fruſtraret ſua libertate, nolens operari; Quæ omnia ſunt planè abſurda. Præterea, ratio ipſa,quà probat 2.Ethico. in homine eſſe libertatem, & voluntarium, non vero in bruto, aut aliis rebus eſt, quia valet intellectu, quo cognoſcit finem & media ad finem,& ea ad finem ordinat. & ita intellectum conſequitur in appetitu voluntariū, & ſenſum conſequitur in appetitu ſpontaneum tantum; At Deus intellectū habet, & Mens eſt ſecundum Ariſtotelem: ergo &c. Et conſequitur in eo voluntarium,ex Ariſtotelis ratione; & præſertim, cum omnia ordinet Deus in finem, utpote ſapientiſſimus.

2 Secundo. Secundum modum argumentandi, quo vtitur Ariſtoteles in 1.de Anima,tex.8.quod etiam repetit 3.Metaphyſic.tex.15.aduerſus Empedoclem.Inepte facit,qui aliquam perfectionem,quæ vere perfectio ſit,negat Deo. Sed libertas eſt perfectio; ergo,&c. Probatur minor, Quia ſolum dicit in ſua ratione eſſe dominum ſuarum operationum, & ita poteſt facere,vel non facere,vt velit,idque ex ſeipſo, nec alteri neceſſario ſubeſſe; At hoc perfectionis eſt,eſſe ſuarum actionum abſolutum dominum, & non alteri ſubditum vel ſeruum, nec ab alio aliquo neceſſario pendere,ergo &c.

3 *Ex pluribus quorum reddi cauſa non poteſt, præter diuinam uoluntatē.*

Tertio.In innumeris rebus naturalibus nullam poſſet quis reddere, ſm Ariſtotelem,rationem, niſi recurratur ad diuinam voluntatem: vt v. g. in ordine circulationum cœli, cur hæc prior,illa ſit poſterior, & non econtra: cum enim omnino ſimilis, reddi ratio non poteſt,niſi ſola Dei voluntas ordinantis: Cur non totus mundus ſit inuerſus, vt pars antartica ſit, vbi eſt artica,& econtra.Omnia enim eodem mo-
1 do ſe haberent.

2 Præterea. Cur motus cœli ſit magis ab Oriente in Occidens, quàm econtra: de qua quæſtione tam laborat Ariſtoteles in 2.Cæli.tex.33.nulla enim inueniri poteſt, præter diuinam libertatem.Nam quod reſpondet,in Oriente eſſe dextrum, manifeſte petit principium:Nam propterea ait eſſe dextrum in Oriente, quoniam inde incipiebat motus.At vero eadem remanet difficultas,quia ſi eſſet in occidente,ibi eſſet dextrum,quia inde inciperet motus,& ita videtur petitio principii:Quæro enim cur Deus poſuiſſet dextrū in oriente potius,quam in occidente.

Præterea:Poſita aliqua debita diſpoſitione ad introducendam.v. g. formam ignis, nulla pōt reddi ratio præter diuinam voluntatem,cur hæc forma numero introduceretur.v.g.bipedalis, & non alia ignis bipedalis. Non enim magis conuenit hæc forma ignis numero,cum hoc loco, hoc tempore, ac numero diſpoſitione, quàm alia forma ignis bipedalis. 3

Item. Partes temporis inter ſe ſunt omnino homogeneæ: Cur ergo tēpus heſternum non fuit hodiernum, & è contra: cur dies vel annus elapſus præceſſit,& hic ſubſequitur;ſed & infinitorum inſtantium ordo cur ita ſit? Et in partibus etiam motus cœli idem poteris quærere.Neq; vero ratio in his, quæ ſatisfaciat, reddi poteſt, præter diuinam voluntatē,& ſapientiā; ſic in iſtis rebus indiuiduis ordinem conſtituentem quibus ſimilia problemata facile poteris ſexcenta excogitare. 4

Ad hæc addamus rationes quaſdam D. Tho.ex lib. 2.Summæ contra gentes,cap. 23. ex pluribus quas illic affert Sanctus Doctor pulcherrimas. Sit ergo argumentum. *5. ratio.*

. Amplius ſecundum philoſophum 9. Metaphyſic.duplex eſt actio.Vna quæ manet in agente,& eſt perfectio ipſius:vt videre.Alia,quę tranſit in exteriora,& eſt pfectio facti:ſicut comburere in igne: Diuina autem actio non poteſt eſſe de genere illarum actionum,quæ non ſunt in agēte, cū ſua actio ſit ſua ſubſtantia, ut in primo oſtenſum eſt oportet igitur, q̇ ſit de genere illarum actionum, quæ ſunt in agente:& ſunt quaſi:perfectio ipſius.Huius autem non ſunt, niſi actiones cognoſcentis, & appetentis: Deus igitur cognoſcendo, & volendo agit,& operatur:non igitur per neceſſitatem naturæ,ſed per arbitrium uoluntatis.

. Adhuc Deum agere propter finem, ex hoc manifeſtum eſſe poteſt quod vniuerſum non eſt a caſu,ſed ad aliquod bonum ordinatur; vt patet per Philoſophum iñ 12. Metaphyſi. Primum autē agens pro- *6. ratio.*

pter finem oportet eſſe agens per intellectum,& voluntatem;ea enim quæ intellectu carent,agunt propter finem,ſicut in finem ab alio directa:quod quidem in artificialibus patet: nam ſagittæ motus eſt ad determinatum ſignum ex directione ſagittantis. Simile autem eſſe oportet in naturalibus: Ad hoc enim, quod aliquid directe in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipſius finis,& eius quod eſt ad finem, & debitæ proportionis inter vtrunque, quod ſolum intelligentis eſt. Cum igitur Deus ſit primum agens, non agit per neceſſitatem naturæ, ſed per intellectum, & voluntatem.

7. ratio. Item. Voluntas habet pro obiecto bonum ſm rationem boni. Natura autẽ non attingit ad communem rationem boni, ſed ad hoc bonum, quod eſt ſua perfectio. Cum igitur omne agens agat ſecundum quod ad bonum intendit,(quia finis mouet agentem,) oportet quòd agens per voluntatem ad agens per neceſſitatẽ naturæ comparetur,ſicut agens vniuerſale ad agens particulare, agens autem particulare habet ad agens vniuerſale, ſicut eo poſterius, & ſicut eius inſtrumentum, ergo oportet,quòd primum agens ſit voluntarium,& non per neceſſitatem naturę agens.

8. ratio. Demum:ſi Deus liber non eſſet ſequerentur multa abſurda contra naturam, & contraius,& debitum naturæ:Vt, q non eſt orandus,cum eſſet neceſſarium agens: nam ſtultum eſſet orare agẽtia neceſſaria, vt Solẽ,Lunã,ignem,vel aquam,quia flecti precibus nõ poſſet.Sic ẽt nec timẽdus eſſet, nec reuerendus:imò nec colendus, nec in eo ſpes collocãda, quod adiuuaret, vel eriperet ex malo, aut periculo:& ſexcenta eiuſmodi.

Hæc ſane argumenta omnia etiam in principiis Ariſtotelis, & in ratione naturali euidenter oſtendunt,Deũ non poſſe eſſe agens omnino neceſſarium,ſed ſecundum etiam Ariſt. tum cum liberis cauſis medis libere coagere,tum in indiuiduorum productione, & ordine libera ea diſponere,& præſertim conceſſa, vt concedi debet,ſecundum Ariſtotelem, prouidentia, de qua & nos alibi.

Solutio obiectionũ in cõ Vt autem locis illis Ariſtotelis ſatisfiat, dici poſſet fortè probabiliter:primò Ariſtotelem voluiſſe Deũ eſſe agens neceſſarium circa ea, quæ pertinebant ad perfectionem vniuerſi, vt videlicet circa ſpecies i vniuerſali,& de motu in vniuerſali, ac mundi conſeruatione, de quibus videntur procedere argumenta illa:at vero circa indiuidua(vt diximus)& res liberas,vt homines,non eſt dubium,quin ipſum poſuerit liberum. trariũ. 1. Solutio ad omnia ſimul in genere loca Ariſ.

Sed neque illud certo apud Ariſtotelẽ affirmare quis poterit,vt oſtendimus,maxime cum nullibi id expreſſe dixerit: & hæc loca non conuincant,ſed optimè diſſolui poſſunt,etiam de ſpeciebus cœli,motu,& mundi conſeruatione,vt paulo poſt diſſoluemus.

2. Solut. in genere. Secũdò.Cum illæ rationes Ariſtotelis, tam in tex. 8. & 9.quam in 79. quas facit pro mundi æternitate,tam in multis aliis, vt ſupra attigimus ex Philop.& ſuo etiam loco erit manifeſtum peccent:nõ eſſet mirum ſi inter alia inconuenientia, in hoc etiam inciderent, vt illam libertatẽ adimerent Deo, quam in tam multis aliis locis ipſemet concedit Ariſtoteles:atque ita in genere reſponſum eſſet.

Ad ſingula teſtimonia Ariſt. Sed tamen particulatim ad ſingula accedamus,& oſtendamus ex nulla certò cõſtare in Ariſtotelẽ ademiſſe Deo libertatem etiam in cęli motu, & ſpeciebus, & mundi conſeruatione.

Ad 1. Ad primum igitur reſpondemus, ibi Ariſtotelẽ ponere mouens fuiſſe nõ ſeorſim,ſed ſimul cum mobili:& tunc ait oportuiſſe eſſe aliquam cauſam quietis,ſi mouens non mouebat illud mobile; vt ſi poneretur.v.g. coæterna materia cum Deo, vel chaos,vel aliud aliquid, vt antiqui illi Philoſophi ponebant,contra quos diſputabat; Ac tunc quidem recte ait eſſe aliquam cauſam quietis debere,alias contra naturam eſſet illa talis quies, & violenta, imò nec fieret. Et quidem hoc ſemper ſequitur,ſiue mouens eſſet liberum,ſiue neceſſariũ;nam nec ex electione, vel voluntate illa tunc quies eſſet,ſine cauſa,vel impedimento eligendi, ſicut nec a natura, tunc ſine cauſa, vel impedimento efficeretur;quare ratio Ariſtotelis ſimpliciter cõcludit & abſolutè, non curans quomodo mouens agat,libere ne an neceſſario, ſed abſtrahendo.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondeo eodem modo, ſuppoſito mobili cum mouente, inferre Ariſtotelẽ contra Anaxagoram illo loco,

qui

Digitized by Google

qui ponebat mentem, & chaos infinito tẽpore præceſſiſſe in quiete. & poſtea Mẽtem inde omnia ſegregaſſe, & mouiſſe. Nam hoc cõtra rõnem, ait, diceretur fuiſſe infinito tẽpore mouens, & mobile; nec tamen aſſignare cauſam naturalem illius infinitæ quietis, & cur modò, & nõ prius cuius rationem nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autem Ariſtotelis illatio, poſito mouente & mobili ſimul & eodem modo tunc ſequeretur, ſiue illa Mens libera, ſiue neceſſario agens ab Anaxagora diceretur. Nam illa quies mobilis infinita eſſet præter naturam, & ſine ordine ad motum finitum, vt Ait Ariſtoteles, & ita nec eligenda ab ipſa Mente, etiam ſi libera eſſet. Sed, vt diximus, Ariſtoteles nil curat ibi, an mouens ſit liberũ, vel neceſſarium, ſed abſolute infert, & ſimpliciter. An verò rectè inferat, alia quæſtio eſt. Nam poſito mobili ſimul cũ mouente, rectè fortaſſe. Sed ſi Mẽs illa Anaxagoræ fuit ab æterno ſola & libera, non ita. Nec contra hoc ibi diſputauit Ariſtoteles. Poſſet n. tunc aſſignari cauſa cur prius & non antea, vt ſupra diximus.

Ad 3. Ad tertium reſpondeo, quòd ſi illa virtus eſſet in magnitudine, eſſet neceſſaria, quia eſſet omnino immerſa materiæ, vt aliæ formæ corporeæ: ſecus autem ſi ſit, vt eſt, etiam ſecundum Ariſt. à materia ſeparata, & à magnitudine: nam ſic eſt libera, vtpotè intellectu, & voluntate prædita. Vel ſi adhuc quis dicat, manere liberã in magnitudine, & corpore exiſtẽtẽ, ſicut anima rationalis ñoſtra: Tamen tunc in illius motus naturalis actione eſſet neceſſaria, velut etiam viuificando corpus, & dando e eſſe, cum in alijs actionibus, ſcilicet voluntatis, & intellectus eſſet libera. Sicut ipſa ẽt anima noſtra in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmenti, & decrementi, & cæteris, eſt ẽt agẽs naturale, ſed in alijs voluntatis, & à voluntate imperatis, agit libere.

Ad 4 Ad quartũ. Reſpondemus primò, ẽt ſi hoc conſideremus ſecundũ Ariſtotel. in conſeruatione cęli, & mundi eſſe cauſam neceſſariam: non ideo concluderetur in omnibus alijs eius actionibus nullo modo eſſe liberam, ſcilicet, vel cum cauſis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt oſtendimus.

Secundò. Dicimus etiam cum illa neceſſitate poſſe eſſe aliquam libertatem, videlicet complacentiæ, qua ſcilicet ſponte & delectabiliter mundũ conſeruare vult, & conſeruat ſua ipſa propria immutabili voluntate, ſicut complaçet in ſe ipſo, & ſui perfectionibus, & ſui amore. Quare non excludit adhuc ſecundum Ariſt. etiã in mundi conſeruatione omnem libertatem.

Tertiò dicimus, quod Deus, etiam ſi poſſet corrumpere, non tamen corrumpet, nec opus ſuum deſtrat. Eſſe autem cœlum incorruptibile ex ſe, quod careat materia & contrarijs, atque ideò nulla naturali cauſa poſſe corrumpi; & nil amplius concludere teſtimonium illud Ariſto.

Ad quintum reſpondeo idem, quod ad præcedens argumentum, primo, & ſecundo loco diximus: & tertio rurſus addimus: ibi ſolum dici, ex ſe cœlũ, ſi naturam eius ſpectemus, non poſſe non moueri, & hoc ſuæ naturę eſſe impoſſibile, & ei repugnare, quod poſtulat ſemper moueri: non verò Deo mouenti ex ſe repugnare, aut intelligentiæ, quamuis & hæ quidẽ non intermittent motũ, non quia non ſint liberæ, aut quia ex ſe non poſſent, ſi ſolum ſuam naturã ſpectemus: ſed quia contra cœli naturã non agant, nec volunt agere, ne etiam contra rationem ſic agant non mouendo. Ad 5.

Dicimus præterea, nõ eſſe in potentia intelligentias ad motum cœli, vt poſſint non mouere, ſi ſpectemus naturalem ordinem rerum, & actionem naturalem, quia alias violenter agerent, & contra naturã cœlo inditã, non quod in ſe abſolutè non ſint præditæ intellectu, & voluntate, atq; adeo libere agant.

Quamuis et ã Simplicius, poſſe intelligentias celerius cœlũ mouere, & minus celeriter, conceſſit etiam ſecundũ Ariſto. ſupra in Phyſic. vbi ipſe etiam Ariſto. idẽ videbatur inſinuare.

Ad ſextum. Et ſi Deus poſſit facere, & nõ facere, & velle, vel nolle, vt aliquid ſit. vel fiat, nõ ſequiẽ ipſum mutari, ſed res ipſas factas. Et hoc ẽt de prima cauſa cognouit Ariſt. qui poſuit primum mouens immobile, mutat itaque reliqua ipſo immoto permanente. Nec eum dicimus illũ poſſe velle, & nolle, habet diuerſos in ſe actus volũtatis ſibi ſuccedentes, vt in no- Ad 6.

Digitized by Google

bis; nam & ipſum velle eſt ipſum eſſe, ſicut & intelligere eſt ipſum eſſe; non verò actus accidentales informantes eius voluntatis potentiam; ſolum ergo mutatur reſpectus rerum volitarum ad ipſum, quia aliter ſe habent tad ipſius voluntatem quàm antea: non verò ipſe mutatur, aut aliter ſe habet ipſe Deus. Deniq; quicquid vult voluit ab ęterno, ſed liberè vult, & nunc, & ab æterno; atque de hac queſtione ſit ſatis.

Caput Tertium.

Principium cōſiderationis id erit. Tex. xxj.

Vt pbet motus primi, et motoris primi æternitatē, ſupponit aliqua. sēper moueri. aliqua ſemper qeſcere, aliqua quãdoq; moueri, quãdoq; qeſcere. Diuiſio eorum, q̃ mouent, & quieſcūt. Subdiuiſio.

MOtus æternitate conſtituta vniuerſaliter, modò vnius motus primi æternitatē indagat, ac ſimiliter vnius primi motoris; ac exordiū ſumit a quæſtione ppoſita in tex. 19. ſuperiori; An quæ mouetur, ſemper moueantur; & quæ quieſcūt, ſemper quieſcant; ad cuius inquiſitionem ponit vnam diuiſionem cum ſubdiuiſione, & argumento colligit, eſſe aliqua, quæ ſemper mouentur, aliqua q̃ ſemper non mouentur: Aliqua, quæ aliquãdo quieſcunt, aliquando mouentur, & per hoc ſoluitur dubium, & ſimiliter finitur ſpeculatio de motu, quæ in his ſex libris Phyſicorū ſuſcepta fuit.

Eſt igitur diuiſio tripartita. Aut omnia mouentur ſemper, aut omnia quieſcunt ſemper. Aut aliqua quieſcunt, aliqua mouentur.

Subdiuiſio eſt huius tertij membri adhuc etiam tripartita. Si aliqua mouentur, aliqua quieſcunt: aut illa, quæ mouentur ſemper mouentur; & illa, quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt: Aut illa, quæ mouentur, poſſunt quieſcere: & illa, quæ quieſcunt, poſſunt moueri: & tunc omnia moueri, & quieſcere poterunt, & apta erunt. Aut tertiò. Alia mouentur ſemper, alia quieſcunt ſemper: alia modo mouentur, modò quieſcunt.

Nota.

Ita, vt ſint tria entium genera: Quædã immobilia, quædam mobilia ſemper: quædam apta modo moueri, modo quieſcere quod membrum verū eſſe oſtēdetur per aliorum excluſionem,

Integra totius diuiſionis partes 5.

Eſt igitur vna integra diuiſio, quinque
partibus conſtans: Item in primis duabus
fit diuiſio ſolum penes prędicata duo, ſub
iecto non diuiſo. Puta, aut omnia ſemper
mouentur, aut omnia ſemper quieſcunt. 1
Sumimus enim omnia entia in vtraque 2
parte. In tertia diuidimus vtrumque; Pu- 3
ta, Aut alia ſemper mouentur, & alia ſem- 4
per quieſcunt. In quarta coniungimus 5
duplex prædicatū vni ſubiecto: Puta, Aut
omnia ſunt apta moueri, & quieſcere. In
quinta ſumimus vtriuſque diuiſionem,
ſimul cum diuiſione aduerbij temporis;
Puta, aut alia ſemper mouentur, alia quie
ſcunt ſemper; alia modo quieſcent, modo
mouentur.

Dicere igitur omnia quieſcere: Tex. xxij.

Excluditur illud mēbrū, quod nō oīs ſemper quieſcant.

INcipit partes excludere: ac primò illam quam prius ſumpſit, puta omnia quieſcere ſemper, quod affirmabat Zeno. Quadrupliciter autē hoc reiicit. Primó ex ſenſu, quo motum percipimus, in quo reprehēditur Zeno, quia relicta ſenſus experiētia, ſequebatur rationē, quod dicit eſſe imbecillitatis intellectus: quia, vt dicit S. Th. 1
neſciēs ſoluere rationes ſophiſticas contra ſenſum quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici eſſe ex imbecillitate intellectus, quia eſt neſcire per ſe notum, a non per ſe noto diſtinguere.

Secūdò reprehēditur. Quia iſta ſenten- 2
tia non ſolum aufert vnam concluſionem particularem, aut vnam rē, ſed potius omnes res naturales negat, in quibus motus eſt principium. Imo dicit, quod omnes artes, & opiniones negat, quia omnes motu aliquo modo vtuntur, & indigent. Phyſica enim motum per ſe conſiderat; Metaphyſica motum ſupponit, per quē, Deum eſſe, indagatur. Mathematica motum ſupponit, ut ab eo abſtrahat: ſimiliter etiam aliæ artes praticæ.

Tertiò autem in hoc reprehenditur, q̃ 3
etiam præter Phyſicam alia tollat.

Quartò reiicitur: (Quia ſicut eos, qui 4
inſtant, & principia negāt Mathematica, non eſt Mathematici redarguere, ita nec phyſici contra cos diſputare, qui motum negant,

negant,cum ſit principium Phyſicum,naturam eſſe principium motus.

Fere autẽ & omnia dicere moueri. Tex. xxiij.

Reijcit alterum mẽbrũ, quod nõ omnia ſẽper moueantur.

REijcit alteram partẽ diuiſionis,puta omnia moueri,quod dicebat Heraclitus.Dicit autem,quod hoc eſt ferè ſimile cum prima opinione, quia eſt falſum, & etiam præter methodum, id eſt non,Phyſicè dictum.Quia ſicut qui motum negat,non loquitur Phyſice, ita etiã qui quietem.Nam natura principium eſt vtriuſque,& motus,& quietis.

At minus præter Phyſicam loquitur, qui negat quietẽ,Nã naturalis præcipue in motu verſatur,eo,quod plura moueantur,& quod motus quid poſitiuũ eſt: qes vero motus priuationẽ dicit. Et ita parũ de quiete,multũ de motu in Phyſica diſſeritur:minus ergo negat Phyſica,q omnia ſemper moueri dicit.eſt autẽ hæc notanda expoſitio. Impugnaturus ergo hãc opinionem,tanquam magis phyſicam ipſam exponit.Iſti enim dicunt,omnia moueri,nullo dempto,& ſemper moueri: tamen non ſemper motum hunc apparere: ob id quædam quieſcere videntur,cũ tamen moueantur.

Exponitur opin. Heracl.

Primo probatur in augmento, & decremẽto non ſemper conti nue moueri.

At quamuis hi non explicent,quo motu cuncta moueantur ſemper, an vno,an pluribus: tamen Ariſtoteles de omnibus probat,ac dicit,facile eſſe probare,omnia ſecundum nullum motum moueri ſemper. Et primo probat de augmento, & decremento ſic. Secundum augmentum,& decrementum non poteſt quicquam continue moueri,quin detur interpolatio:ergo non poſſunt omnia ſecundum talem motum ſemper moueri.

Not.tex. expoſitionem. *1.Expoſi.*

Hoc argumẽtum varie intelligitur ab Expoſitoribus.Them. ſumit vtrunq; motũ ſimul,vt ſit ſenſus. Augeri,& decreſcere,ſicut aſcẽdere,& deſcẽdere,nõ poſſunt eſſe abſque media quiete:ergo nõ poſſũt res ſemp moueri. Quod ſi dicas debebat probare de altero per ſe.Dico,nõ oportet: nam hoc ſenſus indicat, cum res non ſẽper augeri,ſed aliquãdo decreſcere ſentiamus.Quod ſi iſtã admittamus expoſitionem, à quæſtione illa nos liberamus. Cõtendunt enim aliqui ex hoc loco,augmentum nõ eſſe motum continuum. Adde etiam quod cum Themiſt. exponunt Simplic.& Pſellus.

2.Expoſ.

Alij vero cum S.Thom.& Auer.aliter exponunt, puta, quod nec augmentum continuum eſt per ſe, nec decrementum ſed quod fit per minima, ita vt vnico inſtanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis,alio tempore: & inſtanti aliud minimum, & non continue,ita vt in ſingulis inſtantibus augeatur; eſſet.n. infinitum actu.

Authoris ſentẽtia.

Vnde debes intelligere ſic augmentũ, quod in hoc tempore diſponatur alimentum tantum, & in fine diſpoſitionis conuertatur, & nutritum fiat maius: & alio tempore diſponatur, & poſtea augeatur nutritum ſemper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo continue augmẽtum fiat,ne detur infinitum.Idem de decremento, & ſic explicant rationem Ariſtotelis.

At quicquid de hoc ſit, melius eſt admiſſo, quod loquatur de augmẽto per ſe, quod ſit ſenſus,quod non ſemper res augeatur, id eſt, quamuis per viginti annos duret augmentum, non in hoc toto tempore continue augmentum fit,ſed aliquã do ceſſatur.Hoc tamen non obſtabit,quin augmentum ſaltem aliquo tempore ſit continuum.

Inter has expoſitiones mihi magis placet vltima: nam verba,quæ ſequuntur, huic videntur facere: Et Simplic. docet etiam non ſolum illos duos motus nõ eſſe continuos, puta, augmenti, & decremẽti inuicem,ſed nec ſingulos per ſe. De continuatione autem horum alibi diſputabitur.

Eſt autem ſimilis ratio illi,quæ eſt de eo.

Reijcit ſimilia duo quæ videri poſſint. 1

COmparat hos, qui totum augmentum,dicunt continuum,his qui dicerent, excauationem lapidis guttis eſſe cõtinuam, ita, vt ſi tanto tempore tantum excauatur,in dimidio dimidium excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte etiam pars alia excauabitur.Ita etiã de augmento; ſi enim augetur viginti annis in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur, quamuis non ſemper motus ſit

Digitized by Google

notus, ſicut excauatio à ſingulis guttis nõ eſt nota.

Similiter eſt aliud exemplũ de arbore, quæ naſcens iuxta lapidem, ipſum tãdem ſcindit, dum creſcit: videtur enim motus ſciſſionis eſſe continuus.

Statim reiicit hoc Ariſtoteles dicens, quod non ita eſt. Non enim quæuis gutta, & in qualibet parte tẽporis cauat, ſed omnes ſimul. Similiter, non in toto tempore, quo arbor naſcitur, lapidem ſcindit, ſed tempore quodam: ſicut qui nauim trahunt. Non enim quiuis per ſe pro aliquo tempore trahit, ſed omnes ſimul per totũ tempus.

Ita fit augmentum. Non enim calor naturalis per quamlibet diſpoſitionem continuo tempore auget, ſed aliquo tempore diſponit, & alterat, & poſt auget: ſimiliter in diminutione. vnde quamuis pars remota, excauataque diuiſibilis ſit, non tamen pars quælibet in parte qualibet temporis remouetur. Similiter de augmento, & diminutione dices, quomodo gutta cauat lapidem, cum nulla per ſe cauet? Reſpondet S. Tho. quod primæ diſponunt, vltimæ autem, diſpoſitione præcedenti, excauant. *Solutio. D. Tho.*

Simplic. & Themiſt. hæc verba non referunt ad augmentũ, ſed ad operationem ipſam illorum, qui dicunt, motum eſſe, ſed non ſemper percipi, & tunc dicit, qđ hoc eſt ſimilile, ac ſi dicant, excauationẽ eſſe continuã, at non percipi: Quod quidem falſum oſtendit, pendet autẽ hæc expoſitio ex præcedente ipſarum, & vtraq; eſt conueniens.

Concludit Ariſto. quod quamuis dimi nutio, & augmẽtum diuiſibilia ſint in infinitum, cum per ea quantitas acquiratur, vel deperdatur, quæ diuiſibilis eſt in infinitũ; tamẽ non oportet, quod in qualibet parte temporis continue perdatur, aut acquiratur aliquod totũ, id eſt, aliqua quantitas, vt dictum eſt. Et in hoc apparet, expoſitionem priorem magis conuenire literæ, quam poſteriorem Simplicij.

Similiter autem & in alteratione qualibet.

CVm probaſſet ſecundũ augmẽtum, vel decrementũ omnia non ſemp moueri, eo, quod augmentũ non eſt continuus motus: probat idem modo de alteratione, quod non moueantur omnia alteratione ſemper. Et hoc tripliciter. Primo, quia non ſit ſemper alteratio continua, vt dictum eſt de augmẽto; non igitur ſemp res alteratur. Probat antecedens de cõgelatione, quæ alteratio quædam eſt, & in tempore fit: non tamen in qualibet particula temporis congelatur pars congelati, ſed totum ſimul: vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ cõgelatione, de qua iam alibi dictum eſt. *Probat idẽ in alteratione. 1. ratio.*

2 Probat ſecundo: quod alteratur certo tẽpore, & in certum terminum mouetur: Vt quod ægrotat, ab ægritudine in ſanitatem tendit in tẽpore aliquo, & nõ in inſtanti: ergo non ſemper eſt ſanatio: alias non eſſet tempore certo, nec in terminũ certum. Vnde addit, quod hoc negare, eſt valde nota negare, & vocat continuo alterari ſemper, & inceſſanter alterari. Nota, quod addit illud verbum (nõ in termino tẽporis) id eſt, in inſtanti alterationẽ eſſe: quia alias, niſi eſſet in tempore, non videretur motus continuus.

3 Tertio probat experiẽtia. Experimur enim multo tẽpore lapides in eadem duritie perſeuerare, nec duriores, aut molliores fieri: ꝙ ſi alteratio eſſet ſecundum duritiem, profecto tanto tempore ſentiretur notabiliter; quod non ita eſt.

Et de ipſo ferri mirabile eſt. Tex. xxiiij.

PRobat tertio de motu locali, qđ non omnia ſemper moueãtur motu locali: Et facit duas rationes. Altera eſt: quia motus localis eſt ſenſu perceptibilis: at ſenſu aliquando motum lapidis, aliquando quietem in terra percipimus: ergo nõ ſemper lapis mouetur: aliter mirum eſt, quod lapis exiſtens in terra, moueatur localiter, & ſenſu nõ percipiatur. Altera ratio eſt: Omne, quod in proprio loco eſt. quieſcit, niſi violenter moueatur; at mul- *3. Probatur idem in motu locali.* 1 2

ta in

Digitized by Google

ta in ſuis locis exiſtunt, nec violenter ſemper mouentur: ergo non omnia mouentur. ſed aliquando quieſcunt. Vnde ex his concludit, quod non omnia ſemper quieſcunt, aut ſemper mouentur: Et hoc per has rationes, & alias ſimiles notũ euadere poteſt.

At vero neque alia quidem. contingit.

Impugnaĩ 3. rõ diuiſionis vt nihil videlicet eſſet, q aliquando q eſcat, aliquando moueatur. ı. ratio.

IMpugnat tertiam diuiſionis partem, puta, aliqua quieſcunt ſemper, aliqua mouentur ſemper, ita, vt nihil ſit, quod aliquando quieſcat, aliquando moueatur: & reiicit duplici ratione. Prior eſt, ſicut præcedens: Quia eſt contra ſenſum. Experimur enim aliqua moueri, & eadẽ aliquando quieſcere.

Poſterior eſt: Quia ex hac opinione aufertur augmentum, & motus violentus, & generatio, ac corruptio, ac denique motus vniuerſaliter. Aufertur quidem augmentum, quia (vt dictum eſt) nõ eſt continuũ: 2 Aufertur motus violentus, quia mouetur violenter, quod ex quiete naturali in motum tendit præter naturam: Debuit ergo quieſcere: nam motus naturalis violento non eſt continuus.

Aufertur generatio, & corruptio, & denique motus, quia omnis eſt ex quiete vnius termini in quietem alterius: vt cum ex albo fit nigrum, tunc quod quieſcebat ſub albo, mouetur in nigrum: ſimiliter eſt ex non homine fit homo, quod non homo erat, tendit vt ſit homo. Aut in loco ſimiliter: quod erat hic, mouetur hinc, vt ſit, & quieſcat in alio loco. Auferre igiť quietem in his, quæ mouentur, eſt auferre, & deſtruere motum omnem.

Quare manifeſtũ eſt. Tex. xxv.

Impugnatur quarta pars diuiſionis, omnia aliqñ quieſcere & moueri.

COncludit, quod alia quidem modo mouentur, modo quieſcunt, qđ eſt cõtra partẽ impugnatam: poſtea excludit quartam partem, quod omnia aliquando moueantur, aliquando quiſecant. Et dicit, hoc eſſe aſcribendum rationibus ſuperioribus. Intellige quod eſt opinio Empedoclis ſuperius impugnata tex. 15. Hic enim dixit omnià aliquo tempore quieſcere, alio moueri. Simplic. aliter exponit: ſed ſic eſt bona expoſitio.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendam quintam diuiſionis partem iterum velut reſumit dicta, & Sillogiſmum diuiſiuum componit, partes omnes præter vnam quam intendit deſtruentem.

Aut enim omnia quieſcunt, aut omnia mouentur. Tex. xxvj.

Proponiĩ diuiſio.

EST igitur diuiſio. Aut omnia quieſcunt, aut omnia mouenĩ, aut aliqua quieſcũt, aut aliqua monẽtur: & horũ, aut omnia ſunt apta quieſcere, & moueri aliquando: aut aliqua quieſcunt ſemper, alia mouentur ſemper: & alia modo mouẽtur, modo quieſcunt: & prætermiſit in hac diuiſione tertiam partem ſuperiorem, quia cum alijs intelligi poteſt.

Excludũtur aliq̃ partes.

Statim partes excludit. Primo illam, quòd omnia quieſcunt: & dicit, quod etſi ſupponatur, ita eſſe, ſicut Meliſſus dicebat, puta ponens vnũ, & immobile vniuerſum: quamuis non ſit: non tamen negari poteſt, quin ſaltem aliqua moueri appareant, aliqua non; tunc illa imaginatio, & opinio, qua motus apprehenditur, & iudicatur, erit falſa, cum aliter res ſe habeat: & aliquando eſt vera cum res ita ſe habet. Ergo ex hoc, quod motum negant, motus eſt. Nam imaginatio, & opinio falſa, & vera, imò abſolutè imaginatio, & opinio motus quidam eſt. Quo autem modo imaginatio motus ſit, ad libros pertinet de Anima. Eſt enim imaginatio motio potentiæ interioris a ſenſu in actu facta: vt cũ quæ ſenſibus percipimus, imagines interius voluimus. Opinio autem eſt aſſenſus. & iudicium ſenſus interioris: hi autem quidam motus ſunt.

No. q̃rere rõnẽ ubi ẽ experiẽtia ſens⁹, eſſe hõĩs nõ diſtiguẽtis inter meli⁹, et pei⁹.

At quia hæc res eſt per ſe nota, dicit, q non oportet rationem quærere, cum habeamus ſenſum, qui notior eſt ratione. Quærere autem rationes, vbi ſenſus eſt, eſt hominis non diſtinguentis melius, & peius, per ſe notum, & non per ſe notum, vt diximus.

Excludunĩ

Alias partes duas diuiſionis ſuperius poſitas reiicit: & dicit, quod omnia ſemper moueantur, aut quod aliqua quieſcãt ſemper, alia moueantur ſemper: ſimiliter

Digitized by Google

alia partes. primi, quod omnia quieſcant ſemper, vnica ratione reprobantur: Nam experientia oſtendit, aliqua aliquando quieſcere, & eadem aliquãdo moueri: & hinc patet, quòd impoſſibile ſit, omnia quieſcere, aut omnia moueri continue, i. ſemper: aut aliqua ſemper moueri, alia ſemper quieſcere: & non eſſe aliud medium, puta, alia aliquando moueri, aliquando quieſcere.

Caput Quartum.

Reliquum eſt igitur. Tex. xxvij.

Explicat ſuã ſĩtẽtiã Ariſ. Aliis diuiſionis partibus re ſutatis, nunc ſuã ſententiã determinandã interrogatiue proponit ſub diſiunctione cũ quarta parte diuiſionis: puta, an oĩa ſint apta quandoq; quieſcere, quãdoq; moueri: an potius nõ ſic; ſed aliqua ſint ſemper in motu, alia ſemper abſq; motu: alia vero quandoq; in motu, quandoq; in quiete: atque hanc partem intendit demõſtrare: ex hac enim colligitur vnicum eſſe perpetuum motum continuum, & vnum motorem immobilem.

An oẽ, q mouetur ab alio moueaĩ. Ad huius determinationẽ vnum aliud inquirit: An omne, quod mouetur, ab alio moueatur, quod quidẽ in libro ſeptimo diſputauerat ſed non ſimiliter. Illic. n. tractauit hoc vniuerſaliter, & qua ratione ad motum pertinebat: hic vero particulariter, & oſtendẽdo, quale ſit id, a quo vnũ quodq; mouetur: & hoc, vt deducat nos ad primũ motum, & primum motorem. Vnde ex illo, quod dicitur in ſeptimo, & hic, perfecta ſit huius tractatio.

De quo motu, & mouente agaĩbic. Primo autem explicat, de quo motu, & mouente ſermo ſit. Secundo, in quo præcipue difficultas cõſiſtat, aperit, & id poſt ea determinat. In hoc ergo textu triplicẽ diuiſionem mouentium, & mobilium ponit, quarũ prima eſt alias dicta: Eorũ quæ mouent, aut mouentur, quædam per accidens, quædam per ſe, aut mouent, aut mouentur. Explicat priorem partem. Illa mouent per accidens, quę mouent, quia inſunt aliis: vt ſi ignis calefacit id, quod accidens eſt igni, dicitur per accidens calefacere, ſicut album per accidens ædificat, quia accidit artifici ædificanti. Dicitur etiam alio modo per accidens mouere, qđ ob id mouere dr̃, quia ſecundum ſui partẽ mouet: vt qđ manu, vel alia parte ſolã mouet aliquid, p accidẽs dicitur mouere.

Tres diuiſiones mouẽtiũ

1 *Quadã mouẽt, et mouenĩ, vel p ſe, vel p accidens.*

Qua moueãtur p accidẽs.

Idem fit ex parte mobilis. Per accidens enim mouetur aut id, quod accidit rei motæ, vt album calefit per accidẽs: aut quod per partẽ ſanatur, vt per accidẽs ſanatur, quod tantum ſecundum oculum ſanatur. Et nota quod hic ſumitur, per accidẽs vniuerſaliter, vt comprehendit ẽt ſecundum partem moueri: nam in quinto libro particularius ſumpſit.

Quæ p ſe Explicat autẽ poſteriorem partẽ: puta quæ per ſe mouent, aut mouentur: Et dicit, quod ea, quæ non per accidens, id eſt, quæ mouẽt, nõ quia aliis inſint, nec quia ſecundum partem, illa mouent per ſe. Similiter illa per ſe mouentur, quæ mouentur, nõ quia alteri inſint, aut ſecundũ partem moueantur. Hæc autem nota ſunt ex præcedentibus.

2 *Quæ p ſe mouenĩ, eorũalia a principio intrinſeco mouenĩ, alia ab extrinſeco.* Secũda diuiſio eſt ſubdiuiſio eorũ, quę per ſe mouentur. Horum enim, quædam a ſeipſis, id eſt, a principio actiuo interno mouentur, vt animalia: Alia ab alio extrinſeco mouentur, vt inanimata.

3 Tertia diuiſio eſt: Eorundem, quæ p ſe mouentur, tam a ſe, quam ab alio, quędam ſecundum naturã, quædam violenter mouentur. Explicat primo in his, quæ a ſe ipſis mouẽtur. Et dicit, quod totum animal mouetur naturaliter, ſi motus ipſi toti cõpatetur. Probat. Omne, quod in ſe habet motus principium, ſecundum naturã mouetur: ſed quæ a ſe ipſis mouentur in ſe habent motus principium: ergo ſecundũ naturam mouentur.

At ſi motus animalium ipſi corpori cõparentur, tunc ſunt quidam violenti, quidam naturales. Violenti, qui ſunt contra elementum prædominans in illo: ut cum animal ſurſum ſaltet, videtur violẽtus motus: econtra vero naturalis. Vnde oportet motũ poſitiones reſpicere, an ſit ſurſum, aut deorſum: ſimiliter qualitatem. Non enim naturaliter alia vertigine mouentur, aut in terga; ob id motus hi violẽti dicuntur corpori. Hoc idẽ in partibus animalis fit: motus enim partiũ ſunt etiam uiolenti aliquando; vt motus pedũ retro, & manus deorſum, quia ſunt contra naturalem aptitudinem.

Digitized by Google

Explicat etiam de his, quæ ab illo mouentur. Nam violenter mouentur: puta, vt cum lapis ſurſum, ignis deorſum feruntur: cum autem oppoſito modo in ꝓpria feruntur loca, tunc non violenter, ſed naturaliter mouentur.

Et maxime moueri ab aliquo.
Tex. xxviij.

In quo ſit difficultas illius problematis an omne quod mouetũ ab alio moueatur. 1. dictũ.

EXplicat modo ſecundũ, puta, in quo difficultas illius problematis cõſiſtat nam diuiſiones præcedentes fuerunt ad hoc, vt intelligas, hic agi de mouentibus, & motis per ſe. Dicit igitur primò, quod difficultas nõ eſt in his, quæ violenter mouentur, & non a ſeipſis. Nam clarum eſt, quod in his ab alio eſt motus, puta, ab extrinſeco. Dicit ſecundo quod nec eſt difficultas in his, quæ a ſeipſis mouentur, ſiue ſecundum naturam, ſiue violenter: quia etiam in his notum eſt, ab alio moueri, quamuis non extrinſeco.

In his tamen difficultas eſt diſtinguenda in partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur: & quomodo dicitur ſe mouere, & moueri: & hoc breuiter explicat, dicẽs: Quod videtur in animali eſſe, ſicut in naui. Nauis enim dicitur a ſe moueri, habet tamen principium mouens diſtinctum a motu, puta, nautam: at quia ſimul ſunt duo hæc, totum dicitur ſe mouere: ita in animali. Quo autem modo hic textus ſit intelligendus, magis in quæſtione explicabitur.

Dicit tertio: quòd difficultas eſt in his, quæ naturaliter mouentur, & non a ſe ipſis: vt cum lapis deorſum, ignis ſurſum feruntur. Nam tũc non eſt ita clarum, quod ab extrinſeco moueantur, ſicut cum violenter mouentur; at quod iſta ab alio moueantur, cũ naturaliter feruntur, patet ex diuiſione. Vt enim quæ a ſe ipſis mouentur, aliquando natura, aliquãdo violentia feruntur: ita quæ ab alio, aliquando natura, aliquando violentia ferantur. Vnde cũ violentia ferantur ab alio, ſequitur oppoſitum membrum quod etiam natura ab alio feratur. At hoc difficultatem maiorẽ habet, quomodo id ſit.

A quo autem non adhuc.
Tex. xxix.

Probat elementa non moueri a ſeipſis.

QVatuor rationibus oſtendit, quod huiuſmodi, cum naturaliter feruntur, non a ſeipſis, ſed ab alio ferantur, qđ eſt tertium, quod circa hoc facit. Prima ratio eſt. A ſe moueri, viuere eſt: at huiuſmodi non viuunt: ergo non mouentur a ſe. Maior relinquitur ut nota, quã nos lib. 2. declarauimus ſatis.

Altera ratio. Si huiuſmodi a ſe haberent talem motum, utique haberent facultatem quieſcendi: at non eam habent. Lapis enim quieſcit extra locum ab extrinſeco propter impedimentum: non ergo a ſe extra locum mouetur. Antecedens patet: Quia ob id animal habet poteſtatem ambulandi, & non deambulandi, quia mouetur a ſe. 2

Tertia eſt. Si a ſe iſta mouerẽtur, vtiq; duos & plures haberent motus, vt ignis ſurſum, & deorſum: quod falſum eſt. Probatur ſequela; quia ſi a ſe mouentur; non eſt vlla ratio, quo minus non habeant plures motus. Non enim ob aliam rationem id animalibus concedimus, puta, quod ſecundum varias moueantur poſitiones, niſi quia a ſeipſis mouentur: & hoc eſt, qđ dixit (irrationabile eſſe) ideſt, non eſt ratio, cur negetur illa habere plures motus, ſi a ſeipſis moueantur, vt exponunt Alex. & Simpl.

Amplius quomodo contingit.
Tex. xxx.

QVarta ratio eſt. Nullum continuum a ſeipſo pati poteſt: at elementa vere continua ſunt: nullum ergo elementũ a ſeipſo pati poteſt. Similiter etiam nullum aliud continuum a ſe pati poteſt; at moueri pati eſt: non ergo continuum a ſe moueri poteſt. Maiorem probat: Quia actio, & paſſio inter ea eſt, quæ ſe tangũt: hæc autem diſcontinua ſunt: vnde cum elementa, & inanimata violenter mouentur ab animatis, tunc ibi diſcontinuatio, & tactus eſt: aliter non fieret motus. At ratio hæc declaratione indiget, ob id dubium interponetur, 4

Digitized by Google

Vtrum animal a ſe ipſo moueatur.
Quæſtio IIII.

1. arg. HAec quæſtio proponitur, vt magis ſenſus Ariſtotelis percipiatur in hac materia. Et eſt primum argumentum: nã in textu 20. dicit quod falſum eſt putare, animal non ab alio extrinſeco moueri: ſi ergo hoc ita eſt, non a ſe mouetur.

2. arg. Præterea ſecundo dicitur in textu 27. animal naturaliter ſe mouere, videt hoc falſum. Quod enim naturale eſt, neceſſarium eſt: at animal non neceſſario, ſed ſecundum appetitum mouetur, & homo libere mouetur, vt poſſit non mouere ſe: ergo non naturaliter mouet ſe animal.

3. arg. Præterea tertio. contra textum 30. vbi dicit, continuum non agere in ſe; aqua calefacta eſt continua, & tamen partes calidiores agunt in minus calidas. imo animal continuum eſt: ſi ergo continuum non a ſe mouetur, vtique nec animal ſe moueret.

Notãdũ. Non eſt motus niſi ſit motor. Circa hoc aduerte, quod motus nõ eſt, niſi ſit motor, & id, quod mouetur: cũ autem animal ſe moueat, oportet dare in ipſo animali & id quod mouet, & id quod mouetur.

Ratio difficultatis Difficultas in hoc ſtat, quid ſit id quod mouet, & quid id quod mouetur in ipſo animali.

Expoſitio multorũ Themiſt. Simplic. Alexand. & fere alij exponunt id quod mouet, eſſe animam, id quod mouetur, eſſe corpus, ex vtroq; autem conficitur eſſentialiter animal, ex motore, & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Ariſtotelis.

Improbatur primo. Sed mihi non potuit placere iſta ſententia propter tria. Primum eſt. Moueri eſt eius, quod eſt actu perfecto, loquor de motu locali, at corpus eſt potentia: eſt enim materia. non ergo eſt, quod mouetur, nec quod per ſe recipit motum localem.

Solut. Iandu. Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quod corpus non dicit ſolam materiam, ſed aliam formam ſubſtantialem, ſecundum quam eſt mixtum, & hoc totum eſt, quod ab anima mouetur.

Reijcitur hæc ſol. Sed hoc non placet. Primo, quia multiplicat formas ſubſtantiales in vna materia, quod ſupra reiecimus; & præterea, quia illud corpus mouetur ab anima, non vt mixtum tantum, ſed ut corpus animalis eſt organizatum, & diſpoſitum, quod non habet formam mixti, ſed ab anima, non ergo tale corpus eſt, quod mouetur.

Alterum eſt, ex textu 28. quod mouet diuiſum eſt ab eo, quod mouetur, at anima a corpore non eſt diuiſa: ergo non eſt id quod mouet, nec corpus eſt, quod mouetur. *2. Rõ contra illam expoſitionem.*

Albertus reſpondet, quod anima eſt diuiſa ſecundum definitionem, quia aliter definitur quàm corpus, quamuis non omnis ſit diuiſa ſecundum eſſe, ſed ſola rationalis. hæc enim præterquam, quod ſecundum definitionem diuiſa eſt, etiam eſt ſecundum eſſe, id eſt, in ſuo eſſe non dependet a corpore, & hoc dicit ex ſententia quorundam Græcorum. *Solutio Alberti.*

Sed hoc non valet. nam eodem modo forma quæuis inanimatorum eſt diuiſa ſecundum definitionem a materia. poſſent ergo iſta ſe mouere, & habere id, quod mouet, & id, quod mouetur in ſe, quod non admittit Ariſtoteles. Ex hoc rurſum conuincitur, quod non omnis anima dici poteſt motor, nec corpus mobile ſecundum Ariſtotelem. *Reijcitur Sol.*

Tertium eſt ex tex. 30. vbi fit hoc argumentum. Nullum continuum a ſe mouetur: at elementa, & inanimata continua ſunt; non ergo a ſe mouentur. quod enim mouet, debet eſſe diſcontinuum ab eo, quod mouetur. Pero, ſi anima mouet, quo modo diſcontinua eſt a corpore. *2. Rõ contra expoſitionem.*

Reſpondet Alexand. & Simplic. quod anima eſt diſcontinua, quia non eſt quanta: ob idque mouet. Si hoc ergo ita eſt, etiam forma quæuis erit diſcontinua, & mouebit; quod eſt contra Ariſtotelem, qui continua inanimata vocat: formæ autem mixtorum, & animæ, quantæ non ſunt niſi per accidens: vnde vtriuſque eſſet ratio vna. *Reſponſio Alexan. reijcitur*

Quod ſi dicas. id, quod mouet, & id quod mouetur, ſunt diſcontinua, ſicut duo compoſita, & duo entia per ſe, quorũ vtrumque, aut alterum quantum quidẽ eſt: tunc profecto corpus non eſt id, quod mouetur, nec anima, quod mouet.

Exiſtimo ergo aliter eſſe dicendũ. Aduerte igitur primo: Aliud eſt, eſſe principium actiuum motus, aliud eſſe motorẽ. *1. Notãdum pro ſñia Au.*

Aliud

Digitized by Google

theris aliud eſt eſſe motorē, aliud eſt eſſe prīcipiū actiuum motus.

Aliud item eſt, eſſe principium paſſiuum. & aliud mobile, ſeu quod mouetur. Eſſe principium actiuū motus eſt eſſe id, quo aliquid mouet, vt calor eſt actiuum principium calefactionis, quia eo ignis calefacit: ac eſſe motorem, eſt mouere. Non tamen hæc idem ſunt. Quod enim mouet, eſt compoſitum ex materia, & forma, aut aliquid per ſe habens eſſe, vt Angelus mouens orbem: at quod eſt principium actiuum motus, non eſt aliquid per ſe, aut cōpoſitum, ſed forma in eo exiſtens. Similiter id, quod mouetur, compoſitum eſt, & ens per ſe; at principium paſſiuum motus eſt id, quod in eo eſt, quod quid incompletū eſſe poteſt, quale eſt materia, aut quid ſimile: ex quo ſequitur, quod anima poteſt quidem eſſe actiuū motus principiū: at motor eſſe non poteſt, quia non eſt per ſe nec completa: ſimiliter corpus, quia nō eſt ens còmpletum, non poteſt eſſe mobile, licet ſit principium paſſiuum ſecundum aliquos.

2. Notādum. No. quod ſit in animali prō cipiū actiuū mot⁹ & qđ ſit motor.

Aduerte ſecundo, quod in animali duo hæc inſunt, & principium actiuum, & hoc ęſt anima: & principium paſſiuum, & hoc corpus eſt, ſicut materia diſpoſita. Præter hæc eſt motor, & mobile; motor quidem eſt quædam compoſita pars corporis, ſeu animalis cui anima potentiam actiuàm mouendi communicat, puta cor mobile eſt reliquum animalis, quod a tali parte, puta, corde mouetur. Vnde hæc eſt cauſa, quare corpus animalis ętherogeneum eſt, & partes habēs diuerſæ rationis, vt altera mouere, altera moueri poſſet: ſi enim eiuſdem eſſent rationes omnes, vtique anima non poſſet vni, non alteri potentiam actiuam communicare.

Et hoc eſt, quod dixit Ariſtoteles non habere in ſe inanimata, quod mouet, & quod mouetur, quia continua ſunt, id eſt eiuſdem, & ſimilaris rationis. Nam quod a ſe mouetur, debet non ſolum in ſe habere actiuum, & paſſiuū motus principiū, ſed & id quod mouet, & id quod mouetur; quod ſoli ineſt viuēti. illa tamen pars quæ mouet, puta, neruus, aut cor, aut quæcunque ſit, moueri debet ab anima, ſicut inſtrumentum a cauſa principali, vnde finis mouentium ſiſtit in principio actiuo, puta, anima.

3. Notādum.

Aduerte tertio: quod Ariſtoteles non hic ſolum principium actiuum, aut paſſiuum motus inquirit, ſed mouentia, & mobilia. Et ſic cum dixit textu 28. habere animalia, quod mouet, & quod mouetur, in ſe, non intelligi debet de anima & corpore, ſed de parte mouēte, & parte mota; & hoc egregie comparauit nautæ, & naui: non autem anima eſt ſimilis nautæ, cum loquatur Ariſtoteles de quocunque animali: per naturam ergo in animali intellige partem compoſitam, quæ reliquas mouet: reliquum animalis naui ſimile eſt, ſed cum diſcrimine: vnum enim totum eſt per accidens, alterum vero per ſe. Quare peſſime ex hoc loco quidam colligunt animam rationalem eſſe tanquam nautā in naui, & ita aſſiſtentem ſecundum Ariſtotelem, cum deberent idem de omni anima eadem ratione ſecundum Ariſtotelem ex hoc ipſo loco colligere: quod eſt perquam abſurdum & manifeſte falſum.

4. Notandum. Quid Ariſt. inquirat hic.

5. Notandum. Animal dicitur ſe mouere, et a ſe moueri, tamē rōne partium

Aduerte quinto, quod animal eſt, qđ dicitur ſe mouere, & moueri: tamen ratione vnius partis, per ſe mouet; ratione alterius, per ſe mouetur, cumque vtræque ſint in ipſo dicitur moueri a ſe.

Tamen vnum nota, quod pars, quæ mouet, mouetur ſimul, dum mouet alteram, & inde prouenit, quod totum animal ſecundum omnē partem moueatur: & hoc dicitur lib. 7. tex. 1. Dicit enim ibi, quod dum vna pars mouet alteram, ſimul mouetur, & ob id totum mouetur. Ac cum totum moueatur, eſt difficile diſtinguere, quod per ſe mouet, & quod per ſe mouetur. Et his patet ſenſus, & declaratio multorum textuum in præſenti.

Ad 1.

Ad primū igitur argumētum reſpondetur. Ipſe enim Ariſtoteles in eodem textu id declarat, videlicet, quod non cuiuſque motus animal in ſe principium habet, ſed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinſeco, puta, ab appetibili, vel a quouis alio: hoc autem non impedit, quin poſtea localiter a ſe moueatur.

Ad 2.

Ad ſecundum dico cum Aegidio, qđ naturale duplex eſt. Alterum quod opponitur violento, & de hoc loquimur. Alterum, quod opponitur libero, ſeu ſecūdum appetitum. & de hoc procedit argumentum.

Dub. an motus localis ſit

Dubitabis, an motus localis animalis ſit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt quod eſt mixtus, quia quod progreditur,

dittur,

dicendus violẽtus corpori. Corpus animalis dupliciter conſideratur.

ditur, modo leuat, modo deprimit pedes. Sed hoc nihil eſt. Vnde reſpondeo, ꝙ animalis corpus dupliciter cõſideratur. Vno modo ſolum in ratione grauis, & ſic motus ſurſum illi eſt violentus, deorſum naturalis. Altero modo, vt corpus animalis eſt, & ſic motus talis ab anima proueniens naturalis dici debet abſolute, licet habeat quid violenti, quia animal etiã graue eſt, & hinc prouenit defatigatio.

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam violenti dicuntur animali, vt animal eſt, cum ſunt contra inſtitutionem, & diſpoſitionem organorum, vt manibus ambulare, retrocedere, & huiuſmodi alia.

Ad 3. Ad tertium reſpõdeo, quod vt aliquid agat in alterum, ſat eſt diſcontinuatio in qualitate, dummodo tamen quod agit, vel mouet, & mouetur, actu ſint, & compoſita. hoc autem quantum ad motum localem in partibus animalis inuenitur, non autem in inanimatis, tam mixtis, quam elementorum, quæ partes eiuſdem habẽt rationis, ob id forma eandem potentiam eis communicat. In animalibus vero propter variã diſpoſitionẽ partiũ, cuidã mouere, alteri moueri ineſt. & ſic patet determinatio quæſtionis.

Sed accidit, & hæc ab aliquo. Tex. xxxj.

Diſt. mobiliũ, & mouẽtiũ

CVm probaſſet, inanimata naturali motu non moueri a ſe, modo ab alio extrinſeco moueri ea, dicit. Vt autem hoc explicet, motus primo principia, & cauſas diſtinguit. puta, mouens, & mobile. Dicit igitur, quod ſicut mouẽs eſt duplex, & ſecundum naturam, & præter naturam: ita etiam & mobile.

Mouens preter naturam eſt, cum in ſe non habet principium actiuum ad talem motum, ſicut cum vecte mouemus lapides ſurſum, & ſeparamus ab alijs, tunc vectis non eſt mouens ſecundum naturam quia grauis non eſt talẽ motum efficere.

Mouens ſecundum naturam eſt, cum in ſe talis motus principium habet, vt calidum ſecundum naturam calefacit, & frigidum frigefacit.

Ita etiam de mobili. Ideſt mobile ſecundum naturam, quod ad talem motum principium habet, non per accidens; vt cã lidũ in potentia eſt mobile naturaliter ſecundũ calefactionẽ, & frigidũ in potentia mobile ſecundum frigefactionem.

Explicat autem, quare dixerit, non per accidens. Ratio huius eſt, quia accidit, ꝙ vnum ſit quale, hoc eſt. album, nigrum, vel quantum, vel alias patiatur denominationes. ſed non ob eas dicetur mobile naturaliter, niſi per accidens. V. g. accidit, quod album ſit calefactibile, ſed per accidens, quatenus, quod per ſe calefactibile eſt, album eſt. Huiuſmodi ſunt res artificiatæ, quæ per accidenſs ſunt mobiles ſecundum naturam, quatenus in naturali ſubiecto fundantur.

Mobile vero præter naturam eſt, quod potentiam non habet ad talem motum, vt cum graue ſurſum, leue deorſum fertur. Ita autem naturaliter feruntur, cum ad ſuos actus ex potentia naturali feruntur, vt cum ignis ſurſum fertur, & graue deorſum, & reliqua ad proprios ſuos actus. *Nota.*

Quoniam autem, quod eſt potentia, multipliciter. Tex. xxxii.

Duplicẽ eſſe potẽtiam, & duplicẽ actum.

CVm dixiſſet, tunc res naturaliter moueri, cum ad proprios actus ex potentia feruntur, quia duplex erat potentia, & duplex actus, & ſic dupliciter res moueri contingeret naturaliter. Diſtinguit hoc prius. nam ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoſcendi, a quo iſta moueantur.

Exemplo declarat in ſcientijs.

Exemplo quodam ſcientis duplicẽ explicat potentiam, & actum. Dupliciter, inquit, aliquis dicitur ſciens. Vno modo, ſicut qui diſcit. Altero modo, ſicut qui iam didicit, ſed non contemplatur actu. vterq; enim potentia ſciens dicitur, ſed aliter.

Nam qui diſcit eſt in potentia ad duo, puta, ad habitum ſcientiæ, & ad contemplationem, quæ ex ipſo prouenit; at qui iam didicit, alijs tamen vacat, eſt in potentia ſolum ad contemplationem. Vnde is, qui habitum habet, eſt in potentia quidẽ, ſed non ſicut prius, quam habitum haberet, ſed partim eſt actu reſpectu prioris potentiæ, partim potentia reſpectu vlterioris actus.

Præ-

Præterea, is, qui eſt in potentia tali, id eſt, habitum habet, poteſt operari, & contemplari remoto impedimento, puta, ſi voluntatem applicat, & ab alijs vacet. Niſi enim operari poſſet per ſolam impedimẽtorum ablationem, vtique nõ haberet habitum ſcientiæ, aut haberet contrariũ habitum ſcientiæ: Et hoc eſt dicere, quod eſſet in contradictione, aut ignorantia. Qui enim ſublato impedimento, non contemplatur, aut eſt, quia eſt in pura negatione, ideſt, non habet habitum: aut eſt in oppoſita diſpoſitione, ideſt, habet errorẽ oppoſitum. Poteſt igitur, qui eſt cum habitu, & ſic eſt in potentia operari, ſublato impedimento: at qui eſt in priori potentia, etiam ſublato impedimento non contemplatur, niſi prius habitum etiam in ſe acquirat.

No. quanã potentia ſit, q̃ vocari ſolet remota, vel eſſentialis & propinqua, vel accidentalis.

Hic nota, quod prior potentia dicitur ab aliquibus remota, ab alijs eſſentialis, quia eſt ad formam: & actus illi reſpondens, dicitur actus primus: poſterior potentia dicitur propinqua, ab alijs accidentalis, quia eſt ad operationem: & actus huic reſpondens, qui eſt operatio, dicitur actus ſecundus.

Quæ dicta ſunt de potentijs, applicãtur rebus naturalibus.

Hoc igitur exemplum, quod in ſcientijs, & habitibus poſitum eſt, applicat rebus naturalibus: dicitque etiam dupliciter aliquid eſſe in potentia ad aliquẽ motum. Vno modo in potentia remota, ſeu eſſentiali, vt recipiat formam: ſicut quod eſt potentia calidum. Altero modo, quod eſt in potentia propinqua, quia iam recepit formam calidi, ſed eſt potentia, ut vrat, & calefaciat.

Nota.

Et aduerte, quod actus ſecundus ſtatim ſequitur ad actum primum, niſi ſit aliquod impedimentum, vt quod calidum factũ eſt, ſtatim vrit, niſi quid prohibeat. ſicut qui habitum habet ſtatim contemplatur, niſi ſit aliquod impedimentum.

Quæ dicta ſunt de potẽtijs, applicãtur grauib⁹, & leuibus.

Hæc quæ dicta ſunt applicat grauibus, & leuibus, dicens: quod eſt graue potentia, cum nondum accepit formam grauis, & leue, cum non accepit formam leuis: vt aqua eſt potentia leue, quouſque fiat aer, vel ignis: cum primum autem formam hanc accipit, ſtatim ſequitur actus ſecundus niſi ſit aliquod impediens; quod ſi ſit, eſt in potentia proxima ad actum; ſicut qui habitum habet.

Hoc etiam ſit in quantitate, & qualitate, vt patet, ſi aqua in vaſe infundatur, tunc vtique extenditur, & expanderetur aqua niſi eſſet impedimentum vaſis; ſublato vero impedimẽto, ſtatim expãditur. Similiter in qualitate, ut dictum eſt de ſcientia, & de calore.

Nota.

Quod ſi dicas; quare ex graui ſequitur talis motus, & de leui talis motus, & non alius; Reſpondet Ariſtoteles eam eſſe rei naturam, nec huius alia eſt quærenda cauſa.

Sent. Ariſto. de motu grauiũ, & leuium.

Ex his omnibus vult Ariſtoteles reſpõſum eſſe ad quæſtionem, a quo inanimata moueantur, cũ naturaliter mouentur, puta, ab eodem moueri ad actus ſecũdos ex proxima potentia, a quo mouentur ad actus primos ex remota potẽtia, v. g. qui ex aqua facit ignem, & reduxit ad actũ hunc idem reducit ad motũ ſurſum; quia cum ignis ſit, utique niſi eſſet impedimentum, ſtatim moueretur; ablato ergo impedimento, ſequitur ille motus.

Qui remouet prohibens, partim mouet partim non.

Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet, partim non mouet: mouet. n. per accidens, ſed non per ſe, quia non dat mouẽdi virtutem, niſi generans: ſicut qui aufert lapidem, quo vter aere plenus ſub aqua comprimebatur, ſtatim mouet vtrẽ ſurſum, ſed per accidens.

De pila repercuſſa, & ſagitta emiſſa.

Similiter cum pila reflectitur a pariete, paries per accidens mouet, per ſe vero proijciens, qui impetum impreſſit. Vides ergo, qualiter iſta moueantur a generantibus, a quibus facta ſunt.

Accipe exemplum clarum. Sit aliqua ſagitta emiſſa fortiter a ſagittante, ſed q̃ in principio non ita fortiter feratur ob impedimentum: hoc autem ablato, velociſſime feratur: quamuis mortuus ſit iam ſagittans, profecto nemo non dicet, ſagittam, cum velociſſime fertur, a ſagittante moueri.

Quõ ſe habeat generãs ad motum grauiũ & leuiũ.

Ita ſit in his: generans enim dans formam grauibus, & leuibus, qualitates ſtatim impreſſit, quibus abſque mora ferrẽtur in loca ꝓpria, & naturaliter, niſi eſſet impedimentum: hoc autem ablato, ſequitur motus, qui eſſet à principio, quia illa virtus naturalis permanens eſt: per ſe ergo a generante mouẽtur mediante virtutes, & formas: a remouente vero prohibens, per accidens. Ex quo ſit, quod ſolũ ſe habeant iſta paſſiuè, ideſt, mobilia ſint, mouentia verò extrinſeca ſint; & hic eſt ſenſus.

Digitized by Google

ſenſus huius textus. Hanc autem quæſtionem de grauium, & leuium motu copioſe diſputauimus lib. 2. q. 2. propterea modo ab hoc ſuperſedemus.

Si igitur omnia, quæ mouentur. Tex. xxxiij.

Omne quod mouetur ab alio mouetur.

COncludit tandem illud problema: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Et facit inductionem quandam ex prædictis. Omne, quod mouetur, aut ſecundum naturam, aut violenter mouetur. Si violenter mouetur, clarum eſt ab alio moueri. Si vero ſecundum naturam, aut a ſe ipſis, vt animalia, & hæc ab alio mouentur, licet intrinſeco; ſi non a ſe ipſis vt inanimata, etiam ab alio mouentur, puta, a generante, vel a remouente prohibens. Cum autem huiuſmodi ſint omnia, quæ mouentur, patet, omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Dubium a quo moueantur grauia, & leuia poſtquā mortuus eſt generans.

Hic poſſet dubium eſſe: A quo dicenda ſunt moueri iſta inanimata, cum ipſa generantia non ſunt? Aliqui dicunt, a cœlo moueri: Alij a loco naturali habente virtutem attrahendi; Alij ab ipſo medio. Sed in re clara profecto mirū eſt, cur tot ſint opiniones. Dico igitur cum Ariſtot. quod a remouente prohibēs per accidēs, per ſe vero a generante; quamuis enim non ſit generans, tamen manet virtus impreſſa in re, quæ fertur, vt notum eſt in ſagitta, quæ fertur impetu a ſagittante impreſſo, etiam ipſo mortuo.

Dubiū 2. An ſicut calidum actiuè calefacit, ita graue actiuè ſe moueat.

Aliud dubium eſt. Nam dicitur in textu, quod ſicut, qui rem facit calidam, dat etiam, quod vrat: & qui dat habitum, dat etiam contemplationem: ita quod facit graue, aut leue, dat etiam motum. Ex hoc videtur, quod ſicut ignis, ſeu calidū actiue calefacit, & ſciens actiue contemplatur: ita etiam inanimata actiuum in ſe habeāt motus principium. Vlterius: quod ſicut iſte motus inanimatorum tribuitur generanti, ita etiam ſit tribuēdum generanti, cum ignis calefacit aquam, & magiſtro ſit tribuenda diſcipuli contemplatio.

Solutio.

Dico ad primum, quod nos non negamus in inanimatis eſſe principia actiua inſtrumentalia illorum motuum; ſed dicimus talia principia eſſe grauitatem, vel leuitatem, non autem formas ſubſtantiales: ſolum enim ſunt paſſiua principia, ut diximus in lib. 2. & in hoc ſimilitudo tantum eſt. Nam non ſola forma ſubſtantialis facit rem in actu primo, & potētia proxima ad motum hunc, niſi ſit grauitas, & leuitas. At cum ignis calefacit, tunc forma ſubſtantialis actiuum eſt illius motus principium, quia non eſt in ipſo igne; forma autem inanimati poteſt actiue exercere motum circa alia, ſed non circa ſe; hoc enim reſeruatum eſt viuentium formis. Et huiuſmodi ſignum eſt. Si enim ipſorū formę motuum ſuorum actiua eſſent principia, vtique in ſe haberent virtutem mouentem compoſitam, diſtinctam a parte mota: hæc autē non eſt, cum ſimilia ſint, & homogenea. Illud autem de ſcientia poſitum eſt pro exemplo vt cognoſceretur duplex actus, & duplex potentia. At non dubium eſt, quin homo intelligat, & contempletur per ſe actiuè, quia habitus nō dant operationem, ſed perfectionem in operatione: & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex ſe exercet, ob id ſimpliciter tribuitur contemplatio ipſi.

Ad aliud dico, quod non tribuitur generanti calefactio huius ignis, ſicut motus localis: quia calefactioni, cum ſit extra ipſum, poteſt eſſe ignis principium quod, ſed non ſui motus propter rationem dictam. Repeto, ſi voles, quæſtionem illam ſecundi libri.

Caput Quintum.

Hoc autem dupliciter, aut enim non per ſe ipſum.

In omni motu deueniēdū eſſe: ad vnū primum.

CVm determinaſſet illud problema, quod mouetur, ab alio moueri: ad rē magis accedens, aliud determinare aggreditur, videlicet, in motu quolibet, locali præſertim, deueniendum eſſe ad vnū primum, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed ſi mouetur, per ſe ipſum moueatur. Ob id prius diſtinguit, duplex eſſe mouens. Alterum eſt, quod mouet, quia mouetur ab alio extrinſeco mouente ipſum mouens, ſicut baculus mouet lapidē,

quia

Digitized by Google

Duplex ē mouens. quia a manu mouetur. Alterum eſt, quod ſic mouet, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed per ſe ipſum, ſicut homo cum lapidem mouet, non ab alio extrinſeco motus.

Mouēs p ſe ſubdiuiditur. Iterum ſubdiuiditur hoc, quod per ſe ipſum mouet. Eſt enim duplex. Alterum quod mouet primum poſt vltimum motum, ideſt, quod per vnum medium mouet, ſicut homo, qui manu mouet baculum: per medium enim vnum mouet vltimum, puta, per manum. Alterū eſt, quod per plura media mouet, nec eſt proximū primo poſt vltimum, ſicut cum homo mouet manu baculum, & baculo lapidem, & lapide librum.

Hic autem eſt vnum motum tantum, puta, liber, ſed non mouens: aliud, eſt etiā vnum mouens tantum, ſed non ab alio extrinſeco motum. reliqua intermedia ſunt mouentia, & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia moueant præter vltimum.

Cōparantur iſta mouētia inter ſe. Comparat autem iſta, quæ mouent, & præſertim vltimum mouens, qualis eſt lapis, cum primo mouente, puta, homine, & dicit, quod magis mouet primum.

1 Similiter facta cōparatione ad ea, quæ
2 mota ab alio, mouent, magis primū mouet. Quod dupliciter probatur. Primo quia primum mouet vltimum, ſed vltimum non primum, ideſt, recipit vltimū a primo motum, ſed non primum ab vltimo. Præterea, quia vltimo mouente ablato, etiam mouet primū: at ablato primo nō mouet vltimū, magis ergo motus a primo eſt, ob idque ipſū primū magis mouet.

Si ergo neceſſe eſt omne. Tex. XXXIV.

Probatur in motibus deueniēdū eē ad vnū primū, q nō moueatur ab alio externo. PRoponit modo rationes, quibus probat in motibus ſemper deueniri ad vnum primum, quod non ab alio moueatur extrinſeco, ſed a ſeipſo. Vbi nota, quod non intendit deducere per has rationes, quod ſit deueniendum ad vnum in quolibet motu, quod a ſe moueatur, ſed ad vnū, quod non moueatur ab alio, ſiue ſit immobile, ſiue mobile. quod ſi mobile fuerit, tūc mouebitur per ſe ipſū.

Nota. At quia Plato exiſtimabat omne mouens moueri, vt Simplic. & S. Tho. docent: ob id infert, quòd illud primum a ſe ipſo mouetur, tamen rationes hoc tantum concludunt, quod non ab alio extrinſeco moueatur.

1. Ratio ex parte mobilis. Facit igitur rationem primam. Omne quod moueatur, aut mouetur ab eo, quod nō ab alio extrinſeco mouetur; aut ab eo, quod ab alio mouetur. Sed vtroque modo datur vnum primum, quod non ab alio moueatur, ſed per ſe ipſum. (ſi id mobile eſt) ergo in omni motu datur vnum, quod non ab alio moueatur. Minorem probat. Si enim detur prior pars, quòd moueatur ab eo, quod non ab alio mouetur, tunc hoc erit primum mouens, nec neceſſe eſt aliud vltra hoc quærere. Si vero detur poſterior pars, quod moueatur ab eo, quod ab alio mouetur, tunc de hoc ipſo petam, an moueatur ab alio, quod non per ſe mouetur. Quòd ſi iterum, atq; iterum detur, erit proceſſus in infinitum in mouentibus, qui eſſe non poteſt, nam niſi ſit primum mouens, reliqua non mouebunt, vt dictum eſt. In infinito autem non eſt primum. Quòd ſi non ſit talis proceſſus, ſed perueniatur ad vnum primum, tunc habetur intentū, hoc enim non ab alio extrinſeco mouebitur.

No. loq. Ariſ. de mouentibus et motis eſſentialiter ſubōrdinatis. Et aduerte, quòd loquitur de motibus eſſentialiter ordinatis, cum vnus ab alio actualiter pendet: in his enim non eſt proceſſus infinitus, ſicut nec in cauſis, ſecus in alijs, non ordinatis, niſi accidentaliter.

Amplius autem, & ſic ipſam hanc rationem. Tex XXXV.

2. Rō. ex parte mouentis. SEcunda ratio eſt ferè eadem cum præcedenti, ſed alia via proponitur, nam prima eſt ex parte eius, quod mouetur, hæc vero ex parte mouentis.

1. Supp. Supponit autem tria. Primum eſt. In motu eſt, quod mouet, & quo mouetur.

2. Supp. Alterum eſt. Quod mouet, aut ſe ipſo aut alio mouet, vt homo, aut ſeipſo mouet, aut baculo; & ventus mouet aliquid, aut ſe ipſo, aut lapidem mouendo, & illo mouet aliud.

3. Supp. Tertium eſt. Quo mouetur aliquid, nō mouet abſque eo, quod mouet per illud, vt baculus non mouet, niſi manus moueat, nec manus, niſi homo.

Ex his Ex his conſtituit rationem. Si aliquid

mouet,

Digitized by Google

conſtitui tur. mouet, vel a ſe ipſo mouet, vel alio per ſecundum principium, & per primum; tunc
2 ratio. ſi ſe ipſo mouet, non erit aliud mouens, & ſic habetur intentum.

Obi. Dices tu, ſe ipſo, ideſt, immediatè mouebit, ſed tamen ab alio motum, vt baculus ſe ipſo mouet lapidem, tamem mouetur ab alio.

Solut. Aduertendum, quod hoc non valet. nã tunc non eſt baculus, qui ſe ipſo mouet, ſed homo per baculum, queritur enim de agente principali.

Quod ſi des alteram partem, quod mouet per alind, tunc oportet deuenire ad aliquod, quod ſe ipſo moueat, & hoc non ab alio mouebitur quod; ſi non deueniatur, erit proceſſus in infinitum, & ſic non erit aliquid, quod ſe ipſo moueat, quod ſi hoc non ſit nihil mouebitur per principium tertium.

Nota. Vis rõnis Ariſt. Et notat, quod vis rationis in hoc conſiſtit, quod ſi ſemper vnum ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil ſe ipſo moueret, ſed omnia eſſent inſtrumenta. Nam dato vno, quod moueret, ſi hoc ab alio moueretur, iam non illud, ſed hoc per illud moueret, & ita non eſſet, quod ſe ipſo ageret, ſed ſemper inferiora ſunt inſtrumenta ſuperiorum. Cum autẽ debeat dari aliquid, quod ſe ipſo moueat, ſiue tunc, vt cum vẽtus, aut homo mouet lapidem, aut poſt tria, aut quatuor, aut aliquot intermedia, profectò in omni motu deuenire oportet ad vnum, quod non ab extrineſco moueatur, & hic eſt ſenſus, & vis rationis huius, quam inueniſſe non eſt facile.

Poſtea, autem, quę dicta ſunt. Tex. xxxvi.

Tertiam rationem ad idem oſtendendum facit, & ſumit illam propoſitionem: Omne, quod mouet, mouetur ab alio extrinſeco. Tunc vel iſta propoſitio eſt contingens, vel neceſſeria, ſed nec veritatem habet contigentem nec neceſſariam: ergo non omne, quod mouet, mouetur ab alio.

Minoris priorem partem oſtẽdit, quod non ſit contingens, vt quod mouet, moueatur Si enim eſt contingens, ponatur, quod mouet non moueri (nam poſſibile poni poteſt in eſſe). Tunc eſt argumentum conare iſtorum dicta. Quod mouet omne non mouetur, ergo tunc nullus motus eſt. Conſequentia eſt bona, vt ſtatim dicam. Conſequens eſt impoſſibile, nam neceſſario motus eſt. ergo antecedens nõ erat contingens. Quamnis enim eſſet falſum, at ex falſo contingenti falſum quidem bene inferri poteſt, at non impoſſibile; ergo profectò non fuit illud contingẽs: Omne, quod mouetur, ab alio extrinſeco mouetur.

Sed dices. Vnde valet illa conſequentia *Dub.*
ſi non mouetur mouens, ſcilicet ab alio, quod non ſit motus? Reſpondetur, quod eſt vali *Solutio.*
da, nam in his, quæ ab alio extrinſeco mota mouent, non mouerent, niſi ab alio mouerentur, & qui ponit non moueri, ponet non mouere.

Et rationabiliter hoc accidit. Tex. xxxvii.

Probat rationabiliter dici, quod mo- *Mouens*
uens non mouetur ab alio neceſſario: *nõ neceſ*
& argumentũ hoc eſt. In motu ſunt, quod mo *ſario mo*
uet, quod mouetur, quo motus eſt. *uetur ab*
Horum trium vltimum, puta cum ho- *alio.*
mo baculo lapidem mouet: vltimum inquam, vt lapis, mouetur ab alio, ſed non mouet aliud extrinſecum: medium autem, ſcilicet, baculus, mouet quidem lapidẽ, at mouetur ab alio, ſcilicet ab homine. Cum.n. tangat hominem mouentem, vtique mouebitur, & motus mouebit, non autem immobilis exiſtens. Oportet ergo, quod primũ, puta, homo, moueat, ſed non moueatur ab alio extrinſeco.

Sic enim ſeruabitur ratio media ad extrema: Mediũ.n. mouet, & mouetur ab extrinſeco: vltimũ mouet, ſed nõ mouet: primũ ergo mouebit, ſed nõ mouebit ab alio

Confirmat ex ſententia Anaxagoræ. Hic enim mentem, quæ prima cauſa motus erat, dixit localiter mouere, nõ ab alio motam, & alterare immixtam, ideſt, non alteratam.

At vero ſi non ſecundum accidens. Tex. xxxviij.

Probat alterã argumenti partem, quæ *Mouens*
erat poſterior pars minoris, quod non *nõ neceſ*
ex

ſario dẽt moueri.

ex neceſſitate, quod mouet moueatur. Dicitque, quod ſi ex neceſſitate mouens moueretur: ab alio vtiq; nõ moueret niſi moueretur: vnde quatenus mouetur, mouet. Tunc ergo eſt argumentum. Vel mouetur ab alio eadem ſpecie motus, qua mouet: vt quod alterat, alteratur: quod fert, fertur: quod auget, augetur. Vel alia, puta, quod alterat, augetur, ſed nec alia, nec eadem ſpecie motus neceſſe eſt, quod mouet, moueri ab alio: ergo non neceſſario, quod mouet, ab altero extrinſeco mouetur.

Nõ neceſſariũ debet moueri eadẽ ſpecie motus.

Probatur minor: Si dicas, quod eadem ſpecie, tunc manifeſta abſurda ſequũtur. Sumere enim debemus vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas, & vltimas: & ſic qui docet Geometriam, docebitur ab alio, & quam propoſitionem docet, ſimul ab alio docebitur: & quod proijcit, ſimul proijcietur, & quomodo proijcit, proijcietur: quæ quidem impoſſibilia ſunt.

Non neceſſario debet moueri alia ſpecie motus.

Altera pars probatur, quod non ſecundum aliam ſpeciem motus. Tunc enim oportet multiplicare in infinitum ſpecies motus, cũ ſemper, quod mouetur ab alio, & hoc ab alio, moueatur ſine limite ſecundum ſpeciem aliam motus.

Poſſet reſponderi. Quod non oportet infinitas ſpecies motus facere, ſed finitas tranſpoſitas ſic: Quod localiter mouet aliquid, mouetur ab alio ſecundum alterationem, & hoc, quod alterat, ab alio augetur, & quod auget iterum ab alio localiter fertur, & ſic in infinitum tranſponendo.

1 Hoc excluditur Ariſt. ratione. Quia ex hoc adhuc ſequitur, quod res mouetur a mouente moto ſecundum eandem ſpẽm motus. Nam res magis mouetur a primo, quã ab intermedio, vt ſi A, mouetur a B, & hoc a C, & hoc a D. magis A, mouetur a D, quam ab alijs. Ita ergo, ſi motũ localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto, & hoc iterum a moto localiter; valet de primo ad vltimum, vt motũ localiter moueat localiter, & ſic de quocunque alio motu.

2 Idem alio argumento probat, quod ſequitur, quod vnum erit motum a quocunque mouente, & quodcunque mouẽs erit quodcunque mobile, vt ſanatiuum ſanabile, & etiam augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio eſt intelligenda. Sequela patet. Nã quamuis, ſi immediata mouentia, & mota reſpicias, hoc non appareat; tamen aſcendendo, & deſcendendo hoc inuenies. Nam ſi quod ſanatur mouetur a ſanante, & hoc per ſe, & vt ſanans augetur, iam ſanatiuum erit per ſe augmentabile. Et iterum inuenies, quod augmentabile eſt ſanabile, & etiam localiter mobile. Hoc autem figmentum eſt, & quod omne, quod mouet moueatur, impoſſibile. Si enim non eſt contingens, nec neceſſarium, erit impoſſibile. Et nota expoſitionem huius poſterioris rationis.

Non ergo neceſſe eſt ſemper moueri. Tex. xxxix.

Cõcluditur in generali, nõ oẽ mouẽs ab alio externo debere moueri.

Conclusionem facit generalem rationum præcedentium, puta, non omne quod mouetur ab alio extrinſeco moueri, ſed aut ab immobili, aut ab eo, quod ſe ipſum mouet, ſi primum fuerit motum. Vbi vides, quod ſupra notauimus, ex his concludi ſolum deueniendum ad vnum primum in motu, quod nõ ab alio extrinſeco mouetur.

4 Ratio ad idem

Addit autem quartam rationem. Id debet eſſe principium motus, & mouens primum, cui magis competit mouere; at omnes concedũt magis mouere id, quod per ſe mouet, & non ab extrinſeco mouetur, quam quod ab extrinſeco mouetur, ergo tale erit motus principium potius, quam motum ab alio.

Quare hoc conſiderandum eſt. Tex. xl.

Debere dari vnũ principiũ mot' omnino immobile.

Aliud principium vult modo Ariſtoteles conſtituere, puta, non ſolum in motu dandum eſſe principium, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed a ſe: ſed etiam dandum eſſe principium immobile per ſe, & quod nec a ſe, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem diſputat id, quomodo quod a ſe mouetur, moueri dicatur.

Quod mouetur dẽt eſſe diuiſibile.

Supponit autem ante omnia fundamẽtum: quod mouetur, eſſe continuum, & diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quod in libro 6. oſtenſum eſt.

Aliqđ

Aduerte autem aliquod continuũ ſe ip-

Digitized by Google

cõtinuũ mouere ſeipſum 6. modis põt contingere.

ipſum mouere ſex modis contingere poteſt. Primo, quod totum ſecundum totum moueat ſe ipſum totum, vt totũ ſit, quod primo mouet, & totum, quod primo mouetur. Aut quod pars moueat totum: Aut quod totum moueat partem: Aut quod partes ſe inuicem per ſe moueant, & moueantur a ſe: Aut quod aliquæ partes totius ſingulæ, vel vna ſeipſas moueant: Aut tandem, quòd vna moueat immota, altera moueatur non mouens.

Horum modorũ, ſolus ſextus, & vltimus verus eſt, ac eligendus, reliqui reprobantur ab Ariſtotele, non tamen exprimit ſecundum, & tertium, quia eadẽ eſt trium primorum ratio, vt dicitur.

Totũ ſecundũ ſe totum nõ põt mouere ſeipſum ſecundũ totum.

1. ratio.

Probat ergo, quod totum ſecundum ſe totum, non moueat ſeipſum totum, duplici ratione: Prior poteſt ſic componi. Mouens impoſſibile eſt moueri illo eodẽ motu, quo mouetur motum ab eo: at ſi totũ ſe totum mouet, mouens eodem motu mouetur, quo motum, ergo impoſſibile eſt totum ſecundum ſe totum mouere ſe totum primo. Maior explicatur. Baculus ſeu homo mouet lapidem, & mouetur, ſed alius eſt motus lapidis, alius in homine, ſimiliter in alijs omnibus. Minor nota eſt. Cum enim idem ſit totum mouens, & motum, illo prorſus motu mouebit totum, quod mouetur: quod impoſſibile eſt. Nam pariter in alijs mouentibus id accidet, & eadem ſanitate ſanabitur quis quo ſanat aliud, & fertur, quo motu fert.

2. ratio.

Altera ratio eſt in ſecunda figura. Omne mobile, vt mobile eſt imperfectum, nullum mouens, vt mouens, eſt imperfectum: ergo nihil, quod eſt mouens eſt primo mobile. Maior probatur: Quia quod mouetur, eſt in potẽtia, nec actu habet id, ad quod mouetur: Eſt enim motus actus imperfectus, vt quod calefit, nondum eſt calidum perfecte. Minor patet. Nam mouens, & agens actu habet ad quod mouet mobile: eſt enim actu calidum, quod calefacit.

Addit. Cum mouens eſt cauſa vniuoca: nam cum eſt æquiuoca, non habet illam formam formaliter, niſi in virtute, vt Sol calida facit, at ipſe formaliter non eſt calidus. Cum igitur idem ſecundum idem, non poſſit eſſe actu, & potentia: profecto totum non poteſt ſecundum ſe totum mouere ſeipſum; bene quidem vna pars alteram.

Nota.

Pars nõ põt mouere totũ ſecundũ ſe totũ, nec totũ ſecũdũ ſe totũ põt mouere partem.

Nota, quod hac ratione probari etiam poteſt, quod pars non moueat totum ſecundum ſe totum, ſimiliter nec totum, vt totum, mouere partem. Nam ſi totum ſecundum ſe totum mouet partem, totum eſt actu, pars vero potentia, ſed quomodo totum actu eſt, ſi pars eſt potentia? cum enim totum eſt calidum, pars non erit non calida.

Similiter nec pars totum mouebit. Erit enim pars actu, totum vero potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet, totum ſecundũ ſe totum non erit in potentia: poteſt ergo pars mouere partem aliam, ſed non totum ſecundum totum; nec totum ſecundum ſe, partem.

Quod autem non eſt ipſum ſe ipſum. Tex. xli.

Non põt totũ ſeipſum mouere, q̃a partium vnaquæque moueat ẽt per ſe.

1. ratio.

EXcludit quartam partem illius argumentationis, puta quod totum ſe ipſum mouet, quia partes ſe inuicem mouent, altera alteram per ſe: hoc reprobat quatuor rationibus.

Prima eſt: Vbi non datur primum, non eſt motus: at ſi ita totum moueretur, non eſſet primum mouens: non ergo eſſet motus. Minor probatur. Quia cum æqualiter hæc alteram, & altera illam per ſe moueat, neutra principium motus eſt.

Præterea: quia ſi principium eſſet vna pars, tunc totum eſſet magis propinquũ vni parti, quam alteri, puta, illi quæ prima eſt, & tunc vna pars magis per ſe moueretur, quam altera, puta quæ longius diſtat ab vltimo, quod a primo mouetur: cum igitur vna pars magis diſtet ab ipſo toto, quod a primo mouetur, ipſa erit magis per ſe mouens; non ergo æqualiter partes ſe inuicem mouerentur.

Secunda ratio eſt. Dato, quod vna pars primo moueat, ſicut & altera: tunc ſumo vna, & ſit argumentum ſubtile. Iſta mouet primo: de neceſſitate autem non eſt vt quod primo mouet, ab alio moueatur ergo poterit talis pars mouere totum abſque eo, quod ab altera moueatur. Ponatur ergo poſſibile in eſſe, tunc iam habetur intentum: quod in eo, quod a ſe mouetur,

Digitized by Google

uetur, datur aliquid mouens, & non motum.

Tertia ratio eſt eodem fere vtens principio: ſi iſta pars primo mouet, ergo vel eſt immota vel ſe ipſam mouet, ergo per accidens eſt, quod ab alio moueatur. Si immota eſt, habetur intentum: ſi uero ſe ipſam mouere dicas, exiſtimas, quod niſi hoc ita ſit, mot⁹ nõ erit, vt diximus tex. 36. iam profecto totum non mouebit ſeipſum, quia vtraque pars ſe inuicem mouet: quod eſt contra ſuppoſitum.

Quarta ratio eſt. Si ſe inuicem partes mouerent, utique eſſet idem actu, & potentia. Probatur. Si hæc pars mouet, puta, calefacit alteram, eſt actu, puta calida: quod ſi mouetur ab altera, ergo eſt potẽtia, puta, calefit: ſimiliter ergo eſt actu, & potentia ſecundum idem, quod eſt impoſſibile.

At uero neque ipſius primo. Tex. xlij.

Non põt totum ſe mouere, quia eius partes ſe ipſas mouent.

REijcit quintum modum, puta quòd totum ſeipſum moueat, quia vna aut aliquæ ipſius partes ſe ipſas moueant. Hoc reprobat ſic. Totum uel mouetur ipſum totum, uel non ſed eius pars ita, ut non eſt totum, quod primum ſe mouet, ſed pars, in qua eſt motus; & ita ſeparata, a toto ſe ipſam mouebit, ſed non totum. Si ergo totum moueatur ita, ut motus ſit in eo, & a ſe mouetur: ergo per accidẽs ad motum totius a ſe ſequitur, quod iſtæ partes, vel vna ſe ipſam moueat. Quod ſi per accidens, ponatur in eſſe: iam dabitur in eo, quod a ſe mouetur, aliquid immotum, quod intendimus.

Si totum ſe mouet a parte aliquã parte, aliquã ſe motã.

Vnde concludit ſextum modum. Sic enim mouet aliquid ſeipſum, quia vna ipſius pars ſecundum ſe immota, mouens: eſt altera vero ſecundum ſe mota, ſed nõ mouens. Vnde cum totum a ſe mouebitur, vt A B. non eſt aliud dicere, quod a ſe mouetur, quam quòd A, quæ eſt vna ipſius pars B, alteram mouens nempe altera pars moueatur, & iſte eſt ſenſus vltimorum verborum huius textus, vt Simpli. exponit, quamuis alij aliter exponant, & Alex. referente Simplicio.

Quoniam autem mouet aliquid quidem. Tex. xliij.

Explicat Ariſt. qd ſit illud, quod primo ſe ipſum mouet.

VNum proponit Ariſtot. quod explicat, quid ſit id, quod primo ſeipsũ mouet dicens. Quod id, quod ſeipſum mouet per ſe, & ex neceſſitate, duplici parte conſtat: Altera, quæ mouet immota: altera, quæ mouetur, ſed non mouet aliud.

Eſt enim duplex mouens, & quod mouet, ſed mouetur ab alio: & quod mouet ſolum, & non mouetur. Similiter duplex eſt mobile, & quod mouetur & mouet aliud, & quod tantum mouetur.

Solũ ergo in mouente ſeipſum duplex pars eſt neceſſaria, & quæ mouet immota, & quæ mouetur non mouens aliud. Quod ſi acciderit, quod id, quod mouetur, etiam aliud moueat, tunc id per accidens eſt, neceſſarium ad id, quod ſe ipſum moueat.

Ex hoc probat. Sumatur ergo tale mouens ſe ipſum, in quo vna pars mouens ſit immota, puta, A. altera mota, & mouens. puta, B. quod moueatur ab A, & moueat C. totum autem ſe ipſum mouens ſit, A, B, C.

Eſt argumentum. Ablato C. magnitudo, quæ reſtat A B, mouebit ſe ipſam, cũ ex parte mouente, & mota conſtet; ergo iam illa magnitudo tota A B C, non erat prima ſeipſam mouens, ſed A B. nam C. non mouebitur per ſe: ergo non fuit neceſſarium, quod B. moueret, ſed tantum moueretur. Vlterius auferatur A, & relinquatur B C. non mouebit ſeipſam, nam B. non per ſe poteſt mouere, niſi mota: ergo neceſſarium eſt, quod vt ſe moueat, ſit A, & pars mouens.

Concluditur ſuis rõnibus.

Concluditur ergo ex vtroque, quod ad hoc, vt aliquid ſeipſum moueat, tantum ſit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quod ſi hæc fuerit etiam mouens, hoc quidem per accidens eſt.

Dicit autem, quod tales duæ partes ſe debent tangere, puta, mouens, & mota: aut vna ſaltem tangat alteram. Tunc ſe tangunt, cum vtrumque corpus eſt, vt neruus mouens, & caro mota. Tunc autem vnũ tangit alterum, cũ vnum non eſt corpus, puta mouens; vt cum intelligentia mouet

Digitized by Google

cœlum, non enim tangitur a cœlo, at ipſa tangit cœlum virtute ſua.

Ex his concludit intentum. Cum mobile continuum ſit, non aliter eſſe dicendũ ſe ipſum mouere, niſi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum eſt.

Dubitationem autem habet, ſi tuauerat aliquis. Tex. xliiij.

Obiectio cõtra ſen tẽ. Ariſ. CVm dixiſſet, dari partẽ, quæ mouet, & partem, quæ mouetur in eo, quod ſe ipſum mouet: argumentum facit circa hoc. Demus talem magnitudinem, puta A B. tunc A, mouet & B, mouetur: ſi igitur vtraque diuiſibilis eſt, diuidatur A, & B. & ſumatur magnitudo ex parte A, & ex parte ipſius B. compoſita, talis mouebit ſe ipſam, ergo A B, non erat prima, quæ ſe ipſam mouebat. Quod autem illa ſe ipſam moueat, patet. Nam ſi B. mota erat, quælibet eius pars erat mota, ſimiliter de A.

Quod ſi dicas. A, cum mouens ſit, non neceſſario eſſe diuiſibile, nam immaterialia poſſunt mouere, ſaltem, quamuis hoc verum ſit, ipſum mobile diuidi poterit, & ratione huius non dabitur primum, quod ſeipſum moueat.

Sol. Ariſtot. Ad hoc reſpondet Ariſt. quod illæ partes, aut vna ſaltem, ſi altera non ſit corpus, eſt quidem in potentia diuiſibilis, at actu non ita, vt ſi diuidatur, iam non talis motus in ea perſeuerabit, ut patet; Animal enim progreditur, & progreſſus eſt potentia diuiſibilis ſecundum partes animalis progredientis, tamen ſi actu diuidas in duas partes, non permanebit motus. Ad hunc ergo ſenſum dicit Ariſtoteles, quod datur primum motum in actu, vt nequeat pars mota actu diuidi, quin amittat motum, quamuis potentia diuiſibilis ſemper ſit.

Nota. Ineſt igitur in his diuiſibilibus primũ actu, & ex tali primo conficitur de neceſſitate quod ſe ipſum mouet. Idem dicendum de parte mouente, cum ipſa corpus eſt, & diuiſionem habet, quod datur prima in actu, quæ mouere poſſit.

Manifeſtum eſt igitur ex his.

EX his concludit, quod in motu deuenire oportet ad aliquid immotũ mouens: Nam quæ mouentur, aut ſtatim ab immoto mouentur, ſicut pars mota ſe habet in mouente ſe ipſum: vt corpus reſpectu animæ, ſi anima ſit pars mouens: alia mouetur non a primo immoto, ſed ab alio, quod mouetur. In his autem deuenire debemus ad aliquid, quod ſe ipſum moueat: in hoc aũt deuenitur tandem ad immotum: ergo quocunque modo procedatur in motu, ad primum immobile deuenire oportet. *In motu oportet deuenire ad aliquid, q moueat immotũ.*

Dubium eſt, quæ ſit iſta pars mouens immota, ad quam reducitur mouens ſeipſum, quod ſupra in quæſtione tertia diximus. Si enim dicas, quod eſt anima, profecto vix poteſt textibus iſtis quadrare: quoniam locutus eſt ſemper Ariſtoteles de partibus cõtinui: nam ſuperius dixit, omne mouẽns ſeipſum eſſe continuum: nec aliter ſe mouere, niſi qa eſt una pars mouens, & altera mota: & multa alia dixit, quæ non niſi de integranti parte intelligi poſſunt: ex alia parte videtur primũ mouens eſſe anima ipſa. Nam quamuis ſit pars integralis, quæ mouet, tamen adhuc iſta mouetur, & non niſi ab anima. *Dubiũ.* *Rõ dubitationis.*

Reſpondeo, quod intelligi poteſt Ariſtoteles de utroque. Anima enim eſt principium actiuum primũ motus: Vnde abſolute loquendo, ipſa eſt primum principium motus animalium. At Ariſtoteles in ſuis probationibus de parte integrali procedit quæ mouet, non ſimpliciter immota, ſed immota per ſe illo motu, quem in animali facit: vt cor, ſeu verum, ſeu quæcunque alia pars, quæ primo mouet animal, non mouetur per ſe illo motu, quo mouet animal, niſi per accidens, quatenus in eo eſt, quamuis etiam moueatur alio motu neruus, vel talis pars qui referendus eſt in animam, vt in principium primum. Et hoc modo poſſemus intelligere per hoc principium primum animam, quæ per ſe immobilis eſt, mouet autem animal vt actiuum principium. *Solutio.*

Caput

Digitized by Google

Caput Sextum.

Quoniam autem oportet motum. Tex. xlv.

Nota da ris mouẽ immobile & perpetuum. VLterius Ariſtoteles accedens, vult conſtituere ex motus perpetuitate, vnicum eſſe mouens immobile,& perpetuum.vt em̃ ex motu, quia ab aliquo fit, venatus eſt dandum eſſe in vnoquoq; motu primum mouens immobile; ita ex perpetua motum ſerie,quæ nunquam intermittitur, probare aggreditur, vnicum eſſe mouens immobile,& perpetuum.

Vnumquodq; igitur immobilium. Tex. xlvj.

Excludit dubium. Nota. PRætermittit quandam dubitationem quæ eſſe poterat. An omne mouẽs immobile ſit perpetuum: dicitque non eſſe præſentis loci determinare: Sat eſt modo probare,quod aliquod ſit mouens immobile perpetuum, quod quidem nulla mutatione moueatur, nec per ſe,nec per accidens.

Nota. Nota,quòd Græce habetur aliter:quòd enim nos dicimus(mouentium autem) legit(non mouentium) & tunc de Ideis ſermo eſt,puta,immobilia non mouentia,an perpetua ſint:non eſt modo diſcutiendũ, ſed ſolum de immobili mouente. At melius eſt ſequi noſtram literam: Et tunc eſt ſenſus quod non intendimus probare omnia immobilia mouentia eſſe perpetua,ſed aliquod vnum: & hoc magis quadrat ſequentibus.

Si autem ſi quis velit in quibuſdã.

Arg. quo poſſe probari omnia immobilia eſſe perpetua. REſponſionem, quam aliqui dabant argumento,quo probari poterat, immobilia omnia eſſe perpetua: admittit. Poſſet igitur hoc eſſe argumentum. Ea, quæ non generantur,nec corrumpuntur, perpetua ſunt,nec aliquando ſunt,aliquãdo non ſunt: At immobilia non generantur,nec corrumpuntur:non ergo aliquando ſunt,aliquando non ſunt.

Sol. quorundam. Ad hoc aliqui negabant maiorem:nam aliqua aliquando ſunt, aliquãdo non ſunt, quę tamen ſunt ingenerabilia;qualia ſunt puncta.non enim per ſe generantur, aut corrumpuntur, non tamen ob id perpetuo ſunt. Similiter ea,quæ in compoſitis ſunt,ut formæ. Ex quo ſequitur, quod poſſunt principia,immobilia non eſſe perpetua: poſſunt enim eſſe mutabilia per accidens.

Sentent. Ariſt. de illo arg. Ariſto.ergo admittit hoc tanquam neceſſarium, quòd non omnia, quæ per ſe immobilia ſunt, ſunt perpetua:poſſunt.n. eſſe quidem aliquando, & non eſſe abſq; generatione,vel corruptione per ſe. Tamen hoc docet Ariſtot. eſſe neceſſarium, quod non omnia ſunt huiuſmodi, ſed ſit aliquod mouens immobile perpetuum.

1. Ratio qua probatur debere dari aliquod mouens immobile perpetuum. Hoc autem dupliciter probat. Primo ex generatione, & corruptione perpetua oĩum inferiorum,etiam eorũ,quæ ſe mouent. Nam ea,quæ ſe mouent,aliquando ſunt,aliquando non ſunt,& cum hoc magnitudinem habent: ſunt ergo generabilia, & ad ipſorum generationem conſurgunt pr ncipia mouentia in ipſis,puta animæ. Tunc eſt argumentum. Generationes,& mutationes h e perpetuo ſunt, nec vnquam omnis ceſſat motus: ergo oportet ponere vnum ſupremum perpetuum mouens. Probatur conſequentia. Nam huius perpetuitatis,& continuæ mutationis, non poteſt eſſe cauſa vllum mouens ex his particularibus, quæ aliquãdo ſunt, aliquando non ſunt,nec omnia ſimul. Ergo debet eſſe aliquod aliud perpetuum. Quod vnum illorum eſſe non poſſet, patet. Quia illud non eſt ſemper: at motus ſemper eſt. Similiter nec omnia;nam omnia infinita ſunt,nec ſimul ſunt. Si infinita, non poſſunt eſſe cauſa. Si non ſimul ſunt,quomodo poſſunt ſimul cauſare?ergo profecto iſta continua,inceſſabilis ſucceſſio mutationum cauſam mouentem petit perpetuã immobilemque, præter iſta mouentia particularia. *Oportet dari aliquid, qđ ſit cauſa perpetuitatis q̃ reperitur in rebus.*

Manifeſtũ eſt igitur, quod quamuis. Tex. xlviij.

Mouẽtia particularia ſi- INfert, quod ſimul non poſſunt illa mouentia particularia eſſe cauſa perpetuitatis. Dicitque, quamuis ſint millia, & millia,

mul ti- pta non poſſint eſſe cauſa illius perpetuitatem.

millia, & vnum moueret aliud, adhuc non ſufficerent perpetuitatem, & cõtinuationem in motu facere, niſi eſſet aliqua cauſa ſuperior mouens, & ſub ſe complectens omnes has: atque hoc continuam hanc ſucceſſionem facit.

Additque, quod hæc cauſa mouet vnũ puta, cœlum; hoc autem ſuo perpetuo motu hanc ſeriem perpetuam, & indefatigabilem ſeries mutationum facit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex. xlviij.

Si motus eſt perpetuus, eſſe debet vnus motor perpetuus.

CONcludit, quod ſi motus perpetuus debet eſſe, vnus etiã motor erit perpetuus: quid ſi vnus fuerit, erit vnus motor perpetuus, ſi vero fuerint plures, erũt plures motores perpetui.

Dicit itaque quod vnus eſt primus motor: cuius ratio eſt. Cum effectus per finita principia fieri æque bene poſſunt, nõ oportet infinita ponere, & cum per vnum æque, ſicut per plura, potius oportet vnũ ponere, quia natura ſemper ordinem maxime amplectitur, & quod fruſtra eſt abhorret. Sed omnes effectus inferiores poſſunt bene conſiſtere, vno exiſtente principio: unum ergo, non plura principia prima ponenda ſunt.

Manifeſtum eſt ex hoc. Tex. xlix.

2. ratio. ad idem.

ALia ratione probat vnitatem principij, quia motus eſt ſemper, vt probatum eſt, eſt igitur argumentum. Motus ſemper eſt, ſed non proprie motus ſemper eſſe dicitur, niſi eſſet motus continuus, ergo vnus. Quod ſi vnus, vnum erit & mobile, & motor, erit ergo vnum principium.

Nota.

Nota, quod non dicit, oſtenſum eſſe, motum eſſe continuum perpetuum. nam non eſt demonſtratum, niſi de motu in communi, quod ſemper oporteat, quod motus ſit, quicunque. Sed dicit oſtenſum eſſe, quod motus ſit ſemper, & modo addit, quod, re uera, non eſt proprie motus ſemper, niſi continuus ſit. Nam motus conſequenter ſe habentes non de neceſſitate ſunt ita coniuncti, quin mediet quies, ut dicit Simplic. quod ſi ſemper futurus eſt motus, conuenit maxime ut is ſit continuus. & hoc inferius pbabit.

Et rurſus cum reſpexerit. Tex. L.

Alia rõ ad probãdã perpetuitatem primi motoris.

RAtionem vnam fecit, qua probauit vnum eſſe mouens perpetuum, ſumptam ex perpetua ſerie mutationum. nunc alteram rationem ad idem facit, quæ ſumitur ex principijs eorum, quæ ſe mouent. Ingenioſe autem repetit ea, quæ dicta ſunt, ut ex eis rationem eliciat, & ea, quæ ſuperius dixerat, quorum occaſione multa diſputauit, oſtendat.

1. fund.

Reſumit aũt tria ex his, quæ dicta ſunt. Primum eſt. Eſſe aliqua, quæ eadem aliquando quieſcunt, & aliquando mouentur, & hæc oſtendunt falſitatem eorum, qui dicunt, omnia ſemper quieſcere, aut omnia ſemper moueri. aut quod omniũ entium, alia ſemper quieſcunt, alia ſemper mouentur. Omnes hæ ſententiæ vnico iſto conuincuntur argumento, quod aliqua modo quieſcere, modo apparent moueri, & ad vtrumque apta ſunt, tam motum, quam quietem.

Alterum, quod repetit, eſt, quod ex his rebus, quæ notæ ſunt, voluit aſcendere ad conſtituendas duas eorum naturas, & quę ſemper mouentur, & quæ immobilia ſemper ſunt, & ad hoc oſtendendum, probatum eſt. Omne quod mouetur, ab aliquo moueri, & per diſtinctionem eorum, quæ mouentur ab alio, & quæ mouentur a ſe, peruentum eſt ad hoc principium, quòd in omni motu dare oportet principium, quod ſe ipſum moueat, & cum hoc ad primum mouens immotum reducatur adhuc, abſolute in motu eſt principium primum immotum mouens.

Tertium eſt, quod cum videmus ea, q̃ ſe ipſa mouent ad ſenſum, vt animalia de nouo incipere motum poſt quietem apparebat, (imò hoc eſt ſumptum pro argumẽto,) quod vniuerſaliter motus omnis poſſe incipere ita, vt mundus eſſet; vt animal vnum, quod de nouo motum in ſe inciperet, & ſic poſſet motus incipere.

Hoc

Digitized by Google

Hoc autem oportet accipere. Tex. LI.

Repetitur ſol. eiuſdã dubij.

REpetit ſolutionem dubii, que data fuit textu 20. quòd animalia non habent principium in ſe actiuum cuiuſque motus, ſed localis, & progreſſiui, & huius non proprie principium in ſe habent, quia, prius mutantur aliis motibus extrinſecis, antequam ad illud perueniant, puta, alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet ante prius alia mutari. Sunt enim multi motus a continente circa ipſum animal, qui antecedunt illũ localem motum, vnde dum quieſcit, & dormit, decoquitur cibus, poſtea excitatur, præceſſit etiam motus alimenti, & alia etiam multa, antequam ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici nõ poteſt. Nihil enim eſt extra continens totum mundum.

Hinc iam ſequitur aliud, [quod aliàs non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuo moueat]. modo Ariſtoteles adiungit puta, quod animal non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuo moueat, cum motus ipſius depẽdeat a motu extrinſeco cuius non habet in ſe actiuum principium.

Prĩcipiũ & pars que ſe mouet animal, mouetur per accidens.

Vlterius addit, quod animalis principium, & pars, quæ mouet mouetur per accidens his motibus dum enim animal ab alio alteratur, & augetur, ſimul etiam anima & pars mouens per accidens alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter ſe mouet. vt enim qui mouet vectem, ſimul cum vecte mouetur, & anima etiam corporis motiua, & partes mouentes per accidens, cum ipſo corpore mouentur: omnia igitur iſta principia eorum, quæ ſe mouent, per accidens mouẽtur ab alio, & a ſe.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Cõcluditur ex his omnib. rõ

COncluditur ex omnibus his rationẽ ſecundam principalem. Impoſſibile eſt, vllum principium horum, quæ mouent mota, per accidens eſſe cauſam perpetuæ mutationis, & continuæ, cum omnia ab alijs moueantur, nec motuum ſuorum cauſæ ſint, niſi ab alijs prius mota. Ergo oportet, aliud principium vltra hæc omnia facere, quod ſit immobile etiam per accidens, & ſicut illa & hoc erit primum, a quo omnia pendeant: & tunc motus erit inceſſabilis, & totum ens, id eſt, mundus in ſe, & in ſua vniuerſali diſpoſitione ſeruabitur. Cum enim principium ſemper ſit, & id, quod ab ipſo pendet, & ſuſtentatur, etiam perpetuitatem obſeruabit.

Non eſt autem moueri ſecundum accidens.

Excluditur obie.

EXcludit obiectionem. Dictum enim eſt, quod quæ ab alijs mouẽtur per accidens, non habent perpetuitatem. Videtur hoc falſum: Nam intelligentiæ orbium inferiorum cum ſuis orbibus mouentur vltra ſuum motum a ſupremo orbe at perpetua principia ſunt. Ad hoc reſpondet, quod aliud eſt per accidens moueri a ſe, id eſt, in ſe: aliud ab alio, id eſt, in alio. Principia animalium mouentur per accidens in ſe, quia ſunt partes ipſorum, quæ per ſe mouentur: at intelligentiæ non in ſe, ſed in ſuis orbibus motum recipiunt: quia, vt inquit S. Tho. & Auerroes, non ſunt formæ, orbium ſicut animæ, ob id motus orbium nullo modo eis ineſt: hoc autem non repugnat etiam perpetuis. Aliter Simpl. exponit, at hæc expoſitio ſufficit.

At vero ſi aliquid eſt ſemper. Tex. liij.

Mobile quod mouetur a primo mouẽte perpetuũ eſſe vnũ, & ſemper tuum.

POſtquam oſtendit, vnum eſſe mouẽs primum immobile; & perpetuum, docet, quod mobile primum ab illo mouente motum, erit vnum, & perpetuum, ſimiliter & motus vnus. Probat autem, quod ſit tale mobile primum motum a primo mouente. Vnum, & immobile, eodemque modo ſe ſemper habens, non poteſt immediate plura, ac contraria facere: at primum mouens eſt vnum, & immobile, ſemperque eodem modo ſe habens: ergo non poſſunt hi effectus inferiores multiplices, & mutationes oppoſitæ ab eo immediate eſſe oportuit igitur, vnum ab ipſo ſolum mobile, & motum ponere, & hoc efficiet

Digitized by Google

hanc diuerſitatem in rebus, prout varie ſe habet motus, & ita fit: Aſtra enim a ſolo Deo mouentur: at hæc mota in diuerſis ſitibus exiſtentia modo generationū, modo corruptionū cauſa ſunt. a principio tamen primo immediate vnū prouenit, puta, motus huius corporis.

Cœl. omnium dictorum. Ex his omnibus concludit, quæ ſuperius dubitata fuerunt. ſunt enim, quæ ſemper mouentur, puta, orbes immediate a primo principio moti. Sunt, quæ ſemper non mouentur, puta, principium primū, quod eodē modo ſe ſemper habet. Sunt quæ aliquando quieſcunt, aliquando mouentur, puta, inferiora, quæ non a primo immobili immediate mouentur, ſed ab orbe, & ab alijs. Cumque hæc non eodem, ac vno modo ſe ſemper habeant, fit, vt ea quæ ab iſtis pendent, modo moueantur, modo quieſcant, & ſic manet abſoluta illa dubitatio ſuperius propoſita, ex qua oſtenſum eſt, vnum eſſe mouens immobile, ac perpetuum.

An ſit vnum primum mouens immobile.

Quæſtio V.

1. arg. Est argūm aduerſus tex. 48. vbi dr̄, eſſe neceſſariū ponere vnū immobile mouēs & perpetuū propter perpetuitatē generationum. Videtur hoc eſſe falſum: nā ſingulariū generationū cauſæ ſunt ſingula agentia particularia: ergo omniū ſimul cauſæ erunt, omnia agentia, nec oportet aliud præter iſta ponere.

Secundo contra eundem textū, vbi dicitur, vnum eſſe principium. Si vnum eſt,
2 ergo vna eſt vniuerſalis cauſa efficiens qd̄ ſi vna eſt cauſa omnium, reliqua ſunt ipſius effectus: ergo ſempiterna ſecundum Ariſtotelem, hrbent cauſam efficientem, quod multi negant.

Tertio contra textum 52. vbi dicitur: hoc principium eſſe immobile per acci-
3 dens. Intelligentia mouens eſt in cœlo moto: ſed moto eo, in quo res eſt, mouetur etiam & res. cum igitur cęlum moueatur in quō intelligentia eſt, profecto etiam ipſa mouebitur.

Quarto, contra textum 53. vbi dicitur 4
opus eſſe ponere mobile perpetuum vnū quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falſum præſertim ſecundum fidem noſtram; nam Deus ſeipſo multa producere poteſt.

Nota. Aduerte, qd̄ hanc qōnē proponimus, vt q̄ hucuſq; Ariſt. obſcure, & prolixe diſputauit, breuirer ante oculos poneremus.

Inſtitutū Ariſt. in hoc lib. In libro igitur hoc Ariſtoteles de primo motore diſſeruit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius oſtendit: puta eſſe vnum, immobilem, perpetuum, impartibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demonſtrauit, totā autem ipſorum demonſtratio ſex theorematibus continetur.

1. theor. ex ſex quib. continentur q̄ de primo motore tradit Ariſt. in hoc libro quod motus eſt æternus. Quorum primum eſt. Neceſſe eſt motum æternum eſſe, nec incæpiſſe ita, vt aliquādo nullus fuiſſet motus, aut mutatio: nec deſiturum ita, vt aliqnando non ſit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione oſtenditur. Prior eſt. Si motus incæpit modo, non ante, ergo per aliquam nouam mutationem ſubiecti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, vel motum, mutatio. Et iterum quæram de iſta: ſi modo, & non ante, ergo per aliam præcedentem, & ſic
1. ratio. fiet proceſſus in infinitum; & dabitur mutatio ante primam mutationem. non ergo incæpit vniuerſaliter mutatio.

Altera ratio eſt. Tempus non potuit in 2
cipere, nec deſinere poteſt, ergo nec motus. Eſt enim tēpus paſſio mótus: Antecedens patet. Nam ſi tempus incæpit, aliquando non fuit: ſi deſinet, aliqnando non erit; at qui aliquando dicit, tēpus ponit, fuit ergo tempus, cum non fuit. & erit cū nō erit, quod eſt impoſſibile. de hoc theoremate diſputauimus in quæſtione prima & veritatem contra hoc oſtendimus.

2. theor. Oē quod mouetur ab alio mouetur Secundū Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio diſtincto mouetur. Hoc duplici ratione monſtratur. Altera eſt:
2. ratio. Quod mouetur, aut a ſeipſó mouetur, aut non a ſeipſo, & vtroque modo, aut naturaliter, aut violēter, ſed omne tale ab alio mouetur, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Maior ſatis eſt explicata in textu. Minor declaratur. Si enim a ſe ipſo mouetur, partem habet mouentem: ſi ab alio, & violenter, tunc clarum eſt, quod a motore extrinſeco mouetur. Si autem

natu-

naturaliter, vt cum naturaliter mouētur inanimata, tunc à generante mouentur vt iam oſtenſum eſt.

Altera ratio. Quod ſe ipſum mouet non poteſt ſecūdum ſe totum mouere ſe totum, ergo ab alio mouetur. Vel vniuerſaliter ſic, nihil ſeipſum ſecundum ſe totū ſe mouet; ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Probatur antecedens: Quia mouens eſt actu, mobile potentia: at idem ſecundum idem non poteſt eſſe actu & potentia: ergo nec ſimul idem poteſt eſſe mouens, & motum.

3. theor. in motu oportet deueniri ad vnū, q nō ab alio externo moueatur.

Tertium Theorema eſt. In motu oportet deuenire ad vnum, quod non ab alio extrinſeco mouetur: Probat vnica rōne. Vbi non datur primū aliquod, quod moueat, non poteſt eſſe motus, ſed ſi omne, qđ mouetur ab alio, mouetur à motore extrinſeco ita, vt in infinitū proceſſus ſit, non dabitur primum: ergo oportet, quod deueniamus in motu quolibet ad aliqđ quod non ab alio moueatur.

4. theor. In motu oportet deueniri ad vnū q per ſe ſit immobile.

Quartū Theorema eſt. In motu oportet deuenire non ſolum ad vnum, quod non ab alio mouetur, ſed etiam ad vnū quod mouet, & non mouetur per ſe. Hoc probatur vnica ratione. Quod mouetur, aut mouetur à ſe ipſo, aut ab eo quod à ſe ipſo mouetur, aut ab aliquo immoto. Si detur hoc tertium, habetur intentum: Si vero ſecundum, & primum: Tunc cum omne, quod à ſe ipſo mouetur, à parte immota per ſe moueatur, profecto qđ mouetur omne, ab immoto per ſe mouetur. At quod à ſe motum ab immoto moueatur: probatur. Nam à ſe toto moueri non poteſt, ſed à parte aliqua quę dicitur pars mouens, & corpus eſt. Cum autem ipſa etiam moueatur per ſe, vt puta, neruus, aut muſculus qui mouent corpus, & mouentur: profecto debet reduci tandem in animam, quæ immota per ſe mouet: ſi enim ſemper in partē corpoream referatur motus, cum illa ſe moueat, & non ſecundum totam, erit ſecundum partem, & iterum de illa erit quæſtio: Oportet ergo ad animam tandem deuenire, quæ immota mouet.

5. theor. oportet deueniri ad vnicum mouens perpetuum, et immobile.

Quintum Theorema eſt. In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione. Prior eſt. Generationes ſunt perpetuæ, & mutationes: ſed nullum mouens particulare poteſt huius perpetuitatis eſſe cauſa: ergo vnum eſt mouens ſupremum. Minor patet. Nam particularia mouentia cauſæ ſunt ſingula ſingularum per ſe mutationum: at perpetuitatis nullum eſt, cauſa cum non ſit perpetuum.

5. ratio.

Poſterior eſt. Omnia mouētia particularia alijs motibus mouentur per accīdēs ab extrinſeco, vt animalia alterantur, augenturque facto motu extrinſeco, ergo nullum eſt ſufficiens principiū perpetuæ continuitatis in mutatione. Non enim illorum motuum principia actiua ſunt, ergo vnum oportet ſupremum mouens cōſtituere, quod nullo motu, nec per ſe, nec per accidens ab extrinſeco moueatur.

6. theor. oportet eſſe etiam vnū primū mobile perpetuum.

Sextū Theorema eſt. Præter motorē hunc immobilem & perpetuum, oportet vnū primum mobile, motumque perpetū cum eo conſtituere. Probatur vnica ratione: quia quæ plura ſunt, & diuerſa non dimanāt ab vno eodem modo ſe ſemper habente: at res hæ inferiores variæ ſunt, diuerſæ: ergo ab iſto principio immediate non procedunt. Debet ergo poni vnum intermedium vniuerſale mouens & motum, quod ſuo motu, & varietate iſta omnia efficiat: mouens autem primum immobile hoc immediate mouebit.

His ſex additur 7. theor. Hic primus motor tantum eſt vnus.

His omnibus poſſumus addere ſeptimum Theorema. Motor hic omnium primus vnus eſt. Hoc triplici ratione de ſūpta ex Arſto. probari poteſt Prima eſt ex vltimo textu Metaphyſ. quę ex fine ſumitur. Si enim eſſent plura principia prima, eſſent plures fines: tunc, vel vnus in alium ordinatur, vel non. Si nullus in alium, ſed omnes ſunt æque primi, tunc non poſſet vnitas in medijs conſeruari, & ſic diſſolueretur mundus, dum quædam in hunc, quædam in alium tendunt finē: quod impoſſibile eſt. Si vero omnes in vnum referuntur, iam is primum omniū eſſet.

1. ratio.

2. ratio.

Altera rō eſt ex lib. 12. Metaph. tex. 49. Si plura eſſent principia, vel tunc eſſent æqualiter perfecta, vel non: ſed vnum eſſet perfectiſſimum. Si hoc detur, habetur intentum. Si vero illud, tunc eſſent eiuſdem ſpeciei. At plura eiuſdem ſpecie non ſunt, niſi materiam habeant: eſſent ergo cōpoſita, & materialia: quod primis principijs repugnat.

3. ratio.

Tertia ratio eſt hoc lib. textu 48. quæ ſumi-

ſumitur ex genere cauſæ efficientis. Fruſtra ponuntur plura principia, & cauſæ, cum vna ſufficit. at ſat eſt vnum primum principium: eſt igitur vnum. Minor patet. Si enim ſunt plura, tunc, vel quæ poteſt vnum, poteſt aliud: vel non. Si ſic, ſuperfluum eſt, plura ponere. Si vero non, imperfectũ eſt profecto principium qđque, & nullum eſt primum.

Nota Ariſ. nõdum demõſtraſſe primũ motorem eſſe ſubſtãtiam ſeparatam. In omnibus his aduerte maxime, quod Ariſtoteles nondum demonſtrauit hunc motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam, & non animam corporis cœleſtis: nam quæ dicta ſunt hactenus ab Ariſtotele ſaluari poſſunt ſi dicatur, illud eſſe primum mouens, quod eſt anima corporis cœleſtis, nec vllũ aliũ motum habet, quam localẽ ratione illius corporis. At in ſequentibus hoc demonſtrabit, cum probet eſſe infinitæ virtutis, & non eſſe virtutem in corpore.

Aduerte etiam, quod hæc tria ſic ſe habent, eſſe vnũ primum, eſſe immobile, & eſſe perpetuũ. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate naſcitur perpetuitas.

Ad 1. Ad primũ argum. reſpondetur, quod non poteſt omnibus ſimul attribui perpetuitas, quia nõ ſunt omnes ſimul; at cauſa cũ effectu ſimul debet eſſe: nã cauſa particularis, vt dicit Auerroes, non totaliter effectũ producit: animal enim, & viuens ſemendat, & relinquit: quod niſi ab alia cauſa iuuaretur: diſponeretur, & conſeruaretur, non eſſet futura generatio.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod qui vellet effugere, poſſet dicere, quod ad rationẽ principij primi ſufficit, quod quorundam ſit finis, quorundam ſit efficiens. An tamen ſecundum Ariſto. omnium ſit cauſa efficiens, quæſtione ſequenti diſcutiendum relinquimus.

Ad 3. Ad tertium dico, quod Ariſt. præcipue intendebat dicere, quod primum principium non mouetur per accidens motu facto ab alio, ſicut mouetur principiũ mouens animalis; nec ſicut dicuntur moueri inferiores intelligentiæ ratione orbiũ à ſupremo motorum. At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur, nõ ita ex profeſſo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione, quod non ſit anima. Et Alex. in hoc loco credidit, moueri per accidens, quia exiſtimauit, intelligentias eſſe animas cœlorum.

Nota. Dico tamen ad hoc, quod cum intelligentiæ animæ non ſint orbium, ipſos mouent, nec cum eis mouentur per accidens quia orbes ſemper ſecundũ totos in vno manent loco. At ſi orbes locũ mutarent ad dextram, vel ſiniſtram, vel aliã poſitionem, tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia aliàs non mouerent, cũ requiritur approximatio virtutis. At cum Deum infinitum, & vbique preſentẽ ponamus, nullo modo per accidẽs moueretur motu quocunque orbis. Hoc autẽ an perceperit Ariſt. alia quæſtio eſt; at q̃a talis orbium motus eſt impoſſibilis naturaliter, ob id ſimpliciter ſunt motores orbium immobiles per ſe, & per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico, quod quamuis miraculoſe, & ſupernaturaliter, ſine vlla cauſa media Deus illa poſſet facere; at iuxta ordinem naturalem (naturaliter loquendo) non poſſunt aliter fieri, niſi mediãte orbis etiam motu. Atq; ideo Ariſt. naturalẽ ſolũ ordinẽ ſequens dixit, aliter non poſſe fieri intellige aũt tu, naturaliter, vt ipſi loquebãtur. Sed quicquid ſit de Ariſ. ſecundũ noſtrã veritatem dicimus, quod licet Deus poſſet, voluit tamen rerũ mobilium cauſam vniuerſalem mobilem ponere, vt omnia ſimiliter diſponerentur: Ariſtoteles vero ex ſuis principijs Deũ conſiderat ſolum vt diximus:

An Deus ſit cauſa efficiens mundi, etiam per Ariſtotelem.

Quæſt. VI.

Plurimi ac celeberrimi Ariſt. interpretes id aſſerentis. SVperiori quæſtione promiſimus nos tractaturos, An Deus eſſet cauſa efficiens mundi, etiam ſecundum Ariſtotelẽ. Nam ex veritate ſatis iam conſtat in primis iſtius libri octaui quæſtionibus. Nũc tamen potiſſimum ſecundum Ariſtotelem, etiam ſi mundum ab æterno poſuerit, videamus.

Id ergo probabimus tripartito. Primo ex ipſis Ariſt. Interpretibus celebriorib. Secundo ex ipſius Ariſtotel. teſtimonijs. Tertio rationibus validiſſimis, ac veriſſimis, ductis õẽ ex eiuſdẽ Ariſt. principijs.

Mundum fuiſſe factum à Deo, ex Ariſtotelis ſententia, tenet ex Alexãdro Simplicius in 1. Phyſic. tex. vltimo, vbi etiam

probat

probat verbis Alexandri, Deum eſſe efficiens,quoniam eſt finis. Idem in 2.Phyſ. 66.& in 2.Phyſi. 45. vbi id optime deducit ex Ariſtot. Idem etiã facit uberius in tex.72.idem in 8 Phyſic.in prima digreſſione contra Philop.& in tertia digreſſione concedit materiam ſecundum Ariſtotelem fuiſſe ex nihilo factam a Deo:Idem, Ammonius in 1.Perhier.cap.vltimo. De eodem habes pulchrum locum in Alc. in 8.metaphyſ.tex.vltimo,& denique hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam, vide Philop. in toto opore contra Proclum.D. Thom. Auicen.Themiſt.& Albert. qui ſine vlla contradictione ſic ſentiunt. Sunt innumera etiam loca Auerr. vt de ſubſtantia orbis,cap. 2. Syrianus etiam 3. Metaphyſic.at aſſerit Simplic.in 8.phyſic. 55. Macrobius etiam in 2. de ſomnio Scipionis,aſſerit,totam Philoſophiam, Deũ poſuiſſe authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem ſecundum Ariſtotelem optime probant, vt Cornelius lib.2.de abditis rerũ cauſis, de quo vide Eugubinũ 4 de perenni philoſophia,vt alios taceamus.

Ex teſti moniis Ariſt. Sed probatur etiam teſtimoniis Ariſtotelis. Primo enim Politicorum cap 5.ait, Deum feciſſe omnia propter hominem: cui videtur conuenire illud ẽin Phyſicæ auſcultationis tex.24.nos eſſe omnium finem:quod proculdubio non eſſet,niſi efficiens rerum illas ad nos ordinaſſet.

Secundo In 2 Rhetor.c.23.ait:Dæmones etiam Dei opus.

Tertio.In 2.de generatione 59.ait,Deũ omnia compleuiſſe, dando veram æternitatem illis, quæ habere poterant: cæteris vero continuam quandam ſucceſſionem in diuerſis indiuiduis.

Quarto.In 2.de generatione 51.ait,tot principia requiri in rebus ſempiternis, quot ſunt in primis, id eſt, in elementis, nempe materiam, formam, & efficiens, ubi vides expreſſe poni efficiens ſempiternorum.

Quinto ſolet adduci locus ille ex 2.Metaphyſic.tex. 4.ubi Ariſtotel.ait, primum in vnoquoque genere eſſe cauſam cetero rum, quæ ſunt in illo genere. Et tamen agit de principiis ſempiternorum.

Sexto in lib.etiam de mundo ad Alex. frequentiſſime ait, omnia eſſe Dei opera celum,terram,animantia,&c. & omnibus Deum vitam dare, regere, & gubernare omnia ac conſeruare, qui quidem liber ſi non eſt Ariſtot.eſt certe grauiſſimi authoris,& dignus qui tribuatur Ariſt.

Sed iam idem probemus quoq; rationibus deſumptis ex principiis Ariſt. Primo. Si Deus non eſſet effector æternorum in Ariſt.maxime id eſſet,quia æterna nõ habent cauſas.Sed hoc eſt falſum in Ariſtot. Nam 8.metaph.15. reprehẽdit Democritum,qui dicebat quædam non habere cauſam quia erant æterna.In 5.etiã metaph. in tex. 6.ait, quædam neceſſaria habere cauſam ſuæ neceſſitatis. *Rõne & deſũptis ex princi pijs Ariſ.*

Secundo ex 12.metaphyſi.52.Deus eſt cauſa ordinis vniuerſi: ergo eſt cauſa naturarum,quæ in uniuerſo ſunt ordinatæ. Probatur conſequentia: Quia cum res ſecundum ſuam naturam ſunt ordinatæ, ſi Deus non cauſaret naturas, nõ poſſet cauſare ordinem, nec poteſt intelligi illum naturarum ordinem cauſari à Deo, niſi cauſando naturas.

Adde, quod alias ad minus dicendum eſſet,talem ordinem eſſe extrinſecum, & per accidens,vel accidentalem ipſis rebus, qui tamen non eſt, ſed ſecundum rerum naturam; imo & intrinſecus vnaquæque eſſentia ſuum habet gradum ordinis, & menſuræ.Vnde cum ordo ſit bonum uniuerſi,res aliàs intrinſecæ non eſſent ordinatæ,& ſine bono.

Tertio ex 2.Phyſ. Natura agit propter finem:ſed finis non cauſat prout eſt in re vt fuſe oſtendunt Peripatetici, quoniam eſt vltimum in executione: ergo cauſat, vt cognitus. Et ut etiam aſſerit cõmunis ſententia.Tunc ſic, vel cognitus a rebus ipſis;Et hoc non: quia multæ carent cognitione; Vel vt cognitus a Deo, à quo inanimata reguntur in ſuis actionibus, ut ait Ariſt.in 2.Phyſ.tex.59.Tunc ſic: ergo Deus debet eas ordinare ad ſuos fines, & producere in ipſis talem compulſum, & cooperari dirigendo rerum actiones:ergo debet cauſare res. Et hoc probat ipſum efficere omnia,quæ habent finem.

Quarto.Deus eſt cauſa in Ariſt.omniũ rerum etiam incorruptibilium: ergo eſt efficiens.Probatur primo antecedens, & poſtea conſequentia. Antecedens quidẽ ex 12.Metaph.tex.38.vbi ait,ab hoc principio cœlum,& natura dependent. Et in 36.& 37.ait.Deum reſpectu omnium intelligen- *4. Ratio multiplex.*

telligentiarum eſſe finem, qui præexiſtit, & mouet ipſas, vt amatum & deſideratū; vnde Ariſtote. ibi tex. 37. ſæpiſſime vocat Deum principium, & primam cauſam: ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem eſſe primam formam, primum efficiens, & vltimum finem.

Hoc ſuppoſito, probatur conſequentia; Deus eſt cauſa intelligentiarum in Ariſt. ergo vel vt materia, vel vt forma, vel vt finis, vel vt efficiens. Certum eſt non eſſe materiam, nec formam, omnes item concedunt eſſe finem; ſed inde probabimus eſſe efficiens.

Primo: vel intelligentia habet eſſe a ſe, vel à Deo. Si à Deo, habet intentum; Si a ſe, peto, circunſcripto Deo, vel amitteret illud, vel non. Si amitteret, ergo non habebat à ſe Si non: ergo nō referebatur ad Deum, vt ad finem eſſentialem.

2 Secundo item. Modus operandi ſequitur modum eſſendi: intelligentiæ in operando pendent à Deo: ergo in eſſendo.

3 Tertio: vel intelligentiæ omnes ſunt æque perfectæ, vel non. Si ſunt: ergo omnes ſunt dii, & nulla eſt ſubordinatio, nec magis hæc refertur ad illam, quam econtra. Adde, quod ſi vnaquæque illarum eſſet ipſum eſſe interceptum, nulla ratione poſſent plurificari. Sin autem ſunt inæqualis perfectionis: ergo illæ imperfectiores non habent eſſe à ſe: quia ſi haberent omnes eſſe à ſe, omnes eſſent æqualis perfectionis: nec poſſet reddi ratio, quare vna ſe fecit imperfectiorē, aut, quare facta eſt imperfectior altera: & propterea, ſi ſunt à ſe, eſſent ipſum eſſe, vnde eſſent perfectiſſimæ.

Quarto, quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe: intelligentiæ non ſunt propter ſe, ſed propter Deum: ergo &c.

Alia argumenta his ſimilia reperies apud Herneū. 2. Quolibeto. q. 1. apud Heliam Cretenſem in opuſculo hac de re, penes Scaligerum, Fernelīū, & alios authores quos ſuperius citauimus, quę quidem volui paulo fuſius, & accuratius proſequi ne quis falſo putaret, non poſſe probari in Ariſt. Deum eſſe efficiens, cum tamē quæ ſupra attullimus, id in Ariſt. & in lumine naturæ euidenter demonſtrent.

Cuput Septimum.

At vero & alio facto principio. Tex. liiij.

Qualis ſit prim⁹ motus inquirit.

CVm mouēs primum motu vno immediate mouere docuiſſet. quis & qualis is mot⁹ ſit, nūc indagat. Hic autē motus debet eſſe primus, & cōtinuus, & perpetuus: talis. n. eſt motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an ſit motus continuus, & primus, & quis ſit. Cui enim hæc inſunt, is erit motus primi motoris, ſi ſimul etiam motus perpetuus ille ſit.

Tribus autem exiſtentibus motibus. Tex. LV.

Motus localis eſt primus omnium

INcipit indagare, quis motus primus ſit; & hanc conſtituit concluſionem. Motus localis eſt omnium primus; quam multipliciter probat. Suppoſito vno, quod iam dictum eſt, motus ſpecies eſſe tres: Alterationē, quæ ad paſſiones, & qualitates eſt; Augmentationem, quæ ad magnitudinē; Lationem, quæ ad locum fit.

Eſt igitur argumentum primum. Augmentatio omnis præſupponit alterationē, alteratio motum localem: ergo omnem motum antecedit motus localis. Probatur prior pars antecedentis. Augmentatio fit ex contrario, & diſſimili illius, quod augetur, ſit tamē ex eo poſtquam ſimile eſt factum: ſed ex diſſimili non fit ſimile, niſi per alterationem. ergo augmentationem præcedit alteratio, Maior explicatur; Cibis enim nutritur, & augetur aliquid in principio, vt tamen augeat, debet cibus cō uerti in ſimile, vt cibus conuertitur in carnem, vt augeat carnem: hoc autem abſque cibi præcedente alteratione non fit; quod magis in libris de generatione explicabitur. *1. ratio.*

Poſterior pars antecedentis probatur. Agens, ſeu alterans educit in actum rem ex potentia, vt facit cibum calidum actu ex potentia, ſed ad omnem actionem huiuſmodi loci approximatio neceſſaria eſt ita, vt aliquando fuerit, aliquando non; ſi

enim

Digitized by Google

enim eſſet ſemper approximatio, nõ fuiſſet in potentia alterabile; præſupponitur ergo localis motus. Cum igitur ſit motus perpetuus, erit motus localis perpetuus; Et cum quidam ſint priores, quidam poſteriores, dabitur vnus primus.

Amplius autem omnium paſſionum.

4. Rõ ex ſent. antiquorũ. SEcundum argumentum facit ex ſententia Antiquorum qui omniũ qualitatum principia ponebant raritatem, & denſitatem: & has per congregationẽ, vel diſgregationem precedentium partium fieri, dicebant: hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & diſgregatio talium præſupponat motum localem, motus hic antecedet alterationem. Vlterius de augmento patet: quia cum non ſit augmentum, vel diminutio ſine partium, quæ locum habent, acquiſitione, vel deperditione, non erunt profecto abſq; motu locali: & ſic omnem motum antecedit localis.

Amplius, & hinc conſiderantibus. Tex. lvj.

Tripliciter aliqd dicitũ altero prius. PRoſequitur adhuc idem probare, ac modos, quibus aliquid prius alio dici tur, diſtinguit. Tripliciter vnum dicitur altero prius: Primo, quia hoc ablato alterum aufertur, non tamen econtra, vt animal prius eſt homine: ablato enim animali, aufertur homo, non econtra. Eſt ſecundo modo prius tempore. Tertio prius ſecundum ſubſtantiam, id eſt, perfectione. Omnibus his modis localem motum priorem probat.

3. ratio. Eſt autem tertium argumentũ de prio ri natura. Is motus, qui magis eſt continuus, prior eſt natura, quã is, qui minus, at localis eſt huiuſmodi: igitur eſt prior natura. Maiorem explicat. Duplex eſt continuitas in motu, aut ratione ſolius temporis, quæ dicitur contiguitas. aut ratione ipſius ſpatij, & termini ſimul cum tempore: & hæc eſt proprie continuitas: & motus huiuſmodi dicitur continuus. Nã contigui, non continui, ſed continue fieri dicuntur. Clarum eſt, quod magis vnus eſt continuus, quã contiguus, ob id prius eſt natura.

Remouetur obiect. prima. Dices, etiam alij motus ſunt continui perpetuo, vel poſſunt eſſe. Ad hoc dicit, quod non poſſunt eſſe. Hoc tamen demõ ſtrabitur poſtea.

Remouetur obiect. 2. Dicet quis: quamuis ſolus motus localis perpetuo poſſit eſſe continuus, non tamen ob id ſequitur, quod talis motus ſit. Ad hoc reſpondet, quod in natura oportet ponere, quod melius eſt, cum eſſe poteſt. Cum igitur talis motus eſſe poſſit, nec vllum ex hoc ſequatur abſurdũ, imò perfectius hoc erit, oportet ipſum conſtituere.

4. ratio. Quartum argumentum facit ad idem. Quia quod localiter mouetur, nõ indiget neceſſario vt alterabile, aut augmẽtabile ſit: at augmentatio, & alteratio præſupponunt motum hunc localem cœlorum, quo non exiſtente, non erunt reliqui, igitur motus localis prior eſt natura, quam alij ſint motus.

Adhuc, tempore primum. Tex. lvij.

5. ratio. QVintum argumentum facit. Is motus primus eſt, qui rebus perpetuis ſolus ineſt: at talis eſt motus localis; (ineſt enim corporibus cœleſtibus, quæ perpetua ſunt;) motus ergo localis primus eſt tempore.

Obiect. Aduerſus hoc, obiectionem ponit: Motus enim localis videtur omniũ vltimus: nam prius res generatur, alteratur, & augetur, quàm ſit motus localis, vt patet. Non enim localiter animalia mouentur, niſi poſtquam generata ſunt, & ſecundũ quantitatem perfectã: quod ſine augmentatione, & alteratione præcedẽtibus non fit.

Solutio. Ad hoc reſpondet Ariſtoteles, q̃ quãuis in hoc indiuiduo ita ſit, & in vnoquoque, quod motus localis ſit vltimus: tamẽ ante illud præceſſit aliquid localiter motum, quod fuit cauſa generationis eius, & ita in diuerſis motus localis prior eſt, quã uis in eodem ſit vltimus.

Obiect. Dices tu; etiam hoc, quod anteceſſit, fuit generatum, & auctum, & alteratum ante motum.

Ad

Solut. Ad hoc reſpondetur, quod nõ ſemper illud, quod mouet, eſt generatum; non enim omnia ſunt generabilia, ſed datur aliquod generationis cauſa, quod non ſit generatum, tunc profecto iſtius motus localis antecedet oẽs generationes. Quod ſi antecedit generationes, antecedet etiã reliquos motus, qui poſt generationẽ sũt, puta, alterationem, augmentationem, corruptionem. Et cum hoc non ſit generabile, nõ erit augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis abſolute omnẽ aliũ antecedit, & ille eſt cœlorum motus.

Omnino autem videtur id, quod ſit. Tex. lviij.

4. Rõ latio tripliciter ſuperat alios motus ĩ perfectione. Sextum facit argumentũ de priori ſecundum perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere probat. Primo ſubiecto; Quod generatur, eſt imperfectum, quia nondum eſt, *1. Rõne ſubiecti.* ſimiliter quod augetur, quia ad terminũ perfectum nondum venit, ſimiliter, quod alteratur, cum ante augmentum altere- tur: Quod vero localiter mouetur, perfectum eſt: ergo nobilius eſt ſubiectum motus localis. Experiẽtia etiam probat, quia non mouentur, niſi perfecta: vnde plantę motu locali carent, cum reliquos habeãt, quia imperfectiores ſunt. Similiter inter animalia ſunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter, vt conchæ, ſpongiæ, & alia quæ inſtrumẽtis motiuis carent.

Et propter hæc, & quia minime. Tex. lix. lx.

2. Rõne effectus. Probat ſecundo perfectionem ex effectu. Quia reliqui motus mutationẽ in re ipſa ponunt: ſemper enim alij mot⁹, cũ acquiſitione, vel deperditione, vel ſubſtantiæ, vel eorũ, quæ ſubſtantiæ inſunt, fiunt. At motus localis nihil ſubſtantiæ mutat, quia eſt ad locũ, qui eſt extra ſubſtantiam rei ipſius.

3. ex principio motus. Tertio probat ex principio motus, Inter ea, quæ mouentur, id, quod magis eſt principium motus, eſt ꝙ ſe ipſum mouet: at quod ſe ipſum mouet, maxime ſe mouet ſecundum localẽ motũ: is ergo eſt primus, quippe qui magis inſit principio motus. Ex quibus omnibus probatum relinquitur, motũ localẽ eſſe oĩum primũ.

Quod igitur latio primus motuũ ſit. Tex. lxj.

Cum oſtendiſſet lationem, id eſt localem motum eſſe primum: nunc quę *Inquiritur, quanã latio ſit primus motus.* latio iſta ſit, inquirit. Nam ſunt multæ ſpecies motuum localium. Dum autem hoc inquiritur, ſimul etiam tractabitur, quod talis motus ſit perpetuus, & continuus. Nam ille motus localis inter alios primus erit, qui ſolus poteſt perpetuus eſſe, & continuus, ob id probat, nullum motum præter circularem poſſe eſſe perpetuo cõtinuum, propterea ille ſolus omnium erit primus, & hoc motu mouebit primus motor.

Quod igitur aliorum motuũ continuum. Tex. lxij.

Probat nullum motum præter circularem localem poſſe perpetuo con- *Nullus motus p̄ter localẽ poteſt eſſe ppetuo cõtinuus.* tinuũ, ſimul etiam nullam mutationem. Argumentum eſt huiuſmodi. Nullus motus, qui eſt ab oppoſito in oppoſitum, poteſt eſſe perpetuo continuus, omnes motus, præter circularem ſunt ab oppoſito in oppoſitum; nullus igitur cõtinuus perpetuo eſſe poteſt. Minorem declarat. Nã mutatio eſt inter ens & non ens, alteratio inter contrarias qualitates, augmentatio, & diminutio inter perfectam, & imperfectam viuentium magnitudinẽ, ſic tamen, quod contrarij motus ad contrarios ferãtur terminos, vt generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens; calefactio ad calorem, ex frigido econtra frigefactio & ita de alijs omnibus.

Maiorem probat. Et nota, ꝙ non ſumit *Nota.* vnicum motum ab oppoſito in oppoſitũ vt calefactionẽ, quæ eſt à frigiditate in calorem, nã ſic probatum eſt, iã nullum motum vel mutationẽ poſſe eſſe infinitã, cũ ſit diſtantia finita inter cõtraria, & ſic nõ eſſe poteſt perpetua continuitas. Sed probat de motibus conuerſis, vt a nigro in album, & iterũ ab albo in nigrũ: hoc enim modo debet eſſe perpetua cõtinuitas inter

Digitized by Google

ter hos motus ſi eſſe poſſit. Oſtendit autem, quod illi duo motus, vel mutationes conuerſæ non ſint inter ſe continuæ.

Et facit argumentum hoc. Sumo illum ſecundum motum conuerſum ab albo in nigrum, & ſic procedo: Omne, quod ante aliquem motum exiſtit, debet habere aliquam quietem ſub contrario termino, a quo ille motus incipit: ſed quod ille motu ſecundo mouetur ab albo in nigrum, exiſtit ante illum motũ: ergo quieuit ſub albo. At quies eſt in tempore: ergo per aliquod tempus fuit ſub albo.

Non ergo eſt iſte motus continuus cũ eo, qui eſt a nigro in album: nam tunc nõ quieſceret in albo, ſed cum primũ ad ipſum perueniret, ſtatim inciperet per aliũ motum ab albo illo termino mutari ſine vllo tempore quietis. Idẽ dicitur de aliis mutationibus oppoſitis, puta, generatione, & coruptione, quæ vniuerſaliter opponuntur. Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum eſt.

Obiect. Dices, quod inconueniens eſt ſi dicatur, quod non quieſcit in illo termino, puta, albo per tempus; Dicit Ariſtoteles, quod tunc ſimul moueretur motibus contrariis: *Solut.* quod eſt impoſſibile. Quod hoc ſequatur, non explicat: tamen explicare poſſumus ſic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel cõuertitur poſtquam factum eſt album, vel dum fit. Non poſtquã factum eſt, quia tunc quieſceret, & eſſet tempus, in quo factum eſt album: ergo dum fit; ſimul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alii.

Quantũ uim habeat hoc arg. Ariſtot. Mihi tamen non videtur hoc argumentum Ariſtotelis demonſtrare, ſed quãdam probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus eſſet ad terminum, ut per inſtans duraret in eo: at non oſtenditur hoc non poſſe fieri. Nam poteſt eſſe, quod cum aliquid calefit, a calido vt ſex accedat ad frigidum vt octo: ita ut in primo mutato eſſe caloris, ut ſex, quod fuit primum non eſſe calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo, per vltimum non eſſe: tunc enim ille gradus, vt ſex, non durabit, niſi per inſtans, puta, nunc eſt, & immediate ante hoc non fuit, quia inducitur in fine motus. Similiter nunc eſt & immediate poſt hoc non erit, quia immediate poſt hoc erit motus frigefactionis, cum incipiat per vltimum non eſſe: Erit igitur idem inſtans primum non eſſe vnius motus præcedentis, & vltimum non eſſe ſequentis: & erit primum eſſe illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimum eſſe eiuſdem reſpectu poſterioris. Et hæc ſunt veriſſima.

Nihil enim differt cõtrarietas, aut non contrarietas.

Excludit tres obiect. Excludit tres obiectiones contra prædictã rationem. Prima eſt: Quia dictum eſt contrarios motus ſimul non eſſe, ac ob id non eſſe continuas duas mutatio- 1 nes, poſſet quis dicere, quod generatio, & corruptio non ſunt contrariæ, ob id potuerunt ſimul eſſe. Reſpondet, quod ratio ducit ad hoc abſurdum, quod duo oppoſita ſimul eſſent, ſiue illa ſint contraria, ſiue priuatiua. Hoc enim parum conducit rationi. Sat eſt, quod probet, quod generatio, & corruptio eſſent ſimul, quæ non poſſunt vere ſimul eſſe, ſiue vocẽtur contraria, ſiue non.

Altera obiectio eſt: quia dictum eſt, q̃ 2 debet eſſe quies in termino, a quo eſt mutatio. Videtur falſum; quia quod generatur, non eſt, ſed quieſcit poſt generationẽ, vel ante corruptionem, quia dictum eſt, quietem tantum opponi motui. Reſpondet quod parum hoc refert. Nam ratio hoc cõtẽdit, quod debet eſſe per aliquod tempus in termino, a quo eſt motus, ſiue ſit quies, ſiue non. Si enim datur tale tempus, tunc illæ mutationes non erunt cõtinuæ, & hoc ſufficit, & intẽdimus probare.

Tertia obiectio eſt. Nam primo diximus, motus eſſe contrarios, & poſtea vnũ 3 illorum incipere a quiete cõtraria. Vbi uidetur, quod unum duo habeat contraria. Ad hoc reſpõdet, quod ſiue quis illa duo contraria uocet, ſiue non, ad rationem ſatis eſt, quod opponatur motus & quieti, & alteri motui, ſicut medium duplici extremo opponitur. Quod uero ſit perfecta cõtrarietas inter quietem, & motum, parum hoc refert ad præſens. De hoc autem diximus libro quinto.

Ae-

Digitized by Google

Amplius autem,& in generatione. Tex. lxiij.

ITerum probat,quod non ſint duo motus illi continui per generationem. Vt enim nihil generatur,vt duret per inſtās: ita profectò in aliis motibus, nihil ad terminum mutabitur,vt per inſtans ſit in eo qa quod naturale eſt, in omni motu erit: at ſi illi motus eſſent continui,illud ſequeretur, vt textu præcedenti probatum eſt. Non igitur ſunt tales motus, quin ſit media quies, ſaltem per aliquod breue tempus,hoc autem continuitatem illorum impedit.

Quod autem contingit eſſe quendam. Tex. lxiiij.

Inter motus locales nullum prater circulare poſſe eſſe p. petuum.

CVm probaſſet, nullum alium motũ continuum perpetuum eſſe poſſe, nunc ad locales deuenit, & inter locales nullum, niſi circularem perpetuo continuum eſſe poſſe,oſtendit.

Diſtinguit autem tres locales motus,rectum,circularem, & mixtum ex vtroque; puta,quæ fit per chordam,& arcum. Dicit,quod ſi probatur, vtrumque ſimplicē aut vnum non eſſe infinitum, etiam probatum erit, mixtum non eſſe infinitum, nam iſte ex ſimplicibus componitur.

Ratio. Probatur igitur de recto,quod eſſe nō poſſit perpetuo continuus. Et non ſumit vnicum rectum ſimplicem, qui ab vno in aliud fit:nam notum eſt, non poſſe talem eſſe infinitum, ſicut nec alios motus, qui ſunt a contrario in contrarium, ſed ſumit rectum,& reflexum vt ab A,in B, & iterũ a B,in A De his.n.dubium eſt. Oſtendit autem, quod tales motus non ſint continui,tali argumento. Motus contrarii non ſunt continui: illi motus ſunt contrarii inter ſe:ergo non ſunt continui.

Conſequentia eſt certa. Maiorem probat ex his,quę dicta ſunt libro 5. Vbi probatum eſt, ad motus continuitatem debere eſſe tempus vnum,mobile vnum,& terminum vnum ſpecie: at contraria non ſunt vnius ſpeciei: non ergo continuari poſſunt.

Minorem probat. Nam illi motus ſe inuicem impediunt; ergo ſunt contrarii. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A,in B,& aliud a B, in A, profectò ita ſe mutuo impedient,quominus motus ſuos peragant.Non ſic aũt,cũ aliquid ſurſum, aliud ad latus mouetur:ſunt ergo illi contrarii,ac ob id non erunt continui.

Maxime autem manifeſtum eſt. Tex. lxv.

ALterum argumentum facit ad idem probandum ſic. Illi motus, inter quos mediat quies,non ſunt continui, at inter motum rectum,& reflectum mediat quies;ergo illi non ſunt continui. Addit, quod non ſolum inter rectum,& reflexũ, ſed etiam in circulo motus ſimplex,& reflexus quietem habet. Vt ſi per circulum procedat ab A,in B,& iterum a B,in A. *2. ratio.*

Explicat tamen, quod ferri iterum ab ipſo B,in A,poteſt, aut continuando motum per totum circulum; & hoc dicitur moueri per circulum, & hic motus continuus eſſe poteſt. Aut regrediendo per eandem partem circuli,& de hoc motu reflexo dicitur, quod non eſt cum altero continuus.Minorem illam probat, quod mediet quies.Et dicit,hoc ſenſu patere,& ratione,Senſu quidem: quia experimur aliquando in his reflexionibus mobilia retardari.Rationem autem adiungit.

Inter motũ rectum,& reflexũ mediat quies.

Obiect. Sed dices; ſi hoc ſenſu notũ eſt, vt quid ratione opus eſt, cum qui ſenſu probat, ratione oſtēdere ſuperius reprehendatur in tex.26. Reſpondet Auer. quod ratio ponitur vltra ſenſum in pręſenti,qa illa quies non percipitur in omnibus reflexis.Nec ſimiliter per ſenſum cognoſcitur cauſa;at ratio probat in omnibus, & dat cauſam.

Solut.

Prin-

Digitized by Google

Principium autem hoc eſt.

Suppoſ. in quāto ſunt tria pricipiū mediū, & finis.

AD probandum id ratione, ſupponit duo, Alterum, eſt: Quod in quanto ſunt tria. Principium, medium, finis: & hæc ſunt tam in ſpatio, quam in motu, & in tempore. Medium autem habet rationem duorum: reſpectu enim principii, finis eſt: reſpectu vero finis, principium. Alterum eſt. In linea recta quodlibet pūctum medium non eſt actu principium, aut finis, ſed potentia. Vnde non actu dicitur niſi cum ſumitur cum hac, aut cum illa Parte. Ex quo fit quod in motu facto per lineam nunquam punctum habeat rationem principii aut finis actu, niſi facta fuerit aliqua diuiſio, non per magnitudinis diuiſionem, ſed ſecundum quietem.

Nota.

Vnde maxime aduerte, quod hoc eſt diſcrimen in puncto lineæ, ut eſt medium tantum, & vt eſt principium, vel finis motus, quod vt eſt tantum medium, ſufficit, quod ſit potentia principium, vel finis; & tunc erit, cum motus continue fit per illam lineam. At ſi debeat eſſe finis actu, vel principium motus, tunc debet ſumi cum diuiſione, ita vt ceſſet mobile in illo per aliquod tempus: ſic enim fiet actu finis præcedentis, & actu principium ſequentis motus. Et dicetur, quod mobile ad illud acceſſit per motum primum, & per alterum motum receſſit, & abfuit de puncto uero abſque vlla quiete.

Nec poteſt dici, quod mobile fuit in illo, & receſſit ab illo: quia, vel hoc eſſet in vnico inſtanti. vel in tempore. Non eſt dicendum, quod in illo fuit in tempore, tūc enim eſſet quies. Nec in inſtanti: nam, tūc peto, An in eodem receſſit. Et hoc non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quieſceret. Et iterum peterem de vltimo inſtanti, An in alio receſſit, & ſic mobile nunquam moueretur. Non ergo debemus dicere, quod in pūcto medio aut inſtāti fuit & receſſit, niſi ibi quieſcat, quod ſi res dicitur in inſtanti eſſe, eſt, quia eſt in tempore, in quo illud inſtans eſt.

Vis rationis.

Ex his vult rationem hanc eſſe. Illi motus, qui habent actu finem, & principium non ſunt continui. at ſimplex, & reflexus habent actu finem, & principium, cum diuerſi ſint: ergo eſt quies in illo vltimo reflexionis: alter enim eſſet illud ſicut punctum medium, quod eſt potentia: vnde nec ille primus motus haberet actu finem quod falſum eſt.

Nota.

Nota literas, per C, intelligitur vltimus punctus, per B. medius, qui dicitur in potentia, per A, mobile. Dicit igitur, quod ſi A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit: tunc neceſſe erit illic quieſcere. Nam ſicut cogitatio, qua punctum ſumimus, reſpectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principium, vel finis, ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempe cum recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A, & finis eſt, cum in aliquo puta, B, ſteterit. Nam (vt dictum eſt) in principio motus non eſt primum: in vltimo vero eſt primum, in quo mutatum eſt. Et nota, quod modo per A, pūctum, & ſignum, quod idem eſt, intelligit.

Quā habeat uim ratio ipſius Ariſ.

Hæc ratio Ariſtotelis, vt dixi tibi textu ſuperiori, non eſt demonſtratio: nam aliquando accidit, motum reflexum ratione temporis, continuitatem habere, vt patet de faba, quæ ſurſum proiecta ſine quiete trahitur deorſum a magno lapide cadente, de qua diximus lib. 5. Verum eſt, quod Ariſt. vicit, cum aliunde non prouenit impedimentū, vt in caſu poſito ſatis manifeſtum eſt.

Quapropter, & ad dubitationem. Tex. lxvj.

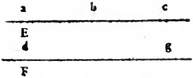
Dubiū. quoddā.

CVm dixiſſet, punctum medium non eſſe actu finem, aut principium motus, niſi ſit quies, nec mobile dicendum ibi accedere, aut recedere: nunc per hoc reſpondet ad dubium quoddam quod ex ſimili conceſſione ſuboriri poterat.

Sumantur duæ lineæ æquales, altera E, Altera F, Et duo mobilia æquali velocitate mota, per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & ſignētur duæ partes æquales, in linea E, ſignetur BD. in linea F ſignetur F G.

G g Inci-

Digitized by Google

Incipiat autem moueri A, a principio lineæ, vſque ad B, & cum ibi ſit, incipiat D, recedere ab F, vſque ad G. Tunc citius perueniet D, ad G, quam A, ad C, ex B, tamen magnitudines hæ duæ æquales erát & mobilia æque velocia. Quod autem citius perueniat D, patet: quia cum A, eſt in B, tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere, quod tunc A, recedit a B, quia ſimul non eſt ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citius alterum peruenit: ita eſt intelligendum hoc.

Solut. Ad dubium, quod profecto in litera eſt valde obſcurum: reſpondet Ariſto. quod non eſt concedendum, quod dum D, receſſit ab, F, erat A, in B Nō enim A, in B, fuit, quia B, erat in medio motus: Nam, vt diximus, A, incæpit motum ab E, quod erat ante B.

Nota. Per hæc vult Ariſtoteles docere, quod aliter ſe habet punctum in medio motus aliter in principio motus, & fine: Nam in medio potentia eſt, nec ibi eſt quies; at in fine, ſeu principio actu eſt, & debet eſſe quies ſub illo.

Vnde concludit ex hoc, quod cum in motu reflexo ibi ſit actu finis præcedentis & principium ſequentis motus, debet in eo quies eſſe: & ponit exēplū mutatis ſignificationibus literarum: puta, ſi G, mobile feratur vſque ad D, punctum: & iterum reflectatur, quieſcet ante reflexionē, quia illud actu eſt finis vnius, & principiū alterius.

At vero, quę olim allata fuit. Tex. lxvij.

Excluditur quādā reſpon. EXcludit quandam reſponſionem. Poſſet enim quis dicere, quod in illo pūcto lineæ vltimo, in quo fit reflexio non ſiſtit mobile, nec recedit: ſed ſicut ſe habet mediū punctum motus recti, ita illud eſt medium recti, & reflexi. Hoc reiicit: nam illud punctum actu eſt finis, & principium, quia ſunt illi diuerſi motus: alius enim eſt ſurſum, reflexus deorſum, vel econtra. Vnde talē punctum non poteſt cenſeri, ſicut medium in motu eiuſdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his ſumi poteſt argumentum. Nā ſi non eſſet quies in illo puncto: tunc eodem modo ſe haberent duo illi motus diuerſi, quo duæ motus eiuſdem rationis partes; quod non eſt, cum illi actu ſint diuerſi motus. Partes autem vnius motus ſunt ſolum diſtinctæ potentia: aliqua ergo inter illos mediat quies.

No. ſolu. arg. Zenon. Statim per hanc doctrinam vult ſolutum eſſe duplex dubium Alterum Zenonis li. 6. propoſitum: puta, quod nō ſit motus, quia oportet tranſire prius per dimidium: hæc autem infinita ſunt, at tranſiri non poſſunt, Alterum dubium eſt fere idē ſed alia via propoſitum. Cum aliquid mouetur, oportet quód numeret ea dimidia ſimul, per quæ mouetur: cum hæc autem ſint infinita tranſacta in motu, accidet infinitum eſſe numeratum: quod eſt impoſſibile.

In primis ergo de motu. Tex. lxviij.

Not. nō eſſe verū in Ariſ. id qđ. dictū eſt ī 6. Phyſ. 18. iſini tū poſſe pertraſiri in infinito tempore. EXcludit ſolutionem, quam dederat argumento Zenonis in lib. 6. tex. 18. illic enim dixerat, quod quamuis in ſpatio ſint infinita, tamen etiam in tempore, quo pertranſitur ſpatium, ſint infinita: vtrunque enim eſt æqualiter diuiſibile. Hanc ſolutionem dicit eſſe ad hominem, id eſt, quantum ſufficiebat pro ſoluendo argumentum. Zeno enim contendebat, quod ſi motus eſſet, infinitum tranſiretur tempore finito; puta, magnitudo diuiſibilis in infinitum per vnam horam. Ad hoc ſatis tunc fuit reſpondiſſe, quod pariter tempus erat infinitum: Eſt enim etiam diuiſibile in infinitum.

Sed hæc ſolutio prorſus difficultatem non euacuat, nec veritatem oſtēdit. Nam dubium manet, quomodo tempus, cum infinitas habeat partes, poteſt tranſiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modo dicta ſunt, ſoluitur. Non enim iſta dimidia actu ſunt in continuo, ſed potentia: tam

actu

Digitized by Google

actu eſſent, ſi vnumquodque punctū fieret duo, vt cum hæc, vel illa ſumeretur parte: aut ſi motus ceſſaret. Tunc autem facta diuiſione, iam non eſſet continuū, Et ſic etiā patet de numerante: qui enim numerat diuerſas partes facit, & bis punctum ſumit cum duplici parte, ac duo pūcta facit. hoc autem non ſe habet in continuo ſic: Vnde concludit, quod infinita contingit tranſire potentia, ſed non infinita actu. De hoc abunde diximus lib. 6. præſertim quæſtione vltima. Vnde linea ſi ita quidem eſt ſecundum ſubſtantiam, & eſſe actu: potentia autem illa habet infinitatem.

Manifeſtum autē eſt, & quod niſi aliquis. Tex. lxix.

In tēpore inſtans medium habet rationem prioris & poſterioris, alias ſequereē vnum e duobus inconuenientib.

IN hoc textu oſtendit; quod habet in tempore cōſtitui inſtans mediū, quod habet rationem duorum, & ſit finis prioris, & principium poſterioris: & hoc inſtans ſit primum non eſſet rei corruptæ. Et hoc eſt, quod dicit, quod poſterius debet poni ad ipſam rem, id eſt, debet eſſe primū eſſe ipſius rei, quæ generatur poſt alterius corruptionem.

V. g. ex aere generatur aqua, tūc datur in illo tempore inſtans, quod ſit primum non eſſe aeris, & primum eſſe aquæ. Hoc autem inſtans re vnū eſt, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis: ratione autem ſolum duplex eſt.

Probat autem, quod niſi ſic diſtinguatur hoc inſtans, ſequetur vnum ex duobus inconuenientibus, & impoſſibilibus. Aut quod idem in vno inſtanti erit idē, & non idem: aut quod factum eſt, non erit, vel quod corruptum eſt erit.

Probat hoc, ſumpto tempore A C B. puta, hora, & inſtans commune vtrique mediæ horæ eſt, C. Prior enim media eſt A C. poſterior eſt, C B. demus, quod aliquid ſit album in vna media, & non albū in altera. Si igitur eſt album in media hora priori, erit in illo inſtanti terminatiuo ipſius. Si eſt non album in altera, erit etiā in inſtanti initiatiuo. Cumque iſtud inſtans vnum ſit, erit in eo aliquid album, & non albū. Neceſſe eſt ergo dicere, ꝙ in illo inſtanti res, quæ corrumpitur, non eſt, ſed in tempore priori, præter illud inſtans, & ſic erit primum non eſſe præteritæ, & primum eſſe futuræ formæ.

Similiter, detur quod in media hora ſit res facta, in altera nō facta. Si in priori eſt non facta, ergo in illo inſtanti C. Si vero in poſteriori eſt facta, ergo etiam in illo erit. ergo res, quando non eſt facta, eſt, & ecōtra, vt notum eſt. Oportet ergo diuerſitatem hanc in illo inſtanti facere.

Nota. Et attende, ꝙ per album, & non album debes formas ſubſtantiales intelligere. hę enim ſunt, quæ per primum eſſe incipiūt. Accidentia. n. quæ cum motu incipiunt; per vltimum non eſſe incipiunt, ſicut motus ipſe, vt iam declaratum eſt in lib. 6.

Si vero quod fuerit prius non ens.

Tempus non cōponi ex inſtantib.

OStēdit ex dictis, tempus nō eſſe cōpoſitum tantum ex inſtantibus. Et ratio eſt. Detur, quod aliquid fiat ens ex non ente, puta ignis, aut album ex nō albo, vel non igne, cum debeat dari inſtans, in quo primo eſt, detur illud, & ſit B, in tēpore A. Si in A eſt, ergo ante fiebat, & non erat, ergo debuit eſſe generatio & productio ante inſtans, in quo eſt D, quod factum eſt. hæc autem non poteſt fieri in altero inſtanti immediato, & contiguo, quia detur illud in eo res illa non eſt. Ergo, vt ex non eſſe veniat ad eſſe, debet eſſe aliquod intermedium, medium ergo tempus, nec poterunt duo immediata inſtantia eſſe.

Vis rōnis Ariſt. Breuiter ratio eſt. Dentur duo inſtātia ſimul, tunc in vno res eſt, in altero nō eſt. ergo neceſſario debet mediare aliquid in quo ſit productio, nam in inſtanti eſſe nō poteſt. Dicit tamen Ariſtoteles, quod dubium nullum eſt apud ſe, qui tempus ponit ante quodcunque inſtans, ei immediatum.

Dices: Si generatio, vel res corrumpitur per aliquod tempus, & in vltimo inſtanti huius non ſit, quia deſinit per primum non eſſe, videtur, quod non ſit in toto illo tempore. Reſpondet Ariſtoteles quod in toto illo eſt, nam inſtans nihil diminuit, nec auget tempus, cum ſit indiuiſibile.

Digitized by Google

Quibus igitur aliquis, Tex. lxx.

Rõnibus cõmunibus oſtẽdit ſimplicẽ, & reflexũ non eſſe cõtinuos.

POſtquam rationibus proprijs, & ex propria materia ſumptis probauit: motum ſimplicem; & reflexum non eſſe continuos: modo rationibus communibus, quas dialecticas vocat, id probat: quarum prima eſt. Ille eſt terminus motus primus, & ſpecificus, in quem motus continue fertur, niſi impediatur. cũ ergo
1 motus eſt ab A, in B, & iterum continue à B, in A, motus fertur ad A, terminũ. illi ergo duo motus habent vnum terminũ, & ſpecificum, erunt ergo vnius ſpeciei. Hoc autem eſt falſum, cum ſint cõtrarij: ergo, re vera, non continua eſt illi reflexio cum motu priori.

Amplius autem, & ex his. Tex. lxxj.

2 SEcunda ratio eſt eadem cum ſuperius poſita tex. 62. Quod mouetur aliquo motu, qui non fuit prius, debet prius quieſcere quiete oppoſita illi motui, ſed cum ſit illa reflexio motuum contrariorum, poſterior motus non fuit prius cum alter erat (aliter duo motus contrarij ſimul eſſent) ergo quod mouetur, quieuit ſub termino ad quem prior. Hæc enim quies eſt oppoſita motui poſteriori, (quia ſuppoſitum eſt, non eſſe, niſi hos motus.) non ergo hi continui ſunt: cum media ſit quies.

Amplius autem & hæc ratio. Tex. lxxij.

3 TErtia ratio eſt fere ſimilis primæ, ſed ad aliud inconueniens ducens. Detur, quod ex non albo fiat album, & ex albo iterum continue non album: erit ergo totus hic vnus motus, qui ex non albo tendit in non album. Nam cum ex non albo fit album, illic non fuit vlla quies, per vnum ergo motum, & corrumpitur non album, puta. cum fit albũ & deſtructo albo, fit non album. Hæc enim tria illo motu fiunt. At abſurdum eſt concedere, quod vno motu & deſtruitur vnum, & fit ipſum, erit ergo quies media in albo.

Quarta ratio eſt. Quia poſſet dici, q̃d 4
cum poſſint duo illi motus in continuo tempore fieri, erunt ipſi continui, Ad hoc addit rationem, quod ſolum tempus non ſufficit, niſi ſit vna forma: at duo cõtrariã non poſſunt vnum facere, erunt ergo illi motus conſequenter.

Nota. Vbi nota, quod non negat Ariſtoteles poſſe abſque tempore medio aliquando motus illos fieri, ſed ſolum probari abſurdũ eſſe vniuerſaliter, & ſemper id fieri. Et quamuis aliquando ita ſit, non tamen illi continui dicendi ſunt, propter terminorũ diuerſitatem. De inceptione, & finitione formarum, & motuum diximus libro ſexto.

Caput Octauum.

Qui autem ſuper circularem fit. Tex. lxxiij.

Motum circularem eſſe perpetuum.

CVm motum localem, nec rectum, nec reflexũ perpetuo continuum fieri probaſſet, nunc motum circularem continuũ eſſe poſſe oſtendit, ac id dupli ci ratione probat. Prior eſt. Quia in tali motu non ſunt illa, propter quæ negatum eſt, motum rectum, & reflexum eſſe continuos. Hoc enim negabat quia *1. ratio.*
ſi ab ipſo A, in B, motus ſit, & iterum a B, in A, per rectum, & per lineam eandẽ, tunc duo motus cõtrarij eſſent vnus, & idem, nam totus ille motus ab A: terminaretur ad A: At hoc in circulari motu nõ eſt, quia illi motus non ſunt contrarij. Nam cum ab A, per B, circulariter regreditur ad A, iſte regreſſus non eſt contrarius, quia A, & B, non ſunt oppoſiti termini. Termini enim oppoſiti, & contrarij diſtant ſecundum lineam rectam, at motus illi non ſunt ſecundum rectum.

Vnde, non omnis motus, qui eſt ad terminum aliquem, opponitur motui, qui eſt

Digitized by Google

eſt à termino illo, niſi cum eſt ſecundum eandem lineam rectam. Imò hæc eſt natura circularis, quod ab vno in idem redeat. Poteſt ergo motus circularis continuè redire ad idem punctum, vnde ortus eſt, & ſecundum idem propoſitum, & poſitionem. Nam qui per circulū ſemper ad idē procedit, ſemper ſeruat eandem poſitionem ſequens partem poſt partem: at qui reflectitur, mutat poſitionem, & poſteriores ſpatij partes, facit priores.

2 Altera ratio eſt: Ob id negabitur continuitas in reflexo, quia per idem ſpatiū regreditur ad idem punctum, ſiue per rectum, ſiue per ſemicirculum: at quod per circulum monetur, regreditur per aliud ſpatium; nam per vnum ſemicirculum tendit ab A, in B, & per alium ſemicirculum regreditur ad A. Non igitur ſunt motus contrarij, cum non fiant ſecundum idem & ſic poſſunt eſſe continui. Motus ergo circularis continuus eſt, & ſic poteſt habere perpetuitatem in continuitate, quia continuè redit ad idem punctū, vnde profectus eſt.

Manifeſtum autem eſt. Tex. lxxiiij.

Dubiū. Concludit ex hoc, q̃ modo dixerat; quod reliqui etiā motus reflexi, puta, alterationes non poſſunt eſſe cōtinuæ, quia ſunt per idem medium: vt ab albo in nigrum, & econtra. Similiter in augmētatione, & diminutione, & in alijs.

Solutio. Quod ſi dicas, eſſe aliquādo multa media inter qualitates, & extrema. Reſpondet quod nihil refert. Sat eſt, quod ſæpe accidat eſſe per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas: vt ab albo in nigrum per fuſcum, & iterum à nigro in album per idem fuſcum, quamuis aliquando fit per viride. Attende, quod generationem ſumit hic coniunctam cum alteratione, & medium vocat diſpoſitiones ipſas, quæ ad formam ipſam conueniunt. Ex quo reprehendit Philoſo. qui dicebant, omnia continuè moueri: præſertim enim loquuntur de alteratione: & nec hanc, nec vllum motum alium, præter circularem, poſſibile eſt eſſe continuum, vt oſtenſum eſt.

Quod autem lationum circulatio. Tex. lxxv.

Motū circularem eſſe primū. Probatum eſt motum circularē poſſe eſſe perpetuo continuum, nunc eum eſſe primum motum oportet probare. Nam, vt ſit motus primi motoris, vtrumque debet habere. Cum autem localis ſit primus omnium aliorum motuum, ſi probatur inter locales, circularem eſſe primum abſolute probatur omnium eſſe primum. Præterea inter locales, rectus, & circularis ſunt ſimplices, ob id priores ſunt compoſito ex vtroque; ſolum ergo probare oportet, q̃ circularis ſit prior recto.

1. ratio. Hoc autem multipliciter probatur. Primo. Ille motus prior eſt, q̃ eſt ſimplicior, & perfectior, motus circularis eſt huiuſmodi, ergo eſt prior. Minor probatur. Nā ſumo rectū. Et tunc, vel eſt ſimplex abſq; reflexione, & tunc terminatur, quia in infinitum moueri non poteſt. Et tunc circularis eſt perfectior, quia poteſt in infinitum protrahi. Eſt autem perfectius, quod ſemp eſſe poteſt. Aut rectus ſumitur cū reflexo, & iam iſte motus eſt compoſitus, cum ad idem punctum bis tranſeat idem ſpatium, & tunc circularis erit prior, quia ſimplicior.

2. ratio. Probatur ſecundo. Ille motus eſt prior: qui poteſt eſſe ꝑpetuus, at nullus motus poteſt eſſe perpetuus, niſi circularis, q a ſi alij ſumantur cum reflexione, neceſſario habent mediam quietem, & ſic corrumpuntur: ergo ille prior eſt.

Rationabiliter autem accedit. Tex. lxxvj.

Suppoſ. Subdit, non eſſe abſque ratione, circularem eſſe continuum, & nullum alium. Supponit autem, quod in ſpatio, per qđ fit motus, dantur principium, mediū, & finis, ſed differenter. Nā in recto illa actu ſunt determinata, cū linea terminos habeat, at in circulo ea nō poſſunt determinata eſſe, cū quodcunq; ſumatur, non eſt ratio, quare illud ſit principium potius, quā finis, aut mediū, & illud potius, quā aliud, cum omnia æqualiter ſe habeant.

Hinc eſt, quod merito per circulũ totum poteſt eſſe motus continuus ſemper, non autem per rectum reflectendo, hoc enim habet determinata principium, medium, & finem.

Vnde, quæ per illud mouetur, cũ ſunt in uno, non ſunt in alio: at in circulo mobile ſemper eſt in fine, ſimul etiam in medio, & in principio. Cauſam huius dat, quia linea circularis habet extra ſe medium, puta centrum, quod & principium, & finis: & medium dici poteſt. Ob id igitur continue mouetur per circulum, quia nunquam mobile ad centrum peruenit. Et hinc ſequitur, quód totus circulus quodammodo quieſcit, cum centrum non mutet, ſed fixum maneat: ſimiliter etiam mouetur continue, ratione ipſius circunferentiæ, quæ aliter & aliter circa centrum ſe habet.

Accidit autem econuerſo.

TErtio probat primitatem huius motus, quia eſt aliorum mẽſura, quamuis hoc argumentum ſit conuertibile. Nã, quia primus motus eſt, ob id aliorum eſt menſura; & ſi menſura, etiam primus eſt. Eſt autem meſura; nam (vt dictum eſt lib.4.) tempore, quod in circulo conſiſtit, menſuramus reliqua.

Quarto idem probat; Quia ſolus iſte circularis regularis eſt: reliqui enim motꝰ naturales, quo magis ad finem perueniunt eo magis intẽduntur, nec vniformitatem ſeruant. At circularis vniformis eſt, cum non habeat finem, vt determinatum eſt: ergo ille eſt prior; ſimiliter finem habet extra ſe, puta, centrum.

Dub. quare motus naturalis ſit velocior in fine. 1. ſent. Alber.

Dubitatur, quæ ſit cauſa, quare motus naturalis in fine intenditur. Albert 4 phyſ. tracta.1.c.3. dicit, quod medium prope extrema magis accedit ad naturam extremorum, vt aer prope ignem accedit magis naturæ ignis, prope terrã accedit naturæ terræ, obid motus naturales in fine ſunt velociores, quia medium eſt eis magis naturale. Sed hoc non videtur valere.

Nam eadem eſt ratio huius velocitatis maioris verſus finem quæ ſolet eſſe in motibus violentis verſus mediũ: at in his non eſt propter talem cauſam, ergo nec in illis S.Th.4.Phyſ lect.12. dicit eſſe velociores, quia magis accedunt ad id, quod ſuis naturale eſt, puta, primum locum. Aliqui addunt: quia virtus loci magis viget in locis proximis à qua talia trahuntur.

Impugnantur iſta ſenten.

Sed omnia iſta vnico argumento impugnantur, quod facit Burleus in præſenti. Demus, quod lapis deorſum per centum ſtadia cadat; & cõſideretur motus velocitas, quæ fit per vltimũ ſtadiũ. Iterũ per illud lapis deijciatur, vt ſolum cadat principio ſtadij: profecto multo minus velox erit motus huius, quam cũ cadebat ex alto, & tñ idem ſtadiũ eſt æque propinquũ centro, ergo non eſt illa ratio velocitatis.

Vlterius ſic impugnari poteſt. Signetur ſtadium in medio diſtanti à cẽtro, & aliud prope cẽtrum, & per id, quod eſt remotũ à centro, moueatur lapis cadens ex altiori adhuc loco: & per id quod eſt prope centrum, moueatur nõ ex altiori cadens. Profecto velocius per illud aliud moueri, non ergo facit quicquã loci naturalis propinquitas ẽt, quod nihil acquirit in ſe mobile. 2

Authoris ſol.

Reſpondetur igitur cum Burleo, quod in fine, & medio intenditur motus, quia plures partes aeris, vel medij, quæ poſt mobile mouentur, ipſum impellunt. Similiter partes anterioris medij plures mouẽtur verſus locum illum, & ei cedunt, vt ſi lapis deorſum mouetur, anteriores aeris partes verſus terram moueantur plures, dũ motus longior eſt: & poſteriores plures poſt ſe ſecũ fert: & ſic augetur motus excedẽtibus alijs, alijs propellentibus medij partibus. At differt motus violentus: quia in motu violẽto deficit vis impreſſa mobilis: ob id remittitur vltra mediũ: in naturali vero ſeruatur eadẽ virtus per totum motum, cũ ſit permanens, ob id iſte intenditur in fine, vterque tamen in medio intenſior eſt quam in principio.

Quod autem ea, quæ eſt ſecũdum locum. Tex. lxxvij.

Motũ localẽ eſſe primum pbatur multis teſtimonijs. Emped. Anax.

VLtimo localem motũ omnes antecedere probat ex ſententia omniũ Philoſophorum. Primo ex Empedocle, q litem, amicitiam per congregationem, & ſegregationem operari primo dixit; illa autem ſunt cum locali motu. Secundo ex Anaxa-

Anaxa-

Digitized by Google

Anaxagora,qui hanc etiam ſeparationem rerum ponit factam a Mente. Tertio ex Democrito,qui non ponit cauſam efficiẽtem,ſed propter vacuum res ferri,& moueri dicit:at motus hic per vacuum,localis eſt.Quarto ex aliis,qui denſitate,& raritate cuncta faciunt: vt qui vnum elemẽtum principium ponunt.Hi enim motum localem ibi ponunt,vt denſetur,aut rareſiat res.Quinto ex Platone, qui animã ſeipſam mouentem principium mundi ponit: at quod ſeipſum mouet, maxime ſecundum locum mouet. Sexto ex ſentẽtia eõi,qui abſolute per motum abſque limitatione prolatum,localem intelligunt, & hoc,quia is eſt omnium primus.

Democ. *Plato.*

Ex his epilogat, quæ dicta ſunt hoc libro,puta,quod motus ſemper ſit, & quod ſit principium motus,& quis mot⁹ ſit primus,& quis perpetuo continuus; & quod primum mouens ſit omnino immobile, motus autem,quo immediate mouet,circularis eſt.

Caput Nonum.

Hoc autem neceſſe eſt. Tex. lxxviij.

1 motorẽ eſſe incorporeũ in aquiori.

Aliud attributum primi motoris probare aggreditur; Nempe, quod ſit incorporeus, & magnitudinis expers.Ad hoc autẽ probandum vtitur hoc medio,q͏̃d tempore infinito mouet, ac duos facit ſyllogiſmos. Alter eſt,nullum finitum poteſt mouere tempore infinito : primus motor mouet tempore infinito:ergo primus motor non eſt finitus, erit ergo infinitus.

Alter ſyllogiſmus eſt : Nullum infinitum habet magnitudinem; primus motor eſt infinitus : ergo non habet magnitudinem, ergo incorporeus eſt vtriuſque ſyllogiſmi probat maiores, in hoc autem textu priorem.

Nota. Nota autẽ , quod ſequor modo expoſitionem communiorẽ, nã in quæſtione dicam exactius meam de hac re ſententiam.

Dicit igitur,quod ante iſtam concluſionem quod primus motor incorporeus ſit oportet aliqua priora,id eſt, aliquas propoſitiones præmiſſas ſumere:quarum vna eſt. Nullum finitum poteſt mouere tempore infinito.

R3. Ari. qua probat,nullũ finitũ poſſe mouere tempore infinito.

Supponit autem duo ad probationem. Alterum eſt. Tria eſſe in motu , prout attinet ad negocium præſens,puta Mouẽs, Mobile,Tempus. Alterum eſt , quod iſta poſſunt penes finitum , & infinitum quadrupliciter ordinari.Aut enim omnia tria ſunt infinita,aut omnia finita : aut duo infinita,vnum finitum:aut econtra duo finita,vnum infinitum.

Suppoſi. quadã. *Neſſiſ ratio.*

Modo autem hoc probatur , quod non poſſint eſſe duo finita, puta , mouens , & mobile,& tempus infinitum. Sit igitur in caſu argumenti,A,mouen',B, mobile finita.C,tempus infinitum, & ſumatur pars mouentis,quæ ſit D.pars mobilis, quæ ſit E,& tempus ſit F.Eſt igitur argumentum D,pars mouentis tempore infinito,mouet E, quæ eſt pars mobilis tempore infinito: mouet autem tempore finito F. ergo totum A, mouet totum B , tempore finito, non ergo in tempore infinito. Antecedẽs probatur. Quia pars mouet minori tempore,quam totum,ſed totum poſitum eſt mouere tempore infinito,ergo & pars mouebit finito.

Conſequentia probatur . Fiat additio partium ad D, & ad E,tunc etiam creſcet tempus , cum autem finitum ſit A , & B, tot partes addẽtur D,& E quot adæquẽt ipſa A,& B , & iſta conſumantur , ablatis partibus ab eis,& additis D, & E.At tempus non conſumitur cum infinitum ſit: at cum debeat conſumari,quia ſicut D,& E, adæquant per additionem ipſum A, & B, ita etiam tempus adæquabit Non autem poſſet, ſi illud eſſet infinitum : ergo,finitũ eſt tempus,quo A,mouet B

Obiec. Auic. cõtra reſp. Ariſto.

Aduerſus hoc dubitat Auic. quia non videtur , quod mobile , & mouens diuidi ſemper poſſit, & ſic demonſtratio non eſt vniuerſalis.

Solu. D. Tho.

Reſpondet S. Tho. quod non eſt opus hoc de diuiſione reali intelligere , ſed de ea,quæ cogitatione fit, quia rei naturam ſcrutamur.

Alterũ dub.

Dices,quomodo dicit Ariſt· quod pars mouet partem in minori tempore;dictum enim eſt libro 6. quod ſi mouens mouet

mobile tanto tempore, dimidium mouet dimidium æquali tempore; Hoc cum aliis grauioribus dubiis examinabitur in quæſtione. Interim dico, quod illud poteſt ſic clarius probari: Si totum A, mouet totū B, tempore infinito: totū A, mouebit partem B, tempore finito: hoc enim bene ſequitur. Vlterius, adde partes æquales B. donec æquetur toti ipſi B, addes etiam tēpori, ſed non fiet infinitum, quia addendo finita finito non fiet infinitum: ergo totum A, mouebit totum B, tempore finito At quare Ariſt. non ſic probauit hoc cum poſſet, dicam inferius.

Quod autem omnino non contingit. Tex. Lxxix.

Virtutē infinitā non poſſe eſſe ī magnitudine.

PRobat alteram maiorem alterius ſyllogiſmi puta, virtus infinita non poteſt eſſe in aliqua magnitudine. Loquitur autem de magnitudine finita, tum quia alibi oſtenſum eſt, non eſſe magnitudinem infinitam: tum etiam, quia eodem argumento poteſt probari, quod nec eſſe poſſit in magnitudine infinita.

Supponit autem duo. Alterū eſt, quod illa eſt maior potentia, quæ poteſt æquale facere cum altera in minori tempore: & quæ potentia minor eſt, in maiori tempore ęquale facit, ſiue ſit calefaciendi virtus, ſiue proiiciendi quæcunque ſit illa. Alterum eſt: quod, quod ab infinito mouetur patitur magis, quam ſi a quocūque finito moueretur: atque potentia infinita eſt maior quacunque finita.

Ratio Ariſt. q virtus infinita poſita in magnitudine moueret in nō tēpore.

Ex his facit arg. Si eſſet virtus infinita in magnitudine, ſequeretur quod moueret in non tempore: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo pariter impoſſibile eſt, quod ſit magnitudo habens virtutem infinitā. Probatur ſequela. Si enim infinita virtus non mouet in non tempore, mouebit in aliquo tempore finito minori, quam virtus finita mouet: ſit illud H, puta, hora: & tempus, quo finita mouet idem mobile, finitum ſit A B, puta dies. Tunc argumentor. Addatur uirtuti finitæ plus, minuetur tempus: addatur vlterius, etiam minuetur. Tot ergo partes addentur, quod fiat tēpus vnius horæ, & tamen illa virtus erit adhuc finita, quia ex additione finita finitum fit. Hæc ergo finita virtus mouebit æquali in tempore cum infinita idem mobile: quod eſt impoſſibile. Nulla ergo magnitudo finita poteſt habere infinitam uirtutem. Idem eſt argumentum de infinita magnitudine, ſi eſſet.

Neque igitur nec in infinito finitā. Tex. lxxx.

Virtus finita non eſt in magnitudine infinita.

CVm oſtendiſſet, virtutem infinitam non eſſe in magnitudine finita: oſtendit, quod nec econtra, in magnitudine infinita ſit virtus finita.

Et ſupponit vnum: Quod maior magnitudo maiorem habet virtutem. Nam quamuis aliquando accidat, minorem magnitudinem habere maiorem virtutem; vt paruus ignis uirtutis eſt maioris, quam maior pars aeris: tū ſi ſit maior, & maior aer, uincitur ignis, & ſemper per augmentum magnitudinis creſcit uirtus in re.

1. ratio.

Ex hoc fit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habens virtutem finitam & ſit A B. ſumo ipſius aliquam partem, quæ moueat D mobile: hęc pars cum alicuius ſit potentiæ, mouebit aliquo tempore ipſum D. Sit tempus E F. & pars mouens B C. Tunc ſumam aliam particulam, & reddam eam duplam: hæc mouebit ipſum D, in dimidio tempore ſit F H. Iterū ſumam aliam, & duplicabo, iterum dimidiabitur tempus. Tunc ſumam aliā, & iterum dimidiabitur tempus Sed cum illa ſit infinita magnitudo, ſemper, & ſemper potero ſumere, & ſic abſque termino minuetur tempus, ita ut data quacunque parte temporis, adhuc in minori mouebit. ergo illa erat uirtus infinita. Quia uirtus, quæ vincit quamcunque temporis proportionem palam ita, ut in minori & minori mouebit eſt virtus infinita. Si enim eſſet finita perueniretur ad tempus, vt in minori non poſſet mouere; non ergo uirtus finita eſt in magnitudine infinita.

Nota.

Nota verbum (ſecundum conuerſionem) ſignificat, quod oppoſito modo ſe habent tempus, & magnitudo: vno enim aucto alterum decreſcit, vt in argumento patet.

Eſt

Eſt autem & hoc ſic demonſtrare. Tex. lxxxj.

2. Ratio ad idem

ALtero argumento idem probat. Sũpta magnitudine eiuſdem generis cum infinita. Ideſt, ſit magnitudo infinita habens virtutem finitam, ignis. v.g. Et ſit virtus iſta, cum finita ſit, decem, aut centum graduum. Tunc ſumam vnum finitũ ignem alicuius gradus, qui ſit pars aliquota illorum graduum: addam huic igni ignem: augebitur virtus, addam vlterius, augebitur magis: tot ergo partes aliquotas addam, vt hæc magnitudo adæquet totam illam virtutem centum graduum. At magnitudo iſta finita erit, cũ fiat ex finita additione: non ergo poteſt in magnitudine finita virtus ineſſe infinita. Et hoc concluditur, quod motor primus non ſit virtus in magnitudine, quia aut eſſet finita, aut infinita: ſed neutra poteſt eſſe: finita enim non mouet in tempore infinito; infinita autem moueret in non tempore; quod eſt impoſſibile.

De his autem, quæ feruntur. Tex. lxxxij.

3. Ratio, quod primus motor ſit incorporeus.

DIfficulter percipitur ſenſus huius textus, non quod obſcurus ſit admodũ, ſed quod cum præcedentibus non videatur cohærere: tamen (ni fallor,) noua eſt ratio, quam Ariſtoteles ponit ad oſtendẽdam primi motoris incorporeitatẽ. Vult .n. oſtendere, quod motus non eſſet regularis, niſi motor eſſet incorporeus: Probatque, quod irregularitas motuum prouenit, aut ex pluralitate motorum: aut ex vno, quod dum mouet, mouetur. Cum autem motus cœli ſit regulariſſimus, eius motor, qui vnus eſt, non debet moueri dũ mouet, & ob id erit incorporeus.

Dub. de motu proiectoru.

Ad explicandam autem primam irregularitatem, quæ ex diuerſitate motorũ prouenit circa idem mobile, dubium proponit de proiectis, quorum motus eſt irregularis ob motorum diuerſitatem, ſcilicet, cum omne quod non ſe mouet moueatur ab alio: Proiecta, vt lapides, & ſimilia a quo mouentur, cum iam ſeparata ſunt a proijciente?

Excluditur. 1. reſpon. de motu proiectorũ.

Excludit quandam reſponſionem, quæ poterat dari: puta, quod qui mouet lapidem, v. g. mouet ſimul aliquam partem aeris lapidi circunſtantias, & hic aer, velut vas ſerit lapidem ipſum mouens per totũ ſpatium. Hoc reijcit Ariſt. quia eſt eadem difficultas de ipſo aere, vel de alio ſimili, quodcunque ſit, a quo mouetur, poſtquã ſeparatus eſt a proijciente: non. n. a ſe mouetur: non ergo videtur, quod moueatur niſi a proijciente. Quod ſi ab hoc ſolum moueatur, profecto ceſſabit lapis, cum ceſſat proijciens, & mouebitur ſimuliter cũ eo, quod falſum apparet. Vnde videtur, quod præter proijciens, aliud ſit adhuc mouens.

Addit verba illa (quemadmodum lapis &c.) Senſus eſt quod ceſſabit proiectum, ſicut ceſſit lapis, cum ſumitur ab aliquo ad mouendum aliud: ceſſante enim manu mouentis, ceſſat inſtrumentum. Quod eſt dicere: proinde ceſſabit proiectum ceſſante proijciente, ſicut eſſet id, quod non proijcitur, ſed ſimul cum proijciente eſt coniunctum, cum ceſſat mouens quod eſt falſum. Alij per lapidem intelligunt magnetem: ſed eſt expoſitio valde aliena. Melior eſt hæc, & commodior: Hoc igitur eſt dubium propoſitum.

Neceſſe eſt autem hoc quidem dicere.

Reſp. Ariſtot. de motu proiectorũ.

ADhibet dubij ſolutionem, quæ talis eſt. Quod mouens primum mouet aliquam partem medij ſibi proximam aeris, vel aquæ, vel vlterius, quod ſit aptum moueri, & mouere, & hæc mouet aliam ſibi proximam: & illa aliam & ſic fertur lapis ſemper ab aliquo immediato, & coniuncto mouente. Tamen iſtæ partes medij motæ, quãuis moueantur, & mouẽt, non tamen ſimul deſinunt: nã proijciens mouet partẽ aeris, & hæc mota mouet alterã. tamen non eſt opus, cum mouet alterã, quod adhuc moueat mouens. Similiter de alijs.

Eſt etiam notandum, quod partes dũ magis procedunt, minus mouent: paulatim enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam, quæ mouetur tantum, & non

Digitized by Google

& non mouet;& tunc deficit moueri proiectum. Ceſſante.n.illo, quod mouetur, & non mouet;& ceſſante illo, quod talem motam partẽ mouit, ceſſat motus totus proiecti: hæc intellige de partibus medij quę ſunt uerſus latera proiecti, & ſurſũ & deorſum. Tales.n partes motæ mouent lapidem, dum mouet alias quæ mouent etiam lapidem, & ſic fertur lapis, ſicut lignum in aqua, vndarum impulſu, vna aliam impellente. Ex quo patet, quod ſemp eſt motor immediatus in his proiectis. De hoc autem paulo poſt dubitabimus.

Hic igitur in his, quæ poſſunt aliquando.

MOtum proiectorum non eſſe continuum ex his concludit? Dicitq; primo, quod ex tali motu mouentur quę aliquando moueri, aliquando quieſcere apta ſunt. Nam diximus quod uirtus accreſcit in mouentibus; & hinc patet, quod non ſit continuus, quamuis videatur: Nam non mouentur niſi a diuerſis motoribus, qui ſe conſequenter habent, ideſt poſt aliam, aut ſe tangunt: ac ideo fit in aqua, aut aere, aut ſimili, quia in rebus duris non poſſunt illi motores inueniri, quia ſi vna pars mouetur, reliquæ ſimul mouentur. Et idem de quiete. At in liquidis poteſt vna pars moueri, non alia mota, & ſic poſſunt aſſignari plures motores & in his etiam poteſt motus eſſe, qui dicitur circũobſiſtentia ſeu antipariſtaſis. Is autem motus eſt, qui fit, cum partes aeris cito occurrunt ad replendum locum, quem poſt ſe relinquit proiectum, qui ſolum in his rebus fluidis fit.

Concl. de motu proiectorũ. Concludit, quod non eſt alius modus, quo fiat proiectionis motus, niſi iſte. Si enim alius eſſet, eſſet antipariſtaſis illa, vt reliqui dicunt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locum, impellunt proiectum, ſed talis non eſt cauſa, quia illa antipariſtaſis fit ſimul cum motu proiecti. Dum enim lapis relinquit locum, occurrit ille motus, vnde ſimul ceſſant, & ſimul mouentur, cum autem lapis adhuc motũ proſequatur, nõ erit motor, at debet eſſe: ergo oportet dicere, quod dictum eſt.

Nota. Nota, quod vocat illas partes aeris vel aquæ conſequentes, non quod non ſint continuæ: ſed quod non ſimul mouẽtur ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuerſi motores cenſentur.

Dubiũ. Solut. Dubitabis: quomodo motus proiect orum non eſt continuus, cum non videatur quies aliqua eſſe media. Reſpondeo, non eſſe mentem Ariſt. dicere; quod non ſit cõtinuus, ideſt ſit media quies, quia hoc eſſe impoſſibile notũ eſt, ſed quod non ſit regularis, & vniformis, cũ motores illi inęqualem neceſſario habeant virtutem, alias motus talis nũquam ceſſaret, ſed eſſet perpetuus, vel per totum eſſet medium.

Quoniam autem in his, quæ ſunt; Tex. lxxxiij.

Cũ primus motus ſit perpetuus, debet eſſe unum mobile. COncludit ex his, quæ dixit, quod cũ motus perpetuus ſit, & continuus, debet eſſe vnum mouens, & unum mobile. Si enim non eſſet vnum mouens, non poſſet continuitas, & regularitas eſſe in motu.

Solut. Obiect. Poſſet qs dicere aliud eſſe in proiectis aliud in hoc; quia proiecta ſint magnitudines, at non ſic in hoc motu. Hoc excludit dicens, quod etiam in hoc motu eſt magnitudo mota. Impoſſibile enim eſt, motum eſſe alicuius, niſi ſit magnitudo. mobile enim corpus eſt. Si ergo mouetur corpus, & ab uno, tunc peto: id, quod mouet, vel mouetur, vel non. Si mouetur ab alio mouebitur, uel a ſe. Et quocunque modo perueníetur ad id, quo mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur.

Quod probat: nam ſi moueretur, dum mouet, utique defatigaretur, nec poſſet vniformiter, nec ſemper mouere. Non enim defatigabile debet eſſe, quod mouet vniformiter ſemper. Vide ergo argumentum. Ex eo.n. quod mouet vniformiter, debet eſſe indefatigabile. id autem, quod indefatigabile eſt, debet mouere, & non moueri. Nihil eſt autem, quod mouet, & non mouetur, niſi virtus extra corpus. Omnis enim virtus, & forma corporis: mouet,

Digitized by Google

1. motor eſt omni no inua riabilis, & immo bilis, vn de incor poreus. mouet, & ſimul mouetur. prim⁹ ergo mo tor expers eſt corporis. Ex ppetuitate igi tur continuitatis, & regularitatis colligit, quod motor ſit inuariabilis, & omnino im mobilis, ac inde incorporeus.

Neceſſe autem in medio. Tex. lxxxiv.

Obiter dubitatur, in qua parte cęli ſit primus motor. Ac breuiter reſpon det: In circũferentia, non autem in centro. Et ratio eſt, quia ibi æquum eſt motorẽ eſſe, vbi velocior eſt motus. At motus ve lociſſimus partium eſt verſus connexam circumferentiam, quia illæ partes maio res ſunt. ibi ergo eſt motor primus, non q dem vt in loco, cum ſit corporeus, ſed per aſſi ſtentiam.

Vtrum Deus ſit vbique ſecundum Ariſtotelem. Quæſt. VII.

De loco 1. moto ris. Hic diſputari ſolet, an Deus ſit vbique. Nã hic Ariſto. præbuit cauſam dubitãdi, cum ex operatione primi motoris, quæ maxime eſt in circunferentia, videtur deducere, ipſum in circunferentia, & non in centro.

Secundum veritatem, Deũ eſſe vbiq; manifeſtum eſt ex his, quæ diximus in 2. Phyſic. Cum enim Dei operatio vbique ſit, erit etiam Deus, etiam ſecundum Ari ſtot. Prima ſententia eſt Auerro. diſp. 14.
1. opi. A ue. falſa Metaphyſi. dubio vltimo, vbi ait ſatis im pie (vt ſæpe ſolet, cum de Deo loquitur:) Dicẽtes Deũ eſſe vbique, & tãgere omnẽ rem, eſſe pueros, & deſtruere ordinẽ cauſa rum, & cauſatorum. Vnde plerique Auer roiſtæ illum ſequentes dicunt, Theologos differre a peripateticis, quod illi ponant Deũ vbique, hi in cęlo. Probatur iſta ſen tentia ex 8. Phyſic 48. vbi ait Ariſtotel. eſſe in circunferentia cœli. Secundo, in 1. de cœlo 22. Vbi ait, Græcos, & Barbaros in hoc conuenire, vt Deus ſit in cœlo. Tertio, ex 2. de generatio. 59. vbi ait. Hæc entia noſtra, quoniam valde diſtant a primo principio, non poſſe eſſe æterna. igitur vult primum principium eſſe in cœlo.

Contrariæ vero ſentẽtiæ ſunt plurimi, & celeberrimi Ariſtotelis interpretes, tã Platonici, quam Peripatetici, Deum vide licet eſſe vbique, etiam ſecundum Ariſto telem, & ex ipſius etiam Ariſtotelis teſti monijs colligitur, & rationibus, quod iam oſtendamus. *2. op. alia rũ vera Ariſt. in terpre tes i hac opin.*

Primo. Alex. Aphrodiſ. in ſuo 2. de ani ma, c. 23. ait, intellectum agentem, quem ipſe ponit eſſe Deum, eſſe vbique. Idem ipſi tribuit Philop. in 2 de anima, tex 40. vbi ait Alexandrũ, & eius ſequaces Deũ eſſe vbique dicere. *1. Alex.*

Secundo Simplicius in hoc 8. Phyſico rum. 84. luculenter digreditur de loco Dei, vbi ex ſententia etiã Alexandri con cludit, cum Deus ſit impartibilis, & ſepa ratus, vt per ſe perfectus, a corpore mũda no, recte dicendum eſt ipſum eſſe vbique & nullibi. Et inquit. quando Pythagorei dicunt, Deum eſſe in centro, debet intelli gi quo ad participationem bonitatis opi ficij; Cum Ariſtoteles etiam ait, Deum eſſe in primo cęlo, debet intelligi modo quodam eminentiori, quoniam primum mobile eſt, quod primo participat motũ opificij. Adde, quod Simplicius in digreſ ſione tex. 89. 8. Phyſic. dicit, Deum ex Ariſtotele, & Platone continere omnia vinculo ſuæ voluntatis, quod vinculum firmius eſt, quam natura earundem re rum. In Epictet. etiam cap. 66. ait, Deum ſimul vbique adeſſe. & in 8. Phyſi c. 85. ait ſecundum Ariſtotelem, Deũ non eſſe in vltimo cœlo, ſed in aggregato omnium cœlorum. *2. Simp.*

Tertio Iamblicus de myſterijs Aegypt. c. 6. fuſiſſime probat, ex profeſſo, Deum eſſe vbique. *Iãblicus*

Quarto Themiſtius in paraphraſi 12. metaphyſi. agens de loco Dei, ait: Deum veſtire omnia, non vt veſtis, quæ extrinſe cus tantum tangit rem: ſed intrinſecus, vt totum tangat totum: ait tamen, primum mobile eſſe corpus nobiliſſimum, & eius animam eſſe primam Intelligentiam, & quaſi pro lege, atque propterea ibi magis elucęſcere maieſtatem opificij. *Themiſ.*

Quinto, Philoponus in 1. de aïa tex. 4. id aſſerit; cuius extat locus pulcherrim⁹ i primo Meteororum, aliquanto poſt prin cipium;

Digitized by Google

cipium: vbi quærens rationem, cur cęlum in orbem voluitur, affert ad verbum rationē ex Plotino, quam & ipſe probat. Inquit enim. Quia vult imitari Deum. vnde cum mens, & intellectus diuinus rerum omnium cōditor, & architetus nullum locum ſubſtantiæ ſuæ habet conſtitutū: in omnibus autē partibus mundi & locis eius vis, ac ſumma potentia, æternaque ipſius actio reperitur, ac dominatur: Ita cœlum, quod cum corpus ſit, ſimul totum vbique eſſe non poteſt, conatur ſecundum ſuas partes eſſe in omnibus locis.

D. Tho. In eadem ſententia eſt D. Thomas, qui explicans hunc textū, & mouens hoc dubium, reſpondet, dicendum eſſe, quod dicitur, principium mouens eſſe in aliqua parte ſui mobilis, non per determinationem ſuæ ſubſtantiæ, ſed per efficaciam motus. quia ea aliqua parte ſui mobilis mouere incipit, & ideo (ait) potius dicitur eſſe in cœlo, quam in terra, & potius in Oriente, vnde incipit, quam in alijs partibus cœli. Hæc D. Tho.

Quod ſi quis illum locum Ariſtotelis tex. 84. ita male velit cum Auerroe interpretari, profectò incidit in hoc abſurdum etiam Deum non eſſe in alijs cœlis, imo nec in primo ipſo cœlo, ſed in ſola eius vltima ſuperficie, hoc eſt in circunferentia, vt dixit Ariſtoteles: quod aſſerere eſſet per quam ridiculum, & indigna ſententia, quæ tribueretur Ariſtoteli. Sed ſenſus hic eſt, quem cæteri grauiſſimi Interpretes, & D. Thomas voluerunt, quod ibi potius eſſe dicatur, quia inde incipiat motus quo ad efficaciam, ſcilicet motus, quia ibi magis operatur, non quoad determinationem ſubſtantiæ. atque hactenus de Ariſtotelis interpretibus.

Ex alijs Ariſt. teſtimonijs primo. Ex Ariſtotelis teſtimonijs alijs idē probatur. Primo. Auctor libelli de mundo, ſiue ſit Ariſtoteles ſiue quis alius, qui tamen dignus eſt, qui tribuatur Ariſtoteli, cap. 7. poſtquam late probat indecēs eſſe vt Deo aliqua particularis prouincia demādetur, concludit, Dei vim eſſe, vt eius munus collocetur in toto mundo. Vnde ait, hanc ipſius vim eſſe omniū tutricem, & continentem. Item nomen diuinum, quoquo verſus omnia permeare, & alia his ſimilia.

Secundo. Eſt locus pulcherrimus in Ariſtotele 1. de partibus animalium, cap. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adijſſent viſendi gratia, eumque in caſa quadam furnaria caloris gratia, ſedentem reperijſſent, ſe ipſos ab ingreſſu cohibuerunt. ille ingredi eos fidenter iuſſit dicens. nec illo loco Deum deeſſe immortalem.

Tertio: cum probatum ſit Deū mouere vt finem, & primum cœlum, & omnia, ſecundum Ariſtotelem, & influere immediate in primum cęlum, & omnia vt cauſa efficiens: certe non eſt maior ratio cur ſit in cœlo, quam in cæteris mundi partibus, vnde erit nullibi, vel vbique.

Quarto Deus non poteſt conſtitui in locum circumſcriptiue per corpulentiam quam nō habet. ſed per operationē. Vnde Ariſtot. in hoc 84. ex operatione viſus eſt colligere locum Dei. Sed probatū eſt: (vt diximus) omnia fuiſſe efficiēter a Deo ſm Ariſtotelem. ergo ex eodem principio manifeſtum eſt, ipſum eſſe vbique.

Hoc idem ex ſententia Ariſtotelis aliqui etiam Neoterici viri nequaquam contemnēdi fuiſſe oſtēdunt, vt Fernelius lib. De abditis rerum cauſis, c. 2. idē ſecundū Ariſtotelem Eugubinus 4. de perenni philoſophia, cap 7. Item Marſilius Ficin. lib. 2. de Theologia Platonis, capit. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipſo reperies. Nicolaus etiam Leonicus in Bēbo dialogo, ſiue de animorū eſſentia, vbi fatetur omnes aſſeruiſſe, Deum vbique eſſe, licet modum quo, eſſet, non omnes ſatis intelligerent.

Antiquorum aliorum plura teſtimonia et ante Ariſto. Neque vero hoc Peripateticorū inuentum proprium fuit, imò vt ex Eugubino, Leon. & Marſilio, ex auctoribus ab eis citatis conſtat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegiſto, eius Pimander refertus eſt hac re, Mundum eſſe vas plenum Deo Dei ſpiritum omnia continere, &c. idem ex Orpheo, Holoaſtro, Muſæo, & alijs habes apud Eugubinum. Item ex Platone, & Plotino loca iam attulit, ex quorum etiam ſententia idem aſſerit Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis. Proclus item in Timæum paulo poſt initium ſic argumentatur. Deus eſt vbique: anima non eſt vbique: ergo anima non eſt Deus Hinc illud Virg.

,, Iouis omnia plena. Hinc Lucanus,

,, Iuppiter

Digitized by Google

„ Iuppiter eſt quodcunque vides. Empedocles etiam, cuius ſit mentio in libro de mundo, vbi ſupra, omnia aſſerit eſſe plena Deo. Quæ loca pauca pro multis quæ afferri poſſunt, adducta ſufficiant, vt appareat contra Auerrois impietatẽ non eſſe pueros qui ſic opinantur, ſed ipſum potius impium, qui ſic opinatus fuerit.

Ad 1. et 2. arg. Ad argumenta. Ad primum, & ſecundum patet ex D. Thoma, Simplicio, Themiſtio, & libello de mundo: eſt enim in primo mobili modo quodam peculiari, quoad efficaciam, & initium motus, vt diximus.

Ad 3. Ad tertiũ. Textus ille perperam ab aliquibus exponitur. Nam putant Ariſtotelem agere de diſtantia loci, quod falſum eſt: nam materia prima tam diſtat a cęlo, quàm eius formæ. Vnde ſi corruptio proueniret ex diſtãtia a Deo, etiam ipſa eſſet corruptibilis. Anima item hominis incorruptibilis eſt ſecundum Ariſtotelem, quæ tamen tam diſtat a Deo, quam cæteræ res corruptibiles. Senſus ergo eſt, de diſtantia in natura, quæ enim magis diſtãt, hoc modo a Deo, magis ſunt corruptibilia.

Dubiũ. Sed obijcies: in genere ſubſtantiæ magis diſtat materia prima a Deo, quã eius forma, ergo ſi hic eſt ſenſus, oporteret ipſam eſſe corruptibilem.

Solut. Reſpondetur, illud intelligi de entibus compleris, at licet materia prima ſit ens imperfectiſſimum, tamen eſt pars, & non eſt ens compoſitum ex partibus potentibus diſſolui: nam ab hoc peruenit corruptibilitas. Quæ enim magis a Deo diſtant habent ſubſtãtiæ ſuæ partes, quæ facilius diſſolui poſſunt: quam ea, quæ propiora ſunt Deo in natura. Hæc de quæſtione.

Habet autem dubitationem, ſi contingat. Tex. lxxxv.

Dub. proponit Ariſtot. Dubium proponit, ex quo determinat, nullum mouens motum perfecte continuum motum efficere. Dubium igitur eſt; An id quod motũ mouet, poſſit mouere continue, & non ſicut qui impellit idem multoties; Hinc enim non eſt motus perfecte continuus, ſed multi conſequenter ſe habentes.

Solut. Reſpondet, quod motum mouet, aut mouet impellendo, dũ per ſpatium fert mobile ſuo impulſu immediato, aut mouet trahẽdo, aut vtroque modo, nempe ſecundum vertiginem, aut mouet proijciendo ad quem motum proiectorum cõcurrunt plures motores. Non eſt autem alius modus, quo mouet id quod mouetur. Omnibus autẽ his modis, quod mouet & mouetur, non mouet continue, & vniformiter: primus ergo motor, cũ uniformiter moueat maxime, mouebit, & non mouebitur.

Determinatis autem his manifeſtnm eſt. Tex. lxxxvj.

Concl. q. 1. motor nullam habeat magnitudinem. Concludit tandem, quod cũ primus motor moueat immotus, nullam habet magnitudinem. Repetit autem epilogans rationem factam. Si enim haberet magnitudinem, aut eſſet infinita, aut finita. Non infinita: quia non datur infinitũ quantum actu, ut probatum eſt 3. Phyſic. Non finita: quia non poſſet habere potentiam infinitam, quæ neceſſaria eſt, vt magnitudo moueat tempore finito. Finitum autem non mouet tempore infinito. Cũ igirur primum mouens tempore moueat infinito, & perpetuo, neceſſe eſt, quod ſit indiuiſibile, & magnirudinis, ac corporis cuiuſq; expers. Hæc Ariſto.

Dubium de motu proiectorum.

Dubium vnum eſt circa proiectorum motũ. Videtur enim Ariſto. referre cauſam huius motus in mediũ ipſum motum a cauſa principali primo: deinde conſequenter partẽ a parte. Sed omiſſis aliorum placitis, exiſtimo dicendũ quod medium quidem in eo modo, quẽ dicit Ariſtoteles, confert ad motum proiectorum. Et hoc experientia patet. Nam non aliter proiecta in medio velocius, quam in principio feruntur, vt conſideranti patet. *Mediũ aliquid cõfert ad motum proiectorum.*

Nõ ſolũ mouẽtur a medio, ſed a uirtute impreſſa. Simul etiam exiſtimo, quod nõ ſolum medium eſt cauſa motus huius, ſed quod etiam virtus imprimitur ipſi proiecto ſecundum quam fertur: ſicut graue per grauitatem, licet differant; quia vnus naturalis, alter violentus eſt motus.

Et pro hoc facit ratio, & experiẽtia. Ratio

Digitized by Google

tio quidem: quia ſicut proijciés imprimiſ virtutem aeri primo, vt moueat lapidem, & per parum ſpatij moueatur ipſe aer, nõ enim deſinit ſtatim eſſe proceſſus aer, cũ deſinit moueri manus, vt ipſe Ariſtoteles fatetur, quare etiam non imprimetur virtus ſimilis lapidi, ut moueatur? Eſt autem hoc ualidum argumentum, quod fecit dubitare Simplicium in hoc.

1. ex uarijs experientijs. Præterea multũ hoc patet experiẽtia. Primo, videmus enim, & ſentimus, aerem fortiter a bombarda impulſum nõ deijcere hominem in terram, quamuis ipſum a facie percutiat, nec ipſum globulum: quo modo ergo propellet ad tantã diſtantiam lapidem aut globulum ferreum?

2 Similiter fortior videtur magnus ventus, quã ille qui excitatur ab arcu: ſed magnus ventus vi ſua non poterit ſagittam leuare a terra. ergo nec aer mot⁹ ab arcu.

3 Præterea: quia aliquando eſt, magnum ventum lapidem iacere, nec credendum eſt, ꝙ ſolus uentus tam fortiter regreditur, vt lapidem moueat contra impetum totius venti.

4 Præterea: ſequitur, quod pluma velocius proijceretur, quia facilius ab aere ſuſtineri poteſt, quã lapis: quod eſt falſum.

5 Præterea: in rota barbitonſoris, vbi videmus, cum motus eſt remiſſus & prope finem, motus contrarios exercere, nec in medium referri poteſt.

6 Præterea: quia tunc ſi hoc eſſet, dato vacuo non poſſet eſſe proiectio, quod credibile non eſt. Ob iſta ergo mihi uidetur, virtutem imprimi etiam ipſi proiecto.

An Deus ſit uirtutis infinitæ.
Quæſt. VIII.

QVæſtio hæc, ſi de re ſim ſecundum ipſam agatur, nullã habet difficultatẽ. eſt enim cõpertiſſimum Deũ eſſe infinitæ virtutis inteſiue, vt etiã inferius probabitur. Sed id Ariſt. eſt aliquanto difficile, tũ ob interpretum ſententias, tum potiſſimum ob duos illos textus 78. 79. ex quibus ad eam diſputandam ſumitur occaſio.

1. Nota. Vnde aduerte primo, in quo conſiſtat rei huius difficultas in Ariſtotele, hic virtutem pro vi, & robore in agendo, & præſertim in mouendo localiter accepimus. Dupliciter autem eſt virtus aliqua infinita. Vno modo intenſiue, vt ſit graduũ infinitorum: ſicut albedo eſſet infinite inteſa, ſi actu haberet gradus infinitos. Altero modo eſt infinita duratione: puta quæ finita quidem in gradu eſt; tamen poteſt durare in motu tempore infinito.

Duplex opi. de infinitate Dei ex ſenten. Ariſtot. Iuxta hoc eſt duplex opinio de infinitate. Quidam dicunt, quod Ariſtoteles loquitur de infinita, vel finita virtute duratione. quidam vero, quod de inteſione.

Vnde ſit orta difficultas. Et difficultas bina in demonſtratione fecit ſententias diuiſas. Nam fecit Ariſt. duas conſequentias. Prior eſt: Si mouet tempore infinito, non erit virtus finita. Altera eſt; ſi eſt virtus infinita, mouet in non tempore.

Fund. eorum qui putãt agi de infinitate durationis. Quidam ergo conſiderantes, priorem non valere niſi de finita duratione, q a ad mouẽdum tempore infinito ſat eſt infinita virtus duratione: vt patet de Sole qui agit tempore infinito ſecundum Ariſtotelem, & de inferioribus intelligentijs, quæ non ſunt æquales primæ. Ob id dixerũt, eſſe hoc intelligendum de finitate, uel infinitate durationis.

Fund. eorum qui putãt agi de infinitate intenſionis. Quidam alij reſpicientes poſteriorem cõſequentiam, dixerunt eſſe de infinitate intenſiua ſermonem, quia aliter nõ ualeret, quod moueret in non tẽpe. in vtraque autẽ ſententia eſt una difficultas. Quod.n. mouet hos, totquet illos, nec omnes ex parte hi vel illi difficultatem abſoluunt.

Duplex difficultas vtriſque cõm. Eſt autẽ vtriſque duplex difficultas cõmunis. Altera eſt circa illud Ariſt. ꝙ in nõ tempore moueret, ſi eſſet in magnitudine. Videtur hoc nihil eſſe. Nam ſi infinita virtus eſt, quid refert, quod ſit in magnitudine, vel extra? ſemper enim, & quocunque modo mouebit in non tempore, ſi infinita eſt. Vel ſi nõ mouet in non tempore extra magnitudinem, nec in ipſa mouebit.

Altera difficultas eſt circa maiorẽ Ariſtotelis illius primi diſcurſus. Dicit enim quod ſi totum mouet totum mobile tempore infinito, quod pars mouebit partem minori tempore: vt hoc manifeſte contra id, quod dicitur 7. Phyſic. tex. 46. ſi totum mouet totum tanto tempore per tantum ſpatium, ꝙ dimidium mouebit dimidiũ eodemmet tempore per æquale ſpatiũ. Hæ ſunt præcipuæ difficultates circa Ariſt. diſcurſum, in quo ſunt tres ſententiæ.

Prima

Digitized by Google

1. *Sent.* Prima eſt quorundam, qui dicunt Ariſtotelem loqui de finitate, & infinitate durationis: & maiorẽ illius diſcurſus ſic intelligunt. Si aliquod totum finitum duratione mouet mobile finitum duratione, pars illius mouentis finiti duratione mouebit mobilis finiti duratione partem minori tempore: quia cum pars ſit finiti durationẽ, minus debet durare.

reijcitur 1. ſent. Iſta ſententia nõ eſt, (vt cenſeo) digna diſputationẽ: quia talis maior ſyllogiſmi ridicula eſſet: qui enim facit finitũ duratione, dicit tempus: non ergo opus eſt dicere, finitum duratione mouet tempore finito. Præterea: Quia quamuis concluderet, Deum eſſe infinitum duratione, tunc non ſoluuntur difficultates, quomodo virtus infinita duratione moueret in non tẽpore. Profectò conſequentia eſſet nulla, niſi ſermo ſit de intenſiua virtute.

2. Sent. Auerr. Secunda ſententia eſt Auerrois, & aliorum, quod Deus nec eſt finitæ, nec infinitæ virtutis, ac ob id eſt incorporeus quia finitum, & infinitum corporum paſſiones ſunt, ac id dicunt probare Ariſtotelẽ, qđ nec ſit virtutis finitæ intenſiuæ in primo diſcurſu, nec infinitæ in ſecundo.

reijcitur ſent. Auerr. Hæc ſentẽtia potius videtur fugere difficultatem, quàm aliquid decernere. Nam (vt alibi oſtẽdimus) male in ſpiritualibus negat reperiri finitum, vel infinitum aliquo modo. Eſt enim quantitas molis, & perfectionis. & ſic etiam finitum, vel infinitum. Vnde profectò etiam patet, quod neceſſe eſt admittere, quod intelligentiæ quædam ſunt maioris, quædam minoris perfectionis, & æqualitatẽ vel inæqualitatem habere in perfectione, & virtute.

Non igitur poſſum non mirari Auerroem, qui ad calcem digreſſionis in tex. 79. ait, non poſſe intelligi vnam intelligentiam maiorem vim habere alia. Eſt enim contra rationem omnem. Nam ſi ſunt inæquales in eſſentia, vt neceſſario ſunt, & ipſemet fatetur, quia ponit differre eſſentialiter: at eſſentiæ ſunt ſicut numeri: etiã erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroiſtæ, vt Iandunus, qui licet 8. Phyſic. quęſt. 22. ſecundum Ariſtotelem, & Auerroem aſſerat, Deum nec eſſe finitum, nec infinitum: poſtea tamen videns hanc ſententiam eſſe valde abſurdam, in quæſt. 12. de ſubſtantia orbis, ait, Ariſtotelem, & commentatorem circa quæſtionem hanc in nullo differre a Fide Catholica.

3. ſent. S. Th. & aliorum Tertia ſententia eſt Sancti Thomæ, & omnium fere Græcorum, & aliorum, vt inferius probatur, quod ſit ſermo de infinitate intenſiua: & quod Ariſtoteles oſtendat in priori demonſtratione, Deum eſſe infinitæ virtutis intẽſiuæ. At quia iſta ſententia eſt celeberima, & ſcitu digna, exponam eam primo ad mentem D. Thomæ.

1. Fund. D. Tho. Aduerte igitur primo ex ipſo S. Tho. quod motus ex duplici radice oritur. Primũ ex ſpatio, puta cum vnũ mobile per varias ſpatij partes vagatur: tunc oritur ſucceſſio ſecundum plures ſpatij partes, qui motus eſt ex ſpatio conſequens. Oritur ſecundo ex ipſo mobili, cum oppoſito modo locus, & ſpatiũ vnum eſt, tamen per ipſum tranſeũt diuerſæ partes mobilis, tũc fit ſucceſſio, & motus conſequens ipſum mobile ratione ſuarum partium penes eũdem locum, & loci partem. Quod ſi velis comparare iſtos motus ad mobile, magis intrinſecus, & per ſe eſt ille, qui ex ipſo prouenit, quàm qui ex ſpatio. & ratio eſt, quia fit ex ipſius partibus, ille ab extrinſeco ſpatio ei prouenit.

2. Fund. D. Tho. Aduerte ſecundo: quod cum tempus conſequatur motum, erit etiã duplex tempus. Alterum penes motum mobilis ſecũdum ſuas partes. Alterum, ſecundum ſpatij partes. Et quemadmodum motus ſecũdum partes mobilis eſt magis per ſe, & primus: ita etiam eſt ipſum tempus. Motus vero alius, & tempus eſt velut per accidẽs ad iſtud. Vlterius, ſicut tẽpus eſt duplex; ita etiam duplex erit infinitas tẽporis, & prioris, & poſterioris. Prior autẽ infinitas eſt per ſe magis, & prima.

3. Fund Aduerte tertio, quod prima cauſa, quæ tempore infinito mouet, debet eſſe talis quæ poſſit facere motũ, & tempus infinitum per ſe, & primum, puta, corpus infinitũ mouere: quia primæ cauſæ debetur infinitũ tẽpus per ſe: reliquis vero infinitum per accidens, puta, motus infinitus corporis finiti multiplicatus. Cum igitur prima cauſa debeat eſſe talis, quæ mouere poſſit corpus actu infinitum, debet eſſe infinitæ virtutis intenſiuæ. Ad alium motum infinitum per accidens, ſat eſt infinita tantum virtus duratione:

Vult

Digitized by Google

Senſus demonſtrationis Ariſt. ſecũdũ hanc opi. Vult igitur S.Thom. quod demonſtratio Ariſtotelis procedat de infinita virtute intenſiua,& de tempore infinito per ſe ex parte mobilis. & tunc nota fit ſolutio vltimæ difficultatis, puta, quomodo ſi totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem in minori tempore. Hoc clarum fit de tempore ex parte mobilis. Nam per vnam loci partem citius tranſit pars mobilis, quam totum: & citius minor pars quam maior.

Obiec. Quod ſi dicas, videtur vana demõſtratio: quia non eſſe tale corpus infinitum actu, nec eſſe poteſt. Reſpondet S. Thom. quod verum eſt, tamen Ariſtoteles procedit ex ſuppoſitione, vt ſit ſenſus: Prima *Solut.* cauſa debet eſſe talis, vt ſi eſſet infinitum actu, poſſet moueri ab ipſa per vnum locũ ſucceſſiue: & ſimiliter cauſa prima infinitatis temporis debet eſſe talis, vt ex ſe poſſit eſſe cauſa infinitatis ꝑ ſe, & ſecũdũ mobilis partes. Hæc eſt ſententia S. Tho. declarata quoad potui, ſubtilis profecto in ſe,& digna S.Th. ſed videtur habere aliquot difficultates.

1. difficultas cõtra D. Tho. Prima, quia Ariſtoteles non procedit ex impoſſibilibus, ſed ex his, quæ ſunt. In ſuperioribus enim probauit motum nullum alium infinitum eſſe poſſe, niſi circularem, & hunc tanquam proprium Deo tribuit: Modo conſequenter ex tali infinitate motus eius indiuiſibilitatem oſtendit: nec apparet in litera talis diſtinctio temporum, quam hucuſque Ariſtoteles non ſignificauit.

Præterea. Quia S. Thom. non ſoluit difficultatem, quomodo eſt infinitæ virtutis intenſiuæ, non mouet in non tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret.

1 Reſpondet S. Tho. quia cum eſt extra magnitudinem, agit, intellectu,& artu, nõ autẽ ita ageret in magnitudine, ſed ſicut ignis.

Solutio hæc profecto non omnino ſatisfacit: nam primo ſi Ariſtoteles poſuiſſet Deum agens neceſſarium, tantum ageret, quantum poſſet, ſiue in magnitudine, ſiue extra.

Præterea, quia quid vetat quo minus agat intellectu, licet ſi in magnitudine? eſſet enim ſicut homo quidam. At Ariſtoteles vult, quod ſit omnino corporis expers, non ergo videtur de mente Ariſtotelis ita eſſe dicendum.

Vt autem in quæſt. hac aperiam quid ſit ſentiẽdum, ſit prima concl. Quicquid ſit de vi iſtarum rationum, Ariſt. ipſe voluit Deum eſſe infinitum intenſiue in vigore. Hanc cõcluſionem probabo primo ex ipſo Ariſt. Secundo ex eius interpretibus. Tertio ex rationibus ductis ex principijs Ariſtotelis. *1. concl. quod ſit infinitæ virtutis inteſiue.*

Ex Ariſto. primo: quoniam in illo tex. 78. expreſse ponit primum mouens eſſe virtutis infinitæ. Primo: quia ipſum eſſe infinitæ virtutis in duratione ſuperius fuit demonſtratum in tex. 45. In hoc autem 78. cum velit demonſtrare ipſum eſſe incorporeum, tanquam quid hucuſque non demonſtratum, ait, ſe velle prius demonſtrare ipſum eſſe infinitum, & hoc ſuppoſito progreditur ad demonſtrandum eſſe incorporeum, & ſeparatum. *Probat concl. ex Ariſt. 1.*

Secundo: quia ſi Ariſt. intelligebat de ſola infinitate durationis, manifeſte peteret principium in argumento. Nam certum eſt, id quod eſt, vel mouet, infinito tempore mouere,& eſſe infinito tempore. Quare manifeſte eſſet nugatio, ſi ſolum intellexit de virtute infinita in duratione & eſſet ridiculum argumentum.

Tertio: quia Ariſtote. ſumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, eſt virtutis infinitæ. Quæ quidem illatio eſt ab infinitate durationis, & ſucceſſiua motus, ad infinitatem intenſiuam motoris, ex extenſiua inferendo intenſiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex ſe virtutem mouẽdi per vnũ tantum diem. v.g. eſſet alicuius virtutis. ſi per duos dies, eſſet in dupla maioris virtutis. ſi ꝑ quatuor, eſſet in quadruplo maioris virtutis & ita conſequenter. Ergo ſi habet virtutem ex ſe mouendi infinito tempore, erit infinitæ virtutis, Ariſto. inquam virtute huius proportionis ex extẽſione infinita optime ſic colligit intenſionem virtutis mouẽtis infinitam: aliter nil omnino inferret, ſed (vt diximus) principium peteret.

Obiec. Dices: intelligentiæ mouent infinito tempore ſecundum Ariſt. ergo eſſent infinitæ virtutis. Reſpondeo, intelligentias non eſſe a ſe, nec a ſeipſis habere ſuã vir- *Solut.*

cutem

tutem,ſed a prima cauſa,vt ſuperius oſtẽdimus. Deus autem eſt a ſe,& ex ſe ſuam habet virtutem: quare etiam ſi intelligentiæ durent infinito tempore, tamen non ſine prima cauſa conſeruante: & ideo primæ potius cauſæ illas conſeruanti id rribuendum erit, & illius inferetur virtus infinita, non ipſarum rerum conſeruatarum. Atque ideo dicebamus in illa propoſitione,ſi quid haberet ex ſe virtutem mouendi infinito tempore, tũc optime ſequi ergo eſſet infinitæ virtutis. Ariſto.autem, ſic etiam intellexiſſe ex eo cõſtat,quod ibi de primo motore ſolum agit non de alijs, & de eo ſolo aggreditur demonſtrare.

Quarto in tex. 79. ait hanc virtutẽ infinitam, ſi poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quod manifeſte pertinet ad virtutem infinitam intenſiue.

Cõſirmatur ex ſolut. aduerſariorum. Nam quod quidam Auerroiſtæ dicunt ſenſum Ariſt. eſſe; virtutem infinitam in duratione etiam moturam in non tempore,eo quod non poteſt omni virtus infinita in duratione in materia, quin etiam ſit infinita intenſiue: omnia enim virtus, quæ finita eſſet,defatigaretur. Id potius eſt pro nobis: vident enim ſe non poſſe ſaluare diſcurſum Ariſtotelis, niſi recurrant ad vim infinitam intenſiue.

Ex interpretibus celeberrimis Ariſto. Secundo. Idem probatur veterum teſtimonijs. Primo Simplicius in illo 79. expreſſe in ſolutione cuiuſdam dubij Philoponi, ait, ſecundum Ariſto. aliquid eſſe infinitæ virtutis,poſſe intelligi dupliciter.
1. Simp. Vel quoad durationem,& hoc inquit,competit etiam cęlo. Vel quoad quandam virtutem,quæ tota ſit actu, & ſecundũ hanc, ait, Deum primum motorem eſſe actu infinita poteſtate præditum. In tex. etiam 86. idem ait.

2. The. Secundo. Themi. in tex. 78. ait, Poſtquã Ariſt. demonſtrauit motorem eſſe ſempiternum, nunc vult probare ipſum eſſe incorporeũ. quod vt faciat, primo probat ipſum habere virtutem infinitam. (Ecce manifeſte diſtinguit Themi. inter habere durationem infinitam, & virtutem infinitam,) primum (ait,) eſſe demonſtratum, ſecundum eſſe ex illo demonſtrandum.

3. Am. Tertio, eſt locus pulcherrimus Ammonij ad initium capitis de ſubſtantia, in Præd. Ariſto. vbi ait, Ariſtot. in Phyſi. probare, Deũ eſſe incorporeum ex eo, quod aſſerit illum pollere infinita vi. Adfert autem totum Ariſt. diſcurſum, inquiens, quod habet infinitam vim, non poteſt eſſe corporeum. Nam vel corpus eſſe infinitum: & tale ſupra in tertio Phyſ. probatum eſt non dari. Vel finitum, & tale certum eſt non habere virtutem infinitãm. Nã imaginemur hoc corpus in tres partes eſſe diuiſum. Tunc quæro: vnaquæq; illarum an habeat vim infinitam, vel finitam. Si infinitam: ergo totum tantundem valebit parti. Si finitam: ergo quod conſtat ex finitis, finitum erit. Hæc Ammonius, quæ omnia vides ĩtelligit de vi infinita intenſiue. Et confirmatius fit: Nam de infinita duratione nullum inconueniens eſt, immo potius eſt neceſſarium, partem tandem durare, quam totum.

Quarto, in eadem ſententia fuit Alexander, vt & Vicom & alij graues authores hoc ei tribuunt. Primo: quia quod Simplicius dicit ſupra, ſemper videtur dicere ex ſententia Alexandri. Secundo: quia vt alibi tetigimus ipſe ponit Deum intellectum agẽtem, quem vult omnia præſentia, præterita, & futura in particulari ſimul intelligere. Vnde cum hæc ſint infinita, non poteſt non habere infinita vim intelligendi, quare, & eſſendi, quia eadẽ eſt in Deo. Quod argumentum idem concludit ex Theophraſto, Euſtrathio, Pſello, Magentino, & alijs Peripateticis, quos attuli in primo Periher. 1 capite. De futuris cõtingentibus; immo vere & ſimpliciter concludit, vt poſtea dicemus. *4. Alex. & alij.*

Quinto eſt ſententia Philoponi, qui ex Peripateticorum principijs id deducit in primo capite, eorum, quæ circunferuntur in opere ipſius contra Proclum. *5. Philo.*

Et quod valde eſt notandum. Nemo iſtorum veterũ affert, aliquem Peripateticum fuiſſe in oppoſita ſententia, nec vertit in dubium, an hoc ſit dicendum in Ariſtotele, ſed quaſi manifeſtum tradit. *Not. valde.*

Immò Simplicius contra Philoponũ in illo 79. vt illum adducat in maximum inconueniens, ait, eum nouiſſe diſtinguere inter infinitatẽ durationis, & virtutis, vt illam ſecundum Ariſtotelem tribueret cęlis, hanc Deo. *Nota ex Simpl.*

6 D.Th. & latinorũ cõior 7. Auer. Sexto. Hæc eſt ſententia D. Thomæ hoc loco, & communior Latinorũ. Septimo, imo ipſius Auerrois, qui hic ait ſe eſſe valde dubium, & hoc eſſe maximum dubium eorum quæ ſunt in philoſophia vnde attulit fugam illam potius quam ſolutionem, de qua fuſius egi. Poſt in 12. Metaphyſic. tex 41. ait. motum cęli duos habere motores. Vnum finitæ motionis, & eſt anima exiſtens in eo. Alterum infinitæ motionis, & eſt potentia quæ non eſt in materia. At ſi dicat Deũ eſſe infinitæ virtutis, licet motor peculiariter addictus primo mobili ſic finitæ. Non enim poteſt intelligi illa potẽtia infinita in abſtracto, ſed in aliquo ſubiecto. nec de infinitate durationis, nam hæc competeret, ipſi animæ orbis particulari motori, imo omnibus motoribus orbium.

Scio Zimaram ibi confingere neſcio quam ſolutionem. ſed certe textus nullã patitur. Vnde credo Iandunũ, vt vidimus ſupra, exactius fuiſſe aſſecutum mentem Auerrois: nam quid aliud intelligere potuerit per illum motorem infinitæ motionis, non apparet.

3. rationibus ductis ex prĩcipijs. Ariſto. Tertio, id eſt probandum rationibus ductis ex principijs Ariſtotelis, Primo. *1. ratio.* Mundus effectiue eſt a Deo ex nihilo, vt ſupra probatum eſt, ſiue id fiat per emanationem, ſiue per creationẽ: ergo Deus habet vim infinitam. Conſequentia probatur. Tum quia, ſi crearet in tẽpore ſecundum peripateticos, haberet infinitã virtutẽ, ſed quod fuerit factũ ab æterno, vt quod factum fuiſſet in tempore, nullo modo minuit hanc vim: ergo. Tũ etiam: quia non eſt minoris virtutis dare eſſe ab æterno, quam dare eſſe in tempore. ergo ſi ex hoc inferret infinitam virtutem, etiam illud.

Cõfirmatius fit ex illa calculatione D. Tho. agens, quod producit ex paſſo minus diſpoſito, maiorem habet vim: ergo quod ex nullo modo diſpoſito, infinitã.

Confirmatius item fit, quia intelligentiæ emanarunt a Deo ſecundum Ariſtotelem. ergo emanarunt ex nihilo, quia nõ ex materia.

Item, de anima rationali, ſi eſt immortalis, & multiplicatur, vt re vera eſt, ſequitur creari & ex nihilo fieri, non autẽ educi ex potentia materiæ.

Secundo, Deus ſecundum Ariſtotelem *2. ratio* vt alibi oſtendemus, & partim etiam tetigimus in libro primo Periher quo in loco grauiſſimos quoſque Peripateticos attulimus, qui id ipſi tribuebãt, & cognoſcit omnia præſentia, præterita, & futura in particulari. & fines etiã omniũ agentium particulariũ, ad quos ipſa diriguntur. Hæc autem ſunt infinita. Ergo habet infinitam vim cognoſcendi. Sed qualis operatio, talis eſſentia. ergo. Et hæc eſt etiam eadem cum ipſius eſſentia. ergo habet infinitam eſſentiam. Confirmatur: quia ſaltem cognoſcet circulationes ſui orbis primi, quẽ mouet, aut faceret Ariſtoteles ſtultam primam cauſam, & ignorantem, at illæ ſunt infinitæ: & dies præteritos & annos nouit, aut eorum, quod eſt ridiculum dicere, obliuiſcitur qui ſunt infiniti: ergo eſt infinita intelligendi capacitas.

Tertio. Ex D. Tho. primo Contra gentes, ca. 43. Actus alteri inhærens terminatur ab eo in quo eſt, cum omne quod recipitur, per modum recipientis recipiatur; *3. ratio.* actus vero nulli inhærens a nullo terminatur, quia habet omnem perfectionem illius generis. Vnde albedo per ſe ſubſiſtẽs & a ſe, haberet omnem perfectionem albedinis. Sed Deus eſt ipſum ens p ſe ſubſiſtens; ergo a nullo poteſt coarctari, aut limitari, quin habeat omnem perfectionẽ, quæ intelligi poteſt in genere entis.

Quarto. Ipſum eſſe per ſe conſideratũ, *4. ratio.* infinitum eſt. Nam ab infinitis, & infinitis modis participari poteſt. Si igitur eſſe, quod ex ſe eſt infinitum, in aliquo terminatur, profecto ab aliquo debet determinari, igitur vel vt a producente tale eſſe, vel vt a recipiente illud: ſed eſſe Dei, nec habet producens, nec recipiens: ergo non poteſt intelligi eſſe coarctatum, vel limitatum, aut determinatum ab aliquo: ergo nec poteſt intelligi deeſſe illi illa infinitas quia habet eſſe ens ſecundum ſe.

Quinto ex eodem S. Thoma. Illa per- *5. ratio.* fectio magis habetur ab aliquo, quod ipſum plenius participat, ſed ſummus modus participandi eſt. ſi illa perfectio ſit de eſſentia: at in Deo eſſe eſt de eſſentia ipſius: ergo perfectio entis infinito, & illimitato modo habetur a Deo.

Sexto, Deus eſt æternus, ergo infinitus. *6. ratio.*

Nam

Digitized by Google

Nam æternitas eſt duratio infinita, ergo eius radix, quæ eſt ipſa eſſentia, eſt infinita. Nam permanentia infinita nõ poteſt eſſe a virtute finita. Item, quia hęc permanentia infinita eſt tota ſimul: ergo.

7. ratio. Quod ſi obiicias, idem eſſe de Angelis. Negatur conſequentia. Nam non habent eam a ſe, ſed a Deo. Denique ſeptimo, vt plures alias rationes omittam, quas affert D. Thomas, & alij, multa ſunt in natura, quæ quaſi quoddam veſtigium ſunt illius infinitatis vt infinitas inſtantium temporis, & infinitas punctorum in linea, infinitas perfectionum indiuiduantiũ in unoquoque indiuiduo diuerſæ, quæ ſunt ſub vnaquaque ſpecie infinita partium continui.

8. ratio. Item intellectus noſter, dato ſemper quouis, poteſt maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cum vltra omne finitum nos poſſimus, aliquid perfectius intelligere, euidẽter ſequitur Deum eſſe vltra omne finitum, nam alias poſſemus intelligere aliquid maius, & melius Deo.

9. ratio. Adde. Quod intellectus noſter eſt inſatiabilis appetitus. Nam poſtquam quis ſcit, plura ſcire ſemper vult. At hic appetitus, hæc ordinatio intellectus noſtri ad infinitatem, vt in nullo finito, & in nulla finita veritate acquieſcat, fruſtra eſſet, niſi daretur infinitum aliquod, infinitaque veritas, quæ ſatiaretur: Et manifeſte oſtẽdit ipſam ad aliquid infinitum infinitam habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu voluntatis ad bonum oſtendi poteſt, quia nunquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono ſatiatur, ſed eo habito, plus deſiderat.

10. ratio Hæc item ſententia olim Priſcorum fuit. Nam vt ait Ariſt. in 3. Phyſi. 25. omnes priſci tribuerunt infinitatem primo principio, licet poſtea errauerint in applicatione talis infinitatis. Vnde, vt colligitur ex illis teſtibus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id aſſeuerabant. Mercurius Trimegiſtus ſæpe aſſerit in Pimandro, Deum eſſe infinitum, immo tota vetuſtas. Deum intelligebat hoc nomine, vt videre eſt apud Eugubinum 3. li. de perenni Philoſophia. cap. 8. vbi multa adducit teſtimonia. Idem Auicen. in trac. 2. Metaph. c. 4. & 5. Author etiam lib. de cauſis idem videtur aſſerere.

Secunda concluſio. Circa rationes iſtas Ariſtotelis certũ eſt, non omnes eſſe demõſtrationes. Satis fuerint ſi ſint aliquæ, aut fortaſſe etiam omnes rationes probabiles. Hæc cõcluſio ſatis manifeſta eſt ex eo, quod nemo vnquam interpretum ſatis potuit ſententiã Ariſtotelis in his omnibus textibus ita commode explicare, vt nullum ſequeretur inconueniens. Poteſt tamen eas rationes probabiliter defendere altero duorũ modorum, vel vt S. Thomas ſuperius, vel ſecundo, pro quo hæc erunt aduertenda. *2. Concl.*

Primo quod virtus maior, vel minor mouentis non ſolum debet penſari penes pondus, & reſiſtentiam, ſed etiam penes tempus. Vnde ſolum illa eſt maior virtus, quæ æquali tempore maius pondus mouet: ſed etiam, quæ idem pondus per maius tempus: & hoc non indiget probatione, ſenſus enim hoc indicat. Maioris enim eſt virtutis decem pondera mouere per horam continuatã, quam per dimidiam. Aliqui enim per dimidiam mouet, & deficiunt ſtatim. Ex quo fit, quod tempus etiam cum reſiſtentia habeat computari. Multũ enim, vel paucum temporis pondus ſecundum reſiſtentiam auget, vel diminuit. *1. fund.*

Nota tamen, quod hoc fundamentum non eſt vniuerſale, niſi in virtutibus, quæ patiuntur: & dũ mouent, mouentur a motis quales ſunt corporeæ. Virtus enim quæ non patitur dum mouet, ſolum per pondus & reſiſtentiam menſurari debet, non per tempus. *Nota.*

Aduerte ſecundo: quod omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore, ſimiliter virtus in corpore infinita intenſiue debet eſſe: quia cũm talis, dũ mouet, moueatur a motu reſiſtenti, mẽſurabitur ſecundum tps etiam. Vnde ſi maior eſt, quæ tempore maiori mouet, eadem proportione procedẽdo, quæ debet abſq; fine mouere, infinita debet eſſe intenſiue. *2. fund.*

Sicut ſi homo ſuſtineret decem pondera ferri, ſeu moueret per horam, eſſet alicuius virtutis: ſi per duas, maioris: ſi per tres, adhuc maioris: ſi ergo per infinitum, infinitæ.

Aduerte tertio, qđ Ariſtoteles ex ſen- *3. fund.*

ſibilibus philoſophiam deducens non exiſtimauit eſſe virtutem aliquam in corpore poſſe, quæ nō moueretur, dū.n. mouet, & defatigaret̃, ſicut virt⁹ animalis eſt. Cū autem ſuperius oſtenſum ſit, in motu deueniendum eſſe ad aliquod, quod ſe ipſum moueat, nec poſſit ſiſtere motum in inanimatis; ſequit̃, ꝙ in motu cœli nō ſit puenire, niſi ad mouēs & ad viuēs primū. At ne quis exiſtimaret, hoc eſſe quoddā corporeum animal, ſeu animam in corpore: probat hoc nō eſſe, ſed debere eſſe ſubſtantiam viuentem ſine corpore, quæ ſi in corpore eſſet, defatigaret̃: ſicut quęlibet anima, quæ moueretur ſaltem per accidens, & tunc ad mouendum tempore infinito, indigeret virtute infinita intenſiua quæ eſſe non poteſt.

Explicat diſcurſus Ariſto. Ex his ſequitur diſcurſus Ariſtotelis notandus: & ſemper procedit de virtute quoad intenſionem. In primo diſcurſu probat, quod nulla virtus corporea finita intenſione poſſit mouere tempore infinito, ſed ſi mouet tempore infinito, debet eſſe intenſiue infinita.

In ſecundo diſcurſu probat, quod virtus corporea infinita eſſe non poſſit, quia moueret in non tempore ex vtroq;: ergo ſequitur, primum mouens non eſſe corporeum, vt ſit hoc totum argumētum. Omnis virtus corporea, vel eſt finita intēſiue, vel infinita: ſed neutra poteſt mouere tempore infinito. Non finita, quia creſcit virtus ſecundum tempus, vt dictum eſt. Non infinita, quia moueret in non tempore. Cum ergo primum mouens tempore, infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Diſſoluūtur illæ ſupra poſita difficultates. Ex his facile ſoluuntur omnia: & concordantur conſequentiæ illæ, & ſoluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim ſoluitur. Ob id enim virtus in magnitudine non poteſt mouere tēpore infinito, quia
Ad 1. nunc eſſet infinita intenſiue: quod eſſe non poteſt: moueret enim in non tēpore.

Ad 2. Ad ſecundā difficultatem poteſt ſic re-
1. ſol. ſponderi quod pars mouentis debet ſumi talis, vt ſit maioris proportionis ad partē mobilis; quam erat totum ad totum. V. g. ſi totus ad totum erat duplum, pars mouentis ſumatur, quæ ſit triplo maior, quā pars mobilis. talis mouebit in minori tempore, quia magis vincit reſiſtentiam. Et hoc proxime conuenit cum Ariſtotele & veritatem habet. Nam in lib. 7. ſeruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem, & tunc idem debet eſſe tempus.

Poſſumus & aliter reſpondere, & forſan melius, quod loquitur Ariſtoteles de virtute corporea paſſibili, & tūc tempus eſt cum reſiſtentia computatum. Et ſi totum mouet totum, tanto tempore, pars mouebit partem minori tempore, quęcunq; ſit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non ſequitur, quod dimidia fortitudine præditus homo moueat dimidium pondus per diem. Falſum enim hoc eſſe, experientia monſtrat. Nā hoc modo probares, quod infirmus homo per diem per ſe moueret talem partem breuem ponderis, quod non eſt verum, cum abſque pondere vix per horam moueri poſſet. Ariſtoteles autem lib. 5. loquebatur de virtute nuda motiua, & quæ non repetitur, ut illic declarauimus. Hæc igitur ſatis ſint de Ariſtotelis diſcurſibus. *2. ſol.*

Aliqui contrahunt illam propoſitionē, Si mouet in infinito tēpore, eſt infinitę virtutis: ad uirtutem ſolum in magnitudine exiſtentem, & operantem cū reſiſtentia, aliter nolunt in vniuerſum eſſe veram, nec eum fuiſſe ſenſum Ariſtotelis. At uero cū Ariſtoteles illam abſolute, & ſine reſtrictione ſumat, & ita etiam defendi poſſit, ut diximus, quando res ex ſe habet eā mouendi virtutem independentē, vt ex illa proportionis calculatione deduximus. in hoc etiam ſenſu defendenda eſt. *Alia explicatio reijcitur cuiuſdā ꝓpoſitionis Ariſ.*

Sed contra primam concluſionē ſunt aliquot dubia, & rationes diſſoluendæ eorum, qui negant ſecundum Ariſto. Deum eſſe infinitæ virtutis. Sunt autem hæc. *Dub. ſol. & ratio nū cōtrariarum.*

Primum ſecundum Ariſtote. Deus, ut videtur, nihil poteſt facere ex nihilo ex 1. Phyſi. 33. & 34. vbi ait ex nihilo nihil fieri: ergo non habet vim infinitam. Reſpondetur, ſententiam Ariſt. eſſe iuxta naturalem rerum ordinem, & de naturali actione, de qua loquebatur, nihil ex nihilo poſſe fieri: atque iſto modo nihil creat ex nihilo: non negat tamen, quin omnia ex prima cauſa ſint, & ab æterno productus fuerit. & emanauerit ex Deo mundus cū

materia,

Digitized by Google

materia, vt ſuperius probauimus. Secundo dicimus, quod quãuis nil putaret hoc modo ex nihilo poſſe fieri, nihilominus tamẽ maneret infinita virtus, ſcilicet perpetuo mouendi in primo motore, quam ipſe hoc loco tex. 78. probauit.

Virtus materiæ agit in quantum põt, ſecus q̃ eſt extra materiã

Secũdum dubium. Si haberet virtutẽ infinitam, moueret in non tempore ex illo 79. Reſpondetur id eſſe verũ, ſi illa virtus infinita eſſet materialis, aut in materia, & corpore: tunc enim ageret quantũ poſſet: at modo eſt extra materiam, & ita nõ ſequitur, niſi ſolum, vt agat proportione ad ipſum mobile, & vt illius ſolum natura requirit. Secundo: quia ſi eſſet cauſa omnino neceſſaria, agẽs ſine cognitione, tunc ageret ſecundum vltimum potẽtię: at modo agit ex electione, quantum videt conuenire orbi, & mobili.

Tertium. Deus non poteſt facere aliũ mundũ: ex primo de Cœlo 92. nec poteſt facere actu infinitum: ergo non habet virtutem infinitam. Reſpondetur, multa nõ poſſe facere Deum, licet habeat vim infinitã: non quia deſit poteſtas, ſed ex eo, q̃d res ipſæ implicent, & non poſſint fieri. Talia autem ſunt hæc ſecũdum Ariſt. Vnde Ariſt. non probauit non poſſe eſſe plures mundos ex parte opificis, ſed ex parte ipſius rei, quod tantum debet eſſe vnũ centrum, & vna materia, &c.

Quartum. In 2. Cœli. tex. 67. videtur Ariſt. aſſerere, motores iã eſſe proportionatos mobilibus, vt ſi vnũ alteri alicui orbi adijceretur, non poſſet ab intelligentia moueri. Reſpõdetur de hac re aliquod eſſe dubium: tamen loqui ſemper Ariſtotelem ſecũdum naturalem motum, & de naturali actione; non violenta, aut miraculoſa. Secũdo præterea, in genere loquutũ fuiſſe de intelligentijs motricibus, non de Deo. Et ratio huius eſt; quia intelligentiæ addictæ orbibus, habent limitatam virtutem, & orbi proportionatam; ſecus autem eſt de Deo, quẽ ſolum fecit infinitæ virtutis.

Vltimum. Ariſt. in 3. phy. & in 1 de Cęlo, fuſe probat non dari infinitum actu. ergo. Reſpondetur, ut ibi adnotauimus, & aperte colligitur a text. 35. vſque ad 36. Ariſtotelem tantum agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæſtione hactenus, & de tota expoſitione librorum octo Ariſtotelis de phyſ. auditu. Sit laus Deo ſempiterna, a quo omnis perfectio, & omne bonum procedit Amen.

FINIS OCTAVI LIBRI PHYSICORVM.

Laus Deo, & Domino Noſtro Ieſu Chriſto, & Virgini Sanctiſſimę Marię, Matri eius. Amen.

Hæc commentaria vna cum quæſtionibus Doctoris Franciſci Toleti, Societatis IESV, nil continent contra fidem, vel bonos mores, et ſunt vtilia vt ſtudioſis prælegantur: atque ideo poterunt typis excudi.

† *D. Ledeſma.* †

† *M. Antonius Liſius.* †

† *M. Hieronymus Hurtadus.* †

Digitized by Google

REGISTRVM.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh.

Omnes ſunt Quaterniones. Præter a, & H h, qui ſunt duerniones.

VENETIIS, APVD IVNTAS. M D C.

AØ1 1454014

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google